فهرست حجج الکرامة فی آثار القیامة

تم الفہرس

والحمد للہ الذی بنعمتہ تتم الصالحات و
صلی اللہ تعالی علی محمد سید الموجودات
و علی آلہ و صحبہ اہل الکرامات

یا ایہا الناس اتقوا ربکم ان زلزلۃ الساعۃ شیء عظیم
درین زمان ہمایون نشان کہ سال یکہزار و دو صد و نود و ہشت از ہجرت نبوی بہمون لق کون کتاب مستطاب مسمی بہ
فی آثار القیامہ
حجج الکرامہ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی بث بنی آدم فی ارضه جمیعا یتقلبون و استخلفهم فی ماله فهم به الی اجل معلوم یتمتعون و هدی عصابة منهم الی التفنن فی
مسارح التدبر و الرکض بمیادین العبر و شوقهم لاقتناص شوارد الخبر و الاثر و ارشدهم الی الانقطاع عما یرجون الخلق الیه
و وفقهم للاعتماد فی کل امر علیه ثم حکم علی الکل بالفناء و نقلهم جمیعا من دار التمحیص و الابتلاء الی برزخ البیوت و البلاء و یحشرهم
اجمعین بنفخ الصور الثانی الی دار الجزاء و الصلوة و السلام علی رسوله و عبده محمد سید الرسل و خاتم الانبیاء المبعوث الی
الاسود و الاحمر الفاضل علی من مضی و غبر الذی اخبر عن کل کائن و بائن الی آخر الدهر الی یوم الحشر و بین اشراط الساعة
الصغری منها و الکبری لیتدبر و یتذکر فیا له من نبی کریم و اب رحیم بشر و انذر و رغب و رهب و خوف و حذر و علی آله و صحبه
الجامعین لمحاسن الاخلاق و مکارم السیر ما صلی المسلمون و کبر و حج المؤمنون و اعتمر **بعده** میگوید قطره آبی
در نسب و مشت خاکی در حسب اقل الخلیقة بل لا شیء فی الحقیقة العبد الفانی و الفقیر الجانی ابو الطیب **صدیق بن حسن** بن علی
القنوجی البخاری جعل الله غده خیرا من امسه و یومه و قبل ان یخرج الامر من یده که پیش ازین در شهور سنة خمس و سبعین و مائتین و
الالف هجریه بملاحظه مفسده هندوستان که در سنه ۱۲۷۳ میان عساکر فرنج واقع شده بفحوای کلام صدق التیام ظهر
الفساد فی البر و البحر بما کسبت ایدی الناس تحریر رساله مختصره در بیان اشراط قیامت موسوم باقتراب الساعة اتفاق
افتاده بود و آیه کریمه ان هو الا ذکر للعالمین تاریخ تالیفش یافته شد لیکن بر رهگذر حوادث زمان و طوارق دوران نوبت
تبییض آن نرسیده و نظر ثانی صورت نبسته درین هنگام بعد پانزده سال کامل باز عنان خاطر بسوی محو و اثبات آن
منعطف شد و بنیاد تالیفش بطرز دیگر نهاده آمد و آمد و رسم نقش اول را برهم شکسته کتابی مبسوط در بیان اشراط ساعت
و علامات قیامت از کبری و صغری بانضمام بعض مطالب تاریخیه و حوادث کونیه مشعر بدء و غایت عالم و فاتحه و نهایت
بنی آدم سمت تحریر یافت تا دیوان مبتدا و خبر و کارنامه مقاصد اول و آخر باشد و با وجودش احتیاج بکتاب دیگر درین

نواهی واوامر شتّی وبیش اخبار وآثاریکه درین باب وارد و دواوین اسلام از کتب سنت مطهره مضبوط است و در رسائل
این مسائل محفوظ آنرا باسلوب شایسته وطرز بایسته برچیده دریک مقدمه وچند باب وخاتمه پریشان ساخت
واشتات احوال دنیا واحوال آخرت راکه در مطولات مرقوم است باشراط ساعت ومضامین دیگر درین جریده یکجا
مجموع نمود ونامش مطابق تاریخ حال وموافق اوضاع مآل **حجج الکرامة فی آثار القیامة** نهاد وملقب بجمع
الغایة فی البدء والنهایة گردانید وتا امکان در تصحیح روایت وتنقیح درایت تقصیری از خود راضی نشده هرانچه یوسف
بن یحیی بن علی مقدسی در عقد الدرر فی احوال المنتظر وجلال الدین سیوطی در عرف الوردی فی اخبار المهدی وابن حجر
مکی در قول مختصر وعلی قاری در مشرب الوردی فی مذهب المهدی وشیخ علی متقی در رساله برهان فی احوال مهدی
آخر الزمان وقاضی محمد بن علی شوکانی در توضیح فی تواتر ما جاء فی المنتظر والدجال والمسیح ومحمد بن ابی بکر اشخر در کلام مجید
فی خروج المهدی وغیرهم فی غیرها ایراد کرده اند ملخص آن نوشته شده وازایشان گرفته براه ایشان رفته آمده
ما بجای که زحم ماند قناعت کردیم واسکندر به هند آنچه زدانا ماند ومقاصد فن تاریخ وما یتصل به که در مقدمه وباب اول
این کتاب جلوه ظهور دارند ماخوذ از کتاب العبر ودیوان المبتدا والخبر وکتاب المختصر فی اخبار البشر وکتاب المواعظ
والاعتبار فی بیان الخطط والآثار وملل ونحل شهرستانی وتاریخ الخلفاء وحسن المحاضره وجز آن از کتب جمع جم بالغ
از تحقیقات باقصی غایات ونهایة النهایات است بایجاز بلیغ واختصار لطیف وترتیب این جریده بر طبق تبویب اشاعه
لاشراط الساعه است وکلام او بذیل ابواب این کتاب مطوی افتاده ومطالب عسیره مشکله را بعبارت یسیره مسهله
آورده شد تا عموم نفع وی خلق را فرا گیرد وسودمند هر نزدیک ودور گردد سخن دوست گران بود فراوان
کردم وجان به بهانه بیاید که ارزان کردم وهر مطلبی ومقصد که تعلق بدوجا یا زیاده داشت آنرا مکرر آورده شد
معهذا این تکرار در اکثر مواضع رنگ دیگر دارد واگر یکجا بتازی است جای دیگر بفارسی است وهر حرف مکرر نقطه
نکته آخر همراه دارد وظاهر است که هیچ کائن وبائن درین عالم نیست مگر حضرت رسالت دستگاهی ختمی پناهی صلعم
از آن خبر داده پس نهایت حیا باشد که اهل اسلام ازین اخبار صحیحه واحادیث صریحه اعراض کنند ودر هنگام اقتحام
فتن وازدحام دواهی وحین احتجاج باراء فاسده واستناد بعقول کاسده نمایند واز مقتضیات تشبث بسنت و
تمسک باصول ماست که موجب حفظ ایمان از تطرق خلل ونقصان وحصول نجات از حوادث دهر فتان است دورتر
افتند ودست بدامن کشف کاشفان واخبار کاهنان ومنجمان وقول این وآن زنند باآنکه در حدیث صحیح از عمر
رضی الله عنه آمده که گفت قام فینا رسول الله صلعم مقاما فاخبرنا عن بدء الخلق حتی دخل اهل الجنة منازلهم واهل النار
منازلهم حفظ ذلک من حفظه ونسیه من نسیه رواه البخاری پس لایق حال وملایم مآل هر مسلم متبع ومؤمن مطیع آنست
که حکم هر حادثه ماضی ومستقبل حال وباتیه استقبال از سنت مطهره برگیرد وتا مضمون اعط القوس باریها دانسته وافلاطون
حکیم گفته احفظ الناموس یحفظک یعنی شریعت را نگهدار تا شریعت ترا نگهدارد وهمه فتنه های بار دارین چرخ مقرنس
برخیزد تا سبحانه پناه از همه آفات بریم وشک نیست که عارف بسنت مطهره مامون است در سواد وبلاک وما به

بانشراط ساعت صابر نتراست بر رضا بقضا و مطلع باحوال امم ماضیہ ثابت نتراست بر اہوال آتیہ و این عرفان مع اطلاع
سببِ قوی نجات وی در معاش دنیوی و معاد اخروی است تا کرا توفیق دریافتش رفیق گردانند و کدام یک
را ازان محروم واگذارند و چون فاتحۂ کتاب کون و فساد و خاتمۂ باب عالم ایجاد وابستہ بدامن بیان بدء خلق ست
لہذا روایتے چند کہ درین مقصد ارجمند در صحیح وارد شدہ پیش از عقد مقدمہ جہ الذ زبان خامہ در بیان نامہ میگردد
تا آخر باول مربوط و بدایت بانہایت منوط شود و باللہ التوفیق **عن** عمران بن حصین مرفوعا قال صلعم کان اللہ
ولم یکن شیء قبلہ وکان عرشہ علی الماء الحدیث اخرجہ البخاری **وعن** ابی رزین قال قلت یا رسول اللہ این کان ربنا قبل
ان یخلق خلقہ قال کان فی عماء ما تحتہ ہواء وما فوقہ ہواء وخلق عرشہ علی الماء رواہ الترمذی قال یزید بن ہارون
العماء ای لیس معہ شیء **وعن** جبیر بن مطعم قال قال رسول اللہ صلعم ویحک تدری ما اللہ ان عرشہ علی سمواتہ لہکذا
وقال باصابعہ مثل القبۃ علیہ وانہ لیئط اطیط الرحل بالراکب اخرجہ ابو داؤد **وعن** ابی ہریرۃ قال اخذ رسول اللہ
صلعم بیدی فقال خلق اللہ التربۃ یوم السبت وخلق فیہا الجبال یوم الاحد وخلق الشجر یوم الاثنین وخلق المکروہ یوم
الثلثاء وخلق النور یوم الاربعاء وبث فیہا الدواب یوم الخمیس وخلق آدم بعد العصر من یوم الجمعۃ فی آخر الخلق وآخر
ساعۃ من نہار فیما بین العصر الی اللیل اخرجہ مسلم **وعنہ** قال بینا النبی صلعم جالس واصحابہ اذ اتی علیہم سحاب فقال ہل تدرون
ما ہذا قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال ہذہ العنان ہذہ روایا الارض یسوقہا اللہ الی قوم لا یشکرونہ ولا یدعونہ ثم قال ہل
تدرون ما فوقکم قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال فانہا الرقیع سقف محفوظ وموج مکفوف ثم قال ہل تدرون ما بینکم وبینہا قالوا
اللہ ورسولہ اعلم قال بینکم وبینہا خمسمائۃ عام ثم قال ہل تدرون ما فوق ذلک قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال سماءان بعد ما بینہما
خمسمائۃ سنۃ ثم قال کذلک حتی عدّ سبع سموات ما بین کل سمائین ما بین السماء والارض ثم قال ہل تدرون ما فوق ذلک
قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال ان فوق ذلک العرش وبینہ وبین السماء بعد ما بین السمائین ثم قال ہل تدرون ما الذی
تحتکم قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال انہا الارض ثم قال ہل تدرون ما تحت ذلک قالوا اللہ ورسولہ اعلم قال ان تحتہا ارضا
اخری بینہما مسیرۃ خمسمائۃ سنۃ حتی عدّ سبع ارضین بین کل ارضین مسیرۃ خمسمائۃ سنۃ ثم قال والذی نفس محمد بیدہ
لو انکم دلیتم بحبل الی الارض السفلی لہبط علی اللہ ثم قرء ہو الاول والآخر والظاہر والباطن وہو بکل شیء علیم اخرجہ احمد
والترمذی وقال الترمذی قرأۃ رسول اللہ صلعم الآیۃ تدل علی انہ اراد لہبط علی علم اللہ وقدرتہ وسلطانہ وعلم اللہ وقدرتہ
وسلطانہ فی کل مکان وہو علی العرش کما وصف نفسہ فی کتابہ **وعن** العباس بن عبد المطلب زعم انہ کان جالسا
فی البطحاء فی عصابۃ ورسول اللہ صلعم جالس فیہم فمرت سحابۃ فنظروا الیہا فقال رسول اللہ صلعم ما تسمون ہذہ قالوا السحاب
قال والمزن قالوا والمزن قال والعنان قالوا والعنان قال ہل تدرون ما بعد ما بین السماء والارض قالوا لا ندری
قال ان بعد ما بینہما اما واحدۃ او اثنتان او ثلاث وسبعون سنۃ والسماء التی فوقہا کذلک حتی عدّ سبع سموات ثم فوق
السماء السابعۃ بحر بین اعلاہ واسفلہ کما بین سماء الی سماء ثم فوق ذلک ثمانیۃ اوعال بین اظلافہن ورکبہن مثل ما بین سماء
الی سماء علی ظہورہن العرش بین اسفلہ واعلاہ ما بین سماء الی سماء ثم اللہ فوق ذلک اخرجہ الترمذی وابو داؤد —

وعن عائشة عن رسول الله صلعم قال خلقت الملائکة من نور وخلق الجان من مارج من نار وخلق آدم مما وصف لکم اخرجه
مسلم وعن ابی هریرة ان رسول الله صلعم قال کان طول آدم ستین ذراعا فی سبع اذرع عرضا وعن ابی ذر قال
قلت یا رسول الله ای الانبیاء کان اول قال آدم قلت یا رسول الله ونبیا کان قال نعم نبی مکلم قلت یا رسول الله صلعم
کم المرسلون قال ثلثمائة وبضعة عشر جما غفیرا وفی روایة عن ابی امامة قال ابو ذر قلت یا رسول الله کم وفاء عدة الانبیاء
قال مائة الف واربعة وعشرون الفا الرسل من ذلک ثلثمائة وخمسة عشر جما غفیرا اخرجهما احمد وعن ابی موسی قال سمعت
النبی صلعم یقول ان الله خلق آدم من قبضة قبضها من جمیع الارض فجاء بنو آدم علی قدر الارض منهم الابیض والاحمر و
الاسود وبین ذلک والسهل والحزن والخبیث والطیب اخرجه ابو داؤد والترمذی وعن ابی ذر قال کنت
مع رسول الله صلعم فی المسجد عند غروب الشمس فقال یا ابا ذر اتدری این تذهب هذه الشمس فقلت الله ورسوله اعلم
قال تذهب لتسجد تحت العرش فتستاذن فیوذن لها ویوشک ان تسجد فلا یقبل منها وتستاذن فلا یوذن لها ویقال
لها ارجعی من حیث جئت فتطلع من مغربها فذلک قوله تعالی والشمس تجری لمستقر لها ذلک تقدیر العزیز العلیم اخرجه الشیخان
والترمذی وعن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم الشمس والقمر یکوران یوم القیامة اخرجه البخاری وعن ابن عباس
قال سألت یهود النبی صلعم عن الرعد ما هو قال ملک موکل بالسحاب ومعه مخاریق من نار یسوقها بها حیث شاء الله تعالی
قالوا فما هذا الصوت الذی یسمع قال زجرة للسحاب حتی تنتهی حیث امرت قالوا صدقت اخرجه الترمذی وعن ابی هریرة
قال قال رسول الله صلعم اشتکت النار الی ربها فقالت رب اکل بعضی بعضا فاذن لها بنفسین نفس فی الشتاء ونفس
فی الصیف فهو اشد ما تجدون من الحر واشد ما تجدون من الزمهریر اخرجه الشیخان والترمذی وعن قتادة قال
خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زینة للسماء ورجوما للشیاطین وعلامات یهتدی بها فمن تاول فیها غیر ذلک فقد اخطأ
حظه واضاع نصیبه وتکلف ما لا یعنیه وما لا علم له به وما عجز عن علمه الانبیاء والملائکة والله ما جعل الله فی نجم حیوة احد
ولا رزقه ولا موته انما یفترون علی الله الکذب ویتعللون بالنجوم اخرجه البخاری استشهادا الی قوله ما لا علم له به
واخرج باقیه رزین وعن انس قال قال رسول الله صلعم امتی مثل المطر لا یدری آخره خیر ام اوله اخرجه الترمذی وصححه
وعن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان من اشد امتی لی حبا ناسا یکونون بعدی یود احدهم لو رآنی باهله وماله
اخرجه مسلم وعن المغیرة قال قال رسول الله صلعم لا یزال ناس من امتی ظاهرین حتی یاتیهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه
الشیخان قال البخاری وهم اهل العلم وقال علی بن المدینی هم اصحاب الحدیث جعلنا الله سبحانه من محبیهم وحشرنا فی زمرتهم
ودعواتهم آمین

مقدمه در بیان حال علم تاریخ و آنچه متصل باو است و درین مقدمه چند فصل است

فصل اول

در حال تاریخ بدانکه فن تاریخ از آن فنون است که تداول میکنند آنرا امم و اجیال و بسته میشود بسوی آن رکائب
رحال و بلندی میجوید بسوی معرفت آن سوقه و اغفال و تنافس میکنند در آن ملوک و اقیال و متساوی اند در فهم
وی علما و جهال و اگرچه این فن در ظاهر بیش از اخبار از ایام و دول و سوابق قرون اول است که بدان انتها اقوال
وضرب امثال میکنند و شان خلقت و تقلب احوال را موردی میسازند که چگونه در آن نطاق جهان و دول تساع

گرفته و قسیم بعد عمران ارض منادی ارتحال ندای زوال کرده اما در باطن نظر و تحقیق مبادی کائنات را تعلیل
دقیق و کیفیات و اسباب وقایع را علم عمیق و حکمت را اصل عریق است و لهذا فحول مورخین اسلام باستیعاب و جمع اخبار
ایام پرداخته اند و در صفحات دفاتر آنرا مسطور و ودیعت ساخته لیکن متطفلین دسائیس باطله در آن ابتداع نموده
و زخارف روایات مضعفه را در آن خلط کرده و آنانکه بعد ایشان آمدند اکثری اقتفای آثار متطفلین کردند و ملاحظهٔ
اسباب وقایع و رعایت حقائق احوال ننموده ترهات احادیث آوردند پس تحقیق در نفس الامر اقل قلیل است و تنقیح
را طرف کلیل و غلط و وهم در غالب اخبار نسیب و خلیل و تقلید در آدمیان خیلے عریق و سلیل و تطفل بر فنون عریض و
طویل و مسرح جهل در میان انام وخیم و وبیل اما سلطان حق را احدی مقاومت نمیتواند کرد و شیطان باطل بشهاب
نظر زود مقذوف میگردد و کار ناقل همین املا و نقل است و کار بصیرت نقد صواب از خطا نزد منقل و صفحات صحیح برای
علم با جلا و صقل و جمعی از مردم پیش ازین در اخبار اکثار تدوین کرده اند و تواریخ امم و دول را که در عالم کون و
فساد بوده ضبط نموده اند و آنانکه ازین میان بمزید شهرت و امانت معتبره رفته اند و استفراغ دواوین من قبلهم در صحف
متاخره کرده کمتر اند متجاوز از عدد انامل و حرکات عوامل نمیشوند مثل ابن اسحق و طبری و ابن کلبی و محمد بن عمر واقدی
و سیف بن عمر اسدی و مسعودی و غیرهم من المشاهیر المتمیزین عن الجماهیر و اگرچه مغمز و مطعن که در کتب مسعودی و واقدی
است معروف نزد اثبات و مشهور میان حفظهٔ ثقات بوده است اما کافه اهل علم اخبار ایشان را مختص بقبول نموده اند
و اقتفاء سنن ایشان در تصنیف و اتباع آثار اینها کرده لیکن ناقد بصیر در تزئیف و اعتبار نقل ایشان قسطاس نفس خود
است طبایع عمران را در احوالیکه مرجع اخبار و محل روایات و آثار است می سنجد و منقود را از زائف می چیند و اکثر تواریخ
ایشان عامهٔ المناهج و المسالک و متناول غایات بعیده در مآخذ و متارک اند و بعضے استیعاب دول و امم و امر عمم تا قبل
ملت کرده اند چنانکه مسعودی و من نحا منحاه چنین نموده و بعض عدول از اطلاق بتقیید نموده شوارد عصر خود را مقید کرده اند
و اخبار افق و قطر خود را مستوعب نموده و بر احادیث دولت و مصر خود اقتصار فرموده چنانکه ابو حیان مورخ اندلس
تاریخ دولت امویه نگاشته و ابن الرفیق مورخ افریقیه احوال دولت قیروان تحریر ساخته و بعد ایشان هر که آمد مقلد
ایشان شد و بر منوال ایشان نسج کرد و بمثال ایشان احتذا نمود و از تحویل احوال ایام ذاهل و از استبدال عوائد
امم و اجیال غافل ماند و جلب اخبار از دول و نزع حکایات وقائع عصور اول کرد در صور مجرده از مواد و صفاح منتضیه از
اغماد و معارف مستنکرة الطارف و التالد و این حوادث نامعلوم الاصول است و انواع غیر معتبر الاجناس و الفصول
و تعرض بذکر بدایت و سبب رفع رایت و مظهر آیت و علت وقوف نزد غایت ننموده و لهذا ناظر در آن و مناظر از آن منقطع
میماند با فقدان احوال مبادی دول و مراتب او و مفتش میشود از اسباب تزاحم و تعاقب و بعده جمعی آمدند و افراط
اختصار و اکتفا با سماء ملوک منقطعه از انساب و اخبار کردند چنانکه ابن رشیق در میزان العمل همین شیوه اختیار کرده و
مقال این قسم مورخین نامعتبر و ثبوت و انتقال ایشان غیر معدود است زیرا که اذهاب فوائد و اخلال عوائد نموده اند
و جمعی دیگر قیام بضبط وقایع اسلام و فتح اقعد در امت و ملت خیر الانام کرده و توالیف ایشان نیز همین رنگ بوده از

و غیر آن و احسن تواریخ معتبره مفصله طویله و اکمل نسخ مؤلفه در بین فنون جمیله کتاب العبر و دیوان المبتدا و الخبر فی ایام
العرب و العجم و البربر و من عاصرهم من ذوی السلطان الاکبر تالیف عبدالرحمن ابن خلدون مغربی است و در وی از
اولیت اجیال و دول و تعاصر امم اول و اسباب تصرف و حول در قرون خالیه و ملل چیزی نگذاشته و هر چه عارض
عمران بشر و از دولت و ملت و مدینه و حلت و عزت و ذلت و کثرت و قلت و علم و صناعت و کسب و اضاعت و احوال
متقلبه مشاهده و بدو و حضر و واقع و منتظر همه را استیعاب کرده و براهین و علل آن را ایضاح نموده لهذا این کتاب متضمن علوم
غریبه و حکم محجوبه قریبه افتاده و نظیرش در اسلام معلوم نیست و تاریخ خطط للمقریزی و تاریخ ملک مؤید ابوالفدا
اسمعیل صاحب حماة موسوم بکتاب المختصر فی اخبار البشر نیز در مختصرات فن خیلی سنجیده و معتبر است و بالجمله فن تاریخ
غزیر المذهب جم الفواید شریف الغایة است که بار او توقف بر احوال اخلاق امم ماضیه و سیر انبیاء علیهم السلام و سیاست
ملوک در دول می بخشد و برای قاصد اقتدای ایشان در احوال دنیا و دین اتمام فائده میکند و لهذا محتاج
بمآخذ متعدده و معارف متنوعه و حسن نظر و تثبت است و صاحب خود را بحق میرساند و از مزلات و مغالط باز میدارد
زیرا که در اخبار اگر اعتماد بر مجرد نقل رود و اصول عادت و قواعد سیاست و طبیعت عمران را محکم کرده نشود و قیاس
غایب بر شاهد و حاضر بر ذاهب بعمل نیاید غالبا امن از عثور و مزلت قدم حاصل نشود و لهذا مورخین و مفسرین و ائمه
نقل را مغالط بسیار در حکایات و وقایع رو داده و از حق گمراه گشته در بیداء وهم و غلط افتاده اند خصوصا در
احصار اعداد و اموال و عساکر و جمیع دول و بیان احوال در این احصا چنانچه نبذی از آن در تاریخ ابن خلدون
مذکور است و از آن جمله وهم و غلط مفسرین است در بیان مدینه ارم در تفسیر سوره و الفجر حالانکه خبر این مدینه تا امروز
در بقعه از بقاع ارض مسموع نشده و قول باندراس او اگرچه اشبه است لیکن ایشان میگویند که وی هنوز موجود است
و تحقیق کلام درین مقام در تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن کرده ایم و منجمله غلط خفی در فن تاریخ ذهول از تبدل
احوال امم و اجیال بتبدل اعصار و مرور ایام است و این بواسطه شدت الخفاء است زیرا که این تبدل بعد قرنها
متطاوله واقع میشود و تفطن آن جز آحاد اهل خلیقه را میسر نمیگردد چه احوال عالم و امم و عوائد و نحل و ملل ایشان
دائم بر یک وتیره و منهاج مستقر نمی ماند بلکه اختلاف ازمنه و ایام و انتقال از حالی بحالی دیگر چنانکه در اشخاص و اوقات و امصار
همچنان در آفاق و اقطار و ازمنه و دول هم واقع میشود و سنة الله التی قد خلت فی عباده و تبیین این در عالم امم فرس
اولی و سریانیان و نبط و تبابعه و بنو اسرائیل و قبط بود و در دول و ممالک و سیاست و صنائع و لغات و اصطلاحات
و سایر مشارکات با ابنای جنس و احوال اعتبار عالم با احوال قاصد بود چنانکه آثار ایشان شهادت میدهد بعده فرس
ثانیه و روم و عرب آمدند و آن احوال که در ایشان بود متبدل گردید و عوائد بسوی تجانس و مشابه یا مباعد و
مباین منقلب گشت بعده اسلام و دولت مضر آورد و آن احوال را بانحوها انقلاب داد و بسوی آنچه اکثرش متعارف
است انجامید و خلف آنرا از سلف گرفتند بعده دولت عرب و ایام ایشان مندرس شد و اسلاف که تشیید ملک عرب و تمهید
کرده بودند در گذشتند و کار و بار عزت و مملکت بدست عجم افتاد مثل ترک در مشرق و بربر در مغرب و فرنجه بشمال و بگذشتن

ایشان امم عرب درگذشت و احوال منقلب گردید و عوائد منسی شدند و سبب شائع در تبدل احوال آنست که عوائد هر جیل
تابع عوائد سلطان اوست چنانکه در امثال سائره حکمیه میگویند الناس علی دین الملک و اهل ملک و سلطان را رسم است که
چون بر دولت و امر مستولی میشوند ضرور است که فزع کنند بعوائد من قبل خود و بسیاری را از آن اخذ کنند و معذلک
عوائد جیل خود را هم مهمل نگذارند و از اینجا در عوائد دولت بعض مخالفت عوائد جیل اول واقع میشود و چون بعد از
ایشان دولت دیگر آمد و عوائد هر دو ممزوج گشت در بعض شئی مخالفت افتاد و مخالفت او برای دولت اولی بیشتر
شد و این تدریج مخالفت همواره میشود تا آنکه منتهی بمباینت میگردد و لیس مادام که امم و اجیال در ملک و سلطان متعاقب
یکدیگر است مخالفت در عوائد و احوال همیشه واقع است و قیاس و محاکات انسان را طبیعتی معروف است و از غلط
مامون نیست و ذکر احوال عامهٔ آفاق و اجیال و اعصار اس مورخ است که بنا اکثر مقاصد او بر وی است و اخبار او
بدان مبین میگردد و مردم آنرا مفرد بتالیف کرده اند چنانکه مسعودی در مروج الذهب احوال امم و آفاق عهد خود را
شرح نمود و ذکر نحل و عوائد و وصف بلدان و جبال و بحار و ممالک و دول و فرق شعوب عرب و عجم شرق و غرب را
بابت سنه ۳۳۰ سی و سی که عصر او است ضبط نموده و لهذا مرجع مورخین گردیده و در تحقیق اکثر اخبار تعویل بروی کنند
و بعد وی بکری آمد و مثل او در مسالک و ممالک خاصه کار کرده نه در احوال دیگر زیرا که در امم و اجیال عهد او انتقال
کثیر و تغیر عظیم واقع نشده و در آخر مائهٔ هشتم که احوال مغرب منقلب گشت و فی الجمله تبدل پذیرفت و طاعون آمد که بسا
بسیاری از امم و اهل جیل را در نوشت و محاسن عمران را محو و نابود ساخت و دولت آنجا پیر گردید و احوال و عوائد
متلاشی و مضمحل شد و عمران ارض با نتقاص بشر منتقص گشت و امصار و مصانع ویران و سبل و معالم کهنه و دیار و منازل
خالی و دول و قبائل ضعیف و سکان متبدل گردید گویا لسان کون در عالم بانقباض و خمول ندا کرد و با جابتش مبادرت
نمودند و در مشرق هم مثل مغرب اتفاق افتاد و لیکن بر مقدار عمران او و این انقلابات را ابن خلدون بر وجه بسط و تقدید در تاریخ
خود آورده و وی همدرین سنوات بوده و چون همگی احوال متبدل گشت گویا خلق من اصله متبدل شد و عالم باسره تحول
پذیرفت و گویا خلقی جدید و نشاء مستانف و عالمی محدث بروی کار آمد احوال و عوائد این عهد ما را که صد سیزدهم از هجرت
است اگر با حوال و عوائد صد اول بلکه دوم و سوم از هجرت قیاس کنند و از تواریخ مدونه معتبره این فرق بین دریافت
نمایند دریابی که این عهد چیزی دیگر است و آن عهود چیزی دیگر بودند خصوصا بر همی ملکت سلطان اسلام و برافتادن امم
و اجیال اسلام رنگ عالم را دگرگون کرده و وقوع اشراط صغری و امارات کبری قیامت ایذان بفنای عالم و تواتر
فتن و تبدل احوال و تغیر اوضاع ملل و نحل و صنائع دول نموده یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید

فصل دوم

در بیان قسط عمران از ارض و ذکر اقالیم سبعه بطریق اشارت بدانکه اجتماع انسانی امری ضروری است و حکما از آن
تعبیر میکنند بمدنی الطبع بودن انسان و همین است معانی عمران و مراد او تعالی از این عمران اعتمار عالم و استخلاف بنی آدم است
چنانکه قرآن کریم بدان ناطق بوده و برای دفع عدوان بعض از بعض لابد است از وازع هم جنس ایشان که او را غلبه
و سلطان و ید قاهره بر ایشان باشد تا دست تعدی یکی بدیگری نرسد و همین است معنی ملک و این خاصهٔ طبیعی انسان

است که چاره نیست ازان بلکه در بعض حیوانات بی زبان هم یافته میشود چنانکه در نحل و جراد مگر غیر انسان را بمقتضای فطرت
و هدایت است و انسان را بمقتضای فکرت و سیاست اعطی کل شیء خلقه ثم هدی و حکما اثبات نبوت بدلیل عقلی کرده اند
و آنرا خاصه طبیعیه انسان گفته ولیکن این قضیه حکما غیر برهانی است چه اهل کتاب متبعین انبیاء علیهم السلام بنسبت مجوس که
کتاب ندارند و اکثر اهل عالم اند بسیار قلیل هستند و ازینجا غلط ایشان در وجوب نبوات و عقلی بودن آن ظاهر شده
بلکه بمدرک و شرع شریف است چنانکه مذهب سلف امت است و حکمای ناظرین در احوال عالم بیان کرده اند که شکل ارض کروی
است و این ارض محفوف بعنصر آب گویا دانه انگور است که بروی آب برآمده و چون حق تعالی خواست که دران
تکوین حیوانات و عمران او بنوع بشری کند بعض جوانب او از آب نمایان و منحسر گردید و این وهم که زیر زمین آب
است صحیح نیست بلکه تحت طبیعی قلب وسط کره ارض است که مرکز او است و همه جوانب طالب و میکنند بنا بر ثقلی که
در وست و این آب که محیط او است فوق ارض است و آنرا تحت ارض باضافت بسوی جهت دیگر میگویند و
آنقدر زمین که آب ازوی منحسر گشته نیمه از سطح کره او است در شکل دائره که عنصر آبی از جمیع جهات احاطه او کرده
و این عنصر آبی را بحر محیط و لبلابه و اوقیانوس نامند و بحر اسود و اخضر هم خوانند و درین ارض که برای عمران
منکشف بوده است قفار و خلا بیشتر از عمران است و بنسبت بجهت شمال جهت جنوب اکثر خالی است و معمور ازان
همان قطعه است که امیل است بسوی جانب شمالی بر شکل سطح کروی و منتهی میشود از جهت جنوب تا خط استوا
و از جهت شمال تا خط کروی و وراء او جبال فاصل میان او و میان ماء عنصری است و میان این هر دو سد
یاجوج و ماجوج بوده است و این جبال مائل اند بسوی مشرق و از مشرق و مغرب منتهی میشوند بسوی عنصر آب
بدو قطعه از دائره محیط و این ارض منکشف مقدار نصف کره است یا اقل و معمور ازان مقدار ربع منکشف است و
همین ربع منقسم است باقالیم سبعه و خط استوا تقسیم زمین بدو نصف از مغرب تا مشرق کرده و آن طول ارض و خط کلان
کره او است چنانکه منطقه فلک البروج و دائره معدل النهار اکبر خط فلک است و منطقه البروج راسه صد و شصت درجه
است و یک درجه از مسافت ارض بست و پنج فرسخ است و فرسخ دوازده هزار ذراع در سه میل و میل چهار هزار ذراع
است و ذراع بست و چهار اصبع و اصبع شش دانه جو صاف کرده شده که بعض او با بعض از پشت و شکم ملصق باشد و
میان دائره معدل النهار که تقسیم فلک بدو نصف و تسامت خط استوا از ارض میکند و میان هر واحد از
قطبین بعد ۹۰ درجه است لکن عمارت از جهت شمالیه از خط استوا شصت و چهار درجه بوده باقی خلا و بی عمارت
است بنا بر شدت برودت و جمود چنانکه جهت جنوبیه همگی خلا است بنا بر شدت حر و آنانکه ازین معمور حدود او و از آنچه
دروی از امصار و مدن و جبال و بحار و انهار و قفار و رمال است اخبار کرده اند مثل بطلیموس در کتاب
جغرافیا و صاحب کتاب زجار تقسیم این معمور بهفت قسم نموده تا مش اقالیم سبعه نهاده اند و حدود و همیه میان
مشرق و مغرب متساوی در عرض مختلف در طول برآورده و گفته که اقلیم اول اطول از ما بعده است و همچنین ثانی
الی آخر پس اقلیم هفتم اقصر اقالیم سبعه است بمقتضای وضع دائره ناشیه از انحسار ماء از کره ارض و هر واحد از اقالیم

نزد البیتان منقسم بده جزو است از مغرب تا مشرق علی التوالی و تفاصیل آن همه مقصود ما نیست و ربع شمالی ارض در
عمران بیشتر از ربع جنوبی او است و این معموره که حکما تقسیم وی بر هفت قسم کرده اند از شمال بسوی جنوب هر قسم را
از آن اقلیم نامند و هر واحد ازین اقالیم از غرب تا شرق میرود علی الطول و اقلیم اول از مغرب تا مشرق با خط
استوا از جهت جنوب گذر کرده و ورای او جز قفار و رمال نیست و اگر بعض عمارت صحیح شود همچو لا عمارت باشد و متصل
این اقلیم است از جهت شمالی اقلیم دوم باز سوم باز چهارم باز پنجم باز ششم و هفتم و این آخر عمران است از طرف
شمال و ورای اقلیم سابع جز قفار و خلا نیست تا انکه منتهی بحر محیط گردیده و همین است حال ما ورای اقلیم اول در جهت
جنوب و ازمنه لیل و نهار درین اقالیم متقارب اند بسبب میل شمس از دائرهٔ معدل النهار و ارتفاع قطب شمالی از
آفاق او و ازینجا قوس نهار و لیل متفاوت میشود و طول لیل و نهار در آخر اقلیم اول منتهی میگردد به سیزده ساعت
و همچنین در آخر اقلیم ثانی متصل شمال طول نهار انتهامی گیرد به سیزده و نیم ساعت و مجموع لیل و نهار بیست و چهار ساعت
زمانی است که دورهٔ کامل فلک است و در اقلیم ثالث متصل شمال انتهای طول نهار به چهارده ساعت میشود و در
آخر اقلیم رابع بچهارده و نیم ساعت و در آخر خامس بپانزده ساعت و در آخر سادس بپانزده و نیم ساعت و در آخر
سابع بشانزده ساعت و اینجا عمران منقطع گشته و تفاوت این اقالیم در طول لیل و نهار بمقدار نصف ساعت برای
هر اقلیم است که متزاید میشود از اول و در ناحیهٔ جنوب تا آخر او و در ناحیهٔ شمال و توزیع او بر اجزاء این بعد است و
عرض بلدان درین اقالیم عبارت است از بعد مابین سمت راس بلد و دائرهٔ معدل النهار که سمت راس خط استوا است
و شل وی منخفض میشود قطب جنوبی از افق آن بلد و مرتفع میشود قطب شمالی از افق مذکور و این سه بعد متساوی
است که آنرا عرض البلد خوانند و تفاصیل اقالیم سبعه و طول و عرض آن در کتاب نزهة المشتاق تالیف زجار علوی
ادریسی حمودی مذکور است و این کتاب را در منتصف مائه سادسه برای ملک صقلیه از فرنج از کتب معتبرهٔ حکماء
این فن تالیف نموده و ملخص کلامش را ابن خلدون ذکر کرده این موضع مساسی با یراد آن ندارد

فصل سوم

در بیان اعدل اقالیم چون معمورا زین ارض منکشف وسط او است چه در جنوب افراط حر و در شمال افراط برد است
و این هر دو جانب در حر و برد متضاد اند پس واجب آمد که کیفیت هر دو در وسط متدرج شود و ازینجا اقلیم رابع
اعدل عمران آمده و هرچه از اقلیم ثالث و خامس در وی واقع شده آن نیز اقرب بسوی اعتدال است و همچنین
هرچه متصل باین هر دو است و اقلیم دوم و ششم بعید از اعتدال اند و اقلیم اول و هفتم بعید تر از ان و لهذا
علوم و صنائع و مبانی و ملابس و اقوات و فواکه بلکه حیوانات و همه انچه متکون میشود درین هر سه اقلیم متوسط مخصوص
باعتدال است و سکان او از بشر اعدل بنی آدم اند در جسم و لون و خلق و ادیان تا انکه نبوات هم اکثر در سکان
این اقالیم یافته شد و وقوف بر خبر بعثت انبیا در اقالیم جنوبیه و شمالیه حاصل نگشت چه مختص بانبیا علیهم السلام
همین اکمل نوع در خلق و خلق می باشد قال تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و اهل مغرب و شام و حجاز و یمن و عراقین
و هند و سند و چین و کذلک اندلس و آنانکه قریب اند باو از فرنجه و جلالقه و روم و یونانیین و هر که نزدیک باینان

است درمیان اقالیم معتدله بوده اند و لهذا عراق و شام اعدل این همه است زیرا که از جمیع جهات وسط واقع شده
و اهل اقالیم بعیده از اعتدال مثل اول و ثانی و سادس و سابع ابعد از اعتدال اند در جمیع احوال و خُلق ایشان
بخلق حیوانات عجمه میمانند چنانکه سودان که اهل اقلیم اول اند و صقالبه همچنین اند و نیز نبوت و دین را نمی شناسند
مگر کسیکه از ایشان قریب بجوانب اعتدال است و آن نادر و قلیل است مثل حبشه مجاورین یمن نصرانی المذهب و مثل
اهل مالی و کوکو و تکرور مجاور ارض مغرب متدین باسلام گویند اسلام ایشان در مائه سابعه بوده و همچنین هر که
از ایشان صقالبه و افرنجه و ترک از شمال متدین بنصرانیت گردیده و در ماسوای اهل این اقالیم منحرفه در جنوب و
شمال دین امری مجهول است و علم میان ایشان مفقود و جمیع احوال ایشان از احوال انسان بعید و باحوال
بهائم قریب است و یخلق ما لا تعلمون و نتوان گفت که یمن و حضرموت و احقاف و بلاد حجاز و یمامه و جزیره عرب در اقلیم
اول و ثانی واقع است زیرا که جزیره عرب را از هر سه جهت بحار احاطه کرده اند و رطوبت او را در رطوبت هوای
وی تاثیر است و این هوا بمزج انحراف را که مقتضای حر است ناقص کرده و دران بعض اعتدال بسبب رطوبت
بحر حاصل شده و بعض نسابین که علم بطبائع کائنات ندارند سودان را اولاد حام بن نوح گفته اند با آنکه در نسبت
سواد بسوی حام غفلت عظیم از طبیعت حر و برد و اثر وی در هوا و تکون حیوانات است گویند نوح دعای سواد
برای اولاد حام کرده بود حالانکه این دعا در توراة موجود است و ذکری از سواد دران نه و این لون شامل
اهل اقلیم اول و ثانی است بسبب مزج هوای شان بحرارت متضاعفه بجنوب و سواد جلود ایشان بسبب مسامتت
شمس است بر روس ایشان در هر سال دو بار بنابر افراط حر و نظیر این دو اقلیم است از طرف شمال اقلیم سابع
و سادس که سکان انجا را بیاض شامل گشته به سبب مزج هوای شان ببرد مفرط و عدم ارتفاع شمس به سمت روس
ایشان و حر درینجا ضعیف و برد شدید است در عامه فصول و این بیاض لون منتهی میشود بزعورت و مقتضیات
مزاج برد مفرط از کبود رقت عیون و برش جلود و صهوبت شعور باشد تابع او میگردد و اقلیم خامس و رابع و ثالث
که میان اینها متوسط اند از مزاج متوسط معتدل حظ وافر دارند و اقلیم رابع ابلغ اینها است در اعتدال
و بغایت نهایت توسط رسیده و لهذا اهل این اقلیم در خَلق و خُلق بمقتضای مزاج اهویه بغایت معتدل
بوده اند و اقلیم ثالث و خامس از دو جانب تابع اوست اگرچه بغایت توسط نرسیده زیرا که یکی میل قلیلی بطرف
جنوب حار دارد و دیگر اندکی میل بسوی شمال بارد و منتهی بانحراف نشده اند و هر چهار اقلیم باقی منحرف بوده
همچنین خَلق و خُلق اوشان است اول و ثانی در حر و سواد و سابع و سادس در برد و بیاض و ساکنان جنوب
از اقلیم اول و ثانی حبشه و زنج و سودان نام دارند و این اسما مترادفه اند متغیره بسواد است اگرچه اسم حبشه
مختص بکسی است که تجاه مکه و یمن میمانند و زنج بکسیکه تجاه بحر هند است و این نام بجهت انتساب ایشان به
کدام آدمی اسود و نسبت نه حام و نه غیر او بلکه سودان اهل جنوب ساکنه اقلیم رابع معتدل اند و ساکنه اقلیم سابع
منحرف ببیاض و الوان اعقاب ایشان بتدریج ایام به بیاض یا بالعکس میگراید و تا آنکه ساکن رابع در جانب جنوب با

اند الوان اعقاب ایشان سیاه میگردد و این دلیل است برانکه لون تابع مزاج هوا است و اهل شمال را باعتبار الوان خود نامی نیست و ترک
و صقالبه و طغرغر و لان و افرنجه و یاجوج و ماجوج را اسماء متفرقه و اجیال متعدده مسمات باسماء متنوعه است و اهل اقالیم ثلثه متوسطه را کافه احوال
طبیعیه است از معایش و مساکن و صنائع و علوم و ریاسات و ملک و غیرها و نبوات و ملک و دول و شرائع و علوم و بلدان و امصار و مبانی و فراست و صنائع
فائقه و سایر احوال معتدله در ایشان بود و اهل این اقالیم مثل عرب و روم و فارس و بنی اسرائیل و یونان و اهل سند و هند و صین اند
و نسابین اختلاف سمات و شعار این امم را دیده گمان کردند که این همه از جهت انساب است پس همه اهل جنوب را سودان از ولد حام
گفتند و اکثر یا همه اهل شمال را از ولد یافث قرار دادند و اکثر امم معتدله اهل وسط را که منتحلین علوم و صنایع و ملل اند ولد سام گفتند
و این زعم اگرچه مصادف حق باشد در انتساب ایشان لیکن قیاس مطرد نیست بلکه اخبار از واقع است نه آنکه تسمیه اهل جنوب بسودان
و حبشان بوجه انتساب شان بسوی حام اسود بوده است و مودی باین غلط اعتقاد این معنی شده که تمییز را میان امم واقع بانساب
فهمیدند با آنکه تمییز جیل یا امت گاهی بنسب میشود مثل عرب و بنی اسرائیل و فرس و گاهی بجهت و سمت میشود مثل زنج و حبشه و صقالبه
و سودان و گاهی بعوائد و شعار و نسب مثل عرب و گاهی بغیر آن از احوال و خواص و ممیزات امم پس تعمیم قول در اهل جهت معینه از جنوب
یا شمال با آنکه ایشان از اولاد فلان اند بنابر شمول نحلت یا لون یا سمت از اغالیط است که غفلت از طبایع و اکوان و جهات در آن
انگنده و این همه چیزها در اعقاب متبدل میگردد و استمرار آن واجب نیست سنة الله فی عباده و لن تجد لسنة الله تحویلا و هوا را در
اخلاق بشر اثر است و لهذا احوال عمران در خصب و جوع و اخلاق اهل وی مختلف واقع شده قف فی تذکرة الصلاح الصفدی
کان الشیخ تاج الدین الفزاری یقول ان الحکماء و اهل التجارب ذکروا ان من اقام ببغداد سنة وجد فی علمه زیادة و من اقام بالموصل سنة
وجد فی عقله زیادة و من اقام بحلب سنة وجد فی نفسه شحا و من اقام بدمشق سنة وجد فی طباعه غلظة و فظاظة و من اقام بمصر سنة
وجد فی اخلاقه رقة و حسنا و فی مباهج الفکر یروی عن کعب قال لما خلق الله الاشیاء قال العقل انا لاحق بالشام قالت الفتنة
وانا معک و قال الخصب انا لاحق بمصر فقال الذل وانا معک قال الشقاء انا لاحق بالبادیة فقال الصحة وانا معک قال محمد بن حبیب
لما خلق الله الخلق خلق معهم عشرة اخلاق الایمان و الحیاء و النجدة و الفتنة و الکبر و النفاق و الغناء و الفقر و الذل و الشقاء فقال الایمان
انا لاحق بالیمن فقال الحیاء وانا معک قالت النجدة انا لاحقة بالشام فقالت الفتنة وانا معک قال الکبر انا لاحق بالعراق فقال
النفاق وانا معک قال الغنا انا لاحق بمصر فقال الذل وانا معک قال الفقر انا لاحق بالبادیة فقال الشقاء وانا معک قال غیره
ان الله جعل البرکة عشرة اجزاء فتسعة منها فی قریش و واحد فی سایر الناس و جعل الکرم عشرة اجزاء فتسعة منها فی العرب و واحد فی سائر
الناس و جعل الغیرة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الاکراد و واحد فی سایر الناس و جعل المکر عشرة اجزاء فتسعة منها فی القبط و واحد
فی سایر الناس و جعل النجابة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الروم و واحد فی سایر الناس و جعل الصناعة عشرة اجزاء فتسعة
منها فی الصین و واحد فی سایر الناس و جعل الشهوة عشرة اجزاء فتسعة منها فی النساء و واحد فی سایر الناس و جعل العلم عشرة
اجزاء فتسعة منها فی الانبیاء و واحد فی سایر الناس و جعل الحسد عشرة اجزاء فتسعة منها فی الیهود و واحد فی سایر الناس و
یحکی ان الحجاج سال ابن القریة عن طبائع اهل الارض فقال اهل الحجاز اسرع الناس الی فتنة و اعجزهم عنها رجالها حفاة و نساؤها
عراة و اهل الیمن اهل سمع و طاعة و لزوم الجماعة و اهل عمان عرب استنبطوا و اهل البحرین قبط استعربوا و اهل الیمامة اهل جفاء

واختلاف آراء واہل فارس اہل باس شدید وعز عتید واہل العراق ابحث الناس عن صغیرہ واضیعہم لکبیرہ واہل الجزیرۃ اشجع فرسان واقتل للاقران واہل الشام اطوعہم لمخلوق واعصاہم لخالق واہل مصر عبید لمن غلب اکیس الناس صغارا واجہلہم کبارا عن ابن القریۃ قال الہند بحرہا در وجبلہا یاقوت وشجرہا عود وورقہا عطر وکرمان ماؤہا وشل وتمرہا دقل ولصہا بطل وخراسان ماؤہا جامد وعدوہا جاہد وعمان حرہا شدید وصیدہا عتید والبحرین کناسۃ بین المصرین والبصرۃ ماؤہا ملح وحربہا صلح ماوی کل تاجر وطریق کل عابر والکوفۃ ارتفعت عن حر البحرین وسفلت عن برد الشام وواسط جنۃ بین کماۃ وکنۃ والشام عروس بین نسوۃ جلوس ومصر ہواہا راکد وحرہا متزاید تطول الاعمار وتسود الابشار وقال بعضہم یقال فی خصائص البلاد فی الجواہر فیروزج نیسابور ویاقوت سراندیب ولؤلؤ عمان وزبرجد مصر وعقیق الیمن وجزع ظفار وکاری بلخ و مرجان افریقیۃ وفی ذوات السموم افاعی سجستان وحیات اصبہان وثعابین مصر وعقارب شہرزور وجرارات الاہواز و براغیث ارمینیۃ وفار اردن ونمل سیافارقین وذباب تل بابان واوزاغ بلاد وفی الملابس برود الیمن ووشی صنعاء وریط الشام وقصب مصر ودیباج الروم وقز السوس وحریر الصین واکسیۃ فارس وحلل البحرین وسقلاطون بغداد وعمائم الابلۃ والری وملحم مرو وتکک ارمینیۃ ومنادیل الدامغان وجوارب قزوین وفی المراکب عتاق البادیۃ ونجائب الحجاز وبراذین طخارستان وحمیر مصر وبغال برذعۃ وفی الامراض طواعین الشام وطحال البحرین و دمامیل الجزیرۃ وحمی خیبر وجنون حمص وعرق الیمن ووباء مصر وبرسام العراق والنار الفارسیۃ وقروح بلخ و

قال الجاحظ فی کتاب الامصار الصناعۃ بالبصرۃ والفصاحۃ بالکوفۃ والتخنیث ببغداد والطرمذۃ بسمرقند والتیہ بالری والجفاء بنیسابور والحسن بہرات والمروۃ ببلخ والعجائب بمصر وقال غیرہ قراطیس سمرقند لاہل المشرق کقراطیس مصر لاہل المغرب قال القاضی الفاضل اہل مصر علی کثرۃ عددہم وما ینسب من وفور المال الی بلدہم مساکین یعملون فی البحر ومجاہید یدأبون فی البر ومن العجائب شجرۃ العباس فی دندرۃ من صعید مصر وہی شجرۃ متوسطۃ واوراقہا قصیرۃ منبسطۃ فاذا قال الانسان یا شجرۃ العباس جاء الناس تجتمع اوراقہا وتحترق لوقتہا ذکرہ السیوطی فی حسن المحاضرۃ

گویم این باب خیلی وسعت دارد وہر اقلیم از اقالیم سبعہ مخصوص است بخصوصیات بلکہ ہر بلد از بلاد وی طرفگی دارد کہ در بلد دیگر از ہمان اقلیم یافتہ نمیشود وہمچنین اہل ہر اقلیم اخلاق جدا گانہ دارند ودر معاملات وعادات مختلف بودہ اند وہمچنین اہل ہر عمل را افعال علیحدہ است وتاثیر جدا گانہ بلاد وپیازہ را درین شق اخیر رسالہ مختصرہ است موسوم بالنامہ واگرچہ ظاہرش مضحکات بودہ است اما در حقیقت تجربیات زمانہ واہل زمانہ است وخصوصا اقلیم ہند را مزایای بسیار است بر دیگر اقالیم کہ ضبط آن دشوار است وآب وہوای خوش وفواکہ دلکش وفصول اربعہ در نہایت لطافت وصفا دارد ومخصوص است بملابس ناعمہ وفواکہ نفیسہ مثل انبہ و[illegible] وفوفل [illegible] وعلم وکمال در انواع ہنر وفن وساخت تیغ وتفنگ ومدفع وجز آن واہل این اقلیم در خلق احسن وخلق حسن فائق اہل دیگر اقالیم اند اینقدر ہست کہ اہل بلاد او عبید متغلبان اند از قدیم زمان تا آنکہ درین تاریخ مقہور فرنج بودہ اند واگر فرصت دیگری بیاید وایشان را ازین ولایت بیرون کند تابع فرمان او شوند وخود حوصلہ ملک گیری وہوای

جهان ستانی و در باغ ایشان نیست و انواع عطریات و اقسام جواهر معدنیات که درینجا است جای دیگر معلوم نیست
و قاعدهٔ سلطنت این اقلیم از عهد هنود تا دخول اسلام و این ممالک منقلب و منقول مانده در یک جا و یک شهر قرار نگرفته
میر آزاد بلگرامی را در آثار هندوستان کتابی است مسمی به سبحة المرجان در وی فضائل هند که در کتاب و سنت
آمده و خصوصیات این ولایت و ذکر اهل علم و از عهد دولت اسلامیه کرده در خور دیدن و سزاوار شنیدن است
و در مدح هند همین قدر بسنده است که هبوط آدم از بهشت اول بسر زمین وی بوده و از انجا اولادش منتشر گردیده
و طوبی و غیره لغت هندی در قران آمده ؏ گر نیست از بهشت فزون بوستان هند × آدم ز ناز و نعمت جنت چسان
گذشت ٭ و شک نیست که نور نبوت رسول خدا صلعم اول در صلب آدم بود و بعده در اصلاب آبا و ارحام امهات انتقال
پذیرفته تا آنکه از عبد الله بن عبد المطلب در مکه ظاهر گردید این نیز یکی از فضائل بعیدهٔ هند است ولنعم ما قیل ؏
کانت لآدم ارض الهند منهبطا ٭ و فیه نور رسول الله مشغول ٭ من ههنا مستبین ان سیدنا ٭ مهند من سیوف الله مسلول
گویا هند اصل است و عرب فرع و الحمد لله تعالی که این بنده هم هندی نژاد عربی نهاد است لیکن خار حسرتی که هردم
بقعر دل میخلد و نشتر افسوسی که هر لحظه نوک غم در رگ خاطر میشکند زوال دولت اهل اسلام این ممالک و تغلب ملل باطل
بر دین حنیفی است و کیف که بزوالش زوال نضارت و ذهاب حسن و جمال هند گردیده و بجای گل خار نشسته و عموم
فتنه و شمول بلیه جمیع دیار و امصار او را شرقا و غربا و جنوبا و شمالا فرا گرفته بحدیکه بملاحظهٔ ظواهر احوال و قرائن افعال
مؤذن بخراب زائد او است و رجاء عود علی البدء منقطع گردیده تا منظور حق تعالی چیست امروز زمان این دیار و جهان
این بلاد مانا بروزگار جاهلیت و عهد فترت است ؏ بیا در بزم رندان تا ببینی عالمی دیگر ٭ بهشتی دیگر و
ابلیسی دیگر آدمی دیگر ٭ **فصل چهارم** در بیان اصناف مدرکین غیب از بشر و این ادراک دو گونه است
یکی بفطرت دیگر بریاضت نبوت از قسم اول است و آنرا علامات است که در محلش ذکر کرده اند و انبیا وحی
مخصوص بانبیاء علیهم السلام است و وحی را صورتها است و رویای صالحه یکی از اجزاء اوست و کهانت نیز یکی
از خواص نفس انسانی است و از مختصات اوست سجع و الهام شیطانی و زعم انقطاع کهانت از زمن نبوت
بی دلیل است و آنانکه نظر در اجسام شفافه کنند مثل مرایا و طاس سیاه و قلوب و اکباد و عظام حیوانات
و طرق بحصا و نوی پس همهٔ ایشان از قبیل کهان اند لیکن در رتبه از کاهنان ضعیف بوده اند زیرا که کاهن
در رفع حجاب حس محتاج معانات کثیره نیست و ایشان معانات آن بانحصار مدارک حسیه در نوع واحد میکنند
و همین است حکم اهل زجر و عرافت و تفصیل حقایق احوال ایشان دفتری گران میخواهد و منجمله مدارک غیبیه است
آنچه صادر میشود از بعض ناس نزد مفارقت یقظه و التباس بنوم از اخبار امور متشوف الیه و از مقتولین نزد مفارقت
رؤس مسئله در کتاب الغایه ذکر کرده اگر خمی را بروغن کنجد پر کرده آدمی را دران چهل روز بدارند و تین و جوز
بخوردن او بدهند تا آنکه همه گوشت و پوست او برود و جز عروق و شئون راس هیچ باقی نماند بعده او را از
روغن برآرند و هوا او را خشک سازد درین وقت از هرچه او را پرسند از عواقب امور خاصه و عامه همه را

جواب بگویا یانتهی و این یکی از مناکیر افعال جادوگران است که عجائب عالم انسانی را از ان فهم میکنند و سحر نیز یکی از ریاضات
است که بدان اطلاع بر مغیبات و تصرف در عوالم حاصل میشود و کثرت این ریاضت در اقالیم منحرفه جنوب و شمال خصوصا
بلاد هند بیشتر است و ریاضت متصوفه دینی است و ازین مقاصد مذمومه عاری و مقصود اصلی ایشان باین ریاضت جمع
همت و اقبال علی الله تعالی بالکلیه بغرض حصول اذواق اهل عرفان و توحید است نه اخبار از مغیبات و باین جمع و جوع
تغذیه بذکر زیاده کرده اند و چون این حالت عاری از ذکر باشد ریاضت شیطانی باشد و هرچه از قبیل کرامت از ایشان
صادر میشود بالعرض است نه مقصود بالذات و ایشان غیب را فراست و کشف نامند و تصرف را کرامت خوانند و با آنکه
این امر چندان منکر نیست اما ابو اسحق اسفراینی و ابو محمد بن ابی زید مالکی انکارش کرده اند بنا بر التباس معجزه بغیر
معجزه و متکلمین تفرقه کرده اند میان هر دو بتحدی و این کافی است و انکار کرامت اولیا مذهب سلف امت نیست آری دیده
احکام شرعی حجت نمیتواند شد در حدیث صحیح آمده که فرمود آنحضرت صلعم ان فیکم المحدثین وان منهم عمر و صحابه را هم مثل این وقائع
واقع شده و تابعین و تبع ایشان و دیگر صالحین امت را هم اتفاق افتاده مگر آنکه اهل تصوف میگویند که وقوع آن در زمن
نبوت قلیل میباشد و مرید را در حضرت پیغمبر صلعم حالتی باقی نمی ماند که الصباح یغنی عن المصباح و بعضی گمان کرده اند که
دلالات نجومیه نیز نوعی از مدارک غیبیه است حالانکه در وی از غیب چیزی نیست بلکه ظنون حدسیه و تخمینات مبنیه
بر تأثیر نجومیه و حصول مزاج از ان برای هوا با مزید حدس است و ناظر بسبب آن بر تفصیل شخصیات عالم آگاه میشود چنانکه
بطلیموس گفته ولیکن معهذا از نامعتبرات شرع است و اعتقاد آن کفر و همین است حال خطوط رملیه و فرق میان منجم
آنست که مستند احکام نجامت اوضاع طبیعیه فلکیه است و مستند رمل اوضاع تحکمیه و اهواء اتفاقیه و گمان کنند که این علم
از نبوت قدیمه است و گاهی منسوب بدانیال و گاهی با دریس نمایند و از حدیث منع این عمل ثابت میشود و تحقیق آنست
که ادراک غیوب بصناعت نمیشود و راهی بسوی تصرف آن جز خواص بشر احدی را حاصل نیست و بعضی برای
استخراج غیب قانونی دیگر را طور اول تراشیده اند و آنرا حساب النیم خوانند و از وی غالب از مغلوب شناخته میشود
و قانون این غیب در آخر کتاب سیاست منسوب بارسطو مسطور است و جمعی گمان میکنند که مطابقت جواب ای سوال
در توافق خطاب و دلیل بر مطابقت واقع است حالانکه این صحیح نیست زیرا که غیب با هر صناعی البته مدرک نمیگردد و
کائنات مستقبله تا وقتی که اسباب وقوع آن معلوم نشود و خبر صادق اثبات آن نکند داخل غیب است معرفت وی
ممکن نیست و ازین قبیل است اشراط صغری و کبرای قیامت و فتن و شرور مستقبله تا قیام ساعت و ما بعد آن از حشر
و نشر که جز باخبار شارع نتوان دریافت و آنچه ثابت شده و بصحت رسیده انکارش نمیتوان کرد **فصل پنجم** در آنکه
اجیال بدو و حضر طبیعی است و بدو اقدم و سابق است بر حضر و بادیه اصل عمران است و امصار و مدن مدد او و مستند
اهل بدو اقرب اند بسوی خیر و شجاعت نسبت باهل حضر و معاملات اهل حضر برای احکام مفسد باس و برنده نعمت ایشان
است و سکونت بدو برای اهل عصبیت می باشد و عصبیت نمی باشد مگر از التحام نسب یا از آنچه بمعنی او است و نسب
صریح در متوحشین قفر یافته میشود از غیرت هر که در بعضی ایشان است و اختلاط انساب بقرابت یا حلف یا ولاء یا فرار

از قومی و در آمدن بقومی دیگر می باشد و چون ثمرات نسب از نعرت و قود و حمل دیات و سایر احوال یافته شود
گویا نسب یافته شد زیرا که برای بودن از ایشان یا از او شان هیچ معنی جز جریان احکام و احوال ایشان بروی نیست
گویا با ایشان یک گوشت و پوست شده و ملتحم گردیده و منسی میشود نسب اول بنا بر طول زمان و ذهاب اهل علم
بدان و همیشه انساب ساقط میشوند از شعبی بشعبی دیگر و ملتحم میگردند بقومی دیگر در جاهلیت و اسلام و عرب و عجم
و احوال درین عهد و عهود ما قبل بسیار بوده و هست فاعتبر سر الله فی خلیقته و اصل همه آنست که همگنان بنی آدم
اند و آدم از خاک و نعم ما قبل ب اعتبار شرف آدمیان از حسب است بهر تحقیق نسب آدم و حوا کافی است و ریاست
همیشه در نصاب مخصوص از اهل عصبیت می باشد مثل عشیره واحد یا اهل بیت واحد یا اخوان یک پدر یا بنی عم اقرب
یا ابعد یا اقعد در نسب که مخصوص ایشان اند و ما سوای ایشان از عصبات در نسب عام هستند و نعرت از همین اهل النسب المخصوص
یا اهل نسب عام واقع میشود لا غیر بلکه در نسب خاص اشد است بنا بر قرب لحمه و غیر نسب را ریاست بر اهل عصبیت نمی باشد
و خاندان و شرافت هم بالاصالة و الحقیقة برای اهل عصبیت است و غیر ایشان را اگر باشد بمجاز و شبه باشد
و بیت و شرف موالی و اهل اصطناع بنا بر ولا او شان است نه بنا بر انساب و نهایت حسب در عقب واحد تا چهار
پدر است غالبا و گاهی تا پنج و شش پدر هم می رسد آنحضرت صلعم در باب مدح و ثنا همین چهار پشت را اعتبار فرموده
آنجا که گفته است الکریم بن الکریم بن الکریم یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم گویا اشارت فرموده
بآنکه وی بغایت مجد رسیده و در توراة است انا الله ربک طائق غیور مطالب بذنوب الآباء للبنین علی الثوالث
و علی الروابع انتهی بمعناه و این دال است برآنکه اربع از اعقاب غایت انساب و احساب است و امم وحشیه اقدر اند
بر تغلب از ما سوای خود زیرا که بداوت سببی دارد در شجاعت و غایت عصبیت همین ملک است و از عوائق ملک
است حصول ترف و انغماس قبیل در نعیم و مذلت و انقیاد کاسر سورت و شدت عصبیت است و چون انقیاد و مذلت
یافته شود دلیل باشد بر فقدان ملک و همچنین تنافس در خلال حمیده از علامات ملک است و هر امتی که وحشی باشد ملک
وی وسیع تر بود زیرا که قدرت شان بر تغلب و استبداد و استعباد طوائف بسیار است مثل عرب و زناته و اکراد و ترکمان
و فرنگیان و ملک اگر از بعض شعوب میرود لابد است که عود در شعب دیگر از ان شعوب بکند ما دام که ایشان را عصبیت باقی
است و مغلوب همیشه مولع است باقتدار غالب در شعار و زی و نحله و سایر احوال و عوائد او و هر امتی که مغلوب شده در
ملک دیگر افتاد فنا و زوال زود بوی می رسد و عرب را جز بر بسائط تغلب دست بهم نمیدهد و هر اوطان که عرب بران غالب
گردیده اند ویرانی بسوی آن شتابی میکند و حصول ملک بایشان جز بصبغه دینیه از نبوت یا ولایت یا اثر عظیم از
دین میسر نمی شود زیرا که ابعد امم اند از سیاست ملک و قبائل و عصائب بوادی مغلوب اهل امصار میشوند و ملک
و دولت عامه جز بقبیل و عصبیت دست بهم نمیدهد و هرگاه که دولت مستقر و ممهد گشت از عصبیت مستغنی شده گاه
باشد که بعض اهل نصاب ملکی را دولتی حادث میشود که بسبب آن استغنا از عصبیت حاصل میگردد و دول عامه که
استیلاء عظیم و ملک وسیع داشته اند اصلش دین است نبوت یا دعوت حق چه دعوت دینیه در اصل دولت افزایش

میکنند بر قوت عصبیت که از عدد و عدد و حاصل می باشد تا آنکه این دعوت دینیه هم جز بعصبیت تمام نمیشود و هر دولت
حصه دار دار ممالک و اوطان که بران زیاده نمیگردد و عظم و اتساع نطاق و طول آمد دولت بر مقدار قلت و کثرت قائمین
باو است و در اوطان کثیرة القبائل والعصبيات استحکام دولت کمتر می باشد و از طبیعت ملک است ترف و انفراد بمجد و دعت
و سکون و چون این طبیعت در دولت استحکام گیرد دولت رو بهرم نهد و چنانکه اشخاص را اعمار طبیعیه است همچنین دولت را اعمار
هم طبیعیه بوده هست اطبا و منجمین گمان کرده اند که عمر طبیعی اشخاص یکصد و بست سال از سنین قمریه کبری است و این عمر
در هر جیل بحسب قرانات مختلف میشود گاهی ازین مقدار زیاده و گاهی کمتر میگردد پس اعمار بعض اهل قرانات یکصد
سال کامل میشود و عمر بعضی پنجاه یا هشتاد یا هفتاد بحسب اقتضاء ادلهٔ قرانات و اعمار این امت که عبارت از اهل اسلام است
مابین شصت تا هفتاد است چنانکه در حدیث آمده و زیاده نمیشود بر عمر طبیعی مگر در صور نادره و بر اوضاع غریبه از فلک چنانکه
در شان نوح علیه السلام واقع شده و در قوم عاد و ثمود اتفاق افتاده و اعمار دولت نیز اگرچه بحسب قرانات مختلف است لیکن در غالب
احوال تجاوز از عمر سه جیل نمیکند و جیل عبارت از عمر یک شخص از عمر وسط است پس این چهل سال شد که انتها نمو و نشو تا غایت
است قال تعالی حتی اذا بلغ اشده و بلغ اربعین سنة و لهذا عمر شخص واحد را عمر جیل گفتیم پس در مدت سه جیل دولت کهنه
و پیر میشود و از ینجا است که در حسب جیل رابع منقرض میگردد و عمر این اجیال ثلثه یکصد و بست سال است و تجاوز نمیکند
ازین مدت مگر آنکه عارضی شود و اکدام عارض دیگر مثل فقدان مطالب هرم حاصل شده اما طالب و حاضر نیست اگر
طالب بیاید مدافع نیابد فاذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة و لا یستقدمون پس این عمر برای دولت بمثابه عمر شخص است که
تا سن وقوف در تزاید است بعده بسن رجوع میگردد و لهذا مشهور در زبان مردم آنست که عمر دولت همین یکصد سال
است گویم حکومت نصاری را در هند از ابتدا ارقوت عمل قریب شصت سال گذشته و نضارت آن بحد غایت رسیده و باقی از عمر
عمر ایشان چهل سال از سنین هجرت است و بعد ده سال آغاز صده سیزدهم باشد و اول صده را در تغییر عالم و احوال اهل عالم اثر
عظیم است تا بر سر صده آینده چه واقع شود والله اعلم

فصل ششم

درآنکه ترف قوت دولت را افزون میکند زیرا که
بحصول ملک ترف تناسل عیال و عمومیت می افزاید و از آن کثرت عصابت و موالی و صنایع میشود و عدد و قوت بیشتر میگردد
و همیشه دولت انتقال میکند در اطوار مختلفه و حالات متجدده و این پنج طور است اول ظفر ببغیه و غلبه بر مدافع و ممانع و استیلا
بر ملک و انتزاع آن از دست دولت سالفه دوم استبداد بر قوم خود و انفراد بملک و کف ایشان از تطاول بنا بر مساهمت
و مشارکت سوم فراغ و دعت برای تحصیل ثمرات ملک از تحصیل مال و تخلید آثار و بعد صیت چهارم قنوع و مسالمه بتقلید
ماضیه و اقتفا طرق سلف با حسن مناهج پنجم اسراف و تبذیر و درین طور در دولت طبیعت هرم حاصل و مرض مزمن
مستولی میگردد و نوبت بانقراض میرسد و آثار دولت بمقدار قوت اصل آن می باشد و مثل عراس و ولائم و عطایا
دول و جوائز و صلات ابن خلدون گفته و نقل یعنی ابن بطوطه مدینة دهلی حاضرة ملک الهند و هو السلطان محمد شاه
اکثر ما کان یحدث عن دولة صاحب الهند و یاتی من احوالها بما یستغربه السامعون انتهی و استظهار صاحب دولت بر قوم
و اهل عصبیت خود بموالی و اهل اصطفا است و اهل اصطفا در دول متفاوت اند در التحام بصاحب دولت متفاوت

وصدانت خود و گاهی حجر سلطان و استبداد بروی بتغلب منصب از وزرا و حواشی میشود و بیشتر در اکثر احوال ولایت صبی
صغیر یا مضعف است لیکن متغلبین بر سلطان مشارکت در لقب خاص بملک نمیدارند و ملک منصب طبیعی است برای انسان
وار ناف حد غالبا مضر و مفسد ملک است و سیاست یکی از قوانین خلافت و امامت است و این قانون اگر از عقلا و اکابر
بصراء دولت است سیاست عقلیه است و اگر از جانب خدا است بشارع سیاست دینیه است و نفع آن در دنیا و آخرت هر دو است
چه مقصود از خلق نه همین دنیا است که عبث و باطل است و غایت او موت و فنا بلکه مقصود بدان دین مفضی بسعادت اخروی
است قال تعالی افحسبتم انما خلقناکم عبثا و شرائع الهیه حاوی جمیع احوال عباد است از عبادت و معامله و اصلاح ملک
است و در حکم این منصب شروط مختلف است زیرا که حقیقت این منصب نیابت صاحب شریعت است در حفظ دین و سیاست دنیا
و نام این نیابت خلافت و امامت است و هر که بدان قیام میکند او را خلیفه می نامند بالاطلاق یا خلیفه رسول الله و در تسمیه
بخلیفة الله اختلاف است بعضی جائز داشته اند و جواز آنرا اقتباس از خلافت عامه آدمیین میکنند لقوله تعالی انی جاعل
فی الارض خلیفة و قوله جعلکم خلائف الارض و جمهور از ان منع کنند و گویند معنی آیت نه این است و ابوبکر صدیق را چون خلیفة الله
گفتند منع فرمود و گفت من خلیفه رسولم نه خلیفه خدا و نصب امام شرعا واجب است باجماع صحابه و تابعین و قول
بوجوب او عقلاً فاسد است و معتزله و بعض خوارج بعدم وجوب او شرعا و عقلا رفته اند گویند واجب امضاء احکام
شرع است چون امت بران تواطی کنند و نفاذ احکام الهی نمایند حاجت امام نیست و مذهب ایشان مجروح است باجماع سلف
و چون این نصب واجب آمد باجماع از فرض کفایه باشد و راجع بود بسوی اختیار اهل عقد و حل و نصب او بر ایشان
متعین گردد و طاعت امام بر جمیع خلق واجب باشد لقوله تعالی اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و شروط
این منصب چهار چیز است علم و عدالت و کفایت و سلامت حواس و اعضا و شرط پنجم نسب قرشی است باجماع صحابه
یوم سقیفه و با حادیث وارده درین باب مثل لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان ولیکن چون امر قریش ضعیف
شد و عصبیت ایشان متلاشی گردید و ترف و نعیم دولت ایشان را بر باد داد از حمل خلافت عاجز آمدند و اعاجم
بر ایشان غالب گردیدند و حل و عقد بدست ایشان افتاد و از ینجا بر بسیاری از محققین اشتباه افتاد و بنفی اشتراط
قرشیت رفتند و تعویل بر ظواهر کردند مثل قوله صلعم اسمعوا و اطیعوا و ان ولی علیکم عبد حبشی با آنکه حجت بدان قائم
نمیشود زیرا که امثال این احادیث خارج مخرج تمثیل و فرض است برای مبالغه در ایجاب سمع و طاعت و از قائلین
نفی این اشتراط است قاضی ابوبکر باقلانی و راجح مذهب جمهور است و مذاهب شیعه در حکم امامت معروف است
که بتنصیص نص جلی یکی برای دیگری گویند و غلات ایشان ادله شبه را از بیخ بر کنده اند و کفی الله المؤمنین
القتال و در شرع و دیانات و هر امر که بران جمهور را قسر و حمل کنند لابد است از عصبیت چه اتمام مطالبه جز باو دست
بهم نمیدهد پس عصبیت امری ضروری است برای ملت و در حدیث صحیح آمده ما بعث الله نبیا الا فی منعة من قومه
و آنکه در احادیث دیگر ذم عصبیت و ندب بسوی اطراح و ترک او آمده چنانکه فرمود ان الله اذهب عنکم عبیة
الجاهلیة و فخرها بالآباء انتم بنو آدم و آدم من تراب و قال تعالی ان اکرمکم عند الله اتقاکم پس مراد بدان عصبیت

بر باطل است چنانکه در جاهلیت بود و چون در امر حق بود و برای اقامت امر خدا پس آن مطلوب است اگر این هم باطل شود جمله شرائع باطل گردند زیرا که قوام آن جز بعصبیت تمام نمیشود و زمانه خلافت حقیقیه تا خلع حسن بن علی از خلافت بود و چون معاویه مالک امر شد خلافت بملک منقلب گردید ابن خلدون گفته ولما وقعت الفتنة بین علی و معاویة وهی مقتضی العصبیة کان طریقهم فیها الحق و الاجتهاد ولم یکونوا فی محاربتهم لغرض دنیوی او لایثار باطل او لاستشعار حقد کما قد یتوهمه متوهم و ینزع الیه ملحد و انما اختلف اجتهادهم فی الحق و سفه کل واحد نظر صاحبه باجتهاده فی الحق فاقتتلوا علیه و ان کان المصیب علیا فلم یکن معاویة قائما فیها بقصد الباطل انما قصد الحق و اخطأ و الکل کانوا فی مقاصدهم علی حق انتهی و در عباسیان تا عصبیت عرب باقی ماند اسم خلافت مجازیه هم باقی بود و چون رسم خلافت رفت در پی او عصبیت عرب هم برفت و جیل اینان فانی و احوال ایشان متلاشی گردید و ملک بحت باقی ماند و معنی بیعت آنست که مبایع معاهده امیر کند در تسلیم نظر در کار و کار و بار مسلمانان و منازعت نکند او را در چیزی از تکالیف او در منشط و مکره و همین مراد از بیعت لیلة العقبه و بیعت شجره و بیعت خلفاء است و منه بیعة الایمان یعنی استخلاف با خلفاء بر عهد لهذا امام مالک چون فتوی بسقوط یمین اکراه داد محنت بسیار برداشت و بیعت این عهد تحیت ملوک کسرویه است از تقبیل ارض یا ید یا رجل یا ذیل و اطلاق بیعت بران از قبیل مجاز است و درین بیعت مستغنی شدند از مصافحه ایدی که در حقیقت بیعت مسنون همان است و اصل ولا عهد از ابوبکر صدیق است که بحضر صحابه عمر را خلیفه خود کرد و عمر خلافت را در شوری گذاشت و رای همگنان عثمان شد و بر صحت این عهد اتفاق کردند و اجماع حجت است بعده عهد ولایت به پدر یا پسر آمد و بادی آن معاویه شد و در ولایت وی عدول کرد از فاضل بمفضول بنا بر حرص بر اتفاق و اجتماع اهواء بنی امیه که جز بسلطان قوم خود در رضا بغیر ندادند و هم عصابه قریش و اهل الملة اجمع و اصل در ولایت عهد نظر بمصالح عباد است و اگر مقصود بدان حفظ تراث برابنا است پس این امری شرعی و مقصدی دینی نیست و آنکه شیعه عهد ولایت را از آنحضرت صلعم برای علی بن ابی طالب ثبات میکنند غیر صحیح است و احدی از ائمه نقل روایت آن نکرده و اما حروب واقعه در اسلام میان صحابه و تابعین پس تاثیم در ان از همگنان مدفوع است و غایت آن خلاف اجتهادی در مسایل دینیه ظنیه است و ندا حکمه خروج حسین بر یزید و خروج ابن الزبیر بر عبدالملک از راه غلط در امر دنیوی بود و ضرر با ایشان نمیکند و در حکم شرعی هیچ یکی غلط نکرده ابن خلدون گفته و قد غلط القاضی ابوبکر بن العربی المالکی فی هذا فقال فی کتابه الذی سماه بالعواصم والقواصم ما معناه ان الحسین قتل بشرع جده وهو غلط حملته علیه الغفلة عن اشتراط الامام العادل و من اعدل من الحسین فی زمانه فی امامته و عدالته فی قتال اهل الآراء الی قوله واما یزید فبین خطاؤه و فسقه انتهی و اما خطط دینیه خلافیه و لقب امیر المومنین و بودن آن از سمات خلافت و حدوث آن از عهد خلفاء و مراتب ملک و سلطان و القاب آن و وزارت و حجابت و وکالت و دیوان اعمال و جبایات و دیوان رسائل و کتابت و شرطت و قیادت اساطیل و تفاوت مراتب سیف و قلم در دول و شارات ملک و سلطان مثل نشر الویه و رایات و قرع طبول و نفخ بواق و قرون و جز آن و اتخاذ سریر و منبر و تخت و کرسی و سکه و خاتم و طراز و فساطیط و سیاج و فازات و مقصوره صلوة و دعا در خطبه و نداء اسباب هم در ترتیب حروب الفتنه بینهم

و تسمیهٔ عساکر بمیمنه و میسره و ساقه و جز آن و ضرب مصاف و بنا بر روم و مناضله بسهام و حفر خنادق و اسباب قلت
و کثرت جبایات و ضرب مکوس و مضرت تجارت سلطان برای رعایا و افساد آن برای جبایه و بودن ثروت سلطان
و حواشی او در وسط دولت و نقصان جبایه بنقص عطاء سلطان و ایذان ظلم بخراب عمران و وقوع حجاب در دول و عظم او
نزد هرم دولت و انقسام یک دولت بدو دولت یا زیاده و عدم ارتفاع هرم از دولت بعد نزول و کیفیت طروق
خلل در دول و تجدد و حدوث دولت و استیلاء دولت مستجده بر دولت مستقره بمطاولت نه بمناجزت و وفور
عمران در آخر دولت و وقوع کثرت موتان و مجاعات در آن و ضرورت سیاست برای عمران بشر و انتظام امر او
و ابتداء دول و امم و کلام بر ملاحم و عروض احوال با امصار و بلدان و سائر عمران و دعوت ملک بسوی نزول امصار
و عظمت مدن و ارتفاع هیاکل بملک کثیر و عدم استقلال دولت واحده ببنا هیاکل عظیمه و امور واجب المراعات در
اوضاع مدن و احوال مساجد و بیوت عظیمهٔ عالم و قلت مدن و امصار در افریقیه و مغرب و قلت مبانی و مصانع در ملت
اسلامیه بنسبت بقدرت ما قبل و از دول و سرعت خراب مبانی مختطهٔ عرب و مبادی خراب امصار و تفاضل امصار
و مدن در کثرت رفه و نفاق اسواق باعتبار کثرت و قلت عمران و اسعار مدن و قصور اهل بادیه از سکونت مصر
بسیار آباد و اختلاف احوال اقطار در رفه و فقر مثل امصار و تأثل عقار و ضیاع در مصر و حال فواید و مستغلات آن
و حاجات متمولین اهل امصار بجاه و مدافعه و بودن حضارت در امصار قبل دول و رسوخ او باتصال دولت و بودن
حضارت غایت عمران و نهایت عمر و ایذان او بفساد وی و خراب کراسی ملک بخراب دولت و انتقاص او و اختصاص
بعض امصار ببعض صنائع بدون بعض و وجود عصبیت در امصار و تغلب بعض بر بعض و بودن لغات اهل امصار
لسان امت یا جیل غالب ایشان و حقیقت رزق و کسب معاش و وجوه صنائع و احوال عارضه او و اصناف مذاهب
وی و نبودن خدمت از معاش طبیعی و همچنین ابتغاء اموال از دفائن و کنوز و افادهٔ جاه برای مال و حصول سعادت
و کسب در غالب احوال برای اهل خضوع و تملق و بودن این خلق از اسباب سعادت و عدم ثروت اهل قضا و فتیا و
تدریس و امامت در امور دین و خطابت و اذان در غالب احوال و بودن فلاحت معاش مستضعفین و اهل عافیت از بدو
و مذاهب و اصناف تجارت و اصناف محترفین بتجارت و مجتنبین از آن و نزول خلق تجار از خلق اشراف و ملوک و نقل
سلع تجارت و احتکار و مضرت رخص اسعار بمحترفین و احتیاج صنائع بمعلم و کمال آن بکمال و کثرت عمران حضری و رسوخ
صنائع امصار برسوخ و طول آمد حضارت و کثرت صنائع بکثرت طالبان و قلتش بقلت ایشان و انتقاص صنعت
بمقاربت امصار بخراب و ابعدیت عرب از صنائع و قلت وجدان ملکهٔ صناعت بعد حصول ملکه در یک صنعت و انقسام
صنائع بصنعت فلاحت و بنا و حیاکت و خیاطت و صنعت تولید و طب و احتیاج وی در حواضر و امصار نه در بوادی و قفار
و خط و کتابت و وراقت و غنا پس تفاصیل این همه با براهین عقلیه و بعض ادلهٔ نقلیه در تاریخ ابن خلدون مذکور است آن
کتاب مطبوع و ذکر این قسم امور نیست چه محل وی کتب تواریخ است و مقصود ما درینجا ضبط اطراف و اشارت باکناف احوال عالم
است **فصل هفتم** در آنکه علم و تعلیم امر طبیعی است در عمران بشری و این تعلیم علم من جمله صنائع است و کثرت علوم

بکثرت

بکثرت عمران و عظمت حضارت باشد و علوم واقعه در عمران این عهد و آوان بسیار است تا آنکه ملا کاتب چلپی در کشف الظنون
عن اسامی الکتب و الفنون قریب بپانصد علم را نام برده و موضوع و غایت و غرض و را با نام کتب مؤلفه در آن و نام مؤلفین
با وفیات شان ذکر کرده و جمله از آن در تاریخ ابن خلدون نیز مذکور است و از علوم دینیه علوم تفسیر و قرآت کلام مجید و علم
حدیث شریف و علم فقه و فرائض و اصول اینها است و از شعوب این علوم است جدل و خلافیات و کلام و تصوف و علم تعبیر
رؤیا و اما علوم عقلیه پس سائر علوم از اصناف هفت است مثل علم عدد و هندسه و هیئت و منطق و طبیعیات و علم طب و فلاحت
و الهیات و سحر و طلسمات و اسرار حروف و طب روحانی و علم کیمیا و جز آن و ابن خلدون بکشف حقائق این علوم پرداخته
و فصول مستقله در بیان آن و در ابطال فلسفه و فساد منتحلین او و در ابطال صناعت نجوم و ضعف مدارک و فساد غایات
او و در انکار ثمره علم کیمیا و استحاله وجود او و نشو مفاسد از انتحال وی منعقد ساخته و گفته که کثرت تالیف در علوم عائق از
تحصیل است و کثرت اختصارات مؤلفه در علوم مخل تعلیم بعده وجه صواب تعلیم علوم و طریق افاده آن بیان کرده و گفته
که در علوم الهیه انظار را وسعت و گنجایش تفریع مسائل نیست و در طرق تعلیم و لذا مذاهب امصار اسلامیه مختلف است
و شدت معلمین بر متعلمین مضرت میرساند بآنها و رحلت در طلب علوم و لقاء مشیخه در تعلیم کمال می افزاید و منجمله البشر اهل علم ابعد
البشر اند از سیاست و مذاهب وی و اکثر حمله علوم در اسلام عجم اند و علوم عربیه چهار رکن است لغت و نحو و بیان و ادب و
معرفتش ضروری است بر اهل شریعت چه ماخذ جمله احکام شرعیه همین کتاب و سنت است و این هردو بلغت عرب اند
و نقله و رواة او از صحابه و تابعین هم عرب اند و شرح مشکلات قرآن و حدیث در لغت ایشان منحصر است پس لا بد شد
از معرفت علوم متعلقه باین لسان برای مرید علم شریعت و تفاوت در تاکید و افادت مراتب وی در توفیه بمقصود کلام
باشد فنا فنا و اهم و مقدم از اینها علم نحو است بعده لغت و در هر یکی از این ارکان اربعه کتب مستقله تالیف یافته و
لغت ملکه صناعی است و لغت عرب این عهد لغتی مستقل مغایر لغت مضر و حمیر است و همچنین لغت اهل حضر و امصار لغتی
قائم بنفسها است و مغایر لغت غیر ایشان است و ملکه این زبان غیر صناعت عربیت است و مستغنی است از آن در تعلیم
و ذوق که مصطلح اهل بیان است غالبا مستعربین عجم را حاصل نمیشود و اهل امصار علی الاطلاق در تحصیل این ملکه لسانیه که
بتعلیم مستفاد میشود قاصر بوده اند و هر کرا ابعد از لسان عربی است او را حصول او اعسر و اصعب و دشوارتر است و کلام
منقسم است بدو فن یکی نظم و دیگر نثر و حصول جاده درین هردو مغایر اقل ناس می باشد و صناعت شعر و وجه تعلم او و
حصول این ملکه بکثرت حفظ و جودت او بجودت محفوظ است و این نظم و نثر صنعت الفاظ است در معانی نیست و اهل مراتب
از انتحال شعر ترفع جویند و شعر گویی در عربی در ازمنه ماضیه بسیار بوده و درین عهد اقل قلیل است بلکه مجید در آن عزیز
الوجود الا ما شاء الله تعالی در اقلیم هند یکی میر غلام علی آزاد بلگرامی بوده که درین صناعت ید بیضا داشت بعد از وی
کسی بعشر عشیر وی نرسیده اگرچه شعرا از قبائل بعدد رمل با رکاکت و ابتذال بهم رسند والله اعلم **باب اول** در بیان
حدوث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیاء [illegible] و ذکر [illegible] و بیان عمر دنیا و مدت ماضی و باقی از آن و انتظار
هر قائم سادس بر سلکت فتوح اسلام [illegible] انام [illegible] و بنا تفضیل فرق اسلامیه [illegible]

اسلامیه واقع شده و بیان افتراق است بر فرق کثیره و بیان بدو امت اسلامیه و مجددین بر سر مائة و بیان
وجود فتن درین امت مرحومه و اقسام فتن و ذکر سلاطین عثمانیه و غیر ذلک درین باب فصلها است **فصل اول** در بیان
حدوث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیا و ملوک امم بدانکه زمان نزد بعضی از فلاسفهٔ ختا و هند و پارس و یونان جوهریست
ازلی الوجود و ابدی البقا که مدرک بحرکت را زمان و مجرد از انرا دهر نامند و نزد بعضی فقط ازلی است نه ابدی و
نزد جمعی منهم اهل الاسلام حادث فانی است و هو الثابت الصحیح و الحق الصریح و نزد بعض عرضی از جنس کم غرضکه مذاهب
مختار در امر زمان و عالم و حدوث و قدم وی سه مذهب است اول حدوث مطلق و این مذهب اهل ملل و مجوس و غیره
ایشان است دوم قدم مطلق یعنی قدم اصول عالم از افلاک و مواد عناصر و انواع صور آنها علی الاتصال بلا انقطاع
و این مذهب فلاسفه و آبادین است و این قوم مبدء نوع و قاده و بن خود مهر دی مسمی آباد در اد انند و گویند دساتیر نام کتابی
در فارسی بروی نازل شده سوم قدم بالنوع و حدوث بالشخص و این مذهب یهود است و این هر سه احتمال بعینه
در نوع انسان جاری میشود اگر وجود این نوع را علی الاتصال مقام وجود شخصی متجدد اعیان را مع الانقطاع مقام قدم
نوعی قرار داده شود و بر تقدیر حدوث این نوع موجود مختلف در بدایت است بر احوالیکه جمع میان آنها ممکن نیست
و اصحاب این آرای اهل اسلام اند و نیز یهود و نصاری قبل ظهور نصرانیت و مجوس ترک و فرنجه و منقح نزد جمیع یهود
و اهل اسلام آنست که در توراة است و توراة را سه نسخه است یکی سامریه این نسخهٔ فاسد است زیراکه مقتضی آنست که
نوح علیه السلام آدم را دریافته و مدت دراز باو زندگانی کرده دوم عبرانیه است و این نیز مفسود است و همین نسخه امروز
بدست یهود است و اعتماد ایشان بروی است سوم یونانیه و مختار محققین مورخین همین نسخه است و در آن انچه مقتضی
انکار عمر زمان ماضی باشد نیست و این نسخه را هفتاد و دو کس از احبار قبل ولادت مسیح علیه السلام نزدیک بسه صد
سال نقل کرده اند و بطلیموس آنرا در مجسطی ثابت داشته و رصد خود را بدان تاریخ کرده و ابو الفدا در تاریخ خود بران
اعتماد نموده و افقح همه کتاب تقویم التواریخ و تاریخ بیت المقدس تالیف قاضی مجیر الدین عبد الرحمن حنبلی عمری
است که در آخر سنه نهصد تالیفش نموده و میان این هر دو کتاب در بعض مواضع تفاوت است جائی در
تعرض و ترک جائی در رقوم و ما درینجا از این هر دو کتاب تاریخ ابو الفدا اسمعیل صاحب حماة نقل می آریم
و بمواضع اختلاف در بعض مواضع اشارت میکنیم و میگوئیم که ظاهر آنست که مبدء تاریخ وقت خلقت آدم ابو
البشر علیه السلام باشد لیکن باقتدای کتب مذکوره وقت هبوط وی علیه السلام مقرر کرده شده و ایشان تعرض
نکرده اند بمدت مابین خلقت و هبوط پس **هبوط آدم علیه السلام** از بهشت روز جمعه هشتم ماه نیسان
مطابق دهم محرم در جزیرهٔ سرندیب بر کوه رهوا اتفاق افتاده و قصهٔ آدم و سکونت او در جنت با زوج خود حوا و هبوط
وی از انجا باغوای ابلیس منصوص قرآن کریم است اگرچه در جنت اختلافست که بر آسمان بود یا بر زمین و بعض اقطاب
وی بعضی گفته اند در آسمان سوم بود و نزد گروهی در وسط هوا و نزد برخی در لبنان و نزد طائفه در تاتار روس و
دیار بکر و عراق و اثوقیا و نزد جمعی در سویدن و امریکه و نزد بعضی در عدن و نزد گروهی میان دجله و فرات و نزد

متاخرین فرنگ مبنی است بر این که بیست و شش درجه و پنجاه دقیقه و بیست و هشت ثانیه بربع جنوبی و شمال او میان پنجاه و یک درجه و پنج دقیقه و پنجاه
و دو درجه غربا و شرقا از انجا هبوط کرده و حافظ ابن القیم در کتاب حادی الارواح الی بلاد الافراح استقراء ادله فریقین در تعیین جنت
آدم علیه السلام که بر آسمان بود یا بر زمین بسط تمام نموده و حق درین مقام توقف است بنا بر تعارض ادله و عدم ثبوت رجحان جانب
واحد بنص صریح و وفات آدم در سنه نهصد و سی بود قبل طوفان یکهزار و ششصد و پنجاه و شش سال بقول منجمان و بهزار و دو صد و چهل
روز و چون آدم بزمین آمد او را دو پسر بود یکی قابیل دیگر هابیل چون قابیل که او را قائن نیز گویند وی هابیل را بنا بر عدم قبول قربان خود
یا عدم عقد با خواهر توام خود بکشت آدم را شیث علیه السلام متولد شد و ولادت هابیل در سنه یکصد و سی و سه بود و ابن سعد از
ابن الجوزی نقل کرده که شمار اولاد آدم نزد وفات او بچهل هزار کس رسیده بود انتهی **تولد شیث** چون دو صد و سی سال از عمر
آدم بگذشت وی تولد یافت و وصی آدم بود و تفسیر شیث هبة الله است انساب جمیع بنی آدم بوی منتهی میشود و وفات او در عمر نهصد و
دوازده سال بعد از هبوط آدم بیکهزار و یکصد و چهل و دو سال بود و صاحب تقویم ذکر یکصد سال نکرده نام او نزد صابیه عادیمون است
گویند او را پسری بود صابی نام صابیه منسوب باند بوی در سبائک الذهب گفته وی اول کسی است که تکلم بزبان عبرانی کرد و ریش سر آورد
و کلاه پوشید و نعلین گرفت و بر وی پنجاه صحیفه فرود آمد و نور نبوی بوی منتقل شد انتهی **تولد ادریس** علیه السلام او را حنوخ نیز نامند بعد
وفات آدم بیکصد و نود و دو سال شده رفع او بر آسمان بعمر سه صد و شصت و پنج بود و او را صحف است منها لا تروموا ان تحیطوا بالله
خبرة فانه اعظم و اعلی ان یدرکه فطن المخلوقین الا من آثاره انتهی و وی پیغمبر و پادشاه بود و او را هرمس الهرامسه گویند یعنی شیر شیران وی اول
کسی است که استخراج حکمت و علم نجوم و ریاضیات و طبیعیات و الهیات و اسرار فلکیات کرد لهذا او را مثلث نامند زیرا که نبی و ملک و حکیم بود
و بر مخالفت شریعت آدم با مردم جهاد کرد و بعمارت مدن پرداخت و طالب علمان را فراهم نمود و درس گفت و ملقب بادریس شد و شمار مدائن
در زمانش و یکصد و هشتاد مدینه رسید و قواعد سیاست را او وضع نموده و قصه رفع او منصوص قرآن کریم است و این رفع از هبوط آدم
بعد از سنه یکهزار و چهار صد و شصت و هفت شد **ولادت نوح** بعد گذشتن یکهزار و شش صد و چهل و دو سال از هبوط آدم است
و چون از عمر او شش صد سال بگذشت طوفان آمد و هبوط آدم را دران وقت دو هزار و دو صد و چهل و دو سال گذشته بود و در دیانت
قوم او اختلاف است اصح آنست که بت پرست بودند چنانکه قرآن کریم بدان ناطق است و رکوب او در سفینه بهم رجب بود و خروج از ان بهم
محرم و مدت طوفان شش ماه و دو شب استقرار سفینه بر جودی از ارض موصل بود و ابن اثیر در کامل گفته و اما المجوس فلا یعرفون
الطوفان و کان بعضهم یقر به و یزعم انه کان فی اقلیم بابل و ما قرب منه و ان مساکن ولد جیومرت کانت بالمشرق فلم یصل الیهم و کذلک
جمیع الامم المشرقیة من الهند و الفرس و الصین لا یعترفون بالطوفان و بعض الفرس یعترف به و یقول لم یکن عاما و لم یتجاوز عقبة حلوان و
الصحیح ان جمیع اهل الارض من ولد نوح علیه السلام لقوله تعالی و جعلنا ذریته هم الباقین فجمیع الناس من ولد سام و حام و یافث اولاد نوح
انتهی گویم اهل ختا نیز انکار طوفان می نمایند و از بعض تواریخ یافته شده که مدت طوفان بجز وی از هند معلوم میشود و گفته اند هرمس
از وفات خود از غرق دو اثر کار بنهفت و زخیره داده بود و طهمورس پادشاه برین واقعه اطلاع یافته کتب حکمت و ملت را در شهر ساروند دفن
کرد و هرمس مصر بناهای اهرام انداخته و صور صنائع و حدود علوم بران نقش بسته بود و این روایات ناظر است بعموم طوفان همه ارض و
مقریزی در خطط گفته ان جمیع اهل الشرائع اتباع الانبیاء من المسلمین و الیهود و النصاری قد اجمعوا علی ان نوحا علیه السلام هو الاب الثانی

للبشر وان العقب من آدم منحصر فيه ومنه ذرية الله تعالى جميع اولاد آدم فليس احد من بني آدم الا وهو من اولاد نوح وخالفت القبط و
والمجوس واهل الهند والصين في ذلك فانكروا الطوفان وزعم بعضهم ان الطوفان انما حدث في اقليم بابل وما وراءه من البلاد الغربية فقط وان اولاد
كيومرث الذي هو عندهم الانسان الاول كانوا بالبلاد الشرقية من بابل فلم يصل الطوفان اليهم ولا الى الهند والصين والحق ما عليه اهل
الشرائع وان نوحا عليه السلام لما انجاه الله ومن معه بالسفينة نزل بهم وهم ثمانون رجلا سوى اولاده فماتوا بعد ذلك ولم يعقبوا و
صار العقب من نوح في اولاده الثلاثة ويؤيد هذا قول الله تعالى عن نوح وجعلنا ذريته هم الباقين انتهى كلامه و وفات نوح از هبوط
آدم بعد دو هزار و پانصد و نود سال شد و این تقدیری است که مراد بقوله تعالی فلبث فیهم الف سنة الا خمسین عاما جمیع عمر نوح
باشد با آنکه متبادر از سیاق کریمه آنست که این مدت ما بین بعثت و طوفان است زیرا که سوق آیه در تشنیع کفار امت او است و ظاهر
عدم لبث او در ایشان بعد طوفان است و لبث پیش از بعثت اگر در ایشان یافته شود موجب تشنیع نیست هذا ما ظهر لی والله اعلم **هود**
و صالح این هر دو پیغمبر مرسل بعد نوح و قبل ابراهیم بودند هود را حق تعالی بسوی قوم عاد که اهل اصنام بودند فرستاد و هلاک ایشان
بریح شد و صالح را بسوی قوم ثمود گسیل کرد و هلاک ایشان بسبب عقر ناقه بصیحه شد و صالح از انجا بفلسطین آمده از انجا بحجاز رفت
و بعمر پنجاه و هشت سال وفات کرد **تولد ابراهیم** علیه السلام بعد یکهزار و هشتاد و یکسال از مضی طوفان و بعد سه هزار و سه صد
و بیست و سه سال از هبوط آدم است و انداختن نمرود وی را در آتش در سنه سه هزار و سه صد و شصت و هشت و در تاریخ بیت المقدس
بجای شصت و هشت سی و نه سال گفته و هجرت او از بابل بسوی فلسطین مطابق تقویم التواریخ در سنه سه هزار و سه صد و نود و سه بوده
و هم درین سال کاوهٔ الحداد خروج بر ضحاک کرده و سلطنت فریدون بوده و ولادت ابراهیم در بلدهٔ کوثی یا اهواز یا بابل عراق یا
سوس در زمین نمرود شده پدرش آزر نام صانع اصنام بود و زن او ساره دختر عم او است که هاران نام دارد و اول هجرت بحران
کرد احمد بن تیمیه ح از انجا است و مدتی در حران اقامت کرد بعده بمصر آمد و در انجا فرعون مصر او را هاجر نام جاریه داد و قصهٔ آن مشهور
است بعد از مصر بشام توجه کرد و میان رمله و ایلیا اقامت ورزید و در انجا از بطن هاجر اسمعیل متولد شد و در عمر نود سالگی ساره اسحق پیدا شد
و وفات ساره بعد هاجر هم در ایام ابراهیم شد و بعد از وی زنی را از کنعانیان تزوج کرد و از وی شش نفر متولد شدند و مجموع
اولاد او هشت نفر اند علی خلاف فی ذلک و وفات ابراهیم علیه السلام در سنه سه هزار و چهار صد و نود و هشت از هبوط آدم
بوده و یکصد و هفتاد و پنج سال عمر یافت و هو اول من اختتن و اضاف الضیف و اختلف فی معنی الصحف روی ابوذر رضی الله عنه
مرفوعا انها امثال و ابراهیم اسم سریانی است معنی او در عربی اب رحیم است بر وی بیست صحیفه فرود آمد و وی اول کسی است که استنجا
باب کرد و مسواک نمود و استنشاق فرمود و مصافحه و معانقه کرد و اول کسی است که موی سفید آورد و هجرت کرد در راه خدا و در قریهٔ
حبرون مدفون شد و وی ابو الانبیاء و تاج الاصفیاء و آدم ثالث است **بنا کعبه** در سال سه هزار و چهار صد و بیست و سه
از هبوط آدم است و اول بنای او آدم کرده بود بعده ابراهیم بعده عمالقه بعده جرهم بعده قریش بشرکت آنحضرت صلعم بعد سی
و پنج سال از عام الفیل بعده عبد الله بن الزبیر در سنه شصت و سه از هجرت بعده حجاج در سنه هفتاد و چهار بعده سلطان مراد
که الحال موجود است و توقف ابراهیم در بین بنا بر سنگی بود که هنوز باقی است و آنرا مقام ابراهیم گویند از آثار انبیاء غیر ازین حجر
اثری دیگر در عالم موجود نیست **ولادت اسمعیل** در ملک شام است بعمر هشتاد و شش سالگی ابراهیم علیه السلام

چهارده سال پیش از بنای کعبه بعد سه هزار و چهار صد و ده از هبوط آدم علیه السلام ختنه او در عمر سیزده سال گردید و همین سال ابراهیم
علیه السلام اختتان خود کرد و نور نبوی در وی انتقال کرد و یکصد و سی و هفت سال عمر یافت و مرسل بود بسوی اخوال خود
جرهم و معنی اسمعیل در لغت عبرانی مطیع الله فالله سبحانه اختلاف کرده اند در آنکه ذبیح اسمعیل است یا اسحق و ادله فریقین در تفسیر فتح
البیان مذکور است و راجح اول است یا توقف و الله اعلم و قبر او مابین میزاب و حجر است **ولادت اسحق** چون ابراهیم یکصد ساله
شد وی متولد گردید در سنه سه هزار و چهار صد و بیست و سه از هبوط آدم و اقامت کرد در شام تا وفات خود و یکصد و هشتاد سال
بزیست نزد پدر خود ابراهیم مدفون گشت و دختر عم خود را بزنی گرفت و از وی عیص و یعقوب پیدا شدند و عیص دختر عم خود اسمعیل را تزوج
کرد و جمله اولاد او روم است و یعقوب لیا دختر لابان را عقد کرد و هم دو سریه داشت جمله اولاد او دوازده نفر اند که ایشان را
اسباط خوانند **ولادت یعقوب** از هبوط آدم علیه السلام بعد سه هزار و چهار صد و هشتاد و سه سال است چون اسحق شصت
ساله شد وی متولد گردید عمر او یکصد و چهل و هفت سال شد در وقت وفات اسحق یکصد و بیست ساله بود و وفاتش از هبوط آدم در
سه هزار و پانصد و بیست اتفاق افتاده **لوط علیه السلام** وی برادرزاده ابراهیم خلیل الله است پسر هاران بن آزر و ایمان
آورده بود بعم خود و همراه وی بمصر هجرت کرد و از انجا بشام آمد و حق تعالی او را برای اهل سدوم فرستاد و اینها اهل کفر و فاحشه بودند
ملائکه آنرا با هر پنج قریه او منقلب کردند و هر که خارج از قریه بود بر وی سنگها باریدند زن او نیز همراه کفار مقتول مرد پس بحر شد **ایوب**
علیه السلام [illegible] او را از است روم شمرده اند زیرا که از اولاد عیص بن اسحق است زن او رحمه نام داشت و تمام ثنیه از اعمال دمشق
در ملک او بود اموال عظیمه داشت حق تعالی او را در ان اموال آزمایش کرد تا آنکه فقیر شد و عبادت و شکر را ترک نداد بعده در
جسد مبتلا گردید تا آنکه جذام و دیدان افتاد و نزد بعضی نبی بود در عهد یعقوب و هفتاد و سه سال زندگی کرد بعد از وی بشر
ولد او مبعوث شد ذوالکفل نام یافت در شام مقام کرد و قصه ابتلای ایوب مع [illegible] منصوص کتاب عزیز است **یوسف**
علیه السلام یعقوب نود و یکساله بود که یوسف پیدا شد در عمر هجده سالگی از پدر جدا شد و بیست و یکسال جدا ماند بعده در مصر مجتمع
شد و هفده سال یکجا ماندند و عمر یوسف در وقت وفات او پنجاه و شش سال بود و یکصد و ده سال عمر یافت و ولادت وی از
مولد ابراهیم علیه السلام بعد دو صد و پنجاه و یکسال بود و وفات او قبل موسی علیه السلام شصت و چهار سال بتحقیق تمام و قصه
او که احسن قصص است منصوص کتاب الله است در مصر وفات یافته و موسی جسد او را در تابوت همراه بنی اسرائیل برده بعد وفات موسی
یوشع بشام آمد قریب نابلس یا نزد ابراهیم خلیل الله دفنش کرد **شعیب** حق تعالی او را بسوی اصحاب ایکه فرستاد گویند وی از اولاد
ابراهیم است و قیل از اولاد بعض مومنین با ابراهیم و هلاک قوم او باستطار نار شده و اهل مدین بزلزله هلاک شدند **موسی علیه السلام**
ولادت او در مصر در سنه سه هزار و هفت صد و چهل و هشت از هبوط آدم علیه السلام و بعد یکهزار و [illegible]
یا پنج صد و شصت سال از طوفان و بعد چهار صد و بیست و پنج سال از مولد ابراهیم در ایام منوچهر است و میان وفات ابراهیم
و مولد او دو صد و پنجاه سال بود و وقت خروج از مصر با بنی اسرائیل هشتاد ساله بود و چهل سال در تیه ماند باین حساب
او یکصد و بیست سال میشود و جمله مقام بنی اسرائیل در مصر تا اخراج موسی مر ایشان را دو صد و پانزده سال است و وفات وی
علیه السلام از هبوط آدم بعد سه هزار و هشت صد و هشت شده و غرق فرعون در روز [illegible] مطابق مفتاح التواریخ بسال [illegible]

و پانزده از هبوط و یکهزار و چهار صد و هشتاد و پنجسال پیش از عیسی علیه السلام است لیکن صحیح اول است **یوشع** وی از اولاد
یوسف است بعد موسی با بنی اسرائیل سه روز در تیه اقامت کرده بیریحا آمد و بیست و هشت سال پادشاهی ایشان مانده وفات یافت
در کفر حارس بعمر یکصد و ده سالگی مدفون شد **شموئیل** ولادت وی در قریه شیلو که بر باب القدس است اتفاق افتاد وی
پیغمبر بود یازده سال پیغمبری کار بنی اسرائیل کرد و میان یوشع و او ملوک بسیار در ایشان گذشتند و او آخر حکام این گروه
است از وفات موسی تا وی چهار صد و نود و سه سال بود و عمر او پنجاه و دو سال بود **داود** علیه السلام وی از
اولاد یعقوب بن اسحق است در حبرون مقام داشت سی و هشت ساله بود که بقدس آمد و در شام فتوحات کثیره کرده و فلسطین و عمان و
مآب و حلب و نصیبین و بلاد ارمن و غیر ذلک را بتحت تصرف آورد ولادتش از هبوط آدم در سنه چهار هزار و سه صد و سی و سه است
و از وفات موسی بعد پانصد و سی و پنج سال انتقال فرمود در تقویم التواریخ گفته غلبه افراسیاب بر ملک فارس بسال ولادتش بود و
طبری گفته غلبه او در زمن موسی بود بر منوچهر و بعهد داود کیقباد بود داود هفتاد سال زندگی کرد **سلیمان بن داود**
علیهما السلام ولادتش از هبوط آدم بعد چهار هزار و سه صد و نود و یکسال است و خلافت او در سنه سه هزار و چهار
صد و سی بعمر دوازده سالگی و آنچه از حکمت و مالکیت وی ارزانی شده هیچکس را حق تعالی مثل آن نداده چنانکه منصوص قرآن کریم
است **ابتداء عمارت بیت المقدس** بعد پنجصد و سی و نه از وفات موسی و چهار هزار و چهار صد و سی و هفت از
هبوط آدم است و در سال یازدهم از ملک خود در هفت سال از بنا او فارغ گردیده ارتفاعش سی ذراع و طولش شصت
ذراع و در عرض بیست ذراع بود و خارج او سوری کشیدند در طول و عرض پنجصد ذراع ساخت و سال بیست و پنجم از ملک او با
بلقیس ملکه یمن است عمرش پنجاه و دو سال شد و مدت ملک او چهل سال است و در اواخر سنه خمس و سبعین و خمسمائة از
وفات موسی بعد چهار هزار و چهار صد و هفتاد و سه سال از هبوط آدم برحمت الهی پیوست و آنچه از وفات داود و خلافت سلیمان
مذکور شد خلاف هر دو کتاب است و در آن هر دو این است که وفات داود علیه السلام در سنه ۴۴۳ شده و خلافت سلیمان در سنه ۴۴۳
و موجب این اختلاف آنست که در حدیث میثاق بصحت رسیده که او تعالی آدم را هزار سال و داود را صد سال کامل کرد باین
حساب سلیمان او وفات داود هفتاد سال شد و نتوان گفت که این خلاف در وفات داود است نه در وفات سلیمان
زیرا که سلیمان بعد پدر چهل سال خلافت کرد پس اگر خلاف تنها در وفات داود کنند نه در وفات او همگی زمان خلافت
وی ده سال شود و بعد سلیمان ملک در نسل وی بماند و قریب پانزده کس پادشاه شدند در مدت دو صد و شصت و یک
سال تقریبا و آخر ایشان خزقیا است وی مردی صالح بود در بیست سالگی مالک شد و بیست و نه سال حکمرانی کرد گویند عمر
او قبل از مرگ به پانزده سال تمام شده بود او تعالی این پانزده سال در عمر او بیفزود و پیغمبر وقت او بدان خبر داد و بعد
در اواخر سنه ستین و ثمان مائة از وفات موسی بمرد **طبقه کیانیان** ظهور این طبقه که اول او کیقباد است در سنه
چهار هزار و شش صد و چهل و یک است از هبوط آدم علیه السلام و ایشان ملوک فرس اند و هم اعظم ملوک الارض فی قدیم
الزمان و دولتهم و ترتیبهم لا یماثلهم فی ذلک غیرهم و این چهار طبقه است طبقه اولی را فیشدادیه خوانند زیرا که لقب هر واحد
از ایشان فیشداد بود و معنی این لفظ اول سیرة العدل است و شمار این طبقه به نه نفر میرسد و هم اوشنج و طهمورث و جمشید

وبیوراسب هو الضحاک ویقال له الدهاک ومعناه عشر آفات فلما عرب قیل الضحاک و ابرج و عراق و هند و حجاز در دست وی بود
و سلم و طوج و افریدون و منوچهر و فراسیاب و زو و گرشاسف و این طبقه قدیمه است و از عهد ملک و حروب ایشان چیزها
نقل کرده اند که عقل آنرا باور نمیدارد و طبقه ثانیه را کیانیه لقب است و درین طبقه اند کیقباد و کیکاوس و کیخسرو و لهراسف و کی
گشتاسف و زرادشت وهو صاحب کتاب المجوس و اسفندیار و اردشیر بهمن و وی مالک اقالیم سبعه شد و دارا و پسرش
دارا ثانی و جنگ سکندر با او معروف است و اردشیر را در عبرانی کورش نام است و قیل کیرش و بعضی گفته کورش مرد دیگر است که ذکرش
در کتاب شعیا علیه السلام آمده یعنی بهمن تفسیر بهمن در عربی حسن النیه است و طبقه ثالثه را اشغانیه خوانند و اشک و سابور و جوذرز و بیژن و
جوذرز و نرسی و هرمز و اردوان و خسرو و بلاش و اردوان ثانی ازین طبقه هستند سابور را چهل و چند سال گذشته بود که مسیح متولد شد
و طبقه رابعه را اکاسره گویند و درین طبقه اند اردشیر بن بابک و جمیع کاسره از اولاد وی هستند و میان قیام وی و هجرت نبوی
مدت چهار صد و بست و دو سال بود و سابور و مانی زندیق که دعوی نبوت کرد و هرمز و بهرام و بهرام اول و بهرام ثانی و بهرام ثالث و هرمز بن
و سابور بن هرمز و اردشیر سوم و سابور دوم و بهرام چهارم و او را کرمان شاه هم خوانند و یزدجرد اول و یزدجرد ثانی و هرمز سوم و
فیروز و در ایام او قحط عظیم واقع شده و هفت سال کشیده و بلاش و قباد و انوشیروان پسرش و هرمز و بهرام چوبین و پرویز و شیرویه
اردشیر و شهریار و بوران و خشنشده و آزرمی دخت دختر پرویز و کسری بن مهر و فیروز بن خشنان و فرخ زاد خسرو و یزدجرد بن شهریار و ملک
او نسبت بملک آبا و اجداد همچو خواب و خیال بود و وی در عهد عثمان رضی الله عنه بقتل رسید و آخر ملوک فارس بود و ملک ایشان باسلام
زوال پذیرفت تا ابد الآباد و این ترتیب ملوک را که شنیدی تا یزدجرد مطابق کتاب تجارب الامم ابن مسکویه و کتاب ابوعیسی است و احوال
و وقائع دول ایشان و مدد ملک و غیره در تاریخ مختصر باخبار البشر مذکور است **بخت نصر** ابتداء ملک او از هبوط آدم سه
چهار هزار و هشت صد و چهل و یک است و بعد نهصد و پنجاه و دو سال از وفات موسی علیه السلام ابوالفدا اسمعیل گفته منجمین و
مورخین اختلاف کرده اند در مدت مابین وفات موسی و ابتداء ملک بخت نصر ابوعیسی و غیره اهل تحقیق از مورخین گفته اند که میان
این هر دو نهصد و هفتاد و هشت سال است و دو صد و چهل و هشت سال دیگر ابومعشر و کوشیار و غیرهما از کبار منجمین در زیجات خود
هفتصد و بست سال منضبط کرده اند و برین تقدیر از مختار ابوعیسی دو صد و چهل و نه سال کم میشود و برین کمی مقدار مدت مابین طوفان
و هجرت نیز قطعا ناقص میشود و لهذا در زیج مامونی و غیره میان طوفان و هجرت سه هزار و هفتصد و بست و پنج سال گفته و
بمقتضای سفر قضات بنی اسرائیل مدد ولایات شان ثابت است مابین وفات موسی و ملک بخت نصر نهصد و پنجاه و دو سال است و از
بخت نصر تا هجرت اختلاف نیست و بطلیموس آنرا در مجسطی ثابت کرده و این نقص را ساقط کردن هیچ و کسر است مدد مذکوره پیدا شد
و لهذا در مختصر ابتداء ملک بخت نصر را بعد نهصد و هفتاد و نه از وفات موسی گفته و وی سپه سالار لهراسف بود بر عراق و اهواز
و روم و در تاریخ بیت المقدس گفته وی امیری از امراء لهراسپ فارسی است که بخت نصر سلطنت خود دعوی میکرد و ابتداء
ملک او بعد چهار هزار و هشت صد و چهل و هفت سال از هبوط آدم است انتهی ابوالفدا گفته مورخین اختلاف کرده اند در آنکه وی
پادشاه مستقل بنفسه بود یا نایب فرس اصح نزد اکثر این است که نایب لهراسف بود و فتح بلاد به نیابت او کرده و بر عرب غزا نموده
و در زمن معد بن عدنان جد اعلای آنحضرت صلعم بود و ابن لهراسپ را در زاد که بهمن و غیر مذکور است **تخریب بیت المقدس**

از دست بخت نصر بعد چهار هزار و هشتصد و هفت سال از هبوط آدم است و در تقویم التواریخ یکسال زیاده گفته و در سنه چهار
هزار و هشتصد و هفت ابتداء سلطنت گشتاسپ بن لهراسپ است و نام گشتاسپ و بهمن کورش است و این خراب بیت المقدس از دست
بخت نصر بعد از ولایت بیست سال وی است تقریبا و این سال نهصد و نود و نهم بود از وفات موسی علیه السلام و چهار صد و پنجاه و سه سال
بر عمارت او گذشته بود و بعده تا هفتاد سال خراب و ویران ماند بعده بر دست بعض ملوک فارس آباد شد و نامش نزد یهود
کیرش یا کورش است فقیل هو دارا بن بهمن و قیل بل هو بهمن المذکور و هو الاصح و یشهد لصحة ذلک کتاب اشعیا علیه السلام و به قال صاحب
تاریخ القدس و بهر حال **تعمیر بیت المقدس** بر دست وی بعد چهار هزار و نهصد و سی و هفت سال از هبوط آدم بوده و همدرین سال
زرادشت ظاهر شد و گشتاسپ تابع او گردید باعتقاد نبوت وی کذا فی تقویم التواریخ **خراب ثانی بیت المقدس** بخراب آن
وی هلاک یهود و زوال دولت ایشان شد بوجهی که باز رجوع نکرد و این خراب موافق تقویم التواریخ بعد پنجهزار و شش صد و پنجاه و هفت
سال از هبوط آدم و مطابق تاریخ القدس بدو سال بعد از رفع مسیح است و از آن روز بنی اسرائیل تحت حکم فرس در آمدند و سخت پریشان
گردیدند و مدت مابین خراب اول و ثانی هفتصد و بیست و یکسال است و این تخریب بر دست طیطوس واقع شد ابو الفدا گفته و خلی القدس من بنی
اسرائیل کان لم یغن بالامس لم تعد لهم بعد ذلک ریاسة ولا حکم و کان ذلک بعد رفع المسیح بنحو اربعین سنة و لثلثمائة و ست و سبعین سنة من غلبة الاسکندر
و لثمانمائة و احدی عشر سنة مضت لابتداء ملک بخت نصر انتهی حسن بن محمد مهلبی در کتاب المسالک و الممالک معروف بعزیزی گفته
که بعد این تخریب اندک اندک رجوع بعمارت کرد و بعض ملوک روم بدان اعتنا نمود و ایلیا نام نهادند و معنای بیت الرب معمور ماند
تا آنکه هلانه مادر قسطنطین بجستجوی چوب صلیب مسیح آنجا رسید و کنیسه بر قبر مزعوم عیسی بنا کرد و هیکل قدس خراب گردید و باقی
ماند برین حال تا آنکه عمر بن خطاب رضی الله عنه قدوم آورد و فتح قدس کرد و آنجا مسجدی ساخت و این مسجد تا زمان ولید بن عبد الملک اموی
موجود بود وی این مسجد را هدم کرده بر اساس قدیم مسجد اقصی ساخت و صخره در درون اوست ابو الفدا گوید خلاصة ما ذکران
هیکل بیت المقدس عمره سلیمان و بقی عامرا حتی خربه بخت نصر و هو التخریب الاول ثم عمره کورش و هی عمارته الثانیة و بقی عامرا
حتی خربه طیطوس التخریب الثانی ثم تراجع للعمارة قلیلا قلیلا و بقی عامرا حتی خربته هلانة ام قسطنطین و هو التخریب الثالث ثم عمره
عمر بن الخطاب و هو عمارته الرابعة ثم خرب بعد ذلک ثم عمره الولید بن الملک و هی عمارته الخامسة و هو علی ذلک الی یومنا هذا انتهی
ظهور بله و لصان در تقویم التواریخ گفته ظهور وی از هبوط آدم علیه السلام بعد مضی پنجهزار و هفت صد و شانزده
سال است **ظهور مانی نقاش** در سنه پنجهزار و هشت صد و بیست و یک از هبوط آدم است زندیق بود دعوی نبوت کرد و خلقی
کثیر تابع او شدند و ایشان را مانویه نامند بلاد روم و غیره تحت فرمان خود داشت **انتباه اصحاب کهف** از خواب بعد مضی
شش هزار و سی و شش سال از هبوط آدم است **ظهور مزدک مجوسی** در سنه شش هزار و یکصد و سیزده از هبوط آدم علیه السلام
است گویم وی در ایام قباد ظاهر شده و دعوی نبوت کرده مردم را بتساوی در اموال و اشتراک در نساء حکم کرد و قباد
در دین این زندیق در آمد **اسکندر بن فیلبس** پسرش یکی از ملوک یونان است وی بعد مضی پنجهزار و دو صد و شصت
سال از هبوط آدم علیه السلام پیدا شد و همدرین سال افلاطون حکیم بمرد و تلمیذ او ارسطاطالیس صاحب اسکندر بود
اسکندر جمیع مملکت یونان و روم بقبض تصرف داشت و با دارا فارسی قتال کرد و بر ملک فرس مستولی گشت و اسکندر

و این فرقه در نصاری مثل معتزله در اسلام است و فرقهٔ ثالثه قائل الوهیت مسیح است و معهذا میگویند که مقتول و مصلوب شد
و مخبر و عنهم اخبر القرآن الکریم بقوله تعالی لقد کفر الذین قالوا ان الله هو المسیح بن مریم و بطارقه برای نصاری بمنزلهٔ ائمهٔ مذاهب
برای مسلمین اند و مطارنه مثل قضاة و اساقفه مثل مفتیین و قسیسین بمنزلهٔ قرّاء و جاثلیق بمنزلهٔ امام نماز و شمامسه بمنزلهٔ مؤذنین
و انجیل کتابی است متضمن اخبار مسیح از ولادت تا وقت خروج او ازین عالم و چهار نفر از اصحاب کتاب مذکور را نوشته اند متی
و مرقوس و لوقا و یوحنا و منجمله امم که در دین نصاری درآمده اند یکی امت روم است بنی عیص بن اسحق و ملک بلاد ایشان
کثرت و وسعت تمام دارد و پیش ازان دین صابئه بودند تا ملک قسطنطین همه را از اول تا آخر نصرانی ساخت دیگر ارمن است اهل بلاد
ارمینیه دیگر گرج بلاد ایشان مجاور بلاد و خلاط قاعده مملکت ارمینیه است و جبال منیعه و قلاع حصینه بلاد متسعه دارند دیگر چرکس
اند ساکنان بحر نیطش از جانب شرق و عیش ایشان تنگ است دیگر روس اند بجانب شمال بحر نیطش از ولد یافث دیگر بلغار و
مسکن ایشان شرقی بحر مذکور است و جماعتی از ایشان مسلمان هم شده دیگر المان اند و ایشان اکبر امم نصاری هستند مساکن
ایشان غربی قسطنطنیه است تا شمال و پادشاه ایشان کثیر الجنود است تا آنکه با یک لک مقاتل بجنگ صلاح الدین بن ایوب آمده
بود دیگر برجان این نیز امت کبیره بلکه امم کثیره طاغیه اند و ملک ایشان در شمال است و تثلیث در ایشان فاشی است دیگر
افرنج امم کثیره اند و اصل قاعده بلاد ایشان فرنجه است و انرا فرنسه هم گویند و این تا مجاور جزیرهٔ اندلس اند از جانب شمال او
و پادشاه ایشان را فرنسیس لقب است و جزائر ایشان در بحر روم مثل صقلیه و قبرس و اقریطش و غیرها مشهور است دیگر جنویه منسوب
بجنوه که مدینهٔ عظیمه و بلاد کثیره غربی قسطنطنیه بر بحر روم است دیگر بنادقه و مدینهٔ ایشان موسوم به بندقیه است بر خلیج خارج از
بحر روم ممتد تا هفتصد میل در جهت شمال و غرب ایشان طائفهٔ مشهوره اند و آنا رومیه پس مدینهٔ کلان است در غربی جنوه
و بندقیه و این شهر مقر خلیفهٔ ایشان است و نامش الباب این شهر بر یک میل بسوی شرق بر شمال اندلس واقع شده دیگر
جلالقه اند و این سخت تر از فرنج اند و احمق هستند که جهل و جفا بر ایشان غالب گشته گویا بهائم بوده اند و در شمال اندلس بلاد کثیره
دارند دیگر باشقرد این نیز امت کثیره است مابین بلاد المان و بلاد افرنجه و در ایشان بعض اهل اسلام هم هستند مگر بد خلق

فصل دوم در ذکر امم عرب و مولد نبی صلی الله علیه و سلم عرب جاهلیت را هیچ علم نبود مگر علم انساب و اخبار و تواریخ و تعبیر رؤیا
و ابوبکر صدیق رضی الله عنه را درین باب طولی بود و مورخین عرب را سه قسم تقسیم کرده اند یکی بائده دوم عاربه سوم مستعربه
بائده عبارت از عرب اول است که بسبب تقادم عهد تفصیل اخبار شان معلوم نمیشود مثل عاد و ثمود و جرهم اولی و عرب عاربه اهل
یمن اند از اولاد قحطان و عرب مستعربه اولاد اسمعیل بن ابراهیم است و ذکر اخبار و قبائل و احوال بائده و عاربه مقصود ما درین
کتاب نیست زیرا که غرض اصلی بیان تاریخ ولادت نبوی است که از عرب مستعربه بود چه لغت اسمعیل علیه السلام عبری بود نه
عربی ولیکن وی در عربیت درآمده و اولاد او موسوم بعرب مستعربه گردیده و از عهد سکونت وی در مکه معظمه تا هجرت دو هزار
و هفتصد و نود و سه سال بوده و آنجا قبائل جرهم ثانی بود اسمعیل از او شان زنی بعقد آورد و از وی دوازده پسر متولد
گشت و در نسل وی نبی آخر الزمان خاتم الانبیا سید الرسل محمد مصطفی و احمد مجتبی صلی الله علیه و سلم پیدا شد و پدر او عبد الله
و مادر او آمنه است و ذکر مولد شریف و شرف اهل بیت او و ذکر نسب عالی و حسب جلی و رضاع و سفر بسوی شام و حدث عمات

کعبه و بت پرستی قریش سال او و ذکر بعثت نبوی صلعم و ذکر اول کسیکه بنبوی ایمان آورد و ذکر هجرت اولی طرف حبشه و نقض صحیفه و ذکر لیلة الاسرا
و وفات ابوطالب و خدیجه و سفر نبوی بسوی طائف و عرض نفس بر قبائل و ابتدا امر انصار و بیعت عقبه اولی و بیعت عقبه ثانیه و هجرت نبویه و تزویج عایشه صدیقه
و ذکر مواخات میان مسلمانان و غزوه بدر کبری و غزوه بنی قینقاع و غزوه قرقرة الکدر و غزوه احد و غزوه بنی النضیر و غزوه ذات الرقاع و غزوه
بدر ثانیه و غزوه خندق و هی غزوة الاحزاب و غزوه بنی قریظه و غزوه ذی قرد و غزوه بنی المصطلق و ذکر قصه افک و عمره حدیبیه
صلح با قریش و غزوه خیبر و ارسال رسل و رسائل بسوی ملوک عرب و عجم و ذکر عمرة القضا و ذکر اسلام خالد بن ولید و عمرو بن عاص و نقض صلح
و فتح مکه و ذکر غزوه حنین و حصار طائف و غزوه تبوک و حج ابوبکر صدیق و ارسال علی بن ابی طالب بسوی یمن و ذکر حجة الوداع و ذکر
وفات شریف نبوی صلعم و ذکر صفت و خلق و اولاد و ازواج و تعداد غزوات و سرایا و ذکر اصحاب و ذکر خلافت خلفاء راشدین و مقتل عمر
و شهادت عثمان و سیر عایشه و طلحه و زبیر و ذکر سیر علی بسوی بصره و ذکر قصه جمل و صفین و مقتل علی و صفات و فضائل او
و ذکر تسلیم امام حسن امر خلافت بمعاویه و ذکر خلفای امیه و عباسیه و ذکر سیر حسین بسوی کوفه و حصار کعبه و جز آن از وقائع شتی و فتن کثیره
و آفات عسیره و ملوک و سلاطین ملت اسلامیه باقطار زمین و تفاصیل احوال بلوغ اسلام بآفاق عالم و خوانان فاترطعیلة الذیل و مستدعی
اجمال و اتقال کثیره است و کتب احادیث شریفه و دواوین اسلام و صحائف سیر و تواریخ اسلامیه بران مشتمل است و تفصیلش درین کتاب
مقصود نیست آری بعض فتن اسلام را در محل ذکر وی نوشته آورده ایم غرض درین مقام بیان تاریخ و مدت از هبوط آدم علیه السلام
تا هجرت آنحضرت صلعم و مبدء تاریخ هجری است پس میگوییم که ولادت باسعادت نبوی صلعم روز دوشنبه دهم ربیع الاول از عام الفیل شد
و قدوم فیل در منتصف محرم سنه چهل و دو از ملک کسری نوشیروان بوده و این سال موافق سنه هشت صد و هشتاد و یک از غلبه اسکندر
بر دارا و موافق سال یکهزار و سه صد و شانزده از بخت نصر است چون عمر شریف بچهل سال رسید مبعوث شد بسوی اسود و احمر و شرائع
ماضیه را منسوخ فرمود و شریعت او تا فنای عالم دائم و مستمر و باقی است و مهدی و عیسی بعد ظهور و نزول عمل بآن کنند و دین مرضی او که
اسلام نام دارد بحسب مشیت الهی بتدریج از منه بصفت عظیم رسید اگرچه در اول قوی الحال ضعیف است و بحکم الهی غره ربیع الاول روز
دوشنبه از مکه معظمه هجرت کرده و دوازدهم آن بمدینه منوره روز جمعه نزول فیض شمول آورد و آغاز سنه هجرت و تاریخ اسلامی از
همین سال است مطابق شانزدهم تموز ماه رومی سال نهصد و سی و سه اسکندری و موافق شانزدهم جولای سنه ششصد و بیست و دو
عیسوی و تاریخ لفظ محدث است در لغت عرب معرب از ماه و روز و میمون بن مهران گفته در خلافت عمر بن خطاب صکی آوردند که محل
شعبان بود و پرسید این کدام شعبان است ماه حال یا آینده بعده وجوه صحابه را فراهم کرد و فرمود اموال الهیه را قسمت کردیم و این
قسمت غیر موقت است پس توصل بضبط آن چگونه باشد گفتند از رسوم فرس توان شناخت حاکم با حضار هرمزان فرمود و از وی پرسید
وی گفت ما را حسابی هست که آنرا ماه روز نامیم و معنی او حساب الشهور والایام است پس این کلمه را معرب کرده مورخ خواندند
و بنا شش تاریخ نهادند بعده جستجوی وقت اول تاریخ دولت اسلام کردند اتفاق نمودند بر آنکه مبدا آن سال هجرت باشد و وقت
هجرت از مکه بسوی مدینه ماه محرم و صفر و هشت روز از ربیع الاول گذشته بود ناچار جهت قهقری کرده شصت و هشت روز گذشته
برای تاسیس هجرت در حساب گرفته مبدء تاریخ اول محرم از آن سال مقرر نمودند بار از اول محرم تا آخر یوم از عمر نبوی شمار کردند
سال و ماه بر آمد و اگر حساب عمر شریف از هجرت حقیقیه گیرند نه سال یازده ماه و بیست و دو روز شود غرضکه تاریخ عبارتست از

معین که ایام دیگر را باو بازجویند و وفات آنحضرت صلعم روز دوشنبه دوازدهم ماه ربیع الاول سال یازدهم از هجرت اتفاق
افتاد این سال مطابق هشتم جون سنه شش صد و سی و دو عیسوی است و بعد هشت روز از وفات آنحضرت یزدجرد پادشاه فرس بر
تاریخ یزدجردی مستخرج اوست و آغازش مطابق است به بستم ربیع الاول روز سه شنبه مطابق شانزدهم جون سال مذکور عیسوی که قبل گویم
تواریخ قدیمه مشهوره میان هجرت و میان آدم بر مقتضای توراة یونانیه و اختیار مورخین شش هزار و دو صد و شانزده سال است و بر
مقتضای توراة مذکوره و اختیار منجمین چنانکه در زیجات اثبات کرده اند پنجهزار و نهصد و شصت و هفت سال است و بر مقتضای توراة عبرانیه
و اختیار مورخین چهار هزار و هفتصد و چهل و یکسال است و بر اختیار منجمین دو صد و چهل و نه سال از آن کم میشود و بر مقتضای توراة سامره
و اختیار مورخین پنجهزار و یکصد و سی و هفت سال است و بر اختیار منجمین بقدر مذکور کم میگردد و جمیع تواریخ که قبل بخت نصر بوده است همین
حال دارند و میان هجرت نبوی و طوفان نوح علیه السلام بر اختیار مورخین سه هزار و نهصد و هفتاد و چهار سال است و طوفان در عمر
شش صد سالگی نوح بوده و نوح بعد از طوفان سه صد و پنجاه سال زیست کرده بر اختیار منجمین سه هزار و هفت صد و بست و پنج سال
مطابق قرارداد ابومعشر و کوشیار و غیرهما در زیجات و تقاویم و میان هجرت و تبلبل السنه بر اختیار مورخین سه هزار و سه صد و
چهل سال است و بر اختیار منجمین دو صد و چهل و نه سال کم میشود حسب تقدم ذکره و میان هجرت و مولد ابراهیم علیه السلام بر
اختیار مورخین دو هزار و هشت صد و نود و سه سال است بر اختیار منجمین همان دو صد و چهل و نه سال ناقص میگردد و میان هجرت
و بنا کعبه بر دست ابراهیم علیه السلام و ولد او اسمعیل دو هزار و هفتصد و قریب نود و سه سال است و میان هجرت و وفات موسی
علیه السلام بر اختیار مورخین دو هزار و سه صد و چهل و هشت سال است و بر اختیار منجمین همان دو صد و چهل و نه سال کم میشود و میان
هجرت و عمارت بیت المقدس هم باختیار مورخین یکهزار و هشت صد و قریب شصت سال است و فراغ از آن بعد مضی یازده سال از
ملک سلیمان و پنجصد و چهل و شش سال از وفات موسی علیه السلام بود و بر اختیار منجمین همان دو صد و چهل و نه سال از آن ناقص میگردد
و میان هجرت و ابتداء ملک بخت نصر یکهزار و سه صد و شصت و نه سال است بلا خلاف و میان هجرت و خراب المقدس یکهزار و سه صد
و پنجاه سال است و کان المضی لتسعة عشرة سنة لبخت نصر و استمر خرابا سبعین سنة ثم عمر و میان هجرت و غلبه اسکندر بر دارا پادشاه
فرس نهصد و سی و چهار سال است و نیز سال ابتداء ملک او بر فارس همین است و اسکندر بعد غلبه بر دارا هفت سال زنده ماند
و میان هجرت و فیلبس نهصد و بست و هفت سال است و وی برادر اسکندر خوردتر از وی بود و از ده سال بود و بعد وفات او بر
مقدونیه مالک شد و میان هجرت و غلبه اغسطس بر قلوبطرا ملکه مصر شش صد و پنجاه و دو سال است و وی بعد دوازده سال
از ملک اغسطس بود و میان هجرت و مولد مسیح علیه السلام شش صد و سی و یکسال است و این بعد چهار صد و چهار سال از غلبه
اسکندر بود و بعد یازده سال از غلبه اغسطس بر قلوبطرا و میان هجرت و خراب بیت المقدس بار دیگر پنجصد و پنجاه و هشت سال
و از رفع مسیح علیه السلام چهل گذشته بود و همو تاریخ لشتة الیهود الی الآن و میان هجرت و اول ملک دریانس پنجصد و هفت
سال است و میان هجرت و قیام از دشیر بن بابک چهار صد و بست و دو سال و این تاریخ انقراض ملوک الطوائف نیز هست
میان هجرت و اول ملک قسطنطین سه صد و سی و نه سال است و وی آخر عبده اصنام است از ملوک روم و میان هجرت
و مولد رسول خدا صلعم پنجاه و سه سال و دو ماه و هشت روز است و میان هجرت و بعثت وی صلعم سیزده سال و دو ماه و هشت

دو زیست و میان ہجرت و وفات رسول خدا صلعم نہ سال و یازدہ ماہ و بست و دو روز ہست و ہی بعد الہجرۃ کذا فی المختصر فی
اخبار البشر حاصل آنکہ سنین مذکورہ در بن مذکورات ہمگی سنین شمسیہ ہست و سالہائیکہ بعد از میلاد نبی صلعم گرفتہ میشود قمریہ ہست و جمع
میان ہر دو باتفاق نیکہ میان ہر دو ہست خالی از مسامحت نیست پس مناسب جامع بابعد مولد شمسیہ یا قبل مولد قمری ہست و برین تقدیر
از ہبوط آدم علیہ السلام تا مولد نبوی شش ہزار و یکصد و شصت و سہ سال شمسی بحساب سالہای قمری شش ہزار و سہ صد و پنجاہ و یکسال
و دو صد و بست و نہ روز کہ قریب ہفت ماہ ہست میشود و از میلاد شریف تا آخر سنہ یکہزار و دو صد ہجری ہزار و دو صد و پنجاہ و سہ سال شمسی
پس از ہبوط آدم علیہ السلام تا آخر سنہ دوازدہ صد قمری ہفت ہزار و شش صد و چہار سال قمری و چند ماہ میشود اگر بابعد مولد تا آخر
سنہ دوازدہ صد ہجری شمسیہ گیرند یکہزار و دو صد و سی و پنج سال و شصت و ز کرد و ماہ باشد میشود پس از ہبوط آدم تا آخر سنہ یکہزار
و دو صد ہجری ہفت ہزار و سہ صد و ہفتاد و یکسال شمسیہ میشود والله اعلم و چون جمہور مورخین منہم صاحب تاریخ القدسی الجلیل و صاحب
تقویم التواریخ این امر را احتیاط کردہ اند این حساب را نیک یاد گرفتنی ہست ابوالفدا در مختصر گفتہ ینبغی للمتامل التواریخ القدیمۃ ان
یعلم ان الاختلاف فیہا بین المورخین کثیر جدا و سبب الاختلاف ان من ہبوط آدم الی وفات موسی لا یعلم الا من التوراۃ و
التوراۃ مختلفۃ علی ثلث نسخ واما ما بین وفات موسی الی ابتداء ملک بخت نصر فیعلم من المنجمین قال بعضہم یعلم من قرانات الزحل
والمشتری فی المثلثات وہم ایضا مختلفون فی ذلک و یعلم ایضا من سفر قضات بنی اسرائیل وہو ایضا غیر محصل واما ما یوخذ عن المورخین
قبل الاسلام فہو ایضا مضطرب لانہم کانوا یورخون من ابتداء ملک کل من یملک منہم فکثرت ابتداآت تواریخہم قال حمزۃ الاصفہانی
وفسدت تواریخہم بذلک فساد الا مطمع فی اصلاحہ مع ما انضم الی ذلک من ابعد العہد و تغیر اللغات لقدم الکتب المولفۃ فی ہذا
الفن فصار تحقیق التواریخ القدیمۃ بسبب ذلک متعذرا وفی غایۃ التعسر انتہی و باللہ التوفیق **فصل دوم** در ذکر تواریخ
امم بدانکہ تاریخ کلمہ فارسی ہست اصلش ماہ روز ہست پس تر آنرا معرب کردند محمد بن احمد بلخی در کتاب مفاتیح العلوم کہ کتابی جلیل القدر است
گفتہ و ہذا اشتقاق بعید لولا ان الروایۃ جاءت بہ و قدامہ بن جعفر گفتہ تاریخ کل شیء آخرہ وہو فی الوقت غایتہ یقال فلان تاریخ
قومہ ای الیہ ینتہی شرفہم و یقال ورخت الکتاب توریخا وارخت تاریخا اللغۃ الاولی لتمیم والثانیۃ لقیس و مقریزی گفتہ التاریخ
عبارۃ عن یوم ینسب الیہ ما یاتی بعدہ و یقال ایضا التاریخ عبارۃ عن مدۃ معلومۃ تعد من اول زمن مفروض لتعرف بہا الاوقات
المحدودۃ ولا غنی عن التاریخ فی جمیع الاحوال الدنیویۃ والامور الدینیۃ ولکل امۃ من امم البشر تاریخ تحتاج الیہ فی معاملاتہا
وفی معرفۃ ازمنتہا تنفرد بہ دون غیرہا من بقیۃ الامم واول الاوائل القدیمۃ واشہرہا ہو کون مبدا البشر ولاہل الکتاب
من الیہود والنصاری والمجوس فی کیفیتہ و سیاقۃ التاریخ منہ خلاف لا یجوز مثلہ فی التواریخ وکل ما یتعلق بمعرفۃ مبدا
الخلق واحوال القرون السالفۃ فانہ مختلط بتزویرات واساطیر لبعد العہد وعجز المعتنی بہ عن حفظہ وقد قال اللہ تعالی
الم یاتکم نبا الذین من قبلکم قوم نوح وعاد وثمود والذین من بعدہم لا یعلمہم الا اللہ فالاولی ان لا یقبل من ذلک الا ما یشہد بہ کتاب
انزل من عند اللہ نجدہ علی صحتہ لم یرد فیہ نسخ ولا طرقہ تبدیل او خبر ینقلہ الثقات واذا نظرنا فی التاریخ وجدنا فیہ بین الامم
خلافا کثیرا و سا تلوا علیک ما لا اظنک تجدہ مجموعا فی کتاب انتہی و در مفاتیح العلوم گفتہ لکل امۃ تاریخ فکانت الامم تورخ اولا
بتاریخ الخلیقۃ وہو ابتداء کون النسل من آدم علیہ السلام ثم ارخت بالطوفان ثم ارخت بخت نصر و ارخت الفیلبس ارخت

بالاسكندر ثم بغلطش ثم بدقلطيانوس وبه تؤرخ القبط ثم لم يكن بعد تاريخ القبط الا تاريخ الهجرة ثم تاريخ يزدجرد فهذه تواريخ
الامم المشهورة وللناس تواريخ اخر قد انقطع ذكرها فاما تاريخ الخليقة ويقال لها ابتداء كون النسل وبعضهم يقول بدو التحريك
فان لاهل الكتاب من اليهود والنصارى والمجوس في كيفيته وسياقة التاريخ خلافا كثيرا قال المجوس والفرس عمر العالم اثنا عشر
الف عام على عدد بروج الفلك وشهور السنة وزعموا ان زرادشت صاحب شريعتهم قال ان الماضي من الدنيا الى وقت
ظهوره الآف سنة مكبوسة الارباع وبين ظهور زرادشت واول تاريخ الاسكندر ثلاثة آلاف ومائتا سنة وثمان وخمسون
سنة واذا حسبنا من اول يوم كيومرث الذي هو عندهم الانسان الاول وجعلنا مدة كل من ملك بعده فان الملك متصل
فيهم غير منقطع عنهم كان العدد منه الى الاسكندر ثلاثة آلاف وثلثمائة واربعا وخمسين سنة فاذا لم يتفق التفصيل مع الجملة
وقال قوم الثلاثة الآلاف الماضية انما هي من خلق كيومرث فانه مضى قبله الف سنة والفلك فيها واقف غير متحرك والطبائع
غير مستحيلة والامهات غير متمازجة والكون والفساد غير موجود فيها والارض غير عامرة فلما تحرك الفلك حدث الانسان
الاول في معدل النهار وتولد الحيوان وتوالد وتناسل الانس فكثروا وامتزجت اجزاء العناصر للكون والفساد فعمرت الدنيا
وانتظم العالم وقال اليهود الماضي من آدم الى الاسكندر ثلاثة آلاف واربعمائة وثمان واربعون سنة وقال النصارى
المدة بينهما خمسة آلاف ومائة وثمانون سنة وزعموا ان اليهود نقصوها ليقع خروج عيسى بن مريم عليه السلام في الالف الرابع
وسط السبعة الآلاف التي هي مقدار العالم عندهم حتى تخالف ذلك الوقت الذي سبقت البشارة من الانبياء الذين
كانوا بعد موسى بن عمران عليه السلام بولادة المسيح عيسى واذا جمع ما في التوراة التي بيد اليهود من المدة التي بين آدم وبين
الطوفان كانت الفا وستمائة وستا وخمسين سنة وعند النصارى في انجيلهم الفان ومائتا سنة واثنتان واربعون سنة وزعم
اليهود ان توراتهم بعيدة عن التخاليط وتزعم النصارى ان توراة السبعين التي هي بايديهم لم يقع فيها تحريف ولا تبديل وتقول
اليهود فيها خلاف ذلك وتقول السامرية بان توراتهم هي الحق وما عداها باطل وليس في اختلافهم ما يزيل الشك بل يقوي
الجالبة له وهذا الاختلاف بعينه بين النصارى ايضا في الانجيل وذلك ان عند النصارى اربع نسخ مجموعة في مصحف واحد
احدها انجيل متى والثاني لمارقوس والثالث للوقا والرابع ليوحنا قد الف كل من هؤلاء الاربعة انجيلا على حسب دعوته
في بلاده وهي مختلفة اختلافا كثيرا حتى في صفات المسيح عليه السلام وايام دعوته ووقت الصلب بزعمهم وفي نسبه ايضا وهذا
الاختلاف لا يحتمل مثله ومع هذا فعند كل من اصحاب مرقيون واصحاب ابن ديصان انجيل يخالف بعضه هذه الاناجيل ولاصحاب
ماني انجيل يسمى انجيل السبعين ينسب الى تلامس والنصارى وغيرهم ينكرونه واذا كان الامر من الاختلاف بين اهل الكتاب
كما قد رايت ولم يكن للقياس والراي مدخل في تمييز حق ذلك من باطله امتنع الوقوف على حقيقة ذلك من قبلهم
ولم يعول على شيء من اقوالهم فيه واما غير اهل الكتاب فانهم ايضا مختلفون في ذلك قال ابو معشر بين خلق آدم وبين
ليلة الجمعة اول الطوفان الفا سنة ومائتا سنة وست وعشرون سنة وثلاثة وعشرون يوما واربع ساعات
وقال ماشاء الله واسمه منشا بن اثرى منجم المنصور والمامون في كتاب القرانات اول قران وقع بين زحل والمشتري
وفي بدو التحريك يعني ابتداء النسل من آدم كان على مضي خمسمائة وتسع سنين وشهرين واربعة وعشرين يوما مضت

كمالت

لا يقبل الا بحجة او من معصوم واما تاريخ بخت نصر فانه على سني القبط وعليه يعمل في استخراج مواضع الكواكب من كتاب المجسطي ثم
ادوار قاليبس واول ادواره في سنة ثماني عشرة واربعمائة لبخت نصر وكل دور منها ست وسبعون سنة شمسية
وكان قاليبس من اجلة اصحاب التعاليم وبخت نصر هذا ليس هو الذي خرب بيت المقدس وانما هو آخر كان قبل بخت نصر مخرب بيت المقدس
بمائة وثلاث واربعين سنة وهو اسم فارسي اصله بخت برسي ومعناه كثير البكاء والانين ويقال له بالعبرانية نصار وقيل تفسيره عطارد
وهو ينطق وذلك لتخليه على الحكمة والتعبير بهما ثم عرب فقيل بخت نصر واما تاريخ فيلبس فانه على سني القبط وكثيرا ما استعمل هذا
التاريخ من موت الاسكندر البناء المقدوني وكلا الامرين سواء فان القائم بعد البناء هو فيلبس فسواء كان من سنة الاول ومن موت قيام
الآخر فان الحالة المتوسطة هي كالفصل المشترك بينهما وفيلبس هذا هو بعد الاسكندر المقدوني ويعرف هذا التاريخ بتاريخ الاسكندريانيين وعليه
بنى ثاون الاسكندراني في تاريخه المعروف بالقانون والله اعلم واما تاريخ الاسكندر فانه على سني الروم وعليه يعمل اكثر الامم الى وقتنا هذا
من اهل الشام واهل بلاد الروم واهل المغرب الاندلس والفرنج واليهود واما تاريخ اغسطس فانه لا يعرف اليوم احد يستعمله واغسطس هذا هو اول
القياصرة ومعنى قيصر بالرومية شق عنه فان اغسطس هذا لما حملت به امه ماتت في المخاض فشق بطنها حتى اخرج منه فقيل قيصر ويلقب
من بعده من ملوك الروم ويزعم النصارى ان المسيح عليه السلام ولد لاربعين من ملكه وفي هذا القول نظر فانه لا يصح عند سياقة السنين
والتواريخ بل يحتاج لتعديل ولادته عليه السلام في السنة السابعة عشر من ملكه واما تاريخ انطنيس فان بطليموس صحح الكواكب الثابتة في
كتابه المعروف بالمجسطي لاول ملكه على الروم وسني هذا التاريخ رومية انتهى المقصود تنبيه اعلم ان السنة الشمسية عبارة عن عود
الشمس في فلك البروج اذا تحركت على خلاف حركة الكل الى اي نقطة فرضت ابتداء حركتها وذلك انها تستوفي الازمنة الاربعة التي
هي الربيع والصيف والخريف والشتاء وتحوز طبائعها الاربع وتنتهي الى حيث بدأت وفي هذه المدة يستوفي القمر اثني عشر عودة واقل
من نصف عودة ويستعمل اثني عشر مرة فجعلت المدة التي فيها عودات القمر الاثنتا عشرة في فلك البروج سنة للقمر على جهة
الاصطلاح واسقط الكسر الذي هو احد عشر يوما بالتقريب فصارت السنة على قسمين سنة شمسية وسنة قمرية وجميع من على وجه الارض
من الامم اخذوا التواريخ سنيهم من مسير الشمس والقمر فالآخذون بمسير الشمس خمس امم هم اليونانيون والسريانيون والقبط والروم
والفرس والآخذون بمسير القمر خمس امم هم الهند والعرب واليهود والنصارى والمسلمون فاهل قسطنطينية والاسكندرية وسائر الروم
والسريانيون والكلدانيون واهل مصر ومن يعمل براي المعتضد اخذوا بالسنة الشمسية التي هي ثلثمائة وخمسة وستون يوما وربع
يوم بالتقريب وصيروا السنة ثلثمائة وخمسة وستين يوما والحقوا الارباع بها في كل اربع سنين يوما حتى انجبرت السنة وسموا تلك السنة
كبيسة لانكباس الارباع فيها واما قبط مصر القدماء فانهم كانوا يتركون الارباع حتى يجتمع منها ايام سنة تامة وذلك في كل الف
واربعمائة وستين سنة ثم يكبسونها سنة واحدة ويتفقون حينئذ في اول تلك السنة مع اهل الاسكندرية وقسطنطينية واما
الفرس فانهم جعلوا السنة ثلثمائة وخمسة وستين يوما من غير كبس حتى اجتمع لهم من ربع اليوم في مائة وعشرين سنة ايام شهر تام ومن خمس
الساعة الذي يتبع ربع اليوم عندهم يوم واحد فالحقوا الشهر التام بها في كل مائة وست عشرة سنة واقتفى اثرهم في هذا اهل خوارزم
القدماء والصغد ومن ان بين فارس كانت الملوك البيشدادية منهم وهم الذين ملكوا الدنيا بحذافيرها يعملون السنة ثلثمائة
وخمسة وستين يوما كل شهر منها ثلاثون يوما سواء وكانوا يكبسون السنة كل ست سنين بيوم ويسمونها كبيسة وكل مائة وعشرين

بشهر

سنة بشهرين احدهما بسبب خمسة الايام والثاني بسبب ربع اليوم وكانوا يسمون تلك السنة ويسمونها المباركة واما قدماء القبط
واهل فارس في الاسلام واهل خوارزم والصغد فتركوا الكبيسة اعني الربع وما يتبعه اصلا واما العبرانيون وجميع بني اسرائيل والصابئون
والحرانيون فانهم اخذوا السنة من مسير الشمس وشهورها من مسير القمر لتكون اعيادهم وصيامهم على حساب قمري وتكون مع ذلك حافظة
لاوقاتها من السنة فكبسوا كل تسعة عشر سنة قمرية بسبعة اشهر ووافقهم النصارى في صومهم وبعض اعيادهم لان مدارهم على نسخ
اليهودية وخالفوهم في الشهور الى مذهب الروم والسريانيين وكانت العرب في جاهليتها تنظر الى فضل ما بين سنتهم وسنة القمر وهو عشرة
ايام واحدى وعشرون ساعة وخمس ساعة فيلحقون ذلك بها شهرا كلما تم منها ما يستوفي ايام شهر ولكنهم كانوا يعملون على انه عشرة
ايام وعشرون ساعة وكان يتولى ذلك النساة من بني كنانة المعروفون بالقلامس واحدهم قلمس وهو البحر العزيز وهو ابو ثمامة جنادة
بن عوف بن امية بن قلع واول من فعل ذلك منهم حذيفة بن عبد فقيم وآخر من فعله ابو ثمامة واخذ العرب الكبس من اليهود قبل
دين الاسلام بنحو المائتي سنة وكانوا يكبسون في كل اربع وعشرين سنة تسعة اشهر حتى تبقى اشهر السنة ثابتة مع الازمنة
على حالة واحدة لا تتاخر عن اوقاتها ولا تتقدم الى ان حج رسول الله صلعم وانزل الله تعالى عليه انما النسئ زيادة في الكفر يضل
به الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء اعمالهم والله لا يهدي القوم الكافرين
فخطب صلعم وقال ان الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والارض فبطل النسئ وزالت شهور العرب عما كانت عليه
وصارت اسماؤها غير دالة على معانيها واما اهل الهند فانهم يستعملون رؤية الاهلة في شهورهم ويكبسون كل تسعمائة وستة وتسعين
يوما بشهر قمري ويجعلون ابتداء تاريخهم اتفاق اجتماع في اول دقيقة من برج ما واكثر طلبهم لهذا الاجتماع ان يتفق في احد نقطتي
الاعتدالين ويسمون السنة الكبيسة بذيات فهذه ادوار الخليقة في السنة واما اليوم فانه عبارة عن عود الشمس بدوران الكل الى
دائرة قد فرضت وقد اختلف فيه فجعله العرب من غروب الشمس الى غروبها من الغد من اجل ان شهور العرب مبنية على مسير القمر و
اوائلها مقيدة برؤية الهلال والهلال يرى لدن غروب الشمس صارت الليلة عندهم قبل النهار وعند الفرس والروم اليوم بليلته من طلوع
الشمس بارزة من افق المشرق الى وقت طلوعها من الغد فصار النهار عندهم قبل الليل واحتجوا على قولهم بان النور وجود والظلمة
عدم والحركة تغلب على السكون لانها وجود لا عدم وحياة لا موت والسماء افضل من الارض والعامل الشاب الصحيح والماء الجاري
لا يقبل عفونة كالراكد واحتج الآخرون بان الظلمة اقدم من النور والنور طار عليها فالاقدم يبدأ به وفضلوا السكون على الحركة بانها
الراحة والدعة اليه قال الشاعر بقدر سکون راحت بود بنگر مراتب او دویدن رفتن استادن نشستن خفتن مردن وقالوا الحركة
انما هي لحاجة والضرورة والتعب ينتجه الحركة والسكون اذا دام في الاستقصات مدة لم يولد فسادا فاذا دامت الحركة في الاستقصات
وتحركت فسدت وذلك كالزلازل والعواصف والامواج وشبهها وعند اصحاب التنجيم ان اليوم بليلته من موافاة الشمس فلك نصف النهار
الى موافاتها اياه في الغد وذلك من وقت الظهر الى وقت الظهر وبنوا على ذلك حسابات ازياجهم وبعضهم ابتدأ باليوم من نصف الليل وهو
صاحب زيج شهريار ازالنساه وهذا هو حد اليوم على الاطلاق اذا اشترط الليلة في التركيب فاما على التفصيل فاليوم بانفراده هو
النهار بعينه وهو من طلوع جرم الشمس الى غروب جرمها والليل خلاف ذلك وعند بعضهم اول النهار طلوع الفجر وآخره
بغروب الشمس لقوله تعالى وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتموا الصيام الى الليل وقال

ونیز وی مرفوعاً از انس روایت کرده که عمر دنیا هفت روز است از ایام آخرت از آنچه شمار میکنید شما اخرجه ابن عدی و از اینجا
توان دریافت که بزعم دنیا هفت هزار سال است و زیادت و نقصان آن بر تدریج ازمنه موقوف است و ضحاک بن زمل جهنی گفته
خوابی دیدم و بر آنحضرت صلعم عرض کردم و در آنخواب این است که ناگاه من با شما هستم ای رسول خدا بر منبری که هفت درجه دارد
و تو در درجه بالای آن هستی فرمود این منبر هفت پایه که دیده دنیا است که هفت هزار سال باشد و مرا که درجه بالای آن دیدی
من در آخر هزار وی هستم اخرجه الطبرانی والبیهقی فی الدلائل والسهیلی فی الروض الأنف بیهقی گفته سندش ضعیف است لیکن
بطریق صحیح از ابن عباس آمده که دنیا هفت روز است هر روز هزار سال و بعثت آنحضرت صلعم در آخر روز است و ابو جعفر طبری
تصحیح این اصل کرده با آثار دیگر معاضدت وی نموده و سیوطی گفته مراد آنحضرت صلعم ازین قول که من در آخر الفم آنست که معظم ملت
من در هزار هفتم است و باین وجه مطابق میشود این اثر بروایتی که دران بعثت نبوی در آخر هزار ششم آمده چه اگر بعثت در اول
هزار هفتم می بود اشراط کبری قیامت مثل خروج دجال و نزول عیسی و طلوع شمس از مغرب پیش از امروز باکثر از صد سال یافته میشد تا قیام
ساعت نزدیک ختم هزار هفتم صورت میگرفت باآنکه در خارج هیچ چیز ازین اشراط هنوز یافته نشده پس دلالت کرد بر آنکه باقی از هزار
هفتم زیاده بر سه صد سال است انتهی و موید اوست روایت وهب بن منبه که گذشت از دنیا پنج هزار و ششصد سال و من میشناسم
هر زمانه را ازین مدت ملوک و انبیا علیهم السلام را که دران زمانه بودند اخرجه احمد فی کتاب العلل و قیل اصح آنست که بعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم است چنانکه از روایات دیگر معلوم میشود و موید اوست آنچه در فصل دوم از حساب هبوط آدم تا این تاریخ گذ[شت]
و ازینجا مدت دنیا افزون شد زیراکه ما جواب [illegible] قاعده عرب است که [illegible] مدت کسر را الغا
می اندازند چنانکه در روایتی عمر آنحضرت صلعم شصت سال آمده باآنکه صحیح شصت و سه سال است پس در روایت شصت سال حذف
کسر کرده اند و در روایت شصت و پنج سال اعتبار سال ولادت و وفات نموده چنین جمل کرده اند پس اینجا این مدت را
بر اسقاط کسر که کسر زیاده از مقدار نصف نباشد و بدین تقدیر عمر دنیا نزدیک به هشت هزار سال میشود و باین وجه حاصل میشود
تطبیق میان هبوط آدم و تاریخ رسول نبوی چنانکه در فصل دوم گذشت و نیز ابن عباس گفته دنیا جمعه ایست از جمعه های آخرت هفت
هزار سال و گذشت ازان شش هزار سال اخرجه ابن ابی حاتم فی التفسیر و در معنی همین اثر ابن ابی الدنیا فی کتاب طول الامل باسناده
عن سعید بن جبیر و این اثر نیز ناظر است بر آنکه مولد وی صلعم در اول هزار هفتم است و [illegible] تفسیر [illegible] از محمد بن سیرین
از مردی از اهل کتاب که مسلمان شده بود روایت کرده که آفریدگار تعالی آسمانها و زمین را در شش روز و یک روز
نزد رب تو چون هزار سال است از آنچه شمار میکنید شما و قرار داده مدت اجل دنیا شش روز و قرار داده ساعت را در روز هفتم
و گذشت این شش روز و تو در روز هفتمی [illegible] مسلم از ابو هریره روایت کرده که گفت گرفت رسول الله صلعم بیدی فقال خلق الله
التربة یوم السبت و خلق فیها الجبال یوم الاحد و خلق الشجر یوم الاثنین و خلق المکروه یوم الثلثاء و خلق النور یوم الاربعاء
و بث فیها الدواب یوم الخمیس و خلق آدم بعد العصر من یوم الجمعة فی آخر الخلق فی آخر ساعة من ساعات الجمعة فیما بین العصر الی اللیل
انتهی و در قرآن کریم آمده و ان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون پس اگر [illegible] تمام خلق را [illegible]
هفت هزار سال گیرند و بعد عمر دنیا را هفت هزار سال گویند لازم آید که مجموع مدت از بدو خلق تا فنای عالم چهارده هزار سال

هفت هزار از ان در خلق عالم گذشت و هفت هزار برای بقاء عالم تا روز فنای او باقی ماند و چون بحکم و ما یعلم جنود ربک الا هو احدی
را بر تفاصیل و مقدار مخلوق خدا اطلاعی حاصل نیست مخلوق او بیشمار است اگر هفت روز آفرینش را برابر هفت هزار سال
گویند چندان استبعاد نمیدارد مگر تصریح ایشعی درکار است که این اسبوع هفت هزار سال بالتعیین بود ورنه کریمهٔ مذکوره بعموم
خود شامل او باشد و نیز چون آدم در آخر ساعت از نهار مابین عصر و مغرب ازین هفت روز مخلوق شد گویا در الف سابع از
الوف سبعه خلق ظهور گرفت و آنحضرت صلعم آخر انبیای اولاد اوست و بعد از وی پیغمبر نشود اگر در آخر الف از الوف سبعهٔ عمر
دنیا مبعوث شده باشد مستبعد نیست که آخر با اول نسبتی دارد ولیکن درین تاریخ حال چون زیاده بر یک هزار سال گذشت و
چیزی و اثری از اسباب فناء عالم و انتهاء دنیا پیدا نیست این روایات بر تقدیر صحت درخور تاویل و توجیه است کما سیاتی و ابن
اسحق بطریق محمد از عکرمه یا از سعید بن جبیر از ابن عباس روایت کرده که یهود میگفتند که مدت دنیا هفت هزار سال است و
ما معذب نشویم در هر هزار سال از ایام دنیا مگر یکروز و این دنیا هفت روز معدود است پستر منقطع شود عذاب زما پس نازل شد
این آیه و قالوا لن تمسنا النار الا ایاما معدودة اخرجه ابن جریر و ابن المنذر و ابن ابی حاتم و مثله فی التفسیر المظهری وغیره من التفاسیر
و قال کعب بن حمید اخبرنا شبابة عن ورقاء عن ابی نجیح عن مجاهد بمثله گویم ظاهر کریمه رد است بر یهود در اعتقاد عدم عذاب مگر روزی
چند نه انکار از نفس ایام معدوده که نزد ایشان مراد بدان هفت هزار سال عمر دنیا است چنانکه سباق آیه بران دلالت دارد
قل اتخذتم عند الله عهدا فلن یخلف الله عهده ام تقولون علی الله ما لا تعلمون و اگر دلالت آیه را بهر دو شق راجع گردانند نیز
وجهی دارد گو خفی باشد و دینوری در کتاب المجالسه آورده که حدیث کرد مرا محمد بن عبد العزیز از پدر خود که گفت شنیدم مسلم خواص
را میگفت شنیدم عمر بن زائده را میگفت که بود کرز که بسیار اجتهاد میکرد در عبادت پس گفتند او را چرا ساعتی نفس خود را آرام
نمیدهی گفت چقدر رسیده است شما را مقدار روز قیامت گفتند پنجاه هزار سال گفت آیا عاجز می آید یکی از شما از آنکه عمل کند
هفت روز برای امن جزای آن روز که برابر پنجاه هزار سال است گویم این قول صریح نیست در آنکه عمر دنیا هفت هزار سال است بلکه
ظاهر وی آنست که مدت عمر آدمی نسبت بمدت طویله روز آخرت کم است پس عمل قلیل برای امن کثیر شان مرد عاقل است بعضی
اختر شناسان گفته اند که دورهٔ عالم بر گردش هفت سیاره است عطارد و زهره و شمس و مریخ و زحل و مشتری و قمر و دورهٔ هر
سیاره ازین سیارات هزار سال کامل است و مجموع ادوار هفت هزار سال و چون این ادوار ختم شود عالم از انتظام فرو افتد و
دنیا تمام گردد و منجمله این ادوار دورهٔ شش سیاره تمام شده و در هر دور مقتضای آن در عالم ظاهر گردیده و اکنون دورهٔ قمر که
پسین دورات سیارات است شروع گردیده و آغاز او را سالهای بسیار گذشته و قلیل از ان باقی مانده است که در گذشتن است و
از آثار این دوره قلت اعمار و کثرت نوازل و حجوم شرور و فتن و توالی آفات و تواتر ظلمات است چون این باقی هم بگذرد آثار فنا
و زوال نمایان گردد و عالم درهم و برهم شود پس نزد ایشان نیز گویا مدت عمر دنیا همین هفت هزار سال است حافظ شیرازی گفته
این چه شوریست که در دور قمر می بینم * همه آفاق پر از فتنه و شر می بینم الی آخر الغزل و ابن العربی حاتمی در کتاب فتوحات
در ذکر بعض مشاهدات خود آورده که از خلقت آدم تا ایندم هفت هزار سال تمام نشده و مثل آن شیخ احمد سهرندی مجدد الف
ثانی در شرح مشاهدهٔ مذکوره گفته و این قول ناظر در آنست که بعثت نبوی در اوسط یا اواخر الف سادس شده نه در اول الف

سابع پس اگر روایت هفت هزار ساله بودن عمر دنیا از حین هبوط آدم تا فنای عالم بصحت رسد اصح همین باشد که مولد نبی صلعم
در اواسط الف سادس است نه زیادت بر الوف سبعه یعنی چه و از کجاست و چون تواریخ امم علی اختلافهم بر یک نسق و بر یک
حساب نیست غالب می خلاف یکدیگر است اگر این اختلاف سنوات در مدت مابین هبوط آدم و مولد خیر البشر آدم از اینجا ناشی شده
باشد مستبعد نیست ما از روایات اقوال وارده درین باب بیان زیادت چند سال بر هفت هزار سال استفاده میشود و چه آن چنانکه
با بد ظاهر نسبت سیوطی گفته که بقای امت بعد از هزار سال از رحلت آنحضرت صلعم از پانصد سال تجاوز نکند و بعض علما وقت او
که فتوی بظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی و دیگر اشراط کبری در مائة عاشره داده بودند آنرا رد کرده از پیش خود اثبات
نموده که مدت این امت بر الف زیاده شود ولیکن این زیادت بپانصد سال نرسد زیرا که وارد شده که مدت دنیا از وقت آدم تا قیام
ساعت هفت هزار سال است و آنحضرت صلعم در آخر هزار ششم مبعوث شده و وارد شده که خروج دجال بر سر صد سال شود و عیسی
فرود آمده او را بکشد و چهل سال در زمین بماند و مردم بعد از طلوع شمس از مغرب یکصد و بیست سال مکث کنند و میان هر دو نفخه
فاصله چهل سال است پس این دو صد سال شد که ناگزیر است از آن و ممکن نیست که این مدت یکهزار و پنجصد سال گشته و بدین تقدیر مدت
دنیا از وقت رحلت نبوی تا آخر یکهزار و چهار صد سال بالیقین یا پانصد سال علی الاحتمال باشد انتهی گوییم حاصل این فصل
آنست که مدت دنیا هفت هزار سال است و بعثت آنحضرت صلعم مثلا در اول مائة سادس از الف سادس شده پس باقی از زمان
آنحضرت تا قیام ساعت یکهزار و پانصد سال باشد و منجمله آن قریب سیزده صد سال تا امروز گذشته و باقی از پانصد و چند
سال است و در این همه اشراط کبری بظهور رسد و مقدمه این اشراط ظهور مهدی است پس توان گفت که درین
ده سال که از مائة ثالث عشر باقی است ظهور کند یا بر سر صد چهاردهم و شیخ علی متقی در رساله برهان اخبار و آثار داله بر تاخیر
مدت هم آورده و بعضی گفته که اول هزار هفتم محسوب است از وقت وفات علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بنا برآنکه زمانه خلافت
راشده منجمله ایام نبوت است و این نیز مشیر بتاخیر مدت است اگرچه مدتی قلیل باشد و اگر زمانه خلافت امام حسن بن علی رضی الله عنهما
که شش ماه بود تقریبا مثلا بدان ضم کنند روزی چند دیگر افزون میشود زیرا که بحکم الخلافة بعدی ثلثون سنة
این ایام حسن نیز داخل زمانه نبوت است ولیکن در نظر تحقیق این حساب را در صحت تعداد سنوات هیچ دخل نیست چه سخن در تعیین
عمر دنیا از هبوط آدم تا فنای عالم و از مدت دنیا میان هبوط آدم و مولد خیر البشر آدم صلعم است نه در قصر و طول زمان نبوت و خلافت
پس اگر روایت هفت هزار سال بطریق [illegible] بصحت رسد تاویل این سخن [illegible] باشد که از هبوط آدم تا [illegible]
نبوی صلعم پنجهزار و پنجصد سال بوده [illegible] صلعم بر سر مائة سادس از الف سادس باتفاق [illegible] و اختلاف [illegible]
منجمین و اصحاب [illegible] تاریخ [illegible] بنا بر تقادم عهد امم سابقه و بعد از منه [illegible] اول دنیا [illegible]
تا آخرین بالتفاوت [illegible] زیادت و نقصان حساب است ولیکن برین تقدیر لازم می آید که
سال اول صد چهاردهم از ظهور [illegible] اشراط کبری تا قیامت [illegible] برای وقوع این اشراط بحسب دلالت اخبار [illegible]
شصت و پنج و صد سال باقی است از تاریخ امروز [illegible] سال آغاز شود [illegible] دجال بر سر مائة [illegible] مهدی [illegible]
بیش از صد سال باشد و برین تقدیر ظهور [illegible] سال باقی است [illegible] اشراط [illegible]

ناظر در قرب زمانه وقوع اشراط کبری است وکل ما هو آت قریب لیکن حق بحث درین مقام آنست که علم مدت دنیا وعمر او که چند است
وچه مقدار از آن گذشته وچه مقدار از آن باقی است واین اشراط کبری که انتظار آن میرود در کدام وقت واقع شود وچه قسم
وقوع یابد مخصوص مبدع عالم وخالق جملهٔ کائنات جلت عظمته است واذهان خلق واوهام بشر از دریافت آن قاصر وعاجز لا یجلیها
لوقتها الا هو واین همه اخبار وآثار که دلالت میکنند بر تعیین مدت دنیا اکثری از آن ضعیف ومجروح است وبیشتر اقوال اهل علم
اند از صحابه وتابعین ومن بعدهم وحجت در ما نحن فیه نص کتاب عزیز وسنت مطهره است لا غیر وآنچه از کتاب الله ثابت شده همین قدر
است که ساعت قائم شدنی است وناگهان قائم شود ووقت قیام او جز حق سبحانه تعالی احدی را از مخلوق معلوم نیست نبی
وغیر نبی در عدم معرفتش برابر اند وهمین معنی را سنت مطهره تائید کرده وچون آثار صحابه را درین مقام تا وقتی که مأخذ اقوال ایشان
از مشکوة نبوت معلوم نباشد وزنی نیست از کشف اولیاء والهام اصفیا چه گوید که آن خود از حکم شرع در چیزی نباشد ونه لایق
احتجاج وآثار مذکوره ظاهر آنست که مأخوذ از اهل کتاب اند چنانکه تکذیب ایشان نباید کرد وتصدیق هم نتوان نمود چنانکه مفاد
حدیث لا تکذبوهم ولا تصدقوهم است پس احوط در ما نحن فیه احالهٔ علم بعالم الغیب والشهاده یا توقف وسکوت است ولهذا عبد الرؤف
مناوی در شرح کبیر جامع صغیر تضعیف وتصحیح این اخبار وآثار صراحت کرده ایراد عبارتش بلفظه هرچند خالی از تکرار معانی نیست
مناسب مقام است قال عمر الدنیا کلها کذا هو عند مخرجه الدیلمی کانه سقط من قلم المصنف سهوا سبعة ایام من ایام الآخرة تمامه عند
مخرجه الدیلمی وذلک قوله عز وجل وان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون وما اورده ابن جریر الطبری فی مقدمة تاریخه
عن ابن عباس من قوله الدنیا جمعة من جمع الآخرة کل یوم الف سنة فغیر ثابت وبتقدیر صحته فالاخبار الثابتة فی الصحیحین کما قال الحافظ
ابن حجر تقتضی کون مدة هذه الامة نحو الربع او الخمس من الیوم لما ثبت فی حدیث ابن عمر انما اجلکم فیمن مضی قبلکم کما بین صلوة
العصر وغروب الشمس قال فاذا ضم هذا الی قول ابن عباس زاد علی الالف زیادة کثیرة فالحق ان ذلک لا یعلم حقیقته الا الله سبحانه وتعالی
انتهی وقال العارف ابن العربی قال سیدنا رسول الله صلعم ان صلحت امتی فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم والیوم ربانی
فان ایام الرب کل یوم الف سنة مما تعدون بخلاف ایام الله فانها اکبر فلکا من ایام الرب صلاح الامة بنظرها الیه صلعم وفسادها
باعراضها عنه فوجدنا البسملة تتضمن الف معنی لا یحصل الا بعد انقضاء حول ولا بد من حصول هذه المعانی التی تضمنتها لانه ما ظهر الا لیعطی
معناه فلا بد من کمال الف سنة لهذه الامة وهی فی اول دورة المیزان ومدتها ستة الآف سنة روحانیة محققة فرای
فی مسند الفردوس من حدیث العلاء بن زیدک عن انس باسناد فیه وضاع قال الذهبی هو فی الضعفاء وقال ابن المدینی العلاء بن
زیدک یضع الحدیث انتهی وفی المیزان انه یؤلف ویضع وقال البخاری انه منکر الحدیث وساق له مناکیر هذا منها وقال ابن
حبان یروی عن شیخه انس موضوعة وقال السخاوی اسناده غیر ثابت الدنیا سبعة الآف سنة ای عمرها نحو ذلک بعدد النجوم
السیارة لکل واحد الف سنة قال الحرالی الالف کمال العدد بکمال ثالث رتبة والسنة اخذ تمام دورة الشمس تمام ثنتی عشرة
دورة القمر انا فی روایة وانا بالواو فی آخرها الفا فاذا انمت السبعة فذلک وقت تقوض العالم وطی الدنیا وقد اکثر الناس
الخوض فی ذلک فاخذ البعض بما صرح هذا الخبر المعلول وبالغ العارف البسطامی فادعی فی کتابه مفتاح الجفر اتفاق وجوه الملل
علیه فقال اتفق اهل الملل الاربع المسلمون والنصاری والصابئة والیهود علی ان عمر الدنیا سبعة الآف سنة وقال قال علی

كرم الله وجهه الباقي الى خراب الدنيا الف سنة وفي التوراة كذلك فيها الدنيا جمعة من جمع الآخرة وهي سبعة الاف سنة
وان الله تعالى يبعث في كل الف نبيا بمعجزات باهرة وبراهين قاطعة لرفع اعلام دينه القويم وصراطه المستقيم فكان في الالف
الاولى آدم عليه السلام وفي الثانية ادريس وفي الثالثة نوح وفي الرابعة ابراهيم وفي الخامسة موسى وفي السادسة عيسى وفي السابعة
محمد صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم الذي ختمت به النبوة وتمت به الالف فالالف الاولى لزحل والثانية للمشتري والثالثة للمريخ و
الرابعة للشمس والخامسة للزهرة والسادسة لعطارد والسابعة للقمر فالمستوفي على الف آدم حرف الالف وعلى الف ادريس حرف
الباء وعلى الف نوح حرف الجيم وعلى الف ابراهيم حرف الدال وعلى الف موسى حرف الهاء وعلى الف عيسى حرف الواو وعلى الف محمد صلعم
حرف الزاء وذهب بعض الى ان عمر الدنيا بعدد البروج لكل برج الف وقال البعض ثلاثمائة وستون الف سنة بعدد درجات الفلك
وذكر الهند له حسابا طويلا جعلوا آخره اجتماع الكواكب في آخر نقطة من الحوت فتعود كما كانت حين تحركت من اول نقطة الحمل وما بقي ايام
العالم عندهم في هذا الحساب اكثر مما مضى وما ذكر انما هو ظن والظن لا يغني من الحق شيئا ويتوجه على كل قول من الاقوال الثلثة ان هذا الحكم ان كان
لا نما لوضع الافلاك والكواكب فيجوز اذا مرت بعد الالف ان يحدث قطع كالانسان الذي يمكن بقاؤه لكل طبيعة من الطبائع الاربع
التي فيها مادة من المدد الالفة مرت به قسمة بعضها انقطع عمره فلم يبلغ قسمة ما بقي منها فكذا يجوز مثله على عمر العالم والكواكب مختلفة الاحوال
مختلفة القوى مختلفة الاجرام فما الدليل على ان الذي يصيب كل كوكب كل برج الف لا اقل ولا اكثر فتعين تفويض مدته الى الله سبحانه
وتعالى كما جاء في القرآن قال المغلطاي وهذا الحديث الاسكتة فيه فقد ذكر جمع منهم ابن الاثير في مثال الطالب ان الفاظه موضوعة ملفقة
وهو منداول في روايات الحديث الثقة وذكر البعض حفاظا انه موضوع ولما ذكره ابو الفرج في العلل ضعف بعض رواته بالوضع وقال
الذهبي قد جاءت النصوص في فناء هذه الدار ابادا ونسف الجبال ونحو ذلك اثره قطعي لا يحيد عنه ولا يعلم متى ذلك الا الله سبحانه وتعالى
فمن زعم انه يعلمه بحساب ويستنبط من علم الحروف او كشف انه يخوف فلك فهو ضال مضل وليت والبيهقي في الدلائل كذا ابن الال والديلمي عن
الضحاك بن زمل الجهني باسناده وتبع المصنف في تسمية الضحاك الطبراني ووافق الطبراني ابو نعيم قال ابن الاثير اراهما وهما غير هذا
ولعلهما حفظا اسم الضحاك ابن زمل فغلطاه وكذلك الصنعاني كما نبه عليه الحافظ قال ابن المديني اما ابن زمل هذا فلا اعلمه في شئ من الروايات
قال المغلطاي وذكر العسكري وابن منده وابن حبان اسمه عبد الله وما ذكره ابن حبان في الصحابة قال يقال له صحبة غير اني
لا اعتمد على اسناد خبره وقال في الروض الانف هذا الحديث وان كان ضعيفا فقد روي موقوفا على ابن عباس من طرق صحاح
ويعضده آثار انتهى وقال ابن حجر هذا الحديث انما هو عن ابن زمل وسنده ضعيف جدا واخرجه ابن السكن في الصحابة وقال
اسناده مجهول وقال ابن الاثير الفاظه مصنوعة واورده ابن الجوزي في الموضوعات انتهى كلام المناوي ودر تيسير گفته واحق
ان ذلك لا يعلم حقيقته الا الله انتهى وعلى قاري در شرح شفا دوي گفته رجعنا الى معنى ما ورد في بعض الروايات ان عمر الدنيا سبعة
الاف سنة وان نبينا صلعم في الالف السابعة ولهذا قال بعثت في آخر الزمان وقد مضى من الالف ثلاثة عشر سنة في هذا الاوان
فلا بد ان يقع اشراط الساعة قبل تحقق القيامة فيحتاج الى امارات كالمهدي والعيسى والتحقيق ما ذكره شيخ مشايخنا
الجلال السيوطي في رسالة الكشف انه لا يتجاوز الخمس مائة بعد الالف ما ثبت في الحديث فانه قد يكون لعدد وسيقع السعود من الله و كلاوه
في رواية ان عمره صلعم ستون سنة مع ان الصحيح ثلاث وستون كما في رواية وما في رواية خمس وستون محموله على اعتبار عام

الولادة وسنة الوفاة فهمنا كذلك يتعين ان يحمل على اسقاط الكسر الكسر لا يكون اكثر من النصف فانه يلزم حينئذ ان يكون عمر الدنيا ثمانية آلاف الا مع الكسر او انجبر وقد اخرج نعيم بن حماد عن ابي قبيل قال اجتماع الناس على المهدي سنة اربع ومائتين يعني بعد الالف السابع ويكون بقية اشراط الساعة تنقضي قبل الخمسمائة وكذا ما اخرجه نعيم ايضا عن جعفر قال يقوم المهدي سنة مائتين وقال ابو الحسن محمد بن الحسين بن ابراهيم بن عاصم السجزي قد تواترت الاخبار واستفاضت بكثرة رواتها عن سيد الاخيار وسند الاخيار يعني المهدي المختار وانه من اهل بيته وانه سيملك سبع سنين وانه يملأ الارض عدلا وانه يخرج مع عيسى فيساعده على قتل الدجال بباب لد بارض فلسطين وانه يؤم هذه الامة وعيسى خلفه في طول من قصته وامره وهذا كله باعتبار الاجمال في زمان الساعة وما يترتب عليه من الاحوال والاهوال فقال تعالى يسئلونك عن الساعة ايان مرساها فيم انت من ذكراها الى ربك منتهاها وفي آية اخرى قل انما علمها عند ربي لا يجليها لوقتها الا هو وفي اخرى وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا وفي اخرى ان الله عنده علم الساعة وهي من مفاتيح الغيب الخمس لا يعلمهن الا الله كما ورد في حديث وفي حديث جبرئيل عليه السلام لما سأل النبي صلعم اخبرني عن الساعة قال ما المسئول عنها باعلم من السائل قال فاخبرني من اماراتها الحديث انتهى

فصل چهارم

دربیان اختلاف امم در مدت ماضی و باقی از ایام دنیا قدیما هر ملت در مدت عمر دنیا و مبدء خلق سخنی تازه گفته اند تا آنکه از کثرت اختلاف جمع میان اقوال محال است حکما ختا و ایغر گفته اند مدت پایندگی جهان سه لک و شصت هزار است و آن هست هزار و سه هزار سال شمسی از ان تا اول سنه ثلاث و ثلاثین و سبعمائة یزدجردی شش هزار و هشت صد و شصت و سه دون هزار و هفصد و چهل سال گذشته و برین شق مدت عظمی ۳۶۰۰۰۰۰ باشد و ماضی از ان تا سنه مذکوره ۸۹۶۳۹۷ بوده و لله غیب السموات والارض و الیه یرجع الامر کله و فلاسفه هند گفته اند که ایام دنیا صد سال برهما است و یک روز او هزار جگ باشد و هر جگ چهار است ست جگ و تریتا و دواپر و کلجگ و مجموع مقدار شش شمسی دوازده چهل و سه لک و بیست هزار سال انسی و دوازده هزار سال ملکی است و این دوره را کلپ نامند و در هر کلپ چهارده منو یعنی ابو البشر بوجود آیند و مدت بقا اولاد هر آدم هفتاد جگ کسری باشد و این کلپ که میگذرد پنجاه سال تا م منقضی شده از روز اول سال پنجاه و یکم نوبت شش آدم باتمام رسیده و از آدم هفتم بیست و هفت جگ از جگ بیست و هشتم سی و هشت لک و هشتاد و هشت هزار سال تا مبدء کلجگ باتمام رسیده اند والله یعلم و انتم لا تعلمون و حکما پارس گفته اند اول کسی که در دور اعظم باقی مانده مه آباد بود تا صد زاد و سال و لت و خاندان او نهاد بود و زان بعد یاست الاد بان یک اسپار سال مانده و سرودی شائیان یک شمار سال فرمانده یا سانیان نود سلام سال و دارای کلشاهیان شش هزار سی و دو سال بوده است و چهار کس بعد زردشت با جبایین پیچ پاختند و ایشان صد هزار سلام و صد سلام را شمار و صد شمار را اسپار نامند و هزار هزار را فرد و هزار فرد را ورد و هزار ورد را مرد و هزار مرد را جاد و هزار جاد را واد و هزار واد را زاد خوانند و حکما بابل مثل بوذراسب گویند که عمر عالم سه صد و هشتاد هزار سال است تا روز طوفان همه از ان منقضی شده بود و حکما مصر برانند که در مبدء آفرینش منطقة البروج با معدل النهار برزوایای قائمه بود و هر صد سال یک دقیقه مائل شود و چون بر یکدیگر منطبق شوند عالم بکتم عدم رود و ازین حساب وقوع طوفان در سنه چهار و پانزده هزار و دو صد و چهل پنج عالم باشد و حکما مصر گویند که پیش از طوفان چهار بار معدل بر منطقه منطبق شده است و آفرینش بقول ایشان مقدم باشد از مبدء مصریان چهار کرور و هشتاد و شش لک سال و آغاز بنا مصر در سنه ستر لک و پنجاه

هزار سال است و اند بیر ربع رابع شش هزار سال و قومی گفته مدت از آدم تا طوفان دو هزار و هشتاد سال و چهار ماه و پانزده روز
است و از طوفان تا ابراهیم نهصد و چهل و دو سال و هفت ماه و پانزده روز و این هفت هزار و دو صد و بست و سه سال شد
و قومی از یهود گفته عمر دنیا هفتاد هزار سال است منحصر در هزار جیل و این قول را از قول موسی علیه السلام در تورات تلفیق کرده اند
که یک جیل هفتاد سال باشد و هم از قول او در زبور که حق تعالی با ابراهیم علیه السلام عهد کرده که بفارشه تا یک هزار جیل است
و از اینجا بر آورند که مدت دنیا هفتاد هزار سال است و این قول خود را مستظهر کرده اند بقول وی که در تورات است که اعلم ان الله
الملک حافظ و صایاه لالف جیل و ابو الحسن علی بن حسین مسعودی در کتاب اخبار الزمان از اوایل آورده که ایشان گفته اند که
در زمین بست و هشت امت ذی ارواح و ایدی و بطش و صور مختلفه بعدد منازل قمر بود و هر منزل را امتی منفرد ساخته میشد
آن امت بدان منزل و زعم کرده اند که مدبر این امم کواکب ثابته بوده و ایشان عبادت آنها میکردند و علی بن ابی طالب گفته
قبل آدم در زمین جن بودند و بر آسمان می پریدند و با ملائکه ملاقات و سلام میکردند و اخبار آسمان می آموختند بعده قومی از
ایشان تمرد کرد و خونها ریخت و جمعی بر طاعت خدا باقی ماند و ابلیس هم از ایشان است و گفته اند این جن بست و یک قبیله بودند
و بعضی گفته سی و پنج قبیله و هر قبیله را بادشاهی بود تا آنکه اظهار فساد در ارض کردند و بعضی گفته عمران ارض بقبائل و امم بسیار
بود منهم الطم و الرم و الجن و البن و الحسن و البس و او تعالی آسمان را بملائکه و زمین را بجن آباد ساخت تا آنکه بوجه بغاوت کار بر دست
ملائکه ایشان را مقتول و اسیر فرمود و آدم ابو البشر را آفریده امتحان ملائکه و ابلیس بسجده وی کرد و شد آنچه شد و زمین از
بنی آدم معمور گشت و اهل اسلام درین مسئله مختلف بوده اند ابن عباس گفته الدنیا جمعة من جمع الآخرة و الیوم الف سنة
فذلک سبعة آلاف سنة رواه سعید بن جبیر و کعب احبار گفته الدنیا ستة آلاف سنة رواه سفیان و وهب بن منبه گفته
قد خلا من الدنیا خمسة آلاف سنة و ستمائة سنة انی لاعرف کل زمان منها و من فیه من الانبیاء علیهم السلام فقیل له فکم الدنیا
قال ستة آلاف سنة و ابن عمر گفته سمعت رسول الله صلعم یقول اجلکم فی اجل من کان قبلکم من صلوة العصر الی مغرب الشمس
رواه عبد الله بن دینار و فی حدیث ابی هریرة الحقب ثمانون عاما الیوم منها سدس الدنیا و الحقب بضم الحاء و سکونها و ابو جعفر محمد
بن حسن همدانی در کتاب الاکلیل گفته دنیا یک جزء است از چهار هزار و هفت صد و بست و سه جزء و ثلث جزء و از حقب ربع الکل
سنه قمری سه صد و پنجاه و چهار روز و خمس و سدس یوم است و چون دنیا شش هزار سال و یکروز هزار سال شد سنین جمعه
شش لک الف الف سال گردید و هرگاه این را جزء گردانیم و آنرا در اجزاء حقب که چهار هزار و هفت صد سال و بست و سه و ثلث
است ضرب نمائیم بست و هشت الف الف الف و ثلثمائة الف و اربعون الف الف از سنین بیرون می آید و چون دنیا جمعه از جمع آخرت
باشد باین عدد مثل سدس نیز باده کنیم این عدد حقب شد و ابو جعفر محمد بن جریر طبری گفته الصواب من القول ما دل علی صحته
الخبر الوارد بعده حدیث اجل مذکور و حدیث بعثت انا و الساعة کهاتین و اشار بالسبابة و قوله علیه السلام بعثت انا و الساعة
جمیعا ان کادت لتسبقنی آورده و گفته فمعلوم ان کان الیوم اوله طلوع الشمس و آخره غروب الشمس و کان صحیحا عن النبی صلعم قوله
اجلکم الخ و قوله بعثت الخ و کان قدر ما بین اوسطها و غات صلوة العصر و ذلک اذا صار ظل کل شی مثلیه علی التحری انما یکون
قدر نصف سبع الیوم یزید قلیلا او ینقص قلیلا و کذلک فضل ما بین الوسطی و السبابة انما یکون نحوا من ذلک کان صحیحا مع ذلک

علیہ السلام من یعجز اللہ ان یوخر ہذہ الامۃ نصف یوم یعنی نصف الیوم الذی مقدارہ الف سنۃ فاعلی القولین اللذین احدہما
عن ابن عباس و الآخر عن کعب تحمل ابن عباس اذا کان کذلک کان قد جاء عنہ علیہ السلام ان الباقی من ذلک فی حیاتہ نصف یوم
و ذلک خمسمایۃ عام اذا کان ذلک نصف یوم من الایام التی قدر الواحد منہا الف عام کان معلوما ان الماضی من الدنیا الی وقت
قولہ صلعم ستۃ الاف سنۃ و خمسمائۃ سنۃ او نحو ذلک فقد جاء عنہ صلعم خبر یدل علی صحۃ قول من قال ان الدنیا کلہا ستۃ الاف
سنۃ لو کان صحیحا لم یعد القول بہ الی غیرہ و ہو حدیث ابی ہریرۃ یرفعہ الحقب ثمانون عاما الیوم منہا سدس الدنیا فتبین من ہذا الخبر
ان الدنیا کلہا ستۃ الاف سنۃ و ذلک انہ حیث کان الیوم الذی ہو من ایام الآخرۃ مقدارہ الف سنۃ من سنی الدنیا و کان
الیوم الواحد من ذلک سدس الدنیا کان معلوما ان جمیعہا ستۃ ایام من ایام الآخرۃ و ذلک ستۃ الآف سنۃ انتہی و ابو القاسم سہیلی
گفتہ تا امروز از وفات وی صلعم پانصد و چند سال گذشتہ است و در حدیث لن یعجز اللہ الی آخرہ نفی زیادت بر نصف نیست و نہ در
قول وی بعثت الی آخرہ چیزیکہ بدان الیقین و قطع بر صحت تاویل طبری کند موجود است بلکہ در تاویلش غیر ازین ہم گفتہ اند یعنی میان
آنحضرت صلعم و میان ساعت کدام نبی و شریعت نیست با وجود تقریب بحین ساعت کما قال تعالی اقتربت الساعۃ و قال اتی امر اللہ فلا تستعجلوہ
و لکن چون بگوئیم کہ بعثت آنحضرت صلعم در الف آخر بعد مضی سنوات از وی است و نظر کنیم بسوی حروف مقطعہ در اوائل سور آنرا چہار دہ حرف
باین مجموعہ الم یستطع نص حق کرہ می یابیم باز چون بحساب ابجد شمار کنیم نہصد و سہ سال میشود و او تعالی اوائل سور را بجز باین حروف
تسمیہ نکردہ پس بعید نیست کہ از بعض مقتضیات و فوائد او اشارہ باین عدد باشد زیرا کہ حدیث الف سابع کہ در آن رسول اللہ صلعم
مبعوث شدہ سابق مذکور کردیدہ لیکن حساب محتمل است کہ ابتدا آن از مبعث وی صلعم باشد یا از وفات یا از ہجرت و ہمہ قریب بیکدیگر
است فقد جاء اشراطہا و لا تاتیکم الا بغتۃ و آنحضرت صلعم دلیست کہ ان احسنت امتی فبقاؤہا یوم من ایام الآخرۃ و ذلک الف سنۃ
و ان ساءت فنصف یوم و درین حدیث تتمیم حدیث متقدم و بیان او است زیرا کہ پانصد سال گذشتہ و امت باقی است ان شاء اللہ
بلخی منجم گفتہ مدت ملت اسلام سہ صد و دہ سال است کہ بعد از آن ظاہر شود بعد ازان ابو معشر گفتہ ظاہر شود بعد یکصد و پنجاہ
سال از سنین ہجرت اختلاف کثیر و حراس گفتہ منجمین کسری نوشیروان را خبر دادند کہ در عرب نبوت ظاہر شود و ایشان مالک
ملک گردند و دلیل ایشان زہرہ در شرف است و مدت ملک ایشان یکہزار و شصت سال باشد و دال بر طالع قران برج
میزان است و زہرہ کہ دلیل عرب باشد صاحب میزان است در شرف و نوشیروان از وزیر خود بزرجمہر ازین معنی سوال کرد
وی گفت کہ ملک فارس ... انتقال بسوی عرب کند و در اولاد قائم بامر عرب سنہ چہل و پنج از وقت قران باشد و
مالک مشرق و مغرب گردند زیرا کہ مشتری دلیل فارس است و زہرہ کہ دلیل عرب است قبول کردہ و قران از مثلثہ
ہوائیہ بسوی مثلثہ مائیہ و برج عقرب کہ از ین شماست مائی است انتقال نمودہ و این نیز دلیل عرب است و این ہمہ مقتضی بقای ملت
اسلامیہ بقدر دور زہرہ است کہ یکہزار و شصت سال شمسی باشد و افیل وی گفتہ بقاء ملت اسلام در زمان بنی امیہ بقدر مدت قران کبیر است و آن نہصد و شصت
سال شمسی باشد چون قران بعد این بسوی برج عقرب کند چنانکہ در ابتدای ملت بود وضع تشکیل فلک از ہیئت خود کہ در ابتدا بود متغیر گردد درین حین
در عمل او یا بر و موجب خلاف نظر متعہد و شود و گفتہ اتفاق کردہ اند بر آنکہ خراب عالم باستیلا آب و نار باشد تا آنکہ مکونات باسرہا ہلاک گردد و این
وقتی باشد کہ قلب اسد بست و چہار درجہ از برج اسد کہ حد مریخ است قطع کند بعد نہصد و شصت سال آفتابی از قران ملت

گویند پادشاه زابلستان دو بان نام حکیمی را بہدایا نزد مامون فرستاد مامون او را از مدت ملک بنی عباس پرسید وی خبر داد بخروج ملک از عقب او و انتقال ملک بعقب برادر او و تغلب عجم بر خلافت و گفت اول دیلم متغلب شوند و حال ایشان بد گردد و ترک از طرف شمال مشرق ظاهر شوند و مالک فرات و روم و شام گردند و یعقوب بن اسحق کندی گفته مدت ملت اسلام ششصد و نود و سه سال است و فقیه حافظ ابو محمد علی بن احمد بن سعید بن حزم گفته واما اختلاف الناس فی التاریخ فان الیهود یقولون اربعة الاف سنة والنصاری یقولون الدنیا خمسة آلاف سنة واما نحن یعنی اہل الاسلام فلا نقطع علی علم عدد معروف عندنا ومن ادعی فی ذلک سبعة الاف سنة او اکثر او اقل فقد قال مالم یات قط عن رسول الله صلعم فیہ لفظة تصح بل صح عنه صلعم خلافه بل نقطع علی ان للدنیا امدًا لا یعلمه الا الله تعالی قال الله تعالی ما اشہدتہم خلق السموات والارض ولا خلق انفسہم وقال رسول الله صلعم ما انتم فی الامم قبلکم الا کالشعرة البیضاء فی الثور الاسود والشعرة السوداء فی الثور الابیض وہذه نسبة من تدبرہا وعرف مقدار عدد اہل الاسلام ونسبة ما بایدیہم من معمور الارض وانه الاکثر علم ان للدنیا امدًا لا یعلمه الا الله تعالی وکذلک قوله صلعم بعثت انا والساعة کہاتین وضم اصبعیه المقدستین السبابة والوسطی وقد جاء النص بان الساعة لا یعلم متی تکون الا الله تعالی لا احد سواه فصح انه صلعم انما عنی شدة القرب لا فضل السبابة علی الوسطی اذ لو اراد ذلک لاخذت نسبة ما بین الاصبعین ونسبة من طول الاصبع وکان یعلم بذلک متی تقوم الساعة وہذا باطل وایضًا فکان تکون نسبته صلعم ایانا الی من قبلنا بانا کالشعرة فی الثور کذبا ومعاذ الله من ذلک فصح انه علیه السلام انما اراد شدة القرب له صلعم منذ بعث اربعمائة عام ونیف والله تعالی اعلم بما بقی للدنیا فاذا کان ہذا العدد العظیم لا نسبة له عند ما سلف لقلته وتفاہته بالاضافة الی ما مضی فہو الذی قاله صلعم من اننا فیمن مضی کالشعرة فی الثور او الرقمة فی ذراع الحمار وقد رایت بخط الامیر ابی محمد بن الناصر قال حدثنی محمد بن معاویة القرشی انه رای بالہند بلدا له اثنتان وسبعون الف سنة وقد وجد محمود بن سبکتگین بالہند مدینة یورخون باربعمائة الف سنة قال ابو محمد الا ان لکل ذلک اولا ولا بد ونہایة لم یکن شیء من العالم موجودا قبله ولله الامر من قبل ومن بعد والله اعلم انتہی گویم بلدهٔ قنوج که وطن محرر سطور است تاریخ او چہار ہزار سال بالیقین است و سکندر ذو القرنین بران محاربه کرده و قبل ازین عدد معلوم نیست که از کدام زمان بوده باشد ہمچنین در فیض آباد او و بعض مورخین خبر شیث علیه السلام نشان میدہند والله اعلم و علمه اتم غرضکه از نظر در اقوال اہل ملل و نحل جز ملت اسلام اختلاف کثیر در بدء و نہایت عالم یافته میشود و تطبیق دران خیلی عسیر است پس حق در ما نحن فیه مطابق قول مناوی و قول علی قاری و ابن حزم و جماعهٔ محدثین و مورخین اہل اسلام و محققین ملت محمدیه آنست که امر بدء خلق خارج از علم خلق است و جز خالق کل تعالی شانه احدی بران مطلع نیست و نخواہد شد و حدیث صحیح ما المسئول عنہا باعلم من السائل و آیات قرآنیه حجت قاطع و برہان ساطع اند در نفی علم وقت بدء و فناء عالم از خلق و مستاثر بودن خالق بدان ع در بہاران زاد و مرگش در دی است ہر بیشه گمان مبر که این باغ از کی است فقط این ہمه که گفته شد تعلق بامر زمان داشت و اما مکان پس آنرا چہار نشان است یکی آنکه نقل اجسام از وی و در وی باشد دوم آنکه قابل اشاره حسی بود سوم آنکه مقدار ی داشته باشد چہارم آنکه مانع اشتغال دو جسم در آن واحد باشد و در تعیین آن فلاسفه را اختلاف است چنانچه فلاسفهٔ ہند و اشراقیان جوہر مجرد را و بعضی

قدیا خلا را و بعضی سطح باطن جسم حاوی امکان گویند و بعضی آنرا جوہر و بعض عرض خوانند و در اصطلاح مورخان مکان عبارت
است از بقعه معینه محدوده بحدود معروفه و مسمی باسمی و سخن در بیان صورت زمین محدود و مقادیر اقالیم در مقدمه گذشته و صورت
زمین بمشاهده تساوی زمان طلوع و غروب اجرام نیره بهنگام اعتدالین و تشابه حرکات شمس در اکثر احوال و معاینه پرچمهای سفاین
جاریه در بحار و انها پیش از رویت سکانات و رؤس سایرین ارض قبل از مشاهده اقدام شان کروی است بر طریقه حکما و گویند
آنچه از کتب اہل ہند و اسلام تسطیح آن مستفاد میشود منشا آن ہمین است که چون ہنگام تسوید صورت کره از تسطیح آن ناگزیر است
محرران کتب ملت را ہنگام بیان ہیئت ارض برای فہم سامعان بیانش بصورت سطحی ضرور افتاد و مولوی رفیع الدین دہلوی
در رساله تکمیل نوشته اند اہل الشرائع یفہمون من مثل قوله تعالی والارض فرشناہا و دحاہا و سطحت انہا سطح مستو والحکماء یثبتون
کرویتہا بالادلة الصحیحة فیتوہم الخلاف و یدفع بان القدر المحسوس منہا فی کل بقعة سطح مستو فان الدائرة کلما عظمت قل انحداب
اجزائہا فاستوائہا باعتبار محسوسیة اجزائہا و کرویتہا باعتبار معقولیة جملتہا انتہی و ہنگام تقسیم عمارت حکماء ہند بدایت آن از
قطب زمین و حکماء یونان از منطقه آن آغاز نہادند و چون در زمان پاستان احوال زمین و صورت آبادی آن بسبب تفتن سکان ملکی
در ملکی دیگر بخوبی ہویدا نشده مگر در عہد بعض سلاطین ہند و پارس تحدید ولایات ہند و پارس شده در وقت اسکندر رومی
جالینوس کتابی در علم جغرافیا یعنی ہیئت ارض نوشته بود و زان بعد بطلیموس مصری کتابی مبسوط نوشت مگر از سه صد سال که
بسبب کثرت آمد و شد جہازات عمران بسیار ظاہر شده اند کتب مبسوطه مدون شده و در رساله تکمیل فرموده منہا اختلاف الطبائع
الانسیة من الاقالیم والبلاد و سہلہا و جبلہا و بدوہا و حضرہا و من الکیفیات المزاجیة و عادات القوم والہنود یقع فی مدارکہم طول الازمان
والعرب بالعکس و منہا اختلاف الاستعدادات بحسب الصور الشخصیة والصفیة الفائضة علی المواد القابلة لما یقتضی العنایة الازلیة
و منہا اختلاف الاوضاع السماویة بحسب الادوار والقرانات الکلیة والجزئیة و طوالع الموالید والمسائل جرب فی الہند ان من کان
الشمس والمشتری فی سابعه انکشفت له حقیقة الاسلام و خرج من بینه الیه و یذکران وقوع الدراری علی الطالع والعاشر ینور العقل
و اتصال سہم الغیب بالسعود یصوب الآراء فی ابوابہا انتہی واللہ اعلم **فصل پنجم** در بیان مقدار تاخیر امت مرحومه احمد و ابو داود
باسناد جید از سعد بن ابی وقاص روایت کرده اند که گفت فرمود رسول خدا صلعم من امید دارم که عاجز نباید امت من نزد پروردگار
خود از آنکه تاخیر دہد ایشان را نیم روز گفته شد چه مقدار است نیم روز فرمود پانصد سال و لفظ حدیث این است انی لارجو ان لا تعجز
امتی عند ربہا ان یؤخرہم نصف یوم ای فی الدنیا من ایام الآخرة قیل لسعد کم نصف ذلک الیوم قال خمس مائة عام مناوی در شرح
جامع صغیر گفته قیل المعنی انی لارجو ان یکون لامتی عند اللہ مکانة یمہلہم من زمانی ہذا الی انتہاء خمسمائة سنة بحیث لا یکون
اقل من ذلک الی قیام الساعة انتہی یعنی امت مرا نزد رب خود این قدر مکانت و منزلت و قرب منزلت ہست که پانصد سال ایشانرا
نگہدارد و ہلاک نکند و بقاء ایشان کمتر ازین مدت خود نبود اگر بیشتر باشد تواند بود و شیخ عبد الحق در اشعة اللمعات گفته شاید
کرد که در کمتر از پانصد سال قیامت قائم نمیشود و این امت را ہلاک نکند تا چه خواسته باشد انتہی لیکن این خبر مطابق واقع شده
قوت اسلام در مسلمانان تا پانصد سال بعد از قرون مشہود لہا بالخیر باقی ماند و تا زمانه خلیفه مستعصم مستظہر باللہ پانصد
سال از ہجرت گذشته بود [illegible] نظم ملت اسلامیه و ارکان شرعیه از وقت وی شروع گردید و رؤس

گشته و بعد ازان پانصد سال خلافت بنی العباس از دست ہلاکو خان اسلام غربتی عجیب پیدا کرد که ہنوز در ترقی است و مسلمانان غریب
ضعیف شده تا میروند غریب تر و ناتوان تر میگردند و کان امر الله قدرا مقدورا و این وقعه عظیمه در عهد مستعصم بالله که آخرین
خلفای عباسیه است در سنه شش صد و پنجاه و شش از ہجرت در بغداد واقع شد و خالی از اتعاظ و اعتبار نیست بلکه مثل آن حادثه
در قرون ماضیه و امم خالیه بر روی ارض نشان نمیدہند حکایت بتفصیل و اجمال درین جریده بمواضع متعدده خواهد آمد و نیز
ابوداود و حاکم از ابی ثعلبه روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم لن یعجز الله ہذه الامة من نصف یوم و سنده صحیح و تمامه
عند الطبرانی یعنی خمسمائة عام و این حدیث مؤید حدیث اول است و از وی بقای امت مرحومه تا پانصد سال ہجری بصراحت
تام ثابت میشود و در روایت دیگر آمده ان صلحت امتی فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم یعنی اگر صالح شد امت
من پس او را یکروز است یعنی ہزار ساله و اگر فاسد شد پس نیم روز است یعنی پانصد سال از ایام الله که یکروز نزد او برابر ہزار
سال است و این حدیث ناظر است در صلاح امت تا یک الف سال و این نیز مطابق واقع شد و تا گذشتن یک الف از ہجرت صلاح امت مرحومه
باقی ماند و ہرگاه که الف ثانی شروع شد فساد در امت افتاد که ہنوز روز افزون است و درینجا روایات دیگر است که دلالت دارند
بر تاخیر مدت این امت زیاده بر الف و لہذا با این ہمه فساد ہنوز بحمده تعالی در اقطار ارض آثار اسلام باقی است اگرچه مسلمانان ہیچ
گشته اند و اشراط کبرای قیامت وقوع نیافته و نیز ازین حدیث ثابت شد که بعثت نبوی در نصف الف سادس است بر مذہب کسیکه
مدت عمر دنیا از ہبوط آدم تا فنای عالم ہفت ہزار سال میگوید زیرا که امروز زیاده بر الف از ہجرت گذشته و آثار کبرای ساعت ہنوز ظہور
نیفکنده و نیز در وی اشارت است بقوت سلطان شریعت تا انتہای الف از ہجرت و لہذا مجدد الف ثانی در مکتوب بیست و ششم
بحکیم میر محمد نعمان نوشته که شروع آخریت این امت از بدایت الف ثانی است از ارتحال آن سرور صلعم زیرا که مضی الف را خاصیتی عظیم
در تغیر امور و تاثیری قوی است در تبدیل اشیا انتہی و سیوطی در رساله الکشف فی مجاوزة ہذه الامة الالف گفته الذی دلت
علیه الآثار ان مدة ہذه الامة تزید علی الف سنة ولا تبلغ الزیادة علیها خمسمائة سنة وذلک انه ورد من طرق ان مدة الدنیا
من لدن آدم علیه السلام الی قیام الساعة سبعة آلاف سنة وان النبی صلعم بعث آخر الالف السادس وورد ان الدجال یخرج
علی رأس مائة سنة وینزل عیسی علیه السلام فیقتله ویمکث فی الارض اربعین سنة وان الناس یمکثون بعد طلوع الشمس من مغربها
مائة وعشرین سنة وان بین النفختین اربعین سنة فهذه مائتا سنة لا بد منها ولا یمکن ان تکون المدة الفا وخمسمائة سنة اصلا انتہی
المقصود منه بعده سیوطی آثار واله را برین مدعا بسند خود آورده و در اشاعه گفته آنچه از مآثر مفہوم میشود آنست که مہدی در زمین چہل
سال توقف کند و عیسی بعد دجال چہل سال ماند کما رواه الحاکم فی المستدرک عن ابن مسعود ان عیسی ینزل فیقتل الدجال فیتمتعون
اربعین سنة لا یموت احد ولا یمرض احد ویقول الرجل لغنمه ولدابته اذہبوا فارعوا وتمر الماشیة بین الزرعین لا تاکل منه سنبلة
والحیات والعقارب لا تؤذی احدا والسبع علی ابواب الدور ویاخذ الرجل المد من القمح فیبذره بلا حرث فیجیء سبعمائة مد الحدیث
و این در چہل سال بعد دجال ظاہر است و بعد عیسی امرا باشند از انجمله قحطانی است و وی بست و یک سال والی ماند و برای
بقیه ایشان تا طلوع شمس از مغرب نیز بست سال فرض باید کرد و اگر زیاده نتوان گرفت پس این یکصد و بست سال شد و آمده
که دجال چہل روز مکث کند و این کث اگر سالها باشد لا اقل دو سال باشد چه ایام در زمان او دراز شوند و بعد طلوع

بعدل و داد پر کنند چنانکه بجور و ستم پر شده بود و مقاتله روم بکند در ملحمهٔ کبری و قسطنطنیه را فتح نماید و خروج دجال و نزول
او شود و عیسی علیه السلام فرود آمده در پس او نماز بگذارد و هرچه سوای این است همه مظنونه یا مشکوک است و الله اعلم بحقیقة
الحال انتهی **قف** گویم حدیث مذکور دو احتمال دارد یکی آنکه مراد دو صد سال از هجرت است دوم آنکه بعد الف از
هجرت است و مؤید اول است آنکه جمیع یا اکثر آیات از زلازل و ریاح و رجفات و باریدن خون و سنگ و فتن اهل اعتزال و قرامطه
و زنج و صیاح طیر و صیحه از آسمان و غرق و نار و طاعون و جز آن بعد مائتین واقع شده در آخر خلافت مامون تا آنکه در
خلافت متوکل خیلی کثرت و توالی پیدا کرده و هنوز در ترقی است و دلالت دارد بر آن حدیث بهترین شما بعد دو صد سال
هر خفیف الحاذ باشد و بطریق ضعیف مروی است که پیدا نشود بعد دو صد سال مولودی که باشد خدا را در وی حاجت و
برین تقدیر ظهور آیات قریبه بساعت مقید نخواهد بود بما بعد المائتین و اگر مراد احتمال ثانی است یعنی بعد دو صد سال از الف
پس لازم نمی آید تاخر مهدی تا اینوقت بنا بر جواز اختصاص آیات ببعض آیات کبری همچو دابة الارض و طلوع شمس از مغرب و
هدم کعبه و خروج نار از عدن و نحو آن و بر هر تقدیر ظهور مهدی بر سر صد آینده احتمال قوی ظاهر دارد و اگر متاخر شد پس
حق تعالی اعلم است باحوال عباد و بلاد **فصل ششم** در بیان خلافت بنی امیه و عباسیه و دیگر ملوک و سلاطین که در ملت
اسلامیه در عرب و عجم فرمان روائی باستقلال یا حکمرانی بالتبع باستحقاق یا تغلب کرده اند و زمان حکومت ایشان تا آخر الف
از هجرت کشیده و بقای امت مرحومه تا یک الف مطابق خبر مخبر صادق بوجود ایشان صورت گرفته پس باید دانست که
چون سی سال از رحلت خیر البشر صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم که مدت خلافت راشده همان بود بگذشت دنیا ملک عضوض گردید
و زمام حکومت ارض بدست بنی امیه قبیلهٔ حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه آمد و شد آنچه شد و تا آخر سنه یکصد و سی و دو از هجر
منقرض شد بعده ملک بقبضهٔ اقتدار بنی العباس آمد و ایشان پانصد و بست و چهار سال قمری در بغداد حکمرانی کردند تا اینوقت
بوستان اسلام نضارت و رونق تمام داشت اگرچه بسیاری از ایشان عهد خلافت بر رسوم اکاسره و امم عجمیه بودند و ملک را بجبر و عنف
گرفتند پس اول خلیفه از امرای بنی امیه معاویه بن ابی سفیان است رضی الله عنه و آخر ایشان مروان جعدی است و مدت ملک
ایشان نود و چند سال است که تقریبا هزار ماه باشد بیعت خلافت با معاویه روز اجتماع حکمین شد و بعضی گفته در بیت المقدس بعد
قتل علی و بیعت تامه روز خلع امام حسن از امر ریاست واقع شد و وی زیاد را که از اولاد عبید بود و شرعا بخود مستلحق کرد و بر بصره
والی ساخت و خراسان و سجستان را بسوی او مضاف نمود و هند و بحرین و عمان را برای وی جمع ساخت و عمال معاویه
در خطبه روز جمعه عثمان را دعا و علی را سب میکردند اما نام او نمی بردند بلکه ابو تراب میگفتند گویند اهل شام میل شدید داشتند
بعبد الرحمن بن خالد بن الولید معاویه او را زهر دمانید و در سنه چهل و هشت قسطنطنیه را فتح کرد و درین جیش ابن عباس و ابن
زبیر و ابو ایوب انصاری هم بودند و در سنه پنجاه و شش معاویه از مردم بیعت ولایت عهد برای یزید گرفت و اهل شام
و عراق درین بیعت آمدند و از اهل مدینه حسین و ابن عمر و ابن زبیر و عبد الرحمن بن ابی بکر انکار نمودند بعده در ماه رجب سنه
شصت از هجرت معاویه وفات کرد مدت خلافت او نوزده سال و سه ماه و بست و هفت روز است اسلام آورد معاویه
همراه پدر روز فتح مکه و بود کاتب رسول خدا صلعم و عامل عمر بر شام تا چهار سال و تا دوازده سال بعهد عثمان بر آن مقرر ماند

وچهار سال با علی محاربه کرد و بر شام متغلب گردید و امیر و تملک شام شد حلیم حازم و دانا عالم بسیاست ملک بود حلم او قاهر
غضب بود و او غالب منع بود و بعده یزید بن معاویه بجای پدر نشست و وی ثانی خلفای بنی امیه است چهاردهم ربیع
الاول سنه اربع وستین سی و هشت ساله بمرد و سه سال و شش ماه حکمرانی کرد شنائع و فضائح عهد او با وجود قصر مدت
بسیار است گوش و زبان از گفت و شنود آن هزار مرحله میگریزد لعنه الله تعالی لعنا وبیلا سوم ایشان معاویه بن یزید بن
معاویه است سه ماه یا چهل روز حکومت کرده بگذشت بست و یکساله بود بعد وفات او مردم در مکه بیعت بعبد الله بن الزبیر
کردند و شد انچه شد چهارم مروان بن الحکم است اهل شام در وقت او دو فرقه شدند یمانیه با مروان و قیسیه با ضحاک
بن قیس که بیعت از طرف ابن الزبیر میگرفت و جنگ مقاولات و امور بطول شهرها بعده سوم رمضان سنه شصت و پنج مروان
بمرد عمر او شصت و سه سال بود و در دمشق مدفون گردید نه ماه و هژده روز حکمرانی کرد و وی طرید رسول خدا صلعم و
ابوبکر و عمر است عثمان او را باز گردانیده بود و این یکی از امور انتقاد بر وی است پنجم عبد الملک بن مروان است شام
و مصر زیر حکم او بود و چون خلافت آمد مصحف در کنار داشت آنرا بند کرد و گفت هذا آخر العهد بک مختار بن ابی عبید ثقفی در زمان
او خروج کرد و مطالبه خون اهل بیت نمود و حجاج بن یوسف در زمان او کعبه را هدم ساخت از سر نو بر صورت زمن نبی صلعم
بنیاد کرد و در ایام ولایت حجاج شبیب خارجی ظاهر شد و در آخر از اسپ در دریا افتاده هلاک گردید وفات عبد الملک در نیمه
شوال سنه ست وثمانین اتفاق افتاد و شصت سال بمرد و مدت خلافتش از روز قتل ابن الزبیر سیزده سال و چهار ماه و هفت
روز کم است حسن بصری در حق وی گفته ما ذا اقول فی رجل الحجاج سیئة من سیئاته گویند وی اول کسی است از ملوک عرب
که نام او بر سیم و زر نقش کردند ششم ولید بن عبد الملک است در زمان او جزیرة اندلس و ماوراء النهر مفتوح شده
و محمد بن قاسم ثقفی بلاد هند را فتح کرد و عمر بن عبد العزیز والی او بود بر مدینه منوره و بحکم او بیوت ازواج مطهرات و مسجد نبوی
را هدم کرده از سر نو بنیاد نهاد و در طول دویست و عرض دو صد ذراع بنا نمود و اثمان بیوت از بیت المال داد و جامع دمشق بنا
کرده ولید نه سال و هفت ماه حکمرانی کرده در جمادی الاخری سنه ست وتسعین بمرد و در دمشق خارج باب صغیر
مدفون گردید عمرش چهل و دو سال و شش ماه بود هفتم سلیمان بن عبد الملک است جرجان و طبرستان در عهد او مفتوح
شد و بر دست یزید بن المهلب وفات او در صفر سنه تسع وتسعین بود و مدت حکومتش دو سال و هشت ماه است و عمر او چهل و پنج سال و در تاریخ
مرا ابطا بمرد و بسیار خوار بود تا آنکه یک من طعام روزانه میخورد و آشفته زنان بود روزی چندان بخورد که تخمه افتاد و در
هشتم عمر بن عبد العزیز است مادرش دختر عاصم بن عمر بن خطاب بود و حسب وصیت سلیمان بجای او خلیفه شد تا زمان او یعنی تا
اول سنه تسع وتسعین رسم سب علی جاری بود وی بعد جلوس بنواب عمال خود حکم بابطال سب نوشت و در خطبه بجای
آن قوله تعالی ان الله یامر بالعدل والاحسان الایه بخواندن باز داشت و سب علی موقوف شد و قرائت این کریمه معمول
خطبای ممالک گردید جزاه الله خیرا وفاتش در سنه یکصد و یک هجری شاید بیست و پنجم رجب او زهر خورد در دیر سمعان مدفون
گردید و موت وی نزد اکثر اهل نقل بزهر بوده و ولادت او در مصر است دو سال و پنج ماه خلافت کرد و در عمر چهل سال
و چند ماه بگذشت متحری سیرت خلفاء راشدین میکرد نهم یزید بن عبد الملک صاحب لهو و طرب بود چهار سال و چند ماه

حکومت کرد و در سنه یکصد و پنج پنجم ماه شعبان آنجهانی شد دهم هشام بن عبدالملک سی و چهار ساله و چند ماهه بود که بر مسند حکومت
نشست فتح ملک ترک و قتل خاقان و جزیره و ارمینیه و بلاد ماوراء النهر و بلاد روم در وقت او شده و خروج زید بن علی در سنه یکصد
بست و دو یا بست و یک [illegible] بوده شد آنچه شد کما یاتی فی الکتاب هشام ششم ربیع الاول سنه یکصد و بست و پنج بعمر پنجاه و پنج
در رصافه بعد حکومت نوزده سال و نه ماه و کسری درگذشت یازدهم ولید بن یزید بن عبدالملک است بر شرب خمر و سماع غنا و معاشرت
زنان حکومت داشت یزید ناقص او را در جمادی الآخره سنه ست و عشرین و مائه بسبب کثرت مجون و لهو او و منادمت فسوق
بکشت مدت حکومت یکسال و دو ماه است دوازدهم یزید بن ولید بن عبدالملک است او را ناقص خوانند زیرا که عشرات
را که ولید افزوده بود وی کم کرد در ذیحجه بعد پنج ماه و دوازده روز حکمرانی کرده در دمشق بعمر چهل یا سی و شش سال در سنه ست
و عشرین و مائه بمرد سیزدهم ابراهیم بن ولید ثانی برادر یزید که بر است و امراء او تمام نگرفت گاهی بوی تسلیم خلافت میکردند و
گاهی امارت میدادند چهار ماه یا هفتاد روز حکمرانی کرد چهاردهم مروان بن محمد بن مروان بن الحکم است در دمشق او را بیعت
خلافت کردند و بعد استقرار امر رجوع بخانه خود در حران کرد و وی آخر ملوک بنی امیه است که ابراهیم را در سنه یکصد و بست و
هفت معزول کرده حکومت ستاند او را مروان حمار میگفتند ابو مسلم خراسانی در زمان او ظهور کرد و دعوت مردم بسوی
بنی عباس نمود و در سنه اثنین و ثلثین و مائه بیعت خلافت بر دست ابو العباس سفاح واقع شد در ماه ربیع الاول یا ربیع الثانی
در کوفه نام وی عبدالله بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس است وی با مروان جعدی که او را حمار الجزیره هم خوانند جنگها
کرده در مقام زاب شکست داد وی بحمص گریخت و از آنجا بدمشق آمد تا آنکه در کنیسه ابو صیر مردی به نیزه او را بکشت عمر او وقت قتل
شصت و دو سال بود و مدت حکومت او پنج سال و نه ماه او را جعدی از آن گویند که شاگرد جعد بن درهم بود و از وی مذهب
قدر و اعتقاد خلق قرآن آموخته بعد کشته شدن این ملک بنی امیه زائل گردید و دور بنی العباس آمد یؤتی الملک من یشاء
و ینزع الملک ممن یشاء و یعز من یشاء و یذل من یشاء بیده الخیر انه علی کل شیء قدیر فتن و شرور که در ایام حکمرانی بنی امیه بسبب
اعمال شان بر روی ظهور آمد زبان دراز و بیان پهنا میخواهد این موضع ذکر آن نیست و شاید اشارتی ببعض وقائع در ذیل ذکر
فتن بیاید فــ بعد بنی امیه سی و هفت نفر از اولاد عباس عم رسول خدا صلعم در بغداد خلافت کردند ابتداء استیلاء شان
از روز جمعه سیزدهم ربیع الاول سنه یکصد و سی و دو است و انتها تا ششم صفر سنه ششصد و پنجاه و شش هجری و مدت
خلافت پانصد و بست سال و ده ماه و چند علی اختلاف الروایات و عن ابی بکرة مرفوعا ابلی ولد العباس من کل یوم تلیه
بنو امیه یومین و من کل شهر شهرین اخرجه العقیلی فی کتاب الضعفاء و اورده ابن الجوزی فی الموضوعات و اعله ببکار سیوطی
گفته و لیس کما قال فان بکارا لم یتهم بکذب و لا وضع بل قال فیه ابن عدی هو من جملة الضعفاء الذین یکتب حدیثهم ثم قال
وارجو انه لا باس به و لعمری فلیس معنی الحدیث ببعید فان دولة العباسیین فی حال علوها و نفوذ کلمتها فی اقطار الارض
شرقا و غربا ما عدا اقصی المغرب کانت من سنة بضع و ثلثین و مائة الی سنة بضع و تسعین و مائتین حتی تولی المقتدر و فی ایامه
انخرم النظام و خرجت المغرب باسرها عن امره ثم تتابع الفساد و الاختلال فی دولته و بعده فکانت ایام شیوخ دولتهم و ملکهم
مائة و بضعا و ستین سنة و هی ضعف ایام بنی امیة الناجحة فانها کانت اثنتین و تسعین سنة منها تسع سنین الامر فیها لابن الزبیر

فصدقت ثلثة وثمانين سنة وكسرا وهي الف شهر سواء ثم وجدت للحديث شاهدا انتهى بالجملة اول ايشان ابو العباس سفاح مذكور
است که در سنه یکصد وسی وشش بعد حکمرانی چهار سال وهشت ماه بمرض جدری یعنی آبله چیچک جهان فانی را پدرود کرده در
انبار عتیقه بعمر سی وسه سالگی مدفون شد ابو نعیم در دلائل بسند خود در حدیث طویل مرفوعا از ام الفضل آورده [illegible] العباس الخلفا
حتی یکون منهم السفاح حتی یکون منهم المهدی حتی یکون منهم من یصلی بعیسی بن مریم علیه السلام وعن ام سلمة مرفوعا الخلافة
فی ولد عمی وصنو ابی حتی یسلموها الی المسیح اخرجه الطبرانی فی الکبیر والدیلمی من وجه آخر عن ام سلمة وبعد از وی برادرش ابو جعفر
منصور بن محمد بحسب وصیت او خلیفه شد وابو مسلم خراسانی بر دست او کشته شد این ابو مسلم در مدت دولت خود شش لک
نفر را بطور صبر کشته ابو جعفر در سنه یکصد وچهل وپنج بغداد را از سر نو بنیاد نهاده ودر چهار سال تعمیر او ختم کرده وتوسیع مسجد الحرام
نمود خروج راوندیه که قومی از اهل خراسان بر مذهب ابو مسلم خراسانی قائل تناسخ است در وقت وی بوده وهم در عهد وی
بعد محمد بن عبد الله بن حسن بن حسین بن علی ملقب بمهدی ونفس زکیه ظاهر شد ومدینه وما حول او تحت تصرف وی آمد ودر آخر
کشته شد وفات منصور ششم ذی حجه سنه یکصد وپنجاه وهشت در بیر میمون اتفاق افتاد از بغداد بقصد حج بر آمده بود وهم در احرام
بر دو مکشوف الراس مدفون شد عمر او شصت وسه سال بود بیست ودو سال وسه ماه وچندی حکمرانی کرد او را بسبب بخل ابو
الدوانیق گویند بعد از وی پسرش مهدی بن منصور بجای پدر جلوس کرد وآل زیاد را از قریش بر آورده نسب او را به عبید
رومی رسانید وحج گزارد واموال بسیار بر مردم پاشید ومسجد نبوی را توسیع کرده بر روم غزا فرمود وظهور حکم بن هاشم
مقنع خراسانی مدعی الوهیت بطریق حلول در وقت او بوده تا آنکه سعید بن زبیر بحکم عباسی کار بر او تنگ کرد ووی در شهور
سنه ۱۶۶ اتباع خود را در شراب زهر داده خود در خم تیزابی نشست اجزای اعضای ناپاکش بتحلیل رفت مع لبس تنگ بوالعجب که درین
نیلگون خم است طبری گفته در عهد مهدی در سنه ۱۶۴ صباحی بی آنکه ابر وغباری باشد دنیا چنان تاریک شد که یکدیگر را [illegible] آفتاب جهانتاب
نماند وروز با نا لشب شد وآن حالت تا قریب ظهر کشید چون سال یکصد وشصت ونه آمد مهدی بیست ودوم محرم وفات کرد مدت خلافت
او ده سال وچند ماه است عمر او چهل وسه سال بود بعد از وی پسرش هادی بن مهدی جلوس کرد درین خلیفه چهارم [illegible] حسین
بن علی بن حسن بن علی زمان او ظهور کرده بر مدینه متغلب شد وعامل مدینه که از طرف هادی بود گریخت [illegible] مردم با وی بیعت
کردند بر کتاب خدا وسنت رسول صلعم لیکن در آخر بر دست عباسیه مقتول شد وکار او پیش نرفت مقتل او در حج [illegible]
است واقع گردید نمیری گفته تضوع مسکا الطن نعمان ان مشت به زینب فی النسوة خفرات [illegible]
للرحمن معتمرات [illegible] ونام هادی موسی بود در سنه یکصد وهفتاد در شب جمعه [illegible] ربیع الاول [illegible] یکسال [illegible]
وشش سال وفات نمود بعد از وی هارون رشید بن مهدی که خلیفه پنجم است [illegible] بیست ودو سال [illegible] خلافت [illegible]
او ام ولد است وی در سنه ثلث وسبعین ومائة احرام حج از بغداد بسته در وقت وی میان [illegible] فتنه [illegible]
وخون بسیار شد وفات امام مالک هم در زمان او است بلاد روم را فتح کرد وبلده تبریز بنا کرده زبیده زن هارون رشید [illegible] که
در سنه خمس وسبعین ومائة بنیاد آن نهاد ودر سنه اربع واربعین ومائتین بزلزله خراب شد باز در زمان متوکل [illegible]
چون سنه ثلث وتسعین ومائة آمد سوم جمادی الآخره در طوس [illegible] بپیوست چون وفات [illegible]

آنچه چشم کشاد فضل بن ربیع را سر در سرنهو و دیدای فضل سه احین ثنا کنت اخشی و نوه و رمتنی عیون الناس من کل جانب فاصبحت
مرحوما وکنت محسدا فصبرا علی مکروه مر العواقب سابکی علی الوصل الذی کان بیننا واندب ایام السرور الذواهب و بعد مرد
پنج پسرش امین بن هارون خلیفه شد و نام مامون برادر خود از خطبه برآورد و در سنه یکصد نود و هشت طاهر بر بغداد هجوم آورد
و امین متحصن شد و در آخر بجبل فتاد و سر او را بریدند و بر برج بغداد آویختند و خطبه بنام مامون خواندند مدت خلافت او چهار
سال و هشت ماه و چند روز است و عمر او بست و هشت سال بود در شرب خمر و لذات و لهو انهماک داشت تا آنکه اهل لهو را از آفاق
ببذل اموال و ارزاق کثیر بخود منضم نمود بعد قتل و مامون بن هارون مسند حکومت آراست درینوقت ابن طباطبا علوی خروج کرد
و اهل کوفه با و بیعت کردند و میان او و مامون وقایع بسیار شد که شرح آن دراز است آخر غلبه بمامونیان ماند و اولاد عباسیه
را در وقت وی شمار کردند سی و سه هزار نفر برآمدند میان مرد و زن و درین اثنا اهل بغداد بیعت با براهیم بن مهدی کردند و
لقب او مبارک شد و مامون را خلع نمودند اما کار او پیش نرفت و باز رجوع بمامون آوردند علی بن موسی رضا در زمن او بسنه دو صد
و سه فوت شد و امام شافعی هم در سنه دو صد و چهار بزبان او انتقال فرمود وفات مامون هیجدهم رجب در سنه دو صد و هیجده
شد مدت خلافت او بست سال و پنجاه و بست و سه روز است او را با سادات میل عظیم بود فدک را برا اولاد فاطمه رد کرد و احسان عظیم
بعلویان نمود و در علوم کثیره فضیلت داشت بعد از وی ابو اسحق محمد بن هارون ملقب به معتصم بالله خلیفه شد بشر بن غیاث مریسی که
قائل بخلق قرآن بود درین سال بمرد و وی در سال دوم از خلافت مردم را بر خلق قرآن بر داشت ابو الفدا اسمعیل گفته و فی هذه
السنة احضر المعتصم احمد بن حنبل و امتحنه بالقرآن فلم یجب الی القول بخلقه فجلده حتی غاب عقله و تقطع جلده و قیده و حبس انتهی فتح عموریه
در عهد او شده مدینه سر من رای که آنرا سامره خوانند بنا کرده او است مزار علی نقی و پسرش حسن عسکری همدرین بلده است و در
سنه ۲۲۴ در بغداد تگرگی بارید که هر یک بمقدار بیضه مرغی بود طیور و وحوش صحرا از صدمه اش مردند و هفتاد کس هلاک شدند و
عمارات بسیار خراب شد و صوتی قائل شنیدند که الهی ارحم عبادک اعف عن عبیدک قائل را ندیدند اما اثر قدمش ظاهر بود و یک
گز درازی داشت و یک وجب پهنا و مابین قدمین پنج گز بود و هم در اواخر عهد او آتشی در وادی ما مدینه طیبه پیدا شد و آنرا
از علامات آخر زمان پنداشتند تفصیل حال این نار خواهد آمد چون معتصم در شعبان که هشتم ماه تازیان است متولد شد و هشتم
خلیفه از خلفاء عباسیه است و هشتم بطن از آل عباس و هشت سال و هشت ماه و هشت روز حکومت کرده و هشت فتح بزرگ در
ایام او شده و هشت ملک رنگ را جبرا و قهرا خراب کرده و هشت قصر در عهد دولت خود بنا کرده و هشت پسر و هشت دختر و هشت بار
هزار هزار درهم و هشتاد بار هزار هزار دینار و هشتاد هزار اسپ و هشتاد هزار غلام گذاشته باین جهت او را معتصم ثامن و خلیفه
مثمن نامند وفات او در سنه دو صد و بست و هفت است و وی اول کسی است که نام پاک الله را با نام خود یکجا کرد بعد از
وی هارون بن معتصم خلیفه شد و ملقب به واثق بالله گردید مادرش قراطیس ام ولد رومیه بود و فتح جزیره صقلیه در عهد او شده
بسنه دو صد و سی در اقاصی بلاد اندلس مجوس خروج کردند و میان ایشان و مسلمانان چند واقعه شد و اهل اسلام
شکست خوردند و ایشان هر کرا از مسلمانان یافتند کشتند تا آنکه صاحب اندلس بمدافعه پرداخت و مسلمانان از هر جا جمع فراهم آمده
[illegible] هزیمت دادند و اموال و منهوبات ایشان را غارت نمودند تا آنکه واثق بعد حکومت پنج سال و نه ماه و چند روز در سنه

دو صد و سی و دو هجری بمرض استسقا درگذشت در زمان اشتداد مرض او منجمین را حاضر آوردند ایشان نظر در مولد او کرده
حکم نمودند که پنجاه سال دیگر از عمر وی خواهد زیست لیکن وی زیاده بر ده روز نزیست و واثق در اکرام و احسان علویین مبالغ
بود و اموال عظیم بر اهل حرمین صرف کرد تا آنکه در زمان او سائلی در آنجا باقی نماند و لیکن در امتحان مردم بخلق قرآن بر
مذهب پدر و عم خود بود و انکار رویت الهی در آخرت میکرد و در زمان واثق در طرف شرق آتشی پیدا شد و آواز مهیبی شنفت
بعض مردم آنرا بالهیبت پرستیدند خالد بن سنان از راه خراسان بدانجا گذشت جمعی کثیر از مردم او با آن آتش سوختند
و بعد وفات او بجای وی برادرش متوکل علی الله بن معتصم مسند خلافت آراست وی خلیفه دهم است وقت جلوس بیست و
شش ساله بود در عهد وی مردی در سامره ظاهر شده دعوی نبوت کرد و زعم نمود که وی ذو القرنین است او را محمود بن فرج نام
است متوکل او را بکشت و یاران او را حبس نمود و چون سال دو صد و سی و شش آمد قبر امام حسین با منازل ما حول او بحکم وی منهدم
کرده شد وی را بغض شدید بود با علی بن ابی طالب و اهل بیت وی علیه السلام با آنکه در همه خلفا بسیرت نیک گذشته و مردم را از
قول بخلق قرآن منع نمود وفات امام احمد بن حنبل در عهد او بوده بعده در سنه دو صد و چهل و هفت جماعتی بهنگام شب باشارت
پسر او منتصر متوکل را در خلوتگاه او مع وزیر در مجلس شراب بقتل رسانیدند و این واقعه شب چهارشنبه چهارم شوال
رو داد و مدت خلافت او چهارده سال و ده ماه و سه روز زیست و عمر او چهل سال بود در ایام او آب دجله زرد شد و تا
سه روز زردی بماند و خوف بر دلها نشست و بعد روزی چند رنگش سرخ شد و در سنه ۲۴۲ در دامغان چهل و پنجهزار
کس بزلزله هلاک شدند و دو دانگ بسطام خراب شد و جرجان و طبرستان و نیشابور و اصفهان و قم و کاشان جمله در
یکروز بحرکت زلزله ویران شدند و زیر کوه ها از هم شگافته آب ظاهر گشت ابن هلال گفته در زمان تسلط متوکل در
بعض مواضع خوزستان شخصی وفات یافت چون جنازه او را برگرفتند مرغی آمد و بران نشست و بزبان خوزی گفت
ایزد تعالی این میت را و هر که بر جنازه او حاضر گشته بیامرزد و بعد از وی محمد بن جعفر متوکل ملقب بمنتصر بالله که خلیفه
یازدهم است سریر سلطنت را رونق بخشید و در روز شنبه پنجم ربیع الاول سنه دو صد و چهل و هشت [illegible] روز
بیمار افتاد و درگذشت مدت خلافت او شش ماه و دو روز بود و مردی عظیم اللحیه راجح العقل کثیر الانصاف بود مردم را
امر بزیارت قبر حسین بن علی کرد و علویان را که در زمانه پدرش خائف بودند امن داد بعده ابو العباس احمد بن محمد معتصم
خلیفه شد و ملقب بمستعین بالله گردید وی خلیفه دوازدهم است ارکان دولت بر تولیه او اتفاق کردند و اقامت بعض اولاد متوکل
بنا بر قتل پدر نپسندیدند و در ششم ربیع الآخر بیست و هشت ساله گی او را بر تخت نشانیدند بعده کبرای دولت اتفاق بر خلع مستعین
کردند وی بعد سه سال و نه ماه و دو روز خود را معزول نمود و بیعت خلافت بمعتز بالله بن متوکل کرد و عمر او دران وقت سی و
چهار سال بود و معتز خلیفه سیزدهم است چون سال دو صد و پنجاه و پنج آمد وی از سلطنت معزول شد نام او محمد است و قیل الزبیر
و کنیت ابا عبد الله و مولدش سر من رای است در ربیع الآخر سنه دو صد و سی و دو متولد شده مادرش ام ولد بود
قبیحه نام داشت لشکریانش او را مقید و مجروح ساخته [illegible] کردند چند روز از ان قید آنجهانی شد و در سامرا بمنتصر پیوست
گشت خلافت او از روز بیعت تا خلع سلطنت چهار سال و هفت ماه هفت روز کم بود و عمر او بیست و چهار سال و بیست

وسه روز مردی ابیض اسود الشعر بود بعده در رجب بیعت خلافت بمحمد بن واثق کردند وی خلیفهٔ چهاردهم است ملقب
بمهتدی بالله مادرش ام ولد رومیه قرب نام داره در زمان او قبیحه مادر معتز خروج کرد بنابر حسن و جمال وی متوکل او را باین نام مسمی کرده
بود چنانکه اسود را کافور نامند و نیز علی بن محمد زنگی که در سامرا از حاشیهٔ منتصر بود سر برآورد تا کار این هر دو پیش نرفت بعده در سنهٔ
دو صد و پنجاه و شش مهتدی را معزول نمودند وی بعد خلع بمرد و در مقبرهٔ منتصر مدفون شد خلافت او یازده نیم ماه ماند عمر او
سی و هشت سال بود مولد او قاطول است مردی کثیر العبادة و ورع بود میخواست که در بنی العباس همچو عمر بن عبد العزیز باشد بعد
خلع و قتل وی کبار دولت احمد بن متوکل را از حبس برآورده بر سریر حکومت نشانیدند و ملقب بمعتمد علی الله نمودند وفات محمد بن
اسمعیل بخاری صاحب صحیح در زمان او بسنهٔ دو صد و پنجاه و شش بوده ابتدای دولت سامانیه هم از عهد او ست چون بسنهٔ دو صد
و هفتاد و هشت آمد در سواد کوفه قومی که ایشانرا قرامطه خوانند بحرکت آمد و بعد یکسال از تاریخ معتمد پسر خود جعفر مفوض را
از ولیعهدی معزول نموده معتضد برادرزادهٔ خود را ولایت عهد داد خود در سنهٔ دو صد و هفتاد و نه نوزدهم رجب
در بغداد وفات کرد عمر او پنجاه و شش ماه بود بیست و سه سال و شش روز خلافت کرد و در عهد وی بسنهٔ هفت و سبعین و
مائتین در تل بنی شقیق هفت قبر پدید آمد که هفت شخص درست در آنجا بودند با کفن های نو و جسمها بحال خود بوده و بوی مشک از
ایشان می‌آمد یکی از انجمله جوانی بود که لبش تر داشت چنانکه کسی هماندم آب خورده باشد و همه برین تل سنگی ملون برآمد و بر آن خطی
نوشته بود که کسی نمیدانست که بکدام زبان است اصحاب دیوان را بیاوردند هیچکی آنرا نتوانست خواند بعد وی ابو العباس احمد ملقب
بمعتضد بالله بن موفق ابو احمد طلحه بن متوکل سریر خلافت آراست وفات ابو عیسی محمد بن عیسی ترمذی صاحب جامع در سال خلافت
او ست وی نه سال و نه ماه و سیزده روز زمام سلطنت سرانجام داده بیست و دوم ربیع الآخر سنهٔ دو صد و هشتاد و نه
فوت گردید مردی شهم مهیب شیخ عفیف بود گفت ما حللت سراویلی علی حرام قط اصحاب وی از سطوت او ترسیده از
مظالم باز میماندند در زمان او بسنهٔ ثلث و ثمانین و مائتین در حینی که ابواب دار الخلافت مسدود بود شخصی بصور مختلفه بر معتضد
ظاهر شد گاهی در لباس رهبان با محاسن سفید و احیانا در صورت جوانی با روی چون خورشید و لونی در کسوت تاجران و
گاهی در زی شجاعان هیچ خدام دار الخلافت را ایذا و اضراری نمود و این معنی موجب تحیر گشت بعضی را گمان آنکه جنی مومن است و بعضی
گفتند شیطان است و زمره را اعتقاد آنکه یکی را از خدام معتضد تعلقی بمردم حرم است لاجرم دست بطلسمات و نیرنجات زده باین
اشکال برمی‌آید تا آنکه قاصد جان بعضی کنیزکان شد بعد وی مردم بیعت به پسرش مکتفی بالله کردند شوکت قرامطه در زمان
او اشتداد گرفت و بر دوازده میل از حماة میان او و ایشان جنگ شد و اهل اسلام غالب آمدند و مکتفی بر ملک شام و مصر
مستولی شد و ملک بنی طولون انقراض پذیرفت احمد بن یحیی معروف براوندی که مردی زندیق بود و کتابها در کفر و الحاد
و مناقضهٔ شریعت تالیف کرد در زمان وی بمرد چون سال دو صد و نود و پنج آمد دوازدهم ذیقعده مکتفی که نامش ابو محمد علی بن معتضد
بود رخت سفر از دنیا بربست مدت خلافتش شش سال و شش ماه و نوزده روز است و عمرش سی و سه سال بود مادرش ترکیه
او را جیجک نام است در زمان او در سنهٔ تسع و ثمانین و مائتین وقت سحر زلزله شد که تمام کواکب یکدفعه بر طرف شده امثال انجم
ستاره‌ها نماند بعد وی ابو الفضل جعفر بن معتضد خلیفه شد و ملقب بمقتدر بالله گردید مادرش ام ولد شغب نام داشت وی

شمار خلفا ثامن عشر است در بیعت سیزده ساله بود و در تاریخ نور الدین حکیم مذکور است که در سنه اربع وثلثمائه در ایام مقتدر
از طرف خراسان خبر رسید که در قندهار در برجی از بروج آن که خراب شده بود قریب هزار سر آدمی در زنجیر هم بربسته برآمد
از آنجمله در گوش بست و نه سر از آن سرها رقعه بود بر ریسمان ابریشمین بسته و نام آنکس بر آن نوشته و منجمله آن نوشته با اسم شریح
بن حسان و خلیل بن موسی و حسان بن ازید بود و مورخ بود بتاریخ سنه سبعین هجری و آن سرها تا زمان سلطنت امیر تیمور
مانده بود و [illegible] نزدیک بود که پوست بعضی از آنها برود و استخوانهای شان خاک شود انتهی بالجمله قضاة وغیره کبرای دولت
در سنه دو صد و نود و شش او را معزول کرده بیعت بعبد الله بن المعتز نمودند لقب وی راضی بالله است لیکن در آخر وی را گرفته
محبوس نمودند و کارش پیش نرفت ابتدای دولت علویه فاطمیه از وقت مقتدر است اول ایشان ابو محمد عبید الله است بنای
ملک اینها در افریقیه بود و انقراض دولت مصر در سنه سبع وستین وخمسمائه گردید علما را در نسب ایشان اختلاف است جمعی گفته اند
نسب ایشان مدخول غیر صحیح است و بعضی گفته بیهودی می پیوندد ولیکن عبد الرحمن خلدون و اکثر محققین مورخین تصحیح نسب علوی ایشان
بشد و مد تکلم کرده اند و گفته که بعد کافری ایشان چیزی دیگر است و صحت نسب امر آخر والله اعلم و فتنه این قوم اعظم فتن در اسلام است
ایشان را قرامطه و باطنیه هم خوانند مذهب شیعه دارند و امامت را در نسل اسمعیل بن جعفر صادق منحصر انگارند از بقایای ایشان
امروز قوم بوهره است که در دیار دکن و بعض اقطار عرب و گجرات و اوجین و سرونج و بهوپال وغیره منتشر اند و کبیر ایشان در سورت
اقامت دارد و کاتب حروف با صاحب الزمان ایشان نجم الدین نام در بلده سورت و با اولاد وی در بهوپال ملاقاتها کرده
با زبان عربی آشنا هستند و در اخفای کتب مذهب خود اهتمام بلیغ دارند و نظر در کتب اهل مذهب غیر نمیکنند و جاده مناظره نمی سپرند
و الحال همگنان تجارت پیشه بوده اند و بالجمله چون سنه سیصد و هفده آمد لشکریان مقتدر را معزول کرده با محمد بن معتضد
بیعت نمودند و او را قاهر بالله لقب کردند بعد چندی باز خلافت بمقتدر عود کرد و قاهر گریخته در پوشیده شد و مقتدر او را
امان داده معذور داشت ابد [illegible] در سنه سیصد و بیست مونس خادم بربری [illegible] کرده و به موصل فوج کشی کرده مقتدر را بکشت
مدت خلافت او بیست و چهار سال و یازده ماه و شانزده روز است و عمر وی سی و هشت سال بود اول خلافت را مهمل گذاشته
بود و حکم زنان و خادمان کار میکرد بعده محمد بن معتضد را بجای او نشانیدند لقب او قاهر بالله است و در شمار خلیفه نوزدهم وی
مونس خادم را قتل کرد و ابو علی بن مقله را وزیر گرفت و بعد چندی معزول ساخت ابتدای دولت بنی بویه از عهد او است
چون سنه سیصد و بیست و دو آمد عماد الدوله بن بویه بر شیراز مستولی شد و همدرین سال قاهر بالله معزول گشت امرای
دولت او را گرفته میل در چشم کشیدند وی نابینا شد و در حبس ماند با وجود مراد [illegible] شهادت بعزل او [illegible] و جمیع
خلافت وی یک سال و شش ماه و هشت روز است بعده ابو العباس احمد بن مقتدر را از حبس [illegible] بر سریر خلافت نشاندند
و راضی بالله لقب کردند وی خلیفه بیستم است ابن مقله را وزیر خود گرفت قتل ابن شلمغانی مدعی الوهیت در وقت وی شده
چون سنه سیصد و بیست و سه آمد حنابله در بغداد شور بیشتر کردند کار ایشان [illegible] گرفت و بکبس خانهای قوم [illegible] اراقت
نبیذ و ضرب مغنیه و کسر آلات غنا پرداختند و در بیع و شرا اعتراض [illegible] با مردان زنان [illegible] و امام نماز را
نمی گذاردند مگر آنکه بجهر بسم الله [illegible] سلطان [illegible] معز الدوله [illegible]

قرامطه بر حجاز شده و مخالفان از هر سو سر بر داشته و از اطراف عالم برخاسته طرفی را منصرف و قطری را متغلب شدند تا آنکه در
سنه سیصد و بیست و چهار جز بغداد ملکی دیگر در قبضه اقتدار خلیفه باقی نمانده و دران هم حکم محمد بن رایق بود و خلیفه حکمی نداشت
بصره را ابن رایق و خوزستان ابن بریدی و فارس عماد الدوله و کرمان را محمد بن الیاس و ری و جبل را رکن الدوله بن بویه
و موصل و دیار بکر و مضر و ربیعه را بنی حمدان و مصر و شام را اخشید محمد بن طغج و مغرب افریقیه را قائم علوی بن مهدی و اندلس را
عبد الرحمن بن محمد اموی ملقب بناصر و خراسان و ماوراء النهر را نصر بن احمد سامانی و طبرستان و جرجان را دیلم و بحرین و یمامه را ابو طاهر
قرمطی فرو گرفتند و دنیا طوائف الملوک گردید و سلطنت اینها یکصد و بیست و هفت سال کشید و راضی بالله دست و زبان ابن
مقله را باشاره ابن رایق ببرید تا آنکه وی در حبس بمرد و درین اثنا بجکم بر بغداد مستولی شد و ابن رایق بر بلاد شام دست یافت
چون سنه سیصد و بیست و نه آمد در نیمه ربیع الاول راضی رضا بقضا داد خلافت او شش سال و ده روز است و عمر او سی و دو
سال بود در علت استسقا بگذشت مردی ادیب شاعر بود مادرش ام ولد ظلوم نام داشت ابو الفدا گفته هو آخر خلیفة له شعر مدون و
آخر خلیفة خطب کثیرا علی منبر وان کان غیره قد خطب فانه کان نادرا لا اعتبار به و کان آخر خلیفة جالس الجلساء و آخر خلیفة کانت نفقته
و جرایاته و خزائنه و مطابخه و اموره علی ترتیب الخلفاء المتقدمین انتهی و بعد وی ابراهیم بن مقتدر بالله را باتفاق رای ارباب دولت
بخلافت برگزیدند و وی برادر او بود المتقی لله لقب کرد و در عهد او ابن بریدی بر بغداد غالب آمد و ابن رایق را بکشت و متقی بگریخت
چون بریدی از بغداد بعد سه ماه و بیست روز برگشت متقی باز آمد و با وی بنو حمدان با جیوش کثیره آمدند و بعد چندی
در زمانه او طائفه از روس و بر بحر سر بر آوردند و مدینه بردعه را قتل و نهب کردند و ابو طاهر قرمطی بمرد و قحط عظیم در بغداد شد
سپس در سنه سیصد و سی و سه متقی را میل در چشم کشیده نابینا کردند خلافت وی سه سال و پنجاه و بیست روز بوده مادرش
ام ولد خلوب نام داشت بعد وی ابو القاسم عبد الله بن مکتفی را بخلافت برداشتند و ملقب بمستکفی بالله کردند خروج ابو
یزید خارجی در وقت وی بوده و شوکت او بلند گردیده مردی از زنانه بود و هرگاه معز الدوله بن بویه بر بغداد مستولی شد
مستکفی رو پوش گردید و عاقبت آن بعد خلافت یکسال و چهار ماه معزول شد و میل در چشم او کشیده محبوس کردند و هم
در حبس فوت گردید مادرش ام ولد عفن نام داشت بعد از وی بیعت خلافت بمفضل بن مقتدر ملقب بمطیع لله واقع شد و
ادبار خلافت روز افزون گشت و از امر و نهی هیچ باقی نماند و تمام عراق بنواب معز الدوله مسلم شد و نزد خلیفه همان قدر اقطاع
ماند که معز الدوله برای بعض حوائج او بگذاشت و در سنه سیصد و شصت و سه مطیع خود را بحکم سبکتگین معزول کرده پسر خود را
بجای خود نشاند نام وی عبد الکریم است و لقب طائع بالله مدت خلافت مطیع بیست و نه سال و پنجاه است قدری کم ابتدا
دولت آل سبکتگین از عهد او است در ایام طائع بسنه خمس و سبعین و ثلثمائة مرغی از دریای عمان بر آمد بزرگتر از فیل بر پشته نشسته
رو بجانب مشرق کرده و سه نوبت بزبان فصیح گفت قد قرب (و باز طیران کرده بدریا رفت و تا سه روز بیرون آمده بر پشته
این کلمه میگفت و باز بدریا میرفت گویند در بعضی از جزائر هند طائری است که آنرا رخ گویند و عظم جثه اش بمثابه ایست که فیل را
بمخلب بوده در هوا طیران می نماید بالجمله چون هفده سال و هشت ماه و چند روز بر خلافت طائع گذشت بعض دیلم او را
گرفته بیکار کردند وفات او در سنه سیصد و نود و سه است بعده ابو العباس احمد بن امیر اسحق بن مقتدر بن معتضد را که

پانزدهم خلیفه است بحکومت بغداد برداشتند و خطبه بنام او خواندند و بقادر بالله ملقب نمودند انتقال علی بن عمر دارقطنی محدث در
سنه سه صد [illegible] و پنج در وقت او بود و سلطان محمود بن سبکتگین معاصر اوست بر سامانیان بر ملک خراسان مستولی شده خطبه بنام او
منقطع گردانیده و دولت ایشان منقرض گردید و بعد ازان عهد خلافت امویه از اندلس منقطع شده و دور دولت علویه آمد و دین
اثنا عشری از سامانیان در ماوراءالنهر و فارس و عراق حکمرانی کردند و ملک ایشان یکصد و دو سال و شش ماه کشید همه ملوک
عادل و فاضل بودند سلطان محمود غزنوی در سنه سه صد و نود و دو هجری در هندوستان آمده بر راجه جیپال در پشاور
غالب آمد ابتدای دولت اسلامیه در اقلیم هند از همین وقت است و وی اول کسی است که بلاد هند را مفتوح ساخت گویند در گردن
راجه مذکور حمائلی بود که جواهر آن قیمتش یکصد و هشتاد هزار دینار تشخیص کردند و سلطان محمود بعد این فتح یازده بار دیگر بهند
آمد و فتوح عظیمه کرد در سنه چهار صد و بیست و دو قادر بالله بعمر هشتاد و شش سال و دو ماه بعد حکمرانی چهل و یکسال و چند ماه
فوت شد و بجای او پسرش ابوجعفر عبدالله ملقب بقائم بامرالله قائم شد پدر او را ولیعهد خود کرده و برای او بیعت خلافت
گرفته بود درین وقت مجدداً بیعت دیگر کردند ابتدای دولت سلجوقیه از عهد اوست در سنه چهار صد و چهل و هفت در زمان وی میان
شافعیه و حنابله بغداد فتنه واقع شد و حنابله انکار جهر بسمله و قنوت در صبح و ترجیع در اذان کردند و بعد یکسال ازان دولت سلجوقیه
آغاز شد و ایشان چند قبیله از حمیر بودند و در عراق خطبه بنام مستنصر خلیفه مصر خواندند و بساسیری فساد برپا کرد و مقتول
شد و خلیفه قائم به بغداد فتحیاب برگشت چون سنه چهار صد و شصت و هفت شد قائم بامرالله وفات کرد خلافت او چهل و
چهار سال و هشت ماه و بیست و پنج روز است و عمر او هفتاد و شش سال بود و بعضی گفته اند و شش سال و چند ماه و در زمان او
ابوطاهر منجم شیرازی حکم کرد که شب جمعه رابع صفر سنه ثلث و ثلثین و اربعمائة میان شام و خفتن زلزله عظیمی پیدا شود و شهر خراب گردد
اکثر مردم آن شب بستر خواب رفته شهر را [illegible] میکردند که ناگهان زلزله پدید گشت و زیاده از چهل هزار نفر هلاک شدند بعد وفات
وی نبیره او که خلیفه سابع عشر است ملقب بمقتدی بامرالله جلوس کرد نام او عبدالله بن محمد ذخیرة الدین بود و اعیان و
اهل علم مثل ابواسحق شیرازی و قاضی دامغانی در بیعت او حاضر شدند وفات واحدی مفسر نیشابوری در سنه چهار صد
و شصت و هشت بعهد او بوده و مقتدی بعد حکمرانی نوزده سال و هشت ماه روز شنبه پانزدهم محرم یکسال پیش از
واحدی فوت کرد عمرش سی و هشت سال و هشت ماه بود مادرش ام ولد ارمنیه ارجوان نام داشت مقتدی مردی
قوی النفس عظیم الهمة بود بعد انتقال وی پسرش ابوالعباس احمد ملقب بمستظهر بالله بر مسند حکومت نشانیدند عمر او
درانوقت شانزده سال و دو ماه بود و ابتدای دولت خوارزمشاه ازین عهد است و دران زمان فرنگ انطاکیه و بیت المقدس
را از دست اهل اسلام انتزاع نمودند و [illegible] در سنه چهار صد و [illegible] سلاطین سلجوقیه بر بلاد خراسان و ماوراءالنهر
مسلط شدند بعده در سنه پانصد و دوازده مستظهر بالله بعمر چهل و یکسال و شش ماه و چند روز ششم ربیع الاول
دنیا را پدرود کرد مدت خلافت او بیست و چهار سال و سه ماه و یازده روز است و از غرائب اتفاقات است که چون سلطان
الپ ارسلان فوت شد بعد وی قائم بامرالله مرد و چون ملکشاه وفات یافت مقتدی مرد و [illegible] فوت شد مستظهر
انتقال نمود و بجای او پسرش مسترشد بالله [illegible] فضل بن [illegible] جلوس کرد و [illegible] سال بن [illegible] اصفهانی [illegible]

وفات نمود و بعد او در سنه پانصد و سیزده قبر ابراهیم خلیل الله و اسحق و یعقوب علیهم السلام بقرب بیت المقدس نمایان
گردید و خلقی کثیر آنرا دیدند هنوز اجساد شریف ایشان بوسیده نشده و در مغاره که نزد قبور بود قنادیل از ذهب و فضه یافتند
ابن اثیر در کامل گفته هکذا ذکره حمزة بن اسد التمیمی فی تاریخه و در سنه پانصد و چهارده محمد بن تومرت ظاهر شد و دعوی مهدی
موعود و منتظر کرد و جمعی کثیر با او بیعت کردند و اعتقاد آوردند و بعد تغلب بعض بلاد و حکومت ده سال بمرد و کان من امره ما کان
و در زمان او در سنه ۴۴ در بغداد عقارب پرنده پیدا شده خلائق را اضرار کردند و که دکان از زهر نیش آنها از مهد بلحد انتقال نمودند
بالجمله میان مسترشد بالله و عماد الدین زنگی حرب شد و زنگی هزیمت خورد و مردم بسیار کشته شدند و اسمعیل صاحب دمشق
مقتول گردید و بار دیگر با سلطان مسعود جنگ کرد و گرفتار شد و باطنیه بروی جست کرده بینی و گوش وی ببریدند و چند
نفر را از اصحاب او بقتل رسانیدند این واقعه روز یکشنبه هفدهم ذیقعده در ظاهر مراغه رو داد عمر وی نزد قتل چهل و سه سال و سه ماه
بود هفده سال و شش ماه و بیست روز خلافت کرد مادرش ام ولد بود بعد قتل پسرش راشد را که خلیفه سی ام است بجای پدرش نشاندند
پدرش او را در حیات خود ولیعهد ساخته بود بعد یازده ماه و یازده روز بحکم سلطان مسعود معزولش کرده محمد بن مستظهر را که عم راشد
است بخلافت برگزیدند و مقتفی بالله لقب کردند در وقت راشد دولت آل سبکتگین منقرض شد و ملوک غوریه ظاهر شدند و در سنه
پانصد و پنجاه و دو در بلاد شام زلازل قویه آمد و حماة و شیزر و حمص و قلعه اکراد و طرابلس و انطاکیه و غیره از صدمه او شکست
و ویران شد و مقتفی دوم ربیع الاول سنه پانصد و پنجاه و پنج بمرد مادرش ام ولد بود بیست و چهار سال و سه ماه و شانزده روز
خلافت کرد و وی اول کسی است که بی مزاحمت سلطانی مستبد بعراق گردید و اصحاب اخبار را احوال کثیر رسید تا خبر کدام شیء از وی
فوت نشود و چون وی بمرد بجایش پسرش محمد ملقب بمستنجد بالله خلیفه شد وی در شمار سی و دوم است نام مادر ام ولد او طاوس
بود وزیر او ابن هبیره و دیگر اقارب عم و غیره با او بیعت نمودند و درین سال صاحب غزنه خسرو شاه بمرد و در سنه پانصد و شصت و
شش مستنجد بیمار افتاده رهگرای آخرت شد ارکان دولت پسر او حسن ملقب بمستضیء بامر الله بعد اخذ شروط حسب دلخواه پادشاه
کردند ابو الفدا گفته لم یل الخلافة من اسمه حسن غیر الحسن بن علی والمستضیء انتهی بعد یکسال از خلافت او خطبه عباسیه بمصر خوانده شد
و دولت علویه منقرض گردید و وفات ابو القاسم علی بن عساکر محدث در زمن اوست و در وقت وی فرنج مدینه حماة را متغلب شدند
بعد در سنه پانصد و هفتاد و پنج دوم ذیقعده مستضیء بمرد مادر وی ام ولد ارمنیه بود نه سال و هفت ماه خلافت کرد و بجای
او امام ناصر لدین الله جلوس فرمود استیلای ملک صلاح الدین بر بلاد فرنج بعهد او بوده و در سنه شش صد و شانزده صاحب موصل
وفات کرد و هم صاحب سنجار بمرد و تخریب بیت المقدس گردید و فرنج بر دمیاط غالب آمدند ابو الفدا گفته وفی هذه السنة کان ظهور
التتر وقتلهم فی المسلمین لم تنکب المسلمون باعظم مما نکبوا فی هذه السنة فمن ذلک ما کان من تمکن الفرنج وملکهم دمیاط وقتلهم اهلها
واسرهم ومنه المصیبة الکبری وهو ظهور التتر وتملکهم فی المدة القریبة اکثر بلاد الاسلام وسفک دمائهم وسبی حریمهم وذراریهم ولم یفجع
المسلمون منذ ظهر دین الاسلام بمثل هذه الفجعة انتهی چون سنه شش صد و بیست و دو آمد در اول شوال خلیفه ناصر لدین الله
بمرد مدت خلافت او چهل و دو سال است و در آخر عمر نابینا شده بود هفتاد سال عمر داشت در حق رعایا قبیح السیرة ظالم بود عراق
در عهد وی خراب شده و اهل او متفرق گردیده و خود متشیع بود و بهتر کتابت کرده بنا بر عداوت که میان وی و خوارزم شاه

بود ایشان را اطلاع در بلاد کرد تا خوارزم شاه با آنها مشغول شده از قصد عراق باز ماند و چون مُعی بمرد بجای وی ابو نصر محمد
خلیفه شد و ظاهر بامر الله لقب یافت و اظهار عدل و ازاله مکوس کرد و محبوسین را رها کرد و بر مردم ظاهر شد و ناصر و شاهان پیشین
از وی میان مردم ظاهر نمیشد الا نادر لیکن مدت خلافت او دراز نشد و جز نه ماه زنده نماند و در همین سال ششصد و بیست و سه
وفات نمود و بر خلاف پدر سنی عادل بود و بعد وفاتش ولد اکبرش ابو جعفر منصور بجای او جانشین گردید و ملقب بمستنصر بالله
شد و مثل پدر در عدل و احسان شیوه کرد و او را برادر خورد بود موسوم بخفاجی در غایت شجاعت و تا اخذ تتار بغداد را زنده
بود بعده در فتنه ایشان کشته شده در وقت او میان خوارزم شاه و تتر حرب کثیره اتفاق افتاد و ظفر در اکثر نصیب تتار شده
سلطان جلال الدین که او را خداوند عالم لقب بود در سنه ششصد و بیست و هشت بر دست تتار مقتول گشت تاریخ شیخ عز الدین
علی معروف بابن الاثیر الجزری تا همین سال است و در وی از هبوط آدم تا اینزمان احوال و وقائع عالم نوشته بالجمله در عهد خلافت
عباسیه از زمانیکه دنیا طوائف الملوک شد پنج کس در پنج جا سلطنت کردند طاهریه در خراسان و ایشان پنج تن بودند ابتدای
دولت اینها از سنه ٢٠٢ بود و انتها تا سنه ٢٥٩ نسب ایشان بمنوچهر میرسد دوم دیالمه از نسب بهرام گور هیجده تن در عراق حکومت
نمودند از سنه ٣٣١ تا سنه ٤٤٧ سوم غزنویه چهار تن از اولاد البتگین در غزنه حکمرانی کردند از سنه ٣٦٦ تا سنه ٤٣٢ چهارم بنی لیث سه تن
در سیستان لوای حکومت برافراختند از اولاد خسرو پرویز از سنه ٣٦٥ پنجم سلاجقه از آل افراسیاب چهارده تن در ما وراء النهر
حکمرانی کردند از سنه ٤٣٩ تا سنه ٦٠٠ هجری چون سنه ششصد و چهل آمد دهم جمادی الاخری صبح جمعه مستنصر وفات نمود مدت
خلافت او هفده سال است چند ماه کم مدرسه مستنصریه ببغداد منسوب باو است ارباب دولت بعد انتقالش باتفاق بر خلافت
پسرش عبد الله ملقب بمستعصم بالله کردند و او خلیفه سی و هفتم است و آخر خلفای عباسیه و کنیت او ابو احمد وی مردی ضعیف
الرای بود امراء دولتش مستبد بامور شدند و او را گفته لشکر را برطرف کنانیدند و جمیع مال در مدارات تتار آموختند و شد آنچه
بعد یکسال از خلافتش تتار قصد بلاد روم کردند و آنرا از دست سلاجقه برآوردند و بملوک اطراف و نواحی حروب نموده اکثر ممالک
را متصرف شدند در سنه ششصد و پنجاه و شش هلاکو ملک تتر قصد بغداد کرد و بیستم محرم بران استغلاب گردید و مستعصم بالله
را بکشت زیراکه وزیرش موید الدین ابن العلقمی رافضی بود و اهل کرخ نیز رافضی بودند میان شیعه و سنی در بغداد فتنه برپا
شد ابوبکر بن خلیفه حکم داد که کرخ را تاراج کنند لشکریان زنان را هتک کردند و ارتکاب فواحش نمودند این حرکت بر وزیر
گران آمد و بتتر نگاشت و طمع در ملک بغداد داد و لشکر بغداد یک لک سوار بود مستعصم اقطاع آنها ضبط نمود به تتر فرستاده
عسکر کمتر از بیست هزار نفر ماند ابن علقمی برادر خود را نزد تتار فرستاد و بر دو مرحله از بغداد قتال شدید واقع شد و لشکر خلیفه
منهزم گردید و بعضی به بغداد درآمدند و بعضی بسوی شام رفتند و هلاکو از جانب شرقی و باجو مقدم لشکر او از جانب غربی در
بغداد درآمدند و ابن العلقمی نزد هلاکو برآمده برای جان خود وثیقه گرفته و مستعصم را گفت که هلاکو شما را بر خلافت باقی خواهد داشت
چنانکه بسلطان روم کرده است و میخواهد که دختر خود را به پسر شما ابوبکر بزنی دهد و او را آماده خروج بسوی هلاکو ساخت چون
با جمعی از اکابر اصحاب خود برآمد در خیمه [illegible] گردید وزیر فقهاء و اماثل و جمیع سادات و مدرسان بغداد را فراهم نموده
من جمله ایشان ابن الجوزی محدث هم بود هرگاه جمله طوائف فراهم شدند هلاکو همگنان را زیر تیغ بیدریغ کشید و از طرف دیگر

باو سیف در بغداد نهاد و بر دار الخلافة هجوم آورد و همه را بکشت و جز اطفال هیچکی باقی نماند و آنها را هم اسیر کردند و از
قتل و نهب بغداد تا چهل روز علی التوالی جاری ماند بعده ندا با مان دادند و اطلاع بر قتل خلیفه دست بهم نمیداد که چه قسم
او را کشتند بعضی گویند گلو فشرده و بعضی گفتند در جوال کرده استخوان سائیده و بعضی گویند در دجله غرق نموده والله اعلم مدت
خلافت او شانزده سال است تقریبا ابتداء دولت ایشان در سنه یکصد و سی و دو بود در این سال بیعت با بو العباس
سفاح کرده بودند و در آن مروان حمار آخر ملوک بنی امیه کشته شد و انتهاء دولت درین سال گردید و بعد پانصد و بست
چهار سال تقریبا استیصال کامل ایشان شد و درین مدت سی و هفت نفر خلیفه شدند و گذشتند قاضی جمال الدین بن واصل
حکایت کرده که بنی امیه را از جانب علی بن عبدالله بن عباس رسیده که وی میگوید که خلافت در اولاد من خواهد رسید پس ان امویه را
بر شتری نشانیده بگردانیده و زد و کوب کرده و بزور ضرب میگفت این جزای کسی است که افترا میکند و میگوید که خلافت در اولاد من
آئندنی است و علی بن عبدالله همچنان میگفت که بلی این خلافت در اولاد من شود و همیشه در آنها ماند تا آنکه علج از طرف خراسان
بیاید و سلطنت از ایشان انتزاع نماید پس مصداق آن واقع شد و هلاکو آمد و ملک بنی العباس بگرفت و عباسیها را از بیخ و بن کنده هلاک
ساخت من اولهم الی آخرهم ولله الامر من قبل و من بعد از آن باز سلطنت در تصرف مغلیه آمد و خانه بربادی اسلام و مسلمانان شد و مصداق
خبر مخبر صادق صلعم که اعلام بفتنه بغداد فرموده بود ظاهر گشت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی که معاصر مستعصم است
در مرثیه شهادت خلیفه نظمی دارد و این ابیات از آنجا است

آسمان را حق بود گر خون بگرید بر زمین
بر زوال ملک مستعصم امیر المؤمنین
ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک — سر برآور وین قیامت در میان خلق بین
نازنینان حرم را موج خون بی دریغ — ز آستان بگذشت و ما را خون دل از آستین
زینهار از دور گیتی و انقلاب روزگار — در خیال کس نگشتی کانچنان گردد چنین
خون فرزندان عم مصطفی شد ریخته — هم بران خاکی که سلطانان نهادندی جبین
بعد ازین آسایش از دنیا نباید چشم داشت — قیر در انگشتری ماند چو برخیزد نگین
نوحه لایق نیست بر خاک شهیدان زانکه هست — کمترین دولت ایشانرا بود خلد برین
باش تا فردا که بینی روز داد و رستخیز — کز لحد با روی خون آلوده برخیزد دفین
قالب مجروح اگر در خاک و خون غلطد چه باک — روح پاک اندر جوار لطف رب العالمین
تکیه بر دنیا نشاید کرد و دل بر وی نهاد — کاسمان گاهی به مهرست ای برادر گه بکین
چرخ گردان بر زمین گویی دو سنگ آسیاست — در میان هر دو سنگ روشن دل مردم طحین
تجربت ننفع نشد هست آنکه برگردید بخت — حمله آوردن چه سود آنرا که برگردید زین
ملک دنیا را چه قیمت چون جهت نیست از خلد

کو نگهدار دنیا این ملک ایمان و یقین الی آخر القصیده و ذکر این فتنه در باب الفتن بیاید و هلاکو لعنه الله تعالی نوزدهم ربیع الاول در سنه
ششصد و شصت و سه بمرد و می هلاکو بن طلو بن چنگیزخان هشت ده سال حکمرانی کرد و پانزده نفر پسر گذاشت و اما ملوک صفاریه پس
تن از ایشان حکمرانی در جمیع خراسان و سیستان و مازندران و فارس و خوزستان و کرمان کرده اند مدت حکومت ایشان از سنه
ثلث و خمسین و مائتین تا سنه سبع و ثمانین و مائتین سی و چهار سال و کسری بوده یعقوب یازده سال عمرو بست و سه سال طاهر شش سال
و آل سامان که در خراسان و ما وراء النهر بسلطنت رسیده نه نفر اند مدت ملک ایشان صد و سال و شش ماه و بست روز است
و سلاطین غور پنج تن اند و مدت ملک ایشان از سنه خمس و اربعین و خمسمائة تا شهور سنه تسع و ستمائة شصت و چهار سال بوده
در هند هم حکمرانی نموده اند و آل بویه که ایشان را دیالمه هم گویند هفده تن اند سلطنت ایشان از ابتدای سنه احدی و عشرین و
ثلثمائة تا شهور سنه ثمان و اربعین و اربعمائة صد و بست و هفت سال بوده و سلاطین سلاجقه سه طبقه اند طبقه اول در

ایران چهارده تن مدت ملک ایشان از سنه تسع وعشرین واربعمائة تا سنه تسعین وخمسمائة یکصد وشصت ویکسال است وطبقه
دوم در روم چهارده تن بودند مدت ملک ایشان از سنه ثمانین واربعمائة تا سنه سبعمائة دویست وبیست سال است
طبقه سوم در کرمان نه تن زمان استیلاء ایشان از سنه ثلاث وثلاثین واربعمائة تا سنه ثلث وثمانین وخمسمائة یکصد وپنجاه
سال و اسمعیلیه دو فرقه اند یکی اهل مغرب ایشان چهارده نفر اند مدت ملک ایشان از سنه ست وتسعین ومائتین تا سنه ست
وخمسین وخمسمائة دویست وشصت سال دوم فرقه که در ایران استیلا یافته وایشان را ملاحده قهستان ورودبار هم خوانند
هشت نفر اند که زمان تسلط ایشان یکصد وهفتاد سال است وآل عبد المؤمن سیزده تن اند مدت ملک ایشان از سنه اربع
وعشرین وخمسمائة تا سنه ثمان وستین وستمائة یکصد وچهل وچهار سال است وملوک قراختائی که در کرمان بسلطنت رسیدند
نه تن اند مدت ملک ایشان از سنه احدی وعشرین وستمائة تا سنه سبع وستمائة هشتاد وشش سال است وسلاطین مغول
که در ایران فرمانروای مستقل بودند چهارده نفر اند ابتداء مدت ملک ایشان از سنه تسع وتسعین وخمسمائة که اول خروج
چنگیز خان است در مغلستان تا روز چهارشنبه دهم رمضان سنه ست وثلثین وسبعمائة که انقراض ارپاخان است یکصد وسی
وهفت سال است و دو دست نفر که ازین طبقه بنا بر مصلحت امرا چند روزی اسم سلطنت یافتند در تعداد آن سلاطین نیستند و
سلاطین ایلکانیه چهار کس اند مدت حکمرانی ایشان از ابتداء ٧٣٦ تا بستم ربیع الآخر ٨١٣ هفتاد وشش سال است و فرقه
جوپانیه که بپایه فرمانروائی رسیدند دو نفر بودند از ٧٣٦ تا ٧٥٦ بیست سال حکمرانی نمودند ودوازده نفر سربداران
سی وپنجسال فرماندهی کردند وسلاطین آق قوینلو نه تن چهل و دو سال حکومت نمودند اما احوال ملوک مصر و
روم وعرب وقبائل ایشان وامم قبط وفرس ویونان ویهود ونصاری وچین وکنعان وبربر وعاد وعمالقه وعرب بادیه
ومستعربه وسبا وسند وهند از بدایت عمران تا این زمان بقید ماه وسال پس در کتب مبسوطه علم تاریخ مثل ابو الفدا وابن
خلدون وجز آن مفصل مذکور است این جریده محل ذکر تفاصیلش نیست غرض درینجا اشارت بود بملوک اسلام وطوائف ملوک
ایشان پس بعد ازان سرزمین خاص هندوستان و احوال سلاطین وطوائف الملوک او پس قدری ازان در فصل علیحده خواهد
آمد فانتظر. **فصل هفتم** در بیان انخلاع بر قائم سادس و القاب خلفاء عباسیه و اوائل خلفاء و ملوک اسلام و فتوح
ممالک بر دست مسلمانان ابن الجوزی از معمولی آورده مردم میگویند هر سادس که قائم شود برای او دوم مخلوع شود و معزول
میگردد از خلافت گفت چون تامل کردم چیزیست عجیب دیدم زیرا که اول انعقاد امر برای رسول خدا صلعم شده بعده
ابوبکر و عمر و عثمان و علی و حسن بدان قیام کردند و معزول شد سادس ایشان معاویه و یزید و معاویة بن یزید و مروان و
عبد الملک ابن زبیر قائم شدند و ابن زبیر معزول شد بعده ولید و سلیمان و عمر بن عبد العزیز و یزید و هشام و ولید قائم
گردیدند و ولید مخلوع شد و بنی امیه را امر خلافت منتظم نگشت و لایت بسفاح و منصور و مهدی و هادی و رشید و امین
را خلع کردند بعده مامون و معتصم و واثق و متوکل و منتصر و مستعین قیام بامر خلافت نمودند و مستعین معزول شد بعده
قائم گردید معتز و مهتدی و معتمد و معتضد و مکتفی و مقتدر و مقتدر را معزول ساختند و ابن قاهر را بقتل رسانیدند
مقتول گردید بعده قاهر و راضی و متقی و مستکفی و مطیع و طایع قیام نمودند و طایع معزول شد بعده قادر و قائم و

مقتدی و مستظهر و مسترشد و راشد و راشد معزول گردید انتهی و ذهبی برین قاعده ایراد کرده گفته و ما ذکره بجزم باتیانه
سیوطی در تاریخ الخلفا بجواب ایرادش پرداخته و گفته و یقال زیادة علی ما ذکره ابن الجوزی ولی بعد الراشد المقتفی والمستنجد
والمستضیء والناصر والظاهر والمستنصر و هو السادس فلم یخلع ثم المستعصم و هو الذی قتله التتار و کان آخر دولة الخلفاء فانقطعت الخلافة
بعده الی ثلث سنین و نصف ثم اقیم بعده المستنصر فلم یقم فی الخلافة بل بویع بمصر و سار الی العراق فصادفه التتار فقتل ایضا و تعطلت
الخلافة بعده سنة ثم اقیمت الخلافة بمصر فاولهم الحاکم ثم المستکفی ثم الواثق ثم الحاکم ثم المعتضد ثم المتوکل و هو السادس فخلع و ولی
المعتصم ثم خلع بعد خمسة عشر یوما و اعید المتوکل ثم خلع و بویع الواثق ثم المعتصم ثم خلع و اعید المتوکل فاستمر الی ان مات ثم المستعین ثم
المعتضد ثم المستکفی ثم القایم و هو السادس من المعتصم الاول و من المعتصم الثانی فخلع ثم المستنجد خلیفة العصر و هو الحادی و الخمسون من خلفاء
بنی العباس انتهی **قف** بنی العباس را فاتحه و واسطه و خاتمه گویند منصور فاتحه بود و مامون واسطه و معتضد خاتمه و جمله خلفای بنی
عباس بنا بر سه اسم بودند مگر سفاح و مهدی و امین و جز علی بن ابی طالب و حسن و امین هیچکدام هاشمی ابن هاشمیه خلیفه نشد قال الصولی
و جز علی بن ابی طالب و علی مکتفی کدام علی نام والی خلافت نگشته قال الذهبی و غالب شمار خلفا افراد اند و مثنی قلیل و منکر رکثیر مثل
عبد الله و احمد و محمد و جمیع القاب خلفا تا مستعصم آخر خلفای عراقیین افراد اند بعده در خلفای مصر این القاب منکر گردید لیکن جز یکبار منکر
نشد مگر مستکفی و معتضد که بار دیگر سه کس از عباسیه بدان ملقب شدند و هیچکی از ایشان بلقب احدی از بنی عبید ملقب نشد
مگر قایم و حاکم و ظاهر و مستنصر و ملقب بمهدی و منصور قبل وجود بنی عبید در بنی عباس موجود بود و بعضی گفته اند هر که از خلفا
و ملوک ملقب بقاهر شد وی فلاح نیافت سیوطی گفته و کذا المستکفی و المستعین چه دو کس از عباسیه باین القاب ملقب شدند و هر دو
مخلوع و منفی گردیدند و اجل و ابرک القاب معتضد است و احدی بعد برادر زاده خود متولی خلافت نشد مگر مقتفی بعد راشد و
مستنصر بعد مستعصم قال الذهبی و همچنین خلافت نکردند سه برادر مگر امین و مامون و معتصم اولاد رشید و مستنصر و معتز و معتمد اولاد
متوکل و راضی و مقتفی و مطیع اولاد مقتدر و آز اولاد عبد الملک چهار نفر بخلافت رسیدند و نظیرش در ملوک معلوم نیست
مگر در خلفای بعد آنحضرت صلعم نظیرش یافته شد زیرا که از اولاد متوکل چهار بلکه پنج کس خلیفه عصر شدند مستعین و معتضد و مستکفی و
قائم و مستنجد و جز ابو بکر صدیق و طائع بن مطیع احدی در حیات پدر متولی خلافت نشده طائع را فالج در گرفت ناچار مطیع خود
از خلافت نزول کرد و به پسر داد و کنیت او نیز ابو بکر است اهل علم گفته اند اول کسی که والی خلافت شد و پدرش زنده بود ابو بکر
رضی الله عنه است و وی اول کسی است که عهد کرد بخلافت برای دیگری و بیت المال مقرر نمود و مصحف را مصحف نام نهاد
و قران کریم را جمع فرمود و مسمی شد بخلیفه رسول الله و از وقائع زمن وی است تنفیذ جیش اسامه و قتال اهل ردة و مانعین زکوة
و مسیلمه کذاب و جمع مصحف و اول کسی که موسوم شد بامیر المؤمنین عمر بن الخطاب است و اول کسی است که دره گرفت و تاریخ هجری
مقرر نمود و امر بنماز تراویح کرد و دیوان نهاد و تمصیص کرد و شب عقوبت نمود بر هجا و هشتاد تازیانه زد بر شرب خمر و حرام کرد متعه
و منع نمود از بیع امهات اولاد و جمع کرد مردم را بر چهار تکبیر در نماز جنازه و فتحها نمود و مسح سواد کرد و طعام را از مصر براه بحر
ایله بمدینه آورد و موقف نمود و صدقه را در اسلام و عول فرائض نمود و زکوة خیل گرفت و علی را گفت اطال الله بقاک و
اید ک الله بنا آخر ما ذکره العسکری و هو اول من استقضی القضاة فی الامصار و اول من مصر الکوفة و البصرة و الجزیرة و

الشام و مصر و موصل و مقرر کرد خانه برای دقیق و سویق و تمر و زبیب زیاده کرد در مسجد نبوی و اخراج کرد یهود را از حجاز بسوی
شام و اهل نجران را بسوی کوفه و نهاد مقام ابراهیم را بجای که امروز در آنجا است و پیشتر ملصق بکعبه بود و اول کسیکه حمی گرفت
عثمان است و وی اول کسی است که اکثار اقطاعات نمود و در جمعه اذان بیفزود و مؤذنین را رزق داد و در خطبه مرتج علیه گردید
و صاحب شرطه گرفت و سبیت کرد آواز را در تکبیر و تخلیق مسجد نمود و مقدم کرد خطبه عید را بر نماز عید و اخراج زکوة تفویض مردم
نمود و در مسجد مقصوره ساخت و اول اختلاف که در امت واقع شد بزمن او بود و وی اول کسی است که هجرت کرد در راه خدا با
اهل و عیال خود ازین امت و جمع نمود مردم را بر حرف واحد در قرأت و اول منکر که در مدینه ظاهر شد پرانیدن کبوتران و رمی
جلاهقات است پس عثمان مردی را از بنی لیث برگماشت جلاهقات مقرر کرد و آنرا شکست کنانید و آول کسیکه در حیات خویش
ولیعهد مقرر ساخت معاویه است و وی اول کسی است که خصیان را برای خدمت گرفت و آول کسیکه سرها را بسوی او بر داشته
آوردند ابن الزبیر است و آول کسیکه نام او بر سکه زدند عبد الملک بن مروان است و آول کسیکه منع کرد از ندا بنام خود ولید بن
عبد الملک است و اول کسیکه احداث القاب برای او شد بنی العباس اند و ابن فضل الله گفته بعضی زعم کرده اند که بنی امیه را
هم القاب بود مثل القاب بنی العباس چنانکه بعضی مورخین ذکر کرده اند که لقب معاویه الناصر لدین الله است و لقب یزید
مستنصر و لقب معاویه پسر او الراجع الی الحق و لقب مروان المؤتمن بالله و لقب عبد الملک الموفق لامر الله و لقب ولید پسر او المنتقم
بالله و لقب عمر بن عبد العزیز المعصوم بالله و لقب یزید بن عبد الملک القادر بصنع الله و لقب یزید ناقص الشاکر لانعم الله و اول
تفرق کلمه در دولت سفاح شد و اول خلیفه که منجمین را مقرب ساخت و عمل باحکام نجوم نمود منصور است و وی اول کسی است که
موالی خود را اعمال ساخت و ایشان را بر عرب مقدم نمود و اول کسی که امر کرد بتصنیف کتب در رد بر مخالفین مهدی است و اول
کسیکه مردم با سیوف و اعمده پیش پیش او رفتند هادی است و اول کسیکه لعب بصوالجه در میدان کرد رشید است و اول خلفا
مدعو و مکتوب بلقب امین است و آول کسیکه اتراک را در دیوان داخل کرد معتصم است و اول کسیکه تغییر زی اهل ذمه امر نمود
متوکل است و اول کسیکه تحکم کردند اتراک در قتل وی متوکل است و باین تحکم تصدیق حدیث نبوی صلعم ظاهر شد طبرانی بسند جید از
ابن مسعود آورده که فرمود رسول خدا صلعم اترکوا الترک ما ترکوکم فان اول من یسلب امتی ملکهم و ما خولهم الله بنو قنطوراء و آول کسیکه
احداث الباس اکمام واسعه و تصغیر قلانس کرد مستعین است و آول خلفا که احداث رکوب بحلیه [illegible] نمود معتز است و آول خلیفه
که مقهور و محجور علیه و موکول به شد معتمد است و اول کسیکه والی خلافت شد از صبیان مقتدر است و آخر خلیفه که منفرد شد بتدبیر
جیوش و اموال راضی است و وی آخر خلیفه است که شعر او مدون گردیده و خطبه خواند و نماز گذارد با مردم و اینها و مجالس که
باندازه بود و نفقه و جوائز و عطایا و خدم و جرایات و خزاین و مطابخ و مشارب و مجالس و حجاب امور او جاری بر ترتیب خلافت
اولیه و وی آخر خلیفه است که سفر کرد در زی خلفاء قدما و اول تکرر القاب منتصر است که متولی شد بعد معتصم و آول خلیفه
که متولی شد در حیات مادر خود عثمان بن عفان رضی الله عنه است بعد او وی در رشید و امین و متوکل و منتصر و مستعین و معتز و
معتضد و مطیع و مولی گفته نمی شناسم زنی را که زائیده باشد دو خلیفه را مگر ولادة مادر ولید و سلیمان پسران عبد الملک
و شاهین مادر یزید ناقص و ابراهیم ابنا ولید و خیزران مادر هادی و رشید و سیوطی گفته و برادام العباس و حمزة وام داود

وسلیمان اولاد المتوکل الاخیر فقط مستعین بخلافت از عبیدیین چہاردہ نفر بودند سہ در مغرب یازدہ در مصر اول مہدی و
قائم ومنصور وثانی معز وعزیز وحاکم وظاہر ومستنصر ومستعلی وآمر وحافظ وظافر وفائز وعاضد وابتداء امر مملکت ایشان سنہ بضع
وتسعین ومائتین است وانقراض در سنہ سبع وستین وخمسمائۃ ذہبی گفتہ وہی الدولۃ المجوسیۃ والیہودیۃ لا العلویۃ والباطنیۃ ولا
الفاطمیۃ وکانوا اربعۃ عشر متخلفا لا مستخلفا انتہی سیوطی گوید امامتہم غیر صحیحۃ لامور منہا انہم غیر قرشیین وانما سمتہم بالفاطمیین جہلۃ
العوام والا فجدہم مجوسی انتہی وہمچنین جمعی از مورخین مثل قاضی عبد الجبار بصری وابوبکر باقلانی وابن خلکان وذہبی وغیرہم گفتہ اند
ولیکن از ابن خلدون گذشتہ کہ نسب ایشان علوی است انکار آن بوجہ کفر وکافری ایشان نتوان کرد واللہ اعلم وشک نیست کہ
فتنہ ومظلمہ ایشان ظلمات بعضہا فوق بعض بود علوی باشند یا یہودی تا آنکہ چہار ہزار کس را از اہل علم وعبادت بربر واز ترضی بصحابہ
رضی اللہ عنہم قتل کردند واین یکے از ادنی سیئات ایشان است وجمعی از متقدمین تواریخ خلفاء را جداگانہ نوشتہ اند نفطویہ نحوی
تا ایام قاہر در دو مجلد نوشتہ وصولی صرف بر ذکر عباسیہ اکتفا کردہ وابن الجوزی ہم تا ایام ناصر رسیدہ واحمد مروزی کتاب
وامیر ابو موسی ہارون بن محمد عباسی ہم خلفاء عباسیہ را ذکر نمودہ اما ذکر ایشان ہمراہ دیگر ملوک پس در کتب مبسوطہ مرقوم شدہ
واحسن آنہا تاریخ ابن خلدون وابو الفداء اسمعیل وغیرہما است وذکر قرامطہ بر وجہ بسط در تاریخ مقریزی مذکور است وبقایای
ایشان را امروز بدیار ہند کہ ما در آنیم بوہرہ خوانند مذہب ایشان تشیع است وجمعی از ایشان بمذہب اہل سنت ہم در آمدہ منہم
محمد طاہر الفتنی صاحب کتاب مجمع البحار پارہ از حال او در کتاب اتحاف النبلاء ذکر کردہ ام خطیب در تاریخ بسند خود از محمد بن عباد
آوردہ کہ گفت لم یحفظ القرآن احد من الخلفاء الا عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ والمامون سیوطی گفتہ این حصر ممنوع است بلکہ
ابوبکر صدیق ہم حافظ بود علی الصحیح چنانکہ جمعی بدان تصریح کردہ منہم النووی فی تہذیبہ وہمچنین علی رضی اللہ عنہ گویند کہ وی
بعد وفات نبوی تمام قرآن را یاد گرفتہ انتہی لیکن در شیعہ کہ خود را بمذہب علی مرتضی واہل بیت باصفا بغلط انتساب میکنند
حافظی برای تمام قرآن از قدیم زمان تا الی الآن معلوم نیست واگر این معنی صحیح باشد معجزہ از معجزات قرآن است کہ اہل باطل را
بر حفظ وی قدرت نداد ونداد واہل حق را برای نگاہ داشت او از میان جملہ خلق برگزیدند والحمد للہ تعالی کہ عصابہ اہلسنت
وجماعت مختص است باین فضیلت تا آنکہ الوف حفاظ حدیث باوجود کثرت وتوفر احادیث نبویہ درین جماعت قدیما و
حدیثا یافتہ شدہ اند تا بحفظ قرآن کہ اصل اصول دین اسلام است چہ رسد واز علما چہ گفتہ آید کہ کوچکان وکودکان
وزنان وعامہ ایشان علی الدوام بحفظ قرآن بر لوکز بان توفیق یافتہ اند ومی یابند بلکہ این کارخانہ بفضلہ تعالی در
زمرہ روز افزون است وللہ الحمد ابن الساعی گفتہ در مجلس بیعت خلیفہ ظاہر حاضر شدم دیدم کہ وی در شباک قبہ با جامہ سفید
نشستہ است وبر دوش خود چادر نبوی صلعم گذاشتہ ووزیر رو بروی او بر منبر استادہ ودر استادخانہ یک زینہ فروتر از وے
قائم است ووی بیعت میگیرد بہر مردم ولفظ مبایعہ این است ابایع سیدنا ومولانا الامام المفترض الطاعۃ علی جمیع الانام
ابا نصر محمد الظاہر بامر اللہ علی کتاب اللہ وسنۃ نبیہ واجتہاد امیر المومنین وان لا خلیفۃ سواہ انتہی گویم بردہ نبویہ کہ خلفاء
عباسیہ تداول آن کردہ اند تحقیقش این است کہ سلفی در طیوریات بسند خود تا اصمعی از عمرو بن العلاء آوردہ کہ چون کعب بن
زہیر در حضرت نبوی قصیدہ بانت سعاد انشاد کرد آنحضرت صلعم چادر خود بسوی او افگند معاویہ در زمن خود آن چادر

مفتوح شد و در سنه بست و سوم کرمان و سجستان و مکران و اصبهان و نواحی آن بدست آمد و در آخر این سال عمر رضی الله عنه وفات فرمود بعد در خلافت عثمان
بسال اول بلاد ری و حصون بسیار از روم مفتوح شد و در سنه بست و ششم عثمان زیادت در مسجد نبوی کرد و سابور را گرفت و در سنه بست و هفتم قبرس بدست آمد و
ارجان و دارابجرد مفتوح شد و هم افریقیه فتح گردید و اندلس بدست آمد و در سنه بست و نهم اصطخر و فسا مفتوح گشت و در سنه سی ام جور و بلاد کثیره از ارض خراسان و
نیسابور و طوس و سرخس و مرو و بیهق بدست آمد تا آنکه در سنه سی و پنجم عثمان وفات کرد و بعد وی بزمانه علی بن ابی طالب حرب
جمل و صفین و نهروان وغیره پیش آمدند و ملکی جدید بدست نیامد تا آنکه امام حسن با معاویه بصلح گرائید و وی باجماع امت خلیفه شد
و این سال را عام الجماعه نام نهادند و در سنه چهل و سه رخج وغیره از بلاد سجستان و ودان و برقه و کور از بلاد سودان بدست آمد
ثعلبی وغیره گفته اند هی اول قضیه غیر فیها حکم النبی صلعم و در سنه پنج و چهل قیقان و در سنه پنجاه قهستان مفتوح شد و درین
سال معاویه بیعت ولایت عهد برای یزید از مردم گرفت و قصه حره در زمن وی واقع شد ابو جعفر باقر گفته اول من کسا الکعبه
الدیباج یزید بن معاویه و در سنه هفتاد و هفت در زمن عبد الملک بن مروان هرقله مفتوح شد و در سنه هشتاد و دو حصن سنان
از ناحیه مصیصه بدست آمد و غزوه ارمینیه و صنهاجه بمغرب رو داد و در سنه سه بعد هشتاد مدینه واسط بنا شد بانی او
حجاج است و هم در عهد او مدینه مغرب بنا ار دبیل و برذعه و فتح حصن تولق و اخرم اتفاق افتاد و طاعون فتیات واقع شد
و خلیفه بمرد بعده در زمن ولید بن عبد الملک بیکند و بخارا و سردانیه و مطموره و قمیقم و بحیره فرسان و جزیره طوانه و
جزیره منورقه و میورقه و نسف و کش و شومان و مداین و حصون بحر آذربیجان و تمام اقلیم اندلس و مدینه اربائیل و قرطبه
و دیبل و کرخ و بر هم و باجه البیضاء و خوارزم و سمرقند و سغد و کابل و فرغانه و شاش و سندره و موقان و مدینة الباب
و طوس و طولس وغیرها مفتوح شد و خلیفه بمرد ذهبی گفته عاش الجهاد فی ایامه و فتحت فیها الفتوحات العظیمة کایام عمر بن
الخطاب انتهی و از فتوحات ایام سلیمان بن عبد الملک است جرجان و حصن جدید و سردا و شقاء و طبرستان و صقالبه بعده
در زمن هشام بن عبد الملک قیصریه روم و خنجره و در سنه در ناحیه ملطیه مفتوح شد و ابو جعفر منصور خلیفه عباسی در سنه
یکصد و چهل بنا بغداد کرد و درین سال ربوندیه که قائل تناسخ بودند ظهور کردند و منصور ایشان را بکشت و طبرستان
را فتح نمود ذهبی گفته و فی سنة ثلث و اربعین یعنی بعد مائة شرع علماء الاسلام فی تدوین الحدیث و الفقه و التفسیر
قال و کثر تدوین العلم و تبویبه و دونت کتب العربیة و اللغة و التاریخ و ایام الناس و قبل هذا العصر کان الائمة یتکلمون
من حفظهم او یروون العلم من صحف صحیحة غیر مرتبة و در سنه چهل و شش غزوه قبرس رو داد و در سنه چهل و هشت
تمام ممالک بقبضه اقتدار منصور در آمد و هیبت عظیم از وی در دل افتاد و جز جزیره اندلس چیزی خارج نماند و
در آخر عمر سفیان ثوری و عباد بن کثیر را حبس کرد تا آنکه خود کشش بمرد ابو حنیفه کوفی در زمان او وفات کرد بعد
در ایام هارون رشید مدینه دلبه بدست آمد و هرقله و صقالبه مفتوح شد و چون مامون خلیفه شد اظهار قول بخلق
قرآن کرد و بر روم غزا نمود و حصن قره و ماجد مفتوح ساخت و در زمان معتصم بر روم غزا کردند و عموریه بدست آمد
و واثق قائل بود بخلق قرآن تا آنکه متوکل بزمانه خود اظهار میل بسوی سنت کرد و در سنه اربع و ثلثین محدثین بسامرا
آمدند و بجزیل عطا و اکرام مخصوص شدند و بروایت احادیث صفات و رویت مامور گردیدند تا آنکه ابو بکر بن ابی شیبه

شروع علماء الاسلام فی تدوین الحدیث و غیره

درین باب گفت سه و بعد فان السنة الیوم اصبحت معزرة حتی کان لم تدل ۃ تقول و تسطوا اذ اقیم منار باحط
منار الافک الزور من علی ۃ و ولی اخو الابداع فی الدین بار باؔ الی النار یہوی بہ براغیر مقبل و از عجائب سال خلافت
متوکل است کہ بادی در عراق وزید سخت گرم و زرع کوفہ و بصرہ و بغداد را یکسر بسوخت و مسافران را بکشت و تا پنجاہ روز
بایستاد و بہمدان رسید و زرع و مواشی آنجا را برباد ساخت و بموصل و سنجار متصل شد و مردم را از معاش و در اسواق
و مشی در طرقات باز داشت و خلقی عظیم را ہلاک کرد و پیش ازان بیکسال زلزلہ آمد در دمشق سخت ہولناک کہ از وی خانہا
بیفتاد و خلقی بسیار زیر آن بمرد و تا انطاکیہ ممتد شد و آنرا بر انداخت و بجزیرہ رسید و آنرا پاک بسوخت و بموصل آمد و پنجاہ
ہزار کس را بباد فنا داد و بعدہ در سنہ سبع و ثلثین آتشی در عسقلان ظاہر شد و بیوت و بیادر را بسوخت و تا سہ شب بایستاد
و نائب مصر رئیس قاضی قضاۃ مصر ابو بکر بن ابی اللیث جہمی را بتراشید و بر خری سوار کنانیدہ در شہر گردانید **فصل ششم**
در بیان حوادث زمانہ عباسیہ و جز آن سیوطی در تاریخ الخلفاء ذکر کردہ فی سنة اربعین سمع اہل خلاط صیحة عظیمة من جو
السماء فمات منہا خلق کثیر و وقع برد بالعراق کبیض الدجاج و خسف بثلث عشرة قریة بالمغرب فی سنة احدی و اربعین ماجت
النجوم فی السماء و تناثرت الکواکب کالجراد اکثر اللیل و کان امرا منکرا عجابا لم یعہد و فی سنة اثنتین و اربعین زلزلت الارض
زلزلة عظیمة بتونس و اعمالہا والری و خراسان و نیسابور و طبرستان و اصبہان و تقطعت الجبال و تشققت الارض بقدر ما یدخل
الرجل فی الشق و رجمت قریة السویداء بناحیة مصر من السماء و وزن حجر من الحجارة فکان عشرة ارطال و سار جبل بالیمن
علیہ مزارع اہلہ حتی اتی مزارع آخرین و وقع بحلب طائر ابیض دون الرخمة فی رمضان فصاح یا معشر الناس اتقوا اللہ اللہ اللہ
فصاح اربعین صوتا ثم طار و جاء من الغد ففعل کذلک و کتب البرید بذلک اشہد علیہ خمسمائة انسان سمعوہ و فی سنة خمس
و اربعین عمت الزلازل الدنیا فاخربت المدن والقلاع والقناطر و سقط من انطاکیة جبل فی البحر و سمع من السماء اصوات
ہائلة و زلزلت مصر و سمع اہل بلبیس من ناحیة مصر صیحة ہائلة فمات خلق من اہلہا و غارت عیون مکة فارسل المتوکل مائة
الف دینار لاجراء الماء من عرفات الیہا قال الثعالبی و من العجائب ان اعرق الاکاسرة فی الملک و ہو شیرویہ قتل اباہ
فلم یعش بعدہ الا ستة اشہر و اعرق الخلفاء فی الخلافة و ہو المنتصر قتل اباہ فلم یمتع بعدہ سنة اشہر و فی سنة ستین
من ایام المعتمد وقع غلاء مفرط فی الحجاز و العراق و بلغ کر الحنطة فی بغداد مائة و خمسین دینارا و فی ایامہ قتل صاحب الزنج و
کان ادعی انہ ارسل الی الخلق فرد الرسالة و انہ مطلع علی المغیبات و ذکر الصولی انہ قتل من المسلمین الف الف و خمسمائة
الف آدمی و فی ایامہ ظہرت دعوة المہدی عبید اللہ بن عبید فی الیمن و اقام علی ذلک الی سنة ثمان و ثمانین فغار نیل
مصر فلم یبق منہ شیء و غلت الاسعار و ظہرت القرامطة بالکوفة و ہم نوع من الملاحدة و ممن مات فی ایامہ البخاری و مسلم و ابو داود
والترمذی و ابن ماجة و داود الظاہری و فی اول سنة اختلف فیہا المعتضد منع الوراقین من بیع کتب الفلاسفة و ما شاکلہا و منع
القصاص و المنجمین من القعود فی الطریق و فیہا ورد کتاب من الدیبل ان القمر کسف فی شوال و ان الدنیا اصبحت مظلمة
الی العصر فہبت ریح سوداء فدامت الی ثلث اللیل و اعقبہا زلزلة عظیمة اذہبت عامة المدینة فکان عدة من اخرج من
من تحت الردم مائة الف و خمسین الفا و فی سنة احدی و ثمانین فتحت عموریة فی بلاد الروم و فیہا غارت میاہ الری

وطبرستان حتى بيع الماء ثلثة ارطال بدرهم وقحط الناس واكلوا الجيف وفي سنة اربع بعد المائتين ظهرت بمصر حمرة عظيمة حتى
كان الرجل ينظر الى وجه الرجل فيراه احمر وكذا الحيطان فتضرع الناس بالدعاء الى الله تعالى وكانت من العصر الى الليل وفي
سنة خمس هبت ريح صفراء بالبصرة ثم صارت خضراء ثم صارت سوداء وامتدت في الامصار ووقع عقبها برد وزنة البردة
مائة وخمسون درهما وقلعت الريح نحو خمسمائة نخلة ومطرت قرية حجارة سوداء وبيضاء وفي سنة تسع وثمانين في ايام المكتفي
زلزلت بغداد زلزلة عظيمة ودامت اياما وفيها هبت ريح عظيمة بالبصرة قلعت عامة نخلها ولم يسمع بمثل ذلك وفيها فتحت
الطالية باللام في بلاد الروم وغنم منها ما لا يحصى من الاموال وفي سنة اثنتين زادت دجلة زيادة لم ير مثلها حتى خربت بغداد
وبلغت الزيادة احدى وعشرين ذراعا ومات في ايامه البزار صاحب المسند قال الذهبي اختل النظام كثيرا في ايام المقتدر لصغره
وفي سنة ثلثمائة ساخ جبل بالدينور في الارض وخرج من تحته ماء كثير اغرق القرى وفيها ولدت بغلة فلوا فسبحان القادر على
ما يشاء وفي سنة اربع وقع الخوف ببغداد من حيوان يقال له الزبزب ذكر الناس انهم يرونه بالليل على الاسطحة وانه ياكل
الاطفال ويقطع ثدي المرأة فكانوا يتحارسون ويضربون بالطاسات ليهرب واتخذ الناس لاطفالهم مكاب ودام عدة ليال وفي
سنة ست فتح مارستان وفي سنة ثمان غلت الاسعار ببغداد ووقع النهب ورجموا الوزير ودام القتال اياما وجرت امور وحروب يطول شرحها وفي سنة
تسع قتل الحلاج بافتاء القاضي ابي عمر والفقهاء والعلماء انه حلال الدم وفتحت فرغانة على يد والي خراسان وجمدت دجلة بالموصل و
عبرت عليها الدواب وهذا لم يعهد قال الثعلبي نادرة لم يل الخلافة من اسمه جعفر الا المتوكل والمقتدر فقتلا جميعا المتوكل ليلة الاربعاء
والمقتدر يوم الاربعاء ومات في ايامه يوسف بن يعقوب القاضي ومحمد بن ابي داود الظاهري والجنيد شيخ الصوفية والنسائي
صاحب السنن والجبائي شيخ المعتزلة وابو بكر الروياني صاحب المسند وابن المنذر الامام وابن جرير الطبري وابن خزيمة وابو عوانة
صاحب الصحيح وابو بكر بن ابي داود السجستاني ومات في ايام القاهر من الاعلام الطحاوي شيخ الحنفية وظهر في ايام الراضي الشلمغاني
وقد شاع انه ادعى الالهية وانه يحيي الموتى فقتل وصلب وفيها توفي ابو جعفر السجزي احد الحجاب قيل بلغ من العمر مائة واربعين سنة وفيها
انقطع الحج من بغداد الى سنة سبع وعشرين وفيها هبت ريح عظيمة ببغداد واسودت الدنيا واظلمت من العصر الى المغرب وانقضت النجوم
سائر الليل انقضاضا عظيما ما روي مثله واختل الامر جدا وصارت البلاد بملوك الطوائف ولم يبق بيد الراضي غير بغداد والسواد
وفي سنة ثمان وعشرين غرقت بغداد غرقا عظيما حتى بلغت زيادة الماء تسعة عشر ذراعا وغرق الناس والبهائم وانهدمت الدور
وفي سنة ثلثين من ايام المتقي كان الغلاء ببغداد فبلغ كر الحنطة ثلثمائة وستة عشر دينارا واشتد القحط واكلوا الميتات وكان
قحطا لم ير ببغداد مثله ابدا وفي ايام المطيع اشتد الغلاء ببغداد حتى اكلوا الجيف والروث وماتوا على الطرق واكلت الكلاب
لحومهم وبيع العقار بالرغفان ووجدت الصغار مشوية مع المساكين واشتري لمعز الدولة كر دقيق بعشرين الف درهم و
الكر سبعة عشر قنطارا بالدمشقي وفي سنة تسع وثلاثين اعيد الحجر الاسود الى موضعه وجعل له طوق فضة يشد به وزنه ثلثة آلاف
وسبعمائة وسبعة وسبعون درهما ونصف قال محمد بن نافع الخزاعي تاملت الحجر الاسود وهو مقلوع فاذا السواد في راسه فقط وسائره
ابيض وطوله قدر عظم الذراع وفي سنة احدى واربعين ظهر قوم من التناسخية فيهم شاب يزعم ان روح علي انتقلت اليه وامرأته
تزعم ان روح فاطمة انتقلت اليها وآخر يدعي انه جبريل فضربوا وفي سنة اربع واربعين زلزلت مصر زلزلة صعبة هدمت

البیوت ودامت ثلث ساعات وفزع الناس الی الله بالدعاء وفی سنة ست واربعین نقص البحر ثمانین ذراعا وظهر فیه
جبال وجزائر واشیاء لم تعهد وکان بالری ونواحیها زلازل عظیمة وخسف بمائة وخمسین قریة من قری الری واتصل الامر
الی حلوان فخسف باکثرها وقذفت الارض عظام الموتی وتفجرت منها المیاه وتقطع بالری جبل وعلقت قریة بین السماء والارض
بمن فیها نصف النهار ثم خسف بها وانخرقت الارض خروقا عظیمة وخرج منها میاه منتنة ودخان عظیم هکذا نقل ابن الجوزی
وفی سنة سبع واربعین عادت الزلازل بقم وحلوان والجبال فاتلفت خلقا عظیما وجاء جراد وطبق الدنیا فاتی علی جمیع الغلات
والاشجار وفی سنة اثنتین وخمسین یوم عاشوراء الزم معز الدولة الناس بغلق الاسواق ومنع الطباخین من الطبیخ ونصبوا
القباب فی الاسواق وعلقوا علیها المسوح واخرجوا النساء منشرات الشعور یلطمن فی الشوارع ویقمن المأتم علی الحسین هذا
اول یوم نیح علیه ببغداد واستمرت هذه البدعة سنین وفی سنة تسع وخمسین انقض بالعراق کوکب عظیم اضاءت منه الدنیا حتی
صار کانه شعاع الشمس وسمع بعد انقضاضه صوت کالرعد الشدید ومات فی ایام المطیع المتنبی الشاعر وابن حبان صاحب الصحیح
وفی سنة ثمان وسبعین من ایام الطائع اشتد الغلاء ببغداد جدا وظهر الموت بها ولحق الناس بالبصرة حر وسموم تساقط منه وجاءت
ریح عظیمة بفم الصلح خرقت الدجلة حتی ذکر انه بانت ارضها وغرقت کثیر من السفن واحتملت زورقا منحدرا وفیه دواب فطرحت ذلک
فی ارض جوخی فشوهد بعد ایام ومات فی ایامه من الاعلام ابن السنی الحافظ وابن عدی والقفال الکبیر وغیرهم وفی سنة [illegible]
من ایام القادر ظهر بسجستان معدن ذهب فکانوا یحفرون من التراب [illegible] الاحمر وفی سنة اربعمائة نقصت دجلة نقصا
لم یعهد واکتریت لاجل جزائر ظهرت ولم یکن قبل ذلک ومات الدارقطنی الحافظ [illegible] والخطابی والجوهری صاحب
الصحاح وفی ایام القائم مات الظاهر العبیدی صاحب مصر واقیم ابنه المستنصر بعده وهو ابن سبع سنین فاقام فی الخلافة ستین
سنة واربعة اشهر قال الذهبی لا اعلم احدا فی الاسلام لا خلیفة ولا سلطانا اقام هذه المدة وفی ایامه کان الغلاء بمصر الذی
ما عهد مثله منذ زمان یوسف فاقام سبع سنین حتی اکل الناس بعضهم بعضا حتی قیل بیع رغیف بخمسین دینارا وفی سنة
ثمان ظهر کوکب کانه دارة القمر لیلة تمامه بشعاع عظیم وهال الناس ذلک اقام عشر لیال ثم تناقص ضوءه وغاب وفی سنة ستین
کانت بالرملة الزلزلة الهائلة التی خربتها حتی طلع الماء من رؤس الآبار وهلک من اهلها خمسة وعشرون الفا وابعد البحر
عن ساحله مسیرة یوم فنزل الناس الی ارضه یلتقطون السمک فرجع الماء علیهم فاهلکهم [illegible]
وانتشر [illegible] وذهبت [illegible] وکان الوباء فی [illegible] الی الغایة واشتد الغلاء [illegible] اکلت امرأة رغیفا بالف دینار
وکثر الوباء الی الغایة وکان الغرق العظیم [illegible] ذراعا ولم یقع مثل ذلک قط وهلکت الاموال
والانفس والدواب ورکبت الناس فی السفن [illegible] واقام الخلیفة [illegible] الی الله
وصارت بغداد [illegible] ومات [illegible] فی ایام [illegible] ابن سینا شیخ الفلاسفة وابو نعیم
صاحب الحلیة وابن بطال شارح البخاری وابن [illegible] فی ایام المقتدی فی سنة [illegible]
بغداد ابو نصر القشیری [illegible] علیهم [illegible]
[illegible]

الذہبی وآل سلجوق ہم ملوک بلد الروم وقد امتدت ایامہم وبقی منہم بقیۃ الی زمن بیبرس وفی سنۃ ثمان وسبعین
ہاجت ریح سوداء ببغداد واشتد الرعد والبرق وسقط رمل وتراب کالمطر ووقعت عدۃ صواعق فظن الناس انہا القیامۃ
وبقیت ثلاث ساعات بعد العصر وقد شاہد ہذہ الکائنۃ الامام ابوبکر الطرطوشی واوردہا فی امالیہ واستولت الفرنج علی جمیع
جزیرۃ صقلیۃ وہی اول ما فتحہ المسلمون بعد المائتین وحکم علیہا آل الاغلب الی ان استولی العبیدی علی المغرب مات فی ایامہ
البزدوی شیخ الحنفیۃ وفی ایام المستظہر فی سنۃ تسع وثمانین اجتمعت الکواکب السبعۃ سوی زحل فی برج الحوت فحکم المنجمون
بطوفان یقارب طوفان نوح فاتفق ان الحجاج نزلوا فی دار المناقب فاتاہم سیل فاغرقہم وانتشرت دعوۃ الباطنیۃ باصبہان
واخذت الفرنج بیت المقدس بعد حصار شہر ونصف وقتلوا بہ اکثر من سبعین الفا منہم جماعۃ من العلماء والعباد والزہاد وہدموا المشاہد
وللابیوردی فی ذلک ؎ مزجنا دماء بالدموع السواجم ۞ فلم یبق منا عرضۃ للمراجم ۞ وشر سلاح المرء دمع یفیضہ ۞ اذا الحرب شبت
نارہا بالصوارم ۞ فایہا بنی الاسلام ان وراءکم ۞ وقائع یلحقن الذری بالمناسم ۞ الی آخرہا قال ثم اخذ الفرنج بلد سروج وحیفا
وارسوف وقیساریۃ وفی ایامہ کان ببغداد جدری مفرط مات فیہ خلق من الصبیان لا یحصون وتبعہ وباء عظیم وفی سنۃ
تسع وتسعین ظہر رجل بنواحی نہاوند فادعی النبوۃ وتبعہ خلق فاخذ وقتل وعظم بلاء المسلمین بالفرنج وہبت بمصر ریح سوداء
مظلمۃ اخذت بالانفاس حتی لا یبصر الرجل یدہ ونزل علی الناس رمل وایقنوا بالہلاک ثم تجلی قلیلا وعاد الی الصفرۃ وکان
ذلک من العصر الی بعد المغرب وجاء سیل عرم غرق سنجار وسورہا وہلک خلق کثیر حتی ان السیل اخذ باب المدینۃ فذہب عدۃ
فراسخ واختفی تحت التراب الذی جرہ السیل وظہر بعد سنین وسلم طفل فی سریرہ حملہ السیل فتعلق السریر بزیتونۃ وعاش
وکبر ومات فی ایامہ السمعانی والخطیب التبریزی والکیا الہراسی والغزالی والشاشی ثم جاء عہد المسترشد وزلزلت بغداد
مرارا کثیرۃ ودامت کل یوم خمس مرات او ست والناس یستغیثون وقام عشرین یوما وفی سنۃ اربع وعشرین بعد ان جاء
من ایامہ ارتفع سحاب امطر بلد الموصل نارا احرقت من البلد مواضع ودورا کثیرۃ وفی سنۃ تسع وثمانین واربعمائۃ من ایام المقتفی
رقب الہلال لیلۃ الثلاثین من شہر رمضان فلم یر فاصبح اہل بغداد صائمین لتمام العدۃ فلما امسوا رقبوا الہلال فما راوہ ایضا وکانت
السماء جلیۃ صاحیۃ ومثل ہذا لم یسمع بمثلہ فی التواریخ وفی سنۃ ثلاث وثلاثین کان بجنزۃ زلزلۃ عظیمۃ عشرۃ فراسخ فی مثلہا
فاہلکت خلائق ثم خسف بجنزۃ وصار مکان البلد ماء اسود ثم جاءت زلزلۃ عظیمۃ وماجت بغداد نحو عشر مرات وتقطع منہا
جبل بحلوان وجاء بالیمن مطر کلہ دم وصارت الارض مرشوشۃ بالدم وبقی اثرہ فی ثیاب الناس قال ابن الجوزی من ایام المقتفی
عادت بغداد والعراق الی ید الخلفاء ولم یبق لہا منازع وقبل ذلک من دولۃ المقتدر الی وقتہ کان الحکم للمتغلبین من الملوک
ولیس للخلیفۃ معہم الا اسم الخلافۃ انتہی ومات فی ایامہ المازری والزمخشری وابن عطیۃ وابن العربی والقاضی عیاض ومن اخبار
المستنجد قال الذہبی مازالت الحمرۃ الکثیرۃ تعرض فی السماء منذ مرض وکانت تری ضوءہا علی الحیطان ومات فی ایامہ الدیلمی
صاحب مسند الفردوس وعبد القادر الجیلی والسمعانی ثم جاء المستضیء وفی ایامہ ضعف الرفض ببغداد ووہی وامن الناس وخطب لہ
بالیمن وبرقۃ وتوزر ومصر الی اسوان ووقع برد بالسواد کالنارنج ہدم الدور وقتل جماعۃ وکثیرا من المواشی وزادت دجلۃ
زیادۃ عظیمۃ بحیث غرقت بغداد وزادت الفرات ایضا واہلکت قری ومزارع وابتہل الخلق الی اللہ ومن العجائب ان ہذا

الماء على هذه الصفة و نخيل قد هلكت مزارعه بالعطش و في سنة اربع وسبعين هبت ببغداد ريح شديدة نصف الليل و ظهرت
اعمدة مثل النار في اطراف السماء و استغاث الناس استغاثة شديدة و بقي الامر على ذلك الى السحر و مات في ايامه الحافظ
ابن عساكر من حفدة الشافعي و من الحوادث في ايام الناصر انه ولد بالعلث ولد طول جبهته شبر و اربع اصابع و له اذن واحدة
و في سنة اثنتين و ثمانين اجتمع الكواكب الستة في الميزان فحكم المنجمون بخراب العالم في جميع البلاد بطوفان الريح فشرع الناس في
حفر مغارات في التخوم و انتظروا الليلة التي وعدوا فيها بريح كريح عاد فلم يأت فيها شيء و لا هبت فيها النسيم بحيث اوقدت الشموع
فلم تتحرك فيها ريح تطفئها و مما قيل فيه قول ابي الغنائم محمد بن المعلم ؎ قل لابي الفضل قول معترف ٭ مضى جمادى و جاءنا رجب ٭
و ما جرت زعزع كما حكموا ٭ و لا بدا كوكب له ذنب ٭ كلا و لا اظلمت ذكاء و لا ٭ بدت اذن في قرنها الشهب ٭ يقضي عليها من ليس يعلم ما
يقضي عليه هذا هو العجب ٭ قد بان كذب المنجمين في ٭ اي مقال قالوا فما كذبوا ٭ و في سنة ثلاث و ثمانين اتفق ان اول يوم في السنة
كان اول ايام الاسبوع و اول السنة الشمسية و اول سني الفرس و الشمس و القمر في اول البروج و كان ذلك من الاتفاقات
العجيبة و فيها كانت الفتوحات الكثيرة منها فتح بيت المقدس من يد الفرنج و من الغرائب ان ابن برجان ذكر في تفسير الم غلبت الروم ان
بيت المقدس يبقى في يد الروم الى سنة ثلث و ثمانين و خمسمائة ثم يغلبون و يفتح و يصير دار الاسلام الى آخر الابد اخذا من حساب
الآية فكان كذلك قال ابو شامة و قد مات ابن برجان قبل ذلك ٭ و هبت ريح سوداء بمكة عمت الدنيا و وقع على الناس رمل احمر
و وقع من الركن اليماني قطعة و في سنة تسعين و ثلث انقض كوكب عظيم سمع لانقضاضه صوت هائل و اهتزت الدور و الاماكن فاستغاث
الناس و اعلنوا بالدعاء و ظنوا ذلك من امارات القيامة و توقف النيل بمصر بحيث كسر او لم يكمل ثلاثة عشر ذراعا و كان الغلاء المفرط
بحيث اكلوا الجيف و الآدميين و فشا اكل بني آدم و اشتهر و رؤي من ذلك العجب العجاب تعدوا الى حفر القبور و اكل الموتى و تمزق اهل مصر
كل ممزق و كثر الموتان من الجوع بحيث كان الماشي لا يقع قدمه او بصره الا على ميت او من هو في السياق و هلك اهل القرى قاطبة بحيث
ان المسافر يمر بالقرية فلا يرى فيها نافخ نار و يجد البيوت مفتحة و اهلها موتى و قد حكى الذهبي في ذلك حكايات يقشعر الجلد من
سماعها قال و صارت الطرق مزرعة بالموتى و صارت لحومهم للطير و السباع و بيعت الاحرار و الاولاد بالدراهم اليسيرة و
استمر ذلك الى اثناء سنة ثمان و تسعين و في سنة سبع و تسعين جاءت زلزلة كبرى بمصر و الشام و الجزيرة فاخربت اماكن
كثيرة و قلاعا و خسفت قرية من اعمال بصرى و في سنة تسع و تسعين في سلخ المحرم ماجت النجوم و تطايرت تطاير الجراد
و دام ذلك الى الفجر و انزعج الخلائق و ضجوا الى الله تعالى و لم يعهد ذلك الا عند ظهور رسول الله صلعم و في سنة ست و ستمائة
كان ابتداء امر التتار و ممن مات في ايام الناصر من الاعلام الحافظ السلفي و ابن الانباري و الميهني و البرهان صاحب الهداية
و قاضي خان و ابن الجوزي و ابن الاثير صاحب جامع الاصول و الفخر الرازي و الحافظ عبد الغني المقدسي و ابن قدامة
الحنبلي و في سنة اثنتين و خمسين و ستمائة من ايام المستعصم ظهرت نار في ارض عدن و كان يطير شررها في الليل الى البحر و يصعد
منها دخان عظيم في النهار و في سنة اربع و خمسين ظهرت النار بالمدينة النبوية و بدا دوي عظيم ثم زلزلة عظيمة فكانت
ساعة بعد ساعة الى ان ظهرت نار عظيمة في الحرة قريبا من قريظة قال ابو شامة و قال الذهبي امر هذه النار متواتر و هي
مما اخبر به المصطفى صلعم و سياتي ذكرها في الباب الثاني من هذا الكتاب ان شاء الله تعالى ثم ركن المستعصم الى وزيره ابن العلقمي

الرافضی فاهلک الحرث والنسل ولعب بالخلیفة کیف اراد وباطن التتار وناصحهم واطمعهم فی المجیٔ الی العراق واخذ بغداد وقطع الدولة العباسیة لیقیم خلیفة من آل علی وصار اذا جاء خبر منهم کتمه عن الخلیفة ویطالع باخبار الخلیفة التتار الی ان حصل ما حصل قال الموفق عبد اللطیف فی خبر التتار هو حدیث یاکل الاحادیث وخبر یطوی الاخبار وتاریخ ینسی التواریخ ونازلة تصغر کل نازلة وفادحة تطبق الارض وتملؤها ما بین الطول والعرض وهذه الامة لغتهم مشوبة بلغة الهند لانهم فی جوارهم وبینهم وبین مکة اربعة اشهر وهم بالنسبة الی الترک عراض الوجوه واسعو الصدر خفاف الاعجاز صغار الاطراف سمر الالوان سریعو الحرکة فی الجسم والرای تصل الیهم اخبار الامم ولا تصل اخبارهم الی الامم ونساؤهم یقاتلن کرجالهم وقال غیره ارض التتار باطراف بلاد الصین وهم سکان براری ومشهورون بالشر والغدر وکان هلاک المستعصم علی ایدیهم ولتقی الدین بن ابی الیسر قصیدة مشهورة فی بغداد وهی هذه ع لسائل الدمع عن بغداد اخبار فما وقوفک والاحباب قد ساروا یا زائرین الی الزوراء لا تفدوا فما بذاک الحمی والدار دیار الی آخرها قال وممن مات فی ایامه الحافظ السخاوی وابن الحاجب النحوی والزملکانی والمجد ابن تیمیة وسبط ابن الجوزی ومات فی مدة انقطاع الخلافة من الاعلام المنذری والشاذلی وابن الابار مورخ اندلس وفی سنة ٦٦٣ زلزلت مصر زلزلة عظیمة وکثر الحریق بالقاهرة فی عدة مواضع وفی سنة ٦٧٩ یوم عرفة وقع بدیار مصر برد کبار وصواعق وفی سنة ٦٩٤ دخل فی الاسلام قازان بن ارغون بن ابغا بن هلاکو ملک التتار وفرح الناس بذلک وفشا الاسلام فی جیشه وفی سنة ٧١٧ زاد النیل زیادة کثیرة لم یسمع بمثلها وغرق منها بلاد کثیرة وناس کثیرون وفی سنة ٧٣٤ زاد النیل ایضا کذلک ومکث علی الارض ثلثة اشهر ونصفا وکان ضرره اکثر من نفعه وفی سنة ٧٣٨ عمرت سقوف المسجد الحرام بمکة والابواب وظاهره وما یلی باب بنی شیبة وفی سنة ٧٤٩ کان الطاعون العام الذی لم یسمع بمثله وفی سنة ٧٥٣ کان لبطرابلس بنت تسمی نفیسة زوجت بثلثة ازواج ولا یقدرون علیها یظنون ان بها رتقا فلما بلغت خمس عشرة سنة غارت ثدیاها ثم جعل یخرج من محل الفرج شیٔ قلیلا قلیلا الی ان برز منه ذکر قدر اصبع وانثیان وکتب بذلک فی محاضر قاله ابن کثیر وغیره وفی ابتداء سنة ٧٧٣ کان خروج الطاغیة تمرلنگ الذی اخرب البلاد واباد العباد واستمر یعثو فی الارض بالفساد الی ان هلک الی لعنة اللّٰه فی سنة ثلث وسبعین وسبعمایة وکان اصله من ابناء الفلاحین ونشأ یسرق ویقطع الطریق ثم انضم الی خدمة صاحب خیل السلطان ثم قام مکانه بعد موته ومازال یترقی الی ان وصل الی ما وصل قال بعضهم خرج فی سنة عذاب یعنی بحساب الجمل ثلثا وفی سنة ٧٩٢ ورد کتاب من حلب یتضمن ان اماما قائما یصلی وان شخصا عبث به فی صلوته فلم یقطع الامام الصلوة حتی فرغ وحین سلم انقلب وجه العابث وجه خنزیر وهرب الی غابة هناک فعجب الناس من هذا الامر وکتب بذلک محضر وفی سنة ٧٩١ فی شعبان احدث المؤذنون عقب الاذان الصلوة والتسلیم علی النبی صلعم وهذا اول ما احدث وکان الآمر المحتسب نجم الدین الطبندی وفی سنة ٨١٢ کسر النیل فی اول یوم من مسری وبلغت الزیادة اثنین وعشرین ذراعا وفی سنة ٨١٩ ظهر بمصر شخص یدعی انه یصعد الی السماء ویشاهد الباری تعالی ویکلمه واعتقده جمع من العوام فعقد له مجلس واستتیب فلم یتب فعلق المالکی الحاکم بقتله علی شهادة اثنین بانه حاضر العقل فشهد جماعة من اهل الطب انه مختل العقل فقید فی البیمارستان وفی سنة ٨٢١ ولدت بلبیس جاموسة سولودا براسین وعنقین واربعة ایدی وسلسلتی ظهر وذنب واحد ورجلین اثنین لا غیر

فی خبر التتار

خروج تمرلنگ

وفرج واحد انتہی والذنب المفروق باثنین فکانت من بدیع صنع اللہ وفی سنہ ۷۲۲ وقع زلزلۃ عظیمۃ بارزنجان فہلک بسببہا
عالم کثیر وفی سنہ ۷۲۳ ذبح جمل بغزۃ فاضاء لحمہ کما یضیئ الشمع ورمی منہ قطعۃ لکلب فلم یاکلہا وفی سنہ ۷۲۴ استمرت زیادۃ النیل الی
آخر ہاتور وغرق بذلک زرع کثیر وفی سنہ ۷۲۵ ولدت فاطمۃ بنت القاضی جمال الدین البلقینی ولدا خنثی لہ ذکر وفرج ویدان زائدتان
فی کتفہ وفی راسہ قرنان کقرنی الثور ومات بعد ساعۃ وفیہا زلزلت القاہرۃ زلزلۃ لطیفۃ وفیہا کسر النیل فی ثامن عشرین آبیب
وفی سنہ ۸۸۶ زلزلت الارض یوم الاحد بعد العصر سابع عشر المحرم زلزلۃ صعبۃ ماجت منہا الارض والجبال والابنیۃ مجیئا وذہابا
ودامت لحظۃ لطیفۃ ثم سکنت فالحمد للہ علی سکونہا وسقط بسببہا شرافۃ من المدرسۃ الصالحیۃ علی قاضی القضاۃ الحنفی
شرف الدین بن عبد البر فانا للہ وانا الیہ راجعون وفی ہذہ السنۃ فی ربیع الاول قدم الی مصر من الہند رجل یسمی خاکی زعم
ان عمرہ مائتان وخمسون سنۃ فاجتمعت بہ فاذا ہو رجل قوی لحیتہ کلہا سوداء لا یجوز العقل ان عمرہ سبعون سنۃ فضلا عن
اکثر من ذلک ولم یات بحجۃ علی ما یدعیہ والذی اقطع بہ انہ کذاب ومما سمعتہ منہ انہ قال انہ حج وعمرہ ثمانی عشرۃ سنۃ ثم رجع الی
الہند فسمع بذہاب التتار الی بغداد ولیاخذوہا وانہ قدم الی مصر زمن السلطان حسن قبل ان یبنی مدرستہ ولم یذکر شیئا یستوضح
بہ علی قولہ وفی ہذہ السنۃ قدم کتب من المدینۃ الشریفۃ تتضمن ان فی لیلۃ ثالث عشر رمضان نزلت صاعقۃ من السماء علی
المدینۃ فاحرقتہا واحرقت سقوف المسجد الشریف وما فیہ من خزائن وکتب ولم یبق سوی الجدران وکان امرا مہولا انتہی من تاریخ
الخلفاء للسیوطی وقال اعتمدت فی الحوادث علی تاریخ الذہبی وابن کثیر وعلی المسالک ذیلہ وانباء الغمر لابن حجر وقال قال
ابن ابی حاتم فی تفسیرہ عن عبد اللہ بن عمرو بن العاص قال ما کان منذ کانت الدنیا راس مائۃ سنۃ الا کان عند راس المائۃ امر
قلت کان عند راس المائۃ الاولی من ہذہ الامۃ فتنۃ الحجاج وما ادراک ما الحجاج وفی المائۃ الثانیۃ فتنۃ الامین حتی جمع اخیہ المامون
ودرست محاسن بغداد وباد اہلہا ثم قتلہ ثم امتحان الناس بخلق القرآن وہی اعظم الفتن فی ہذہ الامۃ واولہا بالنسبۃ الی الدعاء الی
البدعۃ ولم یدع خلیفۃ قبلہ الی شیء من البدع وفی المائۃ الثالثۃ خروج القرمطی وناہیک بہ ثم فتنۃ المقتدر لما خلع وبویع ابن المعتز
واعید المقتدر ثانی یوم وذبح القاضی وخلقا من العلماء ولم یقتل قاض قبلہ فی ملۃ الاسلام ثم فتنۃ تفرق الکلمۃ وتغلب المتغلبین
علی البلاد واستمر ذلک الی الآن ومن جملۃ ذلک ابتداء الدولۃ العبیدیۃ وناہیک بہم افسادا وکفرا وقتلا للعلماء والصلحاء
وفی المائۃ الرابعۃ کانت فتنۃ الحاکم بامر ابلیس لا بامر اللہ وناہیک بما فعل وفی المائۃ الخامسۃ اخذ الفرنج الشام وبیت المقدس
وفی المائۃ السادسۃ کان الغلاء الذی لم یسمع بمثلہ منذ زمن یوسف وکان ابتداء التتار وفی المائۃ السابعۃ کانت فتنۃ
التتار العظمی التی لم یسمع مثلہا اسالت دماء اہل الاسلام بحارا وفی المائۃ الثامنۃ کانت فتنۃ تمرلنک التی استصغرت بالنسبۃ
الیہا فتنۃ التتار علی عظمہا واسأل اللہ تعالی ان یقبضنا الی رحمتہ قبل وقوع فتنۃ المائۃ التاسعۃ بجاہ محمد صلی اللہ
علیہ وآلہ واصحابہ وسلم انتہی **قف** در تاریخ گزیدہ آوردہ در یک سال در قزوین شخصی خربزہ را پارہ کرد نوری ازان برآمد
چنانچہ آن خانہ روشن شد تا سی شبانہ روز ازان خربزہ نور می تافت و خلق فوج فوج مردم بدیدن آن می شتافتند و ہم درین
سال در قزوین زنی دختری آورد نیمہ زیرین بر شکل دختران نیمہ بالا از ناف دو پیکر شدہ چہار دست داشت و دو سر ہم
منتہی بود تا یکدیگر را می بوسید و آن بچہ تا شش ماہ در حیات بود و در اول عہد سلطان ابو

در ایران گوساله دیدم که چهار چشم داشت و دو پا و هم در عهد او مردی بود که تمام اندامش موی چون موی خرس داشت و لحیه او تا کمر او کلامش مفهوم نمیشد و بگدائی اوقات میگذرانید تا فوت شد و در بعض بلاد زنی ظاهر شد که روی و دستهایش پر موی بود مانند خرس و دندان زیرین نداشت و سخنش را کسی نمی فهمید مردم میگفتند که خرس با مادرش جمع شده لاجرم این تحفه غریب آورده و در جامع الحکایات گفته در زمان سلطان التمش این نوع کسی را دیدم و او را دختری شد هم برین هیئت و سلطان او را نزد مستنصر عباسی فرستاد و در عهد اولجایتو سلطان بولایت خولنجان قومش دختری را در وقت بلوغ زنار ه کرد بعد از چند روز آلت مردی و خصیتین از و بیرون آمده مرد شد و در بغداد شخصی محمد نام را دختری بود که در حالت زفاف از قوت دخول شوهر از و آلت رجولیت پیدا شده زن خواست و او را فرزندان شدند و طاهر مروی گفته مردی را دختری بود چهار ساله روزی آن دختر بر خود حرکتی عنیف کرد که لرزه عظیم بر وی افتاد و موضع قبل را بشگافت از انجا قضیب با خصیتین بدر آمد چنانچه آلت مردی ظاهر شد و علامه قطب الدین در شرح کلیات قانون آورده که دختر نجم الدین حفص که از علماء خوارزم بود فرزندی متولد نمود سرش چون سر آدمی و بدنش چون بدن ماری و ده ماه در حیات بود و پیش مادر آمده شیر میخورد و در برکه آب که دران حوالی بود خود را انداخته شنا میکرد و باز بدستور نزد مادر آمده شیر میخورد آخر بفتوای فقها مقتول گشت یافعی گفته در سنه ثمان و خمسین و اربعمائة در بغداد دختری بوجود آمد که دو سر و دو گردن داشت در یک بدن قاضی میر حسین یزدی در شرح ابیات مرتضوی گفته طفلی در یزد متولد شد در مهد سخنان میگفت و قرآن میخواند و از احوال خفیه خبر میداد سری بزرگ داشت چون دو ساله شد وفات یافت از ابو علی منقول ست که در حوالی جرجان آهن پاره که بوزن یکصد و پنجاه من بود از هوا در افتاد اهالی آنحوالی آواز عظیمی شنیدند و چون او را نزد والی جرجان بردند سلطان محمود قدری ازان طلب داشت هرچند خواستند که چیزی ازان جدا کنند میسر نشد آخر بتدبیر آهنگران ماهر قطعه از آن جدا ساخته نزد سلطان روان کردند وی هرچند جهد کرد که تیغی ازان ترتیب کند صورت نبست چه اجزای آن بر شکل جاورس بهم اتصال یافته بودند در غایت صلابت و ابو نصر بن ابی منصور هم گفته در طبرستان چیزی بهمان وضع از آسمان بزیر افتاد که نه سنگ بود و نه آهن کسی را معلوم نشد که چه بود و ابن جوزی گفته در سنه عشرین و مائة در حینی که سلطان محمود بعزم تسخیر بعراق آمده در حوالی بغداد تگرگی عظیم بارید یکی ازان جمله در وزن زیاده از صد رطل بود و در سنه ست و اربعین و ستمائة در عهد طاهر بن حکم شبی ستاره نورانی ظاهر شد و مدتی پرتو آن تمامی شهر را روشن کرد و چون روز منور گردید و بعد ازان ایام کافه انام به بلای قحط و غلا مبتلا گشتند و در زمان مطیع در یکی از لیالی شهر فریجه ستاره چنان بدرخشید که همچو آفتاب تمامی روی زمین را روشن ساخت بعد ازان صوتی چون رعد شدید مسموع خلائق شد و در مصر زلزله شد از غایت شدت آن ماهیان در قعر دریا نمودار و پیدا گشتند و در عهد سلطان اویس در سنه احدی و سبعین و سبعمائة وبای مفرط در تبریز سانح شد قریب سیصد هزار کس فوت شدند و در سنه اربع و ستین هجری در بصره طاعون افتاد و تا چهار روز کشید روز اول هفتاد هزار کس فوت شدند و روز دوم هفتاد و یکهزار و روز سوم هفتاد هزار و نود نفر و روز چهارم

یکنفر ذکر کرده ابن الجوزی گویم درین زمانهٔ ما بسنه ۱۲۸۵ داغی بر آسمان نمودار شد طولش یک ملک چهارده هزار میل از زمین تا ماه
بیان میکنند و در شهر شاماچی معمولهٔ روس زلزله های متواتر آمد که از آن تمام شهر هلاک گشته و جز چند خانه هیچ باقی نماند
و در سنه ۱۲۸۹ بمقام برج نومند خسف افتاد و تا پنج میل کشید و هم درین سال در جزیرهٔ جیپان ۲۲ ماه می زلزلهٔ عظیم آمد و زمین
منشق گردید و از آن آب کثیر بیرون آمد که تمام شهر حمدا غرق گشت و معدن سیم که در آنجا بود منقلب گردید و هم درین
سال در شهر مرشدآباد بنگاله زلزله آمد وقت نیمروز و یکساعت ماند و در شهر فلیسری وقت زوال آفتاب بادگردی
بلند شد و از آن دخان بیرون آمد و در وی آوازی بود مثل دویدن عجله هفده درخت از صدمهٔ آن از بیخ بیفتاد
و بست و سه شجر درهم و برهم گشت و یکصد و شانزده خانهٔ سنگین بشکست و آب بگیرها خشک گردید و سنگهای گران تخمینا
بر فاصلهٔ چهل گز افتاد و چهاردهم شوال سنه ۱۲۸۹ در شهر لهری و کچی چنان زلزله آمد که قریب پنجهزار کس زیر مکانات منهدم
از زلزله بمردند و قدیهره ضلع شاهپور روز جمعه ۷ ماه مارچ در همین سال آنقدر پرندهٔ خورد مثل کبک گرد آمدند که روز تا
بشب گردید و یکپاس استاده غائب شدند و در مقامات بسیار واقع شد تا بست روز در همین سنه ۱۲۹۰ زلازل متواتره آمد
و در میرتهه ۲۴ ماه اگست در سنه ۱۲۹۰ زلزلهٔ خفیف آمد و حرکت او از جنوب بسوی شمال محسوس شد و در مقام گوجرانواله
۲۳ ستمبر نصف ساعت پیش از طلوع مهر از طرف افق جنوبی شعلهٔ کلان تر از ماه برآمده از مشرق بمغرب شتافت و دنبالهٔ
دراز از ستارگان همراه داشت و ۲۹ اگست سنه ۱۲۹۱ بمقام سین سپد واقع صوبهٔ بولیویه آوازی هولناک مسموع شد و
جبال این بلده خسف گردید و یکقطعهٔ زمین چهار هزار گز در طول و دو هزار گز در عرض با اکثر و بساتین در یک لحظه بزمین
فرو رفته غائب شد غرضکه ازین قسم آفات ارضی و سماوی بسیار و بیشمار است تا کجا ذکر توان کرد و این بلیات همیشه در هر زمان
و عصر از ممالک اراضی معمورهٔ ربع مسکون بوده و موجود است و سوانح این زمانه نیز بسیار است ضبط آن همه طول
بسیار میخواهد اینقدر که نوشته شد برای عبرت گرفتن و بر قرب قیامت ایمان آوردن و کثرت او را دلیل مزید قرب ساعت
دانستن کافی و وافی ست و هر که اشراط کبرای قیامت را نصب العین میدارد و بر احوال هوالش اطلاع حاصل نموده ست
نیک میشناسد که اینهمه وقائع و سوانح ما نحن فیه در جنب اشراط آتیه خیلی سبک و کم وزن ست حق تعالی ما را و جمیع
مسلمانان را از آفات آخر زمان بحفظ امان خود دارد و ازین هیچی سر امتحان ایمان و صحت عقیده و عمل [illegible] و توفیق مرا
خدا و رسول بدار لقا برد آمین **فصل نهم** در بیان کشور هند و سلاطین او در اسلام [illegible]
بعض باجریات چون [illegible] [illegible] از حال هند [illegible] بسیار و قلیلی از باجریات او
بدایت تا نهایت [illegible]
شمالی استوا منتهی تا چهل درجه جنوبی [illegible] از مشرق تا
غرب بست و شش درجه [illegible] شمالی تبت جنوبی
غربی بحر شور [illegible]
و مواضع و بساتین [illegible]

و آبار و انواع اشجار دارد و محتوی ست بر سهل و حزن و بحر و بر و جبال و قفار و بیست و دو صوبه و یکصد و نود و دو سرکار
و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو محال و محاصل او هشت ارب و شصت و هشت کرور و بیست و شش لک و هشتاد هزار و پانصد و
هفتاد و سه درم بود و در زمان اکبر پادشاه دو هزار و هفتصد و سی و هفت قصبه از صد و پنج سرکار مقرر نمانده و اکبر آنرا دوازده حصه
ساخته هر حصه را صوبه نام کرده و حدود آن در هر زمان مختلف بوده در زمانی برهما و سیام و ملاکه و کوچین از بروج لاین شمرده شده و در وقتی
کابل و قندهار و تبت دران داخل گردیده و امروز حدود اربعه او بحسب تحقیق نصاری باین طریق است که حد جنوبی او دریای
شور و حد شمالی کوه همالیه و حد غربی دریای اتک تا کوه سلیمان و حد شرقی صحرای منی پور تا کوهستان برهما و طول او از شرق تا
غرب نوزده صد کروه و عرض هشت صد کروه و مسافت مربع زائد بر شش لک کروه و شمار مردم چهارده کرور و جبال درین
اقلیم کمتر و میادین مسطوح بسیار و شمار بحار بیست بحر یا زیاده میرسد و انهار بیشتر و منجمله بحار عظیمه این مملکت گنگ و جمن مشهور تر
اند گنگ از کوه همالیه بر آمده و بعد مسافت هفت و نیم صد کروه در خلیج بنگاله فرو میریزد هنود تعظیم آبش میکنند و غسل را ازان
کفاره جمیع ذنوب می شناسند و گویند آبش با وجود مرور دهور در آوند و ظروف فاسد نمیشود و جمن از شرقی همالیه بالاتر
از گنگ از قعر جبل بر آمده زیر الله باد در گنگ می افتد مسافت او از مصدر تا اینجا نزدیک چهار صد کروه باشد این آب
نیز یکی از معظمات هنود است بعض اهل لغت گفته اند که سیحون و جیحون همین رود گنگ و جمن است و در مدار الافاضل
نوشته که سیحون نهر هند است و بعضی گویند آب سند است یعنی دریای اتک که آنرا اباسین هم خوانند و در منتخب گفته نهریست
بماوراء النهر و نهری ست بهند و مشهور آنست که سیحون نام نهریست که میان اندجان و سمرقند میرود و جیحون رودی ست
میان خراسان و ماوراء النهر نزدیک بلخ بالجمله در حدیث آمده که این چهار دریا که سیحون و جیحون و نیل و فرات باشند
از انهار جنت اند که در دنیا میریزند و روانی دارند و از انجمله نیل رود مصر و فرات رود کوفه متعین ست و در تعیین این
دو رود دیگر اختلاف ست و نباتات هند از جنس غلات و بقولات بهفتاد و نه نوع میرسد و فواکه بیکصد و شش قسم
گل [illegible] دو نوع و اشیاء غیر مشهوره ازین انواع خود بیشمار است حصرش نمیتوانند شد تا آنکه بعضی چهار صد و پنجاه و شش
قسم چوب جمع کرده اند و زیاده بر پنج هزار نوع گلهای گوناگون نشان داده و اشجار ده هزار قسم بهم رسانیده و از مدراس
زائد بر یک لک قسم اصول و فروع شجر بولایت رفته منجمله گلهای مخصوص هند چنبه و چنپه و مولسری و هارسنگار و جوهی
و آفتابی و کنول و کیوره و کیتکی ست و منجمله فواکه کتهل و اناناس و کیله و شریفه و کنوله است که باین لطف و خوبی جای
دیگر معلوم نیست و سر آمد میوه های هند انبه است و در دکن از بنگاله تا صوبه عظیم آباد بغایت تحفه می باشد و در انواع دال ملی
مخصوص قصبه کیرانه و جهنجهانه است تخم او از دکن آورده اند و در ذوق و رایحه نظیر خود ندارد امیر خسرو دهلوی را در
ثنا او اشعار آبدار بوده و گندم ناکپوره و برنج بارکی در مضافات صوبه کشمیر و افیون مالوه و نیل ترهت و نیشکر سنده و زعفران
کشمیر و [illegible] اله باد و شیره آگره و پیاز بمبئی و انبه مالده و کشری بنارس و نارنج سلهٹ و بلیله [illegible] و صندل ملیاگر و بید مشک
[illegible] شهرت تمام دارد و برگ تنبول از خصائص اینجاست که در جای دیگر نشانش نمیدهند و گل سرخ غازیپور و یاسمن جونپور
[illegible] غنچه [illegible] تحائف [illegible] چنانکه درین ملک بشود و جای دیگر نیست اگر میوه [illegible] بقامات بهم میرسد

کرده اند و این عمارات نادره روزگار است که نظیرش در گیتی نشان نمیدهند بیست لک نفر در دهلی درون حصار سکونت
داشتند بعد قتل نادرشاه در ۱۷۳۹ء هنگام شمار در ۱۸۵۴ء همگی یک لک پنجاه و دو هزار نفر در حساب آمدند ع ببین تفاوت
ره از کجاست تا بکجا و دولت این ملک هم بسیار بود تا آنکه بعهد اکبر اکثر پنج هزار فیل و ده هزار اسپ خاصه بود و تا دو نیم کروه
در سفر دایره کمخواب مرصع بجواهر منصوب میشد و یک روپیه را بست و دو آثار گندم و دو من و چهار ده آثار جو می ارزید و فا
مطوله و طوامیر مذاهب هنود هم در عهد وی از هندی بفارسی برده شد و این کار بهمت ابوالفضل و فیضی بانجام گرفت و معجون
مرکب فلاسفه اهل عالم بدولت این بی دینان رواج پذیرفت بالجمله از بدایت عمران درین سرزمین حکومت و دولت و سلطنت اقوام
مختلفه هنود بوده و قرون متطاوله و ازمنه کثیره حکمرانی اینجا بی مزاحمت اغیار کردند و شهرت این ولایت بنام هند بن حام
بن نوح علیه السلام است و فرمانروایی این بلاد در اولاد وی منحصر گشته و اول کسیکه از ایشان برتبه راجگی رسید کشن یکی
از احفاد پورب بن هند است گویند معاصر طهمورث پادشاه ایران بود راجه سورج بتقویت رستم بر هند مسلط شد و شهر قنوج
را آباد ساخت شیوه بت پرستی از عهد وی رواج دارد و راجپوتان از نسل اویند و سلطنت در خاندان راجگان سورج بنسی و
چندر بنسی منحصر شده و بعض محققین هنود گفته اند که براهمه احوال راجگان بده را بنا بر خلاف مذهبی ضبط نکردند و اهل
مذهب بده ماجریات براهمه را قلم انداز کردند و هر یکی کتب تاریخ دیگری را نابود کرد تا آنکه بزمانه اسلام دفاتر هر دو گروه
بباد خزان رفت و توقع تصحیح انساب و وقایع آن عهود از میان برخاست و آنچه در کتب شاذ و فاذ یافته میشود در حیز
قطع و یقین و جزم نیست در سیر المتاخرین وغیره گفته که بیست و چهار تن کهتری پدر بر پدر دو هزار و چهار صد و نه سال
حکمرانی کردند و نه تن کاینهه چهار صد و هشتاد سال حکمران ماندند بعد راجه بهوج دولت انتقال بکاینهه دیگر کرد و تا
راجه جیسدهر یازده تن شش صد و سی و هفت سال بر سریر فرماندهی نشستند سپس مرزبانی بخانواده کالنا بوس بازگشت
و از راجه بهوپال نام تا راجه جگپال ده تن شش صد و نود و هشت سال فرمان روا ماندند بعده دولت بقوم دیگر کاینهه
بازگردید و از راجه سکه سین تا راجه توچه هفت تن یکصد و شش سال پشت بر پشت کارکیانی نمودند و از ابتدای جلوس
سکهه دیپ کهتری تا تسلط اسلام شصت و یکنفر در مدت چهار هزار و سه صد و سی سال فرمان فرما ماندند و از ابتدای راجه
جدشتر پانڈو تا راجه پتهورا یکصد و بیست تن مدت چهار هزار و چهار صد و هشت سال حکمرانی نموده مرحله پیمای طریق عدم
شدند اول راجگان این ملک اکشواکو نام حکمران فیض آباد یعنی اجدهیا بود و از وی تا رام چندر پنجاه و هفت نفر راجگی کردند و از
رام چندر تا سمتر هفتاد و شش نفر حکمرانی نمودند این سمتر چندر روز پیشتر از بکرماجیت بمرد راجگان جیپور و جودهپور و اودیپور
خود را از نسل وی گیرند بکرماجیت پنجاه و شش سال پیشتر از سنه عیسوی تخت نشین اجین بود و بر تمام هند حکمرانی
داشت اول کسیکه فوج خود برین ملک کشید اسکندر است تا دریای ستلج آمده برگشت و نزد بعض چون راجه فور شهر قنوج را
از دست دهلو انتزاع نمود سکندر بعهد او تا قنوج آمده بر وی غالب گشت بعده این ملک بقبضه اقتدار راجه بهوج تخت نشین
اجین بود و او معاصر آنحضرت صلعم میگویند ابتدا اسلام درین ممالک از سنه سیزده هجری است گویند مغیره بعهد خلافت
عمر بن خطاب تا سند آمده بعد فتح برگردید بعده در سنه چهل و پنج هجری مهلب بن ابی صفره در ملتان رسیده فاتح گشت

سپس عبدالرحمن بن محمد اشعث بزمان عبدالملک بن مروان در سنه [illegible] هجری متوجه هند شده کابل را فتح ساخت و در سنه
نود و سه محمد بن قاسم ثقفی از طرف حجاج بن یوسف گسیل گردید و بعض بلاد بر دست او فتح شده [illegible]
بزمان هشام بن عبدالملک [illegible] حاکم خراسان [illegible] غور و غرجستان [illegible] و کابل بدست آورد پس ازان در زمان بنی امیه
خلفاء عباسیه همواره آمد و شد مجاهدین اسلام در میان هند جمعی از اولاد تمیم انصاری بحکومت [illegible] پدر [illegible] تا آنکه در
زمان سامانیان البتگین غلام آن خاندان جدا شده غزنین و کابل را متصرف شده دم استقلال برزد و پس ازان بغلامان آنها
که یکی ازوشان تاج الدین یلدوز [illegible] بعده بخوارزمیان مسلم ماند پس لشکر چنگیزخان استیلا یافت و ازانجا بامیر تیمور باز گردید
و فرزندانش سریر آرا شدند چنانکه بیاید و چندی در تصرف نادرشاه ماند بعده دارالملک احمدشاه ابدالی شد اکنون بقبضه
نصاری است بالجمله چون مشیت الهی اقتضای آن کرد که سلسلهٔ فرمان روائی هندوستان از فرقه هنود و بت پرستان که از دیر باز
درین سرزمین حکمران بوده اند منقطع گردد مشام هند هم بوی اسلام رسید اول سلاطین غور و غزنین مسالک این ممالک
پیمودند و نقش تسلط هنود را که از عهد مسند آرای حکومت بودند بآب شمشیر آبدار کافرکش از صفحهٔ ایام پاک شستند بدایت
اسلام در هند از سلطان **ناصرالدین** سبکتگین بوده سلطان مکرر از غزنین بر هند تاخت آورده و در سنه ۳۶۷ اکثر بلاد مسخر
گردانید و اول کسیکه بنیاد مساجد در هند نهاد و رواج اسلام داد او است چون از نژاد ترک بود هنود مسلمانان را هنوز ترک
گویند و در زمان راجه جی پال آمده محاربه کرد و فتح یافت و غنایم بسیار بلکه بیشمار بدست آورد و تا لمغانات بتصرف
سلطان درآمد و سکه و خطبه بنام او شد و بعد از چندی [illegible] وفاتش پسرش سلطان **محمود** دوازده نوبت بهند آمد و از
طرف خلیفه بغداد مخاطب بامین الملة و یمین الدوله گردید تفاصیل فتوحاتش در کتب مبسوطه مرقوم است و در وقت او راجه
والی جوده پور بر سریر قنوج بود سلطان کالنجر و قنوج وغیره بلاد بگرفت و راجه بهار [illegible] بگرفت مرتبه دوازدهم آمدن او
بهندوستان در سنه ۴۱۷ هجری بود بعد ازوی امیر [illegible] سلطان محمود دو مرتبه بر هند یورش آورده و بهرام شاه
برادرش بعض امصار و بلاد جدیده هند را مسخر کرد اما بقا نیافت و در سنه [illegible] هجری بگذشت پسرش **خسروشاه** بهند آمده
لاهور بگرفت و تا آخر عمر حکمران پنجاب ماند بعده سلطنت هند را سلطان **شهاب الدین** غوری از دست خسرو ملک بن خسروشاه
بستاند از سلطان ناصرالدین تا وی هفت تن مدت دو صد و هفده سال فرمان روائی غزنین و بلاد هند کرده
غوری هشت بار بر هند حمله آورد و مرتبه هشتم در سنه ۵۸۸ رای پتهورا را شکست داده و سلسلهٔ [illegible]
و مراسم اسلام درین بلاد شیوع یافت و [illegible] اجمیر [illegible] سلطان [illegible] قطب الدین ایبک [illegible]
و برگزیدهٔ خود را گذاشته خود براه سوالک بغزنین برگشت ایبک بعد ازوی قلعه دهلی [illegible]
و ملک گجرات بگرفت و دهلی دارالخلافه سلاطین اسلامیه شد مرتبه نهم باز سلطان در سنه ۵۹۰ از غزنین بهند آمده والی
قنوج را مفتوح کرد و سی صد زنجیر فیل و دیگر غنائم گرفته برگردید و پانزده سال فرمان روائی هند کرد گویند خزائن ایشان
از طلا و نقره و جواهر ازوی ماند از انجمله پانصد من الماس [illegible] درآمد بعد فوت او ایبک در لاهور در سنه [illegible]
دم استقلال زد چون انگشت خنصر او شکسته بود او را ایبک میگفتند و لک بخش میخواندند زیرا که ملوک مبالغ [illegible]

بعد از وی آرام شاه پسر خوانده اش جلوس کرد چون از وی تمشیت امور نشد سلطنت بسلطان شمس الدین داماد
زر خریده او برگشت او را التمش خوانند زیرا که در شب خسوف متولد شده بود و خلیفه بغداد برای او خلعت فرستاد وی در سنه ٦٣٣
بر مالوه یورش نموده مظفر گشت بعد از وی رضیه دختر التمش سکه و خطبه بنام خود خواند بالجمله از سنه ٥٨٩ هجری از زمان ایبک
تا تغلق شاه هفده نفر یکصد و پنجاه و شش سال بتبعیت سلاطین دهلی حکمرانی کردند و از ابتدای سنه ٧٤١ ملک فخر الدین سلاحدار
خودسری نموده تسلط یافت از آن زمان تا داود خان دو صد و بیست و چهار سال حکام بنگاله خودسر و پادشاه بودند در سنه ٥٨٩
اوچ و کالپی و بنارس مفتوح شد و در سنه ٦٠٠ خلجیان بر بنگاله غالب گردیدند و در سنه ٦٩٧ گجرات بدست آمد و در سنه ٧٠٠ خلجیان تسخیر تمام
هند پرداختند و در سنه ٧٦٣ استخوان پیت السناقی بغایت طویل و سنگین قریب نهر سرستی برآمد و در سنه ٧٩٦ آغاز سلطنت ملوک شرقیه در
جونپور گردید و در سنه ٨٠٢ تیمور لنگ بر هند آمده دهلی وغیره گرفته برگشت و در سنه ٩٣٢ بابر شاه بر مقام پانی پت
با سلطان لودی جنگیده تمام ملک را متصرف شد و سلطنت این ولایت بر اولاد وی مسلم گردید و از ابتدای سنه ٩٩٥ امرای
اکبری بنگاله را مسخر نموده داود را بملک عدم فرستادند تا یکصد و هفتاد و نه سال بنگاله تابع سلاطین دهلی ماند و بدایت
طوائف الملوکی در هند از سنه ٥٨٩ هجری است از زمان معز الدین سام تا معز الدین کیقباد یازده تن غوریان یکصد و هفده
سال و چند ماه سلطنت نمودند و از جلال الدین خلجی تا سلطان محمود یازده تن یکصد و بیست و شش سال و چند ماه فرمانروا
ماندند و خضر خان هفت سال و سه ماه و مبارک شاه پور او سیزده سال و سه ماه و شانزده روز و محمد شاه ده سال
و علاء الدین هفت سال و بهلول لودی سی و هشت سال و سکندر لودی بست و هشت سال و ابراهیم لودی هفت سال و
بابر پنجسال و همایون سه سال و هشت ماه و شیر شاه پنجسال و اسلام شاه هشت سال و فیروز شاه سه روز و عدلی شش ماه
و ابراهیم پنجماه و سکندر چهار ماه و همایون بار دوم یکسال و سه ماه یکی بعد دیگرے کوس حکمرانی نواختند و سلاطین
بهمنیه هیجده تن از سنه ٧٤٨ تا سنه ٩٣٤ یکصد و هشتاد و شش سال و ملوک بیجاپور و بیجانگر ده تن دو صد و ده سال تا سنه ١٠٩١
و حکام دولت آباد و بوگیر ده نفر یکصد و هفت سال تا سنه ١٠٠٤ و ملوک تلنگان حیدر آباد دکن نه تن یکصد و هفتاد و یکسال
تا سنه ١٠٩٨ و ملوک صوبه برار چهار تن هشتاد و هفت سال و حکام احمدآباد نه تن یکصد و پانزده سال تا سنه ١٠١١ و حکام گجرات
سیزده تن یکصد و هشتاد و هفت سال تا سنه ٩٨٠ و حکام مالوه یازده تن دو صد و بست و پنجسال تا سنه ٩٦٨ و حکام خاندیس
دوازده تن دو صد و سی و شش سال تا سنه ١٠٠٨ و حکام لکهنوتی و بنگاله سی و سه تن دو صد و چهل و پنجسال تا سنه ٩٨٣ و
حکام جونپور شش تن نود و هشت سال تا سنه ٨٨١ حکمرانی امصار و بلاد هند در اقطار مذکوره کردند بعده این همه ممالک
بقبضه اکبر پادشاه در آمد و بدایت اسلام در کشمیر از سنه ٧١٢ هجری نشان میدهند در سنه ٩٩٥ این ملک ضمیمه سلطنت
تیموریه شد و ابتدای اسلام در سند و ملتان از عهد ولید بن عبد الملک گویند اول آنجا بنی تمیم حکمرانی کردند بعده سی و
شش تن مرزبانان سومکان یعنی الوش سومره تا پانصد سال فرمان روا ماندند سپس سلاطین غوریه و غزنویه تا سنه ١٠١ ختم
کردند بعده بست تن از اولاد جمشید شاه کارکیانی کردند از جام آزار تا جام بانبیرو هیجده تن بادشاه شدند در سنه
این ملک بتصرف اکبر پادشاه در آمد و ملتان را محمد بن قاسم ثقفی فتح کرده بود در سنه ٩٣٥ شاه حسین ارغون

تسلط یافت از سلطان محمود تا سکندر دوازده تن حکمرانی کردند پس شامل ممالک شاهان دهلی گردید آمدن بابر شاه بطرف
کابل و هند در سنه ۹۱۰ هجری بوده و در سنه ۹۱۱ زلزله بزرگ افتاد و تا یکماه بایستاد و در سنه ۹۱۳ قندهار بردست او مفتوح شد و در ۹۲۵
زلزله دیگر آمد و در سنه ۱۰۲۵ وبای عام در هند افتاد و در سنه ۱۰۲۶ عمود هوائی نمایان شد و طاعون درگرفت و در سنه ۱۰۲۹ صاعقه
ریخت و از مصب وی آهن بهم آمد و ازان سلاح و آلات ساختند و در سنه ۱۱۱۱ آغاز زوال دولت اسلام از مملکت هند گردید
و قوم سکهه نشو و نما یافت بفضل الله بادشاه بحکم باریده در سنه ۱۱۱۳ راجه جی سنگه رصد جدید بنیاد نهاد و در سنه ۱۱۳۳ باز زلزله
عظیم پیدا شد و در سنه ۱۱۴۳ ذو ذنب ظاهر گشت و پیشوا سر بشورش برداشت و تا اگره متصرف گردید و در سنه ۱۱۵۱ نادر شاه
کابل و قندهار و پشاور وغیره تا دهلی انتزاع نمود و در سنه ۱۱۷۰ تسلط انگریز بر مرشدآباد شد و سراج الدوله مقتول گردید
و در سنه ۱۱۷۳ بادشاه عالم قلعه نشین دهلی مصالحه انگریز شد و در سنه ۱۱۷۴ احمد شاه ابدالی نوبت پنجم بهند آمد و سکهه را شکست
داد و انگریز بر عظیم آباد مستولی شدند و در سنه ۱۱۸۳ قحط و وبا افتاد و در سنه ۱۱۹۳ انگریز با سیندهیه معاهده کردند و گجرات فتح
شد و در سنه ۱۱۹۹ زلزله عظیم و سنگ باران و قحط مشهور افتاد و در سنه ۱۲۰۳ تمام میان دوآب را فرا گرفت و در سنه ۱۲۱۸ ناظر جنگ
بنگش فرخ آباد بانگریزان سپرد و در سنه ۱۲۱۹ زلزله عظیم رو داد و قمر منخسف شد و در سنه ۱۲۱۹ باز زلزله آمد و زمین بلرزید
و در سنه ۱۲۲۰ زلازل دیگر پیدا شد و ۱۳ ربیع الآخر ماهتاب درگرفت و در سنه ۱۲۲۶ کوکب دنباله دار در شمال مغرب نمود
در سنه ۱۲۳۰ وبای هیضه اکثر بلاد را ته و بالا کرد و در سنه ۱۲۵۴ اکبر شاه قلعه نشین دهلی و سلطان محمود پادشاه ملک روم و ولیم چهارم
پادشاه انگلستان بمردند و **بهادر شاه** در دهلی و **عبد المجید خان** در روم و **ملکه وکتوریا** در انگلستان
جلوس کردند ان الارض لله یورثها من یشاء من عباده کتاب سیر المتاخرین تالیف نواب غلام حسین خان طباطبائی
شیعی حاوی جمله ماجریات مملکت هندوستان است و وقائع و عجائبات را تا سنه ۱۱۹۴ هجری ضبط کرده و میر غلام علی آزاد
بلگرامی در فضائل و صفات هند رساله نوشته اند موسوم بشمامة العنبر فیما ورد فی الهند من سید البشر و در وی گفته
که اول هبوط آدم از بهشت در سراندیپ از سر زمین هند بوده و نور نبوت خاتم الانبیاء علیهم السلام در جبین آدم بود
وقتیکه بهند هبوط کرد پس حضرت صلعم باین اعتبار هندی نژاد عربی نهاد باشد لیکن در حقیقت این کلام از جنس
لطائف شعریه و نکات نظمیه است نه از قبیل تحقیق و تصحیح زیرا که حق تعالی رسول خدا صلعم در کتاب خود بعربیت مخصوص
کرده و عرب را بر جمیع عالم فضل داده و زبان عربی را بر همه لغات مزیت نهاده آری اینقدر هست که هند بهتر از بسیار
اقالیم عالم است بعد ملک شام که اعدل اقالیم و منشاء اکثر انبیاء و رسل و مهاجر ابراهیم بوده و این خوبی نیز بوجه
بلوغ اسلام درین ملک میتوان گفت ورنه بالکفر حقیقی هیچ حسن و خوبی معتبر نیست بالجمله زبان قدیم هندوستان
پراکرت نام دارد کتب مذهب بوده و جینیان همدرین زبان است و سنسکرت که لغت بید و پران باشد مخصوص بکتب مستند مذهب
ایشان بوده معهذا هر قطر از اقطار وی لغتی جداگانه دارد که یکی با دیگری اشتباه نیست و چون اسلام را که درین ملک
کوس سلطنت نواختند غالبا زبان عربی بود و بیشتر سلاطین خراسانیه مسلط شدند و زبان پارسی داشتند بعده
اولاد چنگیز خان یعنی تیموریه متصرف گردیدند و بسبب اختلاط عساکر با اهل اسواق و قریات زبان اردوی معلی حادث

شده عجب معجون مرکب از السنهٔ مختلفه و لغات متباینه بهم رسید الحال که حکومت این اقلیم بدست برطانیه آمد لغت ایشان
هم دران بیخته اول کسیکه از ایشان راه هند پیدا کرد ڈاسکوڈی گاما نام داشت بعهد سکندر لودی با دو سه
جهاز در سنه ۱۴۹۷ عیسوی از پرتگیس به کلی کوٹ آمد و در مدت ده ماه سفر او بکرانهٔ هند منتهی شد از آن باز دروازهٔ آمد
و شد این قوم باین سرزمین مفتوح گردیده کار و بار تجارت را رونق دادند تا آنکه درین زمان اموال ممالک ایران
و توران و تبت و افغانستان و برهما و چین و عرب و مصر و ایشیا و افریقیه بواسطهٔ جهازات هوائی و آتشی و عجلات
دخانی و مراکب بعیر و بغال و حمیر و ثیران و گردون و جز آن بر وجه تمام آمد و شد دارد و پیش ازین جز خاص اهل این اقلیم
فلاحت و زراعت و کشاورزی بود سوداگری را چنانکه باید نمی شناختند مردم فارس و روم و یونان براه پیچاک
اشیاء تجارت آورده بدست ایشان میفروختند و زر فراوان می بردند اکنون حکام برطانیه اشیاء صناعیه بسی نادر
و غریب بکثرت آورده میفروشند تا آنکه صنائع و بدائع دیگر ممالک در چشم مشتریان سبک گردیده معهذا شال و کاغذ و قلمدان
کشمیر و ململ ڈھاکه و قرطاس کالپی و کمخواب و گلبدن بنارس و مشروع احمدآباد و سیلهٔ برهان پور و حریر و قالین ملتان
و آئینه و قلیان دهلی و کلابتون نیپور و عطریات و چوڑی قنوج و قند شاهجهان پور و ظروف گلی امروهه و سنگ سیاه و
سفید جیپور و نبات کالپی خیلی طرفگی و نحفگی دارد بعهد اکبر پادشاه یک شال کشمیر را تا هفت هزار روپیه قیمت بود و
یک تهان ململ ڈھاکه چهارده اشرفی می ارزید و قس علی هذا و در بعض مجامع مثل میله هردوار نزدیک بست لک نفر فراهم
میشوند غرضکه از ایبک تا شاه عالم شصت و پنج نفر مسلمانان بر سریر دهلی جلوه آرا گردیدند و از بدایت هجرت تا سال وفات
او شش صد سال هجری کامل گردید منجملهٔ ایشان بست و نه تن بموت خود مردند و بست و سه تن مرگ سرخ چشیدند
و هفت تن در حبس جان دادند و شش تن را اثری پیدا نشد که کجا رفتند و از زمان نادر شاه تا شاه عالم در مدت
پنجاه و سه سال چهارده تن حکمرانی کردند و باسقاط سی سال زمان حکومت محمد شاه در بست و سه سال سیزده
تن از سلاطین درگذشتند و ولایت هند طوائف الملوک شد نظام الملک بر حیدرآباد دکن متسلط شد و
نواب وزیر بر صوبهٔ اوده متصرف گردید و مرهٹه بر اطراف دهلی قابض شدند و قوم سکهه لاهور را با حوالی او
در گرفت و جاٹ و روهیله و پنڈاره در اطراف دست بتاراج کشادند تا آنکه لارڈ ولزلی شاه عالم را از قید مرهٹه
و جاٹ نجات داده لک روپیه ماهوار مقرر کرد و باستیصال آنها پرداخته در سنه ۱۸۰۳ء فارغ البال گردید و روسای
اطراف را مثل بهوپال و اندور و ٹونک وغیره بتوثیق معاهد از آتش دهی فتنه باز داشته بجاهای شان نشاند
و دولت و سلطنت اسلام منقرض گردید و قرعهٔ حکمرانی بنام برطانیه افتاد فاعتبروا یا اولی الابصار ؎ آنکه اوج فلک
نشیمن ساخته ٭ عاقبت زیر خاک مسکن ساخت ٭ آنکه بر فرق تاج از زر کرد ٭ در لحد رفت و خاک بر سر کرد ٭ آنکه گهواره
ساخت مسکن خویش ٭ رفت تابوت کرد مامن خویش ٭ هیچ کس در جهان قدم نزند ٭ که قدم جانب عدم نزند ٭ تا توانی
دل از جهان بگسل ٭ رشته از مهر این و آن بگسل ٭ جاودان نیست عالم فانی ٭ تو درین خاکدان کجا مانی ٭ روی
در ملک جاودانی کن ٭ ترک این گنج دیر فانی کن ٭ پای در دام هیچ پیچ منه ٭ همه هیچند دل بهیچ منه ٭ از ابتدا سنه ۱۱۵۲

حقیقت چهره دستی یافته و بنام یا لقب یا حرفه یا مسکن یا ولا یا نسب شهرت گرفته پس سعادت گزین بیدار دل
چرا بدین افسانه بخواب رود و بران تکیه زده از حقیقت پژوهی دست باز گیرد پسر نوح را از ایزد شناسی پدر چه سود
و ابراهیم خلیل را از بت پرستی اصل کدام زیان لیکن از انجا که بسر نوشت آسمانی در رسمیان صورت پرست افتاده و
با گروهی آمیخته که نسب را بر حسب گزینند نا گزیر حرفی از ان باب و پرتوی از آفتاب باز میگویم و میدانم که نفس قدسی
مرا پیش ازین علیین و سموات علی مقر و منزل بود و تا قدم درین تیره خاکدان گذاشت اول نزول از اصلاب آبا و ارحام
امهات بمکه معظمه که اشرف بقاع ارض ست از دودمان هاشم که اکرم قبائل قریش بود اتفاق افتاد و بسی بر نیامد که
خاتم النبیین صلعم از انجا هجرت بمدینه طیبه کرد و از بهشتی به بهشتی دیگر افتاد و دیر نگذشت که علی بن ابی طالب بکوفه قدم رنجه
فرمود و انچه بر سر حسین بن علی و علی بن حسین و اخلاف او قرناً بعد قرن وقتاً فوقتاً در عهد بنی امیه و خلفاء عباسیه گذشت
شهره دور و نزدیک ست تا آنکه نقل مکان بناحیه دار السلام بغداد دست بهم داد فتنه تاتاریان یادگار زمانیان
ست دران حیص بیص مدینه بخارا ماوای بزرگان شد این بلده را در اقلیم چهارم از بلاد توران دارند بخاری صاحب
صحیح از خاک انجاست سید جلال الدین بخاری سیاحت گزیده و بهمرهی علم و عمل معموره جهان را بپای عبرت در نوشت و در
ملتان بسر نوشت آسمانی عزلت گزیده و در مقام اوچ شربت ممات چشید اخلاف ایشان بتحریک سلاطین اول در دهلی
و از انجا بقنوج رسیده آرمیدند و بسادات بخاری شهرت گرفتند هنوز این خاندان بهمین عنوان روشناس جهان
و جهانیان ست سه صد سال شده باشد که این خاک ماوای آبای ماست بنگر که خواسته ایزد درین انتقالات شتی
چیست کجا بودیم و کجا رسیدیم و در پشت پدران و شکم مادران بکدام یک الکا افتادیم ع بود با بخبری و بود با لحقیق
و بالعذیب بود ما و بود با الخلیصا شمارهٔ آبای گرامی نژاد داستان درازست چرا انفاس را بنا بایست وقت بفروشند
چنان در سر دارد که انموذجی از حال و مآل شان و لختی از نیرنگی اطوار خود اگر فرصت دست بهم دهد در رساله جداگانه
سرانجام دهد و مایه عبرت دیده وران گرداند هان برخی از آبا و اجداد در لباس ولایت و اندکی در علوم رسمیه
طائفه در زی امارت و جمعی در معامله گزاری و طبقه در تجرد و توکل و تنهائی بسر برده اند پدر بزرگوار که خاکش
عنبر باد از تعلق امارت آبائی بتجرد و تفرد آمد و بر جهان نطع آگاهی بود و انفاس گرامی در آویزش خویش بکار برده
و زندگی بیبدل را در مجاهده نفس و اصلاح نوع بشر بخشیدند ایشان از خارجنس شرک و کفر و بدعت بگلزمین توحید
و رسالت و اتباع سنت مصروف گردانید و خلقی بیشمار را آراست و پیراست روح مرا در سنه ۱۲۴۸ هجری در بلده بانس بریلی
با بدن عنصری از مشیمه علوی بنزهتگاه بشری خرامش شد و در دو سال شیوا زبانی بخشیدند و در سال پنجم
سایه پدر از سرش بر بودند و در پانزده سالگی دریچه سواد کشود و در هیجده سالگی خزائن علوم رسمیه را گنجور این
شد و در بیست سالگی حقائق ایمانی و دقائق اسلامی پرتو ظهور انداخت خاطر از علوم مکتسبه و رسوم زمانی دل زده
و خواهش رسیده گشت و انوار علوم کتاب و سنت ظلمات فنون روز مره فضلاء گیتی همه را فنا کرد و در باطن فسحت آباد
آگاهی دمید و از حضیض تقلید باوج تحقیق برگرفت در سی سالگی دل از اولین پیوند گسیخته بکلی مشغوف تدوین

سی و شش ساله در سنه ۱۱۹۱ نقد هستی درباخت مقبرهٔ او درون قلعهٔ کهنه واقع شده چون فرزند نداشت بجای او
برادر صغیرش **حیات محمد خان** نشست و سی و دو سال ریاست داری کرده در سنه ۱۲۲۳ انجهانی شد ریاست بزمانهٔ
او از انتظام برافتاده بود **وزیر محمد خان** یکی از ابنای عم او مختار ریاست گردید و **غوث محمد خان** پسر
حیات محمد خان برای نام نواب ماند تا آنکه بعد هفده سال از جلوس در سنه ۱۲۴۲ هجری درگذشت و وزیر محمد خان نوزده
سال حکمرانی نموده در سنه ۱۲۳۱ انجهانی شد و **نظر محمد خان** پسر صغیرش با حکام فرنگ در سنه ۱۲۳۳ معاهده نموده استقلال
ریاست حاصل کرد و سه سال و نه ماه و شش روز حکمرانی نموده رحلت نمود این وقعه در سنه ۱۲۳۵ رو داد و اختیار ریاست
بدست بانوی او **گوهر بیگم** دختر غوث محمد خان آمد چندی ارکان و اخوان ریاست تمشیت امور دولت کردند هرگاه
دختر خود را بحبالهٔ نکاح جهانگیر محمد خان بن امیر محمد خان بن وزیر محمد خان داد گورنمنت انگلسیه او را بر ریاست برداشتند و
گوهر بیگم را بعطای اقطاع از امور ریاست بیدخل کردند نواب هفت سال حکمرانی بهوپال کرده در سنه ۱۲۶۰ هجری انتقال
کرد و قرعهٔ ریاست بنام دختر ایشان نواب شاهجهان بیگم افتاد و اختیار ریاست بدست بانوی شان نواب سکندر بیگم
ماند بعده در سنه ۱۲۷۶ هجری مادر برضای دختر رئیسهٔ مستقل گردید و خطاب نیتی و تمغا و پرگنهٔ بیرسیه بجلدوی کوشش
و کوشش زمانهٔ غدر از گورنمنت حاصل کرد وی اول کسی ست که از روسای هند سفر حج کرده در سنه ۱۲۸۰ توفیق
ادای این فریضه یافت آمدن محرر سطور درین بلاد بزمانهٔ او بوده در سنه ۱۲ وفات یافت و در باغ فرحت افزا مدفون
گردید و بجای شان **نواب شاهجهان بیگم** مسند ریاست را زیب و زینت بخشید ولادتش در سنه ۱۲۵۴ هجری
بقلعهٔ اسلام نگر بوده پانزدهم محرم سنه ۱۲۶۳ بعد وفات پدر بعمر چهار سالگی از گورنمنت خلعت ریاست یافت نهم شوال
سنه ۱۲۷۶ ریاست بدست مادر گذاشت و در سنه ۱۲۸۵ هجری غرهٔ شعبان صدرنشین کاشانهٔ ریاست گردید و در اواخر
همین ماه محرر سطور سفر حرمین شریفین گزید و بعد بجا آوری حج و عمره پس از هشت ماه از عرب به بهوپال آمد اول مهتمم
جمله مدارس و ثانیاً مهتمم دارالانشاء و ثالثاً نائب دوم ریاست و رابعاً بخطاب **نواب والاجاه امیرالملک بهادر**
پایه بپایه صعود کرد و نکاح ثانوی با ایشان نمود این عقد مسعود در سنه ۱۲۸۸ هجری باطلاع گورنمنت بعهد لارڈ میو گورنر
متوفی صورت گرفت و تنبول هفتاد و پنجهزار روپیه سال متعین گردید چون سنه ۱۲۸۹ آمد بماه رمضان بدربار لارڈ
نارتهبروک بمقام بمبئی خطاب درجهٔ اول نیتی و تمغای اشتار و نشان شاهی و سند عهدهٔ گرند کمنڈر اشتار آف انڈیا
مهری ملکهٔ انگلستان و دستخطی وزیر اعظم بایشان حاصل شد و بعد فراغ ازین دربار سیر سورت و احمد آباد و گجرات
بر عجلهٔ دخانی صورت بست ولادت **نواب سلطان جهان بیگم** دختر ایشان در سنه ۱۲۷۴ هجری بوده و ولایت
عهد در سنه ۱۲۸۵ هجری حق تعالی این پارهٔ سرزمین اسلام را عمر دراز بخشد و حکمرانان او را سعادت اتباع شریعت
روزافزون کند بسی منکرات بوده که در عهد این رئیسهٔ سعیده بکنج عدم خزیدند و بسیار طاعات ست که از قوة
بفعل خرامیدند امروز عهد وی عروس دهر ست و ماجریات ماضی و حال این خطه از تاج الاقبال تاریخ بهوپال
باید جست در شرع شریف ولایت و حکومت و سلطنت زنان جائز نداشته اند و هو الحق ولیکن درین خاندان

از چهار پشت همچنان اتفاق افتاده که حکمرانی بقبضه تصرف زنان ماند چنانکه در جاهلیت و اسلام هم نظائر آن
نشان داده اند قصه بلقیس ملکه یمن منصوص قرآن مجید است و در مصر بزبان قبط دلوکه بنت زبا مدتی کوس سلطنت
نواخته سیوطی در حسن المحاضره گفته فلم تزل مصر ممتنعة بتدبیر تلک العجوز نحوا من اربعمائة سنة و در ذکر زمانه اسلام گفته
واتفقوا بعد قتل المعظم علی تولیة شجرة الدر ام خلیل جاریة الملک الصالح فملکوها وخطبوا لها علی المنابر ونقش اسمها
علی الدینار والدرهم وکانت تعلم علی المناشیر وتکتب والدة خلیل ولم تل مصر فی الاسلام امراة قبلها انتهی و در زمان
آنحضرت صلعم زنی در فارس والیه ملک شده بود فرمود لن یفلح قوم ولوا امرهم امراة اخرجه البخاری و رضیه دختر شمس الدین
التمش بر سریر سلطنت دهلی جلوه آرا گردیده و خود امروز در ولایت هند عمل زنی انگلیسیه است و عدم فلاح و صلاح مرام
هند گویا از همین جاست در زمان جهانگیر پادشاه نورجهان بیگم فرمانده بود و شاه هیچ نمیکرد و امثال این احوال درین
خراب آباد کهن بسیار گذشته و بگذرد وتلک الایام نداولها بین الناس **قف** بعد تسلط برطانیه بر غالب بلاد هند
اختلاف کرده اند اهل علم در آنکه این مملکت دار الاسلام است یا دار الحرب و قول جمعی کثیر گفته ومنهم الحنفیة که این
ولایت دار الاسلام است زیرا که پیش از ایشان این ملک معمول احکام اسلام و مملوک حکام مسلمین بوده و دار الاسلام
گردیده و دار الاسلام دار الحرب نمیگردد مگر بسه چیز یکی باجرای احکام اهل شرک بر وجه اشتهار که در وی حکم اهل
اسلام اصلا جاری نشود بایطور که اهل حرب بر داری از دور اسلام چیره شوند یا اهل کدام مصر مرتد و متغلب
گشته اجرای احکام کفر نمایند یا اهل ذمه نقض عهد نموده تغلب بر دیار مسلمانان کنند دوم باتصال او بدار حرب
بایطور که میان هر دو کدام بلده از بلاد اسلام متخلل نشود و ظاهرش آنست که بحر فاصل نیست و بحر ملحق بدار
حرب است شامی گفته و ازینجا ظاهر شد که جبل تیم الله که در شام است و آنرا کوه دروز نامند و بعض بلاد تابع او همه
دار الاسلام است زیرا که اگرچه این بلاد در احکام دروز یا نصاری هستند و ایشان را قاضیان بدین ایشان هستند و بعضی از ایشان علانیه شتم اسلام و مسلمین میکنند
لیکن ایشان زیر حکم ولاة امور ما هستند و بلاد اسلام محیط بلاد ایشان است از هر جانب و ولی امر هر گاه خواهد تنفیذ احکام
اسلام میتواند نافذ میکند سوم آنکه کدام مسلم یا ذمی آمن بامان اول در وی باقی نماند یعنی امانیکه ثابت بود قبل استیلا
کفار برای مسلم باسلام و ذمی بعقد ذمه در هند چه گفته و قالا بشرط واحد لا غیر و هو اظهار حکم الکفر و هو القیاس گویم
جریان احکام اهل شرک یعنی حکام برطانیه در هند ظاهر است لیکن در شامی گفته و ظاهره انه لو اجریت احکام المسلمین
واحکام اهل الشرک لا تکون دار حرب و احکام مسلمین هنوز در اینجا جاری است مگر آنکه جمعه و عیدین و نماز و ذبح و امثال
آن را در احکام اسلام وارند و با اتصال بدار حرب بر وجهی که کدام بلده اسلام میانه متخلل نباشد پس این اتصال
البته متحقق نیست و امان اول هم برای مسلم باسلام و برای ذمی بعقد ذمه باقی نمانده و صیرورت دار الحرب دار الاسلام
باجرای احکام اهل اسلام در آنجا میشود و مثل جمعه و عیدین اگرچه در وی کافر اصلی باقی باشد و متصل بدار الاسلام نبود
بعده اختلاف کرده اند در آنکه نتیجه اختلاف مذکور چیست نزد بعضی جواز معامله ربا با اهل حرب است و نزد بعضی
هجرت از انجا بسوی دار الاسلام و اول [illegible]

مرام درین مسئله در آخر رساله افادة الشیوخ بجواب بعض اہل استفتا کرده ایم فلیرجع الیه و اشارت بمسئله دار الحرب
و دار الاسلام در فصل مجدد نه ہر مائة نیز بیاید فانتظره قف ارض جدید که آنرا دنیای نو و امریکا خوانند مردمش انقوم انگلسر
ہستند و مذہب نصاری دارند علما ہیئت این جماعه گویند احاطه کره مائی ارض بطور شناخت حکما پیشین نیست بلکه
شکل کمربند کره ارضی را محیط است و ارض چنانچه این طرف برآمده مسکن عالمی گشته با قالیم سبعه روشناس شده ہمچنان
ارض طرف مقابلش نیز نمایان گشته جای مانده بود عالمی گردیده ست و بعضی واقع شده که کف پای اشخاص
ہر دو طرف اگر زمین در میان نباشد بہمدیگر بچسپند و سرہا بطرف اسمان باشند یعنی بی اندک میل ہر دو طرف زمین
مقابل ہمدگر واقع ست وسعتش دو حصه خواهد بود و وسعت اقالیم سبعه سه حصه و سرد سیر و گرم سیر ہر دو ست
چوبهای متنوعه و ادویه مختلفه ازان طرف می آید میگویند که معادن طلا و نقره بسیار دارد و چہار صد سال
ست که نشان این زمین یافته شد قف چون حال کشور ہند معلوم شد پس باید دانست که حاحوال ابتدای
خلقت بحسب تحقیقات علما و حکما ہند بسط تمام دارد تا آنکه اجمالش ہم خالی از اطناب کلام صورت نه بندد و شیخ ابو الفضل
محرر اکبرنامه در دفتر سوم آن کتاب که مسمی بآئین اکبریست خلاصه علوم و رسوم ہندیان بکمال تنقیح نوشته ہر که
اطلاع تفصیلی بران خواهد بکتاب مذکور رجوع نماید منجمله آن دریںجا یک نوع که اعاظم ہنود بآن قائل اند نوشته میشود
میگویند اول تعینی که حضرت وجود مطلق گرفت و جلوه خاص فرمود مسمی به برہماست و ہمانا عقل اول ازان خواسته اند و
از چہار کس از جبینش و ہمه رسیده سنک و سنندن و سناتن و سنتکمار ہر کدام فرمایش رفت که ہمت در پیدای
خلقت بر بندد از فراوانی توجه بذات قدسی بدین کار نپرداختند سگالش دیگر رفت و از جبین مبین خود دیگری
را برآورد و مهادیو نام یافت از جلال فراوان که در وی دید شایستگی آفرین درو نیافت و ده کس دیگر را پدید آورد
ہمانا از عقول عشره تعبیر کرده باشند بعد ازان از پیکر خود مردی و زنی برآورد منو و ستروپا که ہمانا آدم و حوا
را باین نام خواسته اند و ازین پیکر آغاز زادن شد و بعضی گویند که اول تعین صورت زنی بود و آنرا مهامایا ہم
گویند ظاہرا قدرت و مشیت را ازین تعبیر خواسته اند و آن واسطه ایجاد عالم گشت و برخی آفتاب را وسیله
ایجاد عالم دانسته اند و حکما ہند بپنج عنصر قائل اند بر چہار عنصر معروف اکاس نام عنصری بیفزایند و او را محیط
ہمه جا و ہمه کس دانند گویا آنند عالم او را مقرر کرده اند و بآسمان قائل نیند شمار بروج دوازده نهند و منطقه را دوازده
بخش کرده ہر بخش را نامی مطابق نامهای عربی گذاشته ہر بخش را راس گویند و کواکب را اجسام صیقلی
مستنیر از نیر اعظم دانند و ہر ہفت سیاره را نامی نهاده روزهای ہفته را بآن منسوب کرده اند و نیر اعظم را
نور بحت مستفیض از حضرت نور النور دانند و پیوند نفس قدسی با ہر یکی بیان کنند و گروہی اختران را بشری
نفوس انگارند و گویند که بگدازش تن و جان عنصری و ستردن آلودگی ہوای نفسانی و ترتیب و ح مجرد دبان مقامهای
عالی جا یافته اند و زمین را کروی الشکل دانند و گویند تمام کره زمین ہفت جزیره معظم دارد و ہر یکی را نامی
برگذارده اند و دریا را محیط او دانند و یکی ازان جزایر سبعه این جزیره ست که ہند و چین و عرب و فرنگ و ترکستان

بر روی اوست اما این قول اقل پرستان اینهاست و دانش گرایان اینها در اکثر مقالات یونانی آشنا بستند و چه عجب
که اقالیم سبعه اهل دانشان متاخر از بی فکری و دنباله روی برهمنان بی تعقل چنین تعبیر کرده باشند و عالم را سه بخش
کرده بالائی را سرگ لوک نام نهند و محل پاداش نیکوکاران و انند میانی را بهو لوک مسکن بنی آدم و دیگر حیوانات گویند
پائینی را پاتال محل جزا و سزای بدکاران پندارند و بالائی را درجات هفتگانه گویند و پائینی را کذلک [illegible] هفت شمارند
و هر یکی را نامی نهاده اند و پیدائی عالم را کرات و مرات قایل اند و در هر صورت سلسله زادن را بعد ایجاد یک مرد و یک
زن ناقلند و بعد پیدایش آدمی زاد چون اندک کثرتی درینها پدید آمد برهما آنرا چهار صنف گردانیده و هر صنفی را نامی
مقرر کرد سران آن جماعه را که صاحب علم و فضل و زهد و عبادت بودند براهمن نام نهاد و صاحبان جرات و شجاعت و
عقل و فطانت را چهتری و صاحبان تجارت و زراعت و صناعات شریفه را بیس و خدمه اینها و اهل حرفه ذلیله را
شودر قرار داده هر فرقه را باین اسم مسمی گردانید و عمل برهمنان تحصیل علم و عبادت و افاده و استفاده علوم و ریاضات
و حق پرستی و رهنمائی دیگران براه حق و کار کرد چهتری خراج ستانی و سروری و رعیت پروری و ملکداری و
حمایت براهمنان و خدمت ایشان و مشغله بیس کشاورزی و تجارت نمودن و صناعات شریفه اختیار فرمودن و
پیشه شودر صناعات خسیسه و خدمت این هر سه صنف نمودن و **اوتار** که در فرق هنود شهرت دارند اینها
هر اوتار را بخدائی پرستند عقیده جمیع هنود فی الحال همین ست اما در حقیقت اشتباهی ست که متاخرین را در فهم مرام
کلام قدمای قوم رو داده و قرار داد قائل نفهمیده اند حاصلش آنکه [illegible] چهار جگ اند که بآن قائل اند و آن
ست جگ و ترتیا و دواپر و کل جگ است ده بار در تن اجسام مختلفه برای کاری خاص بقدرت خالق پیدائی گرفته آن
امر عظیم بتقدیم رسانیده اند و هر یکی بنامی مناسب صورت موسوم گشته و بعد اقامت خود درین وارنا باهلها و فرمان روا
و دیگر مخلوقات فرمان پذیر و آنها را پرستار بوده اند و قول محققین این جماعه درین خصوص آنست که چون
بنابر امر یکه بود آن آفریده بازگرد و عنصر یکی را با فاعل [illegible] و برگزیند و نقش تام [illegible] و داشته
مظهر غرایب امور بنیروی خود گردانند و باری [illegible] آنرا [illegible] گرد
و آنرا پوران اوتار گویند و آنکه در هر یکی از موجودات پرتوی از فروغ قدرت خود انداز و [illegible] آنرا
انش اوتار نامند و هیچ موجودی را خالی از فروغ او ندانند انش اوتار [illegible] پوران اوتار [illegible] جلوه
ده بار جلوه فرماید و تجلی او بصاحب نظران نماید و درین دوره تا امروز نه تن پدید آمده اول مچه اوتار بصورت ماهی
در پایان دکن و ست جگ بماه پهاگن [illegible] گویند که پس از [illegible] جهان را آب فرو گیرد و در حالت
با برخی شایستگان و گرامی نامهای ایزدی و گزین واره [illegible] هشت هزار سال آب طوفانی
بود سپس [illegible] نهاد و نام طوفان نوح علیه السلام را باین گپ آمیخته تعبیر کرده باشند دوم [illegible] اوتار
بماه کاتک و او را [illegible] زنده [illegible] و دوره مدت [illegible]
[illegible] هزار سال بود چهارم نرسنگه اوتار [illegible]

گرفت و صد سال باقی ماند پنجم باون اوتار بصورت آدم کوته بالا در جگ تریتا بماه بهادون بر ساحل نربدا برآمد
و هزار سال کامروائی کرد ششم پرسرام اوتار آدمی پیکر در جگ تریتا بماه بیساکهه در موضع رنگتا نزد آگره نمودار
شد چنین پندارند که هنوز زندگانی دارد و در کوه مهندر از زمین کوکن نشان دهند هفتم رام اوتار یازده هزار
سال در رنگ نشین بود و شایسته آئین با برهها ظهور او در جگ تریتا ماه چیت در شهر اوده بوده هشتم کشن
اوتار در متهرا ظهور کرد و صد و پنج سال زندگانی نمود و شانزده هزار و صد و هشت زن داشت و از هر یک ده پسر
و یک دختر پدید آمد هر کدام چنان میدانست که همگی شبها او بوده نهم بوده اوتار در کل جگ ماه بیساکهه در شهر گیا
پیدائی گرفت و صد سال زندگانی کرد دهم کلکی اوتار وی در آخر کل جگ ماه بیساکهه در شهر سنبهل برآید و صد
سال بزید و برخی چهارده افزوده اوتار را بست و چهار برگذارند و در احوال هر یکی نامها پرداخته اند و شگرف
داستانها برگذارده و گوناگون پیکر از زر و سیم و جز آن برساخته محراب پرستش گردانند لیکن چنین بوده برین
اوتار نگراید تلخیص کلام در اعتقاد هنود آنکه وسیله ایجاد خلقت برهماست و کتاب الهی بید نام از زبان او موجود
شده و پی آیندگان برهما در تفسیر آن کوشیده شش کتاب آراستند و شش علم گردانیدند تفصیل این کتب بغرض
مانیست زیرا که قلیل النفع ست و اشارت بعلوم ایشان در ما سبق رفته **قف** تواتر اخبار هنود قاضی است بوجود
این اوتار و معبود یا مقتدا بودن آنها باضم دولت و حکومت و راجگی اما بعثت کدام پیغمبر برین قوم یا نزول کدام
کتاب برای هدایت آنها بزبان هند یا لغت دیگر معلوم نیست و کدام نص صریح و حدیث صحیح درین باب وارد نشده
شیخ رفیع الدین دهلوی رح نوشته اند که مفاد آیت قرآنی و ان من امة الا خلا فیها نذیر آنست که در هر امتی ترسانندهٔ
گذشته است که از ارتکاب قبائح و اتلاف حقوق ترسانیده اعم از آنکه آن ترساننده از انبیا باشد یا از علما یا زهاد
یا از اولیا و عرفا و اگر از احوال امم مختلفه مثل روم و حبش و ترکستان و خطا و چین تفتیش کرده شود هرگز نشان
پیغمبری نسبیده که در آنها گذشته باشد بلکه مفهوم نبی را هم نمی شناسند بیشتر اعتقاد عظمت و بزرگی عباد و زهاد و
تارکان دنیا و خلوت نشینان در طبائع آنها مستحکم ست و معامله حضرت حق با هر فرقه مختلف باشد باختلاف استعداد ذات
آنها و باختلاف علوم مخزونه آنها در دیار عرب از یمن تا شام و مصر بیک نگ آیات الهی ظهور فرمود و انبیا و رسل را
مبعوث نمود و معجزات بر دست آنها آفرید و کتابها نازل نمود زیرا که اهل آن بلاد آمدن علم غیبی را اگرچه از بعض بشر معتبر
بشر باشد بسبب بعد مکانی یا بعد زمانی بهمین طریق میدانستند که قاصدی بیاید و پیغام زبانی برساند یا خطی همراه خود
بیارد و آری نشان راستی آن قاصد از و طلب میداشتند چنانکه در امراء و ملوک و سلاطین حال هم مروج ست که
فرمانی یا شقه بدست معتمد خودی فرستند و برای تصدیق او بعضی چیزهای مخصوص از پالکی و فیل و فوج همراه او میدهند
پس اهل آن بلاد را که دیار عرب است طریق هدایت همین مقرر شد و هنود را چون این طریق معتمد علیه نبود بلکه
ظهور حضرت حق را در بعض چیزها و تکلم بزبان حق یا صدور افعالیکه مخصوص بمرتبه الوهیت ست از خوارق عادات
و حکمرانی در مخلوقات نیابت حق میدانستند لهذا با ایشان همین وضع معامله واقع شد و بید با نفیسانیدند

متفق علیہما است پس نزد آنہا بطریق بداہت وجود آنحضرت و بعثت آنجناب بلکہ احکام شرعیہ متواترہ نیز ثابت خواہد شد
و اگر انصاف کنند در امور ماضیہ طریق ثبوت علم ہمین ست و وجود نوشیروان فارسی و حاتم طائی عربی و سکندر رومی
و خلافت بنی العباس و آمدن سلطان محمود غزنوی در ہند نزد ہندوان بہمچہ طور ثابت شدہ سوای این طور طور دیگر نیست
دوم آنکہ گویند حالا احتیاج اثبات نبوت نماندہ زیرا کہ آنحضرت صلعم پیدا شدند و لکوک مردم بصحبت ایشان متوجہ
بخدا و مشغول بعبادت و اطاعت الہی گشتند و مجتنب از معاصی و ملازم تقوی و طہارت و اخلاق نیک و آداب مستحسنہ
گردیدند و این امور پیش گرفتند و مشغولی بطاعت و عبادت و اجتناب از معاصی و ظلم و حسن اخلاق و ادای حقوق خلق
و خالق نزد ہر قوم مستحسن و پسندیدہ است و آنرا ہدایت میدانند پس چون آنحضرت صلعم دعوی ہدایت خلق اللہ فرمود
و آن ہدایت واقع شد پس حاجت اثبات نبوت نماند کہ معنی نبوت ہمین ست و لیس الخبر کالعیان بیان این ہر دو طریق
نزد ساکنان جزائر و جبال پیگو و نیپال متحقق ست و اگر بالفرض کسی از ینہا ازین ہر دو طریق محروم ماندہ باشد حکم
او حکم اہل فترت خواہد بود علی اختلاف المذہب چنانکہ در کتب اصول مثل مسلم و عضدی مشروح و مبسوط است انتہی
کلامہ و عموم رسالت آنحضرت صلعم منصوص قرآن کریم ست لتکون للعالمین نذیرا و ہمچنین ختم نبوت و لکن رسول اللہ و
خاتم النبیین و این عموم و ختم باقی ست تا فنای این عالم فانی و حجت قائم ست بر تمامہ جہان و گیتی و بعد شیوع اسلام قطری
از ربع مسکون معلوم نیست کہ آنجا دعوت اسلام نرسیدہ باشد و مسلمانان نباشند **فصل دہم** در بیان اقسام
اہل علم و بنا تحدید فرق اسلامیہ بدانکہ بعضی تقسیم اہل علم بحسب اقالیم سبعہ کردہ اند و ہر اہل اقلیم را حظ ایشان
از اختلاف طبائع و انفس بدلالت الوان و السن دادہ و بعضی تقسیم آنہا بحسب اقطار اربعہ کردہ و اختلاف طبائع
و تباین شرائع اہل شرق و غرب و جنوب و شمال بیان نمودہ و بعضی تقسیم بحسب امم نمودہ و گفتہ کہ کبار امم چہار اند عرب
و عجم و روم و ہند و میان ہر یک امت مزاوجت کردہ اند باین طور کہ عرب و ہند متقارب اند بر مذہب واحد و بیشتر میل
ایشان بسوی تقریر خواص اشیاء و حکم باحکام ماہیات و حقائق و استعمال امور روحانیہ ست و روم و عجم متقارب
اند بر یک مذہب اکثر میل ایشان بسوی تقریر طبایع اشیاء و حکم باحکام کیفیات و کمیات و استعمال امور جسمانیہ
ست و بعضی تقسیم کردہ اند بحسب آراء و مذاہب و مقصود درینجا ہمین ست و ایشان باعتبار قسمت صحیحہ منقسم اند بسوی
اہل دیانات و ملل و اہل اہواء و نحل پس ارباب دیانات مطلقا مثل مجوس و یہود و نصاری و مسلمانان ہستند و اہل
اہواء و آرا مثل فلاسفہ و دہریہ و صابیہ و عبدۂ کواکب و اوثان و براہمہ ہستند و ہر یکی ازین ہا متفرق ست بر فرق
کثیرہ و مقالات اہل اہواء در عددی معلوم منضبط نمیشود و مذاہب اہل دیانات منحصر ست بحکم حدیثی کہ وارد ست
درین باب پس مجوس ہفتاد فرقہ اند و یہود ہفتاد و یک فرقہ و نصاری ہفتاد و دو فرقہ و مسلمانان ہفتاد و سہ
فرقہ و فرقۂ ناجیہ ابدا ازین فرق یک فرقہ ست زیرا کہ حق از دو قضیہ متقابلہ در واحد باشد و جائز نیست کہ دو قضیہ
بر شرائع متقابل باشند مگر آنکہ صدق و کذب قسمت پذیرد پس حق در یکی از ان ہر دو خواہد بود و نہ در دیگر
و حکم بر متخاصمین متضادین در اصول معقولات باینکہ ہر دو محق صادق اند محال ست و چون حق در ہر مسئلۂ عقلیہ

یکی باشد پس واجب آمد که حق در جمیع مسائل با فرقهٔ واحده بود چنانکه بهیچ معلوم شده و در تنزیل از ان اخبار فرموده اند
قال تعالی وممن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون و در حدیث آمده ستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملة کلها فی النار
الا ملة واحدة قالوا ومن هی قال ما انا علیه واصحابی اخرجه الترمذی عن عبد الله بن عمرو بن العاص وعن ثوبان قال قال رسول الله صلعم
لا تزال طائفة من امتی علی الحق لا یضرهم من خالفهم حتی یاتی امر الله وهم علی ذلک اخرجه مسلم وابو داؤد والترمذی مفرقا واخرج
رزین بهذا اللفظ قال علی بن المدینی هم اصحاب الحدیث وعن المغیرة قال قال رسول الله صلعم لا یزال ناس من امتی ظاهرین
حتی یاتیهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه الشیخان وقال البخاری هم اهل العلم یعنی بالحدیث وعن قرة قال قال رسول الله
صلعم لا تزال طائفة من امتی منصورین لا یضرهم من خذلهم حتی تقوم الساعة اخرجه الترمذی وعن عمران بن حصین قال
قال رسول الله صلعم لا تزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین علی من ناواهم حتی یقاتل آخرهم المسیح الدجال
اخرجه ابو داؤد والمناواة المعاداة و اصحاب مقالات را در تعدید فرق اسلامیه طرقهاست لیکن نه بر قانون مستند
الی النصوص نه بر قاعدهٔ مخبره از وجود و اهل تصنیف هم درین باب متفق بر منهاج واحد نبوده اند و بی شبهه معلوم ست
که هر ممتاز از غیر خود بمقاله در مسئله معدود در اصحاب مقالات نیست ورنه مقالات از حصر و عدد بیرون رود و گر
بمسئله در احکام منفرد شود در شمار اصحاب مقالات در آید پس لابدست از ضابطه در مسائل قواعد و اصول تا اختلاف
دران معتبر باشد و صاحب آن اختلاف صاحب مقاله شمرده شود اما احدی از ارباب مقالات اعتنا بتقریر این ضابطه
نکرده بلکه مسترسل بوده اند در ایراد مذاهب امت کیفما اتفق و کیفما وجد و قانونی مستقر و اصلی مستمر ندارند جز شهرستانی
که درین باب جهد کرده آنرا در چهار قاعده منحصر نموده و این کبار اصول ست اول صفات و توحید و این مشتمل ست بر
مسائل صفات ازلیه بطور اثبات نزدیک جماعت و بطور نفی نزد جماعت دیگر و بیان صفات ذات و صفات فعل و آنچه
واجب ست برای واجب الوجود و آنچه جائز ست بروی و آنچه مستحیل ست و درین باب میان اشعریه و کرامیه و مجسمه و
معتزله خلاف ست دوم قدر و عدل ست و این مشتمل ست بر مسائل قضا و قدر و جبر و کسب و ارادهٔ خیر و شر و مقدور
و معلوم اثباتا عند جماعة و نفیا عند جماعة و درین باب خلاف ست میان قدریه و نجاریه و جبریه و اشعریه و کرامیه
سوم وعد و وعید و اسماء و احکام ست و این مشتمل ست بر مسائل ایمان و توبه و وعید و ارجاء و تکفیر و تضلیل اثباتا علی
وجه عند جماعة و نفیا عند جماعة و درین خلاف ست میان مرجیه و وعیدیه و معتزله و اشعریه و کرامیه چهارم سمع
و عقل و رسالت و امامت ست و این مشتمل ست بر مسائل تحسین و تقبیح و صلاح و اصلح و لطف و عصمت در نبوة و شرائط
امامت بطور نص نزدیک جماعت و بطور اجماع نزد جماعت دیگر و کیفیت انتقال آن بر مذهب قائل بنص و کیفیت اثبات آن
بر مذهب قائل باجماع و خلاف دران میان شیعه و خوارج و معتزله و کرامیه و اشعریه ست پس چون یکی از ائمه امت
بمقاله ازین قواعد منفرد شود مقالهٔ او مذهب جماعت او فرقه علیحده معدود گردد و اگر بمسئله منفرد شود آن مقاله
را مذهب جماعت او فرقه نتوان شمرد بلکه آنرا مندرج زیر مقاله باید کرد و باقی مقالات او بدان فرو رود باید شد
و در هیچ صورت مقالات غیر متناهی نخواهد شد و چون این مسائل که قواعد خلافند متعین شدند کبار اقسام فرق درین

چهار منحصر گردید و از تداخل بعض در بعض و ترکب بعض با بعض از هر فرقه اصناف بسیار منشعب شوند تا آنکه هفتاد
وسه فرقه میرسند و محمد بن عبد الکریم شهرستانی بیان این همه فرق ثلاث و سبعین در کتاب الملل والنحل بوجه بسط
کرده و مذهب هر فرقه را مطابق کتب دینیه او بدون تعصب کسر بری و بیان صحیح از فاسد و تعیین حق از باطل
آورده و حال آنکه برای افهام ذکیه در مدارج عقلیه لمحات حق و نفحات باطل پوشیده نیست و اول شبهه که در خلایق واقع
شد شبهه ابلیس لعین است و مصدر این شبها استبداد لعین برای خود است در مقابله نص و اختیار هوی در معارضه
امر و استکبار بماده نار که از آن مخلوق شده است بر ماده خاک که اصل آدم است و از این یک شبهه هفت شبهه دیگر
منشعب شده و در خلق و اذهان مردم ساری گشت تا آنکه مذاهب بدع و ضلال پیدا گردید و این شبهات هفتگانه در شرح اناجیل
اربعه لوقا و مارقوس و یوحنا و متی مسطور است و در توراة بر شکل مناظره میان او و میان ملائکه بعد امر بسجود و امتناع
وی از آن مذکور از ابلیس منقول است که وی گفت تسلیم کردم که باریتعالی که اله من و اله خلق است عالم و قادر است
و از قدرت و مشیت وی نتوان سوال کرد هرگاه بخواهد کن فیکون میگوید و آن شی موجود میگردد و هم حکیم است لیکن
بر سیاق حکمت او تعالی چند سوال وارد میشود ملائکه گفتند آن کدام اسوله اند و چه مقدار اند گفت هفت اند اول است

اول آنکه پیش از آفریدن من دانسته که از من چه صادر شدنی است و کدام چیز حاصل آمدنی پس چرا مرا اول
پیدا کرد و در پیدا کردن مرا کدام حکمت است دوم آنکه اگر مرا بمقتضای اراده و مشیت خود آفرید تکلیف
معرفت و طاعت خود چرا داد و درین تکلیف حکمت چیست با آنکه وی منتفع بطاعت و متضرر بمعصیت نمیشود
سوم آنکه اگر آفرید و تکلیف داد و من التزام تکلیف بمعرفت و طاعت کرده عارف و مطیع او شدم تکلیف دیگر
بطاعت آدم و سجود برای او چرا کرد و در خصوص این تکلیف کدام حکمت بوده است با آنکه این تکلیف در معرفت و طاعت من
هیچ چیز زیاده نمیکند چهارم آنکه اگر مرا آفریده و علی الاطلاق تکلیف داده خصوصا این تکلیف باز چون سجده
نکردم ملعون ساخته از جنت چرا بیرون کرد و درین لعن و اخراج حکمت چیست با آنکه جز این سخن که غیر ترا سجده نکنم
مرتکب قبیحی دیگر نشده ام پنجم آنکه اگر با اینهمه لعن و طرد کرد پس چرا بار دیگر بجنت راهم داد تا آنکه بوسوسه خود
آدم را فریفتم و وی از شجر منهی عنه بخورد و او را با من از بهشت برآورد درین امر کدام حکمت باشد بعد از آنکه
اگر مرا از دخول جنت منع میکرد آدم از من در استراحت میماند و در آن دائم و خالد میبود ششم آنکه اگر
مرا آفرید و مکلف کرد عموما و خصوصا و ملعون گردانید و باز راهم بجنت داد و میان من و میان بنی آدم خصومت شد
پس چرا مرا بر اولاد وی مسلط ساخت تا آنکه من او شان را می بینم و او شان مرا نمی بینند و وسوسه من در ایشان
اثر میکند و حول و قوت و قدرت و استطاعت آنها در من اثری نماید حکمت درین امر چیست با آنکه اگر ایشان را
بر اصل فطرت آفریده میگذاشت و حیله کدام محتال در ایشان اثر نمیکرد و بطهارت و سمع و طاعت زیست
میکردند احری بحال ایشان و الیق بحکمت می بود هفتم آنکه اینهمه تسلیم کردم که مرا آفرید و مکلف کرد مطلقا
و مقیدا و چون فرمان نبردم لعن و طرد کرد و چون دخول جنت خواستم امکانم داد و چون این عمل نمودم از آنجا

اخراج فرمود و بر بنی آدم مسلط ساخت پس چه میکه از وی چیزی خواستم چرا مهلتم داد گفتم انظرنی الی یوم یبعثون فرمود انک
من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم حکمت درین مرحله باشد بعد ازانکه اگر مرا هلاک میکرد فی الحال آدم و خلق از من در
استراحت میشدند و در عالم هیچ شر باقی نمی ماند آیا بقاء عالم بر نظام خیر بهتر از امتزاج او بشر نیست گفت این ست حجت من در اسؤاله
خود در هر مسئله شارح انجیل گفته چون این اعتراض پیش کرد و این ایراد بآورد حق تعالی بر ملائکه علیهم السلام وحی فرمود که
او را بگویید که تو در تسلیم اول خود که من اله تو و اله همه خلقم صادق و مخلص نیستی زیرا که اگر من اله العالمین بودن من استثناء
می بودی هرگز بر من حکم بلم و کیف نمیکردی فانا الله الذی لا اله الا انا لا اسئل عما افعل و الخلق مسئولون در توراة و انجیل
همچنین مذکور است که در اینجا مذکور کرده شد شهرستانی گوید بزبان ذکر بوده است و میگفتم که این شبه معلوم است که شبه که بنی
آدم را واقع شده از اضلال شیطان رجیم و وساوس او بوقوع آمده است و منشاء آن شبهات لعین است و چون این شبهات
در هفت عدد محصور شد جمله بدع و ضلالات که با غایت کجا منتهی باشند و تجاوز شبهات فرق زیغ و کفر ازین شبهات لعین
جائز نیست اگرچه عبارات مختلف و طرق متباین بود زیرا که این شبهات سبعه نسبت بانواع ضلالات مثل تخم است و جمله
راجع میشود بسوی انکار امر بعد اعتراف بحق و بسوی جنوح بهوی در مقابله نص هر آنکه بانوح و هود و صالح و ابراهیم و
لوط و شعیب و موسی و عیسی و محمد صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین الی یوم الدین مجادله کرده همگنان در اظهار شبهات
خود بر منوال لعین نسج کرده اند و حاصلش راجع است بسوی دفع تکلیف از نفس خود و جحد اصحاب شرایع و تکالیف باجمعهم
زیرا که در میان قول ایشان ابشر یهدوننا و میان قول او ااسجد لمن خلقت طینا هیچ فرق نیست و ازینجا قوله تعالی و ما منع
الناس ان یؤمنوا اذ جاءهم الهدی الا ان قالوا ابعث الله بشرا رسولا مفصل خلاف و نزاع و افتراق گردید و ظاهر شد که مانع
ایمان همین معنی است و چنانکه در اول گفته بود ما منعک ان لا تسجد اذ امرتک قال انا خیر منه همچنان فرزندان متاخر او چه قبل
متقدم گفت انا خیر من هذا الذی هو مهین و کذلک اگر احوال متقدمین ایشان را تعاقب کنیم مطابق اقوال متاخرین یابیم
کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل لعین اول چون عقل را حکم
کرد بر کسیکه بروی عقل حکم نمیتواند کرد او را لازم شد که حکم خالق در خلق یا حکم خلق در خالق جاری نماید و اول غلو
و ثانی تقصیر پس از شبهه اولی مذاهب حلولیه و تناسخیه و مشبهه و غلاة روافض که در حق شخصی از اشخاص انقدر غلو کرده
که او را بصفات جلال وصف نمودند برخاست و از شبهه ثانیه مذاهب قدریه و جبریه و مجسمه برانگیخت چه ایشان در وصف
او تعالی بحدی تقصیر کردند که او را بصفات مخلوقین ستودند و ازینجاست که معتزله مشبهة الافعال اند و مشبهه
حلولیة الصفات و هر یکی از ایشان یک چشم است از هر چشم که باشد زیرا که هر که میگوید که من حسن و قبیح از وی بجانب
که از ما حسن و قبیح است وی خالق را بمخلوق تشبیه میدهد و هر که میگوید باری موصوف است بانچه بدان وصف خلق
نموده یا خلق موصوف است بانچه بدان باری تعالی را توان ستود وی از حق معتزل و کنار کش است و اهل
قدریه طلب علت در هر شی است و این از اصول لعین اول بوده است زیرا که اول طلب علت در خلق خود کرد و ثانیا
حکمت تکلیف دریافت کرد باز ثالثا فائده در تکلیف بسجود آدم جست و این منشاء مذهب خوارج است زیرا که میان

قول ایشان لا حکم الا لله و لا تحکیم الرجال و بیان قول وی لا اسجد الا لک اسجد لبشر خلقته من صلصال فرقی نیست با جمله
ع کلا طرفی قصد الامور ذمیم ٭ معتزله بزعم خود غلو در توحید کردند تا آنکه بنفی صفات بتعطیل رسیدند و مشبهه تقصیر کردند
و حق تعالی را بصفات اجسام موصوف دانستند و روافض در نبوت و امامت غلو کرده بحلول فرود آمدند و خوارج تقصیر
نمودند بنفی تحکیم رجال پرداختند و تو همی بینی که این همه شبهات ناشی از شبهات لعین اول ست و تلک فی الاول
مصدر با دند و فی الآخر مظهر با و الیه اشار التنزیل فی قوله تعالی و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین و آنحضرت
صلعم هر فرقه ضاله را ازین امت با متی ضاله از امم سالفه تشبیه فرموده و گفته قدریه مجوس این امت اند و مشبهه یهود
و رافضه نصارای او و فرموده بطریق جمله لیأتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل الحدیث اخرجه
الترمذی عن ابن عمرو بن العاص و در روایتی آمده لتسلکن سبل الامم قبلکم حذو القذة بالقذة و النعل بالنعل حتی لو دخلوا
جحر ضب لدخلتموه و حدیث را طرق و الفاظ است

فصل یازدهم

در بیان اول شبهه که در ملت اسلامیه
واقع شد و کیفیت انشعاب مصدر و مظهر او از ما مقرر شد که شبهات آخر زمان خصوصا آن بعینها همان شبهات
ست که در اول زمان واقع شده و همچنین بتتبع قرار داد که در زمان هر نبی و در دور هر صاحب ملت و شریعت شبهات
امت او در آخر زمان ناشی از شبهات خصمای اول زمان او از کفار و منافقین باشد و اکثر آن از منافقین ست
و اگر چه در امم سالفه بنا بر تمادی زمان بر ما مخفی مانده اما درین امت پس هرگز مخفی نیست که شبهاتش ناشی از شبهات
منافقین زمن رسول خدا صلعم است چه این منافقان رضا بحکم وی ندادند و امر و نواهی نداد ند و خوض در چیزی
کردند که فکر را در آن مسرح و مسری نیست بلکه از خوض در آن و سوال از آن منع کرده شده اند و مجادله کردند بباطل
و در آنچه در آن جدال جائز نیست حدیث ذو الخویصره تمیمی را یاد کن که گفت اعدل یا محمد فانک لم تعدل آنحضرت فرمود
ان لم اعدل فمن یعدل باز گفت هذه قسمة ما ارید بها وجه الله و این صریح خروج ست بر رسول خدا صلعم و چون معترض
بر امام حق خارجی میگردد معترض بر رسول بالاولی خارجی باشد و اینقول بتحسین عقل و تقبیح او و حکم بهوای در مقابله
نص و استکبار بر امر بقیاس عقل نیست و آنحضرت صلعم فرمود سیخرج من ضئضئ هذا الرجل قوم یمرقون من الدین کما
یمرق السهم من الرمیة الحدیث و همچنین حال گروهی از منافقین را روز احد نظر کن چون گفتند هل لنا من الامر من شیء
و قولهم لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا هاهنا و قولهم لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا که این تصریح ست بمذهب قدریه و قول
طائفه از مشرکین لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء و قول گروهی انطعم من لو یشاء الله اطعمه تصریح بمذهب جبر ست
و طائفه دیگر را بنگر که مجادله کردند در ذات خدا بتفکر در جلال و تصرف در افعال او تا آنکه حق تعالی ایشان را منع و
تخویف فرموده و یرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء و هم یجادلون فی الله و هو شدید المحال و این حال در زمانه
آنحضرت صلعم بود با آن همه شوکت و قوت و صحت بدن که وی صلعم داشت و منافقان مخادعت میکردند و باظهار
اسلام و ابطان کفر می پرداختند و نفاق ایشان در هر وقت باعتراض بر حرکات و سکنات وی صلعم نمایان میشد
گویا این اعتراضات بذر ست و این شبهات که از وی ظاهر میگردد زرع ست و اما اختلافاتی که در حال مرض و

بعد وفات وی صلعم میان صحابه رضی الله عنهم ظاهر گشته پس آن اختلافات اجتهادیه اند که قبل وغرض ایشان در وی اقامت
مراسم شرع وادامت مناهج دین بود و آول تنازع که در مرض وی صلعم واقع شده روایتش محمد بن اسمعیل بخاری بسند خود از
ابن عباس چنین کرده که قال لما اشتد بالنبی صلعم مرضه الذی مات فیه قال ائتونی بدواة وقرطاس اکتب لکم کتابا لا تضلوا بعدی
فقال عمر ان رسول الله صلعم قد غلبه الوجع حسبنا کتاب الله و کثر اللغط فقال النبی صلعم قوموا عنی لا ینبغی عندی التنازع
قال ابن عباس الرزیة کل الرزیة ما حال بیننا وبین کتاب رسول الله و خلاف دیگر که هم در مرض وی صلعم شده آنست که
فرمود جهزوا جیش اسامه لعن الله من تخلف عنها پس قومی گفته که وجوب بر ما امتثال امر اوست واسامه از مدینه تبرز کرده
بود و قومی گفته مرض وی صلعم اشتداد گرفته است ودلهای ما درین حالت مفارقت او راضی نگردد صبر کنیم تا انجام کار چه شود
واین هردو تنازع را از انجهت درینجا آورده شد که مخالفین آنرا از خلافات مؤثره در دین شمرده اند و هو کذلک اگرچه
تمام غرض ازان اقامت مراسم شرع درحال تزلزل قلوب وتسکین نائرهٔ فتنه مؤثره وقت تقلب امور باشد خلاف
سوم که در هنگام موت وی صلعم بوده آنست که عمر بن خطاب گفته من قال ان محمدا قد مات قتلته بسیفی هذا وانما رفع الی
السماء کما رفع عیسی بن مریم وابوبکر رضی الله عنه فرمود من کان یعبد محمدا فان محمدا قد مات ومن کان یعبد اله محمد فانه حی
لا یموت واین آیه فرو خوانده و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم و قوم رجوع
بقول ابوبکر کردند و عمر گفت گویا من این آیت نشنیده بودم تا آنکه ابوبکر آنرا بخواند خلاف چهارم در موضع دفن وی صلعم
ست اهل مکه از مهاجرین دفن وی صلعم بسوی مکه خواستند زیرا که مسقط راس و مأنس نفس و مطلع قدم و موطن اهل و
موقع رحل وی صلعم ست و اهل مدینه از انصار دفن وی صلعم هم در مدینه خواستند زیرا که دار هجرت و مدار نصرت اوست
و جماعتی ارادهٔ نقل جسد شریف به بیت المقدس کردند زیرا که موضع دفن انبیا ست و معراج او بسوی آسمان هم
ازانجا شده من بعد اتفاق بر دفن شریف در مدینه نمودند لما روی عنه صلعم الانبیاء یدفنون حیث یموتون خلاف
پنجم در امامت ست و این خلاف اعظم خلافات واقعه میان امت ست زیرا که در اسلام بر هیچ قاعدهٔ دینیه آنچنان
تیغ کشیده نشده که بر مسئلهٔ امامت شده ست و در هر زمان و حق تعالی آنرا بر صدر اول سهل گردانیده انصار گفتند
منا امیر و منکم امیر و اتفاق بر رئیس خود سعد بن عبادهٔ انصاری کردند ابوبکر و عمر رضی الله عنهما فی الحال استدراک
کردند و در سقیفهٔ بنی ساعده آمدند عمر گفت در راه سخنی بدل اندیشیدم چون در آنجا رسیدم ابوبکر گفت مه یا عمر
و حمد و ثنا خدا گفت و همان سخن ذکر کرد که در نفس من بود هیچ بند باقی نگذاشت هر آنچه مراد در دل بود گویا اخبار
از غیب کند پس پیش از آنکه انصار مشغول بکلام شوند و دست خود دراز کرده بیعت با ابوبکر نمودم و مردم
هم بیعت کردند و نائره تسکین یافت مگر آنکه بیعت ابوبکر ناگهان و یکبارگی واقع شد و حق تعالی از شر آن وقایه فرمود
اکنون هر که بمانند آن عود کند او را باید کشت و هر شخص که بیعت نماید مردی را بغیر مشورهٔ مسلمانان پس
هردو در خور قتل اند و سکوت انصار بنا بر روایت ابوبکر باشد که الائمة من قریش و این بیعت در سقیفه کرده بود بعد
بیعت ابوبکر به مسجد کرده مردم بهجوم آورده برضا و رغبت بیعت نمودند لیکن جز جماعتی از بنی هاشم وابو سفیان

از بنی هاشم علی بن ابی طالب را از وقت اشتغال بتجهیز و دفن و ملازمت قبر شریف داشت بغیر منازعت و مدافعت
خلاف ششم در امر فدک و توارث از نبی صلعم و دعوی فاطمه گاهی بطور وراثت و گاهی بطریق تملک است
تا آنکه بروایت مشهوره عن النبی صلعم نحن معاشر الانبیا لا نورث ما ترکنا صدقة مدافعه این دعوی کرده شد خلاف هفتم
در قتال مانعین زکوة است قومی گفتند با ایشان قتال بمثل قتال با کفره نمیکنیم و قومی دیگر گفتند بلکه قتال کنیم تا آنکه ابو بکر گفت
لو منعونی عقالا مما اعطوا رسول الله صلعم لقاتلتهم علیه و تنها بجان خود برای قتال ایشان برخاست و صحابه باجمعهم
موافقت او کردند و در ایام عمر رضی الله عنه اجتهاد وی مودی بسوی رد سبایا و اموال و اطلاق محبوسین ایشان شد
خلاف هشتم در تنصیص ابو بکر است بر عمر رضی الله عنهما بخلافت نزد وفات خود و بعضی گفتند مردی فظ غلیظ را بر ما والی
کرده و این خلاف بقول ابو بکر لو سالنی ربی یوم القیامة لقلت ولیت علیهم خیرا لهم مرتفع گردید و در زمان ایشان
اختلافات کثیره در مسائل میراث جد و اخوة و کلاله و عقل اصابع و دیات اسنان و حدود و بعض جرائم که در آن
نصی وارد نشده واقع شد و اهم امور ایشان اشتغال بقتال روم و غزو عجم بود و او تعالی فتوحات بر مسلمانان
کرد و سبایا و غنائم بسیار حاصل شد و همگنان برای عمر بودند و دعوت اسلام انتشار گرفت و کلمه او ظاهر گردید
و دانت العرب لانت العجم و لله الحمد خلاف نهم در امر شوری و اختلاف آرا در وی است تا آنکه همگنان بر بیعت
عثمان اتفاق کردند و ملک انتظام گرفت و دعوت در زمان او مستقر گردید و فتحهای بسیار شد و بیت المال مالا مال
گشت و خلق معاشرت باحسن خلق و معاملت باسط ید کرد جز آنکه اقارب عثمان از بنی امیه جور کردند و از [illegible]
مهالک نمودند و اختلافات بسیار واقع شد و بر عثمان رضی الله عنه مواخذات کردند از انجمله آنکه حکم بن امیه را
بمدینه باز آورد با آنکه رسول خدا صلعم او را از مدینه نفی کرده بود و او را طرید رسول خدا می نامیدند و وی
هر چند شفاعت خود کرد اما ابو بکر و عمر او را بمدینه آمدن ندادند بلکه عمر چهل کروه از یمن هم او را اخراج کرد و از انجمله
آنکه ابو ذر رضی الله عنه را بنابر درشتی مزاج او بربذه نفی کرد و دختر خود را بزنی مروان بن الحکم داد و خمس غنائم
افریقیه را که دو لک دینار بود بوی ارزانی داشت و از انجمله آنکه عبد الله بن سعد بن ابی سرح را جا داد با آنکه رسول
خدا صلعم خون او هدر کرده بود و عبد الله بن عامر را امیر بصره ساخت و جز ان از احداث و امراء جنود وی معاویه
بن ابی سفیان بود عامل شام و سعد بن ابی وقاص عامل کوفه و بعده ولید بن عقبه و عبد الله بن عامر را عامل
بصره گردانید و عبد الله بن سعد مذکور را بر مصر گماشت و همه ایشان خذل و رفض او کردند تا آنکه آمد بر وی رضی الله
عنه آنچه مقدر بود و در خانه خود مظلوم کشته شد و از ین ظلم که بر وی رفته فتنها برخاست که هنوز تسکین نیافته
خلاف دهم در زمان امیر المومنین علی کرم الله وجهه است بعد از آنکه بر وی اتفاق کردند و عقد بیعت او نمودند
و اول این اختلاف خروج طلحه و زبیر است بسوی مکه بعده حمل عائشه رضی الله عنها بسوی بصره و نصب قتال با
علی و این را حرب جمل گویند و حق آنست که طلحه و زبیر رجوع و توبه کردند وقت تذکیر امر و زبیر را ابن جرموز وقت
انصراف بکشت و وی در نار است لقوله صلعم بشر قاتل ابن صفیة بالنار و طلحه را مروان بن الحکم وقت اعراض

نیز آنکه اخت عمر و وی بهره و عایشه محمول بود بر آنچه کرد باز تائب گردید و رجوع آورد. و خلاف میان علی و معاویه و حرب
صفین و مخالفت خوارج و حمل وی بر تحکیم و مشاورت عمرو بن العاص با ابوموسی اشعری و بقا خلافت تا وقت وفات شهره
است و همچنین خلاف میان وی و میان مارقین نهروان عقدا و قولا و نصب قتال با وی رضی الله عنه فعلا و عملا معروف
است و بر این همه حق با علی بود و علی با حق و در زمان وی خارجیان ظاهر شدند مثل اشعث بن قیس و مسعود بن فدکی تمیمی
و زید بن حصین طائی و غیرهم و همچنین غلات در حق وی ظهور کردند مثل عبدالله بن سبا و جماعتی همراه او بود و ابتدا از بدعت
و ضلالت از همین دو فریق بوده و قول آنحضرت صلعم صادق آمده یهلک فیک اثنان محب غال و مبغض قال و بعد وی رضی الله
عنه خلافت بر دو قسم منقسم گردید یکی اختلاف در امامت دوم اختلاف در اصول و اختلاف در امامت دو گونه شد
یکی قول بآنکه ثبوت امامت باتفاق و اختیار است دیگر آنکه ثبوتش بنص و تعیین است پس هر که قائل بقول اول است و
گفته امامت کسی راست که امت یا جماعه معتبر از امت بروی اتفاق کرده است مطلقا یا بشرط آنکه قریشی باشد بر مذهب
یک قوم و یا هاشمی باشد بر مذهب قوم دیگر و غیر ذلک من الشرائط و اهل این قول قائل اند بامامت معاویه و اولاد او و بخلافت
مروان و اولاد او و خوارج در هر زمان هر یکی از ایشان اجتماع کردند باین شرط که خلیفه بر اعتقاد ایشان ماند و در معاملات
بر سنن عدل رود و رنه او را مخذول کنند و خلع نمایند و گاهی قتل هم کردند و هر که قائل بقول ثانی است وی اختلاف
کرده است بعد علی کرم الله وجهه بعضی گفته وی نص کرده است بر پسر خود محمد بن حنفیه و ایشان را کیسانیه خوانند و
بعد ابن حنفیه بعضی قائل بعدم موت او شده گفتند وی رجوع کند و زمین را بعدل پر کند و بعضی گفتند وی بمرد و
امامت بعد از وی بابی هاشم پسر او منتقل شد باز ایشان متفرق شدند یکی گفت امامت در عقب او باقی است وصیته
بعد وصیته و دیگری گفت بلکه منتقل بغیر وی شده و در آن نیز اختلاف کردند بعضی گفتند امام بنان بن سمعان
نهدی است و بعضی گفتند بلکه علی بن عبدالله بن عباس است و بعضی عبدالله بن حرب کندی را امام فهمیدند و بعضی
عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر بن ابی طالب را امام قرار دادند و قول همه ایشان آنست که دین طاعت
یک مرد است و حمل احکام شرع را تاویل بر شخص معین میکنند و هر که قائل نص بر محمد بن حنفیه نشده وی قائل بنص بر حسن و
حسین گردید و گفت امامت در اخوین است نه در حسن و حسین باز اختلاف کردند در آنکه امامت در اولاد حسن است یا
حسین هر که بحسن قائل است وی امامت را بعد از وی برای پسر او حسن مثنی باز عبدالله بن حسن باز محمد بن عبدالله و بعد
برادرش ابراهیم میگوید و این هر دو برادر در ایام منصور خروج کردند و کشته شدند و بعضی از ایشان قائل
برجعت امام محمد اند و هر که اجرای وصیت در اولاد حسین کرده بعد حسین قائل امامت پسرش علی اصغر یا [illegible]
گشته و گفته وی منصوص علیه است و بعد زین العابدین اختلاف کردند زیدیه بامامت پسرش زید بن علی رفتند
و مذهب ایشان آنست که هر فاطمی خارج که عالم و زاهد و شجاع و سخی باشد امام واجب الاتباع است و خروج امامین را
در اولاد حسن جائز دارند و بعضی توقف کرده قائل رجعت شدند و بعضی سوق کرده قائل شدند بامامت هر آنکه
حائز این خصائل باشد در هر زمان و امامیه قائل اند بامامت محمد بن علی باقر بود و بالنص بعده بامامت جعفر

محمد بطور وصیت از برای او بعده اختلاف کردند که منجمله پنج اولاد محمد و اسمعیل و عبدالله و موسی و علی منصوص علیه
کیست بعضی گفتند محمد ست و ایشانرا عماریه خوانند و بعضی گفتند اسمعیل ست و انکار موت او در حیات پدرش کردند
و ایشانرا مبارکیه گویند و بعضی از ایشان متوقف شده قائل رجعت او گردیدند و بعضی سوق امامت در اولاد وی نصاً
بعد نص الی یومنا هذا کردند و ایشانرا اسمعیلیه نامند قوم بوهره گجرات هم رکن از ایشان ست و بعضی گفتند عبدالله
افطح ست و قائل برجعت وی بعد از موت شدند زیراکه مرد و عقب نگذاشت و بعضی گفتند موسی ست بنص بر وی
زیراکه والدش فرموده سابعکم قائمکم الا و هو سمی صاحب التوراة سپس مختلف شدند پس بعضی اقتصار امامت بر وی
کردند و قائل برجعت گردیدند و بعضی توقف در موت او نمودند و ایشان را ممطوره گویند و بعضی یقین بموت او
نمودند و امامت را بسوی پسرش علی بن موسی رضا راندند و ایشانرا قطعیه نام ست باز اختلاف کردند در هر ولد بعد
از وی پس اثنا عشریه امامت را از علی رضا به پسرش محمد باز به پسرش علی باز به پسرش حسن باز به پسرش محمد قائم
منتظر ثانی عشر ائمه هدی سوق نمودند و گفتند وی زنده ست و بمرد و رجوع کند و زمین را بعدل و داد پر کند چنانکه
بجور و ستم پر شده ست و غیر ایشان امامت را به حسن عسکری راندند بعده قائل شدند بامامت برادرش جعفر و
بعضی توقف کردند و بعضی جاده شک پیمودند در حال محمد شهرستانی گفته و لهم خبط طویل فی سوق الامامة والتوقف
والقول بالرجعة بعد الموت والقول بالغیبة ثم بالرجعة بعد الغیبة انتهی این ست جمله اختلافات در امامت و اما
اختلافات در اصول پس حادث شد در آخر ایام صحابه بدعت معبد جهنی و غیلان دمشقی و یونس اسواری و اینها قائل
شدند بقدر و انکار کردند اضافت خیر و شر را بسوی قدر و واصل بن عطاء غزال که شاگرد حسن بصری بود بر منوال
ایشان نسج کرد و شاگرد او عمرو بن عبید در مسائل قدر بران زیادت نمود و این عمرو از داعیان یزید ناقص بود
در ایام بنی امیه بعده موالات منصور کرد و قائل بامامت او گشت منصور روزی او را مدح کرد و گفت نثرت
الحب للناس فلقطوا غیر عمرو و وعیدیه از خوارج و مرجیه از جبریه و قدریه هستند و ابتداء بدعت ایشان در
زمان حسن بصری بود و واصل از ایشان معتزل گردید و کناره کش شد و از استاد خود حسن در قول بمنزلة
بین المنزلتین اعتزال نمود و نام وی و اصحاب وی از ان روز معتزله مقرر شد زید بن علی شاگرد واصل ست از وی
اخذ اصول کرده لهذا همه زیدیه در اصول معتزله هستند و هر که زید بن علی را گذاشته بنابر انکه وی در اصول
خلاف مذهب آبا رست و در تبری و تولی خلاف دارد موسوم برافضه شدند و ایشان اهل کوفه بودند و جماعتی
با ایشان بود بعده شیوخ معتزله مطالعه کتب فلاسفه کردند در ایام مامون زیراکه از یونانی مترجم بعربی شده
بود و درین وقت مناهج ایشان بمناهج کلام مختلط و مخلوط گردیده و معتزله آنرا فنی مفرد ساخته علم الکلام
نامیدند بجهت انکه اظهر مسائل که دران کلام کردند و بر وی قتال نمودند همین مسئله کلام ست گویا تسمیه
نوع باسم وی نمودند یا بجهت مقابله فلاسفه که ایشان فنی را از فنون علم خود منطق نامیده اند و منطق
و کلام مترادف اند و ابوالهذیل علاف شیخ اکبر ایشان موافق فلاسفه شد در آنکه باریتعالی عالم بعلم ست و علم

در امور چند او را الزام داده جبائی از آن بجواب خارج نشد اشعری از وی اعراض نموده بسوی طائفهٔ سلف برگشت و بنصرت مذهب ایشان بر قاعدهٔ کلامیه کرد پس از ینجا مذهب وی مذهب منفرد گردید و طریقهٔ او را جماعتی از محققین مثل قاضی ابوبکر باقلانی و استاذ ابواسحق اسفرائنی و استاذ ابوبکر بن فورک مقرر داشتند و میان ایشان چندان اختلاف نیست و مردی متنمس نیز هم از سجستان بر آمد و او را ابوعبدالله بن الکرام میگفتند قلیل العلم بود از هر مذهب قماشی گرفته در کتابی نوشت و آنرا در بلاد اغنام غرجه و غور و سواد بلاد خراسان رواج داد و ناموس او انتظام گرفت و مذهبی گردید سلطان محمود بن سبکتگین نصرت وی کرده از طرف اهل مذهب او حتی بلا ها بر سر اصحاب حدیث و شیعه ریخت و مذهب او اقرب مذاهب بسوی مذهب خروج ست و ایشان مجسمه اند شهرستانی در ملل و نحل مقالات اهل عالم را از لدن آدم علیه السلام تا ایام خود ذکر کرده بر وجهی که از اقسامش هیچ مذهب بیرون نمی رود و زیر ذکر هر فرقه آنچه شامل جملهٔ اصناف اوست مذهبا و اعتقادا بیان نموده و زیر هر صنف خصوصیات و منفردات اصحابش واضح ساخته و اقسام هفتاد و سه فرقه اسلامیه را سوق کرده و از اقسام فرق خارجه از ملت حنیفیه اقتصار بر اشهر و اعرف از روی اصل و قاعده نموده و مقدم را مقدم و موخر را موخر آورده چون ذکر آن همه علی التفصیل تالیفی مستقل میخواهد و از غرض این کتاب دور ست اکتفا باشارت و حوالت بران کردیم و در ما نحن فیه اینقدر کافی ست که افتراق امت برین عدد منجمله فتن اسلام و آثار قیامت ست

فصل دوازدهم در بیان افتراق امت و شعب سبیل اهل سنت و جماعت

عن معاویة قال قام فینا رسول الله صلعم فقال الا ان من کان قبلکم من اهل الکتاب افترقوا علی اثنتین و سبعین ملة و ان هذه الامة ستفترق علی ثلث و سبعین فرقة ثنتان و سبعون فی النار و واحدة فی الجنة وهی الجماعة اخرجه ابوداود **وعن** ابی هریرة ان رسول الله صلعم قال تفرقت الیهود علی احدی و سبعین فرقة او اثنتین و سبعین و النصاری مثل ذلک و ستفترق امتی علی ثلث و سبعین فرقة اخرجه الترمذی و فی روایة لابی داود و تفرقت النصاری علی احدی و سبعین او اثنتین و سبعین فرقة و ذکر الحدیث و قال حسن صحیح **وعن** ابن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم لیاتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل حتی ان کان منهم من اتی امه علانیة لیکون فی امتی من یصنع ذلک و ان بنی اسرائیل تفرقت علی ثنتین و سبعین ملة و ستفترق امتی علی ثلث و سبعین ملة کلها فی النار الا واحدة قالوا من هی یا رسول الله قال من کان علی ما انا علیه و اصحابی اخرجه الترمذی و قال غریب و اخرج ابن ماجة مثل ذلک عن عوف بن مالک و انس انتهی ما ساقه ابن الاثیر فی الجزء الثالث فی حرف الفاء گوییم درین حدیث اشکال ست بدو وجه یکی آنکه در وی حکم کرده بهلاک اکثر و ناری بودن شان و این منافی احادیثی ست که در مرحوم بودن این امت و اکثر الامم بودن او و در جنت وارد شده از انجمله حدیث انس ست امتی امة مرحومة مغفور لها متاب علیها و دیگر احادیث داله بر سعت رحمت که کتب سنت بدان مشحون اند و بعضی جواب این اشکال چنین گفته که مراد بامت درین حدیث امت دعوت ست نه امت اجابت و همین امت دعوت که رسول خدا صلعم ایشان را بسوی

ایمان بخدا و اقرار به وحدانیت او نموده‌اند متفرق باین فرق شده‌اند و امت اجابت عبارت از فرقهٔ ناجیه است که ایمان
بما جاء به النبی صلعم دارد و اصلا هیچ اشکال نیست انتهی و این جواب خوب است اگرچه بوجوه چند مستبعد می‌نماید اول
آنکه لفظ امت هر جا که در کلام آنحضرت صلعم آمده مراد از آن امت اجابت است غالبا مثل حدیث امتی امة مرحومة و
حدیث امتی هذه امة مرحومة لیس علیها عذاب فی الآخرة و حدیث اذا وضع السیف فی امتی و حدیث لیکونن من امتی
من یستحلون الخز و غیر ذلک مما لا یخفی پس امت در کلام وی صلعم هرجا که مطلق آمده محمول بر اوست و متبادر متعارف
از آن و مفهوم بلفظها اگرچه بخلاف آن هم نادرا آمده باشد باید بر وی محمول باشد دوم آنکه سین ستفترق دلالت میکند
بر امر مستقبل سوم آنکه لفظ لیاتین علی امتی اخبار است از ما سیکون و ما سیحدث و اگر آنرا اخبار از افتراق مشرکین در
مستقبل گوئیم هیچ فائده نیست زیرا که آنها بهر حال تا کنون نه مجتمع شوند نه متفرق گردند چهارم آنکه ایشان را مقارن
طائفه یهود و نصاری کرده و تفرق این هر دو فرقه بعد طائفه اجابت است قال تعالی و ما تفرق الذین اوتوا
الکتاب الا من بعد ما جاءتهم البینة و قال تعالی و ما اختلف فیه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات و قال تعالی
و ما اختلف الذین اوتوا الکتاب الا من بعد ما جاءهم العلم و قال تعالی و لا تکونوا کالذین تفرقوا و اختلفوا من بعد ما جاءهم
پنجم آنکه ترمذی از ابی واقد لیثی آورده که چون بیرون آمد رسول خدا صلعم برای غزوهٔ حنین بگذشت بر درختی از آن
مشرکین که بر آن اسلحهٔ خود می‌آویختند و آنرا ذات انواط میگفتند گفتند ای رسول خدا بگردان برای ما
ذات انواط چنانکه ایشان راست فرمود سبحان الله گفت الذی نفسی بیده لترکبن سنن من قبلکم و این خطاب قطعا
برای بعض امت اجابت است پس جواب این اشکال باین وجوه باشد اول آنکه ممکن است که این فرق محکوم علیها
بالهلاک قلیل العدد باشد و مجموع او از فرقهٔ ناجیه اکثر شود پس اکثریت هلاک تمام نیست و اشکال بغیره وارد و نتوان
گفت که این خلاف ظاهر است چه ظاهر کثرت عدد فرق هلاک است زیرا که ذکر عدد در حدیث برای بیان کثرت هالکین
نیست بلکه بغرض بیان انشعاب طرق ضلال و سعت او و وحدت طریق حق است و نظیر اوست قوله و لا تتبعوا السبل
فتفرق بکم عن سبیله ائمهٔ تفسیر گفته‌اند جمع کرده سبل اینجا نهی عن الاتباع را بیان حال تشعب طرق ضلال و کثرت وسعت
او و سبیل حق را مفرد آورده بنا بر وحدت و عدم تعدد او دوم آنکه حکم هلاک برین فرق و بودن اینها در
نار باعتبار ظاهر اعمال و تفرقها است لهذا فرموده هلکان هالک اند باعتبار ظاهر اعمال خود و محکوم علیه اند بهلاک
و بودن در نار و این منافی مرحوم بودن آنها باعتبار مآل نیست چه ممکن است که حق تعالی رحمی بحال ایشان
فرماید و طالحان را بشفاعت صالحان از نار برآرد و فرقهٔ ناجیه هم اگرچه محتاج رحمت الهی است لیکن باعتبار ظاهر
اعمالش حکم بنجات بتوان کرد بنا بر اتیان بما هو ایمان و اعتقاد از ضروریات سوم آنکه این حکم مشروط است بعدم عقاب
ایشان در دنیا چنانکه مدلول حدیث امتی هذه امة مرحومة لیس لها عذاب فی الآخرة انما عذابها فی الدنیا الفتن و
الزلازل و القتل و البلایا است اخرجه الطبرانی فی الکبیر و البیهقی فی شعب الایمان عن ابی موسی پس حدیث افتراق
مقید باشد باین حدیث فی قوله کلها فی النار اذا ما عاقب نشده است در دنیا و لیکن هرچه در دنیا معاقب شود ناکثه

امر چهارم آنکه اشکال در حدیث افتراق از گردانیدن قضیه حاکم بهلاک دائم ناشی شده یعنی افتراق در امت
و هلاک هالکین از وی دائم مستمر ست از زمن تکلم وی صلعم باین جمله و کلام تا قیام ساعت و از ینجا اکثریت هالکین و اقلیت
ناجین متحقق شده و این اشکال تمام گردیده و تحقیق آنست که این قضیه حینیه ست یعنی ثبوت افتراق امت و هلاک هالکین از وی
ثابت ست در حینی از احیان و زمنی از ازمان و دلالت دارند بر آن چند وجوه یکی ستفترق که دال بر استقبال ست
چه مضارع داخل سین آورده دیگر لیاتین علی امتی اخبار بامر مستقبل ست سوم قوله ما انا علیه و اصحابی زیرا که اصحاب
او از مسمای امت اند بلا خلاف و بر ایشان حکم کرده بانکه امت واحده هستند و ناجی اند و هر که همراه ایشان ست
وی هم ناجی ست پس اگر قضیه مذکوره را دائمه از حین تکلم گوئیم لازم آید که این فرقه در اصحاب وی صلعم هم باشد
و الم چرا حالانکه حدیث تصریح بخلاف وی نموده و چون حکم بافتراق و هلاک در حینی از احیان و زمنی از ازمان مقرر شد
اکثریت هالکین و اقلیت ناجین لازم نیامد و هذا الجواب بحمد الله و الذی قبله لا غبار علیه اگر گویند جائز ست که زمن
افتراق اطول از زمن اتفاق باشد پس ایل وی الاکثر خواهد شد گوئیم احادیث سعت رحمت و اکثریت داخلین از
امت در جنت دلالت میکنند بر انکه هالکین اقل اند بنا بر قلت حین ایشان که متفرع ست بران قلت ایشان بنسبت
از منه متطاوله خلاف او و کلام رسول خدا صلعم را تناقض از پیش و پس نمی آید پس لابد شد از جمع میان انچه
موهم تناقض ست و جمع باین وجه باستدلال از تمام شده و صحیح بسوی او متعین گشته و بعید نیست که این حین
زمان آخر دهر باشد که در احادیث بفساد و نشو باطل و خفا حق دران زمان خبر داده اند و فرموده که قابض بر
دین دران هنگام مثل قابض بر اخگر باشد و صبح کند دران زمن مومن و شام کند کافر و آن زمان غربت دین ست
پس این همه احادیث وارده دران که کتب سنت بدان مشحون ست و تفصیلش در ابواب آینده مرقوم قرائن
دال ست بر آنکه آخر دهر زمان کثرت هالکین و تفرق و تدابر باشد و محتمل که افتراق بعد از قرون مشهود لها بالخیر
شود و در هر قرن بعد این قرون فرق هالکه باشند چنانکه از فصل گذشته ظاهر ست و اکثر ایشان در آخر
زمان باشند و هذا جواب مستقل عن الاشکال وجه دیگر اشکال درین حدیث در تعیین فرقه ناجیه ست هر کدام
دران کلام کرده اند هر فرقه زعم کرده که فرقه ناجیه اوست و بعضی بران اقامت برهان نموده که اوهن از
بیت عنکبوت ست و بعضی اشتغال بتعداد فرق مخالفه فرقه خود نموده و اقوال فرق دیگر را که مخالفت مذهب
خود داشت نقل نموده حکم کرده اند که آنها هالک اند زیرا که برین اقوال اعتقاد داشته اند و فرقه ما ناجی ست
زیرا که ازان اقوال خالص ست و اگر تفتیشی بکار آرند ظاهر شود که مقالات این فرقه اشنع از مقالات فرق
مخالفه اوست و لیکن چشم از دریافت عیب نفس خود کلیل می باشد کما قیل ع و کل یدعی وصلا للیلی *
و لیلی لا تقر لهم بذاکا و احسن مراعی ناظر در حدیث آنست که اکتفا بتفسیر نبوی برای این فرقه کند زیرا که معلم شرائع
و هادی الی کل خیر کفایت مؤنت او درین باب نموده و فرقه ناجیه را معین فرموده و گفته انها من کان علی ما انا علیه
و اصحابی و هر که او فی هست درین وارده بحمد الله طریقه را که بران رسول خدا صلعم و اصحاب وی بودند نیک

بیک می‌شناسد چه اقوال و افعال ایشان تا آنکه کیفیت اکل و شرب و نوم و یقظه و بول و براز و غسل و جز آن ایشان
با منقول شده گویا ایشان را برای العین مشاهده کرده ایم سه در راه عشق مرحلهٔ قرب و بعد نیست می‌بینمت عیان
و دعا می‌فرستمت و بعد این معرفت هرکه را حق تعالی انصاف از نفس خود روزی کرده و از اولو الالباب گردانیده
بر وی حال نفس خود هرگز مخفی نمی‌تواند ماند و خواهد دانست که وی متبع ما کان علیه صلعم و اصحابه است یا غیر متبع
و همچنین حال غیر خود از هر طائفه که متبع ست یا مبتدع پنهان نخواهد ماند و هرکه مدعی اتباع سنت نبویه و متقید بادلت
تصدیق و تکذیب دعوای او را افعال و اقوال وی کافی ست چه هرآنچه بر آن نبی صلعم بود هر انسان را در هر مکان
و زمان ظاهر ست و ممکن نیست که مبتدع ملتبس بمتبع شود و بر تقدیر تقدیر این حوادث آنکه زمن افتراق و هلاک آخر زمان است
ست هیچ بعد نیست در آنکه فرقه ناجیه غربا مشار الیهم در احادیث اند مثل حدیث بدء الاسلام غریبا و سیعود غریبا کما بدء
فطوبی للغربا قیل ومن هم یا رسول الله قال الذین یصلحون اذا فسد الناس و فی روایة الذین یفرون بدینهم من
الفتن و فی روایة الذین یصلحون ما افسد الناس من سنتی و فی حدیث ابن عمرو قلنا من الغربا یا رسول الله قال
قوم صالحون قلیل فی ناس کثیر من یعصیهم اکثر ممن یطیعهم و حدیث اندرا د حدیث لا تزال طائفة من امتی ظاهرین علی
الحق لا یضرهم من خالفهم او خذلهم حتی یاتی امر الله و هم المراد و ان بما اخرجه الطبرانی وغیره عن ابی امامة عن النبی
صلعم انه قال ان لکل شیء اقبالا و ادبارا و ان لهذا الدین اقبالا و ادبارا و ان من ادبار الدین ما کنتم علیه من العمی
والجهالة و ما بعثنی الله به و ان من اقبال الدین ان تفقه القبیلة باسرها حتی لا یوجد فیها الا الفاسق والفاسقان
فهما مقهوران ذلیلان ان تکلما قهرا و قمعا و اضطهدا و ان من ادبار الدین ان القبیلة باسرها حتی لا یکون فیها
الا الفقیه والفقیهان فهما مقهوران ذلیلان ان تکلما فامرا بالمعروف ونهیا عن المنکر قمعا و قهرا و اضطهدا فهما مقهوران
ذلیلان لا یجدان علی ذلک اعوانا و لا انصارا پس این احادیث و آنچه در معانی اوست در وصف آخر زمان اهل او
دلالت دارند بر آنکه آخر دهر زمان کثرت هالکین و قلت ناجین ست و اوصاف غربا که در احادیث وارد شده
دلالت دارند بر آنکه فرقه ناجیه در آن زمان ایشان اند و گمان نباید کرد که این فرقه مشار الیها باشند مثل
اشعریه و ماتریدیه مثلا بلکه ایشان نزاع قبائل اند چنانکه در حدیث آمده و متبعین رسول خدا هستند صلعم باتباع قول
و فعل از هر فرقه که باشند و بعضی گفته اند که فرقه ناجیه صالحین هر فرقه اند و بعضی گفته اهل بیت نبوی و تابعان ایشان
هستند و لیکن این اقوال مبنی بر آنست که قضیه مذکوره دائمه باشد اما بر تقدیر دفع اشکال نیست آری این همه
توفیق ست میان احادیث وارده درین باب و مخفی نماند بر صحت قول وی صلعم که همه الا واحدة کلها فرقه شکی
نیست که بعضی در سنت ثابت شده کما سمعته و لکن سید محمد بن ابراهیم وزیر در بعض رسائل خود از ابو محمد ابن
حزم نقل کرده ان الزیادة بقوله کلها هالکة الا فرقة موضوعة وانما الحدیث المعروف انها افترقت الی نیف
و سبعین فرقة لا زیادة فی هذا فی نقل الثقات و من زاد علی نقل الثقات فی الحدیث المشهور کان
فعلا ما زاده غیر صحیح ان کان الراوی ثقة غیر ان مخالفة الثقات فیما شاذ فی حدیث الظن علی

وہم فیما زادہ او ادرج فی الحدیث کلام بعض الرواۃ وحسبہ من کلام رسول اللہ صلعم فیجعلون الحدیث بہذا وان لم یکن بمقدوحا فیہ علے ان اصل الحدیث الذی حکموا بصحتہ لیس مما اتفقوا علی صحتہ وقد تجنبہ البخاری ومسلم مع شہرتہ بعدم اجتماع شرائطہما فیہ انتہی کلامہ گوئیم این تقریر اشکال و جواب از سید محمد بن اسمعیل امیر یمنی صاحب سبل السلام ست کہ در سنہ ۱۱۲۳ تحریر کردہ ولیکن مخفی نیست کہ دعوی ابن حزم آنست کہ زیادت مذکورہ موضوع ست و دلیلی کہ بران ذکر کردہ دال بر مدعا نیست غایتش بر تقدیر تسلیم آنست کہ بوجہ مخالفت روایات ثقات شاذ باشد فمن این ثبوت الوضع و شیخ رفیع الدین دہلوی رح در جواب سوال از حدیث افتراق تقریری کردہ اند کہ در ینجا بالفظ سوال نوشتہ میشود و آن اینست کہ آنحضرت صلعم فرمودہ کلہم فی النار الا واحدۃ مراد از بودن جمیع فرقہ ہا در نار اگر خلود نار ست فہذا مخالف للنص الاحادیث الصحیحۃ القطعیۃ زیرا کہ ہیچ فرقہ از فرق اسلامیہ نیست کہ ہمیشہ در نار ماند واگر مراد خلود نیست بلکہ چند مدت در نار بمانند پس مسلم ست لیکن برین تقدیر لازم می آید کہ از فرقۂ ناجیہ کسی در نار نباشد حالانکہ احادیث صحیحہ دلالت دارند بر آنکہ فساق مؤمنین را چند مدت دخول نار خواہد شد جواب این شبہہ قدیمہ ست و علما پنج شش جواب ازان نوشتہ اند کہ در شرح عقائد ملا جلال و حواشی آن مذکور اند و منتخب اجوبہ مذکورہ سہ جواب ست اول کہ ارجح و اقوی ست جواب محقق دوانی ست باختیار شق ثانی حاصلش آنکہ مراد دخول لشکین دخول من حیث الاعتقاد و فرقۂ ناجیہ را اصلا دخول نار از جہت اعتقاد نخواہد شد اگرچہ از جہت تقصیرات عمل در نار در آیند و برین جواب ایراد کردہ اند کہ اضمار من حیث الاعتقاد در لفظ حدیث کلہا یا کلہم فی النار بدون قرینہ ست و این چنین اضمار جائز نیست و این ایراد مدفوع ست بآنکہ در ینجا چہار قرینہ برین تخصیص موجود ست **اول** آنکہ ستفترق امتی علے ثلث وسبعین ملۃ فرمودہ اند و افتراق در عمل درین عدد منحصر نیست خواہ تنہا گرفتہ شود خواہ مع الاعتقاد و این بدیہی ست چہ ریش تراشان و حریر پوشان و تارکان نماز و تارکان روزہ و تارکان حج و مرتکب کبیرہ مثل زنا و لواطت و شرب خمر و قمار و سارقان و رہزنان وغیرہم من اصناف العصاۃ فرق جداگانہ اند پس نیست مراد مگر افتراق امت من حیث الاعتقاد پس موجب دخول نار ہمان اعتقاد فاسد خواہد بود **دوم** آنکہ استثناء الا واحدۃ دلالت میکند بر آنکہ منشاء نجات این فرقہ امریست مشترک در سائر آحاد این فرقہ و مشترک در سائر آحاد این فرقہ نمیتواند شد مگر اعتقاد لاختلاف آحاد کل فرقۃ فی الاعمال **سوم** آنکہ تعریف فرقۂ ناجیہ باین عبارت کہ الذین ہم علے ما انا علیہ و اصحابی دلالت میکند بر آنکہ چیزی واحد بعینہ مشترک ست درمیان این فرقہ و رسول و جمیع اصحاب او صلعم و ہیچ مشترک غیر از عقائد نیست بالبداہۃ **چہارم** آنکہ در صدر این حدیث در روایات صحیحہ این عبارت آمدہ کہ افترقت الیہود علی احدی وسبعین فرقۃ و افترقت النصاری علی اثنتین وسبعین فرقۃ و ظاہر ست کہ مراد در ینجا افتراق بحسب عقائد ست پس درینا مت نیز مراد ہمان افتراق بود و منشاء دخول نار افتراق مذکور ست پس منشاء دخول نار درین امت نیز ہمان عقائد باشد کہ در آنہا افتراق واقع شدہ **جواب دوم** کہ مختار امام حجۃ الاسلام غزالی ست و محققین محدثین آنرا پسند نمودہ اند آنست کہ مراد از فرقۂ ناجیہ کسانی ہستند کہ آنہا را دخول

نار مطلق نیست لا من حیث الاعتقاد ولا من حیث العمل یعنی بی سبق عذاب در بهشت درآیند نه اولاً از معصیت آنها
عفو الهی واقع شود یا بر اهوال قیامت و شدائد قبر در حق آنها اکتفا کرده آید یا شفاعت پیغمبر در محو آثار ذنوب ایشان
تاثیر قوی نماید و این فرقه نخواهد بود مگر خواص اهل سنت که در عقیده و عمل راه بدعت نه پیموده اند اگرچه مصدر بعضی
تقصیرات فرعیه گشته باشند و تفسیر این فرقه بالذین هم علی ما انا علیه واصحابی برین تقدیر بسیار چسپان است زیراکه
در عهد رسول خدا صلعم و صحابهٔ کرام هم در عقیده و هم در عمل بدعتی نبوده است اگرچه از بعضی افراد در طاعت قصور
و ارتکاب فجور بوجه وقوع آمده و غزالی رح درین جواب تقیید زائد کرده اند و گفته که مراد بفرقهٔ ناجیه کسانی هستند که
بی حساب بی شفاعت در بهشت خواهند رفت لیکن برین صورت دائرهٔ نجات بسیار تنگ میشود و الذین هم علی ما انا علیه
واصحابی نیز ازین معنی تنافر می دارد زیراکه جمیع صحابه را بغیر حساب و شفاعت داخل بهشت فهمیدن خلاف دلائل
قطعیه است لهذا متاخرین محققین این جواب را که در اصل از غزالی است اصلاح نموده بتقریریکه سابق مذکور شد قرار داده اند
فلا غبار علیه ان شاء الله تعالی **جواب سوم** آنکه کلها فی النار کل واحد من افراد کل فرقة فی النار است و مفهوم این
عبارت ایجاب کلی شد و استثنائیکه در الا واحدة واقع است مفید رفع این ایجاب کلی آمد و رفع ایجاب کلی بصدق
جزئی نیز صادق میتواند شد چنانچه ظاهر است پس معنی الا واحدة آن شد که هر فرد ازین فرقه داخل نار نخواهد شد
گو بعض بسبب تقصیر اعمال داخل نار شوند برین صورت اشکال زائل شد و وجه امتیاز در میان فرقهٔ ناجیه و
فرق غیر ناجیه همین قدر باشد که فرق غیر ناجیه کلهم داخل نار اند و این فرقهٔ ناجیه کلیة در دوزخ نخواهد رفت لیکن بعضی
امتیاز این فرقه از فرق دیگر اعمال نمیتواند شد لاشتراکها فی الجمیع پس نیست آن موجب مگر صحت عقائد پس
در انتهای این جواب رجوع بجواب اول ضرور خواهد افتاد و بهترین اجوبه جواب دیگر است که در کتب حواشی مسطور
نیست و موافق استعمال قدیم عرب است و در احادیث شاهد استعمالش نیز موجود و خلاصه اش آنکه کلها فی النار عبارت از
بطلان است میگویند فلان چیز فی النار است یعنی باطل است چنانچه در حدیث صحیح وارد شده البذاء فی النار یعنی
زبان درازی باطل است و قال الله تعالی ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا ای اکلا
باطلا حراما لظهور ان مال الیتیم لیس نارا حقیقة ولا یمکن حمله علی المجاز باعتبار الاول لان الاکل فی البطن ینادی علی
ان المجاز لیس بمراد پس معنی کلام چنین باشد که کل الفرق علی الباطل و لو بسبب عقیدة او عقیدتین او عمل و عملین
الفرقة الناجیة لا بطلان فی عقیدتها ولا فی عملها اما ان تخص الفرقة الناجیة من لا بدعة فی اعتقاده و عمله اصلا کما هو
تنقیح الجواب الثانی او نخص البطلان بالاعتقادیات فقط فیرجع الی الجواب الاول و لهذا در بعض کلام اشاره نموده
که جواب اول همان است ارجح و اقوی انتهی کلامه رح بلفظه **قف** چون مقرر شد که فرقهٔ ناجیه عبارت از گروهی
است که مصداق ما انا علیه واصحابی است و مصداقش کسی است که در عقیده و عمل وی بدعتی نیست بلکه عمل و عقیده
او موافق سنت است پس فرقهٔ ناجیه منحصر شد از روی استقرا در فرقهٔ اهل سنت و جماعت و گروه اهل سنت عبارت
از محدثین و ظاهریه و مقلدهٔ مجتهدین اربعه زیراکه اصول عقائد و فروع مذاهب ایشان غالبا موافق سنت و اقوال

صحابه است و معرفت احکام الهی را در افعال مکلفین از وجوب و حظر و ندب و کراهت فقه نامیده اند و این فقه متلقی ست
از کتاب عزیز و سنت مطهره که شارع بر معرفت آن نص کرده و سلف احکام دین را ازین ادله استخراج میکردند و مختلف
بودند میان خود درین استخراج و این اختلاف ضروری الوقوع ست زیرا که غالب ادله نصوص اند و این نصوص بلغت
عرب است و در اقتضاءات الفاظ آن برای معانی کثیره اختلاف معروف ست همچنین سنت نیز در ثبوت مختلفة الطرق
ست و احکام آن در اکثر احوال متعارض و ازینجا احتیاج شد بسوی ترجیح و آن نیز مختلف ست پس ادله از غیر نصوص
مختلف فیها ست و ازینجا خلاف واقع شد میان سلف و ائمه بعد ایشان و جمله صحابهٔ کرام اهل فتیا نبودند بلکه
فتوی مختص بود بحاملین قرآن و عارفین ناسخ و منسوخ و متشابه و محکم و سائر دلالات او و تلقی آن از رسول خدا صلعم یا از
صحابهٔ عالی مقدار کرده بودند و ایشان را قراء نامیدند یعنی قاریان کتاب چه عرب امت امیه بود پس هر که از
ایشان قرآن را خوانده و بدان مخصوص گشته او را باین نام میخواندند بنابر غرابت او دران روز و در صدر اول
کار و بار دین همبرین طریقه ماند سپس چون امصار اسلام بسیار شدند و امیت از عرب بسبب ممارست کتاب و سنت دور شد
و استنباط متمکن و فقه کامل گشت و این ممارست بجای خود صنعت و علم گردید بجای قراء نام ایشان فقهاء و علما شد
و فقه منقسم گردید بدو طریقه یکی طریقهٔ اهل رای و قیاس و هم اهل العراق دیگر طریقهٔ اهل حدیث و هم اهل الحجاز
و علم حدیث در اهل عراق قلیل بود و ایشان استکثار کردند از قیاس و ماهر شدند در آن لهذا ایشان را اهل رای خواندند
و مقدم جماعت ایشان که استقرار مذهب در وی و اصحاب وی شده ابوحنیفه رح ست و امام اهل حجاز مالک بن انس
ست و بعد وی شافعی باز گروهی از علما انکار قیاس کرد و عمل را بقیاس باطل نمود و هم الظاهریه و جمله مدارک را منحصر
کردند در نصوص و اجماع و قیاس جلی و علت منصوصه را بسوی نص باز گردانیدند و گفتند که نص بر علت نص بر حکم ست
در جمیع محال وی و امام مذهب ایشان داود بن علی و پسرش و اصحاب این هر دو اند و این هر سه مذهب مذهب جمهور ست
که در میان امت شهرت داشت و ارجح مذاهب میان اینها مذهب اهل حجاز ست پستر مذهب اهل ظواهر پستر مذهب
اهل رای و اختلاف ایشان در اصول اقل قلیل بلکه لا اختلاف ست و در فروع هم در مسائل متعدده بیش نیست
و محبان اهل بیت ابتداع مذاهب جدیده کرده بفقهٔ خاص منفرد شدند و بنا مذهب ایشان بر تناول بعضی صحابه بقدح
و عصمت ائمه و رفع خلاف از اقوال ایشان ست و این همه اصول واهیه ست و همچنین شاذ شدند خوارج بمثل این مذهب
و جمهور احتفال بمذاهب ایشان نکردند بل جانب انکار و قدح را وسعت دادند لهذا مذاهب ایشان غیر معروف و کتب
ایشان غیر مروی ست و اثری ازان جز در مواطن ایشان نیست وقتی که دولت شیعه در مغرب و مشرق و یمن حاکم
بود دران بلاد کتب ایشان وجود داشت و همچنین حال خوارج ست و هر یکی را ازین دو گروه کتب و تالیفات و
آثار غریبه در فقه ست بعده مذهب اهل ظاهر بدروس ائمه مندرس شد تا آنکه جز در کتب مجلده باقی نیست و محمد
بن حزم در اندلس با آن علو رتبه در علم و جلالت شان در معلوم و مزیت در حفظ حدیث در مذهب اهل ظاهر
در آمد و ماهر باهر گردید و در بعض مسائل خلاف امام خود داود کرد و بسیاری را از ائمه مسلمین متعرض شد تا آنکه

عامه بروی انکار کردند و کتب او را باغفال و ترک تلقی نمودند و باقی نماند مگر مذهب اهل حدیث از حجاز و مذهب اهل رأی از
عراق و امام عراقیان ابو حنیفه نعمان بن ثابت ست ولادت او در سنه ۸۰ هجری بوده و وفات در سنه ۱۵۰ اتفاق افتاده و
مقام او در فقه لا یلحق ست اهل جلده او خصوصاً مالک و شافعی بدان شهادت داده اند و امام حجازیان مالک بن انس
اصبحی ست امام دار الهجرة و ولادت او در سنه ۹۵ بوده یا نود و سه و وفات در سنه ۱۷۹ و وی مختص ست بزیادت مدرک
آخر برای احکام سوای مدارک معتبره نزد غیر او و آن عمل اهل مدینه ست زیرا که وی دید که ایشان در هر چه را عمل اند از
فعل و ترک در آن متابع من قبلهم بوده اند بضرورت دینیه و اقتدا را و شان و هکذا الی الجیل المباشرین لفعل النبی صلعم
الآخذین ذلک عنه و این معنی نزد او یکی از اصول ادله شرعیه گشته و بسیاری از اهل علم گمان کردند که این امر یکی از مسائل
اجماع ست پس انکار آن نمودند و گفتند که دلیل اجماع مخصص اهل مدینه از من سواهم نیست بلکه شامل جمله امت ست و اجماع
که عبارت از اتفاق ست بر امر دینی از روی اجتهاد و مالک رح عمل اهل مدینه باین معنی معتبر نداشته ست بلکه اعتبار او بحیثیت
اتباع جیل بمشاهده جیل دیگر کرده تا آنکه منتهی شود بشارع صلعم و ضرورت اقتدا سلف و رعیت آن امر شامل ملت ست چنانکه
در ابواب اجماع ازان بحث کرده اند بنقدر رست که اتفاق اهل اجماع از نظر و اجتهاد در او لیست و اتفاق ایشان در فعل
یا ترک مستند بسوی مشاهده من قبلهم ست و بعد مالک بن انس محمد بن ادریس مطلبی شافعی ست وی رحلت کرد بسوی
عراق بعد مالک و با اصحاب امام ابو حنیفه ملاقات نموده اخذ نموده و طریقه اهل حجاز را با طریقه اهل عراق بیامیخت و مختص شد
بمذهب و خلاف کرد مالک را در بسیاری از مذهب او و بعد این هر دو احمد بن حنبل آمد و وی از محدثین عالیین بود و اصحاب او
با وجود وفور بضاعت علم حدیث بر اصحاب ابو حنیفه قرائت کردند و مختص بمذهب دیگر شدند بعده در جمیع امصار تقلید
باستادن و همگنان مقلد این هر چهار شدند و باب خلاف را مسدود ساختند و باظهار عجز و اعواز خود از بلوغ رتبه اجتهاد
رد مردم بسوی تقلید کردند و از تقلید دیگران بسبب تشعب اصطلاحات و خوف اسناد بسوی غیر اهل و عدم وثوق
برای و دین او و بنا بر تلاعب منع کردند و لم یبق الا نقل مذاهبهم و عمل کل مقلد بمذهب من قلده منهم بعد تصحیح الاصول
و اتصال سندها بالروایة لا محصول الیوم للفقه غیر هذا و شک نیست که درین تقلید غیر منصوص بضبط سلف و جمع ثقات
ست و لهذا در غیر منصوص بسیاری از اهل علم آنرا جائز داشته اند و قول بوجوب آن البطل باطلاست و قول
بوجوب تقلید شخصی و التزام مذهبی معین مدتر از انست سمع و نقل مساعدت وی نمیکند و کیف که حدوث این تقلید
بعد قرون مشهود لها بالخیر ست و الحال که کتب سنت مدون و دواوین اسلام مدون گشته و صحیح از ضعیف جدا گردیده
و ناسخ از منسوخ باز شناخته شد و خلاف اکثر آرا و تفریعات فقهیه بعرض بر مسانید و معاجم و جوامع و صحاح و سنن
حدیثیه ظاهر گشته جمود بر تقلید هیچ معنی ندارد و تلاعب درین هر جا محظور ست در فقه باشد یا در حدیث اما امروز
عامه ناس از اهل اسلام بر تقلید این ائمه اربعه کرام صائر اند و مقلدان احمد بن حنبل قلیل اند بنا بر بعد مذهب او
از اجتهاد و اصالت او در معاضدت روایت و اکثر ایشان در شام و عراق بغداد و نواحی وی بوده اند و هم اکثر
الناس حفظا للسنة و روایة الحدیث و مقلدان ابو حنیفه اهل عراق و مسلمانان هند و چین و ماوراء النهر و جمله بلاد عجم

هستند زیراکه مذهب وی مخص بود بعراق و دار السلام و تلامذهٔ او اصحاب خلفاء بنی العباس بودند و تالیفات و مناظرات ایشان باشافعیه بسیار شده شامی در حاشیهٔ در مختار گفته اشتهار مذهب وی در عامهٔ بلاد اسلام ست بلکه در بسیاری از اقالیم و بلاد جز مذهب وی شناخته نمیشود مثل بلاد روم و هند و سند و ما وراء النهر و سمرقند گویند چهار هزار نفر مذهب وی را نقل کرده اند و لابد هر یکی را اصحاب خواهند بود و هلم جرا و بعضی هشت صد نفر گفته اند و نام و نسب شان ضبط نموده و اگرچه مذهب دولت عباسیه مذهب جد شان بود ولیکن اکثر قضات و مشایخ اسلام دولت مذکوره حنفیه بودند چنانکه به متصفح کتب تاریخ ظاهر ست و مدت ملک ایشان تقریبا پانصد سال ست و همچنین ملوک سلجوقیه و بعد ایشان خوارزمیه و قضات ممالک ایشان غالبا همه حنفیه بوده اند و اما ملوک زمانه ما سلاطین آل عثمان پس از تاریخ نهصد تا امروز قضا و سائر مناصب جز بحنفیه نمیدهند بعده گفته در کلام شارح ادعاء تخصیص در جمیع اماکن نیست تا آنکه وارد شود بران اختصاص قضاء مصر بمذهب شافعی تا زمن ظاهر بیبرس بندقداری انتهی ملخصا مذهب حنفی در مغرب قلیل ست قاضی ابن العربی و ابو الولید باجی در رحلت خود تا آنرا بدیار مغرب آوردند و مقلدان شافعی در مصر بیشتر از بلاد دیگر اند و مذهب وی در عراق و خراسان و ماوراء النهر هم منتشر گشته و حنفیه را در فتوی و تدریس مقاسمه کردند در جمیع امصار و مجالس مناظرات میان ایشان عظیم گشت و کتب خلافیات با نواع استدلالات ایشان مشحون گردید بعده این همه بدروس مشرق و اقطار وی مندرس شد و چون شافعی در مصر بر بنی عبد الحکم نزول فرمود جماعتی از وی اخذ کرد و نزد بیان ظهور دولت رافضه فقه اهل سنت از مصر منقرض شد و فقه شیعه متداول گردید تا آنکه دولت عبیدیین بر صلاح الدین یوسف بن ایوب متلاشی شد و فقه شافعی و اصحاب وی از اهل عراق و شام باز آمد و بازار وی گرم گردید و منجملهٔ ایشان نووی و عز الدین بن عبد السلام و ابن الرفعه بمصر و تقی الدین دقیق العید و تقی الدین سبکی و سراج الدین بلقینی اکبر الشافعیه بمصر و اکبر العلماء از اهل عصر معاصر ابن خلدون مشتهر شدند و مذهب مالک مختص ست باهل مغرب و اندلس اگرچه در غیر ایشان نیز یافته میشود و اما اهل این بلاد تقلید غیر مالک کمتر میکنند زیراکه غالب رحلت ایشان بسوی حجاز بود و منتهی سفر مدینه منوره و این بلدهٔ طیبه دران ایام دار العلم بود و از انجا بعراق آمد و عراق در راه ایشان نبود لهذا اقتصار بر اخذ از علماء مدینه نمودند و امام ایشان دران روز مالک و شیوخ و تلامیذ او بودند پس اهل مغرب و اندلس رجوع بوی آورده تقلید او گزیدند و نیز بر ایشان بداوت غلبه داشت و معانات حضارت که اهل عراق راست نمیکردند و ازینجا میل بودند بسوی اهل حجاز بمناسبت بداوت و لهذا مذهب مالکی همیشه نزد ایشان غض طری بود و تنقیح و تهذیب حضارت آنرا فرو نگرفته چنانکه در مذاهب دیگر صورت بسته ست بالجمله جمیع اهل مغرب مقلد مالک اند و تلامیذ او بمصر و عراق متفرق شدند چنانچه در عراق قاضی اسمعیل و طبقهٔ او مثل ابن خویز منداد و ابن اللبان و قاضی ابو بکر الابهری و قاضی ابو الحسین بن القصار و قاضی عبد الوهاب و غیرهم بودند و در مصر ابن قاسم و اشهب و ابن عبد الحکم و حرث بن مسکین و طبقهٔ ایشان بود و عبد الملک بن حبیب از اندلس رحلت کرده از ابن القاسم این مذهب را فرا گرفت و باندلس رسانید و کتاب واضحه نگاشت و بعده

کتب بسیار مدون شد و بکار مذهب مالکی در افریقیه زیاده گردید تا انقراض دولت قرطبه و قیروان و اکحال تعامل کتب این مذهب کتاب تهذیب ست و جمعی از شیوخ بشرح آن پرداخته و سابق ایشان در بن جلبه ابن عبد السلام ست

فصل سیزدهم

در بیان ملل و ملت اسلامیه و آنچه متصل ست بدان - شیخ تقی الدین احمد بن علی معروف بمقریزی در کتاب المواعظ والاعتبار فی بیان الخطط والآثار نوشته که چون او تعالی محمد صلعم را بسوی کافه ناس از عرب و عجم نبی کرده فرستاد همه اهل شرک و عابد غیر الله بودند مگر بقایا از اهل کتاب آنچه با قریش رفت رفت تا آنکه از مکه بمدینه هجرت فرمود و صحابه با وجود ضنک عیش و قلت قوت گرد او مجتمع می بودند و بعضی حرفه در اسواق میکردند و بعضی قیام بنخل مینمودند و ادنی فراغ که حاصل میشد بخدمت آنحضرت صلعم حاضر می شدند و چون آنحضرت صلعم از کدام مسئله پرسیده میشد یا امر بچیزی میفرمود و یا کاری میکرد هر که از صحابه حاضر وقت می بود آنرا یاد میگرفت و هر که غائب می بود از وی فوت میشد نمی بینی که عمر بن خطاب عمل حمل بن مالک که مردی از اعراب بود در دیت جنین مخفی مانده و فتوی میدادند در زمن نبی صلعم از صحابه ابو بکر و عمر و عثمان و علی و عبد الرحمن بن عوف و ابن مسعود و ابی بن کعب و معاذ بن جبل و عمار بن یاسر و حذیفة بن الیمان و زید بن ثابت و ابو درداء و ابو موسی اشعری و سلمان فارسی و چون آنحضرت صلعم برحمت حق پیوست و ابو بکر خلیفه شد و صحابه متفرق گردیدند بعضی برای قتال مسیلمه برآمدند و بعضی برای قتال اهل شام و بعضی برای قتال اهل عراق و چند نفر همراه ابو بکر در مدینه ماندند چون کدام قضیه پیش می آمد ابو بکر در ان حکم بکتاب خدا و سنت رسول او میکرد و اگر درین هر دو نمی یافت از حاضرین صحابه می پرسید اگر نزد شان می یافت بدان رجوع میکرد الا اجتهاد و حکم مینمود و چون ابو بکر آنجهانی شد و ولایت امرات بعمر بن خطاب رسید و مصر ها فتح شد صحابه بیشتر متفرق شدند و باقطار مفتوحه رفتند و خلافت در مدینه و هم در دیگر بلاد نزول میکرد و نزد رفع قضایا حکم میکردند بانچه نزد حاضرین صحابه از آثار رسول خدا صلعم می بود و رنه امیر آن بلد حکم باجتهاد خویش می نمود گاهی دران قضیه حکمی از آنحضرت صلعم نزد صحابی دیگر موجود می بود و حاضر شد مدنی را آنچه حاضر نشد مصری را و حاضر شد مصری را آنچه حاضر نشد شامی را و حاضر شد شامی را آنچه حاضر نشد بصری را و حاضر شد بصری را آنچه حاضر نشد کوفی را و حاضر شد کوفی را آنچه حاضر نشد مدنی را و این همه موجود ست در آثار و در آنچه معلوم ست از مغیب بعض صحابه از مجلس نبوی صلعم در بعض اوقات و حضور غیر او دران بزم و مغیب حاضر اس و حضور غائب پس هر یکی داری ما حضر و فات ما غاب بود غرضکه صحابه همبرین نهج گذشتند و بعد ایشان تابعین آخذین از ایشان آمدند و هر طبقه از تابعین در بلاد بود و هر یکی تفقه کرد بصحابی که در بلده او بود و تجاوز نمی کرد از فتاوی او مگر قلیل و یسیر و سا آنچه او را از صحابی دیگر حاضر بلد دیگر رسید مثل آنکه اتباع اهل مدینه در فتوی اکثر بابن عمر ست و اتباع اهل کوفه با بن مسعود و اتباع اهل مکه با بن عباس و اتباع اهل مصر بعمرو بن العاص و بعد تابعین فقهاء امصار آمدند مثل ابو حنیفه و سفیان و ابن ابی لیلی در کوفه و ابن جریج بمکه و مالک و ابن ماجشون بمدینه و عثمان بتی و سوار در بصره و اوزاعی بشام و لیث بن سعد بمصر و ایشان برهمین طریق رفتند و هر واحد از تابعین بلد خود اخذ کرد و بر روایت یا درایت اجتهاد یه او بخبر منصوص رفت با آنکه در آن باب

حکمی نزد غیراو موجود بود گوییم در حدیث صحیحین و غیرہما آمدہ خیر الناس و فی روایۃ خیر امتی قرنی ای اہل عصری یعنی الصحابۃ
ومدتہم من البعثۃ مائۃ وعشرون سنۃ او دونہا او فوقہا بقلیل علی الخلاف فی وفاۃ آخر الصحابۃ موتا ابی الطفیل و ان اعتبر
من حین وفاتہ صلعم کان مائۃ و تسعین او سبعا و تسعین ثم الذین یلونہم ای القرن الذین بعدہم وہم التابعون ومدتہم نحو سبعین او ثمانین
سنۃ ان اعتبر من سنۃ مائۃ ثم الذین یلونہم وہم اتباع التابعین نحو من خمسین الی حدود عشرین و مائتین فمدۃ القرن
تختلف باختلاف اعمار کل زمان و ہذا یدل علی ان اول ہذہ الامۃ افضل ممن بعدہا و الی ہذا ذہب معظم العلماء و ان من
صحبہ صلعم و رآہ و لو مرۃ من عمرہ افضل من کل من یاتی بعدہ و ان فضیلۃ الصحبۃ لا یعدلہا عمل ہذا مذہب الجمہور و ذہب ابو عمر
بن عبد البر الی انہ قد یکون فیمن یاتی بعد الصحابۃ افضل ممن کان فی جملۃ الصحابۃ کمن رآہ مرۃ و ان قولہ علیہ السلام خیر الناس
قرنی لیس علی عمومہ بدلیل ما یجمع القرن من الفاضل و المفضول و قد جمع قرنہ صلعم جماعۃ من المنافقین المظہرین للایمان
و اہل الکبائر الذین اقام علیہم و علی بعضہم الحدود و قد روی ابو امامۃ الباہلی انہ صلعم قال طوبی لمن رآنی و آمن بی و
طوبی سبع مرات لمن لم یرنی و آمن بی و فی مسند ابی داود الطیالسی عن عمر بن الخطاب قال صلعم افضل الخلق ایمانا قوم فی اصلاب
الرجال یومنون بی و لم یرونی فہم افضل الخلق ایمانا فہذہ الاحادیث تقتضی مع تواتر طرقہا و حسنہا التسویۃ بین اول ہذہ
الامۃ و آخرہا فی فضل العمل الا اہل بدر و الحدیبیۃ و من تدبر ہذا الباب بان لہ الصواب انتہی زرقانی گفتہ المتبادر انہ قال
ہذا اللفظ لانہ کرر طوبی و اسناد حدیث الطیالسی عن عمر ضعیف لضعف محمد بن حمید فلا یحتج بہ و تحسین ابن عبد البر اما لحکم
علی المجموع او باعتبار شاہد الذی رواہ احمد و الدارمی و الطبرانی عن ابی عبیدۃ الجراح یا رسول اللہ احد خیر منا اسلمنا
معک و جاہدنا معک قال قوم یکونون من بعدکم یومنون بی و لم یرونی و اسنادہ حسن و صححہ الحاکم و الحق ما علیہ الجمہور ان
فضیلۃ الصحبۃ لا یعدلہا عمل لمشاہدۃ رسول اللہ صلعم و لو مرۃ و ذلک لا یکون لمن بعد الصحابۃ و لو بلغوا ما بلغوا و الدلائل
علی افضلیۃ الصحابۃ علی غیرہم کثیرۃ متظاہرۃ لا نطیل بذکرہا انتہی بعدہ مقریزی گفتہ و حال اہل اسلام از اہل مصر و غیرہ
در احکام شریعت بر وجہ مذکور میگذشت تا آنکہ ترحل بسوی آفاق و تداخل ناس و تلاقی بہمدیگر و انتداب اقوام برای جمع حدیث
نبوی و تقیید او بسیار شد و اول کسی کہ تدوین علم کرد محمد بن شہاب زہری ست و اول کسیکہ تصنیف و تبویب نمود
سعید بن عروبہ و ربیع بن صبیح ست در بصرہ و معمر بن راشد در یمن و ابن جریج بمکہ بعدہ سفیان ثوری بکوفہ و حماد بن سلمہ
بصرہ و ولید بن مسلم در شام و جریر بن عبد الحمید در بلدہ ری و عبد اللہ بن مبارک بمرو و خراسان و ہشیم بن بشیر بواسط
و منفرد شد ابو بکر بن ابی شیبہ در کوفہ بتکثیر ابواب و جودت تصنیف و حسن تالیف و درین ہنگام احادیث رسول خدا صلعم
از بلاد بعیدہ برسید نزد کسیکہ پیش او نبود و بر ہر کہ او را این احادیث رسید حجت قائم گردید و احادیث مبینۂ صحت
یکی از تاویلات متاولہ از احادیث مجموع شد و صحیح از سقیم باز شناختہ آمد و اجتہاد موذی بسوی خلاف کلام رسول
خدا صلعم و ترک عمل او مزیف گشت و از کسیکہ خلاف سنن بالغہ کرد عذر ساقط شد بنابر رسیدن احادیث نبویہ باو
و قیام حجت براو و برین طریق بودند صحابہ و بسیاری از تابعین رحلت میکردند در طلب حدیث و امداد ایام کثیرہ
چنانچہ ناظر در کتب حدیث و عارف سیر صحابہ و تابعین بیان شناساست ہرگاہ ہارون رشید قائم بخلافت شد

ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم را که یکی از اصحاب ابو حنیفه ست بعد سنه سبعین و مایة متولی قضا ساخت و مقلد نشد آنرا
در بلاد عراق و خراسان و شام و مصر مگر هر که قاضی ابو یوسف بوی اشارت و اعتنا نمود همچنین هر گاه در اندلس حکم
مرتضی بن هشام بن عبد الرحمن بن معاویه بن هشام بن عبد الملک بن مروان بن حکم بعد پدر قائم شد و ملقب به منتصر گردید و در سنه
ثمانین و مائه مختص به یحیی بن یحیی بن کثیر اندلسی گشت و وی حج گذارده و موطا را از مالک شنیده الا چند باب از
ابن وهب و ابن قاسم و غیره علم کثیر گرفته باندلس عود نموده بود و ریاست و حرمت یافت که مثل آن دیگری نیافته و عود
فتوی بسوی او شده و سلطان و عامه بر دروازهٔ او منتهی میشدند و در سائر اعمال اندلس هیچکی قاضی نمیشد مگر
باشارت و اعتنا او پس همگنان برای مالک شدند بعد از انکه برای اوزاعی بودند و مذهب مالک را قبل یحیی در
اندلس زیاد بن عبد الرحمن که او را بشبطون میخوانند در آورده و بعد وی یحیی اول کسی ست که این مذهب آورده و در
افریقیه سنن و آثار غالب بود تا انکه ابو محمد عبد الله بن فروخ فارسی با مذهب ابو حنیفه قدوم آورد و اسد بن فرات حنفی
قاضی افریقیه شد و چون سحنون بن سعید تنوخی متولی قضاء آنجا گردید مذهب مالک انتشار فرمود و قضا در اصحاب سحنون
متداول گردید تا انکه بنو هاشم که هم مالکیه بودند متوارث قضای آنجا شدند مثل توارث ضیاع و معز بن بادیس جمیع
اهل افریقیه را بر تمسک بمذهب مالک و ترک ما عدای آن از مذاهب برداشت تا انکه جمیع اهل افریقیه و اهل اندلس رجوع بمذهب
مالک کردند تا امروز بنا بر رغبت رسلاطین و حرص بر طلب نیاز برا که قضا و افتا در جمیع آن بلدان و سائر قری مقرر نمیشد
مگر برای هر که موسوم بفقه بر مذهب مالک باشد و عامه در احکام و فتاوی مضطر شدند و این مذهب آنجا فاشی شد بر
وجهیکه آن اقطار را فرا گرفت چنانکه مذهب ابو حنیفه در بلاد شرق فاشی شده بود و چه ابو حامد اسفراینی در ایام خلیفه
قادر بالله احمد ابو العباس چون متمکن در دولت شد با خود استخلاف ابو العباس احمد بن محمد بارزی شافعی از ابو محمد اکفانی
حنفی قاضی بغداد مقرر کرد و این امر منظور شد بغیر رضای اکفانی و ابو حامد بسلطان محمود بن سبکتگین و اهل خراسان نوشت
که خلیفه قضا را از حنفیه بشافعیه منتقل فرموده ست و این خبر در خراسان منتشر شده و اهل بغداد دو گروه گردید
بعده ابو العلا صاعد بن محمد قاضی نیسابور رئیس حنفیه بخراسان قدوم آورد و حنفیه نزد او آمدند و میان ایشان
و اصحاب ابو حامد فتنه برخاست و تا سلطان مرتفع شد خلیفه قادر بالله اشراف و قضاة را فراهم نموده گفت که اسفراینی
ایهام نصح و شفقت و امانت بر امیر المومنین بر اصول دخل و خیانت نموده ست و چون حالش ظاهر شد و فساد حکم
بارزی واضح گردید او را معزول ساخته اعادهٔ امر بر دستور قدیم کرده آمد و حنفیه را بعنایت و کرامت و
حرمت و اعزاز سابق بنواخت و فرمان داد که با ابو حامد ملاقات و سلام و کلام و قضاء حق اسلام نکنند و ابو محمد
اکفانی را خلعت بخشید و ابو حامد از دار الخلافت منقطع شده مسخوط علیه و منحرف عنه گشت و این خبر ببلاد شام
و مصر رسید و ذلک فی سنة ثلاث و تسعین و ثلثمائة و اول کسی که علم مالک بمصر آورد عبد الرحیم بن خالد فقیه ست
در اسکندریه بسنه ثلاث و ستین و مائة وفات کرده بعده نشر وی از عبد الرحمن بن قاسم شده و اشتهار مذهب
مالکی اکثر از مذهب حنفی گردیده بسبب توفر اصحاب مالک در مصر و مذهب ابو حنیفه را خود کسی بمصر نمیشناخت تا آنکه

شافعی در سنه ثمان وتسعین ومائة بمصر قدوم آورد و جماعة از اعیان آنجا صحبت او اخذ علم کردند و مولفات او را
نوشتند و عمل بمذهب او نمودند و همیشه مذهب وی در مصر قوت میگرفت و ذکر او انتشار می پذیرفت و اهل بلد بمذهب
مالک مذهب او عمل میکردند و قاضی هم ایشان یا از حنفیه مقرر میشد تا آنکه در سنه سه صد و پنجاه و هشت قائد جوهر
از بلاد افریقیه آمد و مذهب شیعه فاشی گردید و قضا و فتیا بموجب آن معمول شد و هیچ مذهبی جز تشیع در آنجا باقی نماند
و ابتداء تشیع در اسلام از خلافت عثمان بن عفان رضی الله عنه از عبد الله بن سبا یهودی ست معروف بابن السوداء
و اول کسی که بارائی خوارج در مصر آمد حجر بن حارث مدحجی یا ابو الورد حجر بن عمرو ست تا آنکه ملک ناصر یوسف بن ایوب
در سنه اربع وستین وخمسمائة باصلاح دولت پرداخت و رسوم و مذاهب شیعه و فتن ایشان را از دیار مصر بکلی بر
انداخت و مدارس شافعیه و مالکیه بنا ساخت و مردم بمذهب مالک و شافعی تظاهر کردند و مذهب شیعه و اسماعیلیه
و امامیه از ارض مصر مختفی و مفقود گردید و لله الحمد همچنین سلطان نور الدین محمود بن عماد الدین زنگی که حنفی متعصب بود در بلاد
شام مذهب بوحنیفه را پراگنده کرد و بسبب آن در مصر هم حنفیه بسیار شدند و اما عقائد پس سلطان صلاح الدین بر
عقیدهٔ شیخ ابو الحسن علی بن اسمعیل اشعری بود و این را در اوقاف خود بدیار مصر شرط کرد تا آنکه مستمر شد حال برین
عقیده بدیار مصر و شام و ارض حجاز و یمن و بلاد مغرب نیز بوجهی که هر که مخالفت او کرد گردن او زده شد و تا امروز
همین حال ست و در عهد دولت ایوبیه بمصر ذکری از مذهب ابوحنیفه و احمد بن حنبل نه ؛ و بعده در آخر دولت اشتهار
این هر دو مذهب شده و ملک ظاهر بیبرس بندقداری در عهد سلطنت خود بمصر و قاهره چهار قاضی هر چهار مذهب
مقرر کرد فاستمر ذلک من سنة خمس وستین وستمائة حتی لم یبق فی مجموع امصار الاسلام مذهب یعرف من مذاهب اهل
الاسلام سوی هذه المذاهب الاربعة وعقیدة الاشعری وعملت لاهلها المدارس والخوانک والزوایا والربط فی سائر
ممالک الاسلام وعودی من تمذهب بغیرها وانکر علیه ولم یول قاض ولا قبلت شهادة احد ولا قدم للخطابة
والامامة والتدریس احد ما لم یکن مقلدا لاحد هذه المذاهب وافتی فقهاء هذه الامصار فی طول هذه المدة بوجوب اتباع هذه المذاهب
وتحریم ما عداها والعمل علی هذا الی الیوم وکان امر الله قدرا مقدورا انتهی **فصل** متکلمین در اصول دیانات دو قسم اند
یکی آنکه مخالف ملت اسلام ست دیگر آنکه مقر باوست پس مخالفین ده طائفه اند دهریه و اصحاب عناصر و ثنویه یعنی مجوس
و ایشان اقرار دارند به نبوت ابراهیم علیه السلام و هشت گروه اند چهارم طبائعیه پنجم صابیه و ایشان مقر اند بنبوت ابراهیم
و چند گروه اند ششم یهود و هفتم نصاری هشتم اهل هند و براهمه از ایشان انکار دارند از نبوت و چند گروه مختلف
العقائد والاعمال هستند نهم زنادقه و دهم طوائف منهم القرامطة و دهم فلاسفه اصحاب فلسفت و علم ایشان منحصرست در چهار نوع طبیعی مدنی
ریاضی و الهی و مجموع آن منصرف ست بسوی علم ما و علم کم و علم کیف بعده ارسطو منطق وضع کرده و اطلاق اسم
فلاسفه بر جماعتی از هند مثل طبیبین و براهمه هم می شود قسم دوم فرق اهل اسلام اند که رسول خدا صلعم بحدیث
ستفترق امتی ثلاثا و سبعین فرقة ثنتان وسبعون هالکة و واحدة ناجیة قصد ایشان کرده و هذا الحدیث اخرجه
ابو داود و الترمذی و ابن ماجة من حدیث ابی هریرة بلفظ قال قال رسول الله صلعم افترقت الیهود علی احدی

وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفرقت النصارى على احدى وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفترق امتى على ثلاث وسبعين فرقة قال البيهقي حسن صحيح واخرجه الحاكم وابن حبان في صحيحه بنحوه فاخرجه في المستدرك من طريق الفضل بن موسى عن محمد بن عمرو عن ابى سلمة عن ابى هريرة وقال هذا حديث كبير في الاصول وقد روى عن سعد بن ابى وقاص وعبد الله بن عمرو عوف بن مالك عن رسول الله صلعم بمثله وقد احتج مسلم بمحمد بن عمرو عن ابى سلمة واتفقا جميعا على الاحتجاج بالفضل بن موسى وهو ثقة وبالجمله فرق مسلمین پنج گروه اند یکی اہل سنت وجماعت واہل حدیث وحنفیه وشافعیه ومالکیه وحنبلیه وظاہریه منجملهٔ ایشان اند دوم مرجیه سوم معتزله چہارم شیعه پنجم خوارج وہر فرقه از ایشان مفترق ست بر فرق کثیره واکثر اختراق اہل سنت در فتیا ونبذ یسیر در اعتقادات ست واز بقیه فرق اربع بعضے با اہل سنت خلاف بعید دارند وبعضی خلاف قریب چنانکه از نظر در کتب ایشان ظاہر میشود وکتاب ملل ونحل شہرستانی کافل بیان عقائد جملهٔ فرق اسلامیه وخبر آن از اہل علم ست ومقریزی در خطط ہم بیان فرق اسلامیه کرده وفروع وشعوب ایشان بر وجه تفصیل وبسط آورده ایراد آن ہمه خارج ازین محل ست

فصل چہاردہم

در بیان عقائد اہل اسلام از ابتداء ملت اسلامیه تا انتشار مذہب اشعریه - قال المقريزي في الخطط اعلم ان الله تعالى لما بعث من العرب نبيه محمدا صلعم رسولا الى الناس جميعا" وصف لهم ربهم سبحانه بما وصف به نفسه الكريمة في كتابه العزيز الذي نزل به على قلبه صلعم الروح الامين وبما اوحى اليه ربه تعالى فلم يساله صلعم احد من العرب باسرهم قرويهم وبدويهم عن معنى شئ من ذلك كما كانوا يسالونه صلعم عن امر الصلوة والزكاة والصيام والحج وغير ذلك مما لله سبحانه امر ونهى وكما سالوه صلعم عن احوال القيامة والجنة والنار اذ لو ساله انسان منهم عن شئ من الصفات الالهية لنقل كما نقلت الاحاديث الواردة عنه صلعم في احكام الحلال والحرام وفي الترغيب والترهيب واحوال القيامة والملاحم والفتن ونحو ذلك مما تضمنته كتب الحديث معاجمها ومسانيدها وجوامعها ومن امعن النظر في دواوين الحديث النبوي ووقف على الآثار السلفية علم انه لم يرو قط من طريق صحيح ولا سقيم عن احد من الصحابة رضي الله عنهم على اختلاف طبقاتهم وكثرة عددهم انه سال رسول الله صلعم عن معنى شئ مما وصف الرب سبحانه به نفسه الكريمة في القرآن الكريم وعلى لسان نبيه محمد صلعم بل كلهم فهموا معنى ذلك سكتوا عن الكلام في الصفات نعم ولا فرق احد منهم بين كونها صفة ذات او صفة فعل وانما اثبتوا له تعالى صفات ازلية من العلم والقدرة والحياة والارادة والسمع والبصر والكلام والجلال والاكرام والجود والانعام والعز والعظمة وساقوا الكلام سوقا واحدا وهكذا اثبتوا رضي الله عنهم ما اطلقه الله سبحانه على نفسه الكريمة من الوجه واليد ونحو ذلك مع نفي مماثلة المخلوقين فاثبتوا رضي الله عنهم بلا تشبيه ونزهوا من غير تعطيل ولم يتعرض مع ذلك احد منهم الى تاويل شئ من هذا وراوا باجمعهم اجراء الصفات كما وردت ولم يكن عند احد منهم ما يستدل به على وحدانية الله تعالى وعلى اثبات نبوة محمد صلعم سوى كتاب الله ولا عرف احد منهم شيئا من الطرق الكلامية ولا مسائل الفلسفة فمضى عصر الصحابة رضي الله عنهم على هذا الى ان حدث في زمنهم القول بالقدر وان الامر انف اى ان الله تعالى لم يقدر على خلقه شيئا مما هم عليه وكان اول من قال بالقدر في الاسلام معبد بن خالد الجهني وكان يجالس الحسن بن الحسين البصري فتكلم بالقدر بالبصرة وسلك اهل البصرة مسلكه لما راوا عمرو بن عبيد ينتحله واخذ معبد هذا الراى عن رجل

من الاساورة يقال له ابو يونس سنسويه ويعرف بالاسواري فلما عظمت الفتنة به عذبه الحجاج وصلبه بامر عبد الملك بن مروان
سنة ثمانين ولما بلغ عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما مقالة معبد في القدر تبرء من القدرية واقتدى بمعبد في بدعته
هذه جماعة واخذ السلف رحمهم الله في ذم القدرية وحذروا منهم كما هو معروف في كتب الحديث وكان عطاء بن يسار قاضيا
يرى القدر وكان يأتي هو ومعبد الجهني الى الحسن البصري فيقولان له ان هؤلاء يسفكون الدماء ويقولون انما تجري اعمالنا
على قدر الله فقال كذب اعداء الله فطعن عليه بهذا ومثله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب الخوارج وصرحوا بالتكفير
بالذنب والخروج على الامام وقتاله فناظرهم عبد الله بن عباس فلم يرجعوا الى الحق وقاتلهم علي بن ابي طالب وقتل منهم جماعة كما هو
معروف في كتب الاخبار ودخل في دعوة الخوارج خلق كثير ورمي جماعة من ائمة الاسلام بانهم يذهبون الى مذهبهم وعد منهم
غير واحد من رواة الحديث كما هو معروف عند اهله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب التشيع لعلي بن ابي طالب والغلو فيه
فلما بلغه ذلك انكره وحرق بالنار جماعة ممن غلا فيه وانشد ؎ لما رأيت الامر امرا منكرا ✽ اججت ناري ودعوت قنبرا
وقام في زمنه عبد الله بن وهب بن سبا المعروف بابن السوداء السبائي واحدث القول بوصية رسول الله صلعم لعلي
بالامامة من بعده فهو وصي رسول الله صلعم وخليفته على امته من بعده بالنص واحدث القول برجعة علي بعد موته
الى الدنيا وبرجعة رسول الله صلعم ايضا وزعم ان عليا لم يقتل وانه حي وان فيه الجزء الالهي وانه هو الذي يجيء في السحاب
وان الرعد صوته والبرق سوطه وانه لابد ان ينزل الى الارض فيملأها عدلا كما ملئت جورا ومن ابن سبا هذا تشعبت
اصناف الغلاة من الرافضة وابن سبا هذا هو الذي اثار فتنة امير المومنين عثمان بن عفان رضي الله عنه حتى قتل وكان له
عدة اتباع في عامة الامصار واصحاب كثيرون في معظم الاقطار فكثرت لذلك الشيعة وصاروا ضدا للخوارج وما زال
امرهم يقوى وعددهم يكثر ثم حدث بعد عصر الصحابة مذهب جهم بن صفوان ببلاد المشرق فعظمت الفتنة به فانه نفى
ان يكون لله تعالى صفة واورد على اهل الاسلام شكوكا اثرت في الملة الاسلامية آثارا قبيحة تولد عنها بلاء كبير وكان
قبيل المائة من سني الهجرة فكثر اتباعه على اقواله التي تؤول الى التعطيل فاكبر اهل الاسلام بدعته وتمالوا على انكارها
وتضليل اهلها وحذروا من الجهمية وعادوهم في الله وذموا من جلس اليهم وكتبوا في الرد عليهم ما هو معروف عند اهله
وفي اثناء ذلك حدث مذهب الاعتزال منذ زمن الحسن بن الحسين البصري رحمه الله تعالى بعد العشرين من سني الهجرة وصنفوا
فيه مسائل في العدل والتوحيد واثبات افعال العباد وان الله تعالى لا يخلق الشر وجهروا بان الله لا يرى في
الآخرة وانكروا عذاب القبر على البدن واعلنوا بان القرآن مخلوق محدث الى غير ذلك من مسائلهم فتبعهم خلائق
في بدعهم واكثروا من التصنيف في نصرة مذهبهم بالطرق الجدلية فنهى ائمة الاسلام عن مذهبهم وذموا علم الكلام و
هجروا منتحله ولم يزل امر المعتزلة يقوى واتباعهم تكثر ومذهبهم ينتشر في الارض ثم حدث مذهب التجسيم المضاد لمذهب
الاعتزال فظهر محمد بن كرام بن عراق بن حزابه ابو عبد الله السجستاني زعيم الطائفة الكرامية بعد المائتين من سني الهجرة
واثبت الصفات حتى انتهى فيها الى التجسيم والتشبيه وحج وقدم الشام ومات بزغرة في صفر سنة ست وخمسين
ومائتين فدفن بالمقدس وكان هناك من اصحابه زيادة على عشرين الفا على التعبد والتقشف سوى من كان منهم

ببلاد المشرق وهم لا يحصون لكثرتهم وكان ما بين الطائفتين الشافعية والحنفية وكانت بين الكرامية بالمشرق وبين المعتزلة
مناظرات ومناكرات وفتن كثيرة متعددة ازمانا هذا وامر الشيعة يفشو في الناس حتى حدث مذهب القرامطة المنسوب
الى حمدان الاشعث المعروف بقرمط من اجل قصر قامته وقصر رجليه وتقارب خطوه وكان ابتداء امر قرمط هذا في سنة اربع
وستين ومائتين وكان ظهوره بسواد الكوفة فاشتهر مذهبه بالعراق وقام من القرامطة ببلاد الشام صاحب الخال والمدثر
والمطوق وقام بالبحرين منهم ابو سعيد الجنابي من اهل جنابة وعظمت دولته ودولة بنيه من بعده حتى اوقعوا بعساكر بغداد
واخافوا خلفاء بني العباس وفرضوا الاموال التي تحمل اليهم في كل سنة على اهل بغداد وخراسان والشام ومصر واليمن
وغزوا بغداد والشام ومصر والحجاز وانتشرت دعاتهم باقطار الارض فدخل جماعات من الناس في دعوتهم ومالوا الى
قولهم الذي سموه علم الباطن وهو تاويل شرائع الاسلام وصرفها عن ظواهرها الى امور زعموها من عند انفسهم وتاويل آيات
القرآن ودعواهم فيها تاويلا بعيدا انتحلوا القول به بدعا ابتدعوها باهوائهم فضلوا واضلوا عالما كثيرا هذا وقد كان المامون
عبد الله بن هارون الرشيد سابع خلفاء بني العباس ببغداد لما شغف بالعلوم القديمة بعث الى بلاد الروم من عرب
له كتب الفلاسفة واتاه بها في اعوام بضع عشرة سنة ومائتين من سني الهجرة فانتشرت مذاهب الفلاسفة في الناس و
اشتهرت كتبهم بعامة الامصار واقبلت المعتزلة والقرامطة والجهمية وغيرهم عليها واكثروا من النظر فيها والتصفح لها فانجر
على الاسلام واهله من علوم الفلاسفة ما لا يوصف من البلاء والمحنة في الدين وعظم بالفلسفة ضلال اهل البدع وزادتهم
كفرا الى كفرهم فلما قامت دولة بني بويه ببغداد سنة اربع وثلاثين وثلثمائة واستمروا الى سنة سبع وثلاثين واربعمائة
واظهروا مذهب التشيع قويت بهم الشيعة وكتبوا على ابواب المساجد في سنة احدى وخمسين وثلثمائة لعن الله معاوية
ولعن من غصب فاطمة ومن منع الحسن ان يدفن عند جده ومن نفى ابا ذر الغفاري ومن اخرج العباس من الشورى فلما
كان الليل حكه بعض الناس فاشار الوزير المهلبي ان يكتب باذن معز الدولة لعن الله الظالمين لآل البيت ولا يذكر
احد في اللعن غير معاوية ففعل ذلك وكثرت ببغداد الفتن بين الشيعة والسنية وجهر الشيعة في الاذان بحي على خير
العمل في الكرخ وفشا مذهب الاعتزال بالعراق وخراسان وما وراء النهر وذهب اليه جماعة من مشاهير الفقهاء و
قوي مع ذلك امر الخلفاء الفاطميين بافريقية وبلاد المغرب وجهروا بمذهب الاسمعيلية وبثوا دعاتهم بارض مصر فاستجاب
لهم خلق كثير من اهلها ثم ملكوها سنة ثمان وخمسين وثلثمائة وبعثوا بعساكرهم الى الشام فانتشرت مذاهب الرافضة في عامة
بلاد المغرب ومصر والشام وديار بكر والكوفة والبصرة وبغداد وجميع العراق وبلاد خراسان وما وراء النهر مع
بلاد الحجاز واليمن والبحرين وكانت بينهم وبين اهل السنة من الفتن والحروب والمقاتل ما لا يمكن حصره لكثرته واشتهرت
مذاهب الفرق من القدرية والجهمية والمعتزلة والكرامية والخوارج والروافض والقرامطة والباطنية حتى ملأت الارض
وما منهم الا من نظر في الفلسفة وسلك من طرقها ما وقع عليه اختياره فلم يبق مصر من الامصار ولا قطر من الاقطار
الا وفيه طوائف كثيرة ممن ذكرنا وكان ابو الحسن علي بن اسمعيل الاشعري قد اخذ عن ابي علي محمد بن عبد الوهاب
الجبائي ولازمه عدة اعوام ثم بدا له فترك مذهب الاعتزال وسلك طريق ابي محمد عبد الله بن محمد بن سعيد بن

كلاب ونسج على قوانينه في الصفات والقدر وقال بالفاعل المختار وترك القول بالتحسين والتقبيح العقليين وما قيل في مسائل الصلاح
والاصلح واثبت ان العقل لا يوجب المعارف قبل الشرع وان العلوم وان حصلت بالعقل فلا تجب ولا يجب البحث عنها
الا بالسمع وان الله تعالى لا يجب عليه شيء وان النبوات من الجائزات العقلية والواجبات السمعية الى غير ذلك من مسائله
التي هي موضوع اصول الدين و **حقيقة مذهب الاشعري** رحمه الله انه سلك طريقا بين النفي الذي هو مذهب
الاعتزال وبين الاثبات الذي هو مذهب اهل التجسيم وناظر على قوله هذا واحتج لمذهبه فمال اليه جماعة وعولوا على رايه منهم القاضي
ابو بكر محمد بن الطيب الباقلاني المالكي وابو بكر محمد بن الحسن بن فورك والشيخ ابو اسحق ابراهيم بن محمد بن مهران الاسفرايني والشيخ
ابو اسحق ابراهيم بن علي بن يوسف الشيرازي والشيخ ابو حامد محمد بن احمد الغزالي وابو الفتح محمد بن عبد الكريم بن احمد الشهرستاني
والامام فخر الدين محمد بن عمر بن الحسين الرازي وغيرهم ممن يطول ذكرهم ونصروا مذهبه وناظروا عليه وجادلوا فيه واستدلوا له في
مصنفات لا تكاد تحصر فانتشر مذهب ابي الحسن الاشعري في العراق من نحو سنة ثمانين وثلثمائة وانتقل منه الى الشام فلما
ملك السلطان الملك الناصر صلاح الدين يوسف بن ايوب ديار مصر كان هو وقاضيه صدر الدين عبد الملك بن عيسى بن
درباس الماراني على هذا المذهب قد نشا عليه منذ كانا في خدمة السلطان الملك العادل نور الدين محمد بن زنگی بدمشق و
وحفظ صلاح الدين في صباه عقيدة الفها له قطب الدين ابو المعالي مسعود بن محمد بن مسعود النيسابوري وصار يحفظها
صغار اولاده فلذلك عقدوا الخناصر وشدوا البنان على مذهب الاشعري وحملوا في ايام دولتهم كافة الناس على
التزامه فتمادى الحال على ذلك جميع ايام الملوك من بني ايوب ثم في ايام مواليهم الملوك من الاتراك واتفق مع ذلك
توجه ابي عبد الله محمد بن تومرت احد رجالات المغرب الى العراق واخذ عن ابي حامد الغزالي مذهب الاشعري فلما
عاد الى بلاد المغرب قام في المصامدة يفقههم ويعلمهم ووضع لهم عقيدة تلقفها عنه عامتهم ثم مات فخلفه بعد موته عبد المؤمن
بن علي القيسي وتلقب بامير المؤمنين وغلب على ممالك المغرب هو واولاده من بعده مدة سنين وتسموا بالموحدين فلذلك
صارت دولة الموحدين ببلاد المغرب تستبيح دماء من خالف عقيدة ابن تومرت اذ هو عندهم الامام المعلوم المهدي المعصوم
فكم اراقوا بسبب ذلك من دماء خلائق لا يحصيها الا الله خالقها سبحانه وتعالى كما هو معروف في كتب التاريخ فكان هذا هو
السبب في اشتهار مذهب الاشعري وانتشاره في امصار الاسلام بحيث نسي غيره من المذاهب وجهل حتى لم يبق اليوم مذهب
يخالفه الا ان يكون مذهب الحنابلة اتباع الامام ابي عبد الله احمد بن محمد بن حنبل رضي الله عنه فانهم كانوا على ما كان عليه
السلف لا يرون تاويل ما ورد من الصفات الى ان كان بعد السبعمائة من سني الهجرة اشتهر بدمشق واعمالها تقي الدين
ابو العباس احمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن تيمية الحراني فتصدى للانتصار لمذهب السلف وبالغ في الرد على مذهب
الاشاعرة وصدع بالنكير عليهم وعلى الرافضة وعلى الصوفية فافترق الناس فيه فريقان فريق يقتدي به ويعول على
اقواله ويعمل برايه ويرى انه شيخ الاسلام واجل حفاظ الملة الاسلامية وفريق يبدعه ويضلله ويزري عليه باثباته الصفات
وينتقد عليه مسائل منها ما له فيه سلف ومنها ما زعموا انه خرق فيه الاجماع ولم يكن له فيه سلف وكانت له ولهم خطوب كثيرة
وحسابه وحسابهم على الله الذي لا يخفى عليه شيء في الارض ولا في السماء وله الى وقتنا هذا عدة اتباع بالشام وقليل بمصر

هذا وبين الاشاعرة والماتريدية اتباع ابي منصور محمد بن محمود الماتريدي وهم طائفة الفقهاء الحنفية مقلدوا الامام
ابي حنيفة النعمان بن ثابت وصاحبيه ابي يوسف يعقوب بن ابراهيم الحضرمي ومحمد بن الحسن الشيباني رضي الله عنهم من الخلاف
في العقائد ما هو مشهور في موضعه وهو اذا تتبع يبلغ بضعة عشرة مسئلة كان سببها في اول الامر تباين وتنافر وقدح كل منهم
في عقيدة الآخر الى ان الامر آل آخراً الى الاغضاء ولله الحمد **فهذا** اعزك الله بيان ما كانت عليه عقائد الائمة من ابتداء
الامر الى وقتنا هذا قد فصلت فيه ما اجمله اهل الاخبار واجملت ما فصلوا فدونك طالب العلم تناول ما قد بذلت فيه جهدي
واطلت بسببه سهري وكدي في تصفح دواوين الاسلام وكتب الاخبار فقد وصل اليك صفواً ونلته عفواً بلا تكلف مشقة و
لا بذل مجهود لكن الله يمن على من يشاء من عباده **قف** گویم چنانکه میان اشاعره و ماتریدیه اختلاف در عقائد زیاده
بر ده دوازده مسائل نیست همچنان اختلاف میان ایشان و حنابله زیاده بر سه چهار مسئله نیست تا آنکه بعضی از اهل علم
میان هر سه اختلاف تطبیق داده اند و بر نزاع لفظی فرود آورده و لله الحمد و شک نیست که موافقت با سلف امت
و ائمه ایشان اقوم طرق و اسلم سبل و احسن مسالک و اوفق وجوه ست خصوصاً تقریر مسائل صفات بر وجهی که از تعطیل
و تمثیل بری باشد و از اثبات جهمیه و نفی معتزله و امثال ایشان دور بود چنانکه شیخ الاسلام ابن تیمیه و حافظ متکلم
محمد بن ابو بکر قیم و اتباع ایشان کرده اند و آنرا از خس و خاشاک عقول کاسده کلامیان و آراء فاسده فلسفیان
رفت و روب نموده اند در ملت اسلامیه ابقاها الله تعالی الی آخر الدهر و کثر سوادها و رفع عمادها از دیگری معلوم
نیست و عقائد ماتریدیه در بغیة الرائد شرح عقائد نسفی نوشته شده و عقائد اهل حدیث و حنابله در احتواء علی مسئلة الاستواء
و قطف الثمر فی بیان عقائد اهل الاثر و مجموع هر دو عقائد در انتقاد رجیح بر وجه بسیط مرقوم گردیده و عقائد اشعریه
درینجا بسمت تحریر می آید از موازنه هر سه عقائد اختلاف قوم نیکتر و اضح خواهد شد و دریافت خواهد گردید که میان
فرق اهلسنت و جماعت در اصول عقائد بحمده تعالی اتفاق ست و اختلاف قلیل در بعض مسائل راجع بتوفیق
و تطبیق بوده نه تبدیع و تضلیل و آن هم مبنی بر تدقیق ست نه بر تفریق و شبیه باختلاف لفظی و نزاع قولی ست و
اتباع ظاهر کتاب و سنت رافع جمله خلاف و شقاق و باعث بر اتحاد و وفاق ست تا کرا توفیق تمسک اصلین رفیق
سازند و باین سعادت دائمه و حسن فهم برگزینند ابو الحسن اشعری به نه واسطه از اولاد ابی موسی اشعری صحابی
رضی الله عنه ست ولادتش در سنه ست و ستین و مائتین و قیل سبعین بوده و در بغداد سنه بضع و ثلاثین و ثلثمائة
و قیل اربع و عشرین و ثلثمائة وفات کرده رحمه الله تعالی سماعت دارد از زکریا ساجی و ابو خلیفه جمحی و سهل بن نوح
و محمد بن یعقوب مقری و عبد الرحمن بن خلف مصری ضبی و ازین جماعه در تفسیر خود بسیار روایت میکند شاگرد
زوج مادر خود ابو علی محمد جبائی معتزلی بود و چند سال در اعتزال مقتدی رای او ماند تا آنکه از ائمه معتزله گردید بعده
از قول بخلق قران و غیره آراء معتزله رجوع فرمود و روز جمعه بجامع بصره بر کرسی بر آمد و باعلی صوت ندا کرد که هر که مرا
شناخته وی شناخته و هر که نشناخته باشد پس او را میشناسانم که من فلان ابن فلانم قائل بودم بخلق قرآن و بعدم
رویت خدا بچشم و بآنکه فاعل فعال شر منم و من ازین اقوال اکنون تائب مقلع معتقد رد بر معتزله و مبین فضائح

و صحابی ایشان هستم و ازینوقت در رد برین طائفه شروع میکنم بعده سلوک طریقه ابو محمد عبد الله بن محمد بن سعید القطان
کرد و بنیاد بر قواعد او نهاد و پنجاه و پنج کتاب تصنیف کرد منها کتاب اللمع کتاب الموجز کتاب ایضاح البرهان کتاب
التبیین علی اصول الدین و کتاب الشرح و التفصیل فی الرد علی اهل الافک و التضلیل کتاب الابانة و کتاب تفسیر القرآن
گویند این تفسیر در هفتاد مجلد است و نفقه وی از زمین وقف بود که بلال بن ابی برده آنرا بر عقب جد و اشعری وقف نموده بود
تا آنکه در یکسال هفده درم او را حاصل شده و وی مزاج دعابه و مزاح بسیار داشت مسعود بن شیبه در کتاب التعلیم
گفته کان حنفی المذهب معتزلی الکلام لانه کان ربیب ابی علی الجبائی و هو الذی رباه و علمه الکلام و خطیب گفته در ایام
جمعات در حلقهٔ ابو اسحق مروزی فقیه در جامع منصور می نشست و ابو بکر صیرفی گفته معتزله سرهای خود برداشته بودند
تا آنکه حق تعالی اشعری را ظاهر گردانید محجزهم فی اقماع السماسم و جمله عقیده او چنانکه مقریزی ذکر کرده این است
ان الله تعالی عالم بعلم قادر بقدرة حی بحیاة مرید بارادة متکلم بکلام سمیع بسمع بصیر ببصر و ان صفاته ازلیة قائمة بذاته
تعالی لا یقال هی هو و لا هی غیره و لا لا هی هو و لا غیره و علمه واحد یتعلق بجمیع المعلومات و قدرته واحدة تتعلق
بجمیع ما یصح وجوده و ارادته واحدة تتعلق بجمیع ما یقبل الاختصاص و کلامه واحد هو امر و نهی و خبر و استخبار و
وعد و وعید و هذه الوجوه راجعة الی اعتبارات فی کلامه لا الی نفس الکلام و الالفاظ المنزلة علی لسان
الملائکة الی الانبیاء دلالات علی الکلام الازلی فالمدلول و هو القرآن المقروء قدیم ازلی و الدلالة و هی العبارات
و هی القراءة مخلوقة محدثة قال و فرق بین القراءة و المقروء و التلاوة و المتلو کما فرق بین الذکر و المذکور قال و
الکلام معنی قائم بالنفس و العبارة دالة علی ما فی النفس و انما تسمی العبارة کلاما مجازا قال و اراد الله تعالی جمیع
الکائنات خیرها و شرها و نفعها و ضرها و مال فی کلامه الی جواز تکلیف ما لا یطاق لقوله ان الاستطاعة مع الفعل و هو
مکلف بالفعل قبله و هو غیر مستطیع قبله علی مذهبه قال و جمیع افعال العباد مخلوقة مبدعة من الله تعالی مکتسبة
للعبد و الکسب عبارة عن الفعل القائم بمحل قدرة العبد قال و الخالق هو الله تعالی حقیقة لا یشارکه فی الخلق غیره
فاخص صفته هو القدرة و الاختراع و هذا تفسیر اسمه الباری قال و کل موجود یصح ان یری و الله تعالی موجود
فیصح ان یری و قد صح السمع بان المؤمنین یرونه فی الدار الآخرة فی الکتاب و السنة و لا یجوز ان یری فی مکان
و لا صورة مقابلة و اتصال شعاع فان ذلک کله محال و ماهیة الرؤیة له فیها رایان احدهما انه علم مخصوص یتعلق
بالوجود دون العدم و الثانی انه ادراک وراء العلم و اثبت السمع و البصر صفتین ازلیتین هما ادراکان وراء العلم
و اثبت الیدین و الوجه صفات خبریة ورد السمع بها فیجب الاعتراف به و خالف المعتزلة فی الوعد و الوعید و
السمع و العقل من کل وجه و قال الایمان هو التصدیق بالقلب و القول باللسان و العمل بالارکان فروع الایمان
فمن صدق بالقلب ای اقر بوحدانیة الله تعالی و اعترف بالرسل تصدیقا لهم فیما جاؤا به فهو مؤمن و صاحب
الکبیرة اذا خرج من الدنیا من غیر توبة حکمه الی الله اما ان یغفر له برحمته او یشفع له رسول الله صلعم و اما ان
یعذبه بعدله ثم یدخله الجنة برحمته و لا یخلد فی النار مؤمن قال و لا اقول انه یجب علی الله سبحانه قبول توبته بحکم

العقل لانه هو الموجب لا يجب عليه شئ اصلا بل قد ورد السمع بقبول توبة التائبين و اجابة دعوة المضطرين و هو
المالک لخلقه يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد فلو ادخل الخلائق باجمعهم النار لم يكن جورا و لو ادخلهم الجنة لم يكن حيفا و لا
يتصور منه ظلم و لا ينسب اليه جور لانه المالک المطلق و الواجبات كلها سمعية فلا يوجب العقل شيئا البتة و لا يقتضي
تحسينا و لا تقبيحا فمعرفة الله تعالى و شكر المنعم و اثابة الطائع و عقاب العاصي كل ذلک يجب بالسمع دون العقل و لا يجب
على الله شئ لا الصلاح و لا الاصلح و لا اللطف بل الثواب و الصلاح و اللطف و النعم كلها تفضل من الله تعالے و لا يرجع اليه
تعالى نفع و لا ضر فلا ينتفع بشكر شاكر و لا يتضرر بكفر كافر بل يتعالى و يتقدس عن ذلک و بعث الرسل جائز لا واجب و لا
مستحيل فاذا بعث الله تعالى الرسول و ايده بالمعجزة الخارقة للعادة و تحدى و دعا الناس وجب الاصغاء اليه و
الاستماع منه و الامتثال لاوامره و الانتهاء عن نواهيه و كرامات الاولياء حق و الايمان بما جاء في القرآن و السنة
من الاخبار عن الامور الغائبة عنا مثل اللوح و القلم و العرش و الكرسي و الجنة و النار حق و صدق و كذلک الاخبار
عن الامور التي ستقع في الآخرة مثل سوال القبر و الثواب و العقاب فيه و الحشر و المعاد و الميزان و الصراط و انقسام
فريق في الجنة و فريق في السعير كل ذلک حق و صدق يجب الايمان و الاعتراف به و الامامة تثبت بالاتفاق و الاختيار
دون النص و التعيين على واحد معين و الائمة مترتبون في الفضل ترتيبهم في الامامة قال و لا اقول في عائشة و طلحة و
الزبير رضى الله عنهم الا انهم رجعوا عن الخطاء و اقول ان طلحة و الزبير من العشرة المبشرين بالجنة و اقول في معاوية و
عمرو بن العاص انهما بغيا على الامام الحق علي بن ابي طالب رضي الله عنهم فقاتلهم مقاتلة اهل البغي و اقول ان اهل النهروان
الشراة هم المارقون عن الدين و ان عليا رضي الله عنه كان على الحق في جميع احواله و الحق معه حيث دار مقریزی گفته
این ست جمله اصول عقیدهٔ او که جماهیر اهل امصار اسلامیه الآن بران هستند و هر که جهر بخلاف این عقیده کرده
خونش ریخته شد و اشاعره را صفاتیه هم نامند زیرا که اثبات صفات قدیمه الهی میکنند بعده مفترق شدند در الفاظ
وارده در کتاب و سنت مثل استواء و نزول و اصبع و ید و قدم و صورت و جنب و مجیء بر دو فرقه فرقه تاویل این همه بر
وجوه محتملة اللفظ میکنند و فرقه تعرض بتاویل نکرده و نه بسوی تشبیه رفته و ایشان را اشعریه اسریه خوانند و مسلمان
را درین امر پنج قول بهم رسیده یکی اعتقاد مفهوم مثل او از لغت دوم سکوت ازان مطلقا سوم سکوت ازان بعد
نفی ارادهٔ ظاهر چهارم حمل آن بر مجاز پنجم حمل آن بر اشتراک و هر فریق را ادله و حجاج ست که کتب اصول دین متضمن اوست
و لا يزالون مختلفين الا من رحم ربک و لذلک خلقهم و الله يحكم بينهم يوم القيامة فيما كانوا فيه يختلفون **قف** اعلم ان الله
سبحانه طلب من الخلق معرفته بقوله تعالى و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون قال ابن عباس و غيره ليعرفون فخلق
تعالى الخلق و تعرف اليهم بالسنة الشرائع المنزلة فعرفه من عرفه سبحانه منهم على ما عرفهم فيما تعرف به اليهم و قد كان الناس
قبل نزال الشرائع ببعثة الرسل عليهم السلام علمهم بالله تعالى انما هو بطريق التنزيه له عن سمات الحدوث و عن التركيب
و عن الافتقار و بصفونه بالاقتدار المطلق و هذا التنزيه هو المشهور عقلا و لا يتعداه عقل اصلا فلما انزل اليه شريعته
على رسوله محمد صلعم و اكمل دينه كان سبيل العارف بالله ان يجمع في معرفته بالله بين معرفتين احدهما المعرفة التي تقتضيها

الادلة العقلية والاخرى المعرفة التى جاءت بها الاخبارات الالهية وان يرد علم ذلك الى الله تعالى ويؤمن به
بكل ما جاءت به الشريعة على الوجه الذى اراده الله تعالى من غير تاويل بفكره ولا تحكم فيه برايه وذلك ان الشرائع
انما انزلها الله تعالى لعدم استقلال البشرية بادراك حقائق الاشياء على ما هى عليه فى علم الله والى لها ذلك
وقد تقيدت بما عندها من اطلاق ما بها لك فان وهبها علما بمراده من الاوضاع الشرعية ومنحها الاطلاع على حكمه فى ذلك
كان من فضله تعالى فلا يضيف العارف هذه المنة الى فكره فان تنزيهه لربه تعالى بفكره يجب ان يكون مطابقا لما انزله
سبحانه على لسان رسوله صلعم من الكتاب والسنة والا فهو تعالى منزه عن تنزيه عقول البشر بافكارها فانها مقيدة باوطارها
فتنزيهها كذلك مقيد بحسبها وبموجب احكامها وآثارها الا اذا خلت عن الهوى فانها حينئذ يكشف الله لها الغطاء عن بصائرها
ويهديها الى الحق فتنزه الله تعالى عن التنزيهات العرفية بالافكار العادية وقد اجمع المسلمون قاطبة على جواز رواية
الاحاديث الواردة فى الصفات ونقلها وتبليغها من غير خلاف بينهم فى ذلك ثم اجمع اهل الحق منهم على ان هذه الاحاديث
مصروفة عن احتمال مشابهة الخلق لقول الله تعالى ليس كمثله شىء وهو السميع البصير ولقول الله تعالى قل هو الله احد
الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد وهذه السورة يقال لها سورة الاخلاص وقد عظم رسول الله صلعم شانها ورغب
امته فى تلاوتها حتى جعلها تعدل ثلث القرآن من اجل انها شاهدة بتنزيه الله تعالى وعدم الشبه والمثل له سبحانه وسميت
سورة الاخلاص لاشتمالها على اخلاص التوحيد لله عن ان يشوبه ميل الى تشبيهه بالخلق واما الكاف التى فى قوله ليس كمثله
شىء فانها زائدة وقد تقرر ان الكاف والمثل فى كلام العرب ياتيان للتشبيه فجمعهما الله تعالى ثم نفى بهما عنه ذلك فاذا ثبت
اجماع المسلمين على جواز رواية هذه الاحاديث ونقلها مع اجماعهم على انها مصروفة عن التشبيه لم يبق فى تعظيم الله تعالى
بذكرها الا نفى التعطيل لكون اعداء المرسلين سموا ربهم سبحانه اسماء نفوا فيها صفاته العلا فقال قوم من الكفار هو طبيعة و
قال آخرون منهم هو علة الى غير ذلك من الحادهم فى اسمائه سبحانه فقال رسول الله صلعم هذه الاحاديث المشتملة على
ذكر صفات الله العلى ونقلها عنه صحابة البررة ثم نقلها عنهم ائمة المسلمين حتى انتهت الينا وكل منهم يرويها بصفتها من غير
تاويل لشى منها مع علمنا انهم كانوا يعتقدون ان الله سبحانه وتعالى ليس كمثله شىء وهو السميع البصير ففهمنا من ذلك ان
الله تعالى اراد بما نطق به رسوله صلعم من هذه الاحاديث وتناولها عنه الصحابة رضى الله عنهم وبلغوها للامة ان
يغص بها فى حلوق الكافرين وان يكون ذكرها نكتا فى قلب كل ضال معطل مبتدع يقفو اثر المبتدعة من اهل الطبائع
عباد العلل فلذلك وصف الله تعالى نفسه الكريمة بها فى كتابه ووصفه رسول الله صلعم ايضا بما صح عنه وثبت فدل على
ان المؤمن اذا اعتقد ان الله ليس كمثله شىء وهو السميع البصير وانه احد صمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد كان ذكره
لهذه الاحاديث تمكين للاثبات وشجا فى حلوق المعطلة وقد قال الشافعى رحمه الله الاثبات امكن نقله الخطابى ولم يبلغنا عن
احد من الصحابة والتابعين وتابعيهم انهم اولوا هذه الاحاديث والذى يمنع من تاويلها اجلال الله تعالى عن ان تضرب
له الامثال وانه اذا نزل القرآن بصفة من صفات الله تعالى كقوله سبحانه يد الله فوق ايديهم فان نفس تلاوة
هذا يفهم منها السامع المعنى المراد به وكذا قوله تعالى بل يداه مبسوطتان عند حكايته تعالى عن اليهود ونسبتهم اياه الى

البخل فقال تعالی بل یداه مبسوطتان ینفق کیف یشاء فان نفس تلاوة هذا بانیة للمعنی المقصود وایضا فان تاویل هذه الاحادیث
یحتاج الی ان یضرب لله تعالی فیها المثل نحو قولهم فی قوله تعالی الرحمن علی العرش استوی الاستواء الاستیلاء کقولک
استوی الامیر علی البلد فلزمهم تشبیه الباری تعالی بهشر اهل الاثبات نزهوا جلال الله عن ان یشبهوه بالاجسام حقیقة
ولا مجازا وعلموا مع ذلک ان النطق یشتمل علی کلمات متداولة بین الخالق وخلقه وتحرجوا ان یقولوا مشترکة لان الله تعالی
لا شریک له ولذلک لم یتاول السلف شیئا من احادیث الصفات مع علمنا قطعا انها عندهم مصروفة عما یسبق الیه
ظنون الجهال من مشابهتها لصفات المخلوقین وتامل تجد الله تعالی لما ذکر المخلوقات المتولدة من الذکر والانثی
فی قوله سبحانه خلق لکم من انفسکم ازواجا ومن الانعام ازواجا یذرؤکم فیه علم سبحانه ما یخطر بقلوب الخلق فقال عز
من قائل لیس کمثله شیء وهو السمیع البصیر انتهی کلام المقریزی فی الخطط حاصل کلام آنکه طریق سلف امت و ائمه ایشان
از صحابه و تابعین و تبع تابعین و ائمه مجتهدین اجراء صفات باریتعالی بر ظواهر آنهاست موافق ورود در کتاب عزیز و نصوص
حدیث شریف بلا تاویل و تعطیل و تکییف و تشبیه و تمثیل ست باعتقاد تنزیه او تعالی از صفات مخلوقین و منشا بدعت
ایشان و نفی صفات الهیه غلو دران مذهب معتزله ست و ایشان بست فرقه هستند مقریزی گفته و قلما یوجد
معتزلی الا وهو رافضی الا القلیل منهم انفرد بطامة و معتزله را ثنویه و کیسانیه و ناکثیه و احمدیه و وهمیه و تبریه و واسطیه
و واردیه هم نامند و هر واحد را از فرق بست گانه نسبت بمتبوع خود نامی علحده ست و تشبیه صفات باری بصفات
مخلوق مذهب مشبه ست و ایشان غلو میکنند در اثبات صفات بر ضد معتزله و هفت فرقه هستند از انجمله اعتقاد مغیریه
اتباع مغیرة بن سعید عجلی آنست که انه بکل مکان لا یخلو عنه مکان و در بعض اقوال و عقائد همعنان روافض نیز هستند
و همگنان مجسمه اند علی اختلاف الاقوال فی ما بینهم میگویند انه علی العرش و العرش مماس له و جهمیه نفی میکنند صفات
و رویت او سبحانه را در آخرت و قائل اند بخلق قرآن مقریزی گفته و هم فرقة عظیمة و عداوهم فی المعطلة المجبرة
گویم کتب شیخ الاسلام ابن تیمیه و حافظ ابن قیم رحمهما الله مشحون ست برد اعتقادات ایشان خصوصا قصیده نونیه
که جیلی بغز و بر مقرر واقع شده و تفاصیل عقائد این فرق بذیل احوال شان در خطط مرقوم ست و مذهب اهل سنت
و جماعت که فرقه ناجیه و مصداق حدیث لا یزال طائفة من امتی علی الحق ظاهرین الی ان یاتی امر الله ست اثبات
بلا تمثیل و احقاق بلا تعطیل و نفی تشبیه و تجسیم بلا تکییف و تاویل ست و هو الحق الذی یستحق ان یصار الیه و
لا یعول الا علیه و بالله التوفیق **فصل** شاه رفیع الدین دهلوی رح در جواب بعض اسئله نوشته اند که علمای
اهلسنت و جماعت رحمهم الله در اصول ثلثه دین اختلافی ندارند مگر در بعض متفرعات شبیه باختلاف لفظی که فیما بین
اینها واقع ست و باین اختلاف سه فرقه شده اند اشعریه و ماتریدیه و حنابله و اصل این ست که علمای اهلسنت را
حق تعالی دو چیز عطا فرموده یکی ذهن رسا که بسبب آن بغور سخن می رسند و مجرد بر الفاظ نمی شوند دوم انصاف
و قلت حسد که بسبب آن کلام هر قائل را بر محل نیک حمل مینمایند و حتی المقدور تکفیر و تضلیل نمی کنند مثلا ماتریدیه
قائل شده اند بصفتی نامنه که آنرا تکوین گویند و آن صفت را قدیم می انگارند و اشعریه صفت تکوین را اعتبار نمی

رانند وحق فهمند که تعلقات قدرت وارادهٔ این صفت حادث میشود و چنانچه تعلقات سائر صفات حادث اند این
هم حادث ست پس کلام ماتریدیه را که قائل بقدم آن صفت اند حمل میکنند بر قدم مبدء آن که قدرت واراده اند
و تضلیل و تکفیر نمی نمایند و همچنین ست حال خلاف دیگر که فیما بین این هر سه گروه واقع ست مثلاً اشاعره و ماتریدیه
میگویند که کلام غیر مخلوق ست و مراد از ان کلام نفسی میدارند نه الفاظ زیرا که حدوث الفاظ که کیفیات اصوات
غیر قاره اند بدیهی ست و انکار بدیهی نتوان کرد و حنابله میگویند که الفاظ هرچند کیفیات اصوات غیر قاره اند اما عدم
القرار اینها در وجود تلفظی ست و اینجا الفاظ را وجودی دیگرست بمتخیله سامعین و آن وجود بطریق تجدد امثال قرار
دارد مثلاً گلستان شیخ سعدی را همان وجود توان گفت که از مدت شش صد و سی سال موجود ست
یعنی همین الفاظ منت مر خدای را عز و جل تا آخر اولا در متخیله شیخ سعدی لباس وجود پوشیده بار در متخیله سامعان
دیگر و هلم جرا الی یومنا هذا پس چون کلام لفظی الهی را در علم الهی باشد کلام نفسی قدیم گوئیم هیچ انکار بدیهی لازم نمی آید
بلکه عموم نص کلام الله غیر مخلوق را از ظاهر صرف کردن بر کلام نفسی محمول داشتن بعید از فهم ست اشعریه و ماتریدیه
دانستند که سخن حنابله راه بدیهی دارد ایشان را تکفیر و تضلیل نباید نمود و اشعریه میگویند که حسن و قبح در افعال بمعنی
ایجاب ثواب و عقاب ذاتی افعال نیست و الا نسخ در شرع جائز نمیشد لان ما بالذات لا یختلف و لا یتخلف و ماتریدیه میگویند که افعال
را قبل از وجود شرع حکمی نیست از وجوب و حرمت چنانچه معتزله میگویند اما در نفس فعل چیزی هست که مقتضی وجوب ست
مثل نماز که مشتمل بر مناجات معبود ست و چیزی هست که مقتضی حرمت ست مثل زنا که موجب اختلاط انساب ست و از
شارع حکیم ست حکم او جزافی نیست انچه قابل وجوب ست آنرا واجب ساخته و انچه قابل حرمت ست آنرا حرام ساخته از
حسن و قبح بعضی افعال بعقول ناقصه ما مدرک نمیشود باین جهت اشعریه انکار حسن و قبح ذاتی افعال نموده اند
تا عوام بعقول ناقصه خود درین میدان پرخطر جولان نکنند و از جادهٔ ایمان بیرون نروند و الیه اشار سیدنا علی
بن ابیطالب کرم الله وجهه حیث قال لو کان الدین بالرای لکان باطن الخف اولی بالمسح من ظاهره پس اشعریه قائل
تکفیر و تضلیل نیستند و همچنین جمهور متکلمین صفات حق تعالی را زائد بر ذات می شمارند و میگویند که اثبات قدما مستقله
یعنی ذوات متعدده کفر ست و اثبات قدم یک ذات و بتبعیت آن ذات قدم صفات اصلاً کفر نیست و علماء ما وراء النهر
از اثبات قدما متعدده و لو بصفات متعددهٔ احتراز کرده صفات را لا عین و لا غیر دانسته اند زیرا که اگر عین گوئیم
نفی آنها لازم می آید و مذهب معتزله و فلاسفه میشود و اگر زائد گوئیم یعنی غیر پس طعن و تشنیع مخالفان باثبات قدما
متعدده متوجه میشود باین جهت نفی عینیت و غیریت کردند و جمهور متکلمین فهمیدند که مراد ایشان نفی غیریت مستقله
ست چنانکه ما میگوئیم نه انکار آن صفات و لهذا نفی غیریت حقیقیه چیزی از چیزی سفسطه ظاهر ست و همچنین علماء ماتریدیه
میگویند که السعید قد یشقی و الشقی قد یسعد و اشعریه میگویند که السعید من سعد فی بطن امه و الشقی من شقی فی
بطن امه و هر دو فریق غرض فریق دیگر را فهمیده از تکفیر و تضلیل زبان را بند ساخته اند زیرا که یک فرقه انجام را
نظر کرده و فرقهٔ دیگر وسط را نیز اعتبار نموده بتبدیل شقاوت و سعادت قائل شده و همچنین ست حال اختلافیکه

در ایمان واقع است که الایمان هو التصدیق فقط و الاقرار کاشف عن التصدیق او هو التصدیق و الاقرار و العمل
بمعنی ان العمل من مکملاته جمهور محدثین از شافعیه و مالکیه و حنابله قائل باخیر شده اند و حنفیه قائل باول و لهذا این فریق
جزم نمیکنند بایمان خود و میگویند که انا مومن ان شاء الله تعالی و حنفیه میگویند انا مومن حقا زیرا که در کمال ایمان که عمل
است شبهه است که هست یا نیست و در نفس ایمان که تصدیق است هیچ شبهه نیست و علی هذا القیاس و آنچه اثنا عشریه میگویند
که در فرقه ما اختلافی نیست در اصول دین و حال ماتریدیه و حال اشعریه که فیما بین خود با اختلاف دارند همچنین نیست پس
جای فخر نباشد و معهذا فیما بین اثنا عشریه نیز در بعض اصول اختلاف است و منه القول بالبداء و الرجعة حتی انکره بعضهم
و قول بحذف بسیاری از کلام الله که جمهور اثنا عشریه بدان قائل اند و در کتاب اعتقادات ابن بابویه را انکار شنیعه
بسیار است و بشدت نفی آن نموده و مثل قول بحجیت قیاس که بعضی از اثنا عشری بآن قائل است و دیگران انکار
آن مینمایند و بهمین جهت او را ثلث عشری لقب داده اند و باهم بسبب این اختلافات تکفیر و تضلیل میکنند چنانچه ابن
بابویه را بکمال تعظیم پیش می آیند و ملقب بصدوق نموده اند فما هو جوابکم فهو جوابنا انتهی کلامه گوییم مقریزی در خطط
گفته اعلم ان السبب فی خروج اکثر الطوائف عن دیانة الاسلام ان الفرس کانت من سعة الملک و علو الید علی جمیع الامم و جلالة
الخطر فی انفسها بحیث انهم کانوا یسمون انفسهم الاحرار و الاسیاد و کانوا یعدون سایر الناس عبیدا لهم فلما امتحنوا
بزوال الدولة عنهم علی ایدی العرب کانت العرب عند الفرس اقل الامم خطرا تعاظمهم الامر و تضاعف لدیهم المصیبة و راموا
کید الاسلام بالمحاربة فی اوقات شتی و فی کل ذلک یظهر الله تعالی الحق و کان من قائمهم سنقاد و استاذسیس و المقنع و
بابک و غیرهم و قبل هولاء رام ذلک عمار الملقب خداشا و ابو مسلم السراج فرأوا ان کیده علی الحیلة انجح فاظهر قوم منهم الاسلام
و استمالوا اهل التشیع باظهار محبة اهل بیت رسول الله صلعم و استبشاع ظلم علی بن ابی طالب رضی الله عنه ثم سلکوا بهم مسالک
شتی حتی اخرجوهم عن طریق الهدی فقوم اوغلوهم الی القول بان رجلا ینتظر یدعی المهدی عنده حقیقة الدین اذ لا یجوز
ان یوخذ الدین عن کفار اذ نسبوا اصحاب رسول الله صلعم الی الکفر و قوم خرجوا الی القول بادعاء النبوة لقوم سموهم بها
و قوم سلکوا بهم الی القول بالحلول و سقوط الشرائع و آخرون تلاعبوا بهم فاوجبوا علیهم خمسین صلوة فی کل یوم و لیلة و آخرون
قالوا بل هی سبعة عشر صلوة فی کل صلوة خمس عشرة رکعة و هو قول عبد الله بن عمرو بن الحارث الکندی قبل ان یصیر
خارجیا صفریا و قد اظهر عبد الله بن سبا الحمیری الیهودی الاسلام لیکید اهله و کان هو اصل اثارة الناس علی عثمان بن
عفان ثم احرق علی رضی الله عنه منهم طوائف اعلنوا بالهیته و من هذه الاصول حدثت الاسماعیلیة و القرامطة و الحق
الذی لا ریب فیه ان دین الله تعالی ظاهر لا باطن فیه جوهر لا سر تحته و هو کله لازم کل احد لا مسامحة فیه و لم یکتم رسول
الله صلعم شیئا من الشریعة و لا کلمة و لا اطلع اخص الناس به من زوجة او ولد عم علی شیء من الشریعة کتمه عن الاحمر
و الاسود و رعاة الغنم و الابل و لا کان عنده صلعم سر و لا رمز و لا باطن غیر ما دعا الناس کلهم الیه و لو کتم شیئا
لما بلغ کما امر و من قال هذا فهو کافر باجماع الامة و اصل کل بدعة فی الدین البعد عن کلام السلف و الانحراف عن
اعتقاد الصدر الاول حتی بالغ القدری فی القدر فجعل العبد خالقا لافعاله و بالغ الجبری فی مقابلته فسلب عنه الفعل

والاختیار و بالغ المعطل فی التنزیه فسلب عن الله تعالی صفات الجلال و نعوت الکمال و بالغ المشبهة فی مقابلته
فجعله کواحد من البشر و بالغ المرجی فی سلب العقاب بالغ المعتزلی فی التخلید فی العذاب بالغ الناصبی فی دفع علی رضی
الله عنه عن الامامة و بالغت الغلاة حتی جعلوه الها و بالغ السنی فی تقدیم ابی بکر رضی الله عنه و بالغ الرافضی فی
تاخیره حتی کفره و میدان الظن واسع و حکم الوهم غالب فتعارضت الظنون و کثرت الاوهام و بلغ کل فریق فی الشر
والعناد والبغی والفساد الی اقصا غایته و ابعد نهایته و تباغضوا و تلاعنوا و استحلوا الاموال و استباحوا الدماء
وانتصروا بالدول و استعانوا بالملوک فلو کان احدهم اذا بالغ فی امر نازع الآخر فی القرب منه فان الظن لا یبعد
عن الظن کثیرا و لا ینتهی فی المنازعة الی الطرف الآخر من طرفی التقابل لکنهم ابوا الا التدابر والتقاطع و لا یزالون مختلفین
الا من رحم ربک **فصل پانزدهم** در بیان بعض خصایص امت مرحومه محمدیه صلعم و این خصایص اگرچه بسیار و
بیشمار است لیکن آنچه ازان مناسب این مقام باشد چند است یکی آنکه این امت را خیر امم و ورثه انبیاء علیهم السلام گردانیده
و در نصب احکام از کتاب و سنت در غیر منصوصات اجتهاد روزی او فرموده تا آنکه عیسی علیه السلام نزد نزول
حکم بشریعت او فرماید و از انجمله آنکه قرن صحابه و تابعین و اتباع تابعین را خیر القرون گردانیده و از انجمله آنکه در
زمان دنیا این امت آخر است و در حشر و حساب و قضا و دخول جنت قبل امم سابق در صحیحین از ابو هریره آمده
که فرمود رسول خدا صلعم نحن الآخرون السابقون یوم القیامة بید انهم اوتوا الکتاب من قبلنا و فی روایة لمسلم نحن
الآخرون من اهل الدنیا والسابقون یوم القیامة المقضی لهم قبل الخلائق و از انجمله آنکه ذکر این امت در کتب انبیای
سابقین آمده موسی علیه السلام آرزو کرد که این امت ازان وی باشد و اوصاف او را یاد کرد جواب آمد که این امت
احمد باشد و فی الباب حدیث طویل عن ابی هریرة عند ابی نعیم الاصفهانی و عن ابن عباس عند ابن طغربک و عن
انس مرفوعا عند ابی نعیم فی الحلیة و دران آمده که اناجیل ایشان در صدور ایشان باشد و مال غنیمت بخورند
و بر قصد حسنه بدون عمل یک حسنه و بر عمل ده حسنه یابند و سیئه بدون عمل نوشته نشود و بر عمل یک سیئه قرار
داده آید و دجال را بکشند و ازار پوشند تا نیم ساق و طهارت اطراف کنند و در روز صائم و در لیل قائم باشند
و آمرین بمعروف و ناهین از منکر اند رعایت میکنند شمس و قمر را برای اوقات نماز ذکر میکنند در مساجد و مضاجع
و نماز میگذارند استاده و نشسته برکوع و سجود و صفوف کتاب ایشان خاتم کتب و نبی ایشان خاتم رسل و دین
ایشان ناسخ جمله ادیان ست تهلیل میکنند نزد غضب تسبیح میکنند نزد تنازع و ذبح میکنند قربان را برای خدا رازی
گفته هر که معجزات او اظهر ست ثواب امت او اقل ست سبکی گفته مگر این امت که با وجود اظهریت معجزات رسول ما ثواب
امت او اکثر از سائر امم ست و از انجمله آنکه غنائم حلال ست ایشان را و برای امم سابقه حلال نبود و تمام روی
زمین مسجد ایشان ست و تیمم بخاک آن روا نزد عدم وجود ماء و صحیح آنست که اصل وضو مخصوص این امت نیست بلکه
غره و تحجیل و همچنین مجموع صلوات خمس باین کیفیت مخصوص امت مرحومه ست و از انجمله بسمله ست باین لفظ عربی و
ترتیب کذا ذکره شهاب الدین حلبی نحوی در تفسیر خود و گفته هی مما اختصت به هذه الامة انتهی و از انجمله تامین و سلام

و رکوع قبل سجده ست و از انجمله صفوف صلوة ست مثل صفوف ملائکه و امم سابقه نماز منفرد میگذاردند و از انجمله روز جمعه
ست که امم سابقه را بدان راه ندادند و برای این امت نگاه داشتند و دروی ساعت اجابت ست و در تعیین آن
زیاده بر سی قول در لوامع الانوار ذکر کرده و در فتح الباری چهل و دو قول آورده و از انجمله نظر کردن او تعالی
ست این امت را از اول لیل رمضان برحمت و غفران ماه رمضان خصوصیات کثیره دارد که همه داخل خصائص این
امت ست اگرچه در تخصیص صیام رمضان باین امت اختلاف ست و از انجمله استرجاع ست نزد مصیبت باین عبارت
خاصه و رفع حرج و اغلال امم سابقه ازین امت و رفع مواخذه بر خطا و نسیان و استکراه و حدیث نفس و از انجمله آنکه
این شریعت اکمل جمیع شرائع متقدمه ست چنانکه بر ماهر تورات و انجیل و زبور و صحف مخفی نیست و از انجمله عدم اجتماع
ایشان ست بر ضلالت و درین باب احادیث ماست با الفاظ و طرق و اسانید کثیره و این علامت قوت ست پس نازل
نشود حدیث مروی درین باب از مرتبه حسن و بعضی گفته اند مراد بامت درین حدیث علماء امت اند و از انجمله آنکه اجماع
ایشان حجت ست نزد کسیکه قائل ست بآن و اختلاف ایشان رحمت ست و اختلاف من قبلهم عذاب بود و از کثرت
طرق معلوم میشود که حدیث اختلاف امتی رحمة فی الجملة اصلی دارد و از انجمله آنکه شهادت دو کس عدل از
ایشان برای شخصی بخیر موجب جنت ست و از انجمله آنکه اقل امم اند در عمل و اکثر ایشان در اجر و اقصر در عمر و معهذا
علم اول و آخر امم دارند و از انجمله آنکه ایشانرا اسناد داده اند یعنی حکایت طریق متن و سند موصل بسوی متن قسطلانی
گفته وهو خصیصة فاضلة من خصائص هذه الامة وسنة بالغة من السنن المؤكدة انتهى زرقانی گفته لم يؤتها احد
الامم قبلهم انتهى و ابن المبارك گفته الاسناد من الدين ولولا الاسناد لقال من شاء ما شاء وقال الثوري الاسناد
سلاح المؤمن و عبد الله بن طاهر گفته رواية الحديث بلا اسناد من عمل الزمنی وقيل فی قوله تعالى او اثارة من علم اسناد
الحديث و بقيه گفته حماد بن زيد را مذاكرهٔ احادیث کردم گفت ما اجود ما لو كان لها اجنحة یعنی اسنادًا در مواهب
گفته وهذه الامة الشريفة تنص الحديث عن الثقة المعروف فی زمانه بالصدق والامانة حتى تتناهى اخبارهم ثم يبحثون
اشد البحث حتى يعرفوا الاحفظ فالاحفظ والاضبط فالاضبط والاطول مجالسة لمن فوقه ممن كان اقصر مجالسة ثم يكتبون
الحديث من عشرين وجها او اكثر حتى يهذبوه من الغلط والزلل ويضبطوا حروفه ويعدوه عدًا فهذا من فضل الله على
هذه الامة انتهى ابو حاتم رازی گفته لم يكن فی امة من الامم منذ خلق الله آدم امناء يحفظون آثار الرسل الا فی هذه
الامة انتهى زرقانی گفته وفيه شرف اصحاب الحديث ورد على من كره كتابة من السلف انتهى گویم این منصب خاص
باهل حدیث ست و اهل فقه ازان بمراحل دور افتاده اند و از انجمله آنکه ایشانرا علم انساب و اعراب داده اند و در حدیث
ابو هریره آمده تعلموا من انسابكم ما تصلون به ارحامكم فان صلة الرحم محبة فی الاهل مثراة فی المال منساة فی الاثر
اخرجه احمد والترمذی والحاکم وصححه زرقانی گفته وكل منهما مما يتنافس فيه المتنافسون و ابو بکر محمد بن احمد بن
منصور حافظ بغدادی گفته این امت مخصوص ست باین چیز که امم سابقه را نداده اند اسناد و انساب و اعراب
انتهى وهو مروی عن ابی علی الجیانی ایضًا و از انجمله آنکه ایشانرا تصنیف کتب ارزانی داشته اند ابن العربی مالکی در

عارضة الاحوذی فی شرح جامع الترمذی گفته لم یکن قط فی امة من الامم من انتهی الی حد هذه الامة من التصرف فی التصنیف
والتحقیق ولا جاراها فی مداها من التفریع والتدقیق وتصنیف الکتب وتدوین العلوم وحفظ سنة نبیهم صلعم انتهی وعراقی
در شرح محصول گفته ومن خصائصه ان الواحد من امته یحصل له فی العمر القصیر من العلوم والفهوم ما لم یحصل لاحد
من الامم السابقة فی العمر الطویل ولهذا تهیأ للمجتهدین من هذه الامة من العلوم والاستنباطات والمعارف ما تقصر عنه
اعمارهم انتهی واقوال اهل علم درین باب بسیارست. از انجمله آنکه همیشه گروهی از ایشان غالب باشد بر حق تا آنکه امر
خدا بیاید یعنی آیات عظام که متعاقب آن ساعت باشد واقع شود فی مسلم عن جابر بن سمرة رفعه لن یبرح هذا الدین
قائما تقاتل علیه عصابة من المسلمین حتی تقوم الساعة و در حدیث شیخین ست مرفوعا لا تزال طائفة من امتی ظاهرین
علی الحق حتی یاتی امر الله وهم علی ذلک بخاری در صحیح گفته الطائفة اهل العلم ونووی در تهذیب گفته حملة العلم
او جمهورهم علی اهل العلم وقد دعا لهم النبی صلعم بقوله نضر الله امرء سمع مقالتی فوعاها فاداها کما سمعها وجعلهم عدولا
فی حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین وانتحال المبطلین وتاویل الجاهلین وهذا اخبار
منه صلعم بصیانة العلم وحفظه وعدالة ناقلیه وانه تعالی یوفق له فی کل عصر عدولا یحملونه وینفون عنه وهو من اعلام
نبوته ولا یضر معه کون بعض الفساق یعرفون شیئا من العلم لان الحدیث انما هو اخبار بان العدول یحملونه لا
ان غیرهم لا یعرف منه شیئا ونیز نووی گفته ویجوز ان یکون الطائفة جماعة متعددة من انواع الامة ما بین
شجاع وبصیر بالحرب وفقیه ومفسر ومحدث وقائم بالامر بالمعروف والنهی عن المنکر وزاهد وعابد ولا یلزم اجتماعهم
ببلد واحد بل یجوز اجتماعهم فی قطر واحد وتفرقهم فی الاقطار وان یکونوا فی بعض دون بعض ویجوز اخلاء
الارض کلها من بعضهم اولا فاولا الی ان لا یبقی الا فرقة واحدة ببلد واحد فاذا انقرضوا جاء امر الله تعالی بقیام
الساعة انتهی گویم اگرچه حمل طائفه بر جمیع این طوائف که نووی ذکر کرده جائزست اما حمل آن مطابق ظاهر لفظ حدیث بر اهل حدیث
وقائمین بالامر الزق والصق واوفق واطبق ست وزرقانی درین مقام گفته وفیه معجزة بینة فان اهل السنة
لم یزالوا ظاهرین فی کل عصر الی الآن فمن حین ظهرت البدع علی اختلاف صنوفها من خوارج ومعتزلة وروافض
وغیرهم لم یقم لاحد منهم دولة ولم تستمر لهم شوکة بل کلما اوقدوا نارا للحرب اطفأها الله بنور الکتاب والسنة وزعمت
المتصوفة ان الاشارة الیهم لانهم لزموا الاتباع بالاحوال واغناهم الاتباع عن الابتداع انتهی گویم لفظ ظاهرین
ابا دارد از حمل حدیث بر صوفیه کما لا یخفی فالاولی ما ذکرناه واز انجمله آنکه این امت در قبور با ذنوب در آید و
بیرون آید از قبور بلا ذنوب این گناه با ستغفار مومنین از ایشان دور شود و اگر استغفار کفایت نکند
حساب قبر وعقاب وبسندگی کند وجمیع ذنوب زوال پذیرند حقیقة یا حکما زیرا که ادله قطعیه دلالت دارند
بر دخول گروهی از عصاة این امت در نار اگرچه احساس الم آن کمتر باشد واز انجمله آنکه این امت بعد
انبیا اول از زمین برآید بعده امم دیگر برخیزند وممتاز باشند از جمیع امم باثر سجود وغره وتحجیل ونامها
اعمال بدست راست باشد ونور ایشان پیش پیش ایشان دود وسعی ایشان برای خود وبرای دیگر

بکار آید و پدر و پسر یکدیگر را شفاعت کنند و از عذاب برہانند و دہ چیز ست کہ بعد مرگ در حشر بکار آید و سیوطی آنرا نظم کردہ ست اذا مات ابن آدم لیس یجری ؛ علیہ من فعال غیر عشر ؛ علوم بثہا و دعا نجل ؛ و غرس النخل والصدقات تجری ؛ وراثۃ مصحف و رباط ثغر ؛ و حفر البیر او اجراء نہر ؛ و بیت للغریب بناہ یاوی ؛ الیہ او بناء محل ذکر ؛ و تعلیم لقران کریم ؛ فخذہا من احادیث بحصر ؛ و از انجملہ آنکہ این امت پیش از ہمہ امم در جنت در آید و ہفتاد ہزار کس از ایشان بی حساب داخل جنت شوند طبرانی در اوسط از حدیث عمر بن خطاب مرفوعا آوردہ حرمت الجنۃ علی الانبیاء حتی ادخلہا و حرمت علی الامم حتی تدخلہا امتی و ازین حدیث اخذ کردہ اند کہ عاصیان این امت را تخفیف کنند و پیش از عاصیان امم دیگر از نار بیرون آرند حافظ ابن قیم گفتہ فہذہ الامۃ اسبق الامم خروجا من الارض و اسبقہم الی اعلی مکان فی الموقف و الی ظل العرش و الی فصل القضاء و الی الجواز علی الصراط و الی دخول الجنۃ انتہی و بخاری و مسلم از ابوہریرہ روایت کردہ اند کہ فرمود رسول خدا صلعم یدخل الجنۃ من امتی زمرۃ ہم سبعون الفا تضیئ وجوہہم اضاءۃ القمر لیلۃ البدر الحدیث و درین باب احادیث ست سبکی در شفاء الغرام گفتہ ظاہر قولہ سبعون الفا انہم لا یزیدون علی ذلک انہم کلہم بالصفۃ المذکورۃ و رجح غیرہ ان المراد الکثرۃ باختلاف الاخبار فی المقدار فروی مائۃ الف و مع کل الف سبعون الفا و مع کل واحد سبعون الفا و لیس فی الحدیث نفی دخول احد علی الصفۃ المذکورۃ غیر ہولاء کالانبیاء و الشہداء و الصدیقین و الصالحین انتہی و ابن عبد السلام جزم کردہ کہ این خصوصیت برای غیر نبی ما ثابت نشدہ و سبکی گفتہ لم یرد فیہ شئی بنفی و لا اثبات فی الامم السالفۃ و استظہر ابو طالب عقیل بن عطیۃ ان فیہم من ہو کذلک انتہی زرقانی گفتہ و فیہ ان الاستظہار لا دخل لہ ہنا اذ ہو من الاشیاء التی لا تکون الا بمحض النقل و روی الحاکم و البیہقی عن جابر مرفوعا من زادت حسناتہ علی سیئاتہ فذاک الذی یدخل الجنۃ بغیر حساب و من استوت حسناتہ فذاک الذی یحاسب حسابا یسیرا و من اوبق نفسہ فہو الذی یشفع فیہ بعد ان یعذب و روی الترمذی مرفوعا ان اللہ یدخل الجنۃ من امتی یوم القیامۃ سبعین الفا و مع کل الف سبعین الفا و عند الطبرانی و البیہقی فی البعث عن النبی صلعم ان ربی وعدنی ان یدخل من امتی الجنۃ سبعین الفا لا حساب علیہم و انی سالت ربی المزید فاعطانی مع کل واحد من السبعین الفا سبعین الفا و زاد فی روایۃ البزار من حدیث انس و ہم الذین لا یکتوون و لا یسترقون و لا یتطیرون و علی ربہم یتوکلون و وصف السبعین الفا بذلک ایضا فی الصحیح جعلنا اللہ سبحانہ و تعالی منہم بمنہ و کرمہ و بالجملۃ فقد اختصت ہذہ الامۃ بما لم یعطہ غیرہا من الامم تکرمۃ لنبیہا علیہ الصلوۃ و السلام و زیادۃ فی شرفہ و باللہ التوفیق

فصل شانزدہم در بیان بعثت مجددین بر سر ہر مائۃ

عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلعم ان اللہ یبعث لہذہ الامۃ علی راس کل مائۃ سنۃ من یجدد لہا دینہا اخرجہ ابو داود و قد اتفق الحفاظ علی تصحیح ہذا الحدیث منہم الحاکم فی المستدرک و البیہقی فی المدخل و ممن نص علی صحتہ من المتاخرین الحافظ ابن حجر یعنی میفرستد خدا تعالی برای این امت بر سر ہر صد سال کسیکہ تازہ میکند برای امت دین او را در مجالس الابرار گفتہ مراد بر سر ہر صد سال اول صد سال ست از ہجرت نبویہ صلعم و مراد بتجدید دین احیاء عمل بکتاب و سنت و امر بمقتضای این ہر دو ست کہ مندرس شدہ و گفتہ اند کہ مجدد را لازم ست کہ مردی مشہور بعلم معروف بفضل

مشار الیه در دین باشد و یکصد سال بگذرد و وی زنده باشد و معلوم نمیشود این مجدد دیگر بغلبهٔ ظن معاصرین وی
از اهل علم و بقرائن احوال و انتفاع بعلم او و لابدست که عالم باشد بعلوم دینیهٔ ظاهره و باطنه و ناصر سنت و قامع بدعت
بود و علم او عام شود اهل زمان او را و تجدید بر سر هر صد سال بنابر انخرام علماست درین مدت غالباً و بنابر اندراس
سنن و ظهور بدع پس احتیاج میشود بسوی تجدید دین پس میفرستد و برمی انگیزد خدای تعالی از خلف عوض سلف
واحد یا متعدد را انتهی گویم کلام درین حدیث به ۳ وجه است یکی آنکه مراد براس مائة چیست دوم آنکه مراد بتجدید
دین چه باشد سوم آنکه از اول مائة تا این مائة سیزدهم کدام کدام مجدد بر سر کدام کدام مائة بوده پس مراد
براس صد نزد بعض اهل علم آنست که در شروع مائة در سالهای طاق مثل سال یکم و سوم و پنجم و هفتم و نهم یافته شود
چنانکه درباره دجال تعیین آمده که خروج وی بر سر مائة خواهد بود و عیسی علیه السلام نازل شده او را خواهد کشت
و اولیت مائة تا بست و پنج سال از آغاز هر مائة محتمل است بلکه تا نصف مائة و بعضی گفته اند که مراد براس مائة بدایت
مائة نیست بلکه مقصود بعثت مجدد در هر مائة است خواه در اول مبعوث شود یا در اوسط یا در آخر مائة و قید راس اتفاقی
است غرض آنست که هیچ مائة از وجود کدام مجدد دین خالی نمی باشد و وجود مجدد دین در هر مائة از اوائل و اواسط
و اواخر آن موید تصحیح این احتمال است و ازینجا معلوم میشود که واحد بودن این مجدد در هر مائة هم ضرور نیست بلکه
میتواند که جماعتی مجدد باشند در یک عصر چه لفظ تجدید مشعر است بآنکه هرچه از احکام دین و اتباع کتاب و سنت
درین عرصه مدت صد سال کهنه و بوسیده شده و بجای آن احداث و ابتداع رواج گرفته این مجدد بیان صحیح
آن مستحدثات و حسن اتباع میکند و بابطال باطل و احقاق حق می پردازد و این بیان عام تر است از آنکه بزبان
باشد یا بتصنیف کتب یا بسنان و سیف پس هر عالم دیندار خداپرست و هر امیر عادل حق دوست که احیاء
سنن و اماتت بدع فرماید و مردم را بسوی عمل کتاب عزیز و سنت مطهره کشند و از تمسک محدثات و تعامل منکرات
و بدعات بازدارد و او تعالی بر دست او دلهای مرده را زنده کند و گوشهای کر را شنوا و چشمهای کور را بینا
سازد و طریقهٔ مرضیهٔ سلف صلحاء و ائمهٔ هدی را رواج و رونق بخشد وی مجدد دین نبوی و محیی سنت مصطفوی
برابر است که شخصی واحد در مائة واحد باین اوصاف متصف باشد یا اشخاص چند باین وصف باشند و همین است معنی
تجدید که وجه دوم از وجوه معنی حدیث است و شک نیست که نزد گذشتن یک صد سال رنگ عالم و اهل عالم
دگرگون میشود و اختلاف عظیم در کارخانهٔ ملک و ملت رو میدهد و مردم از نهج شریعت و محجت سنت غافل و
بامور جدیده مائل میگردند و مراسم دین قویم نزد ایشان کان لم یکن شیئا مذکورا میشود پس ضرور افتاد که حق
تعالی کسی را فرستد که ایشان را یاد دهی طریقهٔ شریفهٔ نبویه و شیوهٔ مرضیهٔ سلفیه کند و به شرور و فتن و محدثات
زمن بیا کاناند و این کس بلسان شرع مجدد نام دارد و مرضی و محبوب خدا است و لهذا جمعی از اهل علم این
حدیث را در کتاب اعتصام بسنت آورده اند و تجدید دین را یکی از فضائل نفس ناطقهٔ انسانی و حسن اعمال ایمانی
شمرده و جمعی که ملاحظهٔ تغییر زمان و زمانیان بعد مضی یک مائة و احتیاج وجود مصلح این تغییر کرده اند این حدیث را در

کتاب الفتن ایراد نموده اند مثل صاحب مشکوة که در کتاب الاعتصام بالسنة آورده و مثل ابو داؤد که در کتاب
الملاحم آنرا داخل نموده سیوطی در رساله تنبئه بمن یبعثه الله علی رأس کل مائة نوشته نظیر این حدیث ست انچه
وارد شده ان کل مائة سنة یکون عند ما امر ابن ابی حاتم در تفسیر خود گفته عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال ما کانت
سنة کانت الدنیا راس مائة سنة الا کان عند راس المائة امر اخرجه ابن عساکر فی تاریخه مطولا و در وی ذکر خروج
دجال و نزول عیسی کرده و انچه ازین اثر فهمیده ام آنست که لابدست نزد سر هر صد سال از محنت شدید پس مقارن
میکند خدا تعالی آنرا بمنحه عظیمه و آن کسی ست که میفرستد خدا تعالی او را برای تجدید دین و احیاء شرع مبین براه
رحمت بر عباد و جبر و تهی حاصل ازین محنت و فساد و ادخال ابو داؤد این حدیث را در کتاب الملاحم مشیر باین معنی
ست که چون فتنه واقع میشود او تعالی جبر آن بمجدد دین میفرماید چنانکه در حدیث آمده ان الله عند کل بدعة کید بها
الاسلام ولیا من اولیائه یذب عن عباده و لهذا چون در آخر مئین محن و فتن عظیمه باشد که خروج دجال ست محنت
مقابل او نزول عیسی علیه السلام باشد که اعظم از هر آینده در مئین متقدمه ست چه منحه بر قدر محنه ست و ضرورست که
این منحت صالح مقابله آن محنت باشد و لابدست که این محنت عام باشد بعموم مطلق در ارض یا بنوعی از عموم و
همچنین لابدست در هر مبعوث بر سر مائة که نفع او عام باشد مطلقا در ارض یا در وی نوعی از عموم بود انتهی پس نزد
مائة اولی حجاج بن یوسف ثقفی بود و ظلم و فساد او خیلی عام و تام گردیده ناگزیر حق تعالی تجدید دین بعمر بن عبد العزیز
فرمود و لهذا میمون بن مهران گفته ان الله کان یتعهد الناس بنبی بعد نبی فان الله تعاهد الناس بعمر بن عبد العزیز
اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و زهری گفته لما کان راس المائة مَنّ الله علی هذه الامة بعمر بن عبد العزیز اخرجه الحاکم فی
المستدرک عن وهب عن یونس عن الزهری قال الحافظ و هذا یشعر بان الحدیث کان مشهورا فی ذلک العصر ففیه
تقویة لسنده مع انه قوی لثقة رجاله انتهی و ابو بکر بزار بسند خود از احمد بن حنبل آورده که وی این حدیث روایت
کرد مرفوعا و گفت کان عمر بن عبد العزیز علی راس المائة و ارجو ان یکون الشافعی علی راس المائة الاخری و
اخرج البیهقی بسنده عنه نحوه و اخرج ابو اسمعیل الهروی بسنده عنه یقول یروی فی الحدیث عن النبی صلعم ان
الله یمن علی اهل دینه علی راس کل مائة سنة برجل من اهل بیتی یبین لهم امر دینهم انتهی و عمر بن عبد العزیز و شافعی
هر دو قرشی اند اول اموی و ثانی مطلبی و سفیان بن عیینه گفته بلغنی انه یخرج من العلماء من یقوی الله به الدین
و ان یحیی بن آدم عندی منهم و نزد مائة دوم فتنه مامون بود وی قول بخلق قرآن اظهار کرده و دیگر مبتدع اعتقادها
را نمایان ساخته و علماء عصر خود را در اقطار ارض امتحان عام نموده و هر که اجابت این اعتقاد فاسد نکرده او را ضرب
و قید و حبس و قتل نموده و این یکی از اعظم فتن در دین است بود و هیچ خلیفه پیش از وی بسوی کدام بدعت
دعوت خلق نکرده حق تعالی برای کسر این فتنه و جبر این محنه شافعی رضی الله عنه را برگماشت و زمین را بالعلم او مطبق
ساخت و وی اول کسی ست که فتوی داد بقتل قائل بخلق قرآن و تکفیر او و نیز احمد بن حنبل ست و ثبات او درین
فتنه کاری کرد که معروف ست تا آنکه اگر وی نمی بود مذهب اهل سنت مفقود میشد و اعتزال تمام عالم را فرو میگرفت

مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر در حق وی گفته ناصر السنة الصابر علی المحنة الذی قال فیه امام الحرمین غسل وجه السنة
من غبار البدعة وکشف الغمة عن عقیدة الامة انتهی و نزد مائة ثالث فتنهٔ قرامطه بود در بلاد کثیره تا آنکه بمکهٔ
معظمه در آمده حاجیان را در مسجد حرام بقتل فریع کشته در چاه زمزم انداختند و حجر اسود را بدبوس زده و کوب
کرده شکستند و بر کنده ببلاد خود پیش بردند و زیاده بر بیست سال نزد شان ماند بعده از ایشان بسی هزار
دینار خرید کرده بمکه باز آورده بجای او نهادند و مجددین این مائة ابن سریج و ابو الحسن اشعری و امثال ایشان
هستند و نزد مائة چهارم حاکم بامر الله بود و وی هرچه فساد و خرابی ها کرد ظاهر است بلکه در شر بدتر و بیشتر از حجاج
بود مردم را حکم کرد که هرگاه نام او در خطبه ذکر کنند سجده نمایند و پیش از وی احدی از مسجد نزد ذکر نام خود
نکرده و افاعیل و مفاعیل حاکم مذکور مشهور و معلوم است و نیز نزد راس این مائة در سنه سبع و اربعمائة رکن
یمانی کعبه و جدار قبر مطهر و مرقد منور نبوی صلعم و قبهٔ کبیره که بر صخرهٔ بیت المقدس بود دفعةً ساقط شد و این ها
از عجائب غرائب اتفاقات شمردند و منجمله مجددین این مائة قاضی ابوبکر باقلانی مالکی و شیخ ابو احمد اسفراینی اند و
نزد مائة پنجم استیلاء فرنج بود بر بسیاری از بلاد شامیه تا آنکه در بیت المقدس در آمده زیاده بر هفتاد هزار
کس را قتل کردند و مردم آنجا از شام بسوی عراق گریختند و استغاثه فرنگیان کردند و بیت المقدس بدست
ایشان نود و دیگر و نه ماند تا آنکه حق تعالی او را بدست سلطان صلاح الدین بن ایوب خلاص کرد و از مجددین
این مائة ابو حامد غزالی و امثال ایشان از اکابر اهل علم هستند و نزد مائة ششم خروج تتار و عموم فساد ایشان
بود تا آنکه اهل علم حکم بکفر ایشان کردند و اختلاف نمودند در آنکه بلاد معمولهٔ ایشان که بران استیلا یافته اند
از بلاد اسلام است یا نه بعضی گفتند این بلاد که امروز در دست ایشان است بی شک بلاد اسلام است
بنا بر عدم اتصال آنها بدار الحرب ایشان در آن بلاد احکام کفر را ظاهر نساخته اند بلکه هر بلده که بران والی
مسلمان از طرف ایشان است در وی اقامت جمعه و اعیاد و اخذ خراج و تقلید قضاة و تزویج یتامی جائز
است زیرا که مسلمانی بران مستولی است و طاعت کفره یا بطور موادعه یا مخادعه است و بلادی که ولات
آنها کفار اند در وی نیز اقامت جمعه و عیدین جائز اما قاضی بتراضی مسلمین باشد و مقرر است که ببقاء علت حکم
باقی است و این بلاد قبل از استیلاء تتار دیار اسلام بود و بعد استیلاء ایشان اعلان اذان و جمع و جماعات
و حکم بمقتضای شرع و فتوی بموجب آن شائع و ذائع است بلانکیر پس حکم بودن آن بلاد حرب بی وجه است و
اعلان بیع خمر و اخذ ضرائب مکوس برسم تتار همچو اعلان بنی قریظه در مدینه به یهود و طلب حکم از طاغوت در مقابله
رسول خدا صلعم است و معهذا مدینه دار الاسلام بود بلاریب و هرکه از ایشان گوید که من مسلم هستم و شهادت
بکلمهٔ توحید دهد حکم باسلام وی میتوان کرد و در مجددین این مائة و مابین ما بعد اختلاف است که کدام یک هستند
و نزد مائة هفتم غلاء و فناء عظیم در دیار مصر و شام بود تا آنکه خر و بغال و سگ انسان را خورش کردند و تتار بر بلاد
شامیه و افتحات نمودند و مجدد این مائة شیخ الاسلام احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام ابن تیمیه حرانی و حافظ

ابوبکر محمد بن القیم الجوزی ست و تجدید این هر دو بزرگوار کاری کرد که مثل آن از سلف و خلف معهود نیست کتب و دفاتر
اسلام و تواریخ و سیر از احوال ایشان مشحون ست و تراجم ایشان در اتحاف النبلاء نوشته ایم فلیرجع الیه در مائهٔ هشتم فتنه
تمرلنگ بود و قصهٔ فتنهٔ او در کتاب عجائب المقدور فی احوال تیمور تالیف عربشاه مفصل مذکور ست و مجدد این مائه حافظ ابن حجر عسقلانی
ست و نظیر وی در زمانهٔ ماقبل و مابعد وی معلوم نیست ترجمهٔ او در اتحاف النبلاء مذکور ست و کتاب بلوغ المرام آیتی از آیات
الهی ست سیوطی گفته و اما این مائه یعنی مائهٔ نهم پس دران سه امر واقع شد و هر یکی ازان در خور شمارست آخر آن استیلاء فرنج ست
بر چند بلاد از جزیرهٔ اندلس بغرناطه و غیرها دیگر خروج خارجی ببلاد ذکر و رست و وی برنمط تمرلنگ عباد و بلاد را برباد داد و بسالی
برین حال قیامت کرد تا آنکه او را حق تعالی در سنه سبع و تسعین هلاک ساخت سه چه خواهد که ویران کند عالمی * نهد ملک در پنجهٔ
ظالمی * سوم عموم جهل ست که تمام عالم را فرا گرفته و علما در جمیع اقطار از اهل هر فن منقرض گردیده و مثل آن در ماتقدم از اول
ملت الی الآن معهود نیست زیرا که در عصر واحد از علماء و ائمه در فنون بحدی مجتمع میشدند که احصار ایشان بوجه کثرت
نمیتوانند شد تا آنکه در هر طبقه اقلال عدد و تناقص از طبقهٔ اولی شد و اول طبقات طبقهٔ صحابه بود و اوشان یک لک و
چهارده هزار نفس بوده اند و همه مجتهدین و ائمهٔ دین و علمای مسلمین و صلحای مومنین بعده طبقهٔ تابعین ست و ایشان هم مقارب
عدد صحابه بوده اند و هم مجتهدین بعده امر در وسط ملت بتناقص گرائید و معذلک در عصر واحد از علما و ائمه الوف رجال بوده اند
منهم من هو بصفة الاجتهاد نحو مائة و اکثر بحیث ان المصنفین فی الاصول حکوا خلافا فی انه هل یجوز قلة المجتهدین فی عصر بحیث ینقصون
عن عدد التواتر فمنهم من منع ذلک قال انه مستحیل الوقوع و منهم من جوز الی ثلثة و قال لا یجوز ان یکون فی العصر الواحد الا
مجتهد واحد و لا یجوز خلو العصر من مجتهد فاستبعد هؤلاء من صیرورة الامر الی هذا الحد و لقد کان علی راس المائة السابعة
ائمة بهذا الوصف ثم ازداد التناقص الی راس المائة الثامنة فکان علیها فی اقطار الارض اکثر من مائة امام الا ان المجتهد
منهم قلیل و ممن کان علی راس الثمانمائة البلقینی و ولده و العراقی و ولده و ابن الملقن و البرهان الابناسی و البرهان بن جماعة و
العز بن جماعة و الزرکشی و المراغی و ابن العماد و الکمال الدمیری و المجد الشیرازی و الجمال بن ظهیرة و الزیلعی و الحسبانی
و الزین الفارسکوری و المجد البرماوی و الهروی و ابن عرفة و ابن مرزوق و ابن خلدون و ابن الدمامینی و الغماری و
البرهان الشامی و الحافظ ابو الحسن الهیثمی و خلائق فما جاء راس هذه المائة و فی قطر من اقطار الارض شبه احد ممن
هو لاء یقاربه و لا یدانیه و عم الجهل طبق الارض بحیث اذا سمع اهله من یذکر الاجتهاد الذی هو فرض من فروض الشریعة
استعظموه و عدوا ذلک من المنکرات الشنیعة و لا یفرقون بین المجتهد المطلق المستقل و بین المجتهد المطلق المنتسب
بل و لا یسمعوا ذلک باذنهم فضلا عن ان یفهموه بقلوبهم هذا شأن من یدعی المشیخة منهم فضلا عمن دونه فیا لیت اولئک
الذین لم یجیزوا قلة المجتهدین فی عصره و نقصهم من عدد التواتر یقومون من قبورهم فینظرون الی هذا الزمان زمان ان
سمع فیه احد من اهله حدیثا صحیحا قالوا غریب و علما منقولا قالوا عجیب و العجب کل العجب انی رویت حدیث هذا التجدید الذی
الفت فیه هذا المؤلف باستنکره المنکر لکونه ما طرق قط سمعه و اخذ یشنع بکل شنیعة و لقد کان هذا الحدیث فیما تقدم من
الزمان یعرفه الخاص و العام و یتداول علی السنة السوقة و العام ثم ان هؤلاء المنکرین یروی لهم القصاص الاحادیث

المختلفة على رسول الله صلعم و على جبرئيل عليه السلام فيتلقونها بالقبول و يعتقدونها صحيحة عن الله و عن الرسول فابطلوا الحق و احقوا الباطل و عطلوا المحال و حلوا العاطل الى غير ذلك لا مراى امروان هذا الزمان هو الذى ورد فيه الحديث ياتى على الناس زمان القابض منهم على دينه كالقابض على الجمر و لهذا يصلح ان يعد هذا على رأس هذه المائة انتهى المقصود منه و سيوطى را ازين باب ارجوزه ايست دران گفته ؎ لقد اتى فى خبر مشتهر * رواه كل حافظ معتبر * بانه فى راس كل مائة

يبعث ربنا لهذه الامة ... منّا علينا عالما يجدد ... دين الهدى لانه مجتهد ... فكان عند المائة الاولى عمر

خليفة العادل باجماع وقر ... و الشافعى كان عند الثانية ... لماله من العلوم السارية ... و ابن شريح ثالث الائمه

و الاشعرى عدّه من امه ... و الباقلانى رابع او سهل او ... الاسفرائنى خلف قد حكوا ... و الخامس الفخر الامام الرازى

و الرافعى مثله يوازيه ... و السابع الراقى الى المراقى ... ابن دقيق العيد باتفاق ... و الثامن الحبر هو البلقينى

او حافظ الانام زين الدين ... و عد سبط المبلق الصوفية ... لو وجدت مائة و فيه ... و الشرط فى ذلك ان تمضى المائة

و هو على حياته بين الفئة ... يشار بالعلم الى مقامه * ... و ينصر السنة فى كلامه * ... و ان يكون فى حديث قد روى

من اهل بيت المصطفى و قد قوى ... و كونه فردا هو المشهور * ... قد نطق الحديث و الجمهور ... و هذه تاسعة المئين قد

اتت و لا يخلف بالهادى وعد ... و قد رجوت اننى المجدد * ... فيها ففضل الله ليس يجحد ... و آخر المئين فيها ياتى

عيسى نبى الله ذو الآيات ... يجدد الدين لهذى الامه ... و فى الصلوة بعضنا قد امه ... مقرر الشرعنا و يحكم *

بحكمنا او فى السما يعلم ... و بعده لم يبق من مجدد ... و يرفع القرآن مثل ما بدى ... و تكثر الاشرار و الاضاعه

من رفعه الى قيام الساعه

انتهى و اين وجه سوم ست از وجوه حديث باب يعقوب بن شيبان در تاريخ بسند خود از عبد الله بن شوذب آورده كه گفت كان يقال يولد فى كل مائة سنة رجل تام العقل و كانوا يرون ان اياس بن معاوية منهم و اخرجه ابن عساكر فى تاريخه ايضا و اخرج الحاكم و صححه عن بريدة قال قال رسول الله صلعم ان لله ريحا يبعثها على راس مائة سنة تقبض روح كل مومن ازينجا معلوم شده كه بر سر هر صد سال تغير در ايمان اهل زمان واقع ميشود و براى رفع اين تغير مجدد دين بر سر صد سال مى آيد و كار خود كرده ميرود و باز چون در صد سال ديگر تغير ديگر رو ميدهد مجدد ديگر ميرسد و هلم جرا الى آخر الدهر و مويد اوست روايت ابن باكويه شيرازى در كتاب اخبار العارفين بسند خود از ذو النون مصرى كه يكون فى هذه الامة فى كل مائة سنة فترة تموت الحكماء و العلماء ثم يبعث الله على عدد الانبياء حكماء فيدعون الخلق الى الله و هم بمثابة الانبياء لاهل الزمان انتهى گويم طيبى در حاشيه كشاف زير قوله تعالى و يلقى الروح من امره على من يشاء من عباده گفته اين آيه افاده استمرار وحى از لدن آدم عليه السلام تا انتهاء زمن رسول خدا صلعم ميكند و اتصالش تا قيام ساعت ست باقامت قائم بدعوت انتهى و حديث باب وى از ابو هريرة نزد ابو داؤد را بران حجت آورده و سيوطى گفته مراد براس هر مائة ابتدا از تاريخ مدت اين ملت ست و آنحضرت صلعم خطبه خوانده بر حجة تا قيام ساعه شدنى ست بدان اخبار كرده و ميدانست كه صحابه بعد وى استخراج تاريخ كنند از هجرت و لهذا او را از ابتدا اين مائة بر سيدند و وارد شده كه چون عثمان مصحف نوشت ابو هريره گفت آنحضرت را شنيدم

سفر ہو وان اشد امتی حبّا لی قوم یاتون من بعدی یومنون بی ولم یرونی ویعملون بما فی الورق المعلق ابو ہریرہ گوید گفتم این کدام ورق ست تا آنکہ مصاحف را دیدم عثمان بدین روایت بسی مسرور شد و ابو ہریرہ را ببست ہزار درہم در جائزہ داد و گفت و اللہ انک تحفظ علینا حدیث نبینا صلعم و از اینجا معلوم شد کہ آنحضرت صلعم بوحی الٰہی بسید السنت کہ عثمان در خلافت خود بکتابت مصاحف خواہد پرداخت و عمر بن خطاب در خلافت خود تاریخ ہجرت مقرر خواہد کرد و صحابہ احادیث منوطہ بمعلوم الوقوع روایت کردند با آنکہ ذکر کردہ اند کہ اصل تاریخ در زمن نبوی بودہ ست و عمر بن خطاب صرف در وضع آن استبداد نمود انتہی بتجدید مذکر مجدد و کثیر التالیف بودن خود و شہرت آن تو الیف در بلاد عجم و عرب و رسیدن خود بمرتبہ اجتہاد مطلق بر بسر صد نہم کردہ و در حجاب الابرار گفتہ علامہ ناصری فرمودہ شک نیست در آنکہ فتنہ مائۃ تاسع ہمین فتنہ سلیم خان و حروب او با برادران و کشتن ایشان با اولادست باز حرب او با صاحب شرف و کسر و قتل و اخذ بلاد او باز اجتماع او بعسکر مصر و قتل سلطان و اکابر امرا آنجا و کرد با اہالی مصر آنچہ کرد و در مائۃ عاشر فتن کثیرہ متوالیہ غیر منقطعہ الی الآن بود تا آنکہ اہل اسلام با یکدیگر در قتل بعض مر بعض را معاملہ کفار کردند و در حدیث حجۃ الوداع آمدہ لا ترجعن بعدی کفارا یضرب بعضکم رقاب بعض انتہی و در مائۃ حادی عشر در اقلیم ہند فتنہ اکبر پادشاہ دہلی بود و ذکرش خواہد آمد و در شر و فتن و ترویج رسوم کفر و نفاق و فسوق و رفث و فجور تذکرہ فتنہ قرامطہ باطنیہ بود و مجدد این مائۃ شیخ احمد سرہندی فاروقی ست وحدت وجود را بوحدت شہود فرود آورد و تصوف را از بدعات صوفیہ پاک کرد و جہانگیر پادشاہ را سجدہ تحیت نکرد و در قلعہ گوالیار محبوس گردید و در مائۃ ثانی عشر فتنہ بقیہ اولاد اکبر از سلاطین دہلی و طوائف الملوک ہند و زوال سلطنت بحصول ضعف و نفاق افتاد و مجددان این مائۃ و مجتہدان این عصر در ہند شاہ ولی اللہ محدث دہلوی و در یمن سید محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمنی و محمد بن عبد الوہاب بن سلیمان بن علی النجدی و شیخ محمد حیات المدنی و امثال ایشان اند و در اوائل مائۃ ثالث عشر غلبہ فرنج بر اکثر مدن و اطراف مملکت ہندوستان و خانہ بربادی اسلام و مسلمانان شد و علماء دین مقبوض شدند و جہل شیوع تام گرفت تا آنکہ در صد کس بلکہ ہزار نفس یک عالم مجتہد ہم نتوان یافت یفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید و نوبت تا باینجا رسید کہ اگر امروز کسی دعوی اجتہاد کند یا ادعاء تجدید دین نماید از ہر سو تحسر و مورد طعن و تشنیع مرمی شود و مدعیان مشیخت و فضیلت بتکفیر و تجہیل و تبدیع وی برخیزند و او را در حضر و بدو زندگی بسر بردن دشوار افتد و ممقوت ہر یگانہ و بیگانہ شود و مطرود و مردود ہر دانشمند گردد و نعوذ باللہ من جمیع ما کرہ اللہ و مجدد این مائۃ محمد بن علی شوکانی در یمن و شاہ عبد العزیز دہلوی و اخوان ایشان در ہند اند و ہم شیخ اسمعیل بن عبد الغنی بن ولی اللہ دہلوی کہ بہ تبعیت سید احمد بریلوی توحید را از شرک و سنت را از بدعت ممتاز ساخت ہم بزبان و بیان و ہم بسیف و سنان و برکت تجدید و تالیف او باوجود انحطاط الی الآن موجود ست و بر سر مائۃ چہاردہم کہ دہ سال کامل آنرا باقی ست اگر ظہور مہدی علیہ السلام و نزول عیسی صورت گرفت پس ایشان مجدد و مجتہد باشند و رنہ ہر کہ از زمرہ علماء ہند و حجاز ندوین سنت و راکثر ابواب شرع شریف کردہ و تالیفاو در حیات وی باقطار ارض رسیدہ و از رد و قبول معاصرین در ترویج سنن صحیحہ بتصنیف کتب و رسائل در تفسیر و حدیث باک نداشتہ ست وی مجدد دین باشد **فقط** متتبع دواوین اسلام و کتب تواریخ و اقوال علماء محققین مشعر ست بآنکہ ہر مجدد

مجتہد ہم می باشد وجمع قلیل را کہ از مجددین زیر سنین مذکورہ نام بردہ شد ہمہ ایشان برتبۂ اجتہاد رسیدہ بودند ہر چند
اظہار این دعوی از ایشان منقول شدہ باشد یا نہ وقول بختم اجتہاد اگرچہ در بعض مسائل باشد بعد ائمہ اربعہ
انقراض عصر ایشان مخالف تحقیق علماء اصول وفضلاء فحول واز ابطل باطلات ست وکار وبار اجتہاد چندانکہ در زمان
پیشین بنا بر عدم جمع وتدوین تمام سنن واحکام دشواری داشت امروز ہمانقدر آسان ست زیرا کہ مولفات علوم دینیہ
از تفسیر وحدیث وفقہ جامع جمیع شعوب فروع آمدہ ودقیقہ از دقائق فروگذاشت نشدہ ومواد اجتہاد بر وجہ اتم
واوفر فراہم گردیدہ پس انکار آن بی وجہ باشد خصوصا از اہل او آری ہم مردم این آخر زمان خیلی قاصر افتادہ واز خوض
وتعمق وتمسک بدلیل کتاب وسنت بمراحل بعیدہ گریختہ ولہذا اگر یکی را از صد ہزار واندکی را از بسیاری می بینند کہ تمام ہمت خود در ادراک مقاصد
قرآن وحدیث ونظر در کتب دینیہ مصروف ساختہ ست وبتدوین سنن در ابواب شرعیہ پرداختہ او را بنظر تعجب می نگرند
انکار تجدید واجتہاد وتحقیقات او میکنند ولیس ہذا باول قارورۃ کسرت فی الاسلام ومجددان کہ نام شان بردہ ام
تجدید در وہ شان منحصر نیست بلکہ اصحاب صحاح ستہ وعصابۂ محدثین کبار ہمہ در عصور خود تجدید دین باحیاء سنن واماتت
بدع فرمودہ اند وذکر خیر ایشان در کتب طبقات محفوظ ست وتراجم جمعی از ایشان در کتاب حطہ واتحاف النبلاء
مضبوط اگرچہ بعضی از اہل علم را در تعیین وتشخیص بعض ایشان اختلاف باشد شاہ ولی اللہ محدث در تفہیمات تنصیص فرمودہ
ست بر مجدد بودن بخاری ومسلم وترمذی ونسائی وابو داؤد وامثال ایشان شیخ عبد الرؤف مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر
گفتہ ان اللہ تعالی یبعث لہذہ الامۃ ای یقیض لہا علی رأس کل مائۃ سنۃ من الہجرۃ او غیرہا من ای رجلا او اکثر
یجدد لہا دینہا ای یبین السنۃ من البدعۃ ویذل اہلہا قال ابن کثیر وقد ادعی کل قوم فی امامہم انہ المراد والظاہر
حملہ علی العلماء من کل طائفۃ وک البیہقی فی المعرفۃ عن ابی ہریرۃ باسناد صحیح انتہی ونیز سیوطی کتاب خود جامع صغیر را بمضمون
ہمین حدیث مفتتح ساختہ وگفتہ الحمد للہ الذی بعث ای ارسل علی رأس ای اول وعلی کل مائۃ سنۃ من المولد النبوی او
البعثۃ او الہجرۃ من ای مجتہدا واحدا او متعددا یجدد لہذہ الامۃ ای الجماعۃ المحمدیۃ والمراد امۃ الاجابۃ بقرینۃ اضافۃ
الدین الیہم فی قولہ امر دینہا ای ما اندرس من احکام شریعتہا واقام ای نصب وسخر فی کل عصر ای زمن من یحوط ہذہ الملۃ
ای یتعاہد ہذہ الطریقۃ الاسلامیۃ ویبالغ فی الاحتیاط لحفظہا بتشیید ارکانہا ای باعلاء اعلامہا واحکام احکامہا ورفع
منارہا وتائید سننہا ای تقویتہا وتبیینہا للناس ای توضیحہا لہم انتہی کلامہ مع کلام المناوی لشاحہ وعزیزی در شرح جامع صغیر
زیر حدیث مذکور نیز بمانند آن گفتہ وزیادہ کردہ قال العلقمی معنی التجدید احیاء ما اندرس من العمل بالکتاب والسنۃ والامر
بمقتضاہما واعلم ان المجدد انما ہو بغلبۃ الظن بقرائن احوالہ والانتفاع بعلمہ انتہی وابن اثیر جزری در شرح جامع الاصول
گفتہ اختلفوا فیہ وکل فرقۃ حملوہ علی امامہم والاولی ان یحمل علی العموم ولا یخص بالفقہاء فان انتفاعہم باولی الامر والمحدثین
والقراء والوعاظ والزہاد ایضا کثیر والمراد من انقضت المائۃ وہو حی عالم مشہور انتہی گویم ماخذ قید حیات معلوم نیست
کہ چیست وسباق وسیاق حدیث بران دلالت ندارد ودر زبدہ شرح شفا گفتہ الحدیث اشارۃ الی جماعۃ من الاکابر
علی رأس کل مائۃ ففی رأس الاول عمر بن عبد العزیز ومن الفقہاء والمحدثین وغیرہم ما لا یحصی وفی الثانیۃ المامون والشافعی

والحسن بن زیاد و اشهب المالکی و علی بن موسی و یحیی بن معین و معروف الکرخی و علی الثالثة المقتدر و ابو جعفر الطحاوی الحنفی
و ابو جعفر الامامی و ابو الحسن الاشعری و النسائی و علی الرابعة القادر بالله و ابو حامد الاسفراینی و ابو بکر محمد الخوارزمی الحنفی
و المرتضی اخو الرضا الامامی و علی راس الخامسة المستظهر بالله و الغزالی و القاضی فخر الدین الحنفی و غیرهم انتهی گویم شمردن ابو جعفر امامی
و مرتضی امامی که از مجتهدان شیعه اند در زمره مجددان دین خطاء فاحش ست زیرا که تجدید دین عبارت از احیاء سنت و اماتت
بدعت ست و علماء شیعه هرچند بمرتبه اجتهاد و اقصی غایت فضیلت در علوم برسند مصداق مجددیت دین هرگز نمیتوانند شد بلکه
مخربین دین اند باتفاق اهل اسلام علی قاری در مرقاة زیر حدیث باب گفته ای یبین السنة عن البدعة و یکثر العلم و یعز اهله و
یقمع البدعة و یکسر اهلها انتهی و ظاهرست که این وصف از زمره علماء شیعه مسلوب ست قطعا فاین هذا من ذاک و حمل حدیث بر
مطلق حصول علم و نشر آن در اهل زمان از هر که باشد و هر کجا که باشد قریب تحریف ست با آنکه در حدیث ابراهیم بن عبد الرحمن عذری
آمده که گفت فرمود رسول خدا صلعم یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین و انتحال المبطلین و تاویل الجاهلین
اخرجه البیهقی فی کتاب المدخل مرسلا و عجب ست از محمد طاهر در مجمع البحار که نقل عبارت زبده کرده و تعرض باین مسامحت نموده
و نزد اهل السنت که شیعه و جمله فرق اهل بدعت جز اهل سنت و جماعت منجمله غالین و مبطلین و جاهلین اند و علوم ایشان تحریف و انتحال
و تاویل ست نه تجدید دین و احیاء مراسم مندرسه شرع مبین و در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته و خبر داده اند که بر
راس هر مائة مجددی پیدا خواهد شد و همچنان واقع شد و بر سر هر مائة مجددی که از سر نو احیاء دین نمود پدید آمد بر مائة اولی عمر
بن عبد العزیز جور ملوک را بر انداخت و رسوم صالحه بنیاد نهاد و بر مائة ثانیه شافعی تاسیس اصول و تفریع فقه کرد و بر
مائة ثالثه ابو الحسن اشعری احکام قواعد اهل سنت نمود و با مبتدعان مناظره ها کرد و بر مائة رابعه حاکم و بیهقی و غیر ایشان احکام
علم حدیث نمودند و ابو حامد و غیر ایشان تفریعات فقهیه آوردند و در مائة خامسه غزالی راهی جدید پیدا کرد و فقه و
تصوف و کلام را برهم آمیخت و از میان حقائق این فنون نزاع برخاست و در مائة سادسه امام رازی اشاعت علم کلام کرد و
و امام نووی احکام علم فقه و همچنان تا حال بر سر هر مائة مجددی پیدا شده ست انتهی و در موضع دیگر ازین کتاب گفته سنة الله
جاریست بر آنکه چون اکثر خلق بشدتی در مانند مدبر السموات و الارض الهامی یا تقریبی میفرمایند تا اصلاح عالم بآن تدبیر
و رفع شدت صورت گیرد و بعث رسل و نصب مجدد دین بر سر هر مائة و چیزهای بسیار متفرع برهمین اصل ست حقیقت شناسان
تدبیر غیبی ای اصلاح عالم و انجاز موعود می بینند و این استخلاف یکی از نعم عظیمه میشمارند ع حکمت محض ست اگر لطف
جهان آفرین ٭ خاص کند بنده مصلحت عام را ٭ انتهی ملخصا و در حاشیه مشکوة مسمی بنجوم المشکوة تالیف مولانا محمد
صدیق رحمه الله تعالی گفته ان الله یبعث لهذه الامة اذا ماتت السنن و حدثت البدع علی راس کل مائة سنة ای عند
انقضاء المائة من وقت بعثته علیه السلام او موته او نحوه من یجدد لها دینها باحیاء السنن و اماتة البدعة رحمة لهم و حجة علیهم
ای اذا قل العلم و غلبت الفساد یقیم الله من قصده للمجاهدة فی احیاء الدین و یعطیه العلم بالکتاب و السنة و یوفقه الدیانة
والمجاهدة فیسعی فی اصلاح الخلق بقدر طاقته رحمة لمن تبعه و حجة علی من اعرض عنه انتهی گویم ملخص قول درین باب
آنست که مراد براس مائة در حدیث مدت یک مائه ست و اول آن مشروط نیست و قید راس اتفاقی ست و تجدید عام نیست

از واحد و متعدد و لفظ مجدد شامل علما و امرا است اما در اول اکثر و در ثانی کمتر و معرفت تجدید بقرائن احوال اهل علم و
ارباب دولت و حکومت است و عموم نفع خلق بعلم و حکم وی و تعدد اهل تجدید در قطر واحد و اقطار متعدده هم جائز و
هر چند اوضاع تجدید مختلف است باختلاف طبائع و ازمنه اما همه اجتمع باحیاء ملت اسلامیه و سنن و اماتت بدع و خلاف
اوست و قید حیات مجدد تا معنی مائة که نزد بعضی معتبر است افادهٔ اتفاقی بودن قید راس مائة میکند زیرا که اگر راس
حقیقی مراد گیرند حیات او بعد مضی مائة مستبعد باشد چه اعمار این امت غالبا ما بین ستین و سبعین است پس راجح همین است
که مراد براس کل مائة طول زمان یک مائة است که درین عرض مدت از وجود مجدد ناگزیر است خواه در اول مائة باشد یا در وسط
یا در آخر و برین تقدیر درین زمان که سال نود و بعد دوازده صد هجری است و مائة ثالث عشر در گذشتن است اگر بعض
فقراء امت و غرباء ملت را باین وجاهت بنوازند گنجایش دارد زیرا که تدوین سنت در ابواب این از عقائد و احکام و
اصول فقه و تفسیر جز ان چنانکه درین مولفات هم و جه تنقید و تنقیح صورت گرفته پیش ازین از احدی از علماء هند معلوم
نیست و الله یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم و لکن المعاصرة اصل المنافرة **فصل هفتدهم** در بیان
وجود فتن درین امت و حکم آن ابو موسی اشعری گفته فرمود رسول خدا صلعم این امت من امت مرحوم است نیست
بروی عذابی در آخرت عذاب ایشان در دنیا فتن و زلازل و قتل است اخرجه ابو داؤد یعنی حوادث روزگار و تقلب وار
درین امت بجای عذاب امم سابقه باشد و وقوع آن موجب کفارهٔ ذنوب و رفع درجات گردد و جدال و قتال که
میان ایشان بجه وقوع می آید اگر از دست کفار است اصحاب ع است خود موجب اجر جزیل و شهادت جمیل است و اگر از
دست اهل اسلام است پس اگر باشتباه و تاویل بوده است هر دو جانب سلامت اند و اگر در یک جانب ظلم صریح و جور
بواح است مظلوم ماجور و ظالم مازور است و ثوبان گفته فرمود رسول خدا صلعم نزدیک اند امم یعنی طوائف کفر و ضلالت
که جمع آیند و بخوانند بعض ایشان مر بعض را برای مقاتله و کسر شوکت چنانکه جمع میشوند جماعت طعام خورندگان و میخوانند
بعض مر بعض را بسوی کاسه طعام که ازان میخورند و بی مانع و بی ملاحظه گرد می آیند پس گفت یکی ای رسول
خدا این تداعی ایشان بر ما بجهت کمی ما دران روز باشد فرمود بلکه شما دران روز بسیار هستید و لیکن مثل کف
بوده باید که بر روی سیل می آید یا مثل خس و خاشاک و برگ درختان باید که ممزوج بکف بالای سیل می رود یعنی شما را
دران وقت قوت و شجاعتی نباشد و البته میگیرد خدای تعالی از سینه های دشمنان شما هیبت و بزرگی و ترس شما
و می اندازد در دلهای شما ضعف و سستی گفت قائل سبب ضعف چیست فرمود دوستی دنیا و ناخوش داشتن مرگ
اخرجه ابو داؤد و البیهقی فی دلائل النبوة یعنی چون دنیا را دوست دارید و مرگ ناخوش بود کارزار نتوانید کرد
و با دشمن جلادت نتوانید نمود پس درین حدیث هم اخبار از وقوع جدال و قتال درین امت است و هم بیان
ضعف اسلام دران هنگام و این حدیث با واقعهٔ بغداد مناسبتی دارد زیرا که دران معرکه خلقی بسیار تر شده
لک دست هلاکو هلاک شده و غالب آنها مسلمانان بودند اما از جنگ تقاعد کرده بصلح گرائیدند آخر حب دنیا و ناخوش
داشتن مرگ ایشان را وا اذاقه مرگ سرخ چشانید چه بسر با بی ایشان تنها نه بر اهل اسلام شد و لله الامر من قبل و من بعد

حذیفه گفت فرمود آنحضرت صلعم عرض کرده میشود فتنه ها بر دلها مثل بوریا یکی پس یکی پس هر دل که مخلوط شد بجهت فتنه یعنی راسخ شد فتنه در وی خلاینده میشود در آن دل نکته سیاه و هر دل که منکر شد فتنه را خلانیده میشود در آن دل نکته سفید یا آنکه میشود با اعتبار آن نکته هر دو نوع یکی سفید مثل سنگ سفید که متاثر نمیگردد بچیزی یعنی درین دل فتنه تاثیر نمیکند فرمود زبان نمیکند این قسم دل را هیچ فتنه ما دامیکه آسمان و زمین ست و دل دیگر سیاه است که تاثیر کرد فتنه درو خاکستر رنگ است همچو کوزه واژگون که بیرون افتاد هر چه درو ست از آب همچنین این دل خالی گشته ست از نور ایمان و معرفت سیاه شده نمیشناسد معروف را و انکار نمیکند منکر را مگر آنچه نوشانیده شده ست از هوای نفس اخرجه مسلم یعنی این دل ست که او را امتیاز در نیک و بد مشروع و ممنوع نمانده و موت قلب عبارت از همین حالت ست حیوة القلب علم فاغتنمه وموت القلب جهل فاجتنبه و گفت ابو هریره فرمود آنحضرت صلعم بشتابید بعملهای نیک فتنه ها را که مانند پاره های شب تاریک اند صبح میکند مرد در آن مسلمان و شام میکند کافر و شام میکند و مومن ست و صبح میکند و کافر میشود میفروشد دین و ایمان خود را بمتاعی قلیل از دنیا اخرجه مسلم یعنی بجهت بلا و امتحان و افتتان اهل زمانه و ارباب دول که می در آید بر ایشان برای قضاء حوائج و مضطر میگردد بموافقت ایشان در اموریکه نه از دین اسلام ست و تواند که معنی چنین باشد که صبح میکند با ایمان بجهت تحریم خون و مال برادر مسلمان و شام میکند با کفر بسبب تحلیل آن برین تقدیر مراد بفتن کارزار و قتلهاست لیکن معنی اول مناسب تر ست بقول وی که بیع دین بعوض دنیاست و بهر حال در حدیث دلالت ست بر وجود فتنه و وقوع مردم در آن و گفت اسامه بن زید بر آمد آنحضرت صلعم بر حصنی از حصون مدینه و فرمود آیا می بینید شما آنچه من می بینم گفتند نه فرمود من می بینم فتنه ها را که می افتد در شگافهای خانهای شما مانند افتادن باران اخرجه البخاری و مسلم و گفت ابو هریره که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک بیکدیگر میشوند اجزای زمان و کم میشود علم و پیدا میگردد فتنه ها و انداخته میشود بخل و بسیار میشود هرج گفتند هرج چیست فرمود قتل متفق علیه و تفسیر هرج بقتل بجهت آنست که هرج سبب قتل و مفضی بقتل ست ورنه هرج بمعنی فتنه و افتادن مردم در یکدیگر ست و مراد بتقارب زمان قرب زمان ساعت ست یا تقارب اهل زمان بعضی با بعضی در شر و فتنه یا خود تقارب از منه در شر و فتنه اول بآخر یا کوتاهی عمر ها در آخر زمان یا قصر مدت ایام و لیالی یا سرعت انقضاء ملک و دولت بسبب تفرقه و پریشانی خلق ست و مسلم از ابی هریره از آنحضرت صلعم روایت کرده که سوگند بخدا که نمی رود دنیا تا آنکه میگذرد مرد بر گور و می غلطد بر آن و میگوید کاش من می بودم بجای صاحب این گور و نیست بوی دین مگر بلا و در حدیث متفق علیه بروایت حذیفه آمده که مردم می پرسیدند آنحضرت را از نیکی و من می پرسیدم از بدی بانکه ترسیدم که دریابد مرا و برسد بمن آفت آن پس گفتم ای رسول خدا صلعم بودیم ما در جاهلیت پس آورد ما را خدا تعالی این نیکی یعنی اسلام آیا هست بعد این خیر شر فرمود آری گفتم هست بعد این شر خیر فرمود آری و لیکن درین خیر کدورت ست گفتم چیست کدورت فرمود مردم که بعد از شر بیاید دخن ست گفتم چیست دخن فرمود مردم روند بر غیر روش من و سیرت گیرند غیر سیرت من بیشناسی از ایشان کار و بار دین را و می شناسی یعنی منکر و معروف هر دو را گفتم هست بعد این خیر شر فرمود آری خوانندگان

باشند مردم را بر ابواب دوزخ استاده هر که جواب بدایشان دهد می اندازند او را بسوی دوزخ گفتم وصف کن
اینها را برای ما فرمود از پوست ما هستند سخن میکنند بزبان ما و نیست در دل ایشان خیر گفتم چه فرمائی مرا اگر دریابد
آن وقت مرا فرمود لازم گیر جماعهٔ مسلمانان و امام ایشان را گفتم اگر نه باشد جماعه و امام فرمود یکسو شو از همه فرق
اگرچه این یکسوئی بلازم گرفتن بیخ درختی باشد تا آنکه دریابد ترا موت و تو برین حال باشی انتهی درین روایت هم
خبر از فتنه داده‌اند و هم حکم فتنه بیان کردند که وقت فتنه کناره باید گرفت و شریک فتنه نباید شد و مراد بخواننده‌گان
ائمهٔ سوء اند که ظاهر ایشان آراسته است بحلیهٔ علم و تقوی و باطن ایشان خراب است از ایمان و هدی چنانچه در روایت
مسلم آمده که خواهند بود بعد از من ائمه که راه نمی روند براه من و روش نمیگیرند بروش من و باشند دران وقت
مردمانیکه دلهای ایشان دلهای دیوان است در تن آدمی یعنی در صورت انسان و در سیرت شیطان —
انیکه بینی خلاف آدم اند نیستند آدم غلاف آدم اند و گفت حذیفه پس چه کار کنم ای رسول خدا اگر دریابم آن وقت
را فرمود بشنوی و طاعت کنی امیر را اگرچه زده شود پشت تو و گرفته شود مال تو و گفت ابوهریره فرمود آنحضرت
صلعم نزدیک است که پیدا گردد فتنه که قاعد دران بهتر است از قائم و قائم بهتر است از ماشی و ماشی بهتر است از ساعی
کسیکه ببیند آن فتن را و خواهش کند آنرا و نزدیک شود بدان می نگرد آنرا و میکشد آنرا پس هر که بیابد جای پناه باید
که پناه گیرد بدان تا نجات یابد از شر آن متفق علیه و در روایتی از مسلم باین لفظ است که پیدا میشود فتنه که نائم دران
بهتر از بیدار است و بیدار بهتر از قائم و قائم بهتر از ساعی هر که یابد ملجای پناه گیرد بدان و در روایتی دیگر نزد وی از ابی بکره
زیاده کرده که چون واقع شود فتنه ها پس هر کرا شتران باشند که می چرانید آنها را در رود و بها لاحق شود بدان و هر کرا
گوسفند باشد لاحق گردد بدان و هر کرا زمین باشد وی ملحق شود بزمین خود مردی گفت ای رسول خدا صلعم اگر یکی را
ازین چیزها هیچیکی نباشد وی چه کار کند فرمود بگیرد شمشیر خود بکوبد بر تیزی او سنگی باز شتابی کند و بدر رود
اگر بتواند شتابی کردن مردی گفت چه میفرمائی اگر اکراه و جبر کرده شوم تا آنکه برده شود مرا بسوی یکی ازین دو صف
قتال و بزند مرا مردی بشمشیر خود یا بیاید تیری و بکشد مرا فرمود برمیگردد و آنمرد که کشت ترا بگناه خود و گناه تو
باین حدیث و بخوان احتجاج کرده است کسیکه قائل است بآنکه قتال جائز نیست در فتنه بهیچ حال بلکه واجب است یکسو شدن
و بجانب هیچیکی ازین دو فریق نیفتادن و این است مذهب ابو بکره صحابی راوی این حدیث و غیر او از صحابه و ابن عمر
گفته که ابتدا ر قتال نکند اما اگر کسی باوی بجنگد دفع آن لازم است و جمهور صحابه و تابعین بر آنند که نصرت و اعانت
محق و قتال با باغی واجب است تا رجوع کند بحق و گفت ابوهریره فرمود رسول خدا صلعم بخدا سوگند نمی رود دنیا
تا آنکه می برآید بر مردم روزی که در آن نمی یابد قاتل که در چه چیز کشت و نه مقتول که چرا کشته شد گفته شد چگونه باشد
این حال فرمود بسبب فتنه و اختلاط بدون تمیز قاتل و مقتول هر دو در دوزخ اند قاتل از آنکه خون ناحق ریخت
و مقتول از آنکه وی میخواست که قاتل را بکشد و عازم بود بر آن و آدمی بعزم معصیت ماخوذ است و این حکم بر تقدیر
جهل و عدم امتیاز است اگر بجهت اشتباه خطا و اجتهاد و تحری صواب است گو در واقع صواب نبود این حکم نیست

یعنی ظلم کرده شود در نفس و مال تو حاصل آنکه خروج نکنی و فتنه بر انگیزی بلکه بر این صبر کنی و اگر اکراه کنند آن امر و گر یست اما بحالیکه از اطاعت باقی است ۱۲ منه مد ظله

یعنی مستغرق و متطلع و قریب آن موجب وقوع در آن و رسیدن آن است ۱۲ منه مد ظله العالی

یعنی قریه دور از مکان فتنه ۱۲ منه مد ظله العالی

و در روایتست از عبد الله بن عمرو بن العاص که فرمود آنحضرت صلعم مرا چه حال باشد ترا وقتیکه باقی داشته شوی در مردم بی خیر که باشند بسوی حجه باشند مختلط شده و فاسد گشته ست عهود و امانات ایشان و مختلف شده اند میان خود و در افتاده اند در یکدیگر و گشتند این چنین و در آورد آنحضرت نزدیک این حرف انگشتان خود در یکدیگر برای تمثیل در افتادن بنزاع و خلاف باهم گفت ابن عمرو چه میفرمائی مرا فرمود لازم گیر عمل بچیزیکه میشناسی که دین ست و بگذار از آنچه نمیشناسی و لازم گیر خاصه نفس خود را و دور دار خود را از عوام مردم اخرجه الترمذی و صححه در ینجا رخصتی ست در ترک امر معروف و نهی منکر و این نزد غلبهٔ اشرار و اثارت فتنه و فساد و عدم معاونت اخیار روا ست و لهذا ابن عمرو که راوی این حدیث ست در وقت فتنه با پدر که وزیر معاویه بن ابی سفیان بود بانتهائی بساختند با آنکه با اهل بیت نبوی رابطهٔ مودت محکم داشت روزی امام حسین علیه السلام را دیده بگذشت و بصحبت شریف وی مبادرت نکرد کسی گفتش چرا نزد حسین نرفتی گفت شرمنده ایشانم که از ایشانم و با ایشان نمیتوانم بود مقداد بن اسود از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود سعید کسیست که یکسو کرده شد از فتنه ها و کسی ست که مبتلا شد و صبر کرد و پرهیز نمود اخرجه ابو داود و هم ابو داود از ابن عباس رضی الله عنه روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ویل ست عرب را از شری که نزدیک شده ست رستگار شد کسیکه باز داشت دست خود را و گفت ابو سعید فرمود رسول خدا صلعم نزدیک ست که باشد بهترین مال مسلمان گوسفندان که پیروی میکند بآنها دره های کوه و جای افتادن باران را میگریزد بدین خود از فتنه ها اخرجه البخاری و مالک و ابو داود و النسائی و گفت ابو امیه شعبانی که گفتم ای ابا ثعلبه چه میگوئی تو درین آیت یا ایها الذین امنوا علیکم انفسکم گفت سوگند بخدا پرسیدم ازین آیت خبیر را سوال کردم ازین آیت رسول خدا را صلعم پس گفت ائتمار کنید بمعروف و باز مانید از منکر تا آنکه چون به بینید شما بخل را اطاعت کرده شده و هوی را پیروی نموده شده و دنیا را که اختیار کرده شده ست و اعجاب هر صاحب رائی برای خود پس بر تست لازم گرفتن نفس خود و بگذار و دور دار از خود کار عوام را پس بدرستیکه ورای شما ایامیست که صبر در آن همچو قبض بر اخگرست عامل را در آن زمانه مثل اجر پنجاه مرد ست که عمل میکنند مانند عمل های شما اخرجه ابو داود و الترمذی و گفت ثوبان فرمود آنحضرت صلعم جز این نیست که می ترسم بر امت خود ائمهٔ مضلین را و چون نهاده شود سیف در امت من بر داشته نشود تا روز قیامت رواه ابو داود و ابن ماجه و گفت عتبه بن غزوان که فرمود آنحضرت صلعم بدرستیکه ورای شما ایام صبرست متمسک در آن روز بمثل آنچه شما بر آنید مر او راست اجر پنجاه کس از شما رواه الطبرانی و روایت کرد ابو موسی که گفت رسول خدا صلعم بدرستیکه روبروی قیامت فتنه هاست همچو پاره های شب تاریک صبح میکند مرد در آن مؤمن و شام میکند کافر و شام میکند کافر و صبح میکند مؤمن نشیننده در آن بهترست از استاده و رونده در آن بهترست از دونده بشکنید کمانهای خود را و پاره کنید اوتار خود را و بزنید تیغهای خود را بسنگ پس اگر در آید بر یکی از شما پس باید که باشد همچو بهتر دو پسر آدم اخرجه ابو داود و الترمذی مراد بخیر ابنی آدم هابیل ست که کشته او را برادر او قابیل و از آنچه گفت حق تعالی در بارهٔ ایشان این آیه ست لئن بسطت الی یدک لتقتلنی ما انا بباسط یدی الیک لاقتلک انی اخاف

الله رب العالمین انی ارید ان تبوء باثمی واثمک فتکون من اصحاب النار وذلک جزاء الظالمین گفت نعیم رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم نزدیک ست که برسد امتی
مرا در آخر زمان بلائی شدید نجات نمی یابد ازان مگر مردیکه شناخت دین خدا را پس جهاد کرد دران بزبان و دل خود پس این کس ست آنکه سبقت کرد برای وی سابقه ها
و مردیکه شناخت دین خدا را پس تصدیق کرد آنرا رواه ابو نصر السجزی و ابو نعیم و گفت ابو ذر رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم
یا ابا ذر چه حال باشد ترا چون باشی در حالهٔ یعنی مردم بی خیر که مانند سبوسه جو بوند و درآورد آنحضرت انگشتان
خود را در یکدیگر یعنی برای تصویر امر گفت ابو ذر پس چه میفرمائی مرا ای رسول خدا فرمود صبر کن ۳ بار گفت این کلمه
را و فرمود تخلق کنید مردم را باخلاق ایشان و خلاف کنید انها را در اعمال های ایشان رواه الحاکم و البیهقی فی الزهد
و گفت ابو الدردا که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک میشود فتنه را چون گرم شود و تعرض نکنید او را چون عارض
شود و بپرهیزید اهل فتنه را چون پیش آیند و روایت ست از خالد بن عرفطه که فرمود او را آنحضرت صلعم ای خالد خبر
ست که باشد بعد من احداث و فتنه و فرقت و اختلاف پس چون باشد اینها پس اگر توانی که باشی بنده خدا کشته شده
نه کشنده پس بکن رواه احمد و ابن ابی شیبه و نعیم بن حماد و الطبرانی و البغوی و الباوردی و ابن قانع و ابو نعیم
الحاکم و روایت ست از ابی امامه که گفت آنحضرت صلعم نزدیک ست که باشند در آخر زمان شرطه بامداد کنند در غضب
خدا و شام کنند در سخط خدا پس حذر ورزدار خود را ازینکه باشی از بطائن ایشان گفت ابو هریره که فرمود رسول خدا
صلعم بدرستیکه شما در زمانه هستید که هر که ترک کند از شما عشر چیزیکه امر کرده شده ست بدان هلاک شود و بیشتر
بیاید زمانه که هر که عمل کند از آنها بعشر آنچه مامور ست بدان نجات یابد رواه الترمذی و مرویست از عبد الله
بن مسعود که میگفت وی رضی الله عنه در هر عشیه روز پنجشنبه مر اصحاب خود را که قریب ست که بیاید بر مردم زمانه
که میرانیده شود در وی نماز و بلند کرده شود بنیادها و بسیار شود دران سوگند و لعنت کردن و فاش شود
رشوت و زنا و فروخته شود آخرت بدنیا پس چون ببینی این را پس نجات طلب کن نجات گفتند و چگونه نجات
شود گفت باش فرشی از فرش های خانه خود و بازدار زبان و دست خود را رواه ابن ابی الدنیا یعنی در همچو حال
بخانه خود همچو بوریائی خانه افتاده باید ماند و از زبان هیچ نباید گفت و بدست با ایشان شریک نباید شد
این ست طریق نجات و شک نیست که این زمانه ما مصداق اتم این روایت ست والله الموفق و گفت زبیر بن
عدی شکایت کردیم نزد انس حجاج را گفت صبر کنید بدرستی که نمی آید بر شما هیچ زمانی مگر زمانیکه بعد او ست بدتر
ست ازان تا آنکه ملاقات کنید رب خود را شنیده ام این را از نبی شما صلعم رواه البخاری و الترمذی
این ست بعض روایات که دلالت میکند بر وجود فتنه های هر قسم درین است و ظاهر میشود ازان حکم فتنه هم
که در فتنه یکسوئی بهترست از ابتلا و لهذا در حدیث معقل بن یسار رضی الله عنه از آنحضرت صلعم آمده
که عبادت در زمان هرج همچو هجرت ست بسوی من رواه مسلم و الترمذی و ابن ماجه مراد به هرج دینجا اختلاف
و فتن ست کذا فی تیسیر الوصول یعنی ثواب تعبد و یکسوئی از فتنه درینوقت برابر ثواب هجرت ست از دار
کفر بدار اسلام گویا اینکس از ظلمت فتنه و اختلاف که حکم دار کفر داشت برآمده مشتغل بعبادت که حکم دار

اسلام وارد درآمده و در دائرهٔ نورانیت داخل شده و حکم مهاجر پیدا کرد مجدد الف ثانی رح زیر این حدیث
افاده کرده اند معلوم شماست که سپاهیان در وقت استیلاء و فساد اگر اندک جرئت می نمایند اعتبار بسیار پیدا
میکنند و در وقت تسکین فتنه اگر هزار تردد می نمایند بی اعتبار اند پس وقت کار کردن و قبول افتادن همین
وقت فتنه هاست اصحاب کهف بیک هجرت که در وقت استیلاء فتنه از ایشان بوجود آمده بود بدرجهٔ علیا رسیدند
شما خود محمدیانید و داخل خیر الامم وقت خود را بلهو و لعب از دست ندهید و بجوز و مویز در رنگ طفلان گول نگردید
انتهی و مویّد این است حدیث ابن عباس رضی الله عنه که فرمود رسول خدا صلعم هر که تمسک کند بسنت من نزد
فساد امت من پس او راست اجر صد شهید اخرجه البیهقی و حدیث ابوهریره رضی الله عنه متمسک بسنت من نزد
فساد امت من مر او راست اجر شهید رواه الطبرانی فی الاوسط و ترمذی از ابوهریره روایت کرده که گفت فرمود
رسول خدا صلی الله علیه وسلم وقتیکه باشند امیر شما بدان شما و توانگران شما بخیلان و باشد کار و بار شما مفوض
برائی زنان شما پس شکم زمین بهتر است برای شما از پشت وی یعنی در همچو وقت مردن بهتر از زیستن است و در حدیث
ضعیف بروایت سهل بن ابی حثمه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده که فرمود چون بمیرم من و ابوبکر و عمر و عثمان پس اگر
توانی که بمیری پس بمیر رواه ابونعیم فی الحلیة یعنی موت در ینوقت بهتر از حیات است و لهذا چون از بزرگی پرسیدند
که مومن را موت بهتر است یا حیات گفت در زمان پیغمبر صلعم حیات بهتر بود و در وقت ما ممات که در وی از فتنه
نجات است ؎ دل برین منزل فانی چه نهی ٭ رخت بر بند که انا لله ٭

فصل هجدهم

در انواع فتن و آن
چند قسم است یکی فتنه مرد در نفس اوست که دل سخت گردد پس حلاوت طاعت و لذت مناجات نیابد چه انسان
سه شعبه است یکی دل که مبدء جمله احوال است همچو غضب و جرئت و حیاء و محبت و خوف و قبض و بسط دوم عقل که مبدء
علومی است که منتهی میشود بسوی آن حواس همچو احکام بدیهیه از تجربه و حدس و نحوها و احکام نظریه از برهان و خطابیات
و نحوها سوم طبع که مبدء اقتضاء نفس است هر چیز را که چاره نیست از آن یا از جنس آن در بقاء بنیه همچو داعیه طبیعیه
در شهوت طعام و شراب و نوم و جماع و نحوها پس چون بر دل خصال بهیمیه غلبه کند قبض و بسط او همچو قبض و بسط
بهائم باشد که حاصل میشود از طبیعت و وهم و این دل بهیمی باشد و چون وسوسه های شیاطین را در نوم و یقظه
قبول کند مسمی شود بشیطان الانس و هرگاه که غالب شود بر وی خصال ملکیه آنرا قلب انسانی نامند پس خوف
و محبت وی و آنچه مانند است بدان مائل باشد بسوی اعتقاد حقه که حاصل کرده است آنها را و چون این صفات وی
قوت گیرد و نور وی عظیم گردد روحی باشد که بسطی بلا قبض و الفتی بلا قلق بود و احوال او انفاس باشد و خواص
ملکیه همچو شیمهٔ وی بود نه همچو امور مکتسبه بسعی همچنین هرگاه که خصال بهیمیه بر عقل غالب شود ذکر نزهت و احادیث
نفس بود و میل کند بسوی بعض دواعی طبیعیه پس نفس و حدیث جماع کند اگر در وی شبقی هست و اندیشه
انواع طعام نماید اگر در وی جوعی هست و نحو ذلک و چون وحی شیطان پذیرد و میل کند بسوی فک نظامات
فاضله و شک در معتقدات حقه و هیئات معده که نفوس سلیمه از آن نفرت کنند و هرگاه که خصال ملکیه بر وی

غلبه نماید عقل باشد که از فعل اوست تصدیق چیزیکه واجب است تصدیق آن از علوم ارتفاقیه یا احسانیه بدیهیه
باشند یا نظریه و چون نور و صفای او قوی گردد و سری باشد که از فعل اوست قبول علوم فائضه از غیب
از روی رؤیا و فراست و کشف و هتف و نحو ذلک هرگاه که این سر میل کند بسوی مجردات بریه از زمان
و مکان سر خفی باشد و چون منحدر شود طبع بسوی خصال بهیمیه نفس اماره بالسوء بود و اگر متردد است میان
بهیمیه و ملکیه در امر طلوع سجال و نوبت نفس لوامه بود و چون منقید شد بشرع و باغی نشد بروی و منبجس نگشت مگر در چیزیکه موافق شرع است این نفس
مطمئنه باشد این است آنچه نزد من است از معرفت لطائف انسان و الله اعلم دوم فتنه مرد در اهل اوست و آن فساد تدبیر منزل است اوست بسوی
اشاره در قول آنحضرت صلعم که ابلیس مینهد تخت خود را الی قوله پس میآید یکی از آنها و میگوید نگذاشتم او را تا آنکه جدائی کنانیدم میان او و زن
او پس نزدیک میکند او را شیطان بخود و میگوید بسیار خوب هستی تو سوم فتنه است که موج میزند همچو دریا و آن فساد
تدبیر مدینه است و طمع مردم در خلافت بدون حق و آن قول وی است صلعم که بدرستیکه شیطان نا امید شد از اینکه بپرستند
او را نماز گذارندگان در جزیرهٔ عرب لکن در تحریش میان ایشان چهارم فتنه ملیه است و آن مردن حواریان است از
اصحاب نبی صلعم و استناد امر بسوی غیر اهل وی پس تعمق کنند رهبان و احبار ایشان و تهاون نمایند ملوک جهال
ایشان و امر نکنند بمعروف و نهی نکنند از منکر پس گردد زمان زمان جاهلیت و آن قول وی است صلعم که نیست هیچ نبی که برانگیخت
او را خدا تعالی در امت وی پیش از من مگر آنکه بودند او را از امت وی حواریان و اصحاب که میگرفتند سنت او را و اقتدا
میکردند امر او را پس خلیفه میشوند بعد ایشان خلوفی که میگویند آنچه نمیکنند و میکنند آنچه امر کرده نمیشوند بدان پس هر که
جهاد کند با ایشان بدست خود وی مومن است و هر که جهاد کند بدل خود وی مومن است و هر که جهاد کند بزبان خود وی
مومن است و نیست وراء این از ایمان برابر دانهٔ خردل رواه مسلم پنجم فتنهٔ مستطیره است که آن تغیر مردم باشد از انسانیت
و مقتضای آن پس تغیر ایشان گردد و از هر ایشان بسوی انسلاخ از مقتضیات طبع باشد نه بسوی اصلاح و تشبه بمجردات و
و تحقق بسوی او بوجهی از وجوه و نحو ذلک و تغیر عامه ایشان بسوی بهیمیت خالص بود و باشند مردم میان فریقین
بسوی ایشان نه بسوی او شان ششم فتنه وقائع جویه است که منجر سازند به هلاک عام همچو طوفانات عظیمه از وباء
و خسف و آتش منتشره در اقطار و نحو ذلک و آنحضرت صلعم اکثر فتن را بیان کرده چنانکه آینده معلوم شود و فرمود هر آئینه
پیروی کنید شما سنت آنهائی کسانی که پیش از شما بودند شبر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه اگر در آمده اند آنها بسوراخ سوسمار
پیروی کنید شما آنها را و فرمود میروند نیکان اول پس اول و باقی ماند سبوس همچو سبوس گندم پروا نکند بایشان خدای
تعالی پروا کردنی و در حجة الله البالغه بعد این بیان گفته گوییم آنحضرت صلعم را معلوم شده که چون دور گردد عهد
از پیغمبر و منقرض شوند حواریان از صحابه وی و متوسد شود کار بسوی غیر اهل وی لابد است که جاری شوند رسوم
حسب دواعی نفسانیه و شیطانیه و عام شوند همگنان را الا من شاء الله تعالی و فرمود آنحضرت که این امر شروع شد
از روی نبوت و رحمت پس تر می باشد خلافت و رحمت پس تر ملک عضوض پس تر شود جبریت و عتو و فساد
در زمین حلال گیرند حریر و فروج و خمور را و رزق داده شوند بران و مدد کرده شوند تا آنکه ملاقی شوند بخدا

گویم منقضی شد نبوت بوفات آنحضرت صلعم و منقضی شد خلافتی که نیست سیف دران بقتل عثمان رضی الله عنه و مطلق
خلافت بشهادت علی علیه السلام و خلع امام حسن رضی الله عنه و ملک عضوض مشاجرات صحابه ست بعد قتل صحابه
از دست بنی امیه و مظالم ایشان تا آنکه مستقر شد امر معاویه و جبریت و عتو خلافت بنی عباس ست زیرا که ایشان خلافت
را برسوم کسری و قیصر ممهد کردند و گذشت حدیث حذیفه در فصل سابق در بیان عرض فتن بر دلها و بودن نکته
سفید و سیاه الخ گویم منبعث میشوند هواجس نفسانیه و شیطانیه در دلها و اعمال فاسده التفات آن میکنند و می باشد
در وقت دعوة خشیة بسوی حق پس انکار نمی کنند این هواجس و اعمال را مگر کسی که مجبول کرده شده ست در دل
وی هیئت مضاده مر فتن را و ناسوا را عام میشود و شامل میگردد و میگیرد گریبان او را و فرمود آنحضرت صلعم ان الامانة
نزلت فی جذر قلوب الناس ثم علموا من القرآن ثم علموا من السنة و حدث صلعم عن رفعها فقال ینام الرجل النومة فتقبض
الامانة من قلبه فیظل اثرها مثل المجل کجمر دحرجته فنفط فتراه منتبرا گویم چون حق تعالی ظهور ملت اسلام خواست اختیار
کرد قومی را و تمرین کرد ایشانرا برای انقیاد و اذعان و جمع همت بر موافقت حکم خدا و این احکام مفصله در کتاب و
سنت تفصیل آن اذعان اجمالی ست پس بیرون میرود امانت از سینه های مردم بر غفلت و ذهول اندک اندک پس دیده
میشود آدمی که عقل و اظرف ست و حالانکه نیست در دل وی بقدر دانه خردل چیزی از امانت نه بنسبت دین خدا و نه
بنسبت معاملات مردم و گفت حذیفه رضی الله عنه گفتم ای رسول خدا آیا باشد بعد این خیر شر چنانکه بود پیش ازان
فرمود آری گفتم پس چیست عصمة فرمود سیف گفتم آیا هست بعد سیف فتنه فرمود آری باشد امارت بر اقذاء و باشد
هدنه بر دخن گفتم باز چه باشد فرمود پیدا شوند دعاة ضلال پس اگر باشد خدا را در زمین خلیفه که بزند پشت تو و بگیرد مال
تو پس طاعت کن او را و ورنه بمیر و حالانکه تو گیرنده بیخ درختی گویم آن فتنه که در وی سیف عصمت باشد ارتداد
عرب ست در ایام ابو بکر صدیق رضی الله عنه و امارة بر اقذاء مشاجرات ست که واقع شد در ایام عثمان رضی الله عنه
و هدنه بر دخن صلحی ست که واقع شد میان امام حسن علیه السلام و معاویه بن ابی سفیان رضی الله عنه و دعاة ضلال
یزید ست در شام و مختار در عراق و نحو ذلک تا آنکه مستقر شد امر بر عبد الملک گفتم فتنه احلاس و چون ذکر کرد آنرا
رسول خدا صلعم گفته شد و چیست فتنه احلاس فرمود آن هرب ست و حرب گویم اشبه والله اعلم آنست که
این فتنه قتال اهل شام باشد با عبد الله بن زبیر بعد حرب گریختن او از مدینه هشتم فتنه سراء فرمود دخن این فتنه از
زیر هر دو پای مردی باشد از اهل بیت من زعم میکند که وی از من ست و نیست از من جزین نیست که اولیای
من متقیان اند پس صلح کنند مردم بر مردی که همچو ورک ست بر ضلع گویم اشبه آنست والله اعلم که این فتنه غلبه
مختار و افراط او باشد در قتل و نهب و دعوی ادعا میکرد ثار اهل بیت را پس قول آنحضرت صلعم زعم میکند که وی
از من ست معنی او این ست که از حزب اهل بیت و ناصرین ایشان ست پس صلح کردند بر مروان و اولاد او و خروج
ابو مسلم خراسانی ست بر بنی عباس زعم میکرد که وی ساعی ست در خلافت اهل بیت پس صلح کردند بر سفاح ثم فتنه دهیما
ست که نگذارد هیچکس را ازین امت مگر آنکه لطمه زند او را لطمه زدنی پس چون بگویند که منقضی شد متمادی گردد گویم

اشبه آنست والله اعلم که این فتنه تغلب چنگیزیه باشد بر مسلمانان و غارت نمودن ایشان بلاد اسلام را و بیان
کرده است آنحضرت صلعم اشراط ساعت را و آن راجع ست بسوی انواع این فتن مذکوره و شیوع کثرت آن
زیرا که تلف از طرف ست و نمی آید نقصان مگر از جائی که می آید هلاک و شرح آن دراز ست در رساله حشریه گفته که
از آنجناب علامات قیامت بسیار مروی هستند و آن دو قسم اند علامات صغری و علامات کبری علامات صغری
از زمان آنجناب تا ظهور حضرت مهدی علیه السلام و علامات کبری از ظهور ایشان تا نفخ صور و ابتدای قیامت از
نفخ صور ست انتهی گوییم بیان این هر دو علامت خواهد آمد و حشر در لسان شریعت منقول بر دو معنی ست حشر مردم
بسوی شام و این قبل از قیامت واقع شدنی ست وقتیکه کمتر گردند مردم بر روی زمین و محشور شوند بعض ایشان
بتقریبات و بعض ایشان با آتشی که ایشان را براند دوم حشر که آن بعث بعد موت ست والله اعلم در حجة الله البالغه
گفته فتن عظیمه که خبر داده ست با آن نبی صلعم چهار ست اول فتنه ملک عضوض که مشاجرات صحابه ست بعد قتل عثمان
رضی الله عنه تا آنکه مستقر شد خلافت معاویه و این هدنه ست بر دخن که شناخته میشود امر او و انکار کرده میشود
یعنی معروف و منکر هر دو دارد زیرا که معاویه رضی الله عنه بر سیرت ملوک بود و نه بر سیرت خلفا که پیش از وی بودند
دوم فتنه احلاس و فتنه دعاة بسوی ابواب جهنم و این صادق ست باختلاف مردم و خروج ایشان بطلب خلافت
بعد موت معاویه تا آنکه مستقر شد خلافت بر عبد الملک سوم فتنه سراء و جبریت و عتو و این صادق ست بخروج بنی
العباس بر بنی امیه تا آنکه مستقر شد خلافت عباسیه ایشان تمهید کردند آنرا بر رسوم اکاسره و اخذ کردند بجبریت و عتو
چهارم فتنه تلطم همه مردم که چون گویند بگذشت دراز گردد تا آنکه برگردند مردم بسوی خرگاه و این صادق ست
بخروج اتراک چنگیزیه و ابطال ایشان خلافت بنی عباس را و فرمود آنحضرت صلعم می گردد آسیای اسلام سی و پنج
یا سی و شش سال پس اگر هلاک شوند پس راه ایشان راه کسانی ست که هلاک شدند و اگر قائم ماند برای ایشان
دین ایشان پس هفتاد سال ست پس معنی گردیدن آسیای اسلام قیام امر اسلام ست با قیامت حدود و جهاد در
امت و آن صادق ست از ابتدای وقت جهاد و اوائل هجرت تا مقتل سیدنا عثمان رضی الله عنه و نیست شک
در سی و پنج سال و اخوات وی زیرا که حق تعالی با آنحضرت مجملاً وحی کرده و قول وی صلعم پس اگر هلاک شوند الخ بیان
صعوبت امر و صیرورت اوست بر حالتی که اگر ناظری دران نظر کند شک کند در هلاک امت و بطلان امور
ایشان و قول آنحضرت هفتاد سال یعنی آن تهویل امر ست و آنکه باشد آن زیر بطن باطن و آنکه نباشد بعد
از این استقامت امر والله اعلم و فرمود آنحضرت صلعم مقاتله کنند با شما قومی کوچک چشم یعنی ترک برانید شما ایشان را
سه بار الحدیث معنی وی آنست که عرب با ایشان مجاهده کنند و غالب آیند و این سبب حقد و ضغائن گردد
تا آنکه انجام کار عرب بلاد ایشان نزدیک شوند و باز برین هم اقتصار ننمایند تا آنکه درآیند بلاد عرب او همین ست
مراد بقول آنحضرت صلعم حتی تلحقوهم بجزیرة العرب لیکن در ساعت اول پس نجات یابند عرب بگریختن از قتال
ایشان باین طریق که بگریزند از راه بری ایشان و این صادق ست بقتال چنگیزیه چه هلاک شدند آن عباسیه که در

بغداد بودند و نجات یافتند آن عباسیه که بگریختند بسوی مصر و آنا در سیاحت دوم پس نجات یابند بعض و هلاک
شوند بعض و این صادق ست بوطی تیمور دیار شام را و هلاک ساختن او امر عباسیه را و آنا در سیاحت سوم پس مسلط شوند
و این صادق ست بغلبه عثمانیه بر جمیع عمل و الله اعلم **قف** اول کسی که غالب شد از عثمانیه عثمان خان نام پادشاه
بود که در سنه هفت صد و بیست و شش هجری فوت کرد بعد ازانکه بیست و هفت سال حکمرانی کرده بود عمرش شصت و نه سال
شد و بعد از وی بجای وی پسرش ارخان نام بر مسند حکومت نشست و سی و پنج سال سلطنت کرده بعمر هفتاد و پنج
سال در سنه هفت صد و شصت و یک درگذشت بعد وفات او پسرش سلطان مراد بر تخت حکومت نشست و چهل و
پنج سال بادشاهی کرده بعمر شصت و سه سال در معرکه قتال با قرال نصرانی در سنه هفتصد و نود و یک کشته شد و
بجای وی پسرش سلطان بایزید بر تخت سلطنت جلوه کرد جنگ او با امیر تیمور گورکان مشهور ست درین معرکه اسیر
لشکر تیمور شد و بمرض خناق و ضیق النفس در سنه هشت صد و پنج هجری درگذشت امیر تیمور میخواست که ملک روم را مسخر
کرده بوی بازسپرد لیکن او بمرد و بعد وفات وی پسرانش تا یازده سال خانه جنگی ها کردند آخر پسرش محمد نام بحکومت
رسید جهازات جنگی و توپخانه و سپاه بحری در آل عثمان ایجاد کرده همین محمد خان ست در سنه هشت صد و بیست
و چهار بمرض اسهال درگذشت و اول کسیکه از آل عثمان برای شریف مکه و دیگر فقرا انجا سالانه مقرر کرد این پادشاه
بود بعده پسرش سلطان مراد ثانی بجای پدر مسند سلطنت آراست ولادت او در سنه هشت صد و شش هجری است
و وفات در سنه هشتصد و پنجاه و پنج بعد انتقال وی پسرش ابو المعالی سلطان محمد خان ثانی پادشاه شد ولادتش
در سنه چهار صد و بیست و نه عیسوی ست مدت سلطنت او سی و یک سال ست در سنه هشتصد و هشتاد و شش هجری
انتقال نمود بعد وفاتش پسرش سلطان بایزید ثانی با برادر کوچک خود جمشید نام جنگها کرده فتحیاب شد و بسلطنت
رسید و بعمر شصت و هفت سال بعد سلطنت سی و دو سال در سنه نهصد و هیجده هجری بمرض نقرس فوت شد پس
پسر وی سلطان سلیم خان بر تخت شاهی جلوس کرد ولادت وی در سنه هشتصد و هفتاد و دو بوده بتعصب مذهب
اهلسنت داشت شاه اسمعیل صفوی بر وی خروج کرده بود و جنگها کرده شکست خورد و ایران بقبضه اقتدار سلیم خان
آمد و وی نه سال و هشت ماه سلطنت کرده بعمر پنجاه و چهار سال باجل طبیعی خود در سنه نهصد و بیست و شش هجری
درگذشت و پسرش سلطان سلیمان خان بجای وی پادشاه شد در وقت وی دولت عثمانیه ترقیها گرفت سیزده
محاربه بذات خود کرد مدت حکومت وی چهل و هشت یا نه سال ست در سنه نهصد و هفتاد و چهار یا پنج هجری بمرض
وجع مفاصل درگذشت شرقاوی گفته کان سلطانا سعیدا لم یل مصر من بنی عثمان مثله وصلت سرایاه الی اقصی المشرق
والمغرب کانت ایامه غرر الزمان و ما زال قائما بنصر الدین و تائید الشریعة و بجایش پسر وی سلطان سلیم خان ثانی
مسند آرا گشت ولادت وی در سنه نهصد و بیست و نه هجری ست و سال جلوس او بر اورنگ شاهی نهصد و هفتاد
و چهار یا پنج ست و سال وفات سنه نهصد و هشتاد و دو یا سه هجری بمرض حمی بعمر پنجاه سال بعد حکومت هشت سال
و یکماه و چهارده روز بماه رمضان درگذشت و کان احیی سنة الجهاد و جد فی فتح البلاد منها جزیرة قبرس و کان

اول من افتتحها امیر المؤمنین معاویة ثم بعده الملک الاشرف برسبای ثم صاروا یمکرون ویقطعون الطریق فی البحر
علی المسلمین فاستغاث المسلمون السلطان فبعثهم المفتی ابا السعود فافتاه بانهم ناقضون للعهد فجهز الیهم وظفره الله بهم قاله الشرقاوی فی
تحفة الناظرین بعده پسرش سلطان[12] مراد خان ثالث سلطنت پدر گرفت و بست و دو سال حکمرانی نمود انتقال
او در سنه یکهزار و سه یا چهار هجری است بالصد سراری در حرم سرای او بود بعد وفات او پسرش[13] محمد خان ثالث
حاکم شد سی و هفت سال زندگانی کرد و نه سال و دو ماه حکمرانی نمود جان بجان آفرین سپرد وفاتش ششم رجب سنه
یکهزار و دوازده هجری است جامع از سرا عمارت جدید کرد و شهید حسینی آباد ساخت بعد از وی سلطان[14] احمد
اول در عمر سیزده سالگی بجایش نشست و دوازده یا چهارده سال و چهار ماه سلطنت کرده بعمر بست و پنج سالگی در سنه
یکهزار و بست و شش هجری درگذشت و لهٔ خیرات و عمارات بالحرمین الشریفین و غیرها جامع احمدی واقع استنبول بنا کرد
او بست مال بسیار برو صرف کرده و شیوع تماکوی قلیان در وقت او شده بعد از وی حسب وصیت او برادرش[15]
مصطفی خان بر تخت نشست زیرا که پسرش عثمان سیزده ساله بود ولیکن چون وی را حوصله سلطنت نبود لهذا امرا اتفاق
کرده مصطفی را قید نمودند و لم یخلع قبله احد من سلاطین آل عثمان و بجای وی[16] عثمان خان برادر زاده او را تخت نشین
کردند وی مراهق بود امر باکرام عم خود مصطفی مخلوع فرمود و خود برای جهاد کفار برآمد و تا هفت ماه غائب ماند بعده
منصور برگشت و عزم حج نمود سپس چون دیدند که وی فوج جدید نگاهداشتن و استیصال ما کردن میخواهد او را کشته
باز مصطفی را بر تخت نشانیدند این بار هم از وی هیچ نیامد ناچار باز او را از تخت برداشته مقید کردند و این ماجرا در سنه
یکهزار و سی هجری شد مدت سلطنت او چهار سال و چهار ماه و ده روز است و بجای او سلطان[17] مراد خان چهارم بن
سلطان احمد اول را پادشاه کردند و با پادشاه ایران عباس نام جنگها کرده بغداد را از دست وی انتزاع نمود درین معرکه
پنجاه هزار ایرانی بکار آمده یکهزار کس زنده مقید شدند وی حکم قتل برادر خود ابراهیم داده بود مادرش او را پنهان
ساخته گفت که وی بمرد بعده خود هم در سنه یکهزار و چهل و نه هجری شانزدهم شوال درگذشت عمرش بست و پنج
سال بود و ایام حکومتش هفده سال و یازده ماه و پنج روز بعد از وی اعیان سلطنت برادر مختفی او را که سلطان[18]
ابراهیم باشد از محبس برآورده بر تخت جلوه دادند تاریخ جلوس او استعنت بالله است وی بست ساله بود و از امور
ریاست بخبر با هر در زنان و کنیزکان بسر می برد کار سلطنت بنامردی ارکان دولت ممشی بود آخر او را در عمر
بست و نه سال بعد سلطنت نه سال بست هشتم رجب سنه یکهزار و پنجاه و هشت خلع کردند و روز سوم بکشتند و
بجای او پسرش سلطان[19] محمد خان رابع را که کودک نه ساله بود پادشاه خود خواندند کار سلطنت مفوض برای
مادر او بود اما ارکان سلطنت حکومت زن ناپسندیده او را خلع کردند وی چهل و یکسال حکمرانی کرد و این ماجرا
در سنه یکهزار و نود و نه رو داده بعده سلیمان[20] خان ثانی متولی سلطنت گردید ولادتش در سنه یکهزار و پنجاه
و دو هجری است و وی سه سال و نه ماه سلطنت کرده بمرض استسقا در سنه یکهزار و یکصد و دو هجری درگذشت
بعد انتقال وی برادرش سلطان[21] احمد خان ثانی مسند حکومت آراست وی نیز مستسقی شده بعد حکومت

سه سال و هشت ماه در سنه یکهزار و یکصد و شش هجری بمرد و شرقاوی گفته فی هذه السنة لم یطلع النیل بمصر و لم یجر کعادته فارتفعت الاسعار و اشتد الکرب علی الناس من الغلاء و خصوصًا الفقراء حتی اکلوا المیتة ثم کثر الموت من الطاعون حتی صار الناس المشیعون للجنائز یسقط منهم الکثیر فیموتون و هم سائرون فکانت لا تخلو طریق من طرق مصر من اموات مطروحین فیها لا یعرف لهم اهل لا مسکن و وفق الله بعض الاغنیاء لحمل الاموات الذین فی الطرقات و الحارات و یرسلونها مع خدمهم الی المغسل السلطانی فیجمعونهم حتی یصیروا مائتین فی آخر النهار فیغسلونهم و یکفنونهم و یضعون کل ثلاثة او اربعة فی نعش واحد و یرسلونهم الی المقبرة انتهی بعده بجای وی سلطان[22] مصطفی خان ثانی پسر سلطان محمد خان رابع بر تخت حکومت نشست و هشت سال و یکماه حکمرانی کرده در سنه یکهزار و یکصد و پانزده هجری با نصاری صلح نمود و از لشکریان خود که برین صلح ناراض بودند تنگ رسیده کار سلطنت به برادر خود احمد[23] خان ثالث بن سلطان محمد رابع واگذاشت و خود گوشه گرفت وی با نصاری جنگیده غالب آمد و او را در استنبول مسجدی عظیم ست در وقت وی طهماسب ثانی بر تخت ایران نشست نادرشاه سپه سالار وی بود و بر تبریز آمده سپاه روم را شکست داد و در سنه ثلاث و عشرین و مائة و الف بمصر فتنه عظیمه در زمن او واقع شد و امرا بیشمار بقتل رسیدند و اموال بغارت رفت و ذراری اسیر شدند احمد خان بست و هشت سال حکمرانی کرده بود که در سنه یکهزار و یکصد و سی و سه هجری سپاه او را معزول کرده سلطان[24] محمود را بجای وی نشانیدند او بعد محاربات بسیار چاره جز صلح نمودن با نادرشاه و دادن ملک ایران انچه در زمان سلطان محمد خان چهارم بود ندید و لادت او در سنه یکهزار و یکصد و هشت هجری بود او را مسجدیست مشهور بمحمودیه و فاتش در سنه یکهزار و یکصد و شصت و هفت هجری اتفاق افتاد هنگامه محمد بن عبد الوهاب نجدی و امیر سعود در عرب و حرمین شریفین در سنه هفده صد و چهار و شش عیسوی در وقت وی بوده مبتدعان اتباع او را وهابیه گویند نسبت بعبد الوهاب با آنکه صحیح در نسبت وی محمدیه ست منسوب بمحمد نه وهابیه و خاندان ایشان بیت علم حنابله ست مذهب ایشان اتباع کتاب و سنت صحیحه بود لاغیر جهله هندوستان و جز آن افترائات بسیار بر مذهب ایشان بسته اند و هی معروفة لا اصل لها و احوال ایشان در کتاب اتحاف النبلاء و در رساله حطه جداگانه نوشته ایم آنجا باید جست بعد وفات سلطان محمود بجای وی سلطان[25] عثمان خان ثالث پسر مصطفی خان ثانی برادر محمود اول بر اورنگ سلطنت متمکن شد و این واقعه در سنه یازده صد و شصت و هفت اتفاق افتاد و ولادت وی در سنه یازده صد و دوازده هجری بود و بعد سلطنت سه سال و اتمام بناء جامع عثمانی که محمود اول نهاده بود در سنه یازده صد و هفتاد هجری بجوار رحمت الهی پیوست و او را عمارات عظیمه دیگر نیز هست و سلطنت بسلطان[26] مصطفی خان ثالث رسید له محل عظیم فی اسلام بول تولی سنة الف و مائة و احدی و سبعین و برابا روس جنگها رو داده تا آنکه پنجم ذیقعده سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و هفت هجری باجل طبیعی بمرد و بجایش برادر وی سلطان[27] عبد الحمید خان پسر سلطان احمد ثالث سریرآرای سلطنت گشت و لادت وی در سنه یازده صد و سی و هفت هجری بود و بعد حکومت شانزده سال بعمر شصت و چهار سال در سنه دوازده صد و سه هجری آنجهانی شد او را در استنبول مدرسه و مسجد ست

۲۸ بعده سلیم خان ثالث پسر مصطفی خان ثالث در سال مذکور بجای وی نشست ولادت او در سنه یازده صد هفتاد
و پنج هجری بیست در زمن او فتنه فرانس بمصر شد و تا هفت ماه نهب و قتل با مذاهب حبیش بعونا پارته نام بود و شرح این فساد در
تحفة الناظرین تالیف شرقاوی بر وجه تفصیل مذکور ست گفته کان مدة تصرفهم فی مصر ثلاث سنین و شهرا و کان خروجهم بهمة
السلطان السلیم خان انتهی لیکن آخر او را معزول کرده ۲۹ مصطفی خان رابع پسر سلطان عبد الحمید خان را تخت نشین گردانیدند
وی سلطان سلیم خان را بکشت و میخواست که سلطان محمود را هم بکشد لیکن بمشورهٔ لشکریان خود وی مقید شد و بجای
وی سلطان ۳۰ محمود خان ثانی مقید پسر سلطان عبد الحمید مذکور پادشاه گردانیده شد ولادت محمود مذکور در سنه
یازده صد و نود و نه هجری ست و جلوس در سنه دوازده صد و بست و سه هجری و وفات ۱۵ ذیحجه در سنه یکهزار و
دو صد و پنجاه و پنج هجری و مدت سی و دو سال حکمرانی کرد بعد وفات وی پسرش ۳۱ سلطان عبد المجید خان بجای پدر حاکم
شد ولادت وی ۲۳ اپریل سنه ۱۸۲۲ء ست و جلوس او دوم جولائی سنه ۱۸۳۹ء این مرد در اجرای احکام شرع فی الجمله
مداهنتی روا داشته و بمصالحت نصاری بیع جواری و سراری و عبید منع کرده بود اما در تعمیر مسجد نبوی صلعم زر خطیر
صرف کرده پانزدهم ذیحجه سنه دوازده صد هفتاد و هفت هجری باجل طبیعی درگذشت بعد فوت شدن وی برادرش
۳۲ سلطان عبد العزیز خان بمشورهٔ اعیان دولت بسال مذکور بر تخت سلطنت جلوس کرد ولادتش نهم جولائی سنه ۱۸۳۰ء
ست و وی هنوز حکمران مرز بوم سلطنت روم ست اصلح الله باله و احسن حاله و مآله این ست ترجمه سلاطین عثمانیه که
حکام حرمین شریفین و دیگر بلاد عرب و روم و شام و عراق بوده اند بقدر مناسبت مقام و تفاصیل محاربات و واقعات زمانه
ایشان در تواریخ مبسوطه باید جست و درین نزدیکی کتابی در تاریخ احوال ایشان موسوم بمصباح الساری و نزهة
القاری تالیف ابراهیم افندی طبیب عسکر رومی نصرانی مذهب متعین بلده بیروت مطبوع مصر سنه دوازده صد و
هفتاد و دو هجری بنظر گذشت بعض با خبریات مرقومه اینجا از انجاست بالجمله ابتدای سلطنت آل عثمان از سنه ششصد
و نود و نه هجری ست و تا امروز باقی ست گویند نسب ایشان بعیص بن اسحق پیغمبر علیه السلام میرسد اول سلیمان نام
مردی که جد عثمان خان بود در سنه ششصد و یازده هجری در صحرای ارمینیه اقتداری بهم رسانید و چون چنگیز خان
بمرد در سنه ششصد و بست و یک هجری با علاء الدین سلجوقی شاه قونیه موافق شده به سپه سالاری رسید بعد
عثمان خان پسر ارطغل خان پسر سلیمان خان کارهای نمایان کرده و بعد فوت سلجوقی بمشورهٔ اهل بلد و اهل عسکر
مملکت او بستاندند و دختر او را بعقد خود آورد و الله اعلم ـ **باب دوم** در بیان قرب زمان قیامت بوجود اشراط
صغری در زمانهٔ گذشته و زمانهٔ حال باید دانست مدتی که برای قیام ساعت نهاده اند اکثری ازان گذشته
و آنچه مانده ست کمتر و سال هجرت درین عصر بالف و دو صد و نود سال رسیده و تغیری عظیم در کارخانهٔ اسلام
اطوار عالم و اوضاع بنی آدم شرقا و غربا و یمینا و شمالا راه یافته چنانکه پارهٔ ازان از باب اول این کتاب دریافت شده
و باقی از ابواب آینده معلوم گردد و شک نیست که شوکت اسلام و صولت مسلمین تا آخر الف هجرت نسبت باین سال
در بلاد عرب هم در مدن عجم بیشتر بود و اما درین تاریخ پس دیرست که سلطنت مسلمانان از اقطار سند برادیه حمول

برفتن و مفاسد عظیمه در جمعیت بلاد اسلامیه رو داده و همچنین بدیگر اقطار ارض از غرب بشرق ضعف تام در اجزاء قوت اسلام خزیده و اگرچه در پارهٔ از زمین استنبول حکومت اسلام نشان میدهند لیکن این فرمان روائی نه بر ضوابط اسلام باجرای حدود و شرائع ایمان ست بلکه بر طریقهٔ قوانین ملوک اکاسره و جبابره و بهمین وجه اوضاع صورت و سیرت مردم آنجا با آنکه برای نام مسلمان اند مخالف شعائر ملت و منتضاد آداب سنت ست پس در حقیقت آخریت این امت از بدایت الف ثانی از هجرت شروع گردیده و بیدار دلان را سبب عبرت و انابت الی الله گردیده چشم در راه و گوش بر آواز آمد آمد قیامت کبری و ساعت عظمی بوده اند و دل ماتم زدهٔ اسلام را بهزاران حسرت و افسوس فرسوده و کیف که حق تعالی پیش ازین یکهزار و دو صد و نود سال بر زبان رسول خود حکایت فرموده که اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون و قال تعالی اقتربت الساعة وانشق القمر و فرموده و ما یدریک لعل الساعة تکون قریبا و فرموده فهل ینظرون الا الساعة ان تاتیهم بغتة فقد جاء اشراطها و احادیث نبویه درین باب خود بیش از حصر ست ابو سعید خدری گفته استاد میان ما آنحضرت صلی الله علیه وسلم روزی بعد عصر پس نگذاشت هیچ چیز که بودنی ست تا روز قیامت مگر ذکر کرد آنرا درآن مقام خود تا آنکه چون آفتاب بر رؤس نخل و اطراف حیطان افتاد فرمود آگاه باشید که باقی نمانده ست از دنیا بنسبت بآنچه گذشته ست از عمر وی مگر آنقدر که باقی ازین روز شماست آگاه باشید که این امت آخرین هفتاد امم ست و اکرم آنها بر خدا عز و جل اخرجه البغوی و روی نحوه الترمذی و ابن ماجة و الدارمی من حدیث بهز بن حکیم شیخ احمد سرهندی به شکیبی اصفهانی در مکتوب و بیست و دوم از مجلد ثانی نوشته اند که مدت بقاء دنیا بسیار قلیل ست و آن قلیل هم اکثر تلف شده و اقل مانده انتهی و همچنین جمعی از اهل معرفت باخبار و تواریخ قدیما و حدیثا گفته اند و کلام خدا و رسول از نقل اقوال شان مغنی ست و اگر فرض کنند که اندک از بسیار گذشته ست تاهم حکم بقرب قیامت راست و درست ست زیرا که مسافت ازین نقطه تا منتهی کمتر ست از مسافت از مبدء تا منتهی و عرب گوید ما ابعد ما هو فات و ما اقرب ما هو آت و حق تعالی فرماید انهم یرونه بعیدا و نراه قریبا و در واقع آنچه مانده ست اقل قلیل ست و آنچه گذشته بسیار و کثیر ست و معلوم هر فرد بشر ست که خلق دنیا برای بقا نیست و دار اقامت نبوده بلکه منزلی از منازل آخرت ست تا ازینجا زادی برای آنجا بردارند و برای عرض بر خدای عز و جل و لقای او تهیه کنند باین معنی اشارت ست در قوله سبحانه رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله بزرگی گفته است دنیارا بازی دادیم نان اینجا خوردیم و کار آنجا کردیم دست بکار و دل بیار این معنی دارد ازینجا گفته اند الدنیا مزرعة الآخرة و این اقل قلیل نیز اکنون ازان بانصرام کرده و آفتاب بر لب بام گردیده پس بر هر مسلمان فرض ست که قرب اختتام و اتصال ساعت قیام را نصب العین خود گردانیده باشاعت اشراط ساعت و اذاعت آثار قیامت و روایت احادیث و اخبار وارده درین باب کوشد و پنبه غفلت از گوش خفتگان برآرد و بخاص و عام مرة بعد اخری تبلیغ این پیغام کند باشد که اندکی از بسیار و یکی از هزار هوشیار گردد و بعض قلوب بلینت گرایند و از بعض ذنوب منتهی شوند و بخوف و خشیت در آیند و از خواب تغافل بیدار شده مهلت را قبل مهلت غنیمت شمارند و حسابی از ما کان و ما یکون بردارند چه امر ساعت اشد

وامر هول وجیلی مزید وامتد آن بنهایت بعید و زاد قلیل و سفر طویل ست و حق تعالی دران روز میان اولین و آخرین حکم کند
و برای مومنین بر کافرین قاضی شود و میان مخلصین و منافقین تمیز فرماید و صالحین را از فاسقین جدا گردانند کما قال تعالی
ذلک یوم مجموع له الناس و ذلک یوم مشهود و قال تعالی وامتازوا الیوم ایها المجرمون و قال سنفرغ لکم ایها الثقلان و قال الساعة ادهی
وامر و در فزع غیر مسمی خوف از مسمی بیشتر باشد و لهذا آمدن قیامت را بکسی بتخصیص وقت و زمان نشان نداده اند و مخفی او را
ناگهان نهاده و علم آن مستاثر شده چنانکه کتاب عزیز و سنت مطهره باصرح وجوه بران دال اند و آنکه در اشاعه گفته مگر
آنکه حضرت صلعم بدان علم بخشیده باشند و از اخبار از ان نهی فرموده برای تهویل شان و تعظیم امر وی تا اهتمام بشان وی
اکثر باشد از غیر وے و خیر وے اکبر باشد از ماسوای او انتهی پس آیات و احادیث نافی این احتمال ست زیرا که قرآن
کریم ناطق ست که جز خدا هیچکے علم بوقت آن ندارد و قال تعالی انما علمها عند ربی لا یجلیها لوقتها الا هو و قال ان الله عنده
علم الساعة و قال ان الساعة آتیة اکاد اخفیها و جابر گفته فرمود رسول خدا صلعم پیش از رحلت خود بیکماه می پرسید مرا
از وقت قیام قیامت و نیست علم بیقین وقت آن مگر نزد خدا عزوجل اخرجه مسلم و بحیثین در جواب جبریل علیه السلام در حدیث
طویل فرموده ما المسئول عنها باعلم من السائل و بیش ازین چه صراحت خواهد بود و مجرد احتمال در مقام استدلال نیست
و ازینجا معلوم شد که قول سیوطی و هر که موافق اوست بعدم مجاوزت این امت بعد الف از پانصد سال مجرد ظن و تخمین ست
نه تشخیص و تعیین بملاحظه وجود اشراط صغری کلا و جملة و نمایش آثار عظمی از کثرت وقوع شرور و فتن مطابقت آن با علامات
وارده در احادیث یقینا و الا علم قیامت علی التعیین خارج از حوصله دریافت خلق ست و حق تعالی بمعرفتش منفرد خبر وی
که آنرا ندانسته و نمیدانند و نخواهند دانست انبیا و اولیا و ملائکه و اصفیا و تمامی علما در نشناختن این علم برابر اند آری علامات
قیامت را اهل علم میدانند زیرا که آنحضرت صلعم در بیان اشراط چه صغری و چه کبری اکثار فرموده و بوقوع شرور و فتن
و هرج و مرج خبر داده تا اهل هر عصر تطبیق آن بحوادث قرن خود کرده تصدیق قیامت نمایند و اهل دانش آن بلیات را
موافق بیان شارع دریافته از وقوع دران پرحذر باشند و بر انتهار از منهیات و ائتمار بمامورات آماده گردند و ازینجا
این امارات منقسم شده اند بسه قسم قسمی آنست که آمد و گذشت و ظاهر شد و رفت و آن امارات بعیده ست که درین باب
بذیل فصول چند بیانش بیاید و در وی مواعظ آخرین بقصص اولین ست دوم آنست که نمایان گشته و منقضی نگردید
بلکه همواره روز افزونست و در ازدیاد و تکامل گوناگون تا آنکه چون بغایت خود برسد کما حقه رنگ عالم دگرگون
شود سوم آنکه امارات قریبه کبیره اند و ساعت متعاقب وست و قیامت در پی او و دیده می آید چنانکه سلک جواهر
بگسلد و دانه ها پی یکدیگر بریزند در اشاعه این سه اقسام را در ابواب مستقله ذکر کرده و این ترتیب غیر مسبوق
واقرب بضبط و انفع برای عوام ست و وارد ست که قیامت سه گونه ست یکے موت بنسبت میت قیامت صغری
ست چنانکه در حدیث آمده من مات فقد قامت قیامته دوم گذشتن یک طبقه مردم که در اعمار متقارب یکدیگر باشند
قیامت وسطی ست عائشه گفت مردی چند از اعراب پیش آنحضرت صلعم آمدند و او را از قیامت پرسیدند
آنحضرت صلعم بسوی خورد ترین ایشان دید و فرمود اگر این زنده ماند ریابد او را پیری تا آنکه قائم شود قیامت

... اخرجه البخاری ... ثم سوم هلاک شدن مجموع عالم بما فیها قیامت کبری ست و مقصود درینجا بیان اقتراب ساعت
کبری ست بظهور اشراط صغری زیراکه قیامت صغری و وسطی را هر یکی می شناسد قال تعالی یا ایها الناس اتقوا
ربکم ان زلزلة الساعة شیء عظیم یوم ترونها تذهل کل مرضعة عما ارضعت وتضع کل ذات حمل حملها وتری الناس سکاری
وما هم بسکاری ولکن عذاب الله شدید آمدیم برآنکه درین باب چند فصل ست **فصل اول** اشراط جمع شرط ست بفتح
شین معجمه و شرط علامت و نشان چیزی را میگویند و اشراط ساعت عبارت ازان امورست که پیش از ظهور مهدی
علیه السلام واقع شوند و قیامت و وقت قیامت را ساعت ازان گویند که آمدن وی مبهم ست و هر دمی ساعت که
هست وجود او منتظر و محتمل ست **اول و اقدم** اشراط ساعت وجود باجود آنحضرت ست صلعم چنانکه در حدیث
انس رضی الله عنه آمده که فرمود آنحضرت صلعم برانگیخته شده ام من با قیامت همچو این دو انگشت که سبابه و وسطی باشند
اخرجه البخاری و مسلم قتاده رضی الله عنه که یکی از راویان این حدیث ست گفته مراد حضرت آنست که همان مقدار که وسطی بیشتر
از سبابه ست بعثت من پیش از قیامت نیز همان مقدارست که من اندکی پیشتر آمده ام و قیامت از پس رسیده می آید گویم مؤید
این ست حدیث مستورد بن شداد نزد ترمذی که فرمود آنحضرت صلعم مبعوث شده ام من در نفس ساعت یعنی در ابتدای
کار قیامت و اوائل علامات آن چه نفس بمعنی ابتدای چیزی را گویند چنانکه طلوع و ظهور فجر را تنفس صبح گویند فسبقتها
پیش کردم من ساعت را چنانکه پیشی کرد وسطی سبابه را و اشارت کرد بدو انگشت مذکور و ازینجا مستفاد میشود
که این بیان آنحضرت ست نه بیان قتاده پس در حکم مرفوع باشد و بعضی گویند مراد اتصال دعوت آنحضرت ست بقیامت
که دینی و ملتی دیگر درمیان آن متخلل نیست چنانکه درمیان این دو انگشت اصبعی دیگر نیست و درین ناظرست آنچه کرمانی
شارح بخاری گفته که چون آنحضرت این حرف گفت هر دو انگشت برابر شد باز بحالت اصلی طبیعی که تقدم و تاخراست
عود کرد و انس رضی الله عنه گفت فرمود آنحضرت صلعم که حال این دنیا در نزدیک رسیدن بفنا و هلاک و قرب آن با
قیامت همچو جامه ایست که پاره کرده شد از اول تا آخر آن و باقی مانده معلق بیک رشته که در آخر اوست نزدیک ست
که گسسته شود این رشته رواه البیهقی فی شعب الایمان یعنی دنیا بتمامی فانی گردد و این نیز ناظرست در آخریت این الف از
الوف عمر دنیا قال علی علیه السلام ؏ انما الدنیا فناء * لیس للدنیا ثبوت * انما الدنیا کبیت * نسجته العنکبوت * مولوی
رفیع الدین دهلوی در رساله حشریه نوشته اند که اول علامت قیامت وجود برکت آمود حضرت خاتم النبیین و وفات
آنجناب ست صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم زیراکه بوجود آنجناب یکنوع کمال که اشرف کمالات ست یعنی نبوت و رسالت
از عالم منقطع شده و بوفات ایشان علم وحی و خبر آسمانی موقوف گشت و برای ایشان حکم جهاد که خالی کردن روی
زمین از مفسدان ست نازل گشت و این همه شعبه های قیامت کبری ست انتهی در اشاعه در ذکر امارات بعیده
گفته که از انجمله ست موت نبی صلعم و آن از بزرگترین مصیبت هاست در دین و ازینجاست که آنحضرت صلعم فرمود
چون مصاب شود یکی از شما بمصیبتی پس باید که یاد کند مصیبت خود را بمن که آن اعظم مصائب ست رواه ابو سعید
عن عطا بن ابی رباح و گفت عائشه رضی الله عنها که فرمود آنحضرت صلعم هر که مصاب شود از شما بمصیبتی پس باید که عزا

کند مصیبت خود را بمن از مصیبت خودش که رسیده است او را پس بدرستیکه مصاب نشود هیچیکی از امت من بعد از من بمانند مصیبت من رواه الطبرانی فی الاوسط و روایت ست از ام سلمه رضی الله عنها که وی ذکر کرد وفات آنحضرت را و گفت چه مصیبت ست آن که نرسید ما را بعد از ان هیچ مصیبتی مگر آنکه سبک شد چون ذکر کردیم مصیبت خود را بمردن آنحضرت صلعم رواه البیهقی و گفت عوف بن مالک رفع کرد آنرا که فرمود آنحضرت صلعم شمار کن شش چیز را پیش از ساعت موت من و فتح بیت المقدس الحدیث و روایت کرد طبرانی از عبد الله بن عمر رضی الله عنهما که گفت فرمود رسول خدا صلعم ای ابن عمر شش خصلت ست که شونده ست در میان شما قبض نبی شما الحدیث و نعیم از حذیفه رضی الله عنه در حدیث طویل آورده که فرمود آنحضرت هیهات هیهات سوگند بکسی که برانگیخت مرا بحق هر آینه خواهید دید آنرا ای حذیفه شش خصلت اول آن موت من ست گفتم انا لله و انا الیه راجعون الحدیث و این اول فتح باب اختلاف ست چنانکه گفتند از ما امیری باشد و از شما امیری و در صحیح ست که نیفشاندیم دست های خود را از خاک قبر رسول خدا صلعم تا آنکه انکار کردیم دلهای خود را انتهی ابن الجوزی گفته بود مردی از اهل مدینه چون می رسید او را مصیبت می آمد او را برادرش و مصافحه میکرد و میگفت ای بنده خدا بترس خدا را زیرا که در رسول خدا ست پیروی نیک قال قائلهم ؎ اصبر لکل مصیبة و تجلد ﴿ و اعلم بان المرء غیر مخلد ﴿ و اصبر کما صبر الکرام فانها ﴿ نوب تنوب الیوم تکشف فی غد ﴿ و اذا اصبت مصیبة تشجی بها ﴿ فاجبر مصابک بالنبی محمد ﴿ و قال آخر ؎ تذکرت لما فرق الدهر بیننا ﴿ فعزیت نفسی بالنبی محمد ﴿ و قلت لها ان المنایا سبیلنا ﴿ فمن لم یمت فی یومه مات فی غد ﴿ بخاری روایت کرده که چون مدفون شد آنحضرت صلعم آمد فاطمه علیها السلام و گفت چگونه خوش شد نفسهای شما که خاک انداختید بر رسول خدا صلعم و در روایتی دیگر آمده که چون فارغ شدند از دفن آنحضرت صلعم بیرون آمد فاطمه علیها السلام و گفت ای ابا الحسن دفن کردید رسول خدا را گفت آری فرمود چگونه خوش گشت دلهای شما که خاک انداختید بر آنحضرت آیا نبود نبی رحمة گفت آری و لیکن نیست رد برای امر خدا پس نشست فاطمه رضی الله عنها و ندبه کرد بر آنحضرت و گفت یا ابتاه و ارسول الله و انبی الرحمة اکنون وحی نیاید و آمدن جبرئیل منقطع شود بار خدایا ملحق کن جان مرا بجان او و سیر گردان مرا بنظر بسوی روی او و محروم مگردان مرا از اجر وی و شفاعت وی روز قیامت و در روایتی ست که خاک قبر مبارک را بگرفت و بو کرد و این ابیات بخواند ؎ ما ذا علی من شم تربة احمد ﴿ ان لا یشم مدی الزمان غوالیا ﴿ صبت علی مصائب لو انها ﴿ صبت علی الایام صرن لیالیا ﴿ و ذکر کرده ست ابو العباس قصار در شرح قصیده برده که چون محقق شد نزدیک عمر رضی الله عنه موت آنحضرت صلعم بقول ابی بکر صدیق رضی الله عنه گریست و گفت پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا البته ناله کرد جذع در فراق تو که بران خطبه می خواندی تا آنکه نهادی دست خود بران پس ساکن شد پس امت تو سزاوارترست بناله کردن بر تو چون مفارقت کردی ایشانرا پدر و مادر من فدای تو باد ای رسول خدا هر آینه رسید فضیلت تو نزد خدا بحدی که گردانید طاعت ترا طاعت خود پس گفت من یطع الرسول فقد اطاع الله پدر و مادرم فدایت باد ای رسول خدا هر آینه بزرگی تو نزد خدا تا آنجاست که برانگیخت ترا آخرین انبیا و ذکر کرد ترا در اول ایشان و گفت لقد اخذنا من النبیین میثاقهم و منک و من نوح بابی انت و امی یا رسول الله رسید فضیلت تو

مر دهان با اجالد و در جنان دوست دارند که اطاعت تو میکردند حالانکه آنها در طبقهای دوزخ معذب اند میگویند
یا لیتنا اطعنا الله و اطعنا الرسول و بالجمله انتقال آنحضرت ازین دار فنا بدار بقا اول علامت قیامت و اعظم مصائب ست
و در حق امت و بتحقیق مرثیه کردند آنحضرت را ابوبکر صدیق و عایشه صدیقه و عمه آنحضرت صفیه و ابوسفیان بن ابی الحارث
بن عبد المطلب و حسان بن ثابت رضی الله عنهم و غیر ایشان ابوسفیان گفته شعر ارقت فبت لیلی لا یزول ✽ و لیل اخی
المصیبة فیه طول ✽ و اسعدنی البکاء و ذاک فیما ✽ اصیب المسلمون به قلیل ✽ لقد عظمت مصیبتنا و جلت ✽ عشیة قیل قد
قبض الرسول ✽ و اضحت ارضنا مما عراها ✽ تکاد بنا جوانبها تمیل ✽ فقدنا الوحی و التنزیل فینا ✽ یروح به و یغدو جبرئیل
و ذاک احق ما سالت علیه ✽ نفوس الناس او کادت تسیل ✽ نبی کان یجلو الشک عنا ✽ بما یوحی الیه و ما یقول ✽ و یهدینا
فلا نخشی ضلالا ✽ علینا و الرسول لنا دلیل ✽ افاطم ان جزعت فذاک عذر ✽ و ان لم تجزعی ذاک السبیل ✽ فقبر ابیک
سید کل قبر ✽ و فیه سید الناس الرسول ✽ و گفت حسان شعر کنت السواد لناظری ✽ فعمی علیک الناظر ✽ من شاء
بعدک فلیمت ✽ فعلیک کنت احاذر ✽ و تفصیل مراثی و دیگر وقائع ولادت و وفات و مرض و غسل و تکفین و نماز
غیره بر آنحضرت صلعم و ارتحل دیگر ست و در مبسوطات مذکور و قدری صالح ازان در رساله ما ثبت بالسنة فی ایام السنة
مسطور این ابیات هم از انجاست والله الموفق **فصل دوم** و از جمله امارات بعیده ست قتل امیر المومنین عثمان
بن عفان رضی الله عنه و آنحضرت صلعم در چند حدیث ازان خبر داده ثوبان گفته فرمود رسول خدا صلعم می ترسم بر امت خود
مگر امراء و ملوک گمراه کننده را و چون نهاده شود شمشیر در امت من برداشته نشود تا روز قیامت اخرجه الترمذی و
ابوداؤد و این اشارت ست بفتنه قتل عثمان که اول فتنه اسلام ست و همیشه ماند در ملوک اسلام و هنوز باقی ست
و بماند تا قیامت و عوف بن مالک اشجعی گفته فرمود رسول خدا صلعم شمار کن شش چیز را پیش از قیامت یکی موت من
دیگر فتح بیت المقدس سوم کثرت موت و وبا چهارم کثرت مال تا آنکه یکی را صد اشرفی دهند و وی ناخوش باشد
پنجم فتنه که باقی نماند هیچ خانه از عرب مگر که در آید دران ششم صلح میان شما و بنی اصفر و ایشان غدر کنند و با شما
هشتاد نشان برای جنگ شما بیایند زیر هر نشان دوازده هزار کس باشند اخرجه البخاری گویم وفات آنحضرت صلعم معلوم ست
و فتح بیت المقدس بعهد عمر بن خطاب شده و وبا در ملک شام افتاده تا آنکه در سه روز هفتاد هزار کس لقمه دهان
اجل شدند و کثرت مال بزمانه عثمان و عمر بن عبد العزیز بوده و هم در عهد مهدی منتظر شود و مراد بفتنه عرب فتنه قتل
عثمان رضی الله عنه ست صلح و حرب با روم قریب قیامت شود عبد الله بن الزبیر رضی الله عنه گفته که گفت آنحضرت صلعم روز فتح مکه مر
قریش بطریق صبر باز فرمود کشته نشود هیچ قریشی بعد ازین روز بطور صبر مگر مردیکه کشت عثمان بن عفان را پس بکشید او را پس اگر کشید
کشته شود بهجو کشته شدن بز ان رواه البزار و الطبرانی و مرویست از ابوهریره رضی الله عنه که وی گفت در حالیکه عثمان محصور بود شنیدم
رسول خدا را میگفت قریب ست که باشد فتنه و اختلاف گفتیم پس چه میفرمائی ما را ای رسول خدا فرمود بر شما است لزوم امیر و اصحاب او و اشارت کرد
بسوی عثمان رواه الحاکم و صححه و البیهقی و گفت عایشه که بخواند آنحضرت عثمان را و سرگوشی کردن گرفت با وی گونه عثمان متغیر میگردید
پس روزیکه شد یوم الدار گفتیم ایا قتال کنیم گفت عثمان نه بدرستیکه آنحضرت صلعم عهد کرده است بسوی من با مری

پس من صاحبه آنرا رواه ابن ماجه والحاکم وصححه والبیهقی و ابونعیم و روایت است از عبدالله بن حواله که فرمود آنحضرت صلعم
هجوم میکنند بر مردی معتجر بچادر و بیعت میگیرد مردم را از اهل جنت پس هجوم آوردم و وی معتجر بود و بر در حجره بیعت می گرفت
رواه الحاکم وصححه و گفت کعب بن مرة رضی الله عنه شنیدم آنحضرت را صلعم ذکر کرد فتنه را و نزدیک گردانید آنرا
پس گذشت مردی مقنع در جامه فرمود اینکس آنروز بر هدایت باشد پس برخاستم بسوی وی پس ناگاه وی عثمان است
رضی الله عنه و مروی است از عائشه که گفت فرمود رسول خدا صلعم مر عثمان را که بدرستی که خدا پوشاننده است
قمیصی یعنی ترا خلافت دهنده است پس اگر اراده کنند ترا منافقان بر خلع آن پس خلع مکن آنرا و گفت انس رضی الله عنه
فرمود رسول خدا صلعم ای عثمان بدرستی که نزدیک است که والی شوی تو خلافت را بعد از من و قریب است که اراده کنند
ترا منافقان بر خلع وی پس مگذار و خلع مکن خلافت را و روزه دار آنروز و افطار کن نزد من رواه ابن عدی وابن عساکر
و مرویست از حذیفه رضی الله عنه که گفت اول فتن قتل عثمان است و آخر فتن خروج دجال و زیاده کرد ابن عساکر در
روایت خود سوگند بکسی که جان من بدست اوست نیست هیچ مردی که در دل او مثقال دانه از قتل عثمان است
مگر پیرو شود دجال را اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد بوی در قبر خود نعوذ بالله منه ابن مسیب که از کبار تابعین
است گفته چون واقع شد فتنه نخستین که پیش از ان فتنه در اسلام نبود یعنی قتل عثمان باقی نماند دران احدی از اصحاب بدر
باز واقع شد فتنه دوم یعنی واقعه حره و باقی نماند دران هیچیکی از اصحاب حدیبیه باز واقع شد فتنه سوم و مرتفع نشد و در مردم
قبیحی و قوت باشد اخرجه البخاری و در مجمع البحار گفته این فتنه حجاج بن یوسف است در حرب عبدالله بن الزبیر در سنه
هفتاد و چهار و بعضی گفته اند خروج ابن حمزه خارجی است بزمانه مروان بن الحکم و قیل فتنه ازارقه است و راجح آنست که
اول فتنه قتل عثمان و دوم فتنه واقعه حره است و ابن عمر گفته فرمود رسول خدا صلعم چون راه رود امت من خرامان
به تکبر و خدمت کنند ایشانرا ملوک فارس و روم مسلط گرداند خدا بدان امت را بر خیار ایشان اخرجه الترمذی واستغربه
و این خبر بعد فتح روم و فارس واقع شد و مراد بتسلط شرار بر خیار تسلط قتله عثمان است بر وی رضی الله عنه و غلبه
بنی امیه بر بنی هاشم **سبب قتل وی رضی الله عنه** باختصار این است که بعض امور را بر وی انتقاد کردند
از انجمله این است که وی محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنهما را والی مصر ساخت و چون محمد روانه شد در بعض طریق غلام
عثمان را بر ناقه دید که متوجه مصر است پس او را گرفتار کرده آوردند و خبر پرسیدند وی هیچ خبر نداد ناچار تفتیش وی
نمودند با وی کتابی دیدند که بسوی عامل مصر نوشته شده بود و دران او را امر کرده بود بقتل محمد مذکور پس محمد بمدینه
برگشت و چهار هزار اوباش مصر و تمیم و غیرها نزد وی فراهم شدند ابن عدی رئیس ایشان بود و چون از عثمان رضی الله
عنه پرسیدند لاعلمی خود از حال کتاب و غلام مذکور ظاهر کرد گفتند این کار مروان است و خط او را نیز شناختند و
عثمان را گفتند که مروان را بما حواله کن وی نداد گفتند پس خود را معزول کن اینهم نکرد و بسبب حدیثی که سابق مذکور شده
در هنگامه هجوم ایشان بر مدینه عثمان رضی الله عنه برای نماز بیرون می آمد و ایشان تا یکماه در پس وی نماز میکردند
چون در جمعه آخر بیرون آمد آنقدر سنگریزه ها بر وی زدند که از منبر بیفتاد و با ایشان نماز کردن نتوانست پس آنروز

ابوامامه سهل بن حنیف امامت نماز کرد و پس وی را نیز منع کردند و گاهی ابن عدی و گاهی کنانه بن بشر با مردم نماز میگذارد
و این حال تا ده روز ماند و بعد طلحه که نماز میکرد با ایشان و اکثر امامت نماز علی علیه السلام می نمود و نماز عید هم وی رضی الله
عنه با ایشان بگذارد بعده محاصره کردند عثمان را رضی الله عنه ده روز یا چهل روز و جمع میان این هر دو قول باین طریق
ست که تا سه روز برای نماز بیرون می آمد و ده روز بر وی در حصار تشدید کردند و از بیرون آمدن برای نماز مانع
گشتند پس انصاریان بر دروازهٔ او آمده گفتند ای امیر المومنین اگر خواهی انصار خدا باشیم دو بار عثمان فرمود مرا
هیچ حاجت نیست بدرستیکه آنحضرت صلعم با من عهدی کرده ست و من بران صابرم پس تر علی علیه السلام با جماعتی از بنی
هاشم باراده نصرت در رسید عثمان گفت هر که مرا عهدی بذمهٔ او باشد از قتال باز ماند پس علی مرتضی دستار خود در صحن
خانه بینداخت و گفت ذلک لیعلم انی لم اخنه بالغیب و ان الله لا یهدی کید الخائنین و هم چنین چون عبد الله بن سلام نزد وی آمد
پرسید چرا آمدی گفت برای نصرت تو فرمود بیرون رو و مردم را از من دور کن بیرون خانه بودن تو بهترست مرا
از درون بودن، عبد الله بن سلام از نزد وی بیرون آمد و گفت ایها الناس نام من در جاهلیت فلان بود رسول الله
صلعم نامم عبد الله نهاد و در من چند آیت کتاب الله نازل شده شهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فآمن و استکبرتم و قل کفی
بالله شهیدا بینی و بینکم و من عنده علم الکتاب بدرستی که خدا تعالی را تیغی ست در میان کرده شده از شما و فرشتگان همسایه
شما بوده اند درین شهر شما که در وی نبی شما فرود آمده پس بترسید از خدا در حق این مرد که بکشید او را پس سوگند بخدا
که اگر بکشید شما او را برانید همسایه های خود را که فرشتگان اند و هر آینه بیرون آید تیغ خدا که در نیام ست از شما پس مغمود
نشود تا روز قیامت گفتند این یهودی را بکشید و عثمان را نیز بکشید اخرجه الترمذی و بالجمله نوبت بآن رسید که
آب شیرین را از وی رضی الله عنه منع کردند علی علیه السلام او دید اینحال حسن و حسین و عبد الله بن جعفر علیهم السلام را
با جوانان بنی هاشم با سه مشک آب فرستادند بلوائیان حایل شدند ایشان بر آنها حمله آوردند تا آنکه امام حسن یا حسین علیهما
السلام زخمی شدند و خون بر روی مبارک ایشان روان شد اما آب را تا عثمان رسانیدند بعده چون اینحال
دیدند دروازه را گذاشته از پس پشت خانه نقب زدند درون خانه غلامان بسیار از ان عثمان بودند خواستند
که بلوائیان را منع کنند عثمان فرمود هر که سیف خود بمیان کند آزادست و ایشان را از مدافعه منع کرد و منجمله کسانیکه
در خانه در آمدند یکی محمد بن ابی بکر بود پس عثمان رضی الله عنه او را بعض مناقب اسلام خود بیاد داد و گفت سوگند
میدهم ترا بخدا که آیا نمیدانی چنان و چنین از حال من و محمد بجواب سخنی هی میگفت آری میدانم پس تر گفت اگر پدرت
ابوبکر این جای ترا از من هر آینه بد می نمود او را پس بیرون رفت محمد و در آمد جماعتی دیگر و شهید کرد او را رضی
الله عنه و این واقعه در اوسط ایام تشریق رو داد در حالیکه مصحف پیش وی نهاده بود در سنه سی و پنج از هجرت
در عمر هشتاد و هشت و کم و زیاده ازین نیز گفته اند و در شب روز قتل خود آنحضرت صلعم را بخواب دید که میفرماید برای عثمان
افطار کن نزد ما پس صبح روزه دار برخاست و کشته شد و وی صائم بود و آن منبع در مسند خود از طریق نعمان
بن بشیر از نائله بنت الفرافصه زن عثمان رضی الله عنه روایت کرده که گفت چون محصور شد عثمان روزه دار شد

وقت افطار آب شیرین طلب کرد منع کردند پس بخواب رفت چون وقت سحر شد گفت آنحضرت صلعم نظر کرد برین
از این سقف بادی دلوی از آب بود و گفت بنوش ای عثمان پس نوشیدم تا آنکه سیراب شدم بیشتر گفت زیاده کن باز
نوشیدم تا آنکه پر شدم و مروی است از مهاجرین حبیب که فرستاد عثمان رضی الله عنه کسی نزد عبدالله بن سلام و وی محصور
بود و گفت بردار سر خود را و ببین این کوّه را بدرستی که آنحضرت صلعم اشراف کرد از این سوراخ امشب و گفت ای عثمان محاصره
کردند ترا گفتم آری پس فرو آویخت دلوی از آب و نوشیدم از آن و می یابم برد آن بر جگر خود و بیشتر فرمود اگر خواهی غالب کنم خدا را پس
نصرت دهد ترا بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم افطار را نزد آنحضرت صلعم پس کشته شد همان روز
اخرجه الحارث بن ابی اسامة فی مسنده جلال الدین سیوطی در تنویر و ابن باطاس در مزیل الشبهات از عبدالله بن سلام
آورده که گفت آمدم عثمان را و وی محصور بود پس گفت مرحبا ای برادر دیدم رسول خدا صلعم درین خوخه که میفرماید آیا محاصره
کردند ترا گفتم آری فرمود تشنه کردند ترا گفتم آری پس آویخت دلوی که در وی آب بود و نوشیدم از آن چندانکه
سیراب شدم تا آنکه می یابم سردی آن در میان هر دو پستان و میان هر دو دوش خود و فرمود و اگر خواهی
منصور شوی بر ایشان و اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم اینکه افطار کنم نزد وی پس کشته شد عثمان بن
عفان رضی الله عنه همان روز و گفت عدی بن حاتم رضی الله عنه شنیدم آوازی روزیکه کشته شد عثمان مژده باد ای ابن
عفان بروح و ریحان بشارت باد ای ابن عفان برب غیر غضبان شاد شو ای ابن عفان بغفران و رضوان پس التفات
کردم و هیچ یکی را ندیدم رواه ابو نعیم و گفت زر بن حبیش دفن کردیم عثمان را هنگام شب پس فرو گرفت ما را سوادی
از پس پشت ما پس ترسیدیم تا آنکه نزدیک بود که برگردیم پس ندا کرد منادی نیست ترس بر شما ثابت باشید آمده
ایم تا حاضر شویم او را با شما پس بود زر که میگفت والله که این ملائکه بودند اخرجه الطبرانی و ابونعیم و هم ابونعیم از عروه
روایت کرده که مکث کرد عثمان در حش کوکب که نام موضعی است بمدینه ۳ روز دفن نمیکردند او را تا آنکه
آواز داد هاتف دفن کنید و نماز مگزارید بروی که خدا تعالی نماز کرد بروی و آنانکه خروج کردند بروی عبدالرحمن
بن عدیس بلوی و کنانه بن بشر رئیس خوارج بودند و غیر ایشان که با اهل مصر آمدند و خلقی از اوباش مردم بروی فراهم
گردیدند و عبدالرحمن مذکور و اصحاب و بعد یکسال تا از این واقعه بجبل لبنان کشته شدند و در حدیث آمده که آنحضرت
فرمود صلعم بیرون آیند مردم که بیرون روند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه کشته شوند در جبل لبنان
رواه البیهقی و ابونعیم و اورده السیوطی فی الخصائص الکبری و هم ابونعیم از عثمان بن مره عن امه روایت کرده
که گفت مادر وی شنیدم جن را که نوحه میکردند بر عثمان بالای مسجد رسول خدا صلعم تا ۳ شب پس از آنچه گفتند
شب سنگریزه زدن وی این ست ۵ اذ یرعون بالصیحة الصلاب ⁂ ثم جاؤا ابکرة ینعون صقرا کالشهاب ساقط بهم
فی الضحی ذا المجلس فکاک الرقاب ⁂ و بود علی علیه السلام هنگام قتل وی در زمینی که مر او را بود و چون خبر قتل وی انجا
شنید از شدت سماعش دهشت کرد و از انجا آمده امام حسن علیه السلام را طمانچه زد و در سینه حسین علیه السلام هم مشتی
... عبدالله بن جعفر و ابن الزبیر را سخت گفت و فرمود آیا کشته شود عثمان و شما زنده باشید پس اعتذار کردند

اینها بعد م علم خود و بصحت رسیده که عثمان رضی الله عنه از سوراخ نظر کرده و علی علیه السلام را گفت ای ابوالحسن
اینکه می بینم که بر پشت سواری کرده گفت صبر کن ای ابا عبد الله پس سوگند بخدا غائب نشده ام از رسول خدا صلعم وقتیکه
بودیم ما بر کوه احد پس بجنبش آمد کوه و ما بروی هستیم پس گفت آنحضرت ثابت باش ای احد بدرستی که نیست بر تو
مگر نبی یا صدیق یا شهید و سوگند بخدا اگر تو کشته شوی و من هم کشته شوم با تو یعنی بعد تو و کشته شود طلحه و زبیر
صحیح شده که وی طلب شهادت کرد جماعتی را از صحابه که از ایشان اند علی و طلحه و زبیر بر اینکه وی خرید جنت را
از آنحضرت صلعم چند بار پس گواهی دادند ایشان را خروج کنندگان بر وی و گفتند که اینها راست گفته اند ولیکن تو
تغییر کردی عثمان گفت وای بر شما چگونه تغییر کند کسی که حال وی این باشد پس تر ذکر کرد اینها در حق غیر وی نیز چنین
خواهند گفت و همچنان شد که وی گفته بود زیرا که گفتند آنها در حق علی علیه السلام وقتیکه خارج شدند بر وی خوارج
استشهاد کرد وی علیه السلام صحابه را در خصوصیات خود و گواهی دادند از برای وی پس گفتند آری اینها راست است میگویند
ولیکن تو تغییر کردی و در اصابه گفته حصروه فی داره و اجتمع جماعة یحمونه منهم فکان ینهاهم عن القتال الی ان تسوروا علیه
من دار الی دار فدخلوا علیه فقتلوه فعظم ذلک علی اهل الخیر من الصحابة و غیرهم و انفتح باب الفتنة فکان ما کان و بالله المستعان
انتهی و در جذب القلوب الی دیار المحبوب در ذکر قبر وی رضی الله عنه نوشته که ابن شبیه نقل میکند که چون خواستند
که عثمان بن عفان را در حجره آنحضرت صلی الله علیه و سلم دفن کنند و از عائشه نیز در زمان حیات خود در بعضی حقیقت
گرفته بود مصریان ازین سخن ابا نمودند و نگذاشتند که او را در انجا دفن کنند بلکه از نماز گزاردن بر وی و دفن
کردن نیز مانع آمدند ام حبیبه بنت ابی سفیان که از امهات المؤمنین بود بر در مسجد آمده ایستاد و گفت و الله بگذارید مرا
که این مرد را دفن کنم والا بیرون آیم و کشف ستر رسول الله صلعم بکنم بعد ازان از منع دفن او باز آمدند در شبانگاه
آنروز که او را قتل کرده بودند جبیر بن مطعم و حکیم بن حزام و عبد الله بن الزبیر و بعضی دیگر از اصحاب آمدند و او را از
انجا که افتاده بود برداشته به بقیع بردند و اراده دفن در انجا نیز جماعه از ایشان مانع آمدند تا در حش کوکب که بستانی
بود در شرقی بقیع و تعلق بابان بن عثمان داشت بردند و جبیر بن مطعم و جماعه دیگر بر وی نماز گزاردند و درین موضع
قبری حفر کردند و او را در وی نهادند و دری که بر بالای آن افگندند و مدفن او را بآن پوشیدند و برگشتند
این حش کوکب موضعی بود خارج بقیع که مردم از دفن موتی در وی کراهت میداشتند آورده اند که روزی عثمان
رضی الله عنه در انجا استاده بود و میگفت باشد که مردی صالح هلاک گردد و درینجا مدفون شود بدان جهت مانوس
مردم شود و اول کسی که دران زمین مدفون گشت عثمان بود رضی الله عنه بعد از وی مروان در وقتیکه از جانب معاویه
عامل مدینه شده آن موضع را داخل بقیع گردانید و سنگی را که رسول الله صلعم بر سر قبر عثمان بن مظعون علامت گذاشته بود
تا مردم بر حوالی آن مقبره سازند و فرموده بود لاجعلنک للمتقین اماما بر داشت و بر قبر عثمان بن عفان نهاد و امر کرد
تا مردم را گرد مقبره وی دفن کنند انتهی درینوقت این قبر در بقیع واقع است و بالای آن گنبدی ساخته اند اما در
دفعه محمد بن عبد الوهاب چون جنابان بقیع را با خاک برابر کردند صحت تعیین موضع قبر هیچیکی از اهل بقیع باقی نماند

فصل سوم

و از انجمله ست قصهٔ جمل و تخمین ست اگرچه احیاناً سوقی خارج از ارض بقیع نیست لیفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید
جمل علی و طلحه رضی الله عنهما گفته اند فرمود آنحضرت صلعم زبیر را آیا دوست میداری علی را آگاه باش که سرانجام ست که خروج کنی
بر وی و مقاتله کنی با وی و تو او را ظالمی اخرجه الحاکم و روایت ست از عایشه که گفت ذکر رسول خدا صلعم چگونه باشد یکی
از شما ای زنان چون قبیله آواز کنند او را سگان حوأب رواه احمد و الحاکم و فرمود آنحضرت صلعم زنان خود را کدام یک از شما ست
صاحب شتر بسیار موی برود با خروج کند تا آنکه آواز کنند او را سگان حوأب کشته شوند از جانب راست و چپ او کشتگان بسیار
و نجات یابد بعد از آنکه نزدیک بمعی دیعنی بهلاک اخرجه ابن ابی شیبة و البزار بسند رجاله ثقات عن ابن عباس و الحاکم من حدیث
قیس بن ابی حازم کمال الدین دمیری در حیوة الحیوان گفته که گفت ابن دحیه عجب ست از ابن العربی که چگونه انکار کرد این
حدیث را در کتاب العواصم من القواصم و ذکر کرد که یافته نمیشود آنرا اصلی حالانکه این حدیث اشهر از فلق صبح ست و گفت
ابی رافع که فرمود آنحضرت صلعم علی را قریب ست که باشد میان تو و عایشه امری گفت علی پس من بدبخت ترین مردم باشم گفت نه و لکن اگر چنین باشد باز گردان او را بسوی مامن او رواه احمد و الطبرانی و روایت کرد نعیم بن حماد
در فتن بسند صحیح از طاوس که فرمود رسول خدا صلعم زنان خود را کدام یک از شما آواز کنند چنان و چنین پس خندید عایشه بطور
تعجب فرمود ببین نباشی تو ای حمیرا و روایت ست از ام سلمه رضی الله عنها که ذکر کرد آنحضرت صلعم خروج بعض امهات المؤمنین
را پس خندید عایشه پس فرمود آنحضرت ببین ای حمیرا نباشی تو پس التفات کرد بسوی علی و گفت اگر والی شوی
چیزی را از امر وی پس نرمی کن با وی رواه الحاکم و صححه و البیهقی و گفت حذیفه رضی الله عنه اگر حدیث کنم شما را که بعض
امهات المؤمنین غزا کنند شما را در لشکری و بزنند شما را بسیف راست گو نگوئید مرا گفتند سبحان الله کدام کس تصدیق
کند این را گفت حذیفه آمد شما را حمیرا در لشکری میراند در آن گوزخران را رواه الحاکم و صححه و البیهقی و گفت خبر داد با من حذیفه
دمی پیش از مسیر عایشه رضی الله عنها **اما سبب قصهٔ جمل** پس حافظ ابن حجر در فتح الباری شرح صحیح بخاری
گفته که جمع کرده ست عمر بن شبه در کتاب اخبار البصره قصهٔ جمل را مطول و مفصل و ما اینجا تلخیص وی میکنیم و آنچه
بسند صحیح یا حسن آورده بر آن اقتصار مینمائیم انتهی و حاصل این مقتضر بر وجه اختصار درینجا این ست که چون قتل عثمان
رضی الله عنه را روز فرو داشد علی بن ابی طالب علیه السلام با سفیان ثقفی درون مسجد آمد دید که جماعتی بر طلحه فراهم
آمده ست ابو جهم بن حذیفه بیرون آمد گفت ای علی آیا نمی بینی علی هیچ نگفت و بخانهٔ خود در آمد ثرید پیش وی آوردند
بخورد و پستر گفت کشته شود پسر عم من و غلبه کرده شود بر ملک و این گفته بیرون آمد مردم او را در بازار مدینه پیش
آمدند و گفتند که بکشا دست خود بیعت کنیم ترا فرمود تا آنکه مشوره کنند مردم بعضی از ایشان گفتند که اگر مردمان
بعد قتل عثمان با مصار خود برگردند و بعد کشته قائم نشود از اختلاف و فساد امت امن نگردد پس اشتر دست او را
بگرفت و بیعت کردند و رفت وی کرم الله وجهه بسوی بیت المال و کشاد آنرا مردمان چون این خبر شنیدند طلحه
را بگذاشتند و او را و غیر او را با وی برابر نگرفتند بعده کسی را بسوی طلحه و زبیر فرستاد آن هر دو نیز بیعت
کردند و باز از بیعت و خذلان عثمان نادم شده طالب قتل قتلهٔ عثمان شدند حضرت امیر هیچ جواب نداد زیرا که قاتل

معلوم نبود و انتظار محاکمهٔ اولیاء عثمان بسوی خود میفرمود طلحه و زبیر اذن عمره خواستند از ایشان عهد گرفته بسوی
مکه رفتند و این هر دو با عایشه رضی الله عنها متفق بوده طالب خون عثمان شدند یعلی بن امیه که عامل عثمان بود بر صنعاء و مردی
متمول عظیم الشان بود نزد عثمان برای حج قدوم آورده و این هر دو را اعانت کرد چهار صد هزار و هفتاد مرد را از قریش
سواری داد و برای عایشه شتری خرید کرد به هشتاد دینار که آنرا عسکر میگفتند و بود علی علیه السلام که میگفت
هیچ میدانید که بکدام کس مبتلا شدم باطوع مردم در مردم عایشه و با عقل و ادهی مردم طلحه و با شد مردم زبیر و باشر ناکس
یعلی بن امیه پس متوجه شدند بسوی بصره و فرود آمدند بر بعض آبهای بنی عامر و آواز کردند انجا سگان پس گفت
عایشه کدام آبست این گفتند حواب بفتح مهمله و سکون واو و بعد واو همزه پس موحده بر وزن کوکب قاموس گفته
موضعی ست در بصره و حمیری گفته نهریست نزدیک بصره گفت عایشه گمان نمیکنم خود را مگر رجوع کننده زبیر گفت پیشتر
برو تا مسلمانان ترا ببینند و حق تعالی اصلاح ذات البین کند گفت گمان نمیکنم خود را مگر برگردنده شنیدم رسول خدا صلعم
میگفت کیف باحداکن اذا نبحتها کلاب حواب رواه احمد و ابو یعلی و البزار و الحاکم و البیهقی و ابو نعیم عن قیس پس قدوم آوردند در
بصره و تعجب کردند مردم و پرسیدند ایشانرا از سبب مسیر ایشان گفتند که ما بیرون آمده ایم خشمناک برای عثمان و
توبه کنان از آنچه کرده اند از خذلان وی و ابن الاحنف را که عامل علی علیه السلام بود بر بصره گرفتار کردند و ازین
جانب حضرت امیر علیه السلام باستماع این خبر از مدینه منوره با نه صد سوار بجریده آمده بذیقار منزل کرد و شنید که
اهل بصره با طلحه و زبیر فراهم شده اند این معنی بر اصحاب وی کرم الله وجهه گران آمد فرمود سوگند بکسی که نیست خدا
جز او هر آینه ما غالب شویم بر اهل بصره و بکشیم طلحه و زبیر را و فرستاد پسر خود امام حسن و عمار را بسوی اهل کوفه بطلب مدد پس
این هر دو در مسجد آمده بر منبر بر آمدند امام حسن بالای منبر رفت و عمار در اسفل وی بایستاد و سخن کرد و گفت که
امیر المومنین ما را نزد شما فرستاده است بطلب مدد زیرا که مادر ما یعنی عایشه بسوی بصره رفته و ما میگوئیم که وی زوجهٔ پیغمبر
شماست در دنیا و آخرت ولیکن خدای تعالی ما را مبتلا کرده تا بداند که اطاعت او میکنیم یا اطاعت عایشه و گفت حسین
که امیر المومنین میگوید که من یاد میدهم شما را خدا را بمردی که خدا را حق دانسته که برآید و مدد کند پس اگر مظلوم باشم اعانت
من کند و اگر ظالم باشم از من عوض گیرد والله که طلحه و زبیر اول کسانی اند که با من بیعت کردند پس تر بشکستند من
نگزیدم مالی را و نه تبدیل کردم حکمی را پس بیرون آمدند بسوی وی کرم الله وجهه دوازده هزار مرد و چون رسیدند
برخاست قیس بن سعد بن عباده و ابن الکوی و گفتند خبر ده ما را امیر خود که آیا این وصیت است که کرد نزد رسول خدا
صلعم یا رائی ست که تو خود دیده گفت اما والله چون من اول کسی ام که تصدیق کرد رسول خدا را صلعم نباشم اول
کسی که دروغ بست بر وی علیه الصلوة والسلام والله که نیست عهدی از آنحضرت بسوی من ولکن نمرد آنحضرت
ناگاه و نه کشته شد بلکه مکث کرد در مرض خود چند روز و شب موذن می آمد و او را خبر نماز میکرد پس میفرمود
امر کنید ابا بکر را که نماز بگذارد با مردم و گذاشت مرا آنحضرت وی میدید مرتبهٔ مرا و نبودم غائب اگر عهد میکرد
چیزی بمن قائم میشدم بدان تا آنکه زنی از زنان وی صلعم معارضه کرد باوی درین باب گفت که ابا بکر مردی نرم

چون بایستد بجای تو نشنوانند مردم را عمر را امر کن که نماز گذارد با مردم فرمود شما ای زنان صواحب یوسف اید
حضرت صلعم انتقال کرد نظر کردیم که آنحضرت ابو بکر را والی امر دین ما کرده پس کار دنیای خود هم بدو سپردیم
مردم با وی در دیگر مسلمانان وفا نمودم بیعت او را پس بیعت کردم عمر را وفا نمودم پس بیعت کردم عثمان
را مردم آنرا بعده زیادتی کردند مردم بروی و کشتند او را و من برکران بودم از آنها پس والی ساختند مرا
خوف بر دین نمی پذیرفتم پس برجست دران کسیکه نیست سابقه او همچو سابقه من نه قرابت او همچو قرابت من
همچو علم من مراد معاویه است رضی الله عنه گفتند راست گفتی خبر ده ما را از قتال خود با این هر دو صاحب خود
یعنی واحد برادر خود در دین و سابقه و هجره یعنی طلحه و زبیر فرمود این هر دو بیعت کردند مرا در مدینه
و نقض کردند مرا در بصره پس اگر مردی از آنها که بیعت کردند با بکر را خلع کند بجنگیم با او واگر مردی از آنها که بیعت کردند
عمر را خلع کند مقاتله کنیم او را پس تر دعوت کرد ایشان را سه روز تا آنکه چون شد روز سوم در آمدند بروی حسن و
عبد الله بن جعفر رضی الله عنهم و گفتند بسیار کردند در ما زخم را زیرا که قتلهٔ عثمان در هر دو لشکر متفرق بودند
ترسیدند که مبادا اینها صلح بر قتل ما کنند لهذا طرح جنگ انداختند و کودکان هر دو لشکر دشنام دهی
نمودند بعده تیرباران کردند و غلامان و نادانان پیروایشان شدند حضرت علی علیه السلام دو رکعت نماز
دعا نمود و فرمود اگر غالب شوید بر قوم پس نجوئید پشت دهنده را و نه حمله کنید بر زخمی و نگیرید آنچه در مقتل بیابید
هست مرواریشان او شنا نیست و آواز داد علی کرم الله وجهه زبیر را و گفت بیا ترا امان است و تخلیه کرد با وی و گفت
سوگند میدهم ترا بخدا آیا شنیده رسول خدا صلعم میگفت که البته مقاتله کنی تو او را و تو ظالمی برای او پس نصرت داده شود
بر او گفت زبیر یاد دادی مرا چیزیکه فراموشم کنانیده بود روزگار لاجرم مقاتله نکنم ترا پس گفت پسرش نیامده
برای قتال بلکه برای صلح آزاد کن غلام خود را و باز ایست پس آزاد کرد غلام را و توقف نمود و لیکن چون دید که
هنگامهٔ کارزار گرم شده است و از صلح ناامید گشته از هر دو لشکر بیرون رفت و غالب شدند اصحاب امیر المؤمنین علی علیه
السلام و رسید شمار کشتگان بسیزده هزار و کشته شد طلحه رضی الله عنه حاکم از ثور بن مجزاة روایت کرده که گفت
گذشتم بطلحه روز جمل در آخر رمق او پس گفت مرا از کدام کسانی گفتم از اصحاب علی گفت بکشا دست خود بیعت کنم
ترا پس دراز کردم دست خود و بیعت نمود مرا و روان شد هر دو چشم او پس آمدم علی علیه السلام را خبر دادم از حالش
فرمود الله اکبر صدق رسول الله صلعم اباکرد خدای تعالی از اینکه داخل شود طلحه جنت را مگر آنکه بیعت من در گلوی وی
باشد پس جمع کرد مردم را و بیعت گرفت از ایشان و رفت عبد الله بن بدیل بن ورقاء خزاعی نزد عائشه و وی در
هودج بود و گفت ای ام المؤمنین آیا میدانی که من آمده بودم نزد تو وقت کشته شدن عثمان و گفته بودم چه حکم
میکنی مرا پس گفتی که لازم گیر علی را پس خاموش ماند عائشه رضی الله عنها گفت پا شنه زنید شتر را پس عقر
کردند او را و فرود آمد ابو بکر برادر او و مردی دیگر و نهادند هودج را و بردند وی را علی علیه السلام پس حکم کرد بدر آمدن
در خانه و سرزنش و توبیخ نکرد او را و باز گردانید او را باکرام تمام بسوی مدینه نبی علیه السلام و هرگاه که زبیر پشت

داد عمرو بن جرموز در پی او رفت و بکشت و آورد سیف زبیر را نزد علی پس گرفت آنرا و دید و گفت سوگند بخدا که بسیار
کربت ها ست که بکشاده آنرا صاحب این سیف از وجه رسول الله صلعم و اذن خواست از وی ابن جرموز پس وی بر کرد در
اذن دادن او پس گفت وی که من قاتل زبیرم فرمود بکشتی تو ابن صفیه را و فخر کنی بگیر جای خود را از آتش دوزخ و حواری
رسول خدا ست علیه الصلوة والسلام شنیدم آنحضرت را میفرمود قاتل ابن صفیه در دوزخ ست آمد عمران بن طلحه نزد علی پس
گفت علی مرحبا با بن اخی من نگرفته ام مال شما را و لکن ترسیدم بروی سفهار ابر و و مال خود بگیر من امید وارم که من و
طلحه و زبیر از آن کسان باشیم که حق تعالی در حق ایشان فرموده ونزعنا ما فی صدورهم من غل اخوانا علی سرر متقابلین
بعده ابن عباس را امیر مدینه کرده خود وی بکوفه برگشت عروه گفته عایشه را گفتم کدام کس دوست تر بود نزد رسول خدا
صلعم گفت علی بن ابی طالب گفتم چیست سبب خروج تو بروی گفت چرا بر پی گرفت پدر تو مادر ترا گفتم این خود تقدیر خداست
گفت اینهم تقدیر خداست و ذکر کرده شد عایشه را یکبار روز جمل گفت مردم روز جمل میگویند گفتند آری گفت من دوست
داشتم که می نشستم چنانکه بنشست غیر من که این احب ست بسوی من از آنکه می زائیدم از رسول خدا صلعم ده کس همه
ایشان مانند عبد الرحمن بن الحارث بن هشام می بودند گفت ابو بکره شنیدم آنحضرت را میفرمود خروج کنند قومی هلاک
شوند که رستگار نشوند قائد ایشان زنی باشد قائد در جنت ست رواه البزار والبیهقی و مروی ست از ابو البختری
که پرسیده شد علی کرم الله وجهه از اهل جمل که آیا مشرک اند اینها گفت ایشان خود از شرک گریخته اند گفته شد منافقان
اند گفت ذکر نمی کنند منافقان خدا را الا اندکی گفته شد پس کیانند اینها فرمود اخواننا بغوا علینا برادران ما اند
که بغی کردند بر ما و چه خوش ست آنچه مسیب بن رافع گفته که خلف بن حوشب میگفت بود که مستحب می داشتند تمثل
با این ابیات نزدیک فتن الحرب اول ما تکون فتیة * تسعی بزینتها لکل جهول * حتی اذا اشتعلت وشب ضرامها
ولت عجوزا غیر ذات حلیل * شمطاء ینکر لونها وتغیرت * مکروهة للشم والتقبیل * **فصل چهارم** در وقعه و از انجمله ست
صفین ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم قائم نمیشود قیامت تا آنکه جنگ کنند دو گروه عظیم که دعوی آن هر دو یکی
ست اخرجه الشیخان گفته اند مراد باین دو گروه اتباع علی مرتضی و معاویه امیر شام اند و گفت عطا بن سائب حدیث
کرد مرا غیر واحد که قاضی از قاضیان شام نزد عمر رضی الله عنه آمد و گفت ای امیر المومنین دیدم که گویا آفتاب و ماهتاب
باهم جنگ میکنند و ستارگان باهر دو نصف نصف بوده اند فرمود پس تو با کدام یکی از این دو بودی گفت با ماه بر مهر
پس گفت عمر وجعلنا اللیل والنهار آیتین فمحونا آیة اللیل وجعلنا آیة النهار مبصرة برو که گاهی برای ما کاری نکنی گفت عطا
رسید مرا که وی کشته شد همراه معاویه روز صفین **سبب وی بالاختصار این ست** که چون عثمان کشته شد
و بیعت با حضرت امیر کردند کسی را نزد معاویه فرستاد تا در آید در آنچه دیگر مسلمانان در آمدند یعنی بیعت کند و از عمل خود
معزول گردد و بود معاویه عامل عمر و عثمان بر شام و امید میداشت که علی علیه السلام او را بر عمل وی بحال دارد و امام
حسن و ابن عباس و غیر ایشان هم اشارت بابقاء او بر شام کرده بودند تا آنکه از وی بیعت گرفته آید بعده هر چه خواهد در وی
حکم فرماید لیکن حضرت امیر فرمود هیهات اگر میدانستم که مداهنت در دین خدا مرا گنجایش دارد میکردم اما خدای تعالی

راضی نیست بحکم اهل قرآن پس رسید این خبر معاویه پس سوگند خورد که والی نشود وی برای علی هیچ عمل را گاهی و بود
عمرو بن العاص بر مصر وی را نیز عزل کرد پس عمرو معاویه هر دو اتفاق بر خروج کردند طبرانی از شداد بن اوس روایت کرده
که فرمود رسول خدا صلعم چون ببینید معاویه و عمرو بن عاص را فراهم پس تفریق کنید میان این هر دو بود شداد چون دید که نشسته
این هر دو را بر فراش می نشست میان هر دو بالجمله چون علی مرتضی از وقعه جمل فارغ گشت بکوفه مراجعت فرمود جریر بن
عبد الله بجلی را نزد معاویه فرستاد و او را بسوی بیعت خود بخواند وی امتناع آورد ابو مسلم خولانی او را گفت تو با
علی در خلافت تنازع میکنی مگر تو برابر وی هستی گفت نه من میدانم که او افضل است و لیکن شما نمیدانید که عثمان مظلوم کشته شد
و من پسر عم او و ولی او هستم خون او را طالبم پس نزد علی رفته بگوئید که قاتلان عثمان را بما بدهد اهل شام قبول کردند و معاویه
ابو مسلم را بطلب خون عثمان بفرستاد حضرت امیر گفت اول بیعت کند چنانکه مردم کردند باز محاکمه کند نزد ما درین باب
معاویه از شام و حضرت امیر علیه السلام از کوفه لشکر آراستند و در صفین مقاتله شدید رو داد تا آنکه شمار کشتگان بصد
هزار رسید چون اصحاب معاویه مشاهده عجز کردند عمرو معاویه را گفت نزد علی مصحف بفرست و او را بسوی کتاب الله
بخوان که وی این قبول خواهد کرد همچنان کردند علی علیه السلام فرمود آری ما احق ایم باجابت کتاب الله قاریان که بعد
ازین خوارج شدند گفتند ای امیر المومنین چه انتظار میدهی ایشان را آیا نزنیم ما بر ایشان بسیوف خود تا آنکه حکم کند
خدا تعالی میان ما پس گفت سهل بن حنیف ای مردمان متهم دارید رای خود را که کار بر تحکیم است پس علی مرتضی
ابو موسی را حکم کرد بعد ازان که ابن عباس را حکم کردن خواسته بود و اهل کوفه ازان منع کرده بودند و معاویه عمرو بن
العاص را حکم کرد هر دو حکم بر خلع هر دو صاحب خود اتفاق کردند عمرو مردی هوشیار و دانا بود ابو موسی را مقدم کرد
و خلع علی کرد عمرو برخاست و گفت ابو موسی علی را خلع کرد و من معاویه را نصب میکنم مردم مختلف شدند و ابو موسی
عمرو را دشنام دادن گرفت و گفت بد عهدی کردی علی علیه السلام بکوفه و معاویه بسوی شام برگشت باز
علی علیه السلام بار دیگر برای قتال اهل شام ساختگی کرد اما امر خوارج او را شاغل شد بعده در سنه سی و نه باز
ساختگی جنگ کرد اما این مرتبه هم بسبب افتراق آرای اهل عراق نوبت به تهیا نرسید باز در سنه چهل درین امر کوشید
و بر مقدمه لشکر قیس بن سعد بن عباده را برگماشت این مرتبه چهل هزار کس با وی بر موت بیعت کردند پس حضرت
امیر علیه السلام کشته شد و آنچه تقدیر الهی بود بر روی کار آمد عروه بن رویم گفته اعرابی نزد رسول صلعم آمد و گفت
کشتی کن با من معاویه برخاست و گفت من با تو کشتی گیرم آنحضرت فرمود مغلوب نشوی گاهی پس بیفتاد اعرابی و چون
روز صفین شد علی کرم الله وجهه فرمود اگر این حدیث یاد میکردم با معاویه قتال نمیکردم رواه ابن عساکر و مروی است
از زید بن ارقم که پرسیده شد علی علیه السلام از کشتگان صفین فرمود کشتگان من و کشتگان آنها در بهشت اند
و برگردد امر بسوی معاویه و روایت است از مسیب بن نجبه که گرفت علی دست مرا روز صفین و ایستاد بر کشتگان
اصحاب معاویه و گفت رحمت کند شما را خدا تعالی باز مائل شد بسوی کشتگان اصحاب خود و ترحم کرد بر ایشان
مانند ترحم بر اصحاب معاویه گفتم ای امیر المومنین خون های ایشان را حلال کردی پس ترحم بر ایشان میکنی

گفت حق تعالی کشتن ما ایشان را کفارهٔ ذنوب ایشان کرد و مرویست از علی علیه السلام که فرمود هر که اراده وجه الله
کرد از ما و از او شان نجات یافت و چه خوب ست آنچه ابن عساکر روایت کرده که مردی نزد ابو زرعه رازی آمد و گفت
من دشمن میدارم معاویه را گفت چرا گفت زیرا که وی با علی مقاتله کرد بغیر حق ابو زرعه گفت رب معاویه رب رحیم ست و خصم او
خصم کریم پس دخول تو میان هر دو چیست **فصل پنجم** از انجمله ست وقعهٔ نهروان مخنف بن سلیم گفته آمدیم نزد ابو ایوب
گفتیم ای ابا ایوب قتال کردی بسیف خود با رسول خدا صلعم مشرکان را پس تر آمدی قتال میکنی مسلمانان را گفت آنحضرت صلعم
حکم کرده ست ما را بقتال سه فرقه ناکثین و قاسطین و مارقین و تحقیق مقاتله کردم ناکثین و قاسطین را و اکنون انشاء الله تعالی
با مارقین بجنگم رواه ابن جریر و در روایت ابی صادق ست از وی رضی الله عنه که عهد کرده ست بسوی ما رسول خدا صلعم که
قتال کنیم با علی علیه السلام ناکثین را پس مقاتله کردیم یعنی اهل جمل را و عهد کرد ما را که قتال کنیم با وی قاسطین را پس این ست
روی ما بسوی ایشان یعنی معاویه و اصحاب و عهد کرد بما که بجنگیم با وی مارقین را پس ندیدم او شان را هنوز و مرویست از
علی رضی الله عنه که وی وصیت کرد وقتی که زد او را ابن ملجم که بدرستیکه آنحضرت صلعم خبر داد مرا بآنچه شد نیست از اختلاف بعد
وی و امر کرد مرا بقتال ناکثین و مارقین و قاسطین خبر داد مرا بآنچه رسید مرا و خبر داد مرا بآنکه مالک گردد معاویه و پسر او یزید
پس بر گردد ملک بسوی بنی مروان و وارث شوند آنرا و این امر گردنده ست بسوی بنی امیه باز بسوی بنی عباس و نمود مرا تربتی
که کشته شود آنجا امام حسین علیه السلام و مرویست از ابی سعید مرفوعاً که بیرون آید از نسل این مرد قومی که تلاوت کنند
کتاب را تجاوز نکند از گلوی شان بیرون روند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه بکشند اهل اسلام را و بگذارند
اهل اوثان را اگر دریابم آنها را بکشم کشتن عاد و ثمود و مرویست از ابی ذر رضی الله عنه مانند آن و زیاده کرد که آنها
بدترین خلق و خلیقه اند و مرویست از علی مانند آن و زیاده کرد پس بکشید آنها را که در کشتن شان اجرست مر کسی را
که بکشد نزدیک خدا روز قیامت و از انس مرویست نحو آن و زیاده کرد خوشحالی باد کسی را که بکشد آنها را و بکشند
آنها او را میخوانند بسوی کتاب خدا و نیستند از ان در چیزی هر که مقاتله کند او شان را اولی باشد بخدا از او شان سیمای
شان تراشیدن موی سر باشد و از علی نیز نحو آن مرویست و زیاده کرد اگر بدانند لشکری که میرسد آنها را چه حکم شده ست
برای آنها بر زبان پیغمبر شان هر آئینه توکل کنند از عمل و نشان وی اینست که در آنها مردی ست مر او را عضد ست که نیست
در وی ذراع بر سر عضد وی چیزی مثل سر پستان ست و بر وی چند موی سفید و در روایت ست از ابی سعید رضی الله
عنه بیرون رود فرقهٔ مارقه نزدیک فرقت از مسلمانان پس بکشد آنها را اولی تر به دو طائفه بحق و این دلیل ست
رانکه اصحاب معاویه از اسلام خارج نشدند بلکه فاسق هم نشدند زیرا که آنها مجتهد بودند و در اجتهاد خود خطا کردند
و امیر المومنین علی و اصحاب وی اولی بودند بحق زیرا که وی رضی الله عنه ایشان را کشت و در روایت ابن عمر تصریح ست
شده که بکشد آنها را علی بن ابی طالب گفت کاتب حروف عفا الله عنه این چنین گفته اند اکثر فقهاء و اهل اسلم لیکن
اهل تحقیق از محدثین و غیرهم گفته اند که جنگ معاویه با حضرت امیر علیه السلام خالی از حمیت و عصبیت نبود و وی
رضی الله عنه باغی خاطی ست بلا شبه اگرچه خارج از اسلام نباشد و الله اعلم و حق همان ست که علی بود کرم الله وجهه

و بالجمله احادیث در بارهٔ خارجیان بسیار آمده لاکن تخصیص **سبب وقعهٔ ایشان** باختصار اینست که
چون آنها حکم مقرر کردند قرار گفتند که علی و معاویه هر دو کافر شدند نعوذ بالله منه پس امیر المومنین علی را گذاشته بحرورا (نام موضع)
فرود آمدند و اینها ده هزار و چند کس بودند ابن عباس رضی الله عنه نزد ایشان کسی را فرستاد و گفت بگردید بسوی خلیفهٔ
خود چرا نقض میکنید بر وی در قسمت یا در قضا گفتند می ترسیم که در فتنه افتیم گفت مگر دانید ضلالت عام مخالفت فتنه قائل بسیر
بعضی رجوع بطاعت کردند و بعضی دیگر گفتند که ما بر ناحیهٔ خود هستیم اگر قضیهٔ تحکیم را آنها قبول خواهند کرد قتال خواهیم کرد
بر آنچه قتال کردیم با اهل شام در صفین و اگر نقض خواهند کرد آنرا قتال خواهیم کرد او را با وی پس روانه شدند تا آنکه فرقهٔ از اوشان
مردمان را کشت اصحاب وی گفتند که ما از علی رضی الله عنه برین امر جدا شده ایم چون این خبر بعلی رسید وی ساختگی
بسوی شام میکرد فرمود آیا بسوی دشمنان خود میروید یا بسوی کسانی که خلیفهٔ شما در دیار شما بوده اند بر میگردید گفتند
بلکه رجوع میکنیم بسوی آنها فرمود کشایش کنید بر آنها پس سوگند بخدا که کشته نشوند از شما ده کس نجات نیابند از آنها ده کس
و همچنین شد فرمود بجوئید مردی را که صفت وی چنین و چنان ست دو بار جستند و نیافتند نوبت سوم بر صفتی که رسول خدا
صلعم فرموده بود یافتند مردی گفت حمد خدا را که اوشان را هلاک ساخت و ما را راحت داد حضرت امیر فرمود
این چنین نیست سوگند بکسی که جان من در دست اوست بدرستیکه از ایشان کسانی هستند که در اصلاب رجال اند حامل نشده
اند آنها را زنان هنوز و هر آئنه آخرین آنها دزدان خرار باشند و روایت کرد عبد الله بن عمر از آن حضرت صلعم که بیرون
آیند مردم از مشرق میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند تراقی ایشان را هر گاه که منقطع شود قرنی پیدا شود قرنی دیگر تا آنکه
آخرین آنها برآیند با مسیح دجال و مروی ست از ابن عمر که کسیکه کشت او را حروریه پس وی شهید ست و مرویست
از حسن که هر گاه قتل کرد علی علیه السلام حروریه را گفتند کیستند اینها ای امیر المومنین آیا کفار اند ایشان فرمود
از کفر گریختند گفته شد منافقین اند فرمود منافقان ذکر نمیکنند خدا را مگر قلیل و اینها خدا را بسیار ذکر میکنند
گفته شد پس اینها کیستند فرمود قومی اند که رسید بایشان فتنه پس کور و کر گشتند در اشاعه گفته و از بقایای
ایشان اند قرامطه و از ایشان اند باطنیه و اسمعیلیه و فتنهٔ ایشان مشهور ست هلاک کردند عباد را و تباه کردند بلاد را و
اشارت بفتنهٔ ایشان بیاید انتهی در اصابه گفته و فی مسند احمد بسند جید عن علی قیل یا رسول الله من نؤمر بعدک
قال ان تؤمروا ابا بکر تجدوه امینا زاهدا فی الدنیا راغبا فی الآخرة وان تؤمروا عمر تجدوه قویا امینا لا یخاف فی الله
لومة لائم وان تؤمروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوه هادیا مهدیا یاخذ بکم الطریق المستقیم وکان قتل علی فی لیلة السابع
عشر من شهر رمضان سنة اربعین من الهجرة ومدة خلافته خمس سنین الا ثلثة اشهر لانه بویع بعد قتل عثمان فی ذی الحجة
سنة خمس وثلاثین وکانت وقعة الجمل فی سنة ست وثلاثین ووقعة صفین فی سنة سبع وثلاثین ووقعة النهروان
مع الخوارج فی سنة ثمان وثلاثین ثم اقام سنتین یحرض علی قتال البغاة فلم یتهیا ذلک الی ان مات انتهی و هم در اصابه
در مجلد دوم در ذکر معاویه گفته ولد قبل البعثة بخمس سنین وقیل بسبع وقیل بثلاث عشرة والاول اشهر وحکی الواقدی انه
اسلم بعد الحدیبیة وکتم اسلامه حتی اظهره عام الفتح وکان طویلا ابیض صحب النبی صلعم وکتب له وولاه عمر الشام بعد اخیه یزید بن

ابی سفیان و اقره عثمان ثم استمر فلم یبایع علیا ثم حاربه و استقل بالشام ثم اضاف الیها مصر ثم تسمی بالخلافة بعد التحکیم
ثم استقل لما صالح الحسن و اجتمع علیه الناس فسمی ذلک لعام عام الجماعة و کان عمر اذا نظر الی معاویة قال ہذا کسری العرب
مات معاویة فی رجب سنة ستین علی الصحیح انتہی ملخصًا بعده در اشاعه گفته که حق در جمیع فتن و واقعه میان صحابه با علی کرم اللہ
وجہہ بوده و وی ہمیشه مصیب بوده و غیر وی مخطی لقوله صلعم علی مع القرآن مع القرآن معه و قول وی صلعم علی با حق ست ہر جا
که باشد و قول وی ای علی مقاتله کنی بر تاویل قرآن چنانکه مقاتله کردم من بر تنزیل وی و فرمود زبیر را قتال کنی تو با علی و تو
ظالم باشی او را و فرمود مخیر نشد عمار میان دو امر مگر آنکه اختیار کرد راشد تر را از ان ہر دو و فرمود بکشند او را فئه باغیه
و عمار ہمراه علی بود در صفین و کشته شد از دست اصحاب معاویه و گفت حذیفه قریب ست که باشد کشت و خون میان مسلمانان
بر سیده شد پس ہمراه کدام یک باشیم گفت ببینید آن گروه را که دعوت میکنند بسوی امر علی و باشید با وی زیرا که
آن گروه بر حق ست و غیر ذلک من الاحادیث و در ینصورت میگوئیم که طلحه و زبیر و عایشه رضی اللہ عنہم مجتہد بودند قطعًا
و یقینًا زیرا که ایشان طمع نکردند در خلافت و نه جاہل بودند از فضل علی علیه السلام و علم و قرابت و سابقیت وی بلکه
حال ایشان برین حرب طلب خون عثمان بود و اجتہاد ایشان مودی بآن نشده که قتل قتله وی بر امام واجب ست
و آنطرف امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ انتظاری برد که ورثه عثمان بسوی محاکمه کنند و بر قاتلان اقامت بینه نمایند
تا انتقام از انہا گرفته آید و طلحه و زبیر از اہل بدر اند و آنحضرت صلعم مر عمر بن خطاب را در قصه حاطب بن ابی بلتعه گفته که چه
میدانی تو شاید اللہ تعالی مطلع شد بر اہل بدر و گفت بکنید ہر چه خواہید که بتحقیق بخشیدم شما را و گفت غلام حاطب
را چون شکوه برازوی نزد آنحضرت و گفت که ای رسول خدا در آید حاطب در آتش دوزخ فرمود دروغ گفتی داخل
نشود در نار چه وی حاضر شده ست بدر و حدیبیه را و نیز طلحه و زبیر از عشره مبشره بالجنة اند و بشارت آن حضرت صلعم
حق ست با آنکه ایشان رجوع کردند از خروج و توبه نمودند زیرا که زبیر وقت ذکر کردن حضرت امیر حدیث را بوی ترک
قتال کرده از ہر دو لشکر بیرون رفت و طلحه وقتیکه گذشت بر وی مردی از اصحاب علی و پرسید از وی که کیستی و
او گفت از اصحاب علی ام گفت دراز کن دست خود را که بیعت کنم ترا از طرف علی علیه السلام و چون علی این حرف
بشنید گفت راست گفت رسول خدا که ابا میکند خدا مگر آنکه داخل شود طلحه جنت را آگاه باشید که بیعت من در گردن
اوست کما تقدم و گفت امیدوارم که من و طلحه و زبیر از انہا باشیم که در حق ایشان گفته اند و نزعنا ما فی صدورہم
من غل اخوانا علی سرر متقابلین و اکرام کرد پسر طلحه را و جمله مال طلحه بوی باز داد و اما عایشه صدیقه رضی اللہ عنہا
پس وی بانوی آنحضرت ست صلعم در دنیا و آخرت چنانکه در حدیث صحیح ثابت شده و وی نیز از میان راه رجوع کردن
میخواست وقتیکه او از سگان موضع حواب شنیده بود و حدیث آنحضرت را یاد آورده مگر ہمراہیانش نگذاشتند
و گفتند شاید بسبب تو حق تعالی در دو گروه مسلمانان صلح بخشند پس آمدن وی بقصد صلح بود نه فساد و جز این نیست
که کشندگان عثمان آتش حرب بیفروختند و نجات خود درہمین دیدند حالانکه عایشه ام المومنین و حبیبه رسول امین
صلعم ست پس این ہمه ہا ماجور اند اما علی علیه السلام را دو اجر ست یکی اجر اجتہاد و دوم اجر اصابت و غیر او را فقط

یک اجر اجتهاد ست پس اجتهاد آ معاویه رضی الله عنه پس فی ای اگرچه باغی غیر داخل در بیعت ست بلکه طالب ملک بود
و طلب دم عثمان را وسیله بلکه حیله اطاعت اهل شام ساخته بود و بغی وی بقتل عمار بن یاسر از دست لشکریانش ظاهر
شده و او را خبر کردند که آنحضرت صلعم عمار را گفته بود که ترا گروه باغی خواهد کشت و چون بعد نزول امام حسن علیه السلام
از خلافت متولی حکومت شد هیچکسی را عوض خون عثمان نکشت و نه طلب دم کرد و نه او را سابقه و هجرت بود علی الاصح
زیرا که از مسلمة الفتح ست و عمر رضی الله عنه فرموده که این امر در اهل بدر و مهاجرین اولین ست مادامیکه باقی ست از
ایشان یکی هم و نیست برای طلیق و نه برای مسلمة الفتح نصیبه در وی لیکن معهذا معاویه صهر رسول خدا و کاتب وحی
و او را صحبت ست و آنحضرت صلعم فرموده چون ذکر کرده شوند اصحاب من پس باز مانید و فرموده بترسید خدا را در حق
اصحاب من مگیرید ایشان را نشانه بعد از من الحدیث پس لائق امساک ست از ذکر وی مگر بخیر با آنکه آنحضرت هم خبر داده
که وی متولی شود و فرموده ای معاویه چون والی شوی پس نکوئی کن و دعا داد او را و گفت بار خدایا بگردان او را هادی
مهدی و هدایت کن به وی مردمان را بسبب وی اخرجه الترمذی من حدیث عبد الرحمن بن عمیرة و کان من الصحابة و گفت امیر المومنین
علی رضی الله عنه مکروه ندارید امارت معاویه را و الله اگر گم کنید شما او را به بینید سرها را که فرو می آیند از دوشها مانند حنظل
ابن سعد و ابن عساکر از مسلمة بن مخلد آورده که گفت سمعت النبی صلعم یقول لمعاویة اللهم علمه الکتاب و مکن له فی البلاد و قه
العذاب و اخرج الترمذی من حدیث عمیر بن سعید قال سمعت النبی صلعم یقول اللهم اجعله هادیا مهدیا و اهد به و اخرج الدیلمی عن
الحسن بن علی قال سمعت علیا یقول سمعت رسول الله صلعم یقول لا تذهب الایام و اللیالی حتی یملک معاویة و اخرج
الآجری فی کتاب الشریعة عن عبد الملک بن عمیر قال قال معاویة ما زلت فی طمع من الخلافة منذ سمعت رسول الله صلعم
یقول یا معاویة ان ملکت فاحسن و قد صح من حدیث ام حرام ان رسول الله صلعم قال اول جیش من امتی یغزون البحر
قد اوجبوا و کان اول من غزا فی البحر معاویة فی زمن عثمان بن عفان و کانت ام حرام فی جیشه و ماتت بعد ما خرجت من البحر
و تقدم بسند قاصر ان النبی صلعم استکتبه و هو لا یستکتب الا عدلا امینا و قد روی الآجری من طرق متعددة ان ذلک کان
باشارة من جبرئیل و قال معاویة لست بخلیفة و لکنی اول ملوک الاسلام و ستجربون الملوک بعدی و کانت عنده شعرات
رسول الله صلعم فاوصی عنده و فاته ان تجعل فی مناخره و الله اعلم و آما خوارج پس نیست حاجت بسوی اعتذار
از ایشان بعد از آنکه فرموده باشد آنحضرت صلعم که بیرون روند از دین همچو بیرون رفتن تیر از رمیه و نحوه
من الاحادیث و آما یزید و پسران حکم آنها پس ملعون اند بر زبان نبی صلعم و لهذا گفت احمد بن حنبل چون سوال
کرد او را پسرش عبد الله از لعن یزید چگونه لعنت نکنم من کسی را که لعنت کرد او را خدا تعالی در کتاب خود عبد الله
گفت من کتاب خدا خوانده ام در وی لعن یزید نیافتم فرمود حق تعالی میفرماید فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم و اعمی ابصارهم و کدام فساد و قطعیت سخت تر ست از آنچه یزید کرد
ای پسر که من آری عمر بن عبد العزیز را از ائمه راشدین و خلفاء مهدیین ست و واجب ست استثناء وی از بنی
امیه چنانکه استثناء کرد او را نبی صلعم و فرمود دیگر صالحین ایشان و کمتر اند آنها بخلاف بقیه بنی امیه کما مر

وهمچنین کسانیکه بعد از ایشان بودند از بنی عباس و غیرهم چه اکثر و عامه شان ظلمه فسقه بودند و بهترین ایشان متوکل
بود مگر ناصبی بود تا آنکه قبر امام حسین علیه السلام را هدم کرد و موضع آنرا مزرعه گردانید و جز آن از امور نصب آری جهتند
از ایشان مرد زاهد بود و اقتدا میکرد بعمر بن عبدالعزیز در سیرت وی ولیکن مدت وی دراز نشد بعد یکسال
او را کشتند و اما آنچه دران رافضیان توسع کرده اند از سب و شتم سلف صالح تا آنکه صحابه کرام حتی شیخین را هم
نگذاشتند پس آن خروج ست از طریق عقل و نقل و ضلال مبین ست و الحاد در دین و تجهیل جمیع مسلمین حتی علی امیر
المومنین زیرا که ایشان خیر امة اخرجت للناس اند بگواهی قرآن و شهداء الله علی الامم اند روز حشر و میزان و اهل
بدر اند و اهل احد و بیعة الرضوان اختیار کرد ایشانرا خدا تعالی برای صحبت پیغمبر خود از میان جمله اکوان و نبود
در اوشان شائبه نفسانیت و نه میل بسوی باطل و عدوان و صحیح شده ست از علی کرم الله وجهه و رضی عنه و علیه
السلام که گفت ابو بکر بهتر ست از مومن آل فرعون که وی ایمان خود را پنهان میداشت و ابو بکر اظهار دین خود مینمود
و مدافعت میکرد از آنحضرت و میگفت اتقتلون رجلا ان یقول ربی الله و پرسید محمد بن حنفیه از حضرت وی علیه السلام
که کیست بهترین مردم فرمود ابو بکر گفت پستر کدام گفت عمر گفت پستر تو ای پدر گفت جز این نیست که پدرت مردی
از مسلمانان است و احادیث وارده از علی کرم الله وجهه و دیگر ابرار اهل بیت در فضائل شیخین و عثمان رضی الله عنهم
زیاده بر دو صد حدیث خواهد بود خدا رحم کند مردی را که قدر خود و حق ایشان بشناخت و اصحاب رسول خدا را بدوستی
رسول دوست گرفت و همراه هالکان هلاک نگردید والعیاذ بالله **قف** از آیاتی که در سوره شوری ست اشارتی
بمدح خلفا راشدین و اهل شوری و ذم من بعدهم و اهل بغی مفهوم میشود و آن آیات بعد قوله تعالی ست و ما عند الله
خیر و ابقی پس کریمه للذین آمنوا و علی ربهم یتوکلون اشارت بحضرت ابو بکر صدیق عتیق ست زیرا که ثبوت ایمان
او بشهادت نبویست در حدیث آمده اگر وزن کرده شود ایمان ابو بکر با ایمان اهل ارض هر آئینه غالب آید ایمان
ابو بکر و اما توکل او پس شاهد او ست قوله صلعم در آیند بهشت را از امت من هفتاد هزار بغیر حساب و ابو بکر از ایشان
ست گفته شد کیستند ایشان ای رسول خدا فرمود آنانکه رقیه نمی کنند دیگری را و نه رقیه میکنانند برای خود و نه فال
بد میگیرند و نه داغ میکنانند و توکل میکنند بر رب خود و کریمه والذین یجتنبون کبائر الاثم و الفواحش الا اللمم و اذا
ما غضبوا هم یغفرون اشارت بعمر بن خطاب ست رضی الله عنه و اجتناب وی از کبائر بشهادت قوله صلعم ست
نرفتی هیچ راهے مگر آنکه رفت شیطان راهی غیر راه تو و مغفرت وی حین غضب بحدیث عیینه بن حصن ست که
چون وی بر عمر در آمد گفت ای ابن خطاب نمیدهی ما را جزل و نمیکنی در ما عدل عمر بغضب آمده خواست که در وی
بیفتد حر بن قیس گفت ای امیر المومنین خدا تعالی پیغمبر را میفرماید خذ العفو و أمر بالعرف و اعرض عن الجاهلین و این
کس جاهل ست پس تجاوز نکرد عمر از این آیه نزد شنیدن این آیه و بود بسیار استاده نزد کتاب خدا و کریمه
والذین اقاموا الصلوة و امرهم شوری بینهم و مما رزقناهم ینفقون اشارت باصحاب شوری ست و عثمان و علی
از ایشان اند و کریمه والذین اذا اصابهم البغی هم ینتصرون اشارت بعلی زیرا که اهل البیت ست و بانتصار او بر اهل البغی

و بکلمۂ و جزاء سیئة سیئة مثلها اشارت بعفو و کرم اوست و ازینجاست که روز جمل منادی او ندا کرد لا تعاقبوا منهزم
و ضرب جریح و اخذ اموال ایشان نکنند و کریمۂ فمن عفی و اصلح فاجره علی الله اشارت بنزول حسن بن علی از تعهد خلافت
و عفو او برائے اسارت معاویه و اهل شام و اصلاح نمودن او میان اهل اسلام و نگاه داشتن دمار ایشان ست و کریمۂ
انه لا یحب الظالمین اشارت بکسی ست که ظلم نمود بر ایشان و قتل نمود و بغی کرد همچو قاتل عمر و قتلۂ عثمان و قاتل علی
و خارج بر وی مثل حروریه و غیره و قوله تعالی و لمن انتصر بعد ظلمه فاولئک ما علیهم من سبیل اشارت بحسین بن علی ست
و قیام وی بر یزید و قتال وی بر حق تا آنکه با همگی اهل بیت خود شربت شهادت چشید و قوله تعالی انما السبیل علی الذین
یظلمون الناس و یبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم اشارت بیزید و بنی امیه ست که بعد از وی بودند
والله اعلم و همچنین در کریمۂ محمد رسول الله الخ گفته اند و الذین معه ابو بکر صدیق ست و اشداء علی الکفار عمر بن خطاب
رحماء بینهم عثمان بن عفان و تراهم رکعا سجدا علی بن ابی طالب یبتغون فضلا من الله و رضوانا عشره مبشره بجنت
سیماهم فی وجوههم من اثر السجود بقیه اصحاب از مهاجرین و انصار قال الحسن و عکرمه گفته کمثل زرع محمد اخرج شطأه ابو بکر
فآزره عمر فاستغلظ عثمان فاستوی علی سوقه علی بن ابی طالب یعجب الزراع المومنون لیغیظ بهم الکفار قول عمر لاهل مکة
بعد ما اسلم لا یعبد الله سرا بعد الیوم و این اشارات از لطائف تنزیل ست نه از ابواب تفسیر و اهل علم اتفاق کرده اند برآنکه
جمیع صحابه عدول اند بتعدیل خدا و رسول حافظ ابن حجر در کتاب الاصابه آورده اتفق اهل السنة علی ان الجمیع
عدول و لم یخالف فی ذلک الا شذوذ من المبتدعة و قد ذکر الخطیب فی الکفایة فصلا نفیسا فی ذلک فقال عدالة الصحابة
ثابتة معلومة بتعدیل الله لهم و اخباره عن طهارتهم و اختیاره لهم فمن ذلک قوله تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و قوله
و کذلک جعلناکم امة وسطا و قوله لقد رضی الله عن المومنین اذ یبایعونک تحت الشجرة فعلم ما فی قلوبهم و قوله و السابقون
الاولون من المهاجرین و الانصار و الذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم و رضوا عنه و قوله تعالی یا ایها النبی حسبک الله
و من اتبعک من المومنین و قوله للفقراء المهاجرین الذین اخرجوا من دیارهم و اموالهم یبتغون فضلا من الله و رضوانا و
ینصرون الله و رسوله اولئک هم الصادقون الی قوله انک رؤف رحیم فی آیات کثیرة یطول ذکرها و احادیث شهیرة
یکثر تعدادها و جمیع ذلک یقتضی القطع بتعدیلهم و لا یحتاج احد منهم مع تعدیل الله لهم الی تعدیل احد من الخلق علی انه
لو لم یرد من الله و رسوله فیهم شیء مما ذکرنا لاوجبت الحال التی کانوا علیها من الهجرة و الجهاد و نصرة الاسلام و
بذل المهج و الاموال و قتل الآباء و الاولاد و المناصحة فی الدین و قوة الایمان و الیقین القطع علی تعدیلهم و الاعتقاد
لنزاهتهم و انهم افضل من جمیع الخالفین بعدهم و المعدلین الذین یجیئون من بعدهم هذا مذهب کافة العلماء و من
یعتمد قوله ثم روی بسنده الی ابی زرعة الرازی قال اذا رأیت الرجل ینتقص احدا من اصحاب رسول الله صلعم فاعلم
انه زندیق و ذلک ان الرسول حق و ما جاء به حق و انما ادی الینا ذلک کله الصحابة و هم لا یریدون ان یجرحوا شهودنا
لیبطلوا الکتاب و السنة و الجرح بهم اولی و هم زنادقة انتهی و الاحادیث الواردة فی تفضیل الصحابة کثیرة من ادلها
علی المقصود ما رواه الترمذی و ابن حبان فی صحیحه من حدیث عبد الله بن مغفل قال قال رسول الله صلعم الله

الله في اصحابي لا تتخذوهم غرضا من بعدي فمن احبهم فبحبي احبهم ومن ابغضهم فببغضي ابغضهم ومن اذاهم فقد اذاني ومن اذاني
فقد اذى الله ومن اذى الله فيوشك ان ياخذه وقال ابو محمد بن حزم الصحابة كلهم من اهل الجنة قطعا قال الله تعالى
لا يستوي منكم من انفق من قبل الفتح وقاتل اولئك اعظم درجة من الذين انفقوا من بعد وقاتلوا وكلا وعد الله الحسنى وقال ان الذين سبقت
لهم منا الحسنى اولئك عنها مبعدون فثبت ان الجميع من اهل الجنة وانه لا يدخل احد منهم النار لانهم المخاطبون بالاية السابقة فان
قيل التقييد بالانفاق والقتال يخرج من لم يتصف بذلك كذلك التقييد بالاحسان في الآية السابقة وهي قوله والسابقون
الاولون يخرج من لم يتصف بذلك وهي من اصح ما ورد في المقصود ولهذا قال المازري في شرح البرهان لسنا نعني بقولنا
الصحابة عدول كل من راه صلعم او زاره لماما او اجتمع به لغرض وانصرف عن كثب انما نعني به الذين لازموه وعزروه ونصروه
واتبعوا النور الذي انزل معه اولئك هم المفلحون والجواب عن ذلك ان التقييدات المذكورة خرجت مخرج الغالب والا فالمراد
من اتصف بالانفاق والقتال بالفعل والقوة واما كلام المازري فلم يوافق عليه بل اعترضه جماعة من الفضلاء قال
العلائي هو قول غريب يخرج كثيرا من المشهورين بالصحبة والرواية عن الحكم بالعدالة والقول بالتعميم هو الذي صرح به
الجمهور وهو المعتبر والله اعلم وقد كان تعظيم الصحابة ولو كان اجتماعهم به صلعم قليلا مقررا عند الخلفاء الراشدين وغيرهم
وفي ذلك ابين شاهد على انهم كانوا يعتقدون ان شان الصحبة لا يعدله شئ كما ثبت في الصحيحين من قوله صلعم والذي نفسي بيده
لو انفق احدكم ملء احد ذهبا ما ادرك مد احدهم ولا نصيفه وتواتر عنه صلعم خير الناس قرني ثم الذين يلونهم وعنه انتم خيرها واكرمها
على الله عز وجل وعن جابر قال قال رسول الله صلعم ان الله اختار اصحابي على الثقلين سوى النبيين والمرسلين رواه البزار بسند
رجاله موثقون وقال سفيان في قوله تعالى وسلام على عباده الذين اصطفى هم اصحاب محمد صلعم والاخبار فيها كثيرة جدا
فلنقتصر على هذا القدر ففيه مقنع انتهى ملخصا **فصل ششم** و از انجمله است نزول امیر المومنین حسن بن علی برای
معاویه نعیم از سفیان روایت کرده که آمدم نزد حسن بن علی بعد رجوع او بمدینه و گفتم ای بلاکنندهٔ مومنان پس اجابت کرد و بمن
بانکه گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود نمی رود ایام و لیالی تا آنکه مجتمع شود کار این است بر مردی واسع السرم
ضخیم البلعوم که بخورد و سیر نشود و آن معاویه است پس دانستم که امر الهی واقع شدنی ست و در نهایه گفته سرم بمعنی
دبر ست و ضخم بمعنی عظیم مراد مرد شدیدیست که مالک تمام ارض گردد انتهی و روایت کرد دیلمی از حسن بن علی که
گفت شنیدم علی را میفرمود شنیدم آنحضرت را میگفت نمی رود ایام و لیالی تا آنکه مالک شود معاویه در اشاعه گفته و
این بحقیقت ست زیرا که آنحضرت معاویه را دعا کرده که سیر نکند خدا شکم او را و روایت کرده اند مسلم و بیهقی واللفظ له
از ابن عباس که فرمود آنحضرت صلعم که بخوان معاویه را گفتم وی میخورد پس گفت در کرت سوم سیر نگرداند خدا
شکم او را پس سیر نشد شکم او گاهی اورده السیوطی فی الخصایص و بود سلیمان بن عبد الملک از بنی امیه که میخورد و
سیر نمیشد و محتمل که مراد ازین حدیث وی باشد والله اعلم و مروی ست از عمار بن یاسر که گفت چون ببینید
شما شام را که فراهم شده کار و بار او بر ابن ابی سفیان پس لاحق شوید بمکه و گفت عایشه فرمود آنحضرت صلعم معاویه را
که خدا تعالی والی کند ترا بر امر این امت پس ببین چه میکنی تو ام حبیبه گفت آیا دهنده است خدا برادر مرا فرمود

ازمی ودروی بہنات ست سہ بار گفت این کلمہ را اخرجہ ابن عساکر والطبرانی وازابی ہریرہ روایت ست کہ
انحضرت فرمود ای معاویہ اگر والی شوی امیرا پس بترس از خدا و عدل کن معاویہ گفت پس ہمیشہ گمان میکردم
کہ من مبتلا شوندہ ام بعمل بجہت قول آنحضرت تا آنکہ مبتلا شدم و سبب وی آنست کہ چون حضرت امیر
علیہ السلام از قتل خوارج برگشت تجہیز شام کرد درین اثنا ہفتدہم شہر رمضان درحالیکہ برای نماز صبح برآمدہ بود
از دست اشقی آخرین عبدالرحمن بن ملجم لعین بضربہ سیف مسموم کہ بر جبہہ مبارک زدہ تا دماغ شریف مرتضوی رسانید
شب جمعہ سنہ چہل از ہجرت شہید شد و بیعت خلافت با امام حسن کردند ایشان با لشکر ہمچو کوہ با ارادہ شام
جانب معاویہ روان شدند و ازانطرف معاویہ بقصد کوفہ برآمد و عبداللہ بن عامر و عبدالرحمن بن سمرہ را
نزد حسن علیہ السلام لطلب صلح فرستاد حسن علیہ السلام گفت من خون مسلمانان رانگاہ دارم و از خلافت درگذرم
ولیکن ما بنو المطلبیم مجبول شدہ ایم بر کرم و توسع بر اتباع خود تا آنکہ عادت ما شدہ و نیستیم قادر بر قلت و این امت
یعنی لشکر شامی و عراقی بعض ایشان بعض را کشتہ پس کفایت نکند مگر بصلح و عدم انتقام ابن عامر و ابن سمرہ
گفتند کہ معاویہ شمارا چنان و چنین بدہد و از شما طلب و سوال کند حسن فرمود کدام یک این کار را از طرف
من سرانجام دہد ایشان گفتند کہ ما بکنیم پس معاویہ بسوی حسن علیہ السلام نوشت کہ بخواہ انچہ خواہی و شرط
کن کہ من وفا کنم با تو و کاغذی سفید مہر کردہ بفرستاد و نوشت کہ انچہ خواہی دروی بنویس امام حسن علیہ السلام
چیزہا شرط کرد از انجملہ اینست کہ بیت المال کوفہ وداراب جرد وخلافت بعد معاویہ برای او و برادرش حسین باشد
و در روایتی این ست کہ خلافت باختیار مسلمانان باشد ہرکہ را خواہند والی گردانند وہو الصحیح و از انجملہ اینست
کہ متعرض نشود بحال اہل عراق و انتقام نگیرد از ایشان امام حسن این شرط کردہ از خلافت فرود آمد و با معاویہ بیعت کرد
معاویہ گفت چیزی بگو حسن برخاست و بعد حمد و ثنای الہی گفت ای مردمان خدا تعالی ہدایت کرد شمارا باول
ما و نگہداشت خونہای شما باخر ما و معاویہ نزاع کرد با من در امریکہ من سزاوار ترم بدان امر ازوی و من گذاشتم
آن امر را برای نگاہداشت خون مسلمانان و طلب چیزیکہ نزد خدا تعالی ست پس گواہی داد جماعتی از صحابہ
کہ آنہا شنیدند رسول خدارا صلعم میفرمود امام حسن را کہ این پسر من سید ست و سرانجام ست کہ صلح دہد خدا
بسبب وی درمیان دو گروہ بزرگ از مسلمانان کہ باشد میان آن ہردو مقتلہ عظیمہ و فی البخاری عن ابی بکرۃ
رایت النبی صلعم علی المنبر و الحسن بن علی معہ یقول ان ابنی ہذا سید لعل اللہ یصلح بہ بین فئتین من المسلمین و روی
احمد نحوہ و قال فلما ولی لم یہرق فی خلافتہ محجمۃ من دم و موسوم شد این سال بسال جماعت بسبب اجتماع مردم
و رفع قتال از میان آنہا حارث گفتہ چون علی علیہ السلام از صفین برگشت دانست کہ وی ہرگز مالک ملک
شدنی نیست پس گفت چیزہا کہ نمیگفت آنرا و حدیث کرد باحادیثی کہ حدیث نمیکرد بآن و گفت در انچہ گفت کہ
ای مردم مکروہ ندانید امارت معاویہ را واللہ اگر گم کنید شما او را ببینید سرہا را کہ گذاشتہ میشود از کواہل ما
ہمچو حنظل فصل ششم و از انجملہ ست ملک بنی امیہ یزید بن معاویہ و من بعدہ مشتمل بر فتنہ ہای عظیمہ ہمچو پارہ ہای

شنتب مظلم عمران بن حسین گفته که دشمن ترین مردم بسوی رسول خدا صلعم بنو امیه و ثقیف و بنو حنیفه اند و مروی ست
از ابی ذر رضی الله عنه مرفوعًا که چون برسند بنو امیه چهل کس را بگیرند ای عباد خدا النقل را و در روایتی چون برسند
پسران ابی العاص سی کس را بگیرند دین خدا دغل الخ و روایت ست از موهب که وی بود نزد معاویه پس پیش آمد
بروی مروان و گفت روا کن حاجت مرا ای امیر المومنین بخدا سوگند که مؤنت من بزرگ ست من پدر ده کس ام
و عم ده کس و برادر ده کس چون مروان برفت معاویه با ابن عباس رضی الله عنه که با وی بر سریر نشسته بود بگفت
ای ابن عباس نمیدانی تو که آنحضرت فرموده ست که چون برسند پسران حکم سی مرد را بگیرند مال خدا را درمیان
خود دولت ها و بندگان خدا را خول و کتاب خدا را دغل و چون برسند چهار صد و نود و نه مرد را باشد هلاک ایشان
شتابتر از خستین تمر ابن عباس گفت اللهم نعم و یاد کرد مروان حاجت خود را و فرستاد عبد الملک را بسوی
معاویه پس گفتگو کرد دران باب چون برگشت عبد الملک گفت معاویه ای ابن عباس نمیدانی که آنحضرت ذکر
کرد اینکس را و فرمود که پدر چهار جبابره ست گفت اللهم نعم رواه البیهقی و مرویست از علی مرتضی کرم الله وجهه که گفت
هر امت را آفتی هست و آفت این امت بنو امیه اند ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم هلاک امت من بر دست کودکان
قریش ست اخرجه البخاری مراد بنی امیه اند در مجمع البحار گفته ابو هریره ایشانرا بنام و نشان ایشان می شناخت لیکن
بخوف مفسده ظاهر نمیکرد و مراد یزید بن معاویه و دیگر نو سالان بنی امیه و حجاج بن یوسف و سلیمان بن عبد الملک
و امثال ایشان اند و گفته عمران بن جابر حنفی و بود یکی از وفد شنیدم رسول خدا صلعم میگفت ویل ست مر بنی امیه
را سه بار فرمود این کلمه را و گفت محمد بن کعب قرظی لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم را و کسی را که زائید اورا وی
مگر صالحان را از ایشان و آنها قلیل اند و مرویست از عمرو بن مرة الجهنی که اذن خواست حکم بن العاص بر
آنحضرت پس شناخت آواز او را فرمود اذن دهید او را مار ست یا پسر مار لعنت خدا بر وی و بر آنکه بر آید
از صلب وی مگر مومن از آنها و آنها کم اند و راشاعه گفته این استثنا اشاره ست بسوی عمر بن عبد العزیز و امثال
وی از آنها که بزرگ باشند در دنیا و وضیع در آخرة صاحب مکر و خدیعت اند معظم شوند در دنیا و نیست برای
آنها حصه در آخرت و روایت ست از زهیر بن ارقم که بود حکم بن العاص می نشست نزد آنحضرت و نقل میکرد
کلام او را بسوی قریش پس لعنت کرد او را و کسی را که بیرون آید از پشت وی تا روز قیامت و گفت عبد الله
بن الزبیر بر منبر سوگند برب بیت الحرام و بلد حرام که حکم بن ابی العاص و ولد وی ملعون اند بر زبان محمد صلعم
و هم از وی مرویست [illegible] گفت سوگند برب این بنا که لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم و ولد او را
و گفت [illegible] حسین مروان دشنام میکرد [illegible] حسن [illegible] حسین را
پس گفت [illegible] فرمود [illegible] اهل بیت سوگند بخدا که لعنت کرده است
ترا [illegible] لعنت کرده [illegible] ترا بر زبان نبی خود و تو در صلب وی
[illegible] پسران حکم [illegible] حسین [illegible]

گفت پس دیده نشد آنحضرت صلعم ضاحک مستجمع تا آنکه وفات کرد رواه ابو یعلی والحاکم والبیهقی واخرج ابن جریر
فی تفسیره عن سهل مثله وزاد فانزل الله فی ذلک وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس سیوطی در تاریخ الخلفا
گفته اسناده ضعیف لکن له شواهد من حدیث عبد الله بن عمر ویعلی بن مرة والحسین بن علی وغیرهم وقد اوردتها بطرقها
فی کتاب التفسیر المسند واشرت الیها فی کتاب اسباب النزول انتهی وگفت ابن المسیب دید آنحضرت صلعم بنی امیه را بر منبر خود
پس بد نمود او را این امر پس وحی کرد بسوی وی خدای تعالی که این دنیاست که داده شده اند انها انرا پس خنک شد
چشم وی رواه البیهقی و مروی ست از حسن بن علی رضی الله عنهما که دید رسول خدا صلعم که بنی امیه خطبه میخوانند بر منبر
وی یک یک پس بد نمود آنحضرت را این امر پس فرود آمد انا اعطیناک الکوثر و نازل شد انا انزلناه فی لیلة القدر
وما ادراک ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف شهر یعنی لیلة القدر بهتر ست از آن هزار ماه که مالک شوند آنرا بنو امیه۔
قاسم بن الفضل گفته شمار کردیم مدت ملک بنی امیه را پس هزار ماه بر آمد نه زیاده نه کم رواه الترمذی والحاکم والبیهقی و
لیکن سیوطی در تاریخ الخلفا گفته قال الترمذی هذا حدیث غریب لا نعرفه الا من حدیث القاسم وهو ثقة ولکن شیخه مجهول
واخرجه ابن جریر فی تفسیره قال الحافظ ابو الحجاج وهو حدیث منکر وکذا قال ابن کثیر انتهی وشیخ رفیع الدین دهلوی
نوشته اند که در حدیث ترمذی و ابن جریر و حاکم از امام حسن آمده الف شهر یملکها بنو امیة و قاسم بن فضل حدانی
گفته فاذا هی الف شهر لا تزید ولا تنقص پس سلطنت بنو امیه از ابتدای خلافت معاویه بن ابی سفیان باید گرفت
اما مدت خلافت عبد الله بن الزبیر را که بعد از یزید تا تسلط عبد الملک امتداد یافت از میان اسقاط باید نمود تا حساب
درست خواهد شد در جامع الاصول درین حدیث میگوید قد جاء فی متن الحدیث ان عدة ولایة بنی امیة کانت علی
راس ثلثین سنة من وفات النبی صلعم وهو فی آخر سنة اربعین من الهجرة وکان انقضاء دولتهم علی ید ابی مسلم
الخراسانی فی سنة اثنتین وثلثین ومایة فیکون ذلک اثنتین وتسعین سنة یسقط منها مدة خلافة عبد الله بن الزبیر
وهی ثمان سنین وثمانیة اشهر یبقی ثلث وثمانون سنة واربعة اشهر وهی الف شهر انتهی بلفظه انتهی و روایت
ست از زهری و عطاء خراسانی که گفت آنحضرت صلعم حکم را گویا می بینم بسوی پسران او که بالا می روند بر منبر من
و فرود می آیند رواه الفاکهانی و گفت جبیر بن مطعم بودیم ما با نبی صلعم پس گذشت حکم بن ابی العاص فرمود آنحضرت
وای ست امت مرا از آنچه در صلب اینکس ست و گفت ابو هریره رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم روان شود خون
از بینی مردی جبار از جبابرة بنی امیه بر منبر من پس روان شد خون از بینی عمرو بن سعید بن العاص بر منبر نبی صلعم
تا آنکه گذشت از درج منبر و مروی ست از ابن عمر رضی الله عنهما که رفتیم نزد رسول خدا صلعم و آمد حسن علیه السلام
آنحضرت فرمود نزدیک شو پس نزدیک کرد آنرا تا آنجا که هر دو گوش وی را لقمه کرد پس درین اثنا که آنحضرت
با وی سرگوشی میکرد بر داشت سر خود را همچو فزع ناگهان کوفت حکم دروازه را بالسیف خود علی را فرمود برو و
بیار او را چنانکه آورده میشود گوسفند بسوی حالب وی علی گوش وی گرفته بیاورد در روبروی آنحضرت
صلعم استاده کرد آنحضرت سه بار او را لعنت کرد و گفت در گوشه بنشان تا آنکه رفت بسوی او قومی از مهاجرین

و انصار باز بخواند او را و لعنت کرد باز فرمود نزدیک است که اینکس خلاف کند کتاب خدا و سنت نبی او را و بیرون آید
از صلب او فتن که برسد دود آن بآسمان مروی چند از قوم گفتند که این اقل خلق و اذل است از آنکه از وی چنین آید فرمود
آری و بعضی از شما آنروز شیعهٔ وی باشند بعده آنحضرت صلعم او را بسوی طائف براند و تا حیات آنحضرت همانجا
بماند و ابوبکر و عمر هم او را رد نکردند اما عثمان در خلافت خود او را رد کرد و این نیز یکی از آن امور است که بر عثمان انتقاد
کردند و باعث قتل عثمان شدند غرضکه دولت ایشان مقتضی مفاسد کثیره و مظالم لاتعد و لاتحصی شد و از آنچه واقع
شد در زمن یزید **قتل حسن بن علی است علیهما السلام** و سبب وی آنست که یزید بن معاویه صد هزار درهم
بجعده کندیه زوجهٔ حسن علیه السلام فرستاد و گفت که وی را زهر بده من ترا بزنی خود بگیرم وی زهر داد حسن تا چهل
روز بیمار ماند و حسین علیه السلام برادر وی هر چند جهد کرد که وی از حال زهر دهنده بیاگاهاند لیکن حسن اباکرد و
گفت خدا تعالی اشد است از روی نقمت و می یابم جگر خود را که پاره پاره شد و من می شناسم که از کجا باین مبتلا
شدم یعنی اشاره فرمود که این از طرف یزید است پس بحق من که بر تست تکلم نکنی درین باب بحرفی باز گفت سوگند
میدهم ترا که نریزی در امر من خونی قال الواقدی مات الحسن سنة تسع و اربعین و قال المدینی مات سنة خمسین و قیل احدی
و خمسین و قال الهیثم سنة اربع و اربعین و قال ابن منده سنة تسع و اربعین و قیل خمسین و قیل ثمان و خمسین و دفن
بالبقیع و یقال انه مات مسموما کذا فی الاصابة و از کلام اوست علیه السلام مر حسین را دور دار خود را از سفهاء کوفه که
بیرون آرند ترا و الله نمی بینم که جمع کند خدا تعالی در میان ما نبوت و خلافت را و طلب کرده بودم از عایشه رضی الله
عنها که مدفون شوم با رسول خدا صلعم وی قبول کرده است پس چون بمیرم بخواه از وی و گمان نمیکنم قوم را
یعنی بنی امیه را مگر آنکه منع کنند ترا پس اگر منع کنند پس مراجعت مکن با ایشان و دفن کن مرا نزد مادر من فاطمه در
بقیع و مرد رحمه الله تعالی بعد چهل روز و اکثر برانند که وفات وی در سنه خمسین است بعد وفاتش حسین علیه السلام
از عایشه پرسید گفت آری مروان و دیگر بنی امیه مانع آمدند وی دران وقت امیر مدینه بود از طرف معاویه
حسین علیه السلام با همراهیان خود سلاح پوشید و گفتند مقاتله کنیم ابو هریره گفت منع نمیکنند او را اگر ظالم و الله
که وی ابن رسول الله است صلعم بعده ابو هریره بحسین علیه السلام گفت مباش اول کسیکه ترک کرد وصیت برادر خود
را وی وصیت کرده است ترا بعدم قتال پس تا آنجا گفت او را که باز گردانید از قتال و دفن کردند او را
علیه السلام در بقیع نزد مادر وی و فرستاد جعده کسی را نزد یزید بطلب وعده که با وی کرده بود و یزید انکار کرد
و بزنی خود نگرفت **فصل هشتم** و از انجمله قتل حسین بن علی علیهما السلام حافظ ابن حجر در اصابه گفته و قد صنف
جماعة من القدماء فی مقتل الحسین تصانیف فیها الغث و السمین و الصحیح و السقیم فی هذه القصة التی سقتها غنی و قد صح
عن ابراهیم النخعی انه کان یقول لو کنت فیمن قاتل الحسین ثم ادخلت الجنة لاستحییت ان انظر الی وجه رسول الله
صلعم انتهی گویم اصح تالیف درین باب رساله سر الشهادتین تالیف شاه عبد العزیز محدث دهلوی است معاذ
رضی الله عنه گفته آنحضرت فرمود صلعم یک یک را ای معاذ و شمار کن پس هرگاه رسیدم بپنج را یعنی از خلفا گفت یزید

برکت نه بدهد خدا در یزید یعنی کرده شد بسوی من حسین بن علی در آمد تربت او را و خبر داده شدم از قاتل او سوگند
بکسی که جان من در دست اوست کشته نشود در میان قومی که منع نکنند او را مگر آنکه مخالفت افگند خدا تعالی در میان سینه‌ها
شان و دلهای شان و مسلط کند بر آنها شرار آنها را و بگرداند آنها را فرقه‌ها در اشاعه گفته ابن حجر مکی است که بیعت
کردند او را و برآوردند شش باز سپردند او را بدشمن و منع نکردند او را دریغ ست برای افراخ آل محمد از خلیفه مستخلف که
بکشد خلف مرا و خلف خلف را بگیرای معاذ گفت پس چون رسیدم ده را فرمود ولید نام فرعون ست نادم شرائع اسلام
برگرداند و بجوشد مردی از اهل بیت من الحدیث در اشاعه گفته قول وی چون رسیدم ده را محتمل ست ده کس را مع خلفا
راشدین و در ینوقت مراد بولید ابن عبد الملک باشد زیرا که چهار خلیفه اند و پنجم معاویه و ششم یزید و هفتم پسرش معاویه
و هشتم ابن الزبیر یا مروان و نهم عبد الملک و دهم ولید پسر وی و اگر مراد ده کس بعد یزید باشند پس ولید بن یزید
بن عبد الملک باشد زیرا که وی بعد ولید متولی شده و سلیمان برادر اوست و عمر بن عبد العزیز و یزید و هشام هر دو
پسر عبد الملک و چون این هر دو را با آن پنج دیگر ضم کنند نه میشوند و دهم ولید بن یزیدست و مؤید اینست قول ثانی وی
که برگرداند و بجوشد مردی از اهل بیت من زیرا که وی را ابن عم وی یزید بن الولید قتل کرده و همچنین قول وی برکشید
خدا سیف را پس نیست اغماد برای او زیرا که او و شان اختلاف کردند و بعض ایشان مر بعض را کشتند تا آنکه
بنی العباس هم ایشان غالب آمدند و از اینجاست که زهری گفته که اگر دوالی شد ولید بن یزید پس مراد بولید همانست
والا پس مراد بولید ولید بن عبد الملک ست و از چند طریق که بعض آنرا حاکم تصحیح کرده آمده ست که جبرئیل علیه السلام
و در روایتی ملک القطر نزد آنحضرت صلعم آمد و خبر کرد که حسین مقتول ست و خاک آن زمین که آنجا کشته شود نمود
پس داد آنحضرت آن خاک را بام سلمه و فرمود که این خاک روز قتل وی خون گردد و همچنین شد و بو کرد آنحضرت آنرا
و گفت بوی کرب بلاست و سبب وی اینست که چون امام حسن انتقال کرد معاویه از اهل شام بیعت برای یزید
گرفت و بحج رفت و خواست که از اهل حجاز هم برای وی بیعت ستاند مهاجرین و انصار امتناع کردند و گفتند که اگر ترا
در وی رغبتی هست پس ان تمه است ورنه آنرا بر مسلمانان باز گردانی و چون معاویه رضی الله عنه بمرد و در شام بیعت
یزید کردند یزید بعامل خود که در مدینه بود نوشت که از حسین بیعت بگیر حسین علیه السلام از مدینه بمکه گریخت بنا بر خوف
بر جان خود پس کوفیان بوی نامه نوشتند که نزد ما بیا با تو بیعت کنیم ابن عباس منع کرد و گفت غدر ایشان و
قتل ایشان با پدر و خذلان ایشان با برادر خود دانی و امر کرد که با اهل خود نرود حسین علیه السلام نشنید ابن عباس گریه
کرد و گفت واحسیناه و ابن عمر نیز او را همچنین گفت حسین ابا کرد ابن عمر میان هر دو چشم او بوسه داد و گفت
استودعک الله من قتیل و همچنین ابن الزبیر نیز منع کرد بلکه باقی نماند در مکه هیچکی مگر آنکه غمگین شد از رفتن وی و چون
این خبر ببرادر وی محمد بن حنفیه رسید القدر بگریست که طشتی از آب دیده پر کرد غرض که حسین علیه السلام
مسلم بن عقیل را پیش از خود بکوفه فرستاد و دوازده هزار یا زیاده از اهل کوفه باوی بیعت کردند یزید بن زیاد و مسلم
ساخته بود بر قتل کرد و آخر گرفتارش کرده بکشتند بیعت کنندگان متفرق شدند و از ینجا حسین علیه السلام روانه شده

و از حال مسلم خبر نداشت در راه فرزدق شاعر ملاقی شد از وی حال آنجا پرسید گفت دلهای مردم با شماست و
و تیغهای شان با بنی امیه است و قضا نازل میشود از آسمان و چون نزدیک بقادسیه رسید مردم از حقیقت حال آگاه
کردند و امر برجوع نمودند برادران مسلم بن عقیل گفتند والله که ما رجوع نکنیم تا آنکه عوض برادر خود گیریم یا کشته شویم حسین
علیه السلام فرمود نیست خیر در حیات بعد شما و روانه پیشتر شد در اثنای آن سواران ابن زیاد پیش آمدند امام میل بکربلا
کرد و ابن زیاد بیست هزار مقاتل اطیار کرد و چون انجا رسید از حسین علیه السلام طلب نزول بر حکم ابن زیاد و متابعت
یزید کرد فرمود بگذارید مرا بروم نزد یزید ابن زیاد جز نزول بر حکم خود هیچ نپذیرفت حسین گفت والله هرگز
بر حکم وی نزول نکنم پس نوبت بمقاتله رسید اکثر مقاتلان وی علیه السلام کسانی بودند که بوی خطوط نوشته بودند
و بیعت نموده صاحب اشاعه گفته لعنت خدا بر قاتلین وی یکبار و بر خاذلین وی صد بار که اهل بیت رسول خدا صلعم
را فدای جانهای خود کردند قاتلهم الله تعالی ما اغدرهم و اخذلهم و از اینجاست که امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه
با ایشان گفته اگر میتوانستم میفروختم شما را ای اهل شام همچو فروختن درهم بدینار ده را از شما یکی از او شان با جمله حسین
علیه السلام با این جم غفیر و جمع کثیر محاربه کرده با وی از اهل بیت او جمله هشتاد و چند تن بودند و در میدان جنگ خیلی
ثابت قدمی نمودند و اگر مخالفان میان او و آب حائل نمیشدند هرگز بروی قدرت نمی یافتند تا آنکه پنجاه کس از کسان
وی علیه السلام شربت شهادت خوردند آوازی شنیده شد که کسی میگوید آیا نیست کسی دافع از حریم رسول الله صلعم
یزید بن الحارث بشنیدن این آواز بامید شفاعت جد وی علیه السلام از لشکر مخالف بیرون آمد و در روبروی وی
چندان کارزار کرد که شهید شد بعده چون جمله اصحاب وی علیه السلام فنا شدند و تنها بذات خود بماند حمله مردانه
همچو حمله عم خود حمزه و حمله پدر خود علی سلام الله علیهم اجمعین کرد و بسیاری را از شجاعان آنها بر زمین انداخت
آنها نیز بروی هجوم آوردند و میان او و حریم وی حائل شدند آنوقت امام علیه السلام آواز داد که باز دارید سفهای
خود را از زنان و اطفال چنانچه باز ماندند پس تر مقاتله کرده ماند با ایشان تا آنکه بزخمهایش غربال کردند چه سی و یک
طعنه برداشت و سی و چهار زخم بخورد و معذلک تشنگی بروی غلبه کرد از پشت زین بر زمین افتاد ؎
ز زین بورطهٔ خونت فتاده می بینم * سوار دوش رسول خدا سلام علیک * ز تشنگی بدهانت زبان نمی گردید * زبان
قدرت کلک خدا سلام علیک * برای ناوک شمشیر کرد سینه سپر * توان بازوی شیر خدا سلام علیک * مقیم جنت ماوی شهید
راه خدا * غریب کوفه و کرب و بلا سلام علیک * سر مبارکش را روز جمعه دهم محرم سال شصت و یک از هجرت از تن پاک جدا ساختند
قاتل لعین وی علیه السلام چون سر شریف را پیش ابن زیاد نهاد این ابیات برخواند ؎ اوقر رکابی فضة و ذهبا *
انی قتلت ملکا محجبا * قتلت خیر الناس اما و ابا * و خیرهم اذ ینسبون نسبا * وی حکم بقتل وی کرد و گفت اگر او را این
چنین میدانستی چرا کشتی صاحب اشاعه گفته ظاهر انیست که او را بجهت مدح بکشت نه بجهت آنکه چرا او را بکشت و
دلالت میکند برین نهادن او سر شریف را در طست و زدن دندان های مبارک را بشاخی و در آوردن او در
بینی و تعجب نمودن از حسن ثغر او انس رضی الله عنه چون این حرکت دید بگریست و گفت اشبه بود برسول خدا صلعم

وگفت زید بن ارقم بردار شاخ خود را والله دیرست که دیدم رسول خدا را صلعم بوسه میداد میان هر دو لب او
وگریه کرد ابن زیاد لعین بیاشفت و بقتل ترسانید. زید گفت آیا حدیث نکنم ترا بآنچه در غیظ آرنده تر باشد ترا ازین
هم دیدم رسول خدا را صلعم نشانید حسن را بر زانوی راست خود و حسین را بر زانوی چپ خود و نهاد دست مبارک خود را
بر سر هر دو و گفت بارخدایا می سپرم بتو این هر دو را و بصالح مومنین پس چگونه ست ودیعت آنحضرت نزد تو ای
ابن زیاد انتهی و بتحقیق انتقام گرفت حق تعالی ازان لعین ترمذی باسند صحیح روایت کرده که چون ابن زیاد کشته شد
سر او بموضع سر حسین علیه السلام نهاده شد و ماری بزرگ آمد و مردم متفرق شدند آن مار میان همه سرها گردید
نزد سر ابن زیاد آمد و از دهن وی اندرون رفته از بینی وی برآمد و از بینی خزیده از دهنش بیرون آمد و سه بار
همچنین کرد و بالجمله ابن زیاد مردود بعد قتل سید الشهداء داخل دار الاماره کوفه گردید و سر مبارک را بر سپری نهاد
و ساختگی کرده سرهای اصحاب را با بندیان آل حسین بر پالانهای شتر در رسن ها بسته و زنان را برهنه روی و سر
کرده نزد یزید لعنه الله تعالی لعنا وبیلا فرستاد همراهیان سر مبارک چون در منزل اول فرود آمدند شراب از کاسه
سر مبارک نوشیدن گرفتند دستی از دیواری برآمد و سطری از خون بنوشت ؎ اترجوا امة قتلت حسینا *
شفاعة جده یوم الحساب * همگنان سر را گذاشته بگریختند بعده عود نموده بگرفتند و چون نزد یزید رسیدند
حریم را بر درج جامع مقیم کنانید آنجا که بندیان و قیدیان میماندند و منجمله آنچه روز قتل وی علیه السلام ظاهر شد
اینست که آسمان چون گریست و آوندها پر از خون گردید و آفتاب خسوف آمد و ستاره ها بشکستند و تاریکی چندان شد
که مردم گمان کردند که مگر قیامت قائم شد و کواکب بعض مر بعض را زدند و هیچ سنگی بر داشته نشد مگر در زیر آن
خون سرخ دیده آمد وگیاه و رس خون گردید و دنیا تا سه روز تیره و تاریک ماند و کشته شدند از برادران
و پسران برادرش حسن بن علی و از اولاد جعفر و عقیل سلام الله علیهم اجمعین نوزده مرد حسن بصری گفته نبود بر روی
زمین مر ایشان را در آن روز شبیهی این ابیات برخواندند ؎ واعین ابکی بعبرة و عویل واندبی ان ندبت آل
الرسول * تسعة منهم لصلب علی * قد ابیدوا و تسعة لعقیل * ولنعم ما قیل ؎ شد صبح بدان شور که آفاق بهم زد *
ماناکه ز خون ریز بنی فاطمه دم زد * تا تلخ شود خواب سحر ریزش شبنم * شور آبه اشکی برخ اهل حرم زد * چو لنت
دستش تر ند آبله کز قهر * گل ز آتش سوزان بسر طرف خیم زد * حاشا که چنین خیمه توان سوخت مگر دهر * برکند
ازین وادی و در دشت عدم زد * گویی پی این خنجر بیداد فسان بود * آن سنگ که کافر بشه جمله احم زد * زین خو
که دود برخ شبیر توان یافت * کاندر ره دین شاه چه مردانه قدم زد * هی کاتب تقدیر که در زمرهٔ احیا *
چون نام حسین بن علی رفت قلم زد * زین حیف که بر آل رسول عربی رفت * آمد اجل و دست بدامان ستم زد *
این روز جهان سوز کدام ست که غالب * شد صبح بدان شور که آفاق بهم زد

فصل نهم

و از انجمله ست وقعهٔ حره و آنرا واقعهٔ حرهٔ زهره هم گویند موضعی ست در سواد مدینهٔ مطهره بر مسافت یک میل و این وقعه از اشنع
شنایع و اقبح قبایح ست که در زمان یزید بن معاویه بعد از قتل حسین بن علی علیهما السلام وقوع یافته هرچه از جلس

قتل و سفک و فساد و هتک حرمت این حبر البلاد باشد درین قضیه بوجود آمد و روایت ست از ابو هریره رضی الله عنه
که گفت آنحضرت صلعم سوگند بکسی که جان من در دست اوست هر آئینه باشد در مدینه ملحمه که گفته میشود او را حالقه نمی گویم حالقه شعر
ست یعنی تراشنده موی ولکن حالقه دین ست پس بیرون روید از مدینه اگرچه بقدر یک برید باشد اخرجه عمر بن شبه
و نیز وی روایت کرده که ویل ست عرب را از شری که نزدیک شده بر سر شصت سال گردد امانت غنیمت و صدقه تاوان
و شهادت بمعرفت و حکم بهوا رواه الحاکم و بود ابو هریره که میگفت بار خدایا مدریابد مرا سال شصتم و نه امارت
صبیان اشاره میکرد بسوی قول وی صلعم هلاک امت من بر دستهای غلامان ست یعنی کودکان از قریش زیرا
در همین سال یزید متولی شده و اقدی در کتاب حره از ابو ... بن بشر آورده که حضرت در سفری از اسفار بیرون
آمده بود و چون بحرهٔ زهره رسید بایستاد و انا لله و انا الیه راجعون خواند صحابه دانستند که مگر در عوا قب امور
این سفر امری که نه موافق مدعا بود و معلوم آنحضرت گردید عمر بن الخطاب پرسید یا رسول الله چه دیدی که استرجاع
نمودی فرمود اینجا امریکه تعلق باین سفر شما داشته باشد خود نیست گفتند چیست فرمود کشته شوند درین سنگستان
آنهائیکه خیار امت من باشند بعد از اصحاب من و در روایتی آمده که هرگاه بدین موضع میرسید بدست مبارک خود اشارت
میکرد و میفرمود کشته شوند درین حره خیار امت من و از ابن عباس نیز مثل این روایت آمده و از کعب حبار روایت
کرده اند که در توراة آمده ست که در سنگستان شرقی مدینه مقتولان باشند که رویهای ایشان روز قیامت در روشنی
مثل ماه شب چهاردهم باشد و در حدیث متفق علیه آمده که هلاک امت من بر دست قبیلهٔ از قریش بود گفتند پس چه
فرمائی یا رسول الله ما را دران زمان فرمود عزلت و گوشه گرفتن از خلق و مروی ست از ابو عبیده که همواره امر
دین قائم ست بقسط تا آنکه باشد اول کسیکه رخنه کند آنرا مردی از بنی امیه و از ابی العالیه آمده که بودیم ما بشام همراه
ابی ذر رضی الله عنه پس گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میگفت اول مردیکه متغیر کند سنت مرا مردی از بنی امیه
باشد یزید بن ابی سفیان برادر معاویه گفت آنکس منم گفت نه ابو ذر غفاری گفته ردیف بودم رسول خدا را صلعم بر
حمار و گذشتیم از خانهای مدینه فرمود چه حال باشد ترا ای ابو ذر وقتیکه باشد در مدینه گرسنگی سخت بر خیزی از
جامهٔ خواب و نتوانی رسید تا مسجد خود و مشقت اندازد ترا گرسنگی گفتم خدا و رسول دانا تر اند فرمود پارسا باش
چه حال باشد ترا وقتیکه واقع شود مرگ در مدینه تا آنکه بهائی گور بثمن یک بنده رسد گفتم الله و رسول دانا تر اند فرمود
صبر کن و بتکلف خود را بران دار باز فرمود چه حال باشد ترا وقتیکه باشد در مدینه قتل و در گیرد خون احجار الزیت
را گفتم خدا و رسول دانا تر اند فرمود می آئی تو نزد کسیکه از ان او هستی گفتم سلاح گیرم و محاربه کنم فرمود شریک
آن قوم شوی گفتم پس چکار کنم فرمود اگر بینی که کسی ترا میکشد جامه بر روی خود بیفگن و تسلیم شو
تا بگناه خود و گناه تو بر گردد اخرجه ابو داؤد گفته اند این اشارت ست بوقعهٔ حره که در زمان یزید پلید
واقع شده و گوش و زبان تحمل گفت و شنید آن ندارد و ابو ذر رضی الله عنه این واقعه را ندریافته زیرا
که وفاتش در سنه سی و دو از هجرت شده و وقوع این حادثه در سنه شصت و سه بوده و بروی صلعم وقوع

این ماجرا گویا بی تعیین وقت کشف کرده‌اند و مراد بحرک مدینه عام الرماده ست کما قیل و درین حدیث حکم فتنه هم بیان
فرموده که مقتول بودن دران بهتر از آنست که قاتل کسی باشی **وسبب این وقعه آنست** که هرگاه معاویه
خواست که از اکابر اهل حجاز همچو ابن عمر و ابن عباس و عبدالرحمن بن ابی بکر بیعت برای یزید بگیرد و ایشان قبول نکردند
معاویه صد هزار درهم نزد ابن عمر رسانید و مردی را پوشیده بفرستاد آنمرد با ابن عمر گفت که کدام چیز ترا از بیعت
وی مانع ست ابن عمر گفت مگر این مال از برای همین امر رسانیده است اکنون دین من نزد من ارزان باشد بیعت نکنم دروی امیرا
هرگز و همچنین عبدالرحمن بن ابی بکر هم جواب سخت داد و نحو آن عبدالله بن الزبیر هم گفت معاویه گمان کرد که اینها بخلافت
یزید راضی نیستند و بیعت او نخواهند کرد چون وقت احتضار رسید یزید را گفت که من بلاد را برای تو پامال
کردم و مردم را به بیعت تو آوردم و نمی ترسم بر تو هیچکس را مگر اهل حجاز پس اگر امری از ایشان ببینی مسلم بن عقبه را بر
اینها برگماری که من بارها او را آزموده‌ام و خیرخواهی وی دیده‌ام چون معاویه درگذشت و امام حسین شهادت یافت
ابن الزبیر اظهار خلافت کرد و دیگران هم خلع بیعت کردند ابن الجوزی از ابوالحسن مدائنی که یکی از ثقات رواتست
نقل میکند که اهل مدینه بعد از ظهور دلائل فسق و فساد یزید بر منبر برآمده خلع بیعت نمودند عبدالله بن عمرو بن حفص
مخزومی عمامه خود را از سر برآورده گفت اگرچه یزید مرا صله و انعام فرمود و در جائزه من بیفزود ولیکن وی دشمن خدا
دائم السکر ست من او را از بیعت خود برآوردم همچنانکه دستار خود را از سر خود برآوردم دیگری برخاست و نعلین
خود را از پای خود برآورد و برهمین نهج خلع بیعت یزید نمودند تا آنکه مجلس از عمائم و نعال پر شد بعد ازان عبدالله
بن مطیع را بر قریش و عبدالله بن حنظله را بر انصار والی ساختند هر که از بنی امیه بود همه را در دار مروان محاصره نمودند
و مروان و جماعه که با وی بودند روی استعانت و استغاثت بیزید آورده از وی طلب لشکری نمودند وی مسلم بن
عقبه را بر قتال اهل مدینه برانگیخت وی پیر معمر بود با وصف ضعف حال در مقام جرئت و تجلد آمده همت بر قتال اهل
این بلده شریفه برگماشت منادی بحکم یزید ندا درداد هر که قدم در سیر حجاز نهد اسباب سفر و اسلحه جنگ از سرکار
خاصه دیوان برگیرد و بالائی آن صد دینار بطریق انعام در جمله هم در ساعت بدست وی دهند دوازده هزار
کس را باین طریق براه قتل و فساد روانه ساخت و مسلم بن عقبه را وصیت کرد که اگر وی را حادثه بوقوع آید حصین
بن نمیر سکونی را خلیفه خود گیرد و گفت اینها را که من ترا بر سر ایشان میفرستم سه بار دعوت کنی اگر در مقام اجابت
و قبول درآمدند بگذار و الا با ایشان مقاتله کن و بعد از آنکه بر ایشان غالب آئی تا سه روز حرم مدینه را اباحت
کن و هرچه در آنجا باشد از مال و سلاح و طعام نصیب لشکریان ساز و بعد از سه روز دست تطاول از ایشان
برگیر و با علی بن حسین رضی الله عنهما تعرض مکن وی باتفاق داخل این جماعه نیست بعد از وصول خبر این لشکر باهل
مدینه ایشان نیز بتهیه و استعداد مدافعه اهل فساد برخاستند و با جماعه بنی امیه که محصور بودند گفتند که با ما
عهد کنید که بمکر و فساد برنخیزید و جاسوسی و کشف اسرار ما نکنید و مظاهرت اعداء ما و امداد ایشان ننمائید و
گرنه فی الحال تمامه شما را تحت تیغ سیاست و هلاک میکشیم آنها برای دفع وقت و اضطرار عهد با ایشان بستند

نفاق همراه ایشان بدفع مسلم بن عقبه برآمدند مروان بن الحکم پسر خود عبدالملک را خفیه نزد مسلم بن عقبه فرستاد و
تا از ناحیه حرم درآمده سه روز مهم کارزار را موقوف دارد بعد از سه روز روی مشاوره با اهل مدینه آورده
گفت تدبیر چیست و چه میکنید گفتند غیر از محاربه و مقاتله تدبیری نیست تا دفع این فتنه و فساد کرده شود مروان گفت
اثارت فتنه خوب نیست اطاعت کنید و با یزید بیعت نمائید مصلحت اینست اهل مدینه را این سخن پسند نیفتاد و قرار بر محاربه
دادند عبدالله بن غسیل سوار شد و در صف قتال درآمده داد شجاعت و مردانگی داد مسلم بن عقبه را بعلت ضعف
و مرض بر سریری نشانده در میان و صف داشته بودند وی تحریض و ترغیب لشکریان مینمود و عبدالله بن مطیع
نیز با هفت پسر خود مقاتله کرده بدرجه شهادت رسید مسلم بن عقبه سر او را نزد یزید فرستاد و قهر و غلبه نافذ لشکر
یزیدیان گشته وی بموجب حکمی که یزید کرده بود تا سه روز اباحت حرم مدینه و نهب اموال و قتل نفوس و فسق بنساء
کرد قرطبی گفته وقوع این واقعه در حرهٔ واقم بود که بر مسافت یک میل از مسجد سرور انبیاست و یکهزار و هفتصد تن
از بقایای مهاجرین و انصار و علمای تابعین اخیار را بقتل رسانیدند و از عوام ناس ده هزار کس سوای نساء و اطفال و ده هزار
کس را کشتند و هفتصد تن از حاملان قرآن مجید بود و هفت از اقوام قریش را در زیر تیغ ستم درآوردند و
زنا را مباح ساختند تا آنکه آورده اند که هزار زن بعد از این واقعه اولاد زنا زائیدند و اسپان را در مسجد پیغمبر صلعم
جولان دادند و در روضه که جائیست میان قبر و منبر منیف و در حدیث شریف آمده روضه از ریاض جنت گفته اند
اسپان بول و روث کردند و مردم را به بیعت یزید بجبر و اکراه منعقد نمودند بر عهد بیعت که خود را بندهٔ یزید دانسته آزاد کند
یا اطاعت خواهد یا معصیت و چون یزید بن عبدالله بن زمعه رضی الله عنه ذکر بیعت بر حکم قرآن بر زبان آورد
در حال گردنش زدند عبدالله بن حنظله میگفت والله از بیعت یزید بیرون نیامدیم و بر وی خروج نکردیم تا
ترسیدیم که سنگ از آسمان ببارد در اشاعه گفته محاربهٔ مسلم بن عقبه در سنه شصت و سه بود انتهی و این مسلم بن
عقبه را مسرف گویند از جهت اسراف و افراطی که در قتل و فساد داشت بالجمله وی در قتل اهل این بلدهٔ شریفه
داد اسراف و فساد داده بجانب مکه معظمه رو نهاد زیرا که یزید او را وصیت کرده بود که بعد فراغ از اهل مدینه بمکه
روی و با ابن زبیر درآویزی لیکن بسبب مرضی که داشت در اثناء راه بر بستر هلاک افتاد و بعد حصین بن نمیر کندی را
خلیفه خود گرفت و بمحاصرهٔ ابن الزبیر و رمی منجنیق و احتراق وی وصیت نموده رخت اقامت بدار البوار کشید حصین بن
نمیر را چون خبر موت یزید رسید بگریخت و از وی وقوع این مهام صورت انصرام نیافت کذا قال الطبرانی ابن جوزی
بسند متصل خود تا سعید بن المسیب آورده که وی گفت در لیالی حره هیچکی در مسجد پیغمبر صلعم غیر من نبود اهل شام
که در مسجد آمدند میگفتند که این پیرک دیوانه در اینجا چه میکند هیچ وقت نمازی درآمد که من آواز اذان و اقامت از حجرهٔ شریفه
نمی شنیدم و هم بدان اذان و اقامت نماز میکردم و هیچکی در مسجد با من نبود و ابو سعید خدری را دیدند که موی
ریشش او همه بریده است پرسیدند که این چه صورت است گفت از آثار ظلم اهل شام است که در واقعهٔ حره بمن رسیده طایفه
در خانهٔ من درآمدند و هرچه از متاع بیت باشد همه را پاک بردند جماعهٔ دیگر رسیدند چون هیچ در خانه نیافتند آتش قهر

در بهاد ایشان افتاد گفتند شیخ را بجنبانید هر یکی از ایشان موی از ریش من برکنند و باین حال که می بینید مرا
رسانیدند و برهمین قیاس شنائع و قبائح این قضیه نامرضیه خارج از حد تعقل و امکان تصور است و آنچه عاقبت
کار این ظالمان ناعاقبت اندیش شد دلالتی واضح دارد بر خذلان و خسران دنیا و آخرت ایشان در اشاعه گفته
که حصین بن نمیر بعد فوت مسلم بن عقبه بمکه رفت و شصت و چهار روز محاصره کرده و قتال شدید و رمی بیت الله بمجانیق نمود
و مردی پارهٔ آتشی در سر نیزه کرده بهوا پرانید از آن بیت الله سوخته شد درین اثنا نعی یزید پلید رسید میان وقعهٔ
حره و موت وی فاصله سه ماه یا کمتر باشد اهل مکه و مدینه بر شامیان جرأت کردند تا آنکه آنها ذلیل شدند و هیچ یکی
از آنها تنها نمی شد مگر آنکه لگام اسپ او گرفته سرنگونش میکردند آخر بنو امیه بشامیان گفتند که ما را هم همراه خود بشام
برید آنها همچنین کردند و لشکر یزید داخل شام شد و در حجاز بیعت با ابن الزبیر کردند و آنجا جمله اهل آفاق بیعت بمعاویة
بن یزید بن معاویه نمودند این معاویه مردی صالح بود بایستاد و گفت یا ایها الناس جد من معاویه نزاع کرد درین امر
با اهل آن امر و خوض کرد در خون مسلمانان تا آنکه غالب شد بر ان باز برد و خدا داند که انجام وی چه شد و پدرم نیز
هم درین امر با اهل آن نزاع کرد و اولاد رسول خدا صلعم و اهل حرمین شریفین را بکشت و بر بیت مجانیق نصب کرد و
برد و خدا داند که انجام وی چه شود و اکنون شما مرا متقلد این امر کردید هرگز نروم من بگناه این امر و برده باید شما
بنعیم وی و ندر آیم در چیزی از خونهای مسلمانان و اموال ایشان این بگفت و لازم خانه خود گشت تا آنکه بعد از چهل روز
بمرد و گفته اند بعد شش ماه و وی آخر کسی است که متولی شد از پسران ابی سفیان در اشاعه گفته قتل حسین علیه السلام
و وقعه حره و رمی کعبه بمنجنیق از ان شنائع است که در زمن یزید واقع شده ابن حجر در شرح همزیه گفته و نیست عجب برای
یزید از قبائح فسق و اخلال بتقوی بجائی رسیده بود که صدور این قبائح از وی بسیار نیست بلکه امام احمد بن
حنبل رحمه الله تعالی قائل بکفر وی شده و ناهیک به ورعا و زهدا و علما و وی نگفت بکفر وی مگر بجهت قضایای صریحه
در کفر که واقع شده از وی و ثابت شد نزد امام و اگرچه ثابت نشد نزد غیر وی همچو غزالی رح و مبالغه کرد ابن العربی
المالکی و گفت نخست یزید حسین را مگر بسیف جد وی یعنی بیعت برای یزید گردیده بود پس حسین بر وی باغی باشد
زیرا که کسان بسیار اقدام بر بیعت وی کردند و استخلاف پدر او را برای وی اختیار کردند و با وجود استخلاف این
بغی شرط نباشد و شک نیست که پدرش معاویه خلیفه حق بود بنزول امام حسن از برای وی و اجتماع مردم بر وی
و این قول ابن عربی مردود است زیرا که بغی بعد استقرار احکام و انعقاد اجماع بر تحریم خروج بر امام جائر باشد
نه پیش از ان پس ام سقوط باجتهاد بود و اجتهاد حسین علیه السلام مقتضی جواز یا وجوب خروج شد بر یزید بنا بر جور و قبائح وی که گوش
از شنیدن آن کر میشود و بیعت یزید نزدیک حسین و غیر وی علیه السلام از کسانیکه بیعت با وی نکردند منعقد نشده
بود و آنانکه بیعت کردند باکراه کردند و غایت امر یزید این است که اگر کافر نباشد جائر فاسق متغلب خواهد بود است و محل
خروج بر جائر بعد استقرار امور و انقضاء آن اعصار است انتهی کلام ابن حجر رح صاحب اشاعه گفته و نیز یزید
جاهل فاسق بود و شرط استخلاف ابتداء علم باحکام و عدالت است و قول اهل علم که منعزل نمیشود امام اعظم بفسق

آن بطریق دوام ست نه ابتدا که ابتداءً مانع بیعت ست و حاصل نشد یزید را تغلب مگر بعد از آنکه کشت امام حسین را
و بعد از وقعهٔ حره و قتل اکثر مستحقین خلافت با آنکه اهل مکه بیعت وی نکردند و با ابن الزبیر بر قتال وی اصرار کردند
هم در زمان وی و در زمانهٔ پسر وی معاویه انتهی کاتب حروف گوید عفا الله تعالی عنه که نسبت نمودن ابن عربی
مالکی سامحه الله و عفا عنه و عنا بغی را بجناب امام حسین بن علی علیهما السلام حرفیست که دلهای اهل ایمان کامل از آن
چون بید بر خود میلرزد و گوش مسلمانان از استماع صدایش بمراحل می گریزد و آنچه شیخ ابن حجر هیثمی مکی و سید محمد بن
عبد الرسول شهرزوری مدنی یعنی صاحب اشاعه در رد وی جواب می گفته و نوشته اند درست ست اما اینجا خود
هیچ بغی نیست چه سابق گذشته که جناب امام علیه السلام بعد دریافت حال قتل عقیل در کوفه قصد مراجعت
کردند اما برادران مسلم مانع آمدند و وقت مقابله ابن زیاد هم فرمود که بگذارید مرا تا پیش یزید بروم او خود نگذاشت تا آنکه
مظلومانه شهید شد و خبر شهادت وی پیش از آن بچند سال آنحضرت صلعم داده بود و بر بنی امیه قاتلان وی
نفرین و لعنت کرده و آنچه روز قتل وی از تغیر آسمان و زمین واقع شده بر هیچکس پوشیده نیست پس با وجود این همه
چیزها که امارات حقیت اوست علیه السلام با صرح وجوه و ابلغ نصوص می او بغی یعنی چه سبحان الله قاتلان او که بر لسان
محمد صلعم ملعون باشند برحق بوند و مقتولان مظلوم که بر لسان محمد صلعم شهدا باشند باغی باشند این چه مسامحت
ست هیچ مسلمان این حرف باور ندارد **قف** چون معاویه بن یزید بمرد جمله اهل آفاق بیعت با ابن زبیر کردند و
ملک حجاز و یمن و مصر و عراق و مشرق و جمیع بلاد شام تا آنکه دمشق هم بر وی مسلم شد و هیچکس جز بنو امیه و هر که هوا خواه
ایشان بود از بیعت وی متخلف نشد تا آنکه مروان هم قصد رحلت بسوی مکه معظمه برای بیعت وی نمود و بنو امیه مانع
آمده با وی عقد بیعت بستند و او را بر خود خلیفه گرفتند مروان با مطیعان خود بسوی دمشق بر آمد و با ضحاک بن قیس
که تابع ابن زبیر بود مقاتله کرد ضحاک کشته شد و مروان بر شام غلبه کرد و از آنجا متوجه بمصر شد و عامل ابن زبیر را
که آنجا بود محاصره کرد و در سنه شصت و پنج هجری در ماه ربیع الآخر بر مصر غالب گردید و در همین سال بمرد مدت
حکومت وی شش ماه ست اما پسر خود عبد الملک را بجای خود قائم نمود و پس ملک شام و مصر و مغرب نزد وی آمد
و ملک یمن و حجاز و عراق و مشرق در قبضهٔ ابن الزبیر باقی ماند مگر آنکه در کوفه مختار بن ابی عبید غالب شده و مردم را بسوی
محمد بن الحنفیه بخواند و گفت که وی مهدی موعود ست و دو سال برین دعوی قائم ماند بعده از طرف امیر بصره
مصعب بن الزبیر برادر عبد الله بن الزبیر بر وی لشکر کشید و بعد محاصره در شهر رمضان سنه شصت و نه
وی را بقتل رسانید و تمام ملک عراق در قبضهٔ تصرف ابن الزبیر آمد و وی رضی الله عنه تا سال هفتاد و یک
بخلافت پرداخت بعده عبد الملک بسوی مصعب آمد و مقاتله کرده در ماه جمادی الاولی از سال مذکور او را
بکشت و مالک تمام عراق گردید و درینوقت در تصرف ابن الزبیر جز حجاز و یمن هیچ نماند عبد الملک حجاج بن یوسف
ثقفی را برای ابن زبیر فرستاد وی در سنه هفتاد و دو هجری رسیده محاصرهٔ او کرد تا آنکه ابن الزبیر در ماه جمادی الاولی
سنه هفتاد و سه هجری کشته شد و مجموع مدت خلافت ابن زبیر نه سال و چیزی ست بعد از آن جمله مردم بر

عبد الملک بن مروان اتفاق و اجتماع کردند و بعد از وی بر پسرش ولید و بعدش بر پسر دیگر وی سلیمان بعده
بر عمر بن عبد العزیز رح بعده بر پسر دیگر وی یزید بعده بر پسر دیگر وی هشام و این همه اولاد عبد الملک بن مروان است
مگر عمر که وی پسر برادرش عبد العزیز بود و بعده چون هشام درگذشت برادرزاده اش ولید بن یزید بجای وی
نشست و ابن عمش یزید بن ولید او را کشته خودش حاکم شد و بعد وی مروان حمار بن محمد بن مروان و چون وی
هم بمرد برادرش ابراهیم والی گشت و مروان بر وی غلبه کرد و امر ایشان مختل شد تا آنکه ملک به بنو العباس
آمد و ایشان چنانکه باید آنها را کشتند فلله الامر من قبل و من بعد و تفصیل احوال ایشان بقدر مناسبت مقام
در باب اول گذشته است فلیرجع الیه **فصل دهم** و از انجمله است ویران شدن مدینه بعد حره از ابو هریره آمده
که گفت روزی پیش آید که اهل مدینه را از مدینه بیرون کنند پرسیدند کیست که بیرون آرد ایشانرا گفت امرای سوء
اخرجه ابن ابی شیبه و در روایت کرد احمد برجال صحیح که برآمد آنحضرت صلعم برا حد و روی کرد طرف مدینه و فرمود وای
او را از قریه که بگذارند او را اهل او بهترین چیزها آنچه باشد یعنی در عین نضارت و آبادی و مرویست از شریح بن عبید که
وی خواند کتاب کعب را که بود شد مدینه را اهریکه بترسانند آنها را تا آنکه بگذارند آنرا و حالانکه وی خوارست و شاشه کنند
گربه ها بر قطایف خز نترسانند آن گربه ها را هیچ چیز تا آنکه بدرند روباه ها در بازار ها بترسانند آنها را هیچ چیز اخرجه ابن ابی
شیبه و در سوطاست هر آئینه ترک کنید شما مدینه را بر احسن آنچه باشد تا آنکه در آید سگ یا گرگ و بول کند بر بعض
ستونهای مسجد و رواه ابن ابی شیبه و زیاده کرد لفظ منبر قاضی عیاض گفته این در زمانه اول شد که وی ترک
کرده شد بر بهترین آنچه بود از دین و دنیا اما دین پس کثرت علماست دران و اما دنیا پس عمارت و اتساع حال اهل او است
و اهل اخبار ذکر کرده اند که اکثر کسان مدینه برفتند و میوه های او برای حیوانان بماند و مدتی خالی افتاده ماند باز
مردمان آمدند و فوجهای بسیار ذکر کرده اند که آنچه آنحضرت صلعم از شاشیدن سگان بر سواری مسجد شریف بیان
فرموده بود آنها بچشم خود دیدند و کوی گفته ظاهر مختار آنست که این ترک مدینه متعدد باشد زیراکه در روایت
ابن ابی شیبه آمده که بیرون روند اهل مدینه از مدینه لیکن عود کنند بسوی وی باز بیرون روند از وی لیکن
عود نمایند بسوی وی و نیز مرویست از عمر مرفوعا که بیرون برآیند اهل مدینه از مدینه باز عود کنند بسوی
وی و آباد سازند او را تا آنکه پر شود و از بنا آباد گردد باز بیرون روند از وی و عود نکنند بسوی آن هرگز گفت
و ظاهر اینست که آنچه قاضی عیاض ذکر کرده آن ترک اول است و سببش وقعه حره بود چنانکه در حدیث ابو هریره
است که بیرون آرند آنها را امرای سوء و ترکی که در آخر زمان باشد باقی است انتهی ملخصا صاحب اشاعه گفته و موید
اینست روایت شریح که گذشت زیراکه آن ترک در آخر زمان باشد برای هجرت بسوی بیت المقدس نه برای
فزع و ترس از چیزی آری ممکن است که گویند این در زمن سفیانی نیز واقع شود و وی از امرای سوء است و در آخر
زمان خواهد بود ولیکن چون تعدادش ثابت شد کار آسان گشت که میتوان گفت این خروج سه بار شدنی است و در حدیث
ذکرش دو بار آمده بطریق ایجاز و اختصار و بالجمله این ترک در زمانه یزید واقع شده و آن من جمله قبائح شنیعه او ست

ولا بد ست از وقوع آن بار دیگر در آخر زمان چنانکه در احادیث بدان مصرح ست و بیاید ذکر ترک ثانی در باب سوم انشاء الله تعالی
و شیخ حنفیه هند عبد الحق دهلوی رح در جذب القلوب گفته بعضی علما بر آنند که آنچه در بعضی اخبار معجزات آثار ورود یافته
که زمانه بیاید که مدینه بعد از بلوغ وی به نهایت مرتبه رونق و جمال و نضارت و عمارت روی بخرابی نهد و مردم ترک
آن کنند و مسکن و ماوای وحوش و دواب گردد و مصداق آن همین واقعه نائله ست لیکن تحقیق و مختار چنانکه امام نووی
اشارتی بدان کرده آنست که این حال در آخر زمان نزد قیام ساعت باشد زیرا که بعضی علامات و امارات که درین اخبار
ورود یافته درین قصه بظهور نیامده چنانچه در روایت ابن ابی شیبه آمده که چهل سال این بلده عظیمه ویران مانده و منزل
وحوش گردد و بعد از آن دو شبان از قبیله مزینه بیایند و چون مدینه را باین حالت ببینند بیکدیگر بطریق تعجب
بگویند که مردم کجا شدند پس نبینند مگر ثعالب و عوافی را و وقوع این حالت در آخر زمان ست و در خصوص این واقعه
نیز اخبار و آثار باشارت و صریح آمده ست انتهی چنانچه از روایت ابو هریره که گذشت معلوم میشود و قرطبی گفته
سبب خروج اهل مدینه از مدینه که در بعضی احادیث واقع شده همین واقعه حره ست که در زمانی که این بلده مطهره
در رونق و عمارت بمرتبه حسن و کمال رسیده و بوجود بقایای اصحاب مهاجرین و انصار و علمای عالیمقدار از تابعین
اخیار مملو و مشحون بود حوادث و فتن بر سبیل تواتر و توالی روی بدان آورد و اهل مدینه از مخافت این آفت اختیار
رحلت ازین موضع که محل رحمت و مهبط برکات ست نموده بیرون آمدند و یزید بن معاویه مسلم بن عقبه را با لشکر
عظیم از اهل شام بقتل اهل مدینه فرستاد تا ایشان را بحره مدینه در غایت شناعت و قباحت بقتل رسانیدند و
سه روز هتک حرمت حرم نبوی صلعم نموده اباحت و استحلال دادند ازین جهت این را وقعه حره نام آمد انتهی
و هم قرطبی گوید که اهل اخبار گویند که مدینه دران زمان از مردم مطلقا خالی ماند و فواکه و ثمرات او نصیب وحوش
و بهائم آمد و کلاب و دیگر حیوانات در مسجد شریف آرامگاه ساختند و مصداق آنچه مخبر صادق خبر داده بود بظهور
آمد انتهی **فقط** و منجمله فتن که در زمانه بنی مروان واقع شد قتل ابن الزبیر رضی الله عنه و هدم کعبه و تولیت حجاج
بن یوسف ثقفی ست طبرانی در خبری طویل از عروه بن الزبیر روایت کرده که چون معاویه رخت اقامت بدار آخرت
کشید عبد الله بن الزبیر از اطاعت و انقیاد یزید بدگرانی نمود و از عقد بیعت او ابا ورد و بسب و شتم وی
زبان برکشاد چون صورت این حال به یزید رسید سوگند یاد کرد که او را جز غل در گردن نیارد شخصی را بطلب
وی بفرستاد یاران عبد الله بن الزبیر با وی گفتند که اگر از نقره غل سازی و از برای برائت سوگند یزید
در گردنت بیندازی و بالای آن جامها بپوشی هر آئینه صلح تو با وی بطریقه احسن و سلامت اقرب باشد عبد الله
بن زبیر گفت خداوند تعالی هرگز او را درین سوگند راستگو نگرداند و من هرگز برای غیر حق نرم نشوم
تا سنگ سخت در زیر دندان نرم نگردد و بعد از آن عبد الله بن زبیر بنیاد دعوت کرد و مردم را باطاعت خود
خواند یزید مسلم بن عقبه را با لشکری از اهل شام بقتال اهل مدینه برانگیخت و حکم کرد که بعد از فراغ از مهم مدینه
متوجه مکه شود و کار ابن زبیر باخر رساند اما مسلم در راه مکه بمرد چنانکه گذشت و یزید حکم با بن مرجانه کرده بود تا بغزای

ابن الزبیر برو و اما ابن مرجانه در امتثال امر وی توقف نموده گفت لا و الله هرگز جمع نکنم برای این فاسق قتل فرزند پیغمبر را با غزای بیت الله زاد الله تشریفا و تعظیما بران مسلم بن عقبه را فرستاد در جذب القلوب گفته وقوع حره روز چهارشنبه بست هفتم یا بست هشتم شهر ذیحجه بود سنه ثلث و ستین و موت مسلم بن عقبه غره محرم سنه اربع و ستین و قتال مکه و قذف بیت الله بمنجنیق روز شنبه ثالث ربیع الاول و مردن یزید اول ربیع الآخر بعد از حره بسه ماه انتهی در اشاعه آورده که حجاج بن یوسف یکصد و بست و چهار هزار کس را در ابطریق صبر بکشت و این سوای آن کشتگانند که در محاربات از دست وی بقتل رسیدند و جماعتی را از صحابه اهانت کرد و بر گردن های ایشان مهر زد از انجمله اند انس خادم نبی صلعم و برای ابن عمر خفیه کسی را برگماشت که وی بحربه مسمومه کار تمام ساخت و جز آن از قبائح و شک نیست که حجاج سیئه از سیئات عبد الملک بود زیرا که از طرف وی امارت عراق و حجاز داشت حبیب بن ابی ثابت روایت میکند که علی مرتضی علیه السلام مردی را گفت نمیری تا آنکه دریابی جوان ثقیف را گفت چیست جوان ثقیف فرمود گفته شود او را روز قیامت کفایت کن برای ما زاویه را از زاویهای جهنم مردی ست که مالک شود بست سال یا بست و چند سال نگذارد برای خدا هیچ معصیت مگر ارتکاب کند آنرا تا آنکه اگر باقی نماند مگر معصیتی واحده و باشد میان او و میان معصیت دروازه مغلق بشکند آنرا و مرتکب شود آن معصیت را بکشد هر که مطیع اوست کسی را که عاصی اوست رواه البیهقی فی الدلائل شهادت ابن الزبیر از دست حجاج بن یوسف بوده و وفات حجاج در سنه نود و چهار بوده قصه موت وی محمد بن عبد الله الخطیب صاحب المشکوة در اسماء الرجال مشکوة چنین آورده که حجاج سعید بن جبیر اسدی کوفی را که یکی از اعلام تابعین ست گفت برای جان خود طریقه قتل را که میخواهی بجشم اختیار کن سعید گفت تو ای حجاج برای نفس خود بگزین چه سوگند بخدا که نکشتی مرا هیچ نهج بکشتم من ترا همان نهج در آخرت گفت میخواهی که ترا عفو کنم سعید گفت اگر عفو کنی این عفو از جانب خدا باشد و اما تو پس ترا نه برائت ست و نه عذر حجاج گفت ببرید او را و بکشید سعید چون بیرون دروازه شد بخندید حجاج را از خنده وی خبر کردند باز گردانید و سبب ضحک پرسید سعید گفت شگفت کردم از جرأت تو بر خدا و حلم خدا از تو پس امر کرد نطع و گسترده شد گفت بکشید او را سعید گفت وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین حجاج گفت این را بسوی غیر قبله بسته بکشید سعید گفت اینما تولوا فثم وجه الله گفت او را بر روی وی افگنده قتل کنید سعید فرمود منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تارة اخری گفت ذبح کنید وی را سعید گفت آگاه باش که من گواهی میدهم و حجت می آرم که لا اله الا الله وحده لا شریک له و ان محمدا عبده و رسوله بگیر این را از من تا آنکه ملاقی شوی با من روز قیامت بعده سعید دعا کرد و گفت بارخدایا مسلط مگردان او را بر هیچکسی که بکشد وی آنرا بعد از من این بگفت و بر نطع ذبح کرده شد و حجاج بعد از وی پانزده شب نزیست و آکله در شکم او افتاد طبیب را بخواند بنمود وی دران نظر کرده گوشت بدبو کرده طلبید و در رشته آویخته در گلوی او فرو داورد و ساعتی بگذاشت چون رشته از حلق بیرون آورد با خون چسپیده بود دانست که وی ناجی نیست غرضکه تا زنده بود فریاد

بیکرد بیعت سعید بن جبیر را با من که چون خواب کردن میخواهم پای مرا میگیرد فاعتبروا یا اولی الابصار انتهی

فصل یازدهم

واز آنجمله است قتل زید بن علی بن حسین علیهم السلام وصلب وحرق او بنار وقتل ولد وی یحیی بن زید رضی الله عنه و زید مذکور مکنی است بابی الحسین و مذهب زیدیه منسوب باوست و لادتش از بطن جاریه سندیه در سنه اربع و سبعین یا سنه ثمانین بوده و متصف بود بعلم و فضل و شجاعت و عفت حافظ ابو حاتم بن حبان بستی صاحب صحیح گفته وی جماعه از صحابه رسول خدا صلعم دیده بود و علم از پدر خود امام زین العابدین و برادر اکبر امام محمد باقر علیهما السلام آموخت و جم غفیر از فقها و محدثین از وی روایت علم کرده اند و در سبب خروج وی بر هشام بن عبدالملک روایات مختلفه آمده که در مروج الذهب مسعودی و عمدة الطالب و دیگر کتب اخبار بتفصیل مذکور است و بالجمله چون وی خروج کرد رافضیان کوفه چهل هزار با او بیعت کردند قرار میعاد خروج شب دینه بود بست و یکم صفر سنه احدی وعشرین و مائة چون روز شد چهار صد مردم ماندند بهتر شان نصر بن خزیمه بود زید از نصر پرسید که ای سبحان الله این قوم کجا شدند او گفت از تو پرسیدند که چگوئی در حق ابوبکر و عمر تو گفتی که گواهی میدهم که پدرم زین العابدین تولا کردی بدیشان و گفتی یرحمهما الله کانا امامین عادلین بدین سبب ترا رها کردند زید گفت صدق رسول الله صلعم هم الروافض لهم خزی فی الدنیا والآخرة کذا فی فضائح الروافض و چون زید علیه التحیة والثنا بر بیعت کوفیان عزم خروج مصمم کرده بود عبدالله محض از مدینه بوی نوشت که زنهار بقول اهل عراق فریفته نشوی که عاقبت با تو همان کنند که با اسلاف تو کردند و همچنین امام محمد باقر علیه السلام بجواب زید فرمود که رکون بکلام اهل کوفه نتوان نمود زیرا که اهل غدر و مکر اند و ثبات و وفا در جبلت آنها نیست علی بن ابی طالب علیه السلام در انجا بشهادت رسید و حسن بن علی در انجا مجروح گردید و پدرت حسین بن علی در همان سرزمین از دست همان مردم شربت اجل چشید و در همان بلده و اعمال آن بارها و اهل بیت ما را بر منابر شتم و لعن کردند و میکنند اما چون زید را پیمانه عمر پر شده بود نصایح اقربا و احبا در وی اثر نکرد و عزم خروج را با خود جزم ساخت و کوفیان در باب خروج استعجال داشتند یوسف بن عمر این خبر دریافته بزید علیه السلام پیغام داد که ترا ازین شهر بدر باید رفت زید در توقف خود به بهانه چند متمسک شد اما یوسف نگذاشت تا زید از کوفه برآمد محمد بن عمر بن علی زید را از کوفیان تحذیر نمود و بعنف و ابرام گفت اینها همان مردم اند که پدر تو علی بن ابی طالب و فرزندانش حسن و حسین را فرو گذاشتند تا کشته شدند و با تو نیز همین معامله خواهند کرد و ترا بکشتن خواهند داد زید بجوابش این ابیات بخواند

بکرت تخوفنی الحتوف کاننی * اصبحت عن عرض الحتوف بمعزل * فاجبتها ان المنیة منهل * لا بد ان اسقی بذاک المنهل * ان المنیة لو تمثل مثلت * مثلی اذا نزلوا بضیق المنزل * مالی حیال لا ابالک اعلمی * انی امرء ساموت ان لم اقتل *

بالآخر بعد اللتیا والتی زید در ماه صفر با جمعی از موالیان و شیعیان از شهر بیرون رفت و یوسف بن عمر حاکم کوفه اهل بیعت زید را در مسجد جامع اعظم بند کرد و معدودی چند با زید پیش نماندند زید گفت سبحان الله دیروز چندین هزار کس دعوی فدویت داشتند امروز مردم کجا رفتند کسی گفت در مسجد در آورده طریق آمد و شد بر ایشان مسدود کرده اند فرمود لا حول ولا قوة الا بالله پیداست که ازان جمع کثیر چه مقدار مردم در مسجد گنجیده باشند یوسف بن عمر جمعی کثیر بمحافظت طرق و مسالک شهر

برگماشته علی التوالی افواج را بمقابله زید گسیل کردند زید با همان قدر مردم که داشت روی بمحاربه آورد و شجاعتی
که از آبای بزرگوار بمیراث داشت فقتی بظهور رسانید که ملک بر فلک آفرین کرد و در عین شدت قتال که قلوب فحول
ابطال از رعب مالامال بود این ابیات تمثل می نمود شعر ذل الحیاة و عز الوفاة * وکلا اراه طعاما وبیلا * فان کان لابد
من احد فسیری الی الموت سیرا جمیلا * القصه هر دو لشکر با هم در آویختند و زمانی ممتد کارزار گرم بود و در اثنای گیر و
دار صاحب رایت یوسف خود را بزید رسانیده بر آنجناب حمله کرد و خواست که شمشیری بزند نصر بن خزیمه پیش دستی نموده
بیک ضربت او را از پای در آورد و زید از آن مکان میل بطرف دشت صیادان کرد چون آنجا رسید لشکری آراسته
تمام از مردم یوسف در آنجا دید حمله بر ایشان کرده گروهی را مقتول و باقی را منهزم ساخت و از آنجا عنان بجانب کناسه
تافت آنجا نیز گروه انبوه را مسلح یافت سر مبارک خود را برهنه کرده بر آنها حمله برد و جمعیت آنها را پراگنده ساخت
یوسف همچنان در ظاهر شهر بالای تلی استاده بود و علی التوالی مردم را بر زید میفرستاد و زید آنها را از جا بر داشته
نعره میزد که ای اهل کوفه بوعده خود وفا نمائید که وقت اعانت است و اکثر از بی وفایان آواز او را می شنیدند
و از جا نمی جنبیدند در این اثنا یوسف گفت تا منادی کردند که هر که سر زید بیارد دوازده هزار دینار بگیرد و
هر که سر یکی از مردم زید بیارد او را نیز چیزی تعیین نمود مردم بنوید زر بر قتال حریص تر گردیدند و اصحاب زید را
کشته و اسیر کرده نزد یوسف می بردند آنجناب با نصر بن خزیمه گفت مردم کوفه با من همان معامله کردند که با جدم
علی بن ابی طالب علیه السلام کرده بودند نصر گفت جعلت فداک یا ابن رسول الله من باری تا جان دارم شمشیر
می زنم اکنون جهد باید کرد تا بدر مسجد جامع رسیم و یاران خود را که در مسجد بند شده اند بنصرت خوانیم شاید که بمعاونت
بر آیند تا آنکه بصد جهد رسیدند و آنها را خواندند طایفه از آنها خواست که بر آید مردم یوسف بر بام مسجد دویده
بسنگ و تیر ایشان را مانع آمدند و باز از هر طرف هجوم کرده بر در مسجد محاربه بشدت و صعوبت انجامید و از روسای
اصحاب زید نصر بن خزیمه و معاویه بن اسحق بن یزید بن جاریه و زیاد بن عبد الرحمن با شصت و هفت نفر دیگر و بروایتی
با یکصد و شصت نفر کشته شدند و سرهای ایشان از تن جدا ساخته پیش یوسف بردند و سائر اصحاب زید
نیز خسته و مجروح گردیدند اما آنجناب همچنان پای ثبات افشرده جنگ میکرد آخر الامر مخالفان تیرباران کردند تیری
در جبهه مبارکش رسید راحی آن راشد نام مملوک یوسف بن عمر بود تیر از قفا در گذشت و شهید شد اما روایت
مشهور همانست که چون تیر به پیشانی رسید از اسپ فتاد و او را همان حال زنده از معرکه بر داشته بخانه یکی
از شیعه رسانیدند پسرش یحیی نزد پدر آمد و گفت ای پدر بشارت باد که وارد میشوی بر رسول خدا صلعم و
علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام زید گفت بلی ای پسر کسی بعده حجام آوردند تیر از جبین مبین بر کشید
کشیدن همان بود و رسیدن جان به بهشت برین همان جنازه محفوف برحمت بی اندازه اش را مخفی در بستانی
دفن کردند یوسف بن عمر سراغ برده جسد شریفش را بر آورده سر مبارک بریده بدمشق نزد هشام فرستاد و
جسدش را عریان در کناسه بر دار کردند در تاریخ ابن عساکر است که همان روز عنکبوتی بر عورت زید تنید

تا کسی عورت او را ندید حافظ ابوالحجاج مزی در تهذیب الکمال از عبد الله بن ابی بکر الخثکی روایت کند که او از جلیبر بن حازم که از کبار علمای حدیث ست حکایت کرده که گفت پیغمبر را صلعم در خواب دیدم تکیه بچوبی که زید را بران مصلوب ساخته بودند کرده و میگوید این چنین بفعل می آرند با فرزند من حافظ ابو القاسم بن عساکر در تاریخ خود از حذیفه بن الیمان رضی الله عنه روایت میکند که روزی رسول خدا صلعم بزید بن حارثه نگاه کرد و بگریست و گفت مظلوم از اهل بیت من و مقتول در راه خدا از امت من همنام این خواهد بود و اشاره بزید بن حارثه کرد پس گفت نزدیک شو از من ای زید بن حارثه زیاده کند خدا دوستی ترا نزد من بدرستیکه تو همنام حبیب منی از اولاد من القصه چون سر زید را بهشام رسانید گفت بر دروازه دمشق بیاویزند و پس از چندی بمدینه فرستادند و یکشب یکروز نزد قبر شریف نبوی منصوب بود و از تاریخ ابن خلکان معلوم میشود که سرش به المصر فرستادند و آنجا مدفون شد برین تقدیر احتمال دارد که اول بمدینه آوردند بعد ازان بمصر بردند و صاحب طبقات محمود شاهی گفته که سرش با هواز و پای در دریم و دست در اصفهان و بدنش بدار آویختند و نیست اختلاف در آنکه شهادت وی علیه السلام در ماه صفر روز دوشنبه واقع شد لیکن در تعیین آن که چند روز از ماه منقضی شده و سال چندم از هجرت بود اختلاف کرده اند بعضی سوم ماه سنه عشرین و مائة گفته اند و بعضی دوم ماه و واقدی و سعید بن غفیر و ابوبکر بن ابی شیبه و جمعی کثیر سنه احدی و عشرین و مائة گفته اند بی تعیین تاریخ ماه و مدت عمر آنجناب بقول زبیر بن بکار و اکثر اهل اخبار چهل و دو سال بود و ابن خرداد چهل و هشت سال گفته پسرش یحیی بن زید در مرثیه پدر چند بیت گفته از انجمله یک بیت اینست ؎ لکل قتیل معشر یطلبونه و لیس لزید بالعراقین طالب و جسد شریف مدت چهار سال همچنان بر دار بود تا هشام به بئس المقام شتافت و ولید بن یزید بن عبد الملک اسم خلافت یافت و در زمان او یحیی بن زید در خراسان خروج کرد چون این خبر بولید رسید بیوسف بن عمر نوشت که گوساله اهل عراق را از دار فرود آرد و بآن چوب باتش بسوزد و خاکسترش را بدریا اندازد یوسف جسد را سوخته خاکسترش را بر ساحل فرات بباد بر باد داد و کان ذلک فی سنة ست و عشرین و مائة درین مقام مسعودی در مروج الذهب از هیثم بن عدی روایت میکند که میگفت برآمدیم همراه عبد الله بن علی عباسی جهت نبش قبور بنی امیه در ایام خلافت ابو العباس سفاح پس رسیدیم بقبر هشام و برآوردیم جسد او را درست که چیزی از و ساقط نشده بود مگر طرف بینی او پس فرمود عبد الله بن علی تا او را هشتاد تازیانه زدند بعد ازان بسوختند و برآوردیم سلیمان بن عبد الملک را از زمین و نیافتیم از و غیر از صلب و اضلاع و سرش و آنرا هم سوختیم و همچنین کردیم با غیر این هر از بنی امیه و قبور آنها در قنسرین بود و آنگاه بدمشق رفتیم و ولید بن عبد الملک ابر آوردیم و نیافتیم از وی چیزی مگر مفصل قطعه های سرش پس حفر کردیم قبر یزید بن معاویه را و نیافتیم از وی مگر یک استخوان و یافتیم در لحد او خطی سیاه که گویا بخاکستر کشیده اند در طول ازان پس تتبع کردیم قبور بنی امیه را در جمیع بلدان و سوختیم آنچه یافتیم مسعودی بعد از ایراد این حکایت میگوید که این خبرا درینمقام از برای آن ذکر کردیم که این امور مکافات فعل هشام بود که با جسد شریف زید علیه التحیة و الثنا بجای آورد **وقف** زید علیه التحیة و الثنا وقت انتقال بفرزند خود یحیی گفته که تو چه اراده داری که بعد از من بعمل آری

یحیی گفت بخدا که با این ظالمان قتال کنم و اگرچه بغیر از نفس خود یاری دیگر نیابم زید فرمود آنچه اندیشیده بجای آر ای پسر که من بتحقیق که تو بر حقی و ایشان بر باطلند و مقتولان جانب تو در بهشت خواهند رفت و مقتولان جانب آنها در سقر مقر خواهند گرفت القصه شهادت یحیی بن زید علیه التحیة والثنا بعد از شهادت پدر بزرگوارش بچهار سال یا کسری کم از زیاده بوقوع آمد مادر یحیی ریطه بنت ابی هاشم عبد الله بن محمد بن الحنفیه بود و یحیی بعد شهادت پدر بمدائن نزول نمود چون دانست که مردم یوسف بن عمر در پی او بیند بری آمد و از ری بنیشاپور رو از آنجا بسرخس و شش ماه اینجا نزد یزید تمیمی اقامت کرد آنگاه ببلخ رفت مردی حریش نام بخانهٔ خود آورده مدتی پنهان داشت تا آنکه هشام به بئس المقام شتافت و مسند خلافت بوجود پلید ولید بن یزید بن عبد الملک ملوث گردید درینوقت یوسف بن عمر ثقفی که والی عراق بود بنصر بن سیار لیثی حاکم خراسان نوشت که یحیی بن زید در بلخ نزد حریش است او را گرفته بعراق فرست او از حریش یحیی را طلبید حریش گفت بالله العظیم اگر تیغ بر سر من زنند و یحیی در زیر پای من باشد قدم از وی برندارم و او را بتو تسلیم نکنم نصر فرمان بقتل حریش داد پسر حریش چون دید که پدرش کشته میشود گفت دست از وی بدار من یحیی را نزد تو می آرم نصر یحیی را محبوس ساخت و زنجیر در پایش انداخت عبد الله بن معاویة بن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب درین باب گوید ☙ الیس بعین الله ما یفعلونه ✿ عشیة یحیی موثق فی السلاسل ✿ کلاب عوت لا قدس الله سرها ✿ فجئن بصید لا یحل لآکل ✿ نصر حال گرفتاری یحیی بیوسف بن عمر نوشت و وی بولید نگاشت ولید بنصر فرمان فرستاد که یحیی را از اثارت فتنه تحذیر کن و از قید اطلاق نمائی یحیی بعد از رهائی بسرخس رفت نصر او را آنجا ماندن نداد ناچار متوجه نیشاپور شد حاکم آنجا بنصر اطلاع کرد نصر بعمر بن زراره حاکم نیشاپور نوشت که من یحیی را گفته ام که در خراسان نباشد باید که او را در باب برآمدن تاکید نمائی والا حرب کن عمرو بیحیی پیغام داد که ازین ناحیه بیرون رو یحیی گفت ما را آنقدر مهلت ده که از کوفت راه بیاسائیم و ستوران ما تازه شوند عمرو ازین سخن برآشفت و با پنجهزار کس سوار شده بر سر یحیی رفت یحیی با مردم خود که مجموع هفتاد کس بروایتی یکصد و بست کس بودند در مقابل آمد و همگنان دست به تیر کشادند تیری بعمر بن زراره رسید و از اسپ حیات پیاده گردانید مردمش روی از معرکه تافتند و اصحاب یحیی بتعاقب هزیمتیان شتافتند و جمعی کثیر را کشتند و مال و منال و چهارپایان نصیب مردم یحیی شد یحیی بعد ازین فتح بصلاح همراهیان بهرات آمد و عدد ملازمان او درینوقت به پانصد یا هفتصد کس رسید نصر بن سیار این خبر یافته بالشکر بسیار بتدارک برآمد و صاحب شرط خود سلم بن احوز مازنی را با دو هزار کس در مقدمه روانه گردانید یحیی آگاهی یافته ببادغیس رفت و از آنجا بمرو و طالقان و فاریاب بجوزجان شد و جماعتی از اهالی آنجا نیز باو پیوستند سلم بن احوز سر در دنبال او داشت تا در حوالی جوزجان باو رسید و از طرفین تسویهٔ صفوف نموده دست باسنه و سیوف بردند و از چاشت تا پیشین جنگهای مردانه کردند چون وقت نماز ظهر شد یحیی و یارانش از سلم رخصت گرفته نماز ظهر ادا ساختند و بعد آن باز صف کشیده بجنگ پرداختند و از صبح تا وقت عصر از طرفین جمعی کثیر

بقتل رسیدند آنگاه سلم مردم خود را گفت تا یکبارگی تیرباران کردند و بقیه مردم یحیی نیز کشته گشتند تیری بصدغ
آنجناب نیز رسید و از اسپ در غلطید و صاحب عمدة الطالب گوید سه روز جنگ بود و از اصحاب یحیی کسی زنده نماند
و مسعودی گوید چندی باقی مانده بودند که بعد افتادن او فرار نمودند و هم مسعودی گفته که یحیی روزیکه شهادت یافت
این بیت بسیار میخواند ~ تهین النفوس و هون النفوس یوم الکریهة اوفی لنا + و این واقعه وقت عصر روز جمعه
بود اوائل سنه ست و عشرین و مائة من الهجرة و قیل اواخر سنه خمس و عشرین و مایة و عمر یحیی علیه التحیة و الثناء در آن وقت
هیژده سال بود و بالجمله سورة بن محمد بامر سلم بن احوز سر یحیی را برید و بدبختی دیگر مالک سلب او گردید آنگاه جسد
مبارکش را در جوزجان بر دار کردند و تن دو کس دیگر را از اعیان متابعانش که یکی ابراهیم و دیگر ابوالفضل بود مصلوب
نمودند سلم سر یحیی را بر چوبی کرده بمرو نزد نصر بن سیار فرستاد و نصر بکوفه نزد یوسف بن عمر و یوسف پیش ولید و ولید گفت
که این سر را بمدینه ببرید و در کنار مادرش ریطه بنت ابی هاشم اندازند مادرش نگاهی بآن سر کرده گفت شردتموه عنی طویلا و اهدیتموه الی قتیلا صاحب
عمدة الطالب گوید چون عبدالله بن علی بن عبدالله بن عباس مروان حمار را کشت سر او را بمدینه فرستاد و در کنار مادر
یحیی گذاشتند و گفت این در عوض آنست القصه جسد یحیی با هر دو رفیقش تا خروج ابومسلم بچنان بر دار بود چون ابومسلم
بر خراسان غالب شد آنها را فرود آورده و بر آنها نماز گذارده دفن کرد و چون دست یافت سلم بن احوز را بقتل رسانید
و سورة بن محمد را و آن شقی را که سلب یحیی گرفته بود هر دو را بدست آورده دست و پاهای آنها را برید و هر دو را بر دار
کشید و امر کرد تا هفت روز در تمام خراسان برای یحیی ماتم داشتند و دران سال هر پسری که در خراسان متولد شد
نام او یحیی گذاشتند این بود شرح آنچه در زمان تسلط بنی امیه بر عترت مصطفویه واقع شد باختصار و ایجاز و ازین
قبیل فتنه‌ها و بدعتها در زمان تسلط از آنجماعه بسیار بوقوع آمده سرهمه بدعتها لعن کبرای دین و ملت ست که تا شصت
و چند سال در جمعات و اعیاد بعمل می آمد و عمر بن عبدالعزیز بر رفع این بدعت موفق گردید و یزید بن عبدالملک که
بعد از عمر بن عبدالعزیز مالک ممالک شد این اندیشه را بخاطر راه نداد و هشام بن عبدالملک که بعد از یزید مذکور اراده
اعاده آن داشت پیش نرفت آما بدعتهائی که از حکام بنی امیه حکایت میکنند استیعاب آن بتطویل می انجامد بعضی از آنها است
که در نماز عیدین اذان و اقامت میگفتند و بادی این امر معاویه بود دیگر آنکه نماز عیدین را بعد از خطبه میخواندند و سبب
آن این بود که چون خطبه مشتمل بر لعن اخیار و اطهار بود و مردم بعد از نماز متفرق میشدند و انتظار استماع خطبه نمیکشیدند
لهذا تقدیم خطبه و تاخیر نماز قرار دادند دیگر آنکه معاویه و مروان خطبه را نشسته میخواندند دیگر آنکه در خطبه جمعات آنقدر تطویل
میکردند که بعضی اوقات وقت ظهر منقضی میشد و نماز در وقت عصر خوانده میشد و روایتی آنکه احد الخطبتین نشسته و احدیهما
را ایستاده میخواندند و بعضی در ایام ولید و یزید پسران عبدالملک بوقوع آمده و در روایتی است که گاهی در خطبه آنهمه
تطویل واقع میشد که خواننده خطبه در اثنای خطبه بالای منبر و مستمعان در پای منبر باکل و شرب می پرداختند دیگر آنکه اگر ذمی مسلمان
میشد وضع جزیه از او نمیکردند و میگفتند که فراراً عن الجزیه مسلمان شده است و بدستور سابق از او جزیه میگرفتند دیگر
آنکه ولید بن یزید هرگاه از مستی بهوش می آمد نماز میخواند وقت نماز مانده باشد یا نه و تقیید بجهت قبله هم نداشت و اگر

او را آگاه میکردند که قبلهٔ این سو نیست در جواب میگفت اینما تولوا فثم وجه الله دیگر آنکه سبایای خوارج را که فرق اسلامی
ست برقیت می گرفتند و باعتقاد ملک الیمین وطی و استیلا میکردند و آنرا حلال میدانستند چنانچه ام سلمه دختر قطری
بن الفجاره مازنی که از رؤسای خوارج و علمای آنها بود در سهم عباس بن ولید بن عبد الملک فتاد و بملک یمین تصرف نمود و
پنج پسر از وی هم رسید و مادر یزید بن عمر بن هبیره نیز از سبایای خوارج بود که عمر بن هبیره بملک الیمین در وی تصرف نموده بود
این دو بسیار است دیگر آنکه ذمیین را در عوض قرض خود میفروختند و آنکه بیخبر بیدا و را برقیت نگاه میداشتند و عبید خود میدانستند
دیگر آنکه مومنی را که برقیت نگاه میداشتند در گلوی او مهر میکردند چنانچه در گلوی اسپان مهر میکنند یعنی بطور لکهوته و
این سلوک را حجاج در هنگام فتح مکه با بعضی از کبار صحابه چون جابر بن عبد الله و سهل بن سعد و انس بن مالک نیز کرده بود
دیگر آنکه اعتقاد داشتند که هر که متقلد خلافت گشت از حساب و عقاب و ثواب و عذاب رست هشام بن عبد الملک روزی در
خطبه خواند الحمد لله الذی انقذنا من النار بهذا المقام عطاء بن یسار که از علمای تابعین است گوید روزی بولید بن عبد الملک
گفتم روایت است از عمر بن الخطاب که گفت وددت انی سلمت من الخلافة کفافا لا علیّ و لا لی ولید گفت دروغ گفتی خلیفه
چنین نگوید گفتم شاید راوی که من از وی نقل میکنم گفته باشد و باین حیلت خود را از غضب او رهانیدم و یزید بن عبد الملک
که بعد از عمر بن عبد العزیز خلیفه شد میخواست که بسیرت عمر مذکور زندگانی کند چهل کس از پیران آن روزگار که از انصار آن
ظالمان فجار بودند آمده ادای شهادت نمودند که بر خلفا حساب و عذاب نیست لهذا باز بتبعیت اسلاف خود رفت
و از همه عجیب تر و غریب تر آنست که حجاج در کوفه روزی در اثنای خطبه زائران روضهٔ منورهٔ حضرت رسالت پناه صلعم را ذکر
کرد و گفت تبّا لهم جز این نیست که طواف میکنند رمم بالیه را چرا طواف نمیکنند قصر امیر المومنین عبد الملک را آیا نمیدانند
که خلیفهٔ مرد بهتر می باشد از فرستادهٔ او لعنة الله علی قائل هذا القول و علی آمره لعنةً دائمةً دیگر واقعهٔ کربلا و واقعهٔ
حره که راس این همه مصائب است و سابق باختصار ذکر یافته در زمانهٔ همین ناپاکان واقع شده و از غایت اشتهار احتیاج
بتذکار ندارد و ولید بن یزید بن عبد الملک اراده کرده بود که بمکهٔ معظمه رفته بر بام کعبه بشرب خمر پردازد و شقاوت خود را
از آنچه بود در روشن تر سازد اما پیش از وقوع آن عزرائیل علیه السلام بحکم جبار شدید الانتقام بقبض روحش پرداخت
و بدرک الاسفل روانه ساخت در مسند امام احمد حدیثی آمده لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد علی هذه الامة
من فرعون لقومه انتهی سید حسن بن علی شدقم المدنی در تاریخ خود مسمی بزهر الریاض بعد ذکر ولید ایراد این حدیث
مع الزیادة بروایت سعید بن المسیب گفته که مردم گمان میکردند که آن ولید بن عبد الملک است پس معلوم شد که مراد
ولید بن یزید است و حسین بن محمد الدیار بکری در کتاب الخمیس فی احوال النفس النفیس این حدیث را باین سیاق آورده
ذکر الذهبی باسناده عن عمر رضی الله عنه قال ولد لاخی ام سلمة ولد فسموه الولید فقال رسول الله صلعم سمیتموه باسم فراعنتکم
لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد لهذه الامة من فرعون لقومه انتهی و مصطفی افندی رومی در تاریخ
خود گوید منقول است از ولید بن یزید فسق و کفریات بسیار از انجمله اینست که روزی در مجلس او در آمد دختر خود را دید که
نزد دایهٔ خود نشسته است بر جست و بکارت او را زائل کرد دایه گفت این دین مجوس است این بیت بر خواند ــ

من اقتبا لناس بات عماه و فاز باللذة الجسوره * و روزی مصحف را کشود این آیت بر آمد و خاب کل جبار عنید گفت مرا
می ترسانی مصحف را بند کرد و تیری که در دست داشت بدان قرآن را زدن و پاره کردن گرفت تا آنکه دریده شد بعده
این ابیات بخواند شعر اتوعد کل جبار عنید * فها انا ذاک جبار عنید * اذا لاقیت ربک یوم حشر * فقل یا رب مزقنی الولید
روزی اذان شد نزدش جاریه بود که باوی شراب میخورد بر آواز اذان برخاست و او را وطی کرد و سوگند خورد که جز
آن جاریه دیگری اینوقت با مردم نماز نگذارد پس آن جاریه همچنان بد مست برخاست و لباس آن ناپاک بر خود پوشید
و تبدیل صورت نموده با مردم نماز کرد و همچنین با امهات اولاد پدر خود وطی میکرد انتهی و اکثر این شنائع مع شیء زائد
در طبقات محمود شاهی مذکور ست از انجمله در ان نقل کرده که میگفت من بنیابت خالق ارض و سما عرصهٔ جهان را
نظم و نسق میدهم و محمد رسول خداست و نائب از رسول علی ست در روضة الصفا گفته این دو بیت نسبت با آنحضرت صلعم
گفته بود شعر تلعب بالخلافة هاشمی * بلا وحی اتاه و لا کتاب * فقل لله یمنعنی طعامی * و قل لله یمنعنی شرابی * و در همان
چند روز که این ابیات گفت کشته شد انتهی القصه افسانه های این ناپاکان بسیار و درازست اینقدر که مذکور شد
برای اعتبار و تنبه اهل دل کافی ست و سبیل اهل اسلام همان ست که در اشاعه گفته که طریق سلامت و ورع سکوت ست
از ایشان و اشتغال بعیوب نفس خویش و ذکر خدا زیرا که اشتغال با ایشان باب عظیم ست از ابواب شیطان و لقد
احسن من قال شعر لعمرک ان فی ذنبی لشغلا * لنفسی عن ذنوب بنی امیه * علی ربی حسابهم تناهی * الیه علم ذلک لا الیه *
و لیس بضائری ما قدموه * اذا ما الله یغفر ما لدیه * از مسور بن مخرمه مروی ست که گفت فرمود عمر بن الخطاب رضی
الله عنه بعبد الرحمن بن عوف آیا نبود در آنچه خوانده میشد قاتلوا فی الله آخر مرة کما قاتلتم اول مرة گفت این قتال کی
باشد فرمود چون بنو امیه امرا باشند و بنو مخزوم وزرا رواه الخطیب گذشت ذکر لعن ایشان بر لسان نبی ایشان
صلعم

فصل دوازدهم

و از آنجمله ست دولت بنی العباس سیوطی در تاریخ الخلفا فصلی منعقد کرده در احادیث مبشره بخلافت
بنی عباس گفته عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم للعباس فیکم النبوة و المملکة اخرجه البزار و در سندش محمد عامری ضعیف
ست و قد اخرجه ابو نعیم فی دلائل النبوة و ابن عدی فی الکامل و ابن عساکر من طرق عن ابی فدیک ترمذی از ابن عباس
آورده که فرمود آنحضرت صلعم اللهم احفظه فی ولده و زاد رزین العبدری فی آخره و اجعل الخلافة باقیة فی عقبه سیوطی
گفته هذا الحدیث و الذی قبله اصلح ما ورد فی هذا الباب عن ثوبان قال قال رسول الله صلعم رایت بنی مروان یتعاورون علی
منبری فساءنی ذلک و رایت بنی العباس یتعاورون علی منبری فسرنی ذلک اخرجه الطبرانی و عن ابی هریرة قال خرج
رسول الله صلعم فتلقاه العباس فقال الا ابشرک یا ابا الفضل قال بلی یا رسول الله قال ان الله افتتح بی هذا الامر و
بذریتک یختمه اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و اسناده ضعیف و قد ورد من حدیث علی باسناد اضعف من هذا اخرجه ابن
عساکر ان رسول الله صلعم قال للعباس ان الله فتح هذا الامر بی و یختمه بولدک و ورد ایضا من حدیث ابن عباس
اخرجه الخطیب فی التاریخ و لفظه بکم یفتح هذا الامر و بکم یختم و ورد ایضا من حدیث عمار بن یاسر اخرجه الخطیب و عن جابر
بن عبد الله قال قال رسول الله صلعم یکون من ولد العباس ملوک تکون امرا امتی یعز الله بهم الدین اخرجه ابو نعیم

في الحلية وفيه عمر بن راشد ضعيف وعن عائشة مرفوعاً ستكون لبني العباس رايات ولن تخرج من ايديهم ما اقاموا الحق اخرجه
الديلمي في مسند الفردوس وعن ابن عباس قال الرايات السود لنا اهل البيت قال لا يجيء بها الا من قبل المغرب اخرجه الزبير
بن بكار في الموفقيات انتهى گویم احادیث در انذار از خلافت ایشان نیز آمده منجمله آنست که عمر بن الخطاب رضی الله عنه
گفته شنیدم رسول خدا را صلعم میگفت چون روی آرد رایات ولد عباس از عقبات خراسان آیند به نعی اسلام پس هر که
رود زیر لوای ایشان نرسد او را شفاعت من روز قیامت رواه ابو نعیم فی الحلیة و مرویست از ابی امامه که نزدیک است
که بیرون آیند نشانها از طرف مشرق برای بنی عباس اول آنها ثبور است و آخر آنها ثبور مدد نکنید شما ایشان را و مدد
نکنند ایشان را خدا تعالی هر که رود زیر رایتی از رایات ایشان درآرد او را خدا تعالی در آتش دوزخ روز قیامت آگاه
باشید که آنها بدترین خلق خدایند و اتباع ایشان شرار خلق خدایند گمان میکنند که آنها از من اند و نیستند ایشان از من
رواه الطبرانی عن ثوبان و مرویست از مکحول مرسلا و از علی موصولا حیث مرا و بنی عباس را که شیعه کردند امت مرا و ریختند
خونهای آنها را و پوشانیدند لباس سیاه بپوشاند ایشان را خدا تعالی جامهای آتش دوزخ رواه الطبرانی لکن بهر وجه
وغیره بسند جید آورده اند که فرود آمد جبرئیل علیه السلام جامه سیاه پوشیده و گفت ای محمد صلعم اینست جامهای فرزندان
عم تو عباس پس دعا کرد آنحضرت برای ایشان و گفت اللهم اغفر للعباس و ولده صاحب شاهد گفته پس حمل کرده شود احادیث
اول اگر صحیح شود بر شرار ایشان و این و امثال آن بر خیار ایشان با آنکه این اصح است و این اشواهد است انتهی و آن فتنه هائی که
در زمن ایشان واقع شد قتال اهل مدینه و قتل نفس زکیه محمد بن عبد الله المحض بن حسن مثنی بن حسن سبط و قتل برادرش ابراهیم بن عبد الله
و قتل جماعتی کثیر از علویان و حبس کردن امام بحق ناطق جعفر صادق بزمانه منصور و مردن امام کاظم در حبس بزمانه رشید و
ادخال فلسفه در اسلام و نصرت اعتزال در زمن مامون و قتل بسیاری از علما و تکلیف ایشان بقائل شدن بخلق قرآن و زدن
امام احمد بن حنبل در زمن وی و زمن معتصم و واثق و غیرهم و متفق نشد کلمه در زمانه ایشان و صاف نشد خلافت مر ایشان را اهل
اخبار نوشته اند که مامون عم متوکل و معتصم پدرش و واثق برادرش در ایام خلافت خود خلق را بمذهب اعتزال دعوت
میکردند و علماء اهلسنت را که از قبول آن ابا مینمودند انواع ایذا و اهانت میرسانیدند چنانچه احمد بن نصر خزاعی را کشته بردار
کردند و احمد بن حنبل و بعضی دیگر را بضرب سیاط و دیگر انواع ایلام تعذیب نموده حبس کردند چنانچه بعضی از آنها در حبس وفات
یافتند و این هنگامه از اواخر ایام مامون تا سال هجری که واثق درگذشت قائم بود و بعد ارتحال واثق که خلافت بمتوکل
رسید باطلاق علماء اهل سنت امر نمود و علمای حدیث که از روایت ممنوع بودند اجازت نشر روایت داد و علمای معتزله را
از نظر انداخته در حط درجات آنها کوشید از این جهت در میان خلق نیکنام شد لیکن اگر قبائح دیگر ازو بظهور نمی آمد این
فعل برای نیکنامی او کافی بود و شیخ محیی الدین بن عربی بمجرد همین عمل او را از نیکان می شمارد هانا از نصبش خبر ندارد و نصب
هم بیکطرف صلاح ظاهری که موجب حسن ظن تواند شد نیز نداشت و همیشه در لذات غافل از فسق و فجور و لهو و لعب و
هزل و مجون و خلاعت منهمک بود تا آنکه هم در مجلس لهو بقتل رسید و از شنیع شنائع که از دست وی ظاهر شد هدم قبر امام
حسین علیه السلام است زیرا که باتفاق اهل اخبار بنصب عداوت اهل بیت اطهار اشتهار داشت سیوطی در تاریخ الخلفا

در وقایع سنه ست وثلاثین ومائتین نوشته که امر کرد متوکل بهدم قبر حسین ع وهدم ما حول او از دور — و امر کرد بعمل مزارع
در آنجا و منع کرد مردم را از زیارتش و کشتکاری کنانید آنجا و باقی ماند آنجا بی برکت انتهای صحرا و بود متوکل معروف بنصب پس
متالم شدند مردم ازین حرکت وی و نوشتند اهل بغداد شتم و دشنام وی بر دیوارها و مسجدها و هجو کردند او را باشعار و از
آنچه گفته شد درین باب این ابیات است ؎ تالله ان کانت امیة قد اتت * قتل ابن بنت نبیها مظلوما * فلقد اتته بنو ابیه
بمثله * هذا لعمری قبره مهدوما * اسفوا علی ان لا یکونوا شارکوا * فی قتله فتتبعوه رمیما * و این حکایت در اکثر کتب تاریخ مذکور
ست و سید حسن بن شدقم صاحب زهر الریاض اگرچه این حکایت را ذکر نکرده اما اشاره بانحراف متوکل از اهل بیت نموده
و بعد از آن این هر سه بیت را آورده و به علی البسامی که از مشاهیر شعراست نسبت کرده و از کتب فارسی فن تاریخ در طبقات
محمود شاهی و روضة الصفا و حبیب السیر و تاریخ الفی و تاریخ صبح صادق نیز این حکایت مذکور ست و ازین قبیل حکایات
بسیار از آن شقاوت شعار که مشعر بشدت بغض اوست با اهل بیت اطهار در کتب اخبار منقول ست از آنجمله قتل ابن
السکیت نحوی ست در تاریخ الخلفا گفته در سنه اربع واربعین ومائتین متوکل یعقوب بن السکیت را که امام عربیت بود قتل
کرد و سببش آنکه وی را بر تعلیم اولاد خود گماشته بود روزی بسوی پسران خود معتز و مؤید نظر کرد و ابن السکیت را
گفت این هر دو ترا دوستراند یا حسن و حسین ع ابن السکیت گفت قنبر مولای علی رضی الله عنه بهتر ست ازین هر دو برین حرف اتراک را امر
کرد تا شکم او را مالیدند و گفته اند که زبانش بر کشیدند پس بعده دیت وی نزد پسرش بفرستاد و بود متوکل ناصبی
انتهی و این حکایت باندک اختلافی در الفاظ در تاریخ ابن خلکان و تاریخ یافعی و تاریخ مصطفی رومی افندی مسطور ست
و در اشاعه بعد ایراد این حکایت گفته اگر این حکایت صحیح شود پس این غایت نصب باشد و شاید که صحیح نیست انتهی گوییم از
آنچه گذشت از حواله تواریخ کثیره دریافت شد که این حکایت صحیح ست والله اعلم و نیز در اشاعه گفته که اول کسیکه رجوع کرد
از اعتزال از عباسیه و نصرت کرد سنت را متوکل ست و وی دید آنحضرت صلعم را در خواب لائی تو ده و حول آنحضرت
خلقی کثیر ست و آنحضرت ندا میکند باعلی صوت که آگاه باشید که محمد بن ادریس شافعی در شما علمی نفیس گذاشته پیروی آن
بکنید و هدایت یابید پس متوکل انتقال بمذهب شافعی کرد و دوازده هزار از بیت المال برای نشر حدیث متعین نمود و بعد
عباسیه همیشه در تناقص ماندند تا آنکه مجرد اسم خلافت در ایشان باقی ماند و غالب شد آل سلجوق بر معظم بلاد ایشان
و آخر ایشان در عراق مستعصم بود که تتار او را قتل کردند بعده بقیه ایشان بمصر رسیدند اما زمان ایشان مشحون بود
بعلمای هر فن و علم از تفسیر و حدیث و نحو و لغت و قراءة و فقه و کلام و تاریخ و غیر ذلک تا آنکه زمان رشید موسوم بود
بعروس دهر انتهی سیوطی در حسن المحاضرة گفته کان لانقراض الخلافة ببغداد و ما جری علی المسلمین من ذلک ابلاء و مقدمات
نبه علیها العلماء منها انه فی یوم الثلثاء من عشر ربیع الآخر سنة اربع واربعین وستمائة هبت ریح عاصفة شدیدة بمکة
فالقت ستارة الکعبة المشرفة فما سکنت الریح الا والکعبة عریانة قد زال عنها شعار السواد و کانت احدی و عشرین
یوما لیس علیها کسوة قال الحافظ عماد الدین بن کثیر و کان هذا فالا علی زوال دولة بنی العباس ثم [illegible] بما سیقع بعد
ذلک من کائنة التتار لعنهم الله تعالی و منها ما قال ابن کثیر فی سنة سبع واربعین طغی الماء ببغداد حتی [illegible] شیئا کثیرا

من المحال والدور الشهيرة وتعذرت اقامة الجمعة بسبب ذلك وفي هذه السنة هجمت الفرنج على دمياط فاستحوذوا
عليها وقتلوا خلقا من المسلمين وفي سنة خمسين وقع حريق بحلب احترق بسببه ستمائة دار فيقال ان الفرنج لعنهم الله القوه فيها قصدا
وفي سنة اثنتين وخمسين قال ابن الجوزي في مرآة الزمان وردت الاخبار من مكة شرفها الله بان نارا ظهرت في ارض عدن في بعض
جبالها بحيث انه يطير شررها الى البحر في الليل ويصعد منها دخان عظيم في اثناء النهار فتاب الناس واقلعوا عما كانوا عليه من المظالم
والفساد وشرعوا في افعال الخير والصدقات وفي سنة اربع وخمسين زادت دجلة زيادة مهولة فغرق خلق كثير من اهل بغداد ومات
خلق تحت الهدم وركب الناس في المراكب استغاثوا بالله وعاينوا التلف ودخل الماء من اسوار البلد وانهدمت دار الوزير
وثلاثمائة وثلاثون دارا وانهدم مخزن الخليفة وهلك شئ كثير من خزانة السلاح قال ابن السبكي في الطبقات الكبرى وكان
ذلك من جملة الاسباب التي هي مقدمة لوقعة التتار وفي هذه السنة في يوم الاثنين مستهل جمادى الآخرة وقع بالمدينة الشريفة صوت
يشبه صوت الرعد البعيد تارة فتارة واقام على هذه الحالة يومين فلما كان ليلة الاربعاء تعقب الصوت زلزلة عظيمة رجفت منها الا
والحيطان واضطرب المنبر الشريف واستمرت تزلزل ساعة بعد ساعة الى يوم الجمعة خامس الشهر ظهر من الحرة نار عظيمة
وسالت اودية منها بسيل لها وسالت الجبال نارا وسارت نحو طريق الحاج العراقي فوقفت واخذت تاكل الارض اكلا
ولها كل يوم صوت عظيم من آخر الليل الى ضحوة واستغاث الناس بنبيهم صلعم واقلعوا عن المعاصي واستمرت النار فوق الشهر
وخسف القمر ليلة الاثنين منتصف الشهر وكسفت الشمس في غده وبقيت اياما متغيرة اللون ضعيفة النور واشتد فزع
الناس وصعد علماء البلد الى الامير يعظونه فطرح المكس ورد على الناس ما كان تحت يده من اموالهم ولسيف الدين علي بن عمر قصيدة
في هذه النار ولها ه الاسلام عني على خير مرسل * ومن فضله كالسيل ينحط من على الخ قال ابو شامة وفي ليلة الجمعة مستهل
رمضان من هذه السنة احترق المسجد الشريف النبوي ابتداء حريقه من زاوية الغربية من الشمال وكان دخل احد القومة
الى خزانة ثم ومعه نار فعلقت في الآلات واتصلت بالسقف سرعة ثم دبت في السقوف فاعجلت الناس عن قطعها فما كانت
الا ساعة حتى احترقت سقوف المسجد اجمع ووقعت بعض اساطينه وذاب رصاصها واحترق سقف الحجرة النبوية الشريفة
احترق المنبر الذي كان النبي صلعم يخطب عليه قال ابو شامة وعد ما وقع من تلك النار الخارجة وحريق المسجد من الآيات وكانها كانت
منذرة بما يعقبها في السنة الآتية من الكائنات انتهى قلت وله في ذلك شعر وقاضي قطب الدين المكي الحنفي در كتاب الاعلام
باعلام البيت الحرام معروف بتاريخ قطبي در ترجمه خلفاء عباسيه نوشته كه چون عادت الله جاريست بانقراض دول
واختصاص عزت وبقا بخداى لايزال ولم يزل دولت آل عباس بزوال گرائيد وحولان احوال ونوائب آجال ايشانرا
را متغير گردانيد ودو حصة آمال ديگران نشو ونما گرفت وهر زمانه را دولت ورجال اند ه ما بين غمضة عين وانتباهها
تغير الدهر من حال الى حال * وهر شي را سببي از اسباب است وعلتيكه بران مدار انقلاب است پس سبب ضعف خلفاى بني
عباس استيلاء مماليك وامراء ايشان برايشان ست وتفويض نمودن ايشان جميع امور مملكت خود را بايشان و
تلقيب ايشان آنها را بالقاب سلاطين تا آنكه خود ايشان اسماء بلا مسميات وصور هيولانيه كه دران محو واثبات منقوش
باشند گرديدند واعظم سبب زوال دولت مستعصم اينست كه مؤيد الدين محمد بن محمد بن عبد الملك العلقمي وزير وي شيعه بود

و بر مستعصم استیلا تمام داشت پس وی با هلاکو کتابت کرده و در ملک بغداد اطماع وی نموده و او را بر صور اخذ بغداد و
ضعف خلیفه آگاهانید هلاکو از طرف بلاد اسلام خاطر جمع داشت بالشکری جرار که جز خدا هیچکس شمار آن نتواند دانست بیامده
خونها ریخت و قتل انام بقتل عام مباح گردانید در بلاد اسلام با مشاة و رکبان حج زلازل میکرده و اهل آنجا را مستاصل بقتل و اسر مینمود و
مستعصم هنوز در غفلت بود زیرا که ابن علقمی از وی سائر اخبار پنهان میداشت تا آنکه هلاکو به بغداد خاص توجه نمود و فرمان طلب
خلیفه کرد آنوقت خلیفه از خواب خرگوش بهوش آمد و نادم شد حیث لم ینفعه الندم و چندانکه توانست مردم جمع کرده بقتال
برآمد و از اهل بغداد و عبید و خدام خاص جمله چهل هزار مقاتل فراهم گردید ولیکن همه ایشان نازپرورده و نعمت خورده بودند
و سرد و گرم کارزار نیازموده آسوده در لین مهاد و ساکن بر شط بغداد در ظل نخیل و ماء معین و فواکه و شراب و اجتماع احباب و اصحاب
غافل از مکابدت حرب عاطل از مدافعت طعن و ضرب عساکر مغل بیشتر از دو کرور مقاتل بودند و همچو ستند چون قرده و متشکل میشدند
باشکال قرده قطع میکردند مسافات طویله در ساعات قلیله خویش میکردند و در او حال متخلق میشدند بجبال و صبر میکردند بر عطش
و جوع و میگذاشتند غمض و هجوع و متالم نمیشدند بالم حر و برد و سهل و عر و بر سجر طعام ایشان کف شعیر بود و شرب ایشان از
ظرف سپر تا آنکه نزدیک بود که یکی از ایشان گوشت اسپ خود ببرد و همچنان خام وقت گرسنگی بخورد و بر همین قوت صبر میکردند تا ایام
عدیده و اکتفا میکردند ایشان و فرس ایشان بحشیش ارض مدت مدیده تا آنکه روز پنجشنبه عاشر محرم سنه ۶۵۶ هجری مصاف
واقع شد و قتال از اقبال فجر تا ادبار نهار اشتداد یافت اهل بغداد بگریختند اما این گریختن سودی با ایشان نکرد و مسلمانان
را در ۳ روز زیاده بر سه صد هزار و هفتاد هزار کس کشتند و زنان و اطفال را اسیر کردند و خزائن و اموال را غارت نمودند و جمیع
نقود بدست هلاکو آمد و امر با حراق باقی کرد و کتب مدارس بغداد را در بحر فرات انداختند تا آنکه پلی از آن بهم رسید که
مردم سوار و پیاده بران میگذشتند و رنگ آب بسبب سیاهی و خون مردم متغیر گردید و مستعصم با اولاد و جماعت
خود نزد هلاکو اسیر آمد هلاکو اینها را تا استصفای جمله اموال و خزائن و ذخائر و دفائن زنده داشت بعده حکم بگردن زنی جمله
اقارب و اتباع و متعلق خلیفه کرد و خلیفه را در جوالی کرده بمالش استخوانها بپای مردم فنا ساخت و این واقعه روز
چهارشنبه چهاردهم صفر سنه ۶۵۶ واقع شد و خلافت بنی عباس که جمله سی و هفت تن بودند منقطع گردید سیوطی در حسن
المحاضره گفته و لما اخذت التتار بغداد و قتل الخلیفة و جری ما جری اقامت الدنیا بلا خلیفة ثلاث سنین و نصف سنة
و ذلک من یوم الاربعاء رابع عشر صفر سنة ست و خمسین و هو یوم قتل الخلیفة المستعصم الی اثناء سنة تسع و ستمایة انتهی و
منجمله کسانیکه از سیوف هلاکو خان نجات یافت احمد ملقب بمستنصر بن ظاهر بن مستضی بن مقتفی است که در مصر بر ملک ظاهر سیف الدین
بیبرس فرود آمد و سلطان بیبرس برای ملاقات وی با قاضی تاج الدین و وزیر و علما و اعیان و شهود و موذنین برآمد
و اکرام وی کرد و نسب او را در موکب عظیم ثابت گردانیده اعانت بجیش نمود و کان اول من بایعه شیخ الاسلام
عز الدین بن سلام ثم السلطان الملک الظاهر ثم القاضی تاج الدین ثم الامراء و الدولة و رکب فی دست الخلافة بمصر و الامراء
بین یدیه و الناس حوله و شق القاهرة و کان یوما مشهودا و خطب له علی المنابر و ضرب اسمه علی السکة و کتبت بیعته الی الآفاق
بعده مستنصر متوجه بغداد گشت و بر فرات رسیده سوم ذیقعده مقاتله نمود نائب هلاکو او را برگردانید و لم یدر اقتل ام هرب

و از دست وی جز قلیلی نجات نیافتند مجموع مدت خلافتش شش ماه بود و بعده از ایشان ابو العباس احمد ملقب بحاکم بامر الله
بن راشد بن مسترشد بن مستظهر بن مقتدی بمصر آمد بملک ظاهر با وی نیز باکرام پیش آمده و اثبات نسب وی از قاضیان شرع
نموده بیعت خلافت کرده بروی نفقه جاری نمود وی در مصر سکونت گزید اما هیچ حکم و امر نداشت همین نام خلافت بروی
اطلاق می یافت و همین حال اولاد وی بعد از وی بود که هر کرا والی ساختن میخواستند نزد سلطان می آمدند و سلطان با تکبر
میگفت که من ترا والی گردانیدم پس با وی بیعت میکردند همچنین یکی بالقاب خلفاء واحداً بعد واحد موسوم بودند و
سلاطین اقالیم بایشان تبرک میجستند و گاهی از ایشان تفویض سلطنت بربان میخواستند اینها بتقلید آبا خود عهد
سلطنت ایشان می کردند حالانکه هیچ از خلافت نداشتند نه معنی نه صورت بلکه خلفاء بغداد که از امراء خود مغلوب بودند
صورت خلفاء داشتند و اینها را اسم خلیفه مجرد از معنی از هر وجه بود و لیکن سیوطی در تاریخ الخلفاء ایشان را هم در خلفاء
عباسیین شمرده و احوال ایشان بالاجمال نگاشته و در حسن المحاضره بتفصیل حالات ایشان و وقایع بیعت
هر آن پرداخته و آخر ایشان المتوکل علی الله ابو العز عبد العزیز بن یعقوب بود که در سنه هشتصد و هشتاد و چهار هجری
روز دوشنبه بیست و ششم محرم با وی بحضرت سلطان اشرف قائتبای و دیگر قضاة و اعیان در قلعه مصر بیعت
کردند و وی از قلعه سوار شده بمنزل خود آمد و خلافت او تا وفاتش مستمر ماند و چون در سنه نهصد و پنج هجری دوازدهم
شعبان هم در مصر بگذشت خلافت صوری عباسیه در مصر نیز منقطع گردید و این متوکل مردی فاضل ادیب شاعر
بود از کلام اوست ؎ لم یبق لی حسن یرجی و لا حسن ٭ و لا کریم الیه مشتکی الحزن ٭ و انما صار قوم غیر ذی حسب ٭
ما کنت اوثر ان یمتد بی زمنی ٭ درین ابیات قول طغرائی را از لامیة العجم تضمین کرده ؎ ما کنت اوثر ان
یمتد بی زمنی ٭ حتی اری دولة الاوغاد والسفل ٭ سیوطی در حسن المحاضره گفته و هو الآن عین بنی العباس و شامتهم
لم یزل مشارا الیه محبوبا فی صدور الناس و له اشتغال علی والدی و غیره من المشایخ و اجاز له باستدعاء جماعة من
المسندین انتهی قال ابن فضل الله فی المسالک ان قاعدة الخلافة اول ما کانت المدینة شرفها الله مدة ابی بکر و
عمر و عثمان فلما انتهت الخلافة الی علی انتقل من المدینة الی الکوفة و اتخذها قاعدة خلافته و ربما استوطن البصرة و جاء ابنه
الحسن من الکوفة قاعدة خلافته علی ما کان علیه ابوه فلما ولی معاویة انتقلت قاعدة الخلافة الی دمشق و استقرت قاعدتها
الی بنی امیة و ان کان هشام قد سکن الرصافة و عمر بن عبد العزیز خناصرة فانهما لم یکونا قاعدتی خلافة لانهما سکناهما غیر مفارقین
لدمشق بل هی القاعدة و المعتمدة بانها مستقر الخلافة و لم تزل کذلک الی آخر الدولة الامویة فلما ملک السفاح سکن الانبار
فلما ولی المنصور بنی الهاشمیة و سکنها ثم بغداد فصارت قاعدة الخلافة له و لبنیه الی المعتصم فبنی سر من رای فانتقلت قاعدة
الخلافة الیها ثم بنی ابنه الواثق الی جانبها الهارونیة فانتقلت قاعدة الخلافة الیها ثم عادت قاعدة الخلافة الی بغداد
فی زمن المعتمد الی المستعصم الذی قتلته التتار فانتقلت قاعدة الخلافة الی مصر قال فانظر کیف تنقلت قواعد الخلافة
من بلد الی بلد بتنقل الزمان و قد کانت بخارا قاعدة السلطنة زمن بنی سامان ثم صارت غزنة مکان محمود بن سبکتگین
و بنیه ثم همدان زمان الدولة السلجوقیة ثم خوارزم مکان الملوک الخوارزمیة ثم دمشق زمان الملک العادل نور الدین

محمود بن زنگی ثم منذ زمن السلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب الی الیوم واذا اعتبرت احوال البلاد وتجد السعادة قد نظرت هذه مرة ثم تلک اخری کما قال
الشاعر ؎ واذا نظرت الی البقاع رأیتها تشقی کما تشقی الرجال وتسعد انتهی ونعم ما قیل ؎ نه از روی بصیرت سایه بال هما افتد ببین دولت کلاه
چتر و کجا افتد گویم همچنین حال ملک هندست که قاعدهٔ سلطنت وی بینجا منتقل ماند گاه در آگره مستقر شد و گاه در دهلی وهمچنین حال طوائف ملوک
هندست که در هر قطری از اقطار هند ریاست کردند شرقاً وغرباً ویمیناً وشمالاً مثل بنگاله ومرشدآباد وجونپور واوده وبیجاپور
واحمدآباد وخاندیس ومالوه ودکن وبهوپال وجز آن از بلدان کثیره وامروز اقطار بلاد هندیه در تحت تصرف اهل اسلام قلیل ست
و در ایدی کفار هنود بیشتر وسلطنت این اقلیم بتقدیر قدیر علیم بدست نصاری ست سیوطی گفته اجری الله تعالی عادته ان
العامة اذا ازداد فسادها وانتهکوا حرمات الله ولم تقم علیهم الحدود ارسل الله علیهم آیة فی اثر آیة فان لم ینجع ذلک فیهم اتاهم بعذاب
من عنده وسلط علیهم من لا یستطیعون له دفاعا انتهی **فصل سیزدهم** واز انجمله ست فتنهٔ فاطمیه استیلای ایشان بر مغرب
ومصر تا قریب سه صد سال واظهار رفض ونصرت نمودن ایشان مذهب باطنیه را والحاد کردن ورد دین بود استیلای ایشان
بر جزیره وفسطاط در سنه سته صد وهشت انتزاع مصر از ایشان بر دست ملک ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب در سنه اربع و ستین
واربعمائة بوده در تاریخ قطبی گفته فاطمیه را عبیدیون میگویند چهارده خلیفه در ایشان شدند اول ایشان عبید الله مهدی
بود واختلاف کرده اند مورخین در نسب ایشان وایشان خود را بفاطمه زهرا رضی الله عنها نسبت میکنند لیکن بسیاری از مورخان
انکار نسب ایشان کرده اند ودر ان طعن نموده وگفته که آنها از اولاد حسین بن محمد بن احمد بن القداح اند وقداح مجوسی بود
خلیفهٔ دوم از ایشان منصور بود وسوم قائم چهارم معز و وی از ملک مغرب بمصر آمده مصر را از دست اخشیدیین بستاند وقاهره
غربیه بنا کرده از دست وی واولاد وی از عبیدیین در مصر مستمر ماند تا آنکه آخر ایشان که خلیفهٔ چهاردهم بود عاضد ست وفات
کرد روز عاشورا سنه ٥٦٧ هجری واین بعد استیلاء ملک صلاح الدین بن ایوب بود بر مملکت ایشان وخوانده شدن خطبه
منابر مصر برای ناصر لدین الله مستضیء شد درین وقت دولت عبیدیین ودراز شد مدت خلافت ناصر تا آنکه زنده کرد
رسوم خلافت را وپر شد دلها از هیبت او وبود وی صاحب فکر صائب بود ایام او عز زمان بود وکثیر الاحسان
باهل حرمین شریفین وکعبه شریفه را پیش از وی دیباج سفید از زمن مامون تا آخر ایام ناصر می پوشانیدند وی کعبه را دیباج
سیاه پوشانید که تا این زمانه مستمر باقی ست وفاتش در سلخ رمضان سنه ٦٢٢ هجری شد انتهی در اشاعه گفته از فتنه ها
فاطمیه یکی این ست که حاکم بامر الله که یکی از ایشان بود خانه بنا کرده وان فرش گسترانید وفقها ومحدثین را در آن
نشانید بعده پس از سه سال آن خانه را بر ایشان هدم کرده جمله فقها ومحدثین را بکشت وهمچنین ظاهر بن حاکم دو هزار
وشش صد وشصت جاریه را که در بزم او بودند در قصری فراهم کرده در بهای آن مکان را تخته زده مسدود
ساخت گذاشته پس از شش ماه بر ایشان آتش افروخته همگنان را با زیور وجامها پاک بسوخت سیوطی
گفته فکان شرها خلیفة اهل مصر بعد فرعون شر منه واین جمله در شکر زبان گفته که حاکم علمای بیشمار را کشته وبسب و شتم
صحابه حکم داده وامر کرده که سب بر دروازه های مساجد وشوارع بنویسند وبعد مدتی آنرا محو کرده وقمامه را هدم نموده
مسجد ساخت وبعد چندی آنرا شکسته باز قمامه کرده ومدرسه ها بنیاد نهاده وجمعی از علماء ومشایخ را جمع نموده بکشت

و دکان‌ها بر ایشان انداخت و از اکل ملوخیه و جرجیر نهی فرمود و علت نهی چنان گفت که معاویه میل بملوخیه و عایشه میل بجرجیر داشت و همچنین از بیع رطب نهی کرد و بعده مقداری کثیر از آن جمع نموده همه را آتش زد چنانچه مقدار خرج بر این احراق پانصد دینار رسید و همچنین نهی کرد از فروختن انگور و پنجهزار سبوی شهد در دریا بریخت و یهود و نصاری را بر دخول در اسلام اکراه کرد و نزد مسلمانان ساخت بعده ایشان را حکم کرد که بدین‌های خود برگردند پس در یک هفته شش هزار کس مرتد شدند و کنیسه‌های ایشان را ویران ساخت باز آنرا بنا نمود و دعوی ربوبیت کرد و بجای بسمله چنین نوشت بسم الحاکم الرحمن الرحیم و بسیاری از جهال نزد وی فراهم شد خدا ایشان را بمال استعمال کرده اینها او را بنام خدا میخواندند و یا واحد و یا احد یا محی یا ممیت میگفتند و بعضی از باطنیه برای وی کتابی تصنیف نمودند و در آن نوشتند که روح آدم ابو البشر اول انتقال بجسد علی علیه السلام کرد بعده در وی و این کتاب بجامع قاهره خوانده شد و در جبال شام منتشر گردید بعده اخبث در وادی تیم و ناحیه بانیاس منتشر شد و آمد و مردم آنجا را امداد و دهش اموال استمال نموده برای ایشان خمر و زنا حلال گردانید و بسوء اعتقاد رجوع خود دعوت کرد خلقی کثیر گمراه شد در وادی تیم تا امروز ایشان و بیابات بسیار اعتقاد رجوع حاکم دارند و دانند که وی عود کرده زمین را بند و بست کند انتهی ملخصاً

در حسن المحاضره گفته رام ان یدعی الالهیة کما ادعاها فرعون فامر الرعیة اذا ذکره الخطیب علی المنبر ان یقوموا علی اقدامهم صفوفاً اعظاما لذکره واحتراما لاسمه فکان یفعل ذلک فی سائر ممالکه حتی فی الحرمین الشریفین و کان اهل مصر علی الخصوص اذا قاموا خروا سجدا حتی انه یسجد بسجودهم من فی الاسواق من الرعاع وغیرهم وکان جبارا عنیدا وشیطانا مریدا کثیر التلون فی اقواله وافعاله هدم کنائس مصر ثم اعادها وخرب قمامة ثم اعادها ولم یعهد فی ملة الاسلام بناء کنیسة فی بلد الاسلام قبله ولا بعده وقد نقل السبکی الاجماع علی ان الکنیسة اذا هدمت ولو بغیر وجه لا یجوز اعادتها وکان یعمل الحسبة بنفسه یدور فی الاسواق علی حمار له وکان لا یرکب الا حمارا ومن جده قد غش فی معیشته امر عبدا اسود معه یقال له مسعود ان یفعل به الفاحشة العظمی وله رعونات کثیرة لا تنضبط قلت کان فی عصرنا امیر یقال له زمر الطویل اعتقاده قریب من اعتقاد الحاکم هذا وکان یروم ان یتولی المملکة فلو قدر الله له بذلک لفعل نحو ما فعله الحاکم وقد اطلعنی علی ما فی ضمیره وطلب منی ان اکون معه علی هذا الاعتقاد فی الباطن الی ان یوصل الی السلطنة فیقوم فی الخلق بالسیف حتی یوافقوه علی اعتقاده فضقت بذلک ذرعا وما زلت التضرع الی الله تعالی فی هلاکه وان لا یولیه علی المسلمین واستغثت بالنبی صلعم واسأل فی ارباب الاحوال حتی قتله الله فلله الحمد علی ذلک ثم کان من امر الحاکم ان تعدی شره الی اخته یتهمها بالفاحشة ویسمعها اغلظ الکلام فعملت علی قتله فرکب لیلة الی جبل المقطم ینظر فی النجوم فاتاه عبدان فقتلاه وحملاه الی اخته لیلا فدفنته فی داره وذلک سنة احدی عشرة واربعمائة انتهی ملخصاً در اشاعه گفته بالجمله این ظالمان مدتی در مصر حکمرانی کردند تا آنکه حق تعالی ایشان را از دست سلاطین اکراد ایوبیه هلاک ساخت و بدار البوار فرستاد و دولت ایشان نزدیک دو صد سال ماند از سنه اربع و ستین و اربعمائة تا سنه ثمان و اربعین و ستمائة آخر ایشان ملک معظم توران شاه بود اتباع او از اتراک وی را از جان کشتند و خود متولی گردیدند و لایت ایشان نیز از این سال تا

سنة ثمان وسبعین وسبعمائة کشید بعده چراکسه بر ایشان غالب آمدند تا سنة اثنین و عشرین و تسعمائة انتهی و فی حسن
المحاضره وولی بعده العاضد وهو آخر العبیدیین ومات فی یوم عاشورا سنة سبع وستین وزالت دولتهم علی یدی
السلطان صلاح الدین قال ابن کثیر ومن الغریب ان العاضد فی اللغة القاطع ومنه الحدیث لا یعضد شجرها فبالعاضد قطعت
دولة بنی عبید گوییم در ایام ملک ناصر فرج بن ظاهر برقوق چرکسی که بادشاه دوم بود از چراکسه در مصر سلطان بنگاله
که اقصای ممالک هندوستان ست غیاث الدین اعظم شاه بن اسکندر شاه صدقهٔ کثیر و زر خطیر بدست خادم خود یاقوت
عنانی بحرمین شریفین بفرستاد و او را امر کرد که از طرف وی مدرسه و رباطی در مکه تعمیر سازد و برای مصارف وی
اوقاف مقرر نمود و این بادشاه وزیر وی خان جهان بود یاقوت مذکور در مکه نزد مولانا سید حسن بن عجلان شریف مکه
با هدایای مذکوره رسید شریف ثلث صدقه موافق معمول خود گرفت و باقی را بر فقها و فقرای حرمین شریفین قسمت نمود و جانب
داد که انچه سلطان از بناء مدرسه رباط فرموده است لکن یاقوت آنرا تعمیر ساخت و از طرف سلطان دوازده هزار مثقال زر خالص
برای صرف ان مقرر شد و در عهد ملک ظاهر سیف الدین ابوسعید جقمق علائی ظاهری که وهم ست از ملوک چراکسه در موسم
حج سنه ۸۴۸ هجری قاصد سلطان عجم شاهرخ مرزا با کسوت کعبهٔ شریفه و صدقهٔ اهل مکه در مکه رسید اندرون کعبه را این کسوت
پوشانیدند و روز عید قربان صدقه را بر اهل حرم تفریق نمودند و در سنه ۸۵۰ هجری کعبه را از کسوت مرسلهٔ شاهرخ مرزا مجرد
کرده کسوتی دیگر پوشانیدند والله اعلم بالجمله چون حکومت چراکسه مقتضی انقضا شد چنانکه عادة الله بران جاریست
سلاطین عثمانیه بر ایشان غالب شدند که تا امروز سلطنت ایشان در مصر و روم و حرمین شریفین جز آن مستمر و باقی ست اصلح الله
بالهم و احسن حالهم سیوطی در حسن المحاضره در ذکر حوادث گفته و فی سنة اثنتین و اربعمائة کتب محضر ببغداد فی نسب خلفاء مصر
الذین یزعمون انهم فاطمیون ولیسوا کذلک کتب فیه جماعة من العلماء والقضاة والفقهاء والاشراف والاماثل والمعدلین
والصالحین شهدوا جمیعا ان الناجم بمصر وهو منصور بن نزار المتلقب بالحاکم حکم الله علیه بالبوار والدمار والخزی والنکال
والاستیصال بن معد بن اسمعیل بن عبد الرحمن بن سعید لا اسعده الله فانه لما صار الی المغرب تسمی بعبید الله وتلقب
بالمهدی ومن تقدم من سلفه من الارجاس الانجاس علیه وعلیهم لعنة الله ولعنة اللاعنین ادعیاء خوارج لا نسب لهم فی ولد علی بن
ابی طالب لا یتعلقون منه بسبب وانه منزه عن باطلهم وان الذی ادعوه من الانتساب الیه باطل وزور وانهم لا یعلمون ان
احدا من اهل بیوت الطالبیین توقف عن اطلاق القول فی هؤلاء الخوارج انهم ادعیاء وقد کان هذا الانکار لباطلهم شائعا
فی الحرمین وفی اول امرهم بالمغرب منتشرا انتشارا یمنع من ان یدلس علی احد کذبهم او یذهب وهم الی تصدیقهم وان هذا الناجم بمصر
هو وسلفه کفار فساق فجار ملحدون زنادقة معطلون وللاسلام جاحدون ولمذهب الثنویة والمجوسیة معتقدون وقد
عطلوا الحدود واباحوا الفروج واحلوا الخمر وسفکوا الدماء وسبوا الانبیاء ولعنوا السلف وادعوا الربوبیة انتهی

فصل چهاردهم

در از انجمله است فتنهٔ قرامطه و اهانت نمودن بدین و استحلال محارم و استیلاء ایشان در ایام مقتدر
بالله عباسی بوده صاحب تاریخ قطبی گوید اینها طائفه اند فاسد الاعتقاد که مؤدی ست اعتقاد ایشان بآنکه مباح دارند محرمهای
اهل اسلام و منتسب اند بسوی [illegible] که امام بر حق بعد نبی صلعم محمد بن حنفیه است [illegible] باطله فی

اصل و اکاذیب عاطله بی وصل را بسوی وی نسبت مینمایند و تعبیر خود را کافر میدانند حالانکه خود کفره فجره بوده اند پس اول خبیث که از ایشان ظاهر شد ابوطاهر قرمطی ست در هجر خانه بنا کرد و نامش دار الهجرة نهاد و خواست که نقل حج بسوی این خانه کند و خون بسیار مسلمانان بریخت تا آنکه کار بسیار دشوار آمد و حج در ایام وی منقطع شد و شوکت ایشان اشتداد گرفت تا آنکه در آخر سال سه صد و هفده هجری چون حجاج روز ترویه بمکه آمدند ابوطاهر مذکور بر ایشان برآمد با لشکری جرار و با خیل و سلاح خود درون مسجد حرام درآمده طائفین و مصلین و محرمین را که غیر از جامه احرام هیچ برتن نداشتند به تیغ بی دریغ گرفت و هم در مسجد الحرام بکشت و هم در مکه و شعاب وی تا آنکه سی هزار انسان درین فتنه هلاک شد در دست ابوطاهر تیغی برهنه بود در حالت نشه اسپ خود را باشاره وی مهمیز کرد اسپ بول و روث انداخت و حاجیان گرد بیت الله در طواف بودند و تیغ بر سر آنها جاری بود تا آنکه درین مکان شریف یکهزار و هفتصد تن از طائف و محرم شهید گشت علی بن بابویه هم درین معرکه موجود بود طواف خود را قطع نکرد و این شعر خواند ؎ تری المحبین صرعی فی دیارهم ؛ کفتیة الکهف لا یدرون کم لبثوا ؛ و تیغها بروی روان بود تا آنکه شهید شد بیفتاد و چاه زمزم و دیگر آبار و حفره های مکه از جثه های مقتولین پر شد ابوطاهر بر دروازه کعبه رسیده باب وی را برکند و گفت ؎ انا بالله و بالله انا ؛ یخلق الخلق و یفنیهم انا و حاجیان را آواز داد ای خران میگوئید که و من دخله کان آمنا اکنون امان کجاست و کردیم آنچه کردیم مردی لگام اسپ او گرفت و گفت معنی آیه شریفه نه این ست که تو فهمیدهٔ بلکه معنی وی آنست که من دخله فآمنوه یعنی هر که درون وی درآید او را امان دهید ابوطاهر گردن خود از طرف وی بپیچید و التفات نکرد و بجیب از شر وی محفوظ ماند و خواست که میزاب را برکند و میزاب از ذهب بود یک قرمطی بالا برآمده قلع آن میکرد که سهمی از طرف جبل ابوقبیس بر گردن وی بخورد فی الحال مرده بیفتاد ابوطاهر بجای وی دیگر را فرستاد و هم از اعلی باسفل سرنگون افتاد پس سوم بر رسید و بالای وی نیز آمد ابوطاهر برغم الف خود آن طرف گذاشته بطرفی دیگر رفت و گفت بگذارید او را تا آنکه بیاید صاحب وی یعنی مهدی چه گمان داشت که خروج مهدی در میان اوست و منجمله آنانکه مقتول شدند امیر مکه ابن محارب و جماعتی کثیر از علما و صلحا و صوفیه و حجاج از اهل خراسان و مغاربه و هند و زنان و ذراری ایشان اسیر و اموال ایشان غارت گردید و ابوطاهر خزانه کعبه و زیور آنرا همه بگرفت و درین سال هیچکس حج نکرد و در عرفه نایستاد مگر قدری یسیر که بالنفس و ارواح خود مسامحت کردند و بدون امام وقوف آنجا کرده حج خود تمام نمودند و خود را بموت سپردند و وقتی خواسته بود که حجری را که دران نقش قدم ابراهیم علیه السلام ست بگیرد اما سدنهٔ کعبه آنرا در بعض شعاب مکه معظمه پنهان ساختند لهذا بدست وی نیامد اما حجر اسود را از جای وی برکنده برد و این واقعه بعد عصر روز دوشنبه چهاردهم ذی حجه ازین سال واقع شد و بزندقت خود میگفت ؎ فلو کان هذا البیت لله ربنا ؛ لصب علینا النار من فوقنا صبا ؛ لانا حججنا حجة جاهلیة ؛ محللة لم تبق شرقا و لا غربا ؛ و انا ترکنا بین زمزم و الصفا ؛ جنائز لا تبغی سوی ربها ربا ؛ و همچنین قبه زمزم و باب کعبه را برکند و یازده روز یا شش روز در مکه اقامت کرده بسوی هجر برفت و حجر اسود را با خود برد و خواست که تحویل حج بمسجد ضرار که نامش دار الهجرة گذاشته بود بکند حجر اسود را در اسطوانهٔ سابعه متصل صحن جامع از جانب غربی

مسجد بیاویخت و در مکه جای حجر اسود خالی ماند مردم آنجا دست بنهاده تبرکاً بالثم میکردند و این فاجر حکم کرد تا خطبه بنام
عبید الله المهدی اول خلفاء عبیدیین فاطمیین بخوانند چون این خبر بعبید الله رسید بوی نوشت اعجب العجاب سال
خط خود را تر دماد و تهنیت آنچه از نکال بشر در بلد الله الامین کرده و انتهاک حرمت بیت الله الحرام که از اول در جاهلیت و اسلام
محترم بوده نموده و در آن خونهای مسلمانان ریخته و حجاج و معتمرین را کشته و برخانه خدا جرأت کرده و حجر اسود را از جای
وی برکنده و حالانکه وی یمین خداست در ارض که مصافحه میکنند بدان با بندگان خود و آنرا بخانه خود برده و امید
داری که ما برین حرکت شکر تو بگذاریم فلعنک الله ثم لعنک الله والسلام علی من سلم المسلمون من لسانه و یده و قدم
فی یومه ما یتجر به فی غده چون این مکتوب بابی طاهر قرمطی رسید آنرا خوانده از اطاعت وی منحرف گردید و حجر مدتی نزد قرامطه ماند
مردم را بسوی وی بطمع تحویل حج میکشیدند و میخواندند و ابا میکرد خدا تعالی از آن که حج آنجا کنند و چون از تحویل حج مایوس
شدند اموال کثیر عوض وی گرفته حجر اسود باز گردانیدند و گفته اند که هیچ نگرفتند بلکه گفتند که ما آنرا بامر خدا گرفته ایم و رد نکنیم مگر
بامر خدا بعده شبیر بن حسین قرمطی روز نحر روز سه شنبه دهم محرم سنه ۳۳۹ هجری سنگ حجر اسود وارد مکه گردید مدت استقرار حجر اسود نزد
قرامطه بیست و دو سال بست چهار روز کم انتهی کلام القطبی این است مجملی از حال قرامطه و تفاصیل احوال ایشان در تواریخ مصر مثل خطط
و تاریخ عبد الرحمن بن خلدون و غیرهما مذکور است

فصل پانزدهم

و از آنجمله است قتال ترک و فتنه ایشان و حج اینها ستار اند
در صحاح سته جز نسائی مرویست که قائم نشود قیامت تا آنکه قتال کنید شما قومی را گویا که روی های ایشان سپرهای
مطرقه است یعنی وجوه عریضه و وجنات ناتیه همچو ترس مطرقه دارند قاله النووی و در روایتی مر بخاری راست قائم
نشود قیامت تا آنکه پیکار کنید شما خوز و کرمان را که قومی از اعاجم است سرخ روئی و در لفظی پهنا روی کوچک چشم
گویا که وجوه ایشان سپرهای مطرقه است بر پا نشود قیامت تا آنکه مقاتله کنید قومی را که نعال ایشان موهاست و این
بر ظاهر خود است بیهقی گفته قومی از خوارج از ناحیه ری برآمدند با پوششهای ایشان از موی بود و مقاتله کرده شدند
ذکره السیوطی فی الخصائص الکبری در اشاعه گفته احتمال دارد که مراد آن باشد که نعال ایشان از جلود موئی دار غیر
مدبوغ باشد و احتمال دارد که مراد وفور شعر ایشان باشد تا آنکه پامال اقدام ایشان میگردد انتهی این احتمال اخیر
از ظاهر لفظ حدیث بغایت بعیدی نماید و چون این خبر را واقع دانند و بر طائفه از خوارج حمل کنند آوردنش در ذکر قتال
چرا اگر آنکه در ینها هم این صورت یافته شده باشد و مصداق تام همین کسان باشند والله اعلم و خوز بنجا و زای معجمه
جبلی معروف است از بلاد اهواز از عراق عجم تا آنکه گفته اند که صنفی از ایشان است و کرمان موضعی معروف است در عجم
سخاوی گفته بلده معمور است از بلاد عجم میان خراسان و بحر هند انتهی در نهایه گفته و مرویست خوز براء مهمله و هی من
ارض فارس و صوبه الدارقطنی و قال و مروی خوز و کرمان و گفته در اضافت برای مهمله آید و در عطف بزای معجمه
وارد شده که ترک کنید ترک را مادامیکه ترک کنند شما را زیرا که اول کسیکه سلب کند از امت من ملک آنها را بنو
قنطورا اند الحدیث و در روایتی آمده که آنها اصحاب باس شدید و غنائم قلیله اند نووی گفته این همه احادیث
معجزه رسول خداست صلی الله علیه وسلم که حال ترک بجمیع صفات آنها که آنحضرت ذکر کرده بود شناخته شد و مسلمانان

چند مرتبه با آنها مقاتله کردند انتهے سخاوی در قناعه گفته و بجمله آن مرات که مسلمانان در آن با ترک جنگیدند یکی دولت
بنی امیه است و بود مقاتله میان ایشان و مسلمانان مسدود تا آنکه مفتوح شد این باب شیئا بعد شیئ و بسیار شد شرور و فساد
از آنها بنابر آنچه در آنهاست از شرارت و باس تا آنکه اکثر لشکریان مستعصم همین ترک بودند بعده غالب شدند اتراک
بر ملک و کشتند پسرش متوکل و دیگر اولاد او را یکی بعد دیگری تا آنکه مخلوط شد مملکت دیلم و ظاهر شدند ملوک سامانیه
از اتراک و مالک شدند بلاد عجم را بعده غالب شدند برین ممالک آل سبکتگین بعده آل سلجوق و دراز شد مملکت ایشان تا عراق
و شام و روم و بود بقایای ایشان در شام که آن آل زنگی است و اتباع ایشان و آن خاندان ایوب است و ایشان هم
اتراک بسیار فراهم کردند تا آنکه اتراک در دیار مصریه و شامیه و حجازیه غالب آمدند و خروج کرد بر آل سلجوق در صد پنجم از هجرت
غزو ویران ساخت بلاد را و کشت و خون کرد عباد را بعده طامه کبری آمد یعنی تتار در سنه شش صد خروج کردند
و چنگیز خان برآمد و دنیا از آتش فتنه برافروخت خصوصا مشرق بتمامه تا آنکه هیچ شهری نماند مگر آنکه شر ایشان در آنجا
در آمد بعده ویرانی بغداد روی داد و کشته شد خلیفه مستعصم بر دست ایشان و وی آخر خلفاء عباسیه است در بغداد شیخ
سعدی شیرازی مرثیه او گفته در فارسی و بیتی چند از آن گذشت و در عربی هم بروی رثا نموده این ابیات از انجاست

حبست بجفني المدامع لا تجري	فلما طغى الماء استطال على السكر	نسيم صبا بغداد بعد خرابها	تمنيت لو كانت تمر على قبري
لان هلاك النفس عند اولي النهى	احب لهم من عيش منقبض الصدر	زجرت طبيبا جس نبضي مداويا	اليك فما شكواي من مرض يبري
لزمت اصطبارا حيث كنت مفارقا	و دار فراق لا يعالج بالصبر	تسائلني عما جرى يوم حصرهم	و ذلك مما ليس يدخل في الحصر
اديرت كؤس الموت حتى كانه	رؤس الاسارى ترجحن من السكر	فقد ثكلت ام القرى و لكعبة	مدامع في الميزاب تسكب في الحجر
على جدر المستنصرية ندبة	على العلماء الراسخين ذوي الحجر	نوائب دهر ليتني مت قبلها	و لم ار عدوان السفيه على الحجر
وقفت بعبادان ارقب دجلة	كمثل دم قان يسيل الى البحر	و لا تسالني كيف قلبك و النوى	جراحة صدر لا تبين للسبر
اتذكر في اعلى المنابر خطبة	و مستعصم بالله لم يك في ذكر	ضفادع حول الماء تلعب فرحة	اصبر على هذا و يونس في القعر
تزاحمت الغربان حول رسومها	فاصبحت العقبان لازمة الوكر	هنيئا لهم كاس المنية مترعا	و ما فيه عند الله من اعظم الاجر
فلا تحسبن الله مخلف وعده	بان لهم دار الكرامة و البشر	المبلغ من امر اسخلافة رتبة	فلم انظروا ما كان عاقبة الامر
لعمرك لو عاينت ليلة نفرهم	كان العذارى في الدجى شهب تسري	كان صباح الاسر يوم قيامة	على امم شعث تساق الى الحشر
و مستصرخ يا للمروة فانصروا	و من يصرخ العصفور بين يدي صقر	يسوقون سوق المعز في كبد الفلا	غرائر قوم لم يعودن لزجر
حلبن بها يا سافرات وجوهها	كم احب لهم بيرزن من هلاك لحذر	و عترة قتلوا رفى كل منزل	تصيح باولاد البرامك من اسهر
نقوم و نحبو في المحاجر و الكوى	و هل يختفي مشي النعائم في الوكر	و قفت بعبادان بعد مرامها	كان حصيها في سنى بعدهم الجمر
محاجر ثكلى بالدموع كريمة	و ان بخلت عين الغمام من القطر	كان شياطين القبور تفلتت	فسال على بغداد عين من القطر
نعوذ بعفو الله من نار فتنة	تؤجج من قطر البلاد الى القطر	الا هم انصار ريب الزمان و جوره	تكلفنا ما لا نطيق من الامر
رعى الله انسانا تيقظ بعدهم	فان الذي زيد لقد جاء من نهر	اذا كان لا لسان عند خطوه	بزوال الغنى ابدل الملكة الفقر

الا انما الایام ترجع فی العطا || ولم تحس الا بعد کسونها تعری || ورارک یا مغرور خنجر فاتک || وانت مطاطا لا تفیق لاندری
وسائر ملک لیقتضیه زواله || سوی ملکوت القائم الصمد الوتر || رجعت الی الهدی ان کنت عاقل حاکی || وان لم تحس فی العصر انک فی خسر
عفی الله عنا ما مضی من جریمة || ومن علینا بالجمیل من الستر || الی غیر ذلک من طوطیة تاج الدین سبکی در طبقات گفته بود است از

روز یکه پیدا کرد خدا تعالی دنیا را هیچ فتنه بزرگتر از فتنه تتار نه زیرا که ایشان ویران کردند مساجد را و سوختند مصاحف و کتب را
و کشتند مردم را و اسیر کردند زنان را و دریدند شکمهای مستورات را و برآوردند اولاد را از بطون آنها و کشتند —
انتهی گویم قوچین یعنی چنگیز خان از کفار تتار بود در سنه پانصد و چهل و نه متولد شده و در سنه ششصد و دو سرها و سنان
برآورده و در سنه ششصد و پانزده بر ملک چین و تتار استیلا گرفته سپس به ایران آمد و محمد خوارزم شاه را در سنه
ششصد و هفده مستاصل نموده تمامی ملک غزنه و خوارزم و بخارا و سمرقند و جز آن را بدست آورد و در ایران با ظهار
مذهب خود پرداخت و بیست و دو سال سلطنت کرده بعمر هفتاد و پنج سال روز یکشنبه پانزدهم رمضان سنه ششصد و بیست
و چهار در گذشت گویند اینقوم مقید بهیچ دین و ملت نبودند در حلال و حرام فرق نمیکردند و گوشت جمیع وحوش از سباع
و طیور میخوردند هلاکو خان از اولاد اوست زیرا که پسر تولی خان بن چنگیز خان است وی در سنه ششصد و پنجاه هجری بیاری شاه
ایران رسیده و در سنه ۶۵۶ هجری بغداد را آتش زد و مستعصم را بایمای نصیر الدین طوسی در جوال کرده بپاشش استخوانها
در هم شکسته بعده گردن کشان آفاق مثل سلطان روم و اتابک فارس و حاکم کرمان و بدر الدین والی موصل و دیگر ملوک
آمدند و بخدمت او شتافتند وی سیزده سال حکمرانی کرده در سنه ششصد و شصت و سه هجری در مراغه که
مقر سلطنت او بود نوزدهم ربیع الآخر در گذشت ؎ ستم در عهد او زانگونه خونین شد که هر ساعت ز اجل نزد شفاعت
آید و دست ستم گیرد ؎ گویند از آن روز که چنگیز خان بر صحرا نشینان مستولی گشت و لوای سفک دماء اهل خطا برافراشت تا محلی که
بعجم نهضت نمود از سر حد دشت قبچاق تا دربند شیروان و مساکن مردم قبچاق و اهالی آن لکدکوب عساکر طوفان ماثر او
شد و در هر ناحیه ایران و توران قطع نظر از ولایات بی نهایات خطا و ترکستان طوفان او بهم رسید و در طوفان نوح
آب از سر میگذشت و در طوفان چنگیز خان طلاطم جیحون خون بگردون میرسید ؎ چگونه شرح تواند او آن قیامت را
کزان فزع ملک الموت خواستی زنهار — گویم تا لشکر چنگیزی در پارس رسید و اکتائی خان در سنه ۶۲۶ بر سریر مغولستان
جلوس نموده و در سنه ۶۵۰ منکوقان هلاکو خان برادر خود را بپارس فرستاد و در سنه ۶۵۴ خوارزم شاه بخدمت هلاکو خان
رسید و در سنه ۶۵۶ نصیر الدین طوسی و موید الدین ریاضی و فخر الدین مراغی و فخر الدین اخلاطی و نجم الدین قزوینی
کاتبی در مراغه رصد کواکب آغاز کردند و بغداد فتح شد و در سنه ۶۵۷ عزیمت شام پیش آمد و در سنه ۶۶۳ هلاکو خان مملکت ایران
وغیره را بر هر پنج پسر خود تقسیم نموده وفات یافت و درین سال کوکب ذنبی بشکل اسطوانه ظاهر شده بود و بعد وفات
باقان بجایش نشست و بعد از و در سنه ۶۸۱ محمد خان و در سنه ۶۸۷ ارغون خان و در سنه ۶۹۰ کیخاتو خان و در سنه ۶۹۱ بایدو خان
در سنه ۶۹۴ غازان خان مسلمان شده بر تخت نشست مجلس او با شیخ الاسلام احمد بن تیمیه معروف است و در آنهنگام
نبلا مذکور و در سنه ۶۹۸ قران نحسین و قحط و وبا افتاد و در سنه ۶۹۹ مصر فتح شد و در سنه ۷۰۰ رصد مراغه انجام یافت و

و وضع تاریخ خانی و وضع قانون جمیع ممالک از سنه احد خانی مطابق سنه ۶۹۳ خراجی و سنه ۷۰۱ هجری بعمل آمد هرگاه سلطان
غازان خان ملقب بسلطان محمود از اولاد چنگیز خان پادشاه ایران دین اسلام اختیار نمود هزاران هزار از اهل اتباع جنود
او نیز مسلمانان شدند وی هشت سال و نه ماه حکومت کرده روز یکشنبه یازدهم شوال سنه هفت صد و سه در گذشت و
بجای وی برادرش الجایتو ملقب بمحمد خدابنده در سنه ۷۰۳ هجری پادشاه ایران گشت و بعد حکومت سیزده سال در سنه ۷۱۶ هم
انجهانی شد و ابوسعید خان بهادر در سنه ۷۳۶ سر برآرا گردید غرضکه چهارده نفر از ایشان در ایران فرمان روائی کردند اول
ایشان چنگیز خان ست و در سنه هفت صد و سی و شش دولت ایشان منقرض گردید و زمین ایران طوائف الملوک شد
و بر بابل جلا بریان و بر عراق طغاتیموریان و بر خراسان سربداران و بر شیراز انجویان و بر کرمان مظفریان و بر فارس انجویان
مستقل شدند و در سنه ۷۸۲ امیر تیمور بر ایران چیره دست شد تا آنکه در سنه ۸۶۲ سلطان ابوسعید آخرین ایشان پادشاه
شد الامر من قبل و من بعد کمال اسمعیل در قصیده خود ایمائی بدان کرده گفته ع کنند تهنیت یکدگر کنون بحیات *
بقیه که ز انسان بماند و از حیوان * برای بندگی حضرتش دگر باره * ز سر گرفت طبیعت توالد انسان * پدید میشود آثار حشر
و نسل جود * از آن سبب که بروز صواعق بطلان * از بزرگی کیفیت آن واقعه دریافتند گفته اند و کشتند و بردند
و دیگری گفته تا هزار سال اگر عدالت و امنیت باشد تلافی قتل عام مغول و تدارک خرابی ایشان نمیشود از انجمله در
نیشاپور دوازده شبانه روز شمار کشتگان کردند سوای عورات و اطفال هزار هزار و هفتصد و چهل و هفت هزار مرد
کشته بودند ع گمان مبر که ز تاثیر ابر و باران ست * که چرخ روی زمین را همیکند تزئین * ز بسکه ریخت فلک خون
شاهدان بر خاک * همی دمد ز زمین سوسن و گل و نسرین * و در شهر خوارزم هر قاتلی بیست و چهار سر بعرصه گاه آورد
و قاتلان از صد هزار نفر افزون بودند ع عقل درین دائره سرمست ماند * عافیت از صبر تهی دست ماند * و بعد
انقراض دولت چنگیزی در زمین ایران باز طوائف الملوک گردید و از سنه نهصد و هشتم آغاز دولت صفویه شد
و در سنه یکهزار و یکصد و سی و هفت محمود غلجه غالب آمد و در سنه یکهزار و یکصد و شصت نادر شاه بر تخت نشست سجاده
گفته بقایای ایشان همیشه خروج میکردند تا آنکه آخر ایشان تیمور اعرج ست که دیار شامیه را گرفته و ستمها کرده و دمشق
را آتش زده چنان سوخته که خاویه علی عروشها گردید و در روم و هند در آمده مدت وی دراز گشته تا آنکه بمرد و پسرانش
در بلاد متفرق گشتند انتهی و ظهر بجمیع ذلک مصداق قوله صلعم ان اول من یسلب امتی ملکها بنو قنطورا گویم نسب
تیمور گورکان ملقب بصاحب قران بالنسب چنگیز خان در تومنا خان که جد چهارم چنگیز و نهم تیمور ست متفق میشود و
تومنا خان پادشاه ترکستان بود ولادت تیمور شب سه شنبه بیست و هفتم شعبان سنه هفت صد و سی و شش هجری
موافق نهم اپریل سنه یکهزار و سه صد و سی و شش عیسوی در بلده کش از بلاد ایران بوده لفظ مولد تیمور تاریخ او ست
و ترکستان و گرجستان مسخر کرده با صفهان و بغداد قتل عام کرده و فارس را در تصرف آورده بر روم شتافت تاریخ
فتح روم ازین کریمه برآورده اند غلبت الروم فی ادنی الارض باین طریق که ادنی ارض حرف ضاد است چون اعداد ملفوظی
آن بگیرند سنه هشتصد و پنج هجری میشود درهمین سال روم را از دست پادشاه وی انتزاع کرد و تمامی بلاد شام

راچون ارکس وچرکس وقمق وقبیاق تاخت ودرسنهٔ هشتصد عزیمت هندوستان نموده بود تا آنکه درسنهٔ [illegible] از [illegible] گذشته
محمود شاه لودی را که بادشاه دهلی بود شکست داده در دهلی خطبه بنام خود خواند وقتل و غارت بسیار کرده پانزده روز
مانده بایران برگشت و در سمرقند رسیده در سنهٔ ۸۰۳ هجری بر سیواس و ملاطیه و ابلستان تاخت و لشکر بشام کشید و تمامی آن ولایت
را مسخر کرده حاکم آنجا را قتل نموده در همین سال دمشق را گرفته آتش زده و تاراج کرد تاریخ این واقعه بلفظ خرابه یافته اند و در سنهٔ هشت
تا بنجیم ممالک خطا و ختن پرداخت مدت سلطنت او سی و پنج سال و یازده ماه است و درین مدت قلیل اکثر ربع مسکون را از
عرب و عجم بگرفت و خطبه بنام او خوانده شد هفتاد سال و یازده ماه و بیست روز زندگانی کرده در سنهٔ یکهزار و چهار
صد و پنج عیسوی هیجدهم فروری مطابق روز چهارشنبه هفتدهم شعبان سنهٔ هشتصد و هفت هجری در گذشت وقت
غلبهٔ وی بر دمشق شیخ امام محمد بن محمد بن محمد جزری شافعی صاحب کتاب حصن حصین که در کتب دعوات بمزید وثوق و صحت
و اعتبار و قبول اشتهار دارد از خوف دار و گیر و طلب وی بکنج خمول خزید و بتالیف این نسخهٔ متبرکه توسل بجناب کبریا
جلت عظمته جست و ازین فتنه نجات خواست حق تعالی ببرکت خلوص وی او را از شر تیمور نگهداشت در دیباچهٔ حصن حصین
میفرماید که هرگاه کامل کردم ترتیب و تهذیب او را طلبید مرا دشمنی که ممکن نبود دفع وی مگر از خدا پس گریختم از وی مختفی
شده و متحصن شدم باین حصن حصین پس دیدم آنحضرت صلعم را و من نشسته ام بر یسار وی و گویا آنحضرت میفرماید چه میخواهی
گفتم ای رسول خدا دعا کن از خدا برای من و برای مسلمانان پس برداشت آنحضرت دست مبارک خود را و من نگاه میکنم
بسوی آن هر دو دست و دعا کرد آنحضرت و مسح کرد بآن روی مبارک خود را و بود این خواب شب پنجشنبه پس گریخت
دشمن شب یکشنبه و کشاد حق تعالی آن فتنه را از من و از مسلمانان بسبب برکت آنچه درین کتاب است پس این حصن حصین است
از کلام سید المرسلین و سلاح مومنین است از خزانهٔ نبی امین بیرون آوردم آنرا از احادیث و ظاهر کردم آنرا عده نزدیک هر شدت
و جدا کردم آنرا در حالیکه جنه است از شر ناس و جنه متحصن شدم بدان در آنچه پیش آمد از مصیبت و اعتصام نمودم از هر ظالم
بانچه در وی است از تیرهای رسنده ؎ الا قولوا لشخص قد تقوی * علی ضعفی ولا یخشی رقیبه * خبأت له سهاما فی اللیالی
وارجو ان تکون له مصیبه انتهی بالجمله واقعهٔ بغداد و خراب او بردست ترکان تتار چیزیست که رسول خدا صلعم بدان اخبار
فرموده و امت خود را بدان اعلام نموده و تعبیر از تتاریان در حدیث بلفظ بنی قنطورا آمده است در نهایه گفته قنطورا بوده
قهر جاریه بود مر ابراهیم علیه السلام را که از وی اولاد شده ترکان از نسل اویند حکاه ابن الاثیر و استبعده و جزم به
المجد فی القاموس انتهی و در تیسیر الوصول نیز ترک را از اولاد جاریهٔ خلیل الله قنطورا نام گفته ابو داود از ابی بکره از
آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود می آیند مردمان از امت من در زمین پست و مغاک فراخ نام میبرند او را البصره نزد
جوی که گفته میشود او را دجله بر وی پلی است و بسیار اند اهل این بصره و هست آن شهر از امصار مسلمین و چون باشد
آخر زمان آیند بنو قنطورا یعنی ترکان برای قتال در انجا پهن رویها کوچک چشمها تا آنکه فرود آیند بر کنارهٔ این
جوی و متفرق شوند اهل بصره بر سه گروه گروهی پناه میگیرد در دمهای گاوان و بیابان و هلاک میشود و گروهی
دیگر پناه میگیرد نفسهای خود را و کافر میشود و گروهی دیگر می اندازد فرزندان خود را پس پشتهای خود و قتال

میکنند با ترکان و ایشان شهید شوند شیخ عبد الحق در اشعة اللمعات گفته این قصه اشارتست بر آمدن تتار و
آتش فتنه و قتال در دادن ایشان در بلاد اسلام و اشتعال این آتش و استعلا شعل وی در اندک مدت و سوختن
وی عالم را و این قصه ایست که زبان تقریر و تحریر از کشف آن کوتاه ست گفته اند که از ابتدای عمارت ربع مسکون مثل
این واقعه باین کیفیت بوقوع نیامده چه اگر واقع می بود منقول میشد و در حدیث نام بصره مذکورست و علما گفته اند مراد
بغدادست باین دلیل که دجله و پل در بغدادست نه در بصره و ترکان در بغداد آمدند نه در بصره ولیکن ذکر بصره برای آنست
که بصره نسبت بغداد که در زمان آنحضرت صلعم باین هیئت نبود شهری قدیم ست و قری و مواضع که بغداد دران معمورست
منسوب ببصره بود و هم نزد بغداد قریه ایست که نام قدیمش بصره ست و الحال نسبت بوی باب البصره گویند انتهی و مراد
بگروه اول کسانی هستند که اعراض کردند از قتال و بزراعت ساختند یا اهل و عیال بار کرده در بیابان و بلاد غربیه رفتند
تا ازین شر نجات یابند و با این همه مخلصی نیافتند و هلاک شدند و گروه دوم مستعصم و اعیان و اکابر و علماء بغداد اند که
بطلب امن و امان بیرون آمدند و کشته شدند و گروه سوم کسانی هستند که با ترکان مقابل آمدند و جان خود را و حفظ
دین و آبروی خود در باختند هکذا قالوا ولیکن در حق گروه دوم لفظ کافر شدند وارد ست درینصورت در مصداق نظرست
و جامی در شواهد النبوة در ذکر کرامات علی بن ابیطالب آورده که در یکی از خطبه های خود اشارت بواقعهٔ بغداد کرده
و گفته گویا می بینم یکی از بنی العباس را که وی را میکشند همچنانکه شتر قربانی را بقربان گاه میکشند استطاعت آن ندارد
که آنرا از خود دفع کند وای بر وی وای بر وی چه خوار شده ست درمیان آن بسبب آنکه امر پروردگار خود را گذاشته
ست و رو بدنیا کرده بعده همدران خطبه گفته اگر خواهم شما را خبر دهم بنامها و کنیتها و حلیه ها و مواضع قتل ایشان انتهی
در اشاعه گفته خطیب از علی رضی الله عنه آورده که باشند شهری درمیان فرات و دجله و باشد دران ملک بنی عباس و
آن زوراست در وی جنگی ترسانند و شو و اسیر شوند دران زنان و ذبح کرده شوند مردان چنانکه ذبح کرده میشود
گوسفند و اسنادش شدید الضعف ست سیوطی در جامع کبیر گفته این حرب بعد موت خطیب یا ده نزد و صد سال
واقع شده و این مقوی حدیث ست و ابن مسعود گفته گویا من با ترکانم و حالانکه آمدند شما را بر اسپها گوش بریده
بستند آنها را بشط فرات و در حدیثی دیگر آمده لاحق شوند اهل شام بمنابت شیح گویا که من نظر میکنم بسوی آنها
و حالانکه بسته اند اسپهای خود را بسواری مسجد نجاوی در اشاعه آورده که حاکم صاحب مستدرک از محمد بن یحیی
از ابو بکر صولی روایت نموده که اول کسیکه از شعراء عرب مدح ترک نموده علی بن عباس رومی ست میگوید ؏
اذا لبسوا فاشد من حدید ٭ تخال عیونها فیه نحاره ٭ وان برزوا ضیران تلظی ٭ علی الاعداء یطیرها استعاره ٭ انتهی کلام
الاشاعه گویم درین واقعه هشت لک کس لقمهٔ تیغ بیدریغ ستم تتار شدند و مدعای وزیر خلیفه مستعصم که حصول
سلطنت بشیعهٔ علویه بود حاصل نشد و حسرتش در دل بهمراه و همچنان ماند سلاطین اسلامیه ملک هند نیز از نسل
همین تاتاریان ظلمه کفره فجره بوده اند فقط اول کسیکه از اولاد تیمور بپادشاهی ایران و قدری هندوستان رسید
مرزا شاهرخ بن امیر تیمورست ولادت وی در سمرقند سیم ربیع الآخر ۷۷۹ هجری بوده هفتاد و یکسال عمر یافت

از انجمله هفت سال روبروی پدر پادشاهی خراسان کرد و چهل و سه سال بعد از پدر بالاستقلال در ممالک توران و
ایران و دیار هند و ترک حکمرانی نموده در سنه ٩٠٥ بست پنجم ذی حجه درگذشت بعد از وی ظهیر الدین محمد بابر شاه ولد سلطان عمر
شیخ مرزا بن سلطان بوسعید مرزا ابن سلطان محمد مرزا ابن میرزا امیران شاه بن امیر تیمور اول بعمر دوازده سالگی در اندجان
بلده فرغانه پادشاه شد و یازده سال با سلاطین چغتای و اوزبک در ماوراء النهر جنگها کرده آخر راه فرار بر قرار پیموده به
بدخشان و کابل افتاد و هر دو را متصرف شد و ولادت وی ششم محرم سنه ٨٨٨ هجری از بطن قتلق نگار خانم دختر یونس خان پادشاه
مغلستان است تا این زمان اولاد صاحبقران را مرزا میگفتند بابر شاه در سنه ٩١٠ هجری حکم کرد که مرا بعد ازین پادشاه گویند
و با سلطان ابراهیم لودهی پادشاه دهلی جنگیده در سنه ٩٣٢ هجری غالب آمد و وی را بکشت سلطنت هندوستان بعد
از یکصد و سی سال قمری از فتح جد اعلای او امیر تیمور باز نصیب شد درین مدت نه پادشاه افاغنه در هند سلطنت کردند
القصه بابر شاه بعد این فتح داخل دهلی شده بر تخت سلطنت جلوس کرد و فرمان روای ممالک هندوستان گردید چندان
خزائن و دفائن بدو میسر شد که عقل از شمارش عاجز است وفات وی ششم جمادی الثانی سنه ٩٣٧ هجری است
بعد از وی نصیر الدین محمد همایون پادشاه بن بابر شاه مذکور بعمر بیست و چهار سالگی بجای پدر نشست ولادتش در سنه ٩١٣
است شیر شاه افغان در بلده قنوج که وطن کاتب حروف است عفا الله عنه با وی محاربه کرده شکستش داد و اقلیم هند را
متصرف شد همایون بعراق عجم بگریخت و بعد چند سال پیش طهماسپ شاه صفوی پادشاه ایران شتافت وی باکرام
انجام تمام پیش آمده شاه مراد پسر خود را با دوازده هزار سوار همراه ایشان برای کمک کرد پس باین جمعیت متوجه قندهار
و کابل شده در سنه ٩٥٢ هجری آنرا انتزاع نمود و از انجا توجه بهندوستان فرمود درین مدت پانزده سال پنج پادشاه
افغانان یعنی فرید خان عرف شیر شاه و پسرش جلال خان عرف سلیم شاه و سلطان محمد برادرزاده شیر شاه و سلطان
ابراهیم و سکندر شاه بر تخت دهلی جلوه کردند همایون این مرتبه بلا منازعت هندوستان را بقبضه خود آورده و در دهلی
نزول کرد و سکه و خطبه بنام وی شد تا آنکه در سنه ٩٦٣ هجری وفات فرمود بعد از وی پسرش ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر شاه
بن همایون پادشاه بعمر سیزده سال و هشت ماه و بیست و هشت روز بر تخت سلطنت جلوس کرد ولادت وی در سنه ٩٤٩
هجری است و در سنه یکهزار و چهارده بعد حکومت پنجاه و دو سال درگذشت این پادشاه مردی ملحد مزاج بد دین بود بعض
فتنه های غریب از دست وی در دین رو داده شیخ عبد القادر بدایونی رحمه الله تعالی که پیش امام و خطیب وی بود در تاریخ
خود نوشته اند اکبر شاه بن همایون در ربیع الآخر سنه ثلاث وستین وتسعمائة بر سریر سلطنت نشست نقش سلطنت
تیموریه را او در هند نشاند و مملکت بنگاله و سند و اکثر ممالک دکن بضرب شمشیر در حیطه تصرف آورد و لکن بتلبیس بعضی
اخوان الشیاطین از دین محمدی برگشت و آئینی تازه اختراع نمود و دین الهی نام گذاشت تا آنکه مقرر شد که عقلا در همه
ادیان موجود و ارباب ریاضت و کشف و کرامات در جمیع طوائف انام پیدا و حق همه جا دائر پس انحصار آن در یک
دین و ملت که نو پیدا شده و هزار سال بر وی نگذشته باشد چه لازم و اثبات یکی و نفی دیگری ترجیح بلا مرجح از کجا با آنکه
آثار خلائق نزد جمیع اهل عقل مذموم و سفینه و براهمه که بجلوت و خلوت بصحبت می رسیدند دلائل عقلیه و شواهد نقلیه

برصدق دین خویش و بطلان غیر گذرانیده بمثابه رسوخ در اعتقاد بخشیدند که نظریات را حکم بدیهیات میدادند که
بتشکیک مشککان اهل تشنود و حشر و نشر و دیگر شرعیات و نقلیات که ماخذ آن مشکوة نبوت ست همه را گوشه نهادند
گاهی پرکهوتم نام برهمن را در خلوت برده اسامی هندی از برای موجودات اشیا بزبانی خاص اختراع میخواستند و
گاهی دیبی برهمن را نزدیک بخوابگاه برده از وی طریق عبادت اصنام و آتش و آفتاب و تعظیم کواکب و احترام اساطین کفره
از برهما و مهادیو و بشن و کشن و رام و مهامائی که بودن ایشان از بنی نوع انسان موهوم ست و نبودن متیقن و اعتبار رسوم
و عادات آنها شنیده بآنجانب گرائیدند و در مذهب تناسخ به رسوخ قدم حاصل شد دخول کفار را در نار محقق اما دوام عذاب
راستیده نامستحق گردانیده تاویلات بعیده در نصوص و اخبار نبوی آوردند و انسان کامل را عبارت از خلیفة الزمان
داشته تعبیر از آن بذات اقدس فرموده اکثر عین و اجب و بعضی عکس او فهمانیدند و سجده برای وی تجویز نموده آنرا زمین بوس
نامیدند و انایان ملک فرنگ که ایشانرا پادری گویند انجیل آورده و دلائل بر ثالث ثلاثه گذرانیده حقیقت نصرانیت
اثبات کرده ملت عیسوی را ترجیح دادند شاهزاده مراد را فرمودند تا سبقی چند تیمنا از آن بخواند ابوالفضل و فیضی تعریف
دجال ملعون را و اوصاف آنرا در باب حضرت خیر الانبیا صلعم علی رغم الکذابین الدجالین فرود آوردند و بیربر ملعون
خاطرنشان ساخت که چون آفتاب مظهر تام ست و پختن غله و زراعت و میوه و سبزه از تاثیر اوست و روشنی عالم و
حیات عالمیان وابسته باوست الیق برای عبادت و تعظیم او باشد حکما و فضلا بتقویت مقهوه دلائل آوردند چنانچه
دعا تسخیر آفتاب که هندوان تعلیم داده بودند بطریق ورد نیمشب و وقت طلوع آفتاب خواندن گرفتند و کشتن گاو
و خوردن گوشت آن حرام ساختند آتش پرستی از گجرات آمده و دین زردشت را حق نموده فرمودند آتش را باهتمام شیخ
ابوالفضل بگذارید و گفتم که عبارت از آتش پرستی ست بموافقت دختران راجه هند خود از همیشه درون حرم معمول بود
و در ایام نوروز سال بست و پنجم از جلوس سجده آتش علانیه کردند مقربان نیز در وقت افروختن شمع و چراغ قیام لازم
ساختند و در عید قشقه کشیده از دست براهمه تبرکا بر دست بستند غرضکه برغم اسلام هر حکمیکه ارباب ادیان دیگر بیان
کردند آنرا نص قاطع شمردند بخلاف این ملت که همه احکام آن نامعقول و حادث و واضع آن فقرا عربان جمله مفسد و قطاع
الطریق و اهل اسلام مطعون قرار یافتند یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون و بتدریج
کار و بار بجائی کشید که هیچ احتیاج بدلیل ابطال آن هم نماند از ابوالفضل پرسیدم که میل شما ازین مذاهب مشهوره
بکدام بیشتر باشد گفت میخواهم روزی چند در وادی الحاد سیری کنم گفتم اگر قید نکاح از میان می بردارند بد نیست خنده
کرد و گذشت در اندک فرصت یکان یکان را بالقوت مصارعت خود و معاونت پدر و مظاهرت پادشاه بر زمین ذل و
هوان انداخت چون مقاصد و مطالب یکی پیش نمی آمد فقیر خود را گوشه عزلت کشیدم اذا عظم المطلوب قل المساعد آیه فرار
خواندم تا از نظر افتادم و آن همه آشنائی به بیگانگی کشید و الحمد لله که بدین خوشحالم ؎ دل در تک و پو نشد نکو شد که نشد +
جز در تو فرو نشد نکو شد که نشد + گفتم که زرنجم ار نکو شد کارت + دیدی که نکو نشد نکو شد که نشد + و از دور گاه گاهی در
صف نعال کورنش میکردم و نظارگی بودم ع صحبت گذاشتم ز تماشائیان شدم + و بعد از روان شدن مخدوم

الملک و شیخ عبد النبی بمکه خلق بر الخلق قرآن و توغل در استحاله وحی و تشکیک در نبوات و امامات امتحان کردند و قرار دادند
که کلمه لا اله الا الله اکبر خلیفة الله علانیه بگویند فتنه نامی است تاریخ این ماجرا یافته شد در سنه ثمان و ثمانین و تسعمائه بست
طفل رضیع را از والدین جدا کرده و برز نسلی داده در محلی خالی داشته از آنگنگ محل نامیدند تا ببینند که بمقتضای این
حدیث کل مولود یولد علی فطرة الاسلام اینها بکدام دین ملتی میشوند و اتمام رفت که اینها هیچ آواز نشنوند بعد از سه
چهار سال چون از ان محل بر آوردند همه گنگ بر آمدند و جه تسمیه بیت آمد دیگر فواحش ملک محروسه که در پای تخت
جمع شده از حد حصر و عد افزون بودند از شهر بیرون آبادان ساختند و تراشیدن ریش و نواختن ناقوس نصاری
و تماشای صورت ثالث ثلاثه و سائر لهو و لعب وظیفه شد و کفر شایع شد تاریخ یافتند تا کار بعد از دوازده سال بجای
رسید که اکثر مخاذیل چون مرزا جانی حاکم ثته و دیگر اهل ارتداد خط خود نوشته دادند باین مضمون منکه فلان ابن فلان ام
بطوع و رغبت و شوق قلبی از دین اسلام مجازی تقلیدی که از پدران دیده و شنیده بودم ابرا و تبرا نمودم و در دین
الهی اکبر شاهی در آمدم و مراتب چهارگانه اخلاص که ترک جان و مال و ناموس و دین باشد قبول کردم این خطوط که لعنت
نامه بیش نیست بمجتهد شرع جدید سپردند و باعث اعتماد و تربیت ایشان شد تکاد السموات یتفطرن منه و تنشق الارض
و تخر الجبال هدا و برغم اسلام خنزیر و کلاب نجس بدرون بازمانده درون محل و زیر قصر نگاه داشته هر صباح نظر بران عبادت
میشمردند و هندوان که حلولی اند خاطرنشان ساختند که خوک یکی از ده مظهرست که حق سبحانه عز شانه دران حلول کرده
تعالی شانه عما یقولون علوا کبیرا دیگر فرضیت غسل جنابت مطلق ساقط شد و همچنین دختر عم و خال و قرابت قریبه را نکاح
نکنند که میل کم میشود و طلا و ابریشم پوشی خود عین فریضه گشت نماز روزه و حج خود پیش ازان ساقط شده بود و عربی
خواندن و دانستن عیب و فقه و تفسیر و حدیث و خواننده آن مطعون و مردود و نجوم و حکمت و طب و حساب و شعر و تاریخ
و افسانه رایج و مفروض و حروف خاصه زبان عرب مثل ثا و حا و عین و ضاد و طا و غیران را از تلفظ ساقط ساختند و
عبد الله را ابدالله و احدی را اهدی و امثال آن اگر میگفتند خوش میداشتند برین قیاس در هر رکنی از ارکان
دین و در هر عقیده از عقائد اسلامیه چه اصول چه فروع نبوة و کلام و رویت و تکلیف و تکوین و حشر و نشر شبهات
گوناگون بتمسخر و استهزا آورده اگر کسی معارض جواب میشد جواب همه منع بود و معلوم ست که مستدل با مانع چه گوید
پس میتواند آمد خصوصا وقتیکه توجه نافذ الامری قاهری بجانب مقابل باشد و در مباحثه مساوات شرط ست
آنکس که بقرآن و خبر زو نرهی * اینست جوابش که جوابش ندهی * خانمانها بر سر این مباحثه بر باد رفت و حاشا که این مباحثه
باشد بلکه مکابره در دین و دیشان برای خوشامد شکوک متروک را از هر جا پیدا کرده بتحفه می آوردند تفاصیل امثال این
امور را روزگار درازی باید ٭ غم زلف و رخت را شرح دادن ٭ شبی باید دراز و ماهتابی ٭ الغرض شیعیان
غالب و سنیان مغلوب اخبار همه جا خالف و اشرار امین بودند هر روز حکمی تازه و قدحی جدید و شبهه نو برروی کار
می آمد و اثبات خود در نفی دیگران دیدند و ازین نکته که هر نافی منفی میباشد غافل بنا بران مقبولان مردود و مردودان
مقبول نزدیکان دور و دوران نزدیک سبحان من یتصرف فی ملکه کیف یشاء و بر زبان عوام کالانعام جنون و رد الله اکبر

چیزی نبود غوغای عظیم برخاست ملا شیری در آن وقت قطعه گفته مشتمل بر ده بیت این از آنجمله ست ؎ پادشاه
هر زمان کشور براندازد آفتی ٭ فتنه در کوی حوادث کتخدا خواهد شدن ٭ یا برآید قرض خواهی تیغ در ارباب شرک ٭ بار سر
از ذمه گردن ادا خواهد شدن ٭ فیلسوف کذب را خواهد گریبان پاره شد ٭ خرقه پوشش زهد را تقوی ردا خواهد شدن ٭
شورش سفر نیست گر در خاطر آرد جاهلی ٭ کز خلایق مهر پیغمبر جدا خواهد شدن ٭ خنده می آید مرا زین بیت خوش کز طرف نگهی ٭
نقل بزم منعم و ورد گدا خواهد شدن ٭ شاه امسال دعوی نبوت کرده بود ٭ سال دیگر گر خدا خواهد خدا خواهد شدن ٭
در مجالس نوروزی اکثر از علما و صلحا بلکه قاضی و مفتی را نیز در وادی قدح نوشی آوردند ؎ عشقت خبر ز عالم بیهوشی
آورد ٭ اهل صلاح را بقدح نوشی آورد ٭ یاد تو ای نگار چه معجون حکمت ست ٭ کز هر چه خوانده ایم فراموشی آورد ٭
و مجتهدان خصوصا فیضی میگفتند که این پیاله را بکوری فقها میخوریم و نیز چون مریدان باهم ملاقات نمایند یکی الله اکبر و
دیگری جل جلاله گوید و این بمنزلهٔ سلام و جواب سلام باشد و نیز سر مرده را بجانب مشرق و پای آن بجانب مغرب
دفن کنند و خواب رفتن خود را نیز بهمین هیئت قرار دادند چون تفصیل آن جزئیات و خصوصیات و انتظام آن وقایع
بترتیب سنوات در سلک تحریر کشیدن از قبیل محالات بود باینقدر اکتفا نموده شد و پناه بلطف ایزد تعالی که در همه حال
حافظ و معین بنده ست نموده دلیری بر نوشتن این قضایا که از وادی حزم و احتیاط بغایت دور ست کردم خدای عز و جل
گواه ست و کفی بالله شهیدا که مقصود ازین نوشتن غیر از درد دین و دلسوزی بر ملت مرحومهٔ اسلام که عنقا وار
روی بقاف غربت نهاده و سایهٔ بال خود از خاک نشینان حضیض گیتی باز گرفته چیزی دیگر نبود و نیست و از تعنت
و حقد و حسد و تعصب بخدا پناه میجوییم انتهی اینست اندکی از بسیار که شیخ عبد القادر بدایونی رحمه الله تعالی رحمة واسعة
در وقایع سنوات این پادشاه خلیفت در تاریخ خود که موسوم بمنتخب التواریخ ست ایراد کرده شده از جا بجا التقاط نموده
اینجا آوردم تا بدانند که درین دین مبین بر چنین فتنه های عظیم از دست بد دینان جلوهٔ ظهور گرفته و اخبار مخبر صادق که بظهور
دجالین کذابین درین ملت خبر داده به پایهٔ صدق رسیده و بالله التوفیق **قف** بعد وفات اکبر ابو المظفر نور الدین محمد
جهانگیر پادشاه که ولادتش در ۹۷۷ ہجری بعمر سی و هفت سالگی بوده بجای پدر بر تخت سلطنت نشست و به نیروی طالع
چهار دانگ هندوستان را در حیطهٔ تصرف آورد از قندهار و اقصای سند تا دریای عمان و از کابل تا سر بنگاله و
گجرات و دکن همه زیر نگین وی بود در وقت وی نیز سجده برای وی میکردند مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد سرهندی
قدس سره او را سجده نکرد سه سال در ارد و و قلعه گوالیار مقید ماند وفات وی بمرض اسهال در سنه یکهزار و چهل
و هفت هجری بیست عمرش پنجاه و نه سال و یازده روز بود و در لاهور در باغ نور جهان بیگم لب پای راوی مدفون
شده بهدایت آنجناب گروه فرنگ موسوم بانزبل الیسٹ انڈیا کمپنی بصورت تجارت در هندوستان از عهد او ست در سنه ۱۰۲۱
اساس کار تجارت را مستحکم تر نمودند بعد از وی ابو المظفر شهاب الدین محمد شاهجهان صاحبقران ثانی پادشاه
غازی خلف سوم جهانگیر مذکور بعمر سی و هفت سال و دو ماه و هشت روز روز دوشنبه هشتم جمادی الثانی مسند
حکومت آراست ولادتش در سنه یکهزار هجری بیست عالمگیر در سنه یکهزار و شصت و هشت هجری او را محبوس ساخت

خود بنفس سلطان گردید و وفات شاهجهان در سنه ۱۰۷۶ هجری به بیست سی و یکسال بر تخت نشست و در احکام دین نسبت بپدر بسیار
بهتر بود رسم سجده در بار برانداخت و مسجد جامع دهلی که در حسن تعمیر ضرب المثل است بنا کرد و در همین وقت در سنه ۱۶۳۴ع جماعتی دیگر
از تجار فرنگ به بندر پیپلی که قریب بالیسر واقع است رسیدند و در انگلستان چارلس پادشاه بود و در سنه ۱۶۴۲ع عهد حکومت شاه محمد
شجاع خلف دوم شاهجهان در مقامات هوگلی و بالیسر طرح تجارت انداختند و چون بعد از وی پسرش ابو المظفر محی الدین
محمد اورنگ زیب عالمگیر پادشاه بن شاهجهان بعمر چهل یکسال و ده ماه و ده روز بر سریر سلطنت نشست و نواب میر جمله
صوبه دار شد در سنه ۱۶۶۳ع بعهد چارلس ثانی کارخانه تجارت بنگاله را نسبت بمدراس زیاده کردند تا آنکه در سنه ۱۶۸۱ع بحکم کورٹ
آف ڈیرکٹرس هر دو تجارت بنگاله و مدراس جدا جدا گردید بالجمله ولادت عالمگیر از بطن بانو بیگم ملقب بممتاز محل بنت
نواب آصف جاه برادر نور جهان بیگم بوده چون وی درگذشت مسند سلطنت بوجود قطب الدین شاه عالم بهادر شاه خلف
دوم عالمگیر موسوم بمحمد معظم در سنه یازده صد و نوزده هجری زیب گرفت ولادت وی از بطن نواب بائی در برهانپور بوده
پنج سال و نوزده روز سلطنت کرده در لاهور در سنه ۱۱۲۴ بعمر هفتاد سال و پنجاه و نوزده یوم درگذشت بعده معز الدین جهاندار
شاه بن شاه عالم بهادر شاه در سنه ۱۱۲۴ هجری در لاهور بر تخت سلطنت جلوه کرده و بدهلی آمد و ولادت وی از بطن نظام بائی
ست ده ماه سیزده روز سلطنت کرد و عمرش پنجاه و سه سال و کسری بود و چون وی بمرد معین الدین محمد فرخ سیر ولد
عظیم الشان بن شاه عالم بهادر شاه در اکبرآباد جلوس نمود و ولادتش در سنه ۱۰۹۸ هجری بوده طلوعی او با دختر راجه جیت سنگه
راٹهوری بطمطراق تمام بوقوع آمده در زمان او حکم جیمس ثانی شاه انگلستان بنام فرنگیان تجار برای حرب اشتیاباسته خان
صوبه دار شاه دهلی در رسید و فوج نصاری با دو صد تفنگچی سپاه بجهاز انگلستان بهند آمد و والی ارخنگ را که دشمن مغول
بود با خود متفق کردند بعد التیام والتی در سنه ۱۶۹۰ع ۲۴ اگست امر ترسیم بجا الحت گرائیده و در سنه ۱۶۹۹ حکام کورٹ بنگاله را ریاست
جداگانه قرار دادند و در همان نزدیکی در کلکته طرح بنا قلعه بنام فورٹ ولیم افگندند و در سنه ۱۷۱۳ احکام نواب مرشد قلی خان
را منافی مصالح تجارت دیده مستر تلهٹن و خواجه سرهند ارمنی را برسم سفارت بحضور فرخ سیر پادشاه دهلی فرستاده
استدعای چهار امر کردند یکی ساخته شدن روپیه و اشرفی کمپنی بدار الضرب مرشدآباد دوم عدم تلاشی مال و متاع
دارنده پروانه راهداری دستخطی افسر انگریزان کلکته سوم تابع بودن مدیونان و خدمتگاران بحکم ایشان چهارم عدم مزاحمت از
خریدن سی و هشت قریه بحوالی کلکته فرخ سیر این همه استدعا قبول کرد و سفیران با نیل مرام برگردیدند بعده اعیان
دولت در سنه ۱۱۳۱ هجری فرخ سیر را معدوم البصر کرده اول محبس فرستادند سپس بکشتند شش سال و چهار ماه و کسری
سلطنت کرده بعمر سی و پنج سال و چند ماه بگذشت و رفیع الشان ولد شاه عالم بهادر شاه را بجای وی نشانیدند و
بعد از وی پسرش شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات را در سنه ۱۱۳۱ هجری بر تخت شاهی جلوه دادند بعده برادر
کلانش رفیع الدوله محمد شاهجهان ثانی را در سال مذکور بجای وی نشانیدند وی سه ماه و چند روز حکمرانی کرده
بمرض اسهال درگذشت الغرض در مدت هفت ماه از سال مذکور سه کس پادشاه شدند فرخ سیر و رفیع الدرجات
و رفیع الدوله بعده ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه پادشاه ولد خجسته اختر جهان شاه بن شاه عالم بهادر را بعد وفات

رفیع الدوله و اکبرآباد و سلطان گرفتند نادرشاه بادشاه ایران در وقت وی آمده هندوستان را تسخیر کرده شد انجه
و احمد شاه ابدالی هفت بار در هند آمد از انجمله یکبار آمدن او با نادرشاه بود و بار دیگر هم در زمانهٔ محمد شاه آمده شکست خورده
برگشت بعده محمد شاه بعد حکومت سی سال بعمر چهل و هشت سال در سنه ۱۱۶۱ هجری درگذشت بجای وی پسرش مجاهد الدین
محمد ابو نصر احمد شاه بهادر که از بطن نواب قدسیه بائی بود در سنه ۱۱۶۱ هجری بعمر بیست و سه سال و شش ماه بادشاه شد و در سنه ۱۱۶۷
هجری او را امیران در چشم کشیده بمحبس فرستادند سلطنت وی هفت سال و چند ماه بود و وی بیست سال در محبس زندگانی
کرده در سنه ۱۱۸۵ هجری آنجهانی شد احمد شاه ابدالی بار سوم و چهارم در هندوستان بزمانهٔ او آمد و اعز الدین محمد عالمگیر ثانی بن معز الدین
جهاندار شاه بن شاه عالم بهادر را از محبس برآورده بعمر شصت و هفت سالگی بر تخت نشانیدند آمدن احمد شاه ابدالی بار پنجم
در زمانهٔ او بود و مادرش انوپ بائی بود درین ازمنه میان نصاری و نواب سراج الدوله صوبه دار بنگاله و بهار و اودیسه در
۱۷۵۶ع جنگی عظیم شده آخر کار منهزم گردیده ره گرای عظیم آباد شد و گرفتار آمده بقتل رسید و میر محمد جعفر خان بحکم کرنیل کلیو
رئیس مرشدآباد شد و در ۱۷۶۳ع بعد محاربه عظیم آباد بدخل نصاری آمد و عالمگیر ثانی پنج سال و هفت ماه و بیست و هشت روز
سلطنت کرده بعمر هفتاد و چهار سال درگذشت بعده ابو المظفر جلال الدین محمد علی گوهر شاه عالم پادشاه ولد اعز الدین عالمگیر
ثانی که از بطن زینت محل عرف لال کنور بائی در سنه ۱۱۴۰ متولد شده بود در سنه ۱۱۷۳ هجری در حوالی عظیم آباد مشهور به پٹنه بر تخت
شاهی جلوس نموده خود را بشاه عالم ملقب کرد و شجاع الدوله صوبه دار اوده را خلعت وزارت بخشید و بخوف جاٹ و مرهٹه
ده سال در الهآباد بسر برده در سنه ۱۱۸۹ هجری بدهلی آمد انگاه احمد شاه ابدالی بار هفتم در هندوستان بوقت وی بوده در هنگامهٔ فتنه
انگریزان با شجاع الدوله در بکسر معرکهٔ قتال آراستند و فتح یافتند پادشاه و نواب هر دو شکست خوردند و سند دیوانی
صوبهٔ بنگاله بنام کمپنی نوشته شد و از آن وقت دولت نصاری درین ولایت ترقی روز افزون گرفت و این معرکه در سنه ۱۱۷۸
هجری واقع شد صوبهٔ الهآباد که مداخل بست و چهار لکهه روپیه داشت و صوبهٔ کوڑه جهان آباد نیز همینقدر جمله ملک چهل و
هشت لک روپیه جهت خرج بادشاه حواله ملازمان شان گردید باقی صوبهٔ اوده یک کروڑ و پنجاه لک روپیه و بنارس
و غازی پور پانزده لک روپیه بصرف نواب کور ماند سپس در ۱۷۶۵ع ملک پنجاه لک روپیه بابت خرج کمپنی از نواب گرفته
صلح نامه بدستخط و مهر بمیان آمد و شجاع الدوله خلعت پادشاهی پوشیده برگشت و در ۱۷۶۵ع صوبه جات بنگاله و بهار
و اوڈیسه از طرف شاه عالم پادشاه تفویض انگریزان گردید و برای مصارف پادشاه بست و چهار لک روپیه سالانه مقرر
شد و در ۱۷۷۲ع کوڑه و الهآباد نیز از طرف بادشاه بدخل فرنگ آمد و علاقهٔ پانڈی چری هم ضمیمهٔ آن گشت و حاکمان آن
زمان برای حکومت هندوستان ضوابط قوانین مقرر گردیده عدالتها مقرر شد درین اثنا غلام قادر خان پسر ضابطه خان
افغان چشم پادشاه از نوک خنجر برآورده دست ستم برولاتیمور بدرازی کرد و آنچه مال و زر بدست توانست آورد بگرفت
و بخوف مرهٹه طرف غوث گڈه شتافت بعد روانگی و مرهٹه آمده پادشاه را بدستور قدیم بر تخت دهلی نشانیدند و
از سر نو سکه و خطبه بنام وی خواندند این سکه تا سنه ۱۲۱۸ هجری در تمام ملک هندوستان با وجود عمل انگریزی جاری بود
و مرهٹه بعد تخت نشین کردن پادشاه تعاقب غلام قادر خان نمودند و در سنه ۱۲۰۳ هجری او را بدست آورده بسزای لائق

رسانیدند اول هردو چشم او برآوردند و بعده گوش و بینی بریدند بعده دست و پایش از هم جدا ساخته بدهلی فرستادند
اما در انتظار راه در گذشت شاه عالم بعمر هشتاد و نه سال و نه ماه و بیست روز در سنه ۱۲۲۱ هجری بعد سلطنت چهل و نه سال ازین عالم
بآن عالم شتافت و ملقب بفردوس منزل شد و بجای وی پسرش ابو النصر معین الدین محمد اکبر پادشاه ملقب باکبر ثانی بر تخت
دهلی جلوه گر گردید و ولادت وی در سنه ۱۱۷۳ هجری از بطن مبارک محل بوده وقت جلوس چهل و هشت سال عمر داشت و
در سنه ۱۷۸۱ع فرنگیان بنارس را از نواب وزیر و در سنه ۱۷۹۲ع جنور را از نظام الملک گرفتند و با ٹیپو سلطان والی میسور محاربات نمودند
تا آنکه وی صلح کرد و آخر کار در جنگ ثانی کشته شد و ممالک آن کاٹ و سورت وغیره بقبضه ایشان در آمد و در سنه ۱۸۰۱ بوندیل کهند و
اعظم گڈه و گورکهپور را از والی ملک اوده بستانیدند و در همین سال فرخ آباد را داخل ملک معموله خود ساختند و چند علاقه
سیندهیه و هولکر بتصرف در آمد و بماه دسمبر سنه ۱۸۰۳ع بر آگره و دهلی تسلط حاصل شد و اوڑیسه و بهار هم گرفتند و از سنه ۱۸۳۵ع روپیه
کمپنی درین ممالک جاری گردیده با جمله چون اکبر شاه در گذشت پسرش ابو المظفر سراج الدین محمد بهادر شاه پادشاه در
دهلی بجای پدر نشست و ولادتش از بطن لال بائی در سنه ۱۱۸۹ هجری بوده جلوس وی بجای پدر در سنه ۱۲۵۲ هجری است یک لک
روپیه ماهواری برای مصارف او از سرکار کمپنی مقرر بود و لفظ چراغ دهلی تاریخ جلوس اوست کاتب حروف او را
در دهلی بکرر دیده در سنه ۱۲۷۳ هجری بجرم بغاوت دستگیر کمپنی بوده بجزیره رنگون فرستاده شد و بعد چند سال همانجا
در گذشت از در گذشتن او سلطنت تیموریه که از وقت محمد شاه پادشاه برای نام بود منقرض گردید اکنون هیچ نام و نشان
هم نماند ان الارض لله یورثها من یشاء مجموع مدت حکمرانی آل تیمور در هندوستان از عهد بابر شاه سه صد و چهل و یک
سال قمری است و شانزده ۱۶ نفر از ایشان بر تخت سلطنت جلوس کردند و در سنه ۱۸۱۴ع میان نصاری و دولت نیپال محاربه شده
انجام کار مصالحه گردید و بسیاری از ملک بفرنگ سپردند بعده قوم پنڈاره باتفاق پیشوا و راجه ناگپور و هولکر سر فساد
برداشتند و شکست خورده ملک شامل معموله فرنگ گردید و در سنه ۱۸۱۸ع با نظر محمد خان والی بهوپال و امیر خان والی ٹونک
وغیره مصالحه شد و عهدنامها تحریر یافت و در سنه ۱۸۲۴ع محاربه برملک آوا واقع شد و رنگون بدخل انگریزی آمد و ایشان مجبور
شده ملک آشام سپردند و در سنه ۱۸۲۶ع بعد جدال و قتال قلعه بهرت پور بدست نصارا آمد و در سنه ۱۸۲۹ع کار دولت فرنگ رونق گرفت
و آمد و شد جهازات دخانی درین ملک جاری گردید و روپیه کمپنی درین ملک بسنه ۱۸۳۵ع رواج گرفت و در سنه ۱۸۴۳ع محاربه بملک
پنجاب پیش آمد و این ملک از قوم سکهه منتزع شده شامل معموله ایشان گشت و در سنه ۱۸۴۹ع قلعه لاهور و شهر ملتان
بدخل انگریزی آمد و در سنه ۱۸۵۶ع ملک اوده بدخل گورنمنت در آمد و در ماه می سنه ۱۸۵۷ع سانحه غدر فوج انگلیسیه فتنه بپا داد و بعد فرو نشستن آتش این فتنه در
سنه ۱۸۵۸ع باسباب چند مملکت هند از اجاره آنریبل ایسٹ انڈیا کمپنی بعلاقه خاص ملکه انگلند منتقل شد و در سنه ۱۸۶۹ع لارڈ میو بعهده ویسرائی گورنری هند مامور شد
اکنون این مملکت هند بقبضه تصرف نصاری است و از ماجریات ایشان درینملک چند چیز است یکی انتظام ڈاک دوم درستی
طرق و شوارع بعیده طویله بروجه کمال سوم صفائی کوچه و برزن و بندر و راه های بلاد چهارم انتظام محکمه پولیس یعنی فوجداری پنجم اجرای کاغذ
که آنرا نوٹ خوانند ششم اجرای کارخانهای دار الضرب آرد و ریسمان و پنبه و جامه بافی وغیره از بسیار و بیشمار هر کار و بار
هفتم ایجاد مراکب دخانی که مسافت بعیده در ازمنه قلیله طی میکنند هشتم اجرای تار برقی در بر و بحر بصنعت مقناطیسی نهم روشنی

گیاس و سم ایجاد انواع اقمشه و امتعه برای آرایش مکان و مکین و تمام همت اینقوم مصروف بایجاد و اصلاح امور معاشیه و هم رسانیدن دولت و حکومت تمام عالم ست پس سبب تا امروز از ابتداء آمدن ایشان به پیرایه تجارت بملک هند دو صد و هفتاد و سه سال شمسی میشود وقت حکمرانی را پنجاه و دو سال هجری والله اعلم **فف** اما فرق میان خلافت و سلطنت من حیث الشرع پس سیوطی در حسن المحاضرة آورده عن سلمان ان عمر بن الخطاب قال له املك انا ام خليفة فقال له سلمان ان انت جبيت من ارض المسلمين درهما او اقل او اكثر ثم وضعته في غير حقه فانت ملك غير خليفة فاستعبر عمر وعن سفيان بن ابي العوجاء قال قال عمر بن الخطاب والله ما ادري اخليفة انا ام ملك فان كنت ملكا فهذا امر عظيم قال قائل يا امير المؤمنين ان بينهما فرقا قال ما هو قال الخليفة لا ياخذ الا حقا ولا يضعه الا في حق وانت بحمد الله كذلك والملك يعسف الناس فياخذ من هذا ويعطي هذا فسكت عمر اخرجها ابن سعد في الطبقات قال ابن فضل الله في المسالك ذكر علي بن سعيد ان الاصطلاح ان لا تطلق هذه التسمية الا على من يكون في ولايته ملوك فيكون ملك الملوك فيملك مثل مصر او مثل الشام او مثل افريقية او مثل الاندلس ويكون عسكره عشرة آلاف فارس ونحوها فان زاد بلادا او عددا في الجيش كان اعظم في السلطنة وجاز ان يطلق عليه السلطان الاعظم فان خطب له في مثل مصر والشام والجزيرة ومثل خراسان وعراق العجم وفارس ومثل افريقية والمغرب الاوسط والاندلس كان سمته سلطان السلاطين كالسلجوقية انتهى **فصل شانزدهم** دراز احجله حریق مسجد شریف نبوی که در ایام سلطنت سلطان قایتبای واقع شده و از امویه نامه بوده و اشارت بدان در ما سبق رفته و تفصیلش این ست که در ثلث شب اخیر از شب دوشنبه سیزدهم شهر رمضان ۸۸۶ هجری رئیس المؤذنین شیخ شمس الدین محمد بن خطیب بر ماذنه شریفه بمانیه بر آمده تذکیر کردن گرفت آسمان ابرها داشت و ستارها متواری بودند ناگاه آواز هایل از رعد مسموع شد و صاعقه افتاد که چون آتش زبانه میزد بعضی از هلال ماذنه از صدمه وی شگافته شد و موذن بمرد و بافی ماذنه بر سقف مسجد شریف افتاد و در وی آتش فرو گرفت و درهای آسمان کشاده شد و مسجد شریف سوختن گرفت امیر مدینه سید قسطل بن زبیر جمالی و شیخ حرم و قضاة و سائر مردم حاضر شدند و اهل تجربت و قوت بالای سطح حرم رسیده باطفای نار خواستند آتش بیشتر و بیشتر میگردید و طرف شمال و مغرب را فرو گرفت مردم از اطفار آن عاجز آمدند و بگریختند و آتش چندان مستولی گشت که زیاده از ده تن دران خاکستر شدند و سائر سقف مسجد شریف را احاطه کرد و هر چه در مسجد بود از مصاحف و خزائن کتب و ربعات وغیره همه را پاک بسوخت این کتاب را خیلی نفیس این مصحف را بس عظیم بود مسجد از این حریق چون بجره بزرگ از نار شد که شرار ها پیش چون قصر بهر طرف می افتاد تا آنکه آتش بذکور مستوعب جمیع مسجد و قبه علیا که فوق قبه نبی صلعم بود گردید و رصاص وی گداخته روان شد اما اثر آتش بحجره شریفه نبویه علی ساکنها افضل الصلوة والسلام نرسید زیرا که قبه پایین از این حریق سلامت ماند و با وجود آنکه پاره های قبه بالا تر فیده بر وی می افتاد و هر پاره گو یا کوهی بود از آتش تا آنکه حجارة اساطین هم سوخته بزمین افتاد و اما اثر آتش درون حجره نرسید بلکه و لبت اسطوانه و منبر شریف و صندوق که زر مصلی شریف بود و مقصوره که گرد حجره شریف ست همه بسوخت اما اساطین ملاصقه حجره شریفه و خانهائی که گرد مسجد شریف بود و همه سالم ماندند درین حریق اشکال طبوره بتوق دیده شدند

گرد آتش می گردند گویا که آتش را از خانهای حجرات نبی صلعم با وجود وقوع بعض شراره‌ای در آنها دور میکنند و نگاه میدارند بعد اتمام این نائره مسجد را از خاکستر سوخته پاک کردند و از مقدم مسجد تا موخرش برای نماز جدا کردند و امیر مدینه با قضاة و عامه مسلمانان مدینه تا آنکه با زنان و کودکان نیز آنجا نماز کردند و تقرب بخدا نمودند و در ارسال قاصد بمصر مبادرت نمودند و به سلطان عرض فرمودند قائتبای از شنیدن این واقعه هائله مهول کرد و توجه بر عمارت مسجد شریف گماشت و دانست که این هم یکی از نعمتهای خدمت که او را اهل این شرف عظیم که تعمیر مسجد نبوی علیه افضل الصلوة والتسلیم باشد گردانید پس سلطان مذکور سه صد کس را از ارباب صنائع با بسیاری از حمیر و جمال و بغال و سائر مئونت آنها و یک لک دینار بفرستاد تا آنکه قبه شریفه و مواذن و غیرها را از سر نو بنیاد نهادند و بطرحی نفیس بتعمیرش پرداختند بروجهی که تا امروز همان صورت عمارت موجود است و نیز حکم کرد که رباطی و مدرسه و ماذنه حول مسجد شریف احداث نمایند چنانچه مدرسه عظیم و رباطی مشرف بر مسجد شریف از طرف باب السلام و باب الرحمة بنیاد کردند سید سمهودی مدنی گفته وقت ملاقات قائتبای سلطان این دو بیت تلخیص فرو خواندم ع کانت مسائلة الرکبان تخبرنی عن احمد بن سعید اطیب الخبر و حتی التقینا فلا والله ما سمعت اذنی باطیب مما قد رأی بصری **فصل سیزدهم** و از آنجمله ست قضیه نقب حجره شریفه که فی الحقیقه داخل معجزات بینات سید کائنات علیه افضل الصلوات والتحیات ست و از جمله عجائب حادثات و غرائب امور و آفات ست و در سنه سبع و خمسین و خمسمائة واقع شده در جذب القلوب گفته سلطان نور الدین شهید محمد بن زنگی که جمال الدین وزیر او بود سرور انبیا را یک شب سه بار در خواب دید که اشارت بدو شخص که آنجا استاده اند میکند و میفرماید زود در یاب مرا از شر این دو شخص وارباب الفراست دریافت که امری غریب فظیع در مدینه مطهره حدوث یافته ست که بدان باید رسید سلطان مذکور بعد از ان ساعت در آخر شب بر رواحل خفیفه با بیست نفر از خواص مجلس خود سوار شده مصحوب اموال کثیره متوجه مدینه با سکینه شد و در شانزده روز از شام بمدینه قدوم آورده در مقام استحضار آن دو ملعون آمد و مقدمه تصدق و انعام و اکرام را حیله و وسیله حضور خواص و عوام ساخت تا هر که از اهل بلد حاضر آمد مالی عظیم حاصل او شد و درین میان هیچیکی را ندید که بهیئت نامطبوع آن دو نفر که در خواب و شانزاده بود باشد فرمود بعد از ایشان کسی دیگر باشد از اهل شهر که حاضر نیامده باشند گفتند هیچکس نباشد که نیامده الا دو شخص مغربی که بصفت عفت و صلاح آراسته و بنعت صله و انعام پیراسته اند و بجهت مشغولی اوقات هرگز در مردم نمی پیوندند حکم کرد تا ایشانرا حاضر آوردند بهمان هیئتی که سرور انبیا صلعم نموده بود دیافت پرسید منزل شما کجاست گفتند در رباطی که قریب حجره شریفه ست و آن مکان الآن در قبلی غربی حجره ست خراب افتاده و شباکی از وی در دیوار مسجد گذاشته اند سلطان مذکور ایشانرا همین جا گذاشته روی بمنزلی که نشان داده بودند آورد و قرآن و چند در طاق نهاده و کتب دیگر در مواعظ و رقائق و مالی در ناحیه بیت نهاده که صرف فقرای مدینه میکردند و حصیری در محل خوابگاه ایشان افتاده سلطان شهید حصیر را بر داشت سردابه دید که بصوب حجره نبوی صلعم حفر نموده اند و چاهی دیگر در یک ناحیه آن کنده تا خاکها را در وی بیندازند و بروایتی دیگر در انبان پوست داشته اند که بجای

برسیکروند و درمیان شب به نواحی بقیع برده جی انداختند بعد از تهدیدات بلیغه و تعذیبات شدیده کشف حال نمودند

کرایشان و نصرانی اند که نصارای شام ایشان را در لباس حجاج مغاربه با اموال جزیله بمدینه فرستاده اند تا حیله در وصول بداخل

حجرهٔ شریفه نموده با جسد مبارک حضرت سید کائنات گستاخی نمایند در شبیکه این نقب با قرب قبر شریف میرسانند

ابر و باران بسیار و رعد و برق و زلزلهٔ عظیم پیدا میشود و در صباح آن سلطان شهید میرسد باستماع این کلام

سلطان را حالتی عظیم دست داد و گریه بسیار کرد و هم در تحت شباک حجرهٔ شریفه هر دو آن بی سعادت را گردن زد

و در آخر روز بسوخت و در حریم حرم حجره خندقی حفر کرد که تا آب رسانیده برصاص مذاب پر کرد تا مجال وصول بموضع

قبر شریف متعذر باشد **قصهٔ دیگر** ابن النجار در تاریخ بغداد آورده که بعضی از زنادقه بعضی از امراء عبیدیه که حکام مصر

بودند و ولایت حرمین شریفین نیز در تحت تصرف ایشان بود و احوال این اشقیا بر واقفان فن تاریخ روشن است اشارت

کردند که اگر جسد مبارک پیغمبر صلی الله علیه و سلم و ابو بکر و عمر رضی الله عنهما بمصر نقل کرده شود موجب منقبتی عظیم مر سکنهٔ این دیار را حاصل

گردد و کافهٔ خلق از سائر آفاق و اقطار بقصد زیارت قاصد این دیار شوند حاکم مصر بنا بر این خیال محال عمارتی عظیم و

حظیرهٔ عالی بنا کرده یکی از معتمدان را که او را ابو الفتوح میگفتند به نباشی قبور شریفه بمدینه مطهره فرستاد اهالی این

این بلدهٔ مبارک چون پیش از آمدن وی کیفیت حال معلوم کرده بودند هم در اول مجلس که او را دیدند یکی از قراء ایشان آیت

کریمه وان نکثوا ایمانهم من بعد عهدهم وطعنوا فی دینکم فقاتلوا ائمة الکفر انهم لا ایمان لهم لعلهم ینتهون الا تقاتلون قوما نکثوا

ایمانهم وهموا باخراج الرسول تا ان کنتم مؤمنین بعطفتی هر چه تمامتر برخواند هیجانی و حرکتی در مردم پیدا آمد خواستند که ابو الفتوح

را بعد از آن مجلس بکشند ولیکن چون زمام مهام این بلاد در دست تصرف و اختیار این اشرار بود در سرعت و تعجیل آن

تانی و تامل مصلحت وقت افتاد ابو الفتوح را نیز خوفی و ضیق صدری پیدا شد و گفت والله اگر سر من برین مهم رود در این

ترم انکه دست تعرض بموضع قبر شریف دراز کنم و همدرین شب بادی عظیم فرستاد که کرهٔ ارض از صدمهٔ آن حالی

بحالی میرفت و شتر با پالان و اسپان با زین مثل گوی میگردید ابو الفتوح مذکور را نیز از مشاهدهٔ این حال عبرتی و خوفی

دست داد که ملاحظهٔ حاکم که در دل داشت قدم از ساحت سینهٔ او بیرون نهاد آخر کار او نیز بصدق همت خود

بسلامت بگذشت و از اعجب غرائب قصهٔ مصنف بعضی ملاحده است که محب طبری در ریاض نضره آورده که قومی از

رفضه حلب پیش امیر مدینه آمدند و اموال جزیله و هدایای عزیزه آوردند تا دری در حجرهٔ شریفه بگشایند و ابو بکر صدیق

و عمر فاروق را رضی الله عنهما بیرون برند امیر مدینه بعلت سوء مذهب و محبت دنیا اجابت نمود ایشان را بدان اذن

داد و به بواب حرم شریف گفت که چون این جماعه بیایند در حرام بر آنها کشاده دهی و هر عملیکه در انجا کنند مانع نبایی

بواب مذکور میگوید که چون نماز عشا گذاروند و در بار ابستند چهل کس با مساحی و مکاتل و شموع و آلات هدم

حفر آمده بر در باب السلام بایستادند و در بزدند من بحکم امیر در را برایشان کشاده دادم و بگوشه رفته نشستم

و گریه میکردم که تا چه قیامتی قائم خواهد شد سبحان الله هنوز محاذی منبر شریف نرسیده بودند که تمامهٔ ایشان را

با هر چه از اسباب و الآت همراه داشتند زمین فرو برد امیر چشم در راه انتظار

داشت که موجب این اهمال و تاخیر چه باشد مرا طلبید و گفت حال قوم چیست من آنچه مشاهده کرده بودم همه با امیر بگفتم که چنین و چنان واقع شد امیر گفت دیوانه شده آخر ببین که چه میگوئی گفتم امیر خود بیاید و به بیند که هنوز اثر حسف و بعضی ملابس که برایشان بوده باقیست و طبری نسبت این حکایت به ثقات میکند که بصدق و دیانت مشهور اند و بعضی مورخان مدینه نیز ذکر کرده اند چنانچه در تاریخ سمهودی مذکور است والله اعلم **فصل سیزدهم** از جمله غرائب امور که درین دیار عظمت شعار وقوع پذیرفته و حضرت سید ابرار صلعم بدان اخبار نموده ظهور نار حجاز بود که دلالت او بر عظمت شان این بقعه کرامت نشان اظهر من الشمس است و ما ناکه حکمت در وجود آن نار تخویف و انذار اشرار روزگار بود بوقوع حوادث و وجود وقائع که دران ایام بظهور آمد و حکمت در تخصیص این بلده شریفه آنکه چون این بقعه محل رحمت و مقام شفاعت است ظهور او درینجا در باب تخویف و انذار و عبرت و اعتبار ادخل باشد و بعد از ظهور این حکمت و حصول این مقصود زلال رحمت خاصه این حضرت عالی مرتبت کار خود کرده و آتش غضب الهی را فرونشاند قرطبی گوید که از ابتدا سلخ جمادی الاولی سنه اربع و خمسین و ستمائة در مدینه تا غایت ثالث جمادی الآخره زلازل عظیمه بوجود آمد که تا رعد آواز ناکرده و جمیع بیوت و جدار آن بتزلزل و تحرک درآمد در یک شب چهارده بار یا هیژده بار عود نموده و در ثالث شهر مذکور بعد از نماز عشا آتشی از جانب حجاز نمایان شد مانند شهری بزرگ که او را قلعه باشد با بروج و ترازیف و گویا جماعه از آدمیان هستند که او را میکشند بهر کوهی که میرسید چون خاکستر سیاه و فنا میشد و چون از زمین یک از میبرد و چون رعد فریاد میکند و چون دریا جوشش میزند گویا که از میان او جویهای سرخ و کبود می برآید و بقرب مدینه منوره میرسید و با وجود آن نسیمی بارد از آن سو بمدینه می آمد و قسطلانی که از اهل آن عصر است میگوید که ضوء آن نار اکناف و اطراف آن بوادی و براری را گرفته بود و حرم نبوی و جمله بیوت مدینه را مثل نور آفتاب در گرفته و مردم شبها در روشنائی آن کار میکردند و نور آفتاب و ماه دران ایام از کار افتاده بود و انخساف پذیرفته و بعضی در مکه معظمه نور این نار دیده و در تیماء و بصری مشاهده نموده و مصداق آنکه مخبر صادق خبر داده بود که آتشی از جانب حجاز برآید که بنور روی گردنها شتران در بصری نماید مشهود گشته گویم بخاری و حاکم در مستدرک از ابوهریره آورده که لا تقوم الساعة حتی تخرج نار من ارض الحجاز تضئ اعناق الابل ببصری و ابن ابی شیبة و احمد و حاکم و صحیح از ابوذر روایت کرده قال قال رسول الله صلعم لیت شعری متی تخرج نار من جبل وراق تضئ لها اعناق الابل السخت ببصری کضوء النهار و طبرانی بسند خود از عاصم بن عدی انصاری روایت کرده که گفت سالنا رسول الله صلعم حدثان ما قدم ای اول ما قدم المدینة قال این حبس سیل قلنا لا ندری فمر به رجل من بنی سلیم فقلت من این جئت قال من حبس سیل فدعوت بنعلی فانحدرت الی رسول الله صلعم فقلت یا رسول الله سالتنا عن حبس سیل فقلنا لا علم لنا به و انه مر بی هذا الرجل فزعم انه من اهله فساله رسول الله صلعم فقال این اهلک فقال بحبس سیل فقال اخرج اهلک فانه یوشک ان تخرج منها نار تضئ اعناق الابل ببصری و روی هو و ابو یعلی و احمد من روایة رافع بن بشر السلمی عن ابیه قال الحافظ الهیثمی و رجال احمد رجال الصحیح غیر رافع و هو ثقة یوشک تخرج نار من حبس سیل تسیر سیر بطیئة الابل تسیر النهار و تقیم اللیل الحدیث و در مسند فردوس است از عمر لا تقوم الساعة حتی

ببصری وادی او دیه الحجاز بالنار تضیئ اعناق الابل ببصری نورالدین سید علی سمهودی در تاریخ مدینه گفته این نار در مدینه
ظاهر شد و شهرت او بحد تواتر رسیده پیش از وی زلازل هولناک واقع شد و اهل مدینه از آن سخت ترسیدند و التجا به رسول
خدا صلعم بردند و ابتدا زلزله در مدینه غره جمادی الاخری و آخر جمادی الاولی سنه اربع و خمسین و ستمائة بود لیکن دو سال قبل
قتل مستعصم خراب بغداد باشد لیکن سبک بود روز سه شنبه اشتداد گرفت و سخت نمایان گردید چون شب چهارشنبه سوم
ماه یا چهارم او در ثلث اخیر از وی شد زلزله عظیم آمد تا بقیه شب الی یوم الجمعه مستمر ماند و وی اعظم بهجه رعد داشت زمین
موجزن گردید و دیوارها حرکت کرد تا آنکه در یک روز بدون شب هیجده حرکت نمود و چاشت روز جمعه ساکن گردید هنگام
نیمروز این نار ظاهر شد و از محل ظهور او دخانی متراکم برخاست که سواد او افق را پوشید و چون ظلمات متراکم گشت
و شب آمد شعاع نهار ساطع شد و در قریظه طرف حره نمودار گردید و بر صفت بلد عظیم که سور محیط داشته باشد و بر آن شرفها
و برج ها و مناره بود دیده شد و مردمان دیده شدند که او را میکشند بر هیچ کوه نمیگذشت مگر که آنرا پاره پاره میکرد و میگداخت
و از مجموع او مثل نهر احمر و ازرق بیرون می آمد سنگ ها از پیش خود بر میداشت و تا محط رکب عراقی منتهی میگشت و از وقتی
یک دم فراهم گردید که همچو جبل عظیم شده انتهای این نار تا قریب بینه منوره گردید انتهی مورخان آورده اند که طول وی مقدار
چهار فرسنگ بود و عرض بقدر چهار میل و عمق یک و نیم قامت آدمی و جریان او مثل سیول و تموج او مانند دریا و آنچه از
احجار در تاب گداخته بود سدی عظیم در وادی بوجود آمده تا مدتها سد بزرگ مانع سلوک اعراب مثل مواشی و دواب شده
بود و این نار حکمتی با اخر شده که در اکثر احوال از آنجانب بعضی مفسدان اعراب مده تشویش گونه به اهل مدینه می رسانیدند
بعد شد این سد مانع در آمد ایشان شد بالجمله عجائب و غرائب این آتش و عظمت شان او از حیطه بیان اقلام و مرتبه بسط
کلام خارج است جمال مطری که از مورخان مدینه است می آرد که این آتش احجار را میخورد و در اشجار از وی اثری نبود
و میگوید شنیدم از بعضی عتقای امیر عزالدین منیف که صاحب مدینه بود میگفت امیر مذکور مرا با شخصی دیگر باستخبار
احوال این نار امر فرمود ما هر دو سوار قریب آن رفتیم هیچ حرارتی از آن محسوس نشد با آنکه جبال و قلاع فرو می برد من تیری
از ترکش گرفتم و دست بجانب آتش دراز کردم پرهای تیر همه بسوخت و چوب و بسلامت ماند آنجا مطری میگوید
در خاطر من از استماع این حالت معنی دیگر میرسد که گویا نا خوردن او اشجار را از آثار تحریم نبوی است که درشان حرم مدینه
و وجوب طاعت او بر جمیع مخلوقات و رعایت ادب وی بر کافه کائنات فرموده است صلعم و لیکن قسطلانی میگوید که
از بس شدت حرارت آن نار هیچکس را مجال قرب و نبود و تا دو تیر انداز امواج حرارت و افواج هیبت او میرسید و نیز
میگوید که از شخصی که در نقل اخبار وثوق و اعتماد را شاید شنیدم که در وادی سنگی عظیم بود که نصف آن داخل حرم
بود و نصف دیگر خارج نصف خارج را آتش فرو برده بود و چون بنصف داخل رسید منطفی گشت و درین روایتی که جمال
مطری آورده است و کلام قسطلانی بظاهر منافاتی نیست سید سمهودی علیه الرحمه میگوید کلام قسطلانی اقرب است
بقبول زیرا که وی از اهل آن عصر است و احوال آنرا بمشاهده معلوم کرده و اعتنا بجمیع اخبار او نموده و کتابی علیحده
در اخبار این نار تصنیف کرده و صدور اینحالت که درین سنگ معاینه نمود از ابلغ معجزات حضرت سید کائنات است

که بعد از زمان حضور آنحضرت صلعم بظهور رسیده شیخ در جذب القلوب بعد این عبارت گفته محرر سطور گوید عفا الله عنه
که چون در حقیقت وجود این آتش از آیات کامله الهی و معجزات حضرت رسالت پناهی ست اگر در اوقات مختلفه نسبت
باشخاص متعدده آثار و احوال آن مختلف آمد چندان غریب نباشد زیرا که این اختلاف احوال نیز اثریست از کمال قدرت
خداوندی و اجلال اعجاز محمدی بعضی را این چنین گرم نموده باشد و دیگری را آنچنان سرد و الله علی کل شئ قدیر بالاتفاق
سرد و کلام در عدم تاثیر در آنچه متعلق ست بحرمت حرم بشیر نذیر علیه صلوات الله العلیم الخبیر سمهودی گفته بعض یاران
ما گفتند که من این نار را صاعد در هوی از پنج روز دیدم و شنیدم که از مکه و جبال بصری هم دیده شد و قاضی سنان
گفته طلعت الی الامیر ای امیر المدینة وکان عز الدین بن منیف و قلت له قد احاط بنا العذاب فارجع الی الله فاعتق کل
مالکیه و رد علی الناس مظالمهم و ابطل المکس ثم هبط الامیر الی النبی صلعم و بات فی المسجد لیلة السبت و معه جمیع اهل المدینة
حتی النساء و الصغار حتی اهل النخیل باتوا یتضرعون و یبکون و احاطوا بالحجرة الشریفة کاشفین رؤسهم مقرین بذنوبهم
مستجیرین بنبیهم فصرف الله عنهم تلک النار العظیمة ذات الشمال فسارت من مخرجها و سارت بحر عظیم من نار و اخذت فی
وادی حبلین و اهل المدینة یشاهدونها من دورهم کانها عندهم و استمرت مدة ثلثة اشهر قال المطری و کانت تذیب الحجر
لا تحرق الشجر انتهی و عبارت شیخ عبد الحق درین مقام این ست که آورده اند که قاضی و امیر مدینه با جمیع اهالی و سکان
او جمع شده روی بتضرع و ابتهال نهادند و از برای تاسیس اساس استغفار در رد مظالم و اقرار حقوق کوشیده و
اعتاق ممالیک نموده داد تصدق و احسان دادند و در شب جمعه و شنبه جمیع اهل مدینه حتی النساء و الصغار در حرم
شریف بیتوتت کردند و گرد حجرهٔ شریف سر پای برهنه حق تضرع و ابتهال بجا آوردند حق سبحانه و تعالی بیمن و برکت
حبیب خود صلعم روی آتش بجانب شمال گردانیده اهل این بلدهٔ عظیمه را امیدوار کرم خود ساخت و سیول امواج
آتش که اکناف و اطراف او دیه را بنعت اشتمال و استیعاب گرفته بود و بهم بدان جانب روی آورد و مدت بقای این
آتش بقول مورخان سه ماه بود و قسطلانی در کتاب خود می آرد که ابتدای او از روز جمعه سادس شهر جمادی الاخری
تا غایت روز یکشنبه بست و هفتم رجب که مجموع آن مدة پنجاه و دو روز باشد بود و درین مدة سخن نیز مخالفتی ست
ولیکن آورده اند که تا چندگاه چنان بود که گاهی این آتش بلند میشد و گاهی فرو می نشست پس تواند که قسطلانی
زمانهٔ غلبه و استیلای او را تعیین نموده باشد و مورخان انطفا و انقطاع کلی او را بیان کرده تحقیقی که اصلا اثری از وی
بر روی زمین باقی نبود و بالکلیه زائل شده و نیز قسطلانی گفته ان هذه النار لم تزل مارة علی سبیلها حتی اتصلت بالحرة
و وادی الشطاة و هی تسحق ما والاها و تذیب ما لاقاها من الشجر الاخضر و الحصی من قوة السحر وان طرفها الشرقی آخذ
بین الجبال فحالت دونها فوقفت وان طرفها الغربی و هو الذی یلی الحرم اتصل بجبل یقال له و عیرة علی قرب
من شرقی جبل احد و مضت فی الشطاة التی فی طرفه وادی حمزه ثم استمرت حتی استقرت تجاه حرم النبی صلعم فطفئت
قال و اخبرنی من اعتمد انه عاین حجرا ضخما من احجار الحرة کان بعضه خارجا عن حد الحرم فعلقت بما خرج منه فلما وصلت
الی ما دخل منه فی الحرم طفئت و خمدت قال و هذا اولی بالاعتماد من کلام المطری انها کانت تحرق الحجر دون الشجر وان جلا

مد الیها نبلا فاحترقت النصل ولم تحرق الخشب قال المطری لم ندرک هذه النار قال المؤرخون واستمرت هذه النار مدة ظهورها
تأکل الاحجار والجبال وتسیر سیرا ذریعا فی واد یکون مقداره فی اربعة فراسخ وعرضه اربعة امیال وعمقه قامتان ونصف
وهی تجری علی وجه الارض والصخر یذوب حتی یبقی مثل الآنک فاذا خمد اسود بعد ان کان احمر ولم تزل تجتمع من هذه النار الحجارة
المذابة فی آخر الوادی عند منتهی الحرم حتی قطعت فی وسط الوادی المستطارة الی جهة جبل وعیره فسدت الوادی
المذکور بسد عظیم من الحجر المسبوک لا کسد ذی القرنین یعجز عن وصفه ولا مسلک للانسان فیه ولا دابة قال عماد بن کثیر
اخبرنی القاضی صدر الدین الحنفی قال اخبرنی والدی صفی الدین مدرس مدرسة بصری انه اخبره غیر واحد من الاعراب
ممن کان بحاضر بلدة بصری انهم راوا صفحات اعناق ابلهم فی ضوء تلک النار مصداق قوله صلعم وقد کان اقبال هذه النار
من جهة مشرق المدینة فی جهة طریق السوارقیة وهناک حبس وسیل فانه بین حرة بنی سلیم والسوارقیة وبعد انطفاء النار
فی هذه السنة احترق مسجد النبی صلعم وزادت دجلة زیادة عظیمة فغرق اکثر بغداد وتهدمت دار الوزیر وکان ذلک
انذارا لهم انتهی اینست بیان این نار قیامت آثار وهم درین سال وقائع غریبه در اکناف عالم بحدوث آمده چنانکه دجله
بغداد طغیان عظیم آورد واکثر ابنیه بغداد را غرق کرد وخانه وزیر وعمارات اعلی را منهدم ساخت ودر اول سال
دیگر که بعد از سنه ظهور این نار آمد قیامت کبری که عبارت از خروج لشکر تاتارست بمدینة السلام بغداد وقتل خلیفه
عباسی المستعصم بالله با مسلمانان دیگر قیام پذیرفت آورده اند که سی وچند روز تیغ قهر وسیاست این کفار
در قتل اهل اسلام آهیخته بود وکتابهای علوم دینی را برآورده زیر پایهای دواب انداختند ودر مدرسه مستنصریه علف
خانهای چارپایان بجای خشت بکتابها برآورده بودند وبغداد از اهالی وموالی خالی افتاده بود وآتش برسرے
استیلا یافته دار الخلافه واکثر اماکن مقامات ومقبره رصافه که مدفن خلفا بود وقصور برامکه پاک بسوخته وموت
وفنا بطریق وبا در بغداد افتاده وهم از ان زمان بساط خلافت خلفاء عباسیه بپیچیده شد لله الخلق والامر وله
الحکم والیه ترجعون در اشاعه گفته بر بعض دیوارهای بغداد این شعر نوشته یافتند ؎ ان ترد عبرة فهذا بنوا ٭
العباس دارت علیهم الدائرات ٭ استبیح الحریم اذ قتل الاحیاء منهم واحرق الاموات ٭ وقال بعضهم ؎ سبحان من
اضحت مشیته ٭ جاریة فی الوری بمقدار ٭ فی سنة اغرق العراق وقد ٭ احرق ارض الحجاز بالنار ٭ واز عجائب قدرت خداوندی
آنکه درهمین سال بعد از فرونشستن این آتش بمسجد شریف نبوی صلعم ببعضی اسباب عادی آتش درگرفت تا بدانند که
افعال حضرت رب العزت جل جلاله وادراک حکمت آن مقدور بشر نیست وبندگان را دران جز تسلیم وتفویض
چاره نی لا یسأل عما یفعل وهم یسألون واین آتش که بمسجد شریف فروگرفته بظاهر غیر آن آتش است که در سنه ۸۸۶ در عهد
سلطان قایتبای افتاده یا همان باشد ونیز این آتش غیر آن آتش است که در آخر زمان ظاهر گردد ومردم را بسوی
محشر شان براند وهمراه شان بیتوتت وقیلوله بکند وذکرش بیاید **فصل نوزدهم** از انجمله است ظهور رافضه واستیلاء
ایشان بممالک واظهار طعن ولعن بر جناب صحابه کرام واین اعظم فتن واشد محن وموت سنن است دارقطنی از فضیل
بن مرزوق از ابی الجحاف داود بن ابی عوف از محمد بن عمرو بن الحسین از زینب یعنی بنت علی بن ابی طالب بنت فاطمه

رسول الله صلعم روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم علی علیه السلام را ای ابا الحسن تو و شیعه تو در جنت اند و بدرستیکه قومی
گمان میکنند که آنها دوست میدارند ترا خوار میدارند اسلام را پس تر رفض و لفظ میکنند آنرا بیرون می روند از اسلام
چنانکه بیرون می رود تیر از رمیه مر ایشانراست القاب گفته میشود اینهارا رافضه پس اگر دریابی اینهارا کارزار کن با ایشان
که ایشان مشرک اند و اخرجه من طریق ابی الجحاف عن ابی جعفر الباقر عن فاطمة الصغری عن فاطمة الکبری عن النبی صلعم ایضا
بعده دارقطنی گفته این حدیث را نزد ما طرق بسیارست نوشته ایم آنرا در مسند فاطمه رضی الله عنها باستقصاء تمام و بیهقی
از ام سلمه رضی الله عنها نحو آن اخراج کرده و در آخر وی اینقدر زیاده نموده گفتند ای رسول خدا صلعم چیست علامت آنها
فرمود حاضر نمیشوند جمعه را و نه جماعت را و طعن میکنند در سلف اول و روایت کرد آنرا طبرانی و ابو نعیم در حلیه و
خطیب بغدادی و ابن جوزی و در سندش محمد بن جحاده است و وی ثقه غالی در تشیع است شیخین از وی روایت کرده اند
و روایت کرد آنرا ابن ابی عاصم در سنه و ابن شاهین و ابن بشران و حاکم در کنی و خیثمه بن سلیمان الطرابلسی در فضائل صحابه
و لالکائی در سنه از علی کرم الله وجهه که فرمود آنحضرت صلعم تو و شیعه تو در جنت اند و نزدیک است که بیاید قومی که
مر ایشانراست لقب گفته میشود ایشانرا رافضه پس چون ببینید ایشانرا بکشید که آنها مشرک اند و زیاده کردند ابن ابی عاصم
و ابن شاهین در روایت خود که گفت علی گفتم ای رسول خدا چیست علامت ایشان فرمود مدح کنند ترا بانچه نیست در تو
و طعن کنند بر اصحاب من و دشنام دهند اوشانرا و در روایت ابن بشران و حاکم اینست که انتحال کنند حب ترا
میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند از گلوی آنها و در روایت خیثمه و لالکائی چنین است گفت علی نزدیک است که باشند
بعد از ما قومی که انتحال کنند مودت مارا باشند بر ما خروج کننده و نشان این امر آنست که دشنام دهند ابوبکر و
عمر را و در لفظی از لالکائی اینست که آنهارا لقب است نام نهاده میشوند رافضه شناخته میشوند باین نام انتحال کنند
شیعه را و نیستند از شیعه ما و نشان این آنست که دشنام دهند ابوبکر و عمر را و روایت کرد احمد و ابو یعلی و طبرانی از ابن
عباس رضی الله عنهما مرفوعا که باشد در آخر زمان قومی که نام نهاده شوند رافضه رفض کنند اسلام را پس چون ببینید
شما آنهارا بکشید که آنها مشرک اند و لفظ طبرانی باسناد حسن از ابن عباس رضی الله عنه اینست که بودم نزد آنحضرت صلعم
و نزد آنحضرت علی بود پس گفت آنحضرت صلعم نزدیک است که باشد در امت من قومی که انتحال کنند حب اهل بیت را
آنهارا لقب باشد نامیده شوند رافضه بکشید آنهارا که آنها مشرک اند و نیز از طریق اهل بیت از علی رضی الله عنه مرفوعا
بچند طریق اخراج کرده که ظاهر شود در امت من در آخر زمان قومی که نامیده شوند رافضه رفض کنند اسلام را و روایت
کرد حبیش و ابن ابی عاصم و اصبهانی از وی کرم الله وجهه که فرمود هلاک شود در ما اهل بیت دو فریق یکی محب مفرط
دوم باهت مفتری و در لفظی دو مرد محب مفرط که مدح کند مرا بانچه نیست در من دوم مبغض مفرط که حامل شود او را
کینه من بر اینکه بهتان کند بر من و رواه احمد فی مسنده بهذا اللفظ و در روایتی چنین است دوست دارد مرا قومی
تا آنکه در آرد آنهارا حب من در آتش دوزخ و دشمن دارد مرا قومی تا آنکه در آرد آنهارا دشمنی من در آتش دوزخ و در
روایتی اینست که بار خدایا لعنت کن هر مبغض هر محب غالی مرا و در لفظی کشته شود در آخر زمان هر آنکه باشد

برای علی چون حسن و ابی حسن و این حق باشد که افراط کنند چنانچه افراط کردند نصاری در عیسی بن مریم پس پیشی کنند بر ایشان
و اطاعت نمایند او را برای طلب دنیا و فرمود کرم الله وجهه مفترق شود این امت بر هفتاد و سه فرقه بدترین اینها کسی
ست که انتحال کند حب ما و جدا شود از کار ما اخرجه محمد بن سوقة و صحیح شده که از اشراط ساعت ست آنکه لعنت کنند آخر این
امت اول این امت را در اشاعه عبدالله ابراد این روایات گفته و از فتنه های این گروه آنست که ایشان کشتند علما را در اکثر
بلاد و نبش کردند گورهای شان و اهانت نمودند بالبسیاری از مشاهد ائمه تا آنکه مستولی شدند بر بغداد و شیراز و غیره
و سبب تر اینکه بود شیراز دار العلم و السنة و اکنون معدن رفض گردیده و ایشان حصر کرده اند عبادت و دین را در
سب و شتم و منضم کردند با صحابه اسلاف صالح و ائمه مذهب ایشان نگفته اند هیچیکی را از اهل سنت و جماعت چه زنده و چه مرده مگر آنکه دشنام دادند و اینها
دشنام بمذهبی که طاعت باشد ۰ مذهب معلوم و اهل مذهب معلوم ۰۰ و دعوی ایشان آنست که ما شیعه علی کرم الله
وجهه ایم و انتحال میکنند حب اهل بیت را حالانکه نیستند از آن حب در چیزی چه علامت محب اقتدا بمحبوب ست و او فی عفا
وی کرم الله وجهه زهد ست در دنیا و عدم شق عصای اسلام از موسی بن علی بن حسین بن علی علیهم السلام که فاضل صالح
بود عن ابیه عن جده مرویست که گفت جز این نیست که شیعه ما کسانی اند که اطاعت کردند خدا را و عمل نمودند مثل عمل ما و وارد
شده ست بسیار احادیث در مدح شیعه و دخول آنها در جنت همراه وی علیه السلام چنانچه بعضی از آن گذشته و بعضی
از آن اینست که روایت کرد امام علی بن موسی الرضا عن آبائه عن علی علیه السلام که فرمود او را رسول خدا صلعم تو و شیعه تو
وارد شوند بر من بر حوض سیراب شاداب سفید روی و دشمنان شما بیایند بر من بر حوض تشنه و سیاه رو اخرجه الطبرانی
فی الکبیر بسند ضعیف و روایت کرد حافظ جمال الدین زرندی از ابن عباس رضی الله عنه که چون فرود آمد قوله تعالی ان الذین
آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریه فرمود آنحضرت صلعم علی را علیه السلام تو و شیعه تو بیایید روز قیامت در حالیکه راضی مرضی اند
و بیایند دشمنان تو خشمناک سیاه رو علی گفت دشمنان من کدام اند فرمود کسیکه تبرا کنند از تو و لعنت کنند ترا پس
آن حضرت صلعم حال دشمنان وی رضی الله عنه بیان کرده و از اینجا معلوم شده که هر که بر وی لاعن و متبری نیست
وی از شیعه او ست نه از عدو او و همچنین وی کرم الله وجهه نیز صفات و علامات شیعه خود را بر وجهی بیان کرده که بر هیچ
مدعی ملتبس نماند چنانچه دینوری و ابن عساکر روایت کرده اند که نظر کرد علی بسوی قومی که بر دروازه وی بودند
پس گفت ای قنبر اینها چه کسانند گفت شیعه تو اند فرمود چیست مرا که نمی بینم در ایشان سیما شیعه گفت سیما شیعه چیست
فرمود خالی شکم از گرسنگی خشک لب از تشنگی ناتوان چشم از گریه و بصحت سپید ست از وی کرم الله وجهه اینقول او که
جمع نمیشود حب من و بغض ابی بکر و عمر در دل مومن و روایت کرد صاحب مطالب عالیه از نوف بکالی که بیرون آمد امیر
المومنین علی روزی بسوی مسجد و روبرو آمدند او را جندب بن زهیر و ربیع بن خثیم و برادر زاده او همام بن عباده
بن خثیم و بودند اینها از اصحاب البرانس متعبد پس سید علی با ایشان بسوی نفری و شتابی کردند آنها در استادن
و سلام کردند بروی جواب سلام داد و فرمود کیست این قوم گفتند مردمان اند از شیعه تو ای امیر المومنین پس گفت
در حق ایشان خیر و فرمود ای کسان چیست مرا که نمی بینم در شما سیما شیعه خود و حلیه احبای خود قوم از حیا خاموش ماندند

جندب بن ربیع که همراه بود گفتند چلیست بسیار شیعه شما ای امیرالمؤمنین حضرت امیر سکوت کرد همام که مردی عابد مجتهد بود
گفت می پرسم ترا بسوگند بکسیکه اکرام کرد شما اهل بیت را و خاص کرد که خبر دهید مرا بصفت شیعه خود و فرمود شما همه را خبر
خواهم داد و نهاد دست خود بر دوش همام و فرمود شیعه ما عارفان خدا و عاملان بامر خدا اند اهل فضائل ناطق بصواب
اند ماکول ایشان قوت ست و ملبوس ایشان اقتصاد و مشی ایشان تواضع خاشع اند برای خدا بطاعت خود و خاضع
اند او را بعبادت و می گذشتند پست کرده ابصار خود را از آنچه حرام گردانید خدایتعالی برایشان نگاه دارنده اند
گوشهای خود را بر علم برای دین خود فرود آمد جانهای ایشان در بلا همچو کسیکه فرود آمد از ایشان در رخا راضی
اند از خدا بقضا اگر نمی بود آن مدت که نوشته ست خدایتعالی قرار نمیگرد ارواح ایشان در اجساد ایشان برابر یک
چشم زدن در شوق لقاء خدا و ثواب خوف از الیم عقاب عظیم گشتند خالق در نفوس ایشان و صغیر گشت آنچه جز خالق
ست در چشمهای ایشان ایشان و جنت چنان اند که گویا دیده اند او را پس برارائک وی تکیه زده اند و با آتش دوزخ
چنان اند که گویا دیده اند او را و در وی بعذاب اند صبر کردند روزی چند پس عاقب شد ایشان را راحت دراز خواست
ایشان را دنیا و نخواستند ایشان او را و طلب کرد ایشان را دنیا پس عاجز و زبون کردند ایشان او را اما شب پس
برابر دارنده اند قدمهای خود را تلاوت کننده اند اجزاء قرآن را بترتیل وعظ میکنند نفوس خود را بامثال قرآن و
شفا میجویند برای درد خود بدوا فرقان گاهی روان میشود اشکهای شان بر رخهای شان تمجید میکنند جبار عظیم را
و پناه میجویند بوی در فکاک گردنهای خود و اینست شبهای شان و اما روز شان پس حکما علما برره اتقیا اند تراشیده ایشان
را خوف و بیم باری ایشان پس گمان میکنی ایشان را بیمار و نیستند این چنین بلکه در آمیخت با ایشان عظمت رب و شدت سلطان
رب ایشان تا آنکه پرید دلهای شان و مدهوش گشت عقلهای ایشان و چون بهوش می آیند ازین حالت مبادرت
میکنند بسوی خدا باعمال زکیه راضی نمیشوند برای وی قلیل را و بسیار نمیخواهند برای وی جزیل را پس ایشان اند
که متهم میکنند نفوس خود را و می ترسند از عملهای خود و می بینی یکی را از ایشان قوت در دین و حزم در لین و ایمان در یقین و
حرص بر علم و فهم در فقه و علم در حلم و کیس در قصد و قصد در غنا و تجمل در فاقه و صبر در شدت و خشوع در عبادت و رحمت بر مجهود
و اعطاء در حق و رفق در کسب و طلب حلال و نشاط در هدی و اعتصام در شهوت نمی فریبد او را آنچه ندانسته آنرا و نمی گذارد
شمار آنچه کرده ست آنرا بطی میکند نفس خود را در عمل و حال آنکه آن از صالح عمل او ست برو عمل بامداد میکند و شغل او
ذکر ست و شام میکند و همّ او شکر ست شب بسر میکند در حذر از خواب غفلت و صبح میکند در فرحت از آنچه رسید بوی
از فضل و رحمت برای رغبت در باقی و زهادت در فانی نزدیک کرده ست علم را بعمل و حلم را بعلم دائم ست نشاط و دور
ست کسل و کاهلی او نزدیک ست امل او قلیل ست زلل او متوقع ست اجل خود را خاشع ست دل وی رب خود را قانع
ست نفس وی محرز ست دین خود را فرو خورنده ست غیظ و خشم خویش را در امن ست از وی همسایه او آسان ست
کار او معدوم ست کبر او روشن ست صبر او بسیار ست ذکر او نمیکند هیچ نیکی بریا و ترک نمیکند هیچ نیکی بحیا ایشان اند شیعه و دوستداران ما
و از ما اند و با ما اند پس فریاد کرد همام و بیهوش افتاد و چون او را جنبانیدند یافتند که دنیا را گذاشته و بآخرت شتافته

پس عسل داده‌اند و نماز گذارده بر وی امیر المؤمنین و کسانیکه با وی بودند رح صاحب اشاعه بعد ایراد این روایت گفته شیعه
وی این کسان اند نه آنانکه دانسته نمیشود از دین شان مگر تراشیدن یا کم کردن ریش و تعمیر قذره به تنباک و
مکیدن وی و سب کردن شیخین و بغض آنها و طعن نمودن بر صحابه و بر صدر اول و تمسک کردن با کاذیب غیر معقول
و دشنام دادن بام المؤمنین عائشه صدیقه که برائت وی از فاحشه در ده وچند آیت از قرآن پاک فرود آمده
وچه خوش گفته ست امام زین العابدین علی بن حسین سجاد رضی الله عنه بجماعتی که بد گفتند صحابه را نزد وی آیا هستید
شما از مهاجرین اولین آنانکه بیرون کرده شدند از دیار و اموال خود در حالیکه میخواهند فضل و رضوان خدا را
گفتند نه فرمود پس آیا هستید شما ازان کسان که جا دادند دار و ایمان را پیش از خود و دوست میدارند کسانی
راکه هجرت کردند بسوی شان گفتند نه فرمود اکنون گواهی دهم من پیش خدا روز قیامت که بدرستیکه نیستید شما
از کسانی که آمدند بعد از ایشان میگویند ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین سبقونا بالایمان الآیه پس چه کسانید شما
نسال الله العفو والعافیة فی الدارین و نعوذ به من الخذلان والمکر والاستدراج ومن یضلل الله فما له من نصیب
انتهی کلام الاشاعه گویم لفظ شیعه در روایات مذکوره بمقابله لفظ رافضه واقع شده و ازینجا معلوم میگردد که شیعه دیگر
اند و رافضه دیگر و همین ست صحیح زیراکه شیعه در صدر اول لقب مرۀ اهلسنت وجماعت بود چون طائفه رفضه
این لفظ را برای رفع طعن از خود انتحال کردند و رفض را تشیع نامیدند اهل سنت لفظ شیعه را ترک کرده خود را اهل
سنت وجماعت خواندند از تحفه اثنا عشریه استیناس این معنی میتوان کرد و شیعیان این زمانه همان رفضه اند که مخبر صادق
علیه الصلوة والسلام از نام شان آنها اخبار فرموده و این یکی از معجزات نبوت ست چه حدوث لفظ رفضه در زمانه
زید بن علی بوده و سالها سال پیش ازان خبر فرموده کما سیاتی **قف** در وجه تلقیب رافضه برافضه و روافض گفته اند
که طائفه پیش از خروج زید بن علی بن حسین علیهم السلام پیش امام جعفر صادق رفته از بیعت زید اظهار نمودند آنجناب
فرمود زید از بهترین قوم ماست با او بیعت کنید چون در ۱۲۲ سنه هجری اصحاب خود را در باب خروج تاکید فرمود و یوسف
بن عمر حاکم کوفه این خبر دریافته بجستجوی زید مشغول شد در خلال این احوال جمعی از معارف و اعیان کوفه که با زید
بیعت نموده بودند نزد آنجناب رفته در باب تبرا از ابوبکر و عمر رضی الله عنهما سخن گفتند زید ازین معنی ابا نموده بر آن
هر دو بزرگ ثنا گفت و آن جماعه رفض زید کردند یعنی ترک او گرفتند و جمعی قلیل بر بیعت او ثابت ماندند ازان روز
لفظ زیدی برین مردم و رافضی بران جماعه اطلاق یافت و این حکایت که مشتمل ست بر سبب تلقیب شیعه غیر زیدیه
برافضی در مؤلفات جمهور محدثین و مورخین از اهل سنت و زیدیه و معتزله وغیرهم باجمال و تفصیل مسطور ست
و قدر مشترک ازان بحد تواتر رسیده احمد بن یحیی بن مرتضی الحسینی العلوی ملقب بمهدی لدین الله که امام
زیدیه بود و بولایت یمن و بفضائل وافره و کمالات متکاثره اتصاف داشت کتابی تالیف کرده ضخیم الحجم کثیر الفوائد
مشتمل بر بیان مذاهب اسلام اصولا و فروعا و آنرا البحر الزخار الجامع لمذاهب علماء الامصار نام کرده و باز شرح
نموده آن کتاب را در چند جلد کبیر شرحی و اسفی و آنرا موسوم ساخته بغایات الافکار و نهایات الانظار و بران شرح در ذکر

الشعاب شیعه میگویند زیدیه منسوب‌اند بزید بن علی علیه السلام جهت آنکه قائل‌اند بامامت او و متفق‌اند بر تفضیل علی بر سائر
صحابه رضی الله عنهم و اولویت او بامر امامت و مقصود میدانند امامت را بعد از حسن و حسین علیهما السلام در ذریت هر دو
و میگویند استحقاق امامت بفضل و طلب‌ست نه بوراثت و اعتقاد دارند بوجوب خروج بر امرا جائر الی قوله اما امامیه نیز نامیده
میشوند برافضه از جهت آنکه رفض کردند زید بن علی را و این حکایت را بنهج دیگر مفصل‌تر آورده در آخر می‌میگوید
پس آن طائفه گفتند که اگر از ابو بکر و عمر تبرا کنی ما رفیق تو ایم و الا رفض تو کردیم زید در جواب گفت الله اکبر حدیث کرد
مرا پدر من از رسول خدا صلعم که هر آئینه خواهند بود قومی که دعوی محبت ما خواهند کرد و مرا نهار لقبی خواهد بود که بآن
شناخته شوند پس اگر ملاقات نمایند شما بآنها بکشید ایشانرا که بتحقیق آنها مشرک‌اند بروید از من که شما رافضه اید پس
از انروز این اسم برآنجماعه جریان یافت و نیز وی بعد از ایراد این حکایت گفته روایت کرده‌ست سید یحیی بن حسین
بن هارون حسینی در کتاب عامه که چون علم و فضل و کمال زید شهرت یافت و شناختند او را بتقدیم بر اهل عصر اجتماع
نمودند طوائف ناس باختلاف آرا بر متابعت و مبایعت او پس نبود زیدی بران حریص‌تر از معتزلی و نبود معتزلی
بسوی آن سریع‌تر از مرجی و نه مرجی از خارجی و بود بیعت او مشتمل بر فرق امت باختلاف آرا و عقائد آنها و تخلف
نمود از بیعت او مگر این طائفه قلیل التوفیق انتهی و صاحب کتاب عمدة الطالب فی نسب آل طالب که او نیز از علمای زیدیه
ست گوید چون زید خروج کرد اصحاب وی از وی پرسیدند که چه میگوئی در حق ابو بکر و عمر گفت چیزی نمی‌گویم در حق آنها
بجز خیر گفتند نیستی تو صاحب ما رفت امام یعنی محمد باقر و از وی متفرق شدند زید بعد مشاهدهٔ این حال گفت رفض کردند
مارا امروز پس آن طائفه نامیده شدند برافضه انتهی کلامه و حافظ ابو سعد سمعانی که از جملهٔ حفاظ حدیث اهلسنت ست در
کتاب الانساب شرح نسبت زیدی گوید این نسبت بسوی زید بن علی بن حسین ست علیهم السلام و جماعهٔ زیدیه باو منسوب
اند اما نسبا او مذهبا و نامیده شدند روافض باین اسم در زمان او زیرا که او رضی الله عنه اعتقاد داشت بامامت ابی بکر
و عمر رضی الله عنهما و چون غلات شیعه این سخن از وی شنیدند رفض کردند قول او و ترک او گرفتند و نامیده شدند
رافضه انتهی کلامه و حافظ ابو الحجاج مزی که او نیز از کبار علمای حدیث‌ست در تهذیب الکمال در ترجمهٔ زید بن علی از احمد
بن داود حرانی روایت میکند که گفت شنیدم عیسی بن یونس را که گفت در جواب جماعتی که او را از رافضه و زیدیه
سوال کردند اما رافضه پس اول ترفض ایشان آن بود که آمدند نزد زید بن علی در هنگامیکه خروج کرد و گفتند بود
تبرا کن از ابو بکر و عمر تا ما با تو باشیم زید گفت بلکه ما دوست میداریم آن هر دو را و تبرا میکنیم از کسیکه تبرا کند از آن هر دو
پس گفتند ما رفض تو میکنیم پس نامیده شدند برافضه و اما زیدیه پس گفتند دوست میداریم ما ابو بکر و عمر را و نیز آنکس
از کسیکه تبرا کند از انها پس خروج کردند با زید و نامیده شدند بزیدیه و نیز صاحب تهذیب الکمال از سدی آورده
که از زید بن علی روایت کرده که گفت الرافضة حربی و حرب ابی فی الدنیا و الآخرة مرقت الرافضة کما مرقت الخوارج
عن علی و امام یافعی در تاریخ خود در حوادث سنهٔ احدی و عشرین و مائه گوید چون خروج کرد زید طوائف بسیار
نزد او آمدند و گفتند تبرا کن از ابو بکر و عمر تا ما با تو بیعت کنیم زید گفت بلکه تبرا میکنیم از کسیکه تبرا کند از انها آن طائفه گفتند

درینصورت ما رفض تو میکنیم پس ازان وقت نامیده شدند برافضه انتهی کلامه و شیخ مجد الدین فیروزابادی در کتاب
قاموس اللغة گوید رافضه فرقه ایست از شیعه که بیعت کردند با زید بن علی پس ازان گفتند تبرا کن از شیخین زید اباکرد و گفت
آن هر دو وزیر جد من بودند پس آن طائفه ترک او گرفتند و رفض او کردند و نسبت بدیشان رافضی ست انتهی کلامه
و همچنین شیخ ابن حجر مکی در صواعق محرقه در وجه تلقیب ایشان ذکر کرده و صاحب کتاب فضائح الروافض که از علمای
اوائل مائة سادسه ست این حکایت را آورده در آخر آن گفته از تو پرسیدند چه گوئی در حق ابوبکر و عمر تو گفتی گواهیم
میدهم که پدرم زین العابدین تولا کردی بدیشان و گفتی رحمهما الله کانا امامین عادلین بدین سبب ترا رها کردند زید
گفت صدق رسول الله صلعم هم الروافض و لهم خزی فی الدنیا و الآخرة انتهی کلامه و همچنین حکیم محمد خوند بلخی در کتاب
روضة الصفا که اشهر کتب تواریخ درین دیارست این حکایت را بتفصیل آورده در آخر وی میگوید زید بایشان
خطاب کرد که یا قوم رفضتمونی و بنابرین سخن اسم رافضی بر شیعه اطلاق یافت انتهی کلامه و همچنین ست این حکایت
در تاریخ حافظ ابرو و طبقات محمود شاهی و تاریخ صبح صادق و دیگر تواریخ مشهوره الا آنکه صاحب طبقات با شیخین عثمان رضی الله عنه را نیز
نام برده و لیکن وی منفردست باین خبر و کسی عثمان را درین حکایت ذکر نکرده اینست ملخص روایات جمهور در وجه تلقیب
شیعه غیر زیدیه برافضی اما امامیه این روایات را با وجود شهرت و استفاضه قبول ندارند و میگویند این لقب را بنی مروان
بر شیعه گذاشته اند و باعتقاد خود مذمت پنداشته با دیگر هذیانات و دراز کاری که درین باب چاپیده اند و این را
بر مدح فرود آورده و اهل سنت و جماعت که شیعه خاص زید بن علی و دیگر اهل بیت کرام علیهم السلام بوده اند ازان
جوابها داده که در محل خود مذکورست و لهذا در زمان خروج وی علیه السلام اکثر علمای تابعین میل بانجناب داشتند و انتظار
غلبه او کشیده علم تحقیقش می افراختند از انجمله بود امام اعظم ابو حنیفه کوفی که بوجوب نصرت او فتوی میداد و بمال اعانت
او و اصحاب و سیکرد و جرابی پر از نقره غیر مصرور بجهت وی فرستاد و پیغام داد که این زر را در تجهیز لشکر صرف نمائی و
یکی از بزرگان اهل بیت در حق وی فرمود یرحم الله ابا حنیفة فانه کان یعین اصحاب زید بن علی علی الخروج و یقوی قلوبهم
و زمخشری در کشاف در تفسیر آیه لا ینال عهدی الظالمین میگوید و کان ابو حنیفة یفتی سرا بوجوب نصرة زید بن علی
و حمل المال الیه و الخروج معه علی اللص المتغلب المتسمی بالامام و الخلیفة انتهی کلامه و ازین جهت ست که صاحب ملل و نحل
و بعضے دیگر از علما ابو حنیفه را از زیدیه شمرده اند و بالجمله وجود روافض درین امت مطابق خبر مخبر صادق واقع شده و یکی
از فتن عظیم دین اسلام ست چنانکه بر واقفان اخبار غیر مخفی ست و صفات شیعه علی علیه السلام و بشارت دخول آنها
در جنت که در احادیث آمده و بعضے ازان گذشته امروز بلکه از قدیم زمان مصداق آن غیر از اهل سنت و جماعت دیگری
نیست و این روافض که امروز خود را شیعه می نامند مذهب ایشان خلاف مذهب اهل سنت و اهل بیت علیهم السلام ست
در ملل و نحل گفته الشیعة هم الذین شایعوا علیا علیه السلام علی الخصوص و قالوا بامامته و خلافته نصا و وصیة اما جلیا
او خفیا و اعتقدوا ان الامامة لا تخرج من اولاده و ان خرجت فبظلم یکون من غیره او بتقیة من عنده و یجمعهم القول
بوجوب التعیین و التنصیص و ثبوت عصمة الائمة وجوبا عن الکبائر و الصغائر و القول بالتولی و التبری قولا و فعلا و عقدا

الا فی حال التقیة و یخالفهم بعض الزیدیة فی ذلک و لهم فی تعدیة الامامة کلام و خلاف کثیر و عند کل تعدیة و توقف مقالة و تعصب
و خبط انتهی ملخصا والله اعلم و بالله التوفیق **فصل بیستم** و از انجمله ست خروج دجالین کذابین که هر یکی از انها دعوی کند
که وی رسول خداست ثوبان گفته فرموده آنحضرت صلعم جزین نیست که میترسم بر امت خود امامان گمراه کنندگان را و
و چون نهاده شود تیغ در امت من مرفوع نشود از انها تا روز قیامت و قائم نمیشود قیامت تا آنکه ملحق شوند قبائل از امت
من بمشرکان و تا آنکه بپرستند قبائل از امت من بتان را و بدرستیکه باشند در امت من سی نفر کذاب که یکی از انها دعوی کند
که وی نبی ست و حالانکه من خاتم پیغمبرانم نیست نبی بعد از من و همیشه طائفه از امت من برحق باشد ضرر نکنند ایشانرا کسیکه
مخالفت کند با ایشان تا آنکه بیاید امر خدا و انها بر همین حال باشند اخرجه مسلم و ابو داود والترمذی و صححه ابن حبان مطولا
و اخرجه رزین بهذا اللفظ گویم مصداق وضع سیف در امت مقتل خلیفه سوم عثمان بن عفان ست رضی الله عنه و لحوق
قبائل بمشرکان در طائفه رافضه ظاهر ست اعتقادا و عملا و بت پرستی در گور پرستان موجودست و بودن طائفه از امت
برحق تا قیامت در اهل حدیث یافته میشود و لهذا علی بن المدینی گفته هم اهل الحدیث و در روایتی از بخاریست برپا نمیشود ساعت
تا آنکه مقاتله کنند دو گروه عظیم که دعوی آن هر دو یکی باشد و تا آنکه برانگیخته شوند دجالان قریب بسی کس همه ایشان زعم میکنند
که آنها رسول خدا اند و مر احمد و ابو یعلی راست از حدیث عبد الله بن عمر که پیش از قیامت سی دجال کذاب اند و فی حدیث علی
عند احمد نحوه و فی حدیث ابن مسعود عند الطبرانی نحوه و در حدیث سمره ست برپا نمیشود قیامت تا آنکه برآیند سه کذاب آخر
ایشان دجال اعور باشد اخرجه احمد و الطبرانی و اصله عند الترمذی و صححه و در حدیث ابن الزبیر ست پیش قیامت سی کذاب اند
از ایشان ست اسود عنسی صاحب صنعا و صاحب یمامه یعنی مسیلمه و در حدیث ابن عمر ست سی کذاب یا زیاده گفتیم چیست نشان ایشان
گفت بیارند شما را سنتی که نیستید شما بر آن و متغیر گردانند سنت شما را پس چون ببینید شما ایشانرا پرهیز کنید از آنها و در
روایتی از عبد الله بن عمر نزد طبرانی ست برپا نمیشود ساعت تا آنکه بیرون آیند هفتاد کذاب نحوه عند ابی یعلی من حدیث
انس حافظ ابن حجر گفته سند این هر دو حدیث ضعیف ست و اگر ثابت شود محمول باشد بر مبالغه نه بر تحدید و اما تحدید
پس اخراج کرد احمد از حذیفه بسند جید که باشند در امت من کذابان و دجالان بست و هفت نفر از انها چار زن باشند
و من خاتم النبیین ام نیست نبی بعد از من گفت و این دلالت دارد برانکه روایت ثلاثین بجزم بر طریق جبر کسر ست و موید او ست
روایت بخاری که عنقریب گذشته بلفظ قریب بثلاثین و یحتمل که مراد بروایت ثلاثین و نحوها مدعیان نبوت باشند و آنانکه
زیاده برین عدد بودند چنانکه در روایتی آمد اکثر آمده و در روایة سبعین مراد بآن کذابان باشند فقط لکن دعوت کنند
بسوی ضلال مانند غلاة رافضه و باطنیه و حلولیه و سائر فرق دعاة وغیره که بالضرورة معلوم ست که دعوت ایشان
بخلاف ما جاء به النبی صلعم ست گفت حافظ و موید او ست حدیث علی نزد احمد که فرمود علی عبد الله بن الکوا را که تو
از ایشانی حالانکه ابن الکوی ادعای نبوت نکرده بلکه غالی بود در رفض گویم و موید او ست نیز آنچه در حدیث ابن عمر ست
و گذشت که چیست نشان ایشان فرمود بیارند شما را سنتی که نیستید شما بران الحدیث و بالجمله از ایشان ست اسود عنسی
بصنعا و مسیلمه کذاب صاحب یمامه چنانکه خبر داد بدان آنحضرت صلعم و گذشت در حدیث ابن الزبیر و قصه ایشان

چنانکه بقاعی در لامعه منیره ذکر کرده اینست که چون آنحضرت صلعم از حجة الوداع برگشت مریض شد و عافیت یافت
باز مریض شد عنقریب بمرض موت پس در مرض اول اخبار بیماری آنحضرت جابجا پرید این هر دو کذاب آنچه کردند از دعوی
کردند و بعمل آوردند از شر آنچه آوردند و این خبر بآنحضرت هم در حالت مرض رسید بعد از آنکه لشکر اسامه را بعث کرده بود
پس بیرون آمد آنحضرت سر مبارک خود را بجامه بسته و فرمود من دیدم در هر دو دست خود دو دست برنجن از طلا و مکروه
دانستم آنرا و دمیدم بر آن ها پس پریدند و تاویل کردم آن هر دو را بدو کذاب که من میان آن هر دو هستم صاحب یمن و
صاحب یمامه اسود عنسی در مدحج مرتد گردید و شعبده با میداشت و بآن عجائب مینمود و او را دو شیطان بود که بغایت
اسرار مردم خبر رسانش میکردند یکی را از انها سحیق و دیگری را شقیق گفته میشد و وی زبانی شیرین داشت در یمن بر ناحیه صنعا
غالب آمد امرای آنحضرت از آنجا بگریختند و او را ذو الحمار میگفتند زیرا که همیشه برقع پوشش و ستار بندی ماند و گفته اند
ذو الحمار بجای مهمله است زیرا که خری معلم داشت چون او را گفته میشد که رب خود را سجده کن سجده میکرد و چون او را میگفتند
که بنشین می نشست اهل نجران چون خبر وی شنیدند کسی را فرستاده او را به بلاد خود طلبیدند وی نزد شان آمد
و آنها پیروی او اختیار کردند و از اسلام برگردیدند و مرتد شدند بعده وی از آنها ششصد کس را همراه خود گرفته
بسوی صنعا راهی شد و غالب آمد و در آبادی با لشکر فرود آمد کذا فی الاشاعه در جذب القلوب الی دیار المحبوب وقائع
سنه حادی عشر ذکر کرده که درین سال روز دوشنبه بست و ششم صفر اسامه بن زید را با جیش عظیم باهل ابنی که پدر
وی زید بن حارثه در آنجا کشته شده بود بعث فرمود در روز چهار شنبه درد سر و تپ مر آنحضرت را گرفت روز پنجشنبه لوا
بدست مبارک خود عقد کرد روز شنبه دهم ربیع الاول درون خانه درآمد روز یکشنبه مرض اشتداد گرفت و خبر ظهور
و خروج مسیلمه کذاب و اسود عنسی لعنة الله علیهما آوردند آنحضرت از وقت کشته شدن اسود بوحی الهی خبر داد و داستان آن
بود که در صنعای یمن خروج کرد و شهر بن باذام را کشته و زن او را که بنت عم فیروز ابن اخت نجاشی بود در عقد خود در آورده
بود و این فیروز حیله کرده قصر او را نقب کرده درون درآمد و او را بکشت و در وقت جان دادن او آوازی بلند از وی
برآمد مثل آواز گاو پاسبانان که گرد سرای وی بودند گفتند که این چه آواز است زن وی که در قتل وی ساعی بود با ایشان
گفت که بحال خود باشید که این آواز وحی است که به پیغمبر شما نازل شده است و این اسود ملعون نام او عیهله بن کعب بود
و میرا ذو الحمار نیز گویند و وی کاهن بود و بمردم عجائب غرائب مینمود و اول خروج وی بعد از حجة الوداع بود و اما
مسیلمه کذاب قاتل وی وحشی بود که حمزه بن عبد المطلب را کشته بود و وی میگفت منم کشنده بهترین مردم و
بدترین مردم و این مسیلمه ملعون کبیر السن بود در وفد بنی حنیفه در حضرت رسالت پناه صلعم قدوم آورده در ربقه
اسلام درآمده و چون بیمامه رجوع نموده مرتد گشته و ادعای تشریک آنحضرت صلعم در نبوة کرده و تحلیل خمر
و زنا و اسقاط فریضه نماز نموده جماعه از اهل فسق و فساد متابع او گشتند و وی سجعهای نامطبوع در معارضه قرآن
مجید اختراع نموده که مضحکه عقلای عالم باشد چنانچه در معارضه و العادیات گفته است و الزارعات زرعا و الحاصدات
حصدا و الطاحنات طحنا و الخابزات خبزا و الثاردات ثردا دیگر یا ضفدع بنت ضفدعین الی کم تنقین لا الماء

تکدرین ولا الشارب تمنعین یا سک فی الماء و ذنبک فی الطین و گفته الفیل ما الفیل له خرطوم طویل ان ذلک من خلق ربنا
الجلیل و گویند از ان ملعون بعضی خوارق عادات نیز بظهور می آمد ولیکن همه برخلاف مدعای او اگر یکی را بدرازی عمر
دعا میکرد فی الحال می مرد و اگر بروشنائی چشم دعا میکرد در حال کور میگشت یکباری مکتوبی بحضرت سید المرسلین صلعم
نوشت باین عبارت من مسیلمة رسول الله الی محمد اما بعد فان الارض لنا نصف و لقریش نصف و لکن قریش یعتدون
آنحضرت صلعم در جواب می نوشت من محمد رسول الله الی مسیلمة الکذاب اما بعد فان الارض لله یورثها من یشاء من عباده
والعاقبة للمتقین انتهی کلامه در اشاعه گفته آنحضرت صلعم بسوی ابنا درباره اسود کتابت فرمود و ایشان ثابت بودند
بر اسلام پس فیروز دیلمی او را بطور غیله بمواطاة مرزبانه زوجه او بکشت و او را بنکاح قسر کرده بود و وی از عظمای فارس
بود و صباح آن شب که اسود کشته شد اذان گفتند و ندا کردند نشهد ان الاسود کذاب اصحاب آنحضرت مراجعت فرمودند
و اصحاب وی متفرق گردیدند و بسیاری از ایشان کشته شدند و آنحضرت صلعم خبر مرگ وی یکروز و شب یا پنجروز پیشتر داده
بعد ده روز از انتقال آنحضرت صلعم کتابت آمد مدت فساد وی چهار ماه بود و اما مسیلمه پس خالد بامر ابوبکر صدیق
رضی الله عنه با وی غزا کرد و خلقی کثیر از اصحاب وی بقتل رسانید و بقیة السیف را بربع خیل و سلاح مصالحه کرده اند
صحابه هم بسیار قراء قرآن شهید شدند و باین جهت حضرت ابوبکر بجمع قرآن در مصحف پرداخت و همچنین منجمله
آنهاست ابن صیاد اگر گوئیم که وی دجال کبیر نیست چنانکه ظاهر حدیث جساسه ست که آنرا تمیم داری دیده و همین را حافظ
ابن حجر رحمه الله تعالی در فتح الباری ترجیح داده و بتحقیق آن خواهد آمد و بیرون آمد در زمن ابوبکر طلیحه بن خویلد
اسدی در بنی اسد که ناحیه ایست از خیبر و غطفان مدد وی کردند دعوی کرد نبوت را پس توبه نمود و برگردید بسوی
اسلام کذا قال فی فتح الباری لکن نزد ابن عساکر از چند طریق چنین ست که بیرون آمده بود در عهد نبی صلعم و آنحضرت
ضرار بن ازور را بر وی فرستاد و ایشان طلیحه را ترسانیدند بعده خبر موت آنحضرت صلعم رسید مردم بسوی طلیحه رفتند
و خبرش بپرید برین تقدیر خروج وی در زمان ابوبکر باشد بنا بر استطارت امر وی و نیز دعوی کرد نبوت را سجاح بنت
سوید بن یربوع در فرسان تغلب تمام قبیله تمیم بنصرت وی مجتمع شدند و در آنها روسای مردم نیز بودند همچو احنف
بن قیس و حارثه بن بدر و نظرای ایشان و درین باب عطارد بن حاجب گفته ـه اضحت نبیتنا انثی نطیف بها و اصبحت
انبیاء الناس ذکرانا الغرض وی در ایشان قتل بسیار کرده قصد یمامه نمود چون مسیلمه این خبر دریافت تنگ دل
شده متحصن گشت لشکرهای سجاح محاصره وی نمود مسیلمه از وجوه قوم خود درین باب استشاره کرد رای همگنان
در تسلیم امر بوی شد گفت در کار خود نظری میکنم بعده کسی را نزد سجاح فرستاد و گفت اما بعد پس فرود آمده
وحی در بعض حجرها پس چرا درس نکنیم آنرا که بر ما نازل شده و هرکه غالب آید صاحب خود را پیروی دیگری بکند وی قبول کرد
پس قبه از چرم بزدند و عود مندلی سوختند و گفت مسیلمه بسیار کنید از برای وی خوشبوها را زیرا که زن
چون بو میکند خوشبو را یاد می آرد جماع را چون سجاح بقبه آمد داد او را از آنچه بر وی فرود آمده بود پرسید
گفت الم تر الی ربک کیف فعل بالحبلی اخرج منها نسمة تسعی من بین صفاق و حشی و امات و احیی و الی الله المنتهی

طلیحه

گفت دیگر چه گفت الم تر ان الله خلقنا افواجا وجعل النساء لنا ازواجا نولج فیهن ایلاجا و نخرج منهن اذا شئنا اخراجا
سجاح بخندید پس مسیلمه این ابیات انشاد کرد ~ الا قومی الی المخدع ۞ فقد هیئ لک المضجع ۞ فان شئت فرشناک ۞
وان شئت علی اربع ۞ وان شئت ثلثیه ۞ وان شئت به اجمع ۞ گفت بل به اجمع گفت کذلک امرت و جماع کرد او را چون
برخاست گفت مثل من این چنین جماع کرده نشود که در آن عیب ست بر قوم من لیکن من نبوت را بتو می سپارم تو
خواستگاری من بسوی او لیا رسن بکنی بعده همچنین کرد و مسیلمه او را بزنی گرفت چون از مهرش سوال کردند گفت
نهادم از شما نماز عصر را رشاطی گفته بنو تمیم تا الآن در رمل نماز عصر نمیخوانند و میگویند مهر کریمه از ماست آنرا رد نمیکنیم
و درین باب شعری گفته اند ~ ان سجاحا لاقت کذابا ۞ بنیه فحلت الکتابا ۞ وجعلت کعبتها قرانا ۞ او غب فیها الیقابا ۞
بعده سجاح در زمن معاویه بسوی اسلام برگشت و اسلامش نیکو شد ۞ و بیرون آمد مختار ثقفی در زمن ابن زبیر و عبد الملک
بن مروان دعوی وی آن بود که بوی وحی می آید و در مکاتبت خود مینوشت من مختار رسول الله و حکایات و وقایع و
فتن او بسیارست و در تواریخ مبسوطه مذکور و مشهور عدی بن خالد گفته فرمود رسول خدا صلعم تحذیر میکنم من شما را
از سه دجال گفته شد ای رسول خدا خبر دادی ما را از دجال عور و از اکذب کذابین پس کیست آن سوم فرمود مرد بیست
از قومی که اول ایشان جثور ست و آخر ایشان ثبور برایشان ست لعنت دائمه در فتنه که گفته میشود او را جارف
وهو ی دجال الکلس ست میخورد بندگان خدا را آبل محمد و حالانکه وی دورترین مردم ست از سنت وی رواه ابن خزیمه و
الحاکم والطبرانی و مرویست از اسماء که بیرون آید از ثقیف سه کس کذاب زیال و مبیر رواه ابونعیم بن حماد و در روایتی
ست بیرون آید از ثقیف کذاب و مبیر گفته اند مراد بکذاب مختار بن عبید ثقفی ست و مراد بمبیر حجاج بن یوسف و بیرون آمد
متنبی شاعر مشهور پیشتر توبه کرد و بیرون آمد جماعتی در زمن بنی العباس از ایشان ست بهبود که در ایام معتمد بالله
خروج کرده و وی قائد فتنه زنج بود لعنت الله علیه عراق را تباه نموده و آل رسول را خوار گردانیده و اشاره
باحوال وی در آخر این باب خواهد آمد دعوی وی آن بود که وی را بسوی خلق فرستادند لیکن رسالت را رد کرد
و وی مطلع ست بر مغیبات و بیرون آمد در خلافت مکتفی بالله یحیی زکرویه قرمطی و بعد از وی برادرش حسین در
روی خود خالی ظاهر کرد و گمان نمود که این آیه ست پیشتر ابن عم وی عیسی بن مهرویه گمان کرد که مراد در سوره قرآن
از مدثر وی ست و غلام مطوق خود را ملقب بنور کرده بر ملک شام غالب آمد و بسیار تباهی و خرابی کرد و مردم
در حق وی بر منابر بد دعا کردند تا آنکه کشته شد لعنه الله تعالی و بیرون آمد در زمانه مقتدر ابو طاهر قرمطی که حجر اسود را
از کعبه برکنده برد و نزدی از حال وی بگذشت و بیرون آمد در خلافت راضی بالله محمد بن علی الشلمغانی معروف
بابن ابی العراقر و از وی چنان شیوع یافته که مدعی الوهیت ست و زنده میکند مرده را پس با جماعتی از اصحاب
خود مقتول و مصلوب گردید و ظاهر شد در خلافت مطیع بالله قومی از تناسخیه و در ایشان جوانی بود که گمان میکرد
که روح علی علیه السلام در وی انتقال کرده و زن وی انتقال روح فاطمه زهرا علیها السلام در خود گمان مینمود
و دیگری دعوی کرده که وی جبرئیل ست چون او را زد و کوب کردند پناه با نتما بسوی اهل بیت برد معز الدوله

حکم کرد که مالیش کنند و ظاهر شده در خلافت مستظهر در سنه تسع و تسعین و اربعمائة مردی بنواحی نهاوند و دعوی کرد نبوت را و خلقی تابع او شده پس او را گرفتار کرده بکشتند و جماعتی دیگر در مغرب غیره خروج کرد از مردان و زنان و در ایشان مردی بود که نامیده میشدند بحرف لا و میگفت آنکه در حدیث آمده لا نبی بعدی اعتبار ست از وی یعنی لا در حدیث بمعنے نفی نیست بلکه مراد صاحب این اسم ست پس لا مبتدا است و نبی خبر او ست یعنی مسمی باین اسم نبی ست بعد از من و آن نبی وی بوده ست و آز ایشان ست غازاری ساحر که در مالقه ظاهر شده و بسبب وی ابو جعفر بن زبیر بسوی غرناطه رفته بعده رسول غازاری از طرف امیر آنجا در غرناطه رسید ابو جعفر مذکور در قتل وی سعی کرده او را بقتل رسانید و آز ایشان ست زنی مدعیه نبوت و چون او را گفتند که در حدیث آمده نیست نبی بعد از من گفت در حدیث نبی گفته اند نه نبیه و در بیت المقدس یهودی دعوی کرد که وی مسیح بن مریم علیهما السلام ست و مردی فصیح زبان خوش بیان بود یهود و نصاری بروی جمع میشدند و وی شعبده با مینمود و چون این ماجرا بگوش حاکم آنجا رسید خواست که گرفتارش کند وی راه گریز گرفت و با سلام بول آمد احمد پاشا وزیر سلطان محمد خان رابع او را گرفتار کرد و چون نجات ندید مسلمان شد فردی دیگر دعوی مهدی بودن کرد و بقتل رسید و در هندوستان در سنه الف هجری اکبر پادشاه ظاهر شد و دعوی نبوت بلکه خدائی کرد و علما و مشایخ دیندار خوار و زبون شدند و دینی احداث کرده نامش دین الهی گذاشت و فتنه عظیم و غوغای فخیم برخاست و مصیبتی بزرگ و رخنه سترگ از دست وی در دین محمدیه و امت مرحومه رو داد شمه از حال وی در ذکر سلاطین تیموریه گذشت ابو الفضل و فیضی شیاطین وی بودند که دنیا را بسوی مذهب وی دعوت میکردند و علم الحاد و زندقه می افراشتند خدا پناه دهد از چلیپس این مذهب خراب کرد ابو الفضل شاه اکبر را و در آشاعه گفته و از ایشان کسی ست که دعوی صحابیت کرده و گفته که آنحضرت صلعم را دیده ام مانند معمر مشهور رتن هندی و شک نیست که هر چه بدان حضرت صلعم خبر داده صادق و دین واقع ست انتهی گویم حافظ ابن حجر در اصابه ذکر رتن هندی کرده و گفته که ظهور او بر سر قرن سادس بوده و دعوی صحبت کرد و جمعی از وی روایت نمودند لیکن ذکر او در متقدمین در کتب صحابه و غیر ایشان یافته نشد اما ذهبی در تجرید ذکر وی کرده و گفته رتن الهندی شیخ ظهر بعد الستمائة بالمشرق وادعی الصحبة فسمع منه الجهال ولا وجود له بل اختلق اسمه بعد الكذابين وانما ذكرته تعجبا كما ذكر ابو موسی سرباتك الهندی بل هذا ابليس اللعين قد رای النبی صلعم و سمع منه و هم در میزان ذکرش نموده و گفته رتن الهندی و ما ادراك ما رتن شیخ دجال بلا ريب ظهر بعد الستمائة فادعی الصحبة والصحابة لا یکذبون و هذا جری علی الله و رسوله و قد الفت فی امره جزء و قد قيل انه مات سنة اثنتين و ثلاثين و ستمائة ومع كونه كذابا فقد كذبوا عليه جملة كبيرة من اسمج الكذب المحال قلت و زعم الاربلی انه سمع منه بعد ذلك فی سنة ۷۰۸ ثم قال الذهبی و اظن ان هذه الخرافات من وضع هذا الجاهل موسى بن علی او وضعها له من اختلق ذكر رتن و هو شی لم يخلق ولئن صححنا وجوده و ظهوره بعد سنة ستمائة فهو اما شيطان تبدی فی صورة البشر فادعی الصحبة و طول العمر المفرط و افتری هذه الطامات و اما شيخ ضال اسس لنفسه بيتا فی جهنم بكذبه علی رسول الله صلعم و ما استمعت هذه الاخبار بعض السلف الا كان ينبغی لنا ان ننزه عنها فضلا

عن سید البشر لکن مازال عوام الصوفیة یروون الواهیات والاسناد فیه هذا الکاشغری والطیبی وموسی بن مجلی ورتن سلسلة

لا سلسلة الذهب ثم قال الذهبی ولعمری ما یصدق بصحبة رتن الا من یؤمن بوجود محمد بن الحسن فی السرداب ثم بخروجه

الی الدنیا او یؤمن برجعة علی وهؤلاء لا یؤثر فیهم علاج وقد اتفق اهل الحدیث علی ان آخر من رای النبی صلعم موتا ابو الطفیل

عامر بن واثلة وثبت فی الصحیح ان النبی صلعم قال قبل موته بشهر او نحوه ارایتکم لیلتکم هذه فان علی راس مائة سنة منها

لا یبقی علی وجه الارض ممن هو الیوم علیها احد فانقطع المقال وماذا بعد الحق الا الضلال انتهی ما ذکره الذهبی ملخصا قال

الحافظ ابن حجر وقد تکلم الصلاح الصفدی فی تذکرته فی تقویة وجود رتن وانکر علی من ینکر وجوده وعول فی ذلک علی مجرد

التجویز العقلی ولیس النزاع فیه وانما النزاع فی تجویز ذلک من قبل الشرع بعد حدیث المائة فی الصحیحین وتعقب القاضی

برهان الدین بن جماعة فی حاشیة کتبها علی تذکرة الصفدی فقال قول شیخنا الذهبی هو الحق وتجویز الصفدی الوقوع

لا یستلزم الوقوع اذ لیس کل جائز بواقع انتهی ولما اجتمعت بشیخنا مجد الدین الشیرازی شیخ اللغة بزبید من الیمن وهو

اذ ذاک قاضی القضاة ببلاد الیمن رایته ینکر علی الذهبی انکاره وجود رتن وذکر لی انه دخل ضیعته لما دخل بلاد الهند

ووجد فیها من لا یحصی کثرة ینقلون عن آبائهم واسلافهم عن آبائهم واسلافهم قصة رتن ویثبتون وجوده فقلت هو لم یجزم

بوجوده بل تردد وهو معذور والذی یظهر انه کان طال عمره فادعی ما ادعی وتمادی علی ذلک حتی اشتهر ولو کان

صادقا لاشتهر فی المائة الثانیة او الثالثة او الرابعة او الخامسة لکنه لم ینقل عنه شیء الا فی اواخر السادسة ثم فی

اوائل السابعة فقیل وفاته واختلف فی سنة وفاته کما تقدم والله اعلم انتهی کلام الحافظ ملخصا گویم ثبوت وجود او

موجب ثبوت دعوی او نیست ومخالفت روایات خرافات او با روایات صحابه برهان ساطع کذب وست ظاهر آنست

که مردی معمر کافر هندی بود طول عمر خود را وجه اسباب رزق خود ساخته باین دعوی دروغ پرداخته ولیس ذلک من المستحیل

فی ورد ولا صدر والله اعلم در سیر المتاخرین گفته بابا رتن پور نصیر تبرندی کنیت ابو الرضا در زمان جاهلیت در تبرنده

بزاد و بحجاز شد و پیغمبر را دریافت و جهان نورد دیده هند باز گردید بسیاری گذارده پذیرفته و برخی از دراز عمری گفتهای

او را باور نکردند در سال هفتصد هجری در تبرنده فرو شد و همانجا بیاسود و شیخ ابن حجر عسقلانی و مجد الدین فیروزآبادی و

شیخ علاء الدوله سمنانی و خواجه محمد پارسا و بسیاری نیکوان پذیرنده و ستایش گرا اویند انتهی گویم نسبت قبول وجود

رتن بحافظ ابن حجر غلط محض ست کما یلوح مما سبق و مجد الدین قائل وجود او هست نه صحابیت او و سخن صوفیه درینچه مقام

در خور پذیرائی نیست شیخ علامه عبد الرحیم بن ابو بکر دمشقی معروف بجوبری رحمه الله را کتابیست مسمی به کتاب المختار فی کشف

الاسرار مشتمل بر سی فصل و هر فصل محتوی بر چند باب وی بکشف اسرار مدعیان نبوت کاذبه و مشیخت و واعظین و رهبان

و یهود و بنی ساسان و اصحاب کیمیاگران و عطارین و اصحاب مطالبیه و منجمین و اطبا و قالعین و واضراس و صبیان

خیل و بنی آدم و لاعبین بنار و ممنوع از حرق و ارباب شعبده و اعمال جوهریه و صیارف و اهل صنائع و لصوص و نسوان

و مردان و جز آن پرداخته و مکر و حیل ایشانرا مبین ساخته و منجمله مدعیان نبوت اسحق اخرس را ذکر کرده و گفته که وی در

اصفهان در آخر خلافت سفاح ظاهر شده دعوی نبوت کرد و خلقی کثیر تابع او شده و بر بصره و عمان وغیره بلاد متغلب

گردید و امر او مستحل شد تا آنکه کشته شد هنوز در عمان بقیهٔ اتباع او موجود اند و فارس بن یحیی ساباطی در خلافت معز
در بلدهٔ تنیس مدعی نبوت شد و سلوک مسلک عیسی بن مریم علیهما السلام کرد و احیاء اموات و ابراء ابرص و اجذم و اعمی
بشعبده معجزهٔ خود گردانید و از اولیاء بعضی مشی بر آب نمودند و بعضی طیران در هوا کردند و بنا همه بر نیرنجات بود و در شام
مردی راعی ادعاء نبوت کرد و مسلک موسوی اختیار کرده عصائی ظاهر ساخت که در نظر مردم اژدها میشد و نظارگیان
مسحور میشدند و در عهد مامون عبد الله بن میمون بن مسلم بن عقیل دعوی نبوت کرد و مامون او را حبس نمود تا آنکه بمرد و او
از سواد کوفه بود و بعضی بطریق نیرنجات علم غیب بیان میکردند و در بغداد در سنه ۳۰۹ حسین بن منصور حلاج ظاهر شد در
علم سیمیا دستگاه داشت و عجائب مینمود تا آنکه علی بن عیسی وزیر او را هزار تازیانه زد و آه نکرد و عضو عضو او را جدا کردند
و وی اشعار محبت میخواند و میگفت ع وحرمة الود الذی لم یکن یطمع فی افساده الدهر ٭ ما نالنی عند نزول البلاء
جهد و لا مسنی الضر ٭ و لا قدلی عضو و لا مفصل ٭ الا و فیه لکم ذکر ٭ بعض صوفیه گفته اند حسین منصور را دیدم که قرائت
قاری شنید و برقص درآمد تا آنکه پاهای او از زمین مرتفع شد و همچنان معلق همی رقصید و میگفت ع من اطلعوه علی
سر فباح به ٭ لا تامنوه علی الاسرار ما عاشا ٭ و عاقبوه علی ما کان من زلل ٭ الزموه مکان الانس ایحاشا ٭ قال فی
المختار و کان هذا من اصحاب علم السیمیاء الذین یحتالون باسماء الخیر و یدفعون بها المضار فهم یعدون من الصالحین لانهم
یحضرون الاشیاء فی غیر اوانها و فی اوقات لم یمکن ان توجد فیها و لهم عمل الاخفاء عن اعین الناس انتهی ابو الفداء در
مختصر گفته کان الحسین بن منصور الحلاج الصوفی یظهر الزهد و التصوف و الکرامات و یمد یده الی الهواء و یعیدها مملوءة
دراهم علیها مکتوب قل هو الله احد و یسمیها دراهم القدرة و یخبر الناس بما اکلوه و صنعوه فی بیوتهم و یتکلم بما فی ضمائرهم فافتتن
به خلق کثیر و اعتقدوا فیه الحلول و اختلف الناس فیه کاختلافهم فی المسیح فمن قائل انه دخل فیه جزء الهی و من قائل انه ولی
و یظهر منه کراماته و من قائل انه مشعبذ و منجم و ساحر و کذاب الی ان اذن المقتدر فی قتله فضرب الف سوط ثم قتل و احرق
بالنار و نصب راسه ببغداد انتهی بخیال میگذرد که شیخ الاسلام ابن تیمیه رح نیز او را از اصحاب سحر و شعبده شمرده و گروهی
نادان از مشایخ او را در اولیاء داشته اند و به بحث مناقب او در کتب خود پرداخته و الله اعلم بحاله و مآله بالجمله آنچه آنحضرت
صلعم اخبار بوجود دجالین کذابین درین امت فرموده بود واقع شد و عدد بست و هفت تمام شده یا تمام شود
درین زمانه بعهد برطانیه بعد از سنه ۱۲۷۳ هجری سید احمد خان نام مردی کشمیری الاصل دهلی الموطن که پیشتر صدر امین
بعده صدر الصدور بود و الحال بخطاب ایسی آئی شهرت دارد موجد ملت نیچریه گردیده از وجود ملائکه و شیاطین و
جنات انکار دارد و استرقاق را در اسلام منکر است و بحلت ذبائح نصاری و اختیار شعائر و شعار و دثار ایشان
در ماکل و مشارب و مطاعم و مناکح و جز آن قائل و بحث او درین باب با علماء اسلام و پیش مولوی امداد العلی
درین معامله باو طرف شده داد تحقیق مسائل اسلامیه میدهند و ایراد او را با دله ساطعه از هم می پاشند آری
لکل فرعون موسی **فصل بست و یکم** و از انجمله است فتح بیت المقدس از عوف بن مالک مرفوعا آمده که
بشمار شش پیش از ساعت شش چیز را موت من و فتح بیت المقدس الخ در اشاعه گفته فتح وی دو بار بوده یکی

در زمن اکراد ایوبیه بر دست سلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب ملک ناصر و این از اعظم فتوح اسلام بود و چون
وی بمرد بعضی از اولاد وی بیت المقدس را باز بنصاری سپردند پیشتر حفید وی ملک ناصر باز آنرا از نصرانیان مسترد
گرفت بعضی از شعرا درین باب گفته اند ؎ المسجد الاقصی له عادة ٭ سادت فصارت مثلا سائرا ٭ اذا غدا بالکفر
مستوطنا ٭ ان یبعث الله له ناصرا ٭ فناصر طهره اولا ٭ وناصر طهره آخرا ٭ و از انجمله است فتح مداین عدی بن حاتم
گفته فرمود آنحضرت صلعم بر پا نمیشود ساعت تا آنکه مفتوح شود قصر ابیض که در مداین ست و قائم نمیشود قیامت تا
آنکه برود ظعینه از حجاز بسوی عراق در حالیکه مامون ست نمیترسد هیچ شی را عدی گفت این همه را دیدم و وقوع این
هر دو خبر در زمانه عمر شد و از انجمله است هلاک عرب یعنی زوال ملک ایشان طلحه بن مالک گفته از اقتراب ساعت ست
هلاک عرب رواه الترمذی و بتحقیق زائل شد ملک عرب و زوال ملک از بنی عباس درگذشت و از انجمله است کثرت مال و فیض او
شیخین از ابی هریره روایت کرده اند که بر پا نمیشود ساعت تا آنکه بسیار شود مال در میان شما و روان گردد و تا آنکه فکر
کند صاحب مال کسی را که قبول کند صدقه او و تا آنکه عرض کند مال را بر یکی و بگوید آنکس که بروی عرض کرده نیست مرا حاجت
در آن صاحب اشاعه گوید و این در زمانه عثمان بن عفان رضی الله عنه واقع شده و بسیار شد فتوح تا آنکه قسمت کردند اموال
فرس و روم را و واقع شد در زمان عمر بن عبد العزیز که هر دو عرض میکرد مال خود را برای صدقه و نمی یافت کسی را که قبول کند
اکثر او واقع شود در آخر زمان بعهد عیسی علیه السلام و ذکر آن خواهد آمد و از انجمله است زوال جبال از اماکن خود طبرانی از
سمره رضی الله عنه روایت کرده که بر پا نمیشود ساعت تا آنکه زائل شوند کوه ها از جاهای خویش سیوطی در تاریخ الخلفا
در سنه دو صد و چهل و دو هجری در خلافت متوکل نقل کرده که روان شد کوهی که بروی کشتکاری نابود تا آنکه آمد در
زراعت دیگران و در سنه سه صد در خلافت مقتدر کوهی در دینور بزمین فرو رفت و از زیر وی آبی بسیار برآمد که
دیهات را غرق کرد و از انجمله وقوع خسف ست سه بار از ام سلمه آمده که باشد بعد از من خسف بمشرق و خسف بمغرب
خسف در جزیره عرب گفته شد خسف شود زمین و در وی نیکوکاران باشند فرمود آری وقتیکه بسیار کنند اهل آن
خبث را رواه الطبرانی و از حذیفه بن اسید رضی الله عنه آمده که برآمد بر ما رسول خدا صلعم و ما ذکر میکردیم ساعت را
پس گفت بر پا نمیشود قیامت تا آنکه ببینید پیش از وی ده نشان و ذکر فرمود منجمله آن سه خسف یکی در مشرق و دیگر
در مغرب و دیگر در جزیره عرب رواه الستة الا البخاری در اشاعه گفته این هر سه خسوف واقع شده چه در خلافت سلیمان
بن عبد الملک ابن هبیره بوی نوشت که در بخارا وقت صبح آوازی عظیم از آسمان صوتی همچو رعد قاصف شنیده شد که
از آن حامله ها اسقاط حمل کردند چون نظر کردند در آسمان شگافی عظیم بود و از آن فرجه اشخاص بزرگ جسم فرود آمدند
که سرهای شان در آسمان بود و پاها بر زمین و گوینده میگفت ای اهل ارض عبرت گیرید و ای اهل آسمان این صفوائیل
فرشته ست که نافرمانی کرد خدا را پس معذب شد چون روز روشن شد مردم در آن موضع آمدند و دیدند که خسفی
عظیم بوده ست که آنرا قرار نیست از وی دخان سیاه می برآید قاضی بخارا این واقعه را از چهل کس بپایه ثبوت
رسانیده کذا فی السکردان صاحب اشاعه گوید درین قصه نظر ست لقوله تعالی لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون

یا مورد ولکن تجویز میکند آنرا قصهٔ هاروت و ماروت والله تعالی قادرست بر هر چیز انتهی گویم قوله تعالی با عتبار غالب و اکثرست نه با عتبار هر هر فرد از ملائکه والله اعلم و در سنهٔ دو صد و هشت ۲۰۸ نیز ده دیه خسف شدند در مغرب و در سنهٔ سه صد و سی و چهار در شعبان در غرناطه زلزله واقع شد که از ان اماکن و جاها خسف پذیرفت و بعض قلاع منهدم گردید ذکره اکله فی انباء الغمر و در خلافت مطیع بالله در سنهٔ سه صد و چهل و شش هجری در بلدهٔ ری و نواحی وی زلزلهٔ عظیم واقع شده و یکصد و پنجاه قریه خسف گردیده و تا حلوان رسیده اکثر اهل وی نیز خسف شدند و زمین استخوانها مردم بیرون انداخت و از جای مخسوف چشمه های آب روان گردیده و بلدهٔ طالقان تمام خسف شده و قریب سی کس از ان نجات یافته و پاره شده در ری کوهی و معلق گردیده قریه میان آسمان و زمین مع اهل قریه و قت نیم روز پس تر خسف شد آن قریه و دریده شد زمین بشگافهای عظیم و بر آمد از وی آب بد و دخان بسیار کذا نقله السیوطی عن ابن الجوزی و در سنهٔ پانصد و نود و هفت هجری قریه از اعمال بصری خسف گردیده و در سنهٔ پانصد و سی و سه در بلدهٔ جیره خسف واقع شده بجای وی آب سیاه گردیده صاحب اشاعه بعد این بیان گفته که بعد ازان در زمانه ما دیهات از ناحیهٔ آذربیجان و غیرها از دیار عجم خسف شدند و نزدیک نیست که منحصر شود خسوفها انتهی و از انجمله ست کثرت زلازل و کثرت قتل در حدیث از ابو هریره آمده که بر پا نمیشود قیامت تا آنکه قبض کرده شود علم و بسیار شود زلزله ها و متقارب گردد زمان و ظاهر شود فتنه ها و بسیار گردد هرج یعنی قتل رواه البخاری و ابن ماجه و نزد ابن عساکرست از عروه بن رویم انصاری از آنحضرت صلعم باشد در امت من رجفه هلاک شوند در وی ده هزار بیست هزار سی هزار گردانند آن رجفه را خدای تعالی موعظت برای متقیان و رحمت برای مومنان و عذاب برای کافران و بتحقیق واقع شد در خلافت متوکل در سنهٔ دو صد و سی و دو هجری زلزلهٔ هولناک در دمشق که بیفتاد از صدمهٔ وی خانها و هلاک شد زیر آن خلق بسیار و دراز شد این زلزله تا انطاکیه و منهدم گردانید آنرا و تا جزیره و پاک بسوخت آنرا و تا موصل و گویند پنجاه هزار از اهل موصل هلاک شدند و واقع شد زلزلهٔ عظیمه در تونس و اعمال آن و در ری و خراسان و نیشاپور و طبرستان و اصبهان و پاره پاره شد کوه ها و بشگافت زمین بقدر آنکه مردی در ان میتواند در آمد و میان این هر دو زلزله فاصلهٔ ده سال شد زیرا که در سنهٔ دو صد و چهل و دو واقع شده و همچنین در سنهٔ چهل و پنج زلزله ها عام شد و شهرها و قلعه ها و پلها از صدمهٔ وی ویران گردیده و در انطاکیه کوهی در دریا بیفتاد و در خلافت معتضد در سنهٔ دو صد و هشتاد هجری در دبیل چنان زلزلهٔ عظیم پیدا شد که عامهٔ بلد منهدم گردیده و شمار کسانیکه آنها را از زیر هدم بر آوردند یکصد هزار و پنجاه هزار کس رسیده و در سنهٔ چهار صد و شصت در رمله زلزله هائله آمده شهر را تباه گردانید تا آنکه آب از سر چاه ها روان گشت و بیست و پنج هزار کس از صدمهٔ آن جان دادند و دریا ساحل خود را گذاشته و در ترب رفت بقدر مسیرت یک یوم مردم بر زمین دریا فرود آمده التقاط میکردند ناگهان آب دریا بر ایشان برگردیده هلاک ساخت و در سنهٔ پانصد و چهل و چهار زلزلهٔ عظیمه آمده بغداد قریب ده بار موج زده و از صدمهٔ آن کوهی در حلوان پاره گشت و در سنهٔ پانصد و نود و هفت زلزلهٔ بزرگ بمصر و جزیره و شام افتاده اماکن کثیره را ویران ساخته و قلاع متعدد از جاهای آنها بر انداخته و در سنهٔ پانصد و پنجاه و دو زلازل عظیمه در شام و حلب و شیزر و انطاکیه و طرابلس ظاهر

گشت و خلقی کثیر را هلاک گردانید تا آنکه معلمی در بلدهٔ حماة از مکتب برخاست چون عود کرد دید که مکتب بر کودکان افتاده
و همه ها مردند و هیچیکی نیامد که از وی حال پسر خود می پرسید زیرا که پدران آنها نیز دران هلاک شده‌اند و در شیراز همکنان
هلاک شدند و جز زنی و خادمی هیچکس باقی نماند و منشق شد قلعه در حران و ظاهر شد در وی بیوت و عمائر و نواویس
و در خانهٔ ازان بیوت بتی نمایان شد که در آب ستاده بود و ویران شد و هلاک گردید صیدا و بیروت و طرابلس و عکا و
صور و جمیع قلاع فرنج و شگافته شد دریا تا قبرص و بینداخت مرکب‌ها را بر ساحل و متعدی شد تا ناحیهٔ شرق و مرد بسبب
آن خلقی کثیر صاحب مرآة الزمان گفته درین سال هزار هزار و صد هزار انسان هلاک شدند و هکذا فی السکردان و در سنهٔ
ششصد و شصت و دو زلزله کرد مصر زلزلهٔ عظیم و واقع شد در سنهٔ چهار صد و سی و سه در بحیره زلزلهٔ عظیم تا ده
فرسخ و هلاک کرد خلائق بسیار را و در سنهٔ نهصد و بست و دو در آذربایجان چنان زلزلهٔ بزرگ شد که عالمی از صدمهٔ
آن بباد فنا رفت و در سنهٔ یکهزار و پانصد و نه عیسوی چهاردهم ماه اپریل در قسطنطنیه چنان زلزله روی نمود که یکهزار
و هفتاد خانه و یکصد و نه مسجد و یک پارهٔ از قصر سلطان بیفتاد و مدت وی تا چهل و پنج روز کشید و همچنین در سنهٔ
یکهزار و شصت و سه هجری در استنبول زلزلهٔ عظیم آمد و تا چهل روز استاد و از جان و مال نقصان بسیار کرد و در سنهٔ
یکهزار و هفتاد و هفت در روم و نواحی آن زلازل متواتر واقع شد که از صدمهٔ آن چند شهر ویران گشت و چند کوه
منشق گردید بعده طاعون واقع شد و برف افتاد که دواب و طیور ازان هلاک شدند یفعل الله ما یشاء این ست بعض
زلازل عظام و رجفات که در کتب تواریخ ذکرش کرده‌اند و اما زلازل صغار پس بیرون از شمار اند و همیشه در اقطار ارض
واقع درین نزدیکی هم بنواح مصر و سند در اخبارات مطبوعه خبر زلازل مسموع شد ضبط آن همه بقید تواریخ و سنوات
درازی میخواهد و فیما ذکرنا کفایة لمن اعتبر و از آنجمله مسخ و قذف از ابن عمر رضی الله عنهما مرفوعا مرویست که باشد در امت
من خسف و مسخ و قذف رواه احمد و مسلم و الحاکم و از ابن مسعود رضی الله عنه آمده که پیش از قیامت مسخ و خسف و قذف
ست رواه ابن ماجه و از ابی امامه آمده شب کنند اقوام از امت من بر اکل و لهو و لعب باز صبح کنند در حالیکه بوزنه و خوک اند
رواه الطبرانی و از عائشه ست رضی الله عنها که باشد در آخر این امت خسف و مسخ و قذف گفته شد ای رسول خدا صلعم
آیا هلاک شویم و در ما صالحان اند فرمود آری چون بسیار شود خبث رواه الترمذی و مروی ست از عبد الرحمن بن صحار
عن ابیه که بپا نمیشود ساعت تا آنکه خسف کرده شوند قبائل و گفته شود کدام باقی ماند از بنی فلان رواه احمد و البغوی
و ابن قانع و الطبرانی و الحاکم و غیرهم و از ابن عمر ست که باشد درین امت خسف و مسخ و قذف رواه الطبرانی و ابن ماجه
اما خسف پس گذشت و اما مسخ پس واقع شد در اشخاص چند چه بصحت رسیده از غیر واحد که در زمن فاطمیه مصر کسانی چند
جمع میشدند در مدینه روز عاشورا در قبهٔ عباس و سب میکردند شیخین و صحابه را پس آمد مردی و گفت کیست که بخوراند
مرا در محبت ابو بکر شیخی از انجماعه بیرون آمد و گفت بیا همراه من و برد او را بخانه و برید زبان او را و نهاد بدست وی
و گفت این در محبت ابی بکر ست آمد بمسجد آنحضرت صلعم آمد و بر آنحضرت و شیخین سلام کرد و برگشت و زبان وی در دست
وی ست پس بنشست غمگین نزدیک دروازهٔ مسجد و غلبه کرد بر وی خواب و دید آنحضرت را در منام و همراه وی ست

ابوبکر آنحضرت با بوبکر گفت زبان اینکس در صحبت تو بریده اند تو پالنش را بگردان ابوبکر رضی الله عنه زبان او را از دست
وی گرفته بمحلش بنهاد چون از خواب بیدار شد زبان را چنانکه بود بلکه احسن از آن در دهان یافت پس ببلاد خود برگشت و
هیچکس را ازین ماجرا خبر نکرد و چون سال آینده آمد باز بمدینه آمد و روز عاشورا بقبه رفت و چیزی بمحبت ابوبکر صدیق بخواست
جوانی از قبه برآمد و گفت با من بیا پس او را بران خانه برد که آنجا زبان او بریده بودند و با وی باکرام پیش آمد آنمرد گفت
مرا ازین خانه بسیار تعجب می آید که در سال گذشته در وی مصیبتی و خواری دیدم و امسال چنین اکرام دیدم جوان پرسید
قصه چیست وی بماجرا خبر کرد جوان بر دست و پای وی بیفتاد و گفت آن پدر من بود و حق تعالی او را مسخ کرده بوزنه
ساخته است و پرده را از وی برداشته مرا نمود دیدم که بوزنه در رسنی بسته است بعده آن جوان باین مرد احسان کرد
و از مذهب خبیث توبه نمود و گفت حال پدر مرا پوشیده دار صاحب شاعه گوید این قصه را سید سمهودی و ابن حجر در زواجر
و صواعق و قسطلانی در مواهب لدنیه و غیرهم ذکر کرده اند و نیز در زواجر گفته که در حلب مردی بود که شیخین را سب میکرد
چون بمرد و بعضی روی قبر او را نبش کردند دیدند که بصورت خنزیری شده است از قبر برآورده بسوختند و سیوطی در تاریخ
الخلفاء ذکر کرده که در سنه هفت صد و هشتاد و دو هجری در خلافت متوکل که خلیفه ششم عباسیه است کتابی از حلب آمد
باین مضمون که امامی نماز میگذارد شخصی در نماز با وی عبث میکرد امام نماز خود قطع نکرد و تمام بگذارد و لیکن چون سلام
داد روی عابث روی خوک گشت و بسوی غابه بگریخت و برین ماجرا محضری نوشته شد وانفذت پس سیوطی در تاریخ
الخلفاء در سنه دو صد و هشتاد و پنج هجری ذکر کرده که در بصره بر قریه سنگهای سیاه و سفید بارید و برد بوزن یکصد و
پنجاه درهم افتاد و در سنه دو صد و چهل و هجری قریه سویدا سنگ که وزن آن ده رطل باشد سنگسار کرده شده و
در سنه چهار صد و هفتاد و هشت هجری در خلافت مقتدی بادی سیاه در بغداد وزید و رعد و برق اشتعال گرفت
و ریگ و خاک چون باران بارید و صاحب شاعه گفته خبر داد مرا ثقتی که در سنه یکهزار و شصت و چند در موسم تابستان
که آسمان صاف بود در بلاد اکراد میان همزان حلقه سنگها بارید برابر تخم مرغ و آواز وحش آواز به مسافت یک روز مسموع
میشد و در وسط ربیع الاول سنه هفت صد و چهل و یک هجری خطی از حماة بمصر آمد در ان نوشته بود که درین ایام در
بارین از عمل حماة تگرگ ها بارید بر صورت حیوانات مختلفه و دران درندگان و مارها و کژدمها و پرندگان و گوسفند و
زنان و مردان بودند و در اوساط آنها مواطن بود و آنرا بمحضر شرعی نزد یک قاضی ناحیه باثبات رسانیدند و از انجا
نزد قاضی حماة ثابت کردند کذا فی السکردان و آنرا انجمله است باد سرخ و دیگر امور عظیمه و شدیده مرویست از علی بن ابی
طالب و ابوهریره رضی الله عنهما که فرمود آنحضرت صلعم چون گرفته شود غنی دولتها و امانت غنیمت و زکاة تاوان و
آموخته شود علم برای غیر دین خدا و اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک کند یار را و دور
سازد پدر را و ظاهر شود آوازها در مسجدها و سردار شود قبیله را فاسق ایشان و باشد زعیم قوم ارذل ایشان و اکرام
کرده شود مرد از ترس شر وی و گرفته شوند زنان سراینده و سازها و نوشیده شود شرابها و لعنت کند آخر این امت
اول امت را پس منتظر باشید نزدیک این حال باد سرخ و زلزله و خسف و مسخ و قذف را رواه الترمذی و گفت

عبدالله بن حواله فرمود آنحضرت صلعم چون ببینی خلافت را که فرود آمد بارض مقدسه پس تحقیق نزدیک شد زلازل و بلابل و امور عظام و ساعت آنروز نزدیک ترست از دست من بسر تو رواه ابوداود و الحاکم در اشاعه گفته اگر مراد باین خلافت ملک بنی امیه ست پس واقع شد از امور عظام آنچه بعض آن عنقریب ذکر خواهیم کرد و اگر مراد خلافت مهدی آخرالزمان ست پس مراد آیات قریبه بساعت اند چون دابه و طلوع شمس از مغرب و غیر ذلک و اما باد پس در سنه دو صد و سی و دو در خلافت متوکل در عراق بادی سخت گرم که مثلش معهود نیست وزید و زرع کوفه و بصره و بغداد را بسوخت و مسافران را بکشت و تا پنجاه روز باقی ماند و بهمدان متصل شد و زرع و مواشی آنجا بسوخت بعده بموصل و سنجار رسید و مردم را از معاش شان در بازارها و از مشی در راهها مانع گردید و خلقی عظیم را هلاک ساخت و در سنه دو صد و هشتاد و در ماه شوال در خلافت معتضد تمام روی زمین سیاه و تاریک گشت از صبح تا وقت عصر و بادی سیاه وزید و تا ثلث شب بایستاد و عقبش زلزله عظیم پیدا آمد که عامه بلد دبیل را ببرد و در سنه دو صد و هشتاد و پنج هجری بادی زرد در بصره وزید بعده سبز گردید پس سیاه شد و شهرها را فرو گرفت و در خلافت مقتدی بادی در بغداد آمد و رعد و برق اشتداد گرفت تا آنکه گمان کردند که مگر قیامت قائم شد و در خلافت مستظهر بادی سیاه در مصر وزید و عالم بحدی تاریکی گرفت که آدمی را دست خود بنظر نمی آمد و ریگ بر مردم افتاد و همگنان یقین بمرگ کردند بعده اندک اندک منجلی شدن گرفت و عود بزردی نمود و در سنه پانصد و بست و چهار ابری بر بلده موصل نمایان گشت و از وی آتش بارید و بهر جا افتاد آنرا پاک بسوخت و در عراق کژدمهای پران ظاهر شدند و خلقی کثیر را بکشتند ذکره ابن ابی حجله و در سنه پانصد و نود و شش بادی سیاه تاریک بمکه معظمه آمد و شامل تمام دنیا گردید و از آن ریگ سرخ بر مردم بارید و پاره از رکن یمانی از تندی آن باد بیفتاد و در سنه هشتصد و بست و شش در ولایت اشرف برسبای نام در مصر بادی درخشان بوزید و از آن خاکی زرد مائل بسرخی بارید و این قبل عزوب آفتاب بود پس افق خیلی سرخی پیدا کرد تا آنکه ناواقفان گمان میکردند که مگر آتشی در آن افق فرو گرفته ست و خانهها از آن خاک پر شده در امتعه و بنی ها خزید و چون شفق غائب گشت افق سیاه شد و باد تندی گرفت اما معلق بود اگر بزمین میرسید امری هولناک میشد و مردم تندرست در اسواق و بیوت بذکر و دعا و استغفار مشغول شدند تا آنکه حق تعالی باد را بمطر و ارسال باران لطف فرمود و این باد سه سال پیشتر ازین بوزیده بود و بحدی منتشر گشت که اهرام و جیزه و بحر همه را فرو گرفت و گمان شد که مگر هر چیز را فرو خواهد افگند و یکشب و یکروز تا عصر مستدام ماند و بسبب حیف زرع و گرانی نرخ شد ذکره الحافظ ابن حجر رح فی انباء الغمر

وصل بیست و دوم

و اما امور عظام پس از انجمله ست آنکه در سنه تسع و ثلثین و الف نوزدهم شعبان شب چهار شنبه باران شدید بر زمین مکه معظمه بارید و سیلی عظیم درون مسجد در آمده تا طرا از جامه کعبه بلند گردید مقام زیر آب ماند و ناودان فرو افتاد و درون خانه بقدر آدم آب بایستاد و مقدار قد آدمی مسجد از خاک و خاشاک پر شد و منزل آبها نرم تغییر یافت بحدیکه از گلو فرود نمیرفت و بستم شعبان روز پنجشنبه بعد عصر خانه کعبه فرو نشست و بنائی که جهار [illegible] بود افتاد از جهت شامی تماما و از جهت شرقی حتی الباب و از جهت غربی [illegible] بیع میر آزاد بلگرامی رح در ماثر الکرام تاریخ [illegible] گفته الله اکبر بعد ظهور

صلعم سقوط کعبہ شریفہ گاہی واقع نشد درین حادثہ چہار ہزار خانہ عباد موافقت خانہ خدا کرد و قریب بانصد کس بطوفان فنا رفت سلطان مراد رابع بن سلطان احمد والی روم انار اللہ برہانہ بتعمیر خانہ مبارک امر فرمود و در سنہ اربعین و الف عمارت ہمایون باتمام رسید و بعد ابن زبیر رضی اللہ عنہ سلطان مع احراز این سعادت عظمی فائز گردید و عمارت مسجد الحرام کہ الآن موجود ست پیش ازین سلطان سلیم ثانی رفع اللہ قدرہ در سنہ ثمانین و تسعمائۃ بنا نہاد و جانب شرقی و شمالی مرتب ساختہ بجہوۂ اخروی شتافت فرزند ارجمندش سلطان مراد ثالث اکرم اللہ مثواہ بتعمیر ثانی پرداخت و در سنہ اربع و ثمانین و تسعمائۃ بانجام رسانید حسن این عمارت عالیشان تعلق بمشاہدہ دارد انتہی و در تسلیۃ الفواد گفتہ و فی سنۃ ستۃ و ثلثین و الف لیلۃ الاربعاء لاحدی عشرۃ بقیت من شعبان حصل بمکۃ المعظمۃ مطر شدید کانہ افواہ القرب نزل فی خلال المطر برد مالح شدید الملوحۃ حتی کساہا بیاضہ و ملاء جمیعہا فی الطول والعرض و سالت الاودیۃ و اخربت دورا کثیرۃ و دخل المسجد الحرام و علا المقام و وصل الی طراز البیت و مات فیہ خلق کثیر و ضبط الموتی فکانوا نحو خمسمائۃ و امتلاء المسجد من التراب الزبل فکان قدر القامۃ و تغیر طعم ماء زمزم حتی کاد لا ینساغ لملوحتہ و عقب عصر یوم الخمیس کان الامر الذی کاد یہد الاکباد و یخرق الاکباد و ہو سقوط البیت العتیق فان سقوطہ لم یبد فی الوجود بعد ظہور المصطفی صلعم فسقط جمیع ما بناہ الحجاج و ہی الجہۃ الشامیۃ جمیعا من الجہۃ الشرقیۃ الی الباب ثلاثۃ ارباع من الغربیۃ قال الامام ابو عبد اللہ الطبری فی تاریخہ ؎ سئلت عن سیل اتی ٭ والبیت منہ قد سقط ٭ متی اتی قلت لہم مجیئہ کان غلط قال و لعل السر فی ہذہ الواقعۃ الہائلۃ ان الناس اعتمدوا علی اعمدۃ الحدید و عزوا بما احدثوا من قواعد التشیید زاعمین ان ہذہ تصون الکعبۃ عن نوازل الزمان و تحفظہا عن طوارق الحدثان فلم تقبلہا الغیرۃ الاحدیۃ و انقلعت الاعمدۃ بقاہریۃ السرمدیۃ و الیہ اشار الشریف الشلی و قال قد وصل حسن المعمار الی مکۃ فی سنۃ عشرین و الف باعمدۃ من الحدید مصفحۃ بفضۃ مطلیۃ بالذہب فادیرت علی الکعبۃ المشرفۃ تقویۃ لہا علے زعمہم ان ذلک یحفظہا و اللہ ولی حفظہا لا ہذہ الاعمدۃ و اہل اللہ سبحانہ السلطان مراد لبناء البیت الحرام و خصہ بہذہ المجد الاسنی بعد ابن الزبیر رضی اللہ عنہ و انفرد عن جمیع الخلق ببناء الکعبۃ الشریفۃ علے صورتہا التی الآن فی الطول و العرض و السمک و وضع الباب بموضعہ لم یشارکہ احد من بناتہا السابقین و تمت عمارتہا سنۃ اربعین و الف قلت و السلطان مراد الذی بنی الکعبۃ الشریفۃ ہو السلطان مراد الرابع بن السلطان احمد من الملوک العثمانیۃ و قد الی المورخون لبناء الکعبۃ تواریخ و بعد ہذہ البناء جارت سیول عدیدۃ و نزلت امطار شدید فوقی اللہ سبحانہ بیتہ العتیق و اخذ فی کنف حمایتہ ربعہ العریق منہا سیل اتی لیلۃ الاربعاء السابع عشر من شوال سنۃ خمسۃ و خمسین و الف و علی عتبۃ الکعبۃ الشریفۃ ذراعا و منہا سیل کان مجیئہ یوم السبت بعد الظہر السابع من شعبان سنۃ اربع و سبعین و بلغ قفل الکعبۃ المعظمۃ و فیہ یقول السید احمد بن شیخان الباعلوی ؎ وطاف حجیج السیل بالبیت لائذا ٭ و قبل رکینہ و مال الی الصفا ۔ انتہی المقصود منہ ملخصا ۔ و از انجملہ ست وقوع قحط ہرات پس واقع شد قحط در زمن ظاہر عبیدی در مصر و آنقدر گرانی شد کہ مثل آن از زمن یوسف علیہ السلام واقع نشدہ بود تا آنکہ بعضی مردم بعض را خوردند و قیمت یکنان در انوقت بہ پنجاہ دینار رسید و نیز واقع شد قحط در زمن مستنصر عبیدی در مصر تا چند سال پیاپی تا آنکہ بخوردند بعض آنہا مر بعض را و رسید یک اردب از حنطہ بصد دینار و اردب پیمانہ ایست کہ چہل صاع در ان گنجد یصاع

آنحضرت صلعم فروخته شد سگ پنج دنانیر و گربه ۳ دینار و در سنه خمس و اربعین در خلافت مقتفی عباسی بارانی در
یمن بارید که همه خون لخ لخ و زمین بخون مذکور تر شد و اثر سرش در جامهای مردم بماند و در سنه چهار صد و پنجاه و هشت کوکبی
ظاهر شد گویا دائره قمر ست شب تمام بشعاع عظیم و مردم در هول شدند و تا ده شب می برآمد بعده کم شدن گرفت تا
آنکه غائب گردید و در سنه چهار صد و شصت هجری در خلافت قائم در رمله خلقی کثیر غرق شد و در سنه چهار صد و شصت و
ششم در خلافت قائم غرقی عظیم در بغداد رو داد و دجله سی گز زیاده شد و اموال و انفس بسیار و دواب بیشمار
هلاک گردید گویند این چنین غرق گاهی واقع نشده بود و مردم در سفینه ها نشستند و دو جمعه بر پشت آب قامت کردند و
تمام بغداد زمین هموار گردید و صد هزار خانه منهدم شد و در سنه اربع و ثمانین و اربعمائة در خلافت مقتدی افرنج بر جمیع
جزیرهٔ سقلیه غالب شدند و ذریت مسلمانان را قید کردند و در سنه ششصد و پنجاه و دو در خلافت مستعصم در زمین
عدن آتشی ظاهر شد که شررش در شب تا بحری رسید و از وی دخانی عظیم در روز می برآمد و در ایام معتمد در سنه دو صد و
شصت و شش زنگیان در بصره در اعمال وی در آمدند و سیوف و اسنه استعمال کرده ملک را ویران ساختند و ذراری
آنجا را اسیر کردند و اینها از آن خوارج بودند که اوشان را امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه قتل فرموده بود و عقب
ایشان وبائی عظیم آمد و خلقی بحساب ان بمرد و عقب آن زلازل و هداة رو نمود و هزارها کس زیر ردم بمردند و قتال
با زنگیان تا سنه سبعین ممتد شد صولی گفته درین قتال هزار هزار و پانصد آدمی کشته شد و در بصره در یک روز سیصد
صد هزار کس بقتل رسیده او را منبری بود در بلدهٔ وی که بروی بالای برآمد و عثمان و علی و معاویه و طلحه و زبیر و
عائشه را سب میکرد و نزدیکی از اینها ده زن سیدهٔ علویه می بود که از اینها خدمت خود میگرفت رئیس زنج در سنه
سبعین کشته شد نامش بهبود بود و دعوی میکرد که من بسوی کافهٔ خلق مرسل شده بودم لیکن رسالت را رد کردم و
بر مغیبات مطلع ام و واقع شد در زمن وی گرانی مفرط در حجاز و عراق و رسید یک کر از گندم در بغداد بیکصد و
پنجاه دینار و کر پیمانه ایست حمل شصت حمیر و بغال یا دوازده وسق و در ایام وی در نهر تبق شگافی پیدا شد و آب وی تا
کرخ رسید و هفت هزار خانه را هدم گردانید و در زمانه وی ظهور قرامطه در کوفه شد و در اشاعه گفته ایشان نوعی از ملاحده
اند و هم الباطنیه دعوی میکنند که نیست غسل از جنابت و خمر حلال ست و صوم در یکسال دو روز ست و در اذان
این جمله می افزایند محمد بن الحنفیة رسول الله و حج و قبله بسوی بیت المقدس ست و دیگر چیزها ازین قبیل و در سنه پانصد
و نود و شش هجری در مصر قحط بسیار افتاد چنانکه مردارها خوردند و آدمیان را غذا کردند و خوردن آدمی اشتهار و
انتشار گرفت و نوبت بکندن گورها و خوردن مردها رسید و بسیار شد موت از گرسنگی تا آنکه پای رونده در نظر او چنه
بیست یا قریب بموت نمی افتاد و همچنین حال اهل قری شد تا آنکه مسافر بر دیهها میگذشتند و هیچکس را نمی یافت که آتش تواند
افروخت و خانهها را کشاده و خانه داران را مرده می دید و راهها مزرعه سوق و لحم ها سفرهٔ طیور و سباع گشته و
اولاد و احرار بدراهم یسیره فروخته میشدند و این حال تا دو سال کامل بماند ابو شامه در ذیل گفته عادل کبیر درین
سال از مال خود در مدت یسیره قریب دو لک و بست هزار مرده را کفن دفن نموده و گفته اند ۳ لک از غربا و سگ و

مرده ها در مصر خورده شدند و از صغار و اطفال خلقی بسیار غذای شکم شدند تا آنکه پدر پسر را بریان کرده بخورد و در مردم
رواج گرفت تا آنکه برین کار انکاری بر آنها کرده نمیشد بعده نوبت تا آنجا رسید که در اکل یکدیگر حیله ها می انگیختند و هر که
و هر که بر دیگری قادر و مسلط میشد او را میخورد و پس اقربا ضعفا را ذبح کرده غذا میکردند و طبیبان مفقود شدند زیرا که
آنها را بحیله دیدن بیماران می طلبیدند و ذبح کرده نانخورش می نمودند انتهی و در سنه هفت صد و سیزده در دیار بکر و
موصل و اربل و ماردین و جزیره و میافارقین و غیرها غلاء عظیم پیدا شد و بلاد بسیار ویران گردید و اولاد را بفروختند
و موت در مردم افتاد و بسیار شد تا آنکه در جزیره ابن عمر پانزده هزار کس از گرسنگی جان دادند و از اولاد سه هزار کودک
فروخته شدند یک صبی بده درهم یا زیاده می ارزید و تتار آنها را خرید میکردند و اکثر اهل میافارقین هلاک شدند تا آنکه
در اسواق آنجا جز شش دکان هیچ نماند و قحط در موصل بیشتر از ماردین بود و آنقدر اولاد در بیع رفت که خانها از اهل
خانها خالی ماند و جیف و میتات غذا شد و پدر پسر را بده و از ده درهم بفروخت و گفت که در ختان وی پنجاه دینار صرف
کرده بودم و مشتریان اولاد مسلمانان را ننگ می گرفتند تا آنکه زن و دختر خود را نصرانیه میساخت و قرارت بنصرانیه میکرد
تا در وی رغبت کنند و اهل اربل تمام نبات و حشیش گیاه ها بخوردند بعده پوست درختان را و جیف را غذا کردند بعده موت
آمده باقی را فرو گرفت و خلقی کثیر از ثلج جان داد و ذکر ذلک البرزالی فی ذیل الروضتین و ذکرت هنا ملخصه و در سنه ۹۴۳ هجری
قریب شهر پزولی زلزله شد و کناره بحر اوقیانوس از ساحل قدیم دورتر رفت و از میان شق کوه جدیدی که ارتفاع آن چهار
صد ذراع بود و محیطش سه میل پدید آمد و در سنه ۱۵۳۱ع بلده سینط از ملک کاتریه زلزله حادث شد و زمین شق شده
آب برآمد و آن شهر غرق آب گردید و در سنه ۹۹۳ در حوالی شهر ناپولی آتشی از کوهی پدید آمد و کوه را پاره پاره کرد و
از صدمه آن قریب ۳ هزار کس زیر خاک پنهان شدند و در سنه ۱۰۰۹ هجری در شهر آرقیبه از بلاد پیرو زلزله آمد و زمین
بشگافت و سنگ ریزهای سوخته از آن جسته تا مسافت نود میل موجب ابتلای خلق گردید و آوازهای هولناک مسموع
شد و نیمروز آنقدر تاریکی در گرفت که مردم محتاج چراغ شدند و در سنه ۱۱۴۳ در جزیره میخائیل سه بار زلزله عظیم پدید آمد
و آن جزیره را در بحر اوقیانوس ته آب کرد و در سنه ۱۱۲۱ از کوه لیسو بیوس آنقدر آب گرم روان شد که قریه ها را غرق کرد و
هزارها کس جان دادند و در سنه ۱۱۴۳ شهر قشلاق از صدمه زلزله غرق آب شد و در سنه ۱۲۰۴ در جزیره صقلیه قریب قطانیه زلزله رو داد
که پنجاه و نه هزار و شصت کس در آن هلاک شدند و انهار عمیق پدید آمد و در سنه ۱۱۰۰ بوقوع زلزله در جزیره جاوا شانزده جبال
غرق شدند و در سنه ۱۲۲۳ بکناره بحر اوقیانوس آتشی از زمین پدید آمد و بعض بلاد و جبال را پاک بسوخت و در سنه ۱۱۵۵ در بلده
کالوعه از بلاد ملک پیرو زلزله حادث شد که موجهای عظیم از بحر برخاسته شهر را زیر خود گرفت و در سنه ۱۱۶۹ شهر
لزبون بزلزله ویران گردید و هم در سنه ۱۲۰۹ زلزله در شهر لیسو بیوس حادث شد و خرابی ها کرد و در سنه ۱۲۳۸ در ضلع شمالی
از اضلاع جاوه زلزله افتاد و از زمین شق شده آتش بیرون آمد و در سنه ۱۱۶۴ شهاب ثاقب در شهر منطاغیو افتاد و
و آواز او مثل رعد برآمد و در سنه ۱۲۴۳ شهاب ثاقب تا یک دقیقه نمودار شد و در سنه ۱۲۱۴ در بدخشان تا سه شب
وقت شام سرخی از جانب مشرق نمودار میشد و قریب صبح از نظر غائب میگشت و در سنه ۱۲۰۹ در مقام بهوپال گلوله آتشین

از جانب مغرب پرواز کرده بمشرق رفت و ازوی آوازی برآمد و تا هفت کروه بر یک حالت رفته غائب شد و درین نزدیکی
در سنه ۱۲۸۹ هجری قحطی در ایران بار افتاد و بهندوستان خبر رسید و امرای اینجا امداد گرسنگان آنجا کردند و درین سنه ۱۲۹۰ هجری در
ممالک شرقیه هند یعنی بنگاله قحط واقع است و حکام بتدبیر رفع وی مشغول اند و هنوز که ماه محرم سنه ۱۲۹۱ آغاز شده موجود است
و به دو هزار روپیه کلدار از ریاست بهوپال هم اعانت رفت حق تعالی بر بندگان خود رحم فرماید و دیگر اقطار را ازان محفوظ
دارد اللهم انا نعوذ بک من الجوع فانه بئس الضجیع و از انجمله است انقطاع طریق حج و رفع حجر اسود از کعبه مروی است از ابی
سعید رضی الله عنه که برپا نمیشود قیامت تا آنکه حج کرده نشود بیت الله رواه الحاکم و صححه والبزار و ابو یعلی و ابن حبان
و از ابن عمر است که برپا نمیشود قیامت تا آنکه برداشته شود رکن رواه السنجری در اشاعه گفته این هر دو خبر واقع شد
زیرا که در سنه ۳ صد و بست منقطع شد حج از بغداد تا بست و هفت سال بسبب فتنه قرامطه و در سنه ۳ صد و
پنجاه و نه حاجیان مصر از مکه رجوع کرده در وادی فرود آمدند سیلی آمد و همه ایشان را با خود برده در بحر افگند و در سنه پنجاه و
پنج بنو سلیم بر حاجیان مصر قطع طریق کردند و بست هزار شتر آن را با احمال و اثقال و امتعه که بران بود و بیش از
عصر بود و همه بردند و حجاج در بوادی فرو مانده اکثرشان هلاک گردیدند و در سنه شصت و ۳ بنو هلال و طائفه از
عرب بر حجاج خروج کرده خلق کثیر را از آنها کشتند و بقیه آنها از حج محروم ماندند و درین سال هیچکس را حج بیت الله میسر
نیامد سوای اهل مغرب عراق و در سنه هشتاد و چهار و ۳ صد حجاج عراق را اصیفر اعرابی در راه پیش آمد و منع کرد از
رفتن تا پس عود کردند بی حج و نیز دران سال اهل شام و اهل یمن حج نکردند صرف اهل مصر را دران سال حج نصیب شد و در سنه
۳ صد و نود و دو منفرد شدند مصریان بحج و حج نکرد احدی از اهل بغداد و بلاد مشرق بجهت فساد عرب همچنین در سنه
۳ صد و نود و ۳ و سنه نود و هفت تنها اهل مصر حج کردند و اهل عراق را میسر نیامد بسبب فساد طریق از دست
اعراب و در سنه چهار صد و هفت نیز اهل مصر منفرد شدند بحج و هیچکس جز ایشان حج نکرد و همچنین در سنه چهار صد و هشت
و سنه چهار صد و هفده هیچکس توفیق حج نیافت نه اهل مشرق و عراق و نه اهل مصر و نه غیر آن مگر گروهی از خراسان که براه
دیار رسیده حج گذاردند و فی سنه ۴۲۰ حج اهل مصر دون غیرهم و فی سنة احدی و عشرین تعطل الحج من العراق ایضا و قطع
علی حجاج مصر الطریق و اخذت الروم الکره و فی سنة ثلاث و عشرین تعطل الحج من العراق ایضا و فی سنة خمس و عشرین
لم یحج احد سوی اهل مصر و کذا فی سنة ست و عشرین و سنة ثمان و عشرین و فی سنة ثلاثین و اربعمائة تعطل الحج من الآفاق
بأسرها فلم یحج احد لا من مصر و لا من الشام و لا من العراق و لا من خراسان و فی سنة احدی و ثلاثین و التی تلیها تفرد
بالحج اهل مصر و کذا فی سنة ست و ثلاثین و سبع و ثلاثین و تسع و ثلاثین و ثلاث سنین بعدها و فی سنة خمس و اربعین و
ثلاث تلیها انفرد اهل مصر بالحج و فی سنة احدی و خمسین و سنتین بعدها انفرد اهل مصر بالحج و فی سنة ثمانین و اربعمائة و
سنتین بعدها انفرد المصریون بالحج ذکره السیوطی فی حسن المحاضره و حافظ ابن حجر در انباء الغمر در سنه ثالثه و رابعه و خامسه بعد
ثمانمائة ذکر کرده که درین سالها احدی از طریق شام حج نکرده و این بعد از آن بود که تیمور لنگ ملک شام را ته و بالا کرده
برباد داد و اما رفع حجر اسود پس در خلافت مقتدر اتفاق افتاد زیرا که وی حاجیان را همراه منصور دیلمی بسوی مکه معظمه

روانه ساخت پس روز ترویه ابوطاهر قرمطی دشمن خدا بر سر ایشان ریخت وحجاج را در عین مسجد حرام بقتل رسانید وکشتگان را
در چاه زمزم انداخت وسنگ سیاه را بدبوس بزد تا پاره ها ازان بشکست پس آنرا برکنده با خود برد ویازده روز در مکه ماند
وحجر نزد ایشان زیاده از بست سال ماند مردم پنجاه هزار دینار در عوض وی میدادند انکار کردند تا آنکه در خلافت مطیع در ۳۳۹
مسترد گردید وگویند چون او را بر شتر بار کرده بردند چهل شتر در زیر سنگ کور از مکه معظمه تا مقام هجر هلاک گردید وچون آنرا
بازگردانیدند شتری لاغر ناتوان او را برداشته آورد وفربه گردید محمد بن ربیع بن سلیمان گوید من در مکه بودم دران سال که
قرامطه آمدند مردی بالا رفت تا میزاب را برکند ومن میدیدم پس صبر از دل من برفت وگفتم یا رب ما احلمک ای رب بسیار
بردبار بوده تو پس بیفتاد وآنمرد بر دماغ خود ومرد قرمطی بالای منبر برآمد وگفت ع انا بالله وبالله انا یخلق الخلق وافنیهم انا
وبعدازان ابوطاهر قرمطی هیچ رستگاری نیافت تا آنکه تن او از جیچک پاره پاره شد محمد بن نافع خزاعی گوید تامل کردم حجر اسود
را در حالیکه مقلوع شده بود که سیاهی صرف در سر اوست وباقی همه سفید ست وطول وی بقدر عظم یک ذراع باشد وآمدها
بیت بتمامه وانقطاع حاج بالکلیه پس در آخر زمان باشد والعیاذ بالله وذکر آن در ابواب آینده خواهد آمد وآزانجمله استبعاد
مکه معظمه ست مروی ست که هرگاه حسین بن علی از مکه بسوی کوفه بیرون آمد مردم او را نصیحت کردند واز بیرون آمدن منع نمود
وی گفت پدر من مرا حدیث کرده ست که روزی حرمت مکه حلال گردانیده شود پس اگر کشته شوم من بیرون مکه دوست تر ست
مرا ازانکه کشته شوم اندرون وی الحدیث گویم این استباحت چند نوبت اتفاق افتاد یکی در زمانه یزید پلید کما سبق فی ذکره
دوم در زمن عبدالملک که حجاج را بر سر ابن الزبیر فرستاد و وی بقتل ابن الزبیر وهدم بیت پرداخت سوم در زمن ابوطاهر
قرمطی کما سبق فی ذکره چهارم چند مرتبه دیگر واقع شد وجمعی از اشراف ابنا حسن کشته شدند ونزدیک ست که باز در زمان جهدے
قبل خروج وی واقع شود وآخر کسیکه مکه را مباح گرداند ذوالسویقتین ست از حبشه و وی کعبه را هدم کند وسنگ سنگ او را
برکند وتفصیل این جا ونه خواهد آمد وآزانجمله ست کوفته شدن سرهای قوم بستاره وغیره از آسمان آنرا ابن عباس رضی الله عنه
آورده برپا نمیشود ساعت تا آنکه کوفته شوند سرهای اقوام بکواکب از آسمان بسبب استحلال ایشان عمل قوم لوط را رواه الدیلمی
ودر سنه پانصد ونود وسه کوکبی عظیم بر آسمان بشکست وآوازی هائل از شکستن وی مسموع شد که خانه ها وجاها در جنبش آمد
مردم استغاثه کردند وبدعا واستغفار باعلان پرداختند وگمان کردند که این از علامات قیامت ست ودر سنه دوصد وچهل
ویک ستاره ها در آسمان موج زدند ونجوم پراگنده گردیدند چنانکه ملخ منتشر میشود واین حال تمام شب ماند واینهم امری عجیب
بود که مثل آن معهود نبوده ودر سنه سه صد وبست وسه در خلافت راضی بالله در ذیقعده نجم ها بشکست تمام شب وجمعی
که مثل آن ندیده بودند وبعدازان بسیار شد که ستاره بشکست مروی ایکشت در سنه ۹۹۳ سنگ دراز بوزن شصت رطل در ملک
زین علیا بارید ودر سنه ۹۱۶ بمقام اتالی پاره های سنگ بطور ژاله بارید کلان تر ان بمقدار یکصد وبست رطل بود ودر سنه ۱۰۳۶
بارش سنگ بمقدار ۵۹ رطل شده این واقعه در کوه وزیبا اتفاق افتاد ودر کوپن هگن در سنه ۱۰۵۶ باران سرخ مثل خون بارید
وهمچنین باران در بلاد ... در سنه ۱۰۶۹ اتفاق افتاد ودر مقام ایرلند در سنه ۱۱۲۷ باران سرخ لعابدار بارید ودر سنه ۱۱۱۸ در مقام
سنگ بوزن ۷۲ رطل افتاد ودر سنه ۱۲۰۹ در قیس بوهی پاره های آتش یعنی اخگر بارید تا چهار روز کشید ودر سنه ۱۱۳۱ تا پانزده

ساعت در اوقیانوس مغربی ریگ بارید و در ملک فرانس سنه ۱۱۶۳ سنگهای کلان تا بست رطل افتاد و در بسبوناس و پولدن هم
بارش سنگ در سنه ۱۱۶۶ اتفاق افتاد و در سنه ۱۱۷۶ بمقام درونا و در سنه ۱۱۸۴ بمقام لی بین و در سنه ۱۲۰۳ بقلعه راق قواجی در سنه ۱۲۰۴ و بمقام
عجین و در سنه ۱۲۰۹ بمقام سینا و در سنه ۱۲۰۸ بمقام سازندیپ در سنه ۱۲۱۰ در پرتگال و در سنه ۱۲۱۲ در زیتون و در سنه ۱۲۱۲ بمقام دبلن ملک
فرنج و در سنه ۱۲۱۳ در بلده بنارس و در سنه ۱۲۱۸ در ملک فرانس و در سنه ۱۲۳۰ در شاه آباد هند و در سنه ۱۲۲۵ میان دوآبه هند و در سنه ۱۲۳۱ در
انگلستان و در سنه ۱۲۳۹ در مقام اله آباد سنگ باران شد و این حوادث همیشه روز افزون ست تا آنکه قیامت بیاید و همه چیز باخاک برابر
شود **فصل بست و سوم** و از انجمله ست ظهور ستاره دنباله دار از ابن عباس رضی الله عنه آمده که فرمود رسول خدا صلعم
ای مسلمان چون شد حج پادشاهان بطور تنزه و حج تونگران بطور تجارت و حج مساکین برای مسالت و حج قاریان از روی ریا
و سمعه پس منتظر دجال باشید و ستاره که او را دنباله باشد رواه ابن مردویه صاحب اشاعه گفته این ستاره چند بار
ظاهر شد و آخر ظهورش در سنه یکهزار و هفتاد و پنج در ماه جمادی الاولی بود و تا یکماه یا زیاده استاد و سیرش سریع تر از سیر
قمر بود انتهی گویم سیوطی در حسن المحاضره آورده که قال صاحب المرآة ان اهل النجوم یذکرون ان الکوکب الذنب طلع فی وقت قتل
قابیل هابیل و فی وقت الطوفان و فی وقت نار ابراهیم الخلیل و عند هلاک قوم عاد و ثمود و قوم صالح و عند ظهور موسی و هلاک
فرعون و فی غزوة بدر و عند قتل عثمان و عند قتل جماعة من الخلفاء منهم الرضی و المعتز و المهتدی و المقتدر قال و اذا رای الا حداث
عند ظهور هذا الکوکب الزلازل و الاهوال قلت یدل لذلک ما اخرجه الحاکم فی المستدرک و صححه من طریق ابن ابی ملیکه قال
غدوت علی ابن عباس فقال ما نمت البارحة قلت لم قال قالوا طلع الکوکب ذو الذنب فخشیت ان یکون الدجال قد طرق
انتهی در نگارستان آورده که در زمان متقی در سنه ۳۳۰ کوکبی ظاهر شد که ذنب داشت از مشرق تا مغرب گرفت و سیزده روز بماند و
از تاثیر وی یک جریب گندم بصد و بست مثقال طلا رسید انتهی همچنین در وقائع سنه یکهزار و بست و هشت هجری سال سیزدهم از جلوس
جهانگیر پادشاه مینویسد که نوزدهم ماه محرم پیش از طلوع صبح بسه گهری در کره هوا بخاری بشکل عمودی نمودار شد و هر شب
بیشتر از شب دیگر مرئی میگشت چون تمام نمود صورت حربه پیدا کرد که دو سر باریک و میان گنده خمدار مانند و بهره پشت
بجانب جنوب و روی بسوی شمال منجمان و اخترشناسان قدر قامت او را با صطرلاب معلوم نمودند که بست و چهار درجه
فلکی را باختلاف منظر مسایر ست و بحرکت فلک اعظم متحرک و حرکت خاصه نیز با حرکت فلک اعظم در دو ظاهر میشود چنانچه اول
در برج عقرب مرئی گشت در اندک مدت برج عقرب را گذاشته بمیزان رسید و حرکت عرضی در جهت جنوب نیز دارد و آنانکه
فن نجوم این قسم را حربه نوشته اند بعد از شانزده شب این علامت ظاهر شده بود در همان سمت ستاره مرئی گشت که سر
روشنی داشت و تا دو سه گز دمش درازی نمود و لیکن در طرف دم اصلا روشنی و درخشیدگی نبود از آثار این آنچه در
وسعت آباد مملکت هند پرتو ظهور افگنده وبا و طاعون ست که هرگز در هیچ زمانی از ازمنه ماضی نبود و نشان نمیداد هند و در
کتب معتبره اهل هند ثبت نگشته پیش از ظهور این سیاره بیکسال اثر وبا ظاهر شده و تا هشت سال کشید و نیز در میان
پادشاه و شاهزاده جوان بخت شاهجهان ابواب رنجش و فساد مفتوح گشت و هفت سال روزگار بترتیب سواد و فتنه و
آشوب اشتغال داشت چه خونها که ریخته نشد و چه جاها که خراب نگشت نورجهان بیگم زوجه جهانگیر پادشاه در ایام ظهور این

ستاره این بیت گفته ؎ ستاره ایست بدین طول سر برآورده ٭ فلک بشاطری شه کمر برآورده ٭ و در نصف آخر محرم
سنه ۱۱۳۶ بزمان محمد شاه پادشاه دهلی ستاره ذو ذنب در کواکب برج دلو نمودار شده قریب ده روز ظاهر ماند و بعد ازان
مخفی گشت و همدرین سال بپسر کلان پادشاه انتقال نمود و این ستاره در اکتوبر سنه ۱۷۲۳ء هم نمودار گشته بود و در سنه ۱۱۵۴ باز بزمان
محمد شاه بعد عید الاضحی ستاره ذو ذنب بمقدار یک گز از سمت الراس مائل بجنوب در برج جدی نمودار گشته هر روز مرئی میشد که
بطرف شمال میرود و قریب یکماه ماند و بعد ایام عاشورا معدوم شد و در شب جمعه بست و چهارم ذیقعده سنه ۱۱۵۶ هجری ستاره دو ذنبی اول
بقدر نیم گز درمیان آخر برج حوت و اول حمل مابین کوکب ة الفرس و جناح الفرس اول شب ظاهر شده تا ثلث شب می ماند و قریب بست
و دو روز همین قسم یکجا ماند و ازمیان هر دو کوکب ظاهر بطرف مغرب اندک مائل بجنوب میرفت و از شب جمعه پانزدهم ذیحجه ذنبش بقدر
یک نیزه مرئی میشد عین ستاره بسوی مغرب و ذنب بطرف مشرق بود و روشنی همیشه زیاده میشد و در آخر ذیحجه معدوم شد و در سال
یکهزار و دو صد و هفتاد و پنج هجری این کوکب میان شمال و مغرب تا نیمه ماه بازیاده مرئی شد و طلوع وی متصل غروب آفتاب می بود
و دم او درازی یک نیزه داشت و المعاش جسته جسته نزدیک هم بود گویا خطی از چند کواکب کشیده اند کاتب حروف نیز
آنرا در موضع کلیا کهیری از عمل بهوپال دیده و در زمان سلطان طغرل سلجوقی در ماه رجب سنه ۵۸۱ کواکب سبعه سیاره در درجه
سوم میزان که برج هوائی ست بر یک دقیقه قران کردند و این اول قرانیست که در مثلثه هوائی شده و صاحب جمیه یمینی که
دران وقت بوده میگوید که این قران در سنه اثنین شده و لفظ القیامه القیامه تاریخ آن یافتند اهل فرنگ گفته اند که این
قران شانزدهم ستمبر سنه ۱۱۸۶ عیسوی بود حینی که شمس در سی ام درجه سنبله آمده و دیگر سیاره ها در برج میزان و این مطابق ست با تاریخ
بست و نهم جمادی الثانی یا غره رجب سنه ۵۸۲ هجری منجمان ایران گفتند که درین سال بادی پیدا شود که عمارات را از بیخ برکند
و نیست و نابود سازد بقیاس آنکه در ایام حضرت نوح علیه السلام این سبع سیاره در سرطان که برج آبی ست جمع شده بودند
طوفان آمد اکنون که اجتماع در برج هوائی ست باد تند وزد و جهان را با خاک برابر کند لیکن باد چندان هم نوزید که دانه از
برگ کاهی جدا شود و نور چراغی را فرونشاند انوری شاعر درین باب بیشتر مبالغه داشت فرید کاتب در حق وی گفته ؎
گفت ست انوری که وزد بادهای سخت ٭ ویران شود عمارت و کهسار نیز سری ٭ در روز حکم او نوزیدست هیچ باد ٭ یا مرسل
الریاح تو دانی نه انوری ٭ لیکن محققان گفته اند که اگرچه باد نوزید لیکن همدران سال چنگیز خان متوجه ملک توران و
ایران شده عالمی را بباد فنا داد و چندین هزار مومن و مشرک را بکشت آنا بحساب تاریخ استیلای وی بعد از سی سال ازین
قران ست نه دران سال والله اعلم گویم صور مرئیه کواکب ذوات الاذناب بوجوه مختلف بوده بعض دنباله دراز و بعض ذو
ذوائب گویا گیسوی روشن فروهشته ست و ذنب بعض مثل خطوط شعاعی شمس و ذنب بعض مدور کروی الشکل و بعض را
دنباله کوچک بعض ذو الریح بعض ذو لحیه بعض ذو القرنین بعض باشکال دیگر و این اختلافات بنابر اختلاف منظر ست والا راس هر دو
ذنب فی نفسه مستدیر و کروی الشکل بوده و در تواریخ مختلفه از سنوات ماضیه بکثرت تمام ظاهر گشته تا آنکه مورخان گیتی
و زیج شناسان عالم رویت او را بقید سال عیسوی و سال هجریه و تعداد دوره و کیفیت حرکت شرقیه و غربیه و طول
و قصر زمانه طلوع و تعداد قطع بروج و مدارج او را نود و سه بار از ابتدای سنه ۱۳۷ عیسوی لغایت سنه ۱۸۳۵ء شمار کرده اند

وہمچنین معاینه او از ابتدای ۱۲۲۲ هجری لغایت ۱۲۴۲ هجری بود و یک بار بقید شهور عربی و انگریزی نشان داده و اخترشناسان
ظهور او قبل از سنین عیسویه بیست و دو بار بازمنه مختلفه از گاه آدم علیه السلام تا زمانه مسیح علیه السلام بیان کرده اند و تاثیرات
ظهور او برنگ مختلف در هر قرن و در هر زمانه نوشته و چون مقارن حدوث بعض حوادث عالم این ستاره را دیده اند نسبت
وی بستارهٔ مذکور کرده اند و آن حوادث را از تاثیر وی فهمیده چنانکه مذهب اهل تنجیم ست ورنه در شرع شریف هیچ حادثه
را ابدا من کوکبی از کواکب نبسته اند و اعتقاد اهل اسلام آنست که هرچه شده و میشود و گذشته و میگذرد بتقدیر عزیز علیم
ست نه بتاثیر کدام ستارهٔ عظیم کما سیاتی و بالله التوفیق ققف در روایت نعیم بن کعب آمده که طلوع میکند ستاره از مشرق
قبل خروج مهدی و می باشد او را دنباله روشن انتهی بنا علی هذا این طلوعات غالبا ورای آن طلوع باشد که متصل بخروج
مهدی علیه السلام اتفاق افتد مجدد الف ثانی رح در مکتوب شصت و هفتم از مجلد ثانی بخواجه شرف الدین حسین نوشته اند
که در خبر آمده ست در علامات حضرت مهدی که در جانب مشرق ستارهٔ طلوع کند که آنرا ذنب باشد این ستاره نیز او ست
یا مثل آن و این ستاره ذنب دار تواند بود که برای آن گویند که گفته اند سیر کواکب ثوابت از مغرب بمشرق ست پس روی آن
ستاره بسیر خود بجانب مشرق ست و پشت آن بجانب مشرق پس این درازی بیاض در پس پشت او ست که مناسب ذنب ست
و از مشرق که بجانب مغرب هر روز بلندی برآید سیر قسری او ست که مربوط فلک اعظم ست و عمود نورانی که پیش از ظهور این کوکب
ذنب دار طالع شده بود ظلمتی و کدورتی دران مفهوم نمیشد و غیر از خیر و برکت در نظر نمی در آمد اما ستارهٔ ذنب دار شائبهٔ کدورت
داشت لا بل النافع والضار هو الله سبحانه و تعالی و از ستون نورانی که بجانب مشرق حادث شده مکرر استفسار نموده بود
بدانید که در خبر آمده ست که چون پادشاه عباسی که از مقدمات ظهور حضرت مهدی موعود ست بخراسان برسد طلوع کند
در جانب مشرق قرن ذو السنین در حاشیه می نویسد یعنی عمود منور که دو سر داشته باشد و اول طلوع آن در وقت هلاک
قوم نوح بوده الحدیث این بیاض در جانب مشرق حادث شده بود اول بصورت عمود منور بود بعد ازان کجی پیدا کرد
شباهت بصورت قرن که شاخ ست حاصل نموده بود و نیز باین اعتبار فرموده باشند که هر دو طرف آن شاخ باریک
گشته بود که شباهت بدندان داشته پس هر دو طرف را دو سر اعتبار نموده آمد چنانچه نیزه که هر دو طرف آن باریک باشد
آنرا دو سر اعتبار کنند اخوی شیخ محمد طاهر بدخشی از جونپور آمده ست میگوید که این ستون نیز بجانب فوق دو سر داشته شبیه
بدو دندان که در میان آنها اندک فاصل بوده در صحرا تشخیص این معنی نموده باشند و جمعی دیگر نیز باین طور خبر دادند این طلوع
ورای آن طلوع ست که در وقت قدوم حضرت مهدی حادث خواهد شد زیرا که قدوم او علیه الرضوان بر سر مائة خواهد بود
و درین وقت از مائة بیست و هشت سال گذشته ست و در هیچ ستاره موت شخصی و حیات احدی ودیعت نفرموده
اند آنچه از کلام مجید مفهوم میشود اغراضی که بستاره تعلق دارد سه چیز ست فرموده و بالنجم هم یهتدون بستاره راه
می یابند در سفرهای بحر و بر و فرموده ولقد زینا السماء الدنیا بمصابیح یعنی آسمان دنیا را بستاره ها مزین ساخته ایم و فرموده
وجعلناها رجوما للشیاطین غرض سوم رجم شیاطین ست که مربوط بانها ست تا استراق سمع ننمایند ماده این هر سه
غرض هرچه گویند بثبوت نپیوسته و داخل اوهام و خیالات ست ان الظن لا یغنی من الحق شیئا اهل لقول ان بعض

الظن انتهی گویم اینکه مجدد درباره ستاره فرموده مطابق قول قتاده و دیگر سلف صالح است فی تیسیر الوصول الی جامع
الاصول عن قتادة قال خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زينة للسماء ورجوما للشياطين وعلامات يهتدى بها فمن تاول فيها غير
ذلك فقد اخطأ حظه واضاع نصيبه وتكلف ما لا يعنيه وما لا علم له به وما عجز عن علمه الانبياء والملائكة والله ما جعل الله في نجم حياة
احد ولا رزقه ولا موته انما يفترون على الله الكذب ويتعللون بالنجوم اخرجه البخاري استشهادا الى قوله ما لا علم له به واخرج باقيه
رزين انتهی بعده مجدد درج در همان مکتوب نوشته فرزند عزیز مکرر می نویسم که وقت توبه و انابت ست و هنگام تبتل و انقطاع
که زمان ورود فتنه ها ست نزدیک ست که در رنگ باران نیسان فتنه ها برخیزند و عالم را در گیرند معلوم شما شده باشد که در
روزها کفار دار الحرب یعنی اهل نگرکوت بر مسلمانان و بر بلاد اسلام چه ستمها نمودند و چه اهانت ها رسانیدند خذلهم الله سبحانه
این قسم گلهائی بد بو بمقتضای آخر زمان بسیار خواهد شگفت انتهی گویم مثل قصه کفار نگرکوت واقعه غدر هندوستان ست
که در سنه یکهزار و دو صد و هفتاد و سه هجری افواج نصارا از اطاعت حکام برگشت بوقوع آمده و از دست حکام بسبب
این ناکامان بد انجام آنچه بمسلمانان رسیده خاطران این جا وشنه تفصیل آن بچشم خود دیده و بگوش خود شنیده اند و غائبانرا
مطالعه تواریخ این فتنه که یکی از امور عظام ست و کتب مستقله در ان تالیف یافته کافی ست آنچه درین فتنه از تحریق و تغریق
و تقتیل و تصلیب و اجلاء اوطان و غارتگری و تاوان ستانی و حبس و ضرب و دیگر آزارها و ستمها بظهور آمده مثل آن مسموع نیست
جمعی مظلومانه و جمعی محاربانه شربت شهادت چشیدند و جمعی جان در کار حب دولت و جاه در باختند و جمعی با نصاری داد
موافقت و نصیحت دادند و شد آنچه شد ع هند این چنین مصیبت عظمی ندیده ست ❊ دیدیم داستان شهور و سنین هند
نیلی ست زین معامله پیراهن عرب ❊ وز خون گریه سرخ شده ست آستین هند ❊ و فقد صدق الله تعالی فیما قال فی کتابه لتبلون
فی اموالکم وانفسکم ولتسمعن من الذين اوتوا الكتاب من قبلكم ومن الذين اشركوا اذى كثيرا وان تصبروا وتتقوا فان ذلك من عزم
الامور و خدا را شکر ست که ما هم درین ابتلا آمدیم و جمله رخت و متاع خانه از ان مرد و زن بغارت نصرانیان دادیم اما موفق
شدیم بصبر و ترسیدیم بر جان و ایمان خود تا آنکه حق تعالی نجات داد از ان ورطه هلاک آن نقمت را محض بفضل خویش بنعمت
مبدل گردانید و بدست رحمت خود بعد آن زحمت و نقمت از حضیض ذلت باوج عزت و از مضیق فقر و فاقه بوسعت غنا
و دولت رسانید و زمام مصالح عباد ممالکے بدست انتظام او داد لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک ع ای خدا قربان
احسانت شوم ❊ این چه احسان ست قربانت شوم ❊ ختم الله لی بالحسنى واذاقني حلاوة رضوانه الاسنى

فصل بست و چهارم

و از انجمله ست کثرت موت از عوف بن مالک آمده که فرمود رسول خدا صلعم بشمار شش چیز پیش از ساعت موت من پس
فتح بیت المقدس پس کثرت موت چنانکه در گله گوسفندان می باشد الحدیث رواه البخاری و ابن ماجه والحاکم فی المستدرک
و این در زمانه عمر رضی الله در طاعون عمواس ع بعد زمانه شان در طاعون جارف واقع شده هم در طواعین و وفات که در
اقطار ارض رو داده سیوطی در کتاب ما رواه الواعون فی اخبار الطاعون ذکر کرده که طواعین واقعه در اسلام اینست از انجمله
جمله در تالیف خود در بیان طاعون گفته اول طاعونی که در اسلام واقع شده در عهد آنحضرت صلعم در سنه ششم از
هجرت در مداین معروف بطاعون شیرویه بست حکایت کرده این را سیوطی و نمیدانم که چه کس مرده و آن نا حکایت و

کنم گویم هیچکس از مسلمانان دران نمرده ابن عساکر در تاریخ دمشق از طریق حماد بن زید از ایوب روایت کرده که گفت محمد [illegible] هیچ
طاعون سخت‌تر ازست. طاعون طاعون اردجرد و طاعون عمواس و طاعون جارف و گفت مدائنی طواعین عظام که مشهور
اند در اسلام پنج هستند طاعون شیرویه در مدائن در عهد آنحضرت صلعم پستر طاعون عمواس پستر طاعون جارف پستر
طاعون فتیات پستر طاعون اشراف انتهی دوم طاعون عمواس نام موضعی ست در شام و بود در خلافت عمر بن خطاب سنه
سیزده یا هیجده و مرد دران از لشکر مسلمانان بست و پنج هزار کس و گفته اند سی هزار و وقوع وی دو بار شده زیرا که اول
در ملک شام بماه محرم و صفر واقع شده بعده مرفوع گشته باز عود کرد و خلقی کثیر فنا گشت و مکث وی دراز شد تا آنکه دلهای
مسلمانان ازان بترسید و درین سال اهل بصره را هم طاعون فرو گرفت دران هم بشر کثیر و جم غفیر مردند و در مرآة الزمان
گفته چون سنه هیجده شد جماعتی از مسلمانان در شام شراب نوشیدند ابو عبیده بحکم عمر ایشان را تازیانه زد و عمر فرمود که
درین سال حادثی حادث گردد پس این طاعون واقع شد هشام گفته این طاعون در شام بشامت همین شراب نوشی بوده و منجمله
مشاهیر صحابه که درین طاعون انتقال کردند ابو عبیده بن الجراح و معاذ بن جبل و شرحبیل بن حسنه و فضل بن عباس بن عم رسول خدا
صلعم و ابو مالک اشعری و یزید بن ابی سفیان برادر معاویه و حارث بن هشام برادر ابو جهل و ابو جندل و سهیل بن عمرو الدوی
ست و شعرا در باب این طاعون شعرها گفته اند از انجمله ست قول امرء القیس حنیش کندی ~ رب حرف مثل الهلال و بیضاء ؛
حصاة بالجرع من عمواس ؛ لقد لفوا الله غیر باغ علیهم ؛ ثم اضحوا فی غیر دار الناس ؛ فصیروا فیها لهم کما علم الله ؛ و کنا فی الموت
اهل تاس ؛ آورده ابو حذیفة البخاری فی کتاب المبتدا و ابن عساکر فی تاریخه و روایت کرده سیف بن عمر از شیوخ خود که
بیرون آمد حارث بن هشام در هفتاد کس از اهل خود بسوی مرتفع شام پس باز نگردیدند از انها مگر چهار کس خالد بن مهاجر در این
باب گفته ~ من سکن الشام بعد سربه ؛ والشام ان لم یبنا کارب ؛ افنی بنی ریطة فرسانهم ؛ عشرون لم یقصص لهم شارب ؛
من بنی اعمامهم مثلهم ؛ لمثل هذا یعجب العاجب ؛ طعنا و طاعونا منایاهم ؛ ذلک خط لنا الکاتب ؛ حافظ عماد الدین بن کثیر گفته
عمواس بلدة صغیرة است درمیان قدس و رمله اول طلوع طاعون آنجا بوده بعده در شام منتشر گردیده لهذا منسوب
بوی شده و بیهقی در دلائل النبوة در باب ما جاء فی اخبار النبی صلعم بالطاعون الذی وقع بالشام فی اصحابه فی عهد عمر
رضی الله عنه از عوف بن مالک اشجعی روایت کرده که گفت آمدم نزد رسول خدا صلعم در غزوه تبوک و وی در خیمه از چرم
بود پس فرمود ای عوف یاد گیر شش خصلت را پیش از ساعت یکی موت من پستر فتح بیت المقدس پستر کثرت موت که
ظاهر شود و شهید کند خدا تعالی بدان ذریت شما را و پاک سازد دران عملهای شما پستر استفاضه مال درمیان شما الحدیث
و اخراج کرده حاکم از عوف بن مالک که وی گفت در حق طاعون عمواس که فرموده آنحضرت صلعم بشمر شش چیز را و بروی
ساعت گفت واقع شد ازان شش چیز سه چیز یعنی موت وی صلعم و فتح بیت المقدس و طاعون و باقی ماند سه
چیز گفت معاذ برای آن مدتی هست باز واقع شد طاعون در کوفه سنه چهل و نه و گریختند از انجا مغیره بن شعبه و چون
طاعون مرتفع گردید رجوع کرد بکوفه و رسید او را طاعون و مرد در سنه پنجاه ذکره ابن کثیر فی تاریخه بعده واقع شد در
سنه پنجاه و سه و مرد دران زیاد ذکره فی مرآة الزمان و گفت ابن کثیر در سنه پنجاه و سه در رمضان وفات کرد زیاد بن

ابی سفیان در طاعون که گفته میشود او را زیاد بن ابیه و زیاد بن سمیه و سمیه یا در او ست و سبب آن آنست که زیاد بمعاویه نوشت که من
عراق را بدست شمال خود ضبط کردم و دست یمین من هنوز فارغ است و در اینجا تعریض کرد بحصول نیابت بر بلاد حجاز و چون
اهل حجاز اطلاع یافتند نزد عبد الله بن عمر آمده شکایتش کردند ابن عمر برخاست و رو بقبله شد و دست بدعا برداشت که بر زیاد بد دعا
کرد و مردم این میگفتند پس در عراق زخمی بدست زیاد رسید و خیلی تنگ دل شد پیش قاضی شریح در بریدن دست مجروح مشورت کرد
شریح گفت نزد من نباید ببرید زیرا که اگر در اجل فسحت نیست ملاقات کنی با خدا و اجزم باشی که دست تو مقطوع است از خوف لقای حق
و اگر زندگی هست در مردم بریده دست مالی و بآن اولاد تو عار کنند پس از این اندیشه باز ماند و گویند زیاد میگفت که طاعون
در یکی از شب خواب دیدم ابن ابی الدنیا از عبد الرحمن بن السائب انصاری روایت کرده که زیاد اهل کوفه را جمع کرد تا آنکه مسجد و رحبه
قصر از ایشان پر شد و غرض از این جمع عرض برائت بود بر ایشان از علی بن ابی طالب عبد الرحمن گوید من هم در آن مجمع بودم با
نفری چند از اصحاب خود که از انصار بودند و مردم در امری عظیم بودند پس چشم هم چیزی دراز گردن مانند شتر اهدب بدل که رو
آورد گفتم تو کیستی گفت منم نقاد ذو الرقبه مبعوث شده ام بسوی این قصر پس بیدار شدم و یاران خود را گفتم شما هم دیدید آنچه من دیدم
گفتند ما ندیدیم قصه را با ایشان بازگفتم و برآمد بر ما خارجی از قصر و گفت امیر شما را میگوید که برگردید زیرا که من از شما مشغول ام و دیدم
که طاعون او را در گرفته است بعده در بصره طاعون جارف واقع شده و مسمی شد بجارف زیرا که مردم را هلاک و ویران میکند از
زمین چنانکه سیل زمین را می کاود و برمیکند و معظم آن را فرا میگیرد و در سال وقوع آن اختلاف کرده اند بعضی سن اربع و ستین گفته
و به جزم ابن الجوزی فی المنتظم و بعضی سنه تسع و ستین در شوال گفته ابن کثیر گوید مشهور همین است ذکره الذهبی و غیره و گفته اند
سنه سبعین و قیل سنه ست و سبعین و قیل سنه ثمانین ابن کثیر گوید حکاه بن جریر عن الواقدی و در این طاعون از اولاد انس
بن مالک هشتاد و سه نفر وفات یافته و از اولاد ابوبکره چهل کس ابن کثیر گفته مدت بقای وی سه روز بود و در روز اول
از اهل بصره هفتاد هزار کس مردند و در روز دوم هفتاد و یکهزار و در روز سوم هفتاد و سه هزار و روز چهارم مردم صبح کردند در حالیکه
مرده بودند مگر اقل قلیل از احاد ناس تا آنکه میگویند که مادر امیر بصره هم در آن بگذشت و کسی میسر نیامد که جنازه او را برداشته برد
صاحب مرآة الزمان گوید مردند در این طاعون اهل شام مگر اندکی و حافظ ابو نعیم اصفهانی گفته حدیث کرد ما را عبد الله گفت
حدیث کرد ما را احمد بن عصام و گفت حدیث کرد مرا سعدی از مردی مکنی بابی النفیض که دریافته بود زمانه طاعون را گفت
میگشتیم در قبیله ها و دفن میکردیم موتی را و چون بسیار شدند مردگان نتوانستیم دفن کردن پس نوبت بآن رسید که در خانه
می درآمدیم و میدیدیم که همه اهل خانه مرده اند ناچار در دروازه را بند کرده برمیگشتیم گفت پس درآمدیم در خانه و جستجو کردیم در آن
و نیافتیم هیچ کس را که زنده باشد در آن خانه دیدیم پس برگردیدیم چون طاعون درگذشت در خانه های مسدود گردش کردیم و ابواب
مسدوده را بکشادیم در یکی از آنها که بعد تفتیش هم کسی را نیافته بودیم غلامی در میان خانه تر و تازه یافتیم گویا همین دم
از کنار مادرش جدا ساخته اند بر آن غلام استاده تعجب میکردیم که ناگاه از شگاف دیواری ماده سگی درآمد و بآن کودک
نزدیک شد کودک هم بسوی وی میل کرد و شیر وی مکیدن گرفت سعدی گوید من آن کودک را در مسجد بصره دیدم که مقبوض
بر لحیه خود دست ابن ابی الدنیا در کتاب الاعتبار گفته حدیث کرد ما را تمیمی بن عبد الله خثعمی از محمد بن سلام جمحی گفت عمر کرد

یحیی گوید واقع شد طاعون جارف در بصره و رفتند مردمان دران و عاجز گشتند از مردگان خود که تا کجا دفن کنند تا آنکه درندگان
در خانها می درآمدند و آنها را میخوردند و این در سن هفتاد و در ایام مصعب واقع شده و در یک یک روز هفتاد هفتاد هزار کس
می مردند دختری از بنی عجل باقی ماند دیگر همه اهل او بمردند وی آواز گرگ شنیده این ابیات بخواند ؎ الا ایها الذئب
المنادی بسحرة ٭ هلم ابینک الذی قد بدا لیا ٭ بدا لی انی قد نعیت و انی ٭ بقیة قوم اورثونی المباکیا ٭ و لا ضیر انی سوف اتبع
من مضی ٭ و یتبعنی من بعد من کان تالیا ٭ و گفت ابن ابی الدنیا حدیث کرد مرا فضیل بن جعفر و گفت حدیث کرد مرا ابن عجلی و
گفت حدیث کرد مرا محمد بن ابراهیم تیمی که فرود آمد قبیله از عرب رسید بایشان طاعون پس همه بمردند و دختری بیمار از ایشان
باقی ماند چون از مرض با فاقه آمد از پدر و مادر و خواهر خود پرسیدن گرفت بجوابش میگفتند که مردند پس دست های خود
برداشت و گفت ؎ و لو لا الاسی ما عشت فی الناس ساعة ٭ و لکن متی نادیت جاوبنی مثلی حافظ ابن حجر گفته که در سنه شصت
و شش در مصر طاعون افتاد و قیل سنه تسع و سبعین ذکره ابن جریر و غیره بعده در بصره طاعون واقع شد و این را طاعون فتیات
گویند در سنه سبع و ثمانین و وجه تسمیه اینست که درین طاعون زنان و مردان و دوشیزه های جوان بمردند ابن ابی الدنیا
در اعتبار گفته حدیث کرد مرا محمد بن علی بن غنام کلابی و گفت شنیدم حامد بن عمر بن جعفر نکراوی که گفت حدیث کرد مرا
پدر نکراوی از مادر خود که گفت بیرون آمدیم گریزنده از طاعون فتیات و فرود آمدیم نزدیک سنام پس آمد مردی از
عرب که با وی ده کس از پسران وی بودند وی هم قریب ما فرود آمد چند روز نگذشته بود که همه پسرانش بمردند وی تنها
بماند میان گورهای ایشان آمده می نشست و این ابیات میخواند و هر که آنرا می شنید بی اختیار میگریست ؎ اقول
اذا ذکرت العهد منهم ٭ برابیة تجاوزه سنام ٭ فلم ار مثلهم هلکوا جمیعا ٭ و لم یشغل بها العام عاما ٭ بعده طاعون اشراف در
واسط واقع شد و حجاج هم درانجا بود مردم گفتند در بلدی که حجاج باشد ضرورت طاعون چیست در یک شهر طاعون
و حجاج نخواهد بود و آنرا طاعون اشراف ازان نامیدند که دران اشراف مردم انتقال کردند بعده در شام طاعون افتاد
و دران ایوب بن الخلیفه و لیعهد سلیمن بن عبد الملک بمرد ابن ابی الدنیا در اعتبار از طریق عبد الله بن مبارک از
ابی کنانه آورده که گفت خبر داد مرا یزید بن المهلب که بار کردم دو مشک مشک از خراسان بسوی سلیمان بن عبد الملک
و رسیدم بر دروازه ایوب وی ولیعهد بود پس در آمدم بروی و دیدم که دیوارها و سقف های خانه وی گچ کرده سبز
رنگ بوده اند و غلامان و کنیزکان وی بزیور جواهر و زمرد و جامه سبز آراسته بودند و مشک را پیش وی نهادم و وی
بر سریر نشسته بود و در دم آنرا بغارت بردند چون بعد از یازده روز عود کردم ایوب جمیع مردم را که با وی دران خانه
بودند از طاعون مرده یافتم و نیز ابن ابی الدنیا از حاتم بن عطارد آورده که گفت حدیث کرد مرا ابو الابطال که فرستاده
شدم بسوی سلیمن بن عبد الملک با من شش انبان مشک بود و پس رسیدم بقصر ایوب بن سلیمان و در آمدم در خانه
که همه انچه درو بود از جامها و اسباب همه سفید بود بعده بخانه دیگر آمدم و آنرا با همه انچه درو بود زرد یافتم
بخانه دیگر رفتم و تمام آنخانه را سرخ دیدم همچنین خانه دیگر را سبز یافتم و همه انچه درین خانه ها بود هرگاه آنجا نزد بودم
ایوب را دیدم که بر تختی جلوه گر است کسانی که درین خانه بودند همه آن مشک که با من بود بغارت بردند بعده چون

پس از هفده روز بر خانهٔ ایوب گذر کردم خانه‌ها را ویران یافتم پرسیدم این چیست گفتند طاعون بایشان رسیده است
ابن ابی الدنیا گوید ایوب ولیعهد پدر خود بود و او را تربیت لائق خلافت کرده بود تا بعد از وی خلیفه باشد که ناگهان
طاعون در رسید و در حیات پدرش بمیرانید وفات وی در سنهٔ نود و هشت بوده حافظ ابن حجر گفته واقع شد طاعون عدی
بن ارطاة سنهٔ یکصد در شام گویم و این در خلافت عمر بن عبد العزیز بوده ابن سعد از ابن ارطاة بن منذر روایت کرده
که نفری چند نزد عمر بن عبد العزیز بودند او را میگفتند که در طعام حفاظت کند و نگاهبانان برگمارد تا کسی در شبی سمی
حمله آورده نکشد و میگفتند که از طاعون کناره گیرد زیرا که خلفای پیشین چنین میکردند عمر گفت آخر ایشان کجا رفتند مردم
چون درین امر بروی انکار کردند گفت بار خدایا اگر میدانی که من روزی جز از قیامت میترسم پس خوف مرا امن نهی و این
در وقتی گفت که در سنهٔ یکصد در شام طاعون واقع شده و محمد بن خلف معروف بوکیع در کتاب الغرر من الاخبار از ابی الزناد
آورده که گفت عبد الله بن حسن بودم من نزد یحیی بن عبد العزیز و واقع شد طاعون در شام گفت کوچ کن و برو که غنیمت
نگیرند اهل تو مثل جان تو و قضا کرد حوائج مرا و باز گردانید حافظ ابن حجر گفته و نیز واقع شد طاعون در شام در سنهٔ یکصد
و هفت، باز در سنهٔ پانزده و کذا فی تاریخ ابن کثیر و در مرآة الزمان ست واقع شد در سنهٔ شانزده طاعون شدید در
شام و عراق و عظیم‌تر بود در واسط ذکره ابن کثیر ایضاً بعده در بصره طاعون غراب واقع شده و این نام مردیست که
دران طاعون در سنهٔ یکصد و بیست و هفت وفات کرده بعد از ان هم در بصره طاعون مسلم بن قتیبه در ماه رجب و شعبان
و رمضان سنهٔ احدی و ثلثین و مائة واقع شده و در شوال خفتی پیدا کرده و در یک روز نوبت بهزار جنازه رسیده ابن
سعد گفته و درین طاعون بمرد اسحق بن سوید عدوی و فرقد بن یعقوب سبخی و ایوب سختیانی ابن سعد میگوید خبر داد مرا
علی بن عبد الله که حدیث کرد مرا سفیان و گفت شنیدم داؤد بن ابی هند را که میگفت رسید مرا طاعون و بیهوش
افتادم پس آمدند دو کس و من غمز کرد یکی زبان مرا و دیگری پای مرا و گفت چه می‌یابی دیگری گفت تسبیح و تکبیر و چیزی
از خطوط بسوی مسجد و چیزی از قرآن گفت و من دران روز قرآن یاد نگرفته بودم پس چون میرفتم بسوی حاجت میگفتم
ذکر کنم خدا را تا آنکه بیابم حاجت خود را پس تندرست شدم و توجه بقرآن کردم و آنرا بیاموختم در اشاعه گفته این همه طواعین
در دولت امویه بود بلکه بعضی از مورخان گفته اند که در زمانه بنو امیه گاهی طاعون از ملک شام منقطع نمیشد تا آنکه خلفا
آنها وقت کثرت از آبادی بصحراها رفتند و از ینجاست که هشام بن عبد الملک رصافه منزل خود گرفت بعده طاعون در
دولت عباسیه خفتی پیدا کرد تا آنکه بعضی از امراء عباسیه در شام در خطبه بطریق مفاخرت گفتند حمد میکنیم خدا را که
برداشت طاعون را از شما از روزیکه والی کرد ما را بعضی از مردم که جرأت داشتند بجوابش گفتند که الله تعالی عادل
تر است از انکه جمع کند شما را و طاعون را بر ما پس گشت او را ابن عساکر در تاریخ خود این حکایت کرده و نام امیر جعونه بن
حارث برده و نیز اصمعی آورده که منصور اعرابی را در شام دید و گفت حمد کن ای اعرابی خدا را که برداشت از تو
طاعون بسبب ولایت ما اهل بیت اعرابی گفت حق تعالی حنف دستور کیده ولایت شما و طاعون را بر ما جمع نکند بعده
در سنهٔ سی و چهار و دو صد و در سنهٔ چهل و شش در بغداد و در سنهٔ دو صد و بیست و یک در بصره طاعون افتاد

کذا ذکره الحافظ ابن حجر والمورخون قبله و فاصله میان این هر دو طاعون هفتاد و پنج سال بود و درین مدت ولادت و
وفات امام شافعی بوده پس وی رضی الله عنه طاعون ندیده و در حیات وی طاعون واقع نشده ازینجا معلوم شد که
قول وی نذیه هم برای وبا نافع تر از بنفشه مراد بدان طاعون نیست زیرا که وبا غیر طاعون است پستر واقع شد طاعون
در سنهٔ دو صد و چهل و نه هجری در عراق و در سنهٔ دو صد و هشت در اذربیجان و بردعه و دران هشتاد پسر محمد بن
ابی السلاج انتقال کردند ذکره صاحب مرآة الزمان و در سنهٔ دو صد و نود و نه در زمین فارس و در سنهٔ سی و یک در
بغداد و در سنهٔ سه صد و بست و چهار در اصبهان و در سنهٔ چهل و شش در عراق و مرگ مفاجات دران بسیار بود
تا آنکه قاضی برای حکم از خانه بیرون آمدن خواست و جامه پوشیدن گرفت که ناگهان بمرد و یک موزه در پا بود و دیگر

در دست صاحب اشاعه گوید در کتاب نشوان المحاضره دیده‌ام که تنوخی گفته موت مفاجات مر مردم را در هر حال واقع شده
بعضی از ایشان در نماز مردند و بعضی در اکل و بعضی در مشی و بعضی در جامع مسجد و بعضی در حمام همچنین در جمیع احوال مرگ
ناگهان بمردم رسیده است مگر در یک حالت که خطبه باشد زیرا که منقول نشده که خطیبی در حالت خطبه بمرگ ناگهان مرده
باشد بر منبر در ترجمه عینی گفته در سنهٔ احدی و اربعمائة در نیساپور چنان قحط شد که قریب صد هزار پیر و جوان از حسرت نان جان دادند انتهی بعده
واقع شد طاعون در سنهٔ چهار صد و شش در بصره و در سنهٔ چهار صد و بست و سه در بلاد هندوستان و عجم و بلاد جبل تا بغداد ممتد شد و مردم
بسیار دران بلاد فنا رفتند و مانندان دیده نشده و درهمین سال در بلدهٔ موصل چهار هزار طفل بمرض چیچک در گذشت بعده واقع شد در شیراز در سنهٔ
بست و پنج و رسید تا بصره و بغداد و در سنهٔ چهار صد و سی و نه در موصل و جزیره و بغداد تا آنکه جمعه را چهار صد کس گذاردند بعد از آنکه چهار صد هزار
کس میگذاردند پستر واقع شد در سنهٔ چهل و هشت بمصر و شام و بغداد بعده در عجم در سنهٔ چهل و نه بعده بمصر در سنهٔ
چهار صد و پنجاه و پنج و تا ده ماه قیام کرد بعده بدمشق در سنهٔ شصت و نه و از پنج لک مردم سه هزار و پانصد کس باقی
ماندند بعده در عراق واقع شد در سنهٔ چهار صد و هفتاد و هشت و در حجاز و یمن در سنهٔ پانصد و دو و در سنهٔ تسع
و ستین و خمسمائة در اوان جلوس تابک ملک فارس قحط و غلا بمرتبه رسید که جنس غذا همچو عنقا نایاب شد و گوشت بغیر از بدن
آدمی جائی دیگر نبود و در سنهٔ هفت صد و چهل و نه چنان طاعون افتاد که نظیر آن در دنیا معهود نیست تمام روی
زمین را شرقاً و غرباً فرو گرفت تا آنکه در مکهٔ معظمه هم داخل شد و در حیوانات هم افتاد و مقامهٔ ابن الوردی درین باب
مشهور است ابن ابی حجله گفته درین طاعون تقریباً نصف عالم یا اکثر بمرد و در قاهره هر روز زیاده بر بست هزار کس
می مردند بعده در دمشق و قاهره در سنهٔ هفتصد و شصت و چهار واقع شد باز در سنهٔ احدی و سبعین در دمشق پستر
در سنهٔ هشتاد و یک در قاهره پستر در سنهٔ نود و یک پستر در سنهٔ هشت صد و سیزده پستر در سنهٔ نوزده بعده
در سنهٔ بست و یک بعده در سال آینده بعده در سنهٔ هشتصد و سی و سه و آن واسع تر این همه طاعونها بود
و واقع نشد در مصر بعد طاعون سنهٔ هفت صد و چهل و نه طاعونی نظیر آن بعده در سنهٔ چهل و یک در مصر طاعون خفیف
واقع شده که در یکروز زیاده از هزار کس می مردند بعده در سنهٔ چهل و نه در ذی الحجه واقع شد و تا ربیع الاول سنهٔ
پنجاه باستاد بعده در سنهٔ پنجاه و سه چنان افتاد که هر روز پنج هزار کس می مردند پستر در سنهٔ شصت و چهار در مصر

وشام وبا افتاد وسبعین در سنه هفتاد و سه مکرر در مصر وشام آمد وهم در سنه هشت صد وهشتاد و یک تجدد در روم وبا افتاد
در سنه هشت صد و نود و نه و داخل شد در حلب در شروع سال نود و هفت و رسید بمصر در ماه ربیع الآخر از سال مذکور
و تا در هندوستان عمل نصاری شده طاعونهای بسیار واقع شده و میشود تا آنکه چند سال نمیگذرد الا در ناحیه از نواحی
و قطری از اقطار بلاد شرقیه و جنوبیه و غیرهما طاعون موجود است قلیل یا کثیر و در جواب استفتائی که از طاعون و وبا بوده
تحقیق این هر دو لفظ لغة و شرعا کرده ایم و حکم فرار و عدم فرار از آن بیان نموده ایم این فتوی در آخر رساله افادة الشیوخ
طبع شده آنجا باید دید **خاتمة الباب** در بیان بعض حوادث ملت اسلامیه از اول هجرت تا زمانه حال ـ سیوطی در حسن المحاضرة
گفته وفی سنة اربع وثلاثین من الهجرة ظهر رجل یقال له عبد الله بن سبا کان یهودیا فاظهر الاسلام وصار الی مصر فاوحی الی
طائفة من الناس کلاما اخترعه من عند نفسه مضمونه انه یقول للرجل الیس قد ثبت ان عیسی بن مریم سیعود الی هذه الدنیا فیقول
الرجل بلی فیقول له رسول الله صلعم افضل منه فما ینکر ان یعود الی هذه الدنیا وهو اشرف من عیسی ثم یقول وقد کان اوصی الی
علی بن ابیطالب فمحمد خاتم الانبیاء وعلی خاتم الاوصیاء ثم یقول فهو احق بالامر من عثمان وعثمان معتد فی ولایته ما لیس له فانکروا
علیه فافتتن به بشر کثیر من اهل مصر وکان ذلک مبدء تالبهم علی عثمان وفی سنة ۶۶ وقع الطاعون بمصر وفی سنة کان الوباء بها قاله
الذهبی وفی سنة ۷۰ کان الطاعون بالفسطاط ومات فیه عبد العزیز بن مروان امیر مصر وفی سنة ۱۶۲ انتثرت الکواکب من اول
اللیل الی الصباح فخاف الناس ذکره صاحب المرآة وفی سنة ۱۸۰ کان بمصر زلزلة شدیدة سقطت منها راس منارة الاسکندریة
وفی سنة ۲۳۳ ظهر فی السماء شیء مستطیل دقیق الطرفین عریض الوسط من ناحیة المغرب الی عشاء الآخرة ثم ظهر خمس لیال ولیس بعضه
کوکب لا کوکب له ذنب ثم نقص قاله فی المرآة وفی سنة ۲۴۳ زلزلت الارض ورجمت السویدا قریة بناحیة مصر من السماء ووزن
حجر من الحجارة فکان عشرة ارطال وفی سنة ۲۴۴ اتفق عید الاضحی وعید الفطر للیهود وشعانین النصاری فی یوم واحد قال ابن کثیر
وهذا عجیب غریب قال فی المرآة لم یتفق فی الاسلام مثل ذلک وفی سنة ۲۴۵ زلزلت مصر وسمع بتنیس ضجة دائمة طویلة مات
منها خلق کثیر وفی سنة ۲۶۸ قال ابن جریر اتفق ان رمضان کان یوم الاحد وکان الاحد الثانی الشعانین والاحد الثالث الفصح
والاحد الرابع النیروز والاحد الخامس انسلاخ الشهر وفی سنة ۲۶۹ فی المحرم کسفت الشمس وخسف القمر واجتماعهما فی شهر نادر قاله
فی المرآة وفی سنة ۲۷۰ قال ابن الجوزی طلع نجم ذو جمة ثم صارت الجمة ذوابة وفیها غار نیل مصر فلم یبق منه شیء ولم یعهد مثله
فغلت الاسعار بسبب ذلک فی ایام احمد بن طولون تناقطت النجوم فراعه ذلک وفی سنة ۲۸۴ ظهر بمصر ظلمة شدیدة وحمرة
فی الافق حتی جعل الرجل ینظر الی وجه صاحبه فیراه احمر اللون جدا وکذلک الجدران فمکثوا کذلک من العصر الی اللیل فخرجوا
الی الصحراء یدعون الله ویتضرعون الیه حتی کشف عنهم حکاه ابن کثیر وفی سنة ۲۹۹ ظهر ثلاث کواکب مذنبة احدها فی رمضان
واثنان فی ذی القعدة تبقی ایاما ثم تضمحل حکاه ابن الجوزی وفیها استخرج من کنز بمصر خمسمائة الف دینار من غیر موانع ووجد
فی هذا الکنز ضلع انسان طوله اربعة عشر شبرا وعرضه شبر فبعث به الی الخلیفة المقتدر واهدی معه من مصر تیس له ضرع
یحلب لبنا حکاه الصولی وابن کثیر وصاحب المرآة وفی سنة ۳۰۰ انقض کوکب عظیم وتقطع ثلاث قطع وسمع بعد انقضاضه
صوت رعد شدید هائل من غیر غیم وفی سنة ۳۰۱ ظهر کوکب له ذنب طوله ذراعان وذلک فی برج السنبلة وفیها اهدی نائب

مصر الى الخليفة المقتدر وغلا مايعمل لسانه الى طرف انفه حكاه فى المرآة وابن كثير وفى سنة ٣١٣ فى آخر المحرم انقض كوكب من ناحية
الجنوب الى الشمال قبل مغيب الشمس فاضاءت الدنيا منه وسمع له صوت كصوت الرعد الشديد وفى سنة ٣٣٠ ظهر كوكب ذنب
راسه الى المغرب وذنبه الى المشرق وكان عظيما جدا وذنبه منتشر وبقى ثلاثة عشر يوما الى ان اضمحل وفى سنة ٣٤٤ زلزلت مصر
زلزلة صعبة هدمت البيوت ودامت ثلاث ساعات وفزع الناس الى الله بالدعاء وفى سنة ٣٤٩ رجع حجيج مصر من مكة فنزلوا
واديا فجاءهم سيل فاخذهم كلهم فالقاهم فى البحر عن آخرهم وفى ايام كافور الاخشيدى كثرت الزلازل بمصر فاقامت ستة اشهر
فانشد محمد بن القاسم قصيدة منها ما زلزلت مصر من سوء يراد بها لكنها رقصت من عدله فرحا وفى سنة ٣٥٩ انقض كوكب
فى ذى الحجة فاضاءت الدنيا حتى بقى له شعاع كالشمس ثم سمع له صوت كالرعد وفى سنة ٣٦٠ سار رجل من مصر الى بغداد وله
قرنان فقطعهما وكواهما وكانا يضربان عليه حكاه صاحب المرآة وفى سنة ٣٩٢ انقض كوكب ضاء كضوء القمر ليلة البدر ومضى ضياؤه
وبقى جرمه يتموج نحو ذراعين فى ذراع برأى العين وتشقق بعد ساعة وفى سنة ٤٠٢ قال ابن الجوزى انقض كوكب من المشرق
الى المغرب غلب ضوؤه على ضوء القمر وتقطع قطعا وبقى ساعة طويلة وفى سنة ٤١٤ ورد الخبر بتشعيث الركن اليمانى من المسجد الحرام
وبسقوط جدار بين قبر النبى صلعم وبسقوط القبة الكبيرة على صخرة بيت المقدس قال ابن كثير فكان ذلك من اغرب الاتفاقات
واعجبها وفى سنة ٤٢٥ كثرت الزلازل بمصر وفيها انقض كوكب عظيم وسمع له صوت مثل الرعد وضوء مثل المشاعل ويقال ان
السماء انفرجت عند انقضاضه حكاه فى المرآة وفى سنة احدى واربعين واربعمائة فى ذى الحجة ارتفعت سحابة سوداء
ليلا فزادت على ظلمة الليل وظهر فى جوانب السماء كالنار المضيئة فانزعج الناس لذلك واخذوا فى الدعاء والتضرع فانكشفت
بعد ساعة وفى سنة ٤٤٤ قال فى المرآة عم الوباء والقحط مصر والشام وبغداد والدنيا وانقطع ماء النيل وانفقت غربية وفيها
ظهر وقت السحر نجم له ذوابة بيضاء طولها فى رأى العين نحو عشرة اذرع فى نحو ذراع ولبث على هذه الحال الى شهر ثم اضمحل وفيها لاح فى
السماء فى الليل ضوء عظيم كالبرق يلمع فى موضعين احدهما ابيض والآخر احمر الى ثلث الليل وكبر الناس وهللوا حكاه فى المرآة وفى سنة ٤٥٣
كسفت الشمس كسوفا عظيما جميع القرص ومكثت اربع ساعات حتى بدت النجوم واوت الطيور الى اوكارها لشدة الظلمة وفى سنة ٤٥٥
وقع بمصر وباء شديد كان يخرج منها فى كل يوم الف جنازة وفى سنة ٤٥٨ ظهر كوكب كبير له ذوابة عرضها نحو ثلاثة اذرع وطولها اذرع
كثيرة وبقى الى اواخر الشهر ثم ظهر كوكب آخر عند غروب الشمس قد استدار نوره عليه كالقمر فارتاع الناس وانزعجوا فلما اعتم الليل رمى ذوائبه
نحو الجنوب واقام الى ايام وذهب وفى سنة ٤٥٧ كان ابتداء الغلاء العظيم بمصر الذى لم يسمع بمثله فى الدهور من عهد يوسف الصديق
واشتد القحط والوباء سبع سنين متوالية بحيث اكلوا الجيف والميتات وافنيت الدواب وبيع الكلب بخمسة دنانير والهر بثلاثة
دنانير ولم يبق للخليفة بمصر سوى ثلاثة افراس بعد العدد الكثير ونزل الوزير يوما عن بغلته فغفل الغلام عنها لضعفه من الجوع
فاخذها ثلاثة نفر فذبحوها واكلوها فاخذوا فصلبوا فاصبحوا وقد اكلهم الناس لم يبق الا عظامهم وظهر على رجل يقتل الصبيان والنساء
ويبيع لحومهم ويدفن رؤسهم واطرافهم فقتل وبيعت البيضة بدينار وبلغ الاردب القمح مائة دينار ثم عدم اصلا حتى حكى فى المرآة
ان امرأة خرجت من القاهرة ومعها مد جوهر فقالت من ياخذه بمد قمح فلم يلتفت اليها احد وفى سنة ٤٦٣ زلزلت مصر حتى هدمت
احدى زوايا جامع عمرو وفى سنة ٤٦٥ اشتد الغلاء والوباء بمصر حتى ان اهل البيت كانوا يموتون فى ليلة وحتى ان امرأة اكلت

رغيفا بالف دينار باعت عروضا لها قيمتها الف دينار واشترت بها حملة قمح وحملها الحمال على ظهره فنهبه الناس فنهبت المرأة مع
الناس فصح لها رغيف واحد وكان السودان يقفون في الازقة يصطادون النساء بالكلاليب فيأكلون لحومهن واجتازت
امرأة بزقاق القناديل فعلقها السودان بالكلاليب وقطعوا من عجزها قطعة وقعدوا ياكلونها وغفلوا عنها فخرجت من الدار
واستغاثت فجاء الوالي وكبس الدار فاخرج منها الوفا من القتلى وفي سنة ٤٩١ حدثت بمصر ظلمة عظيمة غشيت ابصار الناس حتى
لم يبق احد يعرف اين يتوجه وفي سنة ٥١٥ هبت ريح سوداء بمصر فاستمرت ثلثة ايام فاهلكت خلقا كثيرا من الناس والدواب والانعام
قال ابن كثير وفي سنة ٥٨٣ قال ابن الاثير في الكامل كان اول يوم منها يوم السبت وكان يوم النيروز وذلك اول سنة الفرس و
اتفق انه اول سنة الروم ايضا وفيه نزلت الشمس برج الحمل وكذلك كان القمر في برج الحمل ايضا قال وهذا شيء يبعد وقوع مثله
في سنة ٥٩٣ اتى عارض فيه ظلمات متكاثفة وبروق خاطفة ورياح عاصفة فقوي اهويتها واشتد هبوبها فتدافعت لها اعنة
مطلقات وارتفعت لها صواعق مصعقات فرجفت لها الجدران واصطفقت وتلاقت على بعدها واعتنقت وثار بين السماء
والارض عجاج فقيل لعل هذه على هذه انطبقت ولا تحسب الا ان جهنم قد سال منها واد وعدا منها عاد وزاد عصف الرياح الى
ان انطفات سرج النجوم ومزقت اديم السماء ومحت ما فوقه من الرقوم فكنا كما قال الله تعالى يجعلون اصابعهم في اذانهم من
الصواعق وكما قلنا ويردون ايديهم على اعينهم من البوارق لا عاصم من الخطف للابصار ولا ملجأ من الخطب الا معاقل الاستغفار
وفر الناس نساء ورجالا واطفالا ونفروا من دورهم خفافا وثقالا لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا فاعتصموا بالمساجد
الجامعة واذعنوا للنازلة باعناق خاضعة ووجوه عانية ونفوس عن الاهل والمال سالية ينظرون من طرف خفي ويتوقعون
اي خطب جلي قد انقطعت من الحياة علقهم وعميت عن النجاة طرقهم ووقعت الفكرة فيما هم عليه قادمون وقاموا الى صلاتهم
ووددوا ان لو كانوا من الذين هم عليها دائمون الى ان اذن الله في الركود واسعف الهاجدين بالهجود واصبح كل يسلم
على رفيقه ويهنيه بسلامة طريقه ويرى انه قد بعث بعد النفخة وافاق بعد الصيحة والصرخة وان الله قد رد له الكرة وادبه
بعد ان كان ياخذه على الغرة ووردت الاخبار بانها كسرت المراكب في البحار والاشجار في القفار واتلفت خلقا كثيرا من السفار
ومنهم من فر فلم ينفعه فرار وفي سنة ٥٩٦ قال الذهبي اشتد الغلاء وعدمت الاقوات ووقع البلاء وعظم الخطب الى ان آل بهم الامر
الى اكل الآدميين الموتى وفي سنة ٥٩٧ كان الجوع والموت المفرط بالديار المصرية وجرت امور تتجاوز الوصف ودام ذلك الى
نصف العام الآتي فلو قال القائل مات ثلاثة ارباع اهل الاقليم لما ابعد والذي دخل تحت قلم الحشرية في مدة اثنين وعشرين
شهرا مائة الف واحد وعشرون الفا بالقاهرة وهذا نزر في جنب ما هلك بمصر والحواضر وفي البيوت والطرقات ولم يدفن
وكله نزر في جنب ما هلك بالاقليم قال صاحب المرآة وفيها كان هبوط النيل ولم يعهد ذلك في الاسلام الا مرة واحدة في
دولة الفاطميين ولم يبق منه الا شيء يسير واشتد الغلاء والوباء بمصر وكان فيها زلزلة هائلة من الصعيد هدمت بنيان مصر
فمات تحت الهدم خلق كثير وفي سنة ٥٩٩ ماجت النجوم في السماء شرقا وغربا وتطايرت كالجراد المنتشر يمينا وشمالا ودام
ذلك الى الفجر وانزعج الخلق وضجوا بالدعاء ولم يعهد مثل ذلك الا في عام المبعث وفي سنة ٦٠٠ كانت زلزلة عظيمة بديار مصر قاله
ابن الاثير وصاحب المرآة ثم كانت في سنة ٦٠٨ وهدمت دورا كثيرة ومات خلق تحت الهدم وفي سنة ٦١٥ كان غلاء شديد بمصر قاله

ابن كثير وفي سنة ٦٣٢ كان الوباء العظيم بمصر وفي سنة ٦٤٣ كان الغلاء بها وقاسى اهلها شدائد وفي سنة ٦٥٧ صليت صلوة العيد يوم الفطر
بعد العصر قال ابن كثير وهذا اتفاق غريب وفي سنة ٦٥٨ حصلت بمصر زلزلة عظيمة جدا وفي سنة ٦٦١ جهز الملك الظاهر بيبرس اخشابا و
آلات كثيرة لعمارة المسجد النبوي بعد حريقه فطيف بها بالديار المصرية فرحا بها وتعظيما لشأنها ثم ساروا بها الى المدينة وفي سنة ٦٦٢
كان بها غلاء عظيم وفيها ولد ميت له راسان واربعة اعين واربعة ايدي واربعة ارجل وفي سنة ٦٦٣ وقع بها حريق عظيم وفي
سنة ٦٦٧ حج السلطان فاحسن الى اهل الحرمين وغسل الكعبة بماء الورد بيده وفيها هبت ريح شديدة بديار مصر غرقت مائتي
مركب في النيل وهلك فيها خلق كثير ووقع مطر شديد جدا واصابت الثمار صعقة اهلكتها حكاه ابن كثير وفي سنة ٦٦٧ قال قطب الدين
ولدت زرافة بقلعة الجبل وارضعت من بقرة قال وهذا شيء لم يعهد مثله وفي سادس عشر شوال سنة ٦٧٥ قال ابن كثير طيف
بالمحمل وبكسوة الكعبة المشرفة بالقاهرة وكان يوما مشهودا قلت كان هذا مبدء ذلك واستمر ذلك كل عام الى الآن وفي سنة ٦٧٩
يوم عرفة وقع برد كبار بمصر اتلف كثيرا من الغلال ووقعت صاعقة بالاسكندرية واخرى تحت الجبل الاحمر على حجر فاحرقته
فاخذ ذلك الحجر وسبك فخرج منه من الحديد اواقي بالرطل المصري وفي سنة ٦٨٠ ترتبت جزيرة كبيرة ببحر النيل تجاه قرية بولاق
وفي سنة ٦٩١ وقع حريق عظيم بقلعة الجبل اتلف شيئا كثيرا من الذخائر والنفائس والكتب وفي سنة ٦٩٣ قال ابن المتوج كانت زلزلة
بديار مصر وفي سنة ٦٩٥ وقع بها قحط شديد ووباء مفرط حتى اكلوا الجيف وفي سنة ٦٩٨ ظهر كوكب له ذوابة وفي سنة ٧٠٢ كانت الزلزلة العظمى
بمصر وكان تاثيرها بالاسكندرية اعظم من غيرها وطلع البحر الى نصف البلد واخذ الجمال والرجال وغرقت المراكب وسقطت دور لا تحصى
وهلك تحت الردم خلق كثير قال البرزالي في تاريخه وفيها ظهرت دابة عجيبة الخلقة من بحر النيل الى ارض المنوفية وصفتها
لونها لون الجاموس بلا شعر واذناها كآذان الجمل وعيناها وفرجها مثل الناقة يغطي فرجها ذنبها طوله شبر ونصف طرفه
كذنب السمك ورقبتها مثل غلظ المسند المحشو تبنا وفمها وشفتاها مثل الكربال ولها اربعة انياب اثنان من فوق واثنان
من اسفل طولها دون الشبر وعرض اصبعين وفي فمها ثمانية واربعون ضرسا وسنا مثل بيادق الشطرنج وطول يديها
من باطنها الى الارض شبران ونصف ومن ركبتها الى حافرها مثل بطن الثعبان اصفر مجعد ودور حافرها مثل السكرجة باربعة
اظافير مثل اظافير الجمل وعرض ظهرها مقدار ذراعين ونصف وطولها من فمها الى ذنبها خمسة عشر قدما وفي بطنها ثلاثة كروش
ولحمها احمر وزفرته مثل السمك وطعمه كلحم الجمل وغلظ جلدها اربع اصابع ما تعمل فيه السيوف وحمل جلدها على خمسة اجمال في
مقدار ساعة من ثقله على جمل بعد جمل واحضروه الى القلعة بين يدي السلطان وحشوه تبنا واقاموه بين يديه وفي سنة ٧٠٣
ظهر في معدن الزمرد قطعة زنتها مائة وخمسة وسبعون مثقالا فاخفاها الضامن ثم حملها الى بعض الملوك فدفع له فيها
الفا وعشرين الف درهم فابى ان يبيعها بذلك فاخذها الملك منه غصبا وبعث بها الى السلطان فمات الضامن غما وفي سنة ٧٢١
كان بالقاهرة حريق كبير متتابع خارج عن الوصف ودام اياما في اماكن وفي سنة ٧٤٩ كان الطاعون العام بمصر وغيرها وفي سنة ٧٥٥
هبت ريح من جهة المغرب امتدت من مصر الى الشام في يوم وليلة فغرقت ببولاق نحو ثلثمائة مركب واقتلعت اشجارا كثيرة
وفي سنة ٧٦١ وقع الوباء بمصر وفي سنة ٧٦٤ كان الطاعون بها وفي سنة ٧٦٥ وقع الفناء في البقر فهلك منها شيء كثير وفي سنة ٧٦٩
وقع الوباء بالديار المصرية وفي سنة ٧٧٣ وقعت صاعقة على الفاكهة فاحرقت منها شيئا كثيرا واستمر الحريق اياما وفي سنة ٧٧٥ حدث

زلزلة لطيفة فيها ابتدئت قراءة البخاري في رمضان بالقلعة وفي ۸۷۶ه احضر والى الاشمونين الى الامير سنجك بنتا عمرها خمس عشر
سنة تذكر انها لم تزل بنتا الى هذه الغاية فاستد الفرج وظهر لها ذكر وانثيان واختلفت فشاهدناها وسموها محمدا ولهذه القضية
نظير ذكرها ابن كثير في تاريخه قال الحافظ ابن حجر ووقع في عصرنا نظير ذلك في سنة ۸۴۲ه وفي ۸۷۸ه خسف الشمس والقمر جميعا في شعبان
وفي ۸۸۰ه ظهر كوكب ذو ذوابة وبقي مدة يرى في اول النهار من ناحية الشمال وفي ۸۹۳ه كان ابتداء الطاعون بالقاهرة وفيها
امطرت السماء مطرا عظيما وفيها ظهر نجم له ذوابة قدر رمحين من جهة القبلة وفي ۸۹۴ه وقع الغلاء بمصر وفي ۸۸۷ه زلزلت المصر
القاهرة زلزلة لطيفة وفيها وقع الغلاء بمصر وفي ۸۸۸ه زلزلت الارض زلزلة لطيفة وفي ۹۰۰ه اصاب الحاج في رجوعهم سيل عظيم
اهلك خلقا كثيرا وفيها وقع الطاعون بالقاهرة وفي ۹۰۲ه ظهر كوكب كبير بذوابة طول رمحين وفي ۹۰۴ه وقع الوباء في البقر حتى كاد
اقليم مصر ان يفنى منها وفي ۹۰۵ه هبت ريح شديدة بالقاهرة حتى اتفق الشيوخ على انهم لم يسمعوا بمثلها وفي ۸۰۱ه ذكر اهل الهيئة انه يقع
في اول يوم منها زلزلة وشاع ذلك في الناس فلم يقع شيء من ذلك وفي رجب ۸۰۱ه ظهر كوكب قبل الثريا له ذوابة ظاهرة النور جدا
فاستمر يطلع ويغيب ونوره قوي يرى مع ضوء القمر حتى يرى بالنهار فاوّله بعضهم بظهور ملك الشيخ المحمودي وفي ۸۱۰ه وقع طاعون بالديار
المصرية وكذا في ۸۱۶ه وفي ۸۱۸ه كان الطاعون بالقاهرة وكذا في ۸۱۹ه وكثر الوباء بالصعيد والوجه البحري وفيها امر الملك المؤيد
الخطباء اذا وصلوا الى الدعاء اليه في الخطبة ان يهبطوا من المنبر درجة ليكون اسم الله ورسوله في مكان اعلى من المكان الذي يذكر
فيه السلطان فصنع ذلك الحافظ ابن حجر بالجامع الازهر وابن النقاش بجامع ابن طولون قال ابن حجر وكان مقصد السلطان في
ذلك جميلا وفي ۸۲۰ه امسك نصراني زنا بامرأة مسلمة فاعترفا فحكم برجمهما فرجما خارج باب الشعرية واحرق النصراني ودفنت
المرأة وفي ۸۳۲ه فشا الطاعون بالديار المصرية وفي ۸۲۵ه زلزلت القاهرة زلزلة لطيفة وفي ۸۳۱ه وقع بدمياط حريق عظيم
حتى احترق قدر ثلثها وهلك من الناس والدواب شيء كثير وفي ۸۳۳ه كان الطاعون العظيم بالديار المصرية وكذا في ۸۴۱ه البحرية انتهى
ملخصا **قف** این بیان حوادث زمانهٔ اسلام ست تا سنهٔ هشتصد و چند سال هجری و بعد این سنه ازین قسم حوادث
دیگر از زلازل و رجف و صواعق و امطار شدیده و ریاح عاصفه و کواکب نجوم ساطعه ذوات اذناب و ذوات ذوائب و تولد
حیوانات عجیب الخلقة تا این تاریخ که سنهٔ ۱۲۹۰ هجری باشد بسیار بوده ست در هر سرزمین از هفت اقلیم و کائنات ارض و سما از همیشه
در وقوع ست و کثرت وی از امارات قرب ساعت کبری ست و بعض اهل تواریخ برای ازمنهٔ حوادث عظیمه و وقائع هائله قرانات
کواکب را میزان تصحیح قرار داده اند لهذا وقائع عظیمهٔ هر قرن را درینجا بر سبیل اجمال تا قرن حال بیان کرده میشود اگرچه بعضے
ازان پیشتر مذکور شده باشد خصوصا حوادث اقلیم هند که مولد محرر سطور ست لاسیما حال قرن حاضر پس میگوییم ——

قران اعظم اول در هند جنگ مهابهارت و در دوارکا قتل قوم سری کشن و غرق چین از شدت باران دوازده سال
و خرابی سلطنت جمشید بدست ضحاک و بنای دمشق در سنهٔ دو صد و ضرب سکه در شام در چهار صد و چهل و جلوس النجه خان
در تاتار در ۵۴۴ه **قران اعظم دوم اوسط اول** در ۹۶۱ طوفان نوح واقع شد و ازین سنه تا هفت سال در ختا
امساک مطر شده در هند بقصبهٔ گیا بوده نام شخصے پیدا شد و مذهبی جدید بنیاد نهاده و در شام ابراهیم علیه السلام مبعوث
شده و در ۱۰۹۰ تعمیر خانهٔ خدا و خرابی سدوم و در ۱۰۹۱ ذبح اسمٰعیل علیه السلام و جلوس فریدون در ایران ۱۱۹۸ رود

قران اوسط دوم در سنه ۱۲۱ واقع شد و درهمین سال در مغوستان اغورخان پادشاه شد و بنای اورسلم یعنی بیت
المقدس بفرمان سلم در سنه ۱۱۱ و خرابی انوقیا و بیوطیا از طوفان در سنه ۱۴۰ و قتل تاریان و مغول و ایغوریان بر دست نوذر
در سی و هفت و قتل ایرج در قرآن و ولادت هارون و موسی علیهما السلام در نود و دو و پنج قران اوسط سوم
خروج بنی اسرائیل از مصر در سنه ۷۵ و خلافت یوشع در سنه ۸۱۵ و بعثت یونس در سی و نه غرق ولایت سسلی و مدینة الحکماء با بعض
بلاد دیگر در هفتاد و یک قران اوسط چهارم غرق سموترک با بعض بنادر از طوفان بحر اسود در سنه ۱۶۹۳ و اتمام دولت
اولاد جد شتر هندی در سنه ۳۶ و تسلط افراسیاب بر ایران در سنه ۸۱۷ و بنای بلدهٔ لولو در کشمیر بامر راجه دیوکشن در سنه ۹۰۰
و بعثت داود علیه السلام در سنه ۹۱۱ قران اعظم سوم و اوسط اول در سنه ۱۹۲۱ بعثت سلیمان علیه السلام در پنجاه
و یک و بعثت شمعیا پیغمبر و تفریق سلطنت بنی اسرائیل در سنه ۲۰۳۴ و ظهور شاکمونی در ختا در سنه ۲۰۶۷ و مسخ راجه دلنواز کشمیری
بصورت مار در هشتاد و هفت و جلوس ایلخان و تاتار در صد و شصت اوسط دوم انجام مغول بر دست افراسیاب
در سنه ۳۰ ظهور لکرس واضع شریعت یونان در بیست و هشت بعثت اشعیا بعهد حزقیا در شصت و چهار اتمام دولت اولاد
بشتر واد در هند در نود و سه ظهور کیخسرو و همایون در نود و سه اتمام دولت کاینستهان از او چین در سنه ۲۳۰ جلوس گراینوس اول پین سلاطین مقدونیا
در سنه ۲۵ جلوس انیاس قیصر در اطالیه در سی بنای مدینه کبری در چهل و هشت جلوس بخت نصر در پنجاه و هفت خرابی بیت المقدس هفتاد و پنج اوسط سوم ظهور
و هجی نام مردی با یراق از آتش قربان مهاباه و اتمام دولت اجگان ملتب ده و چین در چهار صد و نه ولادت تالی
شانک لاوکون در ختا در سنه ۱۲ بنای هیکل بامر کیکوس والی بابل در سنه ۳۰ و سنه ۳ ظهور لنگ انگ در ختا در هفتاد و نه
جلوس گشتاسپ پادشاه ایران در نود و یک ظهور زردشت در پانصد و سی آغاز دولت کطیطران روم در نود و
یک و ولادت اوکون فوزی دراز قد در ختا در سنه ۵ ظهور ثولون در یونان در سنه ۶ اوسط چهارم اتمام دولت
راجه هرباه والی دهلی در سنه ۱۶ مصالحهٔ یونانیان در سی و هفت تصرف فیلقس پدر اسکندر بر یونان در سی و هشت ظهور
ششنکر اچارج محی مذهب قدیم هنود و غلبه براهمه بر بوده ملتان در چهل اتمام دولت قبطیان مصر در پنجاه جلوس اسکندر
در هفتاد و هفت فتح بابل بر دست اسکندر در نود و دو و قتل دارا در نود و سه فتح سند و اتمام دولت قوم
جاده در نود و شش وفات اسکندر و آغاز طوائف الملوک در پارس و روم و تسلط بطالسه در مصر در سنه ۹ اتمام کطیطران
روم و آغاز سنه اسکندری از سنه ۳۵ قران اعظم چهارم و اوسط اول در سنه ۲۰۹ واقع شد آغاز دولت اشکانیان
در ایران در سنه ۱۵۰ تسلط راجه بکرماجیت الی چین هند و بنای صد درا و چین نهان سال جدید در سنه ۲۴۳ و تسلط جولیوس قیصر بر ملک فرانس در
سنه ۱۵۲ و تسلط اغسطوس بر شام در سنه ۵۶ و مسخ بنی اسرائیل بصورت بوزنه در سنه ۶ و ولادت یحیی و عیسی علیهما السلام در سنه ۱۱
اوسط دوم اتمام بطالسه مصر بر ملکه قلوبطرا در سنه ۱ خروج راجه شالباهن و وضع شاکه در سنه ۱۶۹ خسف بر فلا نیو
و بنبیا در سنه ۹۹ آغاز دولت ساسانیان یعنی جلوس اردشیر بابکان در سنه ۳۲۹ اوسط سوم ادعای مانی مصور
نبوت در سنه ۶۶ اتمام دولت راجه او شور از بنگاله در سنه ۷۶ بنای استنبول در سنه ۳۳ جلوس راجه بهوج در سنه ۲۹ جلوس
بهرام گور در سنه ۹۵ جلوس قباد در سنه ۵۵ ظهور مزدک و ایجاد مذهب بد در سنه ۶۵ اوسط چهارم اتمام قیاصرهٔ روم

وآغاز قیاصرهٔ یونان در سنه ۴۱۰ جلوس نوشیروان در سنه ۵۳۱ جلوس یلدوزخان وآغاز دولت مغول در سنه ۵۲۱ ولادت
رسول خدا صلعم در سنه ۵۶۹ جلوس خسرو پرویز در ایران در سنه ۵۸۳ اتمام دولت جوگیان وجلوس راجه تلوک چند بر تخت دہلی
در سنه ۵۹۵ تسلط قوم کات بر ملک اسپین در سنه ۶۲۵ جلوس یزدگرد و وفات رسول خدا صلعم در عرب در سنه ۶۱۹ وفات ابوبکر صدیق
رضی اللہ عنہ وخلافت عمر در سنه ۲۲ آغاز تسلط اسلام در ایران در سنه ۲۳ بنای کوفه در سنه ۲۴ آغاز اسلام در مصر در سنه ۲۷
ودر اندلس در سنه ۳۵ وفات عمر وخلافت عثمان رضی اللہ عنہما در سنه ۳۱ وفات یزدگرد در سنه ۳۶ وفات عثمان وخلافت علی
کرم اللہ وجہہ در سنه ۴۳ خلافت امام حسن در سنه ۴۷ واز ہمین سال دولت بنو امیہ آغاز شد رفتن معاویہ بحج وزلزلہ مدینہ وقبر
شریف در سنه ۵۵ واقعہ کربلا در سنه ۶۱ رفتن حجاج بن یوسف ورمی احجار منجنیق بر کعبہ وغارت مدینہ مبارکہ وظہور طاعون در بصرہ
در سنه ۸۱ انقطاع حکومت اولاد راجہ تلوک چند وآغاز دولت ہریم عابد در سنه ۸۵ **قران اعظم پنجم و اوسط اول** در سنه
سه ہزار وہشتصد وچہل یک طوفان وہزار وچہار صد وہشتاد وشش بخت نصر وہزار وپنجاہ ویک اسکندریہ وہفتصد ونود
ہفت بکرماجیت وہفتصد وچہل ویک مسیحی وشش صد وشصت ودو شالباہن ویکصد وبست ہجری ویکصد ونہ یزدگردی اتفاق افتاد
وازینجا وقائع ہند را بقید سمت وقائع عرب پارس را بقید سنه ہجری وحوادث فرنگستان را بقید سنه عیسوی نوشته میشود
انجام دولت ہریم در دہلی در سمت ۸۰۱ جلوس لوریخان در سنه ہفتم قران عطا عمر بن عبد العزیز فدک بنی فاطمه در سنه یکصد و
یک اتمام بنی امیه وآغاز دولت عباسیه وواقعه ماه نخشب بعمل عطا ابن مقنع در سنه ۱۲۹ آغاز تسلط طولونیه بر مصر در سنه ۱۴۰ جلوس ہارون
در سنه ۱۶۹ وجلوس مامون در سنه ۱۹۷ جلوس اگرلیمان بر تخت جرمن در سنه ۸۰۰ع وفتح فرنس در دوم آن ودر سنه ۲۱۲ھ طایران برمثل چرغ
در جو آسمان بر بغداد پدید آمده روی فلک را پوشیدند وتسلط طولونیه بر شام در سنه ۲۵۴ بارش احجار ده ده رطل بر سیوا
مصر وزلزله ری وجورجان وطبرستان وقم وقاشان در سنه ۲۴۲ھ قتل منصور در سنه ۳۰۹ وبردن قرامطه حجر اسود را در سنه
و بارش احجار یک یک رطل در بغداد در سنه ۳۴۵ زلزله عظیم ری وخسف طالقان در سنه ۳۴۶ **اوسط دوم** اتمام دولت پیتہان
بنگاله از دہلی در سمت یک ہزار وچہل طوائف الملوک فرنس در سنه ۹۸۷ع انجام دولت اسلام وجلوس ہنری برکنندی سلطنت
اسپین در سنه ۱۰۵۰ع اتمام اخشیدیان شام در سنه ۳۹۹ وفات حکیم فارابی در سنه ۳۹۴ فتح تہانیسر بر دست محمود غزنوی وتخریب مندر
سوم جاب در سنه ۴۰۲ بارش سنگ در افریقیه در سنه ۴۱۱ بارش ژاله بقدر بیضه در عراق وفتح کرات وہدم معبد چہل ہزار ساله بر دست
محمود در سنه ۴۱۶ سقوط شہاب ثاقب عظیم تا سحر یک شب بغداد در سنه ۴۲۵ زلزله بلاد افریقیه وتبریز وخسف قیروان ونزول صاعقه
ویافتن آہن از مصب آن آغاز تاریخ جلالی در سنه ۴۷۱ ہجری و سنه ۴۴۸ یزدجردی اتمام سلطنت راجگان کوہستان سوالک از
دہلی در سمت یکہزار ویکصد وہشتاد وپنج مسند نشینی راجه پتہی راج وقران شش ستاره سوای زحل غرق حجاج در سنه ۴۸۹
ظہور قبور مطہرہ حضرت ابراہیم ویعقوب واسحق در سنه ۵۱۳ ظہور عقارب طایره در بغداد در سنه ۵۲۴ بارش مار احمر در یمن وشہادت
سالار مسعود وامارخندق حول قبر نبوی صلعم در سنه ۵۵۵ قران سبعه سیاره در برج میزان وولادت چنگیز خان در سنه ۵۶۹ آغاز
دانشمندیه در شام در سنه ۵۸۰ بارش تگرگ ہفت رطل در عراق سنه ۵۹۴ آغاز اسلام در بنگاله در سمت ہزار ودویست وسیزده
اوسط سوم جلوس بکس در سنه ۶۰۶ وید ان سنه ۶۱۱ع غلبه ہلاکو خان بر ایران در سنه ۶۲۶ ہجری ظہور آتش در خارج مدینه منوره

در سنه بنای رصد مراغه در سنه ظهور ذو ذنب در سنه ۶۴۳ حادثهٔ ریح و بارش ژاله یکصد و پنجاه درم در بصره و بارش احجار سفید
در احمد آباد و ایران در سنه ۶۸۵ آغاز دولت عثمانیه در مقدونیا در سنه ۶۹۶ قحط و وبای ایران در سنه ۶۹۸ بارش تگرگ در بغداد بصورت
حیات و عقارب طیور و سباع و رجال و حرق مسجد نبوی صلعم در سنه آغاز خراج نصفی و مصادره بامر خلجیان در هند در سنه
آغاز دولت بهمنیه در دکن در سنه بنای دولت آباد در سنه ۷۳۲ یافتن استخوان آدمی بسیار طویل و حجری از زیر زمین در سنه ۷۶۳
آغاز قرامانیه در شام در سنه ۷۶۶ انجام دولت چنگیزیه و آغاز طوائف الملوک در ایران در سنه ۷۳۶ آغاز اقبال امیر تیمور در سنه
جلوس مرغرات پادشاه سویدن در سنه ۱۳۸۹ء آغاز فوالقدریه در شام در سنه ۷۸۷ تسلط سومر بر ملک ترک و ناروی سویدن در سنه ۱۳۹۷
و وصول تیمور در شام در سنه ۸۰۵ اتمام دولت چنگیزیه از ختا در سنه ۸۳۱ **اوسط چهارم** آغاز دولت سلاطین روس و جلوس
یوان سوم در سنه ۱۴۶۳ء اتمام تیموریه و آغاز صفویه در ایران در سنه ۹۰۶ وصول بابر پادشاه در هند در سنه ده زلزله یکجا به هند در سنه
جلوس کرشنین بر تخت سلطنت ترک در سنه ۱۵۱۲ء قتل یوسف پادشاه شکری بر دست سلطان محمد عثمانی و داخل شدن آن ملک
در استنبول در سنه جلوس همایون در هند در سنه ۹۳۷ اتمام سلطنت بهمنیه در دکن و تقسیم آن به پنج سلطان در سنه ۹۴۰ عزیمت همایون
با ایران در سنه جلوس اکبر اکفر در سنه ۹۶۳ آغاز سنه فصلی از سنه ۹۶۱ هجری مطابق سمت یکهزار و ششصد و سی و نه تسلط سلاطین
عثمانیه روم بر مصر و انجام عباسیه در سنه ۹۹ جلوس جهانگیر پادشاه در سنه ۱۰۱۴ و بای عام در سنه ۱۰۲۵ ظهور عمود هوائی و ذو ذنب و طاعون
در سنه ۱۰۲۷ نزول صاعقه و یافتن آهن قابل سلاح از مصب آن در سنه جلوس شاهجهان در سنه ۱۰۳۷ قحط دکن و وفات ممتاز محل
اسیری فرنگیان هوگلی در سنه واقعه امر سنگه در سنه ۱۰۵۶ اتمام عمارت شاهجهان آباد در سنه ۵۸ و مسجد جامع در سنه ۱۰۶۰ جلوس عالمگیر در سنه ۱۰۶۹
آغاز خروج پیشوایان دکن و قحط در سنه تسلط منخائل پادشاه روس بر ملک پولند در سنه ۱۶۶۹ء آغاز وبای هفت ساله در سنه ۹۹
مسند نشینی فرانسس ثانی در جرمن در سنه ۱۱۰۷ **قران اعظم ششم و اوسط و اصغر اول** در سنه چهار هزار و هشت صد
و دو طوفان و سنه دو هزار و چهار صد و چهل و هفت بخت نصر و دو هزار و دوازده اسکندری و هزار و هفتصد و پنجاه و هشت
هزار و هفتصد و عیسوی و هزار و شش صد و بست و سه شاکه و هزار و صد و سیزده هجری و هزار و شصت و نه یزدگردی و ششصد و بست و سه جلالی
و هزار و صد و سه فصلی واقع شد جلوس بهادر شاه در هند در سنه ۱۱۱۸ قتل اعظم شاه و تیغ بهادر و آغاز دولت سکهان در سنه ۱۹ جلوس عظیم الشان و
جهاندار شاه در سنه ۲۴ جلوس فرخ سیر در سنه ۲۵ عروج مرهٹه در سنه ۲۹ جلوس محمد شاه و آغاز رصد دهلی و جینگر و بنارس و انجام سادات بارهه و زلزله عظیم
در سنه ۲۱ **قران اصغر دوم** ظهور ذو ذنب و آغاز فساد پیشوایان در سنه ۳۶ اتمام دولت صفویه از ایران و تسلط پیشوایان
بر ۳ صوبهٔ دکن در سنه ۳۸ وصول نادر شاه در سنه خسف هرقلانیوم و پلیپا بار دیگر در سنه ۳۶ جلوس الادس بر تخت سویدن
در سنه ۷۹۵ **قران اصغر سوم** تسلط کهوسله بر بنگاله و تقرر چهارم در سنه ۵۵ اسیری علی محمد خان رئیس کهیر و ولادت شاه
عبد العزیز دهلوی در سنه ۵۹ وفات محمد شاه و قمر الدین خان و راجه جی سنگه و جلوس احمد شاه و وزارت منصور علیخان و
جانشینی الیشری سنگه و قتل نادر شاه و طوائف الملوک در ایران و آمدن احمد شاه و مراجعت از لاهور در سنه ۱۱۶۱ جلوس
کریم خان زند بر سریر شیراز در سنه ۶۶ جلوس عالمگیر ثانی در سنه ۶۸ قتل متهرا و دهلی و به در رفتن کشمیر و لاهور از هند در سنه ۶۹
آغاز دولت انگریز و تسلط بر مرشد آباد و قتل سراج الدوله در سنه و قتل عالمگیر ثانی و آمدن احمد شاه نوبت چهارم و نوبت

جهنکو و عماد الملک و جلوس شاه عالم و هزیمت انگریزان و رام نراین و تسلط مرهتی سیندیه بر دهلی در سنه ۱۱۷۳ قران اصغر چهارم
افتادن حمق بر بیرن و مصالحهٔ انگریزان با شاه و مصالحه میان پیشوا و نظام الملک در سنه ۱۱۷۴ آمدن احمد شاه مرتبهٔ پنجم و هزیمت
عالیجاه از انگریزان و تسلط ایشان بر عظیم آباد در سنه ۷۶ و فات شاه ولی الله محدث دهلوی در سنه ۷۶ و مصالحهٔ انگریزان با شجاع
الدوله و حیدر نایک در سنه ۸۰ و قحط و وبا در سنه ۸۲ و قتل چارلس پادشاه اسپین بر دست بوناپارطی در سنه ۸۸ و فات شجاع الدوله
و نول سنگه و ... بهرت پور و جلوس آصف الدوله و رنجیت سنگه و قتل مختار الدوله و تسلط نصاری تا بنارس
در سنه ۸۹ و فات کریم خان والی ایران و معاهدهٔ نصاری با سیندیه در سنه ۹۳ واقعهٔ چیت سنگه راجهٔ بنارس در سنه ۹۴
قران اصغر پنجم زلزلهٔ عظیم و بارش سنگ در هند در سنه ۹۸ واقعهٔ غلام قادر در سنه ۱۲۰۳ جلوس محمد خان قجر در ایران در سنه ۱۲۰۶ جلوس
دولت رام سیندیه در سنه ۹ قحط مشهور هند در سنه ۱۰ ظهور ذو ذنب و فات آصف الدوله و جلوس یمین الدوله در سنه ۱۲۱۳ سلطنت
بوناپارطی در فرانس در سنه ۱۲۵ مرگ پادشاه پلند در سنه ۱۸ ظهور دو ذنب سنه ۱۲ هجری جلوس دکاهنگ در حبشا در سنه ۱۵
قران اصغر ششم تقسیم ملک میان یمین الدوله و انگریزان و ظهور ذو ذنب سنه ۱۶ هجری تفویض ناصر جنگ ملک فرخ آباد
بنصاری و زلزلهٔ عظیم و فتح اکبر آباد بر دست انگریزان و وقوع زلزله در سنه ۱۹ ظهور ذو ذنب بصورت کناس کلان قریب بنات
النعش در سنه ۲۶ جلوس غازی الدین حیدر در سنه ۲۹ استیصال بوناپارت در سنه ۱۵ فتح پونه و کهوسله در سنه ۳۳ قران اصغر هفتم
جلوس ... دولت رام سیندیه بجای شوهر در سنه ۳۲ جلوس نصیر الدین حیدر در سنه ۴۳ ولادت محرر سطور در سنه ۱۲۴۸ جلوس جنکوجی
پسر دولت رام در سنه ۵۱ جلوس محمد علی شاه در اوده در سنه ۵۳ و همدرین سال والد ماجد محرر سطور بجوار رحمت الهی انتقال فرمودند
مات بخیر تاریخ وفات ایشان ست و فات اکبر پادشاه قلعه نشین دهلی و ولیم چهارم پادشاه لندن و سلطان محمود پادشاه روم
و جلوس بهادر شاه و ملکه وکتوریا و سلطان عبد المجید خان در سنه ۵۵ مرگ رنجیت سنگه و جلوس کهرک سنگه و فتح کابل
و قندهار بر دست انگریزان در سنه ۵۵ مرگ کهرک سنگه و نونهال سنگه و جلوس شیر سنگه در سنه ۵۶ قران اصغر هشتم در سنه
یکهزار و دو صد و پنجاه و شش هجری و یکهزار و هشت صد و چهل سمت آغاز شد نکاح اول محرر سطور در سنه ۶۶ و ولادت
ولد اول نور الحسن طال عمره و زاد علمه در سنه ۶۸ و ولادت ولد ثانی علی حسن زاد عمره و علمه در سنه ۱۲۷۳ و نکاح ثانی کاتب حروف با رئیسهٔ
بهوپال در سنه ۱۲۸۹ اتفاق افتاد و خطاب نواب ابی براهم سطور بغرهٔ صفر در سنه ۱۲۸۹ هجری حاصل شد و منظوری آن از گورمنٹ انگریزی
ذریعهٔ خریطهٔ خط موسومهٔ رئیسهٔ عالیه آمد و تسوید تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن در چهار مجلد در سنه ۱۲۸۹ اتفاق افتاد و باغاز طبع در
مطبع ریاست بهوپال از سنه ۱۲۹۰ هجری گردید و همدرین سال انگریزان ریاست کوته و بوندی را بر استغاثهٔ رعایا از دست راجهٔ
آنجا انتزاع نموده بتصرف خود آوردند و قوف انگریزان که امروز حاکم اقالیم هند اند ولایت قدیم ایشان انگلند ست جزو دوم
از برطانیه شرقی آن بحر جرمن غربی چارلس کیل جنوبی انگلس کیل شمالی اسکاتلند سکنهٔ قدیم آن دیار قوم کال بود در بت
پرستی بودند و هفت صنم معبود با سمای مختلفه داشتند تا آنکه قبل مسیح علیه السلام به پنجاه و دو سال جولیوس بر آن ملک مستولی
شد و در سنه ۴۳ ع کلادیوس بر آن ولایت لشکر کشید و کراکطاکوس را اسیر کرد و اگری کولا سپه سالار بریاست آن ملک
مامور شد و تا آن زمان مردمانش بر سیرت حیوانات بودند و تا سنه ۴۴۸ ریاست و راو لا داگری کولا بود و درین مدت ...

رسوم النسانیه آموختند و از سنه صد و هفتم مسیح علیه السلام دین عیسوی در آن ملک آغاز شد که هنوز باقیست و در سنه
هشتصد ع البرت تمام ولایات متسلطهٔ خود را انگلند نام نهاد و صنعت طبع در عهد هنری دوم در ۱۴۵۴ء شایع شد جرمن اسپین آیرلند
و فرانس و دنمرک و سویدن و پولند و روس و اسکاتلند اسمار ولایات و اقوام نصاری است و ماجریات حکومت و سلطنت
ایشان در تواریخ مبسوطه مذکور است ذکرش در اینجا از غرض ما نیست از تحقیقات این قوم آنست که زمین دو پاره کلان است
یکی امریکا که آنرا گیتی جدید و بر اعظم جدید خوانند این زمین خارج از ارض ربع مسکون است و قطر آن دوازده هزار و چهار صد
و بست کروه در سنه نهصد و چهل و هفت کلمبس نام فرنگی در انجا رسیده مقدار طول و عرض اندازه کرد گویند در [illegible]
و معادن بحر و بر برابر این دنیاست که آنرا بر اعظم قدیم خوانند و منقسم است بر جهت جنوبی و شمالی و هر جانب او مشتمل است
بر بلاد و مدن بسیار ساکنان قدیم آنجا آفتاب پرست هستند در ۱۴۹۳ء بعد جدال و قتال بسیار امریکای شمالی بقبضهٔ
فرنچ و فرنسیس در آمده و ایشان بران متصرف شدند بقیهٔ ممالک که آنهم بسیارست هنوز بدست سکنهٔ قدیم آنجاست و
امروز که سنه ۱۲۹۰ هجری و ۱۸۷۴ء است از چند سال اخبار متواتره بابت شورش فرقهٔ روس و توجه ایشان بسوی ممالک هند
بگوش میخورد و تا بارقند و بخارا و غیره از مقر خود حرکت کرده رسیده اند تا منظور حق سبحانه و تعالی درین میان چیست
باقی ماند ربع مسکون آنرا سه حصه کرده اند یکی حصهٔ شرقی مسمی بایشیا دوم حصهٔ غربی موسوم به یورپ و فرنگستان
سوم حصهٔ جنوبی نامزد بافریقیه و مجموع سکنهٔ این هر سه حصص بحسب تخمین نود کرور نفر اند و السنهٔ مختلفهٔ ایشان قریب
بده هزار نوع و منجمله ایشان نزدیک بیست و پنج کرور عیسوی المذهب اند و سی و پنج کرور اهل مذهب بده و ده کرور اهل اسلام
و قریب همین مقدار هنود و در بقیه ده کرور مجموع اهل عالم با اختلاف مذاهب از اینجا مستفاد میشود که بموجب خبر مخبر صادق
علیه الصلوة والسلام که نصاری در آخر زمان اکثر اهل عالم باشند و اکثر ممالک تصرف ایشان باشد این زمان آخر زمانه
و اقرب من قیامت است زیرا که کثرت اینقوم و طول و عرض ممالک معمولهٔ ایشان بالفعل بیش از همه اقالیم و اقوام است
و ترقی دولت و نوع ایشان روز افزون و بالجمله این امارات بعیدهٔ قیامت از آن جنس است که در عالم بوقوع آمده و گذشت
و ذکر وی برای تنبیه بر وقوع است نه برای تحذیر از آن زیرا که آن فوت شده و حذر از چیزی باشد که آینده و شونده است
آری در ضبط این قسم حوادث عبرت است برای معتبران و ایقاظ است برای نائمان و آگاهی است برای غافلان و تدارک
است برای عاقلان و تصدیق است برای خبر مخبر صادق که از اشراط صغری و کبری قیامت ترسانیده و بران اطلاع بخشیده
صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم **باب سوم** در ذکر امارات متوسطه و اشراط صغری که در عالم ظاهر شده و منقضی نگردیده
بلکه باقیست و روز افزون است تا آنکه متصل شود باشراط کبری که مقدمهٔ آن ظهور مهدی است و آن باستقرار اخبار
و آثار قریب الصد علامت است و شیخ معین الدین محمود واعظ در رساله [illegible] نام آنرا [illegible]
و ساعت قیام پس آنرا [illegible] یک علامت گفته اند و تا آن [illegible]
در بحر المجالس ذکر کرده و از آن معلوم میشود که جمله اشراط صغری در عالم واقع شده و میان بنی آدم [illegible]
بلا نکیر و تا میروند شیوع و کثرت در آن هم میرسد تا آنکه مهدی برآید و سلسلهٔ امارات کبری بجنبد و بنیاد [illegible]

نهد چه بقای عالم بعد از عهدی نسبت بزمانهٔ سابق بر عهدی بسیار کمترست و درین باب نیز فصلهاست فصل اوّل
از امارات متوسطه یکی غربت اسلام و تغیر احوال بنی آدم ست از انچه در زمان نبوت نشان بود و از استقامت بر دین و
التزام احکام شرع مبین و تمسک بکتاب و اتباع سنت و زهد در دنیا و عدم اعتنا بزخارف و حطام این سپنجی سرا و انابت
بسوی خدا و دار آخرت و ایثار باقی بر فانی و تعظیم علم و اهل علم آن بتحقیر جهل و ضلال و عروض اضداد این او صاف و
منافیات این احوال در آخر زمان فرمود رسول خدا صلعم بدء الاسلام غریبا وسیعود کما بدء فطوبی للغرباء اخرجه الترمذی
و مثله عند مسلم ایضا و درینجا بشارت ست غربا امت را که در غربت با اسلام شریک اند و تسلی ست برای ایشان تا در وقت
غربت دین قدم استقامت محکم تر نهند و از مشاهدهٔ ضعف اسلام دل تنگ نگردیده حبل المتین ایمان را مضبوط تر بگیرند
؎ ولا خوش باش کان محبوب جانرا ؛ بمسکینان و درویشان سری هست ؛ اللهم اجعلنا منهم مجدد الف ثانی در مکتوب بست و
سوم از مجلد ثانی نوشته اند که اسلام درین اوان غربت پیدا کرده ست و مسلمانان غریب گشته اند و تا میروند غریب تر می گردند
بحدیکه الله گوئی بر زمین نخواهد ماند و تقوم الساعة علی شرار الناس این آن وقت ست که هزار سال از بعثت خیر البشر علیه و
علی آله الصلوة والسلام گذشته و علامات قیامت پرتو انداخته و سنت بواسطهٔ بعد عهد نبوت مستور شده و بدعت
بعلت افشای کذب جلوه گر گشته شاهبازی باید که نصرت سنت فرماید و هزیمت بدعت نماید انتهی گویم زمانهٔ حضرت مجدد
زمان اکبر و جهانگیر بود و زمانهٔ این هر دو پادشاه بدترین ازمنهٔ عالم بود در نفی سنت و اتحاف بدعت بلکه الحاد و زندقت
چنانکه بَدَئی ازان در ذکر اکبر پادشاه بر زبان قلم رفته فلیرجع الیه و بعد از ایشان در زمانهٔ شاهجهان پادشاه و عالمگیر فی الجمله
پاس اسلام داشتند اگرچه حق اسلام چنانکه باید ادا نمیشد و لهذا مکاتیب حضرت ایشان مملوست از ذم بدعت و انتصار سنت
و تحذیر از قرب قیامت و حق اینست که در حدیث آمده نمی آید بر امت من هیچ زمانه مگر انچه بعد اوست بدترست ازو اخرجه
البخاری و روایت کرد طبرانی در معجم کبیر از ابو الدرداء رضی الله عنه مرفوعا که نیست هیچ سال مگر کم میشود در وی خیر و زیاده
میشود شر و هم در طبرانی ست از ابن عباس که نیست هیچ سال مگر پیدا میکنند مردم در وی بدعتی و می میرانند سنتی را تا آنکه
بمیرد سنت ها و زنده شود بدعتها و ترمذی از انس روایت کرده که نیست هیچ سال مگر سالیکه بعد اوست بدترست ازو
تا آنکه ملاقات کنید شما با رب خود و هم از انس آمده که نمی آید بر شما هیچ سالی و روزی مگر انچه بعد از وی ست بدترست ازوی
تا آنکه ملاقی شوید با پروردگار خود اخرجه البخاری و احمد والنسائی ؎ رنجیم بکیت منه فلما ؛ صرت فی غیره بکیت علیه ؛
کاتب حروف گوید مفهوم این روایات چیزیست که هر ذی بصیرت آنرا بچشم خود دیده و بعقل خود آزموده ست و هیچکس
نتوان یافت که او را شکی در صدق این تجربه باشد روایت ست از علی علیه السلام که فرمود آنحضرت صلعم نزدیکست
بیاید بر مردم زمانهٔ که باقی نماند از دین اسلام مگر نام و از قرآن مگر نقش مسجد های ایشان آباد باشند و لیکن ویران
از هدایت فقیهان ایشان بدترین کسے باشند که زیر ادیم آسمان ست از نزد ایشان فتنه برآید و در ایشان
باز گردد اخرجه البیهقی و ابن عدی گویم مصداق تام این حدیث زمانهٔ ماست که درانیم چه درینوقت در بعض بلاد
آبادی مساجد از نمازیان و مدارس از طلبهٔ علم و مطابع از طبع کتب دین و تذکرهٔ مسائل و رسائل شرع مبین و کثرت

و عالم سیاست ظاهر کرا هیچ از مقصود شرع و مطلوب شارع بعمل و فتوی یابی زیرا که غرض ایشان ازین سیرت و اظهار این سریرت نفع نفس خود و دنیا است
بلکه جلب منافع و تحصیل معاش و اکتساب قوت و پیدا کردن رزق بهر وجه که باشد و بهر نهج که حاصل گردد لهذا محروم بوده اند از برکات و آثار آن و از
از خلاص اطوار آن نسبان ایشان با آن بسته اما ولیهای ایشان لبهای عجم بر که الا ما شاء الله تعالی از ایشان راه رسته است و بر دین ایمان خود
لرزان و از اوضاع اینها بر کران وی نه در شمار علما رست و نه در قطار فضلا بلکه سفیهی از سفها رست یا ناقص الایمانی ست از
نقصا اعاذنا الله تعالی عنهم و عن شاکلتهم انس گفته که آنحضرت صلعم فرموده که می آید بر مردم روزگاری که صابر در آن وقت
بر دین خود مانند قابض بر جمر است اخرجه الترمذی یعنی در آخر زمان صیانت دین و ایمان بجهت ظهور فسق و عصیان و غلبه فساد
و قلت معاونان چنان دشوار افتد که نگاهداشتن اخگر سوزان بر دست دشوار است و حال ما مردم ضعفا درین وقت همین
کیفیت دارد رزقنا الله الاستقامة ع چو بید بر سر ایمان خویش می لرزیم ؛ و لنعم ما قال الشاطبی رح ؎ و هذا زمان
الصبر من لک بالذی * کقبض علی جمر فتنجو من الردی ؛ و در هدایة السالکین تالیف خواجه محمد بن عبد الرحمن قنوجی رحمه الله تعالی
از ابن مسعود مرفوعا آورده که می آید بر مردم زمانه که سلامت نمی ماند برای صاحب دین دین وی مگر کسی که میگریزد
بدین خود از قریه بقریه و از شاهق بشاهق و از سوراخ بسوراخ مانند روباه که میگریزد بکنج انتهی سفیان ثوری را که
از کبار محدثین اولین ست و از عمده تبع تابعین بود که میگریست پرسیدند چه می نالی گفت زمانی بر گناهان خود گریستم
گناهان پیشه ما شد اکنون بر غربت اسلام میگریم و هم سفیان رح گفته سوگند بکسی که جز وی خدای نیست البته حلال شده
عزلت درین زمان غزالی گفته اگر عزلت در زمانه سفیان حلال ست پس در زمانه ما واجب باشد فقیر گفتم اگر در زمانه غزالی
واجب ست درین زمانه خود فرض عین گشت و الحمد لله که ما را خود سری باین بی سر و پایان و در رنگ دیگر ابنا جنس و اهل
زمان نیست حق تعالی توفیق زیادت بخشد ؎ مرا بیگانگی از خلق با حق آشنا کرده ست * بطبع من بکس کم ساختن بسیار
میسازد ؛ ابن عمر رضی الله عنه از آنحضرت روایت کرده که محبوب ترین اشیا نزد خدا غربا اند گفته شد کدام اند غربا فرمود
گریزندگان بدین خود برانگیزد ایشانرا حق تعالی با عیسی بن مریم روز قیامت و گفت ابو سعید خدری رضی الله عنه که گفت
مردی ای رسول خدا بهترین مردم کدام اند فرمود کناره گیرنده در شعبی از شعاب می پرستد خدا را ؎ غالب بدم از همه
خواهم که زین سپس بکنجی گزینم و بپرستم خدای را ؛ و در حدیث متفق علیه است از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم مردم مانند صد شتر اند
که یافته نمیشود در آنها یک راحله انتهی و راحله شتری را گویند که توانا باشد بر سفر کردن و بار برداشتن یعنی آدمیان بسیار اند
و صالح نیکوکار که شایسته صحبت باشد و مؤدی حقوق صحبت و متبع شریعت و مقتدی سنت کمتر ؎ آنچه پر جستیم و
کم دیدیم و بسیارست و نیست ؛ نیست جز انسان درین عالم که بسیارست و نیست ؛ بعضی از شراح حدیث گفته اند که مراد
باین حدیث مردم آخر زمان اند و قیل غیر ذلک حق اینست که مردم خیر و صالح در هر زمانه کم بوده اند چنانچه و قلیل من عبادی
الشکور و خبر آن از آن خبر میدهد و در آخر زمان که محل شرور و فتن ست بسیار کم گردند تا آنکه در هزار هم یکی بهم نرسد چنانکه
مشهود ست و بالله التوفیق بخاری در صحیح خود از مرداس اسلمی که او را همین یک حدیث ست از آنحضرت صلعم روایت کرده
که فرمود میروند مردم نیکوکار و باقی میمانند بدان و تبه کاران مانند سبوس جو یا خرما باک ندارد خدای تعالی بایشان

پاک داشتنی انتهی یعنی از صلحا هر یکی بعد دیگری میرود و هر کدام نخستین ست نسبت بباقی و آنانکه می مانند بدان اند که ایشان
را هیچ قدر و اعتبار نزد حق تعالی نیست **فصل دوم** و منجمله تغییر مردم ست از انچه از ابوسعید خدری رضی الله عنه مرفوعا
آمده که فرمود آنحضرت صلعم البته پیروی کنید شما عادات کسانی را که پیش از شما بود ند شبر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه
اگر درآمدند آنها در سوراخ سوسمار درائید شما آن سوراخ را گفته شد مگر اینها یهود و نصاری اند فرمود اگر ایشان نباشند
پس کیست اخرجه البخاری و مسلم و شبر بشبر و ذراع بذراع عبارت است از متابعت کامل در همه چیز و ترمذی از عبد الله
بن عمرو بن العاص روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم لیاتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل حتی
انکان منهم من اتی امه علانیة لیکونن فی امتی من یصنع ذلک امروز مصداق اتم این خبر در اسلامیان موجود و مشهود ست چه
هر کرا بینی بحکم الناس علی دین ملوکهم در تتبع لباس و ماکل و مشارب و ضوابط و قوانین و اوضاع ملاقات و گفتگو و جملهٔ احوال
با نصاری همدوش و همعنان یابی و همچنین اتیان مدخولات پدر در بعض ریاسات مسموع شده با آنکه خود را مسلمان میخوانند
این مسلمانی نیست قیامت را نشانی ست ترمذی از علی مرتضی آورده که فرمود آنحضرت چه حال باشد شما را وقتی که بامداد
کنید در جفت جامه و شبانگاه کنید در جفت جامهٔ دیگر و نهاده شود کاسهٔ کلانی از طعام و برداشته شود کاسهٔ دیگر و
بپوشید خانهای خود را بلباس چنانکه می پوشید کعبه را گفتند ای رسول خدا ما بهتر باشیم دران روز از امروز زیرا که
فارغ باشیم از کسب معیشت برای عبادت و کفایت کرده شود بهم مؤنت اهل و عیال ما فرمود نه بلکه شما امروز بهتر اید انتهی آنکه
کنایتست از نعمت و رفاهیت و اسراف در لباس و طعام و مسکن و امروز بهتر ازان جهت شد ند که مشغول اند بحق او دران روز مشغول بما دون
حق باشند و درینجا اشارتست بفضیلت فقر و حاجت بر غنا و نعمت و تغییر ست از افضل بسوی ادنی و تصداق
این حدیث نیز از خلافت معاویه رضی الله عنه تا امروز موجود ست و روز افزون و این نیز در حقیقت از علامات قیامت
ست و گفت حذیفه رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم گفته میشود مرد را چه عاقل و داناست یعنی در کار و بار معیشت
و چه عجب زیرک ست و خوش رو و خوش زبان و فصیح و چه عجب چیست و چالاک ست و نیست در دل وی مقدار دانهٔ
خردل از ایمان یعنی این صفات در عرف مردم مداخل کمال اند و در حقیقت با انعدام ایمان هیچ محض اند چه معتبر ستایش
بتقوی و ایمان ست نه باین و آن و این مضمون هم در دربار اهل دولت بر وجه کمال مشاهده میشود و جمعی از علماء سوء دنیا
طلب هم درین غفلت گرفتار اند و از حقیقت علم خود و مقصود از وی بر کنار دنیا را وجه همت خود ساخته اند و عقبی را پس پشت
انداخته باریا و سمعه چنانکه باید و شاید ساخته اند و آبروی خویش و اهل ایمان در باخته حفظنا الله تعالی عن صنیعهم و عایشه
رضی الله عنها از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود اول چیزیکه [illegible] کرده میشود یعنی متغیر میگردد در اسلام خمر ست گفتند با وجود
انکه خدا حرمت وی بیان کرده فرمود نام می نهند آنرا بنام دیگر جز خمر و حلال میکنند آنرا رواه الدارمی یعنی به تبدیل نام
میخورند چنانکه نبیذ و مثلث یا ماء اللحم و ماء العسل یا شربة الصالحین آنرا از عسل و برنج و غیره سازند و گویند خمر نام آب
انگور خام ست که ستی آرد و این نه آب انگور ست که خمر باشد و نمیدانند که هر چه مسکر ست حرام ست انگور باشد یا چیزی دیگر
و این افحش و انحس تغییر ست و حیله ست برای وقوع در حرام و تحریم ست بر نقض حکم مالک علام و ازین قبیل ست انچه کاتب

محرر حروف عفا الله عنه در بعض بلاد اسلامیه راجپوتانه بچشم خود دیده و بگوش خود شنیده که نام ربوا را مبدل کرده و کسر آن
و منافع نامیده‌اند و در بعض بلاد شرقیه هند ثمره‌اش خوانند و درین پرده داد ربوا خواری که محاربت است با خدا چنانکه باید
داده‌اند و ندانسته‌اند که هر قرضی که بکشد نفعی را سود است بدهند یا بستانند و بخورند یا بخوانند نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله این
حدیث را اگرچه مورد خاص است اما عبرت مر عموم لفظ راست نه خصوص سبب را پس شامل باشد جمیع اشیاء مبدلة الاسماء را
و قد قال تعالی ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم از شامت همین تبدیل و تغییر است که اسلام و مسلمانان روز بروز
زبون‌اند و غلبه کفار و تسلط اشرار و فقر اهل اسلام روز افزون معهذا کسی پنبه غفلت از گوش نمی برآرد و قومی خاطر را
بدریافت این مطالب نمی گمارد و حسابی از اخبار مخبر صادق که تازیانه تنبیه است نمی بردارد هر که هست در اوهام خود مست است
و از انجام خود بیخبر است سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه از آنحضرت صلعم روایت کرده که برپا نمیشود قیامت تا آنکه بیرون می آیند گروهی
که بخورند بوسیله زبانهای خود مدح میگویند مردم را و ذم میکنند ایشان را بباطل و دروغ و ظاهر میکنند فصاحت و بلاغت را
تا مردم را در دام خود گیرند و فریب دهند و حاصل کنند چیزی از دنیا و شهوات نفس خود چنانکه میخورند گاو با زبانهای خود
تمیز نمیکنند در چریدن میان خشک و تر و تلخ و شیرین اخرجه احمد یعنی چنانکه بقر را در خوردن رطب و یابس تفاوتی نیست همچنین
این گروه نیز زبان را وسیله اکل و شرب خود سازند و حق را از باطل و حلال را از حرام باز ندانند این خبر مصداق حال شعرا
ست که کار ایشان مدح و ذم نمودن و عوض آن چیزی از دنیا از مردم دولتمند ربودن ست و نیز علماء سوء دنیا طلب که
مصاحبت توانگران را وسیله رزق و تائید کلام ایشان را واسطه حصول جاه و خوشامدگوئی ایشان را باقسام تقریر پیشه
خود ساخته‌اند درین حکم داخل‌اند و این قسم مردم در هر زمان موجود بوده‌اند و درین زمان بسیار و بیشمار اند و فسادیکه
درو بوقوع شده و فتنه‌های ریا و سمعه که تمام عالم را فرو گرفته از شامت اقوال و افعال همین گروه دنیا پژوه است عصمنا الله
تعالی عن اعمالهم و اقوالهم ابو هریره گوید آنحضرت صلعم فرمود می آید بر مردم زمانه که پروا نمیکند مرد که از کجا گرفت مال را از
حلال یا حرام اخرجه البخاری و بیهقی در شعب الایمان از حسن مرسلا آورده که فرمود آنحضرت می آید بر مردم زمانه که باشد سخن
ایشان در مسجد در امر دنیا پس منشینید شما با ایشان که نیست خدای تعالی را حاجتی درین قوم و واقع شد این هر دو خبر
در اهل دیار چنانکه نتوان پوشید **فصل سوم** و از انجمله است آنکه فضائل انسانی و کمالات نفوس ناطقه که در کتابها نوشته‌اند
دنیا با حضدا و آن مالا مال شده و فا اسمی ست بی مسمی مروت نامی ست مثل کیمیا و انسانیت لفظی ست مانند عنقا نه از خیر
خبری و نه از محبت اثری و نه از راحت روئی و نه از صدق بوئی محمد صادق اختر در صبح صادق این باب را بر وجه خوب طرز مرغوب
تفصیل داده درین مقام بمناسبت کلام حرفی چند از آن انتخاب میرود میگوید کارهای زمانه همه برعکس و خلاف مقصود آمده
ست قابلان را میکشد و جاهلان را می نوازد لئیمان را سرفراز میکند و کریمان را میگدازد سینه صافیها گران و گرانجانیها
ارزان لفظ دوستی بتکلف بر زبانها و دشمنی بی تکلف در دلها آن از راه و رسم عادت در سالها صورت پذیرد و این
در لمحه صورت گیرد آن را هیچکس خریدار نیست و این را هزار مشتری پیدا است آن یک فردی از افراد انسان یافته نمیشود و ازین
شخصی از اشخاص آدمیزاد خالی نیست و در حقیقت آن نیست و این هست دلها همه پر غبار کدورت و ما همه صاف و این

دشمنان دوست نما را طرفه رسمی ست که بدون مطلب طلب ملاقات یکدیگر نکنند و بی مقصد قصد دیدن باهم نمایند و با وجود
سردی دل و خشکی سخنهای گرم و چرب تصنع بر زبان رانند یکی گوید بغایت مشتاق بودم دیگری گوید مشرف شدم
در حقیقت آنرا شوق نه این را شرفی هرگاه مطلبی در دل صورت بندد و غرضی منظور گردد برای دیدن یکدیگر قدمی رنجه
نمایند و همدیگر را آشنای بی ریا و دوست درست خوانند و تا حصول غرض در محاورات و مراسلات خود را فدوی و
عقیدتمند و بنده صمیمی و ارادت کیش قدیمی و نیازمند با وفا و مخلص بی ریا و نحو ذلک بالقاب گوناگون نگارند و در اظهار
خلوص و اتحاد مبالغه بحدی رسانند که فعل ایشان موافق قول ایشان مظنون گردد و خدع و مکر عادت ایشان ست و
عداوت عبادت این بدکیشان اگر از راه تغافل شری از ایشان در حق کسی واقع نشود بر وی حق احسان ثابت کنند و
بار منت عظیم بر وی گذارند سبحان الله سگان گزنده آشنا را گزند نمی رسانند و شیر و پلنگ با این همه درندگی ذاتی با طعمه
رسان خود لابه گریها میکنند لیکن این مارصفتان کژدم سیرت عجب مایه شور و شر اند که سگ و سباع هزار درجه بر ایشان شرف
دارند حکما گفته اند که بزرگترین کائنات از روی صورت و سیرت آدمی ست فروترین جمیع آنها سگ باتفاق سگ حق شناس از آدم ناسپاس
لیکن دریافت کیفیت آدمی بنظر تبعات اعمال و اقوال گاهی مجدارای بر نجات احسن تقویم ست و گاهی مورد ثم رددناه اسفل
سافلین مشکلترین امور و دشوارترین کارهاست غرض چشم توقع از مردم این زمانه داشتن خاک در دیده تحقیق انباشتن ست
اگر هزار احسان در حق این ناسپاسان بکار رفته هرگز بر زبان نیارند و اگر گاهی نسبت بایشان در سلوک و مراعات تقصیری
راه یابد کینه آن تمام عمر چون آرزوی خود بخاطر دارند و پیش مردم شکایت برند و کمر کین بندند و آنچه لوازم عداوت ست
بتقدیم رسانند دیگر این عزیزان را عادتی ست که آنچه از نیکی بر زبان آرند در دل ندارند و از بدی هرچه در دل دارند
بر زبان نیارند و در روی اناث دوستان که بچشم شفقت باید دید بنظر شهوت نگرند و پرده اهل عیوب بقصد آرزو بدرند
یاران و رفیقان این زمانه همه شان دورنگ بی توفیق و غدار و دروغگو و بهانه جو و دشمن جان و متهم زن مقدمات اگر
بدون التجای اینها کاری سرانجام گیرد و مطلبی صورت پذیرد مانند مگسان دکان قناد فراهم آیند و در اظهار سود و
اغراق بکار برند و یگانگیها ظاهر کنند و گله های دوستانه در میان آرند و بیهوده گفتن احسان ثابت گردانند که کاش ما
ازین مقدمه خبر داشتمی تا مال و جان نثار کردمی حیف که بی آگاهی شد الحمد لله که این هم بر طبق آرزو و این کام بر وفق
مرام صورت بست باین گفتگوها اگرچه در ظاهر بتکلف خود را شاد وا نمایند و تهنیت کنند لیکن در باطن از حسد و غم خون
جراحت خوردن بگریند و اگر کسی را بمقتضای بشریت در امری یا امور تردد پیش آید و مراسیمگی بخاطر راه یابد و از فرط حیرت
طریق چاره کار گم کند و بسبب شادمانی هم فی الامر ازین عمل دوستان شاد و رفته کار خود چه بهانه تیره سازند ظلمات
نهاد و ظلمت سرشتان مرا اعتقاد چنان احسان بر ذمه او ثابت کنند که گویا مراعات هزاران درهم و دینار کرده اند
و جمله حقوق دوستی و محبت بجا آورده اند تا کسیکه از ایشان یاری نشود [illegible] اسباب که از ایشان امیدی دارد
یاری ایشان [illegible]

پیش ازین همت دل‌ها آن و دست بعطا حالا بزبان ست پیش ازین صحبت جانبین برای نفع همدیگر بود حالا هر یک را قصد اخذ و جر ست پیش ازین دوستان در حق
یکدیگر دعا میکردند حالا دغا میکنند پیش ازین اصحاب علم سیئه کم واقع میشد حالا حسنه کم اتفاق می افتد پیش ازین تحصیل علوم برای حصول دین و نشر عقاید میشد
بحالا برای منصب و جاه پیش ازین جان و مال نثار آبرو میکردند حالا آبرو برای مال میریزند پیش ازین احسان میکردند و منت
نمیگذاشتند حالا اگر ایذا میرسانند منت میگذارند پیش ازین عذر اصحاب جرائم می پذیرفتند حالا پیش از گناه مواخذه می نمایند
پیش ازین اهل دول محتاج خردمندان بودند حالا خردمندان محتاج نان پیش ازین ملوک و امرا جویای صحبت دانشمندان بودند
حالا میل خاطر بصحبت مقلدان و مسخرگان دارند پیش ازین اقارب و عشائر ممد و معاون یکدیگر بودند حالا جویای عیوب اند
پیش ازین بر توانائی برادران ناز میکردند حالا از شر آنها احتراز میکنند پیش ازین در استتار افعال قبیحه اصرار داشتند
حالا در اشتهار آن افتخار میدانند پیش ازین عفو با تنبیه گناهگاران لازم بود و درین زمان نصیب بیگناهان ست پیش ازین
همت مصروف کار ربود حالا زر در کار ست خلاصه آنکه پیش ازین هرچه عیب بود حالا هنر ست نیکوئی از عالم بار بسته و از افعال ستوده
و اخلاق پسندیده نشانی نمانده صراط مستقیم مسدود و طریق ضلالت مفتوح دانش بی قدر و مقدار دانشمندان محتاج
و خوار ابلهان عزیز جهان هنرمندان دربدر بی‌هنران پشت همتی غالب علو حوصله مغلوب بیوفائی زبردست و مروت
زیردست یکی از بزرگان دین فرموده اگر شعر میدانستم هرآینه مرثیه محبت و مروت میگفتم سخن بنیر لاهوری ست هم صحبتان
باوجود پیوستگی مانند ابروان کج نشین و برنگ چشمها باین همه قرابت در حق یکدیگر ناتوان بین آشنا چون معنی آشنا در
مذاقها ناگوار ست و بیگانه مانند خیال بیگانه با طبعها ساز کار خیر ایشان محض شر و همه از اهلیت بیخبر خردان گستاخ نیکان
رنجور بدان محظوظ صدق و وفا در خواب مکر و فریب بیدار دروغ موثر راستی بی اثر حق منهزم باطل مظفر ظالم عزیز
مظلوم ذلیل حرص با فراط قناعت بتفریط نتیجه الفت کلفت حقوق مبدل بعقوق علما بی عمل زنا دباریا از صلاح نا مطمع
هیچ نیست و از فساد انبار ها ست مسلمانی در کتاب و مسلمانان در گور دلها مائل ممنوعات قدمها در طریق نامشروعات
زبانها گویای غیبت گوشها شنوای مذمت چشمها بینائی عیوب دستها در آزار قلوب حقی که از شنیدن هزلیات بر ند
باستماع کلام مجید و حدیث شریف نیابند در وعظ و نصیحت بتکلف همه لقمان دوران و در زشتی کردار همه شیطان زمان
خردان با بزرگان در جوش همسایه با همسایه در خروش و ضیع و شریف همه حق پوش و با ظهار کلمه حق خاموش همه را
گلیم شقاوت بر دوش و حلقه بندگی شیطان در گوش و همه روز جزا فراموش و همه از باده مکر و تزویر بیهوش
سخن مختصر همه گندم نما جو فروش هر کرا بینی شهوت پرست ست و زبان کار و با هر که آمیزش کنی غدار ست و مردم آزار چراغ
ایمان اینقوم بی‌نور ست و خانه اعتقاد خانه زنبور عوام کالانعام جز این سه کار ندانند چون گرسنه شوند طعام سیر
خورند چون شهوت غالب گردد وقاع کنند چون در خشم شوند ضعیفی را برنجانند و اشتهار از دیاد شهوت را هم مطالب
پندارند و ندانند که خر و گنجشک در شهوت از ایشان زیاده تر و این بدسیرتان را عادتی ست که میان دو کس
اگر دوستی بینند اول بتفحص و تجسس بر عیوب آنان هر دو مطلع گردیده و اکثر از خود تراشیده در لباس دوستی از زبان
هر یکی بیکدیگر ظاهر کنند و میان آنها بغض و عداوت را بدرجه کمال رسانند و باه بازیهای این سگان تا کجا شرح دهم

فضیل عیاض میفرماید که آرزومندم که بیمار شوم تا مرا بنماز جماعت این ظاهر پرستان همچنین رفتن نشود و احسان بزرگ
و منت سترگ بر خود پذیرم از آن کس که بر من گذر نکند و سلام نگوید الحق هر بی خردی که از تنهائی متنفر بوده بصحبت
این دورنگان نکوهیده خو ولابه گران پرخاش جو مانوس بود نفس مدام رنجور باشد و جانش از عیش و عافیت دور
محبت این قوم بی طمع نباشد و اخلاق این جماعه بغرض نبود و سلاطین همه از طریق عدل و انصاف دور و از راه جمله سر مست
بادهٔ نخوت و غرور عمارات و قصور این گروه قیصریست و کاخ و ایوان این قوم کسرائی و مرکب خنگ اینها قارونی و
قاشق قاچاق اینها فرعونی و اخلاق و طبائع این جماعه نمرودی و سفره و خوان این مردم خاقانی و مذهب اینها فرق شیطانی
نه اخلاق اینها محمدیست و نه اوضاع مصطفوی و امرا و حکام همه زبون کیش و مطیع کیش و پیوسته در تکاپوی آن باشند
که تمرد و سرکشی بهیچ صورت بندد تا دست ظلم و جور بمال و ناموس خراج گذاران دراز کرده شود و تصرف در اموال
معصومان و آزردن دل مظلومان کار ایشان ست و باسیری گرفتن غربا و سیاستهای بیجا شعار ایشان عمال همه زبون
سیرت و بدسریرت که حصول مطالب خود در مطالب آقا مرجح و مقدم دانسته در خرابی ملک و پامالی رعایا کوشند و کار بجای
رسانند که خونها ریخته شود و خانها خراب گردد و در فکر تهی کردن خزانهٔ سرکار و پر کردن خانه خود کمر چست بندند و اگر
آتش فتنه ارتفاع یابد با تدبیر در اطفاء آن نکوشند و دنیا را بر دین ترجیح دهند و حکم شیطان را بر حکم سلطان مقدم دارند و دیوانیان
دفتر و متصدیان سراپا شر و شور روز و شب بکار گرفتن رشوت مصروف و بدروغگوئی و حق پوشی مشغول سعادت را
هزار منزل از پیش خود برانند و شقاوت را بهزار کمند بسوی خود کشند ارباب مناصب همه بی توفیق و بی انصاف
ستم شعار و چاکران شان همه کافر نعمت و در ارتکاب ناملائم ناهنجار نمک آقا خورند و کاسه سر آقا شکنند و واقعه نویسان
سراپا تلبیس که از حضور پادشاهان و وزیران جواسیس استدراک حقایق و کیفیات اند حق را لباس باطل می پوشانند
و کذب را در صورت صدق جلوه میدهند از راه شوم طبعی بصوبه داران عمال در ساخته و حقوق آقا را بر طاق نسیان
گذاشته باظهار نفس الامر و بیان واقع اغماض کنند و از عیوب هنر و شر و فساد هرگز بحضور ننویسند و این حرکت
ناشایان باعث برهمی معاملات و ویرانی ملک و اشتعال نائره فساد و انسداد طرق و شوارع و موجب غارتگری نهب
و قتل مسافران و مترددین و بربادی نوامیس خاص و عام میگردد و کار بجائی میرسد که از ارباب تمرد و طغیان هر
سری سرداری و هر دری درباری میشود و روندگان را در عبور مراحل و قطع منازل کام اولین بر زمین گذاشتن
مایهٔ هزاران فتنه و آشوب و باعث صد هزار خوف و خطری باشد و این انصاف دشمنان که بطمع یکدانه برق خرمن اند
و چون باد مهرگان بهوای برگی آفت چمن هر دم اگر کسی بحصول خرسندی و استرضای این جماعه ضاله نکوشد
و مبلغی از رشوت بقدر حوصله فراخ این اشعب طینتان نگذارند از خبث باطن و شرارت جبلی بجرم ناکرده اش متهم
ساخته امری را که اصلا بامکان آشنائی نداشته باشد نسبت بآن بیچاره در نظر حکام جلوه داده از منصب و خدمت
معزول نمایند و ببلاهای صعب او را مبتلا گردانند و در محفل خود مثل زنند که تازیانه بیاد عبرت بنادی ست قصه مختصر
موالی همه ناقدردان و اهالی همه بداندیش مطلبها فوت و نامرادیها درپیش صحبتها بتکلف و نفاق در معرض فراموشی

همه عهد و میثاق سینه‌ها مالامال کینه‌ها دلها از متاع کدورت گنجینه‌ها همه از سرو مهری در کمینه جوئی یکدیگر گرم نه از خدا
ترس نه از رسول شرم محبت دلی ناپدید آشنائیها دید بدید چراغ اتحاد و یگانگی بی نور از دیده دور از دل دور
حکیمی گفته بهترین مردم کسی ست که او را بیازموده اند در داد و ستد اگر تامل بکار رود از جانبین بجز بد معاملگی
مشاهده نمیشود سوداگر را قصد آنکه همه اندوخته مدیون را در حساب سود بگیرد و مدیون را چنین خیال در سر که اصلش را
باز نه دهد چه جای سود تاجر همواره در افزایش قیمت متاع خود بانواع مکائد و حیل ساعی و مشتری در کساد
بازار بهزار مکر و فریب قاصد و داعی هر یک را از جانبین در زبان دیگری فکر سود خود دست و جذب حق دیگری مقصود
خود اگر عارضه بیدلی راه یابد و تنی رنجور گردد و آن مریض جویای تندرستی شود هر فرقه و هر گروه حاضر آمده بطریق مراد خود
سخنی گوید و گرمی دکان خود جوید طبیب بقانون مکائد پیش آمده منضج و مسهل تجویز کند و برای منفعت خود اجزای نسخه را
از عطار خود گرفتن گوید و معجونات در خانه خود طیار کند و رگزن گوید این مرض از احتراق خون عارض گشته اگر فلان رگ
کشاده نشود احتمال انواع رنج و بیماریهاست و عزیمت گر آسیب جن و پری ظاهر کند و تعویذ بدهد و قول افسون گر بیمار ناد
سحر و جادو کرده است و اظهار منجم اینکه کوکب نحس بطالع او ناظر است المختصر هر یک را بغرض و انتفاع خود کار است و
فکر گلو فشردن بیمار همت‌ها قاصر و حوصله‌ها تنگ دوستان ضعیف و دشمنان قوی نتایج بدی نقد و ثمر نیکی نسیه
مفقود است انچه باید و موجود است انچه نشاید زمانه باین کارها شادان و روزگار باین طرز تازه رو و خندان الحق
فلک ناتوان بین اگر غریبی را روزی بعیش آشنا میسازد ماهی مبتلای اندوه میدارد و اگر ماهی بهمت آلود شادی نماید
سالی در زاویه حزن و ملال می نشاند و زمانه غدار و روزگار ناسازکار که شادی او غم اندود است و شربت او زهر آلود
اگر خاطر کسی بهم باسودگی نماید نگذارد که بمراد دل از آن برخورد بلکه پیش از آنکه بآرزوی خود فائز شود نفس را ست کند
و را از تخت حلاوت حیات بر تخته تلخی ممات جا دهد دیده‌ها از گریه ست و سینه‌ها از بریان جگرها از دست او کباب
و خانها از سیل طغیان او خراب همدم را اگر با هم نشسته بیند در ساعت سنگ تفرقه در میان اندازد و ملول طبعی را اگر
نفسی از تبسم نصیبه بخشد عمری خون بگریاند ع عمر دنیا را بقای نیست دیدی غنچه را یک تبسم کرد و عمرش در پریشانی
گذشت هر وضیع و شریف از جور این گردون جویای داد و هر شیخ و شاب از بیداد وی همدم ناله و فریاد زبان
بعضی مثل من دردمند بمقتضای کم ظرفی طومار شکوه را ترجمان و دل هر حی از وسعت حوصله با وصف خاطر ناشاد مهر سکوت
بر زبان از دون نوازی چرخ سفله پرور کار بجائی رسیده که اگر یک ابلهی خواهد در روزی هزار کس را رنجور سازد
و اگر هزار عاقل برای راحت یک تن سعی بکار برند احتمال ضعیف است که میسر شود و در ساعتی هزار صحیح را سقیم توان کرد
و در مدتی اگر علیلی تندرست شود از مغتنمات باید شمرد اسباب جمعیت که بسالها اندوخته گردد در یک لمحه برباد رود و عمارتی
که بصد سال تعمیر کنند در روزی خراب کردن توانند بوستانها که باقسام فواکه و انواع گلها ترتیب دهند در یک ساعت
ویران از بیخ بر کنند همچنین هرچه در آن انتفاع منظور باشد و در آن [illegible] در دست دهد و انچه بکس
مراد بوجه زود جلوه گر شود و [illegible] [illegible] در زبان در از الفیام

بهر چه در نجوم آنچه مطابق واقع شود کسوف و خسوف است و در خواب آنچه بد دیده شود اثر آن زود مترتب گردد جمعیت از هزار یکی را حاصل و پریشانی از یکی تا هزار واصل پریشان را جمع ساختن مشکل و جمع را منتشر کردن آسان زنده را میتوان کشت و کشته را زنده نتوان کرد غرض در هر حال امید کمترست و بیم بیشتر و پای رجا پسترست و قدم خوف پیشتر سه سیر یا در تهی آباد تمنا کردیم و منزل یاس نزهر را اگذر نزدیک ست و قوت عاقل همه خون جگر و غذای احمق شیر و شکر دیانت از نایابی حکم راستی دارد و خیانت از افراط بدر وغ میماید و در حقیقت قدردان دیانت از دیانت دارهم نایاب ست و خریدار خیانت از خائن افزون ترهیهات سرتاسر عالم که نگاه کنی نه کارفرمای دیده میشود و نه کارگذار می بشنیدن می آید و اگر بهم شاذ و نادر در جهان بوده اند از گردش فلکی نه کارفرما را کارگذار بدست می آید و نه کارگذار را کارفرما میسر میشود سبب از بیچهری نایب همیشه در پیچ و تاب نایب از بدگوهری منیب سته چکر کباب سو ظن در خاطرها بجدی جا گرفته که اگر کسی مینای سرکه در بغل داشته باشد کیست که بر و گمان شراب نکند و اگر مرد و زن یکجا معاینه شوند ظن هر کسی غالب بفساد شود پسر صاحب جمال را اگر پهلوی پدر هم بینند از خبث باطنی این را فاعل و آنرا مفعول قیاس کنند و اگر مرد پرهیزگاری بکسوت اهل شرع بنظر در آید او را ریاکار و مزور دانند راستی پیشه را ساده لوح و نادان خوانند و فریب کردار و شیطان سیرت را پاک طینت و عاقل گویند و اگر در شخصی هزار هنر بینند و یک عیب آن هنر را چون عیب خود پوشیده دارند و عیب او را بمثابه هنر خود چون بلبل هزار داستان بهزار زبان ظاهر کنند هنر بینی را عیب شمارند و عیب بینی را هنر دانند غافل از آنکه هنر بدان هنرست و عیب بدان عیب محققان گفته اند عیب دم نمودن عیب و هنر دم نمودن ست همیشه مکنون خاطر این تیره درونان آنست که دقیقه کسی یافته شود و بهیان کسی بدست افتد ابلیس در دلهای مردم بجدی راه یافته که در معاملات دنیا و لهو و لعب این هرزه سرا بحضور دل متوجه شوند و اگر از راه رسم عبادت گاهی بنماز قیام نمایند دل را بمنصوبهای دیگر مشغول سازند و صد هزار منت بر خدای عز و جل گذارند خوب لیست که سینه بر چشمه خرده میگیرد و حرام بر حلال خنده می زند ترانه ایست که حمق بر عقل برتری جوید و جهل بر علم فوقیت خواهد فضلا با خستگی همدوش و علما با بیدانشی هم آغوش خم کرابیتی غم چون سایه بدنبال دوست و شادی مانند جمعیت و راز خیال او آکنده عالم گیرست و عیش پای در زنجیر بلا تا خوانده می آید و طربنا را نده میرود درین هنگام مرگ محبت و بیرنگی مهر و ستم تنگ سالی انصاف و قحط وفا ست شورش حسد و طغیان نفاق و طوفان بی تمیزی و آشوب تیره رائی طبایع کوچک و بزرگ را بجائی رسانیده که تمیز ایشان در اعتقاد و محقق و ناقص و کامل و عامی و عارف هرگز تفاوتی و امتیازی باقی نمانده خرد پژوهان بسی تیره روز و ناکامی نشسته اند و حقیقت شناسان ماتم آرای مردم شناسی گشته اند لفظ فرخندگی از دفتر روزگار سترده شده و حرف خوشدلی از لوح زمانه محو گردیده شنیده ام ولی بخود ندیده ام ولی نسیده ام که این غریب لغت فارسی ست یا عربی و انتست اندکی از بسیار و مشتی از خروار که بادنی مناسبت مقام درینجا ثبت افتاد و اگر توجه باستیعاب تغیرات عالم و اهل عالم و تلونات بنی آدم رود خود کتابی مستقل درین باب ترتیب بد هر که عارف حال زمانه و زمانیان ست و بصحبت ایشان رسیده نیک میشناسد که پیش ازین رنگ عالم و عالمیان چه بود و درین وقت طرز جهان و جهانیان چیست و آینده چه

شده است ـه من زو ضیع زمانه در نگرم که مبادا ازین بهره گردد فصل پنجم در انکه جمله است تبدیل مفاهیم
الفاظ علوم در احیاء العلوم آورده گفته که منشأ التباس علوم مذمومه بعلوم شرعیه تحریف اسامی و تبدیل و نقل وی باغراض
فاسده بسوی معانی غیر مراد سلف صالح و قرن اول است و آن پنج لفظ است فقه و علم و توحید و تذکیر و حکمت این اسامی
محموده است و متصف بدان ارباب مناصب دین بودند لیکن الآن منقول شده اند بسوی معانی مذمومه و لهذا قلوب میرمند
از مذمت کسیکه متصف بمعانی این الفاظ است بنابر شیوع اطلاق این اسامی برایشان پس لفظ اول فقه است در وی تصرف
کرده اند بتخصیص نه بنقل و تحویل چه این لفظ الآن مخصوص است بمعرفت فروع غریبه در فتاوی و وقوف بر دقائق علل آن
و استکثار کلام دران و حفظ مقالات متعلقه بدان و هر که تعمق او دران شدید و اشتغال او بدان اکثر است او را افقه خوانند
وافقه دانند حالانکه اطلاق اسم فقه در عصر اول بر علم طریق آخرت و معرفت دقائق آفات نفوس و مفسدات اعمال و قوت
احاطه بحقارت دنیا و شدت تطلع بسوی نعیم آخرت و استیلاء خوف بر قلب بود و یدلک علیه قوله عز و جل لیتفقهوا فی الدین و لینذروا
قومهم اذا رجعوا الیهم و هرچه بدان انذار و تخویف حاصل شود فقه همانست نه این تفریعات طلاق و عتاق و لعان و سلم و اجاره
زیراکه باینها انذار و تخویف حاصل نمیشود بلکه تجرد و دوام برای او مقسی قلب و نازع خشیت از دل است چنانکه از متجردین
للفقه الآن مشاهده میشود قال تعالی لهم قلوب لا یفقهون بها مراد درینجا معانی ایمان است نه فتاوی و احادیث صحیحه
که در مدح فقه و فقیه آمده مراد بدان معنی اول است نه این معنی مصطلح و لهذا در حدیث ابن عباس آمده که فرمود رسول خدا صلعم
ان ناسا من امتی سیتفقهون فی الدین و یقرؤن القرآن یقولون نأتی الامراء فنصیب من دنیاهم و نعتزلهم بدیننا و لا یکون
ذلک کما لا یجتنی من القتاد الا الشوک کذلک لا یجتنی من قربهم الا محمد بن الصباح گفته کانه یعنی الخطایا اخرجه ابن ماجه و فی الباب
احادیث و فقه و فهم دو اسم اند در لغت بیک معنی لیکن در استعمال عادت تکلم همین فقه بوده است قدیما و حدیثا و ازینجا
معلوم شد که هر که فهم کتاب و سنت دارد فقیه همانست نه آنکه صرف فروع غریبه میداند و فتوی نویسی از آرای رجال
میکند زهری را پرسیدند که افقه اهل مدینه کیست گفت اتقاهم لله و فرقد از حسن بصری چیزی پرسیده وی جوابش داد
فرقد گفت فقها مخالف تو هستند حسن فرمود بگرید ترا مادر تو ای فرقد گاهی فقیهی را بچشم خود دیده فقیه کسی است که زاهد
در دنیا راغب در آخرت بصیر بدین خود مداوم بر عبادت رب پارسا باز دارنده نفس خود از آبروهای مسلمانان عفیف از
اموال ایشان ناصح جماعت مومنان باشد و درین جواب این نگفت که حافظ فروع فتاوی بود و نمیگوییم که اسم فقه متناول
فتوی نیست ولیکن این تناول بطریق عموم و استتباع بود نه بالاصالة و ازین تخصیص تلبیس بعض ناس بر مجرد تجرد برای او
و توصل بدان بسوی طلب ولایت و قضا و جاه و مال گردید و لفظ دوم که علم است اطلاقش در صدر اول بر علم بالله
تعالی و آیاته و افعاله و صفاته بود تا آنکه چون عمر رضی الله عنه فوت شد ابن مسعود گفت نه عشر علم بمرد و درین لفظ نیز
تصرف کرده اند بتخصیص تا آنکه شهرت وی در کسیکه مشتغل بمناظره با خصوم در مسائل فقهیه و کلامیه و غیرها ست بیشتر
از کسی است که اشتغال بفهم کتاب و سنت و درایت وی دارد حتی که [illegible] علی الحقیقت و محل در علم همانست [illegible]
و هر که مارس آن نیست و بدان اشتغال ندارد [illegible] ضعفا ست [illegible] اهل علم نیست [illegible]

علم و عملها وارد شده واکثر آن درباره علما بالله تعالی و احکام و افعال وی فی عباده و صفاته ست و الآن اطلاق وی بر کسی ست
که از علوم شرعیه جز بر رسوم جدلیه در مسائل خلافیه احاطه بچیزی ندارد و باین جهت معدود در فحول علماست با آنکه جاهل ست بعلم
تفسیر و احادیث و علم مذهب سلف از صحابه و تابعین و آثار ایشان و همین معنی سبب هلاک جمعی کثیر از طلبه علم و طالبان آخرت گردیده
و لفظ سوم که توحید ست الآن عبارت از صناعت کلام و معرفت طریق مجادله و احاطه بمناقضات خصوم و قدرت تشدق
دران بتکثیر اسئله و اثارت شبهات و تالیف الزامات گردیده تا آنکه گروهی از ایشان خود را اهل العدل و التوحید نام کرده
و متکلمان را موسوم بعلمای توحید نموده با آنکه همه انچه خاصه این صناعت ست در عصر اول چیزی از ان معروف نبود بلکه هر
باب جدل و ممارات را مفتوح میکرد ایشان بروی سخت انکار میکردند و انچه قرآن کریم بران مشتمل ست از ادله ظاهره که اذهان
خاصه و عامه بسوی قبول آن یکسان سبقت میکند در اول سماع آنرا هر یکی از ایشان معلوم میداشت و تمام علم دران
زمان همین علم بقرآن و حدیث بود و توحید نزد ایشان عبارت بود از دریافت امر آخرت و اعتقاد آن بصدق نیت از
قعر قلب که اکثر متکلمین آنرا نمی فهمند و نمیدانند و اگر می فهمند بدان متصف نیستند و آن اینست که جمله امور را از طرف خدا بینند
بروجهی که التفات او از اسباب و سایط منقطع شود و بر خیر و نه بیند خیر و شر را مگر از وی تعالی و تفرید عبادت و تجرید
استعانت کند برای او سبحانه و غیر او را نپرستد و نپرسد و ازین توحید اتباع هوا بیرون ست و هر که متبع هوای خود ست
وی در حقیقت هوای خود را معبود گرفته ست غرضکه توحید عبارتست ازین مقام و الآن نظر کن که آنرا بچه چیز تحویل و تبدیل
کرده اند و بکدام قشر از لب قناعت نموده اند و موحد همان ست که نمی بیند مگر واحد احد را و متوجه نمیکند روی خود را
مگر بسوی او و چهارم لفظ ذکر و تذکیر ست قال تعالی فذکر فان الذکری تنفع المؤمنین و در ثنا بر مجالس ذکر احادیث بسیار آمده پس
این را نقل کرده اند بانچه اکثر وعاظ بران مواظبت دارند از قصص و اشعار و شطح و طامات با آنکه قصص بدعت ست در
زمان آنحضرت صلعم و ابوبکر و عمر نبوده تا آنکه فتنه برخاست و قصاص ظاهر شدند و سلف نهی کردند از نشستن نزد ایشان
و تکثیر اشعار در وعظ مذموم ست حق تعالی فرموده و الشعراء یتبعهم الغاوون الم تر انهم فی کل واد یهیمون و ما علمناه الشعر و ما ینبغی له و شطح بعض
متصوفه ست و ضرر او در عوام عظیم بوده تا آنکه جماعتی از اهل فلاحت ترک فلاحت خود کرده اظهار همچو دعاوی کردند و طامات که
صرف الفاظ شرع از ظواهر مفهومه او بسوی امور باطنیه ست نیز حرام و ضررش عظیم ست لفظ پنجم حکمت ست و الآن
حکیم کسی را گویند که طبیب و شاعر و منجم باشد و قرعه بر دست بگرداند با آنکه حکمت همان ست که او تعالی بران ثنا نموده
و فرموده یؤتی الحکمة من یشاء و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا پس نظر کن که الآن آنرا بکدام معنی برده اند و بقیه الفاظ را
بران قیاس نما و از اغترار بتلبیسات علمای سوء محترز شو که شر ایشان بر دین اعظم از شر شیطان لعین ست و تیرا احتیاط
ست در آنکه نظر بنفس خود کنی و اقتدا بسلف فرمائی یا تن بحبل غرور و تشبه بخلف نمائی چه علومی که مرتضای سلف ست
بود مندرس گشت و هر چه بران اکثر مردم مکب شده اند اکثرش مبتدع و محدث ست و قول رسول خدا صلعم را
آمد که بدا الاسلام غریبا و سیعود کما بدا فطوبی للغرباء الحدیث و این علوم بجدی غریب گشتند که ذاکر او را محقوت دارند
و لهذا ثوری گفته عالم را چون کثیر الاحباب بینی بدانکه وی مخلط ست زیرا که اگر وی ناطق بحق شود او را دشمن دارند انتهی بلخصها

[illegible] ... بسیط الی قدم الکلام و الماضیل ...

علمای سوء و امارات علمای ربانیین و ذم علم کلام نوشته ایم ان شئت فارجع الیه و آنرا تجملہ است ظہور کذب حفظہ صادر

حدیث آنحضرت صلعم و آثار سلف صالح عمر رضی اللہ عنہ در جابیہ خطبہ خواند و گفت آنحضرت فرمودہ وصیت میکنم شمارا

باصحابہ خویش و پستر بکسانی کہ نزدیک باشند پستر کسانیکہ نزدیک اند بایشان پستر فاش شود کذب تا آنکہ سوگند خورد

مردی آنکہ از وی سوگند خواہند و گواہی دہد مردی آنکہ از وی گواہی طلبند مسلم از ابوہریرہ آوردہ کہ فرمود آنحضرت صلعم نزدیک

ست کہ باشند در امت من مردمانیکہ حدیث کنند شمارا بچیزیکہ نشنیدہ اید شما و نہ پدران شما پس دور دارید خود را

از انہا و مسلم از مجاہد آوردہ کہ بشیر بن کعب عدوی نزد ابن عباس رفت و حدیث کردن گرفت کہ قال رسول اللہ صلعم ابن عباس

گوش بحدیث وی نہاد و نہ بسوی وی نظر کرد وی گفت ای ابن عباس چیست مرا کہ نمی بینم ترا کہ بشنوی حدیث مرا

کہ بیان کنم از آنحضرت صلعم ابن عباس فرمود بودیم ما چون می شنیدیم یکبار مردیرا کہ میگوید قال رسول اللہ صلعم مبادرت میکرد

بسوی وی نظرہای ما و مائل میکردیم بسوی آن گوشہای خود را چون مردم صعب و ذلول را سوار شدند نمی گیریم از

مردم مگر آنچہ میشناسیم در ازالۃ الخفا عن خلافۃ الخلفا گفتہ شک نیست کہ اول عصر ابن عباس کہ با مانت و صدق وصف نمودہ

ست پیش از این فتنہ بودہ ست و آخر آن کہ بوصف رکبوا الصعب و الذلول بیان کردہ ست بعد وقوع این فتنہ ست و اکثر

این کذب در عراق شیوع یافت لہذا ابو اسحق سبیعی و امثال وی از علمای کوفہ کہ در حفظ احادیث حضرت مصطفی جہد بلیغ داشتند

اخذ حدیث نمیکردند از لشکریان حضرت مرتضی بلکہ از اصحاب عبد اللہ بن مسعود و لہذا السبب بعینہ اہل مدینہ اخذ نمی نمودند از اہل

عراق قال مالک لم یاخذ عنہم اولنا فلا یاخذ عنہم آخرنا و این ہمہ بجہت آنست کہ قبل جمع احادیث بلاد میسر نشد تمیز رجال

و ضبط احوال رواۃ علی ما ینبغی پس راہ احتیاط گرفتند و ترک آن احادیث نمودند بالمرہ و بحدیث اہل مدینہ و فتوا ہای

ایشان اکتفا کردند چون امام شافعی و امام احمد پیدا شدند احادیث بلاد مجموع گشت و در تحقیق احوال رواۃ متمکن شدند

پس حدیث ثقاۃ ضابطین اخذ نمودند بشرط اتصال و تسمیہ رواۃ و احادیث مرسلہ و اخبار منہیین و مبہمین ترک کردند و جمیع

اہل حدیث ہمان راہ اختیار نمودند و بہمین سبب اہل حدیث و اہل رای از ہم ممتاز شدند انتہی ملخصاً و آنرا تجملہ است تعمق مردم

در تجوید قرآن زیادہ بر آنچہ بر زبان عرب جاری بود و اکتفا بر قرارت و عدم تفقہ دران بغوی از عبد اللہ بن مسعود آوردہ

کہ مردی را گفت بدرستی کہ تو در زمانی ہستی کہ قلیل اند قراء آن و کثیر اند فقہاء آن حفظ کردہ میشود دروی حدود قرآن

و ضائع کردہ میشود دران حروف وی کمتر اند سائلان بسیار اند معطیان دراز میکنند دران نمازرا و کوتاہ میخوانند خطبہ

را ظاہر میکنند دران اعمال را قبل اہوا و نزدیک ست کہ بیاید زمانہ بر مردم کہ بسیار باشند قاریان وی و کمتر باشند

فقہای وی نگاہ دارند دران حروف قرآن و ضائع نمایند حدود آن بسیار اند سائلانش کمتر اند دہندگانش دراز

کنند دران خطبہ را و کوتاہ نمایند نمازرا ظاہر سازند اہوا را قبل اعمال گوئیم تجوید مسنون در قرات و تلاوت کتاب عزیز

ہمین قدر ست کہ الفاظ را مفصل بخواند و حرفی بحرف مبدل و ملتبس نسازد و آنچہ قاریان زمانہ تشدیدات بیجا و رخنہا

در حروف برآوردہ اند و در تادیہ آن دہن و رخ را کج مج میسازند و آواز را بلند و پست می نمایند تا آنکہ اہل مصر وقت را

در رنگ تغنی ادا میکنند این همه منکرات مستحدثه ست در عهد سلف نشانی ازان پیدا نبود هریکی قرآن را واضح بحسب
صوت و حرف خود میخواندند در حدیث آمده کانت قراءة رسول الله صلعم مفسرة حرفا حرفا همین ست معنی ترتیل پس این همه
تکلفات تجوید و مولفات قراة که بر روی کارست از آثار قیامت ست و ازانجمله ست تعمق مردم در تاویلات متشابه قرآن
دارمی از عایشه آورده که آنحضرت فرمود چون ببینید شما کسانی را که پیروی میکنند متشابه قرآن را پس حذر کنید ازایشان
و هم دارمی از سلیمان بن یسار آورده مردیکه او را صبیغ میگفتند در مدینه آمد و از متشابه قرآن پرسیدن گرفت عمر او را
بخواند و عراجین نخل برای وی مهیا کرده نهاد چون آمد پرسید کیستی گفت منم عبد الله صبیغ پس زد او را بآن شاخها تا آنکه
خون آلود شد سر وی و گفت ای امیر المومنین بس کن که رفت آنچه می یافتم در سر خود و آخراج کرد دارمی از عمرو بن الاشج
که گفت عمر بن الخطاب دیکست که بیایند مردم که مجادله کنند شما را بشبهات قرآن پس بگیرید ایشان را بسنن زیراکه اصحاب
سنن اعلم اند بکتاب خدا گویم معنی متشابه و محکم آن در کتاب حصول المامول من علم الاصول و انتقاد بیان کرده ایم تفصیل
مقام ازانجا باید جست و بعض متکلمین که آیات صفات را داخل متشابه کرده بتاویل آن پرداخته اند این ادخال مسامحتی
بیش نیست زیراکه حق درین مسئله مطابق نصوص کتاب و سنت و اعتقاد سلف امت و ائمه ایشان از صحابه و تابعین و
مجتهدین و محدثین و فقهای معتبرین اجرای صفات بر ظواهر او ست بدون تاویل و تکییف و تعطیل با اعتقاد تنزیه و
سبحانه از تشبیه فلیعلم و اوقع امت درین ابتلا گروه اهل کلام ست هداهم الله سبحانه و تعالی و ازانجمله ست تعمق مردم
در مسائل فقهیه تکلم بر صور مفروضه که هنوز واقع نشده ست و سابق این معنی را جائز نمیداشتند و اسراع فقها در فتوی
بغیر مبالات خوب نمیدانستند و از فتوی بسیار هیبت میخوردند و اخبار و آثار درین باب بسیارست در اعلام الموقعین
لابن القیم سرح و در ازالة الخفا وغیره باید دید این همه کتب فقه و فتاوای کلان که توده توده می بینی جمله ازین قبیل ست
و همه نتیجه آرای رجال که خالی از خطا و غلط نیست بخلاف نصوص کتاب عزیز و سنت مطهره که نور بر نور ست و برای جمله حوادث
کفیل بیان احکام والله یختص برحمته من یشاء و ازانجمله ست فاش شدن سوالات مردم در الهیات تا آنکه گویند من خلق الله
و این معنی در زمان ابوهریره متحقق شد چنانکه مسلم در حدیث ابی سلمه از ابوهریره آورده که فرمود آنحضرت صلعم همیشه پرسند
ترا ای ابوهریره تا آنکه گویند این خدا ست پس که آفرید خدا را ابوهریره گوید درین حال که من در مسجد بودم مردی چند از
اعراب آمدند و گفتند ای ابوهریره اینست خدا پس که آفرید او را پس گرفت سنگریزه با کف و انداخت بر ایشان و گفت
دور شوید راست گفت خلیل من گویم درین زمانه هم بعض جهال متکلم بامثال این اقوال میشوند نعوذ بالله منه و ازانجمله ست
فاش شدن اخبار بنی اسرائیل و در رد آن از اهل کتاب در ازالة الخفا گفته و آن اول علم بیگانه ست که با علوم دینیه مختلط
شده انتهی گویم غلط این اخبار در کتب تفاسیر و قصص بسیارست و جمعی از اهل علم بران انتقاد نموده چنانکه در رساله
اکسیر فی اصول التفسیر بیان کرده ایم و ازانجمله ست اختراع اوراد و احزاب نیت تقرب الی الله عز و جل زیاده بر سنت
ماثوره و التزام مستحبات مانند التزام واجبات و ظهور دواعی نفس در دعوت مردمان بآن و ازانجمله آنست که در زمان
سابق وعظ و فتوی موقوف بود بر رای خلیفه بدون امر خلیفه وعظ نمیگفتند و فتوی نمیدادند در آخر بغیر توقف

خلیفه وعظ گفتند و فتوی دادند و در بعض وقت مشاورت جماعه صالحین در فتوی موقوف مانند آبوداؤد از عوف بن مالک
اشجعی آورده که فرمود رسول خدا صلعم لا یقص الا امیر او مامور او مختال و دارمی از عمر بن خطاب روایت کرده که گفت بعضی ابن
مسعود را آیا خبر داده نشدم که تو فتوی میدهی و امیر نیستی والی کن حار آنرا کسی که والی شد قار آنرا در ازالة الخلفا فرموده
تحقیق آنست که تا زمان حضرت عثمان اختلاف مسائل فقهیه واقع نمیشد و در محل اختلاف بخلیفه رجوع میکردند و خلیفه
بعد مشاوره امری اختیار میکرد و همان امر مجمع علیه میشد و بعد وجود فتنه هر عالمی براس خود فتوی میداد و درین
زمانه اختلاف واقع شد و آنچه شهرستانی در کتاب ملل و نحل گفته که بمجرد وفات حضرت صلعم اختلاف پدید آمد خطاست،
اختلاف آن نیست که در اثنای مشاوره اقوال متغایره گویند و بآخر امری منقح شود و بر همان امر اجماع کنند اختلاف
آنست که دو قول مستقل پیدا شود و هر یکی ازان هر دو بسوی خود کشد و هدم وضع مخالف خواهد انتهی و آنرا انجام شیوع
سب سلف صالح ست در ترمذی در تعداد علامات قیامت آورده و سب کند آخر این امت اول آنرا و ظاهر ست که بعد
مقتل حضرت عثمان رضی الله عنه اهل شام مبتلا شدند بسب حضرت مرتضی و در مستدرک مذکور ست که در لشکر حضرت مرتضی
سب شیخین ظاهر شد و حضرت مرتضی چندین کس را بهمین گناه از لشکر اخراج کرد و همچنین سب حضرت عثمان شیوع تمام پیدا
کرد ابن ماجه از حدیث جابر آورده که فرمود آنحضرت صلعم چون لعنت کند آخر این امت اول امت را پس هر که پنهان
کند حدیثی را پس گو یا که پنهان کرد چیزیرا که فرود آورد خدا تعالی و لهذا علمای اهل سنت و جماعت کثرهم الله تعالی سعی در
اظهار حق صریح و طریقه سلف صالح در برابر روافض که در سب صحابه و تابعین پیشقدم جمیع طوائف انام اند دقیقه فرو گذا
نکرده اند و میکنند و آنچه حق امر معروف و نهی عن المنکر ست تحریرا و تقریرا بجا آورده اند و می آرند و هیچ حدیثی در هیچ بابی
خصوصا فضائل صحابه عموما و فضائل خلفای اربعه خصوصا کتمان نکرده اند و نمیکنند و آنرا انجمله ست افتراق مسلمین بر فرقهای
کثیره و تحزب شان براحزاب بسیار چنانکه در حدیث ابوهریره ست نزد ابن ماجه که فرمود آنحضرت صلعم متفرق شدند یهود
بر هفتاد و یک فرقه و متفرق شود امت من بر هفتاد و سه فرقه و در روایتی همه در دوزخ باشند مگر یکی در جنت گفته شد
آن کدام ست فرمود جماعت یعنی اهل سنت و جماعت و عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم ان بنی
اسرائیل تفرقت علی ثنتین وسبعین ملة وستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملة کلها فی النار الا ملة واحدة قالوا من هی قال من کان علی
ما انا علیه واصحابی اخرجه الترمذی مطولا پس حقیت در بعض وقت منحصر در ایشان ست و مقلدین ائمه اربعه و ظاهریه و اهل حدیث
همه از ایشان اند و آنکه جمعی را اهل بدعت و هابیه میخوانند و جمعی را اهل سنت بدعیه می نامند در حقیقت چیزی نیست بلکه
منشای آن نافهمی قومی و تعصب جمعی ست از فریقین ورنه حق یکی ست که در همه دائر ست و آن اتباع سنت صحیحه صریحه
مستفیضه ست حتی الامکان و در هر فرقه از فرق حنفیه و شافعیه و مالکیه و حنبلیه جمعی گذشته که فقه را بدون عرض بر کتاب
و سنت نگرفته و همچنین در هر یکی ازینها گروهی گذشته که در تقلید کذائی کورانه و کمر دست زده و تعصب مذهبیه برایشان
کسانی اند که جامع اند میان حدیث و فقه و عمل میکنند باحتیاط و جمع مینمایند در میان مذاهب تا عمل بر وجهی واقع شود
که نزد هیچ یکی از مجتهدین و محدثین باطل نباشد و این طریقه اگر دست بهم دهد اکسیر اعظم ست و از ایشان اند علمای یمن

مثل محمد ابن اسمعیل الامیر و محمد بن علی شوکانی و حفاظ قرن سابع مثل حافظ ابن تیمیه حرانی و حافظ ابن القیم جوزیه حنبلی و علماء
دہلی مثل شاه ولی الله محدث دہلوی و اولاد ایشان و مرزا مظہر جانجانان و قاضی ثناء الله پانی پتی و بعض علماء بلاد منسوبه
میان دوآب مثل والدی و سیدی حسن بن علی و اخی من ابی و امی احمد بن حسن بن علی غفر الله لهما و کاتب حروف عفا الله عنه و بعض
اصحاب و احباب وی و بالله التوفیق و تفصیل این مقام را جای دیگر است و تعصبات عوام بلکه خواص کالانعام را مفاسد بسیار تا آنکه
از فرط جهل در فریقین نوبت بتکفیر یکدیگر رسیده و در رنگ روافض جز سب و شتم سلف خصوصاً مجتهدین و اتباع شان
باحسان و تضلیل متبعین و اتباع شان بالیقین هیچ عملی و عبادتی باقی نمانده شیاطین الانس بر شیاطین الجن چیره آمدند و اهل
علم از عمل افتادند و دینداری را در مجادله و مکابره و مناظره و جق جق و بق بق بی سود منحصر انگاشتند این نیست مگر از
امارات قرب کامل قیامت کبری که همدوش قیامت صغری است و بالجمله آنچه مخبر صادق از تفرق امت بر هفتاد و سه ملت
خبر داده بود ظاهر شد این فرقه مستحدثه را هم از آنجمله باید پنداشت چنانکه بقرب زمانه آنحضرت فرق خوارج و قدریه و جهمیه و مرجیه
و روافض پیدا شده بودند که اصل جمله فرق باطله اند و در ازالة الخفاء گفته این چهار مذهب باطل منشاء تولد سائر مذاهب باطله
شدند بمنزله چهار خلط نسبت تولد امراض شتی آری
جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه ❊ چون ندیدند حقیقت
ره افسانه زدند و کتاب ملل و نحل شهرستانی کفیل بیان احوال و عقائد جمله ارباب دیانات و ملل و اهل اهواء و نحل و مفصل در
موارد و اوانس و شوارد ایشان است بهر وجه استقراء و استقصاء خصوصاً فرق حادثه در ملت اسلام و مذاهب داخله و تحقیق
نشان و حدوث این همه فرق و مذاهب داخل فتن و امارات قیامت است

فصل پنجم

و از آنجمله است ریاست جمعی که استحقاق
ریاست ندارند یا مفضول اند نسبت مستحقین خلافت در حدیث حذیفه رضی الله عنه آمده برث دنیاکم شرارکم و اخرج احمد و
الترمذی والضیاء عن حذیفة و ابن مردویه عن علی مرفوعا قال لا تقوم الساعة حتی یکون اسعد الناس بالدنیا لکع بن لکع و در
اشاعه گفته لکع بمعنی عبد و احمق و لئیم است یعنی رؤسای ناس لئام و حمقاء و عبید باشند و درین وقت مصداق این خبر
در اهل ریاست و دولت و حکومت ظاهر است خصوصاً در ... و سار هند و بخاری و غیره از حدیث ابی هریره آورده اند
که درینحال که آنحضرت صلعم حدیث میکرد قوم را در مجلس که آمد اعرابی و پرسید که قیامت کے باشد فرمود چون ضایع
کرده شود امانت پس انتظار کن قیامت را گفت اضاعت وی چگونه باشد فرمود چون سپرده شود کار بنا اهل منتظر
شو ساعت را و اخراج کرد بغوی از حدیث عبد الله بن دینار از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم وقتی که رود امت من خیلاء
و خدمت کنند او را ابناء ملوک فارس و روم مسلط سازد خدای تعالی شرار ایشان را بر خیار ایشان و این معنی از
زمانه حضرت عثمان متحقق شده و تا قیامت باقیست زیراکه شروط خلافت که در شرع معتبر است اکثر آن در حکام وقت موجود
نیست پس خلافت ایشان بر منهاج شریعت نباشد بلکه داخل ملک عضوض بود

فصل در ازالة الخفاء در شروط خلافت
گفته اصل درین مسئله آنست که معنی خلافت منقضیست احیاء علوم دین و اقامت ارکان اسلام را و امر بمعروف و نهی منکر
و قیام بامر جهاد و قضاء و اقامت حدود و مانند آن هرچه شرط هر یکی ازین امور باشد شرط خلافت است پس از جمله شروط
خلافت آنست که مسلمان باشد زیراکه ریاست مسلمین برای منفعت دینی و دنیوی مسلمان کما قال تعالی ولن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین

سبیلا و چه ظاهرست که این معنی از غیر مسلمان سرانجام نشود و اگر خلیفه کافر گردد والعیاذ بالله واجب شود خروج
بروی پس نصب کافر او لا اولی ست بانکه درست نباشد و از انجمله آنست که عاقل و بالغ باشد زیراکه مجنون و سفیه و صبی
محجوب‌اند از تصرفات جزئیه قال الله تعالی و لا تؤتوا السفهاء اموالکم چون بر مال خود ها قادر نباشند بر اموال و رقاب
مسلمین البته تسلط ایشان صحیح نباشد و کارهای مطلوب از استخلاف این جماعه سرانجام نمیشود و از انجمله ست که ذکر باشد
نه امراة زیراکه در حدیث بخاری آمده ما افلح قوم ولوا امرهم امراة چون بسمع مبارک آنحضرت صلعم رسید که اهل فارس دختر
کسری را بپادشاهی برداشته اند فرمود رستگار نشدند قومیکه والی امر پادشاهی خود ساختند زنی را زیراکه امراة ناقصة
العقل والدین ست و در جنگ بیکار و قابل حضور محافل و مجالس نیست پس از وی کارهای مطلوب بر نیاید و از انجمله ست که
حر باشد زیراکه عبد قابل شهادت در خصومات نیست و بنظر مردم حقیر و مهان ست و واجب ست بروی مشغول بودن
بخدمت مولای خود و از انجمله ست که متکلم و سمیع و بصیر باشد زیراکه لازم ست بر خلیفه حکم کردن بر وجهی که در مقصد اشتباه
واقع نشود و معرفت مدعی و مدعا علیه و مقر و مقر له و شاهد و مشهود علیه و استماع کلام این جماعه حاصل شود و واجب ست
بروی تولیت قضاة امصار و نصب عمال و امر کردن مر جیوش را بانچه در جهاد پیش آید و اینهمه بدون سلامت اعضا
متحقق نشود و مقدمه واجب واجب ست و از انجمله آنست که شجاع باشد و صاحب رای در حرب و سلم و عقد و فسخ و مقاتله
و تعیین امراء و عمال و صاحب کفایه و از انجمله آنست که عدل باشد یعنی مجتنب از کبائر غیر مصر بر صغائر و صاحب مروت باشد
نه هرزه گرد و خلیع العذار زیراکه در شاهد و قاضی و راوی حدیث هرگاه اینمعانی شرط ست پس در ریاست عامه که زمام
خلق بدست او افتد اولی ست بانکه شرط باشد قال تعالی ممن ترضون من الشهداء و مرضی بودن مفسرست بعدالت و
مروت و از انجمله ست که مجتهد باشد زیراکه خلافت متضمن ست قضا و احیاء علوم دین و امر معروف و نهی منکر را و این همه بدون
مجتهد صورت نگیرد و از انجمله آنست که قریشی باشد باعتبار نسب آباء خود زیراکه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه صرف
کرد انصار را از خلافت باین حدیث که الائمة من قریش و ابوهریره و جابر روایت میکنند الناس تبع لقریش فی
هذا الشان و ابن عمر روایت میکنند لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان و معاویه بن ابی سفیان روایت میکند
ان هذا الامر فی قریش لا یعادیهم احد الا کبه الله علی وجهه ما اقاموا الدین و اختلاف کرده اند در اشتراط کتابت بالجمله چون
این شروط در شخصی موجود باشد مستحق خلافت شود و اگر او را خلیفه سازند و غیر مستجمع این شروط را اگر خلیفه سازند عاصیان
خلافت او عاصی گردند لیکن اگر تسلط یابد حکم او فیما یوافق الشرع نافذ باشد برای ضرورت که برداشتن او از مسند خلافت
اختلاف است پیدا کند و هرج و مرج پدید آرد انتهی ملخصاً و از ینجا معلوم شد که خلافت امروز در عالم خلاف خلافت شرعی
ست چه هیچیکی ازین شروط را در عقد آن رعایت نمیکنند بلکه بجای هر شرط ضد آن یافته میشود زیراکه حکام اکثر اقالیم
دران طوائف اهل اسلام موجود اند کفار اند از اهل کتاب و جزایشان و جای اطفال اند بحکم وراثت نه استحقاق و جای
زنان اند چنانکه درین بلده که ما دران هم در حال کتابت این رساله و جای سفها اند و جای نامردان و جای غیر قریش
و آن اکثر ست بلکه از روزیکه خلافت عباسیه منقرض شد خلافت از قریش برفت بر قطری آل عثمان والی شدند و

و بر قطعه‌ای از ایران تیموریه و این بهره ترک و افغان و غیره اند بعده سلطنت آل تیموریه هم برفت و در نصاری آمد آری در ممالک روم هنوز
عثمانیه حکمران اند و سلطنت ایشان هم بطریق جبر و قهر و تسلط است نه بر منهاج شریعت اما اطاعت ایشان فیما یوافق الشرع
لازم است و خروج ممنوع تا کفر بواح نکنند در ازالة الخفاء در بیان طرق انعقاد خلافت گفته که بچهار طریق است اول بیعت اهل
حل و عقد از علماء و قضاة و امراء و وجوه ناس که حضور ایشان میسر شود و اتفاق اهل حل و عقد جمیع بلاد شرط نیست زیرا که آن
ممتنع است و بیعت یک دو کس فائده ندارد و خلافت صدیق بطریق بیعت بوده دوم استخلاف خلیفه است مستجمع شروط را و عموم مردم را
لازم است که همان شخص را خلیفه سازند انعقاد خلافت حضرت فاروق بهمین طریق بود سوم شوری است در میان جمعی از
مستجمعین شروط و انعقاد خلافت ذی النورین بهمین طریق بود چهارم استیلا است چون خلیفه بمیرد شخصی متصدی خلافت گردد
بغیر بیعت و استخلاف و همه را بر خود جمع سازد و با یتلاف قلوب یا بقهر و نصب قتال خلیفه شود لازم گردد بر مردمان اتباع فرمان
او در آنچه موافق شرع باشد و این دو نوع است یکی آنکه مستولی مستجمع شروط باشد و صرف منازعین کند بصلح و تدبیر از غیر ارتکاب
محرمی و این قسم جائز است و رخصت و انعقاد خلافت معاویه بعد حضرت مرتضی و بعد صلح امام حسن بهمین نوع بود دیگر آنکه
مستجمع شروط نباشد و صرف منازعین کند بقتال و آن جائز نیست و فاعل آن عاصی است لیکن واجب است قبول احکام او چون
موافق شرع باشد و اگر عمال او اخذ زکوة کنند از ارباب اموال ساقط شود و چون قاضی او حکم نماید نافذ گردد و همراه او جهاد
میتوان کرد و این انعقاد بنا بر ضرورت است زیرا که در عزل او افناء نفوس مسلمین و ظهور هرج و مرج شدید لازم آید و بیقین معلوم
نیست که این شدائد مفضی شود بصلاح یا نه محتمل که دیگری بدتر از اول غالب شود و پس ارتکاب فتن که قبح او متیقن است چرا
باید کرد برای مصلحتی که موهوم است و محتمل و انعقاد خلافت عبد الملک بن مروان و اول خلفای بنی عباس بهمین نوع بود انتهی
ملخصاً گویم خلافت اکثر ملوک اسلام از اول زمان تا زمان حال از همین قسم بود و خروج بر ایشان از همین مصلحت نبود و در ازالة
الخفا گفته خروج بر خلیفه بسه نوع تواند بود یکی آنکه خلیفه کافر شود و یا انکار ضروریات دین و العیاذ بالله درین صورت واجب است
خروج بر وی و قتال با وی و این قتال اعظم انواع جهاد است تا اسلام متلاشی نگردد و کفر غالب نشود دیگر آنکه خروج کنند برای
نهب اموال و قتل نفوس و تحلیل فروج بغیر تاویل شرعی سیف را حکم سازد نه قانون شرع را و حکم این جماعه حکم قطاع الطریق است
دفع کردن ایشان و از هم متفرق ساختن جماعه ایشان را واجب است سوم آنکه خروج کنند به نیت اقامت دین و تقریر کنند
خلیفه و احکام او شبهه را پس آن تاویل اگر باطل باشد قطعاً هیچ اعتبار ندارد مانند تاویل اهل ردت و مانعین زکوة در
زمان ابو بکر صدیق رضی الله عنه و معنی قطعیت بطلان تاویل آنست که مخالف نص کتاب یا سنت مشهوره یا اجماع یا قیاس جلی
واقع شود و اگر آن تاویل مجتهد فیه است نه قطعی آن قوم بغاة باشند و حکم بعصیان باغی کنیم اگر از خلیفه جور صریح صادر شود
یا حکم بر خلاف شرع نماید و در آن مسئله برهانی از جانب شرع پیش یا موجود است جائز است قیام به دفع ظلم از خود و ترک
فرمان برداری او و جمعی که رفیق سلطان شوند برای ایذای او عصاة باشند و اگر در آن مسئله برهانی از جانب شرع نیست
صبر نماید آفاتی را که بر سر وی میگذرد و از آفات سماویه شمرده دست از قتال باز دارد و نیز در ازالة الخفا گفته که سپردن
کارهای مسلمین بکفار اصلاً درست نیست حضرت عمر از این امر نهی شدید فرموده اند اخرج السمرقندی فی العوارف

عن وثيق الرومي قال كنت مملوكا لعمر فكان يقول لي اسلم فانك ان اسلمت استعنت بك على امانة المسلمين فانه لا ينبغي ان استعين
على امانتهم بمن ليس منهم قال فابيت فقال عمر لا اكراه في الدين فلما حضرته الوفاة اعتقني فقال اذهب حيث شئت ——

فصل ششم و از انجمله ست افتادن فتور عظیم در ارکان اسلام مثل تاخیر صلوات از مواقیت آن و نرفتن خلفا برای حج
بذات خود در ازالة الخفا گفته معلوم ست از تاریخ که اقامت حج بعد حضرت عثمان هیچ خلیفه بذات خود نکرده ست بلکه نائبی را
مقرر میکردند و حضرت مرتضی هم بذات خود اقامت حج ننمود بلکه در بعض سنین نائب هم نتوانست فرستاد کما هو مذکور فی
المستدرک و معاویه بن ابی سفیان ابان بن عثمان را امیر الحج ساخته بود در ایام خلافت خود حالانکه خلفاء سابق اقامت حج
بنفس خود میکردند الا بعذر و اقامت حج ضمیمه خلافت بود بلکه از خواص خلیفه چنانکه بر تخت نشستن و تاج بر سر نهادن یا در
کوشک پادشاهان پیشین اقامت نمودن در اکاسره و قیاصره علامت پادشاهی بود انتهی و امروز هیچ پادشاه موفق
باقامت آن بذات خود نمیشود آری بعضی سلاطین تیموریه و عثمانیه از هندوستان و روم از طرف خود امراء الحج فرستاده اند
اکنون دران هم فتور راه یافته و از انجمله ست اختیار تشدد در عبادات و راضی برخص شرعی نشدن ذکر البغوی عن عمیر
قال ادركت من اصحاب النبي صلعم اكثر من سبعين فما رأيت قوما اهون سيرة ولا اقل تشديدا منهم قال ابراهيم اذا بلغك في
الاسلام امران فخذ ايسرهما وقال الشعبي اذا اختلفت عليك في امرين فخذ ايسرهما فان ايسرهما اقربهما من الحق لان الله سبحانه يقول
يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر در ازالة الخفا گفته ازین آثار مفهوم میشود که تلفظ رخص از مذاهب اربعه بعد از انکه
نص قرآن و حدیث صحیح مشهور و اجماع سلف و قیاس جلی از ان باز نداشته باشد حسن ست خلافا للفقهاء المتاخرين بل
نسبه بعضهم الى الفسق انتهى و نیز در ازالة الخفا گفته که تغییر اوضاع باوضاع دیگر چند قسم ست و هر قسمی را حکمی علیحده
بعضی ازان قبیل ست که اختیار بشر را دران راه نیست مثل قحط و زلازل و کثرت نسا و قلت رجال و کثرت اشرار
خبیث النفس و قلت اخیار معتدل الاخلاق ذوی الحلم و حکم این قسم آنست که تکلیف بر طاقت دائر ست و مواخذه
منوط باختیار درین تغیرات ماخوذ نیستند لیکن قصور اشخاص بنی آدم از وصول بکمال مطلوب متحقق ست اگرچه باختیار
نباشد و بعضی ازان قبیل ست که باختیار آدمی واقع میشود و این قسم باقسام چند منقسم ست یکی آنکه ارتکاب کنند منهی عنه را
مثل شرب خمور و کثرت زنا یا ترک نمایند مفروضات را مثل صلوة و شک نیست که این محل مواخذه ست دیگر آنکه التزام کنند مستحبی
را مانند التزام سنن مؤکده یا صورتی و هیئتی خاص از امور لازم گیرند و آن را بنواجذ عض نمایند و این قسم را بدعت حسنه گویند
مثل اختراع احزاب و اوراد درین قسم ترتب ثواب متحقق میشود و اعتقاد تاکد آن باطل و مدار ثواب همان قدر ست که معروف
از شرع شده و آن هیئت و صورت مباح ست متعلق مدح و ذم نمیتواند شد و محتمل که بعض مفاسد بران التزام مترتب شود
و در قرن ثانی آن همه را سنت انگارند و تحریف شریعت حقه لازم آید اما این شخص شعور بآن مفاسد ندارد و مخطی گونه
هست سوم آنکه لازم گیرد هر فریق مباحی را که شعار خویش ساخته ست و همچنین در هر زمانی رسمی فاش شود
و وضعی رائج گردد و آنهمه باقی بر اباحت خود ست لوم و مدح بران عائد نیست الا بالعرض که تعصب در میان آید
و ترجیح وضعی بر وضعی دیگر متحقق گردد یا قرن ثانی آنرا سنت دانند و در ورطه تحریف افتند با تهیه اشیا قبیحه

گاهی بنص کتاب الله یا احادیث مشهوره یا قیاس جلی یا اجماع امت مرحومه ثابت در بن صورت شخص بجهل آن اصول معذور نیست
واستدلال بشبه واهیه یا تقلید عالمی در خلاف آن غیر مسموع و عند الله آن مخالف را مفازنه و گاهی قباحت این اشیا
بخبر واحد صحیح بغیر معارض ثابت شود در بنصورت تا وقتیکه آن حدیث نرسیده و پرده از روی کار مرتفع نگشته بسبب
جهل خود معذورست چون پرده برخاست و بزرگی متجلی شد جای گفت و شنود نماند و گاهی قبح آن بادله ظنیه متنازعه
متعارضه ثابت گردد درانجا اختلاف سلف که المجتهدان مصیبان او المصیب احد و الآخر مخطی معذور جاری ست چون
این مقدمات معلوم شد باید که در مبحث تغیر اوضاع رسوم و در اختلاف امت که درین ایام پیدا شده بیک عصا همه را سوق
نکنی و در یکمرتبه نازل نگردانی انتهى و هم در ازالة الخفا ست که در ایام دولت بنی عباس مذاهب اصول و فروع محکم الاساس
گشت حنفی و شافعی و مالکی تصانیف پرداختند و در اصول معتزله و شیعه و جهمیه از هم ممتاز گشتند و در همین عصر علوم
یونانیان بلغت عرب نقل کرده شد و تاریخ فارسیان معرب ساختند و هر یکی بمذهب خود خرسند گردید تا انقراض
دولت شام هیچکس خود را حنفی و شافعی نمیگفت بلکه ادله را بر وفق مذاهب اصحاب خود تاویل میکردند و در دولت عراق
هر کسی برای خود نامی معین نمود و تا نص اصحاب خود نیابد بر ادله کتاب و سنت حکم نکنند اختلافی که از مقتضای تاویل کتاب
و سنت لازم می آید استحال محکم الاساس گشت هر چند دولت بنی عباس اول و اوسط و آخر مختلف بود اما همه بر تاسیس
مذاهب و تفریع آن و تخریج بران گذشت و این حالت بنسبت حالتین اولیین مانند دو جنس تحت جنس عالی تصور باید کرد و
آنحضرت صلعم باعتبار همان امر مشترک فرموده کما اخرج ابو داود من حدیث سعد بن ابی وقاص عن النبی صلعم انی لارجو ان لا تعجز
امتی عند ربها ان یوخرهم نصف یوم قیل لسعد کم نصف یوم قال خمسمائة سنة تفصیل این معنی آنکه خلافت در دولت مدینه و شام و
عراق همه در قریش بود و از ملک عرب باطراف و نواحی احکام جاری میشدند و لهذا بحسب الصورة امت درین حدیث بمعنی
قوم و قبیله است ازین تاریخ باز دولت قریش منقرض شد بلکه دولت عرب برهم خورد و روسا محافل و ملوک عالم عجمیان شدند
چون دولت عرب منقضی شد و مردم در بلاد مختلفه افتادند هر یکی انچه از مذاهب یاد گرفته بود همان را اصل ساخت انچه مذهب
مستنبط سابقا بود استحال سنت مستقره شد علم ایشان تخریج بر تخریج و تفریع بر تفریع و دولت ایشان مانند دولت مجوس
الا آنکه نماز میگذارند و متکلم بکلمه شهادت میشدند مامردم در وا ان همین تغیر پیدا شدیم نمیدانیم خدای تعالی بعد ازین چه
خواسته ست انتهى **قف** در ازالة الخفا عن خلافة الخلفا گفته گان مهرو زبان شرحهم کس شریر بوده اند و عنایت بالغه
الهی در تهذیب نفوس بیکار افتاد بلکه اینجا اسرار عجیبه است در هر زمانه طایفه را مهبط انوار و برکات ساخته اند اخرج مسلم مروا
جماعة لا تزال طائفة من امتی قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم او خالفهم حتی یاتی امر الله وهم ظاهرون على الناس و اخرج
ابن ماجه عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبى للغرباء و اخرج ابن ماجه عن انس
بن مالك ان رسول الله صلعم قال ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبى للغرباء و اخرج ابن ماجه عن عبد الله قال
قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبى للغرباء قال قیل و من الغرباء قال النزاع من القبائل و اخرج
ابن ماجه عن عمر بن الخطاب انه خرج یوما الى مسجد رسول الله صلعم فوجد معاذ بن جبل قاعدا عند قبر النبی صلعم یبکی فقال

مایبکیک قال یبکینی شیئ سمعته من رسول الله صلعم یقول ان یسیر الریا شرک وان من عادی لله ولیا فقد بارز الله بالمحاربة ان الله یحب الابرار الاتقیاء الاخفیاء الذین اذا غابوا لم یفتقدوا وان حضروا لم یدعوا و لم یعرفوا قلوبهم مصابیح الهدی یخرجون من کل غبراء مظلمة هر چند درین زمانه این مردم کم یاب نداما بوجهی از وجوه بهتر اند از اشخاص بسیاری از زمان سابق اخرج الترمذی وابن ماجه وغیرهما عن ابی ثعلبة الخشنی فی حدیث طویل آخره فان وراءکم ایام الصبر فمن صبر فیهن کان کمن قبض علی الجمر للعامل فیهن اجر خمسین رجلا یعملون مثل عمله قالوا یا رسول الله اجر خمسین منهم قال اجر خمسین منکم باز آنحضرت صلعم این غریبان را که در هر طبقه اقل قلیل میباشند تقسیم فرمودند به پنج طبقه و در هر طبقه خاصیتی نهاد معنی این کلام بغایت دقیق است اخرج ابن ماجه عن انس بن مالک عن رسول الله صلعم قال امتی علی خمس طبقات فاربعون سنة اهل بر و تقوی ثم الذین یلونهم الی عشرین ومائة سنة اهل تراحم و تواصل ثم الذین یلونهم الی ستین ومائة اهل تدابر و تقاطع ثم الهرج الهرج النجا النجا و فی روایة عنه قال رسول الله صلعم امتی علی خمس طبقات کل طبقة اربعون عاما فاما طبقتی و طبقة اصحابی فاهل علم و ایمان و اما الطبقة الثانیة ما بین الاربعین الی الثمانین فاهل بر و تقوی ثم ذکر نحوه تفصیل این اجمال آنکه در هر زمان جمعی بر سنت سنیه قائم خواهند بود وان قلوا بازاین قائمین علی الحق بر یک صفت نیستند در هر طبقه وجه قرب دیگر خواهد بود و صورت قیام بر سنت سنیه دیگر طبقه اولی چهل سال است از هجرت خیر البشر صلعم تا وفات مرتضی علیه السلام و وجه قرب درین طبقه ایمان و علم است یعنی قوت تصدیق شرائع و اعتناء تمام بحفظ مسموعات از جناب آنحضرت صلعم و آنرا غنیمت کبری دانستن و از همه گسستن و بجانب او متوجه شدن و در طبقه ثانیه وجه قرب عمل بشرائع اسلامیه بود فرائض آن و نوافل آن و اجتناب از محرمات و مکروهات و دل ایشان از همه گسسته باین اعمال متوجه شد ازین اعمال نوری برخاست و بر دل ایشان مستولی گشت بر آن نور بودند و همراه آن نور گذشتند و هم اهل البر والتقوی و در طبقه ثالثه اعمال خیر بر سبیل عادت و ریا فاش شد و هر کس و ناکس بصور اعمال متلبس گشت و فرق درمیان محق و مبطل باعتبار صورت اعمال نماند هر که بر حسن اخلاق و لین و صفائی دل مفطور بود نور این اعمال تنویر و تهذیب و نمود و هر که چنین نبود صرف اعمال او را باین قرب نرسانید زیرا که اعمال ایشان از نیت قویه برنخاست و نور آن اعمال بقلب آن جماعه عائد نشد و هر که باین صفت بود در آنجا قبول اعمال را نتوانست از خود دور کردن بخلاف طبقه پیشین که مساهلت در نیت عادت آن قوم نبود و ریا در اعمال رسم ایشان نه و هم اهل التواصل والتراحم و در طبقه رابعه اوضاع فاسده و نیات کاسده ظاهر تر شد نور اعمال بدون گوشه گیری و خلوت نشینی و انقطاع از قبائل و عشائر و از صحبت خلق دور شدن میسر نگشت هر که درین طبقه نوری حاصل کرد بغیر اعتزال و ترک صحبت با نام و ستش نداد و هم اهل التدابر والتقاطع و در طبقه خامسه دوره برگشت و نظر الهی بر ملکات نفس افتاد که با عمال و اذکار یکسو میگرد و در جذر لطیفه عقل و نفس و قلب یا بی محکم میکند و هم اهل المقامات والاحوال و همچنین در هر طبقه وصفی که مدار نظر الهی بهمان می باشد علحده است والکلام فی هذا یطول انتهی ملخصا گوئیم از حدیث ابن ماجه که در بیان این طبقات گذشت معلوم میشود که غایت این طبقات تا یکصد و شصت سال از هجرت آنحضرت است صلعم برین تقدیر ما مردم که بعد قرون متطاوله ازین طبقات پیدا شده ایم خارج باشیم از حکم آن طبقات و داخل باشیم در حکم جمله اخیره حدیث اند کور که ثم الهرج الهرج

خلاصہ ما ازین همه بحکم خاتمه حدیث النجا النجا در تشریح اعمال طبقات مذکوره باشد خصوصاً طبقه اولی و ثانیه و برین تقدیر حکم
طبقات مردم متاخره حکم طبقات خمسه مذکوره باشد بجهت وجود اتحاد اعمال هر طبقه متاخره با هر طبقه متقدم امکان خیر فخیر ا
و امکان شر فشر و الله اعلم و بالجمله طبقه ما شر جمله طبقات ست که با قیامت همدوش ست و با فتن و شرور و حوادث
و آفات دینیه و دنیاویه روز افزون هم آغوش نیز پس سعادت آن بنده که درینوقت جاده صراط مستقیم بپیماید و خود را از
ورطه هلاک بساحل نجات برد و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب و کیف که آنحضرت صلعم برای زمان شرور احکام و مصالح
علیحده تشریع فرموده اند و در احادیث بسیار آمده که چون زمان کذا و کذا باشد باید که شما چنین و چنان بکنید از آنجمله اینست
که چون غیر مستحق خلافت مسلط شود اطاعت او کنید در انچه موافق شرع باشد و بروی خروج نکنید مگر کفر صریح از وی ظاهر
شود چنانکه در زمان اکبر بادشاه در هندوستان اتفاق افتاده بود و این معنی متواتر بالمعنی ست و از آنجمله اینست که اگر بیعت
برای شخصی منعقد شد و تسلط او مستقر گشت اگر دیگری بروی خروج نماید و قتال کند او را میباید کشت افضل باشد از وی
یا مساوی یا مفضول و از آنجمله این ست که چون امرا از زمان فتن تعدی در اخذ زکوة واقع شود چنانکه فی الحال موجود و مشهود ست
تدبیر در انوقت ارضاء او شان و صبر بر جور ست و از آنجمله آنست که تخلی برای عبادت در زمان اول ممنوع بود در زمان فتنه
محبوب و مطلوب ست و از آنجمله آنکه هر که بیعت بر هجرت کرده ست او را تعرب بداوت درین زمان جائز ست چنانچه نسائی
از سلمه بن الاکوع آورده که چون وی بر حجاز در آمد گفتا ای ابن الاکوع مرتد شدی و بدوی گشتی یعنی بعد از هجرت بنادیه
رفتی گفت نه ولکن آنحضرت اذن داد مرا در بدو و از آنجمله اینست که امر معروف و نهی منکر از واجبات اسلام ست و در زمان
فتنه ساقط شده همچنین امضای قول خلیفه در زمان سابق حجتی بود و در ایام فتنه آن معنی منقطع شد و از آنجمله ست تضاعف
اجور آنانکه درین زمان متمسک باشند بسنت و از آنجمله ست اینکه مرگ دران ایام بهتر باشد از حیات و اظهار کلمه حق نزدیک
سلطان جابر افضل باشد از جهاد و غیر ذلک برای هر یک ازین معانی نصوص صحیحه مستفیضه ست که در ازالة الخفاء ذکر
کرده فلیرجع الیه

فصل هفتم

و منجمله امارات متوسطه ست آنکه باشند در آخر زمان عباد جهال و قاریان فاسق رواه ابو
نعیم و الحاکم عن انس و فرمود بر پا نشود ساعت تا آنکه مباهات کنند مردم در مساجد رواه احمد و ابوداؤد و ابن ماجه و ابن
حبان عن انس و از اشراط ساعت ست فحش و تفحش و قطیعت رحم و خیانت کردن امین و امانت کردن خائن رواه الطبرانی
عن انس و از آنجمله ست انتفاخ اهله و اینکه دیده شود هلال قبل بشفتین یعنی وقت طلوع چنان نماید که گویا ماه دو شبه ست
رواه الطبرانی عن ابن مسعود و انس و از آنجمله ست کثرت باران و قلت نبات و کثرت قراء یعنی عباد و قلت فقهاء و کثرت
امراء و قلت امناء رواه الطبرانی عن عبد الرحمن بن عمرو الانصاری و از آنجمله آنست که بروند صالحان اول فاول و باقی مانند سبوس
همچو سبوس جو یا تمر اخرجه احمد و البخاری عن مرداس الاسلمی و از آنجمله ست که بر پا نشود قیامت تا آنکه باشد زهد روایت و
ورع تصنع اخرجه ابونعیم فی الحلیة عن ابی هریرة و از آنجمله ست که باشد فرزند غیظ و باران قیض و بسیار شوند بدان رواه
الطبرانی عن ابن مسعود یعنی پسر سبب خشم پدر و مادر باشد و کاری بکند که ایشان ازان بغیظ آیند از نافرمانی او و نباشد مطیع
مر والدین را و باران در تابستان بارد و هیچ شی نرویاند و این قریب ست بانچه گذشت از کثرت باران و قلت نبات و از

که دروغگو راستگو باشد و راستگو دروغگو رواه الطبرانی عن ابن مسعود و آنرا انجمله ست که امین گرفته شود خائن و خائن گرفته
شود امین و بپیوند کنند با اطباق یعنی با اعدا و اجانب قطع کنند ارحام را رواه الطبرانی عن ابن مسعود و آنرا انجمله ست که سردار
شوند هر قبیله را منافقان آنها و هر بازار را فجار آنها رواه الطبرانی عن ابن مسعود و آنرا انجمله که باشد مومن در قبیله خوارتر
از نقد رواه الطبرانی عن ابن مسعود و نقد گوسفندان کوچک را گویند و آنرا انجمله ست که آراسته شود محرابها و ویران
گردد دلها رواه الطبرانی عنه و آنرا انجمله ست که اکتفا کنند مردان بمردان و زنان بزنان رواه الطبرانی عنه و این
کنایت ست از کثرت لواطت در رجال و کثرت سحاق در زنان آن فی الحال بر وجه کمال موجود ست و آنرا انجمله ست
آنکه فارسا جدو تعلیق منابر یا مناره رواه الطبرانی و آنرا انجمله ست که آباد شود ویرانهای دنیا و ویران گردد
آبادیهای دنیا رواه الطبرانی عنه و ابن عساکر عن محمد و عطیة السعدی یعنی شهر آبادان خراب گردد و بجای دیگر
آبادان شود چنانکه نقل کرده شد مصر بسوی قاهره و کوفه بسوی نجف و آنرا انجمله ست که ظاهر شود معازفها و نوشیده
شود باده ها رواه الطبرانی عنه و آنرا انجمله ست کثرت شرط و همازان و غمازان و لمازان و کثرت اولاد زنا رواه الطبرانی
عن ابن مسعود و شرط بضم معجمه و فتح مهمله بمعنی اعوان سلطان ست سخاوی گفته حال الشرطا اعوان ظلمه اند و اطلاقش
غالبا بر اقبح جماعت والی و نحو آن می آید و گاهی وسعت دهند و بر ظلمه حکام اطلاق کنند و همز بمعنی غیبت ست
و افتادن در مردمان و ذکر نمودن عیوب ایشان و لمز مرادف اوست و گفته اند لمز عیب کردن ست در روی و همز در پشت
و آنرا انجمله ست تسلیم خاصه و فشو تجارت تا آنکه برگار دزن شوهر خود را بر تجارت و قطع ارحام و فشو قلم و ظهور شهادت
زور و کتمان شهادت حق رواه احمد و البخاری و الحاکم و صححه عن ابن مسعود و فشو قلم کنایه از کثرت کتبه و قلت علما ست
یعنی اکتفا کنند با موختن خط یا بیامیزند بحکام کذا فی الاشاعه و آنرا انجمله آنست که حلال گردانند این امت شراب را به نبیذ
یعنی باده نوشند و نبیذ نامند و نبیذ در معنی همان خمر ست زیرا که هر مسکر مائع ست و حلال گردانند ربا را ببیع یعنی
تحلیل کنند ربا را در صورت بیع ظاهر نمایند و سحت را بهدیه یعنی رشوت خورند و حرام صرف بگیرند و آنرا هدیه نامند و
تجارت کنند بزکوة یعنی مال بمزد وران خود در مزد بدهند و آنرا در زکوة مجرا گیرند یا بالعکس و آنرا انجمله ست که چون بی نیاز
شوند زنان بزنان و مردان بمردان پس بشارت ده ایشانرا ببادی سرخ که بیرون آید از طرف مشرق و مسخ شوند
بعض و خسف شوند بعض ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون رواه الدیلمی عن انس و آنرا انجمله ست که گرفته شود مال غنیمت را دولت
رواه الترمذی عن ابی هریرة یعنی توانگران و صاحبان مناصب مخصوص باموال فی شوند و کسانیکه مستحق وی اند ممنوع باشند
در نهایه گفته الدولة بالضم ما یتداول من المال فیکون لقوم دون قوم و قال فی الفائق الدولة بضم الدال و فتحها ما یدال
الانسان ای یدول من الحظ و آنرا انجمله ست که گرفته شود امانت را غنیمت و زکوة را تاوان و علم آموخته شود برای غیر دین
خدا رواه الترمذی عنه یعنی مومنین امانات و ودائع مردم را بهضم کنند و آنرا مغتنم انکار و گویا مال غنیمت ست که در دست
وی افتاده و مردم زکوة را تاوان شمارند یعنی بر ایشان شاق گردد ادا کردن وی چنانکه تاوان گران میشود و علم را
برای مقاصد دنیه ردیه دنیاویه و حصول مطالب وی بیاموزند نه برای دین خدا و دریافت احکام و قصد عمل بران

ملہ لفظ تدریشہ معازف ست جمع عزف ... کنایہ ... ست و ... النعت ... ۱۲ منہ

از آنجمله ست که اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک سازد یار خود را و دور افگند پدر خود را و بلند شود آوازها در مسجدها رواه الترمذی عنه یعنی یاران خود را اکرام کند و مادر و پدر را ایذا رساند و در مسجد گفتگو های دنیا کنند گویا مسجد نیست خانه و انجمن ایشان ست که در آن از هر وادی سخن میرود و از آنجمله ست که سردار شود قبیله را فاسق و باشد زعیم قوم ارذل شان و اکرام کرده شود مرد بخوف شروی رواه الترمذی عنه و زعیم کسی را گویند که متکفل کار و بار قوم باشد و بدان قیام کند و رذل یعنی ردی ست مدعا آنکه فاسق قوم کبیر و سردار ایشان باشد و از آنجمله ست که ظاهر شوند زنان سرایندها و سازها و نوشیده شود خمر و لعنت کند آخر این امت اول امت را اخرجه الترمذی عنه در اشاعه گفته ظاهر شد لعن کردن آخر این امت اول امت را در رافضه قبحهم الله تعالی انتهی گویم و ظاهر شد این بلیه در بعض فرق اهل سنت نیز مثل اهل تقلید و اهل اتباع که بد میگوید هر یکی ازین فریق فریق دیگر را و اکابر و سلف ورا که تقلید و اتباع وی میکنند و نیست این اول آبگینه که شکست در اسلام حفظنا الله سبحانه و تعالی عن سوء القول و العمل و از آنجمله آنست که چون نزدیک شود زمان بسیار شود پوشیدن طیلسان و بسیار شود تجارت و بسیار شود مال و تعظیم کرده شود صاحب مال بسبب مال خود و بسیار شود اعوان سلطان یعنی شرط و باشد امارت کودکان و کثرت زنان و جور پادشاه و کمی مکیال و میزان رواه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر در اشاعه گفته کمی کردن در کیل و وزن و ذراع از کبائر ست قال تعالی ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس الآیه یعنی در خریدن زیاده ستانند و در فروختن کم دهند و از آنجمله آنست که متمثل شود شیطان بصورت مرد و بیاید نزد قوم و بگوید بایشان سخن دروغ پس متفرق شود قوم و مردی گوید شنیدم مردی را که میشناسم روی او و نمیدانم نام او که چنین میگفت رواه مسلم فی مقدمه صحیحه عن ابن مسعود و از آنجمله آنست که در دریا شیاطین اند در زندان کرده شد بسته ست آنها را سلیمان علیه السلام نزدیک ست که بیرون آیند و بخوانند بر مردم قرآن را رواه مسلم عن ابن عمرو و از آنجمله ست که چون نزدیک شود زمان بهتر مرد بچه سگ را بهتر باشد از آنکه بپرورد پسر خود را و توقیر کرده نشود کبیر ایشان و رحم کرده نشود صغیر ایشان و بسیار شود اولاد زنا تا آنکه زنا کند مرد با زن بر شاهراه بپوشند چرم گوسفند بر دلهای گرگان افضل ایشان در آن زمان مداهن باشد اخرجه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر در اشاعه گفته مراد بپوشیدن پوست گوسفندان الخ آنست که نرم کنند گفتگو و خوب نمایند کار را بطور ریا و نمایش و دلهای ایشان مانند گرگان باشد در درندگی یعنی در برابر چو گوسفند و در قفا همچو گرگ مردم در ند و از آنجمله ست که باشد فاحشه در کبار شما و ملک در صغار شما و علم در رذال شما و مداهنت در خیار شما رواه احمد و ابن ماجه عن انس و از آنجمله آنست که چون متقارب شود زمان منقبض کند موت خیار امت مرا چنانکه فرا چیده یکی از شما رطب را از طبق یعنی همچنان موت نیکان را از عالم ببرد اخرجه المراهمزی عن ابی هریرة و از آنجمله ست که تطاول کنند مردم در بنیان و در روایتی چون ببینی پیاده پایان برهنگان چرانندگان گوسفندان را که درازی میکنند در بنیاد پس نگران باش ساعت را رواه الشیخان عن عمر در اشاعه گفته و این وقتی شود که بسیار گردد مالهای ایشان و عظیم گردد وجاهت ایشان و نباشد ایشان را داعیه نه همت جز بنا زیرا که در آنوقت مشتغل نباشند بعبادت و نه بعلم و نه بجهاد انتهی گویم اینست آنوقت که غالب اهل عالم مشتغل اند در بنیان و دلها چپاده و مال و مجد و دم اند از علوم و عبادات

رہنما هدایت بعد ازین خدا داند چه خواهد شد و آز انجمله آنست که چون سپرده شود کار بنا اهل پس منتظر باشید ساعت را
رواه البخاری عن ابی هریرة رضی الله عنه و لله در القائل ؎ ایا دهر اعملت فینا اذاکا * و ولیتنا بعد وجه قفاکا *
قلبت الشرار علینا رؤسا * واجلست سفلتنا مستواکا * فیا دهر ان کنت عادیتنا * فها قد صنعت بنا ما کفانا * و از انجمله است
تزاحم اهل مساجد که نیابند امام را که نماز بگذارد با ایشان رواه احمد و ابو داود عن سلامة بنت الحران و از انجمله است
اینکه نرود دنیا تا آنکه بگذرد مرد بر قبر و بغلطد بران و بگوید کاشکی من بودم بجای صاحب این قبر و نیست بوی دین
مگر بلا رواه مسلم و ابن ماجه عن ابی هریرة ؎ الا موت یباع فاشتریه * فهذا العیش ما لا خیر فیه * و از انجمله آنکه برپا نشود
قیامت تا آنکه قتال کنید شما امام خود را و مجادله کشید با سیاف خود و وارث شوند دنیا را شمار ابدان شما در اشاعه
گفته بسیار واقع شد این و واقع شود لایزال از طرف ملوک و اوشان اگرچه امام نیستند لیکن نایب اند از طرف شان پس
کشتن آنها بمنزله ائمه است انتهی و آز انجمله است که جسته شود علم نزدیک اصاغر رواه الطبرانی عن ابی امیة الجمحی در اشاعه گفته
معنی وی اینست که اکابر از اولاد مهاجرین و انصار بلکه از قریش مشتغل شوند بطلب دنیا و جاه و باقی مانند اصاغر از موالی
و اخلاط مردم و بیاموزند اینها علم پس بجویند از ایشان فتاوی در واقعات انتهی گویم و مشاهده میشود این معنی در روات
اخبار و آثار کتب حدیث بر وجهی که هیچ شک و شبه باقی نمیماند و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و ان اکرمکم عند الله اتقاکم
بزرگی را شنیدم میگفت کبرنی موت الکبراء یعنی بزرگ گردانید مرا مردن بزرگان که چون آنها نماندند مردم مارا که هیچ نیم
بزرگ گرفتند ؎ مجلس چو بر شکست تماشا بما رسید * در بزم چون نماند کسی جا بما رسید * و آز انجمله آنست که برپا نشود
قیامت تا آنکه بکشد مرد برادر خود را اخرجه الحاکم فی تاریخه عن ابی موسی و از انجمله آنست که مالک شود کسی که نیست لائق ملک
شدن و بلند شود و پست گردد بلند رواه نعیم بن حماد عن کثیر بن مرة مرسلا و آز انجمله است آنکه بسیار شوند خطیبان منبر شما
و مایل شوند علما شما بسوی والیان شما و حلال کنند برای شان حرام را و حرام کنند حلال را و فتوی دهند اوشان را موافق
خواهش شان رواه الدیلمی عن علی کرم الله وجهه و آز انجمله است اینکه علم آموزند علمای شما تا جلب کنند بدان دنانیر و دراهم شما را
و بگیرند قرآن را تجارت رواه الدیلمی عن علی کرم الله وجهه در اشاعه گفته یعنی بخوانانند قرآن را با جرت و نخوانند برای خدا
گویم حفاظ رمضان که قرآن در تراویح با جرت میخوانند مصداق این خبر اند و آز انجمله آنکه همیشه باشند امت بر شریعت نیک
ما دامیکه ظاهر نشود در ایشان سه خصلت یکی آنکه قبض کرده نشود از ایشان علم دیگر آنکه بسیار نشود در ایشان ولد زنا
سوم آنکه ظاهر نشود در ایشان سقارون گفتند کدام اند سقارون فرمود نشو و نمای ست که باشد در آخر زمان باشد
تحیت ایشان میان خودها وقتیکه ملاقی شوند بایکدیگر تلاعن اخرجه احمد و الطبرانی و الحاکم عن معاذ بن انس در اشاعه
گفته و این بسیار ست در فلاحین و بقالین و سفله که ابتدا میکنند یکی بشتم صاحب خود نزدیک تلاقی قبل سلام بلکه میکنند
هر یکی ازین هر دو و نمی شناسند سلام را فانا لله و انا الیه راجعون انتهی گویم این در وقت صاحب اشاعه بود و در زمانه
مشاهده میکنند اهل دربار که از اولاد شرفا اند وقت ملاقات بایکدیگر و نمیشناسند سلام را رسم سفله شعار میکنند از آن
و ایجاد کرده اند بجای آن لفظ کورنش و آداب مجرا و دست نهادن بر سر و خم کردن [illegible]

هر دیار معروف و مشهور ست فانا لله ثم انا الیه و آن از انجمله ست آنکه بر پا نمیشود ساعت تا آنکه قصد کند مرد بسوی خطبه
و برنی گیرد آنرا بر معیشت و ترک کند دختر عم خود را و نظر نکند بسوی وی رواه الطبرانی عن ابی امامة در اشاعه
گفته یعنی تزوج کند زن کم اصل کمینه را بنا بر توانگری او و بگذارد دختر عم را که اصیل ست بسبب فقر او انتهی گویم و واقع
شد این خبر از مدت بسیار و واقع شود لایزال تا آنکه بر پا شود قیامت و این یکی از اعاظم فتن ست در دین و در انتظام منزل
و سیاست خانه و برهمی قبائل و عشائر کما لا یخفی علی الخبیر و آن از انجمله ست که قطع کرده شود ارحام و گرفته شود مال بغیر
حق و ریخته شود خونها و شکایت کند قریب از قریب عود نکند بر وی بچیزی و طواف کند سائل و نهاده نشود چیزی
در دست وی رواه ابن ابی شیبة عن عبد الله

فصل هشتم

و از امارات ساعت ست که بر پا نشود قیامت تا آنکه
گردانیده شود کتاب خدا عار و باشد اسلام غریب و تا آنکه ظاهر شود عداوت در میان مردم و تا آنکه قبض کرده شود علم
و پیر گردد زمانه و کم شود عمر و کم شوند پسران یعنی اولاد و ثمرات و امین شوند اهل تهمت و متهم شوند امین و تصدیق
کرده شود کاذب و تکذیب کرده شود صادق و بسیار شود هرج یعنی قتل و تا آنکه ساخته شوند غرف یعنی کوشکها
و محل ها و دراز کرده شوند و تا آنکه غمگین شوند زنان صاحب ولاد یعنی بسبب عقوق آنها و شاد شوند زنان عقیمه
نازاینده و بسیار شود بغی و حسد و بخل و هلاک شوند مردم بسیار شود دروغ و کم شود راست و تا آنکه مختلف شوند
کارها در میان مردم و پیروی کرده شود هوی و حکم کرده شود بگمان و بسیار شود باران و کمتر شود بار و کم شود
علم کم شدنی و زیاده شود جهل زیاده شدنی و باشد پسر سبب خشم و بسیار شوند زنان بسیار شدنی و تا آنکه جهر
کنند بفحش و بایستند خطبا بکذب پس گردانند حق مرا برای شرار امت من پس هر که تصدیق کند ایشانرا
و راضی گردد بدان نشمد بوی بهشت رواه ابن ابی الدنیا و الطبرانی و ابو نصر السجزی و ابن عساکر عن ابی موسی و سنده جید
و از انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه بیرون آید قومی که بخورند بزبانهای خود چنانکه میخورد گاو بزبان خود رواه احمد و
الخرائطی وغیرهما عن سعد بن ابی وقاص در اشاعه گفته یعنی مدح میکنند مردم را و ظاهر میکنند محبت ایشان را از روی
نفاق و مبالغه میکنند در مدح ایشان و میستایند جاهای خود را و این را وسیله اخذ مال از انها میکنند و آن از انجمله
آنکه بر پا نمیشود ساعت تا آنکه تسافد کنند مردم همچو بهائم در راه رواه الطبرانی عن ابن عمر و آن از انجمله آنکه بر پا نمیشود ساعت
تا آنکه یافته شود زن روزانه که جماع کرده میشود در میانه راه انکار نکند آنرا هیچکسی پس باشد افضل ایشان در آن روز
کسیکه بگوید که کاش وی اندکی از راه بکناره می برد و پس این کس در او شان همچو ابو بکر و عمر ست در میان شما
رواه الحاکم عن ابی هریرة و آن از انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه منکر شوند دلها و مختلف شود اقاویل و خلاف شوند
ان از پدر و مادر و در دین رواه الدیلمی عن حذیفه و از انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه غیرت برند بر غلام چنانکه
غیرت میبرند بر زن رواه الدیلمی عن ابی هریرة و آن از انجمله آنست که بر پا نشود قیامت تا آنکه عزیز گردد در ان سه چیز
درهم از حلال و علم مستفاد و برادری در راه خدا عز و جل رواه الدیلمی عن حذیفة یعنی کمیاب شود و یافته نشود در آن
وقت این چیزها و آن از انجمله آنست که فربه شود چون بهتی صدقه را که پوشیده شده گران گشت و مرد و زر گرفته شده

برجهاد و ویران شد آباد و آباد گشت خراب یعنی مردم راکه بازی میکنند با مانت خود و در روایتی بدین نحو چنانکه بازی میکنند شتر بشنجه پس هرشتیکه تو و ساعت مانند این هر دو بیت و آز انجمله ست حیف ائمه و تصدیق نجوم و تکذیب قدر رواه البزار عن علی کرم الله وجهه مرفوعا و سنده حسن و آز انجمله آنکه تروند مردم تا آنکه بگویند که قران مخلوق ست و حالانکه نه خالق ست و نه مخلوق و لکن کلام خداست از وی ظاهر شده و بسوی وی عود کند رواه اللالکائی و الاصبهانی عن علی کرم الله وجهه و این خبر در زمانه امام احمد بن حنبل واقع شده و فتنه عظیم برپا شد و جمعی از اهل سنت مقتول و بعضی محبوس و مسجون گردیدند و آز انجمله آنست که چون فراهم آیند بست کس یا زیاده یا کم و نباشد در ایشان کسیکه ترسیده شود اورا در راه خدا پس تحقیق که حاضر شد امر یعنی قیامت رواه البیهقی و ابن عساکر عن عبد الله بن بشر الصحابی و از انجمله ست که بگذرد مرد در مسجد و نگذارد دو رکعت رواه ابن ابی داود عن ابن مسعود و آز انجمله آنکه باشد درین امت نزدیک اقتراب ساعت چیزها آز انجمله ست جماع کردن مرد زن یا کنیز خود را در دبر وی و این را الله و رسول وی حرام گردانیده و بران خدا و رسول وی دشمن میدارد و تصدیق این خبر بوجود فرقه رافضه یافته شد و از انجمله ست نکاح مرد مرد را و این را نیز خدا و رسول وی حرام کرده اند و بران دشمن میگیرند و آز انجمله ست نکاح زن بزن و این از ان چیزهاست که حرام کرد آنرا خدا و رسول و دشمن میدارد اورا بروی خدا و رسول و نیست ایشانرا نماز یعنی مقبول مادامیکه برین حال اند تا آنکه توبه کنند بسوی خدا توبه نصوح رواه الدارقطنی و البیهقی و ابن النجار عن ابی الصحابی و صدق این خبر بعمل ایرانیان و ترکان بظهور آمده و آز انجمله ست که بیاید بر مردم زمانه که باشد در وی مشوره گرفتن از کنیزکان و سلطان و حکومت زنان و امارت نادانان رواه ابن المنادی عن علی علیه السلام و آز انجمله آنکه قائم نشود ساعت تا آنکه باشد سلام بر معرفت و تا آنکه گرفته شود مساجد را طرق پس سجده کرده نشود دران برای خدا و تا آنکه برانگیزد کودک پیر را بطور برید در میان دو افق و تا آنکه برسد سوداگر مابین افقین و نیابد سود رواه الطبرانی عن ابن مسعود در اشاعه گفته این کنایت ست از عدم رغبت در نماز و عدم توقیر صغیر مر کبیر را و عدم برکت در تجارت بنا بر غلبه کذب و غش در تجار و از انجمله ست که قائم نشود ساعت تا آنکه برگردند شرار شام بسوی عراق و خیار عراق بسوی شام رواه ابن ابی شیبه عن امامه و آز انجمله ست آنکه بیاید بر مردم زمانه که سالم نماند برای صاحب دین دین وی مگر کسیکه بگریزد از شاهق بشاهق یا از سوراخ بسوراخ همچو روباه که میگریزد با بچه های خود و این در آخر زمان باشد و قتیکه حاصل نشود معیشت مگر بمعصیت خدا و چون باشد حال این چنین حلال شود عزلت و باشد در آخر زمان هلاک مرد بر دست مادر و پدر خود اگر باشند اورا مادر و پدر و رنه بر دست زن خود و پسر خود و رنه بر دست اقارب همسایگان خود عار دهند اورا بضیق معیشت و تکلیف دهند اورا بچیزیکه طاقت آن ندارد تا آنکه بیندازد جان خود را در جایکه هلاک شود در انجا رواه ابو نعیم و البیهقی و الخلیل و الرافعی عن ابن مسعود رضی الله عنه گویم هلاک آدمی از دست زن و اقارب و جیران خود از مدتی واقع ست و تا میرود زیاده تر میگردد و هلاک مرد بدست پسر هم بچشم خود دیده ام تا آینده چه شود و آز انجمله ست آنکه بیاید بر مردم زمانه که بنشیند آدمی نزد قوم خود پس منع نکنند اورا از دشنام مگر خوف

آنکه کهنه شود هادی بدی رواه الدیلمی عن ابی هریرة و از آنجمله آنکه فرمود نزدیک است که برسد امت مرا در آخر زمان بلاء
شدید نجات نیابد از ان مگر مردیکه شناخت دین خدا را و جهاد کرد بران بزبان و دل خود پس این است آنکه سابق
شده برای وی سوابق و مردیکه شناخت دین خدا را و تصدیق کرد آنرا رواه ابونصر السجزی و ابونعیم عن عمر رضی الله
عنه و از آنجمله است که بیاید بر مردم زمانه که باشد حدیث ایشان در مساجد ایشان در امر دنیای ایشان پس منشینید با
ایشان که نیست خدا را حاجت در ایشان رواه البیهقی عن الحسن مرسلا و از آنجمله است که بیاید بر مردم زمانیکه پنهان شود
مومن چنانکه پنهان می شود منافق در ایشان رواه ابن السنی عن جابر رضی الله عنه و از آنجمله آنکه آید بر مردم زمانے
که باشد همت ایشان شکم های ایشان و شرف ایشان متاع ایشان و قبله ایشان زنان ایشان و دین ایشان درام
و دینار ایشان اند بدترین خلق نیست بهره ایشان نزد خدا رواه السلمی عن علی و از انجمله آنکه بیاید بر مردم زمانی که کشته
شوند دران علما چنانکه کشته میشوند سگان پس کاشکی علما دران زمان تحامق کنند رواه الدیلمی و ابن عساکر عن علی
کرم الله وجهه و از آنجمله آنکه می آید بر علما زمانیکه موت دوست تر باشد بسوی یکے از ایشان از زر سرخ رواه ابونعیم عن
ابی هریرة و از آنجمله آنکه نمیروند ایام و لیالی تا آنکه کهنه شود قرآن در سینه های اقوام ازین امت چنانکه کهنه میشوند
جامه ها و باشد ما سوای قرآن اعجب های ایشان و باشد امر ایشان تمام طمع نیامیزد بش خوف و اگرچه کوتاهی کنند
در حق خدا و منتهی نفس هی آرزوها باشد و اگرچه متجاوز گردد بآنچه نهی کرده است ازان خدا و گوید امیدوارم که تجاوز کند
خدا از من بپوشند پوست گوسفندان بر دلهای گرگان افضل ایشان در نفس خود مداهن باشد که نام میکند و نهی رواه
ابونعیم عن معقل بن یسار و از آنجمله آنکه بیاید بر مردم زمانیکه پیروی کرده نشود در وی علیم و شرم کرده نشود در وی از حلیم
و توقیر کرده نشود کبیر و نه رحم کرده شود صغیر بکشند بعض ایشان مر بعض را بر دنیا دلهای ایشان دلهای اعاجم باشند
و زبانهای شان زبان عرب نمیشناسند معروف را و انکار نمیکنند منکر را مشی میکنند صالح در میان ایشان پنهان —
ایشانند بدترین خلق خدا نظر نکند خدا بسوی ایشان روز قیامت رواه الدیلمی عن علی علیه السلام و از انجمله آنکه
بیاید روز قیامت مصحف و مسجد و عترت پس گوید مصحف ای رب سوختند و پاره کردند مرا و گوید مسجد ای رب ویران
ساختند و معطل کردند و ضائع نمودند مرا و گوید عترت ای رب طرد کردند و کشتند و رد نمودند مرا و بایستند بزانو
برای خصومت پس فرماید الله تبارک و تعالی این بسوی من ست که اولی ام بآن رواه الدیلمی عن جابر و احمد و الطبرانی
عن ابی امامه و ترا شاعه گوید گویا این اشاره است بسوی آنچه واقع شد در زمن بنی امیه و بعد ایشان از قتل اهل بیت
و تعطیل مسجد صلعم و بستن اسپان دران در زمن یزید و تمزیق مصحف در زمن ولید یا مصحف کنایه باشد از عدم
عمل بدان گویم بلکه این همه مذکورات مجموعا در هر زمان واقع شده چنانچه کتب تاریخ بران دلالت دارد و بسیار مسجد
ست که معطل افتاده است و بسیار اهل بیت اند که از دست ناقدران خوار و زبون بوده اند و عمل بمصحف خود از
مدتی مرفوع شده والله اعلم و از آنجمله آنکه نزدیک است که نیاید پیش شما خانها که پنهان کند شما را هلاک کند آنها را [illegible]
و ند چهارپایگان که بر سر بیراهها و سفرهای خود هلاک کند آنها را رواه نعیم عن ابی هریرة و از آنجمله آنکه [illegible]

مزخرف کنید شما مسجد های خود را و محلی سازید مصحف های خود را پس دمار ست بر شما رواه الحکیم عن ابی الدرداء
واین هر دو چیز از مدتی در عالم جاری ست و روز افزون ست و آز انجمله آنکه نماز گذارند پنجاه کس و قبول نشود از هیچیکی
یک نماز هم رواه ابو الشیخ عن ابن مسعود در اشاعه گفته یعنی نماز را بشروط و ارکان نگذارند پس نماز هیچیکی صحیح
نشود و قبول نگردد انتهی گویم و این هم بسیار ست در هر مسجد نمازیان بسیار ند اما کسیکه رکوع و سجده بر وجه اطمینان
کند و رکن و شرط را چنانکه باید گذارد و بسیار کمتر و آز انجمله آنکه ساعت قائم نمیشود تا آنکه تقسیم کرده نشود میراث و
خوشی نشود بغنیمت رواه مسلم عن عبد الله بن مسعود و آز انجمله آنکه فرمود از اشراط ساعت ست تقارب اسواق گفتم
چیست تقارب اسواق فرمود شکایت کنند بعض از بعض قلت نفع را و بسیار شوند ولد زنا و فاش گردد
غیبت و تعظیم کرده شود صاحب مال یعنی بسبب مال و بلند شود آوازها در مسجد و ظاهر شوند اهل منکر و ظاهر شود
بنا رواه ابن مردویه عن ابی هریرة و آز انجمله ست سوء جوار و قطع رحم و تعطیل سیف از جهاد و اختیار دنیا عوض
دین رواه ابن مردویه عن ابی هریرة و آز انجمله ست ظهور فحش و تفحش و سوء خلق و سوء جوار رواه ابن ابی شیبه
عن جابر بن حبیرة کنایت ست از قلت ثمار و برکات و آز انجمله ست موت بدار رواه ابن ابی شیبه عن مجاهد و در
روایت شعبی ست که از اقتراب ساعت ست موت فجاءة گویم رئیسی را دیدم که بمرگ ناگهان درگذشت و دیگران را
هم شنیدم حفظنا الله عنه و آز انجمله آنکه باشند در آخر امت مردم که سوار شوند بر زین پوشها تا بیایند بر درهای
مسجد زنان شان کاسیات عاریات اند بر سرهای شان همچو کوهان های شتران بختی باشد لعنت کنید آنها را
که آنها ملعونات اند اگر باشد پس شما امتی از امم البته خدمت کنید شما او شما را چنانکه خدمت کردند شما را زنان
امت های پیشین گفت ابن عمرو گفتم پدر را و چیست زین پوشها گفت سروج عظام اخرجه احمد و الحاکم عن ابن عمرو
و این حدیث را شواهد و طرق ست آز انجمله ست نزد مسلم از ابی هریرة که دو صنف اند از امت من از اهل دوزخ
ندیده ام من آن هر دو را قومی ست که با ایشان تازیانه هاست همچو دمهای گاوان میزنند بدان مردم را و زنان اند
جامه پوشیده یعنی در ظاهر برهنه یعنی در معنی مائل کننده اند مردم را بسوی خود و میل کننده اند بسوی مردم
سرهای شان همچو کوهان های شتران بخت ست میل کننده ندر آیند بهشت را و نیابند بوی آنرا و بدرستیکه بوی
بهشت یافته میشود از مسیرت کذا و کذا النووی در ریاض الصالحین گفته یعنی بزرگ سازند سرهای خود را
به پیچیدن عمامه یا عصابه یا مانند آن و تحقیق تفصیل کرده ایم این مسئله را در رساله مستقله که نامش الاجوبة الخمس
عن المسئلة الخمس ست انتهی گویم مراد بارباب تازیانه چوبکیان اند که بر درهای امراء و حکام و ملوک و قضاه و نائبان و
اهلکاران ایشان می مانند و مردم را نزد شان رفتن نمیدهند و هر که میخواهد که برسد و فریاد خود را بگوش شان
رساند آنرا میزنند و می رانند و مراد بلف عمامه و غیره بستن موباف و رموی سر کلان ساختن آن بپارچه رنگین
و مانند آن ست و مراد بزنان کاسیات عاریات زنانی اند که ثیاب رقیق و جامه های بس باریک می پوشند که از ان
تمام بدن و همه اعضای شان نمودار می باشد گویا در حقیقت برهنه اند نزد فقها در چنین جامه نماز صحیح نیست و این

هر سه بلا از بدعتی و ظالم موجود است و زنان اهل علم هم زنان مبتلا و کسی مجال کسی نمی پروا از وحشیانی این آفات نمی پرواز
تا آنچه چه شود و فقنا الله تعالی لما یحب و یرضی و صاننا و جمیع المسلمین عن الابتلاء باهل الهدی و از انجمله آنکه بیرون آیند از بیت
در آخر زمان مردمانیکه با ایشان تازیانها باشد گویا که دمهای گاوان است بامداد کنند در سخط خدا و شام کنند در غضب وی
اخرجه احمد والحاکم و صححه عن ابی امامة گفت ابن عباس رضی الله عنه حج کرد آنحضرت حجة الوداع پس در گرفت حلقه در کعبه را و گفت
ای مردم آیا خبر ندهم شما را باشراط ساعت پس بایستاد سلیمان گفت خبر ده مرا فدا باد بر تو پدر و مادر من ای رسول خدا فرمود
از اشراط ساعت اضاعت نماز و میل همراه هوا و تعظیم صاحب مال سلیمان گفت آیا باشد این تا فرمود آری سوگند بکسی
که جان محمد در دست اوست صلعم ای سلیمان نزدیک این حال باشد زکوة تاوان و فیء غنیمت و صادق شود کاذب و
کاذب شود صادق و مؤتمن شود خائن و خائن شود امین و تکلم کنند رویبضه گفتند رویبضه چه باشد فرمود تکلم کنند در مردم
کسیکه تکلم نمیکرد و انکار کرده شود حق نه حصه و برود اسلام و باقی نماند مگر نام او و برود قرآن و باقی نماند مگر نقش او و
آراسته شود مصحف بزر و فربه شوند گورامت من و باشند مشوره با کنیزکان و خطبه خوانند بر منابر کودکان و باشند
مخاطبات زنان پس نزدیک این حال آراسته شود مساجد باشند آراستگی بتخانها و دراز شوند منبرها و بسیار شوند
صفوف با دلهای متباغضه و زبانهای مختلفه و هوا هوای بسیار سلیمان گفت آیا باشد اینها ای رسول خدا فرمود آری
سوگند بکسی که جان محمد در دست اوست نزدیک اینحال ای سلیمن باشد مومن در ایشان ذلیل تر از کنیز بگدازد دل وی در درون
جوف وی چنان که میگدازد نمک در آب بسبب آنچه بیند از منکر و نتواند آنرا متغیر کردن و اکتفا کنند مردان
بمردان و زنان بزنان و غیرت برند بر غلمان چنانکه غیرت برند بر دختر دوشیزه پس نزدیک این حال ای سلیمن باشند امیران
فاسق و وزیران فاجر و امینان خائن ضائع کنند نماز را و پیرو شوند شهوات را پس چون دریابید شما آنها را نماز بگذارید
بروقت نماز و نزدیک اینحال ای سلیمن بیایند بندیان از مشرق و اسیران از مغرب ایشان بدن مردم باشند و دلهای
شان دلهای شیاطین باشند رحم نمیکنند بر خورد و توقیر نمیکنند بزرگ را و نزدیک اینحال حج کنند مردم بسوی این بیت
الحرام مانند حج پادشاهان خود برای لهو و نزهه و اغنیای ایشان برای تجارت و مساکین برای گدائی و مسئلت و
قاریان ایشان برای ریا و سمعه گفت باشند اینها ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسی که جان من بدست وی است
نزدیک اینحال ای سلیمن فاش شود کذب و ظاهر شود کوکب که او را ذنب است و شریک شود زن با شوهر خود در تجارت و
متقارب گردد بازارها گفت و چیست تقارب بازارها فرمود کساد اسواق و قلت ارباح و نزدیک این حال بفرستد
سلیمن خدای تعالی بادی که در وی مارهای زرد باشند بچینند سرهای علما را بسبب آنکه دیدند آنها منکر را و تغییر نکردند آنرا
گفت آیا باشد این حال ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسیکه برانگیخت محمد را بحق رواه ابن مردویه عنه و در اشاعه گفته
معنی کثرت صفوف آنست که صفوف را تمام نکنند بلکه در یک صف شش کس ایستند و در صفی دیگر چهار کس و هکذا
پس صفها بسیار شود و موید این است قول وی که دلها متباغض باشند زیرا که این صورت مخالف قلوب و تباغض
اوست چنانکه اشاره میکنند بسوی آن حدیث اتموا الصفوف یعنی تمام کنید صف ها که در یا و مختلف نشود پس خلاف

خدا در میان دلهای شما انتهی فصل سیم و از اشراط ساعت ست آنچه مروی ست از علی کرم الله وجهه که پرسید عمر
از آنحضرت صلعم از ساعت فرمود ساعت نزدیک حیف ائمه و تکذیب بقدر و ایمان بنجوم ست و بگیرد قومی امانت
را غنیمت و زکوة را تاوان و فاحشه را زیارت پس پرسیدم از فاحشه زیارت فرمود مرد از اهل فسق طعام و شراب سازند و زنی را بیارند
و بگوید یکی بدیگری بکن آنچه میکردی تو پس زیارت کنند برین امر فرمود پس نزدیک این حال هلاک شود امت من ای
ابن خطاب رواه ابن ابی الدنیا والبزار عنه گویم این صورت هم درین زمانه بسیار شیوع دارد بلکه دیدیم که بعضی یاران
بصرف زر خود روسپی ها را بیطلبند و نزد یاری میگذارند تا با وی روی خود سیاه نماید و بعضی مجالس فسق و
فجور همی آرایند و دیگران را تکلیف حضور و شرکت در آن لهو و لعب میکنند اسباب طرب جمله مهیا و یک روی
تو میباید و بس و حذیفه بن الیمان گوید رضی الله عنه فرمود رسول خدا صلعم از اقتراب ساعت ست هفتاد و دو خصلت
چون بینید مردم را که میرانیدند نماز را و ضایع کردند امانت را و خوردند ربا را و روا داشتند دروغ را و سبک انگاشتند
خونها را و مشغول شدند به بناها و فروختند دین را بدنیا و قطع کردند رحم را و شد حکم ضعف و کذب صدق و حریر لباس و ظاهر
شد جور و بسیار شد طلاق و مرگ ناگهان و امین خائن و خائن امین و صادق شد کاذب و کاذب شد صادق و بسیار
شد قذف و گردید مطر قیظ و ولد غیظ و بسیار شدند لئام و رفتند کرام و گردیدند امیران فاجر و وزیران دروغگویان
و امینان خائنان و عرفاء ظلمه و قراء فسقه و پوشیدند پوست گوسفندان باشد دلهای ایشان بدبوتر از مردار و تلخ تر از
صبر بپوشاند ایشان را خدای تعالی فتنه را که بیفتند در آن همچو افتادن یهود ظاهر شود صفرا یعنی دینار و مطلوب شود
بیضا یعنی درهم و بسیار شوند خطیبان و کم شود امر بمعروف و تحلی کرده شود مصاحف و نقش و نگار کرده شوند مسجدها
و دراز شوند منبرها و خراب شوند دلها و نوشیده شود شرابها و معطل شود حدود و بزاید کنیز مالک خود را
و بینی پیاده پایان برهنگان را که گردیدند پادشاه و شریک شد زن شوهر خود را در تجارت و تشبه کردند مردان
بزنان و زنان بمردان و سوگند خورند بغیر خدا و گواهی دهد مرد بدون طلب گواهی و سلام کنند بمعرفت و تفقه
کنند برای غیر خدا و طلب کرده شود دنیا بعمل آخرت و گرفته شود غنیمت دولت و امانت غنیمت و زکوة تاوان باشد
زعیم قوم ارذل ایشان و نافرمانی کند مرد پدر خود را و احسان کند بیار خود و اطاعت کند زن خود را و بلند شود
آوازهای فسقه در مساجد و گرفته شوند زنان سراینده و سازها و نوشیده شود شرابها در راهها و گیرند ظلم را
فخر و فروخته شود حکم و بسیار شوند شرط یعنی اعوان سلطان و گرفته شود قرآن مزامیر و پوستهای درندگان
صفاف و لعنت کند آخر این امت اول امت را پس انتظار برباید نزدیک این حال باد سرخ و خسف و مسخ و قذف و دیگر
این پوشیها
آیات را اخرجه ابو نعیم فی الحلیة عنه و از آنجمله آنکه ظاهر شود قول و پنهان شود عمل و مؤتلف گردند زبانها و مختلف شوند
دلها و قطع کند هر ذی رحم رحم را پس نزد این حال لعنت کند خدا تعالی ایشان را و کور و کر سازد ایشان را رواه
احمد و عبد بن حمید و ابن ابی حاتم عن سلیمن موقوفا و الحسن بن سفیان و الطبرانی و ابن عساکر و الدیلمی عنه مرفوعا
و از آنجمله آنکه ظاهر کنند مردم علم را و ضایع نمایند عمل را و دوست دارا شوند بزبانها و دشمن باشند بدلها و قطع کنند ارحام لعنت کنند

ایشان را خدای تعالی نزد انجال کور و کر سازد و رواه ابن ابی الدنیا فی کتاب العلم عن الحسن ح و در حدیث طویل که از حضرت
امیر علیه السلام مروی ست آمده که از اقتراب ساعت ست اضاعت نماز و امانت و استحلال کبائر و اکل ربا و اکل رشا و تشیید
بنیان و اتباع هوی و بیع دین بدنیا و اتخاذ قرآن مزامیر و اتخاذ جلود سباع صفاف و مساجد طرق و حریر لباس و کثرت جور
و فشو زنا و تهاون بطلاق و ائتمان خائن و خیانت مؤتمن و گردیدن مطر قیظ و ولد غیظ و امرا فجار و وزرا کذاب و امنا
خائن و عرفا ظالم و قلت علما و کثرت قرا و قلت فقها و تحلیه مصاحف و زخرفت مساجد و اطالت منابر و فساد قلوب و اتخاذ
زنان سرائیده و استحلال معازف و شرب خمور و تعطیل حدود و نقص شهور و نقض مواثیق و شرکت زنان با زوج در تجارت
و رکوب زنان بر اسپان و تشابه نسا با رجال و رجال بنسا و حلف بغیر خدا و شهادت مرد بغیر استشهاد و تاوان شدن
زکوة و غنیمت بودن امانت و اطاعت مرد برای زن و عقوق او و دور کردن پدر و گردیدن امارت میراث
و سب آخر امت با اول و اکرام مرد برای اتقاء از شر او و صعود جهال بر منابر و پوشیدن مردان کلاه ها و تضییق طرقات و تشیید بنا
و استغناء رجال برجال و نسا بنسا و کثرت خطبا بر منابر و رکون علما بسوی ولاة و احلال حرام و تحریم حلال و افتا موافق خواهش
و تعلم علم برای جلب دنیا و دراهم و دنانیر و اتخاذ قرآن تجارت و تضییع حق خدا در اموال و بودن اموال نزد بدان و
و قطع ارحام و شرب خمور در مجالس و لعب کردن بمیسر و نواختن طبل و ساز و مزامیر و منع محتاجان از زکوة و کشتن بی جرم
برای اغاظة عامه و اختلاف اهوا و بودن عطا در عبید و سقاط و تولی سفها در امور اخرجه ابو الشیخ و عولیس و الدیلمی
کلهم عن علی کرم الله وجهه در اشاعه گفته مراد باضاعت صلوة ترک نماز و اخلال در ارکان و واجبات ست و این منافی
روایت اولیست رفع امانت از امت و آخر بیت رفع نماز نیست زیرا که مراد بقاء صورت نماز ست و اینجا مراد اضاعت او باخلال
در خشوع و شروط اوست و اما اضاعت امانت پس در نهایه گفته که واقع میشود لفظ امانت بر طاعت عبادت و ودیعت
ثقت انتهی و اکل جائز نیست و مراد و تشیید بنا طول و رفع و تجصیص اوست و مراد باتباع هوی عقائد فاسده و آراء باطله مخالف
احادیث صحیحه ست و مراد به بیع دین بدنیا رضا بنقص دین با وجود سلامت دنیاست و مراد بمزامیر گرفتن قرآن تغنی بقرآن
بغیر تدبر در معانی اوست و مراد باتخاذ سباع صفاف زین ساختن ست و منه الحدیث نهی عن صفف النمور و مراد بطرق
گرفتن مساجد مرور در ان برای غیر نماز ست و تهاون بطلاق کثرت حلف بطلاق بدون مبالات بوقوع اوست و معازف
آلات لهو را گویند مثل طنبور و بربط و رباب و غیرها و تعطیل حدود عدم رجم زانی و عدم قطع ید سارق و عدم جلد قاذف
و مراد بنقص شهور آنست که اکثر ماه ها ناقص شوند و میثاق بمعنی عهد ست و حلف بغیر خدا آنست که مثلا گوید بسر شاه یا
بجان شما یا باین پسرین یا سوگند بامانت و جز آن از طلاق و عتاق و مانند آن بعده گفته و فدای زبان لا یصدقون الا ان
حلف بغیر الله فانا لله وانا الیه راجعون و مراد بگردیدن امارت میراث آنست که رعایت نکنند در امارت دین و رشد
و تدبیر و علم و غیره که از صفات کمال است بلکه گویند این پسر امیر ست و آن پدر را امیر پس وی احق باشد بامارت و
اول کسیکه احداث کرد این را بنو امیه اند که ولی عهد کردند اولاد خود را بعد از خود و نکرده بود این را هیچیکی از خلفا
راشدین و والی ساختند اولاد و اقربای خود را و مراد بسب آخر امت اول را سب علما صحابه و تابعین و سلف

صالحین ست تا آنکه مرد پدر خود را که بر سنت گذشته باشد بد گوید و این کار از رافضه سرانجام گرفت و مراد طلبس تیجان آنست که رجوع بعادت فرس و مجوس کنند و کلاه پوشند و دستار ترک دهند و آنحضرت فرموده که کلاه عرب همین دستارهاست و مراد بضییق طرق آنست که در شارع عام دکه ها بنا کنند و در وی نشسته گفتگو های باطل نمایند و راه را بر گذر کنندگان تنگ سازند و مراد بکثرت خطبا آنست که خطبه برای خدا و باستحقاق نخوانند بلکه وظیفه خطابت بستانند و راغبان وی بسیار شوند در اشاعه گفته و لقد رأینا للمسجد الواحد اکثر من عشرین خطیبا و مراد برکون علما آنست که میل بسوی ملوک کنند و فتوی بمقتضای هوای شان دهند اگرچه خلاف شرع باشد و باین افتا توصل بسوی دنیا کنند و برای ایشان حرام را از معازف و اکل باطل و کبر و غرور و مکوس حلال سازند و تواضع و تقلل و اقامت حدود و غیره را از حلال حرام کنند و قصد ایشان در تعلم علم تحصیل دنیا بسیمای علم و علامت علما باشد در اشاعه گفته ان اکبر رغبتهم فی الفلسفیات والحکمیات فتراهم جاهلین بالسنة و شرائع الاحکام و یعدون انفسهم من علماء الاسلام فانا لله و انا الیه راجعون و تجارت گرفتن قرآن آنست که بی مزد کسے را تعلیم نکنند و شرب خمور در مجلس آنست که بدون اختفا بجهر می نوشی کنند و مراد بمیسر قمار ست بقدح و هر چیز که در وی قمار باشد در حکم میسر ست تا آنکه لعب اطفال بجوز نیز همین حکم دارد و در حدیث شطرنج را میسر عجم گفته اند کذا فی النهایه و از میسر ست لعب اعیاد به بیضه ها و مانند آن و مراد بکشتن بی جرم آنست که قاتل را نکشند و دیگری را که بر نسبت از قتل و از قوم و قبیله و قرابت قاتل هم نیست وی را بکشند تا کسان وی در خشم آیند و این جمع ست میان دو گناه یکی ترک قود دوم قتل بری انتهی بعده در اشاعه گفته هذه جملة من الاشراط وهی کلها موجودة وهی فی التزاید یوما فیوما وقد کادت ان تبلغ الغایة او بلغت نسأل الله تعالی ان یجنبنا الفتن و یعصمنا من المحن و یمیتنا علی السنن و گفت ابو مالک و ابو عامر اشعری که فرمود آنحضرت صلعم هر آئینه باشد از امت من قومی که حلال سازند زنا و دیبا و باده و سازها را و فرود آیند قومها در پهلوی قومی و آیند ماشیه ایشان بر ایشان شام هنگام و بیاید مردی و بخواهد حاجت خود را پس بگویند که برو و فردا بیا پس شبا شب مسخ گرداند ایشانرا خدایتعالی بصورت بوزینها و خوکها تا روز قیامت اخرجه البخاری در ارشاد الطالبین تالیف ملا برهان الدین سرح آورده که از جملهٔ اشراط ساعت ست مداهنت قضاة و حکام در قضایا و احکام و انحراف از سنن و قتال با مسلمانان و حب احتکار و گرانی نرخ و عقد بیوع در مساجد و قرارت قرآن بالحان با عدم رعایت اعراب و ترک عمل بر نصوص ظاهره و خوض در متشابهات و دقائق معانی و بسیار خوردن سوگندها در محاوره و احتیال علما در فعل ممنوعات و حرص بر جمع مال و کثرت اطبا و اهل کلام و تفحص رخص و ترک عزائم و کثرت مدارس و رباطات و مساجد و فقدان مروت و حیا و مشی زنان در اسواق و کثرت لواطت و مساحقت و کوتاهی عمر و استیلاء کفار بر اخیار انتهی ملخصا معاذ بن جبل رضی الله عنه گفته در آخر زمان علما باشند که مردم را بر زهد برانگیزند و خود زهد نکنند و بترسانند و خود نترسند و نهی کنند از رفتن نزد ولاة و خود نزد شان بروند و اختیار کنند دنیا را بر آخرت و بخورند بوسیله زبانهای خویش نزدیک شوند بتوانگران نه درویشان ایشان اند جبار و دشمن رحمن

فصل دهم

و منجملهٔ امارات قیامت ست کثرت ابتلاء

مردم کبائر و صغائر را بیان در حدیث و قرآن و نبیها آمده و تهدیدها فرموده اند دراینجا چندی از آن ثبت نمایم
از انجمله ست شرک بخدا و آن اعظم کبائر و اکبر معاصی ست قال تعالی انه من یشرک بالله فقد حرم الله علیه الجنة و ماواه النار
و از انجمله ست قتل نفس بغیر حق قال تعالی و من یقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها و غضب الله علیه و لعنه و اعد له عذابا
عظیما و در صحیح مسلم ست از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم البته زوال دنیا آسان تر ست بر خدا از کشتن مرد مسلمان و احادیث درین باب
بسیارست شافعی در کتاب الشهادات از مختصر مزنی نص کرده بر آنکه اکبر کبائر بعد شرک قتل نفس ست و از انجمله ست
زنا قال تعالی و لا تقربوا الزنا انه کان فاحشة و ساء سبیلا و در حدیث آمده بدرستیکه زانیان مشتعل شود روی های ایشان
باتش دوزخ رواه الطبرانی عن عبد الله بن بسر و زنای پیر اقبح و افحش و اعظم ست نزد خدا از زنای جوان و در روایت
بیهقی از ابن عمر از آنحضرت صلعم آمده که زنا مورث فقر ست و همچنین زنا با زن همسایه افحش ست از غیر در صحیحین از حدیث ابن مسعود
آمده که پرسیدم آنحضرت را از گناهی بزرگ نزد خدا فرمود اینکه زنا کنی با زن همسایه حافظ ابن قیم گفته زنا بر مراتب ست
بعضی اشد از بعض زنا با اجنبیه که زوج ندارد عظیم ست و اعظم ازوی زنا با اجنبیه که زوج دارد و اعظم ازوی زنا بذوات
محارم و زنای ثیب از زنای بکر و زنای شیخ اقبح ست از زنای شاب و زنا با حر اقبح ست از زنای عبد و همچنین زنای عالم
بدتر ست از زنای عامی و از انجمله ست لواطت و در احادیث بر فاعل و مفعول آن لعنت آمده و انواع عقوبت که بر لوطیه در قرآن
جمع کرده اند بر هیچ امتی از امم نکرده چنانچه طمس ابصار و تسوید وجوه و امر جبرئیل علیه السلام برای برکندن قریه های
شان از بیخ و قلب کردن آن بر ایشان باز خسف کردن باز باریدن سنگ از آسمان و صحابه اجماع کرده اند بر قتل
فاعل وی اگرچه در کیفیت قتل مختلف اند از حرق و رجم و هدم و جز آن و از انجمله ست شرب خمر اگرچه یک قطره باشد و
از انجمله ست سرقه و کفی بها اثما و عارا در حدیث بر سارق لعنت آمده و از انجمله ست قذف قال تعالی الذین یرمون
المحصنات الغافلات المؤمنات لعنوا فی الدنیا و الآخرة الخ و ازین قبیل ست قول مردان و زنان جاهل در حق غلام
و کنیز خود ای مخنث ای قحبه ای زانیه ای ابن القحبه ای ولد الزنا ای حرام زاده و مانند آن در تنبیه الغافلین لمحی الدین
النحاس گفته این از ذنوب عظام کبائر ست که موجب فساد در دنیا و مقت در آخرت ست و از انجمله ست شهادت زور
در حدیث آمده برابر شد شهادت زور با اشراک بخدا سه بار فرمود این را و خواند فاجتنبوا الرجس من الاوثان و اجتنبوا
قول الزور رواه ابو داود و الترمذی و ابن ماجه و از انجمله ست غصب مال اگر زیاده از ربع دینار باشد ورنه صغیره ست
و غصب و بغی از ظلم ست و الله لا یحب الظالمین و از انجمله ست فرار از زحف قال تعالی و من یولهم یومئذ دبره الا متحرفا لقتال
او متحیزا الی فئة فقد باء بغضب من الله و ماواه جهنم و بئس المصیر و از انجمله ست اکل ربا قال تعالی فاذنوا بحرب من الله و
رسوله و در احادیث بر آکل ربا و موکل و کاتب و شاهدوی لعنت کرده اند و همه را یکسان فرموده و از انجمله ست
اکل مال یتیم بغیر حق و از انجمله ست عقوق والدین و قطع رحم قال تعالی و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم
و اعمی ابصارهم و از انجمله ست کذب بر رسول خدا صلعم و بران وعید دوزخ کرده اند و از انجمله ست کتم شهادت
بلا عذر قال تعالی و من یکتمها فانه آثم قلبه و از انجمله ست یمین غموس و در حدیث آنرا از کبائر شمرده اند و از انجمله ست

فطر در رمضان بلا عذر و آنرا انجمله ست خیانت در کیل و وزن و ذرع قال تعالی ویل للمطففین و از انجمله ست تقدیم نماز
بر وقت یا تاخیر آن از وقت بلا عذر قال تعالی ان الصلوة کانت علی المومنین کتابا موقوتا و قال فویل للمصلین الذین هم عن
صلاتهم ساهون و جمع بین الصلوتین بغیر عذر نیز همین حکم دارد ابن ابی حاتم از ابی قتادة عدوی آورده که خوانده شد بر ما کتاب
عمر که از کبائرست جمع بین الصلاتین یعنی بغیر عذر حافظ ابن کثیر گفته اسنادش صحیح ست محمد بن نصر مروزی گفته از اسحق
شنیدم میگفت صحیح شد از آنحضرت صلعم که تارک نماز کافرست و همچنین بود در رای اهل علم از زمانه آنحضرت تا اینکدم که تارک
نماز عمدا بغیر عذر تا آنکه وقت نماز برود کافرست و آنرا انجمله ست زدن مسلمان بلا حق در حدیث بر کسیکه وقت ضرب
مسلم حاضر باشد و از وی دفع نکند لعنت آمده و آنرا انجمله ست سب صحابه و نقل کرده اند غیر واحد از ائمه اجماع بر تکفیر
ساب عایشه و در تکفیر ساب دیگر صحابه از شیخین و غیرهما اختلاف کرده اند و اقوال درین باب بسیارست حاصل آنکه
ساب دائرست درمیان کفر یا ارتکاب کبیره از کبائر و آنرا انجمله ست اخذ رشوت در حکم اگرچه بحق باشد آنحضرت راشی و
مرتشی را لعنت کرده رواه ابوداود و الترمذی و صححه ابن حبان و الحاکم عن ابن عمر و آنرا انجمله ست دیاثت و آن تقریر
اهل خود ست بر فساد و در حدیث جنت بر دیوث حرام گردانیده اند و آنرا انجمله ست قیادت و آن جمع ست میان مرد
و زن اجنبیه برابرست جامع مرد باشد یا زن و آنرا انجمله ست سعایت نزد سلطان بمضرت مسلمان و آنرا انجمله ست منع
زکوة و نسیان قرآن بعد تعلم وی و احراق حیوانات بنار اگرچه قمل و برغوث و غیرهما باشد و ترک امر بمعروف
و نهی عن المنکر با وجود قدرت و یاس از رحمت خدا قال تعالی لا ییاس من روح الله الا القوم الکافرون و امن از مکر خدا
قال تعالی فلا یامن مکر الله الا القوم الخاسرون و آفتادن و اهل علم و قرآن و ظهار با زن و خوردن لحم خنزیر و مردار
بلا عذر و امتناع زن از فراش با زوج بلا عذر در حدیث بر چنین زن لعنت ملائکه آمده رواه البخاری و مسلم و جادو کردن
و در حدیث ساحر را مشرک گفته اند رافعی و نووی و غیرهما گفته اند تعلم سحر و تعلیم وی حرام ست علی الصحیح و درجات
وی متفاوت ست و وطی زن در حیض و در حدیث آمده هر که آمد زن حائض را یا در دبر زن یا کاهن را او تصدیق کرد او را
وی کافر شد بچیزیکه بر محمد صلعم نازل شده رواه ابوداود و آنرا انجمله ست نمیمه در صحیحین از حذیفه از آنحضرت صلعم آمده که داخل
نشود جنت را نمام و حقیقت نمیمه افشار سر و هتک ستر ست برابرست که بقول باشد یا بکتابت یا برمز و منقول از اعمال
باشد یا اقوال و عیب باشد یا غیر آن و بالجمله این همه را رافعی و نووی و ابن الرفعه رحمهم الله تعالی از کبائر شمرده اند
و آنرا انجمله ست غیبت که داء عضال ست و سمی که در زبانها شیرین تر از زلال ست قرطبی گفته نیست خلاف در آنکه غیبت
از کبائرست انتهی و احادیث در وعید آن بیش از حصرست و حقیقت غیبت ذکر چیزیست که مکروه دارد آنرا مغتاب
برابرست که در بدن باشد چنانکه گوید اعمش ست یا احول یا اقرع یا اطلس یا اصلع یا طویل یا قصیر یا اعرج یا اسود یا اصفر
و نحو آن یا در نسب باشد چنانکه گوید پدرش فاسق بود یا مکاس یا زبال یا اسکاف یا حائک یا صعلوک و نحو آن یا در
خلق باشد چنانکه گوید بد خلق ست یا متکبر یا احمق یا نامرد یا عاجز یا ضعیف القلب یا عجول یا خلیع یا عبوس یا آب در چشم
ندارد یا در بده دهن یا از ژاژخای ست و نحو ذلک یا در افعال باشد چنانکه گوید خائن ست یا سارق یا کاذب یا شارب

خمر یا کسلان یا غیر عارف بشرائط و بیع یا منتها دن در نماز یا غیر محسن رکوع یا سجود یا غیر محترز از نجاسات یا غیر بار بوالدین یا عیب
کننده مردم یا قلیل الادب یا کثیر الکلام یا کثیر الاکل یا نوشتن نمیداند یا فلان علم نمیشناسد یا نیست منصف در مناظره یا بحث
چنانکه باید نمیتواند کردن یا تسلیم نمیکند حق را وقت ظهور یا کثیر الدعوی ست و نحو هذا یا در لباس وی باشد چنانکه طویل
الذیل ست یا کبیر العمامه یا چرکین جامه و نحو هذا پس اینهمه و اشباه آن غیبت ست اگرچه آنکس درین اقوال خود صادق
باشد و مغتاب بصورت عاصی خدا و اکل لحم برادر بود و از آنجمله ست گوش نهادن بر غیبت بر سبیل تعجب تا نشاط مغتاب
بغیبت بیفزاید و از تعجب این کس مغتاب غیبت وی بیشتر کند و از آنجمله ست بهتان کردن و عدم استنزاه از بول
و نهادن قادر بر حج تا آنکه بمیرد عده بعضهم من الکبائر و تکذیب بقدر و هجران مسلمان زیاده بر سه روز مگر بنا بر علت
در هجو یا انظاهر فسق و نحو ذلک و فروختن آزاد و خوردن ثمن آن و از آنجمله ست بغی کذا عده الحافظ الذهبی و استدل
علیه بقوله تعالی یبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم و غدر و نقض عهد و عدم وفا به بیعت بسبب فوت غرض
دنیوی و آمدن پیش کاهنان و عرافان و منجمان و تصدیق قول ایشان قرطبی گفته این کبائر ست و کذا الذهبی و ابن القیم
بغوی گفته عراف آنکه دعوی معرفت امور کند بمقدمات اسباب استدلال کند بدان بر مواقع آن چنانکه مسروق از سارق
و شناخت مکان ضاله و نحو ذلک و از آنجمله ست اعتقاد نزول مطر بنوء کذا و کذا و کشیدن تصویر جاندار در جامه و دیوار
و ظرف و جز آن و این قد بیست عملا بظاهر الاحادیث و لعب بنات صغار نزد بعضی رخصت ست و تردد مالک خریدن
مرد آنرا برای لعب دختران خود مکروه و الله اعلم و از آنجمله ست نشانه ساختن جاندار و قتال با مسلمان بغیر سبب شرعی صحیح
لعن مسلم و لعن غیر مستحق لعن کذا عده الشیخ ابن القیم والذهبی و غیرهما لقوله صلعم لعن المومن کقتله رواه البخاری و مسلم و تسبب
لعن والدین خود و دشنام دادن عوض یکی دشنام و مطلق سباب و تتبع عورات مسلمین عده ابن القیم من الکبائر و گفتن
در سوگند که کافر باشم یا یهودی یا نصرانی اگر چنین بکنم و نحو ذلک وقتی که دران قول کاذب باشد عده ابن القیم فی الکبائر
و از آنجمله ست تنابز بالقاب مکروهه بغیر ضرورت قال تعالی و لا تنابزوا بالالقاب نووی در اذکار گفته علما اتفاق کرده اند بر تحریم
تلقیب انسان بچیزیکه مکروه میدارد آنرا هر چه باشد و از آنجمله ست سوگند بغیر خدا و در حدیث آنرا کفر و شرک شمرده اند و انتساب
بسوی غیر پدر یا تولی بسوی غیر موالی خود و احادیث بران لعنت کرده اند و جنت را حرام گفته و مثل این انساب کذا عده الذهبی
و ابن القیم رحمه الله و نیاحت بر میت و لطم خد و شق جیب در مصائب کندن موی و مسلمان را کافر گفتن و دشمن خدا خواندن و بد فال
گرفتن و مهر را سبب کردن با اعتقاد آنکه و برادر نوازل تاثیری هست و فشردن انگور و حمل و بیع و شرای آن برای شراب
خوردن ثمن آن و ترویج سلعه بسوگند دروغ و مماطلت در زکوة بعد وجوب آن و باختن قمار کذا عده القرطبی و الذهبی و
غیرهما من الکبائر و استیلاء بر آب که مخصوص بکسی نیست و منع کردن مسافران از آن و منت نهادن در عطا و اسبال ازار
و قمیص و عمامه و طیلسان بطریق بطر و خیلاء و تعزز کذا عده الذهبی و غیره و این بلای عام الحال در بلاد حرمین شریفین نیز
شر فیها بسیار ست و از آنجمله ست جور کردن حکام و سلاطین و قضاة و عمال و غیرهم و حکم نمودن بغیر کتاب و سنت و
حکام با رعیت خود و احتجاب سلطان و قاضی و غیرهما از اهل حاجات و مسکنت و والی ساختن امام یا قاضی کسی را که صالح

ولایت نیست برعایت قرابت یا صحبت و ترک اولی اهل ولایت و رشوت گرفتن در حکم و کبر نمودن و در دین احداث نمودن

ابن القیم گفته این کبیره را مراتب مختلف ست باختلاف مراتب حدث پس چندانکه حدث بزرگ باشد کبیره اعظم بود و از اهل

کبائر شمرده ذهبی کسی را که دعوت کند بسوی ضلالت یا جاری کند سنت سیئه را و این ست معنی احداث در دین و

از انجمله ست اذیت مسلمین و شتم ایشان کذا عده الحافظ الذهبی و اختیال در مشی براه اعجاب و تکبر و اعتقاد کذب بغیر ضرورت

و تحیل بر اسقاط واجب و اباحت حرام کذا عده ابن القیم رح و گفت مسخ کرد خدا تعالی یهود را بصورت بوزنها و خنزیرها بر

تحیل ایشان بر استباحت حرام خدا که شکار ماهی بود در روز شنبه و عقاب کرد بر اصحاب جنت که حیله کردند در اسقاط

حصه مسکینان بگردانیدن آن باغ در یک شب همچو صریم و لعنت کرد آنحضرت بر یهود بر استباحت ایشان پیه را که حرام

بود بر ایشان و فروختن پس مستحل نگردانید محارم خدا را با دنی حیل و قال تعالی ان المنافقین یخادعون الله و هو خادعهم و مخادعت

همان احتیال ست باظهار چیزی که فعل آن جائز ست و با بطان چیزی که ناجائز ست پس مخادعت خدا حرام ست و حیله کردن

بر استباحت حرام و اسقاط فرض مخادعت ست انتهی و از انجمله ست بخل کردن بواجب شرع و کفران احسان محسن کذا عده

ابن القیم و الذهبی رح و از انجمله ست حسد و آن عبارتست از تمنی زوال نعمت محسود و آن اول عصیانی ست که ابلیس بدان

نافرمانی خدا کرده مستوجب لعنت جاوید گشته و در قرآن یهود را وصف کرده اند بحسد قال تعالی ام یحسدون الناس علی ما آتاهم الله

من فضله و عده ابن القیم و غیره من الکبائر و از انجمله ست سوء جوار و عده ابن القیم و غیره ایضا و شنیدن سخن قومی که مکروه

میدارند سماع وی را ابن القیم آنرا از کبائر شمرده و ذهبی گفته یحتمل که کبیره نباشد محی الدین بن ابراهیم نحاس گفته گویم کبیره

بودنش اظهر ست و الله اعلم و از انجمله ست در آمدن بر ظالمان بغیر قصد صحیح بلکه برای اعانت و توقیر و محبت شان قال

تعالی و لا تعاونوا علی الاثم و العدوان و قال تعالی و لا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار الآیه در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین

گفته بعضی مردم که عادت دخول بر ملوک ظلمه و قضاة خونه دارند میگویند قصد ما نصر مظلوم و مساعدت ضعیف یا دفع

ظلامت یا تسبب در معروف و مانند آن ست پس اینکس از دو حال خالی نیست اگر متناول ماکل و مشارب ایشان ست و

شریک مقاصد و مآرب ایشان و قبول کننده اموال ایشان که از جهات محرمات و وجوه مظالم و مکوس و مصادرات

اکتساب کرده اند و مداهن ست در انچه می بیند نزد ایشان از منکرات پس حاجت نظر در سوء حال وی بسوی دلیل

نیست زیرا که هر اهل بصیرت میداند که وی از سواء السبیل گمراه ست و منجمله کسانی ست که در حق وی گفته اند الذین

ضل سعیهم فی الحیوة الدنیا و هم یحسبون انهم یحسنون صنعا و زعم ایشان آنست که مصلح اند حالانکه مفسد اند و نمیدانند و اگر این کس

از کسانی ست که پارسائی میکند از ماکل و مشارب قبول نمیکند از زاد و صله بلکه انکار میکند بر ایشان منکرات را

که منکر ایشان می بیند پس وی در محل اشتباه ست و حال وی میزانی ست که بآن شناخته میشود صحت وی

از سقم وی و آن اینست که در دخول بر ایشان و کلام کردن با ایشان در رنگ مکره است و میخواهد که دیگری از وی

این را کفایت کند پس اگر دیگری بانتصار مظلوم و انجاح مرام پرداخت میل بصحبت ایشان نکرد و اجتماع با ایشان

نخواست و در جهاد بره ... و این ذکر می آید که پادشاه را چنان گفتم و او بمن چنان گفت و بسبب من کار

فلان بگیرد و از من بسیار عادت فلان بخواست و مانند آن و همچنین اگر سلطان یکی را بر وی مقدم کرد و مقرب ساخت و آنچه
از امور معروف از آنکس میگرفت از وی گرفتن آغاز کرد به این کس شاق نشد بلکه نزدیک این حال انشراحی در قلب و فرحی
در خاطر یافت و دانست که حق تعالی وی را از تعرض باین خطر عظیم کفایت کرد پس این همه احوال بر صحت قصد وی دال
ست و او را اجر نیت وی حاصل و اگر قضیه بالعکس ست پس نیت فاسد و نیست قصد وی مگر طلب منزلت نزد ایشان و قیام
جاه نزد عامه و حصول امتیاز بر اقران و مثل آن دیگر مقاصد فاسده که منحصر نمیتوانند شد والله تعالی مقلب القلوب لا یعزب عنه
علمه مثقال ذرة فی السماء و الارض و هو السمیع العلیم و از آنجمله ست دو رویه بودن که پیش هر یکی از متباغضین بوجهی دیگر
رود و حرفی دیگر گوید و این صفت منافقین ست دیگر ملازمت شر و فحش ست چندانکه مردم از اعتراض کردن وی
درگذرند بلکه از فحش و شر وی اتقا کرده ملاینت کلام و خضوع زبان پیش آیند دیگر غلول است از مال غنیمت بسیار باشد یا
کم پیش از قسمت امام دیگر قتل نفس خود ست عمدا قال تعالی و لا تقتلوا انفسکم انه کان بکم رحیما و من یفعل ذلک عدوانا و ظلما
فسوف نصلیه نارا و کان ذلک علی الله یسیرا دیگر قتل فرعی ست و اکل حرام بغیر ضرورة و کسر دراهم و دنانیر و گفته اند
که این از صغائر ست و غصب کردن تیغ بین خاصة و محاربه مردم در مصر یا منازل یا طرق برای اخذ اموال یا قتل نفس و سعی بفساد
لقوله تعالی انما جزاء الذین یحاربون الله و رسوله الآیة و ریا در عبادات و سخریه و استهزا با مسلمان قال تعالی یا ایها الذین آمنوا
لا یسخر قوم من قوم الآیة و امت اجماع کرده ست بر تحریم وی و معادات اولیاء الله بغیر حق و نشستن در وسط حلقه اگر برای
گفتگو نباشد و تعلم علم برای غیر وجه خدا و از آنجمله ست کتمان علم شرع وقت سوال با وجود تعین جواب آن عده الذهبی و ابن
القیم من الکبائر و تفسیر کردن قرآن برای و مراء در قرآن و تکلم بکلمه عظیم المفسده که ضررش منتشر گردد و قائل در گفتن
وی پروا نکند و تفویت نماز عصر بالخصوص و رفع ماموم سر خود را از رکوع و سجود قبل امام عده ابن القیم من الکبائر و نووی و
رافعی و غیره تصریح بتحریم وی کرده و مرور در پیش روی مصلی عده ابن القیم من الکبائر و علی الصحیح حرام ست و گرفتن قرض بنیت
ادا نکردن آن از قبیل اکل اموال مردم بباطل ست و تزویج زن با نیت ندادن مهر و تحلیل زن برای خود و یا غیره و گریختن
غلام از مالکش و تخطی رقاب مردم روز جمعه عده ابن القیم من الکبائر و نووی و غیره گویند حرام ست و ترک جمعه بغیر عذر تا آنها
بگذارد و عده الذهبی و غیره من الکبائر و از آنجمله ست اخذ مکس و اعانت بر وی و قبول هدیه بعوض شفاعت نزد جماعت
دیگر حرام ست و منع فضل از غلام و ذی رحم خود با وجود شدت احتیاج آنها بسوی وی و ترسانیدن اهل مدینه و بدی
خواستن با آنها و احداث حدثی بمدینه و جا دادن محدثی در آن و قطع درخت و گیاه وی و از آنجمله ست افشای یکی از دو
زوج راز دیگری را و داخل کردن زن بر قومی کسی را که نیست از آنها بزنا یا وطی شبهه و مانند آن یا انکار مرد از پسر خود
عده ابن القیم من الکبائر و افساد زن بر زوج و عبد بر سید کذا عده ابن القیم من الکبائر و طلاق خواستن زن از شوهر بغیر
باس و پوشیدن زن جامه باریک که از آن بدن وی نمودار باشد و نابینا را از راه گمراه کردن و در حدیث بروی
لعنت آمده و تغییر دادن منار الارض که علامات راه ست و مسافران بدان راه میروند کذا عده الذهبی و ابن القیم من الکبائر
و اتیان بهیمه و پوشیدن مردان حریر کذا عده الذهبی و ابن القیم و غیرهما من الکبائر و منجمله کبائر و محرمات

که مردم بدان مبتلا بوده اند و درین زمان شیوع تمام یافته یکے تحلی مردان ست بزر دیگر استعمال ظروف سیم و زر در اکل و شرب و ادہان و اکتحال در ان عده ابن القیم رح من الکبائر و نیست فرق در خورد و ہمچو سرمه دان و میل و سوزن و بزرگ ہمچو صحن و زبدیه و مانند آن دیگر تشبه مردان بزنان و زنان بمردان در لباس و کلام و ہیئت و در احادیث بران لعنت آمده و درین زمان تهاونی عظیم درین باب راه یافته دیگر سوء ملکه عده ابن القیم من الکبائر دیگر خصی کردن غلام و بریدن بینی و گوش وی و عذاب کردن وی بظلم دیگر کسر عظم میت و داغ دادن در روی کسی و حبس کردن گربه عمدا تا تشنه و گرسنه بمیرد و اختفار مسلم و وصل شعر بشعر دیگر وشم و نمص یعنی برکندن موی روی و تفلیج اسنان بمرد و مانند آن برای تزین و آنرا وشر هم گویند و دوست داشتن قیام مردم برای خود و خصومت کردن در باطل و اعانت نمودن بران و سماع اوتار و معازف کذا عده العراقیون من الکبائر و لعب نرد و آن حرام ست علی الصحیح و امام الحرمین گفته صحیح آنست که از کبائر ست کذا عده ابن القیم و غیره و لعب بشطرنج مکروه ست علی الصحیح و حلیمی میل بتحریم وی دارد و اختاره الرویانی شافعی گفته لعب بحزه و قرق مکروه ست و حزه پاره چوبی را گویند که در وی حفر کرده سنگریزه بنهند و آنرا استقله هم گویند گویم اطلاق کراهت در عرف سلف بر حرمت بسیار آمده و از آنجمله ست مضارت در وصیت بقصد حرمان وارث یا تنقیص وی و در احادیث بران وعده و وعید وارد کرده اند و زیارات زنان قبور را و در تحریم و کراهت و اباحت وی سه وجه ست در مذهب شافعی لکن ابن القیم در اغاثة اللهفان در کبائرش شمرده و همچنین تصریح کرده بکبیره بودن اتخاذ مساجد و ایقاد سرج بران چه در احادیث بران لعنت آمده و گفته که از اعظم محرمات و اسباب شرک ست نماز نزد قبور و مسجد گرفتن آن و بنا کردن مسجد بران و نصوص نهی ازان متواتر ست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جماعه طوائف تصریح کرده اند به نهی از ساختن مساجد بران برای متابعت سنت صحیحه صریحه و اصحاب احمد و غیرهم و اصحاب مالک و شافعی هم حرام گفته اند آنرا و گروهی مکروه گفته و لائق حمل کراهت ست بر تحریم برای حسن ظن بعلما تا گمان نبرند در حق شان که آنها جائز داشته اند چیزی را که متواتر ست لعن آنحضرت بر فاعل و نهی آنحضرت ازان انتهی کلامه و نیز گفته حکم اسلام برای مساجدیکه بر قبور ست آنست که همه را هدم کرده با خاک برابر سازند زیرا که اینها اولی ترانند از مسجد ضرار و همچنین قبه ها که بر قبر ست هدم آن واجب ست زیرا که اساس نهاده شده اند بر معصیت رسول خدا صلعم زیرا که آنحضرت نهی کرده از بنا بر قبور پس بنا موسس بر معصیت و مخالفه وی محترم ست و اولی تر بهدم ست از بناء غاصب قطعا و آنحضرت امر فرموده بهدم قبور مشرفه پس هدم قبابیکه بنا و مساجد قبور اولی و احری ست و همچنین واجب ست ازاله هر قندیل و چراغ که بر قبر باشد و اطفاء آن زیرا که فاعل وی ملعون ست و این وقف غیر صحیح و اثبات و تنفیذ آن حلال نیست انتهی و از آنجمله ست بغض انصار ابن القیم گفته مراد بانصار ناصران خدا و رسول و کتاب و دین وی اند و اینها تا قیامت باقی اند پس سادات و بغض ایشان از اکبر کبائر ست انتهی گویم این مراد در غایت بعد ست از احادیث وارده درین باب زیرا که مورد و اخبار انصار خاص اند مقابل مهاجرین اگرچه بطریق تبعیت دیگر ناصران درین تا یوم القیامه هم دران داخل باشند فهو فصل ۱۲ زدهم چنانکه اجتناب از کبائر موجب اجتناب از ...

ست هم چنان از صغائر و محقرات هم ضرور زیرا که صغیره با صرار مرتکب کبیره میشود و اجتماع صغائر مهلک ست بنا برعلیه
درین فصل بیان چندی از صغائر کنیم که خالی از مزید تنبیه نیست پس از انجمله ست نظر بسوی اجنبیه بشهوت و بغیر شهوت
خواه بسوی دست و روی باشد یا سائر بدن اگرچه از فتنه مامون بود قال تعالی قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم ویحفظوا
فروجهم الآیه و مکروه ست دیدن مرد و زن فرج خود را بی حاجت و در نظر کردن احد الزوجین بسوی فرج دیگر دو وجه
ست حرمت و کراهت و اصح کراهت ست و از انجمله ست اشراف بر بیوت مردم بغیر اذن و استماع غیبت و سکوت از
انکار آن با وجود استطاعت و آن حرام ست بعضی در کبائر شمرده اند و از انجمله ست ترک سنن راتبه و دعاء استفتاح یا تسبیحات
رکوع و سجود و کثرت خصومات اگرچه بحق باشد و جلوس با فساق از روی ایناس با ایشان و بیع و شرا در مسجد و نماز
منهی عنه در اوقات نهی و ادخال نجاسات در مسجد و همچنین ادخال مجانین و صغار وقتی که امن از تنجیس ایشان نباشد و کلام
وقت خطبهٔ امام و آن حرام ست و بیع بعد اذان ثانی روز جمعه و عبث در نماز و نزد بعضی حرام و نزد بعضی مکروه ست
و ضحک در نماز و عدم اتمام رکوع و سجود و عدم اقامت صلب بیان آن و چون وعید درین باب شدید ست ارجح کبیره بودن
اوست و قرارت قرآن بالحان با افراط مد و اشباع حرکات که ازان حروف متولد شود مثل الف از نصب یا یا از جر و واو از
ضمه و این حرام ست بر صحیح و بول و براز کردن رو بقبله و پشت بقبله در صحرا و این نزد شافعی حرام ست و در صحیحین ازان نهی
آمده و تخلی در طریق یا سایه یا موارد مسلمانان و تناجی دو کس در حالت غائط که هر یکی ستر دیگری می بیند و این حرام ست
و بوسه گرفتن روزه دار بر وجهی که محرک شهوت باشد و آن حرام ست علی الاصح قال النووی و از انجمله ست وصال در صوم
علی الاصح و استمنا بکف و غیره و مباشرت اجنبیه بغیر جماع و وطی زوجه مظاهر قبل تکفیر و رجعت و خلوت با اجنبیه و مسافرت
زن بغیر زوج یا محرم یا زنان ثقه معتمد و آن حرام ست و احتکار قوت و ان از کبائر ست عند البعض و نجش و بیع
تصریه ناقه و بقر و شاة و جاریه و فرس و بیع بر بیع برادر و سوم بر سوم برادر و خطبه بر خطبهٔ وی و بیع حاضر برای بادی
و تلقی جلب و بیع شیء عیب دار بغیر بیان عیب و بیع عنب بطالب که ست باده سازد و اضاعت مال و پروردن سگ نه برای
زرع و ماشیه و صید و فروختن غلام مسلمان بدست کافر و استعمال نجاست در بدن بغیر حاجت و بیع مصحف و سائر
کتب علم شرعی بدست کافر و کشف عورت در حمام و در خلوت بغیر حاجت و تاخیر غسل بغیر عذر و خروج از مسجد بعد اذان
بقصد تنها گذاردن نماز و افگندن بصاق در مسجد خصوصا جانب قبله و آمدن در مسجد بعد اکل بصل یا ثوم و دیگر رائحهٔ کریهه
که موجب ایذای مردم باشد و گدائی کردن بغیر حاجت و آن حرام ست و سوال کردن غیر جنت لوجه الله و در چند حدیث بران
وعید آمده و گرفتن چیزی بغیر طیب نفس دهنده که بجهت حیا حاضرین میدهد و فراموش ساختن قرآن و تیراندازی بعد تعلیم
و عده بعضهم من الکبائر و نووی گفته سخت مکروه ست و در دو نفر ستادن بر آنحضرت بعد شنیدن اسم مبارک
وی صلعم و حرص کردن بر مال و جاه و تفریق نمودن در میان جاریه و ولد صغیر وی به بیع و مانند آن و قطع درختان
حرم مکه معظمه نووی گفته علما اتفاق کرده اند بر تحریم آن و خبط شوک و قطع نبات غیر اذخر و تنفیر صید و آنرا عاج وی اند
بجا الشعر و تنحی وی از موضع وی و این همه حرام ست و حمل سلاح بمکه بغیر حاجت و طلاق حائض و حامل بغیر رضای وی و

کرده بر حرمت وی و تعطیل نخل و منع فضل آب تا منع کند بسبب وی فضل گیاه را و حلوان کاهن و بیع کاسب معلم باشد یا غیر آن
و خضاب کردن مرد یا زن بسیاهی و رنگین ساختن مرد هر دو دست و پای خود را بحنا بغیر ضرورت و این حرام ست
صرح به النووی فی شرح المهذب و روزه گرفتن زن بنفل بی اجازت شوهر و تسمیه بملوک الاملاک و شاهنشاه و
مهاراج و آنچه در معنی وی باشد و برخیزانیدن آدمی از مجلس خود و نشستن آنجا مسجد باشد یا محفل یا مدرسه و سرگوشی
کردن دو کس بغیر ثالث و خواب دروغ بستن که چنین دیده ام و حالانکه هیچ ندیده و این شدید التحریم ست و محتمل که کبیره
باشد و خوض در باطل مثل گفتگو در معاصی همچو حکایت احوال زنان و مجالس خمر و مقامات فساق و تنعم اغنیا و تجبر
ملوک و مراسم مذمومه و احوال مکروهه ایشان زیراکه خوض دران حرام ست غزالی گفته و داخل ست دران خوض در
حکایات بدع و مذاهب فاسده و حکایات ما جریات صحابه بر وجهی که موهم طعن باشد در بعض ایشان قال تعالی و کنا نخوض
مع الخائضین و در حدیث آمده اکثر مردم از روی خطایا روز قیامت اکثر ایشان از روی خوض در باطل ست و ابتداء
سلام بکافر و نووی در ریاض بتحریم آن رفته و لعنت کردن بر دابه و غیره حیوانات و این حرام ست و اگر کبیره گویند
بنا بر رجوع لعنت بر قائل وی هم دور نباشد و سب اموات بغیر مصلحت مثلا مبتدع باشد و سب وی بنا بر بدعت و
تحذیر مردم از وی بکنند تا اقتدا باو نکنند و سب میت حرام ست و تعلیق جرس در گردن شتر و غیره دواب نووی
در ریاض تصریح بتحریم وی کرده و تکلف کردن در کلام باظهار فصاحت و بلاغت و استعمال غریب لغت و دقائق
اعراب تشدق بغیر ضرورة و این اقرب ست بکبائر در حدیث آمده هلک المتنطعون رواه مسلم عن ابن مسعود و وطی قبر
و جلوس بر وی و این حرام ست و لبس مرد جامه مزعفر را و این نیز حرام ست و ضحک بخروج ریح و کثرت ضحک بلا سبب
و مالیدن زن عطر را نزدیک خروج از خانه و اخراج زکوة از شر مال خود و این حرام ست تصریح کرده بتحریم وی بیهقی
لقوله تعالی و لا تیمموا الخبیث منه تنفقون و صوم یوم الشک ترجیح یکی از دو زن بر دیگری و این نیز حرام ست و
تخصیص بعض الاولاد بعطیه و آنحضرت آنرا جور نام کرده و خفتن بر سطح غیر محجور و محتمل که کبیره باشد زیراکه دران تعرض
نفس بهلاک ست و خفتن بر رهی بغیر ضرورت و سوار شدن در دریا وقت هیجان و محتمل که کبیره باشد بجهت تعرض
نفس بهلاک و رجوع در هبه جز هبه والد و در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین گفته ممکن نیست حصر صغائر مگر باستیفاء چیزی
که نص کرده اند علما بر تحریم وی و این امریست که نیست مطمع در حصر آن و آنچه ذکر کردیم جمله صالحه ست ازان و در
فصل آینده بعضی در ذکر منهی عنه هم بیاید و لیکن باید دانست که صغیره نظیر کبیره ست بچند امور ازانجمله یکی اصرار ست دوم
دیگر استصغار وی زیراکه گناه چندانکه عظیم میداند آنرا بنده صغیر میشناسد آنرا عفو خدا و چندانکه صغیر میداند آنرا بنده
بزرگ می شناسد آنرا اجلالا خدا چه استعظام معصیت مشعر شهود قلب ست چیزی را از عظمت خدا و جلال و کبریائی
او و دال ست بر ندم و کراهت دل و استصغار معصیت دلالت میکند بر قلت مبالات و عدم اکتراث او بشهود بر
مخالفت خدا و آنرا انجمله ست سرور بصغیره و فرح بارتکاب آن و افتخار نمودن بدان چنانکه گوید دیدی بفلان زن شب
یافتم بعد از انکه بسیار امتناع و تعزز بکار برده بود و دیشب بکنار کشیدم و بوسیدم و فلانی با من خصومت کرد عیوب

برملا گفته رسوائیش نمودم و فلانی در صدر حلقه نشسته بود او را برخیزانیدم و فلان زن مرا بخشم آورد طلاقش
دادم و پیر و ابخیص وی نکردم و در فلان سال چنین و چنان غله نگاه داشتم و مانند آن و از انجمله آنست که گناهی را که
خدایتعالی بروی پوشیده بر مردم ظاهر سازد و این گویا پرده دری خداست و تحریک غیبت شرست مر سامع را
و شاهد ساختن اوست بر گناه خود و از انجمله آنکه مذنب عالم مقتدی به باشد و مردم او را دیده همان کار اختیار کنند
درینصورت هر دو گناه بر گردن وی باشد **فصل دوازدهم** در منهیات بعضی چیزهاست که رسول خدا صلعم از ان
منع کرده اما نفس و شیطان راه بنی آدم زده اند و ایشان را دران مبتلا ساخته و کثرت و شیوع آن گویا از امارت قیامت است
باین مناسبت جمله صالحه ازان ذکر کنیم تا شاید غافلی هشیار و نائمی بیدار گردد و بالله التوفیق از انجمله آنکه نهی کرد از ادخال
دست در آوند قبل غسل بعد بیداری از خواب و نهی کرد از دویدن برای نماز بلکه بسکینه و وقار بیاید و نهی کرد از
التفات در نماز و نهی کرد از نماز گذاردن در مزبله و مجزره و بشاه راه و حمام و مسلخه و نهی کرد از مسح سنگریزه در نماز
و از نهادن دست بر کمر در نماز و از رفع بصر در نماز بسوی آسمان و نهی کرد از اشتمال صماء و صلوة حاقن و فرقعه
اصابع و تشبیک آن در نماز و نهی کرد از نماز بعد صبح تا آنکه برآید آفتاب و بعد عصر تا آنکه غروب شود و نزدیک استوا
و نهی کرد از اقدام در بلده که آنجا وبا باشد باختیار و گریختن از انجا و نهی کرد از سب تپ و از تجصیص قبر و از نوشتن
بران و از بنا ساختن گنبد و قبه بالای آن و از ذبح نزدیک قبر و از رکوب جلاله و از اطالت وقوف بر دابه بغیر حاجت
و نهی کرد از سفر کردن تنها و از کثرت کلام بغیر ذکر خدا و نهی کرد از بیع غرر و دران مسائل بسیارست همچو بیع آبق
و مجهول و سمک در آب و لبن در ضرع و طیر در هوا و مانند آن و هو مبسوط فی الفقه و نهی کرد از بیع چیزیکه نزد بایع نباشد
و از بیع لحم بحیوان و از بیع طعام تا آنکه در وی صاعات جاری شود و از بیع توده که کیل آن معلوم نباشد و از بیع
کالی بکالی و نهی کرد از بیع ملامسه و منابذه و بیع حصاة و دو بیع در یک بیع و از بیع طعام مبیع قبل قبض و از بیع
صوف بر پشت یا سمن در لبن و از بیع کلب و هره و از بیع محاقله و از بیع [illegible] و بیع سنین و بیع عریان و نهی کردن
از لعب حمام و تعلیق تمائم و جمع شدن نزد صاحب میت و رفتن زنان همراه میت و از طیره و نهی کرد از حضور
لعب و حضور باطل و اموختن غنا بصبیان و نهی کرد از بیع علم و [illegible] و نهی کرد از تزئین زن برای غیر زوج و تکلم با [illegible]
زوج و نهی کرد از بیع بوزنه و از بیع شطرنج و لعب کردن بدان و نهی کرد از زدن بر رخسار و از استنجا باستخوان
و از جماع کردن با زن رو بقبله و نهی کرد از تمنی موت بسبب مصیبتی که بوی رسیده است و نهی کرد از آنکه بگوید که
فلان آیه یا سوره را فراموش کردم بلکه چنین بگوید که فراموشش گنانیده شدم و آمده است نهی از سیر کردن نظر [illegible]
شکننده و از اشاره کردن بدست بجانب برق رواه ابو موسی الاصفهانی فی الصحابه من حدیث ابی عمیر الاسلمی
و ابن السنی فی عمل الیوم و اللیله عن ابن مسعود مرفوعا و نهی کرد از انحنا پشت وقت سلام و تقبیل ید و از نام نهادن
غلام را بیسار و رباح و نجاح و افلح و نهی کرد از مدح کردن آدمی با مرا [illegible] و از گفتن یا سید مر حق منافق و
[illegible] و نهی کرد از سوال کردن از مرد که زن [illegible]

خود را چرا نبود ونهی کرد از بد دعا کردن بر جان خود و بر اولاد خود و بر اموال خود ونهی کرد از آنکه بگوید اگر چنین میبود
چنین میشد ونهی کرد از قزع که بعض سر تراشند و بعض وی بگذارد ونهی کرد از اختصار و آن شدید التحریم ست و در بعضی
او ست آنچه حیدریه مبتدعه میکنند از خرق ذکر و تعلیق حدید دران واین بدعت شنیعه محرمه ست واجب ست بر هر
قادر منع از ان و آمده ست نهی از تزویج با زن بجهت حسن و مال وی رواه ابن ماجه و از تزویج زن عقیم زاینده و از نکاح
امه بر حره و از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین رواه ابو داود و از خوردن از وسط قصعه بنا بر نزول برکت در
وسط آن رواه الترمذی وصححه ونهی کرد از مسح دست بطعام تا آنکه بلیسد آن را رواه مسلم ونهی کرد از نوشیدن آب
از دهن مشک و از سوراخ قدح و از دمیدن در آب در آوند در حالت شرب و از اکل و شرب بچپ ست چپ و از شرب ایستاده
و از نتف شیب و از بردن قرآن بزمین دشمنان و از تمنی لقاء عدو و از تداوی بخمر و از داغ دادن و از تحریش بین
البهائم زیرا که امتی از امم دران هلاک شده در تنبیه الغافلین گفته و آن مناقرت دیک و مناطحت کباش و بقر و جز
آن ست ونهی کرد از سوال امارت و در بعضی او ست قضاء و غیره مناصب ونهی کرد از قضا در حالت غضب ونهی کرد از مثله
ساختن و از کشتن زنان و بچه ها در جهاد و از تفرق جیش در نزول و از بیع مغانم قبل تقسیم و از اکل لحوم حمر اهلیه و از
مساکنت و مجامعت مشرکان و فرمود من ساکنهم و جامعهم فلیس منا رواه الحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری ورواه الطبرانی
من حدیث سمرة ونهی کرد از تبتل یعنی ترک نکاح ونهی کرد از تاخیر نماز چون وقت بیاید و از جنازه چون حاضر شود
و از بیوه چون کفوی یافته شود رواه الحاکم وصحح اسناده ونهی کرد از قبول هدیه مقترض و از اخذ ضاله ابل ونهی
کرد از خفتن قبل طلوع شمس و از ذبح شیر دار و از سب ارض و از سب ائمه و ملوک و از سب دنیا و از رد شربت عسل و از
سب ضفدع و از سب لیل و نهار و شمس و ریح و از طلاق زنان مگر از ریبت و فرمود خدا دوست نمیدارد ذواقین و ذواقات
را رواه الطبرانی عن ابی موسی و از پوشیدن چشم در سجده زیرا که فعل یهود ست و از وضو کردن در کنیف و از
روشنی گرفتن از نار اهل شرک و از کردن نقش عربی بر خاتم رواه احمد والنسائی مراد نقش محمد رسول الله ست و از
نوشانیدن شیر زن حمقا باولاد ونهی کرد از جلوس و رکوب پوست پلنگ رواه احمد وابو داود وابن ماجه
و از سوار شدن زیاده از دو کس بر دابه ونهی کرد از پرسیدن چیزی از اهل کتاب زیرا که آنها هدایت نکنند شما را چون خود
گمراه بوده اند و فرمود منشینید با هر عالم مگر عالمی که بخواند شما را از پنج چیز بسوی پنج چیز از شک بیقین و از عداوت
بنصیحت و از کبر بتواضع و از ریا باخلاص و از رغبت برهبت اخرجه ابو نعیم فی الحلیه من حدیث جابر ونهی کرد از تمارض
و فرمود بیمار نه نمائید خود را پس بیمار شوید و گور نکنید برای خود پس بمیرید اخرجه ابو منصور الدیلمی ونهی کرد از
تشدید بر نفس و بالجمله منهیات نیز بسیار ست و حصر آن دشوار و فیما ذکرناه مقنع و بلاغ **فصل سیزدهم** و منجمله
منکرات که شیوع آن درین زمان از حد تجاوز کرده بدع و محدثات ست باآنکه در صحیحین آمده که فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم
من احدث فی امرنا هذا ما لیس منه فهو رد و در روایت مسلم ست من عمل عملا لیس علیه امرنا فهو رد و فرمود ایاکم والمحدثات
فان کل بدعة ضلالة رواه الترمذی وصححه وابن ماجه وابن حبان فی صحیحه عن عرباض بن ساریه رضی الله عنه واحمد

و بزار از غضیف رضا روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم ما احدث قوم بدعة الا رفع مثلها من السنة رواه الطبرانی
و بلفظ وی اینست ما من امة ابتدعت بعد نبیها فی دینها بدعة الا اضاعت مثلها من السنة و روایت کرد ابن ماجه و ابن
ابی عاصم از انس بن مالک که فرمود آنحضرت صلعم ابی الله ان یقبل عمل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و رواه الطبرانی
الا انه قال ان الله حجب التوبة عن کل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و روایت کرد ابن ماجة از حذیفه که فرمود آنحضرت
لا یقبل الله لصاحب بدعة صوما ولا صلاة ولا حجا ولا عمرة ولا جهادا ولا صرفا ولا عدلا و یخرج من الدین کما یخرج الشعر من العجین
احادیث درین باب بسیار است و قومی تقسیم وی بجانب مباح و حسن و واجب و مستحب و مکروه و محرم رفته و قومی قائل
بعدم انقسام شده هر بدعت را ضلالت گفته و درینجا جمله صالحه از بدعات که محرم یا مکروه اند ذکر کرده می آید و از دیگر
محدثات عطف عنان نموده شد که برای ضبط جمله بدعات فرصت بسیار و کتابت بیشمار باید و نیز اهتمام بحفظ اقدم
است از اهتمام بغیر آن بلکه ضبط وی نیز دشوار است چنانکه شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس رح در تنبیه الغافلین گفته که نیست
مطمح در استیفاء بدع محظوره بسبب عدم امکان حصر وی بحسب اختلاف بلاد و القاء شیطان نزد اهل هر ناحیه و تزیین
آن برای اهل هر قطر و لکن آنچه اکثر الوقوع است در بلاد ما آنرا بطور نمونه ذکر کنیم و هر که از خدا بترسد حق تعالی برای وی
فرقانی بخشد که بآن در غیاهب فتن مستضیء شود و در وقت حدوث آن در هر زمن بدان استدلال بر صواب نماید و هرچه
مکروه است انکار آن مستحب و واجب نیست و سکوت از آن مکروه است و هرچه حرام است انکارش واجب و سکوت از وی
حرام والله الهادی انتهی پس منجمله بدعات مساجد یکی خانهای محدثه است در سطحهای جوامع همچو جامع عمرو بن عاص بمصر
و جامع ازهر و جامع حاکم و غیرهما در قاهره و در مسجد بیت المقدس این همه بدعت است و در آن تحجیر است بر مسلمانان و تخصیص
نفس خود است در چیز مشترک المنفعة با آنکه اکثر سکان وی با وی معامله مسجد نمیکنند بلکه توقی از بصاق و اکل ثوم و
بصل و اخراج ریح نتوانند و کثرت لغط و در آمدن در آن بحالت جنابت هم مینمایند و بعضی عیالدار مع اولاد صغار در آن مانند
و زنان حائض در آن آمد و شد دارند بلکه نوبت بجماع هم میرسد و این منکر محرم است و واجبست انکار آن بر قادر و هدم آن
و اخراج تراب آن از مسجد و منع مردم از احداث چیزی در آن چنانچه ابن بنت الاغر هنگام تولی قضاء مصر با جماعتی در
سطح جامع در آمده همه را هدم کرد و نپرسید که این خانه از کیست و هرچه در آن یافت همه را در صحن مسجد انداخت و مدتی
برین حال گذشت باز آنرا احداث کردند امام مالک گفته منع ست در مسجد و ساده آوردن و بران نشستن یا پوستین گستردن
بران تکیه زدن زیرا که در وی تشبه مساجد ست به بیوت انتهی و از آنجمله ست زخرفت مسجد و محراب در و دیوار و این
بدعت از اشراط ساعت ست ابن القاسم گفته مالک را شنیدم که ذکر تزویق قبله مسجد مدینه میکرد و میگفت مردم
این را مکروه داشتند وقتی که بعمل آمد و از آنجمله ست انداختن نقل در مسجد و کشتن قمله و برغوث در آن با آنکه پوست
این هردو نجس ست و از آنجمله ست بنا ساختن مسجد بخشت نجس و از قاضی ابو طیب تحریم وی نقل کرده اند و نزد شافعی
مکروه ست و از آنجمله ست همیشه نهادن کرسیی یا چوب یعنی رحل در مسجد برای مصحف و وعاظ و این نیز جائز نیست
بنا بر تضییق بر نمازیان آری اگر در وقت نماز بردارند جائز باشد همچنین گذاشتن صندوق در مسجد برای نعال و در آن

غصب موضع صلوة مسلمانان ست و از انجمله ست جلوس بعض مردم در مسجد برای حفظ نعال مصلیان با جرت و این
مکروه ست اگر بر در مسجد نشینند و بر آیندگان تنگی نکنند مکروه نباشد و از انجمله ست نوشتن قران بر دیوار مسجد و افتادن
غبار بران حلیمی در منهاج تصریح کرده که از تعظیم خدا و رسول وی افشاندن غبارست از مصحف و کتب سنن و نه نهادن
چیزی از متاع خانه بر وی و همچنین کتابت وی بر غیر دیوار مسجد نیز مکروه ست و اگر در دیواری باشد که بالای وی
در غرفه ها مانند آن می روند کراهت شدید تر باشد و بحرمت رسد و از انجمله ست اذان دادن جماعت موذنان بیک نسق
واحد غزالی گفته منکر مکروه ست و ابن حاج گفته چه از سلف از هیچیکی معروف نشده و از انجمله ست تخصیص صف چنانکه
بعضی متکبران کنند که در صف نماز خود دیگری را نماز گذاردن نمیدهند این بدعت مخالف سنت ست که دران حکم تراص صف فرموده
اند و از انجمله ست گستردن جادهٔ وسیع برای خود و نگذاشتن دیگران که بر وی نماز کنند با آنکه مصلی وسعت دارد
و دران غصب مکان مشترک ست میان مسلمانان و از انجمله آنکه چون در جای معتاد خود کسی نفس با ان میل دارد دیگری
را نشسته می بیند او را برخیزانند و خود آنجا نماز میگذارد و از انجمله ست بیع آب در مسجد و از انجمله ست سوال در مسجد و آن
مکروه ست پس اگر بتخطی رقاب باشد حرام ست و از انجمله ست ذکر قصص و احادیث موضوعه و آثار مکذوبه در مسجد و وجوب
انکارش متاکد ست بنا بر عظم اثم در سکوت و همچنین ذکر بدع و محدثات در وعظ و دعوت بسوی آن و استحسان آن در
نظر مردم و چه احق ست این چنین واعظ باخراج از مسجد تبعا للسلف و از انجمله ست عاریت دادن حصیر و قنادیل و دیگر
اشیاء مسجد در ولائم و افراح و این غیر جائز ست اگرچه برای مسجد دیگری باشد و از انجمله ست جلوس مردم در مسجد برای
حدیث دنیا اگرچه بعربی باشد طرطوسی از امام مالک حکایت کرده که وی مکروه گرفت تکلم بزبان عجم و هرکه عربی میداند
در حق وی اشد کراهت دارد و از انجمله ست آویختن قندیلهای زر و سیم در مسجد و این بدعت محرم ست و فضهٔ
که بر در کعبه ست دران دو وجه ست اصح تحریم اوست و از انجمله ست نوشتن تعویذها در جمعهٔ اخیر رمضان در حال
خطبه و دران ترک سماع ولیست با آنکه سماع و انصات دران حال واجب ست و از انجمله ست وقوف دواب
بر در مسجد خصوصا در جمعات و اعیاد و این بدعت لائق انکار ست بنا بر تضییق طریق بر مسلمانان و بول و روث
کردن آنها بر در مسجد و دیگر خرابی ها و از انجمله ست اشاره کردن خطیب ست و التفات نمودن در خطبهٔ ثانیه و مبالغه
در اسراع دران و کوفتن درجهٔ منبر وقت صعود و دعا در انتهای خطبه و مجازفت در اوصاف سلاطین حالانکه وصف
شان بچیزیکه در آنها نیست حرام ست آری دعا بصلاح و رشد و فلاح لاباس ست و از انجمله ست قیام بتمام سجدات
قرآن در یک رکعت یا چند رکعت یا بآیات مشتمله بر تهلیل از اول قرآن تا آخر نزد ختم قرآن در رمضان و این همه محدث
و بدعت ست لائق ست تغییر و رد آن و همچنین تثلیث سورهٔ اخلاص در ختم قران از سنت ثابت نشده پس بدعت
باشد اگرچه بعضی باستحسانش رفته اند و از انجمله ست بوسیدن دستها و نهادن آن بر سر وقت گفتن خطیب
الحمد لله خصوصا در خطبهٔ ثانیه در تنبیه الغافلین گفته این سخافت عقل و بدعت شنیعه ست نیست اصل آن در
شرع و نکرد آنرا هیچیکی از سلف صالح و از کسیکه بوی رجوع کرده میشود پس لائق ست انکار آن و تعریف

که این بدعت بی اصل ست انتهی گویم و از همین قبیل ست بوسیدن دست و انگشتان در اذان وقت سماع نام
مبارک آنحضرت صلعم و از انجمله غالب ساختن وعاظ ست جانب رجا را بر مردم بذکر وسعت رحمت و عفو و تجاوز خدا و بیان
ست که احادیث باطله و حکایات غیر صحیحه و خرافات بی اصل بمیان می آرند و آن سبب ضلال بسیاری از جهال و جرئت
ایشان بر معاصی و اجتراء ایشان بر ارتکاب محرمات و کبائر میشود و تصریح بذکر خوف نمیکنند و احوال خائفین را از انبیاء
و اولیاء و علماء و غیرهم و شدت عذاب خدا و عقاب و حساب و کتاب و عظمت ذنوب بیان نمی نمایند و از انجمله ست نشستن خیاطان
و حائکان و ناسخان و دیگر ارباب صنائع در مسجد بطور حرفه و اکتساب معاش و این بدعت مکروه ست و انکارش
ضرور و گفته اند حرام ست و از انجمله قراءت بعض سوره الم السجده در رکعت اولی در نماز صبح روز جمعه و بعض
هل اتی علی الانسان در رکعت ثانیه یا قراءت بعض سجده در اول و تتمه آن در ثانیه یا قراءت سجده از سجدات قرآن
غیر آن این همه بدعت قبیحه شنیعه ست انکار آن واجب نبه علیه النووی فی الروضه و شرح المهذب و در اخر کلام
و تبیان گفته بعضی علما را یافتم که فتوی ببطلان نماز ایشان میدادند حالانکه سنت آنست که در اولی الم سجده
تمام بخوانند و در ثانیه هل اتی تمام و سجده ضمنا در آن آمده نه آنکه قراءت وی برای سجده باشد و از انجمله ست
قیام مسبوق بر اول سلام امام پس اگر عمدا برخیزد نماز باطل شود چه قیام بعد هر دو تسلیم امام باید نه قبل از آن و
از انجمله ست که چون امام را در رکوع می یابند تکبیر در عجلت گفته شریک میشوند و این تکبیر اگر تکبیر احرام ست صحیح نیست اگر
تکبیر رکوع ست یا تکبیر هر دو ست یا هیچ نیت نکرده ست پس نمازش منعقد نشده حالانکه اول تکبیر تحریمه باید بعده
تکبیر رکوع تا نماز صحیح شود و از انجمله اکتفاست برفع یدین وقت تحریمه بستن بدون تکبیر احرام بگمان آنکه دخول در
نماز بهمین رفع یدین ست پس هیچ حالانکه این نماز صحیح نیست صاحب تنبیه الغافلین گفته و قد شاهدت هذا کثیرا
و همچنین تحویل وجه ست وقت سلام جانب یمین و شمال بدون تلفظ بسلام و درین نیز ترک رکنی از ارکان نماز ست
عمدا پس نماز باطل باشد و از انجمله ست نماز گذاردن در جامه باریک که از آن رنگ بدن پیدا آید و این نماز نیز
صحیح نیست مگر آنکه در زیر جامه ثوبی باشد ساتر ستر از سره تا رکبه و از انجمله ست گذشتن از پیش نماز گذار و این
حرام ست و از انجمله ست آنچه بعضی متقطعین ابتداع کرده اند که وقت در آمدن مسجد نعال را بر دروازه میگذارند
و نعال دیگر که از پوست یا خوص یا علفها باشد پوشیده بر بوریا و بلاط مشی میکنند باین اعتقاد که این معنی
تدین و تورع ست حالانکه بدعت مکروه مخالف سنت و افعال سلف ست از هیچکی روایت فعل آن نیامده با آنکه آنها
اولی تر مردم بودند بورع و احتیاط در دین و مردم در عهد صحابه و تابعین در مساجد برهنه پا در خاک و تراب
و غیره می آمدند کمیل بن زیاد گفته علی علیه السلام را دیدم که در خلاب آب میرود و بمسجد آمده نماز میگذارد
و پا را نشسته و ابن منذر در اشراف گفته که ابن عمر رضی الله عنه در منا برهنه پا در آب و تراب رفت پس نماز گذارد
و وضو نکرد و از کسانیکه از ایشان چنین دیده شد علقمه ست و اسود و عبدالله بن مغفل و سعید بن المسیب و شعبی و احمد
و ابو حنیفه و مالک این یکی از دو وجه ست برای شافعیه و هو قول عامة اهل العلم انتهی فصل چهارم

ومنجمله منکرات که در بازارها و طریقها دیده میشود یکی بیع بر بیع و سوم بر سوم برادر مسلمان و دیگر بیعهای فاسده
و ربا و غش و غیر آن ست و از آنجمله ست پختن گوسفند و بز بانیطور که چون آنرا ذبح میکنند بخون روان آلوده میشود
بعده پیچان او را در طشت آب می اندازند و آب از ان نجاست ناپاک میشود بعده پیچان متخلل بخون و نجاست در بازار
می پزند و بعضی گوشت را بی غسل پخته بکار می برند پس این گوشت بلکه دیگ و غیره همه ناپاک ست و خوردنش ناجائز
و از آنجمله ست بریان کردن در تنور و بند کردن سر تنور بخاک نجس مخلوط بفرث و دم بلکه خمیر آن نیز در آب
نجس میکنند و چون تنور گرم میشود عرق آن خاک و روغن آن رفته با نجیز می آمیزد و همه را نجس میگرداند حالانکه بیع
و شرا و خوردن آن هیچ جائز نیست و متعین ست بر قادر انکار آن و جهد در تغییر آن و از آنجمله ست پختن طعام و غیره
بسرگین پس اگر سرگین حیوان ماکول اللحم ست نجس ست نزد شافعی و نزد غیر وی طاهر ست و اگر سرگین غیر ماکول یا مخلوط باست
کما هو الغالب پس نجس ست اجماعا لیکن دخان وی که بنان میرسد طاهر ست یا نجس در وی خلاف ست نزد شافعی
نجس و نزد غیر وی طاهر و همچنین خاکستر وی و از آنجمله ست که بعض نان پزان نان را وزن کرده میفروشند و خریدار
کمی در وزن یافته پاره از نان دیگر از دست وی ربوده بران نان مبیع می افزاید پس این پاره نان یا تمام حق
اوست یا کم یا زیاده از حق اما چون همه بی وزن نزد مشتری میرود بیع آن حلال نمیشود زیراکه قدر کسره معلوم
نیست و نه وزن خبز مگر آنکه انعقاد بیع بعد از ان بر مجموع نان و کسره وی که در دست مشتری رسیده است
واقع شود و این خاص نیست بنان بلکه در جمیع موزونات و مکیلات میرود و آدمی را باید که بران متنبه باشد تا چنان
نشود که حلال کسب کند و حرام بخورد و از آنجمله آنکه چیزی بثمن معلوم بخرد و وقت ادای قیمت در آن کمی نماید حالانکه
این بیع بر هیچ مذهبی از مذاهب صحیح نیست بنا بر جهالت قدر منقود نزد بائع و مشتری اگرچه بائع بعد از ان بر وی
راضی شود حسب عادت و از آنجمله ست بیع اشیاء با ظروف چون زیت و عسل با آوند و فلفل و زنجبیل با خیش و غیره
در مرو و مانند آن که هر قنطار باین مقدار ست و اسقاط رطال بر ظروف زائد از وزن یا کم از ان و این بیع هم
جائز نیست و از آنجمله ست توقیعات بیع محبت و مکس و مانند آن مثلا کسیکه این توقیع بر نام وی مثل با دسبب فلان و مانند آن
از سفر یا نماند پس آنرا بدست تاجری دیگر بفروخت و اخذ در محصول از وی مسامحت کرد و این فعل حرام ست و
انکار بر فاعل وی واجب و همچنین بیع وصول اسکندریه و مانند آن بدست کسیکه بنام زکوة و غیره میگیرد و از آنجمله
است دادن گندم بطحان بدون بیان مزد و تصرف کردن طحان در ان بتعدی بدون عقد صحیح و همچنین دادن طحان
آرد سائیده را بخباز و تصرف کردن خباز در ان بتعدی و این حرام ست و واجب ست اهتمام بلیغ در منع آن و انکار
آن بر قادر و همچنین گرفتن طباخ شیر و برنج را بدون بیان ثمن و عقد صحیح و بودن تنازع در ان از عقب و همچنین گرفتن
بسیار مردم آرد و دیگر حوائج طعام از شیر و زیت و دهن و لحم و غیره بدون عقد صحیح جهة معاطاة و بیان ثمن تا وقت
محاسبه بر اعتماد رضای هر دو و فروختن برنج و شیر و غیره در بلاد مصریه و استعمال شقاف غالبا بدون غسل آن نجس
ست زیراکه در سرگین می پزند و از آنجمله ست فروختن سیم ... هم مغشوش شده و بیع دوکانها بیدوق بزر مختوم ما عقیبا

قیمت و بیع ذہب مکسور بمختوم متفاضل و بیع فضہ معمولہ بفضہ و این ہمہ رباست و نسبت اعتبار رضای بایع و مشتری
دران چنانکہ نسبت اعتبار رضای آن ہردو در استقراض یکصد بیکصد و ده مثلا و از انجملہ ست فروختن یکدینار به
بست درہم مثلا بدست صراف و دادن صراف بعض دراہم در ہمین وقت و وعده کردن برای بقیہ دراہم در وقت دیگر
که مثلا بعد عصر یا مغرب بیا و بگیر و این نیز رباست زیرا که نسیہ در نقدین حرام ست و جائز بشرط تقابض در یک مجلس ست
و عقود فاسده در ربویات و غیر آن بیش از حصرست و محل بسط آن کتب فقه ست و از انجملہ ست ساختن آوند زر و سیم
و اتخاذ آن حرام ست اگرچه استعمالش نکنند و ہمچنین طواقی حریر که مردان می پوشند و این ہمه منکرست و اجب ست
منع از بیع و عمل آن و از انجملہ ست نشستن فروشندگان بضاعت در طرق و شوارع و در ابواب مساجد و جوامع و آن
غیر جائزست بنا بر تضییق طریق مشترک در میان مسلمانان و آنہا غاصب اند مکان نشست خود را پس و اجب ست بر
ہر قادر منع آنہا از نشستن در انجا و کسیکه میخرد اشیا را از آنہا پس گویا که اعانت میکند بر ظلم و مشارک اوشان ست
در اثم و از انجملہ ست خلوت فروشندگان شیر و خمیر و زیت دکانان و جز ان که در کوچہا گردش میکنند با زنان در درون
خانہا یا دہلیز مکانہا و این نیز منکرست و اجب ست منع آن زیرا که خلوت با جنبیه حرام ست با جماع و ہمچنین داخل شدن سقا
و طحان و هیزم و نجار و خاکروب بر زنان و حالانکه وی در خانه تنہاست و ہمچنین جمع آمدن زنان بر بین مردم در کوچه بغیر
نافذه بدون حجاب برای خرید و فروخت و حالانکه بر بدن بعضی ازین زنان جامه باریک می باشد که از ان تمام جسم
نمایان ست و این بدعت محرمه و منکر شنیع ست و انکار آن واجب و بعضی گمان دارند که احتجاب زنان ازین سفله ہا
بجہت کثرت مخالطت و شدت حاجت جائزست و بعضی گمان کنند که پرده از غریب چیزی نیست و وی چه میتواند کرد
در تنبیه الغافلین گفته ما این را در مکه معظمه شرفها الله تعالی و بلاد مصر بسیار دیده ایم و این ہمه ابتداع ست در دین و
افترا ست بر خدا در تحلیل ما لم یحل و بسیار زنان پرده میکنند از غلامان و نوکران و خادمان شوہر خود و آمد و شد آنہا
بر ایشان بی تکلف میباشد و شوہر ہم می بیند و ہیچ نمیگوید و گفتگوی زن با آنہا بروی کشاده و بحجاب میشود
و اگر یکی منع کند میگویند که وی از سالہا آمد و شد دارد و گاہی از وی چیزی مکروه دیده نشده و ما از وی نمی ترسیم
و این مسکینها چه میتوانند کرد و چه می خواہند گویا الله تعالی در زعم ایشان جز زنا ہیچ حرام نساخته حالانکه خلوت با اجنبیه
اگرچه مامون از فتنه باشند نیز حرام ست و مثل این شوہر شرعا ساقط المروة مردود الشہادة ست و ہمچنین سقه در خانه
[illegible] میکنند و انجا جز [illegible] کسی نمی باشد و گاہی مرد با سقه در راه ملاقی میشود و میگوید برو و آب به خانه ام برسان و
حالانکه میداند که آنجا زن یا دختر یا خواہر اوست پس خلوت او با زنان اگرچه شکل و صورت آنہا نه بیند و سخن با آنہا
نکند حرام ست و فروع این منکر بسیارست و از انجملہ ست دخول سقایان با شتران آب و بول کردن آنہا در حالت
ایستاده و آمیختن بول و بعر آنہا در آب یا از گرفتن [illegible] ہمان آب یا در آوندہای آبخانه خود و حالانکه آن آب چیزیکه
با آن آب رسیده از آوند و لباس و جامه ہمه ناپاک شده و از انجمله [illegible] استعمال سقایان ست مشکہای جدید را که آب
از ان متغیر میشود و مشتریان آب از ان غافل اند و این در حقیقت غش [illegible] ست [illegible] سقایان از [illegible]

زیرا که این برای ارتفاع حدث و تطهیر نجاست حاصل نمیشود و از آنجمله است بنا ساختن دکه های چوبین و غیره برابواب خانها
در شوارع نافذه و این نیز حرام است برای است که ضرر رهگذر کنندگان کند با خبر علی الصحیح و واجب است بر قادر هدم آن و
منع مردم از بنا آن زیرا که مردم مشترک اند در راه و هیچکس را نمی رسد که مختص شود بچیزی علیحده از آنها از امام احمد آمده
که ایشان را دوستی بود که اعزاز وی میکردند روزی وی نزد ایشان آمد اعراض فرمودند چون پرسید فرمود شنیدهام
که دیوار خانه خود را از خارج مطین کرده پس بقدر یک انگشت از راه مردم غصب نموده و از آنجمله است سوق دواب در
بازار که بالای آنها پشته خار بار است و از آن مردم رهگذر را جامه می درد و ایذا میرسد و همچنین بار کردن بر دواب
فوق طاقت آنها و همچنین ذبح کردن قصابان ذبائح را بر دروازه های خود و آلوده شدن راه از خونهای شان
و همچنین انداختن خس و خاشاک خانه بر راه و افگندن پوست خربوزه و دیگر اشیا و روان ساختن آب و حل که از آن
پای کسی بلغزد و بیفتد و همچنین سیلان ناودانهای سقف خانها در راه های تنگ و نجس شدن جامهای مردم از آن
و همچنین پروردن سگ گزنده بر در خانه که مردم از آن ایذا یابند و همچنین نشستن در اثنای راه که سبب ضیق طریق شود پس
این همه ممنوع است و واجب انکار و منع از آن و از آنجمله است ساختن محملها و پوشیدن دیوارها و گستردن حریرها و استبرق
مکانها و دوکانها و همچنین شموع و قنادیل و اشجار و دیگر تکلفات و تزئینات برای قدوم سلطان و تفریح زنان و صبیان
حالانکه معاینه این همه اسراف و تبذیر و بدعت منکر است و ازاله آن واجب و سعی در تغییر و انکارش بقدر استطاعت
لازم و تنبیه الغافلین گفته واجب است عزلت در زمانه زینت بیوت تا آنکه دیده نشوند و فتوی داد ابن الرفعه بتحریم
تفرج و نظر کردن بسوی آن والله اعلم انتهی زیرا که در دیدن بیوت مزینه و مکانات آراسته و پیراسته و دیگر اسرافات
و تبذیرات امرا و اهل دولت و حکام و اصحاب ثروت گویا تحقیق مقصود و تثبیت مطلوب و شان است پس ناظر هم
در وبال و اثم ایشان شریک باشد و از آنجمله طواف کنانیدن طفلان و نوعروسان است در هر کوی و برزن بر اسپ و چهره و
فیل و جز آن بتقریب ختم قران یا شادی عقد یا ختان و روشن ساختن شموع و مشاعل و قرائت حفاظ و بردن آنها
در راه و این همه بدعت شنیعه است معهود نشده از سلف پس اگر با این معنی اجتماع زنان و رفتن آنها همراه مردان
و مردان و اسراف در روشنی و ضرب طبول و دفوف و غیره هم منضم شود و با آن ضم مفاخرت و مباهات و ریا
و سمعه و اضاعت مال و غیره صورت گیرد حرام باشد و انکارش بر هر مستطیع واجب اگر انکار نکنند همگنان در اثم
شریک باشند و اگر این فعل از قضاة و فقها و علما صادر شود مصیبت عظمی و داهیه دهیا باشد و ابلغ بود در فتن و
و اضلال جاهلین و همچنین اگر احدی از آنها حاضر شود در همچو محافل ابن رفعه گفته نظر کردن بسوی این بدعت و
مساعدت بران و تکثیر سواد اهل آن حرام است و بعضی منبر را که بران طفل نشسته میخواند بحریر و زری می پوشند
و این نیز بدعت محرم است و انکارش بر قادر بران واجب شاه عبد العزیز دهلوی در منع طواف عروس و غیره در شهر
و کوچه های دهی چه خوب استدلال از قران فرموده لله دره قال تعالی الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم بطرا و رئاء
الناس الآیه و از آنجمله است بودن صور بر ابواب حمامات و در درون آنها و ازاله این بدعت منکره هم واجب است

برہر قادر غزالی گفته اگر موضع نصه و پیر بلند باشد که آنجا دست نرسد پس دخول دران حمام جائز نیست مگر بضرورت باید که
بسوی حمام دیگر برود زیرا که مشاهده منکر جائز نیست و از آنجمله ست کشف کردن حمامیان زانو و ما تحت سره را برای
دلک و دور کردن چرک غزالی گفته منجمله منکرات ست در آوردن دست زیر ازار چه مس عورت غیر حرام ست همچو نظر کردن
بسوی آن و دراز شدن پیش حمامی برای غمز اعجاز و افخاذ اگرچه مع حائل باشد نیز مکروه ست و در صورت خوف حرکت
شهوت حرام و از آنجمله ست ترک صابون وغیره بر زمین حمام که از ان پای غسل کننده یا دیگری بلغزد و نزد بعضی ضمان
می آید بر حمامی یا بر گذارنده آن در انجا در تنبیه الغافلین گفته دخول حمام درین زمانه جائز نیست مگر آنکه بداند که دران
مستور العورة و متحفظ بر ستر خود خواهد ماند یا صاحب قدرت بر انکار باشد و در چند حدیث دلالت بر تحریم حمام ست
قرطبی در تفسیر خود گفته دخول حمام درین زمان حرام ست بر اهل فضل و دین بنا بر غلبه جهل بر مردم و استسهال ایشان
در رمی میازر در میان حمام تا آنکه مرد معقول پیر سال خورده را دیده میشود که در حمام برهنه استاده ست و عورت وی ظاهر
ست و هیچکسی بر وی ملامت نمیکند اینست حال مردان تا بزنان چه رسد خصوصا در دیار مصریه فلا حول و لا قوة الا
بالله العلی العظیم انتهی گویم صاحب تنبیه الغافلین این را در وقت خود گفته که سنه هشتصد و یازده هجری بود و آنرا
قریب بپانصد سال میشود و اگر حال این زمانه را باز گویم معلوم شود که در اهل اسلام این زمان خصوصا در دیار هند
هیچکس نیست که او را مسلمان نسبت بمسلمانان آن زمان توان گفت الا ما شاء الله و قلیل ما هم و کیف که انکار منکر و امر
بمعروف بکسر از اهل اسلام رفته بلکه از دل هم کراهت این اعمال و احوال بدر رفته علماء و قضاة و مفتیان و فقهاء
و وعاظ هم مباشر این افعال اند بدون نکیر و حجر تا آینده چه خواهد شد نسأل الله العافیة و نعوذ به من الفتن ما ظهر منها و ما
بطن **فصل پانزدهم** منجمله منکرات حجاج که اعظم ست در فتنه و اجل ست از روی مصیبت و اکثر است از روی
وجود و بلیت تضییع ایشان ست نماز را در راه حج چه رفتن و چه برگشتن و اگر بعضی ترک نمیکنند اوقات نماز را ضایع
مینمایند و بر غیر وجه شرعی آنرا جمع میسازند و این بالاجماع حرام ست و هر که نزد وی محقق شود که در حج او را چنین
نصیب خواهد بود حج بر وی حرام ست مرد باشد یا زن ابن الحاج گفته علمای ما گفته اند مکلفی که فوت یک نماز خود در
سفر حج بداند حج از وی ساقط ست مالکیه را از رکوب بحر برای حج که دران موضع برای نماز نیابد مگر بر پشت
برادر خود پرسیدند گفت سوار نشود جائیکه نماز نمیتواند کرد ویل ست کسی را که ترک کرد نماز را دو بار گفت
این را و گفت ابن الحاج اختلاف کرده اند علماء ما بر چهار قول کسیکه بیاید شب نحر در حالیکه مراهق ست و ادراک
وقوف بعرفه قبل طلوع شمس میخواهد و او را یاد آید که نماز عشا نگذارده ست پس اگر نماز میگذارد وقت وقوف
از دست میرود و اگر وقوف میکند وقت عشا بیرون میرود پس قول مشهور آنست که نماز بخواند و حج وی
فوت شده انتهی گویم در عوام هند و امثال ایشان این بلا عام بوده ست کم کسی باشد که حق تعالی او را ازین آفت
نجات بخشیده باشد و شاید که بعضی اهل علم هم از تساهل درین امر خالی نبوده اند والله الموفق و آنانکه برای گدائی
میروند یا از فرض وطن یا از درشت خوی زن و تصدیع میکنند خود بیمار اند در نصیب ایشان همین ست نیت ایشان

پس وی خسر الدنیا والآخرة ذلک هو الخسران المبین ۵ ای آنکه بسوی کعبه روی داری ؛ دانم که گزیدهٔ آرزوی
داری ؛ زینگونه که تنها میخرامی دانم ؛ در خانه زن ستیزه خوی داری ؛ و از انجمله آنکه در راه حج بر محمل سوار میروند حالانکه
آن بدعت ست هیچکی از صحابه آنرا نکرده بلکه احداث حجاج بن یوسف ثقفی خارجی ست مردم آنرا سنت گرفتند و علماء در
وقت انکارش کرده بودند در کوکب نیرا نکرده پیدا اشته مجاهد گفته ابن عمر رضی الله عنه چون این محامل نوی را که حجاج
پیدا آورده می دید میگفت یعنی بطریق تشنیع که حاجیان کم و سواران بسیار اند انتهی و از انجمله ست آراستن شتران
بزیور سیم و زر و قلائد و اساور حریر وغیره وقت خروج از شهر خود برای حج و هنگام رجوع و نزد دخول مکه و مدینه
شرفهما الله تعالی و این بدعات محرمه منکرات شنیعه ست واجب ست انکار بران و منع ازان بر هر قادر و حال اینان
برین معنی مفاخرت و مباهات و ریا و سمعه و طلب ثنا و رفعت بر اقران ست حالانکه همه ایشان آثم اند دران و همچنین ساکت
بران و استحسان کننده و بیننده آن و از انجمله ست ناله کردن زنان و گریستن شان بآواز بلند برای اقرباء و اصحاب خود
وقت سفر حج و شنیدن مردان آنرا در راه وغیره با عدم انکار بران حالانکه این بدعت واجب الانکار ست و از انجمله
آنکه بعضی جهال نزد حجر اسود آمده بوسه می دهند و استلامش کرده طواف شروع می نمایند یا این را در آخر طواف
بعمل می آرند و بر میگردند حالانکه این طواف وی صحیح نشده زیرا که شرط طواف محاذاة حجر بجمیع بدن خود ست پیشتر
طواف نمودن قاضی ابو الطیب آنرا مشابه بتکبیر احرام گفته و هر که مواجه او شده طواف از وی صحیح نشده و شوط اول
در حساب نیامده بلکه طواف او همین شش شوط بوده و این طواف اگر طواف قدوم ست دم بر وی واجب ست و اگر
طواف افاضه ست حجش باطل ست آدمی را باید که ازین معنی متنبه باشد و هر کرا چنین بیند حکم کند که از حجر اسود بسوی رکن
یمانی اندکی متاخر شود و بیت را بر یسار خود گذاشته طواف شروع نماید و در آخر اشواط بسوی باب اندکی تقدم
کرده بیرون رود و از انجمله ست مس کردن بسیار مردم دیوار را بدست خود در طواف وقت موازات شاذروان
و این طواف صحیح نیست و اگر در طواف افاضه ست حج فاسد شده و این فعل یسیر ست اما خطر وی عظیم ست و تنبیه
بران واجب و همچنین ست حکم کسی که مشی کرد بر شاذروان یا استاده بران یا نهاد بر وی پای خود در حال طواف و
بسیار کسان بر شاذروان استاده روی خود بر دار بیت می نهند انسان را از مثل همچو امور رعایت حذر
می باید تا در محظوری واقع نشود و حجش فاسد نگردد و هر کرا ببیند که چنین میکند یا کسی پیش وی چنین بعمل آرد او را
بگوید که یکدو قدم احتیاطا رجوع کرده طواف کند تا طوافش صحیح باشد و از انجمله ست تقبیل حجر و استلام وی وقت
و حالانکه در حجر طیب و مسک مالیده ست پس استعمال طیب که حرام ست بر وی بدون شعور می افتد و دم بر وی [illegible]
میگردد و در تنبیه الغافلین گفته گمان نمیکنم درین خلاف و کمتر مردم ازین فعل سالم می باشد پس واجب ست بر عالم تحذیر
این فعل و تنبیه دیگر برادران مسلمانان براه خیر خواهی و شفقت بر حال شان انتهی و از انجمله ست طواف [illegible]
حجر و این طواف نیز صحیح نیست بلکه حج وی باطل ست اگر در طواف افاضه ست [illegible]
اگر در طواف قدوم یا وداع ست اثم [illegible] و از انجمله [illegible]

عرفه در شب بایقاد شموع و قنادیل و تفاخر بدان و این همه از بدع محدثه در دین ست و متعین ست بر صاحب قدرت منع
آن و زجر آنها ازین فعل و از آنجمله ست طواف کردن بقبهٔ آدم علیه السلام و این نیز بدعت شنیعه ست و انکار بران و منع
ازان واجب و از آنجمله ست کوچ کردن بعد زوال روز عرفه و آمدن بسوی هر دو علم یا قریب بآنها و استادن در آنجا
و هنگام سقوط بعض قرص شمس شتابی کردن در خروج از میان هر دو علم حالانکه نزد شافعی بر فاعل وی اراقت دم ست
استحبابا یا وجوبا و نزد مالک وقوف در پارهٔ از شب واجب لابد منه ست و بر تارکش خون ریختن لازم و این فعل بدعت منکره
ست و اجبست بر امیر منع ازان و از آنجمله ست عدم وقوف اکثر حجاج در مزدلفه و اگر وقوف هم کرد مبیت نمیکنند و انکار
این بدعت هم بر امیر واجب ست زیراکه در ترک مبیت بمزدلفه اراقت دم واجب میشود و ابن خزیمه و جماعتی از علما آنرا
رکن گفته اند برین تقدیر در ترک آن فساد حج ست و بدم جبران آن نشود و شرط مبیت آنست که در ساعتی از نصف ثانی
شب باشد پس اگر پیش ازان کوچ کرد دم ازوی ساقط نشده و اگر پیش از صبح بسوی وی عود کرد ساقط شد و از آنجمله
ترک سنت وقوف ست بمشعر حرام و این نیز بدعت ست و از آنجمله رجوع ست روز نحر بسوی مکه و کردن طواف افاضه
اشتغال بدان تا شب و مبیت بمکه معظمه در لیالی منی و این نیز بدعت ست و بر فاعل وی اراقت دم لازم نزد مالک و اظهر
اقوال شافعی عدم اراقت دم ست و اظهر نزد نووی وجوب بترک مبیت ست و هو مذهب مالک و من تابعه و از آنجمله تاخیر رمی
تا یوم رابع از ایام رمی ست حالانکه رمی قبل زوال غیر معتبر ست زیراکه آن همچو نماز پیش از وقت خود ست پس وجود و عدم
وی برابر باشد پس اگر دانند که حیل قبل از زوال ناگزیر ست روز سوم بعد زوال و رمی کوچ کنند تا دم ازوی ساقط
شود و چندان بماند که آفتاب فرو رود زیراکه در غروب آفتاب و شب منی مبیت دران و اقامت تا زوال تا آنکه رمی کند
بعد ازان بروی واجب میگردد و از آنجمله ست سبقت بعض از آنکه و اصحاب جاه بسوی آب و منع مردم ازان بضرب
و غیره تا اکتفار خود و شتران خود ازان و این بدعت محرمه ست و تعدی غیر جائز و منکر یست که سکوت از انکارش حرام
و بر فاعل وی توبه واجب زیراکه آب حق همه مسلمانان ست و جمله مردم دران شریک و هیچ یکی را تخصیص خود بدان نیست
و نه دفع اهل احتیاج ازان و از آنجمله منکرات حج هم بسیارست بیش از حصر و آنچه مذکور شد نمونه ایست ازان طالب
را باید که تفصیل آنرا از کتب فقه و کتب بدعات بجوید و الله الموفق محرر سطور را در باب مناسک حج کتابی ست
موسوم برحلة الصدیق الی البیت العتیق و در وی مناسک صحیحه ثابته از سنت را از رسوم و عادات حاجیان جدا کرده
و بدعت را از سنت ممتاز ساخته من شاء فلیرجع الیه **فصل سیزدهم** و منجمله بدعت ها کثرت و بدع نکاح استعمال ظروف
حریر ست برای مسح دست بگلاب و انواع آن گلاب قمقمه رسیم می باشند و همچنین تجمیر و مباخر نقره و فرش حریر و جز آن و
انکار این بدعت واجب ست برهر قادر پس اگر عاجز ست از تغییر حرام بر وی حضور و ساقط ست از وی وجوب اجابت
دعوت و از آنجمله اجتماع زنان بر سطح یا غرفه ها برای نظر کردن بسوی مردان پس اگر در آنها جوانان باشند
خوف فتنه ست غزالی گفته این [illegible] منکر [illegible] تغییر آن واجب ست هر که ازان عاجز ست بر وی خروج ازان لازم و جلوس
[illegible] منکرات [illegible] و از آنجمله ست آویختن [illegible]

نقش کرده اند و انکار این بدعت و مبادرت بسوی تغییر وی واجب ست و همچنین گاهی سر شباره و سرپوش قماقم و مباخر
و غیره بر صور ذی روح میباشد و این نیز حرام ست و شکستن صورت از وی واجب الّا اگر در بساط و وسائد باشد و ممتهن
بود منکر نیست و از آنجمله آنکه در ولیمه کسی باشد که مردم را بفحش و دروغ می خنداند غزالی گفته حضور این مجلس جائز نیست
و اگر حاضر شود انکار بران واجب اگر مزاح بی کذب و فحش ست مباح باشد اگر آنرا عادت و صنعت نگرفته ست و از آنجمله
ست اسراف در طعام و بناء و این نیز منکر ست قاله الغزالی و از آنجمله ست شوار در بلاد مصریه و آن بدعتی ست مشتمل بر
چند محرمات همچو فرش حریر و تظلیل بدان و ستر جدران بآن و استعمال اوانی ذهب و فضه و گلگشت زنان همراه مردان و حضور
مغانی بالات محرمه و انفاق سرف بریا و سمعه و مفاخرت و استعاره قماش مستحسن از مردم برای تکثر و این تشنیع ست
بجهیز یکه داده نشده اند و دیگر بدعات شنیعه و امور محرمه که بنابر شهرت مستغنی از ذکر ست پس منع ازان و تغییر وی بر هر
قادر واجب ست و حضور آنجا و سکوت ازان حرام و حاضر آنجا اگر عدل باشد باین حضور فاسق میگردد و الله اعلم و از آنجمله
ست جلوه دادن زنان همراه مردان در احسن ثیاب و اکمل حالات در مجمع از نسا اجنبیات و بلوی باین بدعت محرمه عام ست
و سالم نیست ازان مگر کسی که خدایش نگاهدارد زیرا که نظر کردن بسوی آن مرد بشهوت باشد یا غیر آن حرام ست علی الاصح
با آنکه درینوقت هیچ زن ازان مرد پرده نمیکند بلکه نا درپس مرد بسوی زنان می نگرد و زنان بسوی وی نگاه میکنند بلکه
تحدیق نظر و امعان بصر میکنند برای تحقق محاسن آن مرد و بعده باین محرم محرمات دیگر هم منضم میسازند و آن جلوه بخشیدن
عروس ست در جامه ترکی از قبا و کلوته و گرفتن شمشیر در دست و این همه حرام ست و از کبائر در حدیث بران لعنت آمده
و هیچ بهره مند آنرا انکار نکرده و از آنجمله ست جلوه دادن زن بر شوهر رو بروی مردمان اجنبی و آن مردان گلگشت زینت
و زیور و آرایش و پیرایش این زنان میکنند و این بدعت در طائفه از اهل دمیاط و برلس و غیرها و بلاد مصریه دیده شد
کما قال صاحب التنبیه بلکه اگر آن زن را از مردان پنهان کنند و دیدن ندهند مردان که از قدیم خوگر آن بوده آمده اند
دروازه شکسته بقهر می درآیند و رسم خود بجای آرند و این محتاج بیان تحریم نیست زیرا که از اشنع بدعات و اقبح محرمات ست
و هر که از زوج یا متفرج آنرا حلال داند کافر باشد و گردن زدنی و تارک انکار برین کار از حکام و اقارب و جانبین و اجانب که قدرت
منع دارند آثم فاسق شریک ارتکاب غیر ناصح برای خدا و رسول و مومنین ست نعوذ بالله منه و از آنجمله ست نشستن قرابتیان
مرد با مرد وقت جلوه زن بر منصه همچو برادر و ابن عم و غیرها و این بدعت محرمه در بلاد مصر و شام بسیار ست و از بدعت
اول هیچ فرق ندارد زیرا که در رجال اقارب و اجانب هیچ تفاوت درین باب نیست زیرا که اینها نیز محارم آن زن نیستند و
و شاید گاهی بعضی ازایشان بآن زن مفتون هم میشوند بدیدن وی در اکمل حالات زینت و اجمل اوقات فرحت و بران فساد
دنیا و دین مترتب میشود کما لا یخفی و از آنجمله اعتزال زن ست در حالت حیض و خفتن مرد جدا از وی و این بدعت مکروه ست
مخالف سنت صحیحه ست چه در حدیث عایشه اضطجاع آنحضرت با وی رضی الله عنها درین حالت ثابت ست و از آنجمله
کتابت کاتبین بر جامه حریره نووی بعدم جواز این بدعت در فتاوی خود تصریح کرده و از آنجمله لیسانیدن بعض
قابله ها ست بچه را از آنچه در انگشتان وی از نجاست متعلق گشته وقت انفصال ولد از شکم مادر باعتقاد آنکه نافع ست

از چنین و چنان حالانکه کذب صریح ست و غیر جائز چه سنت تحنیک طفل ست بتمر و نحو آن و از انجمله خورانیدن زن ایند
ست وقت عسر ولادت زبل موش در میده آرد بروجهی که آن زن نداند باعتقاد آنکه موجب سهولت ولادت ست
و این بدعت محرمه واجب الانکار ست چه خوردن نجاست حرام ست در تنبیه الغافلین گفته زنان را ازین قسم بدعات و
ماشابهها بسیار بوده ست استیفاء آن ممکن نیست و از انجمله نهادن لوح و دوات و قلم و نان و شکر و غیره ست در شب
هفتم از ولادت نزد سر طفل و پریشان کردن آن صبحدم بر زنان و غیر ایشان بزعم آنکه این عمل برکت وارد و کسیکه از آن
چیزی میگیرد وی را از صداع و غیره نفع می بخشد حالانکه این همه کذب و افترا و ابتداع در دین ست و از انجمله ست دوران
زن صاحب نفاس در تمام خانه باین طور که وی حامل بچه در کنار باشد و پیش پیش وی دایه و زنی دیگر با طبقی از نمک
کمون برود و از آن نمک هر طرف یمین و شمال بپاشد و در طبق چیزی از بخور باشد که آنرا برای خود نگاه دارند بزعم
آنکه نافع ست از امراض و کسل و عین و جان و این همه بدعت مکروه ست و از شرع در چیزی نه و از انجمله ست رایج کردن
گوش صبی و انکار این بدعت و منع از آن واجب ست اما دختر پس امام احمد نص کرده بر جواز تثقیب وی بنا بر حاجت زیور
اما غزالی در احیاء العلوم از آن هم منع کرده و گفته که نمی بینم رخصت در تثقیب گوش دختر برای آویختن حلقه های زر زیرا که
این تثقیب جرح مولم ست و تزین بحلق بجبرهم و در مخانق و اسوره کفایت ست از آن و این تثقیب اگرچه معتاد ست اما حرام
ست و منع از آن واجب و استیجار بران غیر صحیح و اجرت که بروی ستانند حرام ست مگر آنکه ثابت شود از روی نقل رخصت
دران و ما را تا این دم رخصت دران نرسیده انتهی **فصل هفتدهم** و منجمله بدعات عیادت عدم عیادت مریض
ست روز شنبه و هر که عیادت کند دران روز تطیر کنند بوی و شاق آید بر ایشان و این بدعت ست در دین و مخالف
سنت سید المرسلین و از انجمله ست ترک عیادت در شب کراهت آن و تطیر بدان و حالانکه آنحضرت صلعم منع نکرده
از آن نه در شب و نه در روز و شاید که آن مریض تندرست نشود پس ثواب عیادت که بران در احادیث حث بلیغ فرموده
اند از هیچکس فوت شود و از انجمله آنکه چون برای عیادت آید چیزی برای بیمار همراه خود بیارد خواه عائد غنی باشد یا فقیر ورنه مقدوح میشود بنجالت
و بذالت و قلت مروت حالانکه سنت بآن وارد نشده و از انجمله لطم و نوح و شق جیب و قطع شعر ست بر میت و از انجمله
قرائت مقریان ست پیش پیش جنازه بتمطیط و تلحین و زیادت حروف و انکار این بدعت محرمه واجب ست بر هر قادر و چون
از نووی این مسئله پرسیدند بجواب آن گفت که این منکر ظاهر و مذموم فاحش ست و حرام ست باجماع علما و نقل
کرده ست بران اجماع ماوردی و غیره بلکه اگر قرائت مذکور بروجه جائز هم باشد بدعت مکروه خواهد بود زیرا که
از آنحضرت صلعم و دیگر سلف مقتدی بهم منقول نشده و همچنین بودن ذاکران همراه جنازه بدعت مکروه ست و الله
اعلم و از انجمله ست پوشیدن مرده بلحاف حریر و قطعه حریر و مزرکش خواه از بالا باشد یا از زیر و این بدعت حرام
ست و انکارش بر فاعل آن واجب چه تقدیم مرده بسوی خدا تعالی در جامه ذل و افتقار باید نه بلباس تجمل
و افتخار و از انجمله ست بنا ساختن مقبره و آن حرام ست و هدم آن واجب باتفاق علما ابن الحاج در مدخل گفته
که ملک ظاهر عزم کرده بود بر هدم مقابر که در قرافه مصر واقع ست لیکن وزیر او را بحیله ازین خاطر باز داشت و گفت

آنجا قبور امرا رست مبادا در هدم آن فتنه برخیزد و لهذا اول از فقهاء استفتا کنید اگر آنها فتوی دهند هدم باید ساخت تا هیچکس را تشویشی نباشد راوی این حکایت که بروی وثوق دارم و بر سخنش اعتماد مست میگوید پادشاه این استفتا بمن داد تا پیش علماء وقت برم پس نزد ظهیر ترمنتی و ابن الجمیری و امثال ایشان رفتم همگنان خطوط خود نوشتند بیگویان گفتند که بر ولی امر هدم آن همه واجبست و دور افگندن خاک آنجا لازم و هیچیکی از علماء دران اختلاف نکرده پس این فتوی بوزیر سپردم نمیدانم که وی چه کرد و خاموش ماند و ملک ظاهر بسوی شام رفت و همانجا درگذشت انتهی در تنبیه الغافلین گفته و اما بنا بر قبر در غیر مقبره مسبله پس آن نیز بدعت مکروه ست بشیر مالکی گفته قبور موضع زینت و مباهات نیست و لهذا نهی کرده اند از بنا بر آن بر وجهی که مقتضی مباهات باشد و ظاهر آنست که باین قصد حرام ست و گفت محمد بن حکم در حق کسیکه وصیت کرد به بنا بر قبر خود که وصیت او باطل ست انتهی و در حدیث مسلم ست که نهی کرد آنحضرت از گچ کردن قبر و از بنا ساختن بر آن و در حدیث ابو داود و ترمذی و صححه از جابر آمده که نهی کرد رسول خدا از گچ کردن و نوشتن بران و پامال نمودن و بنا ساختن بروی و از آنجمله ست کتابت بر قبر و این نیز بدعت مکروه ست نووی در شرح مهذب گفته نیست فرق درانکه مکتوب بر لوح باشد نزد سر میت یا در غیر وی بنا بر اطلاق احادیث گویم این بدعت هم خیلی عام ست خصوصا در طائفه امراء و حکام و مشائخ و از آنجمله ست تاخیر در دفن میت از روز وفات برای اجتماع مردم یا گذاردن نماز جمعه بروی یا حضور فلان و فلان و مانند آن و اینچنین گاهی سبب انفجار وی میشود و از آنجمله آنکه در قبر میتی دفن کنند که مرده سابق آن قبر هنوز بوسیده نشده و اثر وی نرفته بغیر ضرورت و این بدعت محرمه هم خیلی در مردم شائع ست بلا نکیر و نیست فرق درانکه مرده اول پدر وی باشد یا مادر و پسر یا اجنبی تا آنکه بعضی وصیت میکنند بدفن خود در قبر پدر یا پسر و قرابت خود و این جائز نیست برای که نبش قبر و کشف میت حرام ست و موضع مختص ست بوی و دفن دیگری در وی روا نباشد مگر آنکه اول فانی مطلق شده باشد و بستانی از وی باقی نمانده و واجب ست بر هر قادر انکار ان و اگر قادر نیست واجب ست که در چنین جنازه حاضر نشود زیرا حضور دفن سنت ست و انکار این واجب برای ارتکاب سنت تعرض بترک واجب ان کرده و از آنجمله ست فرش کردن زیر میت و تکیه نهادن زیر سر وی و این بدعت شنیعه ست و همچنین الباس فاخر ثیاب از حریر و ذهب بمیت همراه کفن و این حرام ست بنا بر اضاعت مال من غیر ضرورة و ورثه را مطالبه آن می رسد و از آنجمله ست تبخیر نزدیک قبر و این بدعت مکروه ست در حدیث از اتباع میت بنار نهی آمده و ابن منذر اجماع نقل کرده بر کراهت ان و از آنجمله ست بند ساختن بینی و دهن میت به پنبه و این نیز بدعت ست و همچنین ادخال قطن در دبر وی بعد و نحوه آن ابن الحاج گفته این فعل شنیع قبیح ست و حرام ست در حیات وی تا بعد از ممات چه رسد و از آنجمله ست قرارت و ذکر کردن غسال بر میت نزد هر عضو وی و این بدعتی ست که از سلف وارد نشده و از آنجمله حضور قرارست بمیت یا قریب جنازه او و گستردن بوریا یا فرش بر راه مشترک برای نشستن آنها و این بدعت ست و نهی کرد آنحضرت از نشستن بر راه ها پس واجب ست انکار آن بر هر قادر و از آنجمله برابر ساختن بدن مرده است به پر کردن پنبه زیر نوق و گردن و بر هر دو زانو تا آنکه از پا تا سر هموار میشود و دران چند حرام جمع میشود اول اضاعت مال دوم اخذ اموال ورثه سوم غصب حق شان و از آنجمله ست سخن کردن همراهیان جنازه در

امور دنیا و بلند ساختن آواز و ضحک و قهقهه و تشاجر و سباب و غیره و این همه بدعت شنیع ست زیرا که سنت در مشی اهل ایمان
با جنازه سکوت و اطراق و اعتبار و تفکر ست تا بایست چه گویند و بروی چه واجب شود و بعضی از سلف بنا بر ضرورت بازاری
طاقی شدن میخواستند اما چون اورا در جنازه میدیدند جز سلام حرفی دیگر از مرام نمی راندند و جماعتی از علما قول منادی
را که استغفار کنید برای میت مکروه داشته اند ابن مسیب گفته ما هم مکروه داریم انچه او شان نکرده و داشته اند و از انجمله
ست بخشیدن انچه بر میت ست بغاسل پس بعضی اگر چیزی قیمت دارست آنرا پنهان دارند تا بدست غاسل نیاید و بعضی
برای فخر و ریا چیزی میافزایند و بهر حال این اعطا و اخذ بدعت محرمه ست و دران اضاعت مال ورثه ست و انکار
بر قادر واجب و از انجمله ست آراستن زن صغیره یا نو عروس با حسن ثیاب و زیور و نشانیدن وی بهیچه عروس بردن وی
باسا و نشا برای دفن بتاخیر وقت تا آنکه بعضی میکنند و این بدعات عظیمه و محرمات شدیده قبیحه ست حرام ست بر هر قادر سکوت از وی
و واجب است بر هر واحد مساعدت در دفع ان و منع ازان بقدر طاقت و هر که با وجود قدرت منع نکند اگر عادل ست
فاسق شود و شهادت وی مردود باشد و از انجمله ست دفن کردن در تابوت بغیر ضرورت و این نیز بدعت مکروه ست
احدی از صحابه نکرده و اگر میت وصیت کند بآن نافذ نباشد مگر آنکه زمین نرم و نم باشد و از انجمله ست بردن نان و شیر
و بر پیش جنازه بر سر حمالان و چون بر قبر رسند گوسفند ذبح کنند و گوشت وی با نان تقسیم سازند و باین جهت زحمت
و ضراب و لغطا و نهب واقع میشود و اکثر بغیر مستحق میرسد و گاهی پیش از قسمت میربایند و ناتوان بسبب زحمت و ضراب
تا آنجا نمیرسد و این اگر از مال ترکه ست پس حرام ست و اگر میت بآن وصیت کرده یا ورثه رضا داده پس مفاخرت و ریا
و سمعه و مباهات ست چه اگر مقصود ازان روی خداست و ایصال اجر بمیت صرف ان در غیر وقت جنازه سرا و جهرا
باهل استحقاق چه بدست و ذبح بر قبر اگر چه سالم باشد از مقاصد فاسده بدعت مکروه ست از اعمال جاهلیت و در ابو داود
از انس آمده که آنحضرت فرمود عقر نیست در اسلام و مراد بعقر همان ذبح ست بر قبر که اهل جاهلیت میکردند و از انجمله ساختن
صندوق و درابزین بر قبر و اکثر این کار با قبور صلحا میکنند حالانکه آنها اولی تر اند باتباع سنت و از انجمله ست مبیت
نزدیک قبر در مقبره و این نیز بدعت مکروه ست و همچنین فرش نزدیک آن و پوشیدن وی بجامه یا خیمه و افروختن
چراغ و قندیل که این همه بدعت ست احدی از سلف مقتدی هم آنرا نکرده و از انجمله ست نقل میت از بلد ببلد و این هم
بدعت محرمه ست و واجب ست انکار آن و نص کرده اند بر حرمتش قاضی حسین و ابو الفرج الدارمی و صاحب التتمه
و غیره و از انجمله ست باملادان رفتن بر قبر و عتاب کردن بر کسیکه دران وقت حاضر نشود حالانکه زیارت قبور مستحب
ست برای مردان بدون تخصیص وقت دون وقت و از انجمله ست طیار کردن اهل بیت اطعمه و غیره و دعوت
مردم بسوی آن و تعارف ختمات تا آنکه هر کرا ترک کند گویا امری واجب گذاشته و این اگر از مال ورثه ست [illegible]
مکروه ست [illegible] خوانده نشده و اگر از ترکه ست که دران یتیم یا غایب ست و میت بآن وصیت نکرده [illegible]
ازان [illegible] و حاضر شدن انجا حرام ست و انکار و منع آن واجب [illegible] اگر [illegible] باشد [illegible] حرام
ست مکر [illegible] و از انجمله این بدعت نزد جهال [illegible] سنت شده تا آنکه میگویند که فلانی چه قدر بخیل [illegible]

کہ برای میت خود یک ختم ہم نکرده و ہیچ صدقه از طرف وی نداده و از آنجملہ ست زیارت کردن زنان قبور را
و گذشت ذکر آن و از آنجملہ رش قبر نیست سنت وقت انضجاع وی در قبر بگلاب این بدعت مکروه ست ابن ملقن در
شرح منہاج گفته که آن اضاعت مال ست و اگر حرام گویند ہم بعید نیست آری قبر را بآب صرف برای حفظ خاک و تفاؤل
بتبرید مضجع پاشیدن رواست و از آنحضرت و صحابه منقول و از آنجملہ ست نہادن آب و نان در شب بمکان غسل میت
یا افروختن چراغ در انجا باعتقاد عود روح میت دران مکان و خوردن و نوشیدن و روشنی گرفتن وی ازان
و این اعتقاد فاسد ست حس مکذب او ست و بدعت منکره ست از قلت عقول نسا و جہل آنہا بشرع ناشی شده
بر زوج و ہر که بجای او باشد واجب ست منع آنہا ازان تا بدانند که بدعت ست ہیچیکی از صحابه و تابعین بلکه احدی از عقلا
آنرا نکرده چنین نیست که از خرافات نسا و جاہلات ست **فصل بیستم** و منجمله بدعات مواسم اعیاد ست ذبح جانور
در شب که صبح آن عید قربان ست چه اگر این ذبیحه قربانی ست لازم آید ذبیحه دیگر کردن بعد نماز و اگر دیگر ست بدعت ست
و فاعل آن آثم و از آنجملہ ست فروختن جلد ذبیحه قربانی و آن حرام ست و ہمچنین جائز نیست جزار را دادن جلد و چیزی ازان
و از آنجملہ ست تقسیم کردن گوشت قربانی بعد پختن در دیگ و غیره حالانکه این جائز نیست چه حق فقرا در تملیک جزوی ازان
ست نه باین طور و از آنجملہ ست تصدق ہمہ گوشت وی و نخوردن خود ازان و این خلاف سنت ست و از آنجملہ ست زیارت
اموات بعد عید و آنرا از قبیل بر و تفقد برای اقارب شناسند حالانکه مخالف سنت ست چه تعجیل رجوع ست بسوی اہل و شہود
تضحیه و اکل ازان و از آنجملہ ست استعمال زنان حنا را روز عاشورا و آن بدعت ست و ہمچنین غزل کتان و دوختن کفن ازان
باعتقاد نیامدن منکر و نکیر بسبب برکت آن خیط دران روز در قبر و این افترا ست بر خدا و واجب ست توبه و رجوع ازان
و از آنجملہ ست پختن و ساختن انواع حلاوات در اول پنجشنبه از ماه رجب برای ریا و سمعه و ساختن صور ازان بنام نعاس
و این بدعت عظیم ست ابن الحاج گفته ہر که آنرا از ایشان بخرد وی نیز معین و شریک ایشان درین اثم باشد و کسیکه آنجا
حاضر شود و مشاہد شود وی مردود باشد و از آنجملہ ست صلوة الرغائب در شب آن بدعت ست و حدیثی که دران
وارد ست موضوع ست باتفاق محدثین و امام ابو بکر طرطوسی آنرا در کتاب خود که مسمی ست بحوادث و بدع ذکر کرده
و اول کسیکه آنرا احداث کرده بیان او نموده فمن اراد ذلک فلینظر فی کتابه و از آنجملہ ست ایقاد قنادیل رنگین درین
شب و در شبہای که بعد اوست در خانہا در دمشق و نواحی آن و آنرا عادت و سنت گرفتن برای امن خود و غالبا این
قندیلہا را در طاقہای آویزند و زنان و طفلان تفرج وی میکنند و مردم راه از بیرون می بینند و بآن مفاخرت
میکنند حالانکه بدعت در دین و مخالف سنت سید المرسلین ست و آنچه در وی از مفاسد اسراف وغیره ست بر ہیچ
ذی لبی پوشیده نیست و از آنجملہ ست آنچه احداث کرده اند در شب بست و ہفتم رجب که شب معراج نبوی ست
و در شب نصف شعبان که شب مبارک ست از کثرت وقود قنادیل در مسجد اقصی و دیگر جوامع و مساجد و اجتماع زنان
با صبیان و مردان که مودی فساد و تنجیس مساجد و کثرت لعب و لغط دران و در آمدن زنان در جوامع متبرج و تعطر
و بیدار کردن شب ہمگان جامع اولاد و بول و براز کردن زنان و طفلان وقت ضرورت در زاویه ازان یا در جا

یا در نعل یا در آورند یا بیرون مسجد در طریق مسلمانان بنا بجهت مردم یا نهادن جائی دیگر و تحبس شدن مسجد از تلوث آن و دیگر
مفاسد و این همه بدعات عظیمه در دین و محدثات اخوان الشیاطین ست و اسراف و تبذیر و اضاعت مال و در تنبیه الغافلین گفته
هر که عاجز باشد از تغییر این منکرات او را باید که آن شب نماز در خانه خود بگذارد و در جامع حاضر نشود اگر مسجدی دیگر سالم از آن
بدع نیابد انتهی و از انجمله ست آنچه احداث کرده اند از عمل مولد در شهر ربیع الاول ابن الحاج گفته و منجمله آنچه احداث کرده اند از بدع
باعتقاد شان که آن از اکبر عبادات ست چیزیست که میکنند آنرا از مولد و آن محتوی ست بر بدع و محرمات بعده ذکر کرده منجمله
آن استعمال ایشان مغانی را با آلات طرب و حضور امردان و جوانان و رویت زنان ایشان را و آنچه دران از مفاسد ست
بعده گفت پس اگر خالی باشد مولد از سماع و بسازد طعامی و نیت کند بدان مولد را و بخواند بسوی آن برادران را و سالم باشد
از همه آنچه گذشت پس آن بدعت ست بنفس نیت وی زیرا که این زیادت ست در دین و نیست از عمل سلف ماضیین و اتباع
سلف اولی بلکه واجب ست از آنکه زیاده کرده شود در دین نیتی مخالف طریقه شان که بران بوده اند صاحب تنبیه الغافلین بعد ایراد
عبارت ابن الحاج بهمین الفاظ که مذکور شده میگوید گفتم کاش سالم می ماند مولد از مناظره و مفاخره و ریا و تکلف و هرگاه که
معلوم شود بقرائن احوال که باعث بران همانست که ما ذکر کردیم پس مکروه باشد خوردن این طعام زیرا که آنحضرت صلعم نهی
کرد از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین و گاهی باعث میشود بران تعرف بزرگان تا آنکه می طلبند آنها را از قضاة و امرا
و مشائخ و مانند شان و گاهی باعث می باشد بران بعض مشائخ را طلب توسع بر نفس خود بچیزیکه زیاده شود از حاجت
وی از آنچه آورده اند مردم بسوی وی بسبب این مولد بر طریق مساعدت یا هدیه یا حیا یا مناظره اقران از محبان شیخ
و اتباع او و نحو ذلک و گاهی می باشد از اهل شر و از کسانیکه پرهیز کرده میشود از زبان او و ترسیده میشود از غضب وی
پس آنکس عمل میکند تا بکشد بسوی خود ضعیف دلان را و کسانی را که از وی میترسند و قدرت وی بر وی نمیرسد بنا بر
خوف خون و طول زبان وی در آبروی او و دشنام دهی وی در ایذائیکه بوی رسد و مانند آن و گاهی باعث بران خلاف آن
این میباشد از آنچه منحصر نمی تواند شد بنا بر تنوع مقاصد فاسده و اختلاف آن پس ظاهر میکند که قصد وی اکرام نبی صلعم و
اظهار فرح و سرور بمولد او ست و تصدق بر فقرا و قصد باطن وی خلاف چیزیست که ذکر کرده و این نوعی ست از نفاق
و اگر قربت بود در نفس خود پس باین قصد باطل میگردد و آثم میشود فاعل وی و حاضر وی و ساکت از انکار چیزی که
متحقق شده ست از وی والله یقول الحق و هو یهدی السبیل انتهی کلام الشیخ محی الدین بن ابراهیم النحاس رح فی تنبیه الغافلین
مترجما من العربیة بالفارسیة و من عینه نقلت کاتب حروف گوید عفا الله عنه که تصنیف این کتاب در سنه هشتصد و یازده
بوده پس قریب پانصد سال میشود که ازین بدعت منع کرده اند و حدوث آنرا هشتصد سال یا اندکی زیاده بوده باشد
و از وقتیکه حادث شده ست غالبا محتوی بر بدع و محرمات و منکرات آمده و لهذا علمای دیندار که اقتدای شان
در دین کرده میشود از زمانه حدوث وی از عمل وی تحذیر فرموده اند و اول ایجاد آن از شافعیه شده بعده رفته رفته
در تمام مذاهب رواج گرفته با آنکه در هر چهار مذهب رد آن کرده اند اما اهل بطالت موفق بترک آن نمیشوند و
در جواز عمل آن گفتگوی بسیار دارند تا آنکه رسائل بیشمار از طرفین درین باب مطول و مختصر در فارسی و

عرب‌ها دارد و بهم رسید و تعجبی عجیب و تعسفی غریب روی کار آمده که خبر ظهور مهدی علیه السلام ارتفاع آن از عالم محال
می نماید والله اعلم و از آنجمله است موافقت مسلمانان با نصاری در اعیاد و شان و تشبه ایشان در اکل و افعال و
فرستادن هدیه خود و پذیرفتن هدیه شان و این از اقبح بدع و اشنع اوست و اکثر مردم از روی وقوع در آن اهل بلاد مصر اند
و درین امر آنچه از وهن در دین و تکثیر سواد نصاری و تشبیه با وشان است مخفی نیست و آنحضرت فرموده من کثر سواد قوم
فهو منهم و من تشبه بقوم فهو منهم و حق تعالی فرموده من یتولهم منکم فانه منهم و گاهی مهادات در اعیاد سبب تالیف باهم و ترتیب
مودت و محبت میباشد و حق تعالی گفته لا تجد قوما یومنون بالله و الیوم الآخر یوادون من حاد الله و رسوله و لو کانوا
آبائهم او ابنائهم او اخوانهم او عشیرتهم الآیه با آنچه در موافقت ایشان است از ایهام شدید در تعظیم اعیاد ایشان و در شک
کردن انها بدین خود و با آنچه آنرا مشروع کرده اند و حالانکه شرع منع کرده است او شانرا از اظهار اعیاد شان و لازم
کرده است بر اوشان اخفاء آن و علماء انکار را بر اظهار شان مستحب گفته اند لیکن مسلمانان بر سکوت از انکار و مداهنت
در آن اکتفا نکرده بقبول هدایا بلکه با هدا بسوی شان از آنچه معتاد اکل آن بوده اند در اعیاد خود بر داختند بلکه
مبالغه کردند در مداهنت تا آنجا که تشبه نمودند با حال و افعال شان و متناهی نشدند از تشبه میان خود تا انا لله و انا الیه راجعون
ابن الحاج گفته مکروه گفت ابن القاسم هدیه فرستادن مسلمان برای نصرانی در عید وی بطریق مکافات و دید آنرا
از تعظیم عید وی و عون وی بر مصلحت کفر وی نمی بینی که مسلمان را حلال نیست فروختن چیزی بدست نصاری برای
مصلحت عید شان نه لحم و نه ادام و نه ثوب نه عاریت دادن دابه و نه اعانت بر چیزی زیرا که این از باب تعظیم
شرک و عون او شان بر کفر است سلاطین را لائق است که مسلمانان را از آن نهی کنند و این قول مالک و غیره است
نمیدانم که در آن اختلاف باشد انتهی و افعال قبیحه شان درین باب معلوم است و مشهور و همچو اهتمام مسلمانان
درین روز بخوردن هریسه و زلابیه و غیرها و ترک کردن بعضی مر بعضی دیگر را بابت اندختن وی در آب و خروج بسوی
بساتین و رمی بعضی مر بعض را در برکه و غیره و در دریا و غیره و جز آن از آنچه ضررش منتهی میشود بغربا و مساکین
از رجال و نساء و ایذای شان بایشان چنانکه معلوم کسی است که آنرا دیده و همچنین اهتمام زنان و آنانکه عقل شان
مشابه عقل زنان است در خمیس عدس باستعمال بخور و رفتن هفت قدم و تفل کردن بر وی بزعم آنکه این دافع چشم
زخم و کسل و علک از جسد است و همچنین رنگین کردن بیض برای صغار و کبار و مطاوعت کردن مردان و زنان را درین کار
از روی استخفاف دین و استهوان بدعت و اعراض از آنچه بر او شان است از انکار تا آنکه کمتر بازار و مکان یابی
که آنجا بیض مصبوغ نفروشند یا قمار نبازند یا قمار نخرند بلا نکیر و همچنین جمع کردن برگهای درختان در شب شنبه و
داشتن آنها تمام شب در آب و غسل کردن بدان صباح شنبه باین زعم که آن موجب نیاب امراض و اسقام و دفع سحر
و عین و جز آن است و همچنین گمان میکنند که اکتحال درین شب بشبت و کحل موجب زیادت نور در بصر است و اشتراء
شبت و شیب و حکت و شرب دوا را درین شب تاثیریست که در غیر آن یافته نمیشود و نیز گمان دارند که هر که اجرب یا حکه باشد
و دمی او ماش کبریت در آن شب کرده بر سینه در آفتاب نشیند شفا یابد پس بسیاری از زنان بدن از اراده و سراو

در آفتاب می‌نشینند و مردم در حجره و بر بر ایشان میگذرند و همچنین طعامی از شیری پزند و روز شنبه در حمام میخورند
وجسم را بدان طلا میکنند و این همه بدعت مستهجنه و دعوی مستقبحه و حوادث غیر مرضی خدا و رسول ست و از انجمله تشبه ست
بانصاری در موسم عطاس و آن روزی ست که در زعم آنها مریم علیها السلام دران روز غسل کرده پس همه نصاری
چه خورد و چه کلان دران شب غسل میکنند و آنرا سنت گرفته اند مردان و زنان مسلمانان هم با ایشان درین رسم
موافقت کردند و آنرا موسم گرفته در نفقه بر اهل و عیال توسع اختیار نمودند تا آنکه بعضی از ایشان با وجود قدرت
ترک اضحیه که سنت صحیحهٔ اهل اسلام و از شعائر شرع ست میکنند اما انفاق آن شب یاده بر مقدار ثمن اضحیه ترک نمی نمایند
حالانکه این همه نفقات در راه شیطان ست و منفق آن آثم اگرچه بر اهل و اولاد وی باشد چه دران تشبه ست باهل کتاب
و آنحضرت صلعم نهی فرموده ست از ان و از انجمله آنکه بعضی زنان در رمضان حائض میشوند و روزه افطار نمیکنند و این
بلا خلاف حرام ست برابر ست که قضا کنند یا نه و بعضی زنان سحر روز افطار کرده باز روزه میگیرند و این نیز حرام ست
و از انجمله ست تاخیر بسیاری از زنان در غسل از جماع و حیض وقتیکه پاک شوند در شب تا آنکه طلوع کند آفتاب پس غسل کنند
و نماز صبح قضا نمایند و این حرام ست باجماع و واجب ست بر وی تا در غسل و نماز گذاردن پیش از صبح زیرا که اخراج
نماز از وقت وی عمدا بالاجماع جائز نیست و زوج اگر با وجود علم بران انکار نکند و سکوت نماید شریک ان باشند در اثم
اگر زن عالم بتحریم اوست و اگر جاهل ست بر وی اثم جهل اوست و همچنین چون از حیض پاک میشوند و از وقت نماز اقدر
باقی ست که دران غسل کرده نماز بگذارند لیکن نمیگذارند تا آنکه وقت میرود و این نیز حرام ست و مبادرت بادراک وقت
واجب بر زوج انکار آن و تعریف آن لازم و نیز اکثر زنان نماز این وقت قضا هم نمیکنند حالانکه قضا آن واجب ست
اگر بقدر گنجایش یک تکبیر تحریمه دریافته علی الاظهر و اظهر وجوب ظهر ست بادراک یک تکبیر در آخر وقت عصر و مغرب در آخر وقت عشا
و از انجمله آنکه چون اکثر زنان بعد دخول وقت نماز حائض میشوند آن نماز را بعد پاک شدن قضا نمیکنند حالانکه اعتنا
به بیان این مسئله واجب ست بلکه بسیاری از مردان هم آنرا نمیدانند تا بزنان چه رسد و از انجمله ابتلاع بعضی زنان ست لیث
نان را بآب وقت خفتن بر سیری شکم برای فربه شدن و این بدعت شنیعه ست و اکل بعد شبع حرام ست نزد جماعتی از علما
و مکروه شدید ست نزد بعض دیگر خواه برضای زوج باشد یا بغیر رضای وی و واجب ست بر زوج انکار آن و زوج
شریک اثم وی ست در سکوت بران و در تنبیه الغافلین گفته که گاهی این فربهی تا دل میرسد آنرا می میراند یا دماغ را
مشوش میگرداند و عقل وی میرود و بعضی زنان چندان فربه میشوند که از استاده نماز گذاردن باز می مانند و
دست شان از استنجا کوتاه میگردد و برای پاکی از ان محتاج بدیگری میشوند و از بسیاری از طاعات عاجز میگردند
و از انجمله خوردن زنان گل ملتانی و غیره و این نیز حرام ست بر مذهب مشهور از مالکیه بر اصح از مذهب شافعی و
در روی ضرر ست نزد اطبا زردی روی و نفخ بطن و جز آن پس بر زوج و ولی و هر که بران مطلع ست واجب ست
منع کردن از ان و جائز نیست بائع را که با وجود علم بدست وی بفروشد و از انجمله ست پیوند کردن موی و نمص
و تفلیج دندان و این همه از کبائر ست و از انجمله ست نقش و خضاب بسواد و این حرام ست باجماع و مستلزم

فوت نماز ست و آلودگی عضو بشوشا و رو آن نجس ست و در صحت نماز بجه شستن وی خلاف ست پس بر زوج و ولی زنان واجب ست منع زنان ازان و اگر سکوت کند مع القدرة شریک باشد در اثم آن و آنرا انجمله ست پوشیدن زنان قمیصهای کشاده و کلان تا آنکه بعضے قمیص چهل گز یا زیاده می باشد و در عرض هفت گز و این حرام ست بنابر اسراف و خیلاء و تکبر بر ضعفا و گاهی زوج از سرانجامش عاجز باشد و پس سبب فساد و فراق میگردد و اگر این قمیص با وجود این طول و عرض رقیق و باریک هم باشد که ازان بشره نمودار ست و همچو شاش بمبی و بندقی و شعر و نحو ذلک پس حرام در حرام ست چه لبس آن اگر بمقدار مباح باشد هم حرام ست بنابر اجلاء بشره اگرچه در خانهٔ خود تنها باشد زیرا که کشف عورت در خلوت بغیر ضرورت حرام ست و آنرا انجمله ست ترک کردن بعضے زنان رفت و روب خانه بعد رفتن کسے از خانه بسفری باعتقاد آنکه این بدفالی ست و گویا محو اثر او ست و وی عود نکند حالانکه این اعتقاد فاسد ست و این فعل احداث ست در دین و نوعی ست از تطیر منهی عنه و آنرا انجمله ست که بعضے زنان بعد از افروختن چراغ بر حاضرین سلام میکنند و این سلام بی محل بدعت ست چه شرع عینت آن وقت ملاقات یکدیگر ست پس بس و آنرا انجمله آنکه چون بعضے از زنان خانه را بعد مغرب میروبند طرفے از جاروب میسوزند و گویند که رفتن در شب تفاول رفتن اهل خانه ست و سوختن سر جاروب دافع این مصیبت ست و انکار این بدعت کاسد و اعتقاد فاسد لائق ست و آنرا انجمله آنکه بعضے از زنان بعد مغرب هیچ شی از آتش و دیگ و منخل و غربال و خمیر و جز آن بیرون نمی برند و اعتقاد دارند که باین فعل شوهر وی از خانه بیرون میرود و نمی میرد و این بدعت شنیعه و اعتقاد فاسد ست و منع ست از ماعون که باستعارهٔ آن حکم فرموده اند و استعفا انسان را درین وقت جز بضرورت نخواهد بود و پس بدالکاّن باین زعم فاسد یعنی چه و آنرا انجمله بنا و ردن صابون و اشنان بنهاده روز شنبه و آنرا موجب فرقت میان اهلخانه اعتقاد کردن حالانکه در شرع هیچ اصل آن نیست و بالجمله زنان را ازین قسم خرافات و بدع مستقبحات بسیار ست که ذکر کردن آن عاقل را مستقبح ست تا بفعل آن چه رسد حالانکه حصر و استیفاء آن ممکن نیست و هم در تتبع آن اطالت این مختصر ست و الله ولی التوفیق

فصل نوزدهم

در ذکر منکرات مختلفه و بعض انواع آن از انجمله ست انچه بدان بلوی عام شده و بر زبانها بسیاری از مسلمانان جاری گردیده و آن کذب ست در ابتداع القاب مثل محی الدین و نور الدین و عضد الدین و غیاث الدین و معین الدین و ناصر الدین و جمال الدین و کمال الدین و ابو البرکات و ابو المعالی و ابو المفاخر و رفیع الدرجات و رفیع الشان و جز آن و این دروغی ست که وقت ندا کرد بر زبان میگذرد و همچنین هنگام حکایت و تعریف و غیر ذلک این همه بدعت ست در دین و منکر ست خلاف شرع مبین و غالباً مسمی باین اسم و ملقب باین القاب مردی فاسق یا ظالم یا جاهل می باشد که دین را نمی شناسد بلکه اگر حقیقة نیز چنین باشد تا هم مکروه بود بنابر انچه در وست از تزکیهٔ نفس و کیف که بعید باشد از مجاز هم فضلا عن الحقیقة ابو عبدالله قرطبی رح در کتاب شرح اسماء الحسنی گفته و دلالت کرد کتاب و سنت بر منع از تزکیهٔ انسان نفس خود را بعده گفته که علمای ما گفته اند که جاری میشود درین مجری انچه در بلاد مصر و غیره با از بلاد و عراق و عجم بسیار بوده ست از نعت کردن ایشان نفوس خود را بنعوت که مقتضی

تزکیه و ثناست همچو زکی الدین و محی الدین و علم الدین و مشابه آن انتهی و حق تعالی فرموده ما یلفظ من قول الا لدیه رقیب عتید پس شخصیکه محی الدین
یا ناصر الدین و مانند آن گوید لابدست که روز قیامت ازان بپرسند که آیا درین وصف صادق ست یا کاذب اگر این معنی
جائز می بود متقدمین سبقت میکردند بسوی آن چه بودند در صحابه کسانیکه نصرت کردند دین را بی شبه و عزیز گردانیدند بسبب ایشان
خدا تعالی دین را و تائید کرد بآنها اسلام را بشهادت خدا و رسول و لیکن ملقب باین القاب نشدند و هیچکس آنها را ناصر الدین و
معز الدین و مؤید الدین و امثال آن نخوانده نه از اسما و کنی که آنها را بود عدول کرد پس کسیکه متصف باضداد این القاب ست
ملقب شدن باین القاب چه قسم جائز باشد ابن حاج از نووی حکایت کرده که وی تلقیب خود بمحی الدین سخت مکروه میپنداشت
و در بعضی از کتب که منسوب باوست واقع شده که وی میگفت نمیگردانم من هیچکس را در حل از کسانیکه می نامند مرا محی الدین
گفت پدرم بعضی فضلا را از شافعیه از اهل خیر و صلاح چون حکایت میکرد چیزی از نووی میگفت قال محی النووی و
نمیگفت قال محی الدین النووی پس پرسیدم ازان گفت من مکروه دارم تسمیه او بچیزیکه آنرا مکروه داشته در حیات خود
انتهی صاحب تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته و بجمله آنچه ابتداع کرده اند از تسمیه دختران بست الناس و ست العلماء و ست
النساء و ست القضاة و ست الفقهاء و ست الکل و آنچه مشابه اوست و این نیز بدعت قبیحه شنیعه ست و داخل ست تحت
عموم آن لفظ انبیاء و علماء و صلحاء اگرچه مسمی باین اسم معتقد دخول آنها درین اسم نباشد اما این کذب محض ست بغیر ضرورة
و کذب حرام ست با آنکه دران کبر و مفاخرت و تزکیه و غیره علاوه آنست در صحیحین آمده که نام زینب بره بود آنحضرت صلعم
فرمود تزکیه نفس خود میکنی و نامش زینب نهاد با آنکه این نام در حق وی رضی الله عنها صدق و حق بود اما آنحضرت صلعم
تزکیه را ناخوش داشت پس کسیکه در حق وی کذب صریح باشد چه توان گفت اللهم تب علینا من البدعة و عصمنا منها
یا ارحم الراحمین انتهی کاتب حروف گوید عفا الله عنه که این بلا در عجم بیشتر از عرب بوده و راه بسیاری از علماء و امراء
و سلاطین و فقهاء زده حالانکه در قرآن بصراحت فرموده اند و لا تزکوا انفسکم و ازین قبیل ست آنچه دیگران در مدح ایشان
ازین قسم الفاظ استعمال میکنند که در حقیقت کذب صریح ست و باعث بران جای واسطه ارادت و جای تلمذ میباشد
و جای حصول دولت و جای محبت و جای قرابت و جای اغراض فاسده دیگر از جر منفعت و دفع ضرر و جز آن که بر هیچکس
پوشیده نیست درین ادب سخت بی ادب شده اند خصوصا اهل مطابع که در فواتح و خواتیم کتب و رسائل مبالغه در مدح
در حق مولف از حد امکان هم بیرون میبرند و بالفاظی میستایند که سلف هم بآن ستوده نشدند حالانکه هیچیکی از ایشان
بغبار آنحضرات هم نمی رسد نه در علم و نه در عمل و عجب تر ازان آنست که قطع نظر از مداحین مسلمین اهل اسلام در مدح کفار نافرجام
هم همین جاده می سپرند و از خدا و رسول خوف و شرم نمیدارند که چه میکنند در حدیث آمده که خاک اندازید در روی
مداحین و فرموده اند که چون مدح کرده میشود فاسق خشم میگیرد رب می جنبد عرش و فرموده اند که مدح برادر گلو بریدن
اوست و غیر ذلک من الاحادیث و ازین قبیل ست رسم تحریر تقاریظ در اواخر کتب که یاران بر کتب یاران و تلامذه بر
کتب اساتذه محض بغرض دنیاوی و صحبت یکدیگر مینویسند و بمدح کتاب و مولف کتاب می پردازند خواه آن کتاب
در رد مسائل حق باشد یا در اثبات بدع و خواه مولف وی طالب مبتدی باشد یا عالم منتهی یا جاهل غبی و این بدعت

شنیعه هم راه بسیاری از عوام مسلمانان که نظر بر ظاهر دارند و پی بحقیقت نمیبرند زده و از راه هدایت گمراه کرده
و ازین قبیل است تکثیر سواد خواتم و مواهیر بر استفتاءات مسائل دین بدون امتیاز عالم از جاهل و درین امر هم اهل علم مسامحت
نمایند و هم جهلا جرأت کنند و موجب شهرت و مفاخرت دانند حالانکه فتوی در مسائل دین و احکام شرع امری بس
نازک است و خطری بس عظیم سلف صلحا با وجود آن علم و صلاح بر یکدیگر حواله میکردند و تا ثلج صدر نمیشدند و مجبور در اظهار
حق نمیشدند جرأت بفتوی دهی نمیکردند امروز هر جاهلی سواد خواتم را همت فتوی نویسی بهم رسیده و جرأت بر اظهار
بدعت و جهل خود حاصل گردیده عصمنا الله منه و ازین قبیل است آنچه بعضی از اهل علم برای اثبات مذهب خود اختراع
عبارت فقهی با نام و نشان مؤلف مشابه نام و نشان علمای سابق میکنند و در کتب خود می نویسند که فلانی در فلان کتاب
چنین نوشته و لفظ وی اینست حالانکه وجود آن فلان در خارج متحقق نیست و نه آن کتاب و نه لفظ بنظر دیگری رسیده
و این افترای عظیم است و کذب فخیم و جرأت بسیار است بر خدا و رسول کریم و ارتکاب حرام است اگرچه برای اثبات مسئله حق
کنند و کیف که آنچه حق است محتاج باین باطل نیست و هر که محق است احتیاج باین مبطل ندارد و ما کنت متخذ المضلین عضدا
از ان خبر میدهد و گاهی چنان کنند که عبارتی را ساخته بنام یکی از علمای مشهورین می بندند تا هر که توجهی بتصحیح نقل نمیکند
آنرا واقعی دانسته فریب میخورد و این نیز حرام است و انکار بران واجب و گاهی در نقل عبارت صحیح که فی الواقع در آن کتاب
موجود است خیانت کنند و سباق یا سیاق را ترک داده دلیل مدعای خود میسازند و این هم حرام باشد و گاهی کتابی
تالیف سازند و بنام دیگری برای غرض و مصلحت فاسد شهرت دهند و از انتساب آن بسوی خود انکار نمایند و این نیز
ارتکاب کذب است بغیر ضرورت و بی وجه شرعی و گاهی دلائل دیگران را دزدیده از ان خود ظاهر سازند و بران
مفاخرت کنند و این نیز بدعتی شنیع و فعل مستقبح است که از اشراف مردم صورت نمی بندد و بالجمله ازین قسم منکرات بسیار
است که بعلت افشای کذب و ذهاب امانت و دیانت و قرب زمانه قیامت در عالم رواج گرفته و جهانی در ان آلوده گشته
الا ما شاء الله تعالی و از انجمله است احتیاط نکردن در طبع کلام مجید و گرفتن اجیران کفار بر طبع آن و مس کردن آنها اوراق
مصحف را بی طهارت و انداختن آن در گوشهای مطبع با دیگر کتب خواه با [illegible] آن [illegible] و از انجمله است طبع ساختن
مسلمانان کتب افسانه بی اصل و خرافات شعرا را که مملوست از مضامین فحش و جماع و شهوت و همچنین کتب دینیه منسوخ
را برای گرفتن سود و گرم بازاری مطبع و رواج آن و از انجمله است طبع کردن اخبار بلاد و فرستادن آن بهر ملک و دیار
و غالب وی افواه و اکاذیب صریحه میباشد و در حدیث آمده کفی بالمرء کذبا ان یحدث بکل ما سمع و این ارتکاب حرام است
و در [illegible] مذمت احبار و اعداء و ران بغرض نفسانی یا تحریک و تشفی غیظ که گناهی دیگر است و فعل حرام و در حدیث آمده
که هر چیز مؤمن بر مؤمن حرام است جانش و مالش و آبرویش [illegible] المسلم من سلم المسلمون من لسانه و یده
و دشنام دهی مؤمن فسق است و از انجمله است رجسٹری کردن بر کتب دین و منع نمودن دیگر اهل اسلام از طبع آن
حالانکه در استفاده از ان حق تمام مسلمین است بدون تخصیص شخصی دون شخص و درین منع خیر بعضی از اهل علم هم
مبتلا شده اند تا آنکه بر مصاحف و کتب حدیث هم رجسٹری کنانیده اند تا بکتب دیگر چه رسد انا لله و انا الیه راجعون

حالانکه این فعل خلاف مقصود شارع ست که ابلاغ احکام دین و اشاعت آن بر کافه مسلمین فرض ست و درین عمل تضییق و
اخمال و ست بغرض نفع دنیاوی خود تاب الله علیهم و از انجمله ست طبع نمودن کتب اهل بدعت در رد اهل سنت مثل کتب
رفضه باوجود آنکه خود راسنی میگویند و همچنین طبع رسائل اهل بدعت صغری در رد اهل اتباع و این در حقیقت هدم بنیان
اسلام ست حالانکه احادیث مستفیضه صحیحه و حسنه در رد بدعت و اهل بدعت و عدم توقیر شان بیش از ان ست که دینجا
ذکر آن توان کرد و در توقیر اهل بدعت هدم اهل سنت و ابطال فرض و نفل ست بلکه هیچ عبادت مبتدع مقبول نیست
و هر که اعانت آنها کند شریک اثم آنها باشد و از انجمله ست مبادله کتب دینیه با کتب غیر دینیه از تاجران کفار و غیره حالانکه اهل علم
بالاتفاق از بیع آن منع کرده اند خصوصا مصحف که از ا بسر زمین دشمن نبرد و بدست غیر مسلم نفروشند و این مساهلت هم منجر
بارتکاب حرام یا مکروه میگردد و زریکه باین تجارت حاصل میشود از حد حلت می براید و از انجمله ست فروختن کتب باجرای
اشتهار و خریدن خریداران آنهارا بغیر رویت حالانکه این بیع غیر صحیح ست و مشتری را بعد رویت وی اختیار فسخ آن
باقی ست و بالجمله اگر کسی غور کند منکرات بسیار در تجارت کتب مراسم مطابع پیدا میشود که از ان مال حلال حرام میگردد
و فاعل آن آثم بلکه فاسق مردود الشهادة میشود اما بیدار مغز کو و مرد دیندار کجا اینقسم گلهای بدبو در آخر زمان بسیار
خواهد شگفت و ادله و نصوص این منکرات در کتب حدیث موجود اند چون اکتفا آن درین رساله خروج از وضع این رساله ست لهذا بقصد
ذکر آن نشدیم و از انجمله شغف اهل علم بکثرت توالیف در علم فروع و مسائل مفروضه و ترک تدوین اصول و عدم درایت
او ست و این عمل منجر برفض نصوص و تمسک بدان شد تا آنکه امروز وجود کتاب و سنت محض برای تبرک و تلاوت مانده و
از انجمله جرأت طلبه علم و مترسمان زمانه منجر بر فتاوی ست حالانکه در حدیث آمده اجرءکم علی الفتوی اجرءکم علی النار و
از شعب این عمل ست فتوی دادن بتخریج فقهاء و تفریع ایشان در هر باب با وجود نصوص صحیحه صریحه مستفیضه برخلاف
آن در کتب تفسیریه و حدیثیه و از انجمله است ترجیح اقوال مجتهدین و اختلاف ایشان بر آثار صحابه و اقوال شان بلا موجب شرعی
و ضرورت داعیه و از انجمله تعصب اهل زمان و تصلب ایشان ست در تقلید و اهانت اتباع و ترجیح فقهاء بر محدثین در تصحیح
مسائل با آنکه غالب فقهای اصحاب آراء اند و عصابه اهل حدیث نوعی از صحابیت همراه دارند و عدول اند بتعدیل رسول
خدا صلی الله علیه و سلم بحکم حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله و شک نیست که ایشان حاملان علوم رسول و عارفان مردود
و مقبول اند کذب کذابان را از رسول خدا صلعم دور کردند و اعمار طویله در جستجوی یک حدیث باختیار اسفار شاقه و تصحیح
روایت صرف نمودند و شریعت حقه را چنانکه باید و شاید از انتحال مبطلین و تاویل جاهلین رفت و روب نمودند و پاک و صاف ساختند
و حق واقع را از باطل زاهق جدا نمودند حقوق تقدیم و تعظیم و قبول روایات ایشان بر گردن اسلام قدیما و حدیثا
بسیار ست لیکن و قلیل من عبادی الشکور امروز این حرف اگرچه بر کاسه لیسان آرا رجال گران خواهد بود اما فردا
که حدید البصر گردند و پرده خفا از روی حقائق اشیا برخیزد پیدا شند که محق کدام بوده ست و مبطل کدام و منصف
کیست و متعسف کو ع ستعلم لیلی ای دین تداینت ٭ و ای غریم فی التقاضی غریمها ٭ فصل مستتم و از انجمله
ست اذان گفتن در دریا در حالت سفر و در غیر وقت اذان و این بدعت ست در دین صاحب تنبیه الغافلین از نفس خود

حکایت کرده که از بعض ایشان مشاهده اذان در روز ابر قبل غروب آفتاب ماه رمضان در مرکب دیدم و ظن غالب دارم
که بسیاری از مردم که در خانهای خود بوده‌اند بگمان اذان مغرب روزه افطار کرده باشند و بسیار است که این اذان در
اوقات مقاربه اوقات نماز واقع میشود پس انکار و منع ازین بدعت لائق است و اعتقاد آنکه این اذان موجب امان
از غرق است اعتقاد فاسد است هیچ اصل آن نیست و اصل در اذان گفتن آن در وقت نماز است پس همین اذان موجب
امان از عذاب است چنانکه در حدیث انس مرفوعاً آمده که در هر قریه که اذان گفته شود آنروز از عذاب خدا مامون باشد
رواه الطبرانی و اما آنکه اذان گویند و نماز نکنند آن احق است بعذاب [illegible] و همچنین اذان در غیر وقت بدعت
لا اصل له است کذا فی تنبیه الغافلین و از انجمله است آنچه بسیاری از شکاریان در بلده دمیاط و برلس و غیرها میکنند که
طائری را گرفته گوش وی بند میکنند و چشم وی میدوزند و تا روز دیگر بی آب و دانه میدارند اگر بمیرد وی در شکار ایشان
امد این را ذبح کرده میخورند و با دیگر همین معامله اول می کنند تا شکاری دیگر این صید بگیرند ورنه این را همچنان افتاده
میدارند تا آنکه از گرسنگی می میرد و این منکر واجب الانکار است و دران مثله کردن حیوان و عدم شفقت بروی و قتل
جاندار بغیر حق است و در احادیث ازان منع کرده اند و باحسان ذبح فرموده اند و ازین قبیل است آنچه غالب صیادان میکنند
که طائر را در شبکه و دام آورده اجنحه او را می پیچند و پای های او را در یکدیگر می درارند تا آنکه پا و بازوی وی میشکنند
و جنبیدن نمی تواند و آنرا شرطه نامند و تا از صید فارغ شوند و آنرا ذبح کنند همین حال افتاده می ماند طرفه آنکه بعضی
از جمله فقهاء برای سیر این صید میروند و صیادان را می بینند که با طائران چنین کار میکنند اما بران انکار نمی نمایند حالانکه
واجب است انکار کردن آن بر قادر و حکم کردن آن بجبر و اخذ بدون تعذیب ورنه وی نیز شریک ایشان باشد در گناه
و اگر داند که ایشان نه پذیرند و از عادت خود برنگردند پس حضور آنجا بر وی حرام است و بعضی این شرطه را تا یکدو
روز همچنان میدارند بدون ذبح چه اگر ذبح کرده بگذارند بدبو شود پس این حیله لطافت جوف وی از جوع فهمیده
تا چند روز افتاده میدارند و این در تحریم اشد از اول است زیرا که دران زیادت تعذیب است و لابد است که حاکم
عادل روز قیامت ایشانرا بجزای اعمال ایشان رساند و قصاص ازینها بستاند فمن یعمل مثقال ذرة شرا یره و امثال
این اعمال از صیادان این ملک نیز در صید طیور و غیره واقع میشود فما اشبه اللیلة بالبارحة و ازانجمله است در آمدن شکاریان
آب دران برهنه و بدن یکی بسوی دیگری بی حجاب چنانکه لوابنه در بحر نیل میکنند حالانکه کشف عورت و نظر کردن بسوی
آن حرام است و تجاهر باین معصیت و اصرار بران منکر محرم و بدعت شنیع است پس فعل این صیادان و اشباه ایشان
و تفرج و گلگشت نمودن بر ایشان جمله حرام باشد و هر که از اهل علم و صلاح برای سیر آن میرود و منع نمیکند
اثم در حق وی اکثر است بلکه وی شریک ایشان است درین معصیت و فاسق است خارج از عدالت و ازانجمله است
بوسیدن نان و آن بدعت است جائز نیست بوسیدن وی بلکه جائز است دوس او چنانکه بعضی از فقهاء بآن فتوی داده اند
آری اکرام و برداشتن ان از زیر اقدام مستحب است و چون عمر رضی الله عنه در بوسه حجر اسود که یمین الله است در اینجا
گفته باشد که اگر آنحضرت را بوسیده ترا ندیده بودمی هرگز ترا نمی بوسیدم که سنگی هستی نافع و غیر ضار بیشتر این بوسیدن

نان چه رسد و آزانجمله ست نهادن گیاه که کیش نام نزد خود وقت تحویل مهر در برج حمل باعتقاد دفع فقر دران سال و این بدعت
واجب التوبه ست و در وی تشبه ست بنصاری و مشتمل ست بر دیگر محرمات که ذکر آن اطالت می کنیم پس تا در ابران تا
که انکار و منع کنند و اگر نتوانند در مجمع ایشان برای این بدعت حاضر نشوند و آزانجمله وسواس ست در طهارت که بسیاری
از متعبدان و متفقهان دران گرفتار اند و آنحضرت صلعم آنرا اعتداء نام کرده و همچنین اسراف ست در کثرت آب غسل و
وضو اگرچه زیاده بر سه بار نباشد و آزانجمله ست وسواس در نیت نماز و آن بدعت ست از هیچیکی از سلف وارد نشده
ابوالفتوح عجلی گفته که نماز موسوس مکروه ست چه وی شک دارد در افعال خود انتهی و بعضے علما گفته اند که عزل امام موسوس
واجبست زیراکه وسواس بدعت محرمه ست حالانکه تلفظ به نیت نزد هیچیکی از ائمه اربعه و غیر ایشان نه واجب ست و نه سنت
بلکه بسیاری از علما بآن رفته اند که بدعت ست غیر مروی از آنحضرت صلعم و از صحابه و تابعین و پرسیده شدند علما ازین مسئله
در زمان حافظ شمس الدین ابن القیم رح پس جواب دادند بآنچه ذکر کردیم و رسید این سوال نزد وی رح پس اطالت کرد در
جواب تا آنکه تالیفی مجرد درین باب گشت و امام ابوالعباس ابن تیمیه رحمه الله تعالی گفته که بعضے از ایشان درین یک بدعت
ده بدعت فراهم میکنند که نه آنرا رسول خدا کرده و نه احدی از اصحاب وی پس میگوید اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
نویت ان اصلی صلوة الظهر فریضة الوقت اداء لله تعالی اماما او ماموما اربع رکعات مستقبل القبلة پس تشنج میکند اعضا را
و منحنی می نماید پیشانی را و استاده میشود رگهای چشم وی و فریاد میکند بتکبیر گویا بر دشمن تکبیر میگوید حالانکه اگر یکی عمر نوح
بحث کند و تفتیش نماید که آیا این را رسول خدا کرده صلعم یا یکی از صحابه هرگز فائز بمدعا نشود مگر آنکه تجاهر بکذب بحت
نماید پس اگر دران خیری می بود آنها بدان سبقت میکردند و ما را دلالت می نمودند و بعضے ازین وسواس چنان ست که ازان
نماز فاسد میشود مثل تکرار بعض کلمه کقوله فی التحیات ات ات التحی التحی و در السلام اس اس و نحو ذلک گاهی امام می باشد
چنین کس پس نماز ماموین هم فاسد میسازد انتهی ملخصاً و آزانجمله ست شستن صوف و خوج و غیره از انچه آنرا کفار پیش از
لبس نجس میسازند باعتقاد آنکه ناپاک ست و غسل آن واجب حالانکه آنحضرت صلعم ثیاب منجسه مشرکین را می پوشیدند و در آن
نماز میکردند و مسموع نشد که آنرا شسته باشد پیش از لبس و بود ابن عمر که اهتمام و عزیمت میکرد بامری و چون او را گفته شد
که آنحضرت چنین نکرده باز می ایستاد ازان تا آنکه گفت قصد کردم که از لبس این ثیاب نهی کنم زیراکه چنان بمن رسیده است
که ببول عجائز منش رنگین میسازند لیکن ابومالک او را گفت اگر تو نهی کنی ازان پس رسول خدا آنرا پوشیده در زمانه وی پوشیدند
و خداتعالی اگر میدانست که لبس وی حرام ست پیغمبر خود را آگاه میکرد ابن عمر گفت راست گفتی ذکر ذلک العلامة ابن القیم رحمه الله
و گفت چون قدوم آورد عمر بن خطاب به جابیه مستعار گرفت ثوبی از نصرانی و پوشید آنرا بلکه برای وی قمیصی ازان فرو خلقند
و وضو کرد از سبوی نصرانیه و نماز کرد سلمان و ابوالدرداء در خانه زن نصرانیه و چون ابودردا او را گفت که در خانه
تو جائی پاکی هست که آنجا نماز کنیم گفت شما هر دو دل خود را پاک کنید پستر نماز بگذارید هر جا که خواهید سلمان گفت بگیر
این مسئله را از غیر فقیه انتهی و آزانجمله ست افروختن چراغان نزدیک حجار و اشجار و عیون و آبار بگمان آنکه این قدر مقبول الهی
ست حالانکه بدعات شنیع و منکرات قبیح ست و ازاله و محو اثر آن واجب زیراکه اعتقاد بسیاری از جهال اینست که آن تا

و ضارست و جالب و دافع و شافی مریض و راد غایب ست و این اعتقاد شرک ست قال تعالی انما الخمر والمیسر والانصاب
والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه حافظ ابو شامه در کتاب الحوادث و البدع گفته این قسم نیز از انجمله ست که ابتلاء بدان عام
شده و شیطان برای عامه مردم تحلیق حیطان و عمد و سرج مواضع مخصوصه را از هر بلد زینت داده حکایت میکنند که در اینجا فلان
صالح یا ولی را بخواب دیده اند پس محافظت میکنند بران با وجود تضییع فرائض خدا و سنن مصطفی بگمان آنکه باین عمل تقرب حاصل
میکنند با وشان و این مواضع بجدی در دلهای ایشان عظمت پیدا می کنند که از انجا امید شفای مریض و قضاء حوائج با دای
این نذور میدارند و این عام ست از چشمه و درخت و دیوار و سنگ در بلاد افریقیه در پهلوی یکی از اهل آنجا چشمه بود که آنرا
عین العافیه نام کرده بودند و عوام بان خیلی مفتون بودند و از آفاق دور دست آنجا میرسیدند و بر هر که نکاح یا ولد متعذر میشد
میگفتند با ما بعین العافیه بیائید تا مراد خود بیابید چون این عالم از فتنه آن ترسید آنرا صبحدم هدم کرده آنجا اذان گفت و دعا
کرد که بار خدایا من این را هدم کردم باز این سر بلند نشود پس تا الآن سرش بلند نگردید انتهی یعنی هیچکس آنرا نپرستیدند و همچنین در
دمشق ازین قسم چیزها بود همچو عامود مخلق و حجر که در نهر قالوط نزدیک مقابر نصاری زیر طاحون بر صورت صنم بود و سنگی در
مسجد تاریخ و سنگی نزد رحبه و دیگر اشیا بود بعضی از علماء با جماعتی توجه بآن کرده آنرا بشکستند و اثری هم نگذاشتند و این
ماجرا در اوائل قرن ثامن بود داد خدا تعالی از هر که میخواهد اقامت دین و نصرت سنت رسول امین میکناند در تنبیه الغافلین
گفته بر علما واجب ست که چون ازین جنس چیزی شهرت گیرد مردم را از حکم آن بیاگاهانند و بقدر قدرت انکارش نمایند گویم
امروز بجائی انکار بران از علماء سوء اقرار مبالغت و انکار ایشان بر کسی ست که بران انکار کند تا آنکه نوبت بجائی رسید
که هیچ مخلوق از حیوان و جمادات و نباتات باقی نمانده که عامه آنرا بتقلید هنود بی بهبود نپرستیده باشند و بتعظیم و نذور و طلب
حوائج از وی نپرداخته و این داء عضال بت پرستان ست که در گور پرستان و مبتدعان و مشرکان مسلمان نام خزیده
و لقد صدق الله تعالی و ما یؤمن اکثرهم بالله الا وهم مشرکون عارفان اهل بصیرت دمی دانند که این گروه ضلالت پژوه هیچ
مخلوق را از مخلوقات هرچه باشد و هر کجا که باشد بغیر عبادت نگذاشتند تا آنکه خالق را بهیچ حال نپرستیدند و درخت و
سنگ و آتش و باد و خاک و هرچه سوای او سبحانه ست همه را معبود گرفتند و بخیال آنکه مظهر اوست بلکه همه اوست عبادت
گوناگون در قوالب بوقلمون باوضاع کثیره و اشکال متنوعه بجا آوردند و جعلوا له من عباده جزءا ان الانسان لکفور

فصل بست و یکم

و از انجمله ست پوشیدن جامهای پهن و دراز و عمامه های کلان و طیلسانهای بزرگ بغیر حاجت
و این همه بدعت مکروه یا محرم ست بنا بر اسراف و اضاعت مال پس اگر خیلاء و فخر و مباهات و تمیز از اقران هم بدان راه یابد
قطعا بدون تردد حرام باشد و اکثر مردم از روی استعمال مراین ثیاب متلبسین بعلم اند تا آنکه شعار ایشان شده و از
غیر خود ممتاز گشته اند و طوائف مردم که علم ندارند در ان مقتدی ایشان شده همچو غالب شهود و کتاب و فقهاء مکاتب
پس یکی جاهل می آید و شاش کبیره و طیلسان و فرجیه و اکمام واسعه و عمامه بزرگ و جامه کلان ایشان دیده در واقعه
گرا در اپیش آمده از ایشان مسئله می پرسد و ایشان هم چون می بینند که وی ایشان را عالم کلان گمان کرده ست و از
اظهار جهل خود و گفتن این حرف که ما نمیدانیم عار کرده هرچه از القاء شیطان بخاطر میگذرد بر زبان می رانند و بسیاست

که این چنین نفاق در مسائل نکاح و طلاق وغیره می افتد پس هم خود گمراه میشوند و هم راه دیگران میزنند و این بسبب مخالفت
در لباس روی دهد فانا لله وانا الیه راجعون شیخ ابن القیم رح در کتاب هدی و جماعتی دیگر از علما ذکر کرده اند که طیلسان پوشیدن
سنت نیست و بعد کلام طویل گفته که در جواز طیلسان برای غیر بر و نظر ست زیرا که از سیمای یهودیان ست که از اصفهان با دجال
خروج کنند چنانکه در صحیح مسلم ست که بیرون شوند دجال را از یهود اصفهان هفتاد هزار بر ایشان طیلسانها باشد و شرع ما را
از تشبه یهود و نصاری منع کرده هذا معنی کلامه در تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته چون از حقیقت قصد درین لبس تفتیش کنی
غالب ایشانرا بیابی که برای خیلاء و عظمت و ریاست میپوشند تا آنکه بسیاری از ایشان از مشی در بلد بغیر طیلسان شرم میدارند
خواه تابستان باشد یا زمستان و آنرا نقص در ریاست و حط از منصب انگارند که چون مردم ایشانرا بغیر طیلسان بینند عظمت
ایشان از دلهای شان برود و از چشمهای شان بیفتد و این همه زلت ست از قصد و فساد نیت ست در لبس و اگر
فقیهی را از تطلیس برای فخر و مباهات و خیلاء بپرسی گوید حرام ست و همچنین اگر از طول ثیاب از کعبین سوال کنی گوید حرام ست
حالانکه خود با این همه متلبس ست و شعور ندارد و اگر درجی یابد مکابره میکند و سنت در لبس انسان آنست که هر چه یابد بپوشد
که آنحضرت صلعم همچنین میکرد و کذلک سلف صالح از صحابه و تابعین و تبع تابعین و بذاذت در لباس و لبس دون و کم قیمت
سیمای زاهدین ست در صحیحین آمده که مقبوض شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم کساء ملبد و ازار غلیظ و بود بر موسی علیه السلام
روزیکه همکلام شد با خدا گلیم صوف و جبه صوف و کمه صوف و سراویل صوف و نعل وی از پوست حمار بود غیر مذکی
رواه الحاکم و صحح اسناده و بر آنحضرت روزی بروی مرط مرحل بود از شعر اسود رواه مسلم و در روایت کرده بیهقی که نماز
میکرد آنحضرت در مرط زنان خود و بود کساهای صوف که خریده میشد بشش یا هفت درهم و در موطاست از انس
که دیدم عمر را روزیکه امیر المومنین بود که بر دوش وی سه پیوند یکی بالای دیگری دوخته اند و خطبه کرد عثمان بن عفان بر منبر
و بر وی ازاری بود گنده عدنی که قیمتش چهار یا پنج درهم باشد رواه الطبرانی و بود آنحضرت که میپوشید گاهی عالی و گاهی
دون و گاهی اسع گاهی ضیق و گاهی صوف و گاهی شعر و بر هیچ یکی نمی استاد بیهقی . ابوهریره از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
آورده که حق تعالی دوست میدارد مبتذل را که پروا نمی کند که چه پوشید و حکایت کرده اند از شیخ الاسلام قاضی القضاة
عز الدین بن عبد السلام که وی می پوشید آنچه می یافت تا آنکه بارها بیرون می آمد و بر سر وی جز کلوته چیزی دیگر هیچ نمی بود
و حاضر میشد در درس همین کلوته و گاهی قبا و مانند آن می پوشید با آنکه هیبت او در دلهای امرا و سلاطین مشهور ست
و سطوت او بر ایشان در امر حق معلوم و خضوع آنها برای کلمه وی و انقیاد امر وی امریست که انکار کرده نمیشود تا آنکه
روزی در راه بود سائلی سوال کرد نصف عمامه بوی داد و دیگری طلبید نصف دیگر بوی داد یکی از همراهیان گفت
عمامه دیگر بگیر نگرفت وی گفت سیدی در میان مردم چنین سر برهنه میروی هیچ جواب نداد و همچنان میرفت تا آنکه از باب
زویله که میان هر دو قصر بود بگذشت و مردم بروی ازدحام داشتند و بوی تبرک میکردند و فتوی ها می پرسیدند
و در فتاوی که منسوب باو ست نوشته اند که وی پرسیده شد از لبس این ثیاب واسعة الاردان و عمائم کلان که آیا
بدعت ست مستحب [illegible] و مبالغه در تحسین ثیاب [illegible] معرفت ست با اهل ورع [illegible] بجواب آن

گفت اولی بانسان آنست که مقتدی می باشد برسول خدا صلعم در اقتصاد در لباس و افراط توسع در آستین ها و جامها بدعت
و سرف و تضییع مال ست و تجاوز نکند جامه ها از پاشنه ها چه هرچه بران افزون شد در آتش دوزخ ست و باک
نیست بپوشیدن شعار علمای اهل دین تا شناخته شود بدان و پرسیده شود از وی و من محرم بودم و بر جماعتی از محرمین
که در اداء طواف خلال کرده بودند انکار کردم چون مرا نمیشناختند قبول نکردند بعده چون در جامهٔ فقها بر ایشان ظاهر
شده انکار نمودم شنیدند و اطاعت کردند پس اگر لبس شعار فقها باین غرض باشد در وی اجر ست که سبب امتثال
امر الهی و انتهاء از مناهی ست انتهی صاحب تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته ای برادر گمان نکنی که توسع اکمام و طول ثیاب
و کلاه شاشات و طیالسه با رفعت و نفاست و وسعت سراویل بندق و غیره از شعار علمای اهل دین ست بلکه شعار
اهل بدعت و سرف و تضییع مال ست و نیست موافق سنت و رنه هر که خلاف این وضع باشد باید که از اهل دین نبود
پس مغرور بقول حضرت شیخ که باک نیست بلبس شعار علماء نشوی و از تقیید آن باهل این غافل نکردی چنانکه دیگران
مغرور شده آنرا پوشیده اند و میگویند که این شعار علما ست و قصد ما ازان توقیر علم و اهل علم ست و ما مثاب هم برین
قصد سوگند بخدا که ایشان غالط اند چه حقیقت قصد ایشان فخر و مباهات و تمیز بر اقران ست پس همه ایشان در برین
کار مأزور اند نه ماجور و معاقب اند نه مثاب اگر قصد ایشان ازین هیئت همین تلبس بشعار علما می بود می باید که در
مظان سوال و افتا می پوشیدند نه هر دم و هر جا چنانکه شیخ کرد بلکه اگر مقصود ایشان روی خدا عز و جل و تلبس بشعار
علما می بود هرگز قصد ثیاب نفیسه و صوف رفیع و جامهای عالی نمی کردند و از پوشیدن قماش متوسط عار نمی نمودند
اگرچه بر هیئت مطلوبه از سعت و طول باشد تا آنکه اگر یکی را از ایشان تکلیف دهی که کتان خالص بجای حریر و صوف
رفیع و شاشات بلدیه بجای شمسیه بپوشد نزد وی بجای قبیح باشد اگرچه در سعت و طول برابر بود بلکه اگر یکی را گوئی
که هر دو فرجه را از یک قسم بگیرد و از یک قماش بسازد هرگز قبول نکند مگر آنکه هر فرجه برنگ دیگر باشد تا بدانند که دو
فرجه دارد و در سعت سراویل و رفع و طول وی فائده چیست با آنکه عالم بآن ممتاز نمیشود و سائل نظر بران سراویل
کرده قاصد سوال هم نمی شود و نه آنکه از بی سروال سوال نمیکند و همچنین فائده طیلسان و رفع و جر او از پس پشت
چیست بلکه آن مقتضی عدم اقدام بسیاری از عوام بر صاحب این طیلسان ست برای سوال والله این همه نیست
مگر برای انچه ذکر کردیم از مقاصد فاسده با آنکه متلبسان این لباس امروز جهال اند از ارباب صنائع پس تمیز باین
هیئت مفقود ست و مفسده ما تقدم در قصد صاحب این هیئت موجود بلکه امروز این لباس شعار بسیاری از شهود
و کتاب و معودین و تجار و غیر هم شده که هرگز اهلیت سوال ندارند بلکه بسیاری از اهل ذمه از یهود و نصاری و سامره
لباس متفقه می پوشند و ازانها جز در رنگ عمائم در چیزی دیگر ممتاز نمیشوند پس هر که از اهل علم باشد او را باید که
اتباع علما و اقتدای سلف کند و عبادت خدا بحسب سنت نماید و رنه جمله علل ایشان درین لبس معلول ست و همه
ادلهٔ ایشان درین باب مخدول و المعصوم من عصمه الله تعالی و حکایت کرده اند از امام حافظ ابی عبد الله قرطبی
که وی بر طریقهٔ سنت انچه می یافت می پوشید تا آنکه روزی در خانهٔ خود پارچهٔ خود را می شست و جز آن پارچه

جامه دیگر نداشت پس جامه زن خود بر خود درست کرد و با پسر خود بدرخود مشغول شد تا مادرش از غسل فارغ شود درین اثنا
آرد را خمیر کرده محتاج بنان شد پس همچنان بر دستی طبق و بر دستی دیگر آن پسر را گرفته بسوی فرن بیرون آمد پیر زالی در
راه ملاقی شد و ادای شهادت نزد حاکم خواست امام بهمان وقت بهمان حالت همراه وی نزد حاکم رفت و روبروی قاضی و
جماعتی از شهود ادای شهادت کرد قاضی گفت ترا باین حالت آمدن چه است امام قصه باز گفت و فرمود این زن ادای
شهادت خواست و ترسیدم که عمر بدرازی نکشد پس مبادرت در خلاص ذمه خود کردم تا بعد ازان قضای حاجت
خود کنم قاضی روی خود بسوی عدول کرده گفت آیا هست درمیان شما کسیکه این چنین تواند کرد گفتند نه گفت عدالت
کو و مثل این حکایت از سلف صالح از صحابه و تابعین و تبع ایشان بسیار ست بحصر نمی آید و غالب علمای شان تقشف بداوت
ولبس ثیاب دون بود چنانکه امام عارف ابوطالب مکی گفته که جامه یکی ازانها از بیست تا ده درهم می بود و تجاوز نمیکردند از ان
درهم مگر نادر و گفت و از انچه احداث کرده اند از بدع لبس ثیاب کثیرة الاثمان ست این همه تکلف در لباس و طول و عرض آن
که می بینی خصوصا در حرمین شریفین زاد الله شرفهما از عجم بوده ست و علی قاری بران انکار کرده و فرموده عمائم کالابراج و
کمائم کالاخراج و وجه شیوع این همه منکرات در بلاد اسلام از عرب و عجم مبهم شدن سلطنت اسلام و ترک امر بمعروف و نهی
عن المنکر از علماء اسلام ست و داعی بسوی آن قرب زمانه قیامت و مثل تکلف در لباس تکلف ایشان در مطاعم و مراکب
و مساکن و مناکح ست و اهتمام بلیغ در تحصیل و تحسین و تطییب اینها و این همه از آثار اقتراب ساعت کبری ست والله
الموفق و این همه که گفته شد منتخب ست از کتاب تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین و تحذیر السالکین عن افعال الهالکین تالیف
امام عامل قدوه دین شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس تغمده الله برحمته و افاض برکته علینا بفضله از ابتدا فصل بیان کبائر
و صغائر تا اینجا بطریق اختصار مترجم از عربی بفارسی و انچه در ضمن آن از خود نوشته ام بسیار قلیل ست و منکرات که درین
امت بعد قرون مشهود لها بالخیر بوجود آمده و سنت تمام عالم گردیده و حکم شریعت و دین گشته بیش ازان ست که حصر توان
کرد بلکه برای بیان شذرات آن دفترها باید این سخن را محمول بر مبالغه نباید کرد بلکه حقیقت باید شمرد چنانکه از ملاحظه کتب
سیر و احادیث و عرض رسوم مروجه و امور متداوله و احوال متناوله این ازمنه بران ظاهر میشود و اهل انصاف و
بصیرت میشناسند که در بسیاری ازین کبائر و منهیات و منکرات علماء اینوقت گرفتار اند تا بعوام چه رسد با آنکه بعضی
از ایشان متلبس بوعظ و نصائح دیگران نیز هستند اما هرگز ازان بذات خود اجتناب نمی فرمایند تا باهل سکوت ازیشان
چه رسد که ایشان نیز شریک اهل ابتلاء اند اگرچه خود ازان مجتنب باشند و لهذا امام حجة الاسلام غزالی رح گفته که هر خانه
نشین هر جا که باشد درین زمان خالی از منکر نیست چه از حیثیت تقاعد از ارشاد و تعلیم مردم و برانگیختن ایشان بر
معروف و اکثر مردم جاهل اند بشرع در شروط نماز در بلده های بسیار تا بدیهات و بادیه ها چه رسد و ازایشان اند اعراب
و اکراد و ترکمان و سائر اصناف خلق و واجب ست که در هر مسجد و محله شهر فقیهی باشد که مردم دین ایشان بیاموزد
و همچنین در هر قریه و واجب ست بر فقیه که از فرض عین خود فارغ گشته برای فرض کفایه خالی شده ست آنست که در اهل
سواد خود و از اعراب و اکراد و غیرهم که همسایه وی اند برود و تعلیم دین و فرائض شرع مبین بکند و با خود توشه ببرد

و از ان بخورند و از اطعمهٔ آنها نخورند زیراکه اکثر اطعمهٔ آنها از مال شبهه می باشد پس اگر یکی هم باین امر قیام کند از دیگران خروج ساقط شود و رنه وبال عدم خروج همگنان را فرو گیرد عالم را بسبب تقصیر در خروج و جاهل را بسبب تقصیر در طلب علم و هر عامی که شروط نماز را شناخته ست بروی لازم ست که دیگران را هم بشناساند و رنه در اثم شریک آنها باشد و معلوم ست که آدمی از شکم مادر عالم بشرع پیدا نمی شود بلکه تبلیغ بر اهل علم واجب ست و هر که یک مسئله هم آموخته وی نیز از اهل علم آن مسئله ست و سوگند بجان من که اثم بر فقها سخت تر ست زیراکه قدرت ایشان درین امر اظهر ست و این کار بضاعت ایشان الیق ست چه اگر اهل حرفه ترک حرفه خود کرده بعلم مشغول شوند معایش ایشان باطل شود پس محترفان متقلد امری لابد منه شده اند در اصلاح خلق و شان فقیه و حرفت وی تبلیغ چیزیست که آنحضرت صلعم آنرا بایشان رسانیده زیراکه علما ورثهٔ انبیا اند و هیچ انسان را از علما نمی رسد که خانه نشین شود و بمسجد نیاید باین خیال که ایشان نماز بجو نمیگذارند بلکه خروج وی برای تعلیم ایشان و نهی از ان واجب ست و همچنین هر که میداند که در بازار یا فلان جا منکریست که همیشه جاری می ماند و وی قادر ست بر تغییر آن پس جائز نیست او را اسقاط آن تغییر از نفس خود بتنها نشستن در خانه بلکه لازم ست او را خروج بلکه اگر بر تغییر بعض قادر ست نه کل تاهم خروج لازم ست و درینصورت مشاهدهٔ منکر از ان احتراز کرده بخانه نشسته بود بوی مضرت نمیکند چه این خروج از برای تغییر اوست و منع آن مشاهده ست که بلی غرض صحیح باشد پس بر هر مسلمان حق ست که اول اصلاح نفس خود کند بمواظبت بر فرائض و ترک محرمات بعده اهل و اقارب خود را تعلیم نماید و چون از ایشان فارغ شود همسایگان را بیاموزد بعده اهل محله را بعده اهل بلده را بعده اهل سواد را که مکتنف بلده او بوده اند بعده اهل بوادی را از اکراد و عرب و غیرهم همچنین تا اقصای عالم پس اگر قیام کند باین کار ادنی ساقط شود از ابعد و رنه هر قادر بر خروج کند قریب باشد یا بعید و ساقط نمیشود این خروج ما دامیکه باقی ست بر روی زمین جاهلی بفرضی از فروض دین و وی قادر ست بر رفتن نزد وی بذات خود یا بغیر خود تا او را آن فرض بیاموزد و این شغلی شاغلی ست که در شم انداخته ست او را کار دین او از توجیه اوقات در تفریعات نادره و تعمق در دقائق علوم که از فروض کفایات ست و مقدم نمیکند برین مگر فرض عین و فرض کفایه را که اهم ست از ان و الله اعلم و لیکن این امری ست که بسیاری از علما هم درباره اهل و خدم خود از ان پهلو تهی کرده اند تا بجهلا چه رسد علما را می بینی که غلامان و کنیزکان میدارند و هرگز ایشان را امر بواجبی و نهی از محظوری نمیکنند بلکه زوجهٔ خود را هم امر و نهی نمیفرمایند و در ترک صلوة و زکوة و غسل تعرض نمیکنند و نه آنچه داشتن آن حق تعالی بران زن واجب کرده وی را می آموزند بلکه غلامان و کنیزکان تا سالهای دراز در ملک وی می مانند و نماز نمیگذارند و از جنابت غسل نمیکنند و نه از حیض بلکه مرتکب امور منکره میشوند و وی می بیند و بغفلت میگذارند و نهی نمی سازد و جاهل میداند که گناه آنها بر جان آنهاست نه بر وی حالانکه وی ماخوذ ست باعمالیکه صادر میشود از ایشان و مسئول و مطالب ست بآن روز قیامت و معاقب ست بران رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود مرد راعی ست در اهل خود و مسئول ست از رعیت خویش و زن راعی ست در خانهٔ خود و مسئول ست از رعیت خود و همه شما راعی اید و مسئول اید از رعیت خویش رواه البخاری و مسلم

ابن حبان فی صحیحه پس هرکه میداند که خدا از وی روز قیامت از رعیت و اهل وی پرسنده ست چشم وی چه قسم با اهمال و ترک
اوشان همچو بهائم مرسله خشک شود و آنها را بزمام شرع نکشد و بقید سنت در نیارد و نه انها را تعلیم کند نه امر بتعلیم فرماید بلکه اگر یکی از انها یا وی
صلوة در وقت صلوة مشغول شود و چنین کس را اندکی تاخیر دهد یا درهمی نقصان کند بر سرش قیامت برپا سازد و بهرچه تواند با وی
پیش آید حالانکه این درچیزی از دین نیست پس لائق بهرآدمی آنست که زن و پسر و خادم و نوکر خود را امر کند باداء واجبات
و ترک محرمات برفق و آنها اگر اباکنند بسخت کلامی پیش آید باز اگر ابا نمایند بضرب تادیب نماید پس اگر بدین هم باز نمانند از
زوجه مفارقت کند و خادم را بفروشد و از اولاد مهاجرت گزیند چنانکه ابن عمر رضی الله عنه پسر را از ان خود از خود
مهجور کرد تا آنکه بمرد و چون این کس چنین کند نفس خود را خلاص کرده باشد و بانچه بروی واجب بود از انکار و خروج از
عهده و برائت از اثم قیام نموده باشد والله الموفق انتهی ولیکن این چنین کس درین زمان کمیاب عزیز الوجود ست بلکه
ممتنع الوجود علماء در گفتگو اند و مشائخ در طامات و جستجو و عوام در غفلت کو بکو و اهل حق در عزلت هیچکس از هیچکس ورا مردمان
حسابی بر نمیگیرد بلکه نجات خود در سکوت یا شرکت یا اعانت یا موافقت با ایشان در منکرات مروجه و مناهی معموله
می بیند الا ماشاء الله تعالی وقلیل ماهم و این در حقیقت از آثار قیامت کبری و اشراط ساعت عظمی ست که چون همگنان
همین راه سپرند و الله گوئی بر زمین نماند و دنیا از جور و ظلم و زور و ستم پر شود قیامت بر سر ایشان قائم گردد و تقوم
الساعة علی شرار الناس **فصل بست و دوم** و منجمله منکرات عظیمه ست تهاون اهل اسلام در تادیه فریضه زکوة اموال
تا آنکه هزاران مردم را می بینی که نماز میگذارند و با وجود قدرت بمقدار بر نصاب زکوة نمیدهند و علماء و جهلاء و امراء همه درین امر
برابر اند حالانکه در قرآن مجید زکوة را قرین صلوة فرموده اند و در مواضع بسیار آنرا با نماز ذکر کرده و حضرت ابوبکر صدیق
خلیفه اول رسول خدا صلعم با مانعین زکوة قتال و جهاد کرده و فرموده هرکه نماز و زکوة فرق نماید مسلم نیست مرتد ست
و هرکه یک پا بند شتر که در زمان آنحضرت صلعم میداد ادا نکند با وی بجنگم و وعیدها که درین باب آیات و احادیث وارد
ست بر هیچکی از ملا و مولوی بلکه جاهل و عجمی پوشیده نیست اما بنوعی از ان غافل شده اند که گویا جائز هم نیست تا بفرض
چه رسد و هرکه درین باب با ایشان گفتگو کند دشمن وی میشوند یا میرنجند و بعضی اگر میدهند علی الحساب چیزی میدهند
و انچه از حساب آید بنفس ایشان هرگز بآن جسارت نمیکنند و بعضی در اسقاط فرضیت وی از نفس خود حیله ها می انگیزند
حالانکه این حیله در حقیقت برای وقوع در کبیره ست و حیله سلف صالح برای خلاص از کبائر بود و ع ببین تفاوت ره از
کجاست تا بکجا و نمیدانند که روز حصل ما فی الصدور هیچ حیله نزد علیم بذات الصدور پیش نرود بلکه مضمون و من یعمل
مثقال ذرة شرا یره پیش آید و چنانکه این گروه در تادیه زکوة واجب تهاون میکنند همچنین گروه حکام و امراء
و رؤساء و ولاة جور و سوء در اخذ زکوة تعدی میکنند و اضعاف اضعاف از واجب شرع از زمینداران و
اهل حرف و غیرهم می ستانند و چیزهائی که در شرع بران تحصیل وارد نیست مثل سایر میگیرند و نمیدانند که زیاده
گرفتن از مقدار فریضه ظلم ست و مال و آبروی و جان مسلمان مسلمان را اگرچه حاکم باشد حرام و این منکر چیزی نیست
که تمام عالم از ان مشحون ست و در هیچ اقلیمی نشان نمیدهند که فلان والی یا حاکم اخذ زکوة از مالک خود بمقداریکه

درکتب فقهیه و حدیث مذکورست میکنند و عجب آنکه علماء وعاظ که خود را برای نصیحت منصوب ساخته اند درین باب قاطبة
زبان هدایت بسته اند و چرا نه بندند که بعض ایشان را بعض ریاسات ادراری معین ست و اگر از طرف رئیس نیست
از طرف نواب عمال اوست در منع ازان منع خود از وظیفه مقرره می بینند و بران صبر کجا و توکل بر خدا کرا فی الحقیقت هرکه
با وجود قدرت ازان منع نمیکند و تهاون در تبلیغ امر خدا و رسول صلی الله علیه وسلم روا میدارد و یا در صورت عدم قدرت از صحبت ایشان
نمی پرهیزد شریک اثم ایشان ست و رفیق بزم ایشان در روز قیامت نیز با ایشان باشد قال تعالی احشروا الذین ظلموا
وازواجهم الآیه دیگر از منکرات علماء تکفیر کردن بعضی از ایشان مر بعض دیگر راست براد فی اختلاف حالانکه سلف صالح
رادرین باب بغایت احتیاط بود و در حدیث آمده که هرکه دیگری را کافر گوید وی خود کافر میشود بلکه سباب مسلم را فسوق گفته اند
واین منکر هم عام البلوی ست کم کسی از ابتلاء آن باقی ست بلکه بر یک قدر هم اکتفا نمی کنند و نوبت در مناظره تحریرا
باشد یا تقریرا تا آنجا میرسد که علماء متقدمین را که صلاح و فضل و علم و عمل شان متواتر اللفظ و المعنی ست بد میگویند و مقصود
ازان زجر و تجهیل مخاطب میباشد بلکه اقوال آنها را مخالف آراء و اهواء خود یافته اعتقاد فاسد در حق شان هم میرسانند
بلکه از علماء هم گذشته مجتهدین امت را که تبع تابعین اند سب و شتم میکنند و نمیدانند که این تکفیر و تضلیل تا کجا میرسانند
چون آنها که اصحاب خیر القرون اند و در اعلی مرتبه از علم و تقوی کافر و ضال باشند و نعوذ بالله منه ایشان را ایمان بر
خلاف او شان چه قسم حاصل میتواند شد این داء عضال پیش ازین مخصوص بطائفه رفضه بود و درین زمان اهلسنت
نیز بآن مبتلا شدند و هر واحد برای خود دینی و مذهبی تراشید و کمر بر شکست دیگری اگرچه بر صواب باشد بربست و
تعصبی عجیب روی کار آمد و تمام عرب و عجم را فرو گرفت تا آنکه در مکه معظمه حنفیه نشسته می مانند و نماز صبح نمیگذارند با آنکه
می بینند که امام مذهب شافعی فریضه صبح ادا میکند و کذا غیرهم من غیرها و آنرا انجمله ست تعصب اهل علم در وجوب
تقلید عمیا و در تقلید شخصی خصوصا و در منع انتقال خصوص تقلید غیر ائمه اربعه از سلف اهل سنت و ائمه ایشان مثل صحابه
و تابعین و تبع تابعین و همه محدثین که اساطین روایت و سلاطین درایت اند منع از انتقال بمذهبی دیگر با وجود صحت رجحان و
از روی دلیل صحیح و نص صریح غیر معارض و غیر منسوخ و اعتقاد ختم اجتهاد بر مجتهدین از منه ماضیه خصوصا ائمه اربعه و انکار
وجود اجتهاد درین زمانه اگرچه در بعض مسائل باشد با آنکه دلائل شرعیه مساعدت این مذاهب نمیکنند بلکه دلالت آنها
بر جواز این اشیاست چنانکه در محل خود مذکور شده و شک نیست که حدوث تقلید بعد زمانه تبع تابعین شده و بدعت
حرام یا مکروه ست و ائمه سلف و خلف ازان منع فرموده اند و انتساب بمذهبی از مذاهب منکر مستحدث ست احدی
از سلف آنرا نمی شناسد و حصر حق در مذهب اهلسنت و جماعت باشد بحکم ما انا علیه و اصحابی نه در مذاهب اربعه بلکه قول
بلکه قول مشهور آنست که حق میان این هر چهار مذهب دائرست و این حرف از برای آن گفته اند که حق در همه مجتهدات
واحد ست نه متعدد پس حق واحد منجمله این مذاهب همانست که مطابق کتاب عزیز و سنت مطهره بود و پس بس و حصر
حق در تقلید ائمه اربعه و اتباع ایشان قول جاهلان ست زیرا که محدثین و ظاهریه و اهل ظواهر همه در اهل سنت معدود
اند بلکه ائمه ایشان هستند و مقتدر امام در حق همان کس باشد که اتباع سنن شیوه مرضیه اوست و ترک تقلید برای

نصوص شتیمه پسندیده او زیراکه از ائمه اربعه رحمهم الله تعالی باسانید صحیحه در کتب مقلدین ایشان مروی ست که از تقلید
خود خصوصاً وقت وجود نصوص و سنن منع کرده اند پس هر متبع سنن برین تقدیر مقلد امامی از ائمه ست و هر مقلد بحت
متبع نیست و تحقیق این مذهب اجای دیگرست نه این رساله فلیعلم والله اعلم ابن الجوزی رحمه الله تعالی راکتابی ست در تحذیر
از فتنه شیطان و تخویف از محنت او موسوم بتلبیس ابلیس که در وی بکشف مستور و ابراز خفی غرور آن ملعون پرداخته
و انواع تلبیسات او را با اصناف امت مرحومه در اقسام قوالب بهر زمان و مکان اوضح ساخته و این کتاب مجلدی لطیف
در بیست کراسه مشتمل بر سیزده باب اول در امر بلزوم سنت و جماعت دوم در ذم بدع و انواع آن سوم در تحذیر از
مکائد و فتن شیطان چهارم در معنی تلبیس و غرور پنجم در ذکر تلبیس وی در عقائد و دیانات و درین باب تلبیس او را بر سوفسطائیه
و دهریه و طبائعیین و ثنویه و فلاسفه و اصحاب هیاکل و عباد اصنام و نیران و کواکب از شمس و قمر وغیره بیان نموده و منجمله
آن تقلید جاهلیت را آبا را بغیر نظر در دلیل ذکر کرده و تلبیس جاحدین نبوت را بیان نموده و یهود و نصاری و صابئین و مجوس
و منجمین و اصحاب فلک و جاحدین بعث و قائلین بتناسخ که در دام تلبیس ابلیس گرفتار شده اند از ایشان سخن رانده و منجمله تلبیسات
او برین امت در عقائد و دیانات تقلید آباء و اسلاف را برشمرده و گفته قد ضل فی هذه الطریق خلق کثیر و به هلاک عامة
الناس و قد ذم الله سبحانه الواقفین مع التقلید و المقلد على غير ثقة فيما قلد و في التقليد ابطال منفعة العقل لانه انما خلق
للتامل و التدبر و قبيح بمن اعطى شمعة يستضيء بها ان يطفئها و يمشي في الظلمة انتهى ملخصاً بعده ذکر تلبیس ابلیس بر فرقه خوارج
و روافض و گروه باطنیه کرده و باب ششم در بیان تلبیس او بر علما در فنون علم منعقد ساخته مثل قراء قرآن و اصحاب حدیث
که بمعنی آن نمی پرند و سلسله روایت را صحف بنا بر ریا و سمعه اقامت میکنند و فقها که اکتفا بر معرفت آیات احکام منجمله تمام قرآن
می نمایند و جل اعتنا و بر تحصیل علم جدل میکنند و بر اوضاع فلاسفه معتمد بوده ادخال کلام شان در فقه نموده اند و وعاظ
و قصاص که با فسانهای بی سر و پا موضع اخبار و آثار مشوش چشم و گوش سامعان میشوند و بجای هدایت مصدر ضلالت
میگردند ؎ خون هزار وعظ بگردن گرفته ست ٭ صد آفرین بجرأت گوش گران من ٭ و اگر یکی از صد هزار وعظ ما
بر وجه تحقیق میگوید و جاده صواب می پوید غالباً گرفتار عجب و سرشار باده انانیت بوده ست ؎ صدای شهرت
واعظ که بس بلند شده ست ٭ ازین گوش گرانی که داشتم دارم ٭ و دیگر تلبیس او بر اهل لغت و ادب است که در فروع اشتغال
و مزه سخن سازی و بلند پردازی در نظم و نثر از مهمات لازمه عبادات و معاملات و آداب نفوس و صلاح قلوب باز مانده
همت را از افضل علوم مثل تفسیر و حدیث و فقه بر گردانیده و انگه همچنین شعراء و منشیان و مترسلان و علمای کاملین را
بکمند تلبیس حقه و صید کرده الا من رحمه الله و عصمه بعونه و حسن تعونه و باب هفتم این کتاب در ذکر تلبیس بر ولاة و سلاطین
و باب هشتم در تلبیس بر عباد در فنون عبادات از نماز و روزه و حج و زکوة و جهاد و طهارت و غیر آن و نهم در تلبیس بر زهاد
و در انواع زهد و دهم در تلبیس بر صوفیه و یازدهم در تلبیس بر متدینین بما لیس بالکرامات و دوازدهم در تلبیس بر عوام
و سیزدهم در تلبیس بر کل بتطویل اهل منعقد نموده و در احوال تلبیسات ابلیس بر فرقه صوفیه اطالت ذیل کرده و حج و
درین همه ابواب صاحب کتاب ست تا کرا از توفیق و بدان و فهمیده مشغول بران افی ... دکه ... سعادت از برکا

فتاوی وعطاوشیش محروم سازند چون جملهٔ مقاصد این کتاب در هر باب مسئله لاجواب ست و مبنی ست از افات ...
ساعت لاجرم اشارت بدان رفت تا ناظران مقاله اگر در وقتی از اوقات فائز بآن کتاب شوند تلبیسات ابلیس را که
با طرفه این امت مرحومه بعد مضی زمان نبوت بعمل آمده منجمله تغیر احوال بنی آدم و علامات قیامت انگارند و بدان عبرت پذیرند
و از همچو نابایست تا که مخالف طریقه سنت نبویه اند جهد الامکان خود را دور دارند چون این مقاله تحمل تخصیص آن همه مطالب
عالیه که در بیست کراسه جلوه افروز اند نداشت ناچار برین ایما اکتفا رفت و تا اینجا از اوائل کتاب بیان مبادی قیامت
و مقدمات ساعت و حوادث کونیه و اشراط صغری و آفات زمانه و مصائب دهر و وقائع روزگار بود که شده و نمانده یا موجود
ست و در ابواب آینده ذکر علامات قریبه ساعت بیاید و بالله التوفیق باب چهارم در بیان اشراط عظیمه و امارات
قریبه که متعاقب آن ساعت قیام و قیام ساعت ست و این اشراط دو گونه ست یکی فتن واقعه قبل ظهور مهدی علیه السلام
و دیگر امارات داله بر قرب ظهور وی و فتن متقدمه بر ظهورش همانست که در ابواب سابقه ازین کتاب بتقیید ضبط آمده مثل
وفات آنحضرت صلعم و قتل عثمان رضی الله عنه در سنه ۳۵ هجری و وقعه جمل در سنه ۳۶ و حرب صفین در سنه ۳۷ و وقعه نهروان و ملک بنی امیه
و قتل حسین بن علی و وقعه حره و خراب مدینه و قتل عبدالله بن الزبیر و قتل زید بن علی و دولت عباسیه و فتنه فاطمیه و فساد قرامطه و قتال
ترک و نار حجاز و ظهور رفضه و خروج کذابین و فتح بیت المقدس و فتح مدائن و هلاک عرب و کثرت مال و زوال جبال و وقوع
خسف و مسخ و قذف و زلازل و قتال و ریح حمراء و رفع حجر اسود و ظهور کوکب دنباله دار و کثرت موت و استباحت مکه و
جز آن از تغیرات و حوادث و فسادات که در ملک و ملت مسلمانان راه یافته و در اوائل کتاب وجه بسط مذکور شده و اما امارات
داله بر قرب زمانه وی و فتن متصله بدان پس بیانش اینست که ظاهر کند فرات کوهی از زر چنانکه ثوبان از آنحضرت صلی الله علیه و سلم
آورده که فرمود جنگ کنند نزد خزانه شما سه گروه هر یکی از انها فرزند پادشاه ست و بدست نمی آید این خزانه احدی را
از انها و ظاهر شوند نشانهای سیاه از طرف مشرق و جنگ کنند با شما آنچنانکه هیچ قوم بمثل آن نجنگیده پس تر چیزی آید
خلیفه مهدی چون بشنوید بیائید او را و بیعت کنید اگر رفتن او فتد بدو دست و شکم بر برف اخرجه مسلم و در روایتی
باین لفظ ست که ظاهر کند فرات کوهی از زر و چون بشنوند مردم بیایند بسوی او و جمع شوند سه کس که هر یکی ابن
خلیفه ست قتال کنند نزد آن کوه و بدست نیاید هیچیکی را از ان تا پس بگوید شخصی که نزد اوست والله اگر ترک میکنیم
مردم را بیگیرند از وی و ببرند همه زر را پس قتال کنند بران تا آنکه کشته شود از هر صد نفر نود و نه نفر اخرجه احمد و در روایتی
آمده کشته شوند نه عشر ایشان و در روایتی از هر نه کس هفت کس پس گوید هر مرد شاید من نجات یابم از ان اخرجه مسلم گویم فرات
نام جوی کوفه ست مراد آنکه آبش خشک شود از زیر وی گنجی از طلا بر آید گویا کوهی از زر ست و در صحیحین غیر همان ست
از ابو هریره که فرمود آنحضرت صلعم من حضره فلا یاخذ منه شیئا و زیاده کرد نعیم بن حماد در روایت خود که اگر دریابید
شما این کوه را نزدیک نشوید باو و این تحذیر برای آنست که گرفتن وی سبب نزاع باهم و قتال یکدیگر و هلاک
مردم ست یا بخاصیت موجب نزول آفات و حصول بلیات باشد و چون این کوه زر مثل گنج قارون آیتی از آیات
الهی ست انتفاع از وی حرام باشد و از انجمله خلو بعضی بلاد ست از سلطان ابو هریره از آنحضرت صلی الله علیه و سلم

روایت کرده که فرمود منع کند عراق درهم و قفیز خود را و منع کند شام مدی و دینار خود را و منع کند مصر اردب خود را و شوید
شما چنانکه بودید پیش ازین اخرجه مسلم گویم ابو هریره گفته گواهی داد برصدق این حدیث گوشت و خون ابو هریره مراد آنکه آخر
زمان که فتنه و فساد بسیار شود حاصل این مملکت با مام وقت نرسد و رعایا بی راعی مانند چنانکه پیش از اسلام بود و قفیز پیمانه
ایست که بدان وزن غلات کنند و مدی پیمانه دیگرست که بیست و چهار صاع را گنجایش میکند و اردب شصت و چهار صاع
را میگنجد و از انجمله فتنه احلاس ست ابو سعید خدری گفته فرمود رسول خدا صلعم باشد بعد من فتنه ها منجمله آن یکی احلاس
ست و دران گریختن و جنگیدن و مال مردم غارت کردن باشد و بعد وی فتن دیگر سخت تر ازان پس تر فتنه شود که چون
بگویند منقطع شد عود کند تا آنکه باقی نماند هیچ خانه مگر در آید دران و نه هیچ مسلمان مگر ملول کند او را تا آنکه بیرون آید مردی
از عترت من اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن گویم محتمل که مراد باین فتنه معرکه قتال ابن الزبیر باشد یا فتنه دیگر که بقرب عهد مهدی
علیه السلام واقع شود و حلس فرشی را گویند که زیر فروش دیگر افتاده ماند و برداشته نشود مراد طول مدت این فتنه
ست و از انجمله غزوهٔ هند ست ابو هریره گفته وعده کرد مرا رسول خدا صلعم غزوهٔ هند را پس اگر دریابم آنرا صرف
کنم دران جان و مال خود پس اگر کشته شوم افضل شهدا باشم و اگر برگردم پس منم ابو هریره محرر اخرجه النسائی و لفظ
احمد آنست که فرمود مرا خلیل من صلعم که باشد درین امت بعث بسوی هند و سند پس اگر دریافتم آنرا و شهید شدم
پس این شهادت ست و اگر برگشتم پس هستم ابو هریره محرر که آزاد کرد مرا خدا از آتش دوزخ و ثوبان از آنحضرت صلعم
روایت کرده که فرمود دو گروه ست از امت من که نگهداشته ست آن هر دو را خدا تعالی از آتش دوزخ گروهی که
غزا کند در هند و گروهی دیگر که باشد همراه عیسی بن مریم اخرجه النسائی فی کتاب الجهاد فی ذکر غزوة الهند و اخرج احمد
مثله فی المسند در بدایة النهایه گفته متفرد ست بحدیث ثانی احمد و غزا کردند مسلمانان در هند بایام معاویه بن ابی
سفیان در سنه چهل و چهار هجری و غزا کرد دران محمود بن سبکتگین در حدود سنه اربعمائة انتهی و بعضی علماء بلاد
مشرقیه حمل کرده اند این غزوه را بر جهاد سید احمد بریلوی رح و غزا در هند قدیما و حدیثا بسیار اتفاق افتاده پس
مصداق حدیث یا غزوهٔ اولین هند ست که در عهد معاویه رضی الله عنه بوده یا غزوهٔ آخرین وی باشد که بعهد مهدی
صورت گیرد و جمله غزوات مصداق این خبر و بشارت نمی توانند شد والله اعلم و مؤید اوست حدیث ابو هریره بلفظ
سمعت رسول الله صلعم و ذکر الهند لکم جیش یفتح الله علیهم حتی یاتوا بملوکهم مغللین بالسلاسل یغفر الله ذنوبهم
فینصرفوا حین ینصرفوا فیجدون ابن مریم بالشام اخرجه نعیم بن حماد و این صریح ست در آنکه مراد غزوهٔ هند در زمان
مهدی و عیسی علیهما السلام ست و لهذا در روایت دیگر آمده که ابو هریره نزد وفات خود وصیت کرد با بلاغ سلام
خود بحضرت عیسی علیه السلام گویا این غزوه و عیسی را در زمان واحد گمان کرده پس شبهه نیست که مراد بدان غزوهٔ
آخرین هند ست که ملوک او را گرفتار کرده بیارند و این چنین غزوه تا حال نشان نداده اند پس متعین شد
که وقوع آن در آخر زمان خواهد شد والله اعلم و از انجمله کثرت حکومت نصاری ست مسلم از مستورد روایت کرده که
فرمود رسول خدا صلعم برپا شود قیامت و باشند روم بیشتر از همه کس مراد بروم درینجا نصرانیان اند که قوم

زمانهٔ قیامت بسیار شوند حاکم اکثر روی زمین گردند و مصداق این خبر از مدت یکصد سال بلکه زیاده در عالم موجود
و مشهود است در رسالهٔ حشریه نوشته چون جملهٔ علامات حاصل شود قوم نصاری غلبه کنند و بر ملکهای بسیار متصرف
شوند انتهی و ابوذر گفته شنیدم آنحضرت را میفرمود باشد در مصر مردی اخنس قریشی مالک شود سلطنت را و
مغلوب شود در آخر و منتزع گردد از وی ملک بگریزد بسوی روم و بیارد ایشان را بسوی اسکندریه و جنگ کنند
مسلمانان با وی و این اول قتال ایشان باشد اخرجه الرویانی فی مسنده و ابن عساکر فی تاریخه و حدیث معلول
است باختلاف طرق و عمرو بن العاص گفته هلاک شود مصر چون برکی شود بچهار قوس قوس ترک قوس روم و قوس
حبش و قوس اندلس و یافته شد قوس اول و اینک یافته شود بقیهٔ اقواس اخرجه نعیم بن حماد و مراد جنگ نصاری است
بر ملک مصر است و از آنجمله کسوف قمر در اول شب از رمضان و خسوف شمس در نیمهٔ رمضان است علی بن عبد الله بن عباس
گفته بیرون نیاید مهدی تا آنکه ظاهر شود از آفتاب علامتی اخرجه نعیم بن حماد و ابو الحسن الحربی فی الحربیات و اخرج مثله
الحافظ ابو بکر بن احمد بن الحسن و ابن حماد ایضاً عن کثیر بن مرة الحضرمی و البیهقی ایضاً و محمد بن علی گفته مهدی را دو آیت
است که نبوده از روزیکه خدا آسمانها و زمین آفریده کسوف گیرد ماهتاب در شب اول از ماه رمضان و آفتاب در نصف
رمضان و اجتماع این هر دو کسوف در ماهی گاهی نبوده و مجدد الف ثانی در مجلد ثانی گفته در زمان ظهور سلطنت مهدی
چهاردهم رمضان کسوف شمس خواهد شد و در اول آن ماه خسوف قمر خلاف عادت زمان و بر خلاف حساب منجمان
انتهی گویم خسوف قمر نزد اهل نجوم بتقابل شمس بر هیئت مخصوص میشود و در غیر تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم
اتفاق نمی افتد و همچنین کسوف شمس نزد اقتران قمر بشکل خاص در غیر تاریخ بیست و هفت و بیست و هشت و بیست
و نهم نمیشود پس وقوع این هر دو در ماه واحد در غیر تواریخ مذکوره مخالف حساب نجوم است و غرابت دارد اما
از قدرت قادر قدیر هیچ مستغرب نیست در رسالهٔ حشریه نوشته علامت این قصه آنست که پیش از این که ماه رمضان
گذشته باشد در وی دو کسوف شمس و قمر شده باشد انتهی و در اشاعه گفته دو بار در رمضان خسوف قمر شود و هذا
لا ینافی الاول کما هو واضح و از آنجمله است طلوع قرن ذی السنین امام محمد باقر بن علی بن حسین گفته چون برسد عباسی
در خراسان طلوع کند قرن ذی السنین در مشرق و اول که طلوع کرده بود برای هلاک قوم نوح کرده وقتی که غرق شدند
همگنان در طوفان و هم طالع شده بود در زمانهٔ ابراهیم چون او را در آتش انداختند و زمانی که کشته شد یحیی بن زکریا
علیه السلام و چون این آیت ببینید پناه جوئید بخدا از شرور و فتن و طلوع او بعد خسوف شمس و قمر شود و باز دیرنگ
نکشند مردم تا آنکه ظاهر شود ابقع نام مردی در مصر اخرجه نعیم بن حماد و کلام در این ستاره گذشته اما این طلوع در ای
آن طلوع مقارن زمان مهدی علیه السلام باشد و هم وی از شرایط است روایت کرده که منکسف شود قمر در رمضان
دو بار پیش از خروج مهدی و حسین بن علی گفته چون ببینید علامتی از آسمان و آتشی از طرف مشرق سه روز
یا هفت روز پس متوقع شوید کشایش آل محمد را صلعم و ابو عمرو دانی گفته که حکم بن عتیبه گفته محمد بن علی را شنیدم
که بیرون آید از شما مردی که انصاف کند درین امت گفت آرزو دارم من چنین باشد الا آرزو دارند تا مردم و اگر گفتا

از دنیا مگر یکروز البته دراز کند خدا تعالی آن روز تا آنکه پیدا شود کسی که آن روز حکم کند او را امت ولیکن پیش از وی فتن است
بدترین فتن شام کند دران مرد و مومن ست و صبح کند و کافر ست و بالعکس هرکه دریابد آن فتن را از شما باید که بترسد
از خدا و باشد از خانه نشینان و از ابن عباس مرویست که فرمود آنحضرت صلعم چون بمیرد پنجم از اهل بیت من پس هرج است
و هرج تا آنکه بمیرد هفتم گفتند هرج چیست فرمود قتل تا آنکه قائم شود مهدی و عوف بن مالک گفته فرمود آنحضرت صلعم
می آید فتنه غبار خیز و تیره و تاریک بعده پیاپی شود و فتن بعض مر بعض را تا آنکه برآید مردی از اهل بیت من که او را مهدی گویند
اخرجه الطبرانی و از علی مرتضی آمده که بیرون آید پیش از مهدی مردی از اهل بیت وی بردارد تیغ را
بر گردن خود هیجده ماه و جنگ کند و کشتگان را مثله سازد و متوجه شود بسوی بیت المقدس و بمیرد و لیکن در آنجا راه
و نرسد تا آنجا اخرجه نعیم بن حماد و این همه آثار دال اند بر وجود فتن و شرور و علامات ارضی و سماوی پیش از ظهور مهدی
متصل بزمانه او و حذیفه از آنحضرت صلعم آورده که پیدا شود وقعه در زوراء گفته شد چیست زوراء فرمود شهریست
در مشرق در میان انهار آب ساکن اند آنجا اشرار خلق خدا و جباران امت من عذاب کرده شوند بچهار چیز سیف و قذف
و خسف و مسخ اخرجه ابوعمرو الدانی گویم مراد بزوراء بغداد است و بعضی ازین چیزها گذشته و شاید متصل زمانه مهدی
باز چیزی ازین فتن در انجا رو دهد و از انجمله طلوع ستاره دنباله دارست و بارها طلوع کرده و بار اقرب بزمانه وی طالع
شود و از انجمله ظهور ظلمت ست در آسمان و از انجمله انتشار حمرت در افق آسمان ست و جز حمرت شفق و از انجمله ندا
که تمام اهل زمین آنرا بشنوند و اهل هر لغت آنرا بلغت خود بفهمند و از انجمله خسف قریه ست در شام که آنرا حرستا نامند
و از انجمله آنکه ندا کند منادی از آسمان بنام مهدی و بشنود آنرا هرکه در مشرق ست و هرکه در مغرب تا آنکه باقی نماند نائم
مگر آنکه بیدار شود و نه قائم مگر آنکه بنشیند و نه قاعد مگر آنکه قائم شود و برپا شود بر دو پای خود ازین آواز و جبرئیل آن آواز ست که
بعد ظهور مهدی شود و از انجمله کثرت زلازل و اختلافات ست در اقطار ارض و از انجمله سنة عصابه در شوال
و معمعه در ذی قعده و حرب ذی الحجه و نهب حجاج و قتل ایشان تا آنکه روان شود خونها بر جمره عقبه و در اشاعه گفته
معمعه آواز حریق و آواز روز گرم را گویند و مراد بدان فتن ست و از انجمله آنکه ندا کند منادی از بام آسمان آگاه باشید
که حق در آل محمد ست صلعم و ندا کند منادی از زمین که حق در آل عیسی ست یا در آل عباس و اول ندای فرشته
باشد و ثانی ندای شیطان اخرجه ابونعیم عن ابی جعفر گویم این ندای اول ست که ذکر شد یا ندای دیگر باشد والله اعلم
و طلحه بن عبدالله از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آورده که فرمود نزدیک ست که پیدا شود فتنه که بیارامد ازان هیچ جای
مگر که بجنبد در جانب دیگر تا آنکه ندا کند منادی از آسمان که امیر شما فلان ست اخرجه الطبرانی فی الاوسط و علی بن ابی
طالب گفته وقتیکه ندا کند منادی از آسمان که حق در آل محمد صلی الله علیه وسلم ست ظاهر شود و نزد این زمان مهدی در افواه
مردم و نوشانیده شوند مردم محبت او را نباشد ایشان را ذکری جز یاد او اخرجه ابونعیم و سعید بن مسیب گفته پیدا شود
فتنه که گویا اول وی بازی کودکان ست چون ساکن شود در طرفی بجوشد از طرفی دیگر تا آنکه ندا کند منادی از
آسمان که امیر شما فلان ست و این ست امیر حق و این ندا سه بار کند اخرجه نعیم بن حماد و عمار یاسر گفته چون پیدا شود

آواز در ماه رمضان شب جمعه بشنوید آنرا و اطاعت کنید که آن آواز جبرئیل ست ندا میکند بنام مهدی و نام پدر وی و در آخر روز آواز کند ابلیس که فلانی مظلوم کشته شد و این ندا برای ایقاع مردم در شک باشد پس بسیار کس دران روز بحیرت و شک افتند لیکن شما شک نکنید که صوت اول صوت جبرئیل ست و صوت ثانی صوت ابلیس نعیم بن حماد گفته چون سفیان و مهدی ملاقی شوند بقتال مسموع شود آوازی از فلک آگاه باشید که اولیای خدا اصحاب فلان اند یعنی اصحاب مهدی ذکره السیوطی اسما بنت عمیس گوید علامت این روز آنست که ظاهر شود پنجه از آسمان آویخته شده و نظر کنند مردم بسوی آن و حکم بن رافع گفته وقتی که باشند مردم در منی یا عرفات ندا کند منادی آگاه باشید که امیر شما فلان ست و در پی این آواز آوازی دیگر پیدا آید که این منادی راست گفته ست پس جنگ باشد سلاح ایشان سپر و بہبیند مردم اینحال پنجه منقش از آسمان و سخت شود کارزار تا آنکه باقی نماند از انصار حق مگر بقدر اهل بدر و بیعت کنند بمهدی و نحوه عن سعید بن المسیب این همه آثار علی ما هی دلالت دارند بر وجود آوازی از آسمان درباره مهدی بهر وجه که باشد عموم این صوت اگرچه منشاء آن محل خاص باشد و ازانجمله بیدار شدن اصحاب کهف ست در زمان او ابو اسحق ثعلبی در تفسیر خود آورده که اصحاب کهف بعد بیداری سابق بخواب ثانی رفته اند تا آخر زمان نزدیک بخروج مهدی گویند مهدی برایشان سلام گوید و خداتعالی برای جواب سلام او ایشانرا بیدار کرده باز بخواب برد تا قیام ساعت ولیکن ثعلبی سند این قول ذکر نکرده والله اعلم بصحته و غالب این همه امارات را در اشاعه هم بدون تخریج و اسناد ذکر کرده و ابن حجر در قول مختصر قریب صد امارت و کرامت برای مهدی ذکر نموده که از اخبار و آثار سلف ثابت شده و غالب این علامات درین کتاب بتفریق مواضع مذکور شده و چون این امارات محل اجتهاد نیست عقل را هیچ بشر را بدریافتش طریق نه گمان میرود که سلف در تلقی و اطلاع آنها سندی داشته باشند اما کاتب حروف را تفصیلا بر سانید این آثار و اخبار و جرح و تعدیل آن اطلاع حاصل نشده محمد بن صامت گفته حسین بن علی را گفتم آیا هست علامتی پیش از ظهور مهدی گفت آری گفتم چه گفت هلاک بنی عباس و خروج سفیانی و خسف در بیدا گفتم قربانت شوم میترسیم که این کار بدراز کشد گفت این امارات همچو سلک گوهرست یکی پس دیگری اخرجه نعیم بن حماد گوییم هلاک بنی عباس را زیاده بر هفتصد سال گذشته و خروج سفیانی و خسف در بیدا منتظرست و وقوع یکی ناظر در صحت وقوع هر دو اخت خود ست و بعد خروج سفیانی خروج ابقع و اصهب و اعرج کندی هم آمده کما سیاتی امیر المومنین علی کرم الله وجهه گفته سفیانی از اولاد خالد بن یزید بن ابی سفیان باشد و این یزید برادر معاویه بن ابی سفیان ست و ابوسفیان پدرش با هر دو پسر خود در روز فتح مکه مکرمه اسلام آورده در خلافت ابوبکر صدیق رضی الله عنه درگذشت و این سفیانی خارج از نسل او باشد و از بنی امیه بود و اول فتن بنی امیه معلوم و این آخر فتن ایشان ست و وی مردی کلان کاسه سرست بر روی او آثار جدری باشد یعنی دانه های چیچک و در چشم وی نکته سفید کذا در روضه حلیته عن علی و خروج وی از ناحیه شهر دمشق باشد در وادی که آنرا وادی یابس نامند او را در خواب بگویند که برخیز و خروج کن وی برخیزد و هیچ کس را نبیند باز در کرت دوم و سوم احدی همچنین بگویند که برخیز و خروج کن و بیند بسوی

در دروازه خانه خود پس در کرت سوم بر در خانه خود بیاید و هفت یا نه نفر را بیابد که با ایشان لوای هست میگویند که
ما اصحاب توایم و یکی از ایشان لوائی معقود داشته باشد نمی شناسند در لوای او مگر نفر تا آنکه بگسترانند آنرا تا کسی
میل نه بینند آن علم را هیچکی مگر آنکه بگریزد و شکست خورد پس خروج کند سفیانی در میان ایشان و تابع شوند مردم وادی
و غیره یوی و در دست وی ست شاخ باشد نگوید بآن هیچکی را مگر آنکه بمیرد و چون این خبر بگوش مروان رسد صاحب
دمشق برای مقاتله او برآید و رایت او را دیده منهزم گردد و وی با سه صد و شصت سوار داخل دمشق شود و یک ماه
نگذرد که سی هزار کس از کلب اخوال وی باشند بر وی گرد آیند و علامت خروج وی خسف قریه از قریات دمشق ست و شاید
که نام آن قریه حرستا ست و هم جانب غربی مسجد این قریه بیفتد بعده خروج کند ابقع و اصهب در اشاعه گفته خروج سفیانی از شام خروج ابقع از
مصر خروج اصهب از جزیره عرب باشد نه از جزیره ابن عمر که آن داخل جزیره عرب ست و خروج اعرج کندی از مغرب
بود و تا یکسال میان ایشان هنگامه کارزار گرم ماند و سفیانی بر ابقع و اصهب غالب آید و صاحب مغرب مردان را
بکشد و زنان را اسیر سازد و در جزیره رسیده با قیس با سفیانی جنگ کند و سفیانی بر قیس غالب آید و جمیع اموال او را
بستاند و هر سه نشانش بگیرد و بعده با ترک و روم در قرقیسیا جنگیده بر آنها هم غالب شود و در زمین فساد کردن
گیرد تا آنکه شکم زنان را بدرد و کودکان را بکشد و مردم قریش از هیبت او قسطنطنیه بگریزند و وی آنها را از عظیم
روم طلبیده و باز گرفته همه را بباب المدینه از شهر دمشق گردن زند باز مردم چند از پس ایشان بر وی بیایند
سفیانی گروهی را از ایشان هم بکشد و بقیة السیف منهزم شده بنا به سرزمین خراسان گریزند و وی لشکری از سواران
در پی ایشان بچو لیل و سیل بدواند این سواران بر هر چه بگذرند آنرا هلاک ساخته حصون را بدم سازند و قلاع
ویران کنند تا آنکه در زوراء که عبارت از بغداد است رسیده یک لک کس از کسان آنجا بکشند و سفیانی با عساکر خود در
کوفه رسیده شصت هزار کس از کوفیان بکشد زنان و ذریات را اسیر کند و جستجو را در هم بلا و پریشان سازد تا آنکه
تمام مشرق را از زمین خراسان فرو گیرد و خراسانیان را از هر ناحیه جستجو کرده بر آورد و لشکری بسوی مدینه گسیل کند
و چندانکه از آل محمد صلعم و بنی هاشم بیابد مرد باشند یا زن همه را بقتل رساند و جماعتی را از ایشان اسیر کرده بکوفه
بفرستد و بقیه ایشان در صحرا و دشت پریشان شوند و نزد این حال مهدی و بعض بگریزند و در روایتی منصور با
هفت کس بسوی مکه بگریزد و در و پوشش شود و حاکم مدینه بحاکم مکه بنویسد که چون فلان فلان نزد شما برسند آنها را
بکشید یعنی بر صاحب مکه دشوار آید بعده بنو مروان شب هنگام نزد وی رسیده استجارت کنند وی گوید برون
روید و راه پس اینها بر آیند و دو کس را از ایشان بکشند باین طریق که یکی را بقتل رسانند و دیگر بسوی او
نظر میکند و هم نفس زکیه را میان رکن و مقام بکشند و نزد این حال خدای تعالی و اهل آسمان در غضب آیند و آن
دیگر نزد یاران خود رسیده از این ماجرا خبر دهد آنها در جبلی از جبال طائف فرو کش شده از هر سو مردم
را فراهم آرند اهل مکه این خبر دریافته بجنگ برآیند و هزیمت خورند و ایشان غالب آمده بمکه شتابند و
امیر مکه را کشته تا خروج مهدی همانجا بمانند و در اشاعه گفته ابقع و اصهب و اعرج و منصور و حارث و جهد

صفات و القاب او نه اسماء و اعلام انتهی گویم سفیانی هم ازین قبیل ست ابو بکر محمد بن حسین آجری در تفسیر خود زیر کریمه و لو تری اذ فزعوا فلا فوت و اخذوا من مکان قریب گفته نزول این آیه در حق سفیانی ست که خروج کند از وادی یابس در اخوال خود از کلب و خطبه خواند بر منابر دمشق چون گذر کند بر موضع عین التمر خدای تعالی ایمان از دل وی و لشکریان وی محو سازد و روان شود و بر سد بر سر کوه طلاء و جنگ کند و هفتاد هزار مرد که صاحب سیوف محلات و مناطق مفضضه باشند از جان بکشد و بکوفه در آید و کوفیان دران وقت سه گروه شوند یکی گروه باوی ملحق شود و ایشان شرار خلق باشند و گروهی بجنگ پیش آیند و ایشان شهداء باشند و گروهی باعراب پیوندد و ایشان عصاة اند و وی بر کوفه غالب آمده شصت هزار کس را بزیر تیغ بیدریغ کشد و در مدت شانزده شب که آنجا مکث کند لشکریانش سی هزار زن دوشیزه را ازاله بکارت کنند و صبح دم آنها را برهنه در بازار فروخته شوند و زنان مذکوره در انحال لاطمات خدود و کاشفات شعور باشند بر دجله یا بر شاطی فرات و چون اهل بصره این خبر شنوند از هر بحره و بره بیره این مظلومات را از ایدی آن ظلمه فجره بر آنند بعده لشکر سفیانی سه گروه شود یکی طرف ری رود و دیگر در کوفه بماند و یکی بر مدینه منوره آید و حاکم این گروه مردی از بنی زهره باشد وی مدینه را محاصره کند و قتل عظیم در شهر واقع شود و غالب اهل مدینه دران مقتول و فانی شوند تا آنکه مردی و زنی از اهل بیت هم کشته شود و نام آنمرد محمد یا علی باشد و نام زن فاطمه و این هر دو را برهنه بردار کشند درینوقت خدای تعالی سخت بخشم در آید و ولی خدا این خبر دریافته از قریات حوش با جماعه سی مرد برآمده و مردم از هر سو و از هر زمین همچو ناقه بسوی بچه فراهم شوند وی چون در مکه رسد آنوقت اقامت نماز گفته باشند او را گویند که امام شو وی گوید من امام نمیشوم شما بجا نیند که عهد شکستید و غدر را اندا ختید پس مردی از ایشان بامرا نماز گذارد اما بعد ازان مردم بر بیعت او تداعی کنند همچو تداعی شتران تشنه بر حیاض یوم الورود و بیعت کنند با وی او بعد بیعت گروهی بسر کردگی مردی از اهل بیت بر سر اهل مدینه فرستد تا با زهری مقاتله کند درین معرکه بعد محاربه عظیم فتح نصیب ولی خدا شود و زهری با یاران خود بقتل رسد انتهی گویم نزول کریمه موصوفه در بارهٔ خروج سفیانی محتاج سند صحیح ست و ظاهر نص در بیان وقایع اهل حشرست نه حوادث دنیا در تفسیر خازن اینقدر گفته و قیل هو خسف بالبیدا انتهی و در مدارک گفته اذ فزعوا عند البعث او عند الموت او یوم بدر و در خازن گفته و اخذوا قیل من تحت اقدامهم و قیل من بطن الارض الی ظهرها انتهی و شوکانی در فتح القدیر گفته قال ابن عباس هو جیش السفیانی و قد ثبت فی الصحیح انه یخسف الجیش فی البیدا من حدیث حفصة و عائشه و خارج الصحیح من حدیث ام سلمة و صفیة و ابی هریرة و ابن مسعود و لم یصح شئ منها ان ذلک سبب نزول هذه الآیة و لکنه اخرج ابن جریر من حدیث حذیفة بن الیمان قصة الخسف مرفوعة و فی آخرها فذلک قوله عز و جل فی سورة سبا و لو تری اذ فزعوا فلا فوت انتهی و هکذا فی تفسیرنا فتح البیان فی مقاصد القرآن و الله اعلم از ای مجموع اخبار و آثار وارده درین باب مفید خروج شخصی با این لقب یا نام بوده اند و در رسائل احوال فتن و قیامت مقالات او در بلاد شتی از ری و تونس و فارس و خراسان و ماوراء النهر

و بغداد و سجستان و مدائن و عاقرقوا و دمشق و کوفه و بصره و جز آن بیان کرده اند باختلاف روایات که توفیق
میان آنها خیلی صعوبت دارد اما قدر مشترک ازان که خروج و فتنه او باشد ثابت بهر وجه که باشد مهر کجا که بود و این
اخبار و آثار در برهان وغیره بالفاظها مذکورست و روایت آن از جمعی از صحابه مثل ام سلمه و حمزة بن حبیب یوسف
بن ذی قربات و ابوقبیل و ولید بن مسلم و علی بن ابی طالب زهری و ارطاة و حذیفه و خالد بن معدان و ابن عباس
و عائشه و حفصه و ابوهریره و ابوجعفر وغیرهم کرده لیکن این اخبار از کتب صحاح احادیث نیست پس نظر در اسانید آن
ضرور و لابدست و در اشاعه نیز قصه سفیانی را بر وجه اختصار بحذف تخریج و نام رواة ذکر کرده والله اعلم و
در رساله حشریه گفته بعد مدتی یعنی از غلبه نصاری بر ملک ها بسیار در ملک شام شخصی از اولاد ابوسفیان پیدا شود که
سادات را بکشد و آئین او در نواحی شام و مصر منتشر شود درین اثنا پادشاه روم را با یک فرقه از نصاری جنگ
پیش آید و با فرقه دیگر صلح مخالفان بر شهر قسطنطنیه متصرف شوند و آن پادشاه شهر خود را گذاشته بملک شام در آید و
برفاقت یک فرقه موافق با فرقه مخالف از نصاری جنگ عظیم واقع شود و فتح لشکر اسلام را دست دهد بعد شکست مخالفان
یکی از نصاری موافق بگوید که چلیپا غالب آمد و فتح داد و یکی از لشکر اسلام او را بزند و بگوید بلکه دین اسلام غالب
آمد آن نصرانی قوم خود را بخواند و مسلمان کسان قوم خود را پس میان آن دو لشکر خانه جنگی شود و پادشاه اسلام شهید شود
و جمعی نصاری در ملک شام عمل نمایند و با فرنگیان مخالف آشتی کنند و بقیه مسلمانان رو بمدینه آرند و عمل نصاری
تا قریب خیبر رسد در آن وقت مسلمانان در تجسس شوند که حضرت مهدی را تلاش باید کرد تا دفع این بلا از دست ایشان
میسر شود انتهی و ظاهر این روایت در آنست که این فتح و شکست پیش از ظهور مهدی باشد و متصل بزمانه وی بود
و از روایات دیگر معلوم میشود که این ماجرا منجمله وقائع ملحمه کبری ست چنانکه بیاید والله اعلم و این سفیانی در آخر کار
بر دست مهدی کشته شود و در کتاب الاحوال زیاده کرده که سفیانی و مهدی سه اند چون سفیانی اول برآید و ظلم
او در بلاد عام شود مهدی اول برآید و نزد خروج سفیانی ثانی مهدی دوم ظاهر شود و چون سفیانی ثالث خروج کند
مهدی سوم جلوه فرماید و این سوم همان مهدی موعود آخر الزمان باشد انتهی گوییم ما خذ این روایت نظر کردنی ست
تا از کجا آورده آری اینجا جز سفیانی خوارج دیگراند که متصل زمانه ظهور مهدی علیه السلام برآیند و بعضی از آنها انصار
مهدی کار شوند و از امارات داله بر قرب زمانه ظهور مهدی علیه السلام ست خروج علج از طرف مشرق که زوال دهند ملک
بنی عباس را و بهر شهر که بگذرند فتح کنند و بهر طرف که متوجه شوند منصرف گردند و هر رایتی که بسوی ایشان مرتفع شود
بدرند و هر قریه که غالب آیند آنرا بسوزند و ویران سازند و هر نعمت که قادر شوند برباد دهند و کمتر باشد که
اراده چیزی کنند و بآن نرسند خدا تعالی رحمت را از دلهای ایشان کشیده رحم نمیکنند بر نالان و جواب
نمیدهند شاکی را و مسلط میشوند بر عاصیان شود و میکشند پدران و مادران را با پسران و دختران و میپیچند است
از دست ایشان فی القدر تلخ گوییم ظاهر این خبر بر فتنه تاتاریان صادق می آید و زوال ملک بنی العباس هم بر دست
ایشان شده هرچند این امارت بعیده باشد نه قریبه لیکن این فتنه را در امارات قریبه ذکر کرده اند و از ینجا

استیناس میتوان کرد که مراد فتنه دیگر ازین جنس است که متصل زمانه ظهور مهدی باشد و ملک بنی العباس باعتبار
ماکان گفته باشند ورنه درین حین ملک ایشان در قطری از اقطار زمین معلوم نیست و در صراح گفته علج بالکسر کبر
که هیچ دین ندارد و علوج و اعلاج جمع انتهی و این نیز صادق است بر تاتاریان زیراکه ایشان کافر ستاره پرست بودند
و هیچ دین و مذهب نداشتند و هم صادق می آید بر دیگر اقوام بیدین و بعد قبول اسلام موسوم شدند بمغل والله
اعلم و من جمله امارات قرب ظهور مهدی است انهدام حایط مسجد کوفه از ان طرف که متصل خانه ابن مسعود رضی الله عنه
است و بسته شدن پل مسجد کرخ در مدینة السلام و توفر آب فرات تا آنکه کوفه را فرو گرفته ویران کند و مسخ شدن قومی
از اهل بدعت و برآمدن غلامان از طاعت مالکان خود و ارتکاب کبائر نزد خانه کعبه و آمدن کفره در جزیره عرب
این فی الحال مشاهد است زیراکه در مکه معظمه و سپاهیان و بیع و شرا مسکرات و استعمال غنا با مزامیر موجود است اگرچه
بر وجه اعلان تام نباشد و هنود و کفار اهل حرفه از نصاری و غیرهم در جده که سرحد مکه معظمه از طرف دریای شور جانب
اقلیم هند است و در حدیده یمن که داخل جزیره عرب است از مدتی سکونت دارند دیگر تجهیز جیوش و قتل خلیفه وقت
و شدت کرب بر رعایا و ندای منادی بر سور دمشق که ویل است عرب را از شری که نزدیک رسیده و وقوع ذبح عظیم در بابل
و قتل ذریع میان کوفه و حیره و ویران شدن معاظم بلاد از آفات و قتل نفس زکیه است مجاهد گفته بیرون نیاید مهدی
تا آنکه کشته شود نفس زکیه و چون کشته شود وی غضب کند بر ایشان آنکه در آسمان است و بیایند مردم پیش مهدی و
شتابند نزد او چنانکه عروس را شب عروس بسوی زوج میبرند اخرجه ابن ابی شیبة و اخرج نحوه نعیم بن حماد عن
عمار بن یاسر و لفظ وی اینست چون کشته شود نفس زکیه و برادر وی در مکه بطریق ضیعه ندا کند منادی از آسمان که امیر
شما فلان است و آن مهدی باشد و در اشاعه گفته این نفس زکیه غیر آن نفس زکیه است که در زمانه منصور عباسی از دست موسی
بن عیسی عم خلیفه منصور کشته شد و آن محمد نفس زکیه بن عبدالله محض بن حسن مثنی بن حسن بن علی بن ابی طالب ع بود و اهل مدینه با
بیعت خلافت کرده بودند و میگفتند که وی مهدی است پس او را در مدینه کشته برادرش ابراهیم بن عبدالله را در عراق
بقتل رسانیدند و پدر ایشان در حبس انتقال فرمود و شیخ علی متقی رح در رساله خود نوشته که پیش از ظهور مهدی علامتی
چند باشد یکی آنکه سیدی بی گناه هاشمی میان حجر اسود و مقام ابراهیم کشته شود دیگر دهی بود که نام آن حرستا بود بجانب
شهر غوطه آن تباه مها در زمین فرو رود دیگر فتنه در مدینه واقع شود بمقام احجار الزیت و سنگهایش در خون غرق شوند
و خلق از مدینه بیرون رود بمقدار دو فرسنگ بعد از ان مهدی بیرون آید دیگر آنکه پادشاه شام و پادشاه مصر باهم جنگ
کنند و اهل شام چند قبائل اهل مصر را اسیر کنند دیگر آنکه از جانب مشرق مردی پادشاه پیدا شود همراه او بیرقهای سیاه
باشد با لشکری بسیار برای اعانت مهدی دیگر آنکه اهل بربر طرف شام روند دیگر آنکه تاریکی در عالم پیدا شود مثل
دخان باز دور شود دیگر آنکه پیش از مهدی مردم بر فرزند امیرالمومنین علی علیه السلام جمع شوند و بیعت کنند و این
فرزند لائق بیعت نباشد پس کشته شود یا بمیرد بعد از ان مهدی ظهور کند انتهی — و از علی کرم الله وجهه مروی است
که بیرون نمی آید مهدی تا آنکه جنگ کنند ثلث گروه بمیرند ثلث و باقی مانند ثلث اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن و گفته

شد نزد حذیفه که بیرون آید مهدی روزی گفت اگر وی بیرون آید رستگار شد بد شما زیراکه اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم
در میان شما موجود اند ولیکن وی بیرون نمی آید تا آنکه نباشد هیچ غایب دوست تر بسوی مردم از وی بسبب آنچه ببینند از شر و فساد
اخرجه ابو عمرو الدانی عن ام سلمة و حسین بن علی گفته خروج مهدی را پنج نشان ست خروج سفیانی و یمانی و صیحه از آسمان
و خسف در بیداء و قتل نفس زکیه و هم وی علیه السلام گفته چون دیوار مسجد کوفه که متصل بخانه عبد الله بن مسعود ست منهدم
کرده شود ملک قوم زائل گردد و نزد زوال وی خروج مهدیست و عمار بن یاسر گفته علامت خروج وی آنست که بیرانداز ک
بر شما ترک و بمیرد خلیفه شما که جمع میکرد اموال را و خلیفه شود بعد از وی مردی ضعیف که ترک کند سلطنت را بعد دو سال و واقع
شود خسف در جانب غربی از مدینه دمشق و بر آیند سه نفر از شام و خروج کنند اهل مغرب به مصر اخرجه نعیم بن حماد و کعب احبار
گفته وقتیکه بر گردد آسیای بنی عباس و بر بندند اصحاب رایات سیاه اسپان خود بزیتون شام هلاک کند خدا اصهب را
و کشته شود وی با اکثر کسان خود تا آنکه نماند مردی از خویشاوندان او و دیگر هر که بگریزد و روپوش شود و برافتند دو شعبه
که بنی عباس و بنی جعفر اند و بنشینند پسر آکلة الاکباد یعنی سفیانی بر منبر دمشق و بر آیند بربر بسوی شام این علامت
خروج مهدی ست اخرجه نعیم بن حماد و از علی مرتضی مرویست که چون بیرون آید خیل سفیانی بسوی کوفه و بفرستد
لشکری بطلب اهل خراسان و بر آیند خراسانیان در جستجوی مهدی ملاقی شوند خراسانیان و سفیانیان بر باب اصطخر و
واقع شود جنگ عظیم و غالب آیند رایات سود و بگریزد خیل سفیانی تمنا کنند مردم درینوقت مهدی را هم نشان خروج
مهدی نشانهاست که از طرف مغرب بیاید و برین نشانها مردی اعرج از قبیله کنده حاکم باشد اخرجه نعیم بن حماد گویم
این نعیم بن حماد که روایات از وی درباره فتن و مهدی آخر زمن بسیار آمده شیخ محمد بن اسمعیل بخاری صاحب صحیح ست
لیکن معهذا تخریج او محتاج بتصحیح و تجریح و تعدیل باشد زیراکه این روایات در کتب فتن کتب ستهٔ صحیحه یافته نمیشود و
غالب آنست که ضعفی همراه داشته باشد فلینظر فیها من استطاع اینست آنچه در بیان امارات داله بر قرب زمانه مهدی
گفته و نوشته اند و بعد وقوع این امارات زمانه ظهور اوست و ظهورش اقدم و اول اشراط کبری قیامت ست و بعد
وی فتن دیگر باشد تا فنای عالم پس بیان احوال مهدی و فتن که در زمانه او واقع شود و بعد از وی بوقوع آید در فصلی
چند ذکر کرده میشود و احادیثی که درین ابواب وارد شده باختلافات روایات نزدیک نیست که منحصر شود و محمد بن حسن اسنوی
در کتاب مناقب شافعی گفته متواتر شده است از آنحضرت صلعم اخبار بذکر مهدی و بودن وی از اهل بیت نبوی انتهی
و ابو بکر بن ابی خیثمه اسکاف چنانکه سهیلی از وی نقل کرده درین باب توغل نموده در فوائد الاخبار بسند خود از مالک
بن انس از محمد بن منکدر از جابر آورده که گفت رسول خدا صلعم من کذب بالمهدی فقد کفر و من کذب بالدجال فقد کذب
و در طلوع شمس از مغرب نیز مثل این گفته و حسبک هذا غلوا زیراکه صحت طریق وی تا مالک بن انس معلوم نیست با آنکه
ابو بکر اسکاف نزد اهل حدیث متهم بوضع ست والله اعلم **فصل** در ذکر نام و نسب و مولد و مبایعت و مهاجرت
و حلیه و سیرت او و این فصل مشتمل ست بر چند وصل **وصل اول** در بیان اسم سامی و نام نامی او علیه التحیة والثناء
عبد الله بن مسعود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم روایت کرده لو لم یبق من الدنیا الا یوم لطول الله ذلک الیوم حتی یبعث

فیه رجلا منی او من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی واسم ابیه اسم ابی اخرجه ابو داود وسکت علیه و در رساله خود گفته ان ما سکت
علیه فهو صالح واخرجه ابن ماجه من حدیث ابی هریرة وزاد فیه یملک جبل الدیلم والقسطنطینیة وقال فیه سنده ضعیف
و لفظ ترمذی از ابن مسعود اینست لا تذهب الدنیا حتی یملک العرب رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی وفی لفظ آخر حتی یلی رجل
من اهل بیتی و هر دو حدیث حسن صحیح اند و نیز ترمذی آنرا موقوف بر ابو هریره روایت کرده و حاکم گفته رواه الثوری وشعبة
وزائدة وغیرهم من ائمة المسلمین عن عاصم عن زر عن عبد الله کلها صحیحة علی ما اصلته من الاحتجاج باخبار عاصم اذ هو امام من
ائمة المسلمین انتهی گویم احمد بن حنبل در حق عاصم گفته کان رجلا صالحا قاریا للقرآن خیرا ثقة والاعمش احفظ منه وشعبة اعمش
را بر وی در تثبیت حدیث اختیار میکرد و عجلی گفته کان یختلف علیه فی زر و ابی وائل گویا اشارت بضعف روایت او
ازین هر دو کس میکند و محمد بن سعد گفته کان ثقة الا انه کثیر الخطا فی حدیثه و یعقوب بن سفیان گفته فی حدیثه اضطراب و
عبد الرحمن بن ابی حاتم گفته قلت لابی ان ابا زرعة یقول عاصم ثقة فقال لیس محله هذا وقد تکلم فیه ابن علیة فقال کل من اسمه
عاصم سیئ الحفظ و ابو حاتم گفته محله عندی محل الصدق صالح الحدیث ولم یکن بذلک الحافظ واختلف فیه قول النسائی
و ابن خراش گفته فی حدیثه نکرة و ابو جعفر عقیلی گفته لم یکن فیه الا سوء الحفظ و دارقطنی گفته فی حفظه شیء و یحیی قطان
گفته ما وجدت رجلا اسمه عاصم الا وجدته ردیء الحفظ و قال ایضا سمعت شعبة یقول حدثنا عاصم بن ابی النجود وفی
الناس ما فیها و ذهبی گفته ثبت فی القراءة وهو فی الحدیث دون الثبت صدوق یهم وهو حسن الحدیث وان احتج
احد بان الشیخین اخرجا له فنقول اخرجا له مقرونا بغیره لا اصلا والله اعلم گویم حدیث مذکور نزد ترمذی و ابو داود
بروایت غیر عاصم از ابن مسعود نیست اما درین باب روایات دیگر نیز بطرق آخر هست که مساعدت وی میکند پس
حدیثش صالح احتجاج باشد و در وی دلالت است برآنکه نام مهدی محمد بن عبد الله باشد و نیز ابو داود بسند خود از علی
کرم الله وجهه آورده قال علی ونظر الی ابنه الحسن ان ابنی هذا سید کما سماه رسول الله صلعم وسیخرج من صلبه رجل یسمی
باسم نبیکم یشبهه فی الخلق ولا یشبهه فی الخلق یملأ الارض عدلا و این نیز افاده میکند که نامش محمد باشد و در سندش عمر بن ابی قیس است
ابو داود گفته لا باس به فی حدیثه خطاء و ذهبی گفته صدوق له اوهام و هم در وی ابو اسحق سبیعی است و وی شیعی
بود اما شیخین از وی تخریج کرده اند و در آخر عمر مختلط گشته بود و روایت وی از علی کرم الله وجهه منقطع است و در بعض
روایات نام وی احمد و نام پدرش عبد الله آمده و کنیتش ابو القاسم و در روایت ابو نعیم از حذیفه ابو عبد الله آمده
و تخصیص عرب با احادیث مذکوره بجهت اصالت و شرف اوست ورنه از احادیث دیگر معلوم میشود که وی مالک تمام
دنیا گردد و چه قریش چه عجم و درین باب است از حذیفه و ابو الطفیل و ابو سعید خدری و علی کرم الله وجهه و ابن ارطاة مرفوعا
روایت کرده که فرمود آنحضرت نام مهدی محمد است اخرجه نعیم بن حماد در اشاعه گفته بعضی شیعه تعسف کرده اند درینجا
و گفته اند که صواب در لفظ حدیث اسم ابیه اسم ابنی است نه اسم ابی یعنی بنون نه بموحده و مراد آنکه نام پدرش حسن باشد
نه عبد الله یا مراد بابیه جد وی حسین باشد و مراد باسم کنیت وی زیرا که کنیت حسین ابو عبد الله بود و پس مراد
آنست که کنیت جد وی حسین موافق نام والد آنحضرت صلعم باشد و این تاویل از برای تصحیح مهدی بودن محمد بن حسن

عسکری نزاشنیده اند حالانکه بوجوه چند باطل ست اول آنکه خلاف لفظ روایت ست دوم آنکه محمد بن حسن نزد کور متولد شد
و انتقال کرد و عم وی جعفر میراث پدرش حسن بستاند سوم آنکه مهدی موعود وقت بیعت چهل ساله باشد یا کم و این محمد بن
حسن صغیر سن درگذشت پس اگر او مهدی منتظر باشد چنانکه شیعیان گمان کنند باید که عمر او وقت بیعت زیاده بر هفتصد
سال بود چهارم آنکه مولد مهدی مدینه ست و مولد وی عجم پنجم آنکه روایت ابن المناوی از علی کرم الله وجهه چنین ست
که پس بیارد خدا مهدی محمد بن عبد الله را و همچنین احادیث بسیار مصرح اند برد قول ایشان و وجوه دیگر ست که
سخن بآن گران و دراز میکنم انتهی و هم در اشاعه گفته که شیخ عبد الوهاب شعراوی در کتاب الیواقیت والجواهر بهمین قول
رفته و آنرا نسبت طرف فتوحات مکیه نموده حالانکه در وی اثری ازین قول نیست بلکه خلاف اوست یعنی مهدی از اولاد
حسن ست و شک نیست که محمد بن حسن عسکری از اولاد حسین بود و ظاهر آنست که این قول مدسوس ست بر شعراوی و مؤید
اوست عدم تحریر او این کتاب را به حیات خود و شش در وی گفته لا احل لاحد ان یروی عنی هذا الکتاب حتی یعرضه علی علماء
المسلمین و یجیزوا ما فیه و انچه از وی نترسیده بود همان واقع شد و مذهب شیعه را در وی مدسوس کردند و منجمله مدسوسات
بروی آنست که در طبقات وی دس کرده اند در ترجمه حسین بن علی که عقب صرف از وی باقی ست نه از برادرش
حسن بن علی و این نیز از دسائس [illegible] ورنه شعراوی انکار نسب حسن چه قسم خواهد کرد با آنکه اکابر اولاد حسن در مصر موجود
بودند مثل طباطبا و غیرهم [illegible] جابر [illegible] محمدیه [illegible] جبابره و ظلمه
و بشکند صولت و شوکت ایشان و کنیت وی ابو عبد الله ست و قاضی عیاض در شفا گفته ابو القاسم ست و بهر حال
وی جامع باشد میان نام و کنیت وی صلعم اما قاضی سندش ذکر نکرده و در رساله حشریه گفته نام ایشان محمد و نام پدر
عبد الله و نام مادر آمنه باشد انتهی **وصل دوم** اما نسب مهدی منتظر پس از اهل بیت نبوی ست صلعم ابو داود
از علی کرم الله وجهه روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم لو لم یبق من الدهر الا یوم لبعث الله رجلا من اهل بیتی یملأها
عدلا کما ملئت جورا قال محمد بن ابی بکر الاشجر [illegible] اخرجه احمد ایضا بسند حسن و در سندش فطر بن خلیفه ست و احمد و
یحیی قطان و ابن معین و نسائی و غیرهم توثیق کرده اند مگر عجلی گفته حسن الحدیث و فیه تشیع قلیل و ابن معین یکبار
گفته که ثقه شیعی و احمد بن عبد الله بن یونس گفته کنا نمر علی فطر و هو مطروح لا نکتب عنه و نیز گفته کنت امر به و
ادعه مثل الکلب و دارقطنی گفته لا یحتج به و ابو بکر بن عیاش گفته ما ترکت الروایة عنه الا لسوء مذهبه و جرجانی گفته زائغ غیر
ثقة و ام سلمه گفته شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود المهدی من عترتی من ولد فاطمة اخرجه ابو داود و ابن ماجه
و الحاکم فی المستدرک و لفظ حاکم اینست که گفت ام سلمه سمعت رسول الله صلعم یذکر المهدی فقال نعم هو حق و هو من
بنی فاطمة و تکلم نکرده بران بتصحیح و غیره و ابو جعفر عقیلی تضعیف وی کرده و در سندش علی بن نفیل ست عقیلی گفته
لا یتابع علیه و لا یعرف الا به و عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم لا تقوم الساعة حتی تملأ الارض جورا
و ظلما و عدوانا ثم یخرج من اهل بیتی رجل یملأها قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و عدوانا اخرجه الحاکم و قال هذا صحیح علی شرط
الشیخین و لم یخرجاه و اخرجه ابو نعیم و حارث بن اسامة ایضا و اخرج ابو یعلی من حدیث ابی سعید مرفوعا لیقومن علی

امتی رجل من اہل بیتی یوسع الارض عدلا کما وسعت ظلما یملک سبع سنین وفیہ عدی بن ابی عمارۃ قال العقیلی فی حدیثہ
اضطراب وبقیہ رجالہ رجال الصحیح کذا فی التوضیح وعن ابراہیم بن محمد بن الحنفیۃ عن ابیہ عن جدہ قال قال رسول اللہ صلعم
المہدی منا اہل البیت یصلح اللہ بہ فی لیلۃ اخرجہ ابن ماجہ و در سندش یٰسین عجلی ست ابن معین گفتہ لیس بہ باس و بخاری
گفتہ فیہ نظر وہذہ اللفظۃ من اصطلاحہ فی التضعیف جدا و اورد لہ ابن عدی فی الکامل والذہبی فی المیزان ہذا الحدیث
علی وجہ الاستنکار لہ وقال ہو معروف بہ و رواہ احمد و ابن ابی شیبۃ ونعیم بن حماد وطبرانی در معجم اوسط از علی کرم اللہ
وجہہ آوردہ انہ قال للنبی صلعم امنا المہدی ام من غیرنا یا رسول اللہ فقال بل منا یختم اللہ بنا کما فتح وبنا یستنقذون
من الشرک وبنا یولف اللہ بین قلوبہم بعد عداوۃ بینۃ کما بنا الف بین قلوبہم بعد عداوۃ الشرک قال علی امؤمنون ام کافرون
قال مفتون وکافر انتہی و در سندش عبد اللہ بن لہیعہ ست وہو ضعیف معروف الحال و نیز در وی عمر بن جابر حضرمی
ست وہو اضعف منہ قال احمد بن حنبل روی عن جابر مناکیر وبلغنی انہ کان یکذب ونسائی گفتہ لیس بثقۃ و نیز گفتہ کان
ابن لہیعۃ شیخا احمق ضعیف العقل وکان یقول علی فی السحاب کان یجلس معنا فیبصر سحابۃ فیقول ہذا علی قد مر فی
السحاب طبرانی از ام سلمہ مرفوعا روایت کردہ کہ مہدی از عترت من ہست از اولاد فاطمہ اخرجہ ابوداؤد و ابن ماجہ
والحاکم ایضا و فرمود علی رضی اللہ عنہ کہ گفت رسول خدا صلعم مہدی مردی از عترت من ست مقاتلہ کند بر احیاء سنت
من چنانکہ قتال کردم بر اجرای وحی اخرجہ نعیم بن حماد و حدیث الحسین ان رسول اللہ صلعم قال لفاطمۃ البشری المہدی
منک ذکرہ فی کنز العمال و قال فیہ موسی بن محمد البلقاوی عن الولید بن محمد الموقری وہما کذابان کذا فی التوضیح و گفت
حذیفہ فرمود آنحضرت صلعم وای برین امت از ملوک جبابرہ کہ بکشند و بترسانند مطیعان را مگر کسیکہ ظاہر کند طاعت
ایشان را پس مومن متقی میسازد با ایشان بزبان خود و میگریزد بدل خویش و چون خواہد خدا کہ عزیز کند اسلام را
بشکند ہر جبار عنید را و خدا قادر ست بر ہرچہ خواہد پس درست کند امت را بعد تباہ شدن وی ای حذیفہ اگر نماند
از دنیا مگر ہمین یک روز دراز کند آنرا خدای تعالی تا آنکہ برآید مردی از اہل بیت من کہ جاری شود جنگہا بر دست او و غالب
شود اسلام خلاف نمیکند خدا وعدہ خود را اخرجہ ابونعیم و درین باب ست از انس و ابن مسعود و ابو سعید خدری و
ابوہریرہ و ابن عمر و ابی امامہ باہلی و حسن و حسین و سعید بن مسیب و ابن عباس و عائشہ و زہری و غیر ایشان و عقبہ
بن عامر گفتہ بیرون رفتم روزی با معاویہ در راہ پس گفت واللہ نیست بر روی زمین مردی کہ دوست تر باشد بسوی من
از علی بن ابی طالب پیش از آنچہ واقع شد میان من و او و من میدانم کہ مالک میشود یعنی تمام دنیا را از اولاد او کسیکہ
بہترین اہل زمین باشد بزمانہ خود و او را نامی ست در آسمان میشناسند آنرا آسمانیان و او را علامتی ست کہ در
زمین باشد ارزان شود غلہ در وقت او و بمیرد باطل و زندہ شود حق و آن زمانہ صلح ست برداشتہ اند سرہای
خود را و چشم در راہ اند برای او در شرق و غرب زمین اخرجہ المستغفری فی دلائل النبوۃ باسنادہ الی عقبۃ و
عن ہلالی گفتہ فرمود آنحضرت صلعم فاطمہ را سوگند بکسیکہ برانگیخت مرا بحق ہر آئینہ ازین ہر دو یعنی حسن و حسین مہدی
این امت ست وقتی کہ گردد دنیا ہرج مرج و ظاہر شود فتن و منقطع شود سبل و غارت کنند بعض مر بعض را و رحم نکنند

کبیر بجز خیر و نہ توقیر کند صغیر کبیر را برانگیزد خدا تعالی نزد این حال از ین ہر دو کسی را کہ فتح کند حصون ضلالت و قلوب غلف
را و قائم شود بوی دین یعنی اسلام در آخر زمان چنانکہ قائم شدہ ست در اول زمان و پر شود دنیا بعدل چنانکہ پر شدہ بود
بجور اخرجہ الطبرانی فی المعجم الکبیر الاوسط وفیہ الہیثم بن حبیب قال ابو حاتم منکر الحدیث وہو متہم بہذا الحدیث کذا نقلہ الہیثمی
فی فضائل اہل البیت من کتابہ مجمع الزوائد فلینظر ہذا لکلا انتہی ما فی التوضیح آن عمرو گفتہ برآید مردی از اولاد حسن از طرف
مشرق کہ اگر پیش آید او را جبال بر اندازد آنہا را و برآرد راہ میان آنہا اخرجہ تمام فی فوائدہ و ابن عساکر فی تاریخہ ابن
العربی گفتہ مہدی موعود شخصی باشد از اولاد فاطمہ کہ در آخر زمان پیش از عیسی پیدا شود و ولایت محمدیہ بروی ختم
گردد انتہی گوییم در روایات صحیحہ ہمین ہست کہ مہدی از اہل بیت باشد از اولاد فاطمہ حسن یا حسین علیہم السلام و در بعض روایات
آمدہ کہ از ولد عباس باشد کعب احبار گفتہ مہدی از اولاد عباس ہست اخرجہ نعیم بن حماد و دارقطنی در افراد و ابن عساکر
در تاریخ خود از عثمان بن عفان آوردہ کہ گفت شنیدم آنحضرت را میفرمود مہدی از اولاد عم من عباس ست دارقطنی گفتہ
این حدیث غریب است منفرد ست بوی ان محمد بن ولید مولی بنی ہاشم و فرمود آنحضرت صلعم عباس را ای عم ابتدا کرد خدا
وین اسلام را بمن و نزدیک است کہ ختم کند آنرا بغلامی از اولاد تو و آن غلامی ست کہ تقدم کند بعیسی بن مریم اخرجہ ابونعیم
فی الحلیۃ عن عمار بن یاسر لفظ وی نزد خطیب این ست ای عباس ابتدا کرد خدا این امر را کہ دین اسلام ست بمن و نزدیک ست
کہ تمام کند آنرا بغلامی از اولاد تو پر کند زمین را بعدل چنانکہ پر شدہ باشد بجور این ست آنکہ نماز گذارد با عیسی بن مریم
و گفت ابن عباس مہدی جوانی از ما اہل بیت ست اخرجہ ابن مندہ فی تاریخ اصفہان و نیز گفت کہ نمیگذرد روز ہا
و شبہا تا آنکہ مالک شود از ما اہل بیت جوانی اخرجہ ابن ابی شیبہ و روی مثلہ نعیم بن حماد و عن انس قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
یقول نحن ولد عبد المطلب سادات اہل الجنۃ انا و حمزۃ و علی و جعفر و الحسن و الحسین و المہدی اخرجہ ابن ماجۃ و در سند وی عکرمہ
بن عمار ست مسلم از وی بطور متابعت اخراج کردہ و جمعی او را تضعیف و گروہی توثیق نمودہ و ابو حاتم رازی گفتہ ہو مدلس
فلا یقبل الا ان یصرح بالسماع و نیز در وی علی بن زیاد یمامی ست ذہبی در میزان گفتہ لا ندری من ہو بعد و گفتہ الصواب
فیہ عبد اللہ بن زیاد و نیز در سند وی سعد بن عبد الحمید ہست یعقوب بن ابی شیبہ توثیق وی کردہ و یحیی بن معین گفتہ
لیس بہ باس و ثوری در وی تکلم کردہ زیرا کہ وی فتوی میداد در مسائل و خطا میکرد و ابن حبان گفتہ کان ممن فحش غلطہ فلا یحتج بہ و احمد
بن حنبل گفتہ یدعی انہ سمع عرض کتب مالک و الناس ینکرون علیہ ذلک ہو ہہنا ببغداد لم یحج فکیف سمعہا و ذہبی او را
در کسانی شمردہ کہ کلام مردم دربارہ آنہا قادح نیست و مجاہد از ابن عباس روایت کردہ کہ گفت منا اہل البیت اربعۃ منا
السفاح و منا المنذر و منا المنصور و منا المہدی فقال مجاہد بین لی ہولاء الاربعۃ فقال ابن عباس اما السفاح فربما
قتل انصارہ و عفا عن عدوہ و اما المنذر اراہ قال فانہ یعطی المال الکثیر و لا یتعاظم فی نفسہ و یمسک القلیل من حقہ
و اما المنصور فانہ یعطی النصر علی عدوہ الشطر مما کان یعطی رسول اللہ صلعم و یرہب منہ عدوہ علی مسیرۃ شہرین
و المنصور یرہب منہ عدوہ علی مسیرۃ شہر و اما المہدی الذی یملأ الارض عدلا کما ملئت جورا و تامن البہائم السباع و
تلقی الارض افلاذ کبدہا قال قلت و ما افلاذ کبدہا قال امثال الاسطوانۃ من الذہب و الفضۃ اخرجہ الحاکم و قال ہذا حدیث

صحیح الاسناد ولم یخرجاه و هو من روایة اسمعیل بن ابراهیم بن مهاجر عن ابیه و اسمعیل ضعیف و ابراهیم ابوه ان
خرج له مسلم فالاکثرون علی تضعیفه و در روایتی باین لفظ ست منا السفاح و منا المنصور و منا المهدی اخرجه البیهقی و نعیم
و الخطیب و در لفظی از حدیث ابو سعید آمده منا القائم و منا المنصور و منا المهدی فاما القائم فتاتیه الخلافة لم یهرق فیها
محجمة بدم و اما المنصور فلا ترد له رایة و اما السفاح فهو یسفح المال و الدم و اما المهدی فیملأها عدلاً کما ملئت جوراً اخرجه الخطیب
گوییم در خلفاء عباسیه قائم و سفاح و منصور و مهدی نام همه گذشته اند لیکن مراد درینجا مهدی آخر زمان ست والله
اعلم و عن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال له اللهم انصر العباس و ولد العباس قالها ثلاثا ثم قال یا عم اما شعرت ان المهدی
من ولدک موفقا راضیا مرضیا اخرجه ابن عساکر فی تاریخ دمشق و فیه الکدیمی وضاع و در اشاعه گفته روایات مختلف ست در آنکه
مهدی در اولاد فاطمه از حسن باشد یا حسین و وجه جمع آنست که ولادت عظمی حسین را باشد یا حسن را و دیگری را نیز در وی ولادت
باشد از طرف بعض امهات و همچنین عباس را نیز ولادت بود در وی با آنکه در اولاد عباس کسی گذشته که موسوم بود بمهدی
و آمدن رایتهای سیاه از طرف خراسان چنانکه برای مهدی بیاید و بود پیش از وی منصور چنانکه باشد پیش از مهدی
منصور انتهی گوییم چه بود اول از همه سفاح پس حمل این روایات بر خلیفه عباسی مهدی نام انسب بمقام ست و یحتمل که وصف
او باوصاف مهدی موعود از قبیل ادراج باشد و از ابن عمر آمده که گفت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم فی نفر من المهاجرین
و الانصار و علی بن ابی طالب عن یساره و العباس عن یمینه اذ تلاحی العباس و رجل من الانصار فاغلظ الانصاری للعباس
فاخذ النبی صلعم بید العباس و بید علی و قال سیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض جورا و ظلما و سیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض
قسطا و عدلا فاذا رایتم ذلک فعلیکم بالفتی التمیمی فانه یقبل من قبل المشرق و هو صاحب رایة المهدی اخرجه الطبرانی فی
معجمه الاوسط و فیه عبد الله بن عمر العمری و عبد الله بن لهیعة و هما ضعیفان شوکانی در توضیح گفته قال الهیثمی لکن الحدیث منکر
فان النبی صلعم لم یکن یستقبل احدا فی وجهه بشیء یکرهه خاصة عمه العباس الذی قال فیه انه صنو ابیه انتهی و در حدیث عثمان ست
المهدی من ولد العباس عمی اخرجه الدارقطنی فی الافراد و فی حدیث ابی هریرة بلفظ یا عم النبی ان الله ابتدأ الاسلام و سیختمه
بغلام من ولدک و هو الذی یتقدم عیسی بن مریم اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و فی حدیث عمار بن یاسر بلفظ یا عباس ان الله بدأ بی
هذا الامر و سیختمه بغلام من ولدک یملأها عدلا کما ملئت جورا و هو الذی یصلی بعیسی بن مریم اخرجه الدارقطنی فی الافراد و الخطیب و
ابن عساکر قال الشوکانی و یمکن الجمع بین هذه الثلثة الاحادیث و بین سائر الاحادیث المتقدمة بانه من ولد العباس من جهة
امه فان امکن الجمع بهذا و الا فاحادیث انه من ولد النبی صلعم ارجح انتهی غرضکه احادیث بودن مهدی از اهل بیت نبوی و ذریت
فاطمی بحد شهرت و استفاضه رسیده و در صحاح مروی گشته و اهل سنت بتخریجش پرداخته و در بعض تخصیص باولاد حسن و در
بعضی باولاد حسین و در بعض بهر دو و علی سبیل التردید آمده و بعضی مطلق وارد شده که از عترت باشد یا از اهل بیت یا از بنی فاطمه
و اخبار وارده در بودن وی از آل عباس غریب یا ضعیف یا ماول اند و ابن حجر مکی در تطبیق این روایات همان گفته که
صاحب اشاعه ذکر کرده یعنی نیست مانع از اجتماع ولادات متعدده در شخص واحد از جهات مختلفه پس تواند که امامین را در وی
ولادت باشد اما حسن بن علی را ولادت عظمی بود زیرا که اخبار در خصوص بیشتر ست و ممکن که یکی از امهاتش عباسیه بود

انتهی فاهل حدیث نیز بهمین رفته اند که وی از اولاد حسن بن علی باشد علی قاری در مشرب وردی گفته و اختلفوا فی انه من نسل ای الحسنین ویحتمل ان اباه حسنی وامه حسینی او بالعکس والاول اولی کما لا یخفی بل قال بعضهم ان الحسن لما ترک الخلافة الصوریة عوضه الله المرتبة القطبیة وجعل من نسله المهدی الذی به ختم الخلافة النبویة ویؤیده ما اخرجه ابو داؤد وغیره عن علی انه نظر الی ابنه الحسن فقال ان ابنی هذا سید کما سماه النبی صلعم وسیخرج رجل من صلبه یسمی باسم نبیکم الحدیث انتهی گوییم حافظ ابن القیم رح گفته در بودن مهدی از اولاد حسن سری لطیف ست یعنی چون امام حسن ترک خلافت از خود کرد حق تعالی عوض آن در اولاد وی کسی پیدا کند که قائم شود بخلافت حقه و پرشود زمین بعدل او واین سنت خداست در عباد او که چون یکی ترک چیزی برای خدا کند خدا او را عوض آن نعم البدل کرامت فرماید بخلاف حسین که چون وی حرص بر خلافت نمود و مقاتله کرد ظفر نیافت انتهی گوییم نسبت حرص خلافت بسوی حسین علیه السلام صحیح نیست زیرا که باتفاق اهل روایت و درایت معلوم ست که خروج وی بنا بر دعوی خلافت راشده که بمرور سی سال منقضی گشت نبود بلکه بنا بر تخلیص رعایا از دست ظالم بود و اعانت مظلوم بر ظالم منجمله واجبات ست و آنکه در حدیث آمده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم از بغی و خروج بر پادشاه وقت اگرچه ظالم باشد منع فرموده پس دران وقت ست که آن پادشاه ظالم بلا مانع و مزاحم تسلط تام پیدا کرده باشد و هنوز اهل مدینه و اهل مکه و اهل کوفه بتسلط یزید پلید راضی نشده بودند و مثل حضرت امام حسین و عبد الله بن عباس و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمر بیعت نکرده بالجمله خروج امام حسین برای دفع تسلط او بود نه برای رفع تسلط او وانچه در حدیث ممنوع ست آن خروج ست که برای رفع تسلط سلطان جائر باشد والفرق بین الدفع والرفع ظاهر مشهور فی المسائل الفقهیة واین خروج برای دفع تسلط هم باستبداد کوفیان غایباً زبود که بطلب آنها از مکه بکوفه رفته نه از خود و درین سبیل خاص حمایت دین اسلام فرموده خواست که جمعی را از دست یزیدیان ظلمه نجیده وارهاند نه آنکه بطلب خلافت برخاسته باشد و ازینجاست که چون بسرزمین کربلا رسید و حقیقت ماجرا دریافت از انجا برگشتن خواست تا حاکم کوفه مانع آمد و خواهی نخواهی مقاتله کرد و بناچار بمدافعه پرداخت و بحکم من قتل دون ماله ونفسه فهو شهید جان را در راه جان آفرین پروانه وار بباخت و خود را از شقشقت آباد دنیای فانی براحتکده آخرت باقی رسانید وکان امر الله قدرا مقدورا ‌‌؎ گر نثار قدم یار گرامی نکنم * گوهر جان بچه کار دگرم باز آید ‌‌ ساحت عزت وجاه وی رضی الله عنه ازان پاکتر ست که غبار حرص خلافت وطمع سلطنت بر دامن جلالش نشیند حاشا وکلا وی چه حرص بر خلافت کند بعد ازانکه برادر کلانش حسن رضی الله عنه آنرا بعد نیل او گذاشته باشد و حدیث ابنی هذا سید یصلح الله به بین الفئتین از زبان جد خویش صلعم شنیده این حرف از جناب ابن القیم قیم نیست و از قبیل مسامحت ابن العربی مالکی ست که گفته لم یقتل حسین الا بسیف جده آری حسن علیه السلام را اگر او تعالی بعوض ترک خلافت وحق وی معاوضه بوجود مهدی از اولاد وی کند گنجایش دارد اما در وی هیچ الزام بر حسین لازم نمی آید وکیف که از بعض اخبار ولادت حسین نیز در وی ثابت میشود بلکه ولادت عباس هم فلیعلم ودرینجا بحکم الشیء بالشیء یذکر یاد آمد که والد کاتب حروف رحمه الله تعالی که از اولاد حسین بود و نامش از اولاد حسن در کتابت خود را حسنی مینوشت پدر بزرگوارش که جد من باشد امارت الانفه و دولت فائقه در بعض حیدرآباد دکن داشت پدرم بعد وفات او بنا برآنکه متشرع بود همه متروکه او ترک داد و منصب امارت و نوابیت او را بر خود حرام ساخت

فائده حکمت در بودن مهدی از اولاد حسن

الله تعالی قبول نماید و عمر در توکل و صبر و تسلیم و رضا و تقوی و طهارت بر وجه سنت مطهره مذهب اهل سنت و جماعت کثرهم الله
تعالی بسر برد حق تعالی چون مقتدای کسی پیدا کرد که بمنصب طهارت و ولایت و حکومت سیاسی یعنی من حیث حیز و حقیر را بدست رحمت خود
از ذل فقر بعز غنا و از حضیض ضلالت باوج هدایت از زبونی فرمان پذیری بشرف فرمان روائی برداشت و مصالح جم غفیر
جمیع کثیر را از عباد خود بدست او سپرد و با اولاد و اموال و علوم و امتاع و مساکن و مراکب و مطاعم و مناکح و ملابس فاخره امداد فرمود
لا احصی ثناء علیه هو کما اثنی علی نفسه امیدوارم که دنیای من مزرعه آخرت شود و این تو الیف شرعیه من سبب نجات اخروی گردد
و در باقیات صالحات معدود شود و زینت این منحنی سرا حجاب نعیم باقی اخروی نگردد و ما ذلک علی الله بعزیز **وصل سوم**
و اما مولد وی و مظهر و مهاجر و مبایع و عمر او و وقت ظهور پس از علی مرتضی آمده که وی در مدینه منوره پیدا شود از اهل بیت
رسول خدا صلعم و مهاجر او بیت المقدس باشد اخرجه نعیم بن حماد و شیخ علی متقی در رساله خود گفته که تولد او در مدینه مشرفه باشد و ظهور
او در مکه مکرمه و هجرت او بسوی بیت المقدس و همانجا مرگ خود بمیرد انتهی و قرطبی در تذکره خود گفته که مولدش ببلاد مغرب است و وی
از آنجا براه دریا بیاید و برآمدن وی از مسجد اقصی هم گفته اند لیکن در منقول نظر است و سندش صحیح نشده و در ارشاد المسلمین گفته مولد
وی در دهی باشد که آنرا کرعه گویند امام مستغفری در دلائل النبوة باسناد خود مثل آن از ابن عمر آورده و ابوبکر مقری گفته برآید
از قریه که آنرا کرعه خوانند انتهی گویم برآمدن دیگر است و تولد دیگر و تورپشتی در عقائد گفته که دهی در یمن باین نام نشان نمیدهند مگر
آنکه در زمان قدیم بوده باشد و اکنون نامش متغیر شده و در آخر زمان باز بهمان نام مشهور گردد انتهی گویم ابو داود از ام سلمه
در حدیث طویل آورده که فرمود آنحضرت صلعم یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة الحدیث
مراد باین رجل مهدی است و حدیث دال است بر آنکه برآمدن او هم از مدینه باشد چنانکه تولدش آنجا بود و پس مصیر بسوی
مضمون این حدیث واجب است و باقی اقوال ساقط و ظهورش بالاتفاق در مکه مکرمه باشد و از آنجا انوار معدلتش
تمام روی زمین را فرو گیرد و آنکه در حدیث ثوبان نزد احمد آمده اذا رایتم الرایات السود قد جاءت من قبل خراسان
فأتوها فان فیها خلیفة الله المهدی پس علی قاری در شرح وی گفته مجیئها من قبل خراسان و کونه فیها لا ینافی ما تقدم
من ان ظهوره فیما بین الرکنین فانه اما محمول علی اتیانه الی الحرم ثانیا او بالنسبة الی غیرهم او یکون جنده استقبلهم و دخل عسکره
و یؤیده روایة احمد و الترمذی عن ابی هریرة تخرج من خراسان رایات سود فلا یردها شیء حتی تنصب بایلیا انتهی و بیعت او
میان رکن و مقام شریف باشد بالاتفاق افتد و این بیعت باکراه او باشد چنانچه در حدیث ام سلمه آمده مرفوعا فیاتیه ناس من
اهل مکة فیخرجونه و هو کاره فیبایعونه بین الرکن و المقام الحدیث اخرجه ابو داود و مهاجر وی بیت المقدس است کما تقدم
و مدینه منوره بعد هجرت او بسوی بیت المقدس ویران گردد و جای مانده بود و حوش شود چنانکه در حدیث آمده عمران
بیت المقدس خراب یثرب است کذا فی الاشاعه و عمر او نزد ظهور چهل سال بود ذکره علی المتقی و غیره و ابو امامه گفته که
فرمود رسول خدا صلعم مهدی از اولاد من است چهل ساله اخرجه ابو نعیم و عبد الله بن الحارث گفته بیرون آید مهدی و
او در عمر چهل سالگی باشد گویا مردی از بنی اسرائیل است اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن جعفر فرموده برآید مهدی از حجاز و
بنشیند در منبر دمشق و او هیجده ساله باشد اخرجه ایضا نعیم بن حماد و نعیم از علی کرم الله وجهه روایت کرده که مبعوث شود

و باشد عمر او میان سی و چهل سال و بهر حال زیاده بر چهل سال در روایتی یافته نشد و این روایات حجت اند بر شیعه که
محمد بن حسن عسکری را مهدی گمان کرده باختفا او در سرداب سر من رای از صدها سال معتقد اند و علاء الدوله سمنانی در عروة
الوثقی گفته که وی چون از نظر مردم غائب شد در دائرهٔ ابدال در آمد و بتدریج ازین مرتبه ترقی نموده طبقه بعد طبقه بمرتبه
قطبیت کبری رسید تا نوزده سال درین حال متوقف ماند و همدرین مرتبه وفات یافت و در مدینه طیبه مدفون گشت انتهی
گویم مقصود از ایراد این نقل اثبات وفات مهدی مظنون شیعه ست بقول اهل تصوف و اصحاب کشف نه اثبات مرتبه
ابدال و اقطاب که حدیثی صحیح بدان وارد نه گشته و لهذا ابن خلدون در کتاب العبر و دیوان المبتدا و الخبر گفته و ظهر منهم ایضا
القول بالقطب و الابدال و کانه یحاکی مذهب الرافضة فی الامام و النقباء و اشربوا اقوال الشیعة و توغلوا فی الدیانة بمذاهبهم انتهی
و نیز وی گفته امتلأت کتب المتاخرین من المتصوفة بمثل ذلک فی الفاطمی المنتظر و کان بعضهم یملیه علی بعض و یلقنه بعضهم من
بعض و کانه مبنی علی اصول واهیة من الفریقین و ربما یستدل بعضهم بکلام المنجمین فی القرانات و هو من نوع الکلام فی الملاحم انتهی
گویم آنکه از متصوفه متاخرین در شان این فاطمی کلام کثیر کرده ست ابن عربی حاتمی در کتاب عنقاء مغرب و ابن قسی در کتاب خلع
النعلین و عبد الحق بن سبعین و ابن ابی واطیل تلمیذ او در شرح کتاب خلع ست و اکثر کلمات ایشان در شان وی الغاز و امثال ست
و تصریح بدان اقل قلیل و حاصل مذهب ایشان در بارهٔ وی ابن خلدون از کلام ابن ابی واطیل در تاریخ خود ذکر کرده و ابن عربی
در کتاب عنقاء مغرب خاتم الاولیا نام کرده و بلبنهٔ فضه از وی کنایت نموده یعنی تمثیل نبوت بلبنه ذهب و تمثیل ولایت بلبنه
فضه کرده بنا بر تقارب بین الرتبتین و آنحضرت صلعم را خاتم الانبیا و این فاطمی منتظر را خاتم الاولیا قرار داده و گفته که این امام منتظر
از اهل بیت اولاد فاطمه باشد و ظهور او بعد گذشتن خ ف ج از هجرت شود یعنی بعد ششصد و هشتاد و سه از سنین هجرت
و این در آخر قرن سابع بود چون این عصر گذشت و وی ظاهر نشد بعض مقلدین ابن عربی این سنوات را حمل بر مدت مولد وی کردند
و گفتند که تعبیر نمایند وی از مولد وی کرده و خروج او بعد هفتصد و ده سال شود و از ناحیهٔ مغرب آید و عمر او نزد خروج
چنانکه ابن عربی زعم کرده بیست و شش سال باشد و خروج دجال در سنه هفتصد و چهل و سه صورت گیرد و ابتدای
یوم محمدی نزد ایشان از روز وفات رسول خدا صلعم تا تمام سنه یکهزار و یعقوب بن اسحق کندی گفته الحروف
العربیة غیر المعجمة یعنی المفتتح بها سور القران جملة عددها سبعمائة و ثلاثة و اربعون و سبعة دجالیة ثم ینزل عیسی فی
وقت صلوة العصر انتهی ابن خلدون گفته الی کلام من امثال هذا یعینون فیه الوقت و الرجل و المکان بادلة واهیة
و تحکمات مختلفة فینقضی الزمان و لا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای آخر منتحل کما تراه من مفهومات لغویة و
اشیاء تخییلیة و احکام نجومیة فی هذا انقضت اعمار الاول منهم و الآخر بعده و گفته و اما متصوفه معاصرین ما لیس اکثر ایشان
اشارت ایشان سوی ظهور مردی مجدد احکام ملت و مراسم حق میکنند و حین ظهور او قریب زمانه ما نشان میدهند و بعض
گویند او از اولاد فاطمه باشد و بعض اطلاق کنند و این قول از جماعتی مسموع شد و اکبر ایشان ابو یعقوب بادیسی کبیر الاولیا
بمغرب ست انتهی **فصل چهارم** و احادیثی که ابو سعید خدری از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود المهدی
منی اجلی الجبهة اقنی الانف یملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و جورا یملک سبع سنین اخرجه ابو داود و الحاکم فی المستدرک

وقال حدیث حسن صحیح و خرجه ایضا عبد الرزاق و الترمذی من حدیثه بسند صحیح و اخرجه ابن ماجه من حدیث ابی هریرة
و ثوبان و عبد الله بن الحارث باسانید صحیحة و اخرجه الرویانی من حدیث حذیفة بلفظ المهدی رجل من ولدی وجهه
کالکوکب الدری قاله جمال الدین محمد بن ابی بکر الاشخر گویم ابوداؤد برین حدیث سکوت کرده ست و لفظ حاکم اینست المهدی
من اهل البیت اشم الانف اقنی اجلی یملا الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یعیش هکذا و بسط یساره و اصبعین
من یمینه السبابة و الابهام و عقد ثلاثة حاکم گفته هذا حدیث صحیح علی شرط مسلم و لم یخرجاه گویم در سندش عمران قطان ست
در احتجاج بوی اختلاف کرده اند و بخاری از وی استشهادا تخریج کرده اند نه اصلا و یحیی قطان از وی حدیث نمیکرد و یحیی
بن معین گفته لیس بالقوی و لیس بشیء و احمد بن حنبل گفته ارجو ان یکون صالح الحدیث و یزید بن زریع گفته کان حروریا و کان
یری السیف علی اهل القبلة و نسائی گفته ضعیف ست و ابو عبید آجری گفته ابوداود را از حالش پرسیدم گفت هو من
اصحاب الحسن ما سمعت الا خیرا و یکبار دیگر ذکر وی کرد و گفت ضعیف افتی فی ایام ابراهیم بن عبد الله بن حسن بفتوی شدیدة
فیها سفک الدماء و محمد بن جعفر گفته مهدی باریک حاجب دراز کمان ابرو ست و میان ابروهای وی اقتران نیست و کلان چشم
اخرجه الحاکم و نعیم بن حماد و در روایت علی کرم الله وجهه ست که انبوه ریش و سرمگین چشم و سیاه مژگان درخشنده دندان ست
و بر رخ خالی داشته باشد و بر شانه اش علامت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود و عبد الغافر فارسی در مجمع الغرائب و ابن الجوزی در
غریب الحدیث و ابن اثیر در نهایه آورده مرفوعا که میان هر دو ران وی بعد باشد و عبد الرحمن بن عوف گفته کشاده دندان باشد رواه
ابو نعیم عنه و ابن عباس گفته میانه قد مشروب بحمرة باشد و ابو امامه از آن حضرت صلعم روایت کرده که باشد میان شما و میان
روم چهار صلح چهارم بر دست مردی از آل هارون باشد بماند هفت سال گفته شد ای رسول خدا امام مردم دران روز
کیست فرمود از اولاد من ابن اربعین سنة روی او گویا کوکبی ست درخشان در رخساره راست وی خالی سیاه رنگ باشد
و بر وی دو عبای قطوانی بود گویا مردی از بنی اسرائیل ست مالک شود ده سال بر آرد کنوز را و فتح کند مدائن شرک را رواه
ابو نعیم و اخرجه الطبرانی فی الکبیر و رویانی در مسند و ابو نعیم از حذیفه روایت کرده اند مرفوعا که مهدی مردی از اولاد من ست
رنگ و رنگ عربی ست و جسم او جسم اسرائیلی و لفظ شیخ علی متقی در حلیه وی اینست که در کتف او علامتی باشد چنانچه در کتف
حضرت صلعم بود و روی او همچو ستاره درخشنده باشد پیشانی کشاده بینی دراز و باریک میان بینی بلند نماید کمان ابرو باشد
با درازی ابرو چشمهای او فراخ باشد در میان دندان او فرقی باشد یعنی سخت متصل نباشند و رنگ او رنگ عربیان باشد
یعنی گندم گون و جسم او جسم بنی اسرائیل یعنی در عرض و طول بر رخساره راست او خال سیاه باشد و همچنین بر کف دست راست
نیز باشد و لکنت در زبان او باشد که در وقت بستگی سخن دست راست بر زانوی چپ زند آنگاه سخن تواند گفت و در میان هر دو
زانوی وی کشادگی و بعد باشد و انبوه ریش بود و چشمهای او سرمه رنگ خلقی باشند انتهی و نحوه فی الاشاعة و
ابو الطفیل گفته که آنحضرت وصف کرد مهدی را و خبر داد که در زبان او گرانی ست بزند زانوی چپ خود را بدست راست
خود وقتی که درنگ کند بروی سخن اخرجه نعیم بن حماد و این حرکتی ست که از مرد الکن ثقیل اللسان وقت تکلم بی اختیار
صادر میشود گویم ابوداود بسند خود از علی رضی الله عنه روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم سیخرج من صلبه رجل یسمی

باسمہ نہیکم لیشبہ فی الخلق ولا یشبہ فی الخُلق یملا الارض عدلا خلق اول بضم خا ست یعنی عادت و خلق ثانی بفتح خا است یعنی
پیدایش یعنی در عادات و خصال مانا با آنحضرت صلعم باشد و در صورت و حلیہ مانا بوی صلعم نبود در رسالہ حشریہ گفتہ حضرت
امام سید انا از بنی فاطمۃ قد ایشان مائل بدرازی باشد و سطبری و رنگ ایشان بوی و شن و چہرہ ایشان بچہرہ جہانیعت
صلعم مشابہ نباشد اما اخلاق ایشان باخلاق آنحضرت صلعم مشابہت تمام دارد و در زبان شریف وی قدری لکنت باشد
کہ در وقت سخن گفتن تنگدل شدہ گاہی دست بران زنند و گاہ بر زمین انتہی **وصل پنجم** و اما سیرت وی پس ابوداود از ام سلمہ
روایت کردہ یقسم المال و یعمل فی الناس بسنۃ نبیہم صلعم و یلقی الاسلام بجرانہ علی الارض الحدیث و رجال این حدیث رجال
صحیح اند و ابوسعید خدری گفتہ کہ فرمود رسول خدا صلعم یجی الیہ الرجل فیقول یا مہدی اعطنی قال فیحثی لہ فی ثوبہ ما استطاع
ان یحملہ اخرجہ ابن ماجۃ و الحاکم و اللفظ للترمذی و قال ہذا حدیث حسن قد روی من غیر وجہ عن ابی سعید عن النبی صلعم و
لفظ ابن ماجۃ و حاکم تنعم امتی فیہ نعمۃ لم یسمعوا بمثلہا قط تؤتی الارض اکلہا و لا تدخر منہ شیئا و المال یومئذ کدوس فیقوم
الرجل فیقول یا مہدی اعطنی فیقول خذ و در اسانید این حدیث زید عمی ست دارقطنی و احمد بن حنبل و یحیی بن معین
گفتہ اند کہ انہ صالح و زیادہ کرد احمد انہ فوق یزید الرقاشی و فضل بن عیسی لیکن ابو حاتم گفتہ ضعیف یکتب حدیثہ و لا یحتج
بہ و در روایت دیگر یحیی بن معین گفتہ لاشیٔ و قال مرۃ یکتب حدیثہ و ہو ضعیف و جرجانی گفتہ متماسک و ابو زرعہ گفتہ
لیس بقوی و اہی الحدیث ضعیف و ابو حاتم گفتہ لیس بذاک و قد حدث عنہ شعبۃ و نسائی گفتہ ضعیف و ابن عدی گفتہ
عامۃ ما یرویہ و من یروی عنہم ضعفاء علی ان شعبۃ قد روی عنہ و لعل شعبۃ لم یرو عن اضعف منہ و گفتہ اند کہ این حدیث
ترمذی تفسیر روایت مسلم ست کہ از جابر آوردہ کہ گفت قال رسول اللہ صلعم یکون فی آخر امتی خلیفۃ یحثی المال حثیا و لا یعدہ
عدا و اخرجہ الدارقطنی ایضا و رجالہ رجال الصحیح و نیز تفسیر حدیث ابی سعید ست قال من خلفائکم خلیفۃ یحثوا المال حثیا
و من طریق اخری عنہما قال یکون فی آخر الزمان خلیفۃ یقسم المال و لا یعدہ انتہی رواہ احمد فی المسند و لیکن در این احادیث
مسلم ذکر مہدی نیست نہ دلیلی دلالت میکند بر آنکہ مراد باین خلیفہ مہدی ست و رواہ الحاکم ایضا من طریق عوف
الاعرابی عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری قال قال رسول اللہ صلعم لا تقوم الساعۃ حتی تملاء الارض جورا و
ظلما و عدوانا ثم یخرج من اہل بیتی رجلا یملؤہا قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و عدوانا و قال فیہ الحاکم ہذا صحیح علی شرط الشیخین
و لم یخرجاہ و رواہ الحاکم ایضا من طریق سلیمان بن عبید عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری عن رسول اللہ
صلعم قال یخرج فی آخر امتی المہدی یسقیہ اللہ الغیث و تخرج الارض نباتہا و یعطی المال صحاحا و تکثر الماشیۃ
و تعظم الامۃ یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا حاکم گفتہ حدیث صحیح الاسناد و لم یخرجاہ با آنکہ از سلیمان بن عبید احدی از
اصحاب کتب ستہ تخریج نکردہ لیکن ابن حبان او را در ثقات ذکر کردہ ست و مروی نیست کہ کسی در وی تکلم کردہ باشد
رواہ الطبرانی فی معجمہ الاوسط من روایۃ ابی الواصل عبد الحمید بن واصل عن ابی الصدیق الناجی عن الحسن بن یزید
السعدی احد بنی بہدلۃ عن ابی سعید الخدری قال سمعت رسول اللہ صلعم یقول یخرج رجل من امتی یقول بسنتی
ینزل اللہ عز و جل لہ القطر من السماء و تخرج الارض برکتہا و تملاء الارض منہ قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یعمل علی

بعده الائمة الخ مسند شیخ بن نزال بیت المقدس طبرانی گفته و رواه جماعة عن ابی الصدیق ولم یدخل احد منهم بینه وبین ابی سعید الا
ابا الواصل فانه رواه عن الحسن بن یزید عن ابی سعید انتهی و این حسن بن یزید را ابو حاتم ذکر کرده ولیکن نشناخته مگر در سند همین
حدیث و ذهبی در میزان گفته انه مجهول لکن ذکره ابن حبان فی الثقات واما ابو واصل که از ابی الصدیق راوی ست احدی
از اصحاب ستة از وی اخراج نکرده مگر ابن حبان در طبقه ثانیه او را در ثقات ذکر نموده و گفته یروی عن انس روی عنه
شعبة و عتاب بن بشر و در توضیح گفته اخرجه الطبرانی و فی سنده من لم یعرف لکنه اخرجه الترمذی وابن ماجه باختصار
گوییم درین حدیث هم ذکر مهدی نیست بلکه ذکر مردی از امت ست که سیرت وی چنین باشد لیکن ایراد وی در باب مهدی
استیناسی بمقصود دارد و در روایت علی ست در حدیث طویل بذکر مهدی و یرد الله الی المسلمین الفتهم ونعمتهم وقاصیهم
ودانیهم رواه الطبرانی و هم از وی کرم الله وجهه مرویست بطریق ابو الطفیل از محمد بن الحنفیة که گفت کنا عند علی
فسأله رجل عن المهدی فقال علی هیهات ثم عقد بیده سبعا فقال ذلک یخرج فی آخر الزمان اذا قال الرجل الله الله
قتل و یجمع الله له قوما قزع کقزع السحاب یولف الله بین قلوبهم فلا یستوحشون الی احد ولا یفرحون باحد دخل فیهم
عدتهم علی عدة اهل بدر لم یسبقهم الاولون ولا یدرکهم الآخرون وعلی عدد اصحاب طالوت الذین جاوزوا معه النهر قال ابو الطفیل
قال ابن الحنفیة اترید قلت نعم قال فانه یخرج من بین هذین الاخشبین قلت لاجرم والله لا ادعها حتی اموت فمات
بها یعنی بمکة اخرجه الحاکم فی المستدرک وقال هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین گوییم این حدیث فقط بر شرط مسلم ست
زیرا که در وی عمار ذهبی و یونس بن ابی اسحق اند و بخاری ازین هر دو تخریج نکرده و نیز در وی عمرو بن محمد عبقری
ست و از وی هم بخاری احتجاجا اخراج ننموده بلکه استشهادا با آنکه عمار ذهبی متشیع بود اگرچه احمد و ابن معین و ابو حاتم
و نسائی و غیرهم توثیق وی کرده اند مگر علی بن مدینی از سفیان روایت کرده که بشر بن مروان هر دو پای او
بریده بود گفتم در کدام چیز گفت در تشیع وعن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم یکون فی آخر الزمان عند
تظاهر من الفتن و انقطاع من الزمن امیر اول ما یکون عطاؤه للناس ان یاتیه الرجل فیحثی له فی حجره یهمه من یقبل منه
صدقة ذلک الیوم لما یصیب الناس من الفرج اخرجه العقیلی وابن عساکر وعن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال
یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع والا فتسع تنعم فیها امتی نعمة لم ینعموا بمثلها ترسل السماء علیهم مدرارا ولا تدخر الارض
شیئا من النبات والمال کدوس یقوم الرجل یقول یا مهدی اعطنی فیقول خذ اخرجه البزار فی مسنده والطبرانی فی معجمه
الاوسط واللفظ له بعده طبرانی و بزار گفته اند که متفرد ست بدان محمد بن مروان عجلی و زیاده کرده بزار ولا نعلم انه تابعه
علیه احد و اگرچه ابو داود و ابن حبان نیز در ثقات او را ذکر کرده و یحیی بن معین گفته صالح ست و یکبار دیگر گفته لیس
باس به ما مختلف فیه ست ابو زرعه گفته لیس عندی بذلک و عبد الله بن احمد بن حنبل گفته رایت محمد بن مروان العجلی حدث
باحادیث و انا شاهد لم نکتبها ترکتها علی عمد و کتب بعض اصحابنا عنه گویا تضعیف وی کرده و از قرة بن ایاس آمده که
فرمود رسول خدا صلعم لتملان الارض جورا وظلما فاذا ملئت جورا وظلما بعث الله رجلا من امتی اسمه اسمی واسم ابیه اسم
ابی یملاها عدلا وقسطا کما ملئت جورا وظلما فلا تمنع السماء من قطرها شیئا ولا الارض شیئا من نباتها یلبث فیکم سبعا

او ثمانیا او تسعا یعنی سنین اخرجه ابو بکر البزار فی مسنده والطبرانی فی معجمه الکبیر والاوسط و در سندش داود بن المحبر بن قحذم
عن ابیه ست و این هر دو سخت ضعیف اند و از ابن عباس مرفوعا آمده که پادشاه تمام روی زمین چهار کس اند دو مومن ذوالقرنین
و سلیمان و دو کافر نمرود و بخت نصر و نزدیک ست که مالک شود تمام او را پنجمین از اهل بیت من اخرجه ابن الجوزی فی تاریخه گویند
بیدار نکند مهدی نائم را و نریزد خون را و مقاتله کند بر سنت و ترک ندهد هیچ سنت را مگر آنکه قائم سازد آنرا و نه هیچ بدعت را مگر
آنکه بردارد آنرا و قائم شود دین اسلام در آخر زمان بزمانه او چنانکه بود در اول زمان بعهد سعادت عهد آنحضرت صلعم و مالک تمام دنیا
گردد و صلیب را بشکند و خوک را بکشد ابن حجر این علامات را در ذکر مهدی در قول مختصر آورده و این وصف آخر در علامات عیسی
علیه السلام نیز وارد گشته و نیست منافات میان هر دو زیرا که محتمل که این کار از هر دو بزرگوار بوجود آید یا نسبت بهر دو باعتبار
وحدت زمان باشد چه مهدی و عیسی هر دو ناصرین اسلام و تابع سنت خیر الانام و محی سنن رسول کریم باشند پس فعل و عمل هر یکی
گویا صنع دیگری ست بلا تفاوت و چون مهدی علیه السلام مقاتله بر احیاء سنت و اماتت بدعت فرماید علماء وقت که خوگر تقلید
فقهاء و اقتداء مشائخ و آباء خود باشند گویند این مرد خانه برانداز دین و ملت ماست و بمخالفت برخیزند و بحسب عادت خود حکم بتکفیر
و تضلیل وی کنند اما از سطوت سیف و جلال شوکتش کار ایشان پیش نرود و دودمان تقلید بی چراغ گردد و دولت کده سنت
بوجود باجود وی منور شود و سنیان متبع غالب و عتیبان مقلد مغلوب گردند و یوئده ما اخرج نعیم بن حماد عن ابی جعفر قال یظهر المهدی
بمکة عند العشاء معه رایة رسول الله صلعم و قمیصه و سیفه و علامات و نور و بیان فاذا صلی العشاء نادی باعلی صوته یقول اذکرکم
الله ایها الناس و مقامکم بین یدی ربکم فقد بعث الانبیاء و انزل الکتب و امرکم ان لا تشرکوا به شیئا و ان تحافظوا علی طاعته و
طاعة رسوله و ان تحیوا ما احیی القران و تمیتوا ما امات و تکونوا اعوانا علی الهدی و وزرا علی التقوی فان الدنیا قد دنا فناءها و
زوالها و اذنت بالانصرام فانی ادعوکم الی الله و الی رسوله و العمل بکتابه و اماتة الباطل و احیاء السنة الخ و در این
روایت دلیل ست بر آنچه ذکر کردیم باوضح بیان و حسن سیرت و سریرت وی علیه السلام و اخرج ایضا عن علی عن النبی صلعم قال
المهدی رجل من عترتی یقاتل علی سنتی کما قاتلت انا علی الوحی و این مقاتله بر سنت همانوقت راست می نشیند که تفریعات فقهیه
علماء زمان را سنت شمرده نشود و رنه این مقاتله هیچ معنی ندارد و بالجمله زمان برکت نشان وی نظر بقوت اسلام و رفع ظلمت
کفر و آثام و عموم قسط و عدل و وضع جور و ستم عروس دهر باشد ع جهان چنان شود از عدل او که ناخن باز + علاج ناخنه دیده
حجام کند + در اشاعه گفته پر کند مهدی دلهای امت محمدیه را بتونگری و امر کند منادی را که ندا کند هر که او را حاجت باشد
در مال گو بیاید پس بیاید او را مردی و گوید منم سائل فرماید بیا خازن را و بگو او را که مهدی امر کرده ست ترا که مرا مالی
بدهی خازن گوید بگیر بهر دو دست خود تا آنکه چون مال را بکنار کشد نادم شود و گوید منم حریص ترین امت رسول خدا صلعم و عاجز
کرد مرا چیزیکه گنجایش کرد او شان را او خواهد که آن مال را واپس دهد اما از وی استرداد نکنند و مهدی بفرماید که چیز بخشیده وا پس
نمی گیریم انتهی گوییم این حدیث را احمد در مسند و ابو یعلی از ابو سعید مرفوعا آورده اند و رجالهما ثقات و قد اخرجه الترمذی مختصرا
و اول حدیث این ست ابشرکم بالمهدی رجل من قریش من عترتی یبعث علی اختلاف من الناس و زلازل فیملأ الارض قسطا
و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الارض یقسم المال صحاحا فقال له رجل ما صحاحا قال بالسویة بین الناس

و در آخر حدیث گفته فیکون کذلک سبع سنین او تسع سنین ثم لا خیر فی العیش بعده و روی نحوه ابن ابی شیبه عن مطر
گفت ما اهل بیت احسانیم * آنچه دادیم باز نستانیم * ابو سعید خدری گفته ذکر فرمود آنحضرت صلعم محنتی و شدتی
و آزمایشی که میرسد امت را تا آنکه نیابد مرد جائی پناه که پناه برد آنجا از ظلم مردم پس برانگیزد و بفرستد خدا تعالی مردی از فرزندان
و کسان من که پر کند زمین را بداد چنانکه پر کرده شده بود بجور و ستم راضی شوند ازوی ساکن آسمان و ساکن زمین نمی گذارد آسمان
از قطرات باران خود چیزی مگر که می ریزد آنرا بر زمین و نمی گذارد زمین از رستنی های خود چیزی را مگر که بیرون می آرد آنرا تا آنکه آرزو
کنند احیا زندگی اموات را اخرجه الحاکم فی المستدرک و صححه * ز عدل او شده باز سفید جفت پلنگ * ز راس او شده شیر
سپه رفیق شغال * نه این دراز کند در زمین به پنجه * نه آن فراز برد در هوا بد و چنگال * در اشاعه زیاده کرده که خوشنود
شود ازوی طیر در جو و وحش در قفر و ماهی در بحر انتهی و گفت ابو هریره منعم شود آنحضرت صلعم می باشد در امت من مهدی
منعم شوند امت بعهد او نعمتی که تنعم نکرده است بمانند آن نه نیکان ایشان و نه بدان ایشان فرستاده شود آسمان بر ایشان بباران
بسیار و ذخیره نکنند از قطرات خود چیزی و آورده شود زمین تمام رستنی و ذخیره نکنند از تخم خود هیچ شی اخرجه الدارقطنی
فی الافراد و الطبرانی فی الاوسط و رجاله ثقات * آسود جهان بدولت او * افروخت نظر بطلعت او * ابو سعید
خدری گفته پناه میگیرد امت بمهدی چنانکه پناه میگیرد مگس شهد بسوی یعسوب خود تا آنکه مردم بر مانند امر اول شوند
یعنی کار و بار دنیا بروش زمانه آنحضرت صلی الله علیه و سلم گردد و مدد کند او را خدا تعالی بسه هزار فرشته که روی
و پشت مخالفین او را بزنند اخرجه نعیم بن حماد عن علی و باشد جبریل بر مقدمه و میکائیل بر ساقه لشکر او و شاد شوند
بوجود او اهل ارض و سما و طیور و وحوش و حیتان در بحر اخرجه ابو عمرو عثمان بن سعد المقبری فی سننه عن حذیفه
بن الیمان مرفوعا و درین باب است از قتاده نزد حمید بن حماد و در اشاعه گفته جاری شود بر دست او ملاحم و برآرد
کنوز و فتح کند مدائن مابین خافقین و آورده شوند روبروی او ملوک هند غل در گردن کرده و این خزائن حلی بیت المقدس
کرده شود و گرگ و گوسفند در زمانه او یکجا بچرند و کودکان بمار و کژدم بازی کنند و با ایشان هیچ گزند نرسد و در کاشت
یک مد غله هفت صد مد پیدا شود و دور شود ربا و زنا و شرب خمر و دراز شود عمرها و ادا کرده شود امانت و هلاک شوند
اشرار و مبغوض شوند اعداء آل رسول صلعم و فرو نشیند بوی فتن عمیاء و مامون گردد زمین تا آنکه حج کند زنی با پنجاه
زنان دیگر بی مرد و نترسد از هیچ چیز جز خدا تعالی در آثار انبیا آمده که نیست ظلم در حکم او و نه عیب انتهی ما فی الاشاعه گویم
روایت حج زن را نعیم از کعب و حمید بن حماد از قتاده آورده و زیاده کرده که میدهد زمین رستنی و زکوة خود و
آسمان برکات خود و علی مرتضی گفته برآید مردی از اولاد من وقتی که بمیرد دلهای مومنان همچو مردن ابدان با ثبات
ضرر و شدت جوع و قتل و تواتر فتن و ملاحم عظمی و اماتت سنن و احیاء بدع و ترک امر بمعروف و نهی عن المنکر پس زنده کند
خدای تعالی بمحمد بن عبد الله یعنی مهدی سنن مرده را و شاد شوند بعدل و برکت او دلهای مومنان و الفت گیرد بوی
جماعات عجم و قبائل عرب اخرجه ابن المنادی و نیز روی از کتاب انیال نقل کرده که درست کند خدا بمهدی هر آنچه
تباه شده باشد پیش از وی و رها کند اهل ایمان را و زنده کند سنت را و فرو نشاند آتش بدعت را و باشند مردم

درزمانهٔ او عزیز و غالب بر مخالفین ابو صباح گفته صغیر در زمانهٔ وی گویدای کاش پیر شوم یعنی این زمانه را بیشتر دریابم و دیر تر دران بمانم و کبیر گوید ای کاش درینوقت صغیر میبودم یعنی تا دیر تر می استادم و طول عمر در سایهٔ وی بسر میکردم

قف طاوس که شاگرد ابن عباس ست گفته دوست دارم که نمیرم تا آنکه دریابم زمانهٔ مهدی را که زیاده کرده میشود در احسان و رحق محسن پذیرفته میشود توبهٔ عاصی و نعمت داده میشود بنا فرمان اخرجه نعیم بن حماد کاتب حروف گوید عفا الله عنه که من اولی ترم باین تمنا از طاوس رحمه الله تعالی زیرا که زمان وی از زمان ظهور فاطمی موعود بعید تمام داشت و زمانهٔ من ان شاء الله تعالی همعنان زمانهٔ اوست اگرچه بتعیین وقت صحیح نشده امالابد اقرب ست از زمان وی وکل ما هو آت قریب و نیز در حدیث شریف آمده من ادرک منکم عیسی بن مریم علیه السّلام فلیقرءه منی السّلام رواه الحاکم این دو را افتاده تر دیکی طلب را حرص تمام ست که اگر عهد سعادت مهد حضرت روح الله سلام الله علیه وعلی نبینا علیه التحیة والصلوة دریابد اول کسیکه تحفهٔ سلام الاسلام را از جانب خیر الانام محمد صلعم رساند من باشم تا کنیهٔ ازکتائب محمدیّه گردم و کلاه گوشهٔ سعادت درین باب خدمت برکت و رحمت باسمان هفتم بشکنم ؎ حباب ار بیندازم از نشاط کلاه ٭ اگر ز عکس تو روئی بجام ما افتد ٭ و زنهار تعجب ازین تمنا نکنی که اکابر و مشائخ اسلام نیز پیش از من چنین آرزوها کرده اند و نفسهٔ سرد از دل پر درد بشوق لقای فرحت انتمای وی علیه السّلام بر آورده بلکه بعضی از ایشان این تمنا را بر زبان خامه بطور وصیت سپرده اند و اول ایشان در علم من شیخ ابن عربی حاتمی ست پستر شیخ محمد یحیی معروف بشاه خوب الله اله آبادی پستر شاه ولی الله محدث دهلوی آری استحصال مناسبت باین بزرگواران اگرچه باشتراک در تمنائی و احد باشد نعمت بزرگ و سعادت سترگ و دولت شگرف ست ؎ و تشبهوا ان لم تکونوا مثلهم ٭ ان التشبه بالکرام فلاح و من نیز باولاد سعید و اخلاف حمید خود بارک الله تعالی فیهم ولهم وعلیهم بما یحب و یرضاه وصیت و نصیحت میکنم که اگر بتقدیر الهی از او راک این سعادت عظمی و موهبت کبری محروم مانم و عمر مستعارم و فا نکند ایشان هرگز از خود بتقصیری در ابلاغ این سلام برکت انجام میمنت التیام راضی نشوند و خویشتن را از دریافت این نعمت بی بدل و نصرت مهدی و عیسی علیهما السلام بجان و مال معذور و مقصور و مجبور ندارند و تا توانند در رسانیدن سلام نبوی و التزام خدمت جان نثاری جناب امام عالیمقام و حضرت روح الله علیه السّلام دریغ ننمایند و بالله التوفیق و هرچند احادیث وارده در وجود مهدی آخر زمان و ظهور وی دران آوان بنابر کثرت طرق بحد شهرت و استفاضه رسیده و انکار حجیت را از منکرین وجود او از هم پاشیده لیکن شک نیست در آن که اسانید اکثر طرق وی معلول ست بغفلت رجال اسانید و سوء حفظ یا ضعف یا سوء رای و غیر ذلک اما آنچه از وی در سنن ترمذی و ابو داؤد و ابن ماجه و بزار و حاکم و طبرانی و ابو یعلی موصلی و دارقطنی و غیرهم مروی گشته اصح ست از غیر آن خصوصاً اقل قلیلش که در صحیحین ست زیرا که اجماع بر تلقی وی بقبول و عمل بر آنچه در وی ست در امت متصل گشته و درین اجماع اعظم حمایت و احسن دفع ست و غیر صحیحین بمثابهٔ صحیحین نیند و مجموع این روایات ضعیفه و مطعونه افادهٔ صحت شهادت وجود وی در آخر زمان میکنند اگرچه خالص از آنها از نقد اقل قلیل باشد والله اعلم

فصل ششم

و اما علاماتی که شناخته شود بآنها مهدی موعود علیه السّلام پس از آن جمله آنست که که باوی پیراهن و شمشیر و رایت رسول خدا صلعم باشد و منتشر نشده این رایت از روز وفات وی صلعم و نشود تا آنکه ظهور کند

آید مهدی ومکتوب باشد بروی این لفظ البیعة لله در اشاعه گفته این رایت از گلیم سیاه خط باشد گویم این روایت
را نعیم بن حماد از جعفر اخراج کرده و از انجمله آنکه بر سرش ابر سایه کند و منادی از وی نداد هد که این مهدی ست خلیفه
خدا اتباع او کنید و بیرون آید از وی دستی که اشاره کند بسوی مهدی به بیعت اخرجه ابونعیم عن ابن عمر و در روایتی آمده
که فرشته باشد بر سری وندا کند که هذا خلیفة الله المهدی فاسمعوا واطیعوا اخرجه ابونعیم والخطیب فی تلخیص المتشابه
عن ابن عمر و علی مرتضی گفته اشاره کند مهدی طرف پرنده پس بیفتد بدست او و بنشاند شاخی از درخت در جای
از زمین پس سبز شود در دم و برگ آرد ذکره السیوطی و از انجمله آنکه لشکری از شام بر سر وقت وی رسد و در بیدا میان
مکه و مدینه بزمین فرو رود اخرجه ابوداود عن ام سلمة فی حدیث طویل و از انجمله آنکه ندا کند منادی از آسمان یا ایها الناس بدرستی که خدای
تعالی از شما جبارین و منافقین و اشیاع ایشان را دور کرد بر شما بهترین امت محمد را صلعم پس لاحق شوید بوی در مکه
که وی مهدیست و نامش محمد بن عبدالله و طلحه بن عبدالله از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود ستکون فتنة لا یسکن
منها جانب الا تشاجر جانب حتی ینادی مناد من السماء ان امیرکم فلان اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط گویند مراد باین
درین حدیث مهدی ست که ندا کنند بنام وی لیکن در سندش مثنی بن صباح ست و هو ضعیف جدا و در توضیح گفته
هو متروک و وثقه ابن معین فی روایة وضعفه ایضا و در حدیث تصریح باسم مهدی نیست اما ذکر این حدیث در ابواب
و ترجمه مهدی کرده اند استیناسا والله اعلم و از انجمله بر آوردن زمین ست افلاذ کبد خود مثل اسطوانه طلا و از انجمله
بر آوردن او ست کنز کعبه که مرسه را از زیر وی و قسمت نمودن آن در راه خدا شیخ علی متقی گفته وی عالم را بعدل خود پر کند
و خزینهائی که در زیر کعبه ست در زمان او بیرون آید انتهی و در رساله حشریه گفته ایشان خزانه را که در پیش در کعبه
مدفون ست و آنرا تاج الکعبه گویند بر آورده در مسلمانان قسمت کنند انتهی گویم مرویست از علی که در آمد عمر بن خطاب
بکعبه و گفت والله نمیدانم که بگذارم خزائن بیت الله و ما فیها را از اسلحه و اموال یا قسمت کنم آنرا در راه خدا پس گفت
علی برو ای امیر المؤمنین که تو صاحب این خزائن نیستی صاحب وی جوانی از قریش ست که در آخر زمان آنرا براه خدا قسمت
کند اخرجه نعیم بن حماد اگرچه درین اثر نام مهدی نیست لیکن گفته اند که مراد بجوان وی ست والله اعلم و از انجمله آنکه تابوت
سکینه را از غار انطاکیه یا از بحیره طبریه بر آورده در بیت المقدس نهد و یهود بدیدن آن مسلمان شوند الا القلیل منهم و
از انجمله انفلاق بحر ست برای او چنانکه برای بنی اسرائیل شده بود و از انجمله آمدن رایات سود ست بسوی وی
از طرف خراسان برای بیعت و درین باب حدیثها ست اما همه ضعیف و از انجمله آنکه فراهم شود وی با عیسی بن مریم و نماز
گذارد و عیسی السلام پی اقتدا کند وی در احوال مهدی منتظر گفته ان هذا الولی هو الذی یصلی بالناس صلوة الظهر
و یجدد الاسلام و یظهر العدل و یفتح جزیرة الاندلس و یصل الی رومیة فیفتحها و یسیر الی المشرق فیفتحه و یفتح
القسطنطینیة و یصیر له ملک الارض فیتقوی المسلمون و یعلو الاسلام و یظهر دین الحنیفیة انتهی و از انجمله آنکه بر کتف وی
علامت نبی صلعم و در زبان او ثقل باشد کما تقدم هکذا قالوا والله اعلم بالصواب و در اشاعه گفته از حسین بن علی آمده
که صاحب این امر یعنی مهدی را دو غیبت باشد یکی طویل تا آنکه بعضی گویند که وی بمرد و بعضی گویند که رفت [illegible]

برجای غیبت او مطلع نشوند و لی وی نه غیر او مگر سه لائی که متولی امر او شود و این هر دو غیبت هنوز واقع نشده و شاید
این غیبت اختفا او بجبال طائف باشد و مردم نزد او رسیده فراهم شوند و او با ایشان برآید و اهل مکه هزیمت خورند
بعده در جبال مکه غائب شود و هیچکس بر وی آگاه نشود و مؤید اینست آنچه از ابو جعفر محمد بن علی باقر مروی شده که صاحب
این امر را غیبتی باشد در بعض این شعاب بدست خود اشارت کرد بسوی ناحیهٔ ذی طوی و ملائم اوست قول ابی عبدالله
حسین که غائب شود وی تا آنکه بعضی گویند که بمرد زیراکه گمان موت در همان اختفاست که بعد ظهور شود و آنکه امامیه گویند
محمد بن حسن عسکری مهدی مختفی غائب است و بر بعض شیعه خود ظاهر گشته باز غائب شد و خواص شیعه او را می بینند پس جمع اینش آنست
که ظهور برای بعض خواص در حقیقت ظهور نیست و عدم اطلاع احدی بر جای غیبت او و لی باشد یا غیر او چنانکه در روایت حسین است
منافی معرفت خواص شیعه مر او راست و همچنین بعد و لی و مختفی در ناحیهٔ ذی طوی راه غیبت او در سرداب سرمن رای ست الله علم
انتهی گوییم چون این هر دو غیبت در حدیثی صحیح نیامده و مستندش خبر قول حسین بن علی که سندش معلوم نیست نبود حجت تام بر
شیعه نیست مانع را عدم وجود او صاف مهدی منتظر در محمد بن حسن عسکری و استحاله طول عمر باین مقدار بدون ورود نص صریح
صحیح از شارع و ثبوت وفات وی در صغر سن باتفاق مورخین کافی است بعده در اشاعه گفته و درین سال خروج وی مردم حج کنند
بلا امیر و چون همگنان طواف کرده نزول بمنی کنند بعض قبائل بر بعض شورش نمایند و باهم اقتتال کنند و حجاج بغارت روند
و خونها بر جمرهٔ عقبه بریزد و روان شود و هفت کس اهل علم از آفاق شتی بر غیر میعاد برسند با هر یکی ازین هفت علما سیصد و
چند کس بیعت کرده باشند و همه ایشان در مکه معظمه مجتمع شوند و یکی دیگر را بگوید سبب آمدن شما درینجا چیست وی گوید
در طلب این مرد که بر دستهای او فتن بنشیند و قسطنطنیه فتح شود آمده ایم و ما او را بنام او و نام پدر و مادرش میشناسیم پس
هر هفت کسان اتفاق کرده جستجوی او در مکه معظمه نمایند و او را بگویند که تو فلان بن فلان هستی وی گوید بلکه من مردی از
انصارم چون حال او را پیش اهل خبرت و معرفت باز گویند عارفان او بگویند که صاحب مطلوب شما همین است وی بمدینه
رسیده باشد ناچار در طلب او بمدینه آیند وی از انجا بمکه بگریزد تا آنکه سه مرتبه همچنین شود و صاحب مدینه طلب کردن مردم
مر مهدی را او دریافته تجهیز جیش کند در طلب هاشمیین بمکه و این هر هفت بمکه رسیده در نوبت سوم او را دریابند نزد رکن
و گویند اثم ما بر تست و خونهای ما بر گردن تو اگر دست خود برای اخذ بیعت دراز نکنی و اینک لشکر سفیانی در طلب
ما متوجه شده و بران مردی از حرم ما موسست و او را تهدید بقتل کنند اگر این کار را سر انجام نکند پس ناچار مهدی میان
رکن و مقام نشسته مردم را بیعت گیرد و نزد نماز عشا با وی رایت رسول خدا صلعم ظاهر شود و هم قمیص و سیف او صلعم
پس نماز عشا گذارده در مقام ابراهیم آید و دو رکعت نماز بجا آورده بالای منبر رود و باعلی صوت ندا کند اذکرکم الله
ایها الناس و مقامکم بین یدی ربکم و خطبه دراز بخواند و دروی ترغیب احیاء سنن و اماتت بدعت فرماید و در سه صد و
سیزده کس بر عدد اصحاب بدر و عدد اصحاب طالوت وقت مجاورت نهر از ابدال شام و عصائب اهل عراق و نجائب مصر
بر غیر میعاد بچو قزع خریف ظاهر شود و این رفقاء او رهبان لیل و شیران نهار باشند و جیش صاحب مدینه بر سر ایشان
رسیده مقاتله کند وی ایشانرا هزیمت داده تعاقب کنان تا مدینه رساند و مدینه را از دست ایشان بر آرند

ایشان بمدینه بوده باشد بار با وجود وقوع بیعت شب عاشورا و بودن مدت بعد قضاء مناسک تا شب عاشورا قریب بیست یوم
بایست و نیز حجره و نزد بودن مسافت میان حرمین ده مرحله یا زیاده بسیر معتاد و تخلل طلب ایشان هر بار در هر دو حرم محترم
مشکل نیست زیرا که اتیان ایشان بمدینه بر رکاب نجره نیز هم ممکن است پس بسبب نجره نیز تکرر اتیان ممکن باشد با آنکه ایشان همگنان
اولیاء بوده اند ممکن که طی ارض کرده برسند و از اصحاب خطوات باشند انتهی ما فی الاشاعه گویم این تاویل برفع اشکال تمام و فقیر
مرضی نیست و قید تواریخ هم ضرورت ندارد و غرض اصلی طلب و تکرار طلب است تا چه اتفاق افتد و تا این تواریخ مستندی
صحیح از سنت ثابته نداشته باشد بنا اشکال بر آن و توجه برفع اشکال مذکور عبث است فلیعلم باب پنجم در بیان وقائع
و فتن که در زمان ظهور مهدی علیه السلام واقع خواهد شد و اول این فتن خروج سفیانی است و استانی از رجال او گذشته
و بقیه قصه وی این است که چون سفیانی خبر ظهور مهدی علیه السلام بشنود لشکری از کوفه بمدینه فرستد این لشکر تا سه روز
مدینه را استیباح گردانند و قتال کنند و مهدی را جستجو نمایند و از مدینه بر آمده در طلبش قصد مکه کنند چون به بیدا نام وادی
برسند اول تا آخر و اوسط او همه بزمین فرو روند و واحدی نجات نیابد مگر مردی که نذیر سفیانی و بشیر مهدی باشد مهدی این
خبر شنیده ارشاد فرماید که آری این اوان خروج است پس بیرون آید و بر مدینه بگذرد و اسیران بنی هاشم را رها فرماید و تمام
ارض حجاز بر دست او مفتوح شود و در رساله حشریه گفته همان سفیانی که عدو اهل بیت است و جد مادری او از قوم کلب خروج
مهدی بشنود چون این فوج در صحرای ما بین مکه و مدینه رسد و در دامن کوه منزل کند اول و آخر همه خسف شوند و در
زمین فرو روند و در آخرت موافق اعمال و عقیده محشور شوند و هیچ بد و نیک نجات نیابند مگر دو کس یکی آنکه این خبر را بحضرت
امام رساند و دیگری بسفیانی انتهی و لفظ حدیث مرفوع بروایت ام سلمه این است یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج
رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة فیاتیه ناس من اهل مکة فیخرجونه کارها فیبایعونه بین الرکن والمقام ویبعث الیه بعث من الشام
فیخسف بهم بالبیداء بین مکة والمدینة فاذا رای الناس ذلک اتاه ابدال الشام وعصائب اهل العراق فیبایعونه ثم ینشأ رجل
من قریش اخواله من کلب فیبعث الیهم بعثا فیظهرون علیهم وذلک بعث کلب والخیبة لمن لم یشهد غنیمة کلب فیقسم المال ویعمل
فیهم بسنة نبیهم ویلقی الاسلام بجرانه الی الارض فیلبث سبع سنین وقال بعض الرواة تسع سنین ثم یتوفی ویصلی علیه المسلمون
اخرجه ابوداود من روایة صالح بن الخلیل عن صاحب له ثم رواه من روایة ابی الخلیل عن عبد الله بن الحارث عن ام سلمة فتبین بذلک
المبهم فی الاسناد الاول ورجاله رجال الصحیحین لا مطعن فیهم ولا مغمز وقد یقال انه من روایة قتادة عن ابی الخلیل وقتادة مدلس
وقد عنعنه والمدلس لا یقبل من حدیثه الا ما صرح فیه بالسماع مع ان الحدیث لیس فیه تصریح بذکر المهدی نعم ذکره ابوداود فی
ابوابه شوکانی در توضیح گفته اخرجه احمد وابوداود والحاکم فی المستدرک واخرجه ایضا الطبرانی فی الاوسط ورجاله رجال
الصحیح وعن ام سلمة ایضا بلفظ قال رسول الله صلعم یسیر ملک المشرق الی المغرب فیقتله فیبعث جیشا الی المدینة فیخسف
بهم فیعوذ عائذ بالحرم فیجتمع الناس الیه کالطیر الواردة المتفرقة حتی یجتمع الیه ثلاث مائة واربع عشر رجلا فیهم نسوة فیظهر علی
کل جبار وابن جبار ویظهر من العدل ما یتمنی له الاحیاء امواتهم فیحیی سبع سنین ثم ما تحت الارض خیر من فوقها اخرجه الطبرانی
فی الاوسط ورجاله رجال الصحیح وحدیثها ایضا بنحو الفاظ الحدیث الاول باختصار فی التوضیح طرف منه ورواه الطبرانی

فی الاوسط والکبیر و فی اسناده عمران القطان وثقه ابن حبان و ضعفه جماعة و بقیة رجاله رجال الصحیح انتهی و در حدیث ابوهریره
آمده مرفوعا یخرج رجل یقول له السفیانی فی عمق دمشق و عامة من یتبعه من کلب فیقتل حتی یبقر بطون النساء و یقتل الصبیان
فیجمع لهم قیس فیقتلها حتی لا یمنع ذنب تلعة و یخرج رجل من اهل بیتی فی الحرة فیبلغ السفیانی فیبعث الیه جندا من جنده فیهزمهم
فیسیر الیه السفیانی بمن معه حتی اذا صار ببیداء من الارض خسف به فلا ینجو منهم الا المخبر اخرجه الحاکم فی المستدرک و در اشاعه گفته
بعده مردی از ماوراء النهر برآید او را حارث گویند وی حراث باشد بر مقدمه لشکر وی مردی بود که او را منصور گویند
وی تمکین آل محمد صلعم پردازد چنانکه قریش آنحضرت را جای دادند بر هر مومن نصرت وی واجب ست و این مرد محتمل که همان
هاشمی باشد که ذکرش بیاید حارث لقب او بود چنانکه لقب مهدی جابر ست یا مردی دیگر غیر او باشد انتهی گویم این روایت
را ابوداود از هارون از عمرو بن قیس از مطرف بن طریف از ابی الحسن از هلال بن عمرو باین لفظ آورده که سمعت علیا یقول
قال النبی صلعم یخرج رجل من وراء النهر یقال له الحارث علی مقدمته رجل یقال له منصور یوطئ او یمکن لآل محمد کما مکنت قریش
رسول الله صلعم وجب علی کل مومن نصره او قال اجابته و ابوداود بعد این روایت سکوت کرده و در جای دیگر گفته هارون هو
ولد الشیعة و سلیمانی گفته فیه نظر و هم ابوداود در باره عمرو بن قیس گفته لا باس به فی حدیثه خطاء و ذهبی گفته صدوق له اوهام و ابو الحسن
و هلال بن عمرو که در سند این حدیث اند هر دو مجهول اند و معروف نیست ابو الحسن مگر از روایت مطرف بن طریف و در رساله حشر
گفته شخصی از اهل خراسان که مقدمه لشکر او مردی منصور نام باشد با فوج کثیر بقصد مدد حضرت ایشان بیاید و در راه جماعت
کثیر را از نصاری و بد دینان صاف سازد انتهی بعده در اشاعه گفته که اهل خراسان شورش کنند بعهد سفیانی و دفعات
متعدد در میان آنها واقع شود وقعه در تونس و وقعه در دولاب ری و وقعه در تخوم زرنج و چون این قتال بر ایشان بطول
انجامد مردی را از بنی هاشم بیعت کنند بکف راست او خالی باشد و حق تعالی کار او را سهل و طریقه او را آسان گرداند
وی برادر مهدی باشد از یک پدر یا ابن عم وی باشد و درین هنگام در آخر مشرق بود و همراه خراسانیان اهل طالقان
بیرون آید و با او رایات صغار سیاه رنگ باشد و این رایات غیر رایات بنی عباس ست که بر مقدمه وی مردی از موالی تمیم
میانه قد زرد رنگ قلیل اللحیه کوسج شعیب بن صالح نام خواهد بود و با چهار هزار کس برآید و خروج مهدی دریافته مشایعت
او کند و او را بر مقدمه خود بگمارد و اگر جبال رواسی پیش آیند هدم نماید و تمهید امر کند برای مهدی چنانکه قریش مر
آنحضرت صلعم کردند و در حدیث آمده چون بشنوید رایات سود را که آمد از خراسان پس بیایید او را اگرچه رفتن افتد بدست
و شکم بر برف و علی کرم الله وجهه گفته اگر در صندوقی مقفل باشم آن صندوق و قفل را شکسته با ایشان ملحق شوم و در
روایتی آمده که در وی خلیفه خدا مهدی ست یعنی در وی نصرت ست و مهدی درین وقت بمکه باشد انتهی گویم اصل
روایت از ثوبان اینست قال رسول الله صلعم یقتتل عند کنزکم ثلاثة کلهم ابن خلیفة ثم لا یصیر الی واحد منهم حتی تطلع الرایات
السود من قبل المشرق فیقتلونهم قتلا لم یقتله قوم ثم ذکر شیئا لا احفظ قال فاذا رأیتموه فبایعوه و لو حبوا علی الثلج
فانه خلیفة الله المهدی اخرجه ابن ماجه و الحاکم فی المستدرک و رجاله رجال الصحیحین مگر در سندش ابو قلابه جرمی ست
ذهبی و غیره گفته اند انه مدلس و نیز در وی سفیان ست و او مشهور ست بتدلیس و هر دو از ایشان حدیث را معنعن کرده

و صراحت بسماع نموده پس مقبول نباشد و نیز در وی عبد الرزاق بن همام ست و وی شهرت دارد بتشیع در آخر عمر
نابینا و مختلط گشته ابن عدی گفته حدث باحادیث فی الفضائل لم یوافقه علیها احد نسبوه الی التشیع انتهی در توضیح گفته
و فی لفظ من حدیثه اخرجه الدیلمی ستطلع علیکم رایات سود من قبل خراسان فأتوها و لو حبوا علی الثلج فان فیها خلیفة الله المهدی انتهی
و نیز ابن ماجه از عبد الله بن حارث بن جزء زبیدی از طریق ابن لهیعة از ابی زرعه از عمر بن جابر حضرمی از عبد الله بن حارث
بن جزء روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم یخرج ناس من المشرق فیوطون للمهدی یعنی سلطانه و در توضیح
گفته فیه عمرو بن جابر و هو کذاب اخرجه الطبرانی فی الاوسط انتهی و فیه ما فیه گوییم ابن لهیعة متفرد ست بدان و وی ضعیف
ست و شیخ او عمر بن جابر اضعف ست از وی و علی ای حال میان او و خیل سفیانی مقتله عظیمه رو دهد در اصطخر تا آنکه
خیل در دما مقتولین تا رسغ فرو روند بعده جنود از طرف سجستان بیاید و بر ایشان مردی از بنی عدی بود او تعالی انصار
و جنود او ظاهر سازد و در اشاعه گفته روایت همچنین ست و محتمل که مدد هاشمی بود پس در مدائن وقعه بعد وقعه رو می‌شود و
وقعه عاقرقوفا وقعه سخت باشد که هر ناجی از وی خبر دهد و رایات سود آید و بر آب فرو کش گردد در حدیث همچنین مطلق آمده
و شاید که مراد باین آب دجله باشد و اصحاب سفیانی که در کوفه باشند خبر نزول ایشان بر لب آب شنیده بگریزند و لشکر
در کوفه آمده بنی هاشم اسیر را رها کنند بعده قومی از سواد کوفه بر خیزد عصب نام ایشان سلاح کمتر بود و بعض اهل بصره هم
در ایشان باشند که اصحاب سفیانی را گذاشته آمده‌اند و سبی کوفه را از دست ایشان بر آرند و این رایات سود برای بیعت
بسوی مهدی روانه شوند و مهدی از حجاز و سفیانی از کوفه بر آیند و این اقبال بعد بلوغ خبر خسف جیش او در بیدا
باشد و تا شام این خبر او را هولناک نکند گویا افراس شان اند و بر فوقت صخری او را سبقت کنند و لشکری دیگر از شام
بسوی مهدی فرستد و آن لشکر مهدی را در زمین حجاز دریافته بیعت کنند و همراه وی تا شام مقاتله نماید و در بعض
روایات آمده که این جیش مخسوف از طرف شام خواهد آمد و در بعض آمده که از طرف عراق خواهد بود و لا منافاة زیرا که
بعث از عراق باشد لیکن چون کسانی که از مردم شام خواهند بود منسوب بشام شدند و در روایت دیگر کما قال
ابن حجر و در روایتی آمده که مهدی این جیش ثانی را در عدد اصحاب بدر مقاتله فرماید و اصحاب او در آن روز زره پوش
باشند و آوازی از آسمان مسموع شود که آگاه باشید اولیاء خدا اصحاب فلان اند یعنی مهدی و دایره بر اصحاب
سفیانی باشد و درین مقاتله جز شریدکسی باقی نماند و وی گریخته سفیانی را خبر کند و جمع میان روایات باین طریق
ست که بعضی از ایشان بیعت بمهدی کنند و بعضی مقاتله نمایند و بگریزند یا مقاتله کسانی باشند که امیر مدینه
از طرف سفیانی ایشانرا برای جنگ بلکه فرستاده باشد چنانکه اشارت بدان رفته و موید اوست قتال مهدی
با آنها در عدد اهل بدر و اینکه سپر اصحاب و آن روز بر ع بود چه این صفات مناسب حال ایشان ست در ابتدای
بیعت و بعد استیلاء بر ارض حجاز لشکر او خود بسیار باشد والله اعلم بعده سفیانی فساد در ارض کند و اظهار کفر
نماید تا آنکه در روز روشن در مسجد دمشق با زنان مجامعت کنند بر مجلس شرب خمر تا آنکه زنی آمده بر زانوی سفیانی
در محراب مسجد بنشیند و مردی مسلم برخاسته بگوید وای بر شما کافر شده بعد ایمان آوردن این حلال نیست

سفیانی از جا برخاسته گردن او هم در مسجد بزند و جمله مشایعان او هم کشته شوند و منادی از آسمان ندا کند که ای مردمان
خدا تعالی قطع کرد از شما جباران و منافقین و اشیاع ایشان را و والی ساخت بر شما خیر امت محمد صلعم را پس الحق شوید او را
بمکه مکرمه که او مهدی ست و نام او احمد بن عبد الله ست و مهدی با جیوش خود بوادی قری که از مدینه منوره بود و مرحله ست
بطرف شام برسد بعد و در قرب تمام و انجا ابن عم حسینی او با دوازده هزار کس بپیوندد و گوید من احق ام باین جیش از تو زیرا که ابن حسنم
و منم مهدی مهدی فرماید لی بلکه مهدی منم حسنی گوید ترا کدام آیت ست که با تو بیعت کنم مهدی علیه السلام اشارت بسوی طیر
فرماید آن طیر بر دست او بیفتد و شاخی خشک در بقعه از ارض غرس نماید آن شاخ برگ آرد و سبز گردد فی الحال حسنی گوید ای ابن
عم این جیوش تراست و را شاعه گفته درین روایت یک فائده و یک اشکال ست فائده آنست که حدیث دلالت میکند بر آنکه
مهدی از اولاد حسین ست و ابن ابن عم او حسنی باشد و گمان کنند که خلافت در بنی حسن ست چنانکه گویدانا ابن الحسن و مستند وی
درین دعوی دو امر ست یکی آنکه حسن خلیفه شد پس اولادش احق ست بخلافت دوم آنکه وی نزول کرد از خلافت برای حقن
دماء مسلمین پس حق تعالی عوض این نزول خلافت در اولاد او داد و این هر دو امر معارض اند اما اول پس بیعت حسن از بعض
مردم بود که اهل عراق و مشرق و یمن باشند نه اهل شام و مغرب و مصر و بعضی با حسین هم بیعت کردند و اما ثانی پس حسن
تقویت حق خود کرد بعد نیل آن و حسین بمراد خود نرسید و حق او باقی ماند پس خدا تعالی خلافت باولاد او بخشید اما اشکال
پس ابن حسینی اگر همان ست که با رایات سود قدوم آرد پس گذشت که وی از کوفه به بیعت برخاسته و وی در حجاز نیاید
بلکه در بیت المقدس با مهدی ملاقی شود و اگر غیر اوست پس چه قسم با وی منازعت کند درین امر بعد از آنکه اهل حجاز و مشرق
و عراق با وی بیعت کرده باشند و جواب این اشکال آنست که اگر قادم برایات برادر مهدی ست چنانکه در بعض روایات
آمده پس ابن حسنی غیر اوست و دعوی او آنست که بیعت مهدی راست از اهل بیت هر که باشد گویا این بیعت برای
متصف باین اوصاف باشد نه برای شخصی بعینه و ازینجا دعوی کند که بیعت او راست زیرا که او مهدیست نه آنکه منازعت
کند مهدی را در خلافت و چون ظاهر شود که وی مهدی نیست بلکه مهدی احمد بن عبد الله ست با وی بیعت بکنند و اگر
گوئیم که وی ابن عم اوست پس اگر غیر ابن حسنی باشد فالجواب ما مر و اگر همان حسنی ست پس معنی ملاقات او آنست که وی حجاز
دوازده هزار کس برای امداد مهدی فرستد بنا بر احتیاط یعنی که اگر او مهدی ست با وی بیعت کنید و اگر او مهدی
نیست از وی بیعت من ستانید گویا این بعث بر تردد باشد و چون ایشان با مهدی بیعت کنند گسیل لشکر برای جهاد
صحیح باشد و این ملاقات مجازی بود و هذا ما ظهر لی فی هذا المقام و الله اعلم انتهی و هرگاه مهدی میان شام و حجاز بر سر
شام رسد اقامت کند و او را بگویند که از ینجا روانه پیشتر شوی گوید ابن عم خود صخری را می نویسم اگر وی خلع طاعت
من کرد پس من صاحب شما هستم و چون نامه مهدی بصخری رسد اصحاب و بگویند که مهدی ظاهر شده با وی بیعت کن
ورنه ما ترا بکشیم در رضا به بیعت دهد و بسوی مهدی روانه شده به بیت المقدس فرود آید مهدی علیه السلام در روز
مردی از اهل شام پاره از زمین نگذارد مگر آنکه با اهل مدینه سپارد و همه مسلمانان را بر جهاد فرستد درین اثنا مردی
از قبیله کلب تضرع کند که او را کنار گیرند در چشم او کم باشد و جمعی از قوم خود بیرون آید و نزد صخری رسید بگوید

ما با تو بیعت کردیم و ترا یاری دادیم تا آنکه چون مالک شدی باین مرد بیعت کردی همراهیان او و صخری را غارت سند و گویند
حق تعالی ترا قمیصی پوشانیده تو آنرا خلع کردی می گوید رای شما چیست آیا عهد بشکنم گویند آری بشکن با مقاتله کنیم تا آنکه
باقی نماند احدی از عامریه کلان تر از تو مگر لاحق شود بتو و تخلف نکند از تو هیچ یکی از ذوات خف و ظلف پس کوچ کنند با وی
تمام عامریه و در روایتی آمده که وی نقض عهد و استقاله بیعت کند بعد هفت سال از بیعت مهدی و مهدی علیه السلام
بروی رایت بفرستد و اعظم رایت در زمان او و صد مرد باشد نصف لشکر صخری کلبی و با خیل و رجل و ابل و غنم خود و چون
هر دو لشکر مقابل شوند کلب پشت دهند و بگریزند و لشکر مهدی جنگ کند تا آنکه فتح یابد و زنان ایشان را اسیر کنند و زن
دوشیزه را بهشت درم بفروشند و صخری را زنده اسیر کرده پیش مهدی آرند و بر سنگی که نزد کنیسه بطن وادی بر درج
طور زیتا معترض افتاده است در رنگ گوسفند ذبح نمایند در حدیث آمده الخائب من خاب یعنی مستند غنیمة کلب لو بعقال
قیل یا رسول الله کیف یغنمون اموالهم و یسبون ذراریهم و هم مسلمون قال یکفرون باستحلالهم الخمر والزنا هکذا فی الاشاعه
بعده هاشمی با رایات سود بیاید و هیجده ماه شمشیر او بر عاتق او باشد و در روایتی هشت ماه و قتال کند و مثله نماید تا آنکه مردم
بگویند معاذ الله از آنکه این کس از اولاد فاطمه باشد و اگر فاطمی می بود رحم میکرد ما را و میان او و بنی عباس و بنی امیه
وقعه باشد در ارض فلسطین و وقعه دیگر بارض حران و شعار ایشان امت امت باشد و در روایتی بکش بکش و معنی هر دو
یکی است تا آنکه او را بمهدی سپرد کنند و در بعض روایات آمده که هفتاد و دو ماه که مدت شش سال باشد شمشیر بر دوش
بردارد و در بعض آمده که رایات را در بیت المقدس بمهدی تسلیم کنند و در بعض آمده که وی حتی الموت نرسد و در روایتی
آمده که رایات هاشمی با خیل سفیانی بیاویزد و میان ایشان مقتله عظیمه بود و هر دو لشکر سفیانی هزیمت خورد و باز غالب
گردد و هاشمی بگریزد و شعیب پوشیده در بیت المقدس سید تمهید مهدی بسوی شام کند و طریق جمع میان روایات
اینست که مدت شش سال باعتبار جمیع مدت اوست و در حدیث علی است مرفوعا ان رسول الله صلعم قال یکون فی
آخر الزمان فتنة یحصل الناس کما یحصل الذهب فی المعدن فلا تسبوا اهل الشام و لکن سبوا اشرارهم فان فیهم الابدال
یوشک ان یرسل علی اهل الشام صیب من السماء فیغرق جماعتهم حتی لو قاتلتهم الثعالب غلبتهم فعند ذلک یخرج خارج من
اهل بیتی فی ثلث رایات المکثر یقول خمسة عشر الفا والمقلل یقول اثنا عشر الفا امارتهم امت امت یلقون سبع رایات
تحت کل رایة رجل یطلب الملک فیقتلهم الله جمیعا و یرد الله الی المسلمین الفتهم و نعمتهم و قاصیهم و دانیهم رواه الطبرانی فی
الاوسط و در توضیح گفته فیه ابن لهیعة و بقیة رجاله ثقات انتهی و دال است بران حدیث عبد الله بن مسعود مرفوعا قال
بینما نحن عند رسول الله صلعم اذ اقبل فتیة من بنی هاشم فلما رآهم رسول الله صلعم ذرفت عیناه و تغیر لونه قال فقلت ما نزال
نری فی وجهک شیئا نکرهه فقال انا اهل البیت اختار الله لنا الآخرة علی الدنیا و ان اهل بیتی سیلقون بعدی بلاء و
تشریدا و تطریدا حتی یاتی قوم من قبل المشرق معهم رایات سود فیسألون الخیر فلا یعطونه فیقاتلون فینصرون فیعطون
ما سألوا فلا یقبلونه حتی یدفعوها الی رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی فیملک الارض فیملؤها قسطا کما ملئوها
جورا فمن ادرک ذلک منکم او من اعقابکم فلیأتهم و لو حبوا علی الثلج فانها رایات هدی هکذا فی الاشاعه و این حدیث را ابن ماجه

و حاکم در مستدرک اخراج کرده و گفته صحیح است بر شرط شیخین و یزید بن ابی زیاد ... و ذهبی گفته

کان فهما لیحیی برفع الاحادیث التی لا تعرف مرفوعة و محمد بن فضیل گفته کان من کبار ائمة الشیعة و احمد بن حنبل گفته لم یکن

بالحافظ و قال مرة حدیثه لیس بذاک و یحیی بن معین گفته ضعیف و عجلی گفته جایز الحدیث و کان باخره یلقن و ابو زرعه گفته

لین یکتب حدیثه و لا یحتج به و ابو حاتم گفته لیس بالقوی و جرجانی گفته سمعتهم یضعفون حدیثه و ابو داود گفته لا اعلم احدا ترک

حدیثه و غیره احب الی منه و ابن عدی گفته هو من شیعة اهل الکوفة و مع ضعفه یکتب حدیثه و روی له مسلم لکن مقرونا بغیره

و بالجمله اکثر اهل حدیث بر ضعف او رفته‌اند و ائمه تصریح کرده‌اند بضعف این حدیث و وکیع بن جراح گفته لیس بشیء و کذلک

قال احمد بن حنبل و ابو قدامه گفته سمعت ابا اسامة یقول فی حدیث یزید عن ابراهیم فی الرایات لو حلف عندی خمسین یمینا ما صدقته

اهذا مذهب ابراهیم اهذا مذهب علقمة اهذا مذهب عبد الله و عقیلی این حدیث را در ضعفا آورده و ذهبی گفته لیس بصحیح بعد در اشاعه گفته

که سیزده ماه باعتبار مدت قتال او با خیل سفیانی و اجتماع شعیب بن صالح با وست و هشت ماه باعتبار مدت ما بعد نزول او

بکوفه و فرستادن او لشکر را برای بیعت بسوی مهدی است و هذا جمع حسن لا بأس به و طریق جمع میان روایات اخیره اینست

که ملاقات هاشمی با مهدی نشود تا آنکه سفیانی بمیرد یا هاشمی رجوع کند بمهدی و قادم برایات تمیمی باشد و نسبت او بهاشمی مجاز

است یا رایات بفرستد و شام را فتح کند و بمیرد قبل اجتماع با وی یا آنکه روایات قدوم او برایات و وصول او بمهدی اکثر

و اشهر است پس این روایات نزد امکان جمع متقدم شود و نزد تعارض ساقط گردد و همچنین روایت نصر و غلبه اکثر از روایات بهزیمت پیش مقدم

و اگر جمع کنند میان اینها پس چه جمع آنست که در بعض وقایعات منهزم گردد و بیشتر غالب آید و الله اعلم و در رساله حشریه گفته

نصاری از هر طرف در جمع افواج کوشش نمایند و از ملک خود و از مردم روم بعزم جنگ ایشان بیایند و لشکر نصاری نه لکت و

هزار باشد و هشتاد نشان داشته باشند و زیر هر نشان دوازده هزار کس و حضرت امام نیز از مکه کوچ نموده بمدینه منوره برسند

از آنجا زیارت جناب نبوت مآب کرده بسوی شام روانه شوند و از آنجا تا بشهر دمشق رسند و از طرف ثانی فوج نصاری در مقابلم

آید و فوج حضرت امام سه فرقه شود فرقه باشند که از خوف فرنگیان رو بفرار نهند و از لشکر آنجناب جدا شده متفرق گردد و حق تعالی

توبه ایشان اصلا قبول نفرماید و جمعی که همراه ایشان باشند بعضی شهید شوند و بدرجه شهدای بدر و احد رسند و جمعی فتح

نمایند بتوفیق الهی و مشمول عافیت و مامون عاقبت گردند و هیچ گاه گرفتار فتنه و ضلال نگردند پس حضرت امام بقتال نصاری

لشکر را بیارایند و جمعی کثیر مسلمانان قسمیه شوند که بلا فتح باز نگردند پس همه جماعت شهید شوند و حضرت امام با جمعی قلیل بلشکر

باز آیند باز صبح ثانی جمعی کثیر قسمیه شوند که بلا فتح باز نگردند و همراه حضرت امام بیایند و داد جوانمردی دهند و بدرجه شهادت

رسند و حضرت امام وقت شام با جمعی قلیل باز بخیمه‌ها رجوع فرمایند روز سوم همچنان جمعی کثیر بعهد قسم و شرط در رکاب

آنجناب متوجه کارزار شوند و بدرجه عالیه شهادت کامیاب شوند حضرت امام با جمع قلیل باز بخیمه‌ها معاودت فرمایند

روز چهارم جمع قلیل که بمحافظت خیمه پاسبانگاه می مانند همراه آنجناب آمده جنگ نمایند این روز حق تعالی فتح

کامل عطا فرماید و جمع نصاری چندان مقتول شوند که بوی ریاست در دماغ باقی ماندگان نماند و بذلت و خفت تمام

بگریزند و پریشان شوند و جمع کثیر از ایشان در تعاقب بوادی عدم و جهنم روند بعد از این فتح حضرت امام انعام

بیشمار بر دلاوران این کارزار قسمت فرمایند اما مردم را بسبب کثرت مقتولین هیچ فرحت بآن مال و دولت نباشد چه بسا
خاندانها و قبیلها باشد که از صد کس جز یکی نماند بعد ازین حضرت امام مهدی و لشکر اسلام و سرانجام و انتظام و ادای
حقوق انام پردازند و بهر طرف عساکر و افواج ظفر امواج روانه سازند و تقسیم خزانه بیحساب بهر دو دست انعام فرمایند
و خود بعد فراغ ازین مهمات متوجه فتح قسطنطنیه شوند انتهی گویم ظاهر اینقول در انست که این جنگ حضرت امام با جماعات
نصاری قبل جنگ قسطنطنیه است و لهذا این روایت را در رساله مذکور بعد خسف لشکر سفیانی در بیدا نوشته اما از
روایات دیگر معلوم میشود که این همان ملحمه کبری ست که بعد صلح با روم بر قسطنطنیه اتفاق افتد چنانکه بیاید والله اعلم پس تمام
روی زمین بقبضه اقتدار مهدی علیه السلام آید و اسلام قرار گیرد و گردن انداز و جمیع ملوک ارض حلقه اطاعتش بگوش
کشند و لشکری بر هندوستان فرستد و فتح گردد و ملوک هند را غل کرده پیش او آرند و خزائن این کشور را زیور بیت المقدس
سازند و دینحال هفت سال مکث کند **فصل** در ذکر ملحمه کبری که بزمان مهدی علیه السلام باشد و این وقعه بعد هلاک سفیانی
واقع شود و ماجرای او اینست که مهدی با روم صلح امن کند و در بعض روایات آمده که مدت این صلح نه سال باشد و
مسلمانان بجهاد و غزو مشغول باشند و این اعدا ایشان در امن و حق تعالی اهل اسلام را نصرت و غنیمت و تصرف در ارض
ارزانی دارد تا آنکه نزول ایشان بمرج ذی تلول که نام موضعی ست اتفاق افتد و قائلی از روم بگوید که صلیب غالب آمده
قائلی از مسلمانان بگوید بلکه الله غالب ست و میان هر دو تداول شود و شورش گردد و مسلمانی که دور از ایشان نباشد
بر صلیب رسیده آنرا بکوبد و رومیان بر کاسر صلیب حمله آور شوند و او را بکشند و مسلمانان بوا دیدن حال سلاح گرفته بمقابله
پردازند و حق تعالی اکرام این عصابه مسلمین بشهادت فرماید و همه شهید گردند ابو داؤد از حسان بن عطیه از جبیر بن نفیر
مروی از صحاب آنحضرت که او را ذو مخبر گویند روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ستصالحون الروم صلحا امنا
فتغزون انتم و هم عدوا من ورائهم فتنصرون و تغنمون و تسلمون ثم ترجعون حتی تنزلوا بمرج ذی تلول فيرفع رجل من اهل النصرانية
فيقول غلب الصليب فيغضب رجل من المسلمين فيدقه فعند ذلك تغدر الروم و تجتمع للملحمة و يثور المسلمون الى اسلحتهم فيقتتلون
فيكرم الله تلك العصابة بالشهادة گویم المرج الارض الواسعة ذات النبات تمرج فيها الدواب ای تسرح مختلطة كيف شاءت
والتلول الاماكن المرتفعة من الارض و الملحمة معظم القتال و چون چنین وقعه روم غالب آیند و مسلمانان مغلوب شوند رومیان
پادشاه خود را بگویند که ما شما را از عرب کفایت کردیم و ابطال ایشان را بقتل رسانیدیم حالا انتظار چیست پس در مدت
نه ماه که مقدار حمل زن باشد مجتمع شوند و با هشتاد غایت بیایند و در لفظی آمده که با هشتاد بیرق آیند و معنی هر دو واحد
ست زیر هر غایه یعنی رایت دوازده هزار کس باشند و در اعماق یا دابق که نام موضعی ست فرود آیند گویم این هر دو
موضع قریب حلب و انطاکیه اند در قاموس گفته العمق بضم کورة بنواحی حلب الاعماق موضع بین حلب و انطاکیة مصب
میاه کثیرة لا تجف الا صيفا و هو العمق جمع باجزائه انتهی و غایه بغین معجمه و یای تحتانیه بمعنی رایت یعنی نشان ست غابه
بموحده نیز گفته اند و هی الاجمة من القصب شبه کثرة رماحهم بها و اعماق بعین مهمله و دابق بر وزن طابع بکسر با و فتح
اوست و در ینحال گروهی از خیار اهل مدینه بیرون آید و از هر دو سوی صف قتال بندد رومیان گویند ما را

وکسانی راکه درین بار دشنام داده‌اند باز گذارید که با ایشان مقاتله کنیم مسلمانان جواب دهند که والله این هرگز نشدنی نیست
که شما و اخوان خود را مخلی کنیم لفظ روایت سبوا است مجهول و معلوم خوانده شده پس اگر مجهول خوانند معنیش آن باشد
که الذین سبیتموهم منا و خرجوا من دیننا و صاروا یقاتلوننا و اگر معلوم خوانند معنیش آن ست که الذین سبوا اولادنا و نسائنا
ذکره فی الاشاعه و معنی اول الصق بمقام ست و درین قتال ثلث جماعت از مسلمانان هزیمت خورده بگریزد و حق تعالی توبهٔ او
قبول نکند و ثلث جماعت مقتول شود و ایشان افضل شهداء باشند نزد خدا و ثلث جماعت فتحیاب گردد که گاهی در فتنه
نیفتند و در روایت نعیم بن حماد از ابن مسعود مرفوعا آمده که باشد میان مسلمانان و روم هدنه و صلح مقاتله کنند اعدا خود را همراه
ایشان و غنایم را باهم قسمت کنند پس تر روم غزا کنند همراه مسلمانان فارس را و مقاتلان آنها را بکشند و ذراری را اسیر
سازند و گویند قاسمونا بالغنایم کما قاسمناکم پس اموال و ذراری شرک را باهم تقسیم نمایند روم گویند و ذراری اسلام
را که در غنیمت بشما رسیده ست هم قسمت کنید مسلمانان گویند ذراری مسلمین را مقاسمه نمیکنیم روم گویند شما غدر کردید این
گفته بصاحب قسطنطینیه رجوع آرند و گویند که عرب غدر کرده و ما در عدد اکثر و در سامان اتم و در قوت اشد هستیم از ایشان
مدد ما فرمائی که با ایشان مقاتله کنیم وی گوید با ایشان غدر نکنم طول دهر همین ایشان بر ما غلبه داشته اند ناچار پیش صاحب
رومیه آیند و ازین ماجرا او را خبر دهند وی هشتاد غایه بفرستد زیر هر غایه دوازده هزار نفر باشند در بحر و بگوید که
چون سواحل شام بدست آید مراکب را آتش زنید و بسوزید تا بجاهای خود بجنگند اینها همچنین کنند و تمام زمین شام
فراگیرند چه بر و چه بحر جز شهر دمشق و معتق و بیت المقدس را ویران سازند ابن مسعود گفته گفتم دمشق چقدر مسلمانان
را گنجایش کند فرمود والذی نفسی بیده واسع شود بر کسی که بیاید او را از مسلمانان چنانکه وسعت میکند رحم بر ولد
گفتم معتق چیست فرمود کوهی ست بزمین شام از حمص بر نهری که او را اریط گویند و ذراری مسلمین در اعلای معتق باشند
و مسلمانان بر نهر اریط صبح و بیگاه با ایشان مقاتله کنند و صاحب قسطنطینیه چون این حال ببیند راه دریا بسوی
قنسرین سه صد هزار کس روانه سازد تا آنکه مادة الف که او تعالی الفت داده ست میان دلهای ایشان با ایمان
بیاید و با ایشان چهل هزار کس از حمیر باشند و در بیت المقدس رسیده روم را مقاتله کنند و هزیمت دهند و از
لشکری بلشکری برآیند تا آنکه بقنسرین رسند و مادة الموالی بیاید گفتم مادة الموالی چیست فرمود عتاقهٔ شما اند و
از شما قومی ست که از طرف فارس بیاید و عصبهٔ خود را بگوید ای معشر عرب نباشد با شما یکی از دو گروه یا مجتمع شود
کلمهٔ شما پس قتال کنند نزار یکروز و موالی روز دیگر و برآیند بسوی معتق و مسلمانان بر نهری فرود آیند که او را کذا و
کذا گویند و مشرکان بر نهر دیگر که آنرا رقیه خوانند و آن نهر سیاه ست و مقاتله کنند با ایشان و حق تعالی نصر خود از
هر دو عسکر بردارد و نازل شود صبر بر ایشان تا آنکه یک ثلث از مسلمانان کشته شود و ثلثی بگریزد و ثلثی باقی ماند
پس آنانکه کشته شوند پس شهید ایشان مثل ده شهید از شهدای بدر باشد و هر واحد از شهدای بدر شفاعت هفتاد
شهید کند و هر سه ثلث متفرق گردند ثلثی بروم ملحق شود و گوید اگر خدا را حاجتی باین دین میبود مدد ایشان میکرد
و ثلث دیگر که مسلمة العرب باشند بگویند بگذریم هرگز روم بما نرسد بیایید با ما بسوی بدو یعنی اعراب بروید باهم تا بسوی

عراق و یمن و حجاز تا آنجا که روم مغلوب نشوند و اما ثلث سوم پس بعض بسوی بعض روند و گویند ای اهل عصبیت را از خود دور کنید و باید که کلمهٔ شما مجتمع شود و با دشمن قتال نمائید و هرگز شما منصور نشوید ما دامیکه تعصب نمائید پس
همگنان فراهم شده بیعت کنند بر آنکه مقاتله کنند تا آنجا که لاحق شوند با خوان مقتولین خود چون دیده شود
بسوی کسی که تحول کرد با ایشان و کشته شد و ببینند روم قلت مسلمانان برخیزد یکی رومی در میان هر دو صف
و با او رایتی باشد که در بالای وی صلیبی بود و پس ندا کند که غلب الصلیب و مردی از مسلمانان میان صفین قائم شود و با او
بند یعنی نشانی باشد و وی آواز دهد که بل غلبت انصار الله و اولیاؤه و او تعالی بر کافران زین قول که صلیب غالب
شد غضب فرماید و جبریل علیه السّلام در دو لک فرشته فرود شود و بگوید ای میکائیل بفریاد بندگان من برس وی هم در
دو صد هزار از ملائکه نزول کند و حق تعالی نصر خود بر مومنان فرود آرد و باس خود بر کافران نازل سازد پس مقاتله
کنند و هزیمت خورند و مسلمانان در زمین روم درآیند تا آنکه بر عموریه رسند و بر سور او خلقی کثیر باشد گویند ما هیچ شی
اکثر از روم ندیدیم با آنکه بسیاری را کشتیم و منادی بگوید یا اکثرهم فی المدینة و اینها بگویند که ما را امان دهید تا جزیه
بسوی شما ادا کنیم پس برای خود امان گیرند و روم برادا جزیه فراهم شوند و مردم اطراف نزد ایشان مجتمع گردند و
گویند ای معشر عرب دجال در پس شما در ذراری شماست و این خبر باطل باشد پس که از شما در میان آنها باشد چیزی
که با او ست نه بیند چه ایشان قوت بازوی شماهستند چون برآیند خبر را باطل یابند و روم بر بقیهٔ عرب که در بلاد
ایشان باشند بجهند و آنها را بکشند تا آنکه در ارض روم کدام عرب و عربیه و ولد عربی باقی نماند مگر آنکه کشته شود
و این خبر بمسلمانان رسد ایشان بغضب های خدا رجوع کنند و مقاتلان روم القتل رسانند و ذراری ایشان را اسیر نمایند و
اموال فراهم کرده بر هیچ مدینه و حصن زیاده بر سه روز فرود نیایند و بر خلیج فرو کش شوند تا آنکه مقبوض شود و اهل قسطنطنیه
فریاد برآرند و بگویند صلیب را که بحر با ممدود شد برای ما و مسیح ناصر ماست و خلیج خشک باشد و در وی خیمه ها زده شود و دریا
از قسطنطنیه محبوس گردد و گویند بصلیب آیا ممدود شد بحر برای ما یعنی نشد و مسلمانان احاطهٔ مدینه کفر کنند شب جمعه به تحمید
و تکبیر و تهلیل تا صباح و نباشد در میان ایشان نائم و نه جالس هرگاه فجر طلوع کند مسلمانان تکبیر واحد بگویند پس هر دو برج
بیفتد و رومیان گویند که ما عرب را قتال میکردیم الآن رب را مقاتله میکنیم حالانکه شهر ما از برای ایشان منهدم گردیده
خزینهٔ او برای ایشان ست پس بدستهای خود زر را بسپر ها کیل کنند و پر کرده بدهند و ذراری را قسمت نمایند تا آنکه
در سهم یکی سه صد زن دوشیزه برسد و متمتع شوند بآنچه در دستهای ایشان ست ما دامیکه خدا خواسته باشد پس
بیرون آید دجال و این خبر درست باشد و فتح کند خدا تعالی قسطنطنیه را برایدی اقوام که آنها اولیاء الله اند و بردارد
خدا از آنها موت و مرض و سقم تا آنکه فرود آید عیسی بن مریم علیه السّلام و مقاتله کنند با دجال را سیوطی این حدیث را
بطوله در جامع کبیر آورده و در اشاعه بعد ذکر این روایت گفته که میان مسلمانان و رومیان صلح شود و اهل اسلام با
رومیان که با ایشان صلح بوده با روم که عدو ایشانند جنگ کنند و لهذا روم مسلمین بگویند قاسمنا الغنائم کما
قاسمناکم در فارس دشمن مسلمانان باشند و مقاتلهٔ ایشان با ضد دی اگر مسلمانان اند مثل مقاتلهٔ بعض اسلامیان با

بعض باشد بر ملک این ظاهر قول ایشان ست لا نقاسمکم دراری المسلمین یا رجوع کنند فاتحین بسوی کفر و این ظاهر قول
ایشان ست فیقاسمونهم الاموال و دراری المشرکین و بعین معنی مناسب استعانت بروم ست بر ایشان زیرا که روم کفار
باشند و استعانت بکفار بر مسلمانان جائز نیست و برین تقدیر بعض دراری را از اطراف بلاد مسلمین اسیر کرده باشند بعد
استیلا بر فارس آنها را مستمر و سازند و طلب روم مقاسمه را درین دراری از ان جهت باشد که در دست کفار آمده بودند و از
روایت مستفاد شد که آمدن روم از طرف دریا باشد و از رسیدن ایشان بدابق و اعماق که متصل حلب ست استیلا
ایشان بر جمیع بلاد مسلمین لازم نمی آید تا گمان رود که قسطنطینیه که الآن دار الاسلام ست تا ساعت قیام مستولی باد و دار
الکفر شود زیرا که مراد قسطنطینیه کبری ست چنانکه بیا یاری مشکل نیست که درینجا آمده که چون بساحت قسطنطینیه بیایان
بیند از راه بحر ست صد هزار کس و از قنسرین کند پس میتوان گفت که این لشکر برای امداد مسلمانان بفرستند و روایتها
قلت مسلمین منافی آن نیست زیرا که سه لک کس هم برابر هشتاد رایت که زیر هر یکی از انها دوازده هزار کس باشد نا قلیل اند
لا سیما ابقول بعد قتل مقتولان و تحول متحولان بسوی روم گفته شود یا آنکه چون اهل قسطنطنیه بمهدی بپیوندند بعد ایشان
در انجا کفره بمانند و بلاد ایشان را خلیفه شوند و چنانکه ارض شام را بگیرند همچنان این بلاد را هم بستانند و بها بود انطاکیه
در قاموس گفته قسطنطینیه بزیادة یای مشدده و قد تضم الطاء الاولی منهما دار ملک الروم و فتحها من اشراط الساعة و تسمی
بالرومیة بوزنطیا و ارتفاع سورها احد و عشرون ذراعا و کنیستها مستطیلة و بجانبها عمود عال فی دور اربعة ابواع
تقریبا و فی راسه فرس من نحاس و علیه فارس و فی احدی یدیه کرة من ذهب و قد فتح اصابع یده الاخری مشیرا بها و هو صورة
قسطنطین بانیها انتهی موافق استثنای دمشق ست بروایت دیگر که فسطاط المسلمین در ملحمه کبری دمشق باشد و نزد
خروج دجال بیت المقدس و اما رابطلس در قاموس گفته که زبیر موضع و قد ذکر فی الحدیث انه عند حمص پس احتمال
دارد که نام نفس شهر باشد یا موضعی بود که شهر را با و اضافت کرده اند و معنی قول او که شهید ایشان بجهت ده شهید است
باشد و آنست که هر شهید از روز قیامت شفاعت باشد برابر شفاعت ده کس از اهل بدر و اهل بدر شفاعت هفتاد کس کنند
باین حساب هر یکی را از ایشان شفاعت هفت صد کس باشد و این از قبیل قول آنحضرت صلعم للواحد منهم اجر خمسین منکم
پس لازم نمی آید تفضیل ایشان بر اهل بدر مطلقا زیرا که فضیلت صحبت را هیچ شی معادله نمیکند و تحقیق آنست که جهات
تفضیل مختلف اند لیکن که فضیلت ایشان از جهتی باشد و تفضیل ایشان بجهتی دیگر یا آنکه ثواب یکی از ایشان بجهت ثواب ده
کس از اهل بدر ست بنابر کثرت مقاتلان ایشان از روم و بودن ایشان بعد زمن نبوت و صعوبت دین و کثرت مدد ملائکه
برای ایشان بنسبت با اهل بدر صد چندان زیرا که مقاتلین ملائکه در بدر سه هزار بوده اند و درین زمان سه لک باشند
و لفظ عمور در سه نسخه بدون یای نسبت و تاء تانیث یافته شد اما در قاموس عموریه گفته شاید این هم لغت باشد یا از
نسخ مذکوره بیفتاد و درین حدیث حبس بحر یعنی خلیج مذکور ست و در روایت دیگر تعبیر بغلق بحر آمده و برین تقدیر
این معجزه آنحضرت صلعم باشد و تائید قول بعض علماست که گفته اند لم یکن لنبی من الانبیاء معجزة الا و للنبی صلعم معجزة مثلها
والله اعلم بمراد رسوله صلعم و معانی بقیة الفاظ حدیث واضح ست و عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم

الروم علی وال من عترتی یواطی اسمه اسمی فیقتتلون بمکان یقال له العماق فیقتتلون فیقتل من المسلمین الثلث او نحو ذلک
ثم یقتتلون الیوم الآخر فیقتل من المسلمین نحو ذلک ثم یقتتلون یوم الثالث فیکون فتح اهل الروم فلا یزالون حتی یفتحون القسطنطینیه
فبینا هم یقتسمون فیها بالاترس اذا اتاهم صارخ ان الدجال قد خلفکم فی ذراریکم اخرجه الخطیب فی المتفق والمفترق و در روایتی
آمده که مسلمانان شرطه کنند برای موت که برنگردد مگر غالب شده مقاتله کنند تا آنکه شب میان ایشان حاجز گردد و این شان عاید
هر دو غیر غالب باشند باز مسلمانان همین شرطه برای موت کنند و تا سه روز غیر غالب گردند چون روز چهارم آید بقیه اهل اسلام
بر ایشان حمله آور شوند و او تعالی دائره بر کافران گرداند و مقتله عظیمه رود که مانندش دیده نشده تا آنکه هر طائر که از
پهلوی ایشان بگذرد و تجاوز نکند مرده بیفتد و پسران یک پدر را شمار کنند که صد کس بوده اند و باقی نماند مگر یک مرد و پس چه قسمت
میراث کنند و نه بغنیمت شاد مان شوند و پنجاه زن را در این هنگام یک قیم باشد گویم شرطه بالضم بمعنی گروهی از جیش ست
که تقدم کند برای قتال و حمله آرد بر اعداء و دائره بمعنی هزیمت ست و مراد بپهلوی نواحی ایشان ست و بعد این مقتله
مسلمانان تعاقب ایشان کنند بضرب و قتل تا آنکه بقسطنطینیه کبری رسانند در عقد الدرر گفته این بلده را هفت سور ست
عرض سوری که محیط هر شش سور ست بست و یک ذراع و در وی صد باب ست و عرض سور دیگر که ملحق بلد ست ده ذراع
و بر خلیج که در بحر روم میریزد بعد ده ست متصل ببلاد روم و اندلس انتهی گویم ظاهر آنست که الآن باین عمارت و هیئت نیست
و محتمل که دران وقت عمارتش باین حد رسد و باجمله مهدی بنواحی خود نزد بحر مرکوز کند تا وضو برای نماز بامداد نماید
آب دریا از وی دور بجهد و وی در پس او رود تا آنکه ازین ناحیه تجاوز فرماید باز نشان را بنشاند و ندا کند
ای مردم عبور کنید که حق تعالی بحر را برای شما منفلق کرده و شگافته چنانکه برای بنی اسرائیل شگافته بود همگنان
عبور کنند و مهدی استقبال نماید و اینها تکبیر برآرند پس دیوار پایش بیفتد باز الله اکبر گویند و این نوبت تا نوی
تا این دوازده برج ساقط شوند و اینها آن بلده مفتوح سازند و تا یکسال آنجا اقامت کنند و مسجد نا بنیاد نهند
پیشتر در بلده دیگر در آیند و درین میان که قسمت غنائم بسپرها میکرده باشند که ناگاه صارخی فریاد کند که دجال
پس شما در ذراری شماست در شام چون برگردند امر خبر باطل بر آید و تارک و آخذ نادم شود بعده یکهزار سفینه
طیار کنند و در وی اهل مشرق و مغرب شام و حجاز سوار شوند بر قلب جبل واحد و بسوی رومیه روانه شوند از
عبدالله بن بشر المازنی مروی ست که گفته یا ابن اخی لعلک تدرک فتح القسطنطینیة فایاک ان ادرکت فتحها ان تترک
غنیمتک منها فان بین فتحها و خروج الدجال سبع سنین اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن گویم حدیث ابن مسعود در ذکر ملحمه کبری
بطوله از جامع کبیر سیوطی گذشته و انرا خطیب هم در مفترق و متفق از حدیث ابو هریره آورده و عبارت رساله حشریه
درین مقام آنست که چون آنجناب بر کنار دریای روم رسند جماعه بنو اسحق را که هفتاد هزار تن باشند بر کشتیها سوار
کرده برای استخلاص این شهر که اکنون استنبول نام دارد تعیین فرمایند چون این جمع مقابل فصیل آن شهر شوند
بتکبیر آواز بردارند و دیوار مقابل آن شهر منهدم و نام الهی منهدم گردد و مسلمانان حمله آورده در شهر در آیند و کفار را
بکشند و ملک را بقاعده عدل و احسان بند و بست نمایند از ابتدای بیعت حضرت امام تا این فتح هفت شش

سال گذشته باشد که خبری بشهر شود که چه نشسته اید دجال برآمده بر خانمان شما فتنه و آشوب برپا نموده حضرت امام کوچ
بطرف شام بقصد معاودت فرمایند در کوچ اول نه سوار برای تحقیقات این خبر پیش پیش لشکر بطریق طلایع برآیند پیغمبر
خدا فرموده اند که من نام ایشان و پدر ایشان و نام قبیله های ایشان و رنگ اسپهای ایشان میدانم ایشان بهترین مردمان
روی زمین اند در آنوقت پس ایشان تحقیق نمایند که این خبر دروغ است هنوز دجال نه برآمده است پس حضرت امام
شتابی را گذاشته بآهستگی و خبرگیری ملک روانه شوند چندی نگذشته باشد که دجال برآید انتهی بعده کنز و حلیه بیت المقدس
که طاهر بن اسما وقت غزا با بنی اسرائیل گرفته و در آتش سوخته و منجمله آن یکهزار و هفت صد سفینه در رومیه آورده بیرون
آید حذیفه گفته آنحضرت صلعم را شنیدم میفرمود و مهدی این را برآورده بسوی بیت المقدس برگرداند اورده فی
الاشاعه و لم یذکر تخریجه در عقد الدرر گفته رومیه ام بلاد روم است و پادشاه انجا را الباب لقب است هر که باشد حاکم انجا
در دین نصرانیت بمنزله خلیفه در مسلمانان باشد و مانند آن کدام بلده در بلاد اهل اسلام نیست و مورخین در صفت رومیه
از عجایب چیزی ذکر کرده اند که گوش من درباره بلدهٔ از بلاد عالم مانند آن نشنیده و قسطنطنیه قریب است بروی چهار
تکبیر برآرند پس حایطا و ساقط شود و شش لک کس را بقتل رسانند و از وی استخراج حلی بیت المقدس و تابوت سکینه
و مایده بنی اسرائیل و پاره های الواح توراة و حله آدم و عصای موسی و منبر سلیمان و دو قفیز از من منزل بر بنی اسرائیل
که از شیر سفید تر باشد بکنند بعده بمدینه دیگر که آنرا قاطع گویند بیایند طولش یکهزار میل و عرضش پانصد میل است
و سه صد و شصت دروازه دارد و از هر دروازه ده هزار مقاتل برآید و این مدینه بر ساحل بحر است در وی سفینه نیست از آنحضرت
صلعم پرسیدند که این بحر چرا سفینه برنمیدارد فرمود او را قعر نیست و مرور از خلیجهای این بحر میکنند و او تعالی
این خلیجان را برای بنی آدم منافع ساخته و قعر دارد که حامل سفن است پس بر وی هم چهار تکبیر برآرند و وی ساقط
شود و هر انچه در وی باشد آنرا غارت نمایند و هفت سال انجا بمانند بعده بسوی بیت المقدس بیایند و خبر دجال
بایشان رسد که در یهود اصفهان خروج کرده است اخرجه ابن عمرو الدانی فی سننه و در روایتی آمده پیشتر بیایند
مدینه را که آنرا قاطع گویند و این بر بحر اخضر محیط بدنیاست و نیست پس او مگر امر خدای عز و جل طول او هزار میل
و عرض پانصد میل سه تکبیر بگویند و دیوار آن بیفتد و هزار هزار مقاتل را بکشند بعده مهدی توجه بسوی
بیت المقدس فرماید با هزار کشتی و فرود آیند مسلمانان بشام فلسطین میان عکا و صور و عسقلان و غزه و اموال بلکه
نزد مردم انجا باشد برآرند و مهدی در بیت المقدس فرود شود و تا خروج دجال همانجا بماند یعنی خرگاه مسلمانان
در ملحمه کبری دمشق باشد و نزد خروج دجال بیت المقدس بود و مهدی در همه آفاق درآید و هیچ شهری نباشد که
در وی ذو القرنین داخل شده مگر آنکه وی نیز آنجا درآید و اصلاحش کند و هیچ جباری نماند که او را هلاک نسازد و وارد
آنحضرت آمده که مالک شدند دنیا را دو مومن و دو کافر اما دو مومن پس ذو القرنین و سلیمان اند و اما دو کافر پس
نمرود و بخت نصر اند و نزدیک است که مالک شود آنرا خامس از عترت من که مهدی است و ابن مردویه از ابن عباس
آورده مرفوعا که اصحاب کهف اعوان مهدی شوند اهل علم گفته اند که حکمت در تاخیر ایشان تا این مدت اختصا

شرف دخول در امت محمد ست صلعم اکرامًا لہم و آمدہ کہ اول لوائکہ مہدی آنرا عقد کند بسوی ترک فرستد و ظاہر آنست
کہ این فتوح در مدت جہاد وی و مصالحہ بروم باشد زیراکہ مہدی بعد اشتغال بروم برای فتح ایشان فارغ نگردد تا آری بعوث
و سرایا جا بجا بفرستد و باین جہت دخول آفاق بوی مجازًا نسبت میکنند از آنحضرت صلعم آمدہ کہ ملحمہ عظمی و فتح قسطنطنیہ و
خروج دجال در ہفت ماہ و در روایتی در ہفت سال باشد ابوداود در سنن خود گفتہ روایت سبع سنین اصح ست یعنی از رو
سند اشبہ و اللہ اعلم ۞ فصل در امامت ملک مہدی پس در حدیث ام سلمہ کہ نزد ابوداود ست آمدہ فیلبث سبع سنین
و قال بعضہم تسع سنین الحدیث و کلام برین حدیث بطولہ گذشتہ و در حدیث ابو سعید خدری آمدہ یملک سبع سنین اخرجہ ابو داود
و اللفظ لہ و سکت علیہ و الحاکم و لفظہ یعیش ہکذا و بسط یسارہ و اصبعین من یمینہ السبابة و الابہام و عقد ثلاثة و قد مر
الکلام علیہ تفصیلا و ہم در حدیث ابو سعید آمدہ یعیش خمسا او سبعا او تسعا اخرجہ الترمذی و ابن ماجہ و الحاکم و شک
از زید عمی راوی حدیث ست و کلام برین حدیث جرحا و تعدیلا گذشتہ و لفظ ابن ماجہ و الحاکم یکون فی امتی المہدی ان قصر
فسبع و الا فتسع الحدیث و قد مر الکلام علیہ فیما سبق و رواہ البزار من حدیث ابی ہریرة قال الشوکانی فی التوضیح و رجالہ ثقات
انتہی و نیز در حدیث ابو سعید کہ نزد حاکم ست آمدہ یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا و کلام برین حدیث گذشتہ و در لفظی ازین
حدیث ست بروایت ابو سعید خدری ان رسول اللہ صلعم قال تملأ الارض جورا و ظلما فیخرج رجل من عترتی فیملک سبعا او
تسعا فیملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما حاکم گفتہ این حدیث صحیح ست بر شرط مسلم زیراکہ روایتش از حماد بن سلمہ
عن شیخہ مطر الوراق آمدہ و شیخ دیگر او کہ ابو ہارون عبدی ست سخت ضعیف ست متہم بکذب و مسلم از وی اخراج نکردہ لا حاجة
الی بسط اقوال الائمة فی تضعیفہ و اما راوی از حماد بن سلمہ کہ اسد بن موسی باشد و ملقب ست باسد السنة اگرچہ بخاری گفتہ کہ
مشہور الحدیث ست و در صحیح خود بوی استشہاد کردہ و ابوداود و نسائی باو احتجاج نمودہ مگر آنکہ یکبار گفتہ ثقة لو لم
یصنف کان خیرا لہ و محمد بن حزم گفتہ منکر الحدیث و ہم در حدیث ابو سعید ست نزد طبرانی در معجم اوسط
یعمل علی ہذہ الامة سبع سنین و کلام برین حدیث پیشتر گذشتہ و در حدیث ابو ہریرہ ست نزد بزار در مسند و نزد طبرانی
در معجم اوسط مرفوعا یکون فی امتی المہدی ان قصر فسبع و الا فثمان و الا فتسع و اللفظ للطبرانی و قد مر الکلام علی ہذا الحدیث
فیما تقدم و نیز در حدیث او ست نزد ابو یعلی موصلی قال حدثنی خلیلی ابو القاسم صلعم قال لا تقوم الساعة حتی یخرج علیہم رجل
من اہل بیتی فیضربہم حتی یرجعوا الی الحق قال قلت و کم یملک قال خمسا و اثنین قال قلت و ما خمس و اثنین قال لا ادری و در
سند اگرچہ بشیر بن نہیک ست و ابو حاتم در حق وی گفتہ لا یحتج بہ لیکن شیخین بوی احتجاج کردہ اند و مردم توثیق وی نمودہ
و بقول ابو حاتم الثقات نمودہ اما در وی رجا بن ابی رجاء یشکری مختلف فیہ ست ابو زرعہ گفتہ ثقة و یحیی بن معین گفتہ
ضعیف و ابوداود نیز تضعیف وی کردہ و قال مرة صالح و علق لہ البخاری فی صحیحہ حدیثا واحدا و بقیة رجالہ ثقات و در حدیث
قرة بن ایاس آمدہ مرفوعا لیملکن فیکم سبعا او ثمانیا او تسعا یعنی سنین اخرجہ البزار فی مسندہ و الطبرانی فی المعجم الکبیر و الاوسط
و قد مر الکلام علیہ فیما سلف و ہم استا گفتہ روایات در مدت ملک مہدی مختلف آمدہ در بعض پنج یا ہفت یا نہ بتردید آمدہ
و در بعض ہفت و در بعض نہ و در بعض اگر کم ماند پنج سال و اگر دیر ماند نہ سال و در بعض نوزدہ سال و چند ماہ و در بعض

بیست سال و در بعض بیست و چهار سال و در بعض سی سال و در بعض چهل سال وارد شده پس نه سال منجمله این چهل سال با روم مصالحه باشد
ابن حجر مکی در قول مختصر گفته و ممکن ست جمع بر تقدیر صحت کل باین طریق که ملک او متفاوت الظهور والقوة باشد پس اکثر
باعتبار جمیع مدت ملک او ست و اقل محمول ست بر غایت ظهور او و اوسط بر وسط انتهی گویم دلالت میکند برین قول
چند وجه اول آنکه آنحضرت صلعم امت خود را خصوصا اهل بیت را بظهور وی بشارتها داده و گفته که حق تعالی جور و ستم را بوی
معاوضه فرماید بقسط و عدل و لایق بکرم الهی آنست که مدت عدل چندان باشد که در وی ظلم و فتن فراموش سازند و
هفت یا نه سال بسیار قلیل ست دوم آنکه وی تمام دنیا را مفتوح سازد چنانکه ذو القرنین و سلیمان فتح کردند و در همه آفاق
درآید و در سائر بلدان مساجد بنا کند و بیت المقدس از نو بپوشاند و شک نیست که مدت نه سال و ما دون او سیاحت
ربع یا خمس معموره ممکن نیست تا بسیاحت تمام ربع مسکون چه رسد و جهاد و تجهیز عساکر و ترتیب جیوش و بنا مساجد و غیره
چه قسم متصور گردد سوم آنکه وارد شده که اعمار در زمانه او طویل شود چنانکه در بیان سیرتش گذشته و طول عمر در زمانه او
مستلزم طول عمر او ست و تسع ماه و ملکش خود هیچ طول نیست چهارم آنکه نه سال را صلح کند با روم و سالی کامل در قسطنطنیه
ماند و هفت سال در مدینه قاطع بگذراند و مسیر او بسوی قاطع دو بار شود و بار سوم رجوع کند و این خواهان سالها ست
هم چنین فتح هند و سائر بلدان سنین بسیار میخواهد چنانکه در روایات سابقة الذکر گذشته و این ازید از تسع ست
پس درینجا میتوان گفت که تحدید بسبع باعتبار مدت استیلاء او بر جمیع معموره ست و معنی حدیث آنست که وی
درین مدت مالک جمیع اهل ارض شود بملک کامل و این بعد فتح مدینه قاطع شود و تحدید بتسع باعتبار مدت فتح او مر
قسطنطنیه را ست و تحدید بتسعة عشر باعتبار مدت قتل او مر سفیانی را و دخول جمله اهل اسلام در اطاعت او ست زیرا که
نه سال با روم مصالحه ماند و مشتغل و بحرب ایشان و تملک و برای آنها قریب بده سال باشد و تحدید به بیست سال بنظر
جبر کسر ست و به بیست و چهار سال باعتبار مدت خروج او بسوی شام و دخول سفیانی در بیعت او و تحدید به سی
سال باعتبار خروج او در مکه و استیلاء او بر ارض حجاز ست و تحدید باربعین باعتبار مدت ملک او ست فی الجمله مشتمل بر
خروج او اولا بطائف و قتل کردن او امیر مکه را و غیبت او و بعد از آن و خروج هاشمی بخراسان و برداشتن او سیف را
بر عاتق خود هفتاد و دو ماه چنانکه در بعض روایات ست و این جمع اولی ست از اسقاط بعض روایات و شک نیست
که این جمع مقدم ست بر ترجیح مهما امکن والله اعلم با آنکه نیست مانع از آنکه تسع و ماه دولتش بعد نزول عیسی و قتل دجال
بر دست او باشد زیرا که عیسی از مهدی ملک او نستانند چه ائمه از قریش اند ما دامیکه دو کس هم باشند و عیسی از اخص
وزرا او باشد و تابع او بود نه امیر بر وی و ازینجاست که نماز گذارد در پس او و اقتدا کند بوی کما یدل علیه حدیث
جابر عند مسلم ان عیسی یقول له حین یتأخر فی الصلوة ان بعضکم علی بعض امراء تکرمة الله علی هذه الامة انکه در بعض
روایات آمده که مهدی نماز گذارده باشد با ایشان این نماز بعده عیسی امام شود و پس منافی ان نیست زیرا که
چون امامت و امارت مهدی ثابت شد او را میرسد که عیسی را برای امامت نماز معین فرماید زیرا که وی افضل ست
و افضلیت او مستلزم خلافت نیست چه خلافت مفضول با وجود افضل جائز ست لا سیما چون فاضل از غیر

قریش باشد ابن حجر گفته یعنی سلب ملک قریش آنست که بعد نزول عیسی ایشان را اختصاص بچیزی با وجود او
بدون مراجعت وی باقی نماند و این معارض خبر لایزال هذا الامر فی قریش ما بقی فی الناس اثنان نیست انتهی شک
نیست که این وجه دافع بسیاری از اشکالات ست مثل بودن زمان هر یکی ازین دو موصوف ببرکت و امن و پر کردن
ایشان زمین را بعدل و قسط و شکستن صلیب و قتل خنزیر زیرا که زمان هر دو واحد ست پس نسبت این امور گاهی بطرف
مهدی شده و گاهی بطرف عیسی و قدر بیستا منسلع بقوله صلعم کیف انتم اذا نزل فیکم ابن مریم حکما مقسطا و امامکم منکم و اماتی
که از لفظ حکما مقسطا مفهوم میشد آنرا دفع فرمود بلفظ و امامکم منکم و ظاهرست که مراد درینجا امامت نماز نیست بلکه مراد اتباع
اتباع عیسی ست برای شریعت محمدیه و بودن او رعیت خلیفه و مردی از احاد امت او صلعم محمد بن عربی طائی حاتمی اندلسی
در باب سه صد و شصت و شش از فتوحات مکیه گفته که خدا تعالی را خلیفه ست از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه که
نامش نام رسول خدا باشد صلعم جدا و حسین بن علی ست بیعت کرده شود او را میان رکن و مقام مانا باشد برسول خدا
صلعم در سیرت نه در صورت اسعد مردم بوی اهل کوفه باشند پنج یا هفت سال زندگانی کند بیرون آید و دنیا پر شده
باشد بجور و ظلم پس پر کند آنرا بقسط و عدل مقتفی بود آثار رسول خدا را صلعم خطا نکند او را فرشته باشد که نشنید باو
کند بحیثیتی که وی نمی بیند حمل کل کند و تقویت ضعیف و اقرار ضعیف و اعانت بر نوائب حق فرماید بکند آنچه بگوید و گوید
آنچه بداند و بداند آنچه حاضر شود او را درست فرماید او را خدا تعالی در یک شب هلاک شود ظلم و اهل ظلم قائم گردد دین و دمیده
شود روح در اسلام و معزز گردد بعد ذل و زنده شود بعد موت شام کند مرد در زمانه او جهل و بخل و جبن و صبح کند و
وی اعلم ناس و اکرم و اشجع ایشان باشد بنهد جزیه را و بخواند مردم را بسوی خدا بشمشیر پس هرکه ابا کند کشته شود
و هرکه نزاع کند مخذول گردد ظاهر کند از دین چیزی را که دین اوست فی نفسه که اگر آنحضرت صلعم زنده می بود هم بآن
حکم میفرمود رفع کند مذاهب را از زمین و باقی نماند مگر دین خالص عدو او علمای مقلدین اهل اجتهاد باشند زیرا که خواهند دید
که وی حکم میکند بخلاف مذهب ائمه ایشان پس داخل شوند زیر حکم او باکراه بخوف سیف و سطوت او و بنا بر رغبت
و در آنچه نزد اوست یعنی از اموال و نیست او را کدام عدو مبین مگر فقها خاصة زیرا که ایشانرا در آنوقت هیچ ریاست
تمیز از عامه باقی نماند بلکه نباشد ایشانرا علم بحکم مگر قلیل و مرتفع شود خلاف از عالم در احکام بوجود این امام و اگر نمی بود
تیغ بدست او فتوی میدادند فقها بقتل وی لیکن حق تعالی ظاهر کند او را بسیف و کرم پس طمع کنند و ترسند
و قبول کنند حکم او بغیر ایمان از دل و مضمر دارند خلاف او شادمان شوند بوی عامه مسلمانان بیشتر از خواص ایشان
بیعت کنند او را عارفان خدا از اهل حقایق بشهود و کشف و تعریف الهی او را رجال الهیون باشند که اقامت
کنند دعوت او را و نصرت دهند و ایشان وزرا او باشند که حمل اثقال مملکت نمایند و اعانت کنند بر چیزی که انداخته
ست خدا در گلوی او و این نه نفر باشند بر اقدام رجال از صحابه صدقوا ما عاهدوا الله علیه و بهم اعاجم باشند نیست
در ایشان عربی مگر کلام نکنند مگر در عربی او را حافظی ست که از جنس ایشان نیست گاهی عصیان خدا نکرده و
اخص وزرای و افضل امنای او باشد مراد باین حافظ عیسی علیه السلام ست زیرا که جز پیغمبران کسی معصوم نیست

عصمت مهدی در حکم او باشد یا اشارت لفرشته ایست که تسدید او بکند و مؤید او ست نه بعد ازان کی از جنس ایشان
زیراکه عیسی علیه السلام از جنس ایشان ست چه اگر بشریت اطلاق جنس بر نوع هم آید پس صادق شود بر عیسی زیراکه
از بنی اسرائیل ست و اطلاق عجم اگرچه بر ما سوای عرب هم می آید لیکن اطلاقش بر فرس غالب ست و در ین صورت عیسی از
جنس ایشان نباشد یعنی بزعم ایشان و الله اعلم و ابن شهر رضی الله عنه ه الا ان ختم الاولیاء شهید و عین امام
العالمین فقید ٭ هو السید المهدی من آل احمد ٭ هو الصارم الهندی حین تبید ٭ هو الشمس تجلو کل غیم و ظلمة ٭ هو
الوابل الوسمی حین یجود ٭ مراد بختم الاولیاء مهدی ست و با مام العالمین نبی صلعم بعده گفته و قد جاء زمانه و اظلکم
او انه و ظهر فی القرن الرابع اللاحق بالقرون الثلاثة قرن الصحابة ثم الذی یلیه ثم الذی یلیه ثم جاء بینهما ای القرن الثالث
والرابع فترات و حدثت فی الرابع امور و انتشرت اهواء و سفکت دماء و عاثت الذئاب فی البلاد و کثر الفساد الی ان
طم الجور و طمی سیله و ادبر نهار العدل بالظلم حین اقبل لیله فشهداء ه خیر الشهداء و امناؤه خیر الامناء بعده گفته و جمیع
آنچه مهدی در قیام و زارت خود بسوی آن محتاج شود نه چیز ست اول نفوذ بصر که در دعوت الی الله بر بصیرت
باشد دوم معرفت خطاب الهی نزد القاء سوم علم ترجمه عن الله تعالی چهارم تعیین مراتب برای ولاة امر پنجم رحمت در
غضب ششم علم ارزاق مملکت هفتم تداخل بعض امور بر بعض هشتم استقصاء در قضاء جمیع حوائج مردم نهم وقوف
بر علم غیب در مدت خاصه کون که مطلع کند او را حق تعالی بر شیون نوازل قبل وقوع آن و وی معصوم باشد از
رای و قیاس مع رحمت الهی بود بر عباد چنانکه آنحضرت صلعم بود و این نه چیز مجموعها جز مهدی برای امامی از ائمه دین صحیح
و ثابت نشده انتهی ملخصا و در فتوحات در بیان این نه امور بسط کرده و ذکر این عبارت را محل بیان سیرت مهدی
علیه السلام بود نه این موضع لیکن صاحب اشاعه در ینجا آورده و عبد الرحمن بن خلدون در تاریخ خود گفته و للمتصوفة
المتاخرین فی امر هذا الفاطمی طریقة اخری و نوع من الاستدلال و ربما یعتمدون فی ذلک علی الکشف الذی هو اصل طرائقهم
انتهی بعده گفته که متقدمین ایشان درین امر خوض نمیکردند بلکه کلام شان در مجاهده با عمال و نتایج مواجید و احوال
حاصله ازین اعمال بود بیشتر در متاخرین ایشان کلام در کشف و در ماوراء الحس حادث شده و قائل شدند بقطب و ابدال
و گویا حکایت مذهب رافضه میکنند در باره امام و نقباء و اقوال شیعه را نوشانیده شده اند و کتب ایشان مملو ست
بذکر فاطمی منتظر و اکثر الکلام از ایشان در شان فاطمی ابن عربی حاتمی ست در کتاب عنقاء مغرب و غیره و فی غیره ابن
واطیل در شرح کتاب خلع النعلین گفته و لم تزل المبشرات تتابع به من اول الیوم المحمدی الی قبیل الخمسمائة نصف
الیوم و تاکدت و تضاعفت بتباشیر المشائخ بتقریب وقته و از دلاف زمانه منذ انقضت الی هلم جرا انتهی قال
ایضا و مدة حکمه بضع و البضع من ثلاث الی تسع و قیل الی عشر و جاء ذکر اربعین و فی بعض الروایات سبعین و اما
الاربعون فانها مدته و مدة الخلفاء الاربعة الباقین من اهله القائمین بامره من بعده علی جمیعهم السلام قال و ذکر
اصحاب النجوم و القرانات ان مدة بقاء امره و اهل بیته من بعده مائة و تسعة و خمسون فیکون الامر علی هذا جاریا
علی الخلافة و العدل اربعین او سبعین ثم تختلف الاحوال فتکون ملکا انتهی کلامه گوییم اخبار صحیحه وارده در وجود

وظهور و خروج محمد مهدی سلام الله علیه و آثار مرویه دران مغنی ست از کشف کاشفان و عرفان عارفان و خبر
اهل معرفت بعلم سنت و ارباب راست احادیث سخن ہیچکے درین قسم اخبارات و مغیبات امور مقبول نیست مگر آنکه
کشفی مطابق خبری صحیح واقع شود که در خور استیناس ست نه لائق احتجاج و جمع میان روایات مدت ملک و بقای او که صاحب
اشاعه ذکر کرده وقتی صحیح و لائق التفات ست که جمله مرویات درین باب بحد صحت و قبول رسد چه بیشتر اخبار وارده
دران ضعیف یا حسن ست و باقی اقوال اهل علم اند از تابعین صحابه و من بعدهم من ائمة اهل البیت و اسانید و مسانید انها
محتاج نظر و تصحیح با آنکه عبد الکریم حنفی گفته ابو عبد الله جعفر صادق را گفتم مهدی چند سال مالک باشد گفت هفت سال و لیکن
این روز و شب از گرد تا آنکه سالی از سنوات او برابر ده سال از سالهای شما باشد و این هفت سال برابر هفتاد سال
شما بود ذکره ابن حجر المکی فی الفصول المهمه فی معرفة الائمة اما شک نیست که مجموع اخبار و آثار که درباره وجود وی و وقائع
و حوادث و فتن و فتوح و غیره وارد شده افاده صحت ظهور وی میکنند کیفما کان خواه صحیح باشد یا حسن یا ضعیف پس جمعی از
اهل علم که بملاحظه کلام در رواة اسناد اخبار مذکوره و آثار مسطوره انکار امر وشان این فاطمی کرده اند صحیح نیست چه بعض
احادیث این باب در صحاح سته آمده و این کتب محفوظ است از وضع و کذب رواة و انتقادی که در ذیل آن اخبار ذکر کرده ایم
غایت تنقید و نهایت تصحیح ست و اصحاب کتب سته خصوصا شیخین مقدم اند بر همه ائمه حدیث در تحقیق جرح و تعدیل روات
و درایت ایشان مقدم ست بر دیگران و نزول عیسی علیه السلام در زمانه مهدی باشد بالاتفاق بر مناره بیضا شرقی
دمشق و مردم دران وقت مشغول باشند بنماز عصر و امام نماز او را دیده کناره کند و وی مقتدی شده نماز با مردم بگذارد
و بسنت رسول خدا صلعم امامت کند و این منافی احادیث صحیحه دیگر که دران اقتدا عیسی بمهدی در نماز صبح آمده نیست
زیرا که مهدی در حین نزول عیسی ببیت المقدس باشد و نزول او بدمشق بود و این امام نماز که او را دیده تنحی کند امیری
باشد از طرف مهدی بر دمشق و مؤید و موضح اوست بودن این امر در نماز عصر و تقدم مهدی و اقتدا عیسی باو در نماز
صبح باشد و اینجا یهود و نصاری و مسلمین همه باشند و انجا خالص اهل اسلام خواهند بود و آنکه سابق اشارت کرده ایم
که هفت یا نه سال از خلافت مهدی در احادیث آمده محتمل که در زمن عیسی باشد پس نیست منافات میان آن و میان
قول وی صلعم کن تهلک امة انا فی اولها و المهدی فی اوسطها و عیسی فی آخرها زیرا که مهدی سابق باشد بر نزول عیسی زیاده
بر سی سال و عیسی متاخر شود از وی سی و چند سال چه درباره مهدی آمده که وی چهل سال مکث کند و در حق عیسی آمده
که وی چهل و پنج سال بماند پس مدت اجتماع هر دو هفت یا نه سال باشد و باقی مدت افتراق فقط در اشاعه گفته چون
احادیث وجود مهدی و خروج او در آخر زمان و بودن آن از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه معلوم شده و این
احادیث بحد تواتر معنوی رسیده پس انکار آن معنی ندارد و آنکه در بعض احادیث آمده که لا مهدی الا عیسی بن مریم پس
با وجود آنکه این حدیث ضعیف ست نزد حفاظ تاویلش احسن باین طریق که نیست قول مهدی را مگر بمشوره عیسی
اگر گوئیم که او وزیر وی باشد یا آنکه نیست مهدی معصوم مطلقا مگر عیسی زیرا که عصمت مهدی خاص در احکام باشد یا
معنی آنست که نیست مهدی بعد عیسی چه بعد وی علیه السلام امرا مختلطین باشند و آنچه از کلام تفتازانی در شرح

متقائد مفہوم میشود از نفی او بنا بر حدیث مذکور بران قریب بنا ید خورد زیرا کہ حدیث مذکور ضعیف ست بخلاف احادیث صحیحہ
انتہی شوکانی در توضیح گفتہ واما حدیث انس اخرجہ ابن ماجہ والحاکم فی المستدرک لا مہدی الا عیسی بن مریم فیمکن
ان یقال فی تاویلہ لا مہدی کاملا لاشک ان عیسی اکمل من المہدی لانہ نبی اللہ وہذا التاویل متحتم لمخالفۃ ظاہرہ للاحادیث
المتواترۃ حافظ ابن القیم رح در منار گفتہ حدیث لا مہدی الا عیسی را ابن ماجہ از طریق محمد بن خالد جندی از ابان بن صالح
از حسن بصری از انس بن مالک از رسول خدا صلعم روایت کردہ ست وی متفرد ست بروایت آن از محمد بن خالد و محمد بن
حسن اسنوی در کتاب مناقب شافعی محمد بن خالد را غیر معروف نزد اہل این صناعت از اہل علم و نقل گفتہ و اخبار بذکر مہدی
و بودن او از اہل بیت از آنحضرت صلعم متواتر گشتہ بیہقی گفتہ تفرد بہ محمد بن خالد ہذا و حاکم گفتہ ہو مجہول و قد اختلف علیہ فی
اسنادہ فروی عنہ ابان بن ابی عیاش عن الحسن عن النبی صلعم فرجع الحدیث الی روایۃ محمد بن خالد وہو مجہول عن ابان وہو
متروک عن الحسن وہو منقطع واحادیث دالہ بر خروج مہدی اصح الاسناد اند مثل حدیث ابن مسعود ولو لم یبق من الدنیا
الا یوم لطول اللہ ذلک الیوم حتی یبعث رجل من امتی او من اہل بیتی الحدیث اخرجہ ابو داود والترمذی وقال حسن صحیح و
فی الباب عن علی و ابی سعید و ام سلمۃ و ابی ہریرۃ ثم روی حدیث ابی ہریرۃ وقال صحیح و زاد ابن القیم و قال فی الباب عن
حذیفۃ بن الیمان و ابی امامۃ الباہلی و عبد الرحمن بن عوف و عبد اللہ بن عمرو بن العاص و ثوبان و انس بن مالک و جابر و ابن
عباس و غیرہم انتہی کلام الاشاعہ گویم یحیی بن معین گفتہ محمد بن خالد ثقہ ست اما توثیق واحد در برابر تضعیف جمعی مقدم
نیست و حدیث مضطرب و ضعیف ست و تاویلی کہ صاحب اشاعہ کردہ چیزی نیست لفظ حدیث و ترکیب نحویہ و ضابطہ علم
معنی و بیان از ان ابای کلی دارد و بعضی گفتہ اند معنی وی اینست لا یتکلم فی المہد الا عیسی و مقصود باین معنی رد احتجاج
باوست یا جمع میان وی و دیگر احادیث و آن مدفوع ست بحدیث جریج و مثل او از خوارق و ہم علم اعراب مساعدت
این معنی نمیکند و احسن اجوبہ آنست کہ حدیث مذکور ضعیف و مضطرب ست پس معارض نشود با حدیث دیگر و مقاومت
نکند خبر واحد با اخبار متعددہ ثابتہ و ابن ابی واطیل گفتہ و ما ورد من قولہ لا مہدی الا عیسی فمعناہ لا مہدی تساوی
ہدایتہ و قد جاء فی الصحیح انہ قال لا یزال ہذا الامر قائما حتی تقوم الساعۃ او یکون علیہم اثنا عشر خلیفۃ یعنی قرشیا و قد اعطی
الوجود ان منہم من کان فی اول الاسلام و منہم من سیکون فی اخرہ و قال الخلافۃ بعدی ثلاثون او احدی و ثلاثون
او ستۃ و ثلاثون وانقضاؤہا فی خلافۃ الحسن و اول امر معاویۃ فیکون اول امر معاویۃ خلافۃ اخذا باوائل الاسماء
فہو سادس الخلفاء واما سابع الخلفاء فعمر بن عبد العزیز والباقون خمسۃ من اہل البیت من ذریۃ علی یؤیدہ قولہ انک
لذو قرنیہا یرید الامۃ ای انک لخلیفۃ فی اولہا و ذریتک فی آخرہا و ربما استدل بہذا الحدیث القائلون بالرجعۃ
فالاول ہو المشار الیہ عندہم بطلوع الشمس من مغربہا و قد قال صلعم اذا ہلک کسری فلا کسری بعدہ و اذا ہلک قیصر
فلا قیصر بعدہ والذی نفسی بیدہ لتنفقن کنوزہما فی سبیل اللہ و قد انفق عمر بن الخطاب کنوز کسری فی سبیل اللہ
والذی یہلک قیصر و ینفق کنوزہ فی سبیل اللہ ہو ہذا المنتظر حین یفتح القسطنطنیۃ فنعم الامیر امیرہا و نعم الجیش
ذلک الجیش کذا قال صلعم انتہی و درین تاویل نیز نظر ست و جمال الدین محمد بن ابی بکر الاشخر در رسالۃ الکلام المجدی

في اثبات خروج المهدي گفته حديث لا مهدي الا عيسى بن مريم اخرجه ابن ماجة وخرجه ابو الحسن الآجري وقد اجاب عنه
الحفاظ كابي بكر بن العربي وابن عبد البر والقرطبيين بانه حديث لا يصح لانه انفرد بروايته محمد بن خالد الجندي وهو مجهول
كما قاله البخاري واختلف عليه في اسناده فتارة يرويه عن ابان عن الحسن عن النبي صلعم مرسلا مع ضعف وتارة عن الحسن عن
انس عن النبي صلعم قال القرطبي والاحاديث عن النبي صلعم في خروج المهدي ثابتة اصح من هذا الحديث فالحكم لها دونه
انتهى قلت مع تقدير صحته فمدرج وتاويله اصح بخلاف تاويل الاحاديث التي في خروج المهدي لا جرم ساقه السيوطي في الكشف
سياق المخبر عن طلوع الشمس فلم يذكر فيه خلافا قويا ولا واهيا ومثله العامري في الرياض المستطابة وشيخنا شهاب الدين في
الصواعق المحرقة في الرد على اهل البدع والزندقة وفي شرحه للهمزية محمد بن سعيد البوصيري وقال فيه ان عيسى عند نزوله
يدرك المهدي ويصلي خلفه وذكر فيه احاديث فمن قال ان خروج المهدي غير صحيح وهو قول المعتزلة وامثالهم مستدلين له بحديث
ابن ماجة الذي مر فلعدم احاطته بالاحاديث الصحيحة غالبا او حمله على ذلك التحامل على المعتزلة انتهى و در مشرب وردی گفته
المراد بالمهدي معناه اللغوي والتقدير لا مهدي كاملا في ذلك الوقت الا عيسى بن مريم وقد اخرج نعيم بن حماد عن الوليد
بن مسلم قال سمعت رجلا يحدث قوما فقال المهديون ثلثة مهدي الخير عمر بن عبد العزيز ومهدي الدم وهو الذي يسكن عليه
الدماء ومهدي الدين هو عيسى يسلم امته في زمانه انتهى **فف** نعيم بن حماد از طريق ضمره از محمد بن سيرين آورده كه ذكر كرد
فتنه را وگفت اذا كان ذلك فاجلسوا في بيوتكم حتى تسمعوا على الناس خير من ابي بكر وعمر قال ابن ابي شيبة في باب المهدي
عن محمد بن سيرين قال يكون في هذه الامة خليفة خير من ابي بكر وعمر قيل خير منهما قال قد كاد يفضل على بعض الانبياء وفي لفظ
لا يفضل عليه ابو بكر وعمر سيوطي گفته هذا اسناد صحيح وهذا اللفظ اخف من الاول والاوجه عندي تاويل اللفظين على ما اول
عليه حديث بل اجر خمسين منكم لشدة الفتن في زمان المهدي وتمالي الروم باسرها عليه ومحاصرة الدجال له وليس المراد بهذا
التفضيل الراجع الى زيادة الثواب والرفعة عند الله تعالى فالاحاديث الصحاح والاجماع على ان ابا بكر وعمر افضل الخلق
بعد النبيين والمرسلين انتهى ما في عرف الوردي صاحب اشاعه گفته تحقيق آنست كه جهات تفضيل مختلف اند وجائز نيست
ما را تفضيل على الاطلاق در فردی از افراد مگر هر كه تفضيل داد او را رسول خدا صلعم زيرا كه گاهی يافته ميشود در
مفضول بجهات اخرى كه در فاضل نيست وگذشت كه وی معصوم الحكم مقتفی اثر رسول غير خاطی باشد ابدا وشك نيست
كه اين جهات در شيخين رضي الله عنهما نبود همچنين امور تسعه مذكورة الصدر در امامی از ائمه دين مجتمع نشده پس ازين جهات
تفضيل او بر شيخين روا است اگرچه ايشان را افضل صحبت ومشاهده وحی وسابقه اسلام وجز آن از فضائل ست والله اعلم
انتهى گويم قول ابن سيرين اگرچه سندش صحيح باشد در ما نحن فيه وقتی حجت ست كه ماخذ آن مشكوة نبوت باشد والا فلا
آری از حديث امتی كالمطر لا يدری اوله خير ام آخره استيناس افضليت بعض امت آخر بر بعض امت اول ميتوان كرد
ومحقق نزد اهل تحقيق نيز همين ست كه افضليت اوائل امت يعنی قرون مشهود لها بالخير بر ما بعد ايشان من كل الوجوه
ومن جميع الجهات نيست بلكه بالاجمال ست وممكن كه در امت اخيره كسی پيدا شود كه از بعض اسباب ووجوه افضل باشد
از بعض من تقدم والله اعلم علی قاری در مشرب وردی گفته و دلالت ميكند بر فضيلت او آنكه رسول خدا صلعم

او را خلیفة الله نام کرده و ابوبکر را خلیفهٔ رسول گویند پس لیس انتهی **قف** در اشاعه گفته چون قصهٔ مهدی مشتمل ست بر اشراط ساعت اشارت بعد بدآن و ذکر بعض احادیث میکنیم بعده حسر فرات و قتل نفس زکیه و طلوع رایات سود از قبل خراسان و قذف ارض مرو و ذهب خضره را و خسف نزد معدن و خسف قریه در غوطه غربی دمشق و خسف در بیدار و انکساف مهر و ماه در رمضان و طلوع قرن فی السنین و طلوع نجم ذی الذنب و خسوف قمر دو بار در رمضان و ظهور نار از طرف مشرق و وقعهٔ عظیمه در مدینهٔ کریمه و ندا از سما و طلوع کف از آسمان و ملحمهٔ عظمی و بودن قیم واحد برای پنجاه زن و عدم فرح بمیراث و غنیمت و فتح قسطنطنیه و رومیه ذکر کرده و اخبار و آثار وارده درین باب ایراد نموده چون این اشراط در ابواب سابقه مفصل گذشته اند ضرورت اعادهٔ آن درینجا نیست بعده گفته که حافظ ابن القیم رح در منار فرموده که مردم در مهدی بر چهار قول مختلف اند یکی آنکه مهدی مسیح بن مریم ست و در حقیقت مهدی اوست و حجت اصحاب این قول حدیث محمد بن خالد جندی ست که گذشت و حالش بیان کردیم و انه لا یصح و اگر صحیح هم شود در وی حجت نبود زیرا که عیسی اعظم مهدی ست پیش ساعت قیامت پس میتوان گفت که نیست مهدی در حقیقت سوای او یعنی مهدی کامل معصوم اگرچه غیر وی نیز مهدی باشد دوم آنکه مراد بمهدی خلیفهٔ عباسیه ست که بود و گذشت و حجت اصحاب این قول حدیث مرفوع ثوبان ست نزد احمد اذا رایتم الرایات السود اقبلت من خراسان فاتوها ولو حبوا علی الثلج فان فیها خلیفة الله المهدی و در روی علی بن زید ضعیف ست و مناکیر دارد و بتفرد وی احتجاج نتوان کرد و روی ابن ماجة من حدیث الثوری عن ثوبان نحوه و تابعه عبد العزیز بن المختار عن خالد و حدیث ابن مسعود نزد ابن ماجة مرفوعًا ان اهل بیتی سیلقون بعدی بلاء و تشریدا الحدیث و در روی یزید بن زیاد سیئ الحفظ ست در آخر عمر مختلط شده و کان یقبل الفلوس پس اگر این هر دو حدیث صحیح هم شود در وی دلیل نیست بر آنکه مهدی موعود همان مهدی عباسیه ست با آنکه رایات مهدی منتظر هم از طرف خراسان بیاید و سیاه باشد و این رایات غیر رایات بنی العباس ست سوم آنکه مهدی مردی از اهل بیت نبوی از اولاد حسن یا اولاد حسین بن علی باشد و در آخر زمان بیرون آید و دنیا بجور و ستم پر شده باشد وی آنرا بعدل و داد پر کند و اکثر احادیث برهمین دلالت دارند و قول چهارم رافضه راست که مهدی مذکور محمد بن حسن عسکری ست از اولاد حسین نه از ولد حسن حاضر در امصار غائب از ابصار در سرابه سامره طفل صغیر در آمده و برین ماجرا زیاده از پانصد سال گذشته و تا حال چشمی او را ندیده و گوشی خبر او نشنیده هر روز انتظار وی کشند و با خیل و رکاب بر باب سرداب ایستاده شده صیاح میکنند که اخرج یا مولانا اخرج یا مولانا و بخیبت و خسران بر میگردند فهذا دابهم و لقد احسن من قال ؏ ما آن للسرداب ان یلد الذی کلمتموه بجهلکم ما آنا * فعلی عقولکم العفاء فانکم * ثلثتم العنقاء و الغیلانا * و اینها مضحکهٔ بنی آدم و مسخرهٔ ایشان اند هر عاقل بدان استهزا میکند **فصل** در بیان مدعیان مهدویت قومی از سلف در محمد بن عبد الله محض ملقب بنفس زکیه دعوی مهدویت کرده بود و آن فهم گفته و اما مهدی مغاربه محمد بن تومرت پس مردی کذاب ظالم متغلب بباطل بود و بظلم و ستم مالک گشته و جانها کشته و حریم مسلمانان را مباح ساخته و ذراری ایشانرا اسیر کرده و اموال ایشان گرفته و بد تر بود در بریت از حجاج بن یوسف در شکم زمین صحیح را از اصحاب حیا خود مدفون

میکرد و امر مینمود تا مردم را گویند که وی مهدی مبشر به رسول خداست بعده بر ایشان و مدرسه میساخت تا تکذیب نکنند و خود را مهدی معصوم نام کرده بود بعده عبید الله بن میمون قداح ملحد خروج کرد و جد وی یهودی بود و از خاندان مجوسی خود را بکذب و زور منسوب باهل بیت نموده و دعوی کرد که وی مهدی است که آنحضرت صلعم بوی بشارت داد و ممالک متغلب شد و کارش پیش رفت تا آنکه ذریت با حده و منافقیش که اعظم ناس بودند در عداوت خدا و رسول به بلاد عرب و مصر و حجاز و شام مستولی گشتند و غربت و محنت و مصیبت اسلام شدید گردید و دعوی الوهیت میکردند و شریعت را باطنی خلاف ظاهر ثابت مینمودند و هم ملوک القرامطة الباطنية اعداء الله تستر برفض و انتساب باهل بیت نبوی میکردند و این دین الحاد شده و همیشه امر ایشان در ظهور بود تا آنکه الله تعالی امت را از دست ایشان رهائی بخشید و نصرت اسلام بصلاح الدین یوسف بن ایوب فرمود وی ملت اسلامیه را استنقاذ کرد و ایشان را هلاک ساخت و مصر بعد از انکه دار النفاق و الالحاد شده بود دار الاسلام گردید انتهی شیخ علی متقی ذکر کرده که در زمانه او مردی در هند دعوی مهدویت کرد و خلقی کثیر تابع او گشت و امرش ظهور گرفت و صیت او دراز گردید بعده وی بمرد اما اتباع او از ین اعتقاد رجوع نکردند گویم مراد باین مرد شاید سید محمد جونپوری مدعی مهدویت است شیخ ابو الفضل در آخر آئین اکبری در ترجمه احوال خود نوشته گروهی در هند باشند میر سید محمد جونپوری را مهدی موعود شمرند و دران مبالغه نمایند با علم و عمل تهذیب اخلاق چندین نصوص را فراموش کرده درین مذهب غور نمایند انتهی یا کسی دیگر باشد در اشاعه گفته علماء و صلحا که از بلاد هند بحرمین شریفین قدوم می آرند از ایشان شنیدم که این قوم هنوز برهمین اعتقاد است و بمهدیه مشهور و ایشان را اقالیه هم گویند زیرا که هر که ایشان را گوید که اعتقاد شما باطل است او را میکشند تا آنکه اگر مردی واحد از ایشان میان جمع کثیر از مسلمانان باشد چون او را گفته شود که عقیده تو باطل است قائل را قتل کند و هیچ پروا ندارد که وی نیز کشته شود یا باقی ماند و با این اعتقاد خبیث بدعات دیگر نیز ضم کرده اند و بسبب آن از صراط سوی خارج گشته اخبرنی بهذا جمع من ثقات الهند و در جبال شهرزور بقریه که آنرا ازنک خوانند محمد نام شخصی ظاهر شد و دعوی کرد که وی مهدی است و خلقی کثیر تابع او گردید و من دران زمانه طفل بودم امیر این بلاد احمد خان کردی بر وی اغارت کرد وی بگریخت و برادرش اسیر شد امیر قریه او را ویران ساخت و جماعتی را از اتباع او بقتل رسانید و شوکتش زوال پذیرفت و علماء اکراد مجتمع شده فتوی بکفر او دادند و الزام او بتجدید توبه کردند و حکم بتجدید عقد نکاح ازواج فرمودند وی در ظاهر توبه و رجوع کرد لیکن بعض مخالطین او میگویند که وی در باطن رجوع نکرده و قبل سنه یکهزار و هفتاد چون با وی مجتمع شدم او را عابد کثیر الاجتهاد متورع در مآکل و ملابس از حرام ملازم اوراد بر طریقه خلوتیه یافتم و برادرش که از جهت وی ماخوذ و محبوس شده بود بر وی سخت انکار داشت و بسیار ملامت میکرد بر وی بعده وی برح وفات یافت فهؤلاء الذين ادعوا المهدية بالباطل واتبعهم بعض السفهاء وحصلت منهم فتن وفساد كثير في الدين و قبل تالیف این کتاب مردی بجبال عقرا و عمادیه از اکراد ظاهر شد نامش عبد الله بود دعوی کرد که وی شریف حسینی است و او را ولدی صغیر دوازده ساله یا کم و بیش است نامش محمد نهاده و لقب او مهدی داده ادعا کرد که وی

مے شود دست و جمعی کثیر از قبائل تبعیت او کردند و بر بعض قلاع مستولی شد و والی موصل بر سر وی رسید و میان ایشان قتال
و سفاک مار واقع شد و مدعی ہزیمت خورد و با پسر خود اسیر گشتہ باستنبول آمد سلطان از جرم وی عفو کردہ از رجوع بسوی
بلاد شان منع فرمود انتہی گویم اوصاف مہدی موعود منتظر را نیک در نظر و در خاطر نگاہ باید داشت تا مغالطہ نشود
و اعتقاد کدام مدعی باطل بخاطر نہ نشیند ابن خلدون در تاریخ خود نوشتہ اما ما تدعیہ العامۃ و الاغمار من الدہماء ممن لا یرجع
فی ذلک الی عقل یہدیہ و لا علم یفیدہ فیجیبون ذلک علی غیر نسبۃ و فی غیر مکان تقلیدا لما اشتہر من ظہور فاطمی و لا یعلمون
حقیقۃ الامر و اکثر ما یجیبون فی ذلک القاصیۃ من الممالک و اطراف العمران مثل الزاب بافریقیۃ و السوس من المغرب و تجد
الکثیر من ضعفاء البصائر یقصدون رباطا بماسۃ لما کان ذلک الرباط من المغرب من الملثمین من کدالۃ و اعتقادہم انہ منہم او
قائمون بدعوتہ زعما لا مستند لہم الا غرابۃ تلک الامم و بعدہم عن یقین المعرفۃ باحوالہا من کثرۃ او قلۃ او ضعف او قوۃ و
لبعد القاصیۃ عن منال الدولۃ و خروجہا عن نطاقہا فتقوی عندہم الاوہام فی ظہورہ ہناک بخروجہ عن ربقۃ الدولۃ و
منال الاحکام و القہر لا محصول لدیہم فی ذلک الا ہذا و قد یقصد ذلک الموضع کثیر من ضعفاء العقول للتلبیس بدعوۃ
تمامہا وسواس و حمق و قتل کثیر منہم اخبرنی شیخنا محمد بن ابراہیم الابلی قال خرج برباط ماسۃ لاول المایۃ الثامنۃ و عصر
السلطان یوسف بن یعقوب رجل من منتحلی التصوف یعرف بالتویزری نسبۃ الی توزر مصغرا و ادعی انہ الفاطمی المنتظر
و اتبعہ الکثیر من اہل السوس من ضالۃ و کزولۃ و عظم امرہ و خافہ رؤساء المصامدۃ علی امرہم فدس علیہ السکسوی من
قتلہ بیاتا و انحل امرہ و کذلک ظہر فی غمارۃ فی آخر المایۃ السابعۃ و عشر التسعین منہا رجل یعرف بالعباس و ادعی انہ الفاطمی
و اتبعہ الدہماء من غمارۃ و دخل مدینۃ فاس عنوۃ و حرق اسواقہا و ارتحل الی بلد المزمۃ فقتل بہا غیلۃ و لم یتم امرہ و کثیر من
ہذا النمط و اخبرنی الشیخ المذکور بغریبۃ فی مثل ہذا و ہو انہ صحب فی حجہ فی رباط العباد و ہو مدفن الشیخ ابی مدین فی
جبل تلمسان المطل علیہا رجلا من اہل البیت من سکان کربلا کان متبوعا معظما کثیر التلمیذ و الخادم قال و کان الرجال
من موطنہ یتلقونہ بالنفقات فی اکثر البلدان قال و تاکدت الصحبۃ بیننا فی ذلک الطریق فانکشف لی امرہم و انہم
انما جاؤا من موطنہم بکربلا لطلب ہذا الامر و انتحال دعوۃ الفاطمی بالمغرب فلما عاین دولۃ بنی مرین و یوسف بن یعقوب
یومئذ منازل تلمسان قال لاصحابہ ارجعوا فقد ازری بنا الغلط و لیس ہذا الوقت وقتنا و یدل ہذا القول من ہذا
الرجل علی انہ مستبصر فی ان ہذا الامر لا یتم الا بالعصبیۃ المکافئۃ لاہل الوقت فلما علم انہ غریب فی ذلک الوطن و لا شوکۃ
لہ و ان عصبیۃ بنی مرین لذلک العہد لا یقاومہا احد من اہل المغرب استکان و رجع الی الحق و اقصر عن مطامعہ و بقی علیہ
ان یستیقن ان عصبیۃ الفواطم و قریش اجمع قد ذہبت لا سیما فی المغرب الا ان التعصب لشانہ لم یترکہ لہذا القول
و اللہ یعلم و انتم لا تعلمون و قد کانت بالمغرب لہذہ العصور القریبۃ نزعۃ من الدعاۃ الی الحق و القیام بالسنۃ
لا ینتحلون فیہا دعوۃ فاطمی و لا غیرہ و انما ینزع منہم فی بعض الاحیان الواحد فالواحد الی اقامۃ السنۃ و تغییر المنکر
و یعتنی بذلک و یکثر تابعہ و اکثر ما یعنون باصلاح السابلۃ لما ان اکثر فساد الاعراب فیہا لما من طبیعۃ معاشہم فیاخذون
فی تغییر المنکر بما استطاعوا الا ان الصبغۃ الدینیۃ فیہم لم تستحکم لما ان توبۃ العرب و رجوعہم الی الدین انما یقصدون

بها الاقتصار عن الغارة والنهب لا يعقلون في توحشهم واقبالهم الى مناحى الديانة غير ذلك لانها المعصية التي كانوا عليها
قبل المقربة ومنها توحشهم فتجد ذلك المنتحل للدعوة والقايم بزعمه بالسنة غير متعمقين في فروع الاقتداء والاتباع انما دينهم
الاعراض عن النهب والبغي وافساد السابلة ثم الاقبال على طلب الدنيا والمعاش باقصى جهدهم وشتان بين هذا الاخذ
من اصلاح الخلق ومن طلب الدنيا فاتفاقهما ممتنع لا تستحكم له صبغة في الدين ولا يكمل له نزوع عن الباطل على الجملة
ولا يكثرون ويختلف حال صاحب الدعوة معهم في استحكام دينه وولايته في نفسه دون تابعه فاذا هلك انحل امرهم وتلاشت
عصبيتهم وقد وقع ذلك بافريقية لرجل من كعب من سليم يسمى قاسم بن مرة بن احمد في المائة السابعة ثم من بعده لرجل آخر
من بادية رياح من بطن منهم يعرفون بمسلم وكان يسمى سعادة وكان اشد دينا من الاول واقوم طريقة في نفسه ومع ذلك
فلم يستتب امر تابعه كما ذكرناه وبعد ذلك ظهر ناس بهذه الدعوة يتشبهون بمثل ذلك ويلبسون فيها وينتحلون اسم السنة
وليسوا عليها الا الاقل فلا يتم لهم ولا لمن بعدهم شيء من امرهم انتهى كلام ابن خلدون وما اكثر فائدته واحسن عائدته گویم وازین قبیل
ست خروج محمد بن عبد الوهاب نجدی در اضلاع یمن وظهور وی بر ملک حجاز از حرمین شریفین وغیرها وظهور سید احمد
بریلوی در اوائل صد سیزدهم از هجرت در ملک هند میان و آن دعوی ایشان احیاء سنن واماتت بدع وتغییر منکرات بود
لیکن امر این هردو بزرگوار سرانجام نیافت انقدر هست که احدی از ایشان ادعای مهدویت نکرده اگرچه این دیگر فاطمی
النسب بود واول از قبائل عرب حنبلی المذهب انچه از احوال ایشان بر زبان ثقات از اهل عرب واهل هند شنیده و دیده شده
محل جرح شرعی نیست طلب ایشان ملک ودولت ومعاش را هم محقق نشده بلکه ظاهر سیر ایشان دلالت دارد بر آنکه
از علمای صلحا وعباد دیندار خداپرست انصاف دوست بودند ونیز در دعوت سید مرحوم مذکور کدام فتنه در بلاد بر خلاف سنت
ومخالفت علمای سوء دنیادار که خوگر بدعات ورسوم آبا بودند مقصود نیست والله تعالی اعلم بسرائرهما ونسبت عما
نجدیه بعضی شکایت ها دارند تا حقیقت امر چه باشد اما اعتقادیات شان که خود در رسائل خویش نوشته اند مطابق
ظاهر شریعت حقه اسلام ست دور از شرک وبدع والله اعلم بالصواب ونیز ابن خلدون گفته اعلم ان المشهور بين الكافة من اهل الاسلام
على ممر الاعصار انه لا بد في آخر الزمان من ظهور رجل من اهل البيت يؤيد الدين ويظهر العدل ويتبعه المسلمون ويستولي
على الممالك الاسلامية ويسمى بالمهدي ويكون خروج الدجال وما بعده من اشراط الساعة الثابتة في الصحيح على اثره وان
عيسى ينزل من بعده فيقتل الدجال او ينزل معه فيساعده على قتله ويأتم بالمهدي في صلوته ويحتجون في الباب باحاديث
خرجها الائمة وتكلم فيها المنكرون لذلك وربما عارضوها ببعض الاخبار وللمتصوفة المتاخرين في امر هذا الفاطمي طريقة
اخرى ونوع من الاستدلال وربما يعتمدون في ذلك على الكشف الذي هو اصل طرائقهم الى قوله والحق الذي ينبغي
ان يتقرر لديك انه لا تتم دعوة من الدين والملك الا بوجود شوكة عصبية تظهره وتدافع عنه من يدفعه حتى يتم امر الله فيه
وقد قررنا ذلك من قبل بالبراهين القطعية التي اريناك هناك وعصبية الفاطميين بل وقريش اجمع قد تلاشت من جميع
الآفاق ووجد امم آخرون قد استعلت عصبيتهم على عصبية قريش الا ما بقي بالحجاز في مكة وينبع بالمدينة من الطالبيين من
بني حسن وبني حسين وبني جعفر منتشرون في تلك البلاد وغالبون عليها وهم عصائب بدوية متفرقون في مواطنهم وامارتهم

وان اتہم سیلغون آلا فاسن الکثرة فان صح ظہور ہذا المہدی فلا وجہ لظہور دعوتہ الا بان یکون منہم و یولف اللہ بین قلوبہم
فی اتباعہ حتی تتم لہ شوکۃ و عصبیۃ وافیۃ باظہار کلمتہ وحمل الناس علیہا واما علی غیر ہذا الوجہ مثل ان یدعو فاطمی منہم الی مثل
ہذا الامر فی افق من الآفاق من غیر عصبیۃ ولا شوکۃ الا مجرد نسبتہ فی اہل البیت فلا یتم ذلک لا یمکن لما اسلفناہ من البراہین
الصحیحۃ انتہی کلامہ ملخصاً گوییم جماعتی کہ در حق آنہا گمان مہدویت رفتہ و گونہ اند یکے اولیا و صلحاء است و دیگر امراء و
اہل حکومت اول مثل سید محمد نوربخش و شیخ ادریس رومی معاصر سلطان بایزید وایشانرا معتقد و خلیفہ بودند و بالآخر
ازین دعوی رجوع کردند واین خاطر از ایشان زائل شد و حال و قال نیک گردید و شاہ نعمت اللہ ولی و معتقدین وے
رافضہ بودند و شاہباز قلندر و اتباع او قلندریہ نام دارند این ہم مردی صالح بود و شاہ قاسم انوار و سید بدیع الدین
مدار و سالار مسعود غازی و سید محمد بن سید خان جونپوری و وی در ہند بآنگ بلند ادعاء مہدویت کرد و جماعتی
کثیر از افاغنہ و کوہ ملک راجپوتانہ اتباع او شدہ خود را مہدویہ لقب کردند و وی در عمر چہل سالگی در گذشت مجدد الف
ثانی در مجلد ثانی از مکتوبات خود نوشتہ اند جماعتی از نادانی گمان کنند شخصی اکہ دعوی مہدویت کردہ بود از اہل ہند
کہ مہدی موعود بودہ است پس بزعم ایشان مہدی گذشتہ و فوت شدہ و نشان میدہند کہ قبرش در فرہ است انتہی
و اشارت باین شخص از کلام اشاعہ گذشتہ شیخ علی متقی در مقدمہ رسالہ خود مسمی ببرہان گفتہ معلوم اہل حق ست کہ
صادر شدہ است دعوی مہدویت از بسیار مشائخ و ایشان اصحاب مقامات سنیہ و کرامات علیہ بودند و خواص و عوام
متفق اند بر فضل و شرف و علو مرتبت و صحت طریقہ ایشان با آنکہ صفت ایشان مخالف ست با حدیث نبویہ و آثار صحابہ
و تابعین کہ وارد ست درین باب پس لابد ست از سببی برای این امر کہ شناسد این سبب را کسیکہ بشناسد حالات
متقدمین و مقامات و منازلات ایشانرا و معلوم شدہ است کہ این دعوی چیزیست لازم حالات و مقالات ایشان
کہ مقتضی مینماید این امر بیشتر انتہی گوییم این دعوی از شیخ علی متقی ہم صادر شدہ و حکایات ان شیخ عبدالحق دہلوی در زاد المتقین
چنین نوشتہ اند کہ از عزیز حالات و عجائب واقعات ایشان مہدویت ست کہ بجہت غلبہ وقت و سکر حال بوجود آمدہ
و مدت بقا آن پنج روز بود شیخ حمید محدث ذکر میکرد کہ ایشانرا وقتی مرضی صعب عارض شدہ بحدیکہ امید حیات نماندہ
اول روز اثر سکری و حالتی پیدا شد خادم را گفتند تو گواہی میدہی کہ ما درانچہ بگوییم صادقیم گفت آری فرمودند من مہدی
آخر زمانم تو تصدیق کن گفت کردم ہمچنین تصدیق این دعوی از شیخ عبدالقادر فاکہی و شیخ ابوالحسن بکری و شیخ محمد بن شیخ
ابوالحسن جستند ہمگنان تصدیق کردند و گفتند پیش پادشاہ ما برویم او را دعوت کنیم روی بجانب دشقاہ آوردند
و بمنزل خود افتادند و در خلوتی کہ داشتند آمدہ بر بستر افتادند و بخواب رفتند بعد از نیم شب خادم را خواندند و گفتند
ہیچ میدانی کہ از ما چہ چیزہا واقع شد گفت انچہ بود بشما روشن ست گفتند توبہ کردم و باز آمدم از ہر چہ گفتم پس تجدید توبہ
و استغفار نمودند این خبر بشیخ ابوالحسن بکری رسید پا برہنہ بسرعت تمام بخانہ شیخ آمد و شکرانہ حق سبحانہ کہ ایشان
ازین مزلقہ برآمدند بجا آوردند انتہی ملخصاً و اما ثانی پس حکم بن سعد گفتہ چون سلیمان قائم شد و ادعاء مہدویت کرد
و اظہار آن نمود پیش حیوۃ و یحیی رفتم گفتم این ہمان مہدی ست کہ ذکرش میکنند گفت نہ آخر جہ ابن ابی شیبۃ و نعیم

فتن و از ابراهیم بن سعد اخراج کرده که گفت طاوس را گفتم که عمر بن عبد العزیز مهدی ست گفت آری مهدیست لیکن آن مهدی نیست اخرج نحوه ابو نعیم فی الحلیة مراد آنکه اطلاق مهدی بر مرد صالح هم می آید و نیز گمان کردند در حق جعفر بن علی بن حسین که وی مهدی ست و او انکار میکرد ازین دعوی اخرجه المحاطی فی امالیه و چون موسی بن طلحه بن عبید الله بن العشار بسوی بصره گریخت در حق وی گمان کردند که وی مهدیست اخرجه نعیم عن خالد بن سمیر و نیز گمان کردند در محمد بن عجلان که وی مهدیست ذکره ابن سعد فی طبقاته و از ابن عمر آمده که وی محمد بن حنفیه را مهدی گفته اخرجه نعیم بن حماد و مهدی در ینجا بمعنی لغوی ست نه اصطلاحی و محمد بن تومرت مغربی که اصحاب و ملقب بجهمیه اند نیز این دعوی کرد و عبد الله بن میمون بن قداح اسطفس قرامطیه هم این ادعا کرده بود و اشارت دجال این هر دو فتنه همچنین شخصی در بلاد مغرب مدعی مهدویت شد و شوکت عظیم بهمرسانید و بلاد غربیه را تا چهار ماه تاراج نمود و این مردانند که قبل ازین زمانه موجود بود و جمعی از اهل عظیم آباد و بنگاله در باره سید احمد بریلوی مرحوم نیز این گمان کرده اند تا آنکه بعضی از مریدان ایشان چهل حدیثی درین باب جمع نموده و ایشان را مهدی موعود قرار داده قائل بغیبوبت ایشان در بعض جبال مغربیه شده منتظر عود بوده اند و این زلت عظیم ست کیف که سید مرحوم این دعوی نکرده و ایما بوجود خود نموده و اگر میکرد هیچیکی تصدیق نمی نمود بالجمله در هیچیکی ازین جماعه صلحا و امرا علامات مهدی موعود و امارات فاطمی منتظر که اخبار و آثار بدان وارد شده یافته نشده و دعوی همگنان مبنی بر غلط در کشف یا بهوای نفس یا بغرض ریاست علم یا ملک بوده و هر فرقه بحکم کل نفس و بیعت زبان دانی و حصول ریاست علم یا ملک بوده و هر فرقه بحکم کل نفس و بینها بغرض بر هم زدن قواعد ملت بیضا و ضوابط شرع آنرا و اتباع نفس و هوا بجای خود مهدی تراشیده و در هر حق هر ظلوم غشوم یا مستعجل معدوم یا صالح معدوم گمان کرده و دعوی نموده که وی مهدی موعود و امام منتظرست این فهم ایشان مانا باعتقاد یهود و نصاری و هنود و رافضه ست که هر واحد ازین جماعه انتظار خروج قائم مظنون خود در آخر زمان میکنند رفضه شیعه دست بدامن مهدویت محمد بن حسن عسکری زده اند و ظهور او در آخر زمان بلکه در هر آن از اوان حاضر و آینده با سیف و سنان برای قهر اعدا و انتقام مخالفین و ازاله ملک و دولت ایشان نشان میدهند و اصل عدو او گروه اهلسنت و جماعت آمده اند و حاشاهم عن ذلک و هنود بی بنوه کلکی او تار را در آخر کل جگ ماه ماگهه بشکل بچه تنه و سمین در شهر سنبل از خانه بشن جن برهمن از شکم زن او جسوتی نشان میدهند و گویند روزگاری می آید که فرمان روای داد گر نماند و بدکاری فزونی گیرد و غله گرانی پذیرد و عمرها کوتاه گردد و بیش از سی سال نزیند مرگ فراوان شود ایزد بیهمال برای چاره گزینی بدان صالح نسبی پیکر بر آید و جهان را بداد آباد گرداند و صد سال نزید و سنه او تا هشت صد و بست و یک سال آخر دوره کلجگ بماند و در بیان حال این او تار اشلوک ساخته اند و یهود نابهبود نیز چشم در راه خروج دجال اعور کذاب دوخته اند و بر آمدن او در آخر زمان با مید اقامت دین خود و حصول نصرت بر جمیع امم بیان میکنند در حدیث شریف آمده پیروی کنند دجال را هفتاد هزار کس از یهود اصفهان اخرجه مسلم فی صحیحه عن انس رضی الله عنه و نصاری گوش بر آواز نزول عیسی بن مریم نشسته اند و میگویند که وی برای آمدن در دنیا پیش از قیام قیامت مستعد نشسته ست و چون بیاید دین عیسوی را قائم و دائم کند کل حزب بما لدیهم فرحون علی متقی رح در خاتمه رساله برهان افتا علما مذاهب اربعه بر بطلان عقائد این فرق نقل کرده گمان

مهدویت را در حق صالحی یا ظالمی باطل نموده و نام مفتیان برده منهم الشیخ احمد بن حجر المکی الشافعی و ابو السرور احمد بن
ضیاء الحنفی و محمد بن خطاب المالکی و یحیی بن محمد الحنبلی رحمهم الله تعالی گوییم اعتقاد خروج دجال و نزول عیسی علیه السلام
فی نفسه صحیح ست و احادیث صحیحه بدان وارد شده غلط در آنست که یهود و نصاری این هر دو را معین دین منتظر از مخالفین دین شمارند
و اهل اسلام یکی را محارب اسلام و دیگر را مؤید او بر صنع شرع محمدی بیان میکنند و حق با ایشان ست و مهدویت محمد بن حسن
عسکری که مظنون شیعه ست ملعبهٔ اطفال و مضحکهٔ رجال بیش نیست در تحفهٔ اثنا عشریه لطائف این مقام و محاسن این کلام
دیدنیست آری احسن اقوال درین باب قول جماعهٔ اهل سنت ست که بمنطوق ادلهٔ نبویه صلعم اعتقاد وجود این امام در آخر زمان
با وصاف مذکوره در اخبار ثابته دارند و هیچ کار و بار ملک و ملت را بر ظهور وی موقوف ندارند و پیش از خروج وی حق را حق
باطل را باطل شناخته اند اگرچه قلت عمل بالسنة والکتاب از اهل زمان و زوال ملک و دولت اسلامیان را شاکی هستند
و مصداق بدأ الاسلام غریبا و سیعود کما بدأ غریبا مشاهده مینمایند و دل را بدین بنا از این حدیث فطوبی للغرباء بسته تا
میتوانند در دریافت سنت صحیحه در هر باب بتقصیری از خود راضی نمیشوند و دران زمان که وی برآید و جز خدا کسی وقت آن
نداند ان شاء الله تعالی همرکاب وی علیه السلام شوند و انصار و اعوان او باشند و بالله التوفیق **فصل** در ذکر وقت تاریخ
خروج مهدی موعود — ابو جعفر گفته برآمدن او در روز شنبه دهم محرم یوم عاشورا باشد میان رکن و مقام و جعفر صادق فرموده
قائم شود مهدی در سنه دو صد اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن حنفیه گفته زوال پذیرد ملک بنی عباس در سنه نود و هفت یا نه و نود
و قائم شود مهدی در سنه دو صد و مسلم بن عبد السلام گفته زوال ملک بنی عباس قیام مهدیست گوییم مراد باین دو صد سال اگر
از الف هجرت ست پس این سنین بگذشت و مهدی ظاهر نشد یا مراد باین مهدی خلیفه عباسی موسوم باین اسم ست یا در آخر
زمان در قطری از اقطار ملک عباسیه باشد و مراد باین دو صد بعد از الف هجرت بود چنانکه بعضی از اهل علم تاویل ظهور الآیات
بعد المائتین همچنین کرده اند در تحفهٔ اثنا عشریه گفته مخالفین او یعنی اهل سنت هرگز دعوی مهدویت او را پیش از هزار سال بلکه
زیاده قبول نخواهند داشت زیراکه نزد ایشان از مسلمات ست که ظهور الآیات بعد المائتین یکهزار و دو صد از هجرت می باید که
بگذرد و بعد ازان علامات قیامت شروع شود انتهی مراد علامات کبرای قیامت ست و مقدمهٔ این علامات ظهور مهدی ست
علی متقی گفته مهدی خروج کند از مکه بماه محرم روز عاشورا بعد از دو صد و بیست سال که این هزار تمام شود انتهی گوییم در لفظ
ظهور الآیات بعد المائتین اگر سندش صحیح شود ذکر خروج مهدی نیست که محتاج این تاویل بعید باشد بلکه لفظ آیات شامل
آیات صغری و کبری هر دو ست پس تواند که معنی وی چنین باشد که تا دو صد سال از هجرت که زمانهٔ مشهود لها بالخیر ست
بموجب حدیث خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم کدام علامت خورد و بزرگ نمایان نشود و چون زمانهٔ صحابه
و تابعین بگذرد فتنه ها برخیزد و تا آخر زمان برخاسته باشد چنانکه همچنین شد که بعد زمانهٔ تابعین فتنه ها سر برداشت و
اختلاف در دین و حدوث مذاهب جز آن پیدا شد و هنوز روز افزون ست و این فتن صغری ست و اگر مراد باین دو صد بعد
از الف دارند مقصود یا آیات اشراط کبری خواهد بود و بعدیت شامل از منهٔ کثیره ست ابن عربی حاتمی گفته ظهوره یکون
من بعد مضی خ م ج من الهجرة و ابن خلدون گفته و رسم حروفا ثلاثة یرید عددها بحساب الجمل و هو الخاء المعجمة بواحدة

من نحو ف ستمائة و الفاء تحت القاف ثمانين و الجيم المعجمة بواحدة من اسفل ثلاثة و ذلک ستمائة و ثلاث و ثمانون سنة و هی فی
اخر القرن السابع و لما انصرم هذا العصر لم يظهر حمل ذلک بعض المقلدين لهم على ان المراد بتلک المدة مولده و عبر بظهوره عن مولده و ان
خروجه يکون بعد العشر و السبعمائة فانه الامام الناجم من ناحية المغرب قال ابن ابی واصل اذا کان مولده کما زعم ابن العربی سنة
ثلاث و ثمانين و ستمائة فيکون عمره عند خروجه ستا و عشرين سنة انتهى و محمد بن حنفیه گفته بودیم نزد علی مردی سوال کرد از وی
که مهدی کی بیرون آید گفت هیهات و عقد کرد بدست خود هفت را یعنی از یک تا نه بشمرد و فرمود بیرون آید در آخر زمان اخرجه الحاکم
و صححه و قد سبق هذا الحديث مع الکلام عليه فی موضعه گویم شاید این بشارت ست بآنکه ظهور وی بعد از هفتصد سال از هجرت شود یعنی
تا این [illegible] بیرون نمی آید بعد از ان خروج او مرجوست تا کی بر آید چه بعدیت شامل ما بعد کثیر ست صفی الدین بن ابی المنصور در
عقیده خود گفته در حدیث آمده ان صلحت امتی فلها یوم و ان فسدت فلها نصف یوم مراد آنست که اگر میخواهند قوت سلطان
شریعت تا انتهاء الف می ماند زیرا که یک یوم نزد پروردگار برابر هزار سال ست بعده امر شریعت مضمحل گردد و دین غریب شود
چنانکه در بدایت امر بود و ابتداء این اضمحلال بعد گذشتن سی سال از قرن یازدهم باشد و درینوقت انتظار کرده شود خروج
مهدی علیه السلام انتهى و ابو قبیل گفته اجتماع مردم بر مهدی در سنه دو صد و چهار باشد یعنی بعد هزار سال از هجرت
اخرجه نعیم بن حماد و باین حساب ظهور او بر سر صد سیزدهم از هجرت که ما در آنیم لازم می آید و گویند شاه ولی الله محدث دهلوی
تاریخ ظهور او را بلفظ چراغ دین یافته و بحساب جمل عدد وی یکهزار و دو صد و شصت و هشت میشود و این مخالف ظهور
او بر سر مائة ست «بر مائة» که باشد اللهم مگر این تاریخ ولادت او گفته است نه تاریخ خروج زیرا که باین حساب اگر بر سر صد سیزدهم
جلوه گر شود عمر او سی و دو سال باشد و اگر در عشره اولی از مائة خروج فرماید چهل و دو ساله باشد لیکن این سالها گذشت و از
مهدی نشانی در عالم یافته نشد و این کشف صحیح نیامد قاضی ثناء الله پانی پتی در سیف مسلول گفته ظهور او بظن و تخمین علماء
ظاهر باطن در اوائل صد سیزدهم از هجرت گفته اند لیکن این معنی یعنی تاریخ ظهور او از پیغمبر خدا صلعم ثابت نشده انتهى و هذا
هو الحق الصریح و بعض از مشایخ و اهل علم گفته اند که خروج او بعد دوازده صد سال از هجرت شود و رنه از سیزده صد
تجاوز نکند زیرا که مدت عمر دنیا باسقاط کسرات همین هفت هزار و پانصد سال بظن و تخمین نشان داده اند و بعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم اتفاق افتاده و سیوطی گفته وارد ست که دجال بر سر مائة خروج کند و عیسی از آسمان فرود آمده او را بقتل
رساند و چهل سال در زمین ماند و مردم بعد طلوع شمس از مغرب یکصد و بست سال بکث کنند و میان نفختین فرق چهل سال
ست این دو صد سال شد و خروج دجال قبل طلوع شمس از مغرب ست و مدت ما بین خروج دجال و طلوع شمس معلوم نیست که چه قدر ست
انتهى و چون تا حال خروج دجال اتفاق نیفتاده و مدت دنیا قریب سه صد سال بر الف متزائد گشت و لهذا گفته اند که بقاء این امت
از هزار تجاوز کند اما از پانصد سال بر الف متجاوز نشود و نیز وارد شده که ظهور مهدی هم بر سر مائة باشد مجدد الف ثانی در مجلد ثانی
بذکر قرن [illegible] گفته قدوم او علیه الرضوان بر سر مائة خواهد بود و درینوقت از مائة بست و هشت سال گذشته انتهى
و اخبار تجدید دین باین بار درست و مؤید او ست بودن مهدی مجدد دین و سنت الله بر ان جاری شده که هر مجدد دین بر سر صد بیرون
آید پس ظهور مهدی هم بر سر مائة می باید نه در وسط مائة و پایان او و خروج او پیش از دجال بهفت سال بود و دجال بر دست

عیسی بن مریم کشته شود پس بر قول سیوطی که دجال بر سر مائه خارج گردد معنی وی آنست که مائه ظهور مهدی و نزول عیسی و خروج
دجال و احادیث و سر مائه تا ده سال بلکه بیست سال بلکه زیاده ازان منصوص ست و فاصله قلیل میان ظهور و خروج ایشان لائق
التفات نیست و چون ازین قرن که در شمار حمل از سنین هجرت نبوی صلعم سیزدهم ست نود سال گذشته و مهدی در عالم ظاهر
نشده بخاطر میرسد که شاید بر سر صد چهاردهم ظهور وی اتفاق افتد و ابو نصر از ابو عبدالله جعفر صادق آورده که بیرون نیاید
مهدی مگر در سالهای طاق سال یکم یا سوم یا پنجم یا هفتم یا نهم گویا عشره اولی را اول مائه شمرده و بی شبهه تا نصف اول مائه
اول المائه ست نزد ظاهر عقل و در بعض روایات آمده که ظهور او هفت سال پیش از دجال بود و دجال بر سر مائه خروج کند و مهدی
مجدد دین ست و آنکه درباره مجددین آمده که ان الله یبعث علی راس کل مائة سنة من یجدد لها امر دینها پس بعضی از اهل علم
گفته اند که در مجدد شرط ست که مائه بگذرد و وی زنده باشد پس اگر ظهور او را پیش از دجال بهفت سال فرض کنند و بقاء او
تا خروج و قتل آن لعین بدان ضم نمایند منافاتی میان این هر دو روایت باقی نمی ماند والله اعلم و مؤید او ست وجود فتن صغری
تمامها در عالم و تسلسل وی در رنگ پاره های شب تار و سلک گوهر که یکی بعد دیگری میفتد و بودن این صد سیزدهم موقع فتن و آفات
کثیره عظیمه چیزی ست که بر زبان که و مه شهرت دارد تا آنکه طفل بودیم پیرزنان را میشنیدیم که میگفتند حیوانات ازین مائه پناه
خواسته اند و هرچند این معنی بعینه از حدیثی صحیح ثابت نیست اما ملاحظه انقلاب عالم و تقلب احوال بنی آدم که درین زمان آخر ست
شاهد عدل ست بر آنکه پیش ازین تنگ گیتی باین عنوان نبود شرح این ماجرا طوامیر طویله و دفاتر ثقیله میخواهد مشتی نمونه از خروار
و اندکی از بسیار در ابواب سابقه جلوه گر شده ما بقی را بران قیاس باید کرد و آنچه باقی ست همین ظهور مهدی موعود ست
تا کی اتفاق افتد و کدام وقت از ازمنه آتیه مرضی او تعالی باشد این همه تواریخ مستخرجه مکاشفات عالمان حجت الهی نیست
بلکه نوعی از ادعاء علم الغیب ست که حق تعالی بدان مستاثر بوده و احدی از خلق دران با وی شریک نیست و خطا در
کشف بسیار ست نعم بالاجمال اینقدر میتوان گفت که زمانه فاطمی منتظر قریب الحصول و مرجو القرب ست زیرا که هر آینده نزدیک
و هر فائت بعید میباشد و وقوع امارات صغری بجمیعها و تغییر عظیم عالم و اهل عالم و ضعف تام اسلام و رفع علم و شیوع جهل و
کثرت فسق و فجور و بغضا و حسد و حب شدید مال و قصر همت در تحصیل اسباب معاش و ذهول کلی از دار آخرت و ایثار کامل
دنیا بر اخری امارات جلیه و علامات بینه قرب زمان ظهور او ست والله اعلم بالصواب سیاق الکلام فی هذا ان شاء الله تعالی فی
موضع آخر ایضا **فصل** در اعوان و انصار و صاحب رایت مهدی پس ابن عباس گفته انصار او مردم شام باشند سیصد
و پانزده کس بعدد اصحاب بدر نعیم بن حماد از ابن مسعود آورده تخرج سبعة نفر علماء من افق شتی علی غیر میعاد یبایع لکل
رجل منهم ثلاث مائة و بضعة عشر رجلا حتی یجتمعوا بمکة الحدیث مراد باین هفت نفر و مبایعان شان اعوان مهدی اند و نیز وی
از کعب آورده که گفت قادة المهدی خیر الناس اهل نصرته و بیعته من اهل الکوفة والیمن و ابدال الشام مقدمته جبرئیل و ساقته
میکائیل الحدیث علی متقی در برهان گفته ناصران و یاران مهدی کوفیان و اهل یمن و ابدال شام باشند انتهی و علی مرتضی
گفته فراهم کند خدای تعالی برای او قوم بسیار مانند پاره های ابر تو بر تو ابر و فرموده آنحضرت صلعم بیرون آید مردی از وراء نهر گفته
میشود او را حارث و وی حراث ست یعنی کشتکار بر مقدمه لشکر او مردی باشد که او را منصور گویند الحدیث اخرجه ابو داود

عن علی و این حدیث بطوله پیشتر گذشته علی قاری در مشرب وردی گفته و فیه اشعار الی ان اهل ما وراء النهر محبون لاهل بیت
النبوة لا کما زعم الرافضة انهم الخارجیة انتهی گویم ماوراء النهر ولایتی ست شرقی آن کاشغر و جنوبی طخارستان و غربی بلخ
و بحیره و شمالی مغولستان پیشتر از دولت اسلامیه درین ملک پادشاهی جداگانه نبوده ست نه در تاریخی ذکری ازان بنظر رسیده
مگر در عهد عباسیه سامان نام پادشاه انجا بوده و منجمله او ست رایات سود که از طرف مشرق یا خراسان بیاید و این حدیث
نیز بطوله در ابواب سابقه مذکور شده ابن کثیر گفته مراد باین رایات نه آن رایات سیاهست که ابومسلم خراسانی آورده بود و بدان
ملک و دولت بنی امیه را گرفته بلکه این رایات دیگرست که در زمان مهدی ازان طرف بیاید و این حدیث را طرق ست بالفاظ
متقاربه و ابو قبیل گفته پیدا شود در افریقیه امیری و حکمرانی کند دوازده سال و واقع شود فتنه و مالک گردد بعد او مردی
اسمر نام پر کند زمین را بعدل و روان شود بسوی مهدی و مطیع او گردد و فی الباب عن الحسن و ازانجمله اهل طالقان اند علی
مرتضی گفته رحمت خدا باد بر بلده طالقان که آنجا خدا را خزائن ست اما نه از زر و سیم بلکه مردمان اند که خدا را شناخته اند حق
معرفت او و ایشان انصار مهدی باشند اخرجه ابو نعیم و ابن عباس گفته مرفوعا که اصحاب کهف اعوان مهدی اند ذکره
ابن مردویه فی تفسیره سیوطی گفته تاخیر اصحاب کهف تا این مدت منجمله اکرام ایشان ست تا شرف دخول درین امت
دریابند و ازانجمله ملائکه آسمان اند که اعوان و انصار او باشند و وجوه و ظهور مخالفین او بزنند و ازانجمله جوانی تمیمی ست
شعیب بن صالح نام که بر مقدمه عساکر خراسان باشد و امداد کند بسته صد نفر از اهل شام و صاحب رایت مهدی باشد اخرجه
نعیم بن حماد بالفاظ حسن گفته وی مردیست میانه قد گندم گون کوسج ریش بیرون آید در بلده ری در چهار هزار کس بر مقدمه
لشکر مهدی باشد ملتقی نشود او را احدی مگر آنکه هزیمت خورد و فی الباب عن عمار و علی و ابی جعفر و کعب بن علقمه گفته وی
مردی حدیث السن خفیف اللحیه اصفر اللون باشد علی متقی گفته صاحب برق مهدی شخصی باشد که او را شعیب تمیمی گویند
انتهی گویم در حدیث ابن عمر آمده که آنحضرت فرموده علیکم بالفتی التمیمی فانه یقبل من قبل المشرق و هو صاحب رایة المهدی
اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط و فیه عبد الله بن عمر العمری و ابن لهیعة و هما ضعیفان و این حدیث بطوله پیشتر گذشته و ازانجمله
اصهب ابقع و اعرج کندی ست و روایات قصص ایشان مع جرح و تعدیل گذشته و ازانجمله هاشمی ست برادر یا ابن عم
مهدی و حالش پیشتر مذکور شده گویم این همه اشخاص وقت ظهور او اعانت و نصرت نمایند و بعد فتح تمام ارض خود ناصر
و معین او باشند و چون اول انصار او اهل شام و عصائب عراق خواهند بود لهذا در حدیث از سب ایشان نهی کرده اند طبرانی
از علی کرم الله وجهه روایت کرده ان رسول الله صلعم قال یکون فی آخر الزمان فتنة یحصل الناس فیها کما یحصل الذهب فی المعدن
فلا تسبوا اهل الشام ولکن سبوا اشرارهم فان فیهم الابدال یوشک ان یرسل علی اهل الشام صیب من السماء فیفرق جماعتهم حتی
لو قاتلتهم الثعالب غلبتهم فعند ذلک یخرج خارج من اهل بیتی فی ثلاث رایات المکثر یقول هم خمسة عشر الفا و المقل یقول هم اثنا
عشر الفا امارتهم امت امت یلقون سبع رایات تحت کل رایة منها رجل یطلب الملک فیقتلهم الله جمیعا و یرد الله الی المسلمین
الفتهم و نعمتهم و قاصیتهم و رایهم گویم در سندش ابن لهیعه ست و هو ضعیف معروف الحال و رواه الحاکم فی المستدرک و قال
صحیح الاسناد و لم یخرجاه و فی روایته ثم یظهر الهاشمی فیرد الله الناس الی الفتهم الخ و لیس فی طریقه ابن لهیعة و هو باسناد صحیح

کما ذکروا ازینجا معلوم شد کہ مراد بخارج از اہل بیت درین حدیث علی ہاشمی ست کہ نا بسر مہدی باشد و اما خلفا مہدی کہ بعد از وے
باشند و حکمرانی کنند پس ذکر آنہا بیاید انشاء اللہ تعالیٰ **فف** در حدیث سفینہ آمدہ کہ گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود
الخلافۃ ثلثون عاما ثم یکون بعد ذلک الملک اخرجہ احمد و اصحاب السنن و صححہ ابن حبان و غیرہ اہل علم گفتہ اند کہ نبود ندرین سی سال
بعد آنحضرت صلعم مگر خلفاء اربعہ و امام حسن و ابو عبیدہ بن جراح گفتہ قال رسول اللہ صلعم ان اول دینکم بدا نبوۃ و رحمۃ ثم یکون ملکا
و جبریۃ اخرجہ البزار سیوطی گفتہ ہذا حدیث حسن و عن جابر بن سمرۃ عن النبی صلعم لا یزال ہذا الامر عزیزا ینصرون علی من ناواہم علیہ
اثنا عشرۃ خلیفۃ کلہم من قریش اخرجہ عبد اللہ بن احمد و الشیخان و لہ طرق و الفاظ منہا لا یزال ہذا الامر صالحا و منہا لا یزال
ہذا الامر ماضیا رواہما احمد و منہا عند مسلم لا یزال امر الناس ماضیا ما ولاہم اثنا عشر رجلا و منہا عندہ ان ہذا الامر لا ینقضی حتی
یمضی لہ فیہم اثنا عشر خلیفۃ و منہا عندہ لا یزال الاسلام عزیزا منیعا الی اثنی عشرۃ خلیفۃ و منہا عند البزار لا یزال امر امتی قائما
حتی یمضی اثنا عشر خلیفۃ کلہم من قریش و منہا عند ابی داؤد فلما رجع الی منزلہ اتتہ قریش فقالوا ثم ماذا یکون قال ثم یکون
الہرج و منہا عندہ لا یزال ہذا الدین قائما حتی یکون علیکم اثنا عشر خلیفۃ کلہم تجتمع الامۃ علیہ و عند احمد و البزار بسند
حسن عن ابن مسعود انہ سئل کم یملک ہذہ الامۃ من خلیفۃ فقال سألنا عنہا رسول اللہ صلعم فقال اثنا عشر کعدۃ نقباء بنی
اسرائیل و ابو داؤد از جابر بن سمرۃ روایت کردہ کہ فرمود رسول خدا صلعم ہمیشہ باشد این دین قائم تا آنکہ باشند بر شما
دوازدہ خلیفہ اتفاق کند امت بر جمیع ایشان گفتہ اند کہ مراد وجود این خلفا بعد وفات مہدی ست اما حدیث سابق
ست از ان ظاہر آنست کہ مراد خلفاء راشدین و مابعد ایشان باشند مثل معاویہ از بنی امیہ و خلفاء عباسیہ لہذا قاضی
عیاض گفتہ لعل المراد بالاثنی عشر فی ہذہ الاحادیث و ماشابہہا انہم یکونون فی مدۃ عزۃ الخلافۃ و قوۃ الاسلام و استقامۃ
امورہ و الاجتماع علی من یقوم بالخلافۃ و قد وجد ہذا فیمن اجتمع علیہ الناس الی ان اضطرب امر بنی امیۃ و وقعت بینہم الفتنۃ زمن
الولید بن یزید فاتصلت بینہم الی ان قامت الدولۃ العباسیۃ فاستاصلوا امرہم انتہی حافظ ابن حجر در فتح الباری گفتہ
کلام القاضی عیاض احسن ما قیل فی الحدیث و ارجحہ لتائیدہ بقولہ فی بعض طرق الحدیث کلہم تجتمع علیہ الناس و ایضاح
ذلک ان المراد بالاجتماع انقیادہم لبیعتہ و الذی وقع ان الناس اجتمعوا علی ابی بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی الی ان وقع امر التحکیم
فی صفین فتسمی معاویۃ یومئذ بالخلافۃ ثم اجتمع الناس علی معاویۃ عند صلح الحسن ثم اجتمعوا علی ولدہ یزید و لم ینتظم للحسین امر
بل قتل قبل ذلک ثم لما مات یزید وقع الاختلاف الی ان اجتمعوا علی عبد الملک بن مروان بعد قتل ابن الزبیر ثم اجتمعوا علی
اولادہ الاربعۃ الولید ثم سلیمان ثم یزید ثم ہشام و تخلل بین سلیمان و یزید عمر بن عبد العزیز فہؤلاء سبعۃ بعد الخلفاء الراشدین
و الثانی عشر ہو الولید بن یزید بن عبد الملک اجتمع الناس علیہ لما مات عمہ ہشام فولی نحو اربع سنین ثم قاموا علیہ فقتلوہ
و انتشرت الفتن و تغیرت الاحوال من یومئذ و لم یتفق ان یجتمع الناس علی خلیفۃ بعد ذلک لان یزید بن الولید الذی
قام علی ابن عمہ الولید بن یزید لم تطل مدتہ بل ثار علیہ قبل ان یموت ابن عم ابیہ مروان بن محمد بن مروان و لما مات
یزید ولی اخوہ ابراہیم فقتلہ مروان ثم ثار علی مروان بنو العباس الی ان قتل ثم کان اول خلفاء بنی العباس السفاح و لم تطل
مدتہ مع کثرۃ من ثار علیہ ثم ولی اخوہ المنصور فطالت مدتہ لکن خرج عنہم المغرب الاقصی باستیلاء المروانیین علی الاندلس

واستمرت فی ایدیهم متغلبین علیها الی ان تسموا بالخلافة بعد ذلک وانفرط الامر الی ان لم یبق من الخلافة الا الاسم فی البلاد
بعد ان کان فی ایام عبد الملک بن مروان یخطب للخلیفة فی جمیع الاقطار من الارض شرقا وغربا یمینا وشمالا مما غلب علیه
المسلمون ولا یتولی احد فی بلد من البلاد کلها الامارة علی شئ منها الا بامر الخلیفة ومن انفراط الامر انه کان فی المائة الخامسة
بالاندلس وحدها ستة انفس کلهم یتسمی بالخلافة ومعهم صاحب مصر العبیدی والعباسی ببغداد خارجا عمن کان یدعی الخلافة فی
اقطار الارض من العلویة والخوارج قال فعلی هذا التاویل یکون المراد بقوله ثم یکون الهرج یعنی القتل الناشئ عن الفتن وقوعا
فاشیا یستمر ویزداد وکذا کان وقیل ان المراد وجود اثنی عشر خلیفة فی جمیع مدة الاسلام الی یوم القیامة یعملون بالحق
وان لم تتوال ایامهم ویؤیده هذا ما اخرجه مسدد فی مسنده الکبیر عن ابی الخلد انه قال لا تهلک هذه الامة حتی یکون منها اثنا عشر
خلیفة کلهم یعمل بالهدی ودین الحق منهم رجلان من اهل بیت محمد صلعم وعلی هذا فالمراد بقوله ثم یکون الهرج ای الفتن المؤذنة
بقیام الساعة من خروج الدجال وما بعده انتهی سیوطی گفته قلت وعلی هذا فقد وجد من الاثنی عشر الخلفاء الاربعة والحسن ومعاویة
وابن الزبیر وعمر بن عبد العزیز هؤلاء ثمانیة ویحتمل ان یضم الیهم المهتدی من العباسیین لانه فیهم کعمر بن عبد العزیز فی بنی امیة
وکذلک الظاهر لما اوتیه من العدل وبقی الاثنان المنتظران احدهما المهدی لانه من آل بیت محمد صلعم انتهی گویم در روایتے
آمده که بعد مهدی مالک مرشوند پنج کس از اولاد حسن سبط پس پنج کس از اولاد حسین بعده ولدی وتمام گردد عدد دوازده
خلیفه وهر کدام از ایشان امام عادل هادی مهدی باشد وابن عباس زیاده کرده که مدت خلافت این دوازده خلیفه
یکصد وپنجاه سال باشد ودر معنی این حدیث اقوال دیگر نیز هست وترتیب خلفاء مهدی مفوض بعلم الٰہی ست تا کدام
اول وکدام آخر باشد وهمچنین مقدار مدد ایشان حوالۂ علم او سبحانه ست قاضی محمد بن علی شوکانی یمانی رح در رسالۂ توضیح
گفته ورد السوال من بعض الاعلام عن الاحادیث الواردة فی هؤلاء هل هی متواترة ام لا فاقول ما الاحادیث الواردة
فی المهدی فالذی امکن الوقوف علیه منها خمسون حدیثا انتهی ثم سردها بقوله الاول والثانی الی آخر الخمسین ثم قال فهذه
خمسون حدیثا فیها الصحیح والحسن والضعیف المنجبر وهی متواترة بلا شک ولا شبهة بل یصدق وصف التواتر علی ما
هو دونها علی جمیع الاصطلاحات المحررة فی الاصول والی ههنا انتهی الکلام علی الاحادیث الواردة فی المهدی
واما الآثار عن الصحابة المصرحة بالمهدی فهی کثیرة منها عن ابی امامة عند ابن ابی شیبة ومنها عن ابن عباس ذکره فی کنز
العمال وعنه اثر آخر ذکره فی الکنز وعنه ایضا ثالث ذکره فیه ومنها عن علی علیه السلام عند ابن ابی شیبة وعنه اثر آخر
عند الطبرانی فی الاوسط وعنه ایضا اثر ثالث عند نعیم بن حماد فی الفتن وعنه ایضا اثر رابع عنده ایضا وعنه ایضا اثر خامس
عند نعیم ایضا وعنه اثر سادس عند نعیم ایضا وعنه اثر ثامن عند نعیم ایضا وعنه اثر تاسع عند نعیم ایضا وعنه اثر عاشر عند نعیم
ایضا وعنه اثر حادی عشر عند نعیم ایضا وعنه اثر ثانی عشر عند نعیم ایضا وعنه اثر ثالث عشر عند نعیم ایضا وعنه اثر رابع عشر
عند نعیم ایضا وعنه اثر خامس عشر عند نعیم ایضا وعنه اثر سادس عشر عند نعیم ایضا وعنه اثر سابع عشر عند ابی عثم الکوفی
فی کتاب الفتن وعنه اثر ثامن عشر عند ابی المنادی فی الملاحم وعنه اثر تاسع عشر عنده ایضا وفی اسناده سعد الاسکاف
والاصبع بن نباتة متروکان وعنه اثر هو فی عشرین عنده ایضا وعنه اثر هو الحادی والعشرون عند نعیم بن حماد والحاکم

وعنه اثر سیوا الثانی والعشرون عند نعیم والطبرانی فی الاوسط وابی نعیم فی کتاب المهدی والخطیب فی التلخیص وعنه اثر سیوا الثالث والعشرون عند ابی داؤد فهذه ثمانیة وعشرون اثرا لها حکم الرفع اذ لا مجال للاجتهاد فی مثل ذلک انتهی کلام رضیت احوال مهدی علیه السلام که در اخبار و آثار صحابه و تابعین اهل بیت و علماء دین آمده و اهل اسلام انتظار قدوم میمنت لزوم او در هر عصر او ان کرده اند و بملاحظهٔ وقوع آثار و اشراط صغرای قیامت بقرب مانهٔ ظهور او اخبار و تبشیر فرموده و شک نیست که بر خاطر حق پرستان اتباع دوست ابتداع دشمن هیچ امری ثقیل تر از ضعف اسلام و برهمی احکام شریعت حقه نیست و ایشان انقدرت ندارند که منکرات و محدثات از میان از جهان و جهانیان بر دارند پس لا محاله دل شکسته بوده چشم در راه و گوش بر آواز ظهور فاطمی منتظر بوده اند و بهزار زبان دعای بیرون آمدن مهدی هادی از حق تعالی میکنند تا بوجود و با جود وی این همه شرور و فتن بکنج عدم خزد و این همه مفاسد دین و دولت مبدل بصلاح ملک و ملت گردد عبد الرحمن جامی رح در ابیات چند آرزوی ظهور او میکند و روی سخن بطور مناجات بحضرت ختمی پناه رسالت دستگاه صلعم میدارد و چون این ابیات بمناسبت مقام و وقت مرا خوش کرد آویزهٔ گوش ختام این باب میکنیم و سال وفات نبوی را مطابق سنه حال بیان مینمایم و حال دل خود بزبان قال دیگری بر منصهٔ اظهار می نهم که گفته اند ؎ خوشتر آن باشد که سر دلبران ٭ گفته آید در حدیث دیگران ٭ ختم الله لی بالحسنی واذاقنی حلاوة رضوانه الاسنی قال رح ؎

ای قمر طلعت مکی مطلع ٭ مدنی مهد یمانی برقع ٭ شقهٔ برقع تو برق افروز ٭ لمعهٔ برق رخت برقع سوز

لیلة القدر ز مویت تاری ٭ وحی منزل ز لبت گفتاری ٭ طره ات سود همه سودا را ٭ انتها بی ز حرم و فش طه

قاب قوسین عیان ابرویت ٭ نقش خم خم گیسویت ٭ تا بخواب اجل ای گوهر پاک ٭ خوابگه ساختی از بستر خاک

فلک از غیرت خاک آشفته ٭ لیتنی کنت ترابا گفته ٭ چند در حجله به تنها خفتن ٭ حجله از گرد فنا نا رفتن

چند در سر خفا بنشستن ٭ در برین خاک نشینان بستن ٭ چند از سنبل تو بیگانه ٭ دل بصد شاخ نشیند شانه

چند بی نرگس پاک تو غبار ٭ خانه سرمه بود تیره و تار ٭ چند نعلین ز پاپوش تو فرد ٭ جفت باشد بهزاران غم و درد

خوابت از دو صد و ده صد بگذشت ٭ قد برافراز که از حد بگذشت ٭ دست از برد یمن بیرون آر ٭ کف ز جلباب کفن بیرون آر

شانه زن سلسلهٔ مشکین را ٭ سرمه کش نرگس عالم بین را ٭ جلوه ده خلعت نازاندر پوش ٭ حلهٔ لعل طراز اندر پوش

کرده نعلین جلادت در پای ٭ از در حجره خرامان بدر آی ٭ طاق محراب تهی کن ز خسان ٭ سرش از فخر بکیوان برسان

منبر از بی قدمان خالی ساز ٭ قدرش از مقدم خود عالی ساز ٭ خطبهٔ ملت و دین از سر گیر ٭ کشف اسرار یقین از سر گیر

پرده بکشا ز رخ صدیقی ٭ بدر ان پرده هر زندیقی ٭ دره عدل ز دست عمری ٭ زن بفرق سر هر خیره سری

خوی فشان کن ز حیا عثمانی ٭ ریزبر کشت وفا بارانی ٭ پنجه ور کن اسد اللهی را ٭ پوست بر کن دد و دمه و باهی

طالمانرا پی کار سے بنشان ٭ آب شان زیر غباری بنشان ٭ تاج ملک از سر دونان برباے ٭ بخت و دولت ز بد و نان بربای

ساعد کج رقمان ساز قلم ٭ زن بدان قاعده رسمت رقم ٭ پی رهان را حشم بیم فرست ٭ راه دانی بهر اقلیم فرست

در نخواهی که از اقلیم وفا ٭ آوری رو بدین شهر فنا ٭ تازه کن عهد نکو عهدی را ٭ ده ولیعهد خود مهدی را

علمش بر علم بطحا زن ‏ ‏ تیغ قهرش بسر اعدا زن
بار دجال و شان بر خر نه ‏ ‏ به بیابان عدم شان سر ده
خاصه اینکس که کمین بنده تست ‏ ‏ چشم گریان لب شکرخنده تست
بهره نیست ز طاعت و ریش ‏ ‏ لب بجنبان بشفاعت گرش

مهدی و عیسی ز سر چرخ برین ‏ ‏ گستران در ستم آباد زمین
عاصیان بی سر و سامان تو اند ‏ ‏ دست امید بدامان تو اند
سیما بنده صدیق حسن ‏ ‏ مبتلای الم شر و فتن
بو که نقد خود ازین ورطه برم ‏ ‏ برد از رهزنی دیو سلیم

باب ششم در بیان خروج دجال و خروج وی یکی از فتن واقعه در زمن مهدی علیه السلام و اشراط عظیمه است و اخبار
وی احتمال مجلدات دارد و جمعی از ائمه دین درین باب تالیف جداگانه ساخته اند ما نیز بنا بر عظم خطر و کبر فتنه او درین برای ضبط
حال وی این باب جداگانه منعقد کردیم معاذ بن جبل رضی الله عنه گفته آنحضرت صلعم فرمود عمران بیت المقدس خراب یثرب
خراب یثرب حضور الملحمة و حضور الملحمة فتح القسطنطینیة و فتح القسطنطینیة خروج الدجال اخرجه ابن ابی شیبة و ابوداود و
الحاکم و صححه و بیهقی او شیخ خود حاکم آورده که گفت اول آیات از روی ظهور یعنی بعد مهدی خروج دجال است بعده نزول عیسی
بعده فتح یاجوج ماجوج بعده خروج دابه بعده طلوع شمس از مغرب در لفظی از وی طلوع شمس از مغرب مقدم بر خروج
دابة الارض آمده و همین اوجه است و صاحب اشاعه احوال این وقائع برهمین ترتیب ذکر کرده عمران بن حصین رضی الله عنه
گفته شنیدم رسول خدا را میفرمود ما بین خلق آدم الی قیام الساعة امر اکبر من الدجال اخرجه مسلم و در حدیث ابو هریره است
سه چیز است هرگاه بیرون آیند نفع نکند هیچ نفس را ایمان او که ایمان نیاورده است قبل از آن دجال و دابه و طلوع شمس از مغرب
رواه الترمذی و صححه و منجمله دعوات وی است صلعم اللهم انی اعوذ بک من فتنة المسیح الدجال بغوی در تفسیر خود گفته که ذکر دجال
در قرآن هم آمده و آن قوله تعالی لخلق السموات والارض اکبر من خلق الناس است او بناس درینجا دجال است از باب اطلاق کل بر بعض
و در صحیح بخاری است نیست هیچ نبی مگر ترسانید قوم خود را یعنی از دجال و در روایت معمر آمده ترسانید نوح قوم خود را
نزد ابوداود و ترمذی است از ابو عبیده لم یکن نبی بعد نوح الا و قد انذر ترمذی گفته این حدیث حسن است و لفظ احمد
اینست لقد انذر نوح امته والنبیون من بعده و اخرجه من وجه آخر عن ابن عمر ایضا گوییم درین احادیث دو فائده است
یکی عظم خطر کذاب اعور دجال تا آنکه انبیای سابق هم از وی انذار کرده اند دوم نفی علم غیب از انبیا زیرا که خروج او
در آخر زمان موعود است نه در زمانه انبیای پیشین از فتنه او مامون بودند پس اگر بر وقت خروج وی مطلع میبودند اگرچه همین قدر
باشد که در آخر زمان بیرون آید تحذیر از وی نمیکردند ازینجا دریافت شد که حق تعالی ایشان را اخبار بفتنه او کرد و علم
بوقت خروج وی نه بخشید و نه آنها را با وجود نبوت اطلاع برینحال داده است هم واد آری علم غیب خاصه مختصه باریتعالی
است احدی را از مخلوق بسوی آن راه نیست پیغمبر باشد یا فرشته یا ولی یا کاهن قرآن کریم مملو است با دله نفی علم غیب
از مخلوقات پس اعتقاد جمعی از عوام بدریافت علم غیب و کشف مغیبات درباره مشایخ و اولیا عقیده باطل است
که ایشان را از ایمان و حقایق دین اسلام دور و بکفر و الحاد نزدیک میکند عصمنا الله تعالی و ایاهم عما لا یحبه و یرضاه
آنچه هم برآنکه کلام درباره دجال لعین و این اعور کذاب اسما و نسبا و مولدا و حلیة و سیرة و فتنة الی غیر ذلک فصول
جداگانه میخواهد پس هر حالی از احوال شقاوت اشتمال او در فصلی مستقل ذکر میکنیم تا ادخل باشد در معرفت او و این بود

در حصول غرض **فصل** در بیان نام و نسب و مولد او در اشاعه گفته وے صافی ابن الصیاد یا ابن الصائد ست و مولد او
مدینه و این مبنی بر آنست که ابن الصیاد دجال باشد اما اصح آنست که وی دجال نیست این اعور کذاب غیر اوست و دجال
شیطانیست که در بعض جزائر او را بسته داشته اند از اولاد کاهن مشهور شق نام یا وی خود شق کاهن ست و مادرش جنیه و
برپدرش شفیقه شد و از وی شق متولد گردید و شیاطین برائے وی عجائب میساختند سلیمان علیه السلام او را محبوس ساخته و لقب او
مسیح ست و صفت و لفظ دجال مشتق از دجل که بمعنی خلط و لبس و خدیع ست پس معنی دجال بر صیغه مبالغه بسیار فریب دهنده و تلبیس
کننده بر مردم ست و درین معنی ست قول وی صلعم وقتیکه خطبه کرد ابوبکر فاطمه را علیها السلام انی وعدتها لعلی و لست بدجال یعنی
من خداع علی و ملبس بر تو نیستم و او را مسیح ازان گویند که یک چشم او ممسوح باشد یقال رجل مسیح الوجه اذا لم یبق علی احد شقی وجهه
عین و لا حاجب الا استوی یا از انجهت که وی مسح ارض کند یعنی قطع زمین نماید و دور رود و در رسد ابو الهیثم گفته وی مسیح بر وزن
سکین ست و هو الذی مسح خلقه و شوّه و بعضی گفته اند وی مسیخ ست بخاء معجمه و عیسے علیه السلام مسیح ست بحاء مهمله حافظ در فتح
الباری گفته قاضی ابن العربی مبالغه کرده و گفته ضل قوم فرووه بالخاء المعجمة و شدد بعضهم السین لیفرقوا بینه و بین المسیح ابن
مریم و قد فرق النبی صلعم بینهما بقوله فی الدجال مسیح الضلالة فدل علی ان عیسی مسیح الهدی فاراد هولاء تعظیم عیسی فحرفوا
الحدیث انتهی در قاموس گفته اجتمع لنا فی سبب تسمیة المسیح خمسون قولا و اما وجه تسمیة عیسی مسیحا لانه لا یمسح ذا عاهة
الا برئ او لانه کان لا اخمص له و منه فی صفة النبی صلعم کان مسیح القدمین او لانه خرج من بطن امه ممسوحا بالدهن
او لانه یمسح الارض و یقطعها انتهی گویم در صراح گفته تمسیح الارض مساحة بالکسر زمین پیمودن و نام عیسی علیه السلام و نام
دجال لعنه الله انتهی والله اعلم **فصل** در حلیه و سیرت و فتنه دجال اما حلیه او پس وی مردی جوان باشد و در روایتی
آمده که پیر باشد در اشاعه گفته سند این هر دو قول صحیح ست جسیم سرخ رنگ باشد و در روایتی سفید رنگ بهق و در حدیث
عبد الله بن مغفل آمده که وی گندم گون ست اخرجه الطبرانی در فتح الباری گفته یمکن ان یکون ادمته صافیة و قد یوصف ذلک
بالحمرة لان کثیرا من الادم قد تحمر وجنته انتهی و موی جعد الراس قطط اعور عین یمنی باشد گویا چشم او دانهٔ انگور ست که بالا
برآمده باشد در صراح گفته جعد موی مرغول و رجل جعد مرد گرد اندام و در روایتی آمده که چشم چپ او اعور باشد و در حدیث
سمره ممسوح العین الیسری واقع شده اخرجه الطبرانی و صححه و ابن حبان و الحاکم و در روایتی آمده انه اعور العین مطموسها و
این معنی بلفظ طافیه مهموزه ست حافظ ابن حجر از قاضی عیاض نقل کرده که گفت آنچه از اکثر روایت کرده شده ایم همه
تصحیح آن کرده اند و اخفش بدان جزم نموده لفظ طافیه بغیر همزه ست و بعضی شیوخ آنرا بهمزه ضبط کرده اند و معنی او
آنست که وی برچشم آمده بالا شده ست همچو دانهٔ انگور و بعضے انکارش کرده اند و نیست وجه برای انکار بعده قاضی
عیاض میان روایات جمع کرده و گفته که چشم راست او طافیه ست بغیر همزه و هم ممسوح ست نور او رفته و هو معنی
حدیث ابی داؤد مطموس العین لیست بناتیة ولا حجراء یعنی نه عالی ست و نه عمیق چنانکه در حدیث ابن عمر در صحیحین آمده
والیسری طافئة بهمزه چنانکه در روایت دیگر از وی ست و هی الجاحظة التی کانها کوکب کانها نخاعة فی حائط و هی
الخضراء کالزجاجة کل ذلک فی الاحادیث و برین تقدیر وی اعور ست بهر دو چشم معا و هر واحد ازان هر دو عوراست

و وجهش آنست که عور بمعنی عیبست و اعور از هر شی معیب باشد و دجال را هر دو چشم معیب باشد یکی بذهاب ضوء
و دیگر بسبب نا تی بودن او و حضرت زنگ نوختی گفته و وی در غایت حسن باشد انتهی و بر چشم او ظفره غلیظ بود و آن
جلدی ست که چشم را میپوشد و چون آنرا قطع کنند چشم کور شود گویم در فارسی آنرا ناخنه میگویند بیضاوی گفته
ظفره گوشت پاره ایست که در گوشه های چشم میروید و بعضی گفته اند لحمه ایست که در عین بیرون می آید در جانبی که
نزدیک بینی ست و این هر دو قول متقارب اند حافظ ابن حجر فرموده آمده ست که در هر دو چشم او ظفره باشد و در بعض
روایات از ابی سعید نزد احمد آمده عینه الیمنی جاحظة لاتخفی کانها نخاعة فی حائط مجصص و عینه الیسری کانه کوکب دری
و در حدیث ابی بکره ست نزد احمد و طبرانی احدی عینیه کانها زجاجة خضراء یعنی یک چشم او همچو آبگینه سبز باشد حافظ
گفته و الذی تحصل من مجموع الاخبار ان الصواب فی طافیة انه بغیر همز و در حدیث عبد الله بن مغفل و سمره و ابی بکره
تصریح آمده که چشم چپ او ممسوح باشد و طافیه همان بارزه غیر ممسوحه ست و اما ظفره پس جائز ست که در هر یکی از هر دو چشم
او باشد زیرا که مضاد طمس نیست و نیست چشمی که ضوء او رفته مطموسه باشد یعنی عین یسری و معیبه با وجود بقای اصل نیز
و هی البارزة انتهی و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلعم یوم حجة الوداع استنصت الناس فحمد الله و اثنی علیه ثم ذکر
المسیح الدجال فاطنب فی ذکره فقال ما بعث الله من نبی الا انذر امته انذره نوح امته و النبیون من بعده و انه یخرج فیکم
فما خفی علیکم من شانه فلیس یخفی علیکم ان ربکم لیس باعور و انه اعور العین الیمنی کان عنبة طافیة اخرجه البخاری و مسلم و منجمله
حلیه او ست اینکه قصیر افحج باشد یعنی کوتاه قد متباعد ما بین الساقین و بعضی گفته اند معنی افحج آنست که متدانی صدور
القدمین باشد متباعد عقبین باشد و بعضی گفته افحج کسی ست که در هر دو پای او اعوجاج ست و بسیار موی باشد سخت سفید رنگ گنده
جسم و اصل الفاظ اینست که جفال الشعر هجان ای ابیض اقمر ضخم فیلمانی ای عظیم الجثة کان راسه اغصان شجرة یعنی موی سرش
بسیار متفرق و دراست باشد و در روایتی آمده ان فی راسه من ورائه حبک یعنی موی سرش از جعودت شکسته باشد
همچو آب ریگ چون باد آنرا بزند در نهایه گفته ای معنی جعد قطط ست میان هر دو چشم او ک ف ر نوشته باشد یعنی
حروف مقطعه که هر مسلمان کاتب و غیر کاتب آنرا بخواند و کفار آنرا نتوانند خواند و او را اولاد پیدا نشود و در مکه مکرمه و مدینه
منوره داخل نگردد اتباع او قومها باشد که وجوه اینها همچو سپرهای مطرقه ست و هفتاد هزار یهود اصفهان و بر ایشان
طیلسانها باشد و در لفظی آمده که سیجان بود و همگنان صاحب تیغهای محلی باشند در نهایه گفته سیجان جمع ساج ست بمعنی
طیلسان سبز و بعضی گفته که طیلسان قوردار بافته شده انتهی و از صفات لعین نیز کور ست که هر دو چشم او خواب کنند
و دل خواب نکند پدر ش مردی دراز قد پر گوشت ست گویا بینی او منقار باشد و مادرش زنی کثیرة اللحم دراز پستانها
ست و را خری ست اهلب یعنی کثیر الهلب بمعنی غلیظ الشعر یعنی بسیار موی میان هر دو گوش او فاصله چهل
گز باشد قدم خود بر منتهای نظر نهد ابو الطفیل از مردی از اصحاب رسول خدا صلعم روایت کرده که گفت بیرون آید
دجال بر حمار رجس یعنی خر نجس اخرجه ابن ابی شیبة و علی کرم الله وجهه گفته بیرون آید دجال و همراه او هفتاد هزار باشند
از حاکه و این نام موضع ست بر مقدمه وی اشعر باشد یعنی مردی بسیار موی بگوید بدو بدو اخرجه الدیلمی بلفظ بدو

بدو کلمهٔ فارسی ست یعنی اسح اسح در روایت همین کلمه یعنیه آمد اما حال سندش در اشاعه ذکر نکرده که چون ست چون دلیلی مخرج اوست غالب آنکه اگر موضوع نباشد ضعیف خود خواهد بود و هم از علی مرتضی مروی ست که طول حمار دجال چهل ذراع بذراع اول زیرا و حماری باشد اقمر یعنی شدید البیاض طول هر گوش او سی ذراع بود و اذن او سی ذراع بود و مابین یک حافر او تا حافر دیگر مسافت سیر یکروز و شب باشد پیچیده شود برای او زمین منهل منهل بگیرد ابر را بدست خود و سبقت کند آفتاب را بسوی مغیبش یعنی پیش از آنکه آفتاب از مشرق بمغرب سد وی بمغرب سیده باشد کنایه از سرعت سیر اوست در آید در بحر تا بحر و کعب و الحدیث بطوله در اشاعه تخریج این حدیث ذکر نکرده و گفته نیست منافات میان این و آنچه در روایت قصیر القامه بودن او زیرا که محتمل ست که این قصر نظر بضخامت او باشد چه ضخامت و مقتضی آنست که از بن هم در زیر باشد یا آنکه در ابتدا قصیر باشد که خلقتا و در نفس الامر ست بعده چون اظهار کفر کند و ادعا را لوهیت نماید طول وی افزون شود و ضخامت و ابتلاء و فتنه باشد از طرف خدا برای بندگان همچو سائر فتن انتهی گویم این جمع بین الروایات که صاحب اشاعه ذکر کرده جیلی صحیح ست چرا نتوان گفت که قصر او نسبت بعرض او باشد ورنه فی نفسه جسم او نسبت دیگر بنی آدم اطول باشد پس اطول بودن او نسبت ماست و اقصر بودن او نسبت عرض خود یعنی طولیکه عرض او میخواهد نخواهد داشت نه آنکه نسبت با قصیر باشد و الله اعلم و اما سیرت او پس در اول خروج دعوی ایمان و صلاح کند و مردم را بسوی دین بخواند مردم اتباع او کنند و امرش ظاهر شود و روز افزون گردد تا آنکه بکوفه قدوم شقاوت لزوم آرد و باظهار دین پردازد و بدان عمل کند و بران محاب گردد بعده دعوی کند که وی نبی خدا ست و ازین سعنی هر ذی عقل فزع کند و از وی جدا گردد وی چندروز مکث کرده دعوی خدائی و الوهیت نماید و گوید منم خدا پس یک چشم او کور و یک گوش او مقطوع گردد و میان هر دو چشم او ک ف ر مکتوب شود و این کتابت بر هیچ مسلمان مخفی نماند و هر یکے از خلق که در دل او برابر ذره از ایمان باشد از وی مفارقت جوید کذا اخرجه الطبرانی عن عبدالله بن عمرو وی صحابی ست و کعب احبار گفته چه کند دجال یعنی بسوی بلاد مصر و آید نزد باب شرقے دمشق یعنی ابتدائ قبل خروج خود و چون جستجو کرده شود بر وی قدرت نیابند بعده نزد آبهای نهر کسوه دیده شود و چون او را طلب کنند معلوم نشود که کجا رفته پس تر ظاهر شود بمشرق و خلافت داده شود یعنی خلیفه گردد و پس باظهار سحر پردازد و بعده دعوی نبوت نماید و مردم از وی متفرق شوند یعنی مسلمانان وی بر نهر آید و او را امر کند که روان شود چون روان شود گوید رجوع کن وی رجوع کند باز گوید که خشک شو وی خشک گردد و الحدیث بطوله اخرجه نعیم بن حماد و سبقت کنند او را هفتاد هزار از یهود اصفهان و سیزده هزار زنان و عامهٔ اتباع او همین یهود و ترک و منسوان باشند و برانگیزد برای خدای تعالی شیاطین را و آنها بگویند که استعانت کن بما بر هر چه میخواهی وی گوید آری بکنم بروید بسوی مردم و بگوئید او شما را که من رب شما هستم و این شیاطین را در آفاق منتشر گرداند الی غیر ذلک و اما فتن او پس بیشتر از حصر اند از انجمله آنکه روان شوند همراه او دو کوه در یکی از انها اشجار و ثمار و آب باشد و در یکی دخان و نار این جنت باشد و آن دوزخ اخرجه الحاکم و ابن عساکر عن ابن عمر و از انجمله آنکه با وی جنت و نار باشد و مردمان باشند که آنها را قتل کند باز زنده سازد و با وی کوهی

از ثرید باشد و نهری از آب رواه نعیم عن حذیفه و در اشاعه گفته این منافی آن نیست که وارد شده که وی مسلط
نشود بر یک نفس بار ثانی و نتواند بر وی بار دیگر و آن نفس بگوید که نخواهد کرد وی این کار بعد من با حدی زیرا که این
مردمان شیاطین باشند و قتل و احیا او ایشان را در رای العین باشد نه بر حقیقت در نفس الامر و بعض گفته اند که
بر حقیقت باشد و آن نفس خضر باشد انتهی گویم خضر بودن نفس مذکور مرجوح ست چنانکه بیاید و در روایتی آمده که با وی
کوه ها باشد از نان و مردم در جهد فاقه اند مگر هر که تابع او شده و با او دو نهر بود که من داناترم بآن از وی نهری
باشد که گوید جنت ست و نهری باشد که گوید دوزخ ست پس هر کرا در جنت داخل کند وی در نار افتد و هر کرا در نار خود
در آرد وی در جنت شود اخرجه احمد و ابن خزیمة و الحاکم و سعید بن منصور عن جابر رضی الله عنه و عن حذیفة قال
قال رسول الله صلعم ان مع الدجال اذا خرج ماء و نارا فاما الذی یری الناس انه نار فماء عذب اما الذی یری الناس
انه ماء فنار تحرق فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یری انه نار فانه ماء بارد و عذب اخرجه البخاری و مسلم و ابو داود
و در روایتی باین لفظ ست من داناترم بآنچه با دجال ست از وی با او دو نهر ست که روان میشوند یکی در رای العین آب سفید ست
و دیگر در رای العین آتش افروخته پس اگر دریابد یکی از شما این را پس باید که بیاید نهری را که دیده میشود آتش و چشم بپوشد
و سر نگون کند و بنوشد که آن آب سرد ست و در روایت بخاری ست از مغیره بن شعبه که با وی جبل خبز باشد و زیاده کرد
مسلم که با وی جبال خبز و لحم و نهر ما باشد و در روایت ابراهیم ست که با وی طعام و انهار ست و در روایت یزید بن هارون
آمده که با وی طعام و شراب ست و در روایتی معه مثل الجنة و النار و عن ابی سعید الخدری انه سال رسول الله صلعم عن الدجال
فقال یحدثونه هذا قد اکل الطعام اعهد الیکم عهدا لم یعهده نبی الی امته ان عینه الیمنی ممسوحة جاحظة لا حدقة لها کانها نخاعة
فی حائط و عینه الیسری کانها کوکب دری و معه مثل الجنة و النار فناره جنة و ماءه نار الا و بین یدیه رجلان ینذران اهل
القری فاذا خرجا من القریة دخلها اول اصحاب الدجال اخرجه رزین و در روایت نعیم از ابن مسعود ست و معه جبل من مرق
و عراق اللحم حار لا یبرد و نهر جار و جبل من جنان و خضرة و جبل من نار و دخان یقول هذه جنتی و هذه ناری و هذا طعامی
و شرابی و علما را درین جنت و نار اختلاف ست که آیا در حقیقت ست یا تخییل ست ابن حبان را میل بآنست که تخییل ست
چنانکه در صحیح خود استدلال کرده ست بران بحدیث مغیره بن شعبه در صحیحین که وی گفته بود من که بسیاری پرسیدم آنحضرت
را صلعم از دجال پس فرمود مرا و ما یضرک ترا چه ضرر ست گفتم میگویند که با وی کوه نان باشد فرمود هو اهون من ذلک
ابن حبان گفته معنی این لفظ نبوی آنست که وی خوار تر ست بر او تعالی از آنکه این چیزها او باشد حقیقة بلکه در دیدن
این چنین نماید و در حقیقت هیچ نباشد و مؤید اوست روایت سابقه که در وی لفظ رای العین آمده و جماعتی گفته و
منهم القاضی ابن العربی بلکه اینها بر ظاهر خود ست یعنی این چیزها بطور امتحان باشد از طرف خدا برای عباد و معنی
حدیث آنست که وی اهون تر ست از آنکه ترسیده شود از وی یا از آنکه گمراه کند خدا تعالی بوی کسی را که دوست
میدارد او را و در اشاعه گفته تحقیق اول ست کما یدل له قوله فلیغمض ولیطأطئ راسه لیشرب فانه ماء بارد و آنکه در روایت
دیگر آمده فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یراه انه نار فانه ماء عذب بارد و در روایت دیگر ست فالنار روضة خضراء

والجنة غیرة ذات دخان پس فرق میان این هر دو و غیر آن از خوارق آنست که آنرا حقیقت ست و این را حقیقت نیست
ظاهر ست که جنت و نار دار جزا و ثواب و عقاب ندمی باید که حقیقة جز خدا تعالی غیر را نباشد بخلاف غیر این هر دو از خوارق
انتهی گویم دلیلی که صاحب اشاعه برای اثبات تحقیق خود ذکر کرده مرجوح ست زیرا که روایت هو اهون من ذلک لفظ صحیح ست
در روایت اغماض و غیره الفاظ حاکم و ابن خزیمه و غیرهماست و روایت بیهقی بر روایت بخاری و مسلم نمیرسد پس روایت صحیحین
مقدم باشد بر آن بلکه بر همه و معنی حدیث محتمل که آن باشد که بودن جبل خبز با او امری دشوار نیست که از اهل استدراج انقسم
کارها بسیار نمایان می شود و هیچ قدر و منزلت نمیدارد بلکه خوار و زبون می باشد حقیقة باشد یا مجازا بلکه امور استدراجیه گو حقائق
داشته اند تخیلی بیش نیست دنیا همه خواب و خیال ست و ملعبه اطفال و الله اعلم و از آنجمله آنست که زمین او را مطوی شود و منهل
منهل همچو طی پوستین گوسفند و وی سیاحت تمام روی زمین کند در چهل روز و هیچ بلده نیست مگر که آنرا پامال کند الا مکه و مدینه
کما سیاتی و سرعت او در سیر همچو باران باشد که در پس او باد افتاده و از آنجمله آنکه او را سه صیحه باشد که اهل مشرق و مغرب
آنرا بشنوند و پرنده را از هوا گرفته در آفتاب بریان کند اخرجه الحاکم و ابن عساکر عن ابن عمر و از آنجمله آنکه خوض کند در بحر
در یک روز سه خوض و آبش تا کمر او نرسد و یک دست او درازتر باشد از دیگر آن دست دراز را بدریا کند و بقعر
رسیده چندانکه خواهد ماهیان بیرون آرد اخرجه ابونعیم عن حذیفه و از آنجمله آنکه در رساله حشریه گفته و پیش از بر آمدن او
دو سال قحط گذشته باشد و او در سال سوم خشک سالی باشد خزانه زیر زمین را بگوید بر آ پس
خود بخود از زیر زمین بر آمده همراه او روانه شود و بعض مردم را بگوید که من پدران شما را زنده کنم تا گواهی بر حقیت من
دهند پس شیاطین را گوید تا در زمین یا جسم دیگر بر آمده بصورت مردگان متشکل شده بر آیند و همچنان مسلمانان را انواع
ایذا برساند و بفضل الهی تسبیح و تهلیل در آنوقت مسلمانان را کار آب و نان کند و از ایذای گرسنگی و تشنگی تسکین بخشد و بهیچ
نوع بر چندین ملک تا گذر نماید تا آنکه در سر حد یمن رسد و از هر جا مریدان بسیار را همراه گیرد انتهی و از آنجمله آنکه خروج او در
خفت دین و ادبار علم باشد و باقی نماند احدی که محبت کند او را و اکثر ارض و غافل شوند مردم از ذکر او و اکثر تابعان وی
بادیه نشینان و زنان باشند تا آنکه مردی مادر و دختر و خواهر و عمه خود را بر بندد بخوف آنکه بسوی او بر آیند و وی نیاید
و مردی اعرابی را بگوید اگر بر انگیزم برای تو پدر و مادر ترا گواهی میدهی که من رب توام وی گوید آری پس متمثل شود
شیطانی بر صورت پدر او و شیطانی دیگر بر صورت مادر او و بگویند این پدر و مادر ای پسر تابع او شو که وی پروردگار تست
آنکس تابع او شود و ازینجاست که حذیفه گفته اگر بیرون آید دجال در زمانه شما در پی شوند او را کودکان بسنگریزه زدن
ولیکن چون آید وی بحال نقصان از علم و خفت از دین گردیم مقصود بدان قلت علم و ضعف اسلام ست نه نفی این هر دو علی الاطلاق و این نقصان و خفت
در زمان آخر بر وجه کمال موجود ست و جمعی کثیر از مسلمانان یکی را نیابی که فکر سلامت ایمان خود داشته باشد و حسابی از دریافت آثار قیامت
و اشراط ساعت مثل ظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی و امثال آن بر دارد همین ست معنی غفلت و ذهول از ذکر او و رحمت خدا باد بر سلف این امت و ائمه
ایشان که اطفال و صبیان و نسا خود را قبل از تعلیم احکام اسلام تعلیم این شراط و جواب سوال منکر و نکیر میکردند و پیش
از همه تصدیق یوم الآخرة القائمة می نمودند بعده نماز و روزه و غیره می آموختند تا نشو و نمای شان بر اختیار اخروی بر آید

و ترجیح معاد بر معاش شود و اقبال بزخارف دنیای فانی موجب زوال نعیم دار باقی نگردد ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین
سبقونا بالایمان و در اشاعه گفته مراد باعراب اینجا هر شخص بعید از علماء ساکن در بادیه و جبال ست برابرست که از عراب
باشند یا از اتراک یا اکراد و جز آن زیرا که نزد ایشان انچه بدان در حق و باطل امتیاز کنند موجود نیست و اکثر نفوس مائل اند بتصدیق
خوارق انتهی گویم اکثر خلق الله در تصدیق عجائب و شعبدات اقوام هنود ست که باد فی خدع از جا می روند و بر پرستش خادع بر میخیزند
نعوذ بالله من سوء الفهم و ذهاب العقل و بی علمان جهل دوست را در دام تزویر آوردن کاری دشوار نیست برای ایشان احقر و
اهون تر از دجال کافی ست و دجال خود فتنه اکبر و اعظم ست از وی اگر اهل علم نجات یابند غنیمت باشد که رسول خدا صلعم از فتنه
او پناه خواسته و امت را تعلیم دعای استعاذه ازان فتان فرموده حافظ ابن حجر گفته ابو نعیم در ترجمه حسان بن عطیه که
یکی از ثقات تابعین ست در کتاب الحلیه بسند صحیح تا وی برح آورده که گفت لاینجو من فتنة الدجال الا اثنا عشر الف رجل وسبعة
آلاف امراة یعنی جز دوازده هزار مرد و هفت هزار زن هیچکی از فتنه دجال نجات نیابد گفته و هذا لا یقال من قبل الرای
فیحتمل ان یکون مرفوعا ارسله او اخذه عن بعض اهل الکتاب انتهی صاحب اشاعه گوید لایق آنست که حمل کنند این را بر آنکه
نجات یابند از اعراب نساء اینقدر چه در قصه مهدی ست که با وی در غزو بیشتر ازین مقدار باشند و ممکن که چنین گویند
چون او را به بینند اتباع او کنند و لکن این تاویل بعید ست و در قصه قتل عثمان رضی الله عنه گذشته که هر که در دلش برابر ذرا
از قتل عثمان باشد وی پیروی دجال کند اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد بوی در گور خود پس برین تقدیر هر که
از رافضه تا امروز برین اعتقاد باقی باشد و معتقد بمهدی نشود وی پیروی دجال کند چه هر رافضی محب قتل عثمان رضی
بد السنت نسأل الله تعالی ان یثبتنا علی محبة رسول الله صلعم وصحابته واهل بیته آمین انتهی و از انجمله آنکه همراه وی دو فرشته باشند
مشابه دو پیغمبر یکی بر یمین او باشد دیگر بر یسار او و دجال بگوید الست بکم احیی وامیت یعنی من رب شمایم زنده میکنم
و می میرانم یکی ازان هر دو فرشته بگوید دروغ گفتی لیکن این را کسی از مردم نشنود مگر صاحب او پس وی بگوید راست گفتی و
مردم این را بشنوند و گمان کنند که وی تصدیق دجال کرده و این فتنه باشد در حدیث ابن مسعود آمده نزد نعیم و حاکم که چون
دجال بگوید انا رب العالمین یعنی من رب جهانیانم او را الیاس بگوید کذبت و الیسع بگوید که الیاس راست گفته پس دو نبی که
این فرشته با او مانا باشند آن هر دو الیاس و الیسع اند کذا فی الاشاعة گویم معیت این هر دو فرشته با دجال اگر این روایات بصحت
رسند از قبیل ابتلاء الهی بحق عباد وی است استدراج او سبحانه بحق دجال باشد و اما حکمت مانا بودن این هر دو فرشته با دو کس از انبیا
علیهم السلام سیما تخصیص مشابهت با الیاس و الیسع پس مفوض بعلم الهی ست عقل را راهی بسوی دریافت آن نیست و از انجمله آنکه حق تعالی برای
وی شیاطین را از مشارق و مغارب ارض برانگیزد و آنها بگویند که بما استعانت کن بر هر که خواهی و بر هر چه خواهی دجال
گوید نعم بروید و بمردم خبر کنید که من رب و شمایم و آورده ام جنت و نار خود را ایشان بروند و بر یک مرد زیاده از صد
شیطان در آیند و بصورت پدر و پسر او و برادران و غلامان و رفیق او متمثل شوند و بگویند ای فلان ما را میشناسی
وی گوید آری میشناسم این پدر من ست و این مادر من و این خواهر من و این برادر من و بگویند آنچه در دیگر را چه میبینی
خبر گویند تو خبر ده وی گوید ما را خبر رسیده که دجال دشمن خدا بر آمده ست شیاطین او را گویند خاموش باش و این گوی

رب شماست میخواهد که حکم کند میان شما این بهشت اوست که آورده و دوزخ ست و با او انهار و طعام باشد و نیست
طعام مگر آنچه پیش وی بود و مگر آنچه خواهد آنمرد بگوید شما دروغ گفتید نیستید شما مگر شیاطین و وی کذاب ست و ما را رسیده
که رسول خدا صلعم حدیث وی کرده و تحذیر نموده ما را از وی فلا مرحبا بل انتم الشیاطین و هو عدو الله و لفرستند خدای تعالی
بسوی او عیسی بن مریم را و وی بکشد او را پس سوا شده خائب خاسر برگردند و آنحضرت صلعم فرموده انما احدثکم
هذه لتعقلوه و تفهموه و تفقهوه و تعوه فاعملوا علیه و حدثوا به من خلفکم و لیحدث الآخر الآخر فان فتنته اشد الفتن رواه نعیم و الحاکم فی
المستدرک عن ابن مسعود و لفظ حاکم اینست که بیاید دجال را زنی و بگوید ای رب بنده کن پسر شوهر و برادر مرا تا آنکه
آن زن معانقه کند شیطانی را و خانه او پر شود شیاطین و بیاید او را بادیه نشینی و گوید ای رب بنده کن برای ما شتران
و گوسفندان ما پس شیاطین او را امثال ابل و غنم بدهند برابر در سن و سمت آنها بگویند اگر رب ما نمی بود اموات ما را برای ما زنده
نمیکرد گویا حدیث اول و ارد ست در حق کسیکه کفر کند بدجال و این حدیث در حق کسی ست که ایمان آرد با و و تابع او شود و از انجمله
آنکه وی سحاب را بیمین خود تناول کند و سبقت نماید شمس را بسوی مغیب وی خوض کند در بحر تا بهر دو کعب وی پیش او جبل دخان
اخضر باشد و ندا کند بصوتی که او راست و شنیده شود این آواز میان خافقین الی و لیائی الی الی ا و لیائی الی احبابی الی احبابی یعنی
ای اولیاء و احباب من نزد من و بسوی من بیایید منم آنکه پیدا کرد پس برابر ساخت و آنکه تقدیر و اندازه کرد پس هدایت نمود
و منم رب اعلای شما و دروغ گفت دشمن خدا نیست وی رب شما آگاه باشید که دجال اکثر اتباع او یهود و اولاد زنا باشند اخرجه
ابن المبارک عن علی کرم الله وجهه و از انجمله آنکه بیاید بر قومی و بخواند ایشان را پس ایمان آرند بوی و حکم کند آسمان را و
باران دهد و زمین را و برویاند و بیایند شام هنگام بر ایشان چرندگان ایشان یعنی ماشیه دراز تر چیزیکه بودند در سنام یعنی
کوهان مواشی بلند تر و کشاده تر گردند و ضروع ایشان اطول و خواصر ایشان امد باشند و فربه گردند و برگردد دجال از
ایشان و صبح کنند ایشان و حالانکه قحط زده اند نیست در ایدی ایشان اموال اخرجه مسلم عن النواس بن سمعان و از انجمله آنکه
بگذرد دجال بر جائی ویران و بگوید آن خربه را بیرون آر کنوز خود پس همراه او شوند خزاین وی همچو یعاسیب نحل رواه مسلم
عن النواس و یعاسیب جمع یعسوب ست که مگس شهد را گویند مراد درینجا جماعت مگسان ست کنایه کرد از جماعت بیعسوب
و حالانکه یعسوب امیر نحل باشد زیرا که چون وی بپرد جماعه مگسان در پی او شود و از انجمله آنکه بنهری بیاید و حکم کند که روان شود
روان شود پس امر کند که رجوع کن وی رجوع کند باز حکم کند که خشک شو وی خشک گردد رواه نعیم بن حماد عن کعب الاحبار
و از انجمله آنکه حکم کند جبل طور و جبل زیتا را که گسترده شوند پس هر دو بگسترند یعنی با زمین برابر شوند و بلند نمانند و حکم کند
باد را که برانگیزد ابر را از دریا پس باران بارد زمین را رواه نعیم ایضا عنه و از انجمله آنکه بگوید من رب العالمین ام و این آفتاب
بحکم من جاری و ساریست میخواهید که او را حبس کنم گویند آری پس محبوس شود آفتاب تا آنکه روزی برابر یکماه و جمعه یعنی هفته
برابر یکسال شود باز گوید میخواهید که او را روان کنم گویند آری پس یکروز برابر یکساعت شود اخرجه نعیم بن حماد و الحاکم
عن ابن مسعود و از انجمله آنکه قبل خروج وی سه سال سخت بیاید مردم دران گرسنگی شدید یابند و خدای تعالی حکم کند
آسمان را که حبس کند ثلث مطر خود را و حکم کند زمین را که حبس کند ثلث نبات خود را باز حکم فرماید آسمان را در سال دوم

که حبس کند ثلث مطر را و زمین را که حبس کند دو ثلث نبات را باز امر فرماید در سال سوم آسمان را که یک قطره نبارد و
زمین را که یک سبزه نرویاند پس باقی نماند هیچ صاحب سم مگر که هلاک شود الا ما شاء الله تعالی گفته شد ای رسول خدا صلعم
چون این حال شود مردم چگونه زندگی کنند فرمود تسبیح و تکبیر جاری مجری طعام باشد اخرجه ابن ماجة و ابن خزیمة
و الحاکم عن ابی امامة و آز انجمله آنکه وی مسلط شود بر یک نفس پراگنده کند و بدرد او را بمنشار تا آنکه بیفگند او را دو پاره و
بگذرد دجال میان هردو شق و بگوید ببینید این را که من زنده میکنم او را الآن باز زعم میکند که او را ربی هست جز من بعده
برانگیزد او را خدا تعالی و بگوید خبیث کیست رب تو وی گوید الله ست و تو دشمن خدا دجال هستی و الله نبودم گاهی سخت تر
از روی بصیرت درباره تو از ین دم و اراده کند دجال که بار دیگر او را بکشد و مسلط نشود بروی اخرجه ابن ماجة و ابن خزیمة
و الحاکم و الضیاء عن ابی امامة رضی الله عنه گویم منشار بنون و یا بهر دو لغت فصیحه ست از نشر و شر یکی یعنی و درین حدیث تصریح
بنام این شخص نیامده که کدام کس باشد و آنکه گویند خضر باشد صحیح نیست و عن ابی سعید الخدری قال حدثنا رسول الله صلعم
حدیثا طویلا عن الدجال فکان فیما حدثنا به انه قال یاتی الدجال و هو محرم علیه ان یدخل نقاب المدینة فینتهی الی بعض السباخ فیخرج
الیه رجل هو یومئذ خیر الناس فیقول اشهد انک الدجال الذی حدثنا عنک رسول الله صلعم حدیثه فیقول الدجال ارأیتم
ان قتلت هذا ثم احییته هل تشکون فی الامر فیقولون لا فیقتله ثم یحییه فیقول حین یحییه و الله ما کنت قط اشد بصیرة منی الیوم فیقول
الدجال اقتله و لا یتسلط علیه اخرجه البخاری و مسلم و درین حدیث هم نام رجل مذکور نشده **فصل** در بیان محل خروج وی
و تتمه مدت و کیفیت او و طریق نجات از وی و بیان کسیکه او را بقتل رساند اما محل خروجش پس مشرق ست جزما در حدیث
متفق علیه از ابو هریرة مرفوعا آمده که فرمود آنحضرت صلعم سر کفر سوی مشرق ست یعنی ظهور دجال و یاجوج و ماجوج و ترکان
از آن طرف شود و سیوطی گفته مراد بمشرق فارس ست یا نجد و نجد ورای زمین حجاز را گویند و فرمود فتنه ها ازین
جا ست و اشاره کرد بمشرق اخرجه الشیخان عن ابن مسعود و فرمود در نجد زلزله هاست و طلوع کند آنجا قرن شیطان اخرجه
البخاری گویم لفظ مشرق درین احادیث مطلق آمده و آن شامل جمله بلاد مشرقیه ست و نجد و فارس منجمله اوست و مملکت هند
نیز بسمت شرقی واقع شده در زمان نبوت درین مملکت همه کفار بودند یعنی هنود و ایشان بت پرست عابد شمس اند پس لعدن
سر کفر سوی مشرق صادق ست و بعد زمان نبوت اکثر مدن شرقیه بر دست اهل اسلام مفتوح شد و فوج فوج مردم آن
بلاد در دائرهٔ اسلام در آمدند و اهل فارس و نجد هم مسلمانان گشتند و در آخر زمان شاید باز کفر و کافری در مشرق ظاهر
شود و اهل فتن از آن سوی خروج کنند و در روایتی آمده که خروج کند دجال از خراسان رواه احمد و الحاکم من حدیث
ابی بکر رضی الله عنه و در روایت دیگر ست که خروج کند از اصفهان اخرجه مسلم و خراسان و اصفهان هر دو در سمت مشرق
اند از مدینه منوره و سابق اتیان رایات سود که در آن مهدی باشد از طرف خراسان گذشته و ازینجا معلوم شد
که مشرق چنانکه محل فتن ست همچنان محل صلاح و ایمان نیز هست پس مخارج و مظاهر از طرف مشرق علی الاطلاق صاحب
فتنه نمی تواند شد و در حدیث ابن عمر آمده که وی بیرون آید از یهودیه اصبهان یعنی محل او خارج اصفهان باشد اخرجه
الحاکم و ابن عساکر و مثله عند احمد عن عائشة و عند الطبرانی من حدیث فاطمة بنت قیس یخرج من بلدة یقال لها اصبهان

من قرية من قرا ايقال لها رشاق آباد گوئيم موبدان هند ميگويند که در آخر زمان از مراد آباد سنبهل اوتاري بصورت خوک پيدا
شود و خيلي فتنه انگيز و برهم زن عالم باشد و وقت خروج او در سنه تب نشان سيد هند غالب آنست که مراد دجال باشد اما در تعيين
محل خروج غلط راه يافته ورنه اخبار ايشان در خور سمع و قبول نيست يا کسي ديگر باشد که از نائبان دجال بود والله اعلم در رساله
حشريه گفته دجال مرديست از قوم يهود ملقب بمسيح و در مردم مسيح بود چشم راست او کور مانند انگور بلند باشد و موهايش
پيچا پيچ و مرکب او خري باشد بسيار کلان اول ظهور او درميان شام و عراق باشد و آنجا دعوي نبوت داشته باشد
و بعد از ان باصفهان آيد هفتاد هزار يهود اصفهان رفيق او شوند و دعوي خدائي آغاز کند پس جانب دست راست و چپ فساد
برپا کند و براکثر روي زمين بگردد و مردم را براقرار الوهيت خود بخواند و خرق عادات عظيم بحکم خدا تعالي براي امتحان
بندگان بردست او ظاهر شوند انتهي و اما وقت وي پس نزد فتح قسطنطنيه ست يعني بعد فتح نزد قحط شديد سه ساله کما ورد در
بعضي روايات آمده که بعد فتح قاطع برآيد و وجه جمع آنست که ابتداء خروج او و ادعاي وي براي خلافت و نبوت نزد فتح قسطنطنيه
باشد و خروج اعظم او و دعوي الوهيت نزد فتح قاطع بود و مقيد باربعين يوم همين خروج ست و اما مدت او پس چهل روز ست
يکروز برابر يکسال و يکروز برابر يکماه و يکروز برابر جمعه يعني هفته و باقي ايام همچو ايام شما باشد چنانکه در حديث نواس بن سمعان
نزد احمد و مسلم و ترمذي و در حديث ابو امامه ست نزد ابن ماجه و ابن خزيمه و حاکم و ضيا که ايام او چهل سال ست يکسال همچو
نصف سال و يکسال همچو يکماه و يکسال چون جمعه و آخر ايام او همچو شرر صبح کند يکي از شما بر باب مدينه پس نرسد تا باب ديگر
او تا آنکه شام کند در اشاعه گفته علما اختلاف کرده اند درين حديث بعضي گفته اند اين کنايه ست از اشتغال مردم بجاي نهاي
خود و از فتن تا آنکه ندريابند که روز چگونه ميگذرد پس روز همچو يکساعت و ماه همچو يکروز و سال همچو يکماه بگذرد و بعضي گفته
اند که اين حديث بر ظاهر خود ست چه در حديث انس نزد احمد و ترمذي در بيان اشراط ساعت وارد شده که لا تقوم
الساعة حتي يتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر ويکون الشهر کالجمعة وتکون الجمعة کاليوم ويکون اليوم کالساعة وتکون
الساعة کالضرمة بالنار و جواب از اختلاف هر دو حديث يا بترجيح ست يا بجمع پس اگر بترجيح رويم گوئيم حديث نواس که نزد مسلم
ست اقوي ست زيرا که اصح ست اگرچه آن حديث ديگر نيز صحيح ست پس مقدم کرده شود بر وي و اگر جمع کنيم پس طريق جمع
بچند وجه ست اول آنکه ايام او چهل سال ست و سنين و ايام تا سنه مجازا باز اول ايام سال اول همچو يکسال باشد و دوم آن
همچو شهر و سوم همچو جمعه و باقي ايام همچو ايام ما بعده ايام سال دوم نقصان پذيرد تا آنکه سالي همچو نيم سال باشد و هکذا تا آنکه
سالي چون ماهي و ماه چون جمعه گردد تا آنکه آخر ايام او همچو شرر باشد و صبح کند يکي بر باب مدينه و نرسد تا باب ديگر تا آنکه شام شود
پس سنه اولي از سنين دجال مشتمل بود بر مقدار سنين از سنين ما و سنين اخير که او که مقدار سالي از سنين ما باشد و قريب است
روايت نعيم و حاکم از ابن مسعود که انه يقول انا رب العالمين و هذه الشمس تجري باذني افتريدون ان احبسها فيحبس الشمس
حتي يجعل اليوم کالشهر و الجمعة کالسنة و يقول اتريدون ان اسيرها فيجعل اليوم کالساعة و اين روايت سابق گذشته
قف از آنحضرت صلعم پرسيدند که چون يکروز برابر يکسال باشد نماز در وي چگونه بگذاريم آيا نماز يکروز ما را کفايت
کند فرمود نه وليکن اندازه کنيد او را يعني تقدير مقدار يکيوم کنيد و در ان نماز پنجگانه بگذاريد و بقيه ايام را بران قياس

باید کرد و پرسیده شد آنحضرت صلعم از ایام تیسار او و گفتند چگونه نماز کنیم دران ایام ای رسول خدا فرمود اندازه کنید دران
نماز را چنانکه اندازه میکنید دران ایام طوال او و ظاهر آنست که تقدیر درینجا عکس اول باشد باینطور که نماز خمسه را مقدار
یومی ازین ایام بگذارد اگرچه این یک یوم مشتمل باشد بر ایام کثیره از ان یوم و الله اعلم بعده در اشاعه گفته که وجه ثانی مختلج
مقدمه است آن اینست که عالم مثال موجود است خیال محض نیست بلکه او را حقیقت است که در خارج محسوس است سیوطی
در کتاب المنجلی فی تطور الولی نقلا عن العلاء القونوی شارح الحاوی گفته که ثابت کرده اند صوفیه عالم مثال متوسط در میان
عالم اجساد و عالم ارواح و انرا عالم مثال نامیده و گفته اند که این عالم الطف از عالم اجساد و اکثف از عالم ارواح ست و بران
تجسد ارواح و ظهور او را در صور مختلفه در عالم مثال بنا کرده اند و بقوله تعالی فتمثل لها بشرا سویا بدان استیناس توانکرد انتهی
الغرض منه بعده از باب شصت و سوم فتوحات مکیه تحقیق این عالم نقل کرده و گفته ازینجا معلوم شد که این عالم خیال محض نیست بلکه
مثال محسوس ست و بارها تصدیق وی در خارج اتفاق افتاده چون این مقدمه ممهد شد محتمل که این نیز ازان قبیل باشد
و این زمانه برای بعض مردم ایام و برای بعض سنین بود همه موجود و محقق ست و لهذا بروی احکام مرتب شده و تمام نماز دران
واجب گردیده کما فی الحدیث المار و درینجا یک وجه دیگر ست که ابعد ازین هر دو وجه ست آنرا ذکر نمیکنیم و الله اعلم انتهی کلامه و در
رساله حشریه گفته شیخ محی الدین بن العربی که از محققان اهل کشف اند نوشته اند که تصویر این روز چنان دریافت می آید که در
آسمان ابر غلیظ از هر جانب محیط باشد و روشنی ضعیف که در چنین روزی باشد بتاریکی محض مبدل نشود و قرص آفتاب نمایان
نگردد پس مردم بحکم شرع قدیم به تخمین اندازه وقت مکلف باشند و الله اعلم انتهی گویم مراد صاحب اشاعه بیکوجه دیگر که انرا
بعید تر گفته شاید همین وجه ست و اما کیفیت خروج دجال پس روایات دران مختلف آمده و ابسط احادیث درین باب حدیث
نواس نزد مسلم و غیره و حدیث ابو امامه نزد ابن ماجه و ابن خزیمه و حاکم و ضیاء مقدسی و حدیث ابن مسعود نزد نعیم بن حماد و
حاکم و حدیث ابو سعید نزد مسلم و نزد بخاری معنی او و حدیث ابو سعید نزد حاکم ست و ما این احادیث را بیک مساق سیاق
میکنیم و بحسب تیسیر و امکان میان اختلافاتش جمع مینمائیم و بعض روایات از غیر ایشان هم زیاده میسازیم و بالله التوفیق
گفت راوی خطبه کرد رسول خدا صلعم و فرمود بدرستیکه نبود در زمین از روزیکه پیدا کرد خدا ذریت آدم را بزرگ تر از فتنه دجال
و خدا تعالی نفرستاد هیچ پیغمبر را مگر آنکه تحذیر کرد امت خود را از دجال و من آخر پیغمبرانم و شما آخر امم هستید و وی بیرون
آینده است در شما لا محاله پس بسیار کرد یعنی کلام را در وی و بلند ساخت تا آنکه گمان کردیم که وی در طائفه نخل ست چون
رفتیم بسوی او بشناخت این را از ما و فرمود غیر دجال اخوف ست نزد من بر شما اگر بیرون آید دجال و من در شما باشم پس منم
حجیج او بجای شما و من حجیج هر مسلمانم و اگر بیرون آید بعد من پس هر کس حجیج نفس خود ست و الله تعالی خلیفه من ست بر
هر مسلمان و وی بیرون آید از خله یعنی از طریقی که میان شام و عراق ست و برانگیزد سرایا و جنود بیمین و شمال یعنی فساد
کند در زمین و بر مقدمه او یعنی لشکر او هفتاد هزار کس باشند از یهود اصفهان و بر ایشان مردی باشد بسیار موی بگوید اسع
اسع یعنی بد و بد و فرمود آنحضرت ای عباد الله ثابت مانید من صفت میکنم او را برای شما وصفی که نکرده ست آنرا کدام پیغمبر
پیش از من وی ظاهر شود و بگوید من پیغمبرم و نیست پیغمبر بعد از من باز دوباره گوید وی که من رب شما هستم و نبینید شما رب خود را

تا آنکه بمیرد و وی یک چشم است و در شما یک چشم نیست و مکتوب است میان هر دو چشم او لفظ کافر بخواند آنرا هر مومن کاتب و
غیر کاتب یعنی حروف تهجی برین صورت ک ف ر چنانکه در بعض روایات تصریح وی آمده و از فتنهٔ اوست که با وی جنت و
نار باشد پس نار او جنت و جنت او نار است هر که مبتلا شود بنار او باید که استغاثه کند بخدا و بخواند فواتح سورهٔ کهف پس شود
این نار بر وی برد و سلام چنانکه بر ابراهیم شده بود و از فتنهٔ اوست چنین و چنان و ذکرش پیشتر کرده ایم در رسالهٔ حشریه گفته
بر جبین او حروف ک ف ر آشکار بود که هر مسلمان خواننده و ناخواننده دریابد و غیر اهل ایمان آنرا نشناسد و همراه او
آتشی باشد کلان بنام دوزخ و باغچه باشد وسیع بنام بهشت مخالفان خود را در آتش اندازد و محبوبان خود را در بهشت
ولیکن آتش او در حقیقت صفت باغ خوش هوا دارد و بهشت او صفت آتش سوزان همراه او آب و نان باشد هر کرا خواهد
بدهد و هر کرا خواهد ندهد چون بر فرقه بگذرد اقرار الوهیت او بکنند ابر را گوید ببار پس ببارد و زمین را گوید زراعت بیار
و درختان را گوید بار آرید و مویشی را گوید پر شیر و پر گوشت گردید و اگر مخالفت و کنند باران و زراعت بند کند و میوه و
شیر باز دارد و جانوران لاغر شوند انتهی و با او الیسع پیغمبر باشد و مردم را بترساند و بگوید که این مسیح کذاب است حذر کنید
او را لعنت خدا باد بر وی و بدهد او را خدا آن سرعت که لاحق نشوند او را دجال و در روایتی رو برو وی او دو مرد باشند
که بترسانند اهل قریه را هر گاه داخل شوند آن هر دو در کدام قریه انذار کنند اهل او را و چون بیرون روند از آن قریه در آیند
در روی اول اصحاب دجال و داخل شود دجال در همه جا جز مکه و مدینه و بگذرد بمکه مکرمه و آنجا خلقی عظیم باشد پس بگوید تو
کیستی وی گوید من میکائیلم فرستاده است مرا خدا تعالی تا منع کنم ترا از حرم او و بگذرد بمدینه منوره و آنجا هم خلقی عظیم باشد
گوید تو کیستی وی گوید من جبریلم فرستاده است مرا خدا تعالی تا منع تو از حرم رسول او کنم و در روایتی آمده باقی نماند هیچ شی از زمین
مگر آنکه پامالش کند دجال و غالب شود بران الا مکه و مدینه که آنجا نیاید بر نقبی از نقاب و مگر آنکه ملاقات کنند او را ملائکه بسیوف بر
از میان کشیده پس بگذرد بمکه و چون میکائیل را ببیند بگریزد و پشت دهد و صیحه کند و بر آیند بسوی او منافقان مکه و بگذرد به
مدینه همچنان تا آنکه فرود آید نزد ضریب احمر متصل منقطع سبخه در رسالهٔ حشریه گفته وی نزدیک مکه معظمه نزول نماید و در مکه بجا حفاظت
ملائکه در آمدن نتواند و از آنجا اراده مدینه منوره نماید دران ایام مدینه منوره را هفت دروازه باشند و حق تعالی بر هر دروازه
دو فرشته بفرستد که شمشیر را علم کرده استاده باشند و فوج دجال را بدبدبه و رعب نگه بندد و او را در شهر راه ندهند و در آن وقت
مدینه را سه زلزله آید هر کسی که در دل عقیده بد و نفاق داشته باشد بخوف آن زلزله از شهر بیرون آید و در سحر دجال
گرفتار شده با او ملحق گردد انتهی و متوجه شود بسوی او مردی از مومنین و بگوید یاران خود را و الله که بروم بسوی این
مرد وحی نگرم که این همان است که رسول خدا صلعم از وی ما را ترسانیده باز اصحاب و گویند نمیگذاریم ترا که نزد او
روی و اگر دانیم که وی ترا قتل خواهد کرد چون نزد او روی بگذاریم ترا و لکن میترسیم که در فتنه اندازد ترا پس این مرد مومن
اباء کند بر ایشان مگر آنکه بیاید او را و روانه شود و برود تا آنکه نزد مسالح دجال یعنی طلائع او بیاید آنها بگویند کجا میروی
وی گوید قصد این مرد دارم که بیرون آمده است آنها گویند مگر ایمان بر رب ما نمیداری مومن گوید وی رب حق ما نیست
آنها گویند او را بکشید و بعض مر بعض را گویند که آیا رب شما نهی نکرده است از آنکه احدی را بکشید بدون حکم او پس

کشتید

موسن را نزد دجال فرستند و گویند گرفتار کردیم کسی را که چنین و چنان میگوید آیا بکشیم او را یا بگذاریم وی گوید نزد ما بفر
پس او را نزد دجال برند مومن چون دجال را بیند بنعت رسول خدا صلعم که از وی خبر داده بشناسد و بگوید ای مردم
این دجالیست که رسول خدا صلعم ذکر وی فرموده دجال او را زد و کوب کناند باز بگوید که اطاعت من کن و چیزیکه ترا امر کنم
ورنه دو پاره کنم ترا مومن ندا کند یا ایها الناس این ست مسیح کذاب دجال هر که عصیان او کند وی در جنت ست و هر که
اطاعتش نماید وی در نار ست دجال حکم کند و پشت و شکم او را بضرب کشاده نمایند باز گوید و الذی احلف به لتطیعنی
او لاشقنک شقتین وی گوید تو مسیح کذابی بران حکم شق وی کند و بمنشار او را از سر تا پا دو پاره کنند و در روایتی ست که
خدبر حاله فوضع حدیدته علی عجب ذنبه فشقه شقتین و دور افگنند این دو پاره را بقدر نشانهٔ تیر و مشی کند دجال میان هر دو
پاره و بگوید اولیای خود را خبر دهید مرا که اگر زنده کنم او را نخواهید دانست شما که من رب شما هستم گویند آری پس یک
پاره با صحید را که نزد او ست برند و گوید برخیز وی برخاسته بایستد اولیاء او این را دیده تصدیق وی کنند و یقین آرند
که وی رب ایشان ست و اجابت او کنند و اتباع او نمایند و مومن را گوید ایمان نمی آری بمن وی گوید زیاده نشدم در تو
مگر در بصیرت یعنی خوب شناختم ترا و در روایتی این لفظ ست لانا الآن اشد فیک بصیرة منی بعده ندا کند و مردم
آگاه باشید که این مسیح کذاب ست و وی بعد من این کار با احدی نتوانست کرد دجال گوید و الذی احلف به لتطیعنی
او لاذبحنک او لالقینک فی النار یعنی سوگند بکسیکه قسم او میخورم اطاعت من کنی ورنه ترا ذبح کنم و در آتش دوزخ اندازم این مرد
مومن گوید هرگز اطاعت تو نکنم پس دجال او را بگیرد تا ذبح کند و از رقبه او تا استخوان سینه نحاس انداز و راهی دیگر بسوی
او نیابد و در روایتی آمده که بنهد بر جلد او صفایح نحاس و اثر نکند در وی سلاح ایشان پس هر دو دست و پای او گرفته
بیندازد و مردم گمان کنند که او را در آتش افگنده حالانکه وی در جنت افتاده آنحضرت صلعم فرموده این مرد اقرب
مردم ست در درجه از من و اعظم ناس ست در شهادت نزد رب العالمین بر اشاعه گفته این مرد مومن خضر علیه السلام ست
علی الاصح چنانکه در بعض احادیث تصریح آمده و کشف صحیح بران دلالت نموده و بعضی گفته اند که یکی از اصحاب کهف
باشد چه گذشت که آنها اصحاب مهدی باشند و این قول ثانی ضعیف ست قاله فی الفتوحات انتهی گویم هر دو قول
ضعیف ست زیرا که بقای خضر صاحب موسی علیهما السلام بحدیثی صحیح ثابت نیست و آنچه از احادیث مفهوم میشود عدم
بقای او ست تا دهر طویل و کشف صوفیه در امثال این امور حجت نیست خدا میداند که در کشف چه می بینند و چه می فهمند
و چه میگویند و ائمه محدثین متفق اند بر نفی حیات وی و ادلهٔ ایشان قوی و صحیح و راجح ست و درین احادیث نام خضر و صاحب
کهف نیامده ممکن که مردی صالح از مومنان مدینهٔ منوره باشد و در وقوع این استقلال پیش دجال ازین مومن کدام
استبعاد ست که برای آنحضرت و صاحب کهف در کار باشد صحابه رضی الله عنهم بیش ازین استقلال پیش اعدای
خدا و رسول بروی کار آورده اند عارف سیر ایشان قوت ایمان ایشانرا نیک میشناسد و آنکه صاحب اشاعه
گوید که در بعض احادیث تصریح نام خضر آمده اگر این روایت را بلفظ ایراد میکرد و نام مخرج و راوی حدیث بر زبان خامه
می سپرد سخن دران بر وجه بسط ادا کرده میشد ظاهر آنست که این قسم روایات مصرحه باسم خضر صحیح نباشد حافظ ابن حجر

عسقلانی رح در کتاب الاصابه فی تمییز الصحابه روایات خضر را بر وجه استیعاب ذکر کرده و دران کلام نموده که فوق آن متصور نیست
وخلاصه اش در فتح الباری نوشته محصل آن همه عدم ثبوت حیات خضر تا این زمان ست کاتب حروف نیز این بحث را بر وجه
تلخیص وتنقیح در تفسیر خود فتح البیان فی مقاصد القرآن بذیل قصه موسی وخضر علیهما السلام نوشته هرکه خواهد بدان رجوع کند وعجب ست ازین
صاحب شلیجه که با وجود کثرت نقل درین کتاب از حافظ ابن حجر درینجا اعتماد بر قول وی ننموده و دست بدامن فتوحات زده مدار صحت
بر کشف مشایخ نهاده با آنکه این قسم کشف کشف عورت بیش نیست کیف که هرچه سندش منتهی برسول معصوم نمیشود صلعم
پوچ و باد در هواست هرکه گوید هرکه کجا که میخواهد بفتوحات مدینه که عبارت از احادیث نبویه باشد چه کم ست تا بفتوحات مکیه که عبارت
از اوهام بشریه باشد آویخته آید ع باغ مرا چه حاجت سرو وصنوبر ست * شمشاد خانه پرور ما از که کمتر ست * علاوه ازین الفاظ
حدیث مذکور صریح ست در آنکه این مرد مومن خضر نیست زیرا که قول وی لا انظر اهو الذی انذرنا رسول الله صلعم ام لا و
گفتگوی او با اصحاب خود درباره رفتن نزد دجال دلالت میکند برانکه این مومن مردی از سکنه مدینه طیبه ست اگر خضر میبود
حواله انذار بر آنحضرت نمیکرد بلکه ذکر انبیای سابق هم می نمود وهکذا قوله یا ایها الناس هذا الدجال الذی ذکر رسول الله صلعم
وقوله هذا المسیح الکذاب الدجال الی غیر ذلک من سباق الحدیث وسیاقه ولهذا در رساله حشریه گفته که بزرگی باشد در کمال جوانی
که برای مناظره دجال بیرون آید الی آخر القصه بالجمله چون دجال در سواد مدینه مشرفه فرود آید مدینه منوره سه بار جنبش
کند و دروی زلزله آید و هرکه دران از منافقان و منافقات باشد بیرون رود و این بلده مطهره آنروز نفی خبث خود کند
چنانکه کوره آهنگر خبث آهن برمی افگند وآنروز را یوم الخلاص خوانده شود و آخر کسی که بسوی دجال برآید زنان باشند
تا آنکه مردی بسوی مادر خود ودختر و خواهر وعمه خود رجوع کند و توثیق رباط نماید تا مبادا بسوی وی برآیند و در روایتی آمده
یوم الخلاص وما یوم الخلاص قاله ثلاث مرات یجیئ الدجال فیصعد احدا فیطلع فینظر الی المدینة ویقول لاصحابه الا ترون الی هذا
القصر الابیض هذا مسجد احمد یعنی روز خلاص چه روزیست که دجال برکوه احد رود وازانجا مدینه را به بیند و یاران خود را گوید
این قصر سفید را می بینید این مسجد احمد ست صلعم در اشاعه گفته این یکی از معجزات رسول خدا صلعم ست واخبار ست
از وی بآنکه مسجد وی مرتفع ومبیض بجص گردد زیراکه در زمن وی مبنی بود ز جرید یعنی شاخ خرما و واقع شد آنچه خبر داد آنحضرت
صلعم بدان چه مسجد شریفش از مسافت بعیده سفید مینماید وهمنا برای لامع اند ببیاض چه شاید که خروج دجال قریب ست که
این بنارا ببیند والله اعلم گویم سفید بودن مسجد شریف در زمن صاحب اشاعه دلیل قرب خروج او نمی تواند شد
ممکن که در هنگام خروج او نیست و نابود از سر نو سفید کنند چه ترمیم عمارت دران همیشه جاری ست و اول
ظهور مهدی باید تا وی خروج کند والله اعلم بعده دجال بمدینه آید و بهر نقب از انقاب فرشته را بیند که شمشیر از میان کشیده
با تیغ برهنه استاده ست ناچار بسبخه الجرف بیاید و در لفظی باین سبخه فرود آید و مدینه سه زلزله کند هر منافق و منافقه
و هر فاسق و فاسقه از وی بسوی دجال بیرون رود و مدینه از ایشان خالص گردد و این یوم خلاص ست اخرجه احمد و
الحاکم عن محجن بن الادرع ام شریک بنت ابی العکر گفته ای رسول خدا صلعم عرب آن روز کجا باشند فرمود ایشان دران
روز کمتر بوند و بیت المقدس ایشان را بسوی خود کشیده باشد و پیش ایشان مهدی باشد مردی صالح پس توجه کند

دجال بسوی شام و بگریزند مسلمانان بسوی جبل دخان که در شام ست و بیاید ایشانرا محاصره کند و حصار ایشان سخت گردد
و جهد شدید بایشان رسد و در رسالهٔ حشریه گفته دجال از ینجا قصد ملک شام کند چون نزدیک دمشق رسد حضرت مهدی در دمشق رسیده باشد
سامان جنگ طیار کرده لشکر تقسیم میمنه و میسره و اسباب حرب و ضرب مهیا کرده باشند انتهی و در روایتی آمده که شک کنند مردم در دجال بعض
و تعجیله قادر نشود وی برین مرد مومن بار دیگر و شتابی کند بسوی بیت المقدس و برآید بالای عقبهٔ افیق و بیفتد سایهٔ او بر مسلمانان
پس درترکشند کمانهای خود را برای قتال او و قوی تر در ایشان کسی ست که بروک کند یا بنشیند از جوع و ضعف زیرا که
پیش از خروج دجال سه سال قحط شدید افتد و جوع شدید بمردم رسد چنانکه در ذکر فتن او گذشته و قوت مومن در آن زمان
تهلیل و تسبیح و تحمید باشد تا آنکه چون حصار دجال بر ایشان دراز گردد مردی بگوید این حصار و جهد تا کجاست بیرون آئید
بسوی این دشمن تا آنکه حکم کند او تعالی میان ما بشهادت یا بفتح نیستید شما گر درمیان دو حسنه یا شهید شوید یا غالب کند شما را
خدا تعالی بر ایشان پس بیعت کنند بر قتال بیعتی که میداند خدا صدق آن از جانهای ایشان پس تر بگیرد ایشان را تاریکی که نه بیند
یکی از ایشان در ان ظلمت کف دست خود را و فرود آید عیسی بن مریم و دور گردد تاریکی از ابصار ایشان و درمیان ایشان مردی است
که بروی لامه ست گویند تو کیستی وی گوید منم بندهٔ خدا و کلمه او عیسی اختیار کنید یکی را از سه چیز بفرستد خدا تعالی بر دجال و
جنود او عذاب جسیم یا خسف کند او را زمین یا بگذارد بروی سلاح شما و باز دارد سلاح او را از شما گویند ای رسول خدا این شق اخیر
شافی تر ست برای صدور ما پس آن روز بینی یهودی عظیم طویل اکول شروب را که برنمیخیزد دست او بسیف از رعب فرود آیند
مسلمانان بر ایشان و مسلط گردند بر آنها و در روایتی آمده که درین اثنا که امام ایشان مهدی نماز میگذارد با ایشان نماز صبح که فرود
آید بر ایشان نبی خدا عیسی بن مریم علیه السلام وقت صبح و برگردد مهدی برجعت قهقری تا تقدم کند عیسی و نماز گذارد با مردم
و گفته شود او را که ای روح الله مقدم شو و درین حرف کسی گوید که احرام نماز بسته باشد عیسی فرماید امام شما متقدم شده نماز
با مردم بگذارد و بنهد عیسی دست خود میان هر دو کتف او و بگوید او را یعنی مهدی را که پیش رو زیرا که اقامت نماز برای تو
گفته اند پس نماز گذارد با ایشان امام ایشان و چون برگردد عیسی فرماید فتح کن پس فتح کند و در پس او دجال باشد
با هفتاد هزار یهودی که هر یکی از ایشان صاحب سیف محلی و ساج ست دجال چون نظر بعیسی کند بگدازد چنانکه نمک در آب
میگدازد و بگریزد عیسی فرماید مرا در تو ضربه هست که سبقت نکنی مرا آن ضربه پس دریابد او را نزدیک باب لد شرقی دمشق
و قتل کند او را و شکست دهد خدای تعالی یهود را گویم لد بضم لام و تشدید دال مهمله بروزن مد بلده ایست در ناحیهٔ بیت المقدس
میان او و رمله مقدار یک فرسخ ست بسوی دمشق و در روایت مسلم آمده پس درین اثنا که وی یعنی دجال برینحال باشد بفرستد
خدا تعالی مسیح بن مریم را و فرود آید نزد منارهٔ بیضا شرقی دمشق میان دو مهرود به دال معجمه و مهمله بمعنی مصبوغه بهر دو آن چیزی
زرد رنگ ست یا رنگین باشد بزعفران یا ورس و اصابع کف او بر اجنحهٔ دو فرشته بود و چون سرنگون کند بچکد آب از سوی او
و چون سر بر دارد منحدر شوند از وی مثل جمان یعنی دانه های سیم که بر صورت گوهر سازند پس حلال نیست کافری را که بیابد
بوی نفس شریف وی علیه السلام مگر آنکه بمیرد و نفس وی منتهی شود تا آنجا که نظر کار کند و بطلبد دجال را و بیابد او را بر باب لد
و بکشد او را واخرج الترمذی من حدیث مجمع بن جاریة بلفظ یقتل ابن مریم الدجال بباب لد ومن حدیثه ایضاً عند احمد بلفظ

یقتل ابن مریم الدجال بباب لد و در حدیث اوس بن اوس عند الطبرانی فی الکبیر ینزل عیسی بن مریم عند المنارة البیضاء شرقی
دمشق و فی حدیث عبد الرحمن بن العیب بن نافع بن کیسان عن ابیه عن جده عند ابن عساکر بلفظ ینزل عیسی بن مریم عند باب دمشق
عند المنارة البیضاء لست ساعات من النهار فی ثوبین ممشقین کانما یتحدر من راسه اللؤلؤ و فی حدیثه ایضا عند البخاری فی تاریخه
بلفظ ینزل عیسی الخ و در روایتی آمده نازل شود عیسی بن مریم و ندا کند وقت سحر ای مردمان کدام مانع ست شما را از آنکه بیرون
آئید بسوی این کذاب خبیث و بشنوند همگنان این ندا را که آمد شما را فریاد رس مددگار گویند این کلام مردی سیر شکم ست و در خفتان
شود زمین بنور رب خود و فرود آید عیسی بن مریم و گوید ای معشر مسلمانان حمد کنید پروردگار خود را و تسبیح او گوئید یعنی این حمد
و تسبیح قوت ایشان باشد کما مر پس همچنان کنند و اراده کنند یعنی اصحاب دجال گریختن را و تنگ کند خدا تعالی برایشان
زمین را چون در نصف ساعت بر باب لد برسند اتفاقاً آنجا عیسی علیه السلام باشد دجال عیسی را دیده بعض یاران خود را
بگوید برپا کن نماز را این حرف از خوف عیسی علیه السلام گفته باشد بعده دجال عیسی را بگوید ای نبی خدا اقامت نماز گفته شده
ست می فرماید ای دشمن خدا گمان کردی که تو رب العالمین بوده پس نماز برای کدام یک میگذاری و بزند او را بمقرعه و بقتل
رساند در اشاعه گفته طریق جمع میان این روایات آنست که عیسی علیه السلام اول بدمشق نزول فرماید بر منارهٔ بیضاء و این
مناره امروز موجود ست نزول او بر شش ساعت از روز اتفاق افتد و از فتوحات گذشته که وی با مردم نماز عصر بگذارد
و از اینجا احتمال میرود که نزول او بعد نماز ظهر باشد و در اشتغال او به یهود و نصاری وقت عصر در آید پس با ایشان نماز عصر
بگذارد چنانکه در روایتی هست بعده به بیت المقدس تشریف آرد و بفریاد مسلمانان رسد و در نماز صبح با ایشان ملحق گردد
و مهدی علیه السلام احرام نماز بسته باشد و همه مردم یا بعض ایشان تحریمهٔ نماز بسته باشند منجمله ایشان یکی نزد وی بیاید
و برای تقدیم بگوید و مهدی در نماز باشد و جهت قهقری فرماید و عیسی را بعض مردم بگویند که متقدم شوی این قائل را
جواب دهد که تقدم امام شما را باید و مهدی علیه السلام اجابت این امر بفعل کند و قائل اجابت آن بقول تا که هر جواب بر طبق سوال
باشد و هرگاه صبح نمایان گردد اصحاب دجال بگریزند زمین برایشان تنگ گردد و عیسی علیه السلام ایشان را بر باب لد
دریابد و این مصادف صلوة ظهر افتد و دجال لعین حیلهٔ خلاص خود باین جه جوید که نماز قائم شده ست بگذارید و چون ایشان
که خلاص از دست شریف او ممکن نیست از غایت خوف همچو نمک در آب بگدازد و عیسی علیه السلام او را دریافته بقتل رساند یا آنکه
لعین بفکر نماز بغیر وقت انتشار کند یا آنکه وی تاویل کرد آن را امر ضلالت جهالت خود باد تعالی و قریب این تاویل ست
آنچه در روایت ابن المبارک از علی کرم الله وجهه آمده بکشد او را خدا تعالی در شام بر عقبهٔ افیق وقت ۳ ساعت از
روز بر دست عیسی بن مریم در قاموس گفته افیق کامیر و منه عقبة افیق انتهی و در اینجا یک جهت دیگر ست که اقرب بسوی تحقیق ست
و آن آنست که پیشتر گذشته که نماز در ایام قصار که آخر ایام دجال ست باندازه بگذارند پس محتمل که اینوقت موافق این تقدیر
افتد و برین تقدیر هیچ اشکال نیست در نزول او بدمشق وقت شش ساعت روز و در گذاردن او نماز عصر را بمردم و هذا
جواب مبنی علی التحقیق والله یهدی الحق و یهدی السبیل و در حدیث انس مرفوعاً آمده سیدرک رجال من امتی عیسی بن
مریم و یشهدون قتال الدجال اخرجه الحاکم فی المستدرک و ابن خزیمه بعده حق تعالی یهود و اصحاب دجال را شکست فاش دهد

و باقی نماند هیچ چیز از مخلوق خدا که متواری کند یهودی را مگر آنکه گویا سازد خدای تعالی آن شے را شجر باشد یا حجر یا حائط
یا دابه بانکه ای عبد الله مسلمان این ست یهودی در عقب من بیا و بکشش او را مگر شجر غرقد که از
اشجار یهود ست وی هیچ نگوید قال رسول الله صلعم فیکون عیسی بن مریم فی امتی حکما عدلا و اماما مقسطا یعنی باشد
حضرت مسیح در امت من حاکم عادل و امام منصف و قصه عیسی ان شاء الله تعالی مفصل بیاید اما کیفیت نجات از دجال پس نجات از وی دو گونه
ست بعلم و بعمل اما علم پس باینطور که بداند که وی میخورد و می نوشد و خدای تعالی منزه ست از اکل و شرب و وی اعور ست و
خدای ما اعور نیست و هیچ یکے خدا را نه بیند مگر بعد از موت و این امر دم در زندگی خود بهبینند قبل از مردن خود و مالی غیر ذلک
حما و اما عمل پس باید که ملتجی شود بسوی یکی از دو حرم محترم زیرا که دجال را نهاد اخل نشود یا التجا کند بسوی بیت المقدس
یعنی مسجد اقصا یا بسوی مسجد طور چه در بعض روایات آمده که آنجا هم ندر آید و بخواند آیات فواتح سوره کهف یا بگریزد از وے
در جبال و براری یعنی کوه و دشت چه اکثر دخول او در قری باشد عبیده بن عمر گفته تو مها در صحبت دجال باشند و گویند
ما در صحبت وی هستیم و میدانیم که او کافر ست لیکن صحبت برای خوردن طعام او و رعی از شجر ست چون خشم خدا نازل شود
بر ایشان هم فرود آید اخرجه نعیم بن حماد یا تف زند در روی او چه از ابی امامه مرفوعا آمده که هر که ملاقات کند از شما او را پس
باید که تف زند در روی او رواه الطبرانی و تسبیح و تکبیر و تهلیل که این قوت مومن ست در ان قحط سال یا هر که مبتلا شود
بوی ثابت ماند و صبر کند و اگر بیفگند او را در نار پس بپوشد چشم خود و استغاثت نماید بخدا او این نار برو سلام گردد
و اما قاتل دجال پس معلوم ست که عیسی علیه السلام او را قتل کند و الحمد لله رب العالمین ابن ماجه گفته طنافسی را شنیدم
میگفت که شنیدم محاربی را میگفت ینبغی ان یدفع هذا الحدیث یعنی حدیث الدجال الی المودب حتی یعلمه الصبیان فی الکتاب
انتهی و از علامات خروج اوست لنسیان ذکر او بر منابر **فصل** در بیان دجال بودن ابن صیاد اختلاف کرده اند صحابه
من بعده هم و اهل حدیث در آنکه دجال مذکور ابن الصیاد ست یا دیگر غیر او بر دو قول و هر قول را دلیست در فتح الباری میان آنها
جمع کرده ملخص وی اینست که در حدیث جابر نزد بخاری آمده که وی حلف میکرد که ابن صیاد دجال ست و میگفت شنیدم
عمر را سوگند خورد نزد رسول خدا صلعم و انکار نکرد آنحضرت بروی و ابن عمر گفته ابن صیاد را دو بار دیدم یکبار اول
و بار دیگر او را دیدم چشم او طافی شده بود و در لفظی نافر شده بود و این چشم بیرون بر آمده مثل چشم شتر گفتم این
چشم تو کی کور شده گفت نمیدانم گفتم نمیدانی و این چشم در سر تست گفت اگر خدا خواهد این را در عصای تو بگرداند و مسح
کرد چشم خود را و آواز کرد سه بار آواز سخت مثل نخیر حمار یاران من گمان کردند که مگر من او را بعصای خود زدم تا آنکه
بشکست و الله هرگز ندانستم که چه شد و در لفظی آمده که با او یهودی بود وی گمان کرد که من دست خود بر سینه اش زدم
و گفتم رسوا شو هرگز تجاوز نکنی از قدر خود و این ماجرا بحفصه ذکر کردم گفت چه میخواهی از وی نشنیده که بیرون آید دجال
نزد غصه که بکند آنرا و در لفظی آمده برانگیزد او را بر مردم غضبی که وی کند اخرجه مسلم و عبد الرزاق بسند صحیح و ابن صیاد
را با ابو سعید خدری قصه واقع شد که تعلق دارد بامر دجال مسلم از وی بطرق آورده گفت ابو سعید همراه شد مرا ابن
صیاد و گفت نمی بینی چها دیدم از مردم و در لفظی ست قصد کردم که رسنے گرفته بدرختی آویزم و گلوی خود را بدان خفه کنم

از آنچه میگویند مرا مردم ای ابا سعید گمان میکنند که من دجالم نشنیده تو رسول خدا را صلعم میگفت که وی یهودی نیست و
من مسلمان شده ام و میفرمود که نه درآید مکه و مدینه را و من در مدینه پیدا شده ام و الحال اراده مکه دارم و میفرمود که او را اولاد
نشود و مرا اولاد هست و در روایتی ست که گفت ابو سعید نزدیک شدم که او را معذور دارم گفت و لکن من میشناسم او را و مولد او را
و کجاست وی الآن و در روایتی ست که اگر عرض کنند بر من که من دجالم مکروه ندارم گفت ابو سعید پس گفتم او را تبا لک سائر الیوم
این احادیث داله بر دجال بودن ابن صیاد حافظ ابن حجر گفته و لیکن این همه احادیث نص صریح نیند در آنکه ابن صیاد همان دجال مذکور
ست زیرا که آنحضرت صلعم در وی قول مردد گفته و فرموده ان یکن هو و این تردد اوائل قدوم او بمدینه بود و چون تمیم داری او را
خبر کرد جزم فرمود بآنکه دجال همان محبوس ست که تمیم او را دیده و حدیث او بیاید و حلف عمر نزد رسول خدا صلعم مبنی بر ظن او ست
و سکوت آنحضرت صلعم بجهت آن بود که وی در آن وقت متردد بود و حلف جابر مبنی بر حلف عمر ست نزد رسول خدا صلعم و غایت
حدیث ابو سعید آنست که ابن صیاد یکی از دجاجله باشد و از اتباع دجال کبیر بود گوییم یا ابو سعید حدیث آنحضرت صلعم را از تمیم داری
نشنیده باشد بنا بر سن چنین گفته حافظ ابن حجر فرموده و اما تخریج ابو داود از حدیث ابی بکرة مرفوعا که مکث کنند پدر و مادر دجال سی
سال و اولاد نشود او را بعده پیدا شود غلامی اعور اخرس اقل النفع و بخوابد چشم او و نخوابد دل او و وصف فرمود پدر و مادر
او را گفت پس شنیدیم خبر مولودی که پیدا شده در یهود و رفتیم من و زبیر بن العوام درآمدیم بر والدین او ناگاه وصفی که آنحضرت صلعم
کرده بود هست گفتیم شما را اولاد هست گفتند سی سال ست که ما را اولاد نمیشود حالا این پسر یک چشم گنگ اقل النفع پیدا
شده الحدیث پس بیهقی در جواب این روایت گفته که متفرد ست بآن علی بن زید بن جدعان و نیست قوی حافظ گفته و سستی میکند
این حدیث را آنکه اسلام ابو بکره حین نزول از طائف بعد وقت حصار او در سنه هشت از هجرت در صحیحین ست که چون وی مجتمع
شد با رسول خدا صلعم در نخلستان بود هیچ محتلم یعنی مراهق بود و در لفظی آمده و قد قارب الحلم پس ابو بکره زمان مولد او در مدینه
از کجا دریافته حالانکه وی در مدینه ساکن نشده مگر قبل وفات رسول خدا صلعم بدو سال و چگونه در زمن آنحضرت هیچ محتلم نباشد
پس آنچه در صحیحین ست همان معتمد علیه ست بعده از بیهقی نقل کرده که نیست در حدیث جابر زیاده از سکوت آنحضرت صلعم بر حلف
عمر و محتمل که آنحضرت متوقف باشد در امر وی تا تبیین از طرف او تعالی آمده که دجال غیر او ست چنانکه مقتضای قصه
تمیم داری ست حافظ گفته بعضی توهم کرده اند که حدیث فاطمه بنت قیس در قصه تمیم منفرد ست حالانکه
این چنین نیست چه با فاطمه بنت قیس ابو هریره و عایشه و جابر هم آن را روایت کرده اند و
حدیث ابو هریره را احمد و ابو داود و ابن ماجه و ابو یعلی روایت نموده و حدیث عایشه حدیث فاطمه مذکور ست از شعبی
گفت ملاقات کردم قاسم بن محمد را وی گفت گواهی میدهم بر عایشه که حدیث کرد مرا چنانکه حدیث کرد فاطمه و حدیث جابر را
ابو داود بسند حسن آورده و حدیث فاطمه بنت قیس را مسلم و ابو داود بالمعنی اخراج نموده اند هم ترمذی و ابن ماجه و ترمذی
گفته حسن صحیح و لفظ روایت مسلم اینست که گفت شنیدم منادی رسول خدا را صلعم ندا میکرد الصلوة جامعة پس آمدم
بسوی مسجد و نماز گذاردم با رسول خدا و چون نماز بگذارد نشست بر منبر و وی خنده میفرمود و گفت بگیرد هر انسان جای
نماز خود را یعنی بجای خود بنشیند باز فرمود میدانید که چرا فراهم کردم شما را گفتند خدا و رسول دانا تر اند فرمود والله جمع

نکردم شمارا برای رغبت یا رهبت لکن جمع نمودم برای آنکه تمیم داری مردی نصرانی بود آمد و اسلام آورد و حدیث کرد مرا حدیثی که
موافق افتاد چیزی را که حدیث میکردم شمارا بدان از مسیح دجال حدیث کرد مرا بآنکه وی نشست در سفینه یعنی کشتی دریائی با
سی کس از قبیله لخم و جذام پس لعب کرد با ایشان موج دریا تا یکماه در بحر پس ملجی شدند بسوی جزیره وقت غروب شمس و نشستند
در اقرب یعنی سفینه خورد که آنرا با سفینه بزرگ می بندند و رکاب سفینه وران برای قضاء حوائج میباشد پس داخل شدند در
جزیره و ملاقات کرد ایشانرا دابه اهلب یعنی حیوانی بسیار موی غلیظ و در روایت ابوداود ست که ناگاه زنی هست که می کشید
موی خود را گفتند وای تراکیستی تو گفت جساسه ام موسوم شد بجساسه بفتح جیم و تشدید سین اولی بنابر تجسس کردن او
اخبار را عبدالله بن عمرو گفته دابة الارض که در آخر زمان بیرون آید و با مردم کلام کند همین ست پس گفت جساسه بروید بسوی
این مرد که در دیر ست که وی بشتاق خبر شماست گفت تمیم داری چون نام برد مردرا ترسیدیم از وی که مبادا شیطانه باشد و
رفتیم بشتاب تا آنکه در آمدیم بدیر ناگاه در وی انسانی ست اعظم آنچه گاهی دیده باشیم در خلقت در وثاق شدید مجموع
اند هر دو دست او بسوی گردن او با بین هر دو رکبه او تا هر دو کعب او یعنی دست و پا بسته مقید ست گفتیم وای تراکیستی
تو گفت قدرت یافتید شما بر خبر من پس خبر دهید مرا که کیستید شما گفتند ما مردم عرب هستیم سوار شدیم کشتی دریائی را و اخبار
خبر کردند گفت خبر دهید مرا از نخل بیسان بفتح موحده و بکسره نخوانند قریه در شام ست آیا ثمره میدهد و بار می آرد گفتیم آری
گفت آگاه باشید نزدیک ست که ثمر ندهد گفت خبر دهید مرا از بحیره طبریه در وی آب ست گفتند بسیار آب دار گفت نزدیک
ست که آبش برود گفت خبر دهید مرا از عین زغر بضم زای و فتح غین معجمتین بر وزن صرد بلده معروف ست در جانب شرقی
دمشق در این چشمه آب ست و اهل وی با آب این چشمه زراعت میکنند گفتیم آری این چشمه بسیار آب دارد و کسان او زراعت میکنند
از این آب گفت خبر دهید مرا از نبی امیین که وی چه کار کرد گفتند بیرون آمد از مکه و نزول کرد بیثرب گفت مقاتله کردند او را عرب گفتیم
نعم گفت چه کرد با ایشان پس خبر کردیم او را بآنکه وی غالب شد بر آنچه متصل اوست از عرب و اطاعت او نمودند گفت آگاه باشید
که این بهتر ست برای آنها که اطاعتش کنند و من مسیحم و نزدیک ست که اذن داده شود مرا در خروج پس بیرون آیم و سیر کنم
در ارض و نگذارم هیچ قریه مگر هبوط کنم در آن در چهل شب جز مکه و طیبه که این هر دو محرم اند بر من هرگاه خواهم که در آیم
در یکی ازین هر دو پیش آید مرا فرشته که در دست او ست تیغ برهنه باز میدارد مرا از آن و بدرستیکه بر هر نقب از انقاب او
ملائکه باشند که حراست وی کنند فرمود رسول خدا صلعم و طعن کرد بمخصره خود در منبر یعنی عصا یا شاخی که در دست ملک باشد
و خطیب اشاره میکند بدان وقت خطاب بر منبر مراد چوبدستی خود ست که در دست شریف بود اینست طیبه سه بار گفت
این را یعنی مدینه آگاه باشید که حدیث کردم شمارا پس گفتند مردم نعم آگاه باشید که وی در بحر شام یا بحر یمن ست نی بلکه
از قبل مشرق ست و اشارت کرد بدست مبارک خود بسوی مشرق و در بعض طرق که نزد بیهقی ست آمده که وی شیخ
ست یعنی کهنه سال و سندش صحیح ست بیهقی گفته در وی این ست که دجال اکبر که در آخر زمان بیرون آید غیر ابن صیاد
و ابن صیاد یکی از دجالین کذابین ست که آنحضرت صلعم اخبار بخروج شان فرموده و این که میگویند ابن صیاد
دجال ست گویا قصه تمیم داری نشنیده اند ورنه جمع میان این هر دو سخت بعید ست زیرا که چه قسم التیام میگیرد

در اثنای حیات نبویه شبه محتلم باشد و آنحضرت صلعم با وی مجتمع گشته او را بپرسید و وی تا آخر حیات وی صلعم شیخی مسجون در جزیره
عرب ان جزایر بحر موثوق بحدید باشد و ایشان او از خبر نبی صلعم استفتا کنند که آیا بیرون آمده یا نه پس اولی آنست که حمل بر عدم
اطلاع کنند و اما اسلام ابن صیاد و حج و جهاد وی پس صریح نیست در آنکه وی غیر دجال است چه احتمال دارد که خاتمه او بشر شود
ابونعیم در تاریخ اصفهان از حسان بن عبد الرحمن عن ابیه آورده که گفت هرگاه فتح کردیم اصفهان را بود درمیان عسکر ما
و درمیان یهود فاصله یک فرسخ و بودیم ما که می آمدیم اصفهان او غله می آوردیم از آنجا پس آمدیم در اصفهان روزی و دیدیم که یهود
پای بای خود میکوبند و می زنند یعنی شادی میکنند و رقص می نمایند و دوستی را که از ایشان بود پرسیدم این چیست گفت
پادشاه ما که بوی طلب فتح بر عرب میکنیم می آید پس شب نزد او بر سطح خوابیدم و صبح نماز گذاردم چون آفتاب برآمد ناگاه افرو خشکی از
طرف عسکر معلوم شد چون نظر کردم مردیست بر روی قبه از ریحان ست و یهود پا میکوبند پس تا این دم عود نکرد حافظ گفته حسان
بن عبد الرحمن را نمی شناسم باقی روات ثقات اند و ابوداود بسند صحیح از جابر آورده که گفت گم کردیم ابن صیاد را یوم حره
رواه غیره بسند حسن و این خبر جابر بتضعیف خبر مرگ او بمدینه و آنکه بروی نماز گذاردند و روی او را کشاده دیده ند میکنند و نیز
ملتئم نمیشود با خبر حسان بن عبد الرحمن زیرا که فتح اصفهان در خلافت عمر بن الخطاب رضی الله عنه بوده چنانکه ابونعیم در
تاریخ خود گفته و میان قتل عمر و وقعه حره چهل سال ست چه وقعه حره در زمن یزید پلید بوده و غایت معذرت از روی اینست
که قصه مذکوره را والد حسان بعد فتح اصفهان درین مدت مشاهده کرده باشد و جواب لما در قول وی لما افتتحنا اصبهان
محذوف باشد و تقدیر عبارت چنین بود صرت انعاهدها و اتردد الیها فجرت قصة ابن صیاد و زمان فتح اصبهان و زمان
دخول ابن صیاد در انجا متحد نباشد طبرانی در اوسط از حدیث فاطمه بنت قیس مرفوعا آورده که بیرون آید دجال از اصبهان
و کذا من حدیث عمران بن حصین رضی الله عنه و احمد بسند صحیح از انس آورده که بیرون آید دجال از یهودیه اصبهان ابونعیم
گفته یهودیه قریه منجمله قری اصبهان ست و او را یهودیه از ان نامند که مختص بود بسکونت یهود و همیشه همچنین ماند تا آنکه مصر ساخت
او را ایوب بن زیاد امیر مصر در زمن مهدی بن منصور عباسی و ساکن شدند در انجا مسلمانان و باقی ماند برای یهود از وی قطعه
اینست ملخص کلام فتح الباری و حاصلش اصح بودن دجال غیر ابن صیاد ست چه آنکه اعور باشد و از یهود باشد
و در یهودیه ساکن بود الی غیر ذلک احادیث ابن صیاد همه محتمل ست و حدیث جساسه نص ست پس مقدم باشد در اشاعه گفته
و مؤید مرجح بودن او غیر ابن صیاد ست آنکه قصه تمیم داری متاخر ست از قصه ابن صیاد پس همچو ناسخ باشد برای او و نیز
وقت اخبار آنحضرت صلعم بانکه دجال در بحر شام یا بحر یمن ست لا بلکه از طرف مشرق برآید ابن صیاد در مدینه بود پس اگر
وی دجال می بود میفرمود که وی در مدینه ست و نتوان گفت که این حرف بانجهت نفرموده که مبادا او را بکشند و خبر
داد بانجام کار او زیرا که قتل شخص قبل از اجل او نمی تواند شد و مقدر آنست که قاتل وی نبی خدا عیسی بن مریم علیه السلام
ست و اگر همچنین می بود بیان نمیکرد آنحضرت ضئضئی خوارج را که او را چنین و چنان اصحاب باشند و هم بیان نمیکرد قاتل
علی کرم الله وجهه را که رنگین کند ریشش او را از یافوخ او و بیان نمیکرد حکم بن عاص را که از صلب وی مغیر سنت بیرون
آید الی غیر ذلک نیز مؤید او ست اخراج نعیم بن حماد از طریق جبیر بن نفیر و شریح بن عبید و عمرو بن الاسود و کثیر بن مره

کہ گفتہ‌اند دجال انسان نیست بلکہ شیطان است کہ بہفتاد حلقہ در بعض جزائر یمن او را بستہ نگاہ داشتہ‌اند و معلوم نیست
کہ سلیمن بن داؤد او را بستہ است یا کسی دیگر سوای او و چون بیاید وقت ظہور او فک کند خدای تعالی از وی ہر سال
یک حلقہ و ہرگاہ نمایان شود بیاید او را مادہ خر کہ عرض ما بین ہر دو گوش او چہل ذراع باشد و دجال بر پشت او منبری از
نحاس نہادہ بر وی بنشیند و قبائل جن او را تابع شدہ برای وی خزاین ارض بیرون آرند حافظ ابن حجر فرمودہ و این ممکن
نیست با وجود بودن او ابن صیاد و ہو الدجال و شاید کہ ایشان وجود بودن رواۃ ثقات تلقی کردہ‌اند این را از بعض کتب
اہل کتاب انتہی و این منافی قول بعض جزائر یمن نیست زیرا کہ محتمل کہ قول آنحضرت صلعم در قصۂ تمیم داری من قبل المشرق باعتبار
آخر وقت او باشد چنانکہ خروج کند و ابن وصیف مورخ ذکر کردہ کہ دجال از اولاد شق کاہن مشہور است و یقال ہو
شق نفسہ انظرہ اللہ یعنی خود شق است و او تعالی او را مہلت داد و مادرش جنیہ بود و بر پدرش عاشق گردیدہ و برای
او دجال پیدا کردہ و شیاطین برای او عجائب میساختند سلیمان علیہ السلام او را گرفتہ در بعض جزائر محبوس فرمودہ لیکن
حافظ ابن حجر گفتہ این قول سخت واہی است و غایت جمع میان مضمون حدیث تمیم داری و بودن او ابن
صیاد آنست کہ آنکہ تمیم او را موثق دیدہ دجال بعینہ ہمان است و ابن صیاد شیطانی است کہ در صورت دجال ظاہر گشتہ
در مدتی کہ او تعالی خروج او را در آن مدت تقدیر کردہ است و اللہ اعلم انتہی اگر گویند کہ بعد ثبوت اسلام و حج و جہاد ابن صیاد
حکم بکفر او چہ قسم میتوان کرد تا بدجال بودن او چہ رسد و اصل بقاء او بر اسلام است تا موت گوئیم قول ابو سعید در حدیث مذکور
اگر خود را دجال گوید مکروہ ندارم دلالت بر عدم اسلام او در باطن میکند چہ مسلم ہرگز بدعوی نبوت یا ربوبیت راضی نشود
فہذا الذی جوز الحکم بذلک اللہ اعلم **قف** قصۂ دجال مشتمل است بر چند اشراط از انجملہ قحط شدید است تا سہ سال و
حدیث این مضمون سابق گذشتہ و باین اشارت است در قول وی صلعم یکون بین یدی الساعۃ سنوات خداعات یصدق
فیہا الکذاب و یکذب الصادق الحدیث و از انجملہ است تقارب زمان تا آنکہ سال ہمچو ماہ و ماہ چون جمعہ و جمعہ چون یکروز و روز
چون یکساعت و ساعت ہمچو ضرمۃ بالنار یعنی شعلۂ آتش باشد و از انجملہ اخراج ارض است کنوز خود را و این در زمان ہر یکی
از مہدی و عیسی و دجال واقع شود و لکل منہم شئ منہا لکن در زمن مہدی و عیسی رحمت باشد و در زمن دجال بلا و محنت و
از انجملہ خروج شیاطین است و آوردن ایشان اخبار دروغ و خواندن ایشان قرآن را بر مردم و احادیث این ہمہ مقاصد
گذشت و از انجملہ کفر اقوام است بعد ایمان و رجوع ایشان بسوی عبادت اوثان طیالسی از ابو ہریرہ آوردہ کہ گفت
قائم نشود قیامت تا آنکہ برگردند مردم از امت من بسوی عبادت اوثان و پرستش کنند او را و احادیث این مضمون بسیار
است گوئیم این رجوع ہم درین زمانہ یافتہ میشود در بعض افراد و نعوذ باللہ من جمیع ما کرہہ اللہ و باللہ العصمۃ **قف** شوکانی
در توضیح گفتہ و اما الاحادیث الواردۃ فی الدجال فالذی اذکرہ ہہنا مائۃ حدیث الحدیث الاول حدیث ابی سعید الخدری
عند البخاری و مسلم و الثانی حدیث حذیفۃ عند الشیخین و ابی داؤد و الثالث حدیث ابی سعید الخدری عند رزین و
الرابع حدیث ابن عمر عند البخاری و مسلم و الخامس حدیث فاطمۃ بنت قیس فی اخبارہ صلعم عن تمیم الداری انہ لقیہ
فی جزیرۃ و القصۃ طویلۃ قد استوفاہا مسلم فی صحیحہ و ابو داؤد و الترمذی و السادس حدیث عائشۃ عند احمد فی المسند

السابع حدیث ابن عمر ایضا عند البخاری ومسلم الثامن حدیث النواس بن سمعان عند احمد فی المسند ومسلم والترمذی
التاسع حدیث حذیفة عند احمد فی المسند وابی داؤد والحاکم فی المستدرک العاشر حدیث ابی سعید عند مسلم الحادی عشر حدیث
ابن عمر ایضاً عند احمد فی المسند ومسلم الثانی عشر حدیث ابی عند البخاری فی التاریخ الثالث عشر حدیث حذیفة ایضاً عند احمد
ومسلم وابی داؤد الرابع عشر حدیث ابی سعید ایضا عند احمد الخامس عشر حدیث ابی بکر عند الترمذی والحاکم السادس
عشر حدیث ابی ہریرة عند الطبرانی فی الاوسط السابع عشر حدیث حفصة عند احمد ومسلم الثامن عشر حدیث ابی ہریرة ایضاً
عند البخاری ومسلم التاسع عشر حدیث عبد اللہ بن بسر عند احمد وابی داؤد وابن ماجة الموفی عشرین حدیث ابن عمر ایضاً عند
الحاکم فی المستدرک الحادی والعشرون حدیث معاذ عند احمد وابی داؤد والثانی والعشرون حدیث ام شریک عند احمد
ومسلم والترمذی الثالث والعشرون حدیث ہشام بن عامر عند احمد ومسلم الرابع والعشرون حدیث عمران بن حصین عند
احمد الخامس والعشرون حدیث انس عند احمد السادس والعشرون حدیث ابی بکر عند احمد ومسلم السابع والعشرون حدیث
ابن عمر ایضاً الثامن والعشرون حدیث حذیفة ایضاً عند البخاری التاسع والعشرون حدیث ابی عبیدة بن الجراح عند
احمد وابی داؤد والترمذی وابن حبان والحاکم الحدیث الموفی ثلاثین حدیث عبادة بن الصامت عن احمد وابی داؤد
الحادی والثلثون حدیث ابن عمر ایضا عند البخاری ومسلم وابوداؤد والترمذی الثانی والثلثون حدیث نہیک بن
صریم عند الطبرانی فی الکبیر الثالث والثلثون حدیث انس ایضاً عند احمد والبخاری ومسلم والترمذی وابی داؤد الرابع والثلثون
حدیثہ ایضاً عند الحاکم الخامس والثلثون حدیث عمران بن حصین ایضا عند احمد وابی داؤد والحاکم السادس والثلثون حدیث
انس ایضا عند احمد ومسلم السابع والثلثون حدیث ابی بکرة عند احمد والترمذی الثامن والثلثون حدیث ابن عمر ایضا عند ابن
ماجة التاسع والثلثون حدیث ابی ہریرة ایضاً عند مسلم الموفی اربعین حدیث حذیفة ایضا عند احمد والبخاری ومسلم
وابی داؤد الحادی والاربعون حدیث ابن مسعود عند احمد والبخاری ومسلم الثانی والاربعون حدیثہ ایضاً عند احمد والشیخین
الثالث والاربعون حدیث ہشام بن عامر ایضاً عند ہم وحدیثہ ایضاً عند احمد والطبرانی فی الکبیر الحاکم الرابع
والاربعون حدیث اسماء بنت یزید عند الطبرانی فی الکبیر الخامس والاربعون حدیث ابی ہریرة ایضاً عند مسلم السادس
والاربعون حدیث ابی ہریرة ایضاً عند مسلم وحدیث العداء بن خالد عند الطبرانی فی الاوسط السابع
والاربعون حدیث ابی بن کعب ایضاً عند احمد الثامن والاربعون حدیث رجل من الصحابة عند احمد والخطیب التاسع
والاربعون حدیث ابی سعید ایضا عند الحاکم الموفی خمسین حدیث داؤد بن عامر عند احمد وابن منیع وابی نعیم و
سعید بن منصور الحادی والخمسون حدیث ابن عمر ایضاً عند احمد الثانی والخمسون حدیث سفینة عند احمد و
الطبرانی فی الکبیر الثالث والخمسون حدیث ابی سعید ایضاً عند العقیلی الرابع والخمسون حدیث عبد الرحمن بن
جبیر بن نفیر عن ابیہ عن جدہ عند الطبرانی والحاکم وابن عساکر الخامس والخمسون عن حذیفة ذکرہ فی کنز العمال
السادس والخمسون حدیث ابن عمر عند الشیخین وابی داؤد والترمذی السابع والخمسون حدیث سلمة بن الاکوع
عند الطبرانی فی الکبیر الثامن والخمسون حدیث ابی امامة عند الطبرانی فی الکبیر التاسع والخمسون حدیث سمرة

عند احمد والطبرانی الموفی ستین حدیث انس عند نعیم فی الفتن الحادی والستون حدیث رجل من الصحابة عند نعیم ایضاً
الثانی والستون حدیث ابی بکرة عند الطبرانی الثالث والستون حدیث ابن عباس عند احمد والطبرانی الرابع
والستون حدیث حذیفة عند الطبرانی الخامس والستون حدیثه ایضاً عند احمد السادس والستون حدیث ابی بکرة
عند احمد السابع والستون حدیث نافع بن عتبة بن ابی وقاص عند ابن ابی شیبة والحاکم الثامن والستون عن مجمع
بن حارثة عند ابن ابی شیبة التاسع والستون حدیث اسماء بنت عمیس عند الطبرانی الموفی سبعین حدیث عبد الله بن بشیر
عند الطبرانی الحادی والسبعون حدیث عبید بن عمیر مرسلا عند نعیم بن حماد الثانی والسبعون حدیث عبد الله بن مغفل
عند الطبرانی الثالث والسبعون حدیث المغیرة عند الطبرانی الرابع السبعون حدیث ابن عمرو عند الطبرانی الخامس
والسبعون حدیث جابر عند الحاکم السادس والسبعون حدیث معاذ عند الطبرانی الثامن السبعون حدیث ام سلمة
عند الطبرانی الموفی ثمانین حدیث ابن مسعود عند ابی نعیم فی الحلیة الحادی والثمانون حدیث الصعب بن جثامة عند النسائی
وابی قانع الثانی والثمانون حدیث سمرة ایضاً عند احمد وابی یعلی وابن خزیمة والطحاوی وابن حبان وابن جریر والطبرانی
فی الکبیر والحاکم فی المستدرک وسعید بن منصور الثالث والثمانون حدیث ابن عباس عند الخطیب فی فضائل قزوین الخامس
والثمانون حدیث علی بن ابی طالب عند الدیلمی السادس الثمانون حدیث ابی بکر عند ابن جریر فی تهذیبه السابع والثمانون
حدیث عمران بن حصین عند الطبرانی فی الکبیر الثامن والثمانون حدیث ابن عمر ایضاً عند الحاکم وابن عساکر التاسع والثمانون
حدیث حذیفة ایضاً عند الحاکم الموفی تسعین حدیث نهیک بن صریم ایضاً عند ابی سعد الحادی والتسعون عن رافع بن خدیج
عند الطبرانی والبغوی الثانی والتسعون حدیث عثمان بن ابی العاص عند احمد وابی یعلی الثالث التسعون حدیث اسماء بنت یزید عند احمد وابن
عساکر الرابع والتسعون حدیث ابن عمر ایضاً عند احمد والطبرانی الخامس التسعون حدیث انس ایضاً عند احمد والبخاری ومسلم السادس والتسعون حدیث
محجن بن ادرع عند احمد والحاکم السابع والتسعون حدیث مجمع بن جارثة ایضاً عند ابن عساکر الثامن والتسعون حدیث
ابن عمر ایضاً عند احمد والترمذی التاسع والتسعون حدیث جابر عند احمد وسعید بن منصور الموفی المائة حدیث ابن مسعود
ایضاً عند مسلم ولنقتصر علی هذا المقدار فلیس المراد هنا الا بیان کون احادیث خروج الدجال متواترة والتواتر یحصل
بالبعض مما سقناه وقد بقیت احادیث وآثار عن جماعة من الصحابة ترکنا ذکرها ووقفنا علی هذه الغایة الحدیث التی اشرنا
الیها والی من خرجها انتهی کلام الشوکانی وغالب این اخبار وآثار درین کتاب ذیل ابواب وفصول مذکور ست کما لا یخفی

باب ہفتم دربیان نزول حضرت روح اللہ عیسی بن مریم عبد اللہ وکلمتہ علیہ السلام واین یکی از اشراط قریبہ قیام ساعت
وساعت قیام ست قال تعالی وان من اہل الکتاب الا لیؤمنن بہ قبل موتہ وقال تعالی وانہ لعلم للساعة فلا تمترن بہا ودر بعض
قراءات شاذہ علم بفتح عین ولام بمعنی علامت خواندہ اند ابوہریرہ گفتہ فرمود رسول خدا صلعم والذی نفسی بیدہ لیوشکن ان
ینزل فیکم ابن مریم حکما عدلا یکسر الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیة ویفیض المال حتی لا یقبلہ احد حتی تکون السجدة الواحدة
خیرا من الدنیا وما فیہا رواہ الشیخان وابو داود والترمذی وفی روایة لمسلم عنہ واللہ لینزلن ابن مریم حکما عدلا فلیکسرن الصلیب
ولیضعن الجزیة ولیترکن القلاص فلا یسعی علیہا ولیذہبن الشحناء والتباغض والتحاسد ولیدعون الی المال فلا یقبلہ احد

انکه آنحضرت صلعم بسوگند خدا از نزول عیسی بن مریم خبر داده و فرموده که وی صلیب را بشکنند و خوک را بکشد و جزیه را به نهد و
حاکم منصف و دادگر باشد و از جابر مروی ست که گفت رسول خدا صلعم لا تزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین الی
یوم القیامة قال فینزل عیسی بن مریم فیقول امیرهم تعال صل بنا فیقول لا ان بعضکم علی بعض امراء تکرمة الله هذه الامة اخرجه
مسلم گویم درین حدیث چنانکه بشارت ست بنزول ابن مریم همچنان اخبار ست ببودن یک گروه از امت بر حق و غلبه
ایشان بر مخالفین بقاتله و مراد بایشان جماعت اهل حدیث ست چنانکه علی بن مدینی که از کبائر ائمه سنت ست فرموده
و درین باب احادیث دیگر نیز آمده و در خارج مصداق آن جز اهل حدیث و مجاهدان دین بزبان و سنان کسی دیگر منطبق
بر اوراق زمان معلوم نمیشود و حقیقت طریقه ایشان گویا بنص صحیح رسول خدا صلعم ثابت ست و این بشارتیست که اگر
وراثت کنندگان احادیث نبویه و قاریان صحاح و سنن و مسانید و معاجم و غیر ذلک بهزار جان بجز ندرانگان بدست آید
و منت می ارزد پس قدر این نعمت شناختنی و شکر خدا و رسول او بجا آوردنی ست و کیف که احکام اسلام بر وجه سنت
ثابته که در مذاهب اربعه مثلا متفرق ست و امتیاز آن از تفریعات فقهیه و مسائل اجتهادیه و آراء رجال بعرض آنها بر کتب
حدیثیه و دواوین سنن سنیه معلوم میشود در مذهب محدثین مجموع و یکجاست پس لفظ اهل سنت و جماعت در حقیقت برای
ایشان ست و مصداق اتم آن همین گروه باشکوه ایشان ست کثر الله تعالی سوادهم و رفع عمادهم پس بس و باقی طفیل
ایشانند و نیز این حدیث معجزه مستمره دائمه باقیه رسول خدا صلعم ست زیراکه باوجود تغیر زمین و زمان و کثرت منکرات
زمانیان در هر عصر و قرن جمعی از متداولان علم شریف حدیث و متمسکان بذیل عمل بدان در قطری از اقطار ارض گذشته و
هستند و در گذر ست اگرچه این جماعه نسبت بدیگران از اصحاب آرای قلیل باشد و قلیل من عبادی الشکور و لیکن با این همه قلت
عدد و عدد غالب ست بر همه اصحاب دیانات و ملل و ارباب اهوا و نحل در تصحیح روایت و تنقیح درایت و مناظره حق و مکابره
باطل چنانکه بر عارف کتب تواریخ بلاد عرب و عجم مخفی نیست اگرچه بعض قاصران غیر ماهر و متعصبان هوا پرور این حرف را باور
نکنند و بانکار پیش آیند و بتاویلات بارده دور از کار آویزند و حمایت دین آبائی و تقلید آراء رجال کنند و گوش شنوا
و چشم بینا را معزول از کار و بار آنها سازند و بالله التوفیق و هو حسبی و نعم الرفیق و در حدیث ابوهریره ست مرفوعا بلفظ
کیف انتم اذا نزل ابن مریم فیکم فامکم اخرجه مسلم و فی روایة و امامکم منکم ذکره فی کنز العمال و فی حدیثه ایضا عند ابن سعد ینزل
عیسی بن مریم قبل یوم القیامة و فی حدیثه ایضا عند الدیلمی بلفظ ینزل عیسی بن مریم علی ثمانمائة رجل و اربعمائة امرأة اخیار
من علی الارض و اصلح من مضی و فی حدیث ابن عمر ذکره فی کنز العمال بلفظ کیف تهلک امة انا اولها و عیسی بن مریم آخرها و
فی حدیث نافع بن کیسان عند البخاری فی تاریخه بلفظ ینزل عیسی و فی حدیث ابن عباس ذکره صاحب کنز العمال بلفظ
سمعت رسول الله صلعم یقول ینزل اخی عیسی بن مریم من السماء علی جبل افیق اماما هادیا حکما عادلا علیه برنس له مربوع
الخلقة اصلت سبط الشعر بیده حربة یقتل الدجال و تضع الحرب اوزارها و فی حدیث جبیر بن نفیر بلفظ لیدرکن الدجال
قوم مثلکم او خیر منکم و لن یخزی الله امة انا اولها و عیسی بن مریم آخرها اخرجه الحاکم فی المستدرک و فی حدیث عروة بن رویم
عند ابی نعیم فی الحلیة خیر هذه الامة اولها و آخرها اولها فیهم رسول الله صلعم و آخرها فیهم عیسی بن مریم و بین ذلک فیج

اعوج لیسوا منی ولست منہم گویم این حدیث تازیانہ ست برای اہل اعتبار زیرا کہ امت وسط را میان خود وعیسی لشکر کج فرمودہ
واین کجی دو معنی دارد یکی ترک اتباع سنت واقتداء کتاب چہ عمل در زمان نبوت وی صلعم بر قرآن وحدیث بود ودر زمان
عیسے ہمبرین طریقہ مماشاۃ کنند وتقلید مذاہب واختلاف ملل از میان برخیزد پس گویا عمل تقلید واہل تقلید فیج اعوج
اند دیگر ترک غزو وجہاد وکثرت فسق وفجور وایثار دنیا بر آخرت ونتیجہ آن زوال دولت اسلامیہ وضعف وذلت مسلمانا
ست وقد وقع بحیث لا یخفی علی ذی عینین وکان امر اللہ قدرا مقدورا آمدیم بر آنکہ کلام دربارہ عیسی علیہ السلام ببیان
حلیہ وسیرت ووقت نزول ومحل ہبوط وماجریات کہ بردست ایشان رود از ملاحم وجز آن ومدت وموت ایشان لائق
اتسنت کہ در ذیل فصول کردہ آید تا ناظر راغب را بصیرت مزید بلکہ بصارت کامل حاصل شود ومدعی کاذب را بحصول این
معلوم ضروری از نبی صادق وامام بحق ناطق باز شناسد پس میگویم فصل اول در حلیہ صورت وسیرت او
علیہ السلام اما حلیہ او پس نزد بخاری ست از حدیث عقیل بن خالد کہ انہ احمر جعد عریض الصدر یعنی وی سرخ رنگ وغول
موی پہنا سینہ ست ودر روایتی آدم کاحسن ما انت رائی من آدم الرجال سبط الشعر ینطف ای یقطر ودر روایتی لہ لمۃ
کاحسن ما انت رائی من اللمم قد رجلہا آمدہ یعنی خوبصورت ترین مردم کہ دیدہ باشی اوست موی سرش فروہشتہ وشانہ
کردہ گویا آب از وی میچکد ودر روایتی آمدہ کہ لمتہ بین منکبیہ رجل الشعر یقطر راسہ در حدیث ابن عباس ست مرفوعاً
رایت عیسے بن مریم مربوع الخلق الی الحمرۃ والبیاض سبط الراس یعنی دیدم عیسی را میانہ قد سرخ وسفید رنگ فروہشتہ
سر زیادہ کرد در حدیث ابو ہریرہ کانما خرج من دیماس گویا بیرون آمدہ ست از حمام ونیست منافات میان حمرۃ وادمۃ
زیرا کہ جائز ست کہ ادمۃ او صافی باشد چنانکہ در ذکر دجال گذشتہ ومرد گندم گون کہ صاف رنگ باشد سفیدی او
بسرخی میزند ہیچ کافر ریح نفس او بفتح فا نیابد مگر کہ بمیرد بروی دوچادر مہرودہ باشند یعنی زرد رنگ کامرۃ در حدیث
ابو ہریرہ ست مرفوعاً لیس بینی وبین عیسے نبی وانہ نازل فاذا رایتموہ فاعرفوہ فانہ رجل مربوع الی الحمرۃ والبیاض ینزل بین
ممصرتین کان راسہ یقطر وان لم یصبہ بلل فیقاتل الناس علی الاسلام فیدق الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیۃ ویہلک اللہ
فی زمنہ الملل کلہا الا الاسلام ویہلک المسیح الدجال فیمکث فی الارض اربعین سنۃ ثم یتوفی فیصلے علیہ المسلمون اخرجہ ابو داؤد
ودرین حدیث بیان نزول وحلیہ وسیرت اوست واخرج الحاکم من حدیثہ ایضاً نحوہ الی قولہ ویضع الجزیۃ وزاد ویدعو الناس
الی الاسلام فیہلک اللہ فی زمنہ المسیح الدجال وتقع الامنۃ علے اہل الارض حتی ترعی الاسود مع الابل والنمر مع البقر والذیاب
مع الغنم ویلعب الصبیان مع الحیات فیمکث اربعین سنۃ ثم یتوفی فیصلی علیہ المسلمون اخرج احمد فی المسند من حدیثہ بلفظ
الانبیاء اخوۃ لعلات امہاتہم شتی ودینہم واحد وانی اولی الناس بعیسے بن مریم لانہ لم یکن نبی بینی وبینہ وانہ نازل فاذا
رایتموہ فاعرفوہ ثم ذکر بلفظ الذی قبلہ واما سیرت وی پس بکوبد صلیب را وبکشد خوک را وبرزنہ را وبردارد جزیہ را وقبول
نفرماید مگر اسلام را ویکسان گردد دین وپرستیدہ نشود مگر خدای عز وجل وترک دہد صدقہ را یعنی زکوۃ را بسبب عدم
قابض وگیرندہ او وظاہر شوند کنوز وخزائن در زمانہ او ورغبت نکنند در چیدن اموال یعنی بسبب علم بقرب ساعت وبرخیزد
بغض وکینہ وعداوت بسبب فقد این اسباب وغالباً بردہ شود حمیت ہر ذی سم تا آنکہ اطفال بحیات وعقارب بازی کنند وگرگ

با آنکه شنیده بودیا کجره ... گزند نرساند و پرستیده ... بیش اصلاح و منعدم گردد قتال و جدال و ... زمین نبات خود ... [illegible]
آدم علیه السلام تا آنکه جمیع شوند ... بسیار ... تا آنکه ... کنند ایشان را ... آثار ... شود ... بر عدم
قتال و گران شود ... بنا بر کثرت حرث که همه زمین مزروع شود در حدیث ابو هریره است بلفظ طوبی لعیش بعد المسیح یوذن
للسماء فی القطر و یوذن للارض فی النبات حتی لو تبذر حبک فی الصفا لنبت و حتی یمر الرجل علی الاسد فلا یضره و یطاء علی
الحیة فلا تضره و لا تشاحن و لا تباغض اخرجه ابو سعید النقاش فی فوائد العراقیین و سلب شود در زمان او ملک از قریش ابن
حجر مکی فقیه شافعی در قول مختصر گفته و سبقه الی ذلک السخاوی فی القناعة یعنی سلب ملک از قریش آنست که باقی نماند
قریش را اختصاص بچیزی بدون مراجعت بسوی عیسی علیه السلام پس معارض حدیث لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی اثنان
من الناس نشود انتهی گویم و دال است برای قول او حدیث جابر نزد مسلم فیقول امیرهم ای لعیسی تعال صل لنا فیقول لا ان بعضکم
علی بعض امراء تکرمة الله هذه الامة و برین تقدیر نیست منافات در آنکه مهدی امیر باشد در زمن عیسی و مراجعت کند بسوی
او در امور مملکت و این یکوجه دیگر است در جمع میان اختلافات روایات در مدت ملک مهدی که نه سال و مانند آن محمول است
بر ما بعد نزول عیسی علیه السلام و اربعین و نحو آن باعتبار جمیع مدت ست تا آنکه با زمان عیسی علیه السلام و اشارت باین جمع گذشته
در اشاعه بعد ازین گفته اگر گویند که معنی حدیث لا یزال هذا الامر فی قریش الخ چگونه صحیح میشود با آنکه می بینیم که قریش از قرنها
ملک ندارند گوئیم معنی حدیث استحقاق خلافت است برای قریش اگرچه ظالمی آنرا بگیرد و شک نیست که عیسی علیه السلام
کمال عدل فرماید پس جائز نیست که حق ایشان را بستاند و الله اعلم انتهی و در حدیث ابن عباس است بلفظ قال قال رسول الله
صلعم اذا سکن بنوک السواد و لبسوا السواد و کان شیعتهم اهل خراسان لم یزل هذا الامر فیهم حتی یدفعوه الی عیسی بن مریم اخرجه
الدارقطنی گویم سکونت عباسیه در سواد و پوشیدن لباس سیاه و آمدن رایات سود همراه ابو مسلم خراسانی از طرف مشرق
واقع شده و شاید که اجمال نزد قرب زمانه نزول حضرت روح الله علیه السلام باز واقع شود یا بریمان وقوع اول اکتفا رود و مراد
عیسی که باقی ست بوجود آید و لیکن در سند این حدیث احمد بن ابراهیم ست سیوطی گفته لیس بشیئ و شیخه مجهول و الحدیث ضعیف
حتی ان ابن الجوزی ذکره فی الموضوعات انتهی قف قسطلانی در مواهب لدنیه و زرقانی در شرح وی در بیان خصائص امت
رسول خدا صلعم نوشته اند که هر کسی که در آید در زمان این امت از انبیاء علیهم السلام بعد رسول خدا صلعم مثل عیسی پس وی
حکم نخواهد کرد در عالم مگر بانچه مشروع کرده ست آنرا محمد صلعم و درین امت زیرا که عیسی وقت نزول خود بالاتفاق منجمله این امت
باشد با وجود بقای او بر نبوت خویش بلکه جمعی از علما بدان رفته که وی صحابی ست چه مجتمع شده ست برسول خدا صلعم
در شب اسرا و وی زنده ست و برسول خدا ایمان آورده و تصدیق کرده و وصول شرائع محمدیه بعیسی بطریق
الهام احکام یا اطلاع بر روح محمدی یا بما شاء الله تعالی باشد یعنی بطریق استنباط از کتاب و سنت و سیوطی را اتیان معنی پر بسیار
بوده گفته انبیاء علیهم السلام در زمان خود عالم جمیع شرائع من قبلهم و من بعدهم می باشند بوحی الهی بر لسان جبرئیل
علیه السلام و تنبیه بر بعض احکام در کتاب منزل بر او شان و عیسی علیه السلام نظر در قرآن کند و جمیع احکام این امت از آن
فهم نماید بدون احتیاج بسوی مراجعت احادیث چنانکه آنحضرت صلعم آنرا از قرآن فهمیده زیرا که قرآن منطوی ست بر جمیع

احکام شریعت و آنحضرت صلعم مختص بخود آنرا دریافته شرح وی بران است در سنت کرده و افہام است قاصر ست از ادراک
مدارک صاحب نبوت و عیسی نبی ست پس ضرور نیست که از قرآن فہم کند مثل فہم آنحضرت صلعم و نیز وی بعد موت در صحابه بیراکه
بارہا با وی مجتمع شده پس نیست مانع از آنکه تلقی کرده باشد از وی صلعم احکام شریعت مخالفه شریعت انجیل را زیراکه میداند که
وی عنقریب نزول کند در امت او و حکم کند در ایشان بشریعت وی صلعم و اخذ وی از آنحضرت بلا واسطه باشد و باین اشارت
کرده ست جماعتی از علما و سبکی گفته انما یحکم عیسی بشریعة نبینا بالقرآن والسنة پس از خدا و سنت را بطریق مشافهه اخذ
ست و وی وقت نزول مجتمع شود برسول خدا صلعم در ارض کما صح به فی احادیث پس نیست مانع از آنکه اخذ کند عیسے از وے
صلعم هرانچه محتاج شود بسوی آن از احکام شریعت و سیوطی برای هر واحد ازین اربع استدلال ذکر کرده غرضکه عیسے اخذ شریعت
از وی صلعم کرده حکم کند میان امت بتحریم و تحلیل مطابق حکم نبوی نه مطابق شریعت خود که در ایام دولت و رسالت وی نازل
شده و وی تابع نبی ماست صلعم و قد نبه علی ذلک الترمذی الحکیم فی کتاب ختم الاولیاء و اغرب عنه صاحب عنقاء مغرب و کذا الشیخ سعد الدین
التفتازانی فی شرح عقائد النسفی صح انه یصلی بالناس و یؤمهم و یقتدی به المهدی محمد بن عبد الله الحسنی الحسینی الخلیفة الآتی
آخر الزمان لانه افضل منه فامامته اولی قال ابن الجوزی لو تقدم عیسے اما ما لوقع فی النفس اشکال و یقیل اتراه تقدم نائبا او مبتدیا
شرعا فیصلی ماموما لئلا یتدنس بغبار الشبهة وجه قوله لا نبی بعدی و فی صلوة عیسے خلف رجل من هذه الامة مع کونه فی آخر الزمان
و قرب قیام الساعة دلالة للصحیح من الاقوال ان الارض لا تخلو عن قائم لله بحجة و قیل معنی و امامکم منکم انه یحکم بالقرآن لا بالانجیل کما فی
روایة لمسلم و امامکم منکم قال ابن ابی ذئب معناه امکم بکتاب ربکم و علیه لم یتبین ان عیسی اذا نزل یکون اماما او ماموما لکن یحکیه علیه روایة
احمد و مسلم فانهما صریحتان لا تقبلان هذا التاویل فهو علیه السلام وان کان خلیفة فی الامة المحمدیة فهو رسول و نبی کریم علی حاله لا کما یظن
بعض الناس انه یاتی واحدا من هذه الامة بدون نبوة و رسالة و جهل انهما لا یزولان بالموت فکیف بمن هو حی نعم هو واحد من هذه
الامة مع بقائه علی نبوته و رسالته لما ذکر من وجوب تباعه لنبینا صلعم و الحکم بشریعته لا بشرع الانجیل لنسخه فان قلت فی صحیح
مسلم و البخاری لیوشکن ان ینزل فیکم ابن مریم حکما مقسطا فیکسر الصلیب و یقتل الخنزیر و یضع الجزیة فما معنی منع قبول
الجزیة اجاب ابن بطال بانا انما قبلناها نحن لاحتیاجنا الی المال و لیس یحتاج عیسے عند خروجه الی مال لانه یفیض فی ایامه المال
حتی لا یقبله احد کما فی الصحیحین فلا یقبل الا القتل و الایمان بالله وحده انتهی و اجاب الشیخ ولی الدین احمد بن العراقی بان
قبول الجزیة من الیهود و النصاری لشبهة ما بایدیهم من التوراة و الانجیل و تعلقهم بزعمهم بشرع قدیم فاذا نزل عیسی التت تلک
الشبهة لحصول معاینته فصاروا کعبدة الاوثان فی انقطاع شبهتهم و انکشاف امرهم فعوملوا معاملتهم فی انه لا یقبل منهم
الا الاسلام و الحکم بزوال علته و هذا معنی حسن لم ار من تعرض له و اولی مما ذکره ابن بطال انتهی و فی الاصابة عیسے
بن مریم رسول الله و کلمته القاها الی مریم و ذکره الذهبی فی التجرید مستدرکا علی من قبله فقال رای النبی صلعم لیلة الاسرا
و سلم علیه فهو نبی و صحابی و هو آخر من یموت من الصحابة و الغزه القاضی تاج الدین السبکی فی قصیدته التی فی آخر القواعد له
فقال من باتفاق جمیع الخلق افضل من خیر الصحاب ابی بکر و من عمر و من علی و من عثمان و هو فتی من امة المصطفی
المختار من مضر و کذلک من یقول و هم الجمهور کما قال ابن عطیة و الماوردی و البغوی و القرطبی من العلما بنبوة الخضر وانه

باق الى اليوم فانه تابع لاحكام هذه الملة وكذلك الياس على ما صححه القرطبي المفسر انه حى ايضا وليس فى الرسل من يتبعه رسولنا
الانبيا صلعم وكفى بهذا شرفا لهذه الامة المحمدية زادها الله شرفا انتهى المقصود منها ملخصا كاتب حروف گويم عفا الله عنهم
كه اتباع عيسى بشريعت محمديه وحكم فرمودن بموجب آن صحيح ست احاديث صحيحه بران دلالت دارند وظاهر آنست كه وى عليه السلام
حكم مطابق كتاب وسنت كه در زمان سعادت نشان او بر روى زمين در اقطار ارض موجود خواهد بود خواهد كرد واين احتمالات
كه بالمشافهه اخذ شريعت از آنحضرت صلعم كند يا در ارض بعد ممات نبوى مجتمع شده بلا واسطه ادراك نمايد حديثى صحيح مساعدت
آن نميكند وهمچنين حيات خضر والياس مرجوح ست نصى صحيح بران دلالت نكرده وقرائن واستنباطات بعيده ومشاهدات
صوفيه در ما نحن فيه لائق التفات نيست وبحث را درين مسائل محل ديگرست وهمچنين افضليت عيسى عليه السلام بر اكثر اصحاب بجهت نبوت
وروح الهى بودن كلمه ملقاة من الله تعالى ست نه تنها بصحبت ساعتى كه در شب اسرا رو داده واجتماع او با رسول خدا
صلعم بكرات ومرات در طواف وغيره چنانكه در مواهب جز ان مذكورست مجروح ست بنا بر عدم ورود ادله نقليه سمعيه صحيحه درين
باب قبل نزول وى در حيات نبوى از سما بارض به پايه ثبوت نرسد اجتماع يعنى چه واگر در عالم مثال فرض كنند پس خارج از ما نحن
فيه باشد در فتح البارى گفته حكمت در نزول او نه غير ديگر آنست كه يهود زعم قتل او دارند پس او تعالى كذب ايشان ظاهر سازد وبه
دست او ايشان را بقتل رساند يا نزول او بنا بر قرب اجل او باشد تا در زمين مدفون گردد زيرا كه هيچ مخلوق من التراب الى ان يموت
كه در غير ارض بميرد وبعضى گفته اند كه چون وى عليه السلام صفت آنحضرت صلعم وامت او ديد آرزو كرد كه از امت او باشد پس
حق تعالى دعاى او را مستجاب كرد تا آخر زمان باقى داشت ووى در وقت نزول مجدد امر اسلام باشد ونزول او موافق
خروج دجال اتفاق افتد واو را بكشد الاول اوجه انتهى **فصل دوم در بيان وقت نزول عيسى و محل نزول و مدت**
وفات او وآنچه جارى شود بر دست وى از ملاحم اختلاف روايات در محل نزول وى وجمع بين الروايات در وقت نزول وى عليه
السلام وحاصل جمع بالاجمال درين مقام آنست كه نزول عيسى عليه السلام نزد مناره بيضا شرقى دمشق باشد واين مناره امروز هم
موجود ست وهر دو كف خود بر اجنحه دو فرشته نهاده باشد واين نزول وقت شش ساعت روز اتفاق افتد و بمسجد دمشق
رونق بخش شده بر منبر نشيند ومسلمانان در مسجد در آيند وهمچنين نصارى ويهود وهمه اميدوار او باشند تا آنكه اگر
چيزى بيفگنى جز بر سر انسانى نيفتد بسبب كثرت مردم وهجوم خلق ومؤذن مسلمانان وصاحب بوق يهود وصاحب ناقوس نصارى
بيايند وقرعه اندازند چون قرعه برآيد مؤذن اهل اسلام اذان گويد ويهود ونصارى از مسجد بيرون روند وعيسى عليه السلام با
مسلمانان نماز عصر بگذارد وجمع ميان نزول او وقت شش ساعت از روز وميان گذاردن او نماز عصر پيشتر گذشته بعده
وى عليه السلام با اهل دمشق طلب دجال برآيد وشتى كند بروى سكينه ووقار باشد وزمين براى او مقبوض گردد وهر كافر را
كه نفس مبارك او دريابد بكشد ونفس جاى رسد كه بصر او انجا افتد تا آنكه كفار را در حصون وقريات ايشان در گيرد تا آنكه به بيت
المقدس رسد ودر انجا خلق يابد دجال حصار او كرده باشد واين رسيدن موافق نماز بامداد افتد كما مر ودجال لعين را بقتل
رساند وهلاك ياجوج وماجوج هم بدعاى او شود كما سياتى ابن خلدون گفته متصوفه زعم كرده اند كه خروج دجال در سنه
ثلاث واربعين وسبعمائة از يوم هجرى اتفاق افتد وابتداى يوم محمدى نزد ايشان از روز وفات رسول خدا صلعم ست

تا تمام الف انتهی و عجب آمده او را گفته گویم این تاریخ هم از قبیل مکاشفه قول شیخ محیی الدین است … سال … یعقوب …
کندی گفته حروف عربیه غیر معجمه یعنی مفاتح سور قرآن جمله عدد شش هفتصد و چهل و سه سال میشود هفت سال ازان جاه
درست باشد وقت نماز عصر فرود آید و دنیا درست شود و گوسفند با گرگ همراه شاة گله کند بعده باقی ماند ملک عجم بعد اسلام
ایشان با عیسی علیه السلام یکصد و شصت سال بر عدد حروف عجم که ق ی ن باشد و دولت عدل منجمله آن چهل
سال ست انتهی و ابن ابی واصل گفت نزول عیسی یکون فی وقت صلوة العصر من الیوم المحمدی حین تمضی ثلاثة ارباعه انتهی
و کندی در کتاب جفر که دران ذکر قرانات کرده گفته که چون قران تا ثور بر راس حضیض رسد مراد شش صد و نود و هشت سال
از هجرت ست چه ضاد نزد مغاربه نود باشد و صاد شصت قال انصر عیسی علیه السلام نزول فرماید و حکم کند میان زمین بآنچه
خدا خواهد گویم این تاریخ با زیادت سنین کثیره ازان گذشته و عیسی نزول نموده پس این کشف صحیح نیفتاده و بعده گفته که در
حدیث آمده ینزل عند المنارة البیضاء شرقی دمشق بین مهرودتین یعنی حلتین مزعفرتین صفراوتین ممصرتین واضعا کفیه علی
اجنحة الملکین له لمة کانما خرج من دیماس اذا طاطا راسه قطر واذا رفعه تحدر منه جمان کاللؤلؤ کثیر خیلان الوجه و در حدیث
دیگر ست مرفوع ام بعث الخلق الی البیاض والحمرة وفی آخره انه یتزوج فی الغرب الغرب لو البادیه یرید انه یتزوج منها و تلد
زوجته انتهی گویم این احادیث در بیان حلیه حلیه وی علیه السلام گذشته لیکن دران لفظ کثیر خیلان الوجه نیست یعنی بر روی
مبارک وی خالهای بسیار باشد و همچنین ذکر تزوج در غرب نیامده و اما مدت وی پس نزد طبرانی و ابن عساکر از ابوهریره مروی
ست که فرمود آنحضرت صلعم ینزل عیسی بن مریم فیمکث فی الارض اربعین سنة یعنی چهل سال در زمین بماند و نزد ابن ابی شیبه
و احمد و ابی داود و ابن جریر و ابن حبان از ابوهریره آمده که انه یمکث اربعین سنة ثم یتوفی و یصلی علیه المسلمون و یدفنونه
عند نبینا صلعم یعنی بعده وفات یابد و مسلمانان بر وی نماز گذارند و نزد رسول خدا صلعم دفن نمایند و عایشه گفته که گفت
رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل الدجال ثم یمکث عیسی فی الارض اربعین سنة اماما عدلا و حکما مقسطا اخرجه
ابن ابی شیبه و احمد و ابو یعلی و ابن عساکر و هم احمد در زهد از ابوهریره روایت کرده که گفت یلبث عیسی بن مریم فی الارض
اربعین سنة لو یقول للبطحا سیلی عسلا لسالت و در روایتی چهل و پنج سال آمده و قلیل منافی کثیر نیست و شاید که روایت
اربعین بالغاء کسر وارد شده و در روایتی نزد مسلم از ابن عمرو هفت سال آمده و در روایت ابن عباس نزد نعیم بن حماد
نوزده سال آمده و بعضی جمع کرده اند باینطور که وی وقت رفع بر آسمان سی و سه ساله بود و نازل شود در هفت سال
پس این چهل سال شد و چون قلیل منافات ندارد با کثیر حاجت این جمع نیست گویم رفع او بعمر سی و سه سال زعم
نصاری ست چنانکه وهب بن منبه گفته و ثابت در احادیث نبویه رفع او بعمر یکصد و بیست سال ست چنانکه طبرانی و حاکم
در مستدرک از عایشه آورده اند که قال فی مرضه الذی توفی فیه لفاطمة ان جبریل کان یعارضنی القرآن فی کل عام
مرة وانه عارضنی بالقرآن العام مرتین واخبرنی انه لم یکن نبی الا عاش نصف الذی قبله واخبرنی ان عیسی بن مریم عاش
عشرین ومائة سنة ولا ارانی الا ذاهبا علی راس الستین و رجاله ثقات وله طرق و تمام بحث در مدت لبث وی در مواهب
لدنیه و شرح وی مذکور ست فلیرجعه و شک نیست که مکث اربعین عام ارجح ست والله اعلم و احمد و ابن جریر و ابن عساکر

از ابوہریرہ آوردہ کہ فرمود رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل [illegible]
ویضع الخراج وینزل الروحاء فیحج منها او یعتمر او یجمعهما یعنی جمع کردہ شود او را نماز و فرود آید بموضع روحاء و از انجا حج کند یا عمرہ
یا ہر دو کند و ترجمہ بقیہ الفاظ حدیث مکرر گذشتہ و در روایتی نزد مسلم و ابن ابی شیبہ از وے آمدہ لیہلن عیسی بن مریم
بفج الروحاء بالحج او العمرة او لیثنینهما جمیعا یعنی اہلال کند عیسی از راہ روحاء برای حج یا عمرہ یا ہر دو کند فج بمعنی طریق ست
و روحاء مکانی ست مابین مدینہ طیبہ و وادی صفراء در راہ مکہ مکرمہ و ہم از وی حاکم و صححہ و ابن عساکر روایت کردہ اند
لیہبطن ابن مریم حکما عدلا و اماما مقسطا ولیسلکن فجا حاجا او معتمرا ولیاتین قبری حتی یسلم علی ولاردن علیه علی قاری گفتہ قوله
لاردن ای ظاہرا والا فہو صلعم یرد علی من یسلم باطنا کما فی حدیث ما من احد یسلم علی الا رد اللہ علی روحی حتی ارد علیه فیفید ایجاز
الشریف بتخصیص عیسی بهذا المنصب المنیف فمن ادعی هذا المعنی المبنی علی کمال الغنا من غیرہ من العلماء او المشائخ الکبراء فعلیه بالبیان
انتہی گویم لفظ حدیث ہرگز افادہ ظاہر نمیکند مجرد وہم ست و در سلام ظاہر و جواب باطن کدام منفعت نیست کہ ضرورت این
احتمال باشد واللہ اعلم ابوہریرہ گفتہ ای پسران برادر من اگر ببینید شما او را یعنی عیسی علیہ السلام را بگوئید کہ ابوہریرہ شما را
سلام میخواند و نیز حاکم از انس آوردہ کہ فرمود رسول خدا صلعم من ادرک منکم عیسی بن مریم فلیقرءہ منی السلام و ابوہریرہ گفتہ
فرمود رسول خدا صلعم انی لارجو ان طال بی عمر ان القی عیسی بن مریم فان عجل بی موت فمن لقیه منکم فلیقرءہ منی السلام اخرجه
مسلم و احمد باسناد رجالہ رجال الصحیح علی قاری در مشرب وردی گفتہ فیه تنبیه نبیه علی ان الاجمال کاف فی العقائد وانه
ینبغی للمرء ان یتمنی رؤیة الانبیاء والاصفیاء لما یترتب علیها من الفوائد وانه یتعین علی من ادرک عیسی علیه السلام ان یبلغه سلام
نبینا علیه التحیة والاکرام انتہی گویم در حدیث دیگر از ابوہریرہ مرفوعا آمدہ یوشک المسیح بن مریم ان ینزل حکما مقسطا فیقتل
الخنزیر ویکسر الصلیب وتکون الدعوة واحدة فاقرءوہ من رسول اللہ صلعم فلما حضرته الوفاة قال اقرءوہ عنی السلام اخرجه
احمد باسناد فیه کثیر بن زید وثقه احمد وجماعة وضعفه النسائی وغیرہ وبقیة رجاله رجال الصحیح وبعضه فی الصحیح کذا فی التوضیح
للشوکانی گویم این بندہ حرص تمام دارد کہ اگر زمانہ حضرت روح اللہ سلام اللہ علیہ را دریابم اول کسیکه ابلاغ سلام نبوی کند
من باشم و اگر من ندریابم ہر کہ از اولاد و اخلاف من دریابد حرص تمام کند برسانیدن این سلام و ہم سلام این دور افتادہ
بدل نزدیک آنجناب علیہ السلام برساند و بیشتر کلام درین سلام سنة الاسلام ہر چه انجام گذشتہ انجاکه [illegible]
شاگرد ابن عباس ہم تمنای او باور اکسر زمانہ مہدی علیہ السلام ذکر کردہ ایم و باللہ التوفیق آنجا بعد دشنہ جار طاوس تابعی
شدیم اینجا ہم آغوش تمنای ابوہریرہ صحابی گردیدیم ؎ یارب این آرزوی من چہ خوش ست تو بدین آرزو مرا برسان
[illegible] شدہ کہ وی تزوج کند بعد نزول و او را اولاد شود باز بمیرد بمدینہ و شاید این موت او بعد حج و زیارت
رسول خدا صلعم باشد و دفن او در بیت المقدس خواہد بود و عبداللہ بن سلام گفتہ مکتوب ست در توراة صفة محمد صلعم
و اینکہ عیسی بن مریم مدفون شود با وی اخرجہ الترمذی وحسنہ ابن عساکر و بخاری در تاریخ خود و طبرانی و ابن عساکر
از ابن سلام آوردہ اند کہ یدفن عیسی بن مریم مع رسول اللہ صلعم و صاحبیه فیکون قبرہ رابعا بقاعی در سر الروح ذکر کردہ
کہ ابن المراغی در تاریخ مدینہ و ابن الجوزی در منتظم از عبداللہ بن عمر مرفوعا آوردہ اند کہ ینزل عیسی بن مریم الی الارض

فیتزوج ویولد له فیمکث خمسا واربعین ثم یموت ثم یدفن معی فی قبری فاقوم انا وعیسی بن مریم من قبر واحد بین ابی بکر وعمر
وعزاه القرطبی فی آخر تذکرته الی ابی حفص المیانشی انتهی وفی حدیث عائشة ذکره صاحب کنز العمال بلفظ قالت قلت
یا رسول الله انی اری انی اعیش بعدک فتاذن لی ان ادفن الی جنبک فقال وانی لی بذلک الموضع ما فیه الا موضع قبری
وقبر ابی بکر وعمر وعیسی بن مریم زرقانی در شرح مواهب لدنیه گفته ذکر ابن عساکر ان وفات عیسی تکون بالمدینة فیصلی علیه
هنالک ویدفن بالحجرة النبویة وروی الترمذی عن عبد الله بن سلام قال مکتوب فی التوراة صفة محمد وعیسی بن مریم یدفن
معه واختلف فی موته قبل رفعه لظاهر قوله تعالی انی متوفیک قال الحافظ وعلیه اذا انزل الی الارض ومضت المدة المقدرة
له یموت ثانیا وقیل معنی متوفیک اخذک من الارض فعلیه لا یموت الا فی آخر الزمان وقال فی موضع آخر رفع عیسی وهو
حی علی الصحیح ولم یثبت رفع ادریس وهو حی من طریق مرفوعة یثبتا انتهی ابن خلدون از کندی آورده که وی گفته وفات علیه
بعد چهل سال شود وعیسی در مدینه وفات یابد وبجانب عمر بن الخطاب دفن شود وآمده که ابو بکر وعمر میان دو پیغمبر محشور
شوند انتهی وابن ابی واطیل گفته وشیعه تقول انه هو المسیح مسیح المسایح من آل محمد ابن خلدون گوید قلت وعلیه
حمل بعض المتصوفة حدیث لا مهدی الا عیسی ای لا یکون مهدی الا المهدی الذی نسبته الی الشریعة المحمدیة نسبة
عیسی الی الشریعة الموسویة فی الاتباع وعدم النسخ الی کلام من امثال هذا یعینون فیه الوقت والرجل والمکان بادلة
واهیة وتحکمات مختلفة فینقضی الزمان ولا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای منتحل کما تراه من مفهومات لغویة و
اشیاء تخییلیة واحکام نجومیة فی هذا انقضت اعمار الاول منهم والآخر انتهی گویم شک نیست که تعیین تاریخ ظهور مهدی یا
نزول عیسی یا خروج دجال یا جز آن از وقائع وفتن که اخبار وآثار بوقوع آن در زمان آخر بالاجمال دلالت دارند از [illegible]
نفس خود بکشف یا حساب نجوم یا تخییل موهوم یا مفهوم لغت یا انتحال نصوص یا تاویل ادله تحریف کلام نبوت
این یا همه شود ولیکن وقت آن جز عالم الغیب والشهادة هیچکس را معلوم نیست ونه امید علم اوست در آینده ومدعی آن
کاذب ومقر آن خاطی ست وتاویل شیعه برای حدیث لا مهدی الا عیسی کما مر تحریف بحت ست برای خبر نبوی وتبدیل
حکم شرعی ست بحکم عقل کاسد ورای فاسد خود عصمنا الله سبحانه وجمیع المسلمین عن امثال هذه الزلات واتباع خطوات
الشیاطین من الانس والجن اجمعین **قف** صاحب اشاعه درین مقام تذنیبی نوشته ودران بر جهله حنفیه یابت بودن
مهدی وعیسی مقلد امام ابو حنیفه رضی الله عنه رد مشبع نموده خلاصه کلام او درینجا نوشته میشود که خالی از فائده نیست و
تسمیه او این دنباله کلام را به تذنیب لطفی دارد که پوشیده نیست میگوید رح که بعض جهله حنفیه ادعا کرده اند که هر یکی
از عیسی ومهدی علیهما السلام تقلید مذهب امام ابی حنیفه خواهند کرد واین را بعض مشایخ طریقه ببلاد هند نیز در تالیف
فارسی خود که دران دیار شیوع دارد ذکر کرده اند وبعض متوسمین بعلم از حنفیه که متصدی تدریس اند نیز این قول را شهرت
میدهند وبدان فخر مینمایند ودر مجلس درس خود بروضه نبویه تقریر آن میکنند چون ذکر این سخن بمن آمد انکار کردم وقائل
وناقل ومقر او را منسوب بجهل نمودم چون او را انکار من رسید مرا نسبت بتنقیص در حق امام ابو حنیفه کرد وحاشاه
من ذلک اگر امام ابو حنیفه این را میشنید فتوی بتعزیر یا بتکفیر قائل میداد بعده بعد مدتی شیخ علی قاری هروی نزیل

که مشهور به تالیفی درین باب واقف شدم که نامش المشرب الوردی فی مذهب المهدی نهاده در وی این قول را نقل کرده
بر ان رد و تشنیع کرده و قائل را جاهل وانموده پس این کتاب را بمجلس درس وی فرستادم و بجزی خوانده شد و میان تلامذه مولوی
رسوا گردید پس کلام علی قاری درینجا باختصار نقل میکنم زیراکه بر قبول عوام حنفیه اعون است چه اینها جمود دارند بر نقول
اهل مذهب خود اگرچه متعلق بعقیده نباشد قال رحمه الله تعالی ولقد عارضنی فی هذه القضیة یعنی مسئلة التقلید المذکورة من
هو عار من الفضیلة بالکلیة ابرز نقلا مما کتب فی قفا الدفاتر یقطع ببطلانه حتی ذو العقل القاصر وهو مع هذا منقول من کتاب
مجهول وقد صرح الامام ابن الهمام بعدم جواز النقل من غیر الکتب المتداولة سواء العلوم الاصلیة والفرعیة ثم ان رکاکة الفاظه
ومبانیه تدل علی بطلان معانیه بعده ذکر تلمذ خضر با بی حنیفه تا پنجاه سال و بعد وفاتش تعلم شرع از قبر او تا پانزده سال و
آموختن خضر بقشیری علم ابوحنیفه بامر الهی تا سه سال و تعلیم نمودن حقائق و دقائق بوی تا آنکه قشیری هزار کتاب تصنیف
کرد و مریدان و تلامذه او بسیار شدند کرده و گفته که قشیری جمله کتب خود در صندوقی نهاده از دست مریدی در جیحون
بیفگند و از وی دستی بر آمده صندوق را گرفت و گفت من بر حفظ امانت شیخ موکلم قشیری گفت سر در آن آنست که قرب
قیامت چون دجال بر آید و عیسی نزول کند و انجیل نزد او به نهند وی تلاش کتب شرع محمدی کند و در تمام دنیا کتابی
یافته نشود و عیسی دعا کند جبرئیل آید و گوید که بر نهر جیحون برو و این صندوق ابوالقاسم قشیری را ندا کن وی آنرا از آنجا صندوق
گرفته کتب بر آرد و شرع را باین کتب زنده کند و جبرئیل گوید ابوالقاسم باین رتبه از رضای والدین رسیده کذا فی کتاب انیس
الجلساء ملخصا و علی قاری این حکایت را بطولها و الفاظها ازین کتاب نقل کرده و گفته لا یخفی ان هذا مع رکاکته ولحنه کلام بعض
الملحدین الساعین فی فساد الدین بعده رد هر لفظ او بدلائل ساطعه نموده و گفته فبطل قول القائل وکفر فیما اظهر لا سیما فیما
ابرز بالنسبة الی نبی الله عیسی علیه السلام ومن قال بسلب نبوته کفر حقا کما صرح به السیوطی فان النبی لا یذهب عنه وصف
النبوة فی حیاته ولا بعد موته وقد صرح السبکی ان عیسی یحکم بشریعة نبینا بالقران والسنة و عیسی را بعد نزول وحی الهی آید چنانکه
در حدیث النواس بن سمعان نزد مسلم وغیره آمده یقتل عیسی الدجال عند باب اللد الشرقی فبینما هم کذلک اذ اوحی الله تعالی الی
عیسی بن مریم انی قد اخرجت عبادا من عبادی لا یدان لک بقتالهم فحرز عبادی الی الطور الحدیث و ظاهر آنست که آرنده
وحی بسوی او جبرئیل علیه السلام باشد بلکه بهمین یقین داریم و در آن تردد نمیکنیم چه جبرئیل سفیر خداست در میان انبیا علیهم السلام
و فرشته دیگر برای این کار معروف نیست ابوحاتم در تفسیر خود آورده انه وکل جبرئیل بالکتب بالوحی الی الانبیاء و آنکه بر السنه
عامه مشهور شده که نزول جبرئیل بسوی ارض بعد موت رسول خدا صلعم نشود بی اصل محض است و در چند حدیث
نزول او بر زمین آمده چنانکه حضور او نزد میت بر طهارت و لیلة القدر و نزد منع دجال از دخول مکه و مدینه و جز آن
از مواقع و از حافظ ابن حجر پرسیده بودند که عیسی علیه السلام نزد نزول حافظ قرآن و سنت نبویه باشد یا تلقی آن
از علماء وقت خود کند گفت درین باب چیزی منقول نشده و لائق مقام عیسی علیه السلام آنست که تلقی آن از
رسول خدا صلعم کند و مطابق آن تلقی در امت حکم کند زیراکه وی در حقیقت خلیفه اوست انتهی علی قاری گفته راجح الاخذ
اوست سنت را از آنحضرت صلعم بطریق مشافهه بغیر واسطه یا بطریق وحی و الهام و از ابوهریره مروی است که

چون وی اکثار روایت احادیث کرد و مردم بروی انکار کردند گفت لئن نزل عیسی بن مریم قبل ان اموت لاحدثنه
عن رسول الله صلعم فیصدقنی پس قول وی فیصدقنی دلیل ست برآنکه عیسی عالم جمیع سنت نبی صلعم باشد بدون احتیاج
اخذ او از احدی از امت تا آنکه ابوهریره در تصدیق مسموع خود از آنحضرت صلعم محتاج تصدیق و تزکیه او شده انتهی
کلامه وهو فی غایة النفاسة هکذا فی الاشاعه و قد لخصنا ملخصه و بعده علی قاری تقلید مهدی را با بوحنیفه نیز با دلهٔ شافیه
رد کرده و مقرر نموده که وی مجتهد مطلق باشد صاحب اشاعه گفته و این مخالف چیزی ست که از فتوحات گذشته که
مهدی قیاس را نمیداند و اگر میداند برای اجتناب از ان میداند پس وی حکم نکند مگر بالقاء ملک مسدد که او تعالی بسوی
او فرستاده باشد و ذلک هو الشرع المحمدی الذی لو کان محمد صلعم حیا و رفعت تلک النازلة لم یحکم فیها الا بحکم المهدی
فیعلم ان ذلک هو الشرع المحمدی فیحرم علیه القیاس مع وجود النصوص التی منحه الله ایاها وانه قال فی صفته یقفو اثری
لا یخطی فعرفنا انه متبع لا مشرع انتهی کلام الفتوحات و برین تقدیر مهدی مجتهد نباشد چه مجتهد حکم میکند بقیاس و
بروی حکم بدان حرام بود و نیز مجتهد خطا میکند و وی خطا نکند چه معصوم ست در احکام بشهادت نبی صلعم و این مبنی ست
بر عدم جواز اجتهاد در حق انبیا علیهم السلام و هو التحقیق انتهی کلام الاشاعه گویم آنچه از احادیث صحیحه ثابت میشود همین قدر ست
که مهدی و عیسی علیهما السلام حکم بشرع محمدی میکنند و این تفاصیل که تلقی آن از علماء وقت نمایند یا از آنحضرت صلعم یا از وحی
و الهام هیچ وارد نشده پس تعمق در امثال این امور که ایشان مجتهد باشند یا نه از قبیل خوض لا طائل و فضول کلام ست
که اهل علم از طرف شارع بدان مامور نیند و ظاهر آنست که قرآن کریم که اعظم حجج رب العالمین و اکرم معجزات رحمة للعالمین ست
و سنن نبوی که در کتب صحاح و سنن و معاجم و مسانید مدون ست و در حدیث در حق آن وارد شده اوتیت القرآن و مثله
معه تا قیام قیامت باقی ست و در اکثر بقاع ارض میسر و موجود و مهدی و عیسی علیهما السلام را در عمل بشرع خاتم الانبیاء
کافی و وافی شود نه حاجت تلقی از علما افتد و نه ضرورت اجتهاد زیرا که نصوص کتاب و سنت کفیل احکام جمله حوادث حال و
استقبال ست بعبارت و بفحوی باید تا حکم هر حادثه ازین هر دو حجت نیره برآرد و آنکه گفته اند که تلقی سنت بالمشافهه از آنحضرت
کنند محتاج سند صحیح مرفوع ست چه آنحضرت صلعم بعالم آخرت رفته مشافهه یعنی چه آری تلقی بوحی یا الهام الهی جیسی وارد
که آنچه در دواوین سنت امروز مدون هست در ان روز عیسی و مهدی را بوحی و الهام بدان مطلع فرمایند و اگر مراد بمشافهه استفاضه
از قبر نبوی ست پس این همان تعلم خضر از قبر ابوحنیفه شد علاوه آن هیچ روایتی ضعیف هم نیامده که این بزرگواران التجا بروح
مقدس یا قبر مطهر وی صلعم خواهند کرد و قطع نظر از ان سکونت نماند بود مهدی و عیسی علیهما السلام در بیت المقدس باشد
مدینه از انجا مسافت بعیده دارد با این مسافت استفاده از قبر صورت نمی بندد پس آنچه زود تر بخاطر میرسد همونه فهم
ظاهر نصوص ست حاشاه باحکام قرآن موجود بین الخلق و سنت موجوده میان اهل اسلام ست و الاعتبار علیه لا انتشار غیر
والله اعلم و بعده صاحب اشاعه سیزده چهارده وجه عقلیه و نقلیه فقهیه در رد حکایت خضر و تقلید ابوحنیفه بحق مهدی
و عیسی علیهما السلام ذکر کرده حاجت ایراد آن درین مقام نیست که از قبیل هذیان جهله حنفیه و هفوات خسر تقلید
ست و این قسم مقلده استحقاق جواب بالتفات خطاب ندارند و کدام بلا و آفت ست که بدولت این تقلیدات و تاویلات

دراسلام واقع نشده این همه فتن ومفاسد که می بینی واین همه منکرات وشنائع که میشنوی همه بطفیل تقلید آراء رجال وتاویل
نصوص وصرف آن از ظاهر وی ست یفعل الله ما یشاء ویحکم ما یرید حدوث تقلید مذاهب انتساب هر طائفه بسوی عظمی از عظماء اسلام
بعد قرون مشهود لها بالخیر شده باقرار مقلده واز آثار قیامت ست ودر وی هجران نصوص واجتناب الاخذ والاطاعة بر وجه استیفاء
ست ودر هر قرن جمعی از اهل علم واهل حق بمدافعه آن تحریراً وتقریراً ومناظرةً بلکه مباهلةً پرداخته اند الی یومنا هذا وی پردازند
اما گوش شنوا وچشم بینا کجاست وکان امر الله قدرا مقدورا در اشاعه گفته ثم ان هؤلاء الجهلة لفرط تعصبهم وعنادهم لیس مطمح
نظرهم الا تفضیل ابی حنیفة ولو بما لا اصل له ولو بما یؤدی الی الکفر ولیس عندهم علم بفضائله الجمة التی الفت فیها الکتب فیرضون بالاکاذیب
والافتراءات التی لا یرضا بها الله ورسوله ولا ابو حنیفة لنفسه ولو سمعها ابو حنیفة لافتی بکفر قائلها وفی فضائل ابی حنیفة المقررة
المحررة کفایة لمحبیه ولا یحتاج فی اثبات فضله الی الاقوال الکاذبة المفتراة المؤدیة الی تنقیص الانبیاء انتهی گویم غلو ومبالغه که
بالخصوص حنفیه را در باره اثبات فضل بلکه تفضیل ابوحنیفه رح بر ائمه دیگر ست مقلدان مذاهب شافعی واحمد ومالک را نیست
اگرچه کتب مؤلفه در مناقب چهار ائمه مجتهدین خالی از تکلفات ومبالغه بی اصل نیست وابوحنیفه را فضل وجود در قرون مشهود
لها بالخیر وهمچنین ائمه ثلثه را چه کم ست که احتیاج تفضیل فقه او بر سنت نبوی که موجب تنقیص شان رفیع نصوص شارع صلعم ست
عارض حال گردد وهمچنین که خلف امت را با سلف امت وائمه شان باید که تذکر آنها برحمت وغفران شاید کفایت میکند این همه لاف
وقال وقیل چرا واین همه جمود بر تفریع فقهاء وشور وشغب بسوی که مفضی شود بین دلائل کتاب وبراهین سنت میشود یعنی چه حق تعالی
مسلمانان را عقل سلیم بخشد واز رهبری دیو سلیم دارد وبعده صاحب اشاعه گفته عجائب اینست که قهستانی را با وجود آن
فضل وجلالت چیزی ازین باب واقع شده در شرح خطبه نقایه گفته ان عیسی اذا نزل عمل بمذهب ابی حنیفة کما ذکره فی الفصول
الستة ولیت شعری ما الفصول الستة وما الدلیل علی هذا القول فانا لله وانا الیه راجعون علیک باتباع السنة الغراء فانها حرز
وحصن من الاهواء والآراء وجنة من سهام الشیطان المرید وایاک والاغترار بمثل هذه الترهات الباطلة ودع التعصب فانه باب
عظیم من ابواب الشیطان الرجیم اللهم انا نعوذ بک من شر الشیطان وفتنته ونفخه ونفثه ونسألک التوفیق لما تحب وترضی انتهی
کلامه گویم قهستانی تنها درین ورطه گرفتار نیست بلکه دیگر مشائخ حنفیه هم با وی همدوش اند قیم حنفیه صاحب در مختار گفته
الی ان یحکم بمذهبه عیسی علیه السلام وهذا یدل علی امر عظیم اختص به من بین سائر العلماء العظام انتهی لیکن در رد مختار گفته تبع فیه
القهستانی وکانه اخذه مما ذکره اهل الکشف ان مذهبه آخر المذاهب انقطاعا لکن لا دلیل فی ذلک علی ان نبی الله عیسی یحکم
بمذهب ابی حنیفة وان کان العلماء موجودین فی زمنه فلا بد له من دلیل ولهذا قال السیوطی فی رسالة سماها الاعلام ما حاصله ان
ما یقال انه یحکم بمذهب من المذاهب الاربعة باطل لا اصل له وکیف یظن بنبی انه یقلد مجتهدا مع ان المجتهد من آحاد هذه
الامة لا یجوز له التقلید وانما یحکم بالاجتهاد او بما کان یعلمه قبل من شرعنا بالوحی او بما تعلمه منا وهو فی السماء او انه
ینظر فی القرآن فیفهم منه کما کان یفهم نبینا صلعم واقتصر السبکی علی الاخیر وما یقال ان الامام المهدی یقلد ابا حنیفة
رده علی القاری فی رسالته المسماة بالمشرب الوردی فی مذهب المهدی وقرر فیها انه مجتهد مطلق ورد فیها ما وضعه
بعض الکذابین من قصة طویلة وهذا کلام باطل لا اصل له ولا یجوز حکایته الا لرده کما اوضحه الاصحاب بعد انتهاء انتهی ملخصا

گویم دراین قبیل سخن غلو و تجوز است و این بیت منسوب بابن المبارک ست فلعنة ربنا اعداد رمل علی من رد قول ابی حنیفه و اگرچه
صاحب حاشیه شامی یعنی ابن عابدین تاویل معنی این بیت نموده اما دل فقیر از مضمونش در قلق ست و در صحت انتساب او
بسوی ابن المبارک محدث نظر ست حق آنست که این قسم مبالغات و انحرافات از اتباع مذاهب بیجا در حق ائمه مذاهب متبوعه خود
واقع شده ست تنها تعصب حنفیه نیست **قف** در رساله حشریه گفته که بعد انفصال مقدمه دجال حضرت امام مهدی و حضرت عیسی
علیهما السلام دران بلاد سیر فرمایند و بلا کشیدگان دجال را به بیان درجات ایشان تسلی دهند و نقصانهای دنیوی
ایشان را بعنایات و الطاف تدارک کنند و حضرت عیسی حکم بقتل خنزیر و شکستن چلیپا و قبول نکردن جزیه کفار و تکلیف ایشان بقبول
اسلام بیان فرمایند بعون و عنایات الهی در جمیع بلاد اسلام هیچ کافر نماند و تمام زمین بنور عدالت حضرت مهدی منور گردد
و بیخ و بنیاد ظلم و فساد برکنده شود و همه مردمان سرگرم طاعت و عبادت باشند و مدت خلافت ایشان هفت سال یا هشت
سال یا نه سال باشد و ظاهر اینست که هفت سال بافراغت ست و سال هشتم در تدبیر جنگ و جدال با دجال و سال نهم بمصاحبت حضرت
مسیح علیه السلام باین حساب عمر مبارک ایشان چهل و نه سال بشود و درین اثنا حضرت امام مهدی برحمت پیوسته شوند و حضرت
عیسی بر ایشان نماز گذارند و دفن کنند بعد ازین جمیع مهمات و رتق و فتق امور بدست عیسی علیه السلام مسلم شود و عالم در
حالت نیکتر باشد درین اثنا از جناب الهی بایشان وحی رسد که من بندگان از پیدایش خود می آرم که هیچکس را با ایشان دست
مقاومت بر نمی خیزد و پس بندگان مخلص مرا بکوه طور پناه بده حضرت عیسی در قلعه که حالا بکوه طور قائم ست نزول فرمایند
بجمیع اسباب حیات از قسم پرداخت نمایند که درین اثنا قوم یاجوج و ماجوج سد اسکندری را شکسته بیرون آیند انتهی و احوال
خروج ایشان در باب آینده سمت تحریر می یابد **قف** شوکانی در توضیح بعد ذکر احادیث وارده در عیسی بن مریم گفته فهذه
تسعة وعشرون حدیثا تنضم الیها احادیث اخر ذکر فیها نزول عیسی علیه السلام منها ما هو مذکور فی احادیث الدجال و
منها ما هو مذکور فی احادیث المنتظر و تنضم الی ذلک ایضا الآثار الواردة عن الصحابة فلها حکم الرفع اذ لا مجال للاجتهاد فی
ذلک فمنها عن ابی هریرة عند ابن ابی شیبة و منها عنه ایضا ذکره فی کنز العمال و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن ابن
عباس ذکره فی الکنز و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن عبد الله بن عمر ذکره ابن ابی شیبة و منها عن ابن مسعود ذکره
فی کنز العمال جمیع ما سقناه بالغ حد التواتر کما لا یخفی علی من له فضل اطلاع فتقرر بجمیع ما سقناه فی هذا ان الاحادیث الواردة
فی المهدی المنتظر متواترة و الاحادیث الواردة فی الدجال متواترة و الاحادیث الواردة فی نزول عیسی متواترة و فی هذا المقدار
کفایة لمن له هدایة انتهی کلامه گویم شوکانی این رساله در سنه [illegible] نوشته و اخبار و آثاریکه بدان اشارت نموده غالبش درین کتاب
بتفریق ابواب و فصول مذکور ست و کاتب حروف نقل رساله مذکور از حدیده در سنه ۱۲۸۵ھ بقلم خود در سفر مبارک حج
گرفته و بالله التوفیق **باب هشتم** دربیان خروج یاجوج و ماجوج و این نیز یکی از اشراط عظیمه قریبه قیام ساعت ست و خروج
ایشان در عهد حضرت روح الله عیسی بن مریم علیهما السلام باتفاق است قال الله تعالی یا ذا القرنین ان یاجوج و ماجوج مفسدون
فی الارض و قال تعالی فی سورة الانبیاء حتی اذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کل حدب ینسلون و فرمود رسول خدا صلعم
لا تقوم الساعة حتی تکون عشر آیات طلوع الشمس من مغربها و الدخان و الدابة و یاجوج و ماجوج و نزول عیسی بن مریم

وظهور المهدی وثلاث خسفات ونار تخرج من قعر عدن تسوق الناس الحدیث اخرجه ابن ماجه عن حذیفة بن اسید واحادیث وارده
درباره ایشان بسیارست ودرین حدیث ترتیب وقوع این ده آیه ذکر نکرده — کلام در یاجوج وماجوج بذیل چند فصل نوشته میشود

فصل اول در بیان نسب ایشان ودران اقوال ست یکی آنکه بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح ووهب وغیره همین جزم کرده
اند وبسیاری از متاخرین برآن اعتماد نموده دیگر آنکه ترک ستند قاله الضحاک وبعضی گفته که یاجوج از ترک اند وماجوج از دیلم وکعب گفته
این اولاد آدم اند مگر نه از حوی بلکه آدم بخواب رفت واو را احتلام شد ونطفه او بخاک آمیخت ازان یاجوج وماجوج متولد شدند و
این را رد کرده اند بانکه احتلام بر انبیاء جائز نیست وجواب داده اند که منفی رویت جماع در نوم ست نه احتلام صرف که براه منی
از اندام باشد پس محتمل ست که فقط دفق بار شده باشد واین جائزست چنانکه بول کردن جائزست حافظ ابن حجر در فتح الباری
گفته الاول هو المعتمد والا فاین کانوا حین الطوفان ونووی در فتاوی گفته یاجوج وماجوج از اولاد آدم اند بغیر حوی نزد جماهیر علماء
پس برادر ما باشند از طرف پدر حافظ ابن حجر گفته این از احدی از سلف جز کعب احبار مروی نیست وحدیث مرفوع رادّ اوست
انهم من ذریة نوح ونوح بی شبهه از ذریه حوی ست وابو هریره مرفوعا آورده که ولد لنوح سام وحام ویافث فولد لسام العرب
وفارس والروم وولد لحام القبط والبربر والسودان وولد لیافث یاجوج وماجوج والترک والصقالبة حافظ گفته در سندش
ضعف ست ودر رساله حشریه گفته اینها بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح ملک ایشان در اقصای بلاد شمالیه بیرون از هفت
اقلیم ست وجانب شمال ایشان دریای شورست که آب وبسبب شدت برد چنان غلظت دارد که گذاره کشتی دران ممکن
نیست وشرق وغرب ایشان دو کوه عظیم بسیار بلند باشند دیوار که راه برآمدن وفرود آمدن ندارد از لب بار بسته اند وبطرف جنوب
ایشان آهسته آهسته نزدیک میشوند چنانکه درمیان ایشان فاصله قلیل بماند بود واسکندر ذو القرنین آنرا بدیوار آهنی که بلندش
باقله هر دو کوه وعرضش شصت ذراع باشد بند کرده این خبیثان همیشه بکافتن وشکافتن آن مشغول میشوند اما حق تعالی
بعد وحفظ خود شبانه بدستور اول راست میگرداند ودر وقت حیات جناب نبی صلی الله علیه وسلم بقدر میانه حلقه دو انگشت یعنی
انگشت نر وانگشت شهادت رخنه افتاده بعد ولیکن هنوز باینقدر نرسیده که بنی آدم توانند برآمد آخر روز که این دیوار شکسته
شود بیرون آیند **فصل دوم** در ذکر حلیه وسیرت ایشان ابن ابی حاتم از طریق شریح بن عبید از کعب آورده که گفت
ایشان سه صنف اند صنفی ست که اجساد شان مثل ارز ست بفتح همزه وسکون را وزای معجمه وآن درختی بسیار بزرگ باشد
در نهایه گفته هو شجر الارزن هو خشب معروف وقیل شجر الصنوبر انتهی ودر صراح گفته ارز درخت برنج وارزه بفتحات درخت
ارزن وارزه بالتسکین درخت صنوبر انتهی وصنفی ست که چهار ذراع در چهار ذراع ست وصنفی ست که گوشهای خود
میگسترانند ویکی را لحاف میسازند ودر حدیث حذیفه هم مانند آن آمده وهم حاکم وابن ابی حاتم از طریق ابن الجوزی از
ابن عباس آورده که یاجوج وماجوج یک یک شبر ودو دو شبر اند واطول ایشان سه شبر باشد ونحو ازین از قتاده آمده که ایشان
بیست ودو قبیله اند ذو القرنین بر بیست ویک قبیله بنای سد کرده ویک قبیله از ایشان غائب بود بغزو رفته وهم
الاتراک پس باقی ماندند ترک از احاطه سد اخرجه ابن ابی حاتم وابن مردویه از طریق سدی روایت کرده که گفت
ترک سریه از سرایای یاجوج وماجوج اند غائب بودند که ذو القرنین آمده سد بست وایشان خارج ماندند احمد وطبرانی

از خالد بن عبد اللہ بن حرملہ از خالہ وی مرفوعا آوردہ کہ انکم تقولون لا عدو وانکم لا تزالون تقاتلون عدوا حتی تقاتلوا
یاجوج وماجوج عراض الوجوہ صغار العیون صهب الشعور من کل حدب ینسلون کان وجوههم المجان المطرقة یعنی پهنا روی
کوچک چشم سرخ موی باشند گویا روهای ایشان سپرها بر هم نشسته ست در صراح گفته ترس مطرق و مجان مطرقة التی یطرق
بعضها فوق بعض کالنعل المخصوفة یعنی تو بر تو انتهی در اشاعه گفته و این موید آنست که ترک قبیله از ایشان ست و صهوبی
میان حمرت و سواد باشد یقال رجل اصهب و امراة صهباء انتهی و اما کثرت ایشان پس ابن حبان در صحیح خود از ابن مسعود
مرفوعا آورده ان یاجوج وماجوج اقل ما یترک احد من صلبه الفا من الذریة یعنی یکی از ایشان کمتر از هزار اولاد صلبی خود نمیگذرد
مراد کثرت نسل ایشان ست و نسائی از روایت عمرو بن اوس عن ابیه مرفوعا آورده که ان یاجوج وماجوج یجامعون ما یشاؤن
ولا یموت رجل منهم الا ترک من ذریته الفا فصاعدا یعنی کثیر الجماع اند با زنان و لهذا اولاد بسیار پیدا میشود و ابن ابی حاتم و ابن مردویه
روایت کرده که ان یاجوج وماجوج لهم نساء یجامعون ما شاؤا و شجر یلقحون ما شاؤا الحدیث یعنی گویا درخت اند بار می آرند چندانکه
میخواهند و حاکم و ابن مردویه از طریق عبد اللہ بن عمرو آورده اند ان یاجوج وماجوج من ذریة آدم و وراءهم ثلاث امم ولن یموت
منهم رجل الا ترک من ذریته الفا فصاعدا و طبرانی و ابن مردویه و بیهقی و عبد بن حمید از ابن عمر نحو آن روایت نموده و زیاده
کرده که آن سه را تاویل و تاریس و منسک نام ست و هم عبد بن حمید بسند صحیح از عبد اللہ بن سلام مانند آن آورده و ابن ابی
حاتم از عبد اللہ بن عمر روایت کرده که گفت الجن والانس عشرة اجزاء فتسعة اجزاء یاجوج وماجوج وجزء سائر الناس
یعنی جن و انس ده جزو اند نه جزو از انجمله یاجوج وماجوج اند و یک جزء باقی مردم و در خبر مرفوع آمده ان یاجوج وماجوج یحفرون
السد کل یوم یعنی هر روز سد را میکنند تا بر آیند ابو هریره مرفوعا روایت کرده السد یحفرونه کل یوم حتی اذا کادوا یخرقونه
قال الذی علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا فیعیده اللہ کاشد ما کان حتی اذا بلغ مدتهم واراد اللہ ان یبعثهم علی الناس قال الذی
علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا ان شاء اللہ تعالی واستثنی قال فیرجعون فیجدونه کهیئته حین ترکوه فیخرقونه علی الناس الحدیث اخرجه
الترمذی و حسنه و ابن حبان و الحاکم و صححاه یعنی سد را هر روز می کنند تا آنکه چون نزدیک بخرق او میشوند کسیکه بر ایشان
حاکم ست میگوید بروید برگردید فردا خرق خواهید کرد و او تعالی آنرا سخت تر از آنچه بود میسازد تا آنکه چون بمدت
خروج خود برسند و اراده الهی ببعث ایشان بر مردم شود حاکم ایشان بگوید برگردید فردا ان شاء اللہ تعالی او را پاره
خواهید کرد و استثنا کند پس برگردند و آنرا روز فردا بر شکلی که گذاشته رفته بودند بیابند پس سد را شکسته بیرون
آیند بر مردم حافظ ابن حجر گفته اخرجه الترمذی و ابن ماجه و الحاکم و عبد بن حمید و ابن حبان کلهم عن قتادة و رجال بعضهم
رجال الصحیح ابن العربی گفته درین حدیث سه آیت ست یکی آنکه حق تعالی ایشان را از حفر سد در روز و شب منع کرده
در باز داشته دوم آنکه منع کرد ایشان را بر آمدن بر سد بنردبان و آلات حفر و خرق و این کار را بایشان الهام نکرده و این کار را بایشان
آموخت یعنی با آنکه در احوال ایشان آمده ست نزد و سبب که اشجار و زروع وغیره آلات میدارند سوم آنکه باز داشته است
ایشان را از گفتن استثنا یعنی ان شاء اللہ تعالی تا آنکه وقت محدود برسد حافظ ابن حجر فرموده در وی اشعار است که
ایشان اهل صناعات و اهل ولایت و سلطنت و رعیت که اطاعت من فوق خود میکنند بوده اند و در ایشان کسی هست

که خدا را استثنا سد و اقرار بقدرت و مشیت او میکند و محتمل که این کلمه بر زبان حاکم ایشان بیاختیار رود و معنی آن نشناخته باشد و مقصود که برکت این کلمه ست حاصل گردد نعده برای هر یکی ازین دو احتمال حدیثی آورده و گفته که نزد عبد بن حمید از طریق کعب احبار نحو حدیث ابو هریره آمده و دران گفته ست فاذا جاء امر الله القی علی بعض السنتهم نأتی غدا ان شاء الله تعالی فنفرغ منه و نزد ابن مردویه از حدیث حذیفه مانند حدیث ابو هریره آمده و فیه فیصبحون وهو اقوی منه بالامس حتی یسلم رجل منهم حین یرید الله ان یبلغ امره فیقول المومن غدا نفتحه ان شاء الله تعالی فیصبحون ثم یغدون علیه فیفتح الحدیث وسنده ضعیف انتهی کلام الحافظ و حاصل این احتمال لقاء استثنا بر زبان یکی از ایشان ست و این اقوی ست و احتمال اسلام آوردن یکی از ایشان چنانکه روایت بران دلالت میکند نیز هست و روایت نعیم بن حماد از ابن عباس مرفوعا و اول میکند و لفظه انه بلغنی ان الله عز و جل اسری بی الی یاجوج و ماجوج فدعوتهم الی دین الاسلام و عبادته فابوا ان یجیبونی فهم فی النار مع من عصی من ولد آدم و ولد ابلیس کما هو واضح هکذا فی الاشاعه

فصل سوم در بیان خروج و افساد و هلاک یاجوج و ماجوج مسلم از حدیث نواس بن سمعان در حال خروج ایشان بعد ذکر دجال و قتل او بر دست عیسی علیه السلام و غیره آورده که فرمود آنحضرت صلعم ثم یأتیه یعنی عیسی قوم قد عصمهم الله من الدجال فیمسح وجوههم و یحدثهم بدرجاتهم فی الجنة فبینما هم کذلک اذ اوحی الله الی عیسی انی قد اخرجت عبادا لی لا یدان لاحد بقتالهم فحرز عبادی الی الطور و یبعث الله یاجوج و ماجوج فیخرجون علی الناس فینشفون الماء و یتحصن الناس منهم فی حصونهم و یضمون الیهم مواشیهم و یشربون میاه الارض حتی ان بعضهم لیمر بالنهر فیشربون ما فیه حتی یترکوه یبسا حتی ان من یمر من بعدهم لیمر بذلک النهر فیقول قد کان ها هنا ماء مرة حتی اذا لم یبق من الناس احد الا اخذ فی حصن او مدینة و یمرون ببحیرة طبریة فیشربون ما فیها و یمر آخرهم فیقولون لقد کان بهذه مرة ماء و یحصر عیسی نبی الله و اصحابه حتی یکون راس الثور و راس الحمار لاحدهم خیرا من مائة دینار حاصل معنی آنکه عیسی علیه السلام وقت خروج ایشان بحکم الهی مع مسلمانان بکوه طور متحصن شوند و ایشان برآمده آبهای دریا بنوشند و آنرا خشک سازند و مواشی را بخورند و از قلت رزق سر گاو و خر بهتر از صد دینار نزد مسلمانان باشد و در رساله حشریه گفته مثل مور و ملخ بیرون آیند و از هر طرف هجوم آرند بجز قلعه و حصن از دست ایشان نماند و در قتل و غارت هیچ باک نکنند و نیز گفته کثرت ایشان بحدی ست که جمع اولین ایشان بر بحیره طبریه چون برسند آبش را بنوشند و خشک سازند و بحیره طبریه چشمه ایست در طبرستان مربع ست هر طرف او بقدر هفت کروه یا ده کروه و آبش بسیار عمیق ست و چون جمع آخرین ایشان برسند گویند شاید وقتی اینجا آب بوده باشد و بهمین کثرت بانواع ظلم از قتل و نهب و اسر و بی ناموسی و عذابهای شدید و آدم خوری و غیره مشغول باشند و بهمین صفت در ملک شام بیایند چون آنجا برسند بینند که در زمین کسی را ازادمیان نگذاشتیم بیایید تا خلقت آسمان را نیز بکشیم باین اراده تیرها بجانب آسمان بیندازند حق تعالی آن تیرها را برنگ خون آلوده واپس اندازد و چون اینحال معاینه کنند خوشدل شوند که حالا غیر ما هیچکس نمانده انتهی گویم در روایتی آمده لمسلم و غیره فیقولون قد قتلنا من فی الارض هلم فلنقتل من فی السماء فیرمون بنشابهم الی السماء فترجع الیهم مخضوبة دما و فی روایة ثم یهز احدهم حربته ثم یرمی بها الی السماء فترجع الیهم مخضبة دما للبلاء و الفتنة فیرغب نبی الله و اصحابه الی الله فیرسل علیهم النغف فی رقابهم و فی روایة دودا کالنغف فی اعناقهم فیصبحون موتی کموت نفس واحدة لا یسمع لهم حس فیقول المسلمون الا رجل یشتری لنا نفسه فلینظر

باحول هذا العدو فيتجرد رجل منهم محتسبا نفسه قد وطنها على انه مقتول فينزل فيجدهم موتى بعضهم على بعض فينادي يا معشر
المسلمين الا ابشروا ان الله عز وجل قد كفاكم عدوكم فيخرجون من مدائنهم وحصونهم ويسرحون مواشيهم فما يكون لها رعي الا لحومهم
فتشكر عنه احسن ما شكرت عن شيء حتى ان دواب الارض لتسمن وتشكر شكرا من لحومهم ودمائهم ويهبط نبي الله عيسى واصحابه الى الارض
فلا يجدون في الارض موضع شبر الا ملأه زهمهم ونتنهم فيؤذون الناس بنتنهم اشد من حياتهم فيستغيثون بالله فيبعث الله ريحا يمانية
غبراء فتصير على الناس غما ودخانا وتقع عليهم الزكمة ويكشف ما بهم بعد ثلاث وقد قذفت جيفتهم في البحر وفي رواية فيرغب نبي الله
عيسى واصحابه الى الله فيرسل عليهم طيرا كاعناق البخت فتحملهم فتطرحهم حيث شاء الله تعالى وفي رواية فتطرحهم في البحر وفي رواية في
النار ثم يرسل الله عليهم مطرا لا يكن منه بيت مدر ولا وبر فيغسل الارض حتى يتركها كالزلفة ثم يقال للارض انبتي ثمرك وردي
بركتك فيومئذ تاكل العصابة من الرمانة ويستظلون بقحفها ويوقد المسلمون من قسي ياجوج وماجوج ونشابهم واترستهم سبع سنين
حاصل معنی این حدیث آنست که ایشان بگویند ما اهل زمین را قتل کردیم اهل آسمان را هم بکشیم و تیر خود بر آسمان اندازند و از آنجا
رنگین بخون باز گردد برای آزمایش و فتنه و عیسی با اصحاب خود دعا کنند در گردن ایشان نغف پیدا شود و برآید که از آن همه یک شب
بمیرند و حسی از ایشان مسموع نشود و نغف دودی را گویند که در بینی شتر و بز میباشد در رساله حشریه گفته بیماری که در حلق
از آن نغف گویند و آن چه آنست که در بینی یا در گردن پیش می آید و در اندک وقت بدستور طاعون هلاک سازد انتهی و مردی از مسلمانان
جان خود بر قتل نهاده برای دریافت حال ایشان برآید و مرده یافته ندا کند که خوشی باد ای مسلمانان شما را او تعالی کفایت کرد
از شما دشمن شما را پس از شهرها و قلعه‌ها بیرون آیند و مواشی خود را بچرا بیرون بگذارند و جز گوشت اینها چراگاهی نباشد و جانوران
گوشت و خون ایشان خورده خیلی فربه اندام شوند و عیسی با اصحاب خود فرود آید و یک شبر زمین خالی از شحم و بدبوی ایشان
نیابد و مردم از آن گزند یابند و از او تعالی دعا کنند حق تعالی بر ایشان بادی فرستد که غمه و دخان آرد و تودهٔ خاک
را برکند و گزند ایشان را بعد سه روز دور کند و جیفهٔ یاجوج و ماجوج را در بحر افگنند یا پرندگانی که همچو گردنهای شتر باشند
بفرستد و ایشان این جیفه را برداشته آنجا که خدا خواهد بیندازند یا در بحر افگنند در رساله حشریه گفته حق تعالی جانوران
پرنده دراز گردن و دراز جثه بفرستد که آنرا در عرب عنقا گویند آن جانوران بعض ایشان را بخورند و بعض دیگران را
در جزائر و در آب شور دریا افگنند انتهی و درین روایت منافات نیست زیرا که بحر روز قیامت افروخته شده آتش گردد
و بعده برای رفع خون و زرداب ایشان باران آید تا چهل روز و هیچ خانه صوف و خشت نماند که در آن نخزد و زمین را شسته
همچو زلقه سازد و زلقه بمعنی آئینه ست که آدمی در آن روی و صفات خود را به بیند در رساله حشریه گفته هیچ مکان پخته و خام و هیچ
خرگاه خز و جنس پوشش بی چکیدن نماند و این باران بسبب فور برکات و کاری روئیدگی تا گردد انتهی و زمین را حکم شود که
ثمر و برکت خود بسیار و کثره و جماعتی از یک انار سیر شود و زیر برگ او سایه گیرد مراد کلانی رمانه و قحف اوست در رساله حشریه
گفته آسایشی رو دهد که مردگان آرزو می زندگان کنند و بر روی زمین غیر اهل ایمان نباشند و کینه و عداوت از دل همه بر آید
و همه مصروف احسان و طاعت شوند و درندگان و ماران مردم را ایذا ندهند انتهی و مسلمانان تا هفت سال کمان و تیر
یاجوج و ماجوج را بجای هیمه بسوزنند در رساله حشریه گفته و این حالت تا هفت سال بر وجه کمال ماند و بعد از آن باد وجود

بلیه تجرات و طاعات لوازم بشریت و نفسانیت اندک اندک ظهور کردن گیرد و این همه زمان عهد مبارک حضرت عیسی علیه السلام بوقوع
آید و مقام حضرت عیسی در دنیا چهل و پنج سال باشد و ایشان نکاح کنند و فرزندان برای ایشان متولد شوند بعد این مدت
حضرت عیسی سفر آخرت گزینند و در روضه مطهره منوره حضرت پیغمبر صلعم مدفون شوند انتهی **قف** اختلاف کرده اند در آنکه اشتقاق
یاجوج ماجوج از کدام ماده است بعضی گفته اند مشتق از اجیج النار است اجیج نار التهاب و افروختگی اوست و بعضی گفته اند از اجه
بمعنی اختلاط یا شدت حر و قیل من الاج بمعنی تیز دویدن و قیل من الاجاجة بمعنی آب سخت نمکین و بر همه تقادیر وزن وی یفعول
مفعول است و همین است ظاهر قراءة عاصم چه وی هر دو این لفظها را بهمزه خوانده و همچنین قراءة باقین اگر الف را مسهل از همزه
گویند و قیل وزنهما فاعول من یج و مج و قیل یاجوج من اج اذا اضطرب و وزنه ایضا مفعول قال ابو حاتم و گفته اصل موجوج است و
این همه اشتقاقات مناسب حال ایشان است و مؤید اشتقاق اوست از ماج قوله تعالی و ترکنا بعضهم یومئذ یموج فی بعض و ابن حبان
خروج از سد باشد **فصل** قصه عیسی علیه السلام مشتمل است بر چند اشراط از انجمله قتال یهود است مسلم از ابو هریره روایت
کرده لا تقوم الساعة حتی یقاتل المسلمون الیهود فیقتلهم المسلمون حتی یختبئ الیهودی من وراء الحجر والشجر فیقول الحجر او الشجر یا عبد الله
هذا یهودی خلفی فتعال فاقتله الا الغرقد فانه من شجر الیهود و از انجمله قتال یاجوج و ماجوج است احمد و طبرانی از خالد بن عبد الله بن
حرمله آورده اند انکم لا تزالون تقاتلون عدوا الله حتی تقاتلوا یاجوج و ماجوج عراض الوجوه صغار الاعین صهب الشعر من کل
حدب ینسلون در صراح گفته صهبة شقرة فی شعر الراس صهوبة کذلک اصهب نعت منه و یقال للابل الذی یخالط بیاضه حمرة
و هو ان یحمر اعلی الوبر و تبیض اجوافه انتهی و از انجمله مطر است که پوشیده نماند از وی هیچ خانه مدر و نه وبر احمد از ابو هریره آورده
لا تقوم الساعة حتی یمطر الناس مطرا لا تکن منه بیوت المدر و لا بیوت الوبر در صراح گفته مدر کلوخ مدر جمع اهل المدر و الوبر اهل ده و صحرا وبر
بفتحتین پشم شتر و پشم ناک شدن انتهی و از انجمله انقطاع جهاد و کشتکار شدن مردم است طبرانی از ابو امامه آورده لا تقوم الساعة
حتی ترجعوا حراثین در صراح گفته حرث کشت و رزی کردن حراث کشاورز حرث احترث مثل زرع و ازدرع انتهی و از انجمله
نزول خلافت است در ارض مقدسه یعنی در آخر زمان بدوران مهدی و عیسی دار السلطنة اسلامیان بیت المقدس باشد
چنانکه در عهد خلافت خلفاء ثلثه مدینه منوره و در عهد علی کرم الله وجهه و امام حسن کوفه و بعهد بنی امیه دمشق و بزمانه خلفاء
عباسیه بغداد و بعهد تیموریه دهلی و آگره و درین زمان اسلام بول است احمد و ابو داود و حاکم از ابن حواله مرفوعا آورده اند یا ابن
حوالة اذا رایت الخلافة نزلت الارض المقدسة فقد دنت الزلازل و البلابل و الامور العظام و الساعة یومئذ اقرب الی الناس
من یدی هذه من راسک کان وضع یده علی راسه و مراد باین حدیث اگر مطلق خلافت باشد پس در زمن بنی امیه هم واقع
شده پس از قسم اول باشد و ذکر بعضی از امور عظام دولت این گروه بی شکوه آنجا ذکر کرده ایم و اگر مراد خلافت کامله است
پس عنقریب در زمن مهدی و عیسی صورت گیرد و امور عظام این زمن دابه و شمس و نار و ریح و غیرها است و یدل للثانی آخر
الحدیث و الساعة یومئذ اقرب الی آخره و از انجمله کثرت مال است شیخین از ابو هریره روایت کرده اند لا تقوم الساعة حتی
یکثر المال و یفیض حتی یخرج الرجل بزکوة ماله فلا یجد احدا یقبلها منه و حتی تعود ارض العرب مروجا و انهارا و فی روایة حتی
یکثر المال فیکم و ذکر این علامت در قسم اول گذشته و نیست مانع از آنکه این روایت ثانی اشارت باشد بآنچه واقع شد

درزمن عثمان و عمر بن عبد العزیز آکثرت مال بقرینه قوله فیکم یعنی صحابه در روایت اولی اشارت باشد بانچه درزمن عیسی و
مهدی علیهما السلام واقع شود و لهذا ذکرش در هر دو جا کردیم و آز انجمله آنکه سر گاو بیک وقیه ارزد ابن ابی شیبه از قیس
آورده لا تقوم الساعة حتی یقوم رأس البقر بالاوقیة و این در حصار یاجوج ماجوج برای عیسی و اصحاب وی علیه السلام شود کما مر
و آز انجمله خشک شدن بحیرهٔ طبریه ست و یاجوج و ماجوج آنرا نوش کرده باشند و آز انجمله ارزانی اسپ و گرانی گاو ست ابن
ماجه و ابن خزیمه و غیرهما از ابی امامه روایت کرده اند که ان من اشراطها ان یکون الفرس بالدریهمات و یکون الثور بکذا و
کذا مایة دینار قیل و ما یرخص الخیل یا رسول الله قال عدم الجهاد قیل و ما یغلی الثور قال ان الارض تحرث کلها و آز انجمله نزول
برکات و نزع سم هر ذی سم ست الی غیر ذلک هکذا فی الاشاعه و این همه علامات بذیل قصه عیسوی و داستان یاجوج ماجوج
مذکور شده و تکرار برای تعداد و تذکر اشراط ساعت ست **باب نهم** در بیان ویران شدن مدینه منوره و خروج قحطانی
و جهجاه و هیثم و مقعد و غیرهم و هدم کعبه و سلب زیور او و اخراج کنز وی و درین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان خرابی مدینه
منوره قبل قیامت بچهل سال و خروج اهل مدینه از مدینه شرفها الله تعالی ابو داود از معاذ مرفوعاً روایت کرده که عمران بیت المقدس
خراب یثرب ست و خراب یثرب خروج ملحمه و خروج ملحمه فتح قسطنطنیه و فتح قسطنطنیه خروج دجال ست و درین حدیث این چنین مرتب واقع شده و
یثرب نام جاهلیت ست برای مدینه و طبرانی روایت کرده سیبلغ البناء سلعا ثم یاتی علی المدینة زمان یمر السفر علی بعض اقطارها فیقول
کانت هذه مدینة عامرة من طول الزمان و عفو الاثر و روی احمد نحوه بسند حسن و نیز بروایت ثقات آورده المدینة یترکها اهلها و هی مرطبة
قالوا فمن یاکلها قال السباع والعافی و در صحیحین ست لتترکن المدینة علی خیر ما کانت مذللة ثمارها لا یغشاها الا العوافی و آخر من یحشر
منها راعیان من مزینة الحدیث و در صراح گفته عافی خواهنده رزق از مردم و ستور و مرغ باقی طعام در دیگ انتهی مراد عوافی
طیر و سباع اند و روی ابن زبالة و تبعه ابن النجار لا تقوم الساعة حتی یغلب علی مسجدی هذا الکلاب و الذیاب و الضباع فیمر الرجل
ببابه فیرید ان یصلی فیه فما یقدر علیه و ابن ابی شیبه بسند صحیح آورده اما والله لتدعنها مذللة اربعین عاما للعوافی اتدرون ما العوافی
الطیر والسباع و در روایة ابن زبالة نحوه و دیلمی در مسند الفردوس از عوف بن مالک روایت کرده که گفت تخرب المدینة قبل یوم
القیامة باربعین سنة و عن ابی هریرة لا تقوم الساعة حتی یجیء الثعلب فیربض علی منبر النبی صلعم فلا ینهضه احد و ابن ابی شیبه
روایت کرده که لیخرجن اهل المدینة منها ثم لیعودن الیها ثم لیخرجن منها ثم لا یعودون الیها ابدا و لیدعنها خیر ما تکون مونعة و روی
ایضا عن عمر نحوه مرفوعا حاصل این احادیث آنست که مدینه منوره در آخر زمان ویران گردد و اهل وی ازوی بیرون روند در حالیکه
ثمار و اشجار وی بحد کمال و پختگی رسد و پرندگان و درندگان در انجا مانده بود و خود کنند و مسجد شریف نبوی جای بود و
باش سگان و گرگان گردد اگر کسی بر در وی رسیده نماز گذاردن خواهد بسبب این حیوانات نتواند و این ویرانی چهل سال پیش
از قیامت شود و گویا مردم بار و ثمار او را برای عوافی گذاشته رفته اند و یکبار که از مدینه بروند بسوی وی عود کنند و بار دیگر
که از انجا رخت اقامت بردارند باز عود نکنند و ترک مدینه به حال خیر که ثمرش بالغ باشد بکنند در اشاعه گفته ذکر ترک
اول گذشته و این ترک ثانی ست و سبب برای او والله اعلم آنست که اهل مدینه همراه حبشه بجهاد روند بعده مدینه رجفه
کند و منافقان را بسوی دجال بیفگند و مؤمنان خالص که در انجا باقی مانند هجرت بسوی بیت المقدس کنند زیرا که آمده ست

که مشکوین هجرة بعد هجرة فخیار الناس الی منذ الزمهم مهاجر ابراهیم الحدیث یعنی بعد این هجرت یک هجرت دیگر باشد و بهترین مردم
آنروز کسی ست که بسیار لازم گیرنده ست مهاجر ابراهیم علیه السلام را و هر که از ایشان باقی ماند روح او را ریح طیبه قبض کند کما
سیاتی پس لا محاله خالی و ویران باقی ماند و این سر خراب دست قبل عهد کاتب حروف گویم از احادیث و کتب سیر معلوم میشود که
عمران مدینه بعهد آنحضرت صلعم مثل دیگر بلاد بود لیکن در سنه ۱۲۵۸ هجری که اتفاق ورود این آواره دشت ایجاد نفاق افتاد مدینه
مبارکه را بر مثال قصبه مختصری یافت اگرچه حصار پخته دارد و آثار کهنگی و ویرانی بروی ظهور داشت تا آنکه اندرون فصیل شهر
هم بیوت کثیره را خاویة علی عروشها بچشم خود دیده و بیان او و مسجد قبا و قبلتین و برانی بحت است حتی که اهل بادیه جامه و زر
زائرین دو چار آنها یافته نهب میکنند آری حوالی مسجد شریف عمران خوب ست و سوق متوسط دارد و آنچه رونق
و برکت عمارت ست منحصر درین مسجد مبارک ست پس بس بخلاف مکه مکرمه که آبادی او برابر بلده کلان ست و روز افزون تا مرضی
حق سبحانه تعالی درباره این بلده طیبه در زمان استقبال چیست و اهل مدینه فی الحال جز توکل یا قدری تجارت هیچ معاش
ندارند الا ماشاء الله تعالی و غالب سکان او مفالیس و متوسط الحال اند چنانکه اهل مکه مرفه الحال و در احادیث صحیحه فضائل
صابرین بر لاواء مدینه وارد شده و آمده المدینة خیر لهم لو کانوا یعلمون و موت آنجا داخل فضیلت عظمی ست تا آنکه عمر ابن الخطاب
دعا کرد اللهم ارزقنی شهادة فی سبیلک واجعل موتی فی بلد رسولک خرجه البخاری مرجانی در اخبار مدینه از جابر مرفوعا وارد آمده
کرده لیعودن هذا الامر ای الدین الی المدینة کما بدء منها حتی لایکون الایمان الا بها الحدیث یعنی عود کند ایمان بمدینه چنانکه بدا اسلام
از وی شد تا آنکه جز بمدینه جای دیگر وجود دین نباشد و نسائی از ابوهریره مرفوعا آورده آخر قریة من قری الاسلام خرابا
المدینة و رواه الترمذی بنحوه و قال حسن غریب و رواه ابن حبان بلفظ آخر قریة فی الاسلام خرابا المدینة و در روایت صحیحه
آمده ان الدین لیارز الی المدینة کما تارز الحیة الی جحرها و این روایات بحسب ظاهر منافی روایات سابقه اند و طریق جمع میان
اینها آنست که فتن و شرور رجله دنیا را عام شود چنانکه در ذکر خروج مهدی گذشته و مدینه با مهدی بماند پس دین بمدینه
بازگردد زیرا که مومنین کامل همین تابعان خلیفه برحق باشند و چون امام حق موجود باشد هر که او را نشناسد و متابعت
وی نکند موت او موت جاهلیت شود گو یا محط حدیث ان الدین لیارز الی المدینة الخ این ست بعده مدینه نفی خبث خود در زمن
دجال بکند و منافقان از وی بدر روند و ایمان خالص درو می باقی ماند بخلاف بیت المقدس و غیره بلاد که در انجا اهل ذمه و
منافقان هم باشند زیرا که ایمان ایشان بعد نزول حضرت عیسی علیه السلام خواهد بود و این محط حدیث جابر ست که حتی
لایکون الایمان الا بها مراد ایمان خالص ست که شائبه نفاق ندارد و بعده بادی و زد و جان هر مومن و مومنه را بستانند
و اتیان این ریح بارده از طرف شام یا یمن خواهد بود یا از هر دو کما جمع به بین الروایتین و شک نیست که بادی از طرف شام
بیاید ابتداء باهل شام کند و آنکه از طرف یمن برسد بدایت باهل یمن نماید و منتهی نشوند این هر دو باد تا مدینه مگر بعد هلاک مومنین
اهل هر دو اقلیم مذکور پس آخر کسانیکه از مومنین مقبوض شوند اهل مدینه باشند و این محط حدیث ابوهریره ست نزد نسائی
و ترمذی و ابن حبان کما مر بعده درین حین بمدینه جز مومنان نباشند زیرا که در زمن دجال متخلص گشته و بعد موت
ایشان مدینه خراب و ویران گردد و بازتا بقای دنیا جمهور اشرار مردم باشند و برایشان قیامت قائم گردد کما باقی در اشناعه

گفته و ہذا ما ظہر لی عند کتابتی لہذا المحل ولعلہ لیس بعیدا عن الصواب ثم لم اقف فی کلام احد علیہ فان کان خطاً فہو منی لا
من احد ونسأل اللہ السداد وانما ذکرتہ ہنا وان کان یصلح ان یذکر بعد طلوع الشمس والدابۃ ایضا لان ابتداء خرابہا
بالخروج عنہا کما دلت علیہ الاحادیث والخروج یکون فی زمن عیسی فلہذا ذکرناہ ہنا واللہ اعلم انتہی کلامہ گویم شک نیست کہ
این جمع وعدم منافات میان روایات مذکورہ کہ صاحب اشاعہ ذکر کردہ بسیار خوب ست جزاہ اللہ عنا خیرا صرف انیقدر ست
کہ در وی ترتیب حوادث مذکورہ لازم می آید وعلم ترتیب تقدیم وتاخیر بعض بر بعض واز بعض چیز ہا حوادث تعالی شانہ احدی را
معلوم نمی تواند شد **فصل دوم** واما خروج قحطانی وجہجاہ وہشیم ومقعد وغیرہم بعد عیسی ومہدی علیہما السلام پس
ابو الشیخ از ابو ہریرہ مرفوعا روایت کردہ کہ ینزل عیسی بن مریم فیقتل الدجال ویمکث اربعین عاما یعمل فیہم بکتاب اللہ و
سنتی ویموت فیستخلفون بامر عیسی رجلا من بنی تمیم یقال لہ المقعد فاذا مات المقعد لم یات علی الناس ثلث سنین حتی یرفع
القرآن من صدور الرجال یعنی بعد موت عیسی مقعد خلیفہ شود وسہ سال بر موت او نگذرد کہ قرآن از سینہ ہای مردم
برداشتہ آید در اشاعہ گفتہ مراد صدور بعض رجال ست وبد ونقص در ایشان تا موافق بقای دین تا مدت مدیدہ بعد
عیسی باشد انتہی وطبرانی از علیاء سلمی آوردہ کہ گفت بر پا نمیشود قیامت تا آنکہ مالک شود مردم را مردی از غلامان جہجاہ نام
ومسلم از ابو ہریرہ روایت کردہ کہ گفت لا تذہب الایام واللیالی حتی یملک رجل یقال لہ الجہجاہ وشیخین از وی آوردہ اند
کہ لا تقوم الساعۃ حتی یخرج رجل من قحطان یسوق الناس بعصاہ وطبرانی در کبیر وابن مندہ وابو نعیم وابن عساکر از قیس
بن جابر عن ابیہ عن جدہ روایت کردہ اند کہ ان النبی صلعم قال سیکون من بعدی خلفاء ومن بعد الخلفاء امراء ومن بعد الامراء
ملوک جبابرۃ ثم یخرج رجل من اہل بیتی یملأ الارض عدلا کما ملئت جورا ثم یؤمر القحطانی فو الذی بعثنی بالحق ما ہو دونہ
یعنی بعد من خلیفہ وبعد خلیفہ امیر وبعد امیر ملک جبار باشند وبعد مہدی قحطانی امیر شود واللہ کہ وی کمتر از مہدی
نیست یعنی در صلاح سیرت وسیرت ونعیم بن حماد از سلیمان بن عیسی آوردہ کہ گفت مرا رسیدہ ست کہ مہدی چہار دہ
سال مالک بیت المقدس باشد پستر بمیرد پستر بعد از وی مردی باشد از قوم تبع کہ او را منصور گویند وآن قحطانی ست
بست ویکسال در بیت المقدس ملک کند پستر کشتہ شود وپستر غلامی مالک گردد وسہ سال ملک کند بعدہ کشتہ شود
پستر بعد از وی مالک شود ہشیم سہ سال وچہار دہ ماہ وده روز واز کعب روی ست کہ مہدی بمیرد ومردم بعد از
وی مردی را از اہل بیت او والی کنند در وی خیر وشر ہر دو باشد وشر او بیشتر از خیر او ست خشم گیرد بر مردم
بخواند ایشان را بسوی فرقت بعد جماعت بقا او قلیل ست بجوشند بوی مردی از اہل بیت او وبکشند او را ونعیم
بن حماد ونیز وی از زہری روایت کردہ کہ بمیرد مہدی بموت خود ومردم بعد از وی در فتنہ افتند وبیاید بسوی ایشان
مردی از بنی مخزوم وبیعت کردہ شود او را وملکت کند زمانی پستر ندا کند منادی از آسمان کہ نیست الیس والجن بیعت
کنید فلان را وبر نگردید بر پاشنہ ہای خود بعد ہجرت پس نظر کنند ونشناسند آنمرد را باز ندا کند سہ بار پستر بیعت
کردہ شود منصور وبرود بسوی مخزومی ونصرت دہد خدا او را بر وی وبکشد مخزومی را وکسی را کہ با او باشد ونیز از کعب
آوردہ کہ گفت والی شود مردی از بنی مخزوم باز مردی از موالی پستر دہان شود مردی از عرب جسیم طویل عریض

ما بین المنکبین و بکشد کسی را که بر خورد او را تا آنکه در آید بیت المقدس و بمیرد بموت خود و باشد دنیا بدتر از انچه بود بعده والی
شود مردی از مضر بکشد اهل صلاح را ظلوم غشوم باز والی شود بعد مضری یمانی قحطانی و بر سیرت مهدی رود و بر دست او مدینه
روم فتح شود و نیز وی از ولید بن مسلم آورده که قال قال رسول الله صلعم ما القحطانی بدون المهدی و نیز از عبد الله بن عمرو
روایت کرده که بعد جبابره جابر ست پستر مهدی پستر منصور پستر سلام پستر امیر غضب و هم از وی آورده که سه امیر اند که والی شوند
فتح کند خدا تمام زمین برا ایشان یکی صالح جابر سپس مفرج سپس ذو الغضب و مکث کنند در زمین چهل سال پستر نیست خیر در دنیا
بعد ایشان و نیز از کعب روایت کرده که باشد بعد مهدی خلیفه از اهل یمن از قحطان برادر مهدی در دین عمل کند بعمل او و فتح
کند مدینه روم را و برسد بغنائم او و نیز از ارطاة آورده که گفت مرا رسیده ست که مهدی چهل سال زندگی کند پستر بمیرد بر
فراش خود و بیرون آید مردی از قحطان مثقوب الاذنین بر سیرت مهدی بقاء او بست سال باشد پستر بمیرد در حالیکه مقتول بسلاح
ست پستر بیرون آید از خاندان نبی صلعم مهدی حسن السیرة و غزا کند مدینه قیصر را و وی آخر امیر ست از امت محمد صلعم بعده بیرون آید
در زمان وی دجال در اشاعه گفته اکثر این احادیث متعارض اند و فقیه ابن حجر در قول مختصر گفته الذی یتعین اعتقاده ما دلت علیه
الاحادیث الصحیحة من وجود المهدی المنتظر الذی یخرج الدجال و عیسی فی زمانه و یصلی عیسی خلفه و انه المراد حیث اطلق المهدی و
المذکورون قبله لم یصح فیهم شیء و الذین بعده امراء صالحون ایضاً لکن لیسوا مثله فهو الاخیر فی الحقیقة انتهی گویم غایة امکان در جمع این
روایات آنست که مهدی کبیر همانست که روم را فتح کند و دجال در زمانه او بر آید و عیسی در پس او نماز گذارد و خلافت مراد را باشد
و بعد از وی قریش را و عیسی از قریش ملک ایشان را سلب نکند بالکل بلکه مشورهٔ امور بسوی او باشد و وی حکم عدل باشد و امام
مقسط در ایشان و تعلیم دین کند ایشان را و اشارت باین معنی سابق گذشته و بعد مهدی مردی از ده ومان او که بر سیرت وی
باشد والی گردد و قحطانی با مهدی بود در زمان او و معنی فتح کردن قحطانی مدینهٔ روم را آنست که وی امیر باشد بر سریه که
مهدی آنرا بسوی روم فرستد و قحطانی این بلده را در حال تبعیت مهدی مفتوح سازد نه در وقت خلافت خود و متبوعیت
خویش بعده عیسی علیه السلام بمیرد و بعد او باستخلاف وی مقعد نشینند و او نیز از قریش باشد و چون وی در گذرد والی شود
از قریش کسیکه سیرت او نیک نبود و بروی مخزومی خروج کند بسیرت قحطانی و لقب او منصور باشد و مراد بمردی از تبع نیز
او ست و همچنین مراد بمردی از یمن نیز همین شخص ست و بست و یکسال مکث کند و هر که بست سال گفته وی کسر را انداخته
بعده دنیا نقصان پذیرد و موالی متمکن شوند و شر غالب گردد تا آنکه آفتاب از مغرب بر آید و الله اعلم و در رسالهٔ حشریه گفته که بعد
از ان خلیفهٔ ایشان شود مردی از ملک یمن از قبیلهٔ قحطان که نام او جهجاه باشد بر طریقهٔ صالحهٔ عادله سلطنت نماید و بعد
از ان چند پادشاه دیگر پیدا شوند و در مردم رسوم کفر و جهل شایع شود و علم کمتر شود و درین اثنا یک مکان در ملک مشرق
و یک مکان در ملک مغرب خسف شود و مردم آنجا در زمین فرو روند و آن فرقه از منکران تقدیر باشند انتهی **فصل سوم**
و از اشراط عظام ست هدم کعبه و سلب حلیه او اخراج کنز او شیخین و نسائی از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود آنحضرت صلعم
یخرب الکعبة ذو السویقتین من الحبشة یعنی ویران کند کعبه را حبشی که نام او ذو السویقتین باشد و اخرج احمد عن ابن عمر نحوه و زاد
و یسلبها حلیها و یجردها عن کسوتها فلکانی انظر الیه اصیلع فیدع یضرب علیها بمسحاته او معوله و اخرج الازرق عنه یجیش البحر

بن نبیه من السودان ثم یبیلون سیل النحل حتی ینتهوا الی الکعبة فیخربونها والذی نفسی بیده انی لا انظر الی صفته فی کتاب الله تعالی
افیج اصیلع افیدع قائما یهدمها بمسحاته و حاکم از حارث بن سوید آورده که گفت شنیدم علی رضی الله عنه را میگفت حجوا قبل الا تحجوا
فکانی انظر الی حبشی اصلع افدع بیده معول یهدمها حجرا حجرا گفتم این چیز نیست که تو آنرا برای خود میگوئی یا از آنحضرت صلعم
شنیده گفت لا والذی فلق الحبة و برأ النسمة ولکنی سمعته من نبیکم و در صحیحین هست کانی به اسود افحج یهدمها حجرا حجرا و در
حدیث علی کرم الله وجهه هست نزد ابی عبید در غریب الحدیث از طریق ابی العالیه که گفت استکثروا من الطواف بهذا البیت قبل
ان یحال بینکم و بینه فکانی برجل من الحبشة اصلع او قال اصمع احمش الساقین قاعدا علیها وهی تهدم رواه الفاکهی من هذا الوجه و
رواه یحیی الحمانی فی مسنده من وجه آخر عن علی مرفوعا و رواه الازرق عنه بنحوه گویم سویقتان تصغیر ساقین ست یعنی هر دو ساق
پای او باریک باشد چنانکه غالب ساقهای حبشه این چنین باشند و اصلع کسی را گویند که موی مقدم سر او رفته باشد و صیلع تصغیر
اوست و افیدع تصغیر افدع ست بمعنی کسی که در دست او اعوجاج و کجی باشد و معنی اصعل کوچک سر ست و اصمع کسیکه هر دو
گوش او کوچک بود و قیل بزرگ گوش را گویند و اسود بمعنی سیاه ست و افحج آنکه میان هر دو ران او تباعد باشد حاصل
معنی احادیث مذکوره آنست که این چنین حبشی بر کعبه استاده یا نشسته یک یک سنگ ورا با آله که در دست او باشد بکند و
ویران گرداند پیش پیش ازانکه وی این کار کند و میان مردم و کعبه حائل شود حج و طواف بیت الله بکنید حافظ در فتح الباری
گفته درین حدیث نزد احمد از طریق سعد بن سعید بن سمعان از ابو هریره تمام تر ازین سیاق باین لفظ واقع شده که یبایع لرجل
بین الرکن والمقام ولن یستحل هذا البیت الا اهله فاذا استحلوه فلا تسأل عن هلکة العرب ثم تجئ الحبشة فیخربونه خرابا لا یعمر
بعده ابدا وهم الذین یستخرجون کنزه و رواه بهذا اللفظ الازرقی فی تاریخ مکة والحاکم صححه وفی روایة عنه مرفوعا لا یستخرج
کنز الکعبة الا ذو السویقتین من الحبشة یعنی بیرون نیارد خزانه کعبه را مگر صاحب دو ساق باریک از حبشه و سابق گذشته
که وی حلیه او را سلب کند و از کسوت تجرد سازد و آمدن این سودان از طرف بحر باشد مثل ملخ مستان شهید بیایند و دیگر
سازند و در رساله حشریه گفته چو همه اهل ایمان از جهان بروند غلبه حبش شود و سلطنت ایشان در جمیع بلاد منتشر شود و آن
حبشیان کعبه معظمه را منهدم سازند و حج موقوف شود و قرآن شریف از دلها و زبانها و کاغذها برداشته شود و علامات خدا
پرستی و حق شناسی و خوف آخرت از مردم محو شود و حیا از میان برخیزد و مردم سر راه مانند خران و سگان جماع کنند رفته
رفته جهل و ظلم و تعدی رعایا با همدیگر از حد افزون شود و پس دهات ویران شوند و قصبه های کلان همچو دهات شوند و شهرها
کلان چون قصبات باشند و آفت قحط و وبا و غارتگری پی در پی افتند و مردم جماع بسیار کنند و اولاد کم شود و رجوع
بحق تعالی از دلها گم شود و جهل بحدی رسد که هیچکس الله الله نگوید پس درین اثنا در ملک شام امن و ارزانی بیشتر شود
و مردم برای روزگار چه اهل حرفه و چه تجار و چه سپاه و صاحب مقدور سواریها کرده و اسبابها برداشته خانه کوچ
بملک شام روند و بعد چندی بسبب سختیها در ملکهای دیگر مردم فراری شده دسته کس بنوبت بر شتر و پنج کس بر
همچنین بطرف شام بگریزند انتهی احده ذکر حشر نا کرده ثقات گفته اند که این روایات مخالف قوله تعالی ست اولم یروا
انا جعلنا حرما امنا و نیز او تعالی مکه مکرمه را از اصحاب فیل محفوظ و ممنوع کرده او شان را بر تخریب کعبه تمکین نداده باآنکه دران وقت قبله

قبله نبود پس بعد از آنکه قبلهٔ مسلمانان شد چه قسم حبشه را بران مسلط فرماید و جواب آنست که این محمول ست بر وقوع خراب در
آخر زمان قریب قیام ساعت وقتی که احدی در زمین قائل الله الله نماند و این مخالف چیزی نیست که از کعب آمده که وقوع این خراب
در زمن عیسی علیه السلام باشد و اولی آنست که در فتح الباری بدان اشارت فرموده و هو ان یقال قد اشار صلعم الی
الجواب فی الحدیث بقوله و لن یستحل هذا البیت الا اهله پس در زمن اصحاب فیل اهل او استحلال وی نکردند لهذا او تعالی اهل فیل را
ازان باز داشت و حبشه که آنرا هدم کنند بعد استحلال اهل او مرات و کرات بکنند و هم اهل شام در زمن یزید با مروی و حجاج
در زمن عبد الملک بحسب حکم او استباحت او کردند بعده قرامطه بعد سه صد سال استحلالش کرده مسلمانان بیشمار را در عین
مطاف بقتل رسانیدند و حجر اسود را بر کنده ببلاد خود شان بردند و این همه ماجریات در ابواب سابقه گذشت و چون استحلال
بکرات از اهل او مرارا واقع شده حق تعالی غیر اهل او را هم بران امکان و قدرت بخشد با آنکه در آیهٔ کریمه استمرار امن دران بیت
انتهی گوییم بعضی معنی امن چنین گفته اند که هر که در وی درآید او را مامون کنید و اگر چنین نکرد و بال او بر وی ست و مراد باهل او
اهل اسلام اند نه خاص ساکنان این بلد حرام و اختلاف کرده اند در آنکه هدم کعبه در زمان عیسی علیه السلام اتفاق افتد
یا نزد قیام ساعت وقتیکه الله گوی بر زمین نماند پس کعب گفته که در زمن عیسی علیه السلام باشد و کذا قال الحلیمی عیسی را
آوازی رسد و بران گروهی را مابین هشت تا نه بسوی آن صریخ بفرستد و بعضی گفته اند که هدم کعبه در زمن وی شود و بعد
هلاک یاجوج ماجوج مردم حج گذارند و عمره بر آرند چنانکه گذشته که عیسی حج یا عمره یا هردو کند و نیست منافی او روایت
لا تقوم الساعة حتی لا یحج البیت و در لفظی استکثروا من الطواف بهذا البیت قبل ان یرفع و هدم وی دو بار شده و رفع در بار
سوم شود و حافظ گفته در کتاب التیجان لابن هشام یافتم که عمرو بن عامر پادشاهی تاجدار کاهن معمر بود برادر خود عمران بن عامر
معروف بمزیقیا را نزد حضور وفات خود گفته که بلاد شما نزدیک ست که ویران شود و خدا را در اهل یمن دو سخط و دو رحمت ست
پس سخط اول هدم سد مآرب و خراب بلاد بسبب او ست و ثانی غلبهٔ حبشه بر یمن و رحمت اول بعثت نبی صلعم از تهامه ست و نام
وی محمد باشد و فرستاده شود برحمت و غالب گردد بر اهل شرک و رحمت دوم آنست که هرگاه ویران شود خانهٔ خدا بفرستد
خدا مردی را که او را شعیب بن صالح گویند و وی هلاک کند کسی را که ویران کرده ست او را و بیرون کند ایشان را تا آنکه نباشد
در دنیا ایمان مگر بزمین یمن حافظ گفته اگر این روایت ثابت شود از وی نام قحطانی و سیرت و زمانش معلوم گردد انتهی
در اشاعه گفته درین روایت این ذکر نیست که این شعیب همان قحطانی ست چرا جائز نباشد که این شعیب بن صالح آن تمیمی
باشد که با رایات سود بسوی مهدی قدوم آرد و عیسی او را نزد واثیان صریخ بفرستد و مؤید اوست بودن لقب او منصور
و بر تقدیر یکه قحطانی وی باشد میتواند بود که قبل خلافت وی باشد و منجمله کسی باشد که عیسی او را امیر ساخته ست بر ایشان
و رحمت بودن او برای اهل یمن مستلزم آن نیست که از اهل یمن باشد و دفع او حبشه را از ایشان بر وجهی که جز در یمن
ایمان باقی نماند برای رحمت بودنش کافی ست و نیز حجاز از یمن ست و لهذا کعبه را یمانیه گویند و نیز درینجا دلالت بر تاخر
ایمان اهل یمن از اهل مدینه نیست تا آنکه هردو در حدیث متعارض گردند و مؤید مراد بودن حجاز بیمن آنست که خلافت
در آن وقت بارض مقدسه باشد نه بیمن هرچه باشد این نیز دال ست بر تقدم هدم کعبه بر موت مؤمنین و لکن باقی میماند

احتمال آنکه این هدم بعد دابه باشد زیرا که خروج او شب مزدلفه باشد و وی طواف کند بر مردم منی مگر آنکه بگویند که حج
جاری ماند بعد خراب هدم کعبه و مکه معمور ماند بعد از وی و بعضی گفته اند که هدم او بعد جمله آیات ست قریب قیام ساعت
تا آنکه حج منقطع شود و نماند در زمین کسیکه الله گوید و سؤیدا وست آنکه زمن عیسی همه سلم و خیر و برکت و امن ست و کعبه قبله مسلمانان
ست و حج بسوی او یکی از ارکان دین ست پس میباید که باقی ماند کعبه ببقاء مسلمین و منهدم شود با رفع قرآن و اشارت بسوی
آن خواهد آمد ان شاء الله تعالی فقها گفته اند چون هدم کرده شود کعبه والعیاذ بالله پس عرصهٔ کعبه در منزلت کعبه ست و هرکه
خارج اوست او را استقبال این عرصه مطلقا جائز ست اگرچه بالاتر از وی باشد مثل آنکه کسی نماز بر جبل ابوقبیس بگذارد و هرکه
نماز بگذارد در وی ضرور ست که استقبال کند و شاخص بود بر قدر دو ثلث ذراع از بناء او یا آنچه ملحق باوست مثل عصا مسمره
یا شجره نابته اگرچه خشک باشد یا تراب مجتمع یا حجر باشد یا سعاکی بود و در ان فرود آید بمقدار مذکور و رنه نمازش صحیح نیست
و همچنین طواف می باید که خارج از وی کند والله اعلم **فصل چهارم** در سند رویانی از ابو لاز آورده که وی شنید
رسول خدا را صلعم میفرمود سیکون رجل من قریش اخنس یلی سلطانا ثم یغلب علیه او ینزع منه فیفر الی الروم فیاتی بهم الی
الاسکندریة فیقاتل اهل الاسلام بها فذلک اول الملاحم و در روایتی از وی ست سیکون بمصر رجل من بنی امیة اخنس بنحوه
و نعیم بن حماد از عبدالله بن عمرو آورده تقاتلکم الاندلس بوسیم فیاتیکم مدد کم من الشام فیهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی
ثلثمائة الف فتقاتلونهم انتم و اهل الشام فیهزمهم الله و از عمر رضی الله عنه مروی ست که مردی را از اهل مصر گفت لیاتینکم اهل
الاندلس فیقاتلونکم بوسیم حتی ترکض الخیل فی الدم یهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی العام الثانی و نیز نعیم بن حماد از ابو قبیل
آورده که بیرون آمدور دان روزی از نزد مسلمه بن مخلد و وی امیر بود بر مصر و گذشت بر عبدالله بن عمرو باستعجال عبدالله
او را اند اکرد کجا میروی گفت امیر مرا بسوی منق فرستاده ست تا کنز فرعون برای او حفر کنم عبدالله گفت برگرد بسوی
او و از من بروی سلام بخوان و بگو که کنز فرعون ترا و یاران ترا نیست بلکه برای حبشه ست که در سفینه های خود بیایند بارا ده
فسطاط و سیر کنند تا آنکه در منق فرود شوند پس ظاهر کند خدایتعالی برای ایشان کنز فرعون را و بگیرند از وی چندانکه
خواهند و بگویند هیچ غنیمتی بهتر از این نخواهیم و رجوع کنند و در پی ایشان مسلمانان بر آیند و ایشان را دریابند و حق تعالی
حبشه را شکست دهد و مسلمانان بقتل و اسر ایشان پردازند اخرجه السیوطی فی جزء له و در ازهار العروش فی اخبار
الحبوش گفته که حاکم در مستدرک از طریق عبدالله بن صالح آورده که گفت حدیث کرد مرا ابو قبیل از عبدالله بن عمرو
که مردی از اعداء مسلمین در اندلس ست او را ذو العرف گویند وی جمع میکند از قبائل شرک جمع عظیم و هرکه در اندلس ست
می شناسد که او را طاقت مقابله او نیست اهل القوة از مسلمانان در سفن نشسته بسوی طنجه میگریزند و باقی مانند ضعفا
ناس و جماعت ایشان که سفن ندارند که بران عبور نمایند و برانگیزد خدای تعالی آن وعل را و پراگنده شود برای ایشان
بدریا پس عبور کنند و عل یعنی بز کوهی و نه پوشد آب پایسمهای او را و بهبینند این را مردم گویند الوعل الوعل و بگذرند همه
مردم در پی او بعده دریا بر حال سابق خود گردد و بگذرد دشمن بر مراکب چون اهل افریقیه ایشان را ببینند همه از انجا
بگریزند و مسلمانان اندلس همه ایشان راه فرار گیرند تا آنکه داخل فسطاط شوند و متوجه شود این عدو تا آنکه نزول کند

درمیان نهر لوط تا اهرام که مسافت پنج برید ست و انجای را جهتی پر کنند و بر آید بسوی ایشان راهبه مسلمانان بر پل و
نصرت دهد خدا تعالی ایشان را بر دشمنان و هزیمت خورند و کشته شوند تا موضعی که مسافت ده شب باشد و اهل فسطاط
تعجیل در اوان ایشان تا هفت سال آتش افروزند و ذو العرف از قتل مغفلت شود و با وی کتابی ست که نظر نمیکند در ان
مگر که منهزم میشود پس بیاید دران ذکر اسلام و امر کرده شود بدخول در سلم پس امان طلبد بر جان خود و بر کسیکه اجابت اسلام
کند از قوم او و مسلمان گردد و باز آید و در سال دوم مردی از حبشه که او را اسیس گویند و می جمعی عظیم فراهم کند و مسلمانان
از وی بگریزند تا آنکه درانجا و ما دون او احدی از مسلمانان باقی نماند مگر آنکه بفسطاط در آید و اسیس با جیش خود در منف
فرود آید و بروایت مسلمانان بر جسر برای مقابله ایشان بیرون آید و نصرت دهد حق تعالی مسلمانان را بر ایشان پس مقاتله
کنند و اسیر نمایند ایشانرا تا آنکه یک اسود یعنی حبشی بیک عبا یعنی جامه فروخته شود حاکم گفته موقوف صحیح الاسناد
انتهی در اشاعه گفته درین حدیث اشکال ست چه واقعه ذو العرف تا حال واقع نشده ورنه ذکر وی در کتب تواریخ
نوشته میشد و اگر وقوع او در استقبال گوئیم نیز مشکل ست زیرا که در اندلس درانوقت بلکه امروز مسلمانی نیست پس گر تحقیر
ایشان بفتح غیر ما یعنی چه و میتوان گفت که آنجا مسلمانان باشند که آنها را جزیه مقرر داشته اند و چون آن اوان برسد
بگریزند و ممکن که وقوع این قصه بعد موت مهدی و تناکص و بیع رجوع مردم بسوی شرک باشد و مصر بسبب بعد از خلفاء در
بیت المقدس آباد باشد با لاسلام و این وقعه قبل هدم بیت یا بعد او شود علی ما سبق من الخلاف فی وقته لکن قرطبی در
تذکره گفته که ایشان مهدی و اتباع او باشند و جائیکه تحمل و ران بشتی کنند خبری ست که ذو القرنین از برای ایشان مرینا
کرده ست چون وقت این وقعه در رسد بروی بگذرند و مرور نمایند والله اعلم انتهی **باب دهم** در بیان طلوع شمس از مغرب
و خروج دابة الارض و این نیز یکی از اشراط عظیمه قرب ساعت ست و آخرین همه امارات هرچه سابق و دیگر شود ان دیگر در پی او
باشد پس اگر آفتاب پیشتر طالع شود دابه وقت چاشت همان روز بیرون آید یا قریب باین وقت و اگر دابه پیشتر خارج شد شمس
فردای آن طلوع کند ابن ابی شیبه و احمد و عبد بن حمید و ابو داؤد و ابن ماجه و ابن منذر و ابن مردویه و بیهقی همگنان از
عبد الله بن عمرو روایت کرده اند که گفت حفظت من رسول الله صلعم اول الایات خروجا طلوع الشمس من مغربها و
خروج الدابة ضحی فایهما کانت قبل طلوع صاحبتها فالاخری علی اثرها و گفت عبد الله و بود که کتب میخواندگان میگمان که
اول این هردو در خروج طلوع شمس از مغرب ست و حاکم گفته والذی یظهر ان طلوع الشمس من مغربها قبل خروج الدابة
و حافظ ابن حجر باعتماد قول حاکم فرموده و لعل الحکمة فی ذلک ان عند طلوع الشمس من مغربها ینسد باب التوبة فتخرج الدابة
تمیز بین المؤمن و الکافر تکمیلا للمقصود من اغلاق باب التوبة انتهی و درین باب دو فصل ست **فصل اول** در طلوع
شمس از مغرب قال الله تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنت من قبل او کسبت فی ایمانها خیرا جمهور
مفسرین بر آنند که مراد باین بعض آیات طلوع شمس از مغرب ست و قال تعالی و جمع الشمس و القمر فریابی و عبد بن حمید
و ابن ابی حاتم و طبرانی و ابو الشیخ از ابن مسعود در تفسیر بعض آیات روایت کرده اند که گفت طلوع الشمس و القمر من مغربهما
مقترنین کالبعیرین القرینین بعده این آیه خواند و جمع الشمس و القمر و ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم لا تقوم الساعة

حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت ورأها الناس آمنوا جمیعا حین لاینفع نفسا ایمانها ثم قرأ الآیة اخرجه عبد الرزاق
واحمد وعبد بن حمید و السنة غیر الترمذی و ابن المنذر و ابو الشیخ و ابن مردویه و البیهقی و هم ابن مردویه از حذیفه روایت
کرده که پرسیدم رسول خدا را صلعم چیست آیت طلوع شمس از مغرب می فرمود دراز شود این شب تا آنکه باشد بقدر دو شب
و نیز روایت ابن ابی حاتم از ابن عباس آورده اند که فرمود آنحضرت صلعم آیة تلکم اللیلة ان تطول قدر لیلتین او ثلاث
فیستیقظ الذین یخشون ربهم فیصلون و یعملون کما کانوا و لا یری الا قد قامت النجوم مکانها ثم یرقدون ثم یقومون ثم
یقضون صلاتهم و اللیل کانه لم ینقض فیضطجعون حتی اذا استیقظوا و اللیل مکانه حتی یتطاول علیهم اللیل فاذا رأوا ذلک
خافوا ان یکون ذلک بین یدی امر عظیم فیفزع الناس و هاج بعضهم فی بعض فقالوا ما هذا فیفزعون الی المساجد فاذا
اصبحوا طال علیهم طلوع الشمس فبینما هم ینتظرون طلوعها من المشرق اذ هی طلعت علیهم من مغربها فیضج الناس ضجة واحدة
حتی اذا صارت فی وسط السماء رجعت و طلعت من مطلعها در رساله حشریه گفته در ماه ذیحجه بعد یوم النحر شب از گردش
بجای خود ساکن شود و بیدل شوند و بچگان از خواب نخیزند و مواشی برای چراگاه شور کنند و هرگز صبح نشود تا آنکه مردمان
از هیبت قلق بیقرار شوند و ناله و زاری آغاز کنند و توبه و استغفار نمایند چون درازی شب بقدر سه چهار شب
رسد مردم را اضطراب باشد که ناگاه قرص آفتاب با نور قلیل بشکل کسوف قمر از جانب مغرب طلوع کند آنوقت هیچکس
نباشد مگر بوحدانیت حق اقرار کند لیکن بوقت طلوع آفتاب از مغرب دروازه توبه که هفتاد سال راه عرض دارد و
همیشه گشاده می ماند و در طرف مغرب است بند شود نه توبه کسی پذیرا شود و نه ایمان کسی قبول چون آفتاب همان
طرف مغرب چندی مرتفع شود که بوقت چاشت میرسد باز بحکم الهی میل بافق کند و بدستور غروب شود و بعد ازان
روز از طرف مشرق با نور و رونق بمعتاد خود بر آمده باشد اخرج ابو الشیخ و ابن مردویه از انس آورده که گفت قال رسول
الله صلعم صبیحة تطلع الشمس من مغربها یصیر فی الامة قردة و خنازیر و تطوی الدواوین و تجف الاقلام لایزاد فی حسنة و لا
ینقص من سیئة و لاینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنت من قبل الآیة و بیهقی از عبد الله بن عمر آورده که صدقه دهند مردم
زر سرخ را و قبول کرده نشود از ایشان و گفته شود که کاش دیروز می بود و ابن مردویه از ابن عباس آورده که
همیشه جاری بشود آفتاب از مطلع خود بسوی مغرب خویش تا آنکه بیاید آنوقت که مقرر کرده ست او تعالی برای
توبه بندگان خود پس اذن خواهد آفتاب که از کجا طلوع کند و اذن طلبد قمر که از کجا طالع شود پس اذن نشود این هر دو را
و محبوس داشته شوند مقدار سه شب برای آفتاب و دو شب برای ماهتاب نشناسند مقدار حبس این هر دو مگر
اندکی از مردم و ایشان بقیه اهل ارض و حاملان قرآن اند میخوانند هر مرد از ایشان ورد خود درین شب
و چون فارغ شود از ان و نظر کنند شب بحال خود ست پس نشناسند طول این شب مگر حمله قرآن و ندا کند بعض
ایشان مر بعض را و فراهم شوند در مساجد خود بتضرع و بکا و صراخ بقیه این شب و مقدار این شب سه ساعت ست
بعده بفرستد خدا تعالی جبرئیل را بسوی شمس و قمر و بگوید که رب تعالی امر میفرماید شما را که برگردید بسوی مغارب
خویش و طالع شوید از انجا چه نیست ضوء برای شما نزد ما و نه نور پس بگریند مهر و ماه از خوف روز قیامت خوف موت

و رجوع کنند هر دو و طالع شوند از مغارب خود پس درین میان که مردم این چنین اند و تضرع میکنند بسوی خدای عزوجل
و غافلان در غفلات خویش هستند که ندا کند منادی آگاه باشید که دروازهٔ توبه بند شد و مهر و ماه از مغربها طلوع
نمودند پس نظر کنند مردم و این هر دو اسود شده اند همچو عکم نیست ضوء برای ایشان و نه نور فذلک قوله تعالی و جمع الشمس
والقمر و اشاعه گفته عکم غراره را گویند یعنی کالغرارتین العظیمتین و ازینجاست که هر که غراره را بر شتری بندد او را عکام خوانند گویا
در صراح گفته عکم بالکسر تنگ بار عکمان دو تنگ جامه و ان ع علمت المتاع شد و ته عکام بالکسر بار بند عکم تنگ بار بر ستور بستن
و برای کسی تنگ بار بستن انتهی و غراره بالکسر غرائر جمع در صراح گفته و اظنه معربا انتهی و غر شکن جامه و نورد پوست و در حدیث
ام زرع ست عکومها رداح پس مر نفع شوند این هر دو همچو دو شتر مقرون که نزاع میکنند هر یک از آنها صاحب خود را در استقبال
و غربا د برآرند اهل دنیا و غافل شوند مادران از اولاد خود و بنهد هر زن باردار بار خود را و اما صالحان و ابرار پس نفع دهد
ایشانرا گریستن ایشان دران روز و نوشته شود ایشان را عبادت و اما فاسقان و فجار پس سود نبخشد ایشان را گریه
ایشان آن روز و نوشته شود بر ایشان حسرت و افسوس و چون برسند مهر و ماه بناف آسمان که نیمهٔ اوست بیاید این هر دو
را جبرئیل و بگیرد قرون ایشان را و رد کند هر دو را بسوی مغرب و غائب نکند ایشان را در مغاربهای یعنی مغارب طلوع
آن روز که جهت مشرق است و لکن غروب کند هر دو را در مغارب آنها که باب توبه است عمر بن الخطاب آنحضرت را گفت باب توبه
چه باشد فرمود ای عمر آفریده است خدا بابی برای توبه در پس مغرب و آن از ابواب جنت است او را دو مصراع است از
ذهب هر دو مکلل بجواهر اند و در میان این مصراع تا آن مصراع مسافت چهل ساله راه است برای سوار تیز رو و این باب
گشاده است از روزیکه خدا خلق خود را آفریده تا بامداد این شب نزد طلوع شمس و قمر از مغارب خود و توبه نکرد بنده از بندگان
خدا توبهٔ نصوح از زمان آدم تا امروز مگر آنکه در آمد توبه درین باب پس مرفوع میشود بسوی خدا پس گفت معاذ بن جبل
ای رسول خدا توبهٔ نصوح چیست فرمود نادم میشود بنده بر گناهی که کرده است و می گریزد ازان بسوی خدا باز عود نمیکند
بسوی آن گناه تا آنکه برگردد شیر در پستان فرمود پس غروب میکنند آن هر دو را جبرئیل دران باب پس بند کرده میشود
هر دو مصراع و التیام میشود میان هر دو و میگردند آنچنانکه گویا میان هر دو گاهی شگاف نبود و نه خلل و چون باب توبه
بند شود قبول کرده نشود برای هیچ بنده بعد ازان توبه و سود ندهد او را هیچ حسنه که بکند آنرا مگر آن حسنه که پیش ازان
کرده است که آن جاری میشود برای ایشان و بر ایشان بعد از آن چنانکه جاری میشد قبل ازان فذلک قوله تعالی یوم
یاتی بعض آیات ربک لا آیه پس گفت ابی بن کعب ای رسول خدا صلعم فدایت باد مادر و پدر من چه کرده شود با مهر و ماه بعد
ازان و چه شود حال مردم و دنیا فرمود ای ابی پوشانیده شود شمس و قمر را بعد ازان ضوء و نور پس طالع شوند بر مردم
و ظاهر شوند چنانکه قبل ازان بودند و اما مردم پس چون به بینند این آیت و عظمت او را الحاح کنند بر دنیا و آباد سازند
او را و جاری کنند دران نهرها و بنشانند دروی درختان و بنا کنند دران بنیان و اما دنیا پس اگر نتاید برای مردی
اسپ کره سوار نشود ازان تا آنکه برپا شود قیامت از وقت طلوع شمس از مغرب تا روز نفخ صور و فقها گفته اند این شب
دو شب و یکروز باشد و در وی همین پنج نماز گذارده شود زیرا که در شب اول خود هیچ نماز نبود چه بعد نماز مغرب

و عشا بجواب رفته باشند و در شب دیگر باز دو صلوة خمسه بجا آرند و این صلوة بر قیاس ایام در بیان بجامع طول باشد
چنانکه قیاس کرده اند و روز اخیر او را بر روز اول و برین تقدیر هر که بجواب رفته ست از نماز خود و آنرا نگذارده بروی
با قضای پنجگانه قضا نماز نیست که آنرا نگذارده بخفت و این واضح ست و داخل شود وقت نماز صبح روز طلوع مهر از مغرب
بطلوع فجر و نماز ظهر برجوع شمس در وسط سما که این بمنزلهٔ زوال ست و عصر و مغرب و عشا مثل بقیهٔ ایام باشد و الله اعلم ابن
ابی شیبه از ابن عمر آورده که گفت اشرار بعد اخیار بست و یکصد سال اند در اشاعه گفته کذا فی الاصل المنقول عنه یعنی
اینقدر باقی مانند و روی عن ابن عمر قال یمکث الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین و مائة سنة و روی عبد بن حمید
عنه ایضاً قال یبقی شرار الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین و مائة سنة و نعیم از وی روایت کرده که بر پا نشود ساعت
تا آنکه پرستند عرب چیزیرا که می پرستند پدران ایشان بست و یکصد سال بعد نزول عیسی بن مریم و بعد دجال و عبد بن
حمید از ابو هریره روایت نموده که گفت فرمود رسول خدا صلعم لا تقوم الساعة حتی یلتقی الشیخان الکبیران فیقول
احدهما لصاحبه متی ولدت فیقول من طلعت الشمس من مغربها یعنی دو مرد پیر با هم برخورند و یکی از دیگری پرسد که
کی پیدا شده وی گوید بزمانهٔ طلوع آفتاب از مغرب و نیز وی و ابن ابی شیبه و ابن منذر از وی آورده اند که همه آیات
در هشت ماه ست و غیر ابن ابی شیبه اخراج کرده اند از ابو العالیه که گفت الآیات کلها فی ستة اشهر یعنی همه در شش ماه
باشد و گذشت لو ان رجلا انتج له مهر لم یرکبه حتی ینفخ فی الصور در فتح الباری گفته و تبعه فی القناعه که طریق جمع
میان این روایات آنست که مدت همین بست و یکصد سال ست لکن این مدت بسیار تیز بگذرد و بسرعت هر چه تمام تر بر مقدار بست
و یکصد ماه چنانکه در صحیح مسلم است از ابو هریره مرفوعاً لا تقوم الساعة حتی تکون السنة کالشهر الحدیث و فیه و الیوم کالساعة
الساعة کاحتراق السعفة انتهی و برین تقدیر تقارب زمان و تقاصر ایام دو بار شود یکبار در زمن دجال و بعده برکت ارض
و طول ایام بحالها گردد باز بعد موت عیسی نقصان پذیرد تا آنکه در آخر دنیا باین حال گردد در اشاعه گفته و بذا تنبیه حسن
لم ار من نبه علیه و بالله التوفیق گویم آنچه در فتح و قناعه گفته مقتضی آنست که این مدت بمقدار دوازده سال از سنین ما باشد
پس اشکال بحال خود ست زیرا که رکوب اسپ کره در دو سال هم میشود و بر تقدیر تسلیم و تحمل آنکه مراد بدان رکوب
برای کر و فر در حرب ست و این در خیل اصیل می باشد این رکوب بعد عشر و ما بعد آن خواهد بود و جمع میان آن و میان
روایت هشت یا شش ماه ممکن نیست و نیز منافی اوست حدیث سابق ابو هریره حتی یلتقی الشیخان الخ مگر آنکه گویند که
کبر و کلانی اهل آن زمان بر حسب سن شان باشد و بران انتاج مهر و رکوب و در سنین معتاده تقدیر کنند و اولی آنست که
جمع باین طور کنند که مدت قلیله نظر بیقا مومنین ست و یکصد و بست سال برای کفار و اشرار چنانکه روایت سابق الاشرار
بعد الاخیار بدان تصریح میکند و معهذا لابد ست از قول بتقارب زمان تا چهل سال که در حدیث سابق ابن مسعود در
بقا مومنین واقع شده مقدار چهل ماه باشد و تقدیر انتاج مهر و رکوب واضح گردد و معنی قیام ساعت دران حین
بر نیجال آنست که قیام او بر مومنان باشد بموت ایشان و نظیره ما فی البخاری ان رجلا سال النبی صلعم عن الساعة فنظر
الی احدث القوم سنا فقال ان یستغفر هذا عمره لم یمت حتی تقوم الساعة علما گفته اند مراد ساعت حاضرین ست نه ساعت

عامه خلق ولکن تا دیر روایت ثمانیه اشهر و سته اشهر اگر بصحت رسد قطعًا واجب ست ؛ اختلاف کرده اند در آنکه ابتدای
این حال شود و دنیا بعد از وی ممتد گردد تا آنکه این امر منتشر شود و تواتر او منقطع شود و خبر از آن بدرجه احاد رسد پس هر که
دران حین اسلام آرد و توبه کند از وی این توبه مقبول شود یا نه ابو اللیث سمرقندی در تفسیر خود از عمران بن حصین آورده
که عدم قبول ایمان و توبه نزد طلوع ست و هر که بعد از آن مسلمان شود و توبه کند توبه او پذیرفته شود حافظ در فتح الباری گفته آنچه
احادیث ثابته صحاح و حسان بران دلالت میکنند آنست که قبول توبه را غایت طلوع شمس از مغرب ست مفهومش آنست
که بعد از ان قبول نیست بلکه در بعض روایات تصریح بعدم قبول آمده چنانکه احمد و طبرانی از مالک بن یخامر و معاویه و
عبد الرحمن بن عوف و عبد الله بن عمرو مرفوعا آورده اند لا تزال التوبة مقبولة حتى تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت طبع على
كل قلب بما فيه وكفى الناس العمل و در حديث سابق ابن عباس ست نزد ابن مردویه فاذا اغلق ذلك الباب لم تقبل بعد ذلك
توبة ولا تنفع حسنة و نزد نعیم بن حماد ست از ابن عمرو فبینا هم منادٍ یا ایها الذین آمنوا قد قبل منکم یا ایها الذین کفروا
قد اغلق عنکم باب التوبة و جفت الاقلام و طویت الصحف و از طریق یزید بن شریح و کثیر بن مره آمده اذا طلعت الشمس
من المغرب يطبع على القلوب بما فيها و ترفع الحفظة و تومر الملائكة ان لا يكتبوا عملا و عبد بن حمید و طبرانی بسند صحیح از عایشه رضی الله
عنها آورده اند اذا خرجت اول الآيات يعني طلوع الشمس من مغربها طرحت الاقلام و طويت الصحف و خلصت الحفظة
و شهدت الاجساد على الاعمال و عن ابن مسعود قال الآية التي تختم بها الاعمال طلوع الشمس من مغربها حافظ گفته این آثار
بعض وی سند بعض میکنند و همه متفق اند بر آنکه چون مهر از مغرب آید باب توبه بند شود و بعد از ان مفتوح نگردد و این خاص روز
طلوع او نیست بلکه تا یوم قیامت ممتد شود گویم و مؤید اوست افتادن ابلیس در سجده نزد طلوع او و دابه او را بکشد
چه وی نمیرد تا آنکه فارغ شود از عمل کما سیاتی ؛ **فصل دوم** در بیان اول آیات در بعض روایات آمده که اول آیات
طلوع شمس از مغرب ست و در بعض خروج دجال را و در بعض خروج دابه را و در بعض ظهور نار را که حاشر مردم بسوی محشر
شان باشد اول آیات نشان داده اند حافظ ابن حجر فرموده طریق جمع آنست که دجال اول آیات عظام موذن بتغیر
احوال عامه در ارض ست پس منافی تقدم مهدی بر دجال نباشد و این تغیر منتهی شود بموت عیسی بن مریم و بعد
از وی بقحطانی و غیره و طلوع شمس از مغرب اول آیات موذن بتغیر احوال عالم علوی ست و این منتهی شود بقیام
ساعت یعنی و دابه همراه اوست گویا هر دو یک چیز اند و خروج نار اول آیات موذن بقیام ساعت ست انتهی و هذا جمع
حسن رحمه الله تعالى و دلالت میکند بران آنچه در بعض روایات آمده و آخر ذلک یعنی الآيات نار تحشر الناس الی محشرهم
و نعیم از وهب بن منبه آورده که گفت اول آیات روم ست باز دجال سوم یاجوج و ماجوج چهارم عیسی یعنی چهارم بودن عیسی
باعتبار تاخر وی از یاجوج و ماجوج ست اگرچه باعتبار نزول او مقدم بر وی ست و باین اعتبار ثالث میشود نه رابع و
باعتبار آخر رابع ست پنجم دخان کما فی الحدیث و سیاتی بیانه ششم دابه و شمردن او باعتبار آیات ارضیه ست و هر که طلوع
شمس را نشمرده پس این نیز مؤید جمع حافظ ست ولکن اگر میگفت که این منتهی شود بخروج دابه بدلیل قول وی که عیسی
بمیرد اولی و اصح می بود و بودن روم اول آیات حقیقی ست و بودن دجال اول اضافی زیرا که وی اعظم ست از روم و

روم نظر با وچیزی نیست صاحب اشاعه درین مقام تبصره نوشته و در ان قوله تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک الی آخر الآیه
ایراد کرده تقریر اشکالی نموده و اجوبه آن بتحقیق تمام از تفسیر بیضاوی و تفسیر کورانی در رد کشاف و مذهب اعتزال او
آورده و حواله ابو السعود نموده و اجوبه او را مانا نکات بیانیه خطابیه گفته و مدح اجوبه بیضاوی کرده و از صاحب انتصاف نقل
آورده و خود هم اشارت ببعض اجوبه جدیده نموده بعده نوشته که و لبعض متاخری محققی العجم علی هذه الآیه رسالة مبسوطة
بلسان المناطقة اتی فیها بالعجب العجاب و کشف فیها عن وجه المقصود الحجاب گفته و لبعض المحشین علی البیضاوی هنا خبط و
اضطراب انتهی چون محل این اشکال و تقریر جواب و کتب تفسیر ست درین مقام ایرادش ضرور نیست و نعیم بن حماد در فتن و حاکم
در مستدرک از ابن مسعود روایت کرده اند که گفت لبث نکنند یعنی مردم بعد یاجوج و ماجوج تا آنکه برآید آفتاب از مغرب و
خشک شود خامها و پیچیده شود نامها و قبول کرده نشود توبه از احدی و بیفتد ابلیس سجده کنان و ندا کند ای بار خدا امر سجده
میکنم برای هر که خواهی تو و فراهم شوند بسوی او شیاطین و گویند ای سید ما بسوی کدام نیک فزع میکنی وی گوید
سوال کرده بودم رب خود را که مهلت دهد مرا تا روز بعث پس مهلت داد مرا تا روز وقت معلوم و برآمد آفتاب از مغرب و جمع شد
این روز وقت معلوم ست و ظاهر شوند شیاطین بر روی زمین تا آنکه بگوید مرد این قرین من ست که اغوا میکرد مرا پس حمد ست
خدا را که رسوا کرد او را و افتاده مانند ابلیس در سجده گریه کنان تا آنکه بیرون آید بسوی او دابه و بکشند او را و وی در سجده
باشند و این روایت دلالت دارد بر تاخر دابه از شمس و تمتع کنند مومنان بعد چهل سال تمنا نکنند چیزی را مگر آنکه داده شود
تا آنکه تمام شود چهل سال بعد دابه پس عود کند در ایشان مرگ و شتابی کند و هیچ مومن باقی نماند و همین کفار بمانند و تهارج
کنند در طرق همچو بهائم تا آنکه جماع کند مرد مادر خود را در میان راه برخیزد یکی از وی و فرود آید یکی و افضل ایشان کسی باشد
که بگوید اگر کناره میکردید شما از راه بهتر می بود پس این چنین می شده باشند و پیدا نشود احدی از نکاح بعده عقیم سازد خدا
زنان را تا سی سال و همه اولاد زنا شرار مردم باشند و بر ایشان برپا شود قیامت طبرانی و ابن مردویه از عمرو بن
العاص آورده که گفت چون برآید مهر از باختر بیفتد ابلیس سجده کنان ندا کند و جهر نماید الهی مرنی اسجد لمن شئت و فراهم
آیند بسوی او زبانیه او و گویند ای سید من این چه تضرع ست وی گوید انما سالت ربی ان ینظرنی الی یوم الوقت
المعلوم و هذا الوقت المعلوم و بیرون آید دابة الارض از شگافی که در صفا ست و اول قدم که بنهد در انطاکیه نهد و بیاید
ابلیس را و بشکند او را یعنی بکشند قف در طلوع شمس از مغرب دست برامل هیئت و بر هر که موافق ایشان ست میگویند
که آفتاب جزان از فلکیات بسیط اند مقتضیات او مختلف نمیشود و تغیر عما هی علیه بدان راهی نیابد کرمانی گفته و قواعدهم
منقوضة و مقدماتهم ممنوعة و علی تقدیر تسلیمها فلا امتناع من انطباق منطقة البروج علی المعدل بحیث یصیر المشرق مغربا
و المغرب مشرقا انتهی گویم این جواب بمسلمات خصم ست ورنه نص کتاب و سنت در ما نحن فیه حجت نیره بس است گویم حافظ
عبد الرحمن بن عبد القادر بن مهدی الهاشمی العلوی را در حدود سنه یازده صد و چهل و چهار هجری از اول آیات
که قبل ساعت ظاهر شود مثل دخان و دابه و طلوع شمس از مغرب و نزول عیسی و یاجوج و ماجوج و خسوف ثلاثه که یکی
مشرق و دوم در مغرب و سوم بجزیره عرب شود و نار خارج از یمن و مکث دجال وغیره پرسیده بود ندا ایشان

الجواب سوال مذکور رفتوی نوشته اند چون از تحقیق و تطبیق بهرهٔ وافر دارد ایراد کش بعینها درین فصل مناسب فتاد
میگوید الآیات التی بین یدی الساعة آه کلها علی الحقیقة کما جاء فی حدیث الحاکم والبیهقی وافتی به الحافظ ابن حجر العسقلانی
وتبعه الحافظ السخاوی وغیره خروج الدجال من قبل المشرق جزما کما قاله الترمذی فی الدیباجة وابن حجر فی الفتح لکن جاء فی
روایة من خراسان وفی اخری من اصبهان فیمکث فی الارض اربعین یوما منها یوم کسنة ویوم کجمعة وسائر ایامه کایامکم ویطوف
الارض کلها خلا مکة والمدینة ثم نزول عیسی بن مریم علیهما السلام فینزل کما فی الحدیث عند المنارة البیضاء شرقی دمشق فیقتل
الدجال بباب لد عند بیت المقدس ویمکث فی الارض اربعین عاما وفی حدیث ابن عمر انه یمکث خمسا واربعین سنة وفی خلال
هذه الاربعین یخرج یاجوج وماجوج وهم قیل من ولد آدم من غیر حواء وقیل من ذریة نوح وقیل غیر ذلک لم یات فی مدة مکثهم فی الارض
شیئ بل ظاهر الاحادیث انهم یحصرون ان یتوسطوا الارض ویقربوا بیت المقدس یقتلهم الله بالنغف ای الدود والذی یدخل آذانهم
ثم بعد ذلک یموت عیسی ثم یطلع الشمس من مغربها ولا تزال طالعة ذلک الیوم الی ان تصل الی کبد السماء ثم تنزل وتعود الی
المغرب ای من مطلعها وتطلع بعد ذلک الیوم من المشرق کعادتها فان قلت جاء فی روایة اول الآیات طلوع الشمس من مغربها
فکیف یکون اسناد ذلک قلت هو اول الآیات باعتبار وهو آیة الآیات العظام السماویة المؤذنة بتنزل العالم وخرابه ای هو
خارج علی مجاری العادات المالوفة واما خروج الدجال فهو اول حقیقة اذ هو اول الآیات الارضیة العظام المؤذنة بتغیر الاحوال
العامة فی معظم الارض ثم بعد طلوع الشمس من مغربها یخرج الدابة کما قال الحاکم خروجها ضحی کما فی صحیح مسلم قال الحافظ ابن حجر و
السخاوی والحکمة فی ذلک ان بطلوع الشمس من مغربها یغلق باب التوبة فتخرج الدابة تمیز المؤمن من الکافر تکمیلا للمقصود
من اغلاق باب التوبة وخروج الدابة قیل من مدینة لوط وقیل من بعض اودیة تهامة خارج مکة وقیل من مکة وهو المشهور ثم
اختلف فقیل من صدع بالصفا وقیل بالمروة وقیل من شعب اجیاد ویجمع بین هذه الاقوال بما جاء فی الاحادیث المرفوعة والموقوفة
کما قال الحافظ السخاوی وغیره من انها تخرج ثلاث خرجات الاولی من اقصی البادیة ولا یدخل ذکرها القریة یعنی مکة ثم تمکث زمانا
طویلا ثم یخرج مرة اخری دون تلک ای من بادیة قریبة من تلک البادیة فیعلو ذکرها القریة یعنی مکة الثالثة خروجها العام
لکل الخلق من مکة فیتبسم المؤمن فیبیض وجهه ویکتب بین عینیه مؤمن وتسم الکافر ویکتب بین عینیه کافر فیسود وجهه وتطوف
الارض کلها ثم الدخان ویمکث فی الارض اربعین یوما کما فی الحدیث من روایة حذیفة مرفوعا وتعم الارض فیاخذ بانفاس
الکفار ویاخذ المؤمن کهیئة الزکام وانما یکون قریبا من قیام الساعة واما الخسوفات الثلثة فالذی بالمشرق هو ما وقع
بعراق العجم کما قاله ابن الجوزی وغیره واقره علیه صاحب الدیباجة والسخاوی وغیره والذی بالمغرب فما وقع بقرب الاندلس
من بلدة تستر ونحوها کما قالوه ایضا واما الذی بجزیرة العرب فالمراد بها هنا الخسف الذی یقع ببیداء من الارض وفی روایة
ببیداء من المدینة یقع بالجیش الذی یغزو الکعبة قاله الحافظ الدمیری فی شرح ابن ماجة قال العلماء والمراد بالبیداء من
المدینة هو الشرف ای المحل المرتفع الذی قدام ذی الحلیفة جهة مکة والله اعلم ویخرج اکثر هذه الآیات والناس بحالهم
او اکثرهم من قراءة القرآن وغیره لکن بعد طلوع الشمس من مغربها کما فی الحدیث یبعث الله ریحا لینا من الیمن فیقبض
ارواح المؤمنین ثم یبقی الناس کالحمر حتی قال صلعم کما فی الصحیحین یتهارجون تهارج الحمر ای یتسافدون او یتقاتلون ثم آخر

هذه الآیات کلها کما فی صحیح مسلم نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس الی محشرهم ای ارض محشرهم تبیت معهم اذا باتوا و
تقیل معهم اذا قالوا ثم ینفخ فی الصور النفخة الاولی فیموت کل الخلق و یمکثون اربعین عاما کما فی الصحیحین ثم ینفخ فی الصور النفخة
الثانیة فیقوم الخلق للعرض و الحساب فان قلت قول مسلم آخر الآیات النار التی تخرج ینافیه روایة اول اشراط الساعة نار
تحشر الناس قلت لا منافاة بینهما لانه آخر حقیقة و اول بالنسبة لاحوال الساعة ای البعث اذ یقع بعدها النفخ فی الصور
و قیام الناس للموقف فهذا جواب ما تضمنه السؤال و الله اعلم بحقیقة الحال انتهی کلامه **فصل سوم** در بیان دابة الارض
قال الله تعالی و اذا وقع القول علیهم اخرجنا لهم دابة من الارض الآیه اهل تفسیر گفته اند این وقتی شود که امر بمعروف و نهی عن
المنکر نکنند بیضاوی گفته اذا دنی وقوع معناه و هو ما وعدوا من البعث و العقاب ابن مسعود گفته اذا مات العلماء و ذهب
العلم و رفع القرآن اخرجنا لهم دابة من الارض تکلمهم من الکلام و مؤید اوست قرائت ابی این کلمه را بلفظ تنبئهم و قری تحدثهم
و این تکلم ببطلان سائر ادیان باشد جز اسلام و بعضے گفته اند مشتق از کلم ست بمعنی جرح و زخم و تفعیل برای تکثیر باشد و مؤید
اوست قرائت وی تکلمهم بفتح و سکون و قری تجرحهم و ابو الحواری از ابن عباس پرسید که تکلمهم او تکلم فرمود هر دو کار میکند
با مومن سخن نماید و کافر را زخمی سازد و گذشت که این دابه همان جساسه ست و بیضاوی و غیره بدان جزم نموده و قرائت
کوفیان و یعقوب ان الناس بفتح همزه ست و باقیان بکسر همزه خوانده اند بر آنکه حکایت معنی قول دابه یا حکایت قول او ست یعنی بدین ست
آنچه بیاید که وی ندا کند باعلی صوت خود ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون یا استیناف ست و علت برای خروج او
یا علت برای تکلم او بر قرائت کسر یا علت بحذف جار بر قرائت فتح ای انما اخرجناها لان الناس کانوا او انما تکلمهم لان الناس
کانوا و ابو العالیه گفته وقوع قول سد باب ایمان و توبه ست و برین تقدیر در کتاب کریم نیز اشارت باشد بسوی تاخر دابه
طلوع شمس من المغرب برآنکه وقوع قول باو ست و اما حلیه و سیرت و خروج دابه پس در حلیه او از ابن عباس آمده که او را گردن
دراز باشد و به بیند او را هر که در مشرق ست چنانکه به بیند او را هر که در مغرب ست و او را روی ست مثل روی انسان
و منقاری ست همچو منقار طیر پشم دار و ذو زغب ست و ابو هریره گفته انها ذات عصب و ریش و صراح گوید عصبه پی عصب
جمع معصوب سخت گوشت و ابن عباس گفته انها ذات و بر و ریش یعنی پشم و پر دارد و فیها من کل لون لها اربع قوائم یعنی
رنگ دارد و چهار پایه ست و ابن عمر گفته انها زغباء ذات و بر و ریش یعنی صاحب موی زرد کوچک ست و حذیفه گفته
انها سلمعة ذات و بر و ریش لن یدرکها طالب و لا یفوتها هارب یعنی تیز رو ست ندریابد او را طالب فوت نشود او را هارب
یعنی گریزنده و علی کرم الله وجهه را گفتند که مردم گمان میکنند که تو دابة الارض هستی فرمود و الله دابه را پر و موی کوچک
زرد باشد و مرا خود پر و زغب نیست و او را سم باشد و مرا سم نیست و وی بیرون آید دونده مثل اسپ تیز رو سه بار
و هنوز دو ثلث او هم بیرون نیامده و از عمرو بن عاص مرویست که سر او باسمان ساید و بیرون نیاید پای او از زمین و ابن عمر
گفته انها تخرج کجری الفرس ثلاثة ایام لم یخرج ثلثها و این قریب بروایت سابق مروی از علی ست و ابو هریره گفته ان فیها
من کل لون ما بین قرنیها فرسخ للراکب المجد یعنی میان هر دو شاخ او مسافت یک کروه ست برای سوار تیز رو و ابن
عباس گفته انها مولفة ذات زغب و ریش فیها من الوان الدواب کلها و فیها من کل امة سیما و سیماها من هذه الامة انها

تکلم الناس بلسان عربی مبین تکلمهم بکلامهم یعنی در روی رنگ همه چهارپایها باشد و علامتی داشته باشد از سرامت و علامت او
ازین جهت است که سخن کند ایشان را بکلام ایشان بزبان عربی واضح درا شاعه گفته زغب پرهای کوچک را گویند یا اول چیزیکه
بیرون آید از آن قاله فی النهایه گویم در صراح گفته زغب چوزهای زرد موی اند لغب الشعراذا نبت بعد الحلق وازلغب الفرخ
طلع ریشه بزیادة اللام انتهی و از ابن زبیر مرویست که وی وصف کرد دابه را و گفت سرش سر گاو است و چشم او چشم خوک
و گوش او گوش فیل و شاخ او شاخ ایل یعنی بزکوهی و گردن او گردن نعامه یعنی شترمرغ و سینه او سینه اسد یعنی شیر
و رنگ او رنگ پلنگ و خاصرا و یعنی میان تهی خاصر گربه و دم او دم بز و پایهای او قوائم شتر و گذشت از ابن عباس که روی او
روی انسان و منقار او منقار طیر باشد و در میان هر دو مفصل از وی دوازده ذراع باشد زهی نقش طرازی قدرت
که چندین صورت دریک پیکر جلوه گر گردانید و عاصم بن حبیب بن اصبهان گفته شنیدم علی کرم الله وجهه را بر منبر میفرمود
ان دابة الارض تاکل بفیها و تکلم من استها یعنی طعام از دهن خورد و گفتگو از جای بیخال کند و از حسن مرویست که موسی
سوال کرد او تعالی را که بنماید بوی دابه را پس بیرون آمد سه روز و شب میرفت در آسمان و دیده نمیشد یکی از طرفها او
پس دید موسی منظر فظیع و گفت ای رب دفرما این را و باز گردان پس رد کرد او را و آنحضرت او پس باوی عصای
موسی و خاتم سلیمان بن داود باشد و باواز بلند ندا کند که ان الناس کانوا بآیاتنا غافلون و داغ دهد مردم مومن و کافر را
اما مومن پس دیده شود در روی او همچو ستارهٔ درخشان و بنویسد در میان هر دو چشم او لفظ مومن و اما کافر پس بنگارد
میان هر دو چشم وی نکتهٔ سیاه کافر و در روایتی آمده فتلقی المومن فتسمه فی وجهه و الکته فتبیض بها وجهه و تسم الکافر و الکته
تسود لها وجهه در صراح گفته و کته نخجک کالنقطة یقال فی عینه وکتة انتهی و در روایتی آمده و فارفض ای تفرق الناس عنها شتی و معا
و ثبت عصابة من المؤمنین و عرفوا انهم لن یعجزوا الله فبدأت بهم فجعلت وجوههم حتی جعلتها کانها الکوکب الدری و ولت
فی الارض لا یدرکها طالب و لا ینجو منها هارب حتی ان الرجل لیعوذ منها بالصلاة فتاتیه من خلفه فتقول یا فلان الآن
تصلی فیقبل علیها فتسمه فی وجهه ثم تنطلق و یشترک الناس فی الاموال و یصطحبون فی الامصار یعرف المومن الکافر و
بالعکس حتی ان المومن یقول یا کافر اقض حقی و حتی ان الکافر لیقول یا مومن اقض حقی یعنی مردم از وی جدا گردند و گروه
مسلمانان ثابت مانند و بشناسند که ایشان خدا را عاجز نتوانند کرد و شروع کند دابه بمسلمانان و روی های شان همچو
اختر درخشنده شود و در همه زمین گردش کند هیچ جوینده او را نیابد و هیچ گریزنده از وی نجات نیابد تا آنکه مردی
پناه بنماز برده باشد وی از پس او آمده بگوید الحال نماز میگذاری چون نمازی متوجه وی شود در روی او داغ دهد و برود
و مردم در اموال و صحبت شریک یکدیگر شوند در امصار و بلاد و مومن کافر را و کافر مومن را بشناسد مومن گوید
ای کافر حق من ادا کن و کافر گوید ای مومن حق من بده و در روایتی آمده که بیرون آمده آواز کند و بشنود آواز را
هر که میان خافقین است در صراح گفته خافقان مشرق و مغرب و در لفظی آمده رو کند بحجاز و آواز کند آنچنانکه نافذ کند
آنرا پس رو کند بشام و صرخه نافذه بر آرد و بعده مستقبل مغرب شود و صرخه نافذه کند و حرکت بسوی یمن و آواز کند
آوازیکه برسد انجا را و در روایتی آمده که باقی نماند مومنی مگر آنکه نکته نهد در مسجد وی یعنی جای سجده که پیشانی است

بعصای موسی نکته سفید و فاش شود این نکته تا آنکه درخشان شود بوی روی او و نماند هیچ کافر مگر آنکه نکته سیاه نهد
در روی او بخاتم سلیمن و نمایان شود این نکته تا آنکه سیاه شود بوی روی او تا آنکه خرید و فروخت کنند مردم در اسواق
با آنکه بگم ذا یا مومن و بگم ذا یا کافر یعنی این چیز بچه چی ارزد و قیمت او چیست و وی بگوید بگیران را ای مومن و مومن گوید بگیر
این را ای کافر و در روایتی آمده که بیاید کافر را و وی نماز میگذارد در مسجد پس بگوید که این نماز از حاجت تو نیست این
نیست مگر عادت و بشکند او را و بنویسد میان هر دو چشم او لفظ کذاب گذشت که وی بکشد ابلیس را و بشکند او را
و اما خروج او پس وارد شده که او را سه خروج در دهر باشد یکبار از اقصای بادیه برآید و در روایتی از منتهای یمن
و داخل نشود ذکر او در قریه یعنی مکه باز پنهان ماند زمان دراز باز بیرون آید بار دیگر کمتر از اول و عالی شود و ذکر او
در اهل بادیه و در آید ذکر او در قریه یعنی مکه آنحضرت فرمود صلعم باز درین اثنا که مردم در اعظم مساجد از روی حرمت
بر او تعالی و اکرم آن باشند یعنی مسجد حرام نترساند ایشان را مگر آنکه وی میچرد میان رکن و مقام و می افشاند
بر سر خود خاک را پس متفرق شوند از وی مردم جدا جدا این چنین وارد شده ست از ابن عباس و حذیفه و بعض طرق حدیث
حذیفه صحیح ست و نیز ابن عباس گفته که بیرون آید دابه از بعض اودیه تهامه یعنی در بعض خروج خود و اول در خروج او آخر
ست و ابو هریره و ابن عمرو و عایشه گفته اند که انها تخرج باجیاد و ابن عمر از آنحضرت صلعم آورده که فرمود می بینم جای
که بیرون آید از وی دابه و آن جای رو بروی شگافی ست که در صفاست و هم ابن عمر گفته که خروج او از صفا باشد شب
منی و بامداد کنند میان سر و دم او نلغزد و نغزنده و نه بیرون آید بر آینده تا آنکه چون فارغ گردد وی از آنچه امر کرده ست
خدا بتعالی هلاک شود هالک و نجات یابد ناجی و اول قدم که نهد در انطاکیه باشد و در بعض روایات ست که از مروه
بیرون آید و در بعض از مدینه قوم لوط و در بعض از وراء مکه و جمع میان این روایات دو گونه ست یکی آنکه او را سه
خروج باشد پس در یک خروج از مدینه قوم لوط برآید و بروی صادق ست که از اقصای بادیه برآمده ست و در بعض
خروج از بعض اودیه تهامه برآید و صادق ست بران که از وراء مکه یا یمن برآمده چه حجاز یمانی ست و لهذا الکعبه را
یمانیه گویند و در نوبت اخیر از مکه برآید و بنا بر عظم جثه و طول او میتواند که از میان مکه و صفا و اجیاد بیرون آید چه
بقدر سه روز یا زیاده مکث خواهد کرد و درین حین صادق ست که گویند که از مروه برآمد یا از صفا یا از اجیاد یا از مسجد
دوم آنکه از جمیع این اماکن بیرون آید در یک آن بطور خرق عادت در صور مثالیه و این مبنی ست بر ثبوت عالم مثال
محسوس و فتوی داد سیوطی در باره دو مرد که سوگند خوردند هر دو بطلاق مضمون هر سوگند آنکه شیخ عبد القادر
طحطوحی نزد او در شب احد معین خفته بانکه این طلاق واقع نشده از هیچکی از ان دو مرد و گفته که این مسئله از قدیم
واقع شده و علما دران بعدم حنث فتوی داده اند انتهی در اشاعه گفته بعده ابن علان را دیدم که در تفسیر خود مسمی
بضیاء السبیل گفته بالفظه و قد قیل تخرج فی کل بلد دابة مما هو مبثوث لنتنوعها فی الارض و لیست واحدة فدابة علی هذا
القول اسم جنس انتهی و چون قائل شویم بتعدد صور مثالیه از قول بجنسیه اغنا میشود انتهی کلام الاشاعه گویم وجه سوم
آنست که وی با این همه جثه عظیمه که دارد سریع السیر ست بغایت درجه چنانکه گذشته که خروج او مثل دویدن اسپ تیز رو

تا سه روز باشد پس ممکن که این خروج واحد یا ثلثه او از جای خاص یا سه جای مثلا باشد و در اقصر مدت و اول
زمان در اکثر مواضع دیدن او اتفاق افتد و هر که او را در جای ببیند آن جا را محل خروج او بیان کند و در واقع خروج
او جز یکجای خاص نباشد و موید اوست خروج او هنگام شام در شب منی در رساله حشریه گفته روز دوم آن یعنی از طلوع
شمس از مغرب که مردم دران میان باشند کوه صفا که بجانب راست شرقی کعبه ست بزلزله شق شود و از انجا جانور نادر شکل بیرون
آید و سابق یکبار در ملک یمن و یکبار در نجد چرچه ظهور او در افواه عوام افتاده باشد لیکن بزودی غائب شده باشد
و این مرتبه سوم بتمامی صورت خود آشکارا شود و در شکل مشابهت بهفت جانور دارد رویش چون چهره آدمی
و پایش چون پای شتر و گردنش با یال چون یال اسپ و دمش چون دم گاو و کفلش چون کفل آهو و شاخهایش چون
شاخهای گوزن و دستهایش چون دستهای بوزنه و بفصاحت گویا باشد در یک دست او **عصای**
حضرت موسی و در دست دوم خاتم حضرت سلیمان و در جمیع بلاد سیر کند بسرعت تمام هیچ جوینده نتواندش یافت
و هیچ گریزنده از دست او رهائی نیابد و هیچ خزنده از دست او پناه نبرد بر هر کسی نشانی زند اگر صاحب ایمان ست بعصای
حضرت موسی علیه السلام بر پیشانی او خطی نورانی کشد که تمام چهره ازو منور و پر رونق گردد و اگر ایمان ندارد بخاتم
حضرت سلیمن بر بینی یا بر گردن او مهره سیاه زند که از تیرگی او تمام چهره مکدر و خجل و بی رونق شود تا آنکه بر یک دسترخوان
جمعی بنشینند ایمان و کفر هر یکی بر دیگری هویدا باشد این جانور را دابة الارض میگویند چون ازین کار فارغ شود
غائب گردد انتهی و الله اعلم و بالله التوفیق **باب یازدهم** در بیان دخان و ریح بارده و ناریکه از قعر عدن بر آید و این هر
یکی از اشراط ساعت کبری ست و درین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان دخان و ریح بارده حذیفه بن اسید گفته
طلع علینا رسول الله صلعم و نحن نتذاکر فقال ما تذکرون قالوا الساعة یا رسول الله قال انها لن تقوم حتی تروا قبلها عشر آیات
فذکر الدخان والدجال الحدیث اخرجه مسلم والترمذی و ابن ماجة و روایت کرد حذیفه از انحضرت صلعم که این دخان که منجمله
ده علامت قیامت ست چهل روز در زمین مکث کند و در روایتی آمده که انفاس کفار را بگیرد و مومنان را بر هیئت زکام
اخذ کند و گذشت که نزد هلاک یاجوج و ماجوج دخانی بیاید و سه روز بایستد پس محتمل که این همان دخان باشد یا غیر او
ولکن لابدست که پیش از ریح باشد چه بعد ریح خود مومنی باقی نماند و نزد دخان مومن یافته شود چنانکه صریح عبارت
ست و منها ریح طیبة تقبض روح کل مومن و رجوع الناس الی عبادة الاوثان و درین ایام در رساله حشریه گفته دخانی
عظیم در آسمان نمودار شود و بر زمین فرود آید مردم را تنگ سازد و مومنان را زکام و تشنگی دماغ و آواز و کدورت
حواس لاحق شود و منافقین و کافرین را بیهوشی پدید آید و بعضی در یک روز و بعضی در دو روز و بعضی در سه روز
بافاقت آیند تا چهل روز دخان پایدار ماند بعد از ان آسمان صاف شود انتهی و مسلم و غیره از عایشه آورده اند که
گفت نمیرود روز و شب تا آنکه پرستیده شود لات و عزی جز خدا الحدیث و در وی ست فیبعث الله ریحا طیبة فیتوفی
بها کل مومن فی قلبه مثقال حبة من ایمان فیبقی من لاخیر فیهم فیرجعون الی دین آبائهم و این را شاهدی ست از حدیث حذیفه
بن اسید و احمد و مسلم از ابن عمر آورده که بفرستد خدا یعنی بعد موت عیسی بادی سرد از طرف شام پس نماند

بر روی زمین هیچ کسی که در دل او برابر ذره از ایمان باشد مگر آنکه قبض کند او را تا آنکه اگر یکی از ایشان در جگر
کوه در آید این باد بروی داخل شده قبض روح او بکند و باقی مانند شرار مردم در خفت طیر و احلام سباع نه
معروف را شناسند و از منکر انکار کنند و متمثل شوند برای ایشان شیاطین و گویند شما قبول نمیکنید آنها بگویند
چه میفرمائید بار ابلیس امر کند ایشانرا بعبادت بتان می پرستند آنها را و ایشانرا درین حال رزق بسیار و عیش خوب باشد که ناگاه در صور بدمند در اینجا
گفته این منافی قتل دابه مر ابلیس است بحسب ظاهر و ممکن که با وجود بعد چنین گویند که این شیطانها غیر ابلیس اند و احمد و مسلم و ترمذی از نواس بن سمعان روایت
کرده اند که فبینما هم کذلک اذ بعث الله ریحا طیبة فتاخذهم تحت آباطهم فتقبض روح کل مؤمن و مسلم و یبقی شرار الناس یتهارجون فیها
تهارج الحمر فعلیهم تقوم الساعة یعنی این باد زیر بغل ایشان را بگیرد و از آن بمیرند و مردم بد باقی مانند و چون خران بر
زنان برجهند و ساعت بر ایشان قایم شود و از ابن مسعود گذشته که مومنان تتبع کنند بعد دابه چهل سال بعد
در ایشان مرگ آید و شتابی کند و مومن نماند و کفار تهارج در طرق مثل بهائم کنند و احدی مولود از نکاح نشود و
زنان تا سی سال عقیم شوند و همگنان ولد الزنا بدترین مردم باشند و علیهم تقوم الساعة و حاکم از ابو هریره آورده که
برانگیزد خدا تعالی بادی از طرف یمن نرم تر از ریشم نگذارد احدی را که در دلش برابر دانه از ایمان باشد مگر که
قبض کند آنرا مناوی در تخریج احادیث مصابیح گفته جواب از اختلاف این هر دو روایت یعنی وزیدن ریح از طرف شام
و از طرف یمن آنست که این هر دو ریح شامی و یمانی اند و ابن ماجه از حذیفه بن الیمان روایت کرده که کهنه شود اسلام
چنانکه کهنه میشود نشان جامه تا آنکه دانسته نشود که روزه چیست و نماز کدام و نسک و صدقه چه و باقی مانند طائفه از
مردم شیخ کبیر و زن پیر سال گویند آبا خود را برین کلمه یافته ایم پس ما هم میگوئیم مردی حذیفه را گفت این کلمه چه اغنا
کند از ایشان حذیفه از وی اعراض کرد وی باز اعاده سوال نمود بار دوم و سوم پس حذیفه در بار سوم گفت
نجات دهد ایشان را از آتش دوزخ و احمد بسند قوی از انس رضی الله عنه آورده که لا تقوم الساعة حتی لا یقال
فی الارض لا اله الا الله و این حدیث نزد مسلم نیز هست لیکن بلفظ الله الله و درین احادیث دلالت است بر آنکه مراد
بشرار در حدیث همان کسانند که لا اله الا الله یا الله الله نگویند و مادام که در نوع انسانی کسی هست که کلمه طیبه میگوید
ساعت قائم نمیشود و قیام او نخواهد بود مگر بر کفار که نکاح را نشناسند و نه از نکاح متولد شوند بلکه بهائم در صورت
انسان باشند و در حقیقت انسان نیستند اولئک کالانعام بل هم اضل ۔ اینکه می بینی خلاف آدم اند
نیستند آدم غلاف آدم اند شیخ ابن عربی حاتمی در فصوص بذیل فص شیثیه فائده ذکر کرده و در اشاعه آنرا مع کلام
شارح او جامی سرح آورده و هی قال رح و علی قدم شیث علیه السلام ای علی قلبه فی التهیؤ للتجلیات الذاتیة و العطایا
الوهبیة یکون آخر مولود یولد فی النوع الانسانی لان مراتب الوجود دوریة فکما ان شیث علیه السلام کان اول مولود
من سلالة اولاد آدم المنتهیة الینا ینبغی ان یکون آخر مولود ایضا کذلک لتتم الدورة بانطباق آخرها علی اولها وهو
حامل اسراره من علومه و تجلیاته لما ذکرنا و لیس یولد بعده ولد فی هذا النوع الانسانی فهو خاتم الاولاد و یولد معه
ببطن واحد اخت له کما ان شیث علیه السلام ایضا کان کذلک فان حوی کانت تلد لآدم فی کل بطن ذکرا و انثی فتخرج

اخته قبله ويخرج هو بعدها لانه لو لم يتأخر عنها في الولادة لم يكن خاتم الاولاد وليشعر ان يكون شيث عليه السلام في الخلقة بعكس
ذلك فيكون اول مولود ويكون رأسه عند رجليها ويكون مولده بالصين واقصى البلاد ولغته لغة بلده ويسري بعد ولادته
العقم في الرجال والنساء فيكثر النكاح من غير ولادة ويدعوهم الى الله فلا يجاب في هذه الدعوة فاذا قبضه الله وقبض مؤمني
زمانه بقي من بقي مثل البهائم فهم حيوانات في صور الانسان لاظهار كمال الحقائق الحيوانية الطبيعية البهيمية السبعية في صور
الانسانية تماما على ما تقتضيه الطبيعة من حيث هي هي من غير وازع عقلي او مانع شرعي لا يحلون حلالا ولا يحرمون حراما يتصرفون
بحكم الطبيعة بشهوة مجردة عن العقل والشرع فعليهم تقوم الساعة وتخرب الدنيا وانتقل الامر الى الآخرة انتهى بعده صاحب
اشاعه گفته كه مراد شيخ رضي الله عنه بقوله ليس يولد بعده ولد في هذا النوع الانساني فهو خاتم الاولاد انتهى نوع
حقيقي ست پس نفي خاتم اولاد مؤمنين يا خاتم اولاد نكاح باشد وعقم دو بار شود يكمرتبه در منكوحات وبار ديگر در مطلق زنان چنانكه قول
شارح من غير ولادة اشارت ميكند بدان چه اطلاق نكاح چنانكه بر عقد آيد بر جماع هم مي آيد پس منافي آن نيست كه بعد ازان
بهائم در صور انسان متولد شوند چنانكه كلام وي او من الزنا بدان مشير ست چنانكه صراحت او در حديث سابق الثناء
مسطور آمده فيكونون على مثل ذلك حتى لا يولد لاحد من نكاح ثم يعقم الله النساء ثلثين سنة ويكونون كلهم اولاد زنا شرار
الناس عليهم تقوم الساعة پس منافات ميان كلام شيخ واين حديث نيست وحديث را اگرچه حاكم تضعيف كرده اما كشف
صحيح دلالت بر صحت اين مقدار ازوي ميكند بلكه براي بقيه او بلكه مجموع او را شواهد ست انتهى كلامه گويم اين كشف
ابن العربي چيزي نيست خواب پريشان ست بلكه بلا گران ديگر نص صحيح مساعدت او نميكند وايراد صاحب اشاعه
آنرا بلفظ فائده بلائي ديگر ست وي خواتم بسيار بسوداي خام خود تراشيده پس چنانكه مهدي را خاتم الاولياء
خاتم الانبياء نام كرده اين مرد موهوم را خاتم الاولاد لقب داده وامثال اين سوزنا بادله سنت مطهره وكتاب عزيز بپايه
ثبوت نرسد خوض دران وحكم بدان وتلقي آن همه بليات وآفات در آفات ست واگر جزوي ازين افسانه موافق اثر
ابن مسعود افتاده نفع وسود نمي بخشد وقول او كه مراتب وجود دوري ست ما نا بقول براهمه هنود ست كه عالم فاني
ادوار اربعه ثابت ميكنند وهر دوره را به لكوك سال تقدير مينمايند وهم چرا او گويند اين آمد وشد هميشه كذلك
جاري وساري ميماند ولا يعلم الغيب الا الله تعالى وحده بعده صاحب اشاعه گفته كه حكمت عقم زنان تا سي سال والله اعلم
آنست كه اگر ايشان توالد كنند لازم آيد تعذيب صبيان قبل بلوغ وآنحضرت صلعم فرموده رفع القلم عن ثلاث ومنجمله
آنها يكي صبي ست تا آنكه بالغ شود واگرچه بلوغ برسيدن پانزده سالگي حاصل ميشود ليكن حق تعالى ايشان را
الهام كند كه بجور مي رسند براي الزام حجت ونتوان گفت كه ايشان اهل فترت اند پس تعذيب ايشان چه قسم متصور
شود زيرا كه از شرع مخصوص گذشته كه مولود مذكور دعوت ايشان بسوي خدا كند واجابت كرده نشود نيست
مانع ازانكه اين مولود بعد هلاك جميع مومنين باقي ماند براي الزام حجت واين موافق آن قول ست كه شيطان را وا تقبل
نرساند اعمال بعد طلوع شمس از مغرب نوشته نشود بعده در اشاعه گفته آنچه مذكور شد سبب ظاهر منافي قول نبي صلعم
ست لا تزال طائفة من امتي يقاتلون على الحق ظاهرين الحديث چه ظاهر روايت سابقه آنست كه احدي از مومنان باقي

نمانند تا بقائم بحق و ظاهر چه رسد در فتح الباری گفته ممکن که مراد بقول او که او تعالی آن ریح را امر بوزیدن فرموده آن
باشد که ظهور این طائفه قبل هبوب وی بود و گفته که باین جمع اشکال زائل میشود بتوفیق الله تعالی انتهی و ایا ممکن است از ریح
در بعض روایات بجای امر خدا یوم القیامه وارد شده چه هرچه متقارب چیزی می باشد او را حکم آن چیز میدهند پس
بر بنوقت بنابر قرب قیامت اطلاق قیامت کردند و این جمع او احسن از جمع غیر اوست با آنکه بعض مردم کفر کنند و بعضی با فتح
مانند بنابر منافات شمس برای کلیات وارده کما لا یخفی و موضح اوست روایت حاکم از عقبه بن عامر و آن را صحیح گفته که گفت
عقبه شنیدم رسول خدا را میفرمود لا تزال عصابة من امتی علی امر الله قاهرین علی العدو لا یضرهم من خالفهم حتی
تاتیهم الساعة پس گفت عبد الله بن عمرو که آری برانگیزد خدا ریحی که بوی او مشک و مس او مس ابریشم باشد نگذارد
هیچ نفس را که در دل او برابر دانه از ایمان باشد مگر که قبض کند آنرا پس از ان باقی مانند شرار مردم و برایشان برپا شود
قیامت چه اینقول ابن عمرو در برابر روایت عقبه همچو صریح قول ماست والله اعلم در رساله حشریه گفته بعد غیبت دابة
الارض باد خوش وزد از طرف جنوب که بسبب آن زیر بغل هر صاحب ایمان دردی پیدا شود که افضل پیش از فاضل و
فاضل پیش از ناقص و ناقص پیش از فاسق مردن گیرند و در قرب قیامت نطق حیوانات و جمادات مانند چابک و دران
و پاپوش بسیار شود و اینها با حوال خانه و دیگر امور خبر دهند انتهی **قف** این قصه مشتمل ست بر چند امارت
عظمی و آثار قیامت کبری آنرا انجمله رفع قرآن کریم ست از مصاحف و از صدور دیلمی از حذیفه و ابو هریره مرفوعا روایت
کرده که برده شود کتاب الله در یک شب بامداد کنند مردم و نیست از وی آیتی و نه حرفی در جوف مگر آنکه منسوخ شده
یعنی رفته و فراموش گردیده و از ابن عمر آورده که قائم نمیشود قیامت تا آنکه مرفوع شود قرآن از آنجا که آمده
و باشد او را دوی یعنی آوازی گرد عرش همچو آواز مگسان انگبین گوید رب عز و جل چیست ترا ای قرآن گوید یک
خرجت و فیک اعدت الی فلا یعمل بی پس نزد این حال برداشته شود قرآن و اخرج الخطیب فی تاریخه وابن مردویه
فی تفسیره والضیاء المقدسی فی صفة الجنة عن ابن عباس مرفوعا انزل الله تعالی من الجنة الی الارض خمسة انهار سیحون
وجیحون ودجلة والفرات والنیل انزلها الله من عین واحدة من عیون الجنة من اسفل درجة من درجاتها علی جناحی
جبریل واستودعها الجبال واجراها فی الارض وجعل فیها منافع للناس فذلک قوله تعالی وانزلنا من السماء ماء
بقدر فاسکناه فی الارض فاذا کان عند خروج یاجوج وماجوج ارسل الله جبریل فیرفع من الارض القرآن والعلم
والحجر من البیت ومقام ابراهیم وتابوت موسی بما فیه وهذه الانهار الخمسة فیرفع کل ذلک الی السماء فذلک قوله تعالی
وانا علی ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشیاء من الارض عدم اهلها خیرها ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة
و سجزی از ابن عمر روایت کرده که برپا نمیشود ساعت تا آنکه برداشته شود رکن و قرآن و ازرقی در تاریخ مکه آورده
اول ما یرفع الرکن والقرآن ورؤیا النبی صلعم فی المنام یعنی کسی آنحضرت صلعم را بخواب نبیند و ابن ماجه بسند قوی
و حاکم و بیهقی و ضیاء از حذیفه رضی الله عنه روایت کرده اند که یدرس الاسلام کما یدرس وشی الثوب حتی لا یدری
ما صیام ولا صلوة ولا نسک ولا صدقة ویسری علی کتاب الله لیلة فلا تبقی فی الارض منه آیة وتبقی طوائف من الناس

الشیخ الکبیر والعجوز یقولون ادرکنا اباءنا علی هذه الکلمة لا اله الا الله فنقولها وازانجمله هدم کعبه ست و احادیث آن با توجیهها
گذشته و درینجا ذکر وی بجهت آن کردیم که بعضی گفته اند که این هدم بعد موت مؤمنین قریب قیامت نزد انقطاع حج شود
وازانجمله برگشتن مردم بسوی پرستش بتان ست و احادیث آن نیز گذشته و بعضی از مردم ایمان آرند بدجال و این ست
محط حدیث تلحق قبائل من امتی بالمشرکین پس همه کافر شوند پیش از روز قیامت و این محط احادیث مصرحه بعموم ست
و هر دو از اشراط اند وازانجمله بادی ست که مردم را بدریا اندازد و از بنجا فگند اخرج الستة غیر البخاری عن حذیفة
بن اسید مرفوعا لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها عشرة آیات و قال فی العاشرة وریح تلقی الناس فی البحر وفی
لفظ الترمذی والعاشرة اما ریح تطرحهم فی البحر واما نزول عیسی بن مریم بالشک من الراوی و مراد ببودن عیسی علامت
دهم در شمار ست نه در وقوع و ظاهر وی آنست که این ریح غیر آن ریح ست که یاجوج ماجوج را در بحر فرو خواهد افگند و
این ریح نزد خروج نار باشد یا خود همان باد باشد وازانجمله تقارب زمان و قصر ایام ست بروجهی که سال همچو ماه باشد مسلم
از ابو هریره و ترمذی از انس روایت کرده اند که لا تقوم الساعة حتی یتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر ویکون
الشهر کالجمعة وتکون الجمعة کالیوم ویکون الیوم کالساعة وتکون الساعة کالضرمة بالنار واللفظ للترمذی و در ذکر
دجال گذشته که این وقعه هم در زمان او باشد و مانع نیست از تکرار آن دو بار در زمن او و یکبار در آخر زمان فالقدرة
صالحة لکل شیء **فصل** دربیان خراب بلاد و امصار قبل از قیام قیامت قال الله تعالی وان من قریة الا نحن مهلکوها
قبل یوم القیامة او معذبوها عذابا شدیدا در تفسیر مدارک نزد این کریمه گفته قریه صالحه را هلاک ست و قریه طالحه را عذاب
مقاتل گفته یافتم در کتب ضحاک در تفسیر این آیه که ویرانی مکه معظمه از دست حبشه شود و هلاک مدینه بجوع و هلاک بصره بغرق و هلاک
کوفه بترک و هلاک جبال بصواعق و رواجف و هلاک خراسان بانواع عذاب و هلاک بلخ بهده یعنی بآواز هائل که از آسمان آید و بصدمه
آن اهل بلخ بمیرند و هلاک بدخشان بوطی اقوام و هلاک ترمذ بطاعون و هلاک صغانیان تا واشجر بقتل کثیر و هلاک سمرقند بغلبه
بنی قنطورا یعنی ترک و همچنین هلاک فرغانه و بلده شاش و اسبیجاب و خوارزم و اما بخارا پس سن حجارة ست و بمیرند بقحط و جوع
و هلاک ترمذ بغلبه رمل و درین واقعه اهل علم و عبادت بمیرند و هلاک هرات ببارش باران یعنی مارها از ابر فرو ریزند و ایشان را بگزند
و نیشاپور به برق و رعد و ظلمات پس اکثری از ایشان هلاک شوند و ری بغلبه اهل طبرستان و دیلم و اما ارمینیه و آذربیجان بسم‌های
اسپان و یورش جیوش مخالفان و صواعق و زلازل و هلاک همدان بدر آمدن دیلم و هلاک حلوان بباد ساکن که ایشان خفته
باشند و ریح بر ایشان بوزد و چون بامداد کنند بوزنه و خوک شده باشند بعده مردی از قبیله جهینه خروج کند و مصر در آید
و ویل ست از ان اهل دمشق و افریقیه و رمله و مصر را و داخل نشود وی در بیت المقدس و هلاک سجستان بریح عاصف باد این
تند چند روز پیاپی بوزد و بعد از وی آوازی از آسمان بسیار هولناک مسموع شود و اهل علم بشنیدن آن آواز بمیرند و هلاک
فارس و کرمان و اصفهان بر دست دشمنان و صیحه ایشان که از ان دلها منخلع و ابدان هالک شوند انتهی ما فی المدارک و بغوی
در تفسیر خود زیر کریمه مذکوره نوشته خراب شدن قریه و اهل قریه بانواع عذاب وقتی شود که اکثر مردم کفر و عصیان ورزند مقاتل
و غیره گفته اند که هلاک در حق مؤمنین ست باماتت و عذاب در حق کفار ست بانواع عذاب و ابن مسعود رضی الله عنه فرموده

چون ظاهر شود زنا و ربا در قریه اذن میدهد خدا تعالی در اهلاک آن قریه اینست در کتاب یعنی قرآن کریم و از عباده بن صامت
مرویست که گفت شنیدم رسول خدا صلعم را میفرمود اول چیزیکه آفرید خدا قلم ست گفت بنویس عرض کرد چه نویسم فرمود
بنویس قدر را آنچه بوده و آنچه کائن ست انتهی کلام البغوی و در سعد السعادة و ارشاد المسلمین از علی کرم الله وجهه روایت کرده
که هرگاه قریب شود قیامت ملک شام که ولایت فراغت و نعمت ست ویران شود و از دشت گروه ازرمه و عراق را عقبه تا
مردی تباه کند و از دیجان بخشک سالی و گرانی برباد گردد و در فارس مرگ مفاجات در آید و در روایتی بمرگ سرخ بمیرند یعنی بتیغ
بی دریغ کشته شوند و ارمینیه برمی مجانیق صواعق هلاک شود و در روایتی بقحط و شدت جوع و کوفه از دست ترک و بصره بطوفان
آب و مصر بطغیان نیل و دیلم از گرسنگی و روم بصاعقه و خراسان بآفات مختلفه و بلده مرو بتعرض کفار و حجاز و کاشغر بغز و کفار سند
و سغد بزالزلگی و طوس بردست غوریان و نیشابور بکثرت باران و موصل بباد سموم و مدائن بنکبات دهر و کرمان بمرگ
مفاجات و طبرستان بوقوع قحط و سجستان بهبوب باد صعبه گویند بادی بوزد که از صلابت آن کوه ها پاره شود و چون
برگ کاه [illegible] و مردم از هول و ترس آن بمیرند و اول از همه بلخ ویران شود و در روایتی بطوفان آب ویران گردد و هرات
بمارهای گزنده و بغداد بطغیان آب دجله و اصفهان بموت ناگهان و در روایتی بمحاربه و یمن بملخ و در روایتی بتعرض حبش و
سند بمرض ابله و در روایتی بقتل یکدیگر و حرق اوطان بدست خود و طغیان بحر و مکه از دست حبش و مدینه بقحط و بدخشان
بجنگ اعداء و سرخس ببانگ هائل و غزنه بسختت و خوارزم بآسیب لشکریان و بخارا بقحط و تاخت ترکان و سمرقند بلشکر حیدر
و فرغانه و چاچ و اسبیجاب بدست کفار و در روایتی بدست ترک و همچنین جند و طراز و طالقان و فاریاب بطغیان خلیج و غز
بظلم غوریان و ترمذ و چغانیان بوبای طاعون و قسطنطنیه بردست مهدی آخر الزمان بطریق فتح ویران شود انتهی گویم
آنچه از کریمه قرآن کریم ثابت میشود همین قدر ست که پیش از قیامت هیچ قریه از قریات دنیا بی هلاک و بی عذاب شدید باقی
نماند و سیاق آیت دلالت میکند که این هلاک و عذاب دفعة واحدة نخواهد بود بلکه بحسب تقدیرات الهی و در خصوصیات
[illegible] بلاد که در روایات مرتضویه مذکور ست که احتیاج رفع بسوی آنحضرت صلعم ست چه این معنی بی ارشاد و اعلام شارع
دریافت نمیشود و اجتهاد را در امثال این امور مداخلت نیست پس اگر روایت آن حضرت امیر علیه السلام بصحت سند
پیوسته گفت که اصلی داشته باشد ورنه درخور التفات نیست اعتقاد اجمالی مضمون آیه کافی ست و علم تفصیل آن
باوقات مقدره حواله او سبحانه تعالی ست و مقریزی در کتاب المواعظ و الاعتبار گفته روی قاسم بن اصبغ عن کعب الاحبار
قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الجزیرة و الکوفة آمنة من الخراب حتی تکون
الملحمة و لا یخرج الدجال حتی تفتح القسطنطینیة و عن وهب بن منبه انه قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة
و ارمینیة آمنة من الخراب حتی تخرب مصر و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الکوفة و لا تکون الملحمة الکبری حتی تخرب الکوفة
فاذا کانت الملحمة الکبری فتحت القسطنطینیة علی یدی رجل من بنی هاشم و خراب الاندلس من قبل الزنج و خراب افریقیة
من قبل الاندلس و خراب مصر من انقطاع النیل و اختلاف الجیوش فیها و خراب العراق من قبل الجوع و السیف و خراب
الکوفة من قبل عدو من ورائهم یحفرهم حتی لا یستطیعوا ان یشربوا من الفرات قطرة و خراب البصرة من قبل العراق و خراب

الابلة من قبل عدو يحفرهم مرة برًا ومرة بحرًا وخراب الری من قبل الديلم وخراب خراسان من قبل التبت وخراب التبت من قبل الصين وخراب الصين من قبل الهند وخراب اليمن من قبل الجراد والسلطان وخراب مكة من قبل الحبشة وخراب المدينة من قبل الجوع وفی رواية خراب رمينية من قبل الرجف والصواعق وخراب الاندلس والجزيرة من سنابك الخيول واختلاف الجيوش وعن عبد الله بن الصامت قال ان اسرع الارضين خرابا البصرة ومصر فقيل له وما يخربهما وفيهما عيون الرجال والاموال فقال يخربها القتل الاحمر والجوع الاغبر كانی بالبصرة كانها نعامة جاثمة واما مصر فان نيلها ينضب وقال عيسى فيكون ذلك خرابها وعن الاوزاعی اذا دخل اصحاب الرايات الصفر مصر فليحفر اهل الشام اسرابا تحت الارض وعن كعب علامة خروج المهدی الوية تقبل وعليها رجل من كندة اعرج فاذا ظهر اهل المغرب على مصر فبطن الارض يومئذ خير لاهل الشام وعن سفيان الثوری قال يخرج عنق من البربر فويل لاهل مصر وقال ابن لهيعة عن ابی الاسود عن مولى لشرحبيل بن حسنة ولعمرو بن العاص قال سمعته يوما واستقبلنا فقال اينها لك مصر اذا رميت بالقسی الاربع قوس الاندلس وقوس الحبشة وقوس الترك وقوس الروم وعن الشيبانی قال تهلك مصر غرقا وحرقا وعن عبد الله بن سلام انه قال لابنه اذا بلغك ان الاسكندرية قد فتحت فان كان خمارك بالمغرب فلا تاخذه حتى تلحق بالمشرق وعن ابن عباس يرفعه قال انزل الله تعالى من الجنة الى الارض خمسة انهار سيحون وهو نهر الهند وجيحون وهو نهر بلخ ودجلة والفرات وهما نهرا العراق والنيل وهو نهر مصر انزلها الله تعالى من عين واحدة من عيون الجنة من اسفل درجة من درجاتها على جناحی جبريل عليه السلام واستودعها الجبال واجراها فی الارض وجعل فيها منافع للناس فی اصناف معايشهم وذلك قوله عز وجل وانزلنا من السماء ماء بقدر فاسكناه فی الارض فاذا كان عند خروج ياجوج وماجوج ارسل الله تعالى فرفع من الارض القرآن كله والعلم كله والحجر من ركن البيت ومقام ابراهيم وتابوت موسى بما فيه وهذه الانهار الخمسة فيرفع كل ذلك الى السماء فذلك انا على ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشياء من الارض فقدت اهلها خير الدنيا والدين وعن عبد الله بن عمر قال ان اول مصر خرابا انطابلس وعنه قال فی لاعلم السنة التی تخرجون فيها من مصر قال سالم فقلت ما يخرجنا منها يا ابا محمد اعدو قال لا ولكن يخرجكم منها نيلكم هذا يغور فلا تبقى منه قطرة حتى تكون فيه الكثبان من الرمل وتاكل سباع الارض حيتانه وكان بخرابه بنية فسطاط مصر بسببان احدهما الشدة العظمى التی كانت فی خلافة المستنصر بالله الفاطمی والثانی حريق مصر فی وزارة شاور بن مجير السعدی وقال محمد بن العربی الطائی فی الملحمة المنسوبة اليه القاهرة تعمر فی سنة ثمان وخمسين وثلثماية وتخرب سنة ثمانين وسبعمائة وقال شارح هذه الملحمة كانت بداية عمارة القاهرة والنير فی شرفها الشمس فی برج الحمل والقمر فی برج الثور وهو برج ثابت قال فعمر القاهرة ومدتها اربعمائة واحدی وستون سنة قال فی الاصل واذا نزل زحل برج الجوزاء عزت الاقوات بمصر وقل اغنياؤهم وكثر فقراؤهم ويكون الموت فيهم ويخرج اهل برقة عن اوطانهم لاسيما اذا قارن زحل الجوزهر فان الحال يكون اشد واقوى قال الشارح كان ذلك فی سنة اربع وستين وستمائة فی ايام الملك الظاهر ركن الدين بيبرس فانه نزل زحل برج الجوزاء فوقع الغلاء فی آخر سنة اربع واول سنة خمس وتسعين وستمائة فی ايام الملك العادل كتبغا حل زحل فی برج الجوزاء وكان معه الجوزهر فكانت اشد واقوى وكثر الغلاء والوباء قال يسئل المغرب عن الترك ما هم فقال قوم مسلمون يامرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويقيمون الحدود والواجبات

ویقاتلون فی سبیل اللہ اعداءہ فقیل لہ اتطول مدتہم قال لا تطول مدتہم قیل فکیف یکون زوالہم قال یکون ہکذا و کان الی جانبہ طبق کبیر اتی
فحرکہ حرکۃ شدیدۃ فتکسرت الکیزان فقال ہکذا یکون زوالہم یقتل بعضہم بعضا قال ص ۱ حذرنی من القران العاشرۃ
وارحل بالہلک قبل نقر الناقور قال الشارح اول القران العاشر فی سنۃ خمس و ثمانین و سبعمائۃ و فیہ تکون حالات ردیۃ
بارض مصر و ہذا یوافق ما فی القول عن القاہرۃ و تخرب فی سنۃ خمس و ثمانین و سبعمائۃ یعنی بدایۃ انحطاطہا من سنۃ خمس و ثمانین
وسبعمائۃ التی فیہا القران العاشر و ثبت فی عشرین سنۃ التی ہی ایام القران فذکر فی الربع الآخر اربعمائۃ و احدی و ستین سنۃ
و قد تخیلت انہا مدۃ عمر القاہرۃ فاذا زدتہا علی تاریخ عمارتہا بلغ ذلک ثمانمائۃ و تسع عشرۃ سنۃ و فی ذلک الوقت یکون زوالہا
و ہو ما بین سنۃ ثمانین و سبعمائۃ الی سنۃ تسع عشرۃ و ثمانمائۃ و یکون ذلک بسببہ قحط عظیم و قلۃ خیر و کثرۃ شر حتی تتخرب
یضعف اہلہا قال قران زحل و المریخ فی برج الجدی یکون فی سنۃ سبعین و سبع مائۃ فتعد لکل مائۃ سنۃ من سنی الہجرۃ ثلاث
سنین فیکون ثلاثا و عشرین سنۃ تزید ہا علی سبعمائۃ و سبعین سنۃ تبلغ سبعمائۃ و ثلاثا و تسعین سنۃ ففی مثلہا من سنی الہجرۃ
یکون اول خراب القاہرۃ انتہی و تہذیب القول ان زحل کلما حل برج الجوزاء انضعت احوال مصر و قلت اموالہم و کثر الغلا
و الفناء عندہم بحسب الاوضاع الفلکیۃ و زحل یحل فی برج الجوزاء کل ثلثین سنۃ شمسیۃ فیقیم فیہ نحوا من ثلاثین شہرا و انت اذا
اعتبرت امور العالم وجدت الحال کما ذکرنا فانہ کلما حل زحل برج الجوزاء وقع الغلا بمصر و ذکر ان القران العاشر تتضعضع فیہ احوال
القاہرۃ و راینا الامر کما ذکرنا فان القران العاشر کان فی سنۃ ست و ثمانین و سبعمائۃ و مدتہ عشرون سنۃ شمسیۃ
آخرہا سابع عشر رجب سنۃ سبع و ثمانمائۃ و فی ہذہ المدۃ اتضع حال القاہرۃ و اہلہا اتضاعا قبیحا و من الاوقات المحذورۃ
لہا ایضا اقتران زحل و المریخ فی برج السرطان و یکون ذلک فی کل ثلاثین سنۃ شمسیۃ و یقترنان فی سنۃ ثمان عشرۃ
و ثمانمائۃ و فی مدتہ تنقضی الاربعمائۃ و الاحدی و الستون سنۃ التی ذکر انہا عمر القاہرۃ فی سنۃ تسع عشرۃ و ثمانمائۃ
و شواہد الحال الیوم تصدق ذلک لما علیہ اہل القاہرۃ الآن من الفقر و الفاقۃ و قلۃ المال و خراب الضیاع و القری و تداعی
الدور للسقوط و شمول الخراب اکثر معمول القاہرۃ و اختلاف اہل الدولۃ و قرب انقضاء مدتہم و غلاء سائر الاسعار
و لقد سمعت عمن یرجع الیہ فی مثل ذلک ان العمارۃ تنتقل من القاہرۃ الی برکۃ الحبش فیصیر ہناک مدینۃ و اللہ اعلم
گویم این حال قاہرہ در عصر مقریزی بود و درین تاریخ بلدہ مصر اعمر امصار است و اہل او بکثرت اموال و اولاد و جز آن
از اسباب فراغ بال اکثر اہالی بلاد ارض اند و بعد ازین باز خراب شود تا آنکہ بقرب ساعت خرابی او عود بعمران نکند
و این اقترانات کہ ذکر یافتہ اتفاقات ست ورنہ حال عمران و خراب بلاد مصر باشد یا کدام بلدہ دیگر با وقات معینہ خبر حق
سبحانہ و تعالی کہ مدبر ارض و سماء و منزل امر از عرش علے ست دیگری نمیداند و تا نصی از شارع در ما نحن فیہ موجود
نباشد جزم باخبار اہل تنجیم نتوان کرد اگرچہ بعض حوادث مطابق حسابات ایشان یا کشف مکاشفان واقع شود و امروز
کہ دوازدہ صد و نود سال از ہجرت ماضی شدہ انقلاب عمران و خراب بلاد نسبت بازمنہ سابقہ خیلی مختلف افتادہ
بسا مدن خراب کہ آباد گردیدہ و بسا بلاد معمورہ کہ ویران شدہ و للہ الامر من قبل و من بعد تفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید

فصل دوم در بیان نار کہ از قعر عدن برآمدہ مردم را بسوی حشر ایشان برد و این نیز یکے از اشراط عظمی است

و اخر آیات ست از انس رضی الله عنه مرفوعا مروی ست اما اول اشراط الساعة فنار تخرج من المشرق فتحشر الناس الی
المغرب الحدیث اخرجه احمد والبخاری وهم بخاری از حذیفه بن اسید مرفوعا آورده لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها
عشر آیات الحدیث و فیه آخر ذلک نار تخرج من الیمن تطرد الناس الی محشرهم و در روایتی نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس
الی المحشر و در لفظی من قعرة عدن ابین و ابین بروزن احمر نام پادشاهی ست که آنرا بنا کرده قاله فی النهایه و وجه جمع میان اولیت
و آخریت او گذشته و مراد بمغرب محشر درین احادیث شام ست و زمین شام را ارض مقدس نامند و آن عبارت ست از
زمین واقعه میان فرات و بحر قلزم در طول و از ساحل بحر عمان تا بحر اسود در عرض و احمد و ابوداود و حاکم و ابونعیم از ابن عمر
رضی الله عنه روایت کرده اند که ستکون هجرة بعد هجرة فخیار اهل الارض الزمهم مهاجر ابراهیم ویبقی فی الارض شرار اهلها تلفظهم
ارضوهم وتقذرهم نفس الله وتحشرهم النار مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا باتوا وتقیل معهم اذا قالوا وتاکل من تخلف
یعنی باشد هجرتی بعد این هجرت پس بهترین مردم زمین کسی ست که لازم گیرنده ست جای هجرت ابراهیم را و باقی ماند
بدترین مردم بیفگند ایشان را زمین ایشان و گنده داند ایشان را نفس خدا و حشر کند ایشان را آتشی با بوزنه و خوکها
شب بسر کند با ایشان جائیکه شب کنند و قیلوله کند با ایشان جائیکه قیلوله کنند و بخورد کسی را که در پس او ماند و هی د
سال قبل ولادت مسیح هم بنی اسرائیل بصورت قردة مسخ شده اند و در آخر زمان هم این چنین واقع شود و در اشاعه گفته استقذار
نفس خدا از متشابهات ست ایمان بدان بر حسب مراد خدا و رسول واجب نیست حاجت بسوی تاویل او زیرا که حدیث
مثل قرآن ست لا یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا گوییم ازینجا معلوم شد که مختار
و مذهب صاحب اشاعه نیز عدم تاویل صفات باری تعالی ست که در کتاب و سنت وارد شده و همین ست مذهب صحابه و تابعین
و ائمه مجتهدین و سلف صالحین و جماعه محدثین و جمله متبعین بخلاف اهل کلام از ارباب مذاهب اربعه که خوض در تاویل آیات
و صفات وارده در قرآن و حدیث میکنند و بی وجه موجه صرف نصوص از ظواهرش جائز میدارند و از اطلاق آن صفات
بر او تعالی بگمان تنزیه ذات مقدس وی و لزوم تشبیه در اطلاق احتراز مینمایند و نمیدانند که درین اعراض تعطیل نصوص
ست و تشبیه بکلمه اجمالیه قرآنیه لیس کمثله شیء منفی و زائل و قلاقل این مباحثه و مناظره قدیما و حدیثا سر بآسمان کشیده
و نوبت مقاتله و مباهله باهم اهل اسلام خصوصا در حنابله و دیگر طوائف جز ایشان رسیده و حق صرف و تحقیق حقیق بیان
درین مسئله مختار سلف امت و ائمه ایشان ست پس بس که اجرا و اطلاق صفات که وارد ست و وجه بیان بمقتضای
لغت واضحه عرب و عدم تاویل و تعطیل و تشبیه و تکییف و تمثیل باشد و بالله التوفیق و احمد و ترمذی از ابن عمر آورده اند
و ترمذی آنرا حسن صحیح گفته که ستخرج نار من حضرموت او من بحر حضرموت قبل یوم القیامة تحشر الناس قالوا یا رسول
الله فما تامرنا قال علیکم بالشام یعنی خروج این نار از حضرموت نام بلده که در یمن ست یا از بحر این بلده باشد پیش از
قیامت و حشر مردم پروانه و پرسیدند ای رسول خدا ما را چه میفرمائی گفت بر شما ست رفتن بشام و تعیین ست
مراد بمهاجر ابراهیم در روایت سابقه و طبرانی و ابن عساکر از حذیفه بن الیمان آورده اند که گفت البته قصد کند شما را
آتشی که امروز خاموش ست در وادی که آنرا برهوت گویند بپوشد مردم را در وی عذاب الیم ست بخورد جان و

ال را دیگر دود در تمام دنیا در هشت روز هر چه همچو پدیدن باد و ابر گرمی او در شب بیشتر و سخت تر از گرمی او در روز
باشد و او را میان آسمان و زمین آوازی مثل آواز رعد قاصف ست این آتش از سرهای خلائق نزدیک تر
از عرش ست گفته شد ای رسول خدا صلعم آیا سلیم باشد دران روز بر مومنین و مومنات فرمود آن روز مومنین و مومنات کجا
باشند بدتر از خران اند تسافد کنند همچو تسافد بهائم یعنی بر یکدیگر مثل چهار پایها بجهند نیست در ایشان مردی
که بگوید منه یعنی مکن مکن رواه احمد و بغوی و باوردی و ابن قانع و ابن حبان و طبرانی و حاکم و ابونعیم از رافع بن بشر
سلمی آورده اند که گفت نزدیک ست که بیرون آید آتشی از حبس سیل سیر کند مثل سیر شتر گرفتار روان شود در روز و
اقامت کند در شب صبح کند و شام کند و گفته شود صبح کرد آتش ای مردمان صبح کنید و قیلوله کرد آتش ای مردمان نیمه روز
بخوابید و شام کرد آتش ای مردمان شام کنید و هر که او را یابد بخورد و در اشاعه گفته این نار مذکوره درین احادیث که از
قعر عدن برآید سوای نار مدینه ست که ذکرش گذشته و خروج این نار از حبس سیل نیز منافی نیست آنرا زیرا که اصل خروج
وی از برهوت باشد و آنرا وادی آتش گویند و آن در قعر عدن ست و عدن در ناحیه حضرموت ست بر ساحل بحر
پس تا آل عبابات واحد ست و گذر او بر حبس سیل شود و خطاب با اهل مدینه ست و حبس سیل شرقی مدینه ست و وصول
این نار بسوی او قبل وصولش بمدینه باشد پس صحیح ست که با ایشان گفته آید که این نار از حبس سیل برآید و در رساله حشر
بعد غلبه حبش گفته بعد ازان بچند مدت آتشی عظیم از طرف جنوب نمودار گردد و بر مردم حمله کند و مردم بی تحاشی
بگریزند و آتش در پی ایشان تعاقب کند چون مانده شده وقت نیم روز جا بجا افتند آتش نیز ساکن شود چون آفتاب
گرمی کند آتش در پی دود و چون شام شود آتش بجای خود برقرار ماند و مردم منزل نمایند باز چون صبح شود آتش
در پی آید و مردم گریزان شوند همین طور تا ملک شام برساند و بعد ازان آتش باز گردد و غائب شود بعد ازان مردم
بیادگاری ملک خود خال خال متفرق شوند اما آبادی تمام در ملک شام باشد و این آخر علامت قرب قیامت ست
و اول علامات قیام قیامت بعد ازین سه چهار سال مردم بغفلت تمام مشغول باشند و نعمتهای دنیا از باران و رزق
و اموال و شهوات فراوان باشد انتهی **قف** حافظ ابن حجر از قرطبی نقل کرده که حشر چهار ست دو حشر در دنیا
و دو حشر در آخرت آنکه در دنیاست در سوره حشر مذکور ست و آن حشر یهود بسوی شام بود و دیگر حشری ست که
در اشراط ساعت آمده و در حدیث انس در مسئله عبدالله بن سلام از نبی صلعم ست که چون وی اسلام آورد فرمود
اما اول اشراط الساعة فنار تحشر الناس من المشرق الی المغرب و در حدیث ابن عمر نزد حاکم ست مرفوعا تبعث علی اهل
المشرق نار فتحشرهم الی المغرب تبیت معهم حیث باتوا وتقیل معهم حیث قالوا ویکون لها ما سقط وتخلف وتسوقهم سوق
الجمل الکبیر حافظ ابن حجر گفته خروج او از قعر عدن منافی حشر او مردم را از مشرق بسوی مغرب نیست زیرا که
ابتدا خروج او از عدن باشد و چون بیرون آید در همه زمین منتشر شد یعنی چنانکه در روایت طبرانی و ابن عساکر
از حذیفه ست انها تدور الدنیا کلها فی ثمانیة ایام یا مراد تعمیم حشر ست نه خصوص مشرق و مغرب و معنی وی آنست
[illegible] میان مشرق و مغرب یا آنکه بعد انتشار اول اهل مشرق را حشر نماید والله اعلم و جمع میان روایات

تدور الدنیا کما هی ثمانیة ایام در روایت آنها تسیر سیر بطیئة الابل و اجمال الکبیر و تبیت و تقیل آنست که انتشار دمی در هشت
روز شود بعده برفتار مردم سیر کنند و حشر سوم حشر اموات از قبور بعد بعث ست قال تعالی وحشرناهم فلم نغادر منهم احدا
چهارم حشر ایشان بسوی جنت و نارست انتهی حافظ گفته حشر اول حشر مستقل نبوده زیرا که مراد بدان حشر هر موجود
دران روزست و این حشر برای گروهی مخصوص بوده و این قسم حشر بسیار واقع گردیده چنانکه بنی امیه را ابن زبیر از مدینه
بیرون کرده و بسوی شام فرستاده انتهی گویم مراد مسمای حشرست بر زبان شارع و او تعالی حشر اول را حشر نام کرده
بخلاف غیر او و ازینجا فرق ظاهر گشته **قف** اختلاف کرده اند مردم در آنکه این حشر قبل روز قیامت ست یا خود در
قیامت و بر تقدیر اول این نار حقیقی ست یا مجازی که مراد بدان فتنه هاست حلیمی بسوی شق ثانی میل کرده و غزالی بدان
جزم نموده و گفته که دلالت میکند برای آن حدیث ابو هریره در صحیحین و غیرهما یحشر الناس علی ثلث طرائق راغبین و راهبین
و اثنان علی بعیر و عشرة علی بعیر و تحشر بقیتهم النار تقیل معهم حیث قالوا و تبیت معهم حیث باتوا و تصبح معهم حیث اصبحوا و تمسی
معهم حیث امسوا یعنی این حدیث گویا تفسیر قوله تعالی ست وکنتم ازواجا ثلثة حافظ ابن حجر گفته و مؤید اوست حدیث ابو ذر
نزد احمد و نسائی و بیهقی که حدثنی الصادق المصدوق ان الناس یحشرون یوم القیامة علی ثلاثة افواج فوج طاعمین کاسین
فوج یمشون و فوج تسحبهم الملائکة علی وجوههم الحدیث باز اختلاف کرده اند بر یتقول در جمع میان حدیث ابو هریره و حدیث ابن
عباس در صحیحین و غیرهما مرفوعا انکم تحشرون حفاة عراة غرلا الحدیث اسمعیلی گفته تعبیر میکنند بحشر از نشر بنابر اتصال او بوی
ان اخراج خلق از قبورست پس بیرون آیند از قبور پیاده و پا برهنه و رانده شوند و فراهم نموده آیند بسوی موقف برای
حساب بعده حشر اهل تقوی بر شتر و حشر مجرمان بر وجوه شان شود و غیر او گفته بر آیند از قبور بر صفتی که در حدیث ابن عباس ست
باز محشور شوند بسوی موقف بر وجهی که در حدیث ابی هریره ست و بعض شراح مصابیح یعنی توربشتی گفته که حمل حشر بر بعث
اقوی ست بچند وجه یکی آنکه مراد بحشر نزد اطلاق شرع حشر از قبورست مادامیکه دلیلی تخصیص آن نکند دیگر آنکه تقسیم مذکور در
خبر مسطور در حشر بسوی شام مستقیم نمیشود زیرا که مهاجر را لابد ست که راغب یا راهب یا جامع میان هر دو صفت باشد پس
هر که تنها راغب یا راهب باشد و این یک طریقه ست که او را از جنس دومی ثانی نیست فلا سوم حشر بقیه ست بر وجه مذکور و الجاء
نار ایشان را بسوی آن جهت و ملازم بودن نار با ایشان و جدا نشدن ازینها و این قولی ست که توقیف او وارد نشده
و ما را نمیرسد که حکم کنیم بتسلیط نار در دنیا بر اهل شقوت بغیر توقیف چهارم آنکه بعض حدیث مفسر بعض ست و در حدیث ابو ذر
آمده باین لفظ که ثلثا علی الدواب ثلثا ینسلون علی اقدامهم و ثلثا علی وجوههم و این تقسیم قوی ست نظیر تقسیمی که در سوره
واقعه ست وکنتم ازواجا ثلثة الآیات پس مراد بقول وی راغبین راهبین عموم مومنین مخلصین اند و هم اصحاب المیمنة و مراد
بقول وی و اثنان علی بعیر الی آخره سابقین اند و هم افاضل المومنین رکبانا و مراد بحشر بقیه الی النار اصحاب مشامه اند و
محتمل که بعیر ده کس را یکبارگی بر دارد و این معنی از بدیع قدرت او تعالی ست که یک بعیر آنجا قوت چیزی داشته باشد
که ده بعیر دنیا بران قوی نباشند و محتمل که متعاقب سوار شوند انتهی ملخصا و خطابی و قرطبی گفته و قاضی عیاض تصویب
و تقویت او فرموده بحدیث حذیفه بن اسید که این حشر قبل روز قیامت باشد و حشر احیاء مردم بسوی شام

واما حشر از قبور پس بر وجهی باشد که در حدیث ابن عباس ست و مراد ببودن دو کس بر یک شتر آنست که بتعاقب
سوار شوند یکی رکوب کند و دیگر مشی نماید یعنی بنابر قلت ظهور چنانکه در بعض احادیث ست قاضی عیاض گفته و مقوی اوست
آخر حدیث ابو هریره تقیل معهم وتبیت وتصبح وتمسی و این اوصاف مختص بدنیا هستند و رجحه الطیبی وتعقب علی التشاح
المذکور و جواب اده ست از اول بآنکه وجه ترجیح او ثبوت دلیل مخصص ست چه در چند احادیث وقوع حشر در دنیا بسوی
شام وارد شده و منجمله آن حدیث حذیفه ست که گذشته و حدیث معاویه بن حیده ست مرفوعا انکم تحشرون ونحی بیده
نحو الشام رجالا و رکبانا وتجرون علی وجوهکم اخرجه الترمذی والنسائی وسنده قوی وحدیث ستکون هجرة بعد هجرة و
تحاز الناس الی مهاجر ابراهیم ولا یبقی فی الارض الا شرارها تلفظهم ارضوهم تحشرهم مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا
باتوا وتقیل معهم اذا قالوا اخرجه احمد بسند لا باس به وحدیث ستخرج نار من حضرموت تحشر الناس قالوا فما تامرنا یا رسول
الله قال علیکم بالشام پس مراد بنار درین احادیث نار آخرت نیست چنانکه معترض ذکر کرده ورنه چنین میگفت تحشر بقیتهم
الی النار حالانکه لفظ وی تحشر بقیتهم النار ست وحشر را اضافت بسوی نار کرده و گفته که جواب ثانی آنست که تقسیم مذکور
در سورهٔ واقعه مستلزم آن نیست که این همان تقسیم مذکور در حدیث باشد زیرا که آنچه در حدیث ست ورود آن بر قصد
خلاص از فتنه ست تا هر که فرصت را غنیمت داند سیر کند بر فسحت ظهر و تفسیر او در زاد و راغب مستقبل راهب در مستند
آمده و این صنف اول ست و هر که دیر کرد تا آنکه قلت ظهر شد و وقت از وسعت رکوب تنگی کرد ناچار شریک یکدیگر
شدند یا از عقب سواری کردند و از ینجا حاصل شد اشتراک دو کس در یک شتر و همچنین شرکت سه کس که این هر دو امر ممکن
ست و اما چهار کس پس ظاهر از حال ایشان تعاقب ست و نیز ممکن ست اشتراک اگر سبک تن یا اطفال باشند و اماده
کس پس بتعاقب سوار شوند لا غیر و سکوت کرد از ما فوق برای اشارت بآنکه منتهی درین امر اینست و مابین چهار و ده
را ابجاز او اختصار اذکر نمود و این صنف ثانی ست و از صنف ثالث تعبیر بقوله تحشر بقیتهم النار فرمود و دران اشارت
ست بسوی عجز ایشان از تحصیل مرکوب در حدیث حال ایشان واقع نشده بلکه محتمل ست که مشی کنند یا کشیده
شوند بنابر فرار از نار و مؤید اوست آنچه در آخر حدیث سابق ابو ذر آمده که ایشان سبب مشی مذکور رسیده
شوند بنابر فرار از نار و مؤید اوست آنچه در آخر حدیث سابق ابو ذر آمده که ایشان سبب مشی مذکور رسیدند
فرمود تلقی الآفة علی الظهر حتی لا یبقی ذات ظهر حتی ان الرجل لیعطی الحدیقة المعجبة بالشارف ای الناقة المسنة ذات
القتب یعنی پشت را آفت رسد تا آنکه مرکوبی باقی نماند و یک ناقه بیک بستان ارزد زیرا که بسبب جیل وعزت ظهر کرا
را به مقصود رساند زمین و باغ خوار و زبون گردد و قدر و قیمت نیارد و این لایق بحال آخرت و مؤکد مذهب خطابی و
غیره ست قوله فوج طاعمین کاسین چه این موافق قول اوست راغبین راهبین چه قول وی و فوج یمشون موافق صنف
ستعاقب علی البعیر ست زیرا که صفت مشی لازم حال ایشان ست و اما صنفی که نار ایشانرا حشر کند پس کسانی اند که ملائکه
ایشان را بر وجوه ایشان کشیده برند و جواب از ثالث آنکه بشواهد حدیث مبین گشته که مراد باین نار نار آخرت نیست
بلکه ناری ست که در دنیا بیرون آید و آنحضرت صلعم انذار بخروج وی فرموده و کیفیت او در احادیث مذکوره ذکر یافته
و جواب از رابع آنکه حدیث ابو هریره از روایت علی بن زید ست که معترض با وجود ضعف وی بدان استدلال کرده

معنیرا مخالف حدیث باب ملکه موافق حدیث ابو ذر ست در لفظ و حدیث ابو ذر دلالت میکند برآنکه این نار دنیاست نه ناری که بعد بعث در حشر بسوی موقف باشد چه انجا نه حدیقه ست و نه آفتی بر پشت و در حدیث علی بن زید مذکور نزد احمد آمده انهم یتقون بوجوههم کل حدب وشوک یعنی روی های خود را از هر پست و خار نگهداری کنند و زمین موقف زمین هموارست لا عوج فیها و لا امتا و نه حدب ست دران و نه خار بعده گفته هذا ما سنح لی علی سبیل الاجتهاد بعده در صحیح بخاری در باب المحشر دیدم که یحشر الناس یوم القیامة علی ثلاث طرائق و دانستم که انچه تورپشتی گفته همان حق ست لا محید عنه انتهی کلام الطیبی ملخصاً حافظ ابن حجر در فتح الباری بعد نقل این عبارت گفته قلت ولم اقف فی شیء من طرق الحدیث الذی اخرجه البخاری علی لفظ یوم القیامة لا فی صحیحه ولا فی غیره وکذا هو عند مسلم والاسمعیلی وغیرهما لیس فیه یوم القیامة نعم ثبت بلفظ یوم القیامة فی حدیث ابی ذر المنبه علیه قبل وهو دال بان المراد بذلک ان یوم القیامة یعقب ذلک فیکون من مجاز المجاورة ویتعین ذلک لما وقع فیه ان الظهر یقل لما یلقی علیه من الآفة وان الرجل یشتری الشارف الواحد بالحدیقة المعجبة فان ذلک ظاهر جدا فی انه من احوال الدنیا لا بعد البعث انتهی کلام الحافظ بلفظه حاصل آنکه حمل لفظی از حدیث بر مجاز اهون ست از الغار جمله از الفاظ او و ابطال معنی الحدیث پس مجاز متعین ماند و برین تقدیر اگر لفظ یوم القیامة در بخاری نیز ثابت شود در خور تاویل باشد کذلک لذلک گویم در حدیث عمر نزد احمد و ترمذی و صحیح گذشته ستخرج نار من حضرموت او من بحر قبل یوم القیامة تحشر الناس الحدیث و در وی تصریح ست بانکه این نار قبل روز قیامت ظاهر شود و حدیث حذیفه بن اسید نزد بخاری ست لن تقوم الساعة حتی ترون قبلها عشر آیات و منجمله آن یکی نارست و بر تقدیر ثبوت لفظ یوم القیامة حدیث مذکور بخاری متعارض باشد و تاویلش بر خلاف آن ممکن نیست پس مصیر بسوی آن واجب ست دفعاً للتعارض و ثابت شد که این نار قبل یوم القیامة باشد و بالله التوفیق اگر گویند که بودن نار آخر آیات مستلزم آنست که خیار در زمین نباشند و در حدیث سابق حذیفه نزد طبرانی و ابن عساکر آمده قال یا رسول الله اهی سالمة علی المومنین والمومنات قال و این المومنون والمومنات یومئذ الحدیث و در حدیث ابن عمر ست نزد احمد و ابی عبیده و ابو داود و حاکم و ابی نعیم فخیار اهل الارض الزمهم مهاجر ابراهیم و در بعض احادیث راغبین راهبین طاعمین کاسین آمده پس لازم می آید که خیار دران روز یافته شوند و این تناقض ست یا کالتناقض گویم در حدیث همین قدرست که خیار ناس مهاجرین الی الشام اند که باختیار خود هجرت کرده رفته اند بحال اینها همین در حیات و ازان لازم نمی آید که تا خروج نار باقی مانند بلکه ثابت آنست که ریح ارواح ایشانرا قبض کند و باقی نمانند مگر اشرار مردم و مراد خیار مردم اند در حالت حیات دنیا و هم الطاعمون الکاسون الواجدون الظهر والسعة و لازم نیست که اینها نزد خدا هم خیار باشند و همچنین راغب بودن ایشان در وصول الی الشام و راهب بودن از نار کما فسره الطیبی مستلزم مومن بودن ایشان نیست و هذا واضح و در صحیحین از ابو هریره آمده ان آخر من یحشر راعیان من مزینة ینعقان بغنمهما فیجدانها وحوشا حتی اذا بلغا ثنیة الوداع خرا علی وجوههما گویم ثنیة الوداع قریب مدینه ست بسوی شام علی الاصح و در روایت ابن ابی شیبه ازوی باین لفظ ست رجلان رجل من جهینة و رجل من مزینة فیقولان این الناس فیأتیان المدینة

فلا یجدان الا الثعت فینزل الیہما ملکان فیسحبانہما علی وجوہہما حتی یلحقانہما بالناس وروی ابن ابی شیبۃ ایضا عنہ وعن
حذیفۃ بن اسید قال آخر الناس محشرا رجلان من مزینۃ یفقدان الناس فیقول احدہما لصاحبہ قد فقدنا الناس منذ
حین انطلق بنا الی شخص من بنی فلان فینطلقان فلا یجدان احدا ثم یقول انطلق بنا الی المدینۃ فینطلقان فلا یجدان
بہا احدا فیقول انطلق بنا الی منزل قریش ببقیع الغرقد فینطلقان فلا یریان الا السباع والثعالب فیتوجہان نحو
البیت الحرام حاصل معنی آنکہ آخر کسی کہ محشور شود در دنیا دو شبان باشند از قبیلہ مزینہ یا یکی ازین قبیلہ دیگر
از قبیلہ جہینہ در تلاش مردم افتادہ تا مدینہ رسند و آنجا کسی را جز درندگان و روباہان نیابند درین میان
دو فرشتہ رسیدہ و ایشان را بر روی کشیدہ بمردم ملحق سازند و در روایتی متوجہ بسوی کعبہ شوند سمہودی در جمع
میان این روایات گفتہ کہ شاید این ہر دو فرشتہ قبل توجہ ایشان بسوی بیت الحرام رسیدہ ایشان را بر روی کشند قبل از آنکہ
این ہر دو بکعبہ رسند پس مخالف ما تقدم نیست و بودن ہر دو از مزینہ بطریق تغلیب آمدہ ورنہ یکی از جہینہ و دیگر از مزینہ
خواہد بود و تاخیر این ہر دو تا زمان حاشرہ باشد نہ از نفخ صور چہ بعد از در صور بدمند و ساعت قائم شود و عالم فنا گردد
شیخین از ابوہریرہ مرفوعا روایت کردہ اند لتقومن الساعۃ وقد نشر الرجلان ثوبہما بینہما فلا یتبایعانہ فلا یطویانہ ولتقومن الساعۃ
وہو یلیط حوضہ فلا یسقی فیہ ابلہ و دوابہ ولتقومن الساعۃ وقد رفع اکلتہ فلا یطعمہا حاصل معنی آنکہ دو مرد باہم جامہ گستردہ
خرید و فروخت میکردہ باشند و ہر کہ آب را بخاک درست مینمودہ باشد و کسی لقمہ بسوی دہن بر داشتہ باشد پس ہنوز
جامہ نپیچیدہ و حوض درست نکردہ و لقمہ را بدہن نبردہ کہ قیامت برپا گردد و در حدیث ابن عمرو ست نزد مسلم بلفظ
یخرج الدجال فیمکث اربعین لا ادری اربعین یوما او شہرا او عاما الحدیث وفیہ فیبقی شرار الناس فی خفۃ الطیر و احلام السباع
الی ان قال ثم ینفخ فی الصور فلا یسمعہ احد الا اصغی لیتا ورفع لیتا قال واول من یسمعہ رجل یلوط حوض ابلہ فیصعق ویصعق
الناس گویم معنی یلیط یلطخہ بالطین ست یقال لاط حوضہ یلیطہ ویلوطہ اذا لطخہ بالطین و اصلحہ و اکلہ بضم ہمزہ بمعنی لقمہ
ست و در نہایہ گفتہ اللیت بکسر اللام صفحۃ العنق وہما لیتان و اصغی بمعنی مال انتہی حاصل معنی آنکہ نزد قرب قیام ساعت
مردم نادان سبک حرکت ہمچو پرندگان و درندگان باقی مانند و در آن حال نفخ صور شود و ہر کہ آنرا بشنود ہر دو گوش خود بسوی
آسمان بر دارد چنانکہ کسی سماعت ندا از فوق میکند در رسالہ حشریہ گفتہ روز جمعہ کہ روز عاشورا باشد بعد از روز
صبح مردم برخیزند و ہر یک بکار خود مشغول شوند کسی بخرید و فروخت و کسی بجمع مواشی و کسی بصاف کردن آب
و کسی بمہیا ساختن اسباب پخت و پز و ہمچنین ہر کس بکاری مشغول باشد کہ ناگہان آوازی باریک دراز بگوش مردم افتد
این نفخ صور باشد مردم از ہر جا در شنیدن آن یکسان باشند و ہمہ متحیر باشند کہ این چہ آواز ست و از کجا ست
پس آن آواز سخت شدن گیرد تا آنکہ مثل آواز رعد و صاعقہ شود پس در مردم ہول عظیم و قلق جسیم پیدا شود چون شدت
نماید مردم از ہول و ترس مردن گیرند و در زمین زلزلہ گیرد و مردم از خانہا بصحرا بر آیند و جانوران وحشی بہیبت خود
بسوی مردم گرایند و زمین جا بجا شق شود و آب دریاہا در موج آید و بسبب شکستن کنارہا ہر طرف متفرق شود و کوہہا
و آفاق بسبب شدت آتش شگفتہ شوند و بسبب شدت وزیدن بادہا از جای خود مثل ریگ پراگندہ شوند و آسمان از زیر

این یکبارگی غبارها و ابرها و بادها از هر طرف بدوند و جهان تیره گردد و آن آواز ساعت بساعت در شدت باشد تا آنکه
با واز سخت هولناک آسمانها بشگافند و ستارها فرو ریزند و پاره پاره شوند و بنا دی این حال مردم در هول موت باشند
و یکی پی دیگر بمیرد آنزمان ملک الموت برای قبض روح ابلیس لعین متوجه شود و این ملعون از جای بجای گریزان شود
ملائکه بگرز های آتشین او را گرفته بغلطانند و نزع او نمایند و هر قدر الم و ایذا که بر مجموع افراد بنی آدم گذشته ست بر وی تنها
بگذرد بعد از انتهای نفخ صور که بقوت یکدم تا شش ماه باشد نه آسمان ماند نه زمین نه ستاره نه کوه نه دریا و نه هیچ چیز
همه نیست و نابود شوند و ملائکه هم بمیرند میگویند که هشت چیز از فنای کل مستثنی هستند عرش و کرسی و لوح و قلم
و دوزخ و حور و جنت و صور و ارواح را نیز بیخودی و بیهوشی آید که از عذاب قبر هم وا رهند و بقول بعضی این هشت
چیز را نیز یک لحظه فنا و عدم ست انتهی بلفظه گویم در حدیث ابو هریره ست مرفوعا که فاصله میان هر دو نفخه چهل سال
و نحوه عند ابی داود و ابن مردویه عنه رضی الله و روی ابن المبارک عن حسن مثله و نزد مسلم و نسائی ست که پیغمبر
بفرستد خدا باران را گویا شبنم ست و برویند از وی اجساد بنی آدم باز بدمند در صور بار دیگر پس ناگاه ایشان استاده اند
می نگرند سپس گفته شود ای مردم بیایید بسوی پروردگار خود و حکم شود ملائکه را که استاده کنید ایشانرا ایشان
سوال کرده شده اند حدیث در رساله حشریه گفته با لجمله بعد تمامی فنا که غیر ذات حق تعالی نماند رب العزت جل شانه فرماید
کجا اند پادشاهان و کجا اند دعوی کنندگان سلطنت و کراست امروز بادشاهی باز خود جواب فرماید که خدای یکتای قهار
راست پس مدتی ظهور احدیت صرف باشد انتهی گویم این مدت همان مدت ما بین النفختین ست که گذشت و این سوال و
جواب قرآن کریم مذکور ست لمن الملک الیوم لله الواحد القهار و آنچه از روز بعث تا دخول جنت و نار واقع خواهد شد
بیانش از رساله حشریه بلفظها در باب آینده نوشته میشود اتماما للفائدة و اکمالا للعائدة و بالله التوفیق

باب دوازدهم بحقق که غیر او نمیداند باز از سر نو بنیاد آفرینش نهد و آسمان و زمین و ملائک را پیدا سازد و زمین بنحوی
باشد که در آن آثار عمارت و حدود و امکان و نباتات و کوهها و دریاها هیچ نباشد و از جا که زنده کردن کسی منظور ست عجب الذنب
او را آنجا نهند و دیگر اجزا را که در ترکیب وی داخل کرده است متصل همان عجب الذنب نهند و عجب الذنب آخر استخوان ست که از طرف
پشت تا نشستنگاه میرسد و این استخوان تمام نیست بلکه جزئیست از آن که شروع پیدایش استخوانها از وست و این جزء
را ملائکه بحکم الهی از تفرقه و جمیع آفات نگاه میدارند بوسیدگی و سوختگی باو راه نمی یابد و بعد جمع و ترتیب اجزا حق تعالی
از زیر عرش بقدرت کامله خود باران بفرستد که در قوت منی مردان باشد پس اجزای هر یکی را آنچه مناسب ست از
صورت و گوشت و پوست و رگ و پی و استخوان و مغز بخشد **قف** بعد تسویه قالبها مجموع ارواح را در صور داخل
فرماید و بحضرت اسرافیل فرماید که بقوت تمام دمی بر آنها بزند و خود ندا دهد که قسم بعزت و جلال من که هیچ روح از قالب
خود خطا نکند و چون رفتن جانور با شیانه خود در آیند و در صور بعدد همه ارواح سوراخها ست پس ارواح سباب
سوراخ از سوراخهای صور بر آیند و در ابدان خود در آیند بعد از آن بقوت نفخ صور اسرافیل برای بر آمدن متعلق
باجسام شوند و زنده گردند و باز بقوت آن نفخ صور زمین را بشگافند و مرده ها از گورها بر آیند و بسمت ... افتان

نفخهٔ دوم

وخیزان بدوند میگویند که این نفخ صور در جای واقع شود که صخرهٔ معلقهٔ بیت المقدس آنجاست و در میان نفخهٔ اول و نفخهٔ ثانی چهل سال فاصله ست برخاستن مردم از قبور موافق شکل ولادت انسان از شکم مادر باشد برهنه تن و برهنه پا و بی ختنه و بی ریش و بی بروت و با موی سر مگر آنکه بی دندان نباشند و موافق بعضی روایات مردم مع کفنها برخیزند امادر عرصهٔ قریب آن کفنها فرو ریزند اما روایات اولی قویتر و مشهور تر ست و بچگان و جوانان و پیران بقامت عمر خود برخیزند و کوران و کران و لنگان و جا ماندگان و دست بریدگان سلیم الاعضا باشند اول کسی که زنده شود خاتم النبیین محمد رسول الله صلعم باشند متصل ایشان حضرت مسیح علیه السلام بعد ازان انبیا رجا بجا برخیزند و بعد ازان صدیقان و شهیدان و صالحین و بعد ازان عوام مومنین و بعد ازان فساق و کفار در اندک مهلتی همه‌ها برخیزند و حضرت ابوبکر و حضرت عمر رضی الله عنهما در میان خاتم النبیین و حضرت مسیح باشند پس امت آنحضرت صلعم با آنجناب و امت هر پیغمبر با پیغمبر خود فراهم آیند و از شدت هول بر دلها همه را نظر بر آسمان باشد و هیچ یکی التفات بشرمگاه دیگری نکند و اگر کنند ما نند بچگان بعد که از داعیهٔ شهوت خالی باشند **قف** چون مردم همه جا بجا قرار گیرند آفتاب نزدیکتر کرده شود گوئی بریک میل ست و از طرف آسمان بروق خاطفه و اصوات هائله متواتر بشنوند و بسبب گرمی آفتاب عرق از بدن هر یکی جاری شود انبیاء و افاضل مومنین را کف پا تر شود و عامه را تا پاشنه و شتالنگ و نیم ساق و زانو و کمر و سینه و گلو موافق اعمال هر یکی باشد و کفار را مثل لگام تا دهن و گوش در گیرد و اینها بسیار و هد و مردم از گرسنگی و تشنگی عاجز شوند و رفع گرسنگی بخوردن خاک بکنند که خاک آن زمان چون میدهٔ شیرین باشد و برای دفع تشنگی بر حوض کوثر روند و انبیاء دیگر را نیز حوضها باشند لیکن بوسعت و لطافت حوض کوثر نرسند و سوای گرمی آفتاب هولهای دیگر مثل آوازهای تند و صوتهای ترسناک نیز لاحق باشند قریب یکهزار سال مردم درین هول و رنج گذارند و هفت گروه را که ذکر آنها در عقب خواهد آمد بسایه بخشیدن مکرم سازند و بجمع روایات این جماعه که در سایه‌ها باشند قریب چهل فرقه میرسند **قف** بالجمله آخر ناچار شده بحضرت آدم علیه السلام وسیله جویند و پیش او روند و بگویند یا ابا البشر شما اید که حق تعالی شما را بدست خود آفریده و از فرشتگان خود سجده کنانیده و در بهشت خود ساکن گردانیده و اسمای همه اشیا بیاموخته امروز برای ما شفاعت کنید که تا ازین رنج و هول حق تعالی ما را نجات بخشند ایشان فرمایند که حق تعالی امروز بر سر خشم ست که گاهی چنین نباشد و من تقصیری کرده ام که گندم بعد منع آنجناب خورده ام از مواخذهٔ آن ترسانم روی شفاعت ندارم لیکن پیش حضرت نوح علیه السلام بروید که اول پیغمبر بود که فرستاده شد مردم پیش حضرت نوح علیه السلام بیایند و بگویند که یا حضرت نوح شما اول پیغمبر اید که بسوی مردم فرستاده شده اید و حق تعالی شما را بندهٔ شکرگذار خود خطاب داده بر ما رحم کنید و بسوی حق تعالی برای ما شفاعت طلب کنید ایشان فرمایند که حق تعالی امروز نهایت بر سر غضب ست که گاهی چنین نبوده باشد و از من تقصیری در صادر شده که در غرق پسر خود ادب نداشته سوالی کردم و از مواخذهٔ آن ترسانم و روی شفاعت ندارم لیکن پیش حضرت ابراهیم علیه السلام بروید که حق تعالی او را خلیل خود خوانده ست پس مردم پیش حضرت ابراهیم علیه السلام

ف نزدیک بودن آفتاب بیک میل

بیایید و بگویند که یا حضرت ابراهیم شمائید که حق تعالی شما را خلیل خود خوانده است و نار را بر شما برد و سلام کرده و شما را
امام الانبیا ساخته برای ما شفاعت کنید پیش رب العزت تا ازین هول بلا برهاند ایشان فرمایند که حق تعالی امروز
بر سر خشم است چنانکه گاهی نبوده و نخواهد بود و از من در سه کلام ایهام دروغ شده و از مواخذهٔ آن ترسانم با این هیبت یارای
شفاعت ندارم بروید بسوی موسی که او را حق تعالی کلیم خود ساخته و با او سرگوشی نموده باید دانست که سه دروغ ایشان
بسه قصه است اول آنکه یکبار قوم ایشان در روز عید اطعمهٔ گوناگون پخته رو بروی بتها گذاشته و درهای بتخانه را مقفل
کرده بزینت و تکلف تمام بصحرا برآمدند و حضرت ابراهیم را گفتند که شما نیز همراه ما برآیید حضرت ابراهیم بستاره ها نظر کرده
گفتند مرا بیماریست این یک ایهام کذب بود دوم این که حضرت ایشان بعد خالی شدن شهر درهای مقفل بتخانه را
کشاده و تبر بدست گرفته با بت ها گفتند که این نعمتهای لذیذ چرا نمیخورید چون آنها جواب نداد ند گفتند چرا با من سخن نمیگوئید
چون هیچ جواب ندادند ایشان سائر بتها را شکسته مگر یک بت کلان را گوش و بینی بریده تبر را بر گردن او گذاشته درها را
بند نموده مقفل ساخته بخانه خود آمده نشستند چون کافران باز آمدند در بتخانه را کشادند اینحال را دیدند و لباس و جسد
و جان بآتش غضب فروخته در تحقیق افتادند که این عمل کرده کیست بعضی مردم که مذمت بتان سابق ازین از زبان
حضرت ابراهیم شنیده بودند گفتند جوانی ابراهیم نامی را شنیده بودیم که ایشان را ببدی یاد میکرد این کار بجز وی
کسی نکرده و نتواند کرد پس حضرت ابراهیم را حاضر کردند و پرسیدند که مگر این کار کردهٔ شماست ایشان گفتند نه بینید
که این تبر بدست کلان است همون بنابر خشم و غضب این دیگران را شکسته است ازین مجروحان سوال کنید تا خود بیان نمایند
این ایهام کذب بار دیگر بود سوم آنکه چون ابراهیم علیه السلام شهر خود گذاشته پیش عم خود در حران رفتند در انجا با دختر
عم خود مسماة حضرت ساره نکاح کردند و از انجا نیز بسبب مخالفت دین از عم خود جدا شده هجرت نمودند در اثنا راه بمصر
رسیدند در شهر مصر پادشاهی بود جبار هر زن صاحب جمالی را که میدید بزور میگرفت اگر همراه شوهر میبود شوهر خود شناخته
میکشت و اگر وارث دیگری بود او را چیزی داده راضی میکرد که بنکاح من بده چون حضرت در انجا رسیدند و این خبرها
شنیدند متحیر شدند ناگهان مردم آن ظالم آمده پرسیدند که این زن با تو چه علاقه دارد ایشان فرمودند که این خواهر من است
زیرا که بنت العم بود و از روی دین بحکم انما المؤمنون اخوة با هم اخوت دینی داشتند و همین سخن حضرت ساره را تعلیم
فرمودند که اگر کسی از شما پرسد که این مرد کیست بگوئید برادر من است این ایهام کذب سوم بود مختصر آنکه مردم ظالم چون
حضرت ساره را بردند حضرت ابراهیم بدعا و التجا در نماز استادند حق تعالی همه در و دیوار و غیره حائل را از نظر حضرت
ابراهیم علیه السلام محو و زائل ساخت چنانچه حضرت ساره هیچ لحظه از نظر ایشان غائب نشدند پس مردم آن ظالم
حضرت ساره را در مکان او نشانیدند و آن ظالم آمده سه بار نیت فساد با ایشان نمود هر بار از بند شدن نفس
و دست و پا زدن قریب مرگ میرسید و از ایشان توبه میکرد و دعای رهائی خود میخواست و بدعای ایشان خلاص
میشد آخر کار مردم خود را طلبیده گفت که این زن ساحره است زود این را ببرید و حضرت هاجره را با ایشان بخشید
و بسلامت پیش حضرت ابراهیم رسانید ایشان ان ملک را ترک کرده بملک شام رفتند و سکونت کردند تمام شد قصه

کذب ققف آمدیم بر احوال شفاعت که چون مردم بحضرت موسی آیند و گویند که یا موسی شما ئید که حق تعالی با شما بلا واسطه
کلام کرده و بشما کتاب توریت خود نوشته داده برای ما رو بروی حق عزوجل شفاعت کنید ایشان گویند که حق
تعالی امروز چندان خشمناک ست که گاهی چنان نبوده و گاهی نخواهد بود و از دست من قتل قبطی بی اذن بوقوع آمده
از مواخذهٔ آن ترسناکم طاقت شفاعت ندارم پیش عیسی بن مریم بروید پس مردم پیش عیسی علیه السلام آیند و گویند که
یا حضرت عیسی حق تعالی شما را روح خاص و کلمه خود خوانده و روح الامین را رفیق شما ساخته و آیات بینات شما را عطا
نموده امروز برای ما شفاعت کنید که ازین هول و بلا ما را نجات دهد ایشان گویند که حق تعالی امروز چنان پر خشم ست
که گاهی نبوده و گاهی نخواهد بود و امت من گاهی عین خدا و گاهی پسر خدا مرا خوانده اند و این قول را بمن نسبت کرده اند
من از مواخذهٔ تحقیقات آن ترسانم پیش حضرت محمد صلعم بروید پس مردم پیش حضرت محمد رسول الله صلعم بیایند و بگویند
که یا حضرت شما محبوب جناب ایزد و حق تعالی شما را در دنیا بمغفرت اول و آخر بشارت داده اگرچه حق تعالی بر خلائق دیگر
هزاران گونه پر خشم و عتاب باشد با شما هیچ مواخذه و پرسش نیست و شما خاتم النبیین هستید اگر شما جواب دهید پیش که برود
البته برای ما در جناب الهی شفاعت کنید که ما را ازین هول و بلا نجات بخشد آنحضرت صلعم فرمایند آری منم امروز برای
این کار و حق من ست شفاعت گری پس بجناب الهی در آمدن خود متوجه شوند و حق تعالی دران روز آشکارا و بر
مردم حضرت جبرئیل علیه السلام را با براق بفرستد و آنجناب بحضور همه سوار شده بطرف آسمان بروند و مردم را در
آسمان مکانی بغایت وسیع و نورانی معاینه شود و آنجناب دران مقام در آیند و نام آن مقام محمود ست پس چون همه
مردم در آمدن ایشان را ببینند زبان بتوصیف و ثنای آنجناب بکشایند و آنجناب را دران مقام تجلی ذات بر عزت
مجید نمودار شود و بمجرد دیدنش در سجده افتند تا مدت هفت شبانه روز در سجده باشند پس حق تعالی بفرماید یا
محمد سر خود را بردار هرچه بگوئی بشنوم و هرچه خواهی بدهم و اگر شفاعت کنی قبول نمایم پس آنحضرت صلعم سر مبارک
بردارند و جناب الهی را چندان صفت و ثنا نمایند که از اولین و آخرین کسی نگفته ست بلکه فرمودند که مرا همچنین وقت
حاضر میشود و درین مقام بعد صفت و ثنا بگویند الهی در دنیا جبرئیل مرا از جانب تو عهد رسانیده که امروز مرا هرچه
میشوم خرسند و شادمان نمائی من امروز وفای آن عهد می خواهم حق تعالی فرماید که راست گفته ست و او هرگز
دروغ نمیگوید و امروز البته شما را راضی میکنم و شفاعت شما را قبول می نمایم پس بروید من هم بر زمین تجلی میکنم
و حساب بندگان گرفته هر یکی را بجزای عمل میرسانم پس آنحضرت صلعم بر زمین بیایند همگنان سوال کنند که بروند
با در حق ما با شما چه گفت ایشان فرمایند که حق تعالی بر زمین تجلی میفرماید و حساب هر یکی گرفته بجزائی اعمال او میرساند
درین اثنا نوری عظیم از جانب آسمان بر زمین با آوازی هولناک فرود آید چون نزدیک رسد تسبیح فرشتگان شنیده فهمیده
پرسند آیا پروردگار ما درهمین نور ست ایشان گویند پاکی و تنزیه حق تعالی را ست ما فرشتگان آسمان دنیا هستیم
ایشان فرود آمده بدور ترین کناره های زمین استاده شوند و بعد ازان نوری بزرگتر از سابق با آوازی پر هول تر
از آسمان نازل شود چون نزدیک برسد از ایشان مردم استفسار نمایند آیا تجلی پروردگار ما درهمین نور ست گویند

پاکی و تنزیه خدا تعالی راست ما فرشتگان آسمان دوم هستیم پس نزدیک تر از فرشتگان سابق جای گیرند و همچنین فرشتگان هر آسمان فرود آیند و هر یکی از دیگری بیشتر و با عظمت تر باشند و نزدیکتر از سابق جای گیرند بعد ازان ملائکه گرد عرش فرود آیند نزدیکتر از همه استاده شوند پس حضرت اسرافیل را حکم شود که نفخ صور کنند پس از آواز صور جمله ایشان بیهوش شوند مگر حضرت موسی علیه السلام که ایشان را بسبب بیهوشی از تجلی طور استعداد دیدن تجلی بهم رسیده است پس حق تعالی بر تخت از عرشهای خود تجلی فرماید و هر چهار کنج آن عرش را هشت فرشته برداشته بر زمین آرند و پایه پیشین او را بجای صخره بیت المقدس نهند و زیر آن تخت هفت گروه را جای دهند چنانچه در حدیث شریف وارد شده است پادشاه عادل را و آنکه در جوانی بعبادت بسیار برخاسته و آنکه همیشه دل بمسجد متعلق دارد محض برای ذکر و نماز و آنکه شبها بخوف و شوق خدا گریه بکند و آن دو کس که برای خدا محبت میدارند در حاضر و غائب یکسان اند و آنکه صدقه میدهد با خفا که هیچکس غیر او تعالی نداند و آنکه زنی صاحب جمال و مال او را بخود میخواند و از ترس حق تعالی باز ماند و در روایت دیگر بعضی مردم سوای اینها نیز آمده اند و ظاهر است که سایه ایشان در تیزی آفتاب خواهد بود چنانکه گذشت و هر چهار پایه عرش را دو دو فرشته بردارند و کیفیت نزول هیچکس را معلوم نباشد چون اسباب سلطنت الهی جا بجا قرار گیرد و سراپردهای عزت گرد عرش بکشند حضرت اسرافیل را حکم شود که بار دیگر در صور دم کنند تا مردم بافاقت آیند و درین افاقت بتاثیر آواز صور پرده حائل در میان عالم غیب و عالم شهادت شق شود تا مردم را اشخاص ملائکه و جن و صور اعمال و احوال و اقوال و بهشت و دوزخ و عرش و تجلی معائنه گردد و اول کسی که افاقت یابد جناب حضرت خاتم النبیین باشند و بعد ازان بترتیب هر که خدا خواسته باشد و این زمان روشنی شمس و قمر بیکار گردد و زمین و آسمان و ظاهر و باطن بنور حق تعالی روشن شود و این هنگام اول حرف خدا تعالی با بندگان فرماید اینست که حکم شود ملائکه را تا بندگان را خاموش کنند چون همه خاموش شوند ارشاد شود که ای بندگان از عهد آدم تا آخر دم در دنیا شما شب و روز حرفهای نیک و بد میگفتید و من می شنیدم و ملائکه من مینوشتند اکنون شما همه یک حرف من بشنوید که امروز بر شما هیچ ظلم نیست اعمال شماست که شما را نموده میشود و جزای اینها بشما میرسد لیکن کسی که خوبی بیابد باید که ستایش الهی بجا آرد و کسیکه چیزی دیگر بیند پس ملامت نکند مگر خود را و درین حال حکم شود که بهشت و دوزخ را حاضر کنند تا بندگان حقیقت هر دو را معائنه نمایند و اشنا شوند پس بهشت را با کمال آرایش و زینت و نعمت بر یمین تجلی الهی کشیده بیارند و دوزخ را حاضر سازند بهزار هول و هیبت عیان ساخته و طعمه بر آتش نهاده تا شعله های دراز برخیزند و شرارهای پی در پی برابر محله های کلان مانند قطار های شتران پی در پی جستن گیرند و آوازه تند تسبیح حق جل و علی و خواستن غذای خود از جن و انس و بتان بنوعی از هیبت و قهر ادا سازد که همه مردم بلرزه آمده بزانو ها بیفتند و اگر یکی عمل نیک برابر هفتاد پیغمبر داشته باشد بداند که برای این روز هیچ نکرده ام و دوزخ را سری و گردنی باشد و دهان و چشمان که هر سو آتش میبارد که بمسافت هفتاد سال و زیاده ازان گرمی و بوی بد او منتشر میشود درین حال حکم شود که یک کس را از دوزخیان که هیچ را در جهان آسایش و راحت زندگی برابر او نبوده باشد و هیچ غم ندیده باشد حاضر سازند و همچنین یکی را از بهشتیان

که شغل او مبتلا ای نقصان بدن و فقر و مرض و ذلت و غم کشی دیگری نباشد حاضر سازند چون هردو حاضر شوند ملایکه
را حکم شود که این بهشتی را برلب دوازده بهشت ساعتی قائم کرده باز بیارید و این دوزخی را ساعتی بر در دوزخ داشته
باز آرید چون هردو در محشر باز آیند انسان بهشتی پرسند که در عمر خود گاهی سختی دیده گوید فی هر رگ و پی و هر بن موی
من چندان لبریز لذت و راحت است که هیچ سختی در خیال من نمانده و از آن دوزخی پرسند که گاهی در عمر خود آرام
کرده بودی و لذتی دیده بودی گوید در هر جزء من هزاران گونه آلام و بی آرامی تا سر تا سر رشته شده که تصور راحت و لذت
بتوهم من نمیگذرد و بخاطر من نمی آید آن زمان حقائق همه اعمال بصورتها حاضر شوند نماز گوید منم نماز یا الهی حاضر ام روزه
گوید الهی منم روزه حاضرم زکوة گوید الهی منم زکوة حج گوید الهی منم حج حاضرم علی هذا القیاس جهاد و عتاق و تلاوت
و ذکر وغیره همه حاضر شوند هر یکی را حکم شود که شما همه نیکها هستید بجای خود باشید که بکار خواهید آمد بعد از آن
اسلام بیاید و بگوید الهی تو سلام هستی و من اسلام هستم حکم شود که حاضر باش و نزدیک شو که از تو مواخذه دارم
و مراد از اسلام اقرار مضمون کلمه خواهد بود والله اعلم بالصواب بعد از آن حکم شود ملایک را که صحائف اعمال هر یکی
پرانند و حکم شود که صحیفهٔ اعمال هر یکی بدست او برسد و از او خوانانند پس اعمال نامهٔ هر یکی بدست او در آید
لیکن مؤمنین را از روبروی دست راست و کفار را از پس پشت در دست چپ چون هر یکی در و نظر کنند بمقتضای
آیهٔ کریمه ان الله سریع الحساب یک نظر همه نیک و بد معاینه شود لیکن حکمت الهی برای اظهار مرتبه و حال هر یکی
اختیار او را باز گذارد پس اول از کافران سوال توحید و شرک باشد کافران انکار صرف نمایند که ما گاهی شرک
نکرده ایم برای الزام ایشان آن قطعه زمین را که برو کفر میکردند و آن قطعه آسمان را که زیر سایه او میکردند و آن روز و شب
و ماه را که درو میکردند و حضرت آدم را که احوال اولاد ایشان هر روز بر ایشان اظهار میشود و ملایک را که هر قول و فعل
ایشان مینویسند شاهد آرند چون از کمال انکار شهادت هیچ یکی را قبول ندارند و بر زبان مهر کرده شود و هر عضو
ایشان را باعمال خود گویا سازند چون اعضا شهادت دهند اول بر اعضای خود تف و لعن کنند که ما این همه برای
شما میکردیم اعضا گویند که ما بتسخیر الهی در اختیار شما بودیم اکنون بحکم او گویا شدیم شما ستمگار بودید که بمخالفت مالک حقیقی
ما را خود در بلا کردید و شکر تسخیر ما بجا نیاوردید غرض از دادن ما نفهمیدید باخر کلمه حق خواهیم گفت پس ملزم شوند و
بشرک و کفر و افعال بد خود اقرار نمایند لیکن ثانیا عذرهای گوناگون را در میان راه دهند اول آنکه ما بیخبر بودیم و احکام
شما را ندانستیم از جناب الهی حکم شود که من پیغمبران را با معجزه های ظاهر و باهر فرستادیم و اینها پیغام مرا با مانت تمام شما را
رسانیده اند از ما کی غافل بودید چرا اقرار نمودید گویند که پیش ما هیچ پیغمبری نیامده است و هیچ پیغام ما نرسانیده
پس اول حضرت نوح علیه السلام را در مقابله قوم ایشان حاضر سازند حضرت نوح بگویند که ای منکران وای دروغ گویان
یاد ندارید که من شما را این قدر مدت دراز که نهصد و پنجاه سال باشد بطرق گوناگون ترسانیدم و پیغامهای حق
سبحانه تعالی رسانیدم و چه قدر زحمت کشیدم و کوشش کردم و در خلوت و جلوت چه قدر اشارت و صراحت حق تعالی
و رسالت خود نمودم و بدلیلهای واضح و معجزهای لایح آنرا ثابت کرده ام نشنیدید که فلان مجلس بشما چنین گفتم و

چنین جواب داده اید و همچنین قصه های تبلیغ و انکار بیاد دهند این کافران انکار پاک بکنند و بگویند که ما شما را ندیده ایم و نمی
شناسیم و هیچگاه از شما پیغام نشنیده ایم پس حضرت حق جل و علا حضرت نوح را فرماید که یا نوح بر تبلیغ خود شاهدان
حاضر کنید ایشان عرض نمایند که یا رب العزة شاهدان من امت حضرت محمد مصطفی اند پس عالمان و صدیقان و شهیدان
این امت را حاضر کنند و گویند که شما خبر دارید که نوح بامت خود پیغام الهی درباب توحید و اثبات نبوت رسانیده است
ایشان گویند ما شاهدیم و گواهیم و حال چنین است بدلیل این آیه و لقد ارسلنا نوحا الی قومه فلبث فیهم الف سنة الا
خمسین عاما فاخذهم الطوفان وهم ظالمون کافران امت حضرت نوح گویند که شما در وقت ما نبوده اید و احوال ما ندیده اید
و گفتار ما نشنیده اید شهادت شما در حق ما چگونه مسموع شود حضرت صلعم فرمایند که امت من است میگویند که ایشان
در دنیا این حقیقت بتحقیق از خبر الهی که تو نیز از معاینه است بثبوت رسیده آنگاه این کافران ملزم شوند و همین طریق
است حضرت هود و حضرت صالح و حضرت ابراهیم و حضرت لوط و حضرت شعیب و حضرت موسی و دیگران هم درجه بدرجه
مقابل کنند و ملزم شوند و بعد از آن راه معذرت پویند و گویند که فی الواقع نفهمیدیم و خطا کردیم لیکن این موجب اغوای
دیگران بوده عذاب بر ذمه ایشان نهند و ما را بسوی دنیا بفرست تا عمل نیک بجا آریم و باحکام تو گرائیم از جناب الهی
جواب آید که عذر شما نامسموع است انچه حق تفهیم بود ادا کردیم و مدت دراز فرصت دادیم حالا بازگشتن محال است
پس اعمال کفار را که نیک بودند درینجا حبط کنند و سیئات را برقرار دارند چرا که هر عملی نیک که از برای اصنام کرده
بودند از جناب الهی مقبول نشد و هر عملی که برای حق تعالی کرده بودند بسبب جهل در معرفت او تعالی و مخالفت امر
او و ایفار حق تعالی سبحانه جزای او را در دنیا مستحق بدل نماند پس فرمان الهی بحضرت آدم علیه السلام رسد که لشکر
دوزخ از اولاد خود جدا کن ایشان عرض نمایند که الهی بچه حساب فرمان شود که از هزار تن یکی برای بهشت و نهصد و
نود و نه برای دوزخ این زمان در مردم هول افتد که بیش از بیان است پس حکم شود که هر کسی که عملی کرده است از معبود
خود جزای آن بخواهد پس هر گروه در پی معبود خود شوند صورت پرستان را روحانیت شیاطین که با آن صور متعلق
بوده اند و کرشمها اظهار میکردند و در خواب و بیداری راه اغوا می پیمودند روبرو حاضر شوند و بت پرستان بشهادت
قلب و مناسبت باطن در پی ایشان شوند و جمعی که حضرت مسیح و ملایکه و دیگر انبیا و اولیا را پرستش میکردند چون این
جمیع صالحین از ایشان بیزار بودند فی الحقیقت دلربای ایشان شیاطین بودند روبروی ایشان همان شیاطین
حاضر شوند و خادمان قصد پرسند که آیا همین اند معبودان شما ایشان بشهادت
دل و مناسبت معنوی بگویند که فی الواقع همین اند معبودان ما ملائکه گویند پس بروید همراه ایشان تا برسانند شما را
بجزای کردارهای شما این کافران بسبب شدت تشنگی از ایشان آب خواهند و روبروی نظر ایشان سراب مانند آب
نمودار شود چون بانجا رسند آن سراب محض آتش باشد که شعلهای دراز ایشان را در نورد کشد و برای جمعی ازین
کافران گردنی از دوزخ برآید مانند جانور که دانه التقاط میکند بمنقار خود همه اشقیاء ایشان را فرو برد و بعضی را کنار
آن آتش رسیده او یلا تا زکنند و استادگی نمایند ملائکه قهر یکی را ابرو و دیگری را از سو گشیده سر و پا گرفته بدوزخ

برتابند و همچنین تا آخر جماعه کفار چون همه ها درین آتش که سر وادی های دوزخ ست جمع شوند شیطان بر توده
آتش بر آمده همه ها را بخود بخواند همه ها بگمان آنکه سردار ماست بمکر و حیله نجات برای ما درست کرده باشد رو بدو آرند
او بگوید که بدانید پروردگار شما خدا بود و همه احکام او برحق بود و من دشمن شما و دشمن پدر شما بودم و هیچکس را بزور و اکراه
بخود نکشیدم مگر شما را آوازی داده ام و ترغیب نموده ام و شما بکم عقلی و خام طبعی آن وسوسه را راست پنداشتید
و در پی آن افتادید پس اکنون ملامت بخود کنید نه بمن و هیچ توقع نجات و سعی در خلاص من چشم ندارید چون این حرف
ناامیدی و رسوائی از و بشنوند بخصومت و لعن و طعن باهم درآویزند و هم هر یکی از تابعان و متبوعان خواهند که وبال
خود بر دیگری بیندازند و خود تخفیف یابند لیکن این خیال محال را گاهی نرسند و روی آرزوی باطل نه بینند ملائکه
قهر هر یکی را کشتان کشتان بجائیکه مقتضای اعتقاد و بیخ عمل وست برسانند و گرمی آن آتش هفتاد درجه زیاده از
گرمی آتش این جهان ست و رنگش اول سفید بود و بعد هزار سال سرخ گشت و بعد هزار سال سیاه گشت اکنون سیاه ست
و دوزخ را هفت طبقه ست و هر طبقه را دروازه ایست کلان و عالیشان اول برای عصات مومنین یا کافرین مخلدین
که با یک نوع کفر نوعی از اعمال صالح جمع کرده اند مثلا با شرک یکی را از انبیا نصرت و حمایت نموده و طبقات دیگر فقط
برای کفارست مثلا یکی برای مشرکان و یکی برای مجوسان و یکی برای دهریه و ملاحده و یکی برای کفار یهود و یکی برای
کفار نصاری و طبقه ایست زیر تر برای منافقان و نام طبقه اول جهنم ست و دوم جحیم و سوم سعیر و چهارم سقر و پنجم
لظی و ششم هاویه و هفتم حطمه و هر یکی ازین طبقات و سختی عظیم و عذابهای گوناگون و مکانهای نشانمند ست
مثلا مکانیست که نام او غی ست که از سختی و طغیان او دوزخ هر روز چهار صد مرتبه از حق تعالی پناه میخواهد و مکانیست
دیگر که نام آن زمهریر ست و آنجا سردی ست بحد و مکانیست که او را جب الحزن میگویند یعنی چاه اندوه و چاهیست
که او را طینة الخبال گویند و کوهی ست که او را صعود گویند و هفتاد سال بردن و راندن کافری را بالای او رسانند
و باز از انجا بطرف پائین بغلطانند تا در قعر دوزخ افتد و تالابی ست که او را حمیم خوانند پس آب آن تالاب چنان گرم ست
که چون بلب رسد لب بالا سوخته ورم کرده تا بینی و چشم بپوشد و لب زیرین ورم کرده تا سینه و ناف برسد و زبان
سوخته دهان را تنگ چون در حلق برد و معده و رودها را چاک چاک سازد و دیگر تالابی ست که او را غساق گویند
چرکین و خون و ریم کفار گداخته در انجا جمع میشود و چشمه ایست که او را غسلین گویند بعضی کثافتها و آلودگیهای کفار
در انجا جمع میشود و مکانیست خاص برای متکبران که آنرا وادی هیبت گویند و همچنین مکانهای بسیار و بعضی اهل
دوزخ برای بسیار کردن عذاب تن های دراز و پهنا در بدن دهند و هر جزو را و هر بن موی را ظاهر و باطن بچندین انواع
عذاب از سوختن و کوفتن و مار و کژدم و خلانیدن و چاک کردن چرهها و نشانیدن مگسها بر گوشت نو بر آمده و
مانند آن از انواع عذاب ظاهر و دردها و غمها و حسرتها و ناامیدیها و جدال میان خود ها و خوشوقتی اعدا گوناگون
تکلیفات احشا و باطن بقدر آن بدنها بر دارند چنانچه بعضی کافران را غلظت پوست چهل و دو ذرعه و دندانها
مثل کوه ها و جای نشستن میان سه منزل راه و دیگر اعضا نیز مناسب آن بدهند و ازین شدت و حرقت بجزع

رسیدن آتش هرگاه بدن سوخته گردد فی الفور بدن تازه بروید تا بر ان عذاب بچشند و در ساعتی هفتصد بدن مبدل
شوند که اجزای اصلی ایشان را فنا نیست و گوشت و پوست دم بدم خواهد رست و بعد مدت درازه تر بر کافران سوای
این همه عذابها عذاب گرسنگی شدید چندان مسلط کنند که برابر همه عذابها گردد و بقلق تمام طلب غذا نمایند و حکم شود که
از درخت زقوم که تیز و تلخ و خاردار و سمی سخت ست و در قعر جهنم میروید نه مثل این زقوم که از ابی گل رسته ست بخوردن
ایشان بدهند چون از ان درخت بخورند گلو بگیرد و آنگاه یاد کنند که چون در دنیا لقمه در حلق بند می شد بآب میگذرانیدیم
پس آب طلب نمایند حکم شود که از حمیم بخورانند بمجرد رسیدن او بلب لبها سوخته ورم نموده تا ناصیه و سینه برسد و
زبان منقبض شود و حلق چاک چاک گردد و امعا ریزه ریزه گشته از دبر برآیند چون ازین حالت بیقرار شوند بسوی
مالک که از جمله نوزده ملک موکل بدوزخ رئیس مطلق ست عاجزی نمایند که ما را مرده سازد تا ازین ایذا برهیم بعد از
هزار سال و ناله و زاری های بسیار جواب گوید که شما برای همیشگی پیدا شده اید از موت چه حرف بعد از ان هزار
سال دعا کنند و فریاد نمایند خداوندا جان ما را بستان و ما را برحمت خود ازین عذاب برآن بعد هزار سال حق تعالی
فرماید که خاموش شوید با من سخن مگوئید که شما را برآمدن نیست آنگاه بگویند بیائید تا صبر کنیم که انجام صبر آرام و کشایش
ست پس حق تعالی را بزاری و عجز هزار سال یاد کنند بعد هزار سال ناامید محض شوند و بگویند که برابر ست ما را
بیقراری و صبوری هیچگونه امید خلاص نیست اینست حال کفار و آمد و رفت ایشان در دوزخ از جای بجای و از
محشر بجهنم و از گون بروی باشند پایها طرف بالا شوند و سرها طرف پائین ایستاده باشند و بهمین حال از
موقف راه بریدن کنند و در تنها جمیع از ایشان مسخ شوند بصورت سگها بعضی بصورت گرگها و بعضی موشها و
بعضی بصورت بوزینه و بعضی بصورت خرها و بعضی بصورت مارها و بعضی بصورت و یگرها و بعضی را که کمال گردن کشی
و تکبر باشد در محشر بقامت مورچها آرند تا در کمال ذلت پائمال باشند این ست حال کفار اما مسلمانان که در محشر
باشند بر مراتب گوناگون باشند جمعیکه محض نظر بر جلال خدا با یکدیگر محبت و ملاقاتها و جدائیها داشتند بر
منبرهای نور طرف یمین تجلی حق باشند و جمعیکه بجمال توکل آراسته نظر در سائر مهمات دین و دنیا بغیر از حق نداشتند
روی های ایشان را مانند شب چهارده ساخته برای جنت از سائر مجمع بی حساب کتاب جدا سازند
و جمعی را که با ترک دنیا و فقر کشی بحقوق جهاد قیام داشتند نیز بی حساب کتاب برای جنت جدا سازند و جمعی دیگر را
که قیام لیل بکمال خضوع و ادب می نمودند باسم سادات الناس مخاطب مفتخر ساخته نیز بی حساب و کتاب برای جنت
جدا سازند و بعد از ان جمعی را که در هیچ لحظه خلا و ملا از شغل طاعت و عبادت عاطل و غافل نبودند در عسرت و عسرت
حمد و شکر الهی میگذاشتند مباهی و سرفراز باسم اشرف الناس نموده امتیاز بخشند و سائر مومنین را از صالحین
و دیگر منافقان را که بدعوی ایمان شریک ایشان بودند فرقه های مختلف سازند اهل نماز یکجا و اهل صیام یکجا و اهل
صدقات و اهل حج و عمره یکجا و اهل جهاد یکجا و اهل خدمت و تواضع یکجا و اهل احسان و حسن خلق یکجا و اهل ذکر و
اهل اوراد یکجا و اهل خوف و اهل ترحم یکجا و اهل عدالت و انصاف یکجا و شهیدان یکجا و اهل صدق و وفا یکجا و

اهل علم و علما را همچنین یکجا و زناکاران یکجا باشند و عوام کالانعام یکجا و حاکمان ظالم یکجا و خونیان یکجا و زانیان
و دروغگویان یکجا و دزدان یکجا و غارتگران یکجا و رنجانندگان مادر و پدر یکجا و تلف حقوق کنندگان یکجا و شراب
خوران یکجا و سود خوران یکجا و رشوت خواران و مال خواران یتیمان یکجا و مانعان زکوة یکجا و تارکان صلوة یکجا و خائنان
امانت یکجا و شکنندگان عهد و پیمان یکجا باشند و همچنین هزارها گروه باشند و هر امت همراه پیغمبر خود باشند و از این
گروهها که جامع دو صفت و سه صفت و چهار صفت باشند و همچنین جامعان اوصاف نیک و بد باشند جدا جدا شوند و
مانعان زکوة جانوران را در صحرا بر پشت بخوابانند و آن جانوران را حلقه کرده بر روی بگذرانند تا بپایها پامال کنند و
بدندانها بگزند و بشاخها بزنند چون یکدوره بانجام رسانند دورهٔ دیگر شروع نمایند و همچنین ربا خواران را بشکل
آسیب زده برخیزانند و شکمهای ایشان مانند حجره‌ها پر از مار و کژدم سازند و مصوران را تکلیف دهند که در آن صورتها
روح اندازند و خواب دروغ گویان را تکلیف دهند که در دو جو گره زنند و ناحق خاموشی گیرندگان را شیشهٔ گداخته
در گوش اندازند و همچنین بعضی فاسقان را در مؤاخذه و معاتبه دارند تا آنکه زمین محشر بالکل از کفار خالی شود و
درین هنگام حق تعالی بجمیع مسلمانان که از هر فرق و ملت بوده اند و در محشر یکجا جمع شوند عیان کرده بگوید مردم
همه اهل دین و مذهب بجاهای خود رفتند شما چرا همین جا ماندید ایشان بگویند هر اهل دین همراه معبود خود رفتند
چون معبود ما ما را همراه خود خواهد برد خواهیم رفت آنجناب فرماید که منم معبود شما همراه ما بیایید لیکن مردم آنصورت را
نشناسند که تجلی حق است بگویند پناه میگیریم بخدا از تو هرگز معبود ما نیستی از آنجناب خطاب شود که شما معبود خود را
دیده اید گویند ما را چه مقدور بود که معبود خود را توانستیم دید پس از آنجناب خطاب شود که شما را از معبود خود
نشانی هست که بآن بتوانید شناخت گویند آری پس آن تجلی مستور شود و تجلی دیگر نمایان گردد و از میان
آن پرده را بر داشته آید پس همه اقرار نمایند که توئی پروردگار ما و همه بسجده افتند مگر منافقان که مهره پشت ایشان
کرخت شود و بجای سجده به پشتها بیفتند بایذای تمام از ان حالت برخیزند و آن تجلی معظم در هوا پیش پیش روان
گردد و حکم شود که بهشت را روبرو آرند و دوزخ را در میان زمین محشر و بهشت بگذارند و در ظلمت شدید روان
شوند و هر امت همراه پیغمبر خود روان شود و اهل ایمان را دو مشعل عنایت شود یکی پیش رو و دوم بطرف
دست راست باشند و آنان را که کمتر اند یک مشعل و کمتر از ان را مشعل در دست باشد و ناقصان را نوری افتد بر
ناخن نر انگشت و ناقص از ان را نیز اندک نوری باشد بر نر انگشت مانند کرمک شب چراغ که گاهی بدید و
گاهی تاریک شود و منافقان را مطلق نور نباشد بعد و نور دیگران بروند تا آنکه بکناره دوزخ برسند آنجا پل بر پشت دوزخ
قائم کرده باشند که باریک تر است از موی و تیز تر است از شمشیر پس حکم شود که ازین پل بطرف جنت بگذرند
گویند که راه آن پل پانزده هزار ساله راه است پنج هزار سال برای بالا رفتن و پنجهزار برای هموار رفتن و پنجهزار سال
برای فرود آمدن و در بعضی روایات حساب اعمال در زمین محشر نشود و موافق آن بر پل میگذرند و در بعضی روایات
بالای آن پل هفت جا صحرای ست پهناور و بغایت وسیع که همه مردم در آنجا بپس و پیش جمع شوند و قرار گیرند

در ان صحرا ترازو نامه برای وزن اعمال استاده ست و در هر جا حساب یکنوع اعمال در پیش هر جای اول حساب نماز ست
و دیگر عبادت بدنی مثل روزه و اذکار و دعوات که در عمر خود چند نماز بر ذمه خود میداشت و چند نماز ادا کرده ست
و بچه نوع ادب ظاهری و باطنی بجا آورده ست و نوافل چه قدر گزارده و اگر فرض تلف کرده باشد به قضا نفل همسنگ یکفرض
گردانند و نماز صورت انسان شده حاضر شود آنکه تام ست تندرست باشد و آنکه باو را دو اذکار ست مزین بلباس
زیور باشد و آنکه ناقص ست نقصان در صورتش هویدا بود و بهمین دستور حساب روزه باشد در صحرای دیگر و علی هذا القیاس
حساب زکوة و سائر عبادات مالی بهمین وضع باشد زیرا که همین رابطه در جمله اعمال جاری ست و در صحرای دیگر عبادات
مرکبه چون حج و جهاد با کافران و در صحرای دیگر از اخلاق و احوال قلب از زهد و حرص و علوم و ثبات و در صحرای
دیگر از جنایات قتل و جراحات و در صحرای دیگر از جنایات اموال و اکل و شرب عقود فاسده و در صحرای دیگر از
جنایات حقوق خلق ازینها بعد پخته شدن حساب از تضعیفات اعمال و هر تقصیرات آنها و از کفارات اعمال بد و
حبط کردن آنها و از اعمالیکه از طرف دیگران بدعاها و احسانها و مکافات از ظالمان که بر ذمه او ثابت شده ست
کاغذش را درست نموده بر پل صراط روانه سازند موافق حساب خود در راه پیش آید و حقوق مظلومان را اندازه
فرمایند و برابر آن حسنات ظالمان بمظلومان دهند و اگر در پیش ظالمان حسنات نماند گناهان مظلومان بهمان اندازه
گرفته بر سر ظالمان نهند و مسلمانان را سبکسار سازند و درین مکافات ایمان را و اعمال قلب را دخل نمیسازند اعمال
بدنی را تبدیل و نقل میکنند و این تبدیل و نقل اول در نوافل شود و چون کفایت نکند در فرائض نیز جاری
سازند و بعضی مردم صاحب همت باشند که نظر بر اعمال نداشته همت بر فضل خدا گماشته بعضی حسنات بمحتاجان
بی مکافات بخشند و چندین برابر آن از فضل خدا بیابند چنانچه در روایت ست که دو کس برابر در مقام وزن
حاضر شوند یکی باشد که میزان حسنات و سیآت او برابر باشد که اگر یک حسنه بیفزایند آن پله گران تر شود و
مستحق بهشت گردد و دیگری باشد که در مقابله سیآت همگی یک حسنه دارد اول را حکم شود که از دوستداران
و حق داران خود یک نیکی بیار تا مستحق بهشت گردی از هر کسیکه توقع میداشت التجا نماید کسی باو مواسات نکند
چون شخص دوم این حالت دریافت نماید بگوید چون در مقابله سیآت من یک حسنه ست و ترا با این همه خوبیها
کسی یک حسنه نداد مرا که خواهد داد ازین یک نیکی بمن چه خواهد کشود این نیکی را بتو بخشیدم برو به بهشت من
دانم و خدای من پس او سبحانه عم نواله فرماید که هر دو را در بهشت ببرند و در درجه برابر سازند و وزن اعمال
در ترازو بطومارها نوشته باشند و آن چیزها که بآن تقرب در جناب الهی جسته اند مثل آب وضو و خون و گوشت قربانی و بول
و سرگین اسپهای جهاد و بچه های خود که بر موت ایشان صبر کرده باشند در میزان داخل سازند و کلمات ثنا
و تعظیم حق تعالی بقدر وسعت معرفت گوینده پهنا و کشاده سازند و گرانی اعمال بقدر قوت یقین و کمال
اخلاص و جای گرفتن در ته دل باشد چنانچه روایت ست که یکی باشد که او را نود و نه طومار جاری باشد و هر طومار
بمد نظر از مشرق تا مغرب چون ببیند امید از نجات قطع نماید گویند ترا نیکی هست فرشتگان نیکی او پیدا سازند

یک برات یعنی چٹھی خرد حاضر سازند چون به بینند بگویند که ای خداوندا این برات در برابر این طومارها چه قدر دارد
چرا بوزن این مار سوا می سازی چو لا نوت دوزخم مالک تو لی مرحبا که خواهی بفرست رب العزة فرماید که پیش با ظلمت
آن را وزن بکنید آن برات سنگین شده بر زمین نشیند و آن طومارها بر هوا روند و همین آن سزاوار بهشت گردد و در
گمان کاتب الحروف آنست که آن یک براة شهادت خاتمه بالخیر ست که گناهان تمام عمر را محو می سازد والله اعلم
اما اختلاف ست علما را که میزان و صراط یکیک اند که تمام خلق کار خود از ان بگیرند یا یک نوع میزان ست که خیلیا
بسیار دارد و همچنین یکنوع صراط ست که افراد بسیار دارد بمقتضای آیهٔ کریمه ونضع الموازین القسط لیوم القیمة ولا
کند که ترازوها بسیار ست و باین قیاس دریافت می شود که صراطها هم بسیار باشند خواه برای هر شخص خواه برای هر
امتی خواه برای هر فرقه والله اعلم بالجمله چون از زمین محشر بر سر پل رسند ندا شود که ای اهل محشر چشمها بپوشید که فاطمه
بنت محمد رسول الله صلعم بر پل میگذرد و یک جمعی مانند برق درخشان بگذرند و بعضی مانند باد تند و بعضی مانند اسپ
و شتران دوان بعد از ان بطور خویش روان بعد از ان بمحنت کشان کشان و از میان آتش شررهای دراز
سر کشند کسی نجات یابد از ایشان و کسی را با جزای بدن برسد و بعضی سلامت مانند و بعضی را کشیده در آتش
اندازند همچنین از هر دو جانب این پل قرابت و امانت همراه شوند و آنان را که حق تلفی ایشان کرده بودند در آتش
افگنند و مردم را درود و اعمال صالح نماز و روزه دستگیر شوند و خیرات از آتش حائل گردد و قربانی سواری شود
و از کمال هول بمقام از کسی صدا بر نخیزد و دیگر پیغمبران در حق امتان گویند رب سلم سلم چون مومنان بر صراط سوا
منافقان در ظلمت گرفتار مانند فریاد کنند یاران اندک انتظار ما هم کشید تا در نور شما ما هم روان شویم ایشان بگویند
قدری پس پشت خود بگردید و از جائیکه ما نور آورده ایم شما هم بیارید چون پس پشت خود بگردند در انجا ظلمت
بیکران بینند در ان هول عظیم در یابند و با ضطراب تمام برگردند و به بینند که بر کنارهٔ پل دیوار ایست و دروازه ایست
فراز کرده بجزع و فزع فریاد نمایند که آیا ما همراه شما نبودیم که ما را همراه نمیگیرید مسلمانان گویند که آری بودید بظاهر با در
باطن شک و شبه داشتید و در حق ما بدیها اندیشه میکردید و عزت کفار انتظار می نمودید پس امروز با همان یاران
ملحق شوید که ناگاه در همین اثنا شعله های آتش ایشانرا در گیرد و بجهنم کشند و در طبقهٔ پائین سرفرو اندازند و مسلمانان
بهمان کشاکش در گذشتن باشند و جمعیکه مانند برق و باد تند و تیز و قوی گذشته باشند گویند شنیده بودیم که
در راه دوزخ می آید یا هیچ ندیدیم و دیگران که بسلامت با اینها ملحق شده در صحرای آن طرف پل صراط توقف کنند
و از شکایتها که در دنیا باهم داشتند سوای معاصی بحل شوند و تراضی نمایند پس جناب نبوت صلعم بدست خود
قفل جنت کشاده مردم را در بهشت رسانیده خود متوجه اهل دوزخ شوند و تفقدی از امت خود فرمایند درین حالت
امت آنحضرت صلعم چهارم حصه مجموعه بهشتیان باشد پس چون خبر داده شود ایشانرا که چندین هزاران هزار در
دوزخ افتاده اند آنجناب بمقتضای آنکه رحمة للعالمین اند محزون شوند و در جناب الهی التجا نمایند که الهی امت مرا از
دوزخ خلاص فرما این شفاعت هم بدستور شفاعت سابق کبری بعد سجده هفت روز و ثنا عجیب و غریب بجا آورده باشد

پس از جناب الهی حکم شود که هر که در دل او برابر یک جو ایمان باشد او را برآرید و بمتابعت آنجناب انبیای دیگر هم شفاعت امتهای
خود بکنند پس آنجناب بحکم الهی فرشتگان را همراه گرفته در امت خود بر کنارهٔ دوزخ تشریف آورده فرمایند که ای
یاران و دوستان و عزیزان خود را یاد کنید و از حال آنها نشان دهید تا آنها را ملائکه از آتش برآرند شهیدان را شفاعت
هفتاد کس حافظ را شفاعت ده کس و علماء و اولیا را موافق مراتب خود شان صدها و هزارها را شفاعت دهند و بموجب
اظهار ایشان ملائکه در آتش غواصی نموده برآرند و درین شفاعت پیش از همه نجات عاصیان اهل بیت باشد و همچنین
در شفاعتهای دیگر چون این شفاعت بانجام رسد مردمانیکه اینقدر ایمان دارند برآیند امت آنجناب صلعم در مجموع
امتها که نیز نجات یافته اند ثلث گردند پیش ازین شفاعت ربع بودند بعد ازین پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز تفقد امت
خود نمایند که حالا چه قدر در دوزخ مانده اند مردم عرض کنند که هنوز هزارها در آتش هستند پس بار دیگر بدستور سابق
در جناب الهی شفاعت فرمایند حکم شود که هر کرا همسنگ دانهٔ خردل ایمان در دل باشد او را نیز از دوزخ برآرید آنجناب
بدستور سابق اصحاب و علماء و اولیا را فرمایند که هر یکی از شناختگان و متوسلان خود یاد آرید و از آتش برون
کنانید موافق فرموده بعمل آرند و هزاران هزار کس را از آتش برآرند و این زمان امت آنجناب نصف اهل بهشت
باشند بعد ازین شفاعت باز تفقدی بحال امت نمایند و بعد از دریافتن احوال عاصیان در جناب الهی بار دیگر
بدستور سابق شفاعت کنند و اذن یابند تا هر کرا بقدر ادنای ذرهٔ ایمان باشد برآرند پس بهمان دستور سابق متوسلان
آنجناب بحکم ایشان خلق عظیم را از دوزخ برآرند و در شفاعت سوم امت آنحضرت صلعم برابر همه امتهای دیگر گردد
و بعد ازین باقی نمانند از اهل توحید مگر جمعی قلیل که توسل با انبیا نداشتند بنابر آنکه از احوال ایشان خبر نیافتند یا انکه
بانکار رسالت رفتند پس پیغمبر صلعم در حق ایشان نیز شفاعت فرمایند حق تعالی فرماید که این مفوض بشما نیست بلکه اینها را
من نجات بخشم درین اثنا در دوزخ چنان واقع شود که مشرکین اهل توحید را که باقی مانده اند در طعن و ملامت کشند
و گویند که شما با ما در دنیا بر توحید بحث و جدال می نمودید و حقیقت خود ثابت میکردید رایگان محض شد توحید شما هیچ کار
نیامد ما و شما یکسان شدیم و یکجا مانده ایم پس غیرت الهی بجوش آید که آیا توحید ما را برابر شرک خود کردند قسم بعزت من
موحد را برابر مشرک نکنم پس بدست قدرت جمله موحدانرا در آخر آن روز که پنجاه هزار ساله است از نار خلاص دهند و
این جمع را که از نار برآمده اند بدنهای ایشان مانند انگشت سیاه شده باشد در نهر آب حیات که روبروی دروازهٔ
بهشت است اندازند ایشان بسرعت تمام برویند قالبهای ایشان درست و تر و تازه شوند پس در بهشت در آرند
و بر گردنهای ایشان داغ سیاه بماند و مدتی دراز لقب ایشان در جنت جهنمی باشد بعد مدت دراز عرض کنند که
خداوندا چون ما را از دوزخ خلاص فرموده آن اثر و لقب نیز از ما زائل گردان بقبول در رحمت الهی آن نشان و آن
لقب نیز زائل شود و آخر کسی را که از دوزخ برآرند و در بهشت در آرند مردی باشد که او را برآورده بر کنارهٔ دوزخ
نشانند چون ساعتی بخود باز آید و راحتی از آن رنج بحساب یابد ناله و فغان آغاز کند که روی من از اینجا بگردانید
پس حق تعالی از وعهد و پیمان گیرد که سوای این چیز دیگر طلب نکنی چون مواثیق محکم بدهد رویش بگردانند بعضی

اشجار خوش سایه و خوش هوا در قرب جنت او را ممنو دار شوند پس باز ناله و فریاد آغاز کنند بعد عهود بسیار نزدیک زیادة
طلبی بآن درخت ها برسد و همین ترتیب چندین اشجار و مکانات دیده مشتاق شود و باز نقض عهود نماید و بتجدید عهود باتجار رسد تا آنکه محاذی
در بهشت آید و رونق بهشت دیده بیقرار شود و بنقض جمیع عهود سابقه بالحاح تمام خواستگار دخول بهشت گردد پس اذن
دخول جنت دهند اما بخیال او افتد که جنت معمور ست گنجایش او ندارد پس عذر تنگی مکان آرد حق تعالی فرماید که
برو آنجا جای بسیار ست عرض کند که الهی خداوندگار با من استهزا میکنی و تو رب العالمینی حق تعالی در مقابل او صورت
ضحک ظاهر سازد و بفرماید که آرزو بکن چون همه آرزوهای او ختم شوند بقیه آرزوهای دنیا او را خودیاد دهانند چون همه آرزو
او منقطع گردند بفرماید که ترا این آرزوها و ده چندان از نعمتهای بی شبه و مثال عطا فرمودیم و این حال ادنای
اهل جنت ست در منزلت بالجمله چون اهل بهشت بجای خود قرار گیرند در اوقات ملاقاتها و صحبتها یاد کنند که فلان
دوزخی با ما چنین و چنان خصومت میکرد اکنون حال او چه باشد پس حق تعالی در پائین طرف دوزخ کشاده سازد
و در بینائی قوت دهد که ببینند و از و پرسند آن دوزخی بصد زاری طلب آب و طعام جنت نماید ایشان جواب دهند که این
نعمتها — بر شما حرام ست گویند بیان کنید که وعدهای حق تعالی را چگونه صادق و واقع یافتید گویند ما خود همه وعدها را
صادق و واقع یافتیم ایشان چون پشیمانی و عاجزی ظاهر سازند بهشتیان دریچه بند نمایند بهشتیان چون در منازل خود قرار گیرند از اهل و عیال خود
نیز نجات یافتگان اند تفحص نمایند ملائکه گویند که در منازل خود بحسب اعمال خودها هستند بهشتیان گویند که ما را بدون
ایشان هیچ لذت و راحت نیست ایشان را بما رسانید گویند که اینجا هر نفس گرفتار عمل ست بی عمل چیزی نیابد بهشتیان
گویند برو بدود در جناب الهی عرض دارید که خداوندا بر تو روشن ست که ما تا در دنیا بودیم یکسان کسب معاش و خدمت بزرگان
میکردیم و همه عیال او پرورش می یافتند و پرورش شان موجب خنکی چشم ما بشدی اکنون ما خدمت و بندگی مثل شما
اکرم الاکرمین بجا آوردیم چگونه اهل و عیال و احباب خود را از نعمت شما محروم داریم امیدواریم که او شان را بما رسانید
حق تعالی حکم فرماید که بلی او شان را با ایشان رسانید و اسباب نعمت آنها آنچه مناسب این درجه عالیست از سرکار ما
مهیا سازید که قسمت نعمت ایشان باعث نقصان نشود پس عیال هر یکی با وجمع شوند بطفیل ایشان نعم عالیه سوای
جزای اعمال خود متنعم گردند و جناب نبوت را در جنت نیز برای رفع درجات شفاعات باشند که موافق محبت و تقرب
آنجناب درجات فوق الاستحقاق یابند و بعد در آمدن همه بهشتیان منادی در میان بهشت و دوزخ ایستاده
ندا کند که ای اهل بهشت بکناره دیوار بهشت بیائید و ای اهل دوزخ بکناره دیوار دوزخ برائید اهل بهشت ترسند
که ما را بوعدهٔ خلود در آورده بودند حالا چرا میطلبند و اهل دوزخ بفرحت تمام برآیند که شاید ما را حکم مغفرت شده
باشد و ما را از نار جهنم برآرند پس چون همه ها حاضر شوند موت را بشکل گوسفند ابلق حاضر سازند و بگویند که این را
میشناسید هر یکی گوید که خوب می شناسیم چرا که کسی نیست که موت را نچشیده باشد پس او را ذبح کنند میگویند
که ذبح کنندهٔ او حضرت یحیی پیغمبر اند پس منادی آواز دهد که ای اهل جنت همیشه باشید که موت نیست و ای
اهل دوزخ همیشه باشید که موت نیست اهل جنت را چندان خوشی افزاید که اگر موت فنا نمیشد شادی مرگ

چشند و اهل نار چندان اندوه افزاید که اگر موت فنا میشد شاید که از شدت غم بمیرند پس حکم شود که دروازه های دوزخ
را بربندند و بر پشت آن شمشیرهای گران آتشی بخشند تا اهل دوزخ هیچ خطره برآمدن از آتش بخاطر نیارند و اهل جنت
بفراغ خاطر بعیش و عشرت مشغول باشند بناهای دیوار جنت النعیم و زر ست که خشتی ست از زر و خشتی ست از سیم و بجای گل
مشک و زعفران ست و صفه های او و رستهای او از زمرد و یاقوت و بلور و چمنهای او مصفا و منزه و بجای سنگریزه ها
در ان چمنها جواهر افتاده باشند و از مروارید و زمرد و لعل و غیره نیز و درختانش را پوست نقره و طلا و شاخهایش
بی خار و بی خزان و در میوه اش اصناف لذتهای طعام دنیا و در زیر آن نهرها که هر دو کناره اش مصفا به جواهر و
مرصع باشند و نهرهای آنجا بر چهار گونه ست یکی از آب شیرین سبک و خنک دیگری از شیر که ذائقه اش از دیر ماندگی تغیر
نه پذیرد و یکی از شرابهای شیرین خوش رنگ خوشبو و فرحت انگیز و یکی از شهد مصفی کف گرفته و سوای این نهرها
چهار قسم نهرهای دیگر چشمه دیگر اند که یکی کافور نام دارد و خاصیت او خنک ست و دیگری زنجبیل نام دارد و سلسبیل
و خاصیت او گرم باشد قهوه ... و چهارم تسنیم ست که از کمال لطافت معلق در هوا جاریست این هفت آب
بهشت ست و این چشمها که هستند از ین هر یکی در خانه مقربان حوضی بپرسد و خالص میخورند و اما اصحاب الیمین که در قرب
کمتر اند از ین چشمه ها شیشه ها سربمهر بایشان مرحمت می شوند و ایشان بر آشامیدنهای خود مانند گلاب و بیدمشک
اندک اندک آمیخته میخورند و در وقت دیدار حق سبحانه تعالی چیزی دیگر عنایات خواهد شد نام او شراب طهور
ست که از همه افضل و اشرف ست ع ذوق این می نشناسی بخدا تا نچشی و درختهای آنجا با وجود بسیار بلندی و
سایه گستری چنان باشعور باشند که هرگاه بهشتی میوه یی بچشم رغبت نگرد خود بخود آن شاخ چندان مائل شود که
بی حرج بدست خود تناول نماید و فرشهای جنت و لباسهای اهل جنت همه از شگفتن گلها بیرون می آیند بر قدر
قامت آنها تقطیع نموده برنگ خوب تاب کرده و منقش بلخواه منقش شده آنکه بسیار باریک ست بطور پارچه لاهی
و قدری باریک پارچه سندس نامیده میشود آنکه ضخامت دارد بطور اطلس و مخمل استبرق نامیده میشود و لطافت
لباس جنت بحدیست که از زیر هفتاد و نه چار جسم بنظر می آید و در جنت نه گرمی ست و نه سردی است نه شعاع آفتاب
و نه تاریکی بلکه حالتی ست مانند حالت صبح روشن پیشتر از طلوع آفتاب لیکن نه آن درجه که هزاران چند مراتب زیاده از
این روشنی مستفاد ست از نور عرش نه از شمس و از قمر چنانچه وارد شده ست که اگر یک تن از حوران پرتو انداز دیده و
... لباس و روش جهان را روشن کند که شعاع آفتاب بی رونق بنظر آید و در جنت زن کثافتهای ظاهری بول و براز
و حدث و لعاب دهان و آب بینی و چرک بدن و گوش هیچ نیست موها بر سر باشند و ریش و بروت و موی دیگر تا که در
جوانی پیدا میشوند هیچ نباشد و بیماری نیست و کثافت باطنی از کینه و بغض و حسد و تکبر و عیب جویی هیچ نباشد و خواب
نباشد برای خلوت و استراحت رغبت بسایه ها و مکانهای مسقف کنند و برای بالا خانه ها و نوبت بصبح ها و میدانها
سیر کنند و ثقل غذا العرق معطر و آروغ معنبر دفع میشود و هر قدر که بخورند غذا بطور هضم میشود و تخمه و گرانی گاهی
نشود و صحبت با زنان بنهایت لذت باشد و انزال بجز ریح فرحت بخش نباشد و زنان را بعد فراغ باز حالت بکارت

شدن بدن باشد و سیر و حرکت مردم در بهشت بر مرکبها و تختها بنوعی
عود کند نه آنچنانکه موجب پیدا الم و ملوث شدن بدن باشد
از سرعت است که در ساعتی راه ماه قطع توانکرد و در بهشت خیمه ها و برجها و بنگله ها باشند از یک مروارید و یاقوت و
زمرد و بلور و دیگر جواهر رنگارنگ که بلندی آنها شصت میل باشد و عرض او نیز موافق این قدر باشد زیرا که ضابطه
است که اگر عرض و ارتفاع مکان برابر نباشد ناموزون شود و در هر گوشه از آن خانهای مردم باشند که یکی دیگر را
نمی بینند و همه خدام و احشام و ازواج و خواص یک شخص اند مالک آنها هر وقت که میخواهد بر ایشان گذر میکند و ملاقات
میکند و آسایش می نماید و بهشت هاشت است هفت برای سکونت مردم و هشتم برای حصول دیدار باجتماع
گویا بارگاه الهی است و نامهای بهشت این اند جنت المأوی و دار المقام و دار السلام و جنت الخلد و جنت النعیم و جنت
الفردوس و جنت العدن و جنت الفردوس اعلای جنتهاست و اعلی ترین طبقها جنت العدن است که هر شب حق
تعالی جل شانه و عم نواله دران تجلی میفرمایند و گوناگون نعمتهای تازه و عنایتهای بی اندازه می آفرینند و ذخیره
میگذارند و جنت هشتم در نام او اختلاف است ابن عباس گفته که نام او علیین است و منصوص قرآن مجید است
که علیین و غیره اهل جنت و جای حضور مقربان ملائکه و بنی آدم است نه طبقه جنت و بعضی علما جنت الکثیب گفته اند و این
ماخوذ از آن حدیث است که مسلمانان جمع میشوند بر کثیبهای مشک پس بادی خواهد وزید که آن مشک را بر جامها و رویهای
ایشان خواهد ریخت و معطری ایشان مضاعف خواهد شد در همین حال حق تبارک و تعالی تجلی خواهد فرمود و با هر کسی که بقدر استعداد
او از انوار و برکات و رحمت خواهد شد مخاطبه میشود و در اعتقاد فقیر نام آن مقعد الصدق است و آن مقتبس است از آیه کریمه
ان المتقین فی جنات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و مروی است که عدد درجات جنت بعدد آیات قرآن مجید است و
اعلی درجات جنت علی الاطلاق درجه ایست که نام آن وسیله است و آن مخصوص است بحضرت خاتم النبیین صلعم و خاصه او
آنست که صاحب او حکم و زیر دارد که هیچ فیضی و نعمتی باهل جنت نرسد مگر بطفیل او دوست او و کیفیت این طبقات اینست
که یکی دیگری را حائل نیست بدستور سقف خانه بلکه سقف همه عرش الهی است و این همه بدستور پایین باغ و بلند باغ اند دیکی
در وسط دیگری است گرداگرد یکدیگر هیچکسی احاطه بوسعت او نتواند کرد مگر خالق او و رب العزت جل شانه و عم نواله و مردم پایین را
مردم طبقه اعلی چنان می نماید که گویا ستاره ایست بالای کناره شرقی یا غربی آسمان این قدر معلوم است که جنت المأوی زیر همه
است و جنت العدن در وسط و جنت الفردوس میانه همه و بالای همه است و ادنای اهل بهشت را ده چند مجموعه آرزوهای
دنیوی او بدهند و موافق بعضی روایات مملکت او که گنجایش املاک و باغات و خوبیها و حشم و خدم و مراکب و اسباب
لذت و عزت او کند مسافت هشتاد ساله راه خواهد بود و دیگر از تحائف بهشت آنست که بعضی میوه های کلان خوشبو
بشکند چون او را بشگافند زنی بغایت خوش رو و خوش بو با لباس فاخره و زیور بیش قیمت نوجوان از ان بر آید مالک خود را
همنشین و خدمت گزار باشد قامت اهل بهشت همه بر قامت حضرت آدم شصت ذراع بذراع مردم دنیا و اعضای دیگر
مناسب این قدر قامت باشد و در حسن و صورت بسیار خوش آیند و خوش تقطیع و صورت هر یکی مانند کسی که در عمر
بین شباب سی ساله باشد و ذکر الهی بر دل و زبان ایشان چنان جاری باشد که در دنیا بی تکلف نفس جاریست و نعمتها

جنت همچنان که لذتهای بدنی بخشد همچنان لذت باطنی بدریافت انوار و تجلیات الهی بخشد مثلا سبحان الله و رحمتی ست
درجنت همچنان که لذت ذائقه می بخشد جان را لذت باطنی بدریافت انوار و تجلی باری تعالی آشنا و محظوظ سازد و اهل جنت
را انواع نعمت و لذت باشد و افضل نعم دیدار رب العزة جل شانه ست و قوم در دیدار الهی بر چهار مرتبه باشند جمعی
باشند که در سالی یکبار باین نعمت عظمی مشرف شوند و جمعی در هر جمعه و جمعی خاص باشند که در هر روزی دو بار بهره مند
شوند چنانچه وارد شده است که اداکردن نماز صبح و عصر بخشوع و آداب و عظیم در تحصیل دیدار در مثل این دو وقت
می نماید و جمعی دیگر اخص الخاص اند که بمنزله غلامان و کنیزان حضور پادشاهی باشند که هیچ لحظه از ایشان پرده نیست
و طریق دیدار آنست که بالای هفت طبقه بهشت طبقه هشتم ست که میدانی ست بس فراخ که در آنجا نه حور ست نه قصور
زیر عرش و در آنجا کرسیهای نور و زمرد و یاقوت و مروارید و سیم و زر و غیره بحسب مراتب نهاده میشوند و جمعی
را که کرسی نیست بر تلهای مشک عنبر نشانند و در ان انبساط و سرور هیچکس را اندوه که کدام مرتبه نیست هر یکی
بجای خود خوشوقت باشد و درین حال بادی خنک خوش آینده با نواع طیب بر ایشان وزد بوجهی که گاهی مثل
آن ندیده بودند نه در دنیا و نه در بهشت درین حال حق تعالی تجلی فرماید بر آنها که جمع شده اند بوضعی که هیچکس حائل
دیگر نباشد و هر یکی چندان قریب بیند که رازهای دل خود بنوعی که دیگری نداند عرض تواند کرد و خطاب بجناب
سرا و جهرا میتوانند شنید درین حال بملائکه حکم شود که شراب طهور بهر یکی برسانند و بنعمتهای غیر مکرر محظوظ
سازند و بینندگان را چندان استغراق در لذت دیدار باشد که همه چیز ما سوای او فراموش میکنند و تمام نعیم جنت
در برابر آن بجوی نمی خرند چون از ینجا رخصت شوند در راه بازاری بینند که تحائف روزگار که هیچ چشم ندیده و هیچ گوش
نشنیده باشد مهیا باشند هرچه بخواهند ملائکه از ان حواله نمایند و از انجمله صورتهای بسیار خوب ست که هر کسی
بهر صورتی ترغیب کند در ان صورت درآید و برآید چون ازینجا بخانه خود رسند حوران بهشت در تحیر افتند
و برسیدن ایشان حسن ایشان هم افزدن بتضاعف شود باهم تهنیت کنند و بگویند که شما را چه شد که جمال بیجا
و کمال بر کمال مضاعف گشت جواب گویند که همین ست سزاوار کسیکه بدیدار رب العزة فائز شود و حضرت عز
گاه گاه بر اهل جنت در خانهای ایشان نیز تجلی فرماید بمشاهده جمال بیمثال و مخاطبات پر عنایات مبتهج و مشرف
گردانند و در جنت سماع و نغمه های لطیف سه نوع باشد یکی آنکه از بدر آمدن هوا در شاخها و برگهای درخت
طوبی الحان خوش نواطرب فزا برمی آید و شنوندگان را هوش میربایند و در جنت هیچ خانه نیست که در و شاخی از
درخت طوبی نباشد و از میوهای او گوناگون اطعمه و اقسام لباس و ریاح معطره و الحان بدیع و جواری
پر حسن پیدا میشوند دوم آنکه حوران بهشت در بعضی مکانات نزهت اجتماع میکنند و نغمهای خوش آینده در
بیان حسن شمائل و خوبی ادا ها و اوصاف مالکان خود چنانچه در دنیا مردم برای عروس مرتب می سازند
می سرایند سوم آنکه در مجامع دیدار رب العزة حکم شود بعضی بندگان خوش آواز مقرب را چون حضرت اسرافیل از ملائکه
و حضرت داود را از پیغمبران که رب العزة را تسبیح کنند و صفات کمال او بر حاضران عرض سازند طرفه حالتی از وجد

ذوق و شوق بهم میرسد و در جنت هیچکس بی زن نباشد میگویند که هر بهشتی را دو زن صالح از زنان دنیا باشند از
آن زنان که بی شوهر رفته اند یا شوهر و سال مرده اند و هر زنی که چند شوهر متعاقب در دنیا کرده باشد با هر کسی که موافقت و محبت
و صحبت بیشتر داشت و شرف منقبت دینی و علو درجه دارد در نکاح او خواهد آمد و بعد گذشتن هشتاد هزار سال تبدیل
نعمتها و لذتها یکبارگی بی لغزش در روز تجلی ارشاد فرماید که ای بندگان من هیچ طلبی و آرزو شما را باقی مانده است
گویند الهی هیچ مقصدی در خاطر ما نبود که میسر نشده و هزاران درجه افزون از آرزوی ما عنایت شده اکنون هیچ
مقصد بخاطر ما نمیرسد که زیاده از آن طلب کنیم حکم شود که آری شما را نعمتی میدهم بس بزرگ و آن اینست که هرگاه
رضامندی خود فرود می آرم بعد از آن ناخوش نشوم از برکت این رضا استواری در قوی و لذت در ارواح
و اجسام پیدا شود که تمام نعیم بهشت در مقابل آن چون غبار با کوه باشد و خدام اهل بهشت سه نوع باشند یکی ملائکه
که رسل در میان ایشان و حضرت حق تعالی باشند هرچه از آن جناب عنایت شود به ایشان رسانند و هرچه ایشان
عرض نمایند بآنجناب رسانند و هم چنین برای رسانیدن تحفه ها مهمانی انبیا و مقربان که بآنها محبت و رابطه میداشتند
دوم غلمان که خلق است علحده در بهشت بدستور حوران ایشان همیشه بریک عمر باشند مانند دانه های مروارید
از سلک گسیخته هر طرف میگردند سوم اولاد صغار مشرکین باشند که پیغمبر صلعم برای امت خود بجهت خدمت
درخواست فرموده اند و دعای مبارک باجابت رسیده بعرض نموده اند که الهی این بیچارگان در روز الست اقرار
بوحدانیت تو کرده اند بعد از آن تا حدیکه قلم تکلیف بر ایشان جاری شود نرسیده اند پس کفر از ایشان مطلقا
واقع نیست چنانچه در اطفال بی تمیز واقع نیست و در جناب حضرت کبریا [illegible] اعتبار از آن نیست امید که
همچنانکه اولاد مشرکین ابتلای در دنیا بدست من عطا فرمودی و سبب ایشان روا داشتی در جنت نیز اینها را با
من بخشی و این همه بیان اهل نار و اهل جنت شد آما جماعه که بر پل صراط روان شدند و از آن عبور کردند و از آن
قبیل اند که حسنات و سیئات ایشان برابر است نه استحقاق ثواب غالب گشته و نه استحقاق عذاب غلبه نموده ایشان را
بعد گذشتن از پل صراط بر مکانها که بر کناره جهنم اند محبوس دارند و نشانند و همچنین جماعه که دعوت پیغمبران بآنها
نرسیده و افعال بد هم نکرده اند و شرک هم نکرده اند و نه اعمال نیک نموده اند بلکه بدستور بهائم در اکل و شرب و
جماع و طلب معاش عمر گذرانیده اند و همچنین کسانیکه بعمر بلوغ رسیده اند اما بسبب فساد عقل از جنون و سفاهت
مفرط التفات دل و صرف همت بشرایع و سعیت حق و باطل نکرده اند این همه جماعه اصحاب اعراف که اعراف نام
آنهاست جای [illegible] تا انتهای روز حشر که پنجاه هزار سال است پس ایشان را دیدن سختی حال کفار و شدت عذاب
آنها [illegible] خوف و اضطراب پیدا شود و نظر کردن به بهشت و اجازت دخول نیافتن نیز باعث
قلق باشد اما [illegible] آمدن [illegible] موجب تسکین و تسلی خاطر میگردد و [illegible] کشش با ندا و با اهل جنت و با اهل نار
کلامی که لائق هر یکی است مانند تهنیت و [illegible] با اهل جنت و اهانت کردن و ندامت دادن با اهل نار پیش می آید
بعد از آن کشش [illegible] بفضل الهی و عنایات او در نهایت بهشت در آمده داخل بهشت شوند و در بعضی روایات

اند و نیست که جمعی از مردم که بسن تکلیف نرسیده اند یا رسیده اند و فهمی و شعوری که بآن حق و باطل را تفریق نمایند نیافته اند
و یا یافته اند لیکن بایشان خبر پیغمبران و معجزات شان نرسیده است خواه بسبب بعد زمانی که دران وقت پیغمبران مبعوث
نبودند یا بسبب بعد مکانی که اتباع داستان پیغمبران بایشان نرسیده اند و اظهار احوال دعوت نموده اند و محاسن شریعت
و حجت های آن و معجزات پیغامبران بیان نکرده اند این جماعت را همه یکجا کنند برگرد مکانی پر از آتش و حضرت حق جل و علا تجلی فرماید
و بگوید که ای بندگان من کیستم همه بالهام گواهی دهند که تو پروردگار ما و خالق و مالک مایی موافق آنکه بروز الست گواهی داده
بودند پس حکم شود و چون من هم پروردگار شما هستم آنچه بگویم بجا آرید همه تیار شوند پس حکم شود که شما همه خود را درین آتش بیندازید
جماعه بی تحاشا خود را دران شعله های تیز و تند در اندازند و جمعی دیگر عذر در پیش آرند و گویند کجا طاقت این کار داریم که
ست از ما سرانجام نمی شود ما را معذور دارند حق تعالی این آتش را بر آن گروه که داخل شده اند گل و گلزار گرداند و آرام و راحت
بخشد و برد و سلام گرداند و بگوید اگر شما بر احکام من اطلاع می یافتید البته بجا می آوردید که سهل تر ازان در دنیا طلب کرده بودم
که اقرار بتوحید من نمایند و آن جماعه دیگر را فرماید که اگر شما در دنیا می بودید البته گرفتار حاجات و شهوات و رسوم و محبت
اقارب می بودید که حالا ازان چیزها هیچ نیست و یقین کامل از رسیدن فرمان من بالمواجهه اینوقت انکار دارید در دنیا غایبانه
بواسطه پیغام رسانیدن پیغمبران که مثل شما آدم و بسته خوارش خور بودند کجا ممکن بود و چون اینوقت حکم مرا قبول نکردید در دنیا
کی قبول میکردید پس شما کافر باشید بتحقیق همراه گروه خود باشید پس آنها را در آتش داخل کنند باید دانست که چنانکه بنی آدم
مکلف بشرائع اند جنیان نیز مکلف اند و در سوره الرحمن در ذکر ثواب و عقاب هر جا جن را نیز شریک آدمیان فرموده اند
علما را اختلاف است در انکه بعد حساب و کتاب حال جنات چه خواهد بود جمعی بر انند که کفار جن را خلود در نار است و صلحاء
ایشان را اصلا دخول جنت نیست بلکه مثل بهائم خاک خواهند شد و مذهب جمعی دیگر آنست که صلحاء جن را نیز ثواب
مخلد است اما نه مالکیت جنت که جنت را حق تعالی بوالد ما آدم علیه السلام بخشیده بود بلکه گرداگرد دیوار جنت ایشان
رعایا باشند و برای گرفتن منافع و نعیم آمد و رفت در جنت میکنند و بنعیم جنت دران آنجا نیز بهره مند می شوند
و باقی جانوران و بقول اینها را هم بسبب بنی آدم استحقاق دخول هست و مالک منازل خود میشوند و قول ثانی اقرب
نزدیکتر است والله اعلم و همچنین در حدیث شریف وارد است و آیه کریمه و ما من دابة فی الارض ولا طائر یطیر بجناحیه
الا امم امثالکم ما فرطنا فی الکتاب من شیء ثم الی ربهم یحشرون نیز هم دلالت میکند که جانوران را نیز حشر است و قصاص ظالم از
مظلوم میشود اما از یک نوع مثلا گاو شاخ دار دیگری را که بی شاخ یا ضعیف بود ایذا رسانیده است آن بی شاخ را
شاخ و بی قوت را قوت دهند که انتقام خود بگیرد بعد ازان ایشان را بهشت و دوزخ نیست بلکه خاک جنت میشوند
آنانکه برای خدا تعالی مذبوح شده اند در مراتب عالیه و آنانکه برای حاجات بنی آدم بنام حق تعالی مذبوح شده اند
در مراتب کمتر ازان در خاک جنت آمیخته میشوند و چون خاک درختان جنت نیز خالی از شعور نیست یکنوع لذت فرا میگیرند
و باقی در خاک زمین داخل گشته جائیکه خاک دنیا محو میشود محو میشوند و صورت محو شدن خاک دنیا و آسمان آنست که
که آسمان ها را برهم زده بهشت را بجای ایشان نصب میکنند و زمین را مثل میده شیرین نموده در غذای اهل جنت

صرف بیسازند و این وقتی باشد که مردم بر صراط بروند و زمین خالی گردد و در صحاح آمده که چون مردم از پل صراط عبور کنند در میدانی محبوس شوند تا هر یکی از شکایت دیگری و حقوق ضعیف نیز مصفا و پاک گشته در بهشت بروند در این اثنا روبروی اهل جنت یک گاو و یک ماهی حاضر سازند که باهم جنگ نمایند و یکی دیگری را مجروح سازد و هلاک رساند اول از جگر گوشه ماهی کباب کرده در اهل جنت تقسیم نمایند بعد از آن هر دو را کباب نموده همراه میده زمین بخوردن ایشان دهند بدین نحو خاک محو گردد دیگر چند چیز را از اشیاء دنیا فنا نمی سازند مثلا از جانوران کبش حضرت اسمعیل و ناقه حضرت صالح و سگ اصحاب کهف و از نباتات استوانه حنانه و از مکانات کعبه معظمه و کوه طور و صخره بیت المقدس و پایین منبر و روضه مسجد نبوی و میزان حساب انبیا و مانند اینها را صورت پسندیده بخشیده و صفا و رونق اجسام بهشت داده بعینه بهشت در آرند و همیشه نگاه دارند و باالجمله بعد از فراغ روز محشر و حساب که پنجاه هزار سال مدت دارد و بعد از کشیدن ستونها بر دوزخ روز خلود شروع میشود منصوص کلام مجید و احادیث شریف ست که اهل جنت را همیشه نعمت و ترقیات قربت و اهل نار را عذاب بی تخفیف شدت و سیاست تا ابد الآباد ست هیچ فنا نپذیرد حق تعالی ما را و دوستان ما را و جمیع مسلمانان خاتمه بایمان گرداند و از اهوال باقی نجات بخشیده و از عذاب و عتاب محشر محفوظ داشته بجنت رساند و رضامندی و دیدار خود روزی کند بحق حبیبه خاتم النبیین و آله الطاهرین و اصحابه المهتدین برحمته و کرمه و هو ارحم الراحمین فقط

خاتمة الکتاب

در بیان آنکه اهل اعمال صالحه مقصود اند بر دخول جنت و دخول جنت مقصود نیست بر ایشان بدانکه او تعالی داخل نار نمیکند کسی را که هیچ گاه کاری بد نکرده و نه عذاب میکند باتش مگر نافرمان را و اما جنت پس می در آرد در ان هر کرا میخواهد بمحض فضل و امتنان و جود و احسان خود و بعض را داخل میکند باسبابی که توفیقش بوی داده و اعمال صالحه را برای وی مقدر فرموده و او را برای آن اعمال آفریده پس دخول وی در جنت بسبب آن اعمال حسنه و افعال صالحه میشود چنانکه بقول صدق و وعده حق که باجماع مسلمین متخلف نمیگردد ثابت شده ست قال تعالی والذین آمنوا وعملوا الصالحات سندخلهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ابدا وعد الله حقا یعنی این وعده ست از خدا و معلوم ست که وعده او حق باشد و تخلف نپذیرد و لهذا مو کد فرموده آنرا بمصدر که دلالت بر تحقیق و وقوع خبر دارد و فرموده ومن اصدق من الله قیلا یعنی هیچکی در قول و خبر راستگوتر از وی نیست لا اله الا هو و لا رب سواه و فرموده ومن یعمل من الصالحات من ذکر او انثی وهو مومن فاولئک یدخلون الجنة ولا یظلمون نقیرا یعنی برابر چاک مغاک هسته خرما هم ظلم کرده نشوند و این بر سبیل مبالغه در نفی ظلم ست و وعده ست بتوفیه اعمال بغیر نقصان و در آیه بیان احسان و کرم الهی ست در قبول اعمال صالحه از عباد مومنین مردان باشند یا زنان و نوید ست بدر آوردن شان در جنت و کم نکردن از حسنات شان اگرچه بمقدار نقیر باشد و فرموده ادخلوا الجنة بما کنتم تعملون و فرموده تلکم الجنة التی اورثتموها بما کنتم تعملون یعنی بسبب اعمال صالحه زیرا که بای سوعده برای سببیت ست و وجود سبب او وجود مسبب لازم و عدم او را عدمش مستلزم چنانکه در مظان آن معلوم ست و وارث نمیشود انسان مگر باحقاق او تعالی مراد را الفضل و احسان

خود بر وی چه معنی اورثتموها آنست که جنت ارث شما گردیده و اطلاق ارث از اعطا مجازی ست بنا بر تحقق استحقاق
ایشان و ما موصوله در بما مصدریه ست ای بعملکم یا موصوله ست بمعنی الذی کنتم تعملون و درباره جنت ارشاد کرد
اعدت للمتقین الذین امنوا بالله و رسوله و فرمود تلک الجنة التی نورث من عبادنا من کان تقیا و فرمود ان الذین آمنوا و
عملوا الصالحات کانت لهم جنات الفردوس نزلا و فرمود قد افلح المومنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون و الذین هم عن اللغو
معرضون و الذین هم للزکوة فاعلون و الذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء
ذلک فاولئک هم العادون و الذین هم لاماناتهم و عهدهم راعون و الذین هم علی صلوتهم یحافظون اولئک هم الوارثون الذین
یرثون الفردوس هم فیها خالدون و در مسند احمد وغیره آمده که فرمود آنحضرت صلعم فرود آمد بر من ده آیه هر که اقامت
کند آنها را در آید بهشت بعده این آیات تا تمام ده آیه فرو خواند و فرمود سارعوا الی مغفرة من ربکم و جنة عرضها السموات
والارض اعدت للمتقین الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس و الله یحب المحسنین و فرمود
والذین اذا فعلوا فاحشة ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم و من یغفر الذنوب الا الله و لم یصروا علی ما فعلوا و هم یعلمون اولئک
جزاؤهم مغفرة من ربهم و جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها و نعم اجر العاملین و فرمود و لمن خاف مقام ربه جنتان و
فرمود و اما من خاف مقام ربه و نهی النفس عن الهوی فان الجنة هی الماوی پس ایشان اهل بشری هستند در حیات دنیا
و در آخرت و عقبی و همین است مراد بقوله سبحانه تعالی و بشر الذین امنوا و عملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار و قوله تعالی الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لاهم یحزنون الذین امنوا و کانوا
یتقون لهم البشری فی الحیوة الدنیا و فی الآخرة لا تبدیل لکلمات الله ذلک هو الفوز العظیم و قوله تعالی ان الذین قالوا
ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة ان لا تخافوا و لا تحزنوا و ابشروا بالجنة التی کنتم توعدون و قوله تعالی الذین امنوا
و هاجروا و جاهدوا فی سبیل الله باموالهم و انفسهم اعظم درجة عند الله و اولئک هم الفائزون یبشرهم ربهم برحمة منه و رضوان
و جنات لهم فیها نعیم مقیم و قوله تعالی و الذین امنوا و عملوا الصالحات فی روضات الجنات لهم ما یشاؤن عند ربهم ذلک هو
الفضل الکبیر ذلک الذی یبشر الله عباده الذین آمنوا و عملوا الصالحات و قوله تعالی من اتبع الذکر و خشی الرحمن بالغیب فبشره
بمغفرة و اجر کریم و قوله تعالی یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا و مبشرا و نذیرا و داعیا الی الله باذنه و سراجا منیرا و بشر
المومنین بان لهم من الله فضلا کبیرا و قوله تعالی و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون فرحین
بما آتاهم الله من فضله و یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم من خلفهم الا خوف علیهم و لاهم یحزنون یستبشرون بنعمة من الله و فضل و ان الله لا یضیع اجر المومنین و قوله تعالی نصر من الله و فتح قریب
و بشر المومنین و قوله تعالی ان المسلمین و المسلمات و المومنین و المومنات و القانتین و القانتات و الصادقین و الصادقات و الصابرین
و الصابرات و الخاشعین و الخاشعات و المتصدقین و المتصدقات و الصائمین و الصائمات و الحافظین فروجهم و الحافظات و
الذاکرین الله کثیرا و الذاکرات اعد الله لهم مغفرة و اجرا عظیما و قوله تعالی التائبون العابدون الحامدون السائحون الراکعون
الساجدون الآمرون بالمعروف و الناهون عن المنکر و الحافظون لحدود الله و بشر المومنین و قوله تعالی ان الله
اشتری من المومنین انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون و یقتلون وعدا علیه حقا فی التوراة
والانجیل و القرآن و من اوفی بعهده من الله فاستبشروا ببیعکم الذی بایعتم به ذلک هو الفوز العظیم پس سبحانه و تعالی در این

کریمه بر نفس مقدس خود جنت برای اهل طاعت بقول صدق و وعده حق خود واجب کرده و ایمان بوفاء این وعده و عدم
تخلف آن بر هر کرا ایمان بخدا و یوم آخرت دارد واجب ست بوجوب شرعی و در حق او تعالی این وجوب لغوی ست
بمعنی ثبوت چه واجب در لغت بمعنی ثابت ست و واجب بمعنی ثابت کما قال صلعم للجنازة وجبت وجبت ای ثبتت نه
وجوب شرعی که فاعلش ثواب یابد و تارکش معاقب گردد که این معنی در حق وی سبحانه مستحیل ست تعالی الله عن ذلک علوا
کبیرا حافظ ابن القیم رح درین کریمه گفته قد جعل الله ثمن الجنة نفوس المؤمنین و اموالهم و عقد هذا العقد و اکده بانواع
من التاکید احدها اخباره سبحانه بصیغة الخبر بال الثانی الاشارة الیه بصیغة الفعل الماضی الذی وقع و ثبت و استقر
الثالث اضافة هذا العقد الی نفسه سبحانه و تعالی و انه هو الذی اشتری هذا المبیع الرابع انه اخبر بانه وعد بتسلیم هذا الثمن وعدا
لا یخلفه ولا یترکه الخامس انه اتی بصیغة علی التی للوجوب اعلاما لعباده بان ذلک حق علیه احقه هو علی نفسه السادس انه اکد
ذلک بکونه حقا علیه السابع انه اخبر عن محل هذا الوعد و انه فی افضل کتبه المنزلة من السماء و هی التوراة و الانجیل و القرآن
الثامن اعلامه لعباده بصیغة استفهام الانکار و انه لا احد اوفی بعهده منه سبحانه التاسع انه امرهم سبحانه ان یستبشروا بهذا
العقد و یبشر بعضهم بعضا بشارة من قد تم له العقد و لزم بحیث لا یثبت فیه خیار و لا یعرض له ما یفسخه العاشر انه اخبرهم
اخبارا مؤکدا بان ذلک البیع الذی بایعوا به هو الفوز العظیم و البیع ههنا بمعنی المبیع الذی اخذوه بهذا الثمن و هو الجنة
و معنی قوله بایعتم بها و عنتم ای ما عاوضتم به و ثامنتم الآیة شرف النفس الانسانیة و عظم مقدارها فان السلعة اذا خفی علیک ما
قدرها فانظر الی المشتری لها من هو و انظر الی الثمن المبذول فیها ما هو و انظر الی من جری علی یده عقد التبایع فالسلعة
النفس و الله سبحانه المشتری لها و الثمن جنة النعیم و السفیر فی هذا العقد خیر خلقه من الملائکة و اکرمهم علیه و خیرهم من
البشر و افضلهم لدیه شعر قد هیئوک لامر لو فطنت له فاربأ بنفسک ان ترعی مع الهمل انتهی و این آیات در قرآن
بسیار ست و مدار آن بر سه قاعده باشد ایمان و تقوی و عمل خالص برای خدا موافق کتاب و سنت و این بشارات
برای اهل این اصل سه گانه ست نه برای کسی که مخالف ایشان ست از سائر خلق و ورود این بشارات قرآن و سنت
بر همین کسان ست پس بس و این هر سه در دو اصل مجتمع میگردد یکی اخلاص در طاعت خدا دوم احسان بسوی
خلق او تعالی و ضد این هر دو اصل مجتمع ست در مرائیان و مانعین ماعون باز این هر دو اصل راجع بیک خصلت ست
که آن موافقت رب العالمین در محاب اوست و نیست راه بسوی این موافقت مگر بتحقیق اتباع ظاهر و باطن رسول خدا
صلعم و اما اعمال که تفاصیل این اصل هستند پس هفتاد و چند شعبه اند و ماخذش از دو آیه کریمه ست یکی لیس البر ان تولوا
وجوهکم قبل المشرق و المغرب و لکن البر من آمن بالله الی آخرها دیگر قد افلح المؤمنون الخ و اعلای آن قول لا اله الا الله
و ادنای آن اماطت اذی از طریق و میان این هر دو شعب بسیار شعب ست که مرجع آن تصدیق رسول خدا صلعم ست
در هر آنچه بدان خبر داده و طاعت وی در جمیع اوامر ایجابا و استحبابا مثل ایمان باسماء و صفات و افعال و آیات الهی
بغیر تحریف و تعطیل و تکییف و تمثیل شافعی گفته الحمد لله الذی هو کما وصف به نفسه و فوق ما یصفه به خلقه گویا این
مضمون از قول آنحضرت صلعم اخذ کرده اللهم لک الحمد کما تقول و خیرا مما نقول و ایمان عبارت ست از قول و عمل و نیت

و ایمان زائد و ناقص میگردد و چنانکه خدا و رسول صلی الله علیه و آله و سلم بدان خبر داده اند و استثنا در ایمان از باب استثنا شک نیست چنانکه بعض
مردم گمان میکنند بلکه سنت ماضیه نزد اهل تحقیق ست و ان شاء الله تعالی گفتن برای تبرک ست نه برای ارتیاب کما قال صلعم
وانا ان شاء الله بکم لاحقون با آنکه لحوق با اهل قبور قطعی ست همچنین آدمی مومن حق نمی باشد مگر دمیکه خاتمه او با ایمان شود و بر
ایمان بمیرد و این جز نزد موت صورت نه بندد و لهذا گفتن انا مومن ان شاء الله تعالی مستحسن شده و مراد باین استثنا خاتمه ست
همچنین ایمان عبارت ست از اعتقاد و اقرار و عمل و بودن انسان آتی باعمال صالحه مقبوله امری مشکوک فیه ست و شک در بعضی
از اجزا ماهیت موجب شک در ماهیت باشد پس واجب شد که انا مومن ان شاء الله تعالی بگوید اگرچه اقرارش بایمان صحیح
ست و نیز در گفتن انا مومن حقا مدح نفس قائل ست باعظم مدائح و بسیار ست که باینقول عجبی بحال وی لاحق شود و چون ان شاء الله
تعالی گفت این عجب از وی زائل گردید و انکسار تام حاصل شد و اما قوله تعالی اولئک هم المومنون حقا پس جوابش آنست
که انما مفید حصر ست یعنی مومن حق کسی ست که این پنج وصف دارد یکی خوف خدا دوم اخلاص سوم توکل چهارم اتیان نماز
پنجم ایتاء زکوة و ممکن نیست که احدی بحصول این صفات برای خود قطع کند بلکه در وی دلیل ست بر آنکه وصف نفس خود بمومن
مومن حق جائز نیست زیرا که او تعالی اقوام مخصوصین را بدان وصف فرموده و در هر واحد این اوصاف متحقق نیست و اگر متحقق هم شود
بقای آن تا موت معلوم نمی تواند شد بقوله صلعم ان احدکم لیعمل بعمل اهل الجنة حتی ما یبقی بینه و بینها الا ذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل النار فیدخلها
ابن ابی نجیح گفته مردی حسن بصری را گفت امومن انت حسن گفت اگر از ایمان بخدا و ملائکه و کتب و رسل خدا و روز آخرت و جنت و نار و بعث و حساب میپرسی
پس من بدان مومنم و اگر از قوله تعالی انما المومنون الذین اذا ذکر الله وجلت قلوبهم می پرسی پس نمیدانم که من از ایشانم یا نیم
و علقمه گفت در سفر بودیم با قومی ملاقات دست بهم داد گفتیم کیستید شما گفتند نحن المومنون حقا پس هیچ جواب ندادیم و عبد الله
بن مسعود را خبر کردیم گفت شما هیچ جواب او ندادید گفتیم نه فرمود چرا نگفتید که آیا شما از اهل جنت هستید زیرا که مومنین اهل جنت اند
وسفیان ثوری گفته هرکه زعم کرده که وی مومن حق ست و گواهی نداد که وی در جنت ست پس آنکس بایمان او در روبه نیم
نیم دیگر و نیز هرکه متصف ست باوصاف خمسه مذکوره در کریمه و موت او بران شده نزد ما نیز مومن ست حقا و خیر و شر قدر
از طرف خدای عز و جل ست و احدی را بر وی تعالی حجت نیست بلکه خدا راست حجت بالغه بر خلق لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون
و علم خدا ماضی ست در خلق او بمشیت وی و معصیت را از ابلیس و دیگر عاصیان از زمانیکه عصیان او کردند تا قیام ساعت
معلوم وارد و ایشان را هم برای معصیت آفریده و همچنین طاعت را از اهل طاعت دانسته ست و ایشان را برای طاعت
آفریده فکل میسر لما خلق له و صائر الی ما قضی علیه و الله الفعال لما یرید و هرکه زعم کرده که او تعالی از عاصیان و منکران
طاعت خواسته و عباد برای نفس خود شر و معصیت خواستند و عمل بر مشیت خود نمودند آنکس زعم کرده که مشیت
عباد غالب ست بر مشیت خدا و زیاده ازین کدام افترا بر خدا تعالی خواهد بود بلکه این قضا و مشیت و تدبیر او ست در
ایشان عدل حق ست در خلق و هرکه مقر علم ست او را اقرار بقدرت و مشیت او لازم ست کما هو معلوم اگر گوئی که
جمع میان آیات داله بر دخول جنت باعمال صالحه و میان قول آنحضرت صلعم لن یدخل احد بعمله الجنة قالوا و لا انت
یا رسول الله قال و لا انا الا ان یتغمدنی الله برحمته چیست گوئیم منفی در حدیث دخول جنت بعمل مجرد از قبول ست و مثبت

و در آیات دخول او بعمل متقبل است و حصول او بدل برحمت رحمن است کما قاله الحافظ ابن حجر العسقلانی فی شرح نووی بعد کلام
طویل گفته میان آیات و حدیث هیچ تعارض نیست زیرا که معنی آیات دخول جنت بسبب عمال است و توفیق اعمال
و هدایت اخلاص و قبول آن برحمت الهی است و این خاص است باهل طاعت و ناشی از فعل موافق رضای رب سبحانه و رحمت
عامه او که گنجایش همه شی کرده آنرا بر نفس خود برای خلق واجب گردانیده است لقوله تعالی کتب ربکم علی نفسه الرحمة
و این استعطاف است از وی برای متولین عنه بمقبلین علیه و اخبار است برحمت وی برای عباد و عدم تعجیل بعقوبت
بلکه وی سبحانه قابل توبه و انابت است از تائب منیب بخاری و مسلم از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم
لما قضی الله الخلق کتب فی کتاب فهو عنده فوق العرش ان رحمتی تغلب غضبی و فی روایة للبخاری ان الله کتب کتابا
فهو عنده فوق العرش ان رحمتی سبقت غضبی فهو مکتوب عنده فوق العرش و فی روایة لهما ان الله لما خلق الخلق و عنده
مسلم لما قضی الله الخلق کتب فی کتاب کتبه علی نفسه فهو موضوع عنده زاد البخاری علی العرش ثم اتفقا ان رحمتی تغلب
غضبی و هم شیخین از ابو هریره روایت نموده اند که گفت سمعت رسول الله صلعم یقول جعل الله الرحمة مائة جزء امسک عنده
تسعة و تسعین و انزل فی الارض جزء واحدا فمن ذلک الجزء یتراحم الخلق حتی ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشیة ان تصیبه
و لمسلم ان لله مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بین الجن و الانس و البهائم فبها یتعاطفون و بها یتراحمون و بها تعطف الوحوش
علی ولدها و اخر الله تسعة و تسعین رحمة یرحم الله بها یوم القیامة و اخرج مسلم عن سلمان الفارسی قال قال رسول الله صلعم ان الله
خلق یوم خلق السموات و الارض مائة رحمة کل رحمة طباق ما بین السماء و الارض فجعل منها فی الارض رحمة فبها تعطف الوالدة
علی ولدها و الوحش و الطیر بعضها علی بعض فاذا کان یوم القیامة اکملها بهذه الرحمة و اخرج الشیخان عن عمر قال قدم علینا
رسول الله صلعم بسبی فاخذ امرأة و الصقته ببطنها و ارضعته فقال رسول الله صلعم اترون هذه المرأة طارحة ولدها فی النار
و هی تقدر ان لا تطرحه فقلنا لا و الله فقال لله ارحم بعباده من هذه المرأة بولدها و میان این هر دو رحمت عموم و خصوص
مطلق است و بسیاری از جاهلان اعتقاد کرده اند برحمت و عفو و کرم خدا و گویند سیغفر لنا با آنکه امر و نهی او را ضائع ساخته
اند و شدید العقاب بودن او فراموش نموده و نمیدانند که وی سبحانه باس خود از مجرمان رد نمیکند پس اعتماد برحمت
عفو با وجود اصرار بر معاصی مانند مولی تعالی است معروف کرخی گفته رجاءک لرحمة من لا تطیعه من الحمق و الخذلان
و بعضی اهل علم گفته هر که عضو ترا بدزدی سه درهم در دنیا قطع کنانید از عقوبت وی در آخرت بر تخو آن مامون نباید بود
حسن بصری را گفتند ترا بسیار طویل البکاء می بینیم ما چرا چیست گفت اخاف ان یطرحنی فی النار و لا یبالی و هم مردی
او را گفت ای ابا سعید چگونه بجا است قومیکه ما را چندان می ترسانند که دلهای ما نزدیک میشوند گفت
و الله اگر با قومی نشست نمیکنی که میترسانند ترا تا آنکه در یابی امن کنی بهتر است ترا از صحبت قومیکه مامون میکنند ترا تا آنکه
مخاوف بتو پیوندد و این اعتقاد چنانکه بعضی گمان میکنند از جنس حسن ظن بخدا نیست بلکه از باب غرور محض است
چه حسن ظن آنست که طاعت کنی و امید دارد قبول طاعت تو شنی نه آنکه هیچ نکنی و رجای رحمت شوی و هر که رجاء او بطاعات است اشتداد
و بطالات در رجاء است وی مغرور است باطلا کافر بوعظی ازین طاعات خدا و رسول ا اعتقاد کرده است

فانما یهتدی لنفسه ومن ضل فانما یضل علیها ولا تزر وازرة وزر اخری وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا وان من امة الا
خلا فیها نذیر و نذیر عام ست ازانکه رسول و نبی باشد یا خلفاء او عصر ابعد عصر حافظ ابن القیم رح گفته حکم سبحانه لعباده باربعة
احکام هی غایة العدل والحکمة احدها ان هذا المتعبد بالایمان والعمل الصالح لنفسه لا بغیره الثانی ان فضله یفوت ذلک تخالف
عنه علی نفسه لا علی غیره الثالث ان احدا لا یؤاخذ بجریمة احد الرابع انه لا یعذب احدا الا بعد اقامة الحجة علیه بالرسل فتامل فی
ضمن هذه الاحکام الاربعة من حکمته تعالی وعدله وفضله والرد علی اهل الغرور والاطماع الکاذبة ولیس للجنة الا طریق واحد
باتفاق الرسل من اولهم الی خاتمهم صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین واما طریق الجحیم فاکثر من ان تحصی ولهذا یوحد الله
سبحانه طریقه وسبیله ویجمع سبل النار ویفرقها بقوله وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله
وقوله تعالی وعلی الله قصد السبیل ومنها جائر ای ومن هذا السبیل جائر عن القصد وهو سبیل الغی وقال هذا صراط
علی مستقیم وقال ابن مسعود رضی الله عنه خط لنا رسول الله صلعم خطا وقال هذا سبیل الله ثم خط خطوطا عن یمینه وعن
یساره وقال هذه سبل وعلی کل سبیل منها شیطان یدعو الیه ثم قرء وان هذا صراطی مستقیما الآیة فان قیل فقد قال
تعالی قد جاءکم من الله نور وکتاب مبین یهدی به الله من اتبع رضوانه سبل السلام قیل هی سبل تجتمع فی سبیل واحد
وهی بمنزلة الجواد فی الطریق الاعظم وهذه هی شعب الایمان یجمعها الایمان کما یجمع ساق الشجرة اغصانها وشعبها وهذه
السبل جامعة داعی الله سبحانه بتصدیق خبره وطاعة امره فطریق الجنة هی اجابة الداعی الی [illegible] من هذه السبل
واحد لیس الا بخلاف تلک فقد روی البخاری فی صحیحه عن جابر رضی الله عنه قال جاءت ملائکة الی النبی صلعم فقال بعضهم انه
انه نائم وقال بعضهم العین نائمة والقلب یقظان قالوا ان لصاحبکم هذا مثلا فاضربوا له مثلا فقالوا مثله کمثل رجل بنا دارا و
جعل فیها مادبة وبعث داعیا فمن اجاب الداعی دخل الدار واکل من المادبة ومن لم یجب الداعی لم یدخل الدار ولم یاکل من
المادبة فقالوا اولوها له یفقهها فان العین نائمة والقلب یقظان الدار الجنة والداعی محمد صلعم فمن اطاع محمدا فقد اطاع الله
ومن عصی محمدا فقد عصی الله وروی الترمذی عنه ولفظه خرج علینا رسول الله صلعم یوما فقال انی رایت فی المنام کان
جبریل عند راسی ومیکائیل عند رجلی یقول احدهما لصاحبه اضرب فقال اسمع سمعت اذنک اعقل عقل قلبک انما مثلک
ومثل امتک کمثل ملک اتخذ دارا ثم بنی فیها بیتا ثم جعل مائدة ثم بعث رسولا یدعو الناس الی طعامه فمنهم من اجاب الرسول
ومنهم من ترکه فالله الملک والدار الاسلام والمائدة الجنة وانت الرسول یا محمد فمن اجابک دخل الاسلام ومن دخل
الاسلام دخل الجنة ومن دخل الجنة اکل مما فیها ولیس لها الا مفتاح واحد وهو شهادة ان لا اله الا الله وذکر البخاری
فی صحیحه عن وهب بن منبه انه قیل له الیس مفتاح الجنة لا اله الا الله قال بلی ولکن لیس من مفتاح الا وله اسنان فان
اتیت بمفتاح له اسنان فتح لک والا لم یفتح وروی ابو نعیم عن انس قال قال اعرابی یا رسول الله ما مفتاح الجنة قال
لا اله الا الله وقد جعل سبحانه لکل مطلوب مفتاحا یفتح به فجعل مفتاح الصلوة الطهور کما قال صلعم مفتاح الصلوة الطهور
ومفتاح الحج الاحرام ومفتاح البر الصدق ومفتاح الجنة التوحید ومفتاح العلم حسن السوال ومفتاح النصر والظفر الصبر
ومفتاح المزید الشکر ومفتاح الولایة المحبة والذکر ومفتاح الفلاح التقوی ومفتاح التوفیق الرغبة والرهبة ومفتاح

الا اجابة الدعاء ومفتاح الرغبة في الآخرة الزهد في الدنيا ومفتاح الايمان التفكر فيما دعى الله عباده الى التفكر فيه ومفتاح
الدخول على الله اسلام القلب وسلامته والاخلاص له في المحبة والبغض والفعل والترك ومفتاح حياة القلب تدبر القرآن
والتضرع بالاسحار وترك الذنوب ومفتاح الرزق السعي مع الاستغفار والتقوى ومفتاح العز طاعة الله ورسوله ومفتاح
الاستعداد للآخرة قصر الامل ومفتاح كل خير الرغبة في الله والدار الآخرة ومفتاح كل شر حب الدنيا وطول الامل والعلم
بمفاتيح الخير والشر من انفع العلوم ولا يوفق لمعرفته ومراعاته الا ذو حظ عظيم فان الله سبحانه جعل لكل خير وشر مفتاحا
وبابا يدخل منه اليه كما جعل الشرك والكبر والاعراض عما بعث الله به رسوله والغفلة عن ذكره والقيام بحقه مفتاحا للنار
وكما جعل الخمر مفتاح كل اثم وجعل الغناء مفتاح الزنا وجعل اطلاق النظر في الصور مفتاح العشق وجعل الكسل والراحة مفتاح الخيبة والحرمان وجعل المعاصي
مفتاح الكفر وجعل الكذب مفتاح النفاق وجعل الشح والحرص مفتاح البخل وقطيعة الرحم واخذ المال من غير حله وجعل الاعراض
عما جاء به الرسول مفتاح كل بدعة وضلالة وهذه الامور لا يصدق بها الا كل من له بصيرة وعقل يعرف به ما في نفسه وما في الوجود
من الخير والشر فينبغي للعبد ان يعتني كل الاعتناء بمعرفة المفاتيح وما جعلت مفاتيح له والله من وراء توفيقه وعدله له الملك
وله الحمد وله النعمة والفضل لا يسئل عما يفعل وهم يسئلون انتهى كلامه غرض كه احاديث داله بر دخول جنت باعمال صالحه
بسيار ست چنانكه آيات داله بران گذشته منها قوله صلعم ان احدكم ليعمل بعمل اهل الجنة حتى ما يكون بينه وبينها الا
ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل اهل النار فيدخلها وان احدكم ليعمل بعمل اهل النار حتى ما يكون بينه وبينها الا ذراع فيسبق
عليه الكتاب فيعمل بعمل اهل الجنة فيدخلها متفق عليه وقال صلعم ان الله خلق آدم ثم مسح ظهره بيمينه فاستخرج منه ذرية
فقال خلقت هؤلاء للجنة وبعمل اهل الجنة يعملون ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذرية فقال خلقت هؤلاء للنار وبعمل اهل النار
يعملون فقال رجل ففيم العمل يا رسول الله فقال رسول الله صلعم ان الله اذا خلق العبد للجنة استعمله بعمل اهل الجنة حتى
يموت على عمل من اعمال اهل الجنة فيدخله به الجنة واذا خلق العبد للنار استعمله بعمل اهل النار حتى يموت على عمل من اعمال
اهل النار فيدخله به النار اخرجه مالك والترمذي وابو داود واسحق بن راهويه بسند خود از هشام بن حكيم بن حزام روايت
كرده ان رجلا قال يا رسول الله انبتدئ الاعمال ام قد مضى القضاء فقال ان الله لما اخرج ذرية آدم اشهدهم على انفسهم
ثم افاض بهم في كفيه فقال هؤلاء للجنة وهؤلاء للنار فاهل الجنة ميسرون لعمل اهل الجنة واهل النار ميسرون لعمل
اهل النار ودر صحيحين است از ابو هريره رضي الله عنه ان اعرابيا جاء الى رسول الله صلعم فقال يا رسول الله دلني على عمل
اذا عملته دخلت الجنة قال تعبد الله لا تشرك به شيئا وتقيم الصلوة المكتوبة وتؤتي الزكوة المفروضة وتصوم رمضان
قال والذي نفسي بيده لا ازيد على هذا شيئا ولا انقص منه فلما ولى قال من سره ان ينظر الى رجل من اهل
الجنة فلينظر الى هذا وفي صحيح مسلم عن جابر رضي الله عنه قال اتى النعمان الى النبي صلعم فقال يا رسول الله ارأيت
اذا صليت المكتوبة وحرمت الحرام واحللت الحلال ادخل الجنة فقال النبي صلعم نعم وفي الترمذي عن ابي هريرة قال
قال رسول الله صلعم من خاف ادلج ومن ادلج بلغ المنزل الا ان سلعة الله غالية الا ان سلعة الله الجنة وعن ابي امامة
رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلعم يخطب في حجة الوداع فقال يا ايها الناس اتقوا الله وصلوا خمسكم وصوموا

شہرکم وادوا زکوۃ اموالکم واطیعوا اذا امرکم تدخلوا جنۃ ربکم اخرجہ الترمذی وقال حسن صحیح وسأل معاذ رضی اللہ عنہ النبی صلعم
عن العمل الذی یدخل الجنۃ ویباعد من النار فاخبرہ برأسہ وعمودہ وذروۃ سنامہ ثم قال الا اخبرک بملاک ذلک قال بلی یا رسول اللہ فاخذ بلسان نفسہ ثم قال
کف علیک ہذا فقال او انا لمؤاخذون بما نتکلم بہ فقال ثکلتک امک یا معاذ وہل یکب الناس فی النار علی وجوہہم او علی مناخرہم
الا حصائد السنتہم قال الترمذی ہذا حدیث صحیح وبسیار ست کہ آدمی از فواحش وظلم متورع می باشد لیکن بانش در آبرو ہای
زندگان و مردگان پیشہ ستی میکند و از آنچہ میگوید پروا نمی نماید در مسلم از حدیث جندب بن عبد اللہ آمدہ کہ فرمود رسول
خدا صلعم قال رجل واللہ لا یغفر اللہ لفلان فقال اللہ عز وجل من الذی یتالی علی ان لا اغفر لفلان قد غفرت لہ واحبطت
عملک درینجا نظر کردنی ست کہ یک حرف عبادت این عابد قدیم را حبط کرد و عمل او را باطل ساخت ونحو آن در حدیث ابو ہریرہ
نیز آمدہ وزیادہ کرد تکلم بکلمۃ اوبقت دنیاہ وآخرتہ وہم از وی در صحیحین مرویست کہ فرمود آنحضرت صلعم ان العبد لیتکلم
بالکلمۃ من رضوان اللہ لا یلقی لہا بالا یرفعہ اللہ بہا درجات ان العبد لیتکلم بالکلمۃ من سخط اللہ لا یلقی لہا بالا یہوی بہا
فی جہنم وفی حدیث انس قال توفی رجل من الانصار فقال رجل ابشر بالجنۃ فقال لہ رسول اللہ صلعم وما یدریک لعلہ
تکلم فیما لا یعنیہ او بخل بما لا ینقصہ اخرجہ الترمذی وحسنہ وفی الصحیحین من حدیث ابی ہریرۃ یرفعہ من کان یؤمن باللہ والیوم
الآخر فلیقل خیرا او لیصمت وفی الباب احادیث کثیرۃ وعن سفیان الثقفی قال قلت یا رسول اللہ قل لی فی الاسلام قولا
لا اسأل عنہ احدا بعدک قال قل آمنت باللہ ثم استقم قلت یا رسول اللہ ما اخوف ما تخاف علی فاخذ بلسان نفسہ ثم
قال ہذا والحدیث صحیح وعن ام حبیبۃ زوج النبی صلعم عنہ صلعم قال کلام ابن آدم علیہ لا لہ الا امر بمعروف او نہی عن منکر او
ذکر اللہ اخرجہ الترمذی وحسنہ واخرج ایضا عن ابی ہریرۃ باسناد صحیح مرفوعا من حسن اسلام المرء ترکہ ما لا یعنیہ
در حدیث دیگر آمدہ ان العبد اذا اصبح فان الاعضاء کلہا تکفر اللسان تقول اتق اللہ فینا فانما نحن بک فان استقمت
استقمنا وان اعوججت اعوججنا وسلف و خلف اختلاف کردہ اند درآنکہ جمیع ملفوظات عباد نوشتہ میشود یا فقط خیر و شر مردود
قول و اظہر اول ست و بعضی از سلف گفتہ اند کہ ہر سخن آدمی وبال ست برو مگر یاد کردن خدا و آنچہ بدان می ماند وابو بکر
صدیق رضی اللہ عنہ زبان شریف خود را میگرفت ومیفرمود ہذا اوردنی الموارد وگفتہ اند سخن اسیر تست وچون از تو
برآمد تو اسیر او شدی و او تعالی نزد زبان ہر گوینده باشد قال تعالی ما یلفظ من قول الا لدیہ رقیب عتید ٥
بخاطر ہیچ مضمون بہ زلب بستن نمی آید ہ خموشی معنی دارد کہ در گفتن نمی آید در رسالہ الدرۃ الفاخرۃ فی ذکر الدار
الآخرۃ بعد این ہمہ کہ مذکور شد گفتہ تحصل الفائدۃ ان اہل الاعمال الصالحۃ مقصودون علی دخول الجنۃ ولیس دخول الجنۃ مقصورا

علیہم واللہ اعلم ؁

الحمد للہ کہ این جریدۂ فریدہ باوجود قلت فرص و کثرت غصص و عدم فراغ بال از جہات و فصل خصومات وانواع اشغال
ریاست بعون الٰہی و برکت حضرت رسالت پناہی کیفما اتفق کسوت انجام و پیرایۂ اختتام پوشید و پریشانی این رسالہ
علاوہ بر آنکہ ماسوا بود و شیرازۂ جمعیت یافت و مدار تمام تواریخ واخبار و وقائع وحوادث بر مراعات تحقیق و تنقیح بہا امکن بعمل آمد و تقصیری دران اثنا
در تحریر نشر اشاعت علامات قیامت و احوال اہوال دنیا و آخرت در تصحیح و تنقید درایت بقدر و یکہ میسر بود کوتاہی نرفت و اگر احیاناً سہوی بنظر رسد بر آن نظر انصاف کنند

بینش دیش و اگر آئینه سکندر خوانند سپهر سدیش سحری ست در کوزه نهان و جهانی ست در حجره ابادان و اول را باخر پیوند
داده و آخر را ابداء اول بر بسته شکایت دوران و حکایت ایمان ست سخن از ازل بدایت دارد و با بد نهایت می پذیرد
لله الامر من قبل و من بعد تفسیر بقاء صمد اوست و کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام یکی از مطالب تذکار
عالم ست و یادگار احوال بنی آدم خلاصه دفاتر گوناگون ست و علالهٔ دواوین بوقلمون غمگسار دل شکستگان خاکدان
کهن دنیاست و همزبان بیکس گداختگان جادهٔ اخروی امیدواری از حضرت باری جل جلاله و عم نواله آنست که سواد نا
این نقوش سرمه چشم بصیرت اولی الابصار فرماید و ائتلاف معانی و مضامین این مجموعه ایمانی را چون مامعین علی اتعلل
اهل علم فرموده دیدهٔ بینش برگزیده های آفرینش را آبیاری پس از خواب غفلت مستی شست و شو نماید چون قبله همت
و جهه نیت ایقاظ و تنبیه سیه مستان از خود رفته جهالت و غنودگان بیخبر خفته بطالت ست این نامهٔ نامی وسیلهٔ گردن را
وسیله امرزش و رحمت الهی میداند و رجاء واثق دارد که حضرت ارحم الراحمین بفحوای کلام رحمة للعالمین سبقت رحمتی غضبی
و هو اصدق القائلین ظن بندهٔ کمترین را مبدل بیقین گرداند تا مضمون انا عند ظن عبدی بی جلوه گر شود نمقه بمینانه
القاصره و یده الداثره افقر الخلق لباب الله الغنی **صدیق بن حسن** بن علي الحسيني البخاري القنوجي ختم الله له بالحسنی
و اذاقه حلاوة رضوانه الاسنی و الحقه بسلفه الصالحین و جعل له لسان صدق فی الآخرین و کان ذلک فی اواخر ذی الحجة
سنة الف و مائتین و احدی و تسعین الهجریة علی صاحبها افضل الصلوة و السلام و التحیة و الحمد لله ظاهرا و باطنا و اولا و آخرا

خاتمة الطبع

از جامع فضائل صوری و معنوی مولوی محمد عبد الرشید بن محمد شاه کشمیری مدرس ملازم ریاست بهوپال
حمد اکرامه و تحمید تمجید حضرت سبحانی معبودیست که کل شیء هالک الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون غریو کوس سطوت و سلطنت دست
عز سلطانه و تعالی شانه و علا منه الفخامه تقدیس و تسبیح اول و آخری ست که کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام اعلام
رفعت اعلام قدرت اوست بهر برهانه و عم احسانه ۵ بذکرش هر کسی سرمست و مدهوش ؛ نموده شورشش محشر فراموش
بوحدانیتش احجار و اشجار ؛ گواهی میدهد هر یک بتکرار ؛ هر آنچیزیکه در عالم پدیدست ؛ بجود خط پرستاری کشیدست ؛
قیامت وعدهٔ دیدار خود کرد ؛ ازان رو گرمی بازار خود کرد ؛ شبی بی یاد او صبح قیامت ؛ دمی با نام او سالی سلامت
چنان از سوز عشقش سوخت محشر ؛ که از چشمان تر افشاند اخگر ؛ و کلام مجدی مدحت محمدی ست که عسی ان یبعثک ربک
مقاما محمودا استیداد ارکان بنا قرب فیض اعلاء اوست و نشر شرف سرمدی و ز درود و سلام احمدی ست که و لسوف یعطیک
ربک فترضی شگوفه ثمر شجر بار آور ارتجار اوست ۵ لبی کوثر اند ز مدحتش سخن ؛ زبانش شود النتی و ردهن ؛ ثنا سخن
نبی خیر الوری ست ؛ بچشم سخن مدح او توتیاست ؛ بمکتب نرفت و نخوانده سبق ؛ و لے برده بر هر دو عالم سبق ؛
بیانش کجا کار هم ما کورن ؛ بیانش بود از تخلف مصون ؛ بیان کرد اشراط ساعت تمام ؛ علیه الصلوة و
التحیة و السلام ؛ و محمد البدر در نظم و نثر توصیف آل و اصحابی ست که کنتم خیر امة اخرجت للناس [illegible]

مساعی جمیله ایشان و دیوان المبتدا و الخبر جملهٔ تعریف اشیاع و اتباعی ست که رضی الله عنهم و رضوا عنه سرمه
دیده محبوب محاسن جلیله ایشان ست فرضی الله عنا و عنهم ماتکتب اخبار البشر و یفصل الکلام و تختم سبکس بر ضمیر منیر رشت
طبعان دقیقه رس و بلند خیالان عیسی نفس موضوح و مکشوف باد که ملت اسلامیه خصوصاً و ادیان منزله من السماء عموماً
قاضی و حاکم بوقوع واقعه قیامت و ظهور سانحه ساعت ست و هر کسی بحسب استعداد و قوت دراکه خود اظهار اشراط و آثار این
روز که بخبر اعلام و انباء علام الغیوب لے راک فراقعی این اشراط از قبیل محالات عادیه و عقلیه ست خیلی سعی ورزیده و دلائل
و براهین بر اثبات مزعومات و متخیلات خود قائم کرده برخی از کسان باقوال کاهنان و منجمان استناد کرده و جمعی
بمکاشفات و الهامات صوفیه و اشراقیه تشبث نموده و جماعتی از شاهراه ملاحظه احادیث صحیحه دور افتاده و بعض اکاذیب
و ضاعین که بجوی نیرزند معول علیها شمرده مصداق ترسم نه رسی بکعبه ای اعرابی کین ره که تو میروی بترکستان ست
شده اند الغرض بحسب للناس فیما یعشقون مذاهب هر یکی روشی دیگر پسندیده و مسلکی جداگانه دویده مسکن
تعطش امانی و مدافع خطرات نفسانی خود شده ست و پر ظاهر ست که نفس خبر بدون ملاحظه خارجی محتمل صدق و کذب
ست خبری باحد الطرفین بدون قرینه مرجحه خارجیه نتوان کرد پس اخبار اشراط ساعت با سرها بدون قرینه خارجیه که عبارت
از ثبوت رفع بجناب رسالتمآب ست همگی اضغاث احلام و انیاب اغوال ست بلکه اصغاء بآن مفضی بتصدیق کذب ست
لان تصدیق الکذب کتکذیب الصدق بنا علیه و بحاظا الیه بتوفیق حضرت موفق حقیقی و استعانت مستعان تحقیقی
درین جزو زمان که همدوش زمان فترت و اقرب حیات ساعت ست سلاله دودمان نبوت و خلاصه خاندان فتوت
مضمون جملهٔ نجابت مبتدا خبر وجاهت مصدر افعال سنیه مرجع ضمائر کافه بریه ممیز ابهام روایات مرجح مطالب النصوص
درایات دیباچه دواوین فضائل خاتمه دفاتر فواضل اشارة الدهر آیت معطوفت و مهربانی عبارت النص کلام سحر بیانی
موضوع قضیه فراست و کیاست رابط حاشیتین ریاست و سیاست ماهیت وجود و جود و ایثار فصل مقسم اخبار و
آثار مفتاح کنوز فصاحت ریحانه بوستان بلاغت مجتهد صحیح النظر مجدد مائة ثالث عشر بقیة السلف حجة الخلف اعنی

نواب والا جاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان صاحب بهادر

اعلی الله العلی الاعلی اعلام الاعلام فی ایام دولته و حیوته و اجدی! اسد الواجد لا جد کل الناس بکلامه و کلماته ما یستفسر عن آثار المحشر و تبریص لخروج المنتظر
گهرافشان شده کلکم ازان رو شدم در وصف دریای سخن گو ٭ بحرف مدح او چون بر زدم سر ٭ رخ معنی فروزان شد
چو اختر ٭ حدیث عدل و مرجاست مشهور ٭ نثار فضل او مذکور و مسطور ٭ به تنقید حدیث و ضبط اقوال ٭ بتحقیق رجال و
رفع اشکال ٭ سبق بر معشر حفاظ برده ٭ حدیث فخر خود متروک کرده ٭ تعالی الله چه نیکو بادشاهی ٭ شریعت را نموده پشت
و پناهی ٭ این عجالهٔ نافعه و این علالهٔ رائعه بعد تتبع و تفحص آثار و اخبار و مراجعت و ملاحظه کتب فارسان این مضمار و تحشیه
از اجمال و تفصیل و کلام بر جرح و تعدیل و اقتناص شوارد تطبیق و ارتکاص بمیادین موارد تحقیق و تدقیق و تفتیش منقول
اخروی و اولی و تجسس حوادث و وقائع اکاسره و دول و استکشاف مبادی کائنات و استبراز تقلب احوال و کیفیات
و استجماع فصول غریبه و طول فی استجلاء و استتار اطوار عجیبه که نطاق بیان از وسعت بسط آن کوتاه و تنگ

وپایی و پا شکستهٔ فحول فضلا در طی مسافت آن پاش پاش و لنگ ست از طول تشتت انتشار بمختصر جمع و تالیف یکبار آورده شیوهٔ اعیان امجد ا فاضل قریه و روشن و تعلو بلا ماجد اعیان عاظم تازه و گلشن ساخت همانا این صفحات و ورقیات که تعویذ بازوی فحول علما و نسخهٔ اکسیر عوائد و فوائد طلباست در خور آنست که بر صفحات خدود حوران بهشتی خط نسخ کشند و داغ غلامی بر روی مهر تابان نهند آگاهان رموز انفس و آفاق و گلگشت کنان حدائق دفاتر و اوراق و جرعه نوشان خمکدهٔ نظامی و نثاری و مدهوشان ساغر تاریخ نگاری سحر کاری صلا نوید و مژده جاوید است که شاهد رعنای قصص گوناگون و دلبر دل بر اخبار بد و و قرون کسوت اختتام انطباع پوشید و غازهٔ درستی الفاظ و معانی بر چهرهٔ خود کشید اگر نقادان در خریدن آن نقد دل بسپارند ارزان ست و اگر در دیدن آن اولوا الابصار همه تن دیده شوند عین انصاف و شایان ست ؎ بحمد الله که این مجموعهٔ خوب ❊ با خر آمد از آغاز مرغوب ❊ انیس خلوت صاحبدلان شد ❊ قبول بارگاه مقبلان شد ❊ همه ایجاز و خالی ز تفصیل ❊ همه اطناب و خالی ز تطویل ❊ کلید مخزن اسرار عالم ❊ زهی آئینهٔ اطوار عالم ❊ بیاض صفحه اش نور علی نور ❊ سوادش از سواد دیدهٔ حور ❊ گلستانی پر از گلهای رنگین ❊ بهار لاله زار ملت و دین ❊ عبارتش چو گلهای شگفته ❊ اشارتش چو محبوبان نهفته ❊ قیامت تا جنت نشانی ❊ برون آورد از فردوس خوانی ❊ چو در تعریف او کردم زبان تر ❊ بکام من در آمد حوض کوثر ❊ الغرض فروغ این نیر درخشان و سطوع این صبح تابان و ظهور این بوارق معارف الهیه و وضوح این شوارق عطیات غیبیه بعهد سعادت مهد در دریای امارت مهر رخشندهٔ سپهر ایالت کوکب اوج رفعت و احتشام خورشید فلک عفت و احترام غرهٔ ناصیهٔ سلطنت و تاجداری قرهٔ باصرهٔ معدلت و شهریاری ملکه ملکی ملکات مالکهٔ فلکی ثبات صبح سعادت جاه و اجلال

نواب شاهجهان بیگم صاحبه فرمان روای ریاست بلدهٔ بهوپال متع الله المسلمین ببقاء سلطنتها و دوام دولتها بتصحیح و تنقیح فاضل بی بدل عالم باعمل مکرم و مجد مولوی سید **ذو الفقار احمد** مصحح مطبع و مولوی محمد عبد الصمد صانهما الله تعالی عن شر کل حاسد اذا حسد بقلم و اهتمام شیخ **وقیع الدین** کاپی نگار مطبع سلمه الله رب العالمین اختتام یافت و تاریخ سال تالیف این صحیفهٔ کامله از منشی احمد علی صاحب حمد و قصیدهٔ بدیعه مدح مؤلفش از حافظ خان محمد خان شمشیر زیب این خاتمه ست هم نظم تاریخ رونق بازار شعرا میشکند و هم وزن قصیده معنی طرازان بلند پرواز را انگوشت حمول میشاند اگر اول معجز بیانی میکند ثانی ید بیضای می نماید و اگر ثانی بر اول می چربد اول بر ثانی مقدم می نشیند و همانند ان و بالله التوفیق و هو المستعان

تاریخ ختم کتاب حجج الکرامه فی آثار القیامه از منشی احمد علی صاحب متخلص به احمد سلمه الله الصمد

شریفی سیدی عالی جنابی ❊ جهان را فخر و عالم را مباهات
سراپا یمنت مسعود طالع ❊ مبارک منظر محمود اوقات
امیر الملک صدیق الحسن خان ❊ خداوندا نگهدارش ز آفات
نکو طلعت نکو محضر نکو خو ❊ نکو ظاهر نکو باطن نکو ذات
بسیمای مبارک می توان دید ❊ ز عنوان سیادت صد علامات
ز مردم دلربا و جان فزاید ❊ به بین جو لطف و احسان مدارات

پس مشتاق دیدار تماشش
بشهر یائی هنگام ملاقات

ریاست را بهین فرمان روائی
خراب مملکت را انتظامات

امیران پرورش بهر حوائج
فقیران را بنزد او شفاعات

بچرخ ابهت تابنده اختر
به تخت مکرمت زیبنده لمعات

به بزم علم صدر مسند دین
برزم کفر پاساز و سلاحات

باحیاء سخن چون آبحیوان
باخماد فتن طوفان آفات

عجم را شامه اش داو براهین
عرب را نامه اش احیاء اموات

اولوالالباب را برهان عقلی
ذوی المنقول را نص مقالات

کشند در قالب الفاظ معنی
گشاید از رگ معنی مسامات

فضائل را ازو نازش بگیتی
فواضل را ازو فخر و مباهات

جماد خامه ناطق شد بنقش
صریر کلک می آرد شهادات

بهر علم و هنر استاد و اثبات
خصوصاً در فن اخبار و آیات

روایت را امام بی مثالست
درایت را دلیل بی محاکات

همه تالیف او تشریح سنت
همه تصنیف او تفسیر آیات

همه تحریر او ترغیب و ترهیب
همه تقریر او تهذیب جلوات

همه کردار او عین رشادت
بری از جمله شطحیات و طامات

همه اوقات او صرف هدایت
تمامی فکر او نفی خرافات

مجدد در علوم ملت حق
مدون بهر آثار رسالات

برای حج و عمره یافت توفیق
که میکردش سحرگاهان مناجات

مناسک اشاعر را ادا کرد
طواف و سعی هدی و جمرات

زیارت کرد قبر مصطفی را
سعادت یافت از دیگر زیارات

مسخر کرد ملک لفظ و معنی
بچرخ چارمین افراشت رایات

نشنود قصه های پوچ بی اصل
نیارد گوش بر حرف حکایات

چو قانون بدایع کند ساز
حریری پیش او خواند مقامات

درین آخر زمان چون او ندیدند
بچشم اختران [illegible] وات

حسین بن علی را طرفه فرزند
فواطم را [illegible] مناجات

بهر کس دلدهی و جان فزائی
مدار کار [illegible] مدارات

فراهم کرد رشد و دین و دنیا
برای او خداوند برکات

بتنظیمی کرد اندر جنا مراد
بحصول حاکمان را قناعات

برای دوستان گنجینهٔ زر
بجان دشمنان رنج نکایات

شب [illegible]
سپیده در گذشته را مکافات

کلیم عصر هنگام تکلم
مسیح وقت در احیاء اموات

خراب از دست او کاشانهٔ غم
عمارتها ازو بهر دیانات

خلف را سند در علم و فتوی
سلف را پایهٔ او [illegible]

سخن در پارسی راند که تازی
بهر آهنگ میداند مقامات

فراهم کرد اسباب فضیلت
زبهر ملکی کتب آورد سوغات

عجائب شنیده ستیم و دیدیم
خبر دادست از اعجاز کرامات

و مدار گلزار [illegible] نامه اوست
ریاحین معانی و بیانات

اصول فقه و تفسیر احادیث
همه داند نکو داند باثبات

عصا اندر کف موسی عمران
قلم در دست این فرخنده آیات

همه گفتار او پند و نصیحت
همه رفتار او نقش سعادات

همه تعلیم او تذکیر و تادیب
همه تنقیح او واردی عادات

همه افکار او اصلاح عالم
همه اندیشه اش ادراک مافات

همه اسرار او اظهار توحید
همه اضمار او افشاء طاعات

همه اخلاق او مجموعهٔ لطف
همه عادات او سادات عادات

حریم کعبه را احرام بربست
بصد اخلاص و اشواق ارادات

سوی یثرب پس از آن رو نهادی
بجود آسان گرفته این مشقات

تماشا کرد بلدان عرب را
کتب را کرد حاصل از مقامات

نیارد سر ببالین فراغت
تدارک تا نسازد بهر مافات

قلم در دست او گوید سخنها
عجب را رمز از نطق نباتات

چنان راند سخن اندر کتابت
که دریا وصاف و عاجز عبارات

رسول هاشمی را قرة العین
علی مرتضی را عین مرضات

جهان شوکت شان صلات
سواد اعظم فضل و کمالات

بهر دم بهر محتاجان [illegible]
زبهر دیدهٔ مسکینان مواسات

عنایت تو بود خاقان خراب حساب
عجب بود که بود با تو روز من همه شب
چنانکه شان بود از خوبی تلامذه فخر
کمال نکته غالب منم که فخر سو دست
امیر ملک تو باشی و من دبیر الملک

سخاوت تو ز خود و ز ترک ز اشعار
عجب بود که بود با تو هر شبم شب تار
مرا ز نسبت شاگردی اساتذه عار
خود از زبان من اندر سفینه اشعار
سزد اگر نه پسندی مرا بدین دربار
بدوستان تو با دانش بهر حسن عمل

بحاتم است چه بجانگان غم اندک
رمیده سحر اشفته ام تخیل سهل
چنان بوصف تو شهرت گرفته ام بجهان
چو بنده خوبی و خوبی خداداد
پسان ثنا کنمت ای ستوده عالم
بدشمنان تو تعجیل فی زبونی کار

ز بسکه بر کف جود تو فتنه شد بسیار
رسیده دل دیوانه سخن دشوار
که پا بدام سند از نشستم رفتار
اگر نه بهر من از بهر خود عزیزم دار
کنون دعا کنمت کای مجیب دعوت زار

قصیده حمیده در مدحت جناب معلی القاب رئیس لاور اعظم طبقه اعلای هند نواب شاهجهان بیگم

جناب رئیسه عالیه بهوپال ادام الله لها الاقبال نتیجه خاطر ارجمند و فکر آسمان پیوند فاضل بلند

پایه عالم گرانمایه ادیب فرید ابن حسن مولوی فیض الحسن صاحب سهارنپوری سلمهم الله تعالی

منم که سیکنم از بخت اثر گون پا
در اشتیاق حصول مراد جان دادم
بکام خود نتوانم بکام خویش رسید
جناب شاهجهان بیگم آنکه همت او
کسی نماند که مقصود او نشد حاصل
اساس دولت او بر زمین اصالت
ببین اول او که وست اول آن را
ثنای همت الایش اول طاعات
بعهد سعد لقش سرکشی جهان معدوم
ازین که دخل تغیر بر زد پیش نخست
چه نائبست که دست ستم دراز کند
دری که تعره برا عادی [illegible] ز ندیده شوخت
حجاب عفت او مانع وصول نظر
سواد لیل و بیاض نهار در بر او

که در حضیض خود دم با عروج استعداد
چنانکه در غم شیرین بیستون فرهاد
خدا کند که کسی خبر دار پی امداد
نه از دولت قارون نه دودمان باد
نگر کسی که چو من زر بی نصیب افتاد
جهان بجنبد اگر جنبد این چنین بنیاد
مجوز آخر او که وست آخر آباد
دعای دولت جاوید پیش آخر اوراد
که شغل شعله نبالد بکوه جلد و
بگوش کس سحر حرف کهن نیامد یاد
زبان بلرزه فتد از تلفظ بیداد
کند رگ و پی خصم از شکستگی فریاد
شکوه و سکنت او میل دیده حساد
برای دیده مگر معنی بیاض و سواد
بهار دولت او باد قائم و دائم

درین امید شبابم تمام شد که شبی
نصیب گشت بختم ترقی معکوس
که خبر دار پی امداد چون من بخت
بسعی همت او مدعا مراد وصول
هر آنچه بود در امکان همه بفعل آمد
شنوز بخت حضرت قدم در امکان
ریاستی که نباشد نظیر فرمانش
اگر بپایه عالم رسید شهرت او
ببین بعهد لقش جی رسد که تا بابد
حکیم بر سر میدان و بر ز نبرد
تیغ او نرسد تیغ آل رستم و زال
اگر مجال که سوی نظر کند بیاد
بحکم عصمت او کو مناط عفت اوست
ثنای او نتوانم جز این دعا گویم
بحق سید کونین و آله الامجاد

بچشم خود نگرم چهره حصول مراد
قرین طالع نحسم نحوست آماد
جز آنکه در کف او دست بی‌نوا دولت داد
بصرف دولت او بقید حصول مراد
زداد دانش و دنیا و دین و حسن نهاد
که بیت سلطنتش بعد راسخ الاوتاد
خراب خسته چه بیت الحزن بعهد و بابا
ستاره دیگر ارواح جانب اجساد
بدل شود متساوی تباین اضداد
بچشم خود نگرد لا تناهی ابعاد
بزر او نرسد در وارثان قباد
گرا و بانع که بوسیش بدم کشد آزاد
بنیر او نتوان غنچه لب بخند گشاد
که تا سکون ارضی و دور سبع شداد

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲	۱	وانہیں	پس	۲۳	۱۱	خنوج	اخنوخ	۳۶	۲۶	فرجیت	خرجیت
۳	۳	اہوال	احوال	۲۳	۲۲	انکار	انکار	۳۶	۵	آغریب	تقریب
〃	〃	احوال	اہوال	〃	۲۶	نقش	نقوش	۳۷	۲۷	نہا	نہران
〃	۸	تجدد	تجدیدی	×	×	×	×	۳۸	۱۳	المنداولہ	المتداولة
〃	۱۰	بابحال	بابل دوم	۲۵	۳	سال	سالہ	〃	۲	فصل سوم	فصل چہارم
〃	۲۷	ماسون	ماسون تر	۲۶	۴	بریجا	بہاریجا	۳۹	۳	درجیہ	بدرجیہ
۴	۲۵	واحدة ولو	واحدة او	〃	۲۷	اوشنج	اوشہنگ	〃	۱۴	نمود	نمودند
۵	۲۰	یکوتوت	یکوتوفان	۲۷	۲۲	مدد	مُدد	〃	۲۷	سال	سال باشد
۸	۹	الذاہب	الذہب	۲۹	۲۲	سہ سال	سہ سالہ	۴۰	۲۷	ناطر	ناظر
〃	۱۷	اینا	این	۳۰	۳	وشمامہ	وشماسہ	۴۲	۱۰	نالم	مسلم
〃	۱۷	انقلابات	تقلبات	۳۲	۷	وخلاط	خلاط	۴۳	۴	البزنج	المریخ
〃	۱۸	متبدل	مستبدل	×	×۰	×	×	〃	۱۴	وانمہ	وتمتہ
〃	۲۱	دریاہا	دریابند	۳۱	۲۳	خوانند	خواندند	۴۴	۳	یوم	بیوم
〃	۲۲	بفناس	بفنار	۳۲	۱۷	خراب القدس	خرابات المقدس	〃	۱۰	فصل چہارم	فصل پنجم
۱۰	۱۳	ودر	در	۳۲	۲۴	چہل گذشتہ	چہل سال گذشتہ	〃	۲۲	ہزاررا	ہزاررا
۱۱	۱۴	مساحتہ	مسامتت	۳۳	۱۰	لایعلم الام	لایعلم	۴۵	۱	شدہ و	شدہ
۱۲	۸	وجوی	وموذی	〃	۱۴	اصلاحہ	اصلاحہا	〃	۸	ودرین	درین
۱۲	۱۲	سنتہ	سنت اللہ	〃	۱۵	فصل دوم	فصل سوم	۴۶	۲۰	عشرہ	جزیرہ
۱۳	۱	اصنیعم	اضیعہم	〃	۲۲	ببہ	ببہا	۴۷	۱	علیہ	قولہ علیہ
۱۳	۹	ارسنیہ	ارسینیہ	۳۴	۴	شہو	شہوۃ	۴۸	۱۹	راہی	رأی
۱۳	۱۴	والفصاحتہ	والفصاحۃ	〃	〃	وزعموا	وزعموا	۴۹	۸	کرد می	کردی
۱۳	۱۶	عدوہم	عددہم	〃	〃	سریعتہم	سریعتہم	۴۹	۱۵	الصفقۃ	الصفقتہ
۱۳	۲۳	اربعہ	ثلثہ	〃	۵	الاف	ثلثۃ الاف	۴۹	۱۹	فصل پنجم	فصل ششم
۱۷	۴	اعمارہم	ہم اعمار	〃	〃	ظہوره زرادست	ظہور زرادشت	۵۱	۵	بغتہ	بغتہ
۱۹	۷	رسم	اسم	〃	۷	ومنہ	منہ	۵۲	۱۱	فصل ششم	فصل ہفتم
۲۰	۱۰	مجتبین	مجتنبین	〃	〃	المعدود	المعدود	۵۳	۴	فیسہ	فیسہ
۲۰	۲۲	آمد	آمد	〃	〃	فافوا	فافون	〃	۱۲	شبیث	شبیب
۲۲	۱	تجدد دین	مجددین یمن	۳۵	۵	النور	الشہر	[illegible]	۲۰	ارض از	از ارض
〃	۶	وغیرہ	وغیر	〃	۱۵	اوا	او	۵۶	۲۰	پہناں	پہنا

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۵۷	۲۵	رائی	رأی
〃	۲۷	گسشت	گشت
〃	〃	وبست و	وبست
۵۹	۹	خلدون	ابن خلدون
۶۰	۴	حمدان	ہمدان
〃	۱۷	مغر	معز
〃	۱۸	مغرول	معزول
۶۲	۹	قتل	قتل او
〃	۱۴	ابن	ابن
۶۳	۲	وناصر	۲ ×
〃	۲۳	وبعضی	بعضی
۶۳	۲۳	لیسوی	لبسوی
۶۴	۱۹	رو.	دو.
〃	۲۶	شہو	شہور
۶۵	۱۹	فصل ہفتم	فصل ہشتم
۶۸	۱۰	عباسیہ	عباسیہ
〃	۲۵	محمد	محمدا
۷۰	۱	اسپہان	اصبہان
〃	۱۷	ناحیۃ	ناحیۂ
۷۱	۸	فصل ہشتم	فصل نہم
〃	۲۶	×	القاً
۷۲	۸	ثلثمائۃ	ثلثمائۃ
〃	۱۱	وجوام	ودوام
〃	۱۸	بیت	ببیت
〃	۲۵	سواد	السواد
۷۳	۴	سنتتۃ	سنتۃ
〃	۱۸	تمۃ	تتمۃ
۷۴	۲۴	نزہی	برہی
۷۷	۷	بن سید اللہ	بن عبید
۷۸	۱	[illegible]	[illegible]

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۷۸	۲۱	طاہرین	ظاہرین
۷۹	۱۸	اہواکش	واہواکش
〃	۲۱	فصل نہم	فصل دہم
۸۰	۲۲	آنہہ	انبہ
۸۱	۱۶	فجر	وحجر
×	×	×	×
۸۳	۲۳	لذاشتہ	گذاشتہ
〃	〃	وکول قلعہ	وقلعۂ کول
۸۵	۶	اگر	آگرہ
×	×	×	×
۸۶	۱۲	جونپور	جیپور
〃	〃	ونبات	وبنات
۸۷	۲۴	فاباونا	فابادنا
۸۸	۱۶	باانخلیصار	بانخلیصار
〃	۱۷	وحال	وآل
۸۹	۳	وازحج	واززحج
〃	۴	وغنار	واغنار
〃	۷	واعذار	واعدار
〃	۱۰	نیریل	نزیل
〃	۱۳	درشہر	وشہر
〃	۱۹	سی لک	سی لک
〃	۲۴	اطریف	اطراف
۹۰	۲۱	نارتہہ	ناتہہ
۹۱	۲	ملکہ دیمین	ملکۂ یمن
〃	۱۱	دآرہ	دار
۹۲	۲۳	سیتنر	مستنیر
۹۳	۲	وشگرق	دستگرف
۹۶	۱۳	فصل سیزدہم	فصل یازدہم
〃	۱۳	علم	عالم

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۹۷	۱۰	شبہ	شبہہ
〃	۱۱	ازمقالات	مقالات
〃	۱۴	جزند	جزنہ
〃	۲۵	علیحد	علیحدہ
〃	۲۶	مقالہ یابد	مقالہ موافقین او در مقالہ یابد
〃	۲۷	نمیشود	نمیشوند
۹۸	۴	شبہ	شبہہ
〃	۱۰	کن فیکون میگویند آن	کن گفتہ آن
〃	۲۳	دوسومہ	دوسوسہ
〃	۲۷	لعلن	لعن
۱۱۰	۶	وشبہ	وشبہہ
〃	۷	رافضہ	ورافضہ
〃	۹	حجر ضب	حجر ضب
〃	〃	فصل یازدہم	فصل دوازدہم
〃	۱۰	وکیفت	وکیفیت
۱۰۱	۲۳	کند	سیکند
۱۰۲	۸	ققلت	لقلت
〃	۹	واخوۃ	واخوہ
〃	۱۲	خلاف نہم	خلاف نہم
۱۰۳	۲۲	بردرش	بلادرش
〃	۲۴	زبیدین	زبیدن
〃	۲۷	تائل	قائل
۱۰۴	۱۰	ائمہ ہدی	ائمۂ ہدی
〃	۱۶	شاگراو	شاگرداو
〃	۱۷	نثرت	نشرت
۱۰۶	۱۳	است	امت
〃	۱۴	فصل دوازدہم	فصل سیزدہم
〃	۱۶	علی ثلث	علی ثلث
〃	۱۸	علی ثلث	علی ثلث

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۰۹	۱۵	ابن الفضلی	ابن کمال الفضلی

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۰۸	۱۰	دریت	واکثریت	۱۳۴	۱	بگر	مگر	۱۶۷	۱	عمربن	عمروبن
۱۱۱	۱۰	کل واحد	بمعنای کل واحد	//	۱۵	مستحدثات	مستحدثات	//	۳	این	ابن
۱۱۳	۵	دزہرجیہ	درسہرچیہ	۱۳۷	۲۶	باستنکرہ	فاستنکرہ	//	//	وحواری	وی حواری
//	۱۷	اصطلاحات	اصطلاحات	//	۲۷	السوقۃ والعام	السوقۃ والعوام	۱۶۸	۲	عمرو معاویہ	عمرو ومعاویہ
//	۱۸	برائی	برائی	۱۳۸	۱	المختلفۃ	المختلفۃ	//	۳	عمربن عاص	عمرو بن عاص
۱۱۴	۲۷	وکتاب واضحہ	وکتب واضحہ	۱۳۹	۱۹	والتشنیع	والتشنیع	۱۶۸	۱۶	وخلع	وی خلع
۱۱۵	۲	فصل سیزدہم	فصل چہاردہم	۱۴۰	۲۰	لحفظہا	لحفظہا	۱۶۹	۲	ابوزرعہ	ابوزرعہ
۱۱۷	۱۵	فریقیہ	افریقیہ	۱۴۱	۱۷	کردو	کرد	۱۷۰	۲۳	وکانت دو تعۃ	وکانت تعۃ
//	۲۴	ااعادہ	اعادہ	۱۴۲	۱۰	فصل ہفدہم	فصل ہجدہم	۱۷۱	۸	بہ بینند	بہ بینند
۱۱۸	۱۸	دالامنہ	والامنہ	//	۲۵	شانزدہ	شانزدہ	۱۷۵	۴	لتغنی	تعنی
۱۱۹	۹	اہل علم	اہل عالم	۱۴۳	۱۹	درار	ومراد	//	۱۳	ذہبا	ذہبا
//	۱۰	فصل چہاردہم	فصل پانزدہم	۱۴۴	//	وآمرد	آمرد	//	۱۶	فقیہ	فقیہ
//	۱۱	محمد صلعم	محمد صلی اللہ علیہ وسلم	//	۲۰	بانجحدیث	بانجحدیث	۱۷۷	۳	خدا	خدارا
۱۲۲	//	خدمتہ	خدمتہ	۱۴۵	۲۷	یدی	یدی الیک	۱۷۸	۶	خطبہ	خطبہ
//	//	بدمشق	بدمشق	۱۴۷	۱۴	فصل ہجدہم	فصل نوزدہم	۱۷۹	۱۱	الحسین	الحسن
۱۲۵	۴	الطالع	الطائع	۱۴۸	۲	وسری	سری	۱۸۵	۱	نفاق	ابو ربیعۃ نفاق
//	۶	یتفر	یتفرر	//	۹	برستند	بپرستند	۱۸۷	۱۳	کردندو	کردند
//	۷	الاصغاد	الاصغار	//	۱۷	بجردات	بجردات	۱۹۲	۲۰	نیز	نیز
//	۱۶	وسلمانان	وسلمانان	۱۵۰	۲۳	استقامت	استقامت	۱۹۶	۲۳	فراغنتکم	فراغتکم
۱۲۶	۵	تنزیہ	تنزیاہ	//	//	براینذ	برانید	۱۹۸	۲۶	انکہ	تا آنکہ
//	۷	العطاء	العطار	۱۵۳	۲۰	وازامور	ودرامور	۲۰۳	۷	وانہمکوا	وانہمکوا
۱۲۷	۱	مبنتہ	مبنتہ	//	۲۱	درزنان	روزگارخویش	//	۲۵	شبہا لخلیقۃ	شرالخلیقۃ
//	۲۶	محل	محمل	۱۵۴	۱۰	مداہنتہ	مداہنتی	//	//	وتشتم	وشتم
۱۲۸	۲۷	وقرقہ	وفرقہ	۱۵۵	۲۲	انہ الدنیا	انذ الدنیا	۲۰۴	۲۱	النضرع	التضرع
۱۲۹	۱۵	لتصب	الملقب	۱۵۷	۱۳	پس پیشین	پس پیشین	۲۰۵	۱۳	شاہرج	شاہرخ
۱۳۰	۸	فصل پانزدہم	فصل شانزدہم	۱۵۹	۶	قبیض	قبض	//	۲۲	بیدش	بیدس
۱۳۲	۹	نفراسد	نضراسد	۱۶۲	۱۴	جبیش	حبیش	۲۰۶	۱۳	وجاجیان	وحاجبان
//	۱۰	عدولہ	عدولہ	۱۶۵	۹	صلعم	صلعم را که	//	۱۷	الفف	الف
۱۳۳	۲۳	فصل شانزدہم	فصل ہفدہم	//	۵	بسرخود	بپسر خود	۲۰۷	۳	وانہتاک	وانہتاک
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	۱۶۶	۲۶	[illegible]	[illegible]	۲۰۸	۱۳	طیبا	طیبا

ص	س	غلط	صواب
۲۸۹	۲۳	اغتزار	اعتزار
۲۸۴	۴	ازانجلہ	وازانجملہ
۲۸۹	۱۳	برحجاز	برحجاج
″	۱۴	مراادر	مرادر
۲۹۱	۲۱	درفقا	درفقا
۲۹۲	۲۳	یایکدیگر	بایکدیگر
×	×	×	×
۲۹۳	۲۴	ان	برادران
۲۹۴	۱۷	ودونیابد	ونیابد
۲۹۵	۱۴	نداہن	مداہن
″	۲۴	یامصحف	یاممزبق مصحف
۲۹۷	۵	دورکن	ورکن
″	۹	بجواز	جوار
۲۹۹	۱	کور	دکور
″	۶	واستخال	واستحلال
۳۰۰	۲۶	وبوسیلہ	بوسیلہ
۳۰۱	۱۷	المحصنا	المحصنات
″	۲	زوز	زور
″	۲۲	زخف	زحف
″	۲۵	ارحاکم	ارحاہم
۳۰۴	۳	پپیہ	پہنیہ
۳۰۶	۱۶	السلام	اسلام
۳۰۷	۲۷	واست	واست اجماع
۳۰۹	۶	امارت	امارت
″	۱۸	کردن	کرد
۳۱۳	۹	بنہہ	نبہ
۳۱۵	۲۱	فتنہ	فتنہ
۳۱۶	۱۴	غرلت	عزلت
″	۱۶	اصحابت	اصحاب
۳۱۷	۱۹	این	ابن

ص	س	غلط	صواب
۳۲۱	۲۴	ومزرکش	ومزرکش
۳۲۲	۹	کردن	کردن قبر
″	۱۷	ونسانی	ونشانی
۳۲۳	۱	شتتبع	شتیع
″	۲۱	الیتمہ	التتمہ
۳۲۴	۱۳	تقجع	تفجع
۳۲۵	۲۳	ششصد	ششصد
۳۲۶	۷	اباہم	ابائہم
″	″	ابناہم	ابنائہم
۳۲۸	۱۱	تفاول	تطیر
″	۱۷	مجرا	را
۳۲۹	۱۵	دعصمنا	داعصمنا
″	۱۷	ولا	فلا
۳۳۰	۱۳	واین نیز	واین نیز
۳۳۱	۱۷	ترجیح	ترجیح
″	۱۹	فقہای	فقہا
۳۳۲	″	فمن یعمل	ومن یعمل
۳۳۴	۲۱	فصل بست یکم	فصل بست دوم
۳۳۵	۹	بپرسے	بپرسی
″	۱۳	بلند	ملبند
۳۳۷	۱۷	بپیش	بیش
″	۲۳	انگیخین	انگبخین
۳۳۸	۱۰	تنہا	تنہا
۳۳۹	۱	ابن حبان	وابن حبان
۳۴۱	۱۱	عامتہ	عامۃ
۳۴۵	۱۳	ہمرت	حمرت
۳۴۶	۲	لس	کس
″	۲۵	کاسہ	کاسۂ
۳۴۷	۱	بیابیدکہ	بیابدکہ
۳۴۹	۹	کاشتفاف	کاشتفات

ص	س	غلط	صواب
۳۵۱	۲۵	مہتہم	متہم
۳۵۳	۱۵	بدر	پدر
۳۵۲	۱۸	بشبہ	بشبہہ
″	″	ولابشبہ	ولایشبہہ
۳۵۴	۱۷	جبابر	جبار
۳۵۵	۲۵	عدوۃ	عدوہ
۳۶۴	۲۶	کتاب ابتیال	کتاب ابنال
۳۶۹	۱	والقۃ	واثقہ
″	۳	فیقتلہا	فیقتلہا
″	″	جند	جندا
″	۱۲	کااورا	کار اورا
۳۷۰	۱۸	ودر	در
۳۷۱	۴	حسینی	حسنی
۳۷۲	۲۳	بیہما	بینہما
″	۲۴	نرمی	نرمی فی
۳۷۳	۱	گفتہ اند	گفتہ اند
۳۷۷	۱۶	اربط	اربط
″	۱۸	بدرا	بدر را
۳۷۸	۱	فیقتتلون	فیلتقون
۳۸۰	۲۵	اثمانیا	ثمانیا
″	″	المعجمتہ	معجمیہ
۳۸۳	۱۹	جادث	حادث
۳۸۴	۹	وغیرہ ہا	وغیرہا
۳۸۵	۱۱	فی الباب	وفی الباب
۳۸۶	۳	انفردوا	انفرد
″	۸	خرج	خروج
″	۱۸	مخلتف	مختلف
۳۸۷	۳	خراسالی	خراسان
۳۹۲	″	المحاطی	المحاملی
۴۰۲	۱۷	حبنک	حبکا

۴۹۷	۱	اطیعوا اخادم	اطیعوا ذا امرکم	۴۹۷	۲۲	مقصور	مقصورا	۵۰۱	۲۶	صلابیت	صلابت
〃	۲	بلی	بلی	〃	۲۷	احوال اہوال	احوال و اہوال	〃	۲۷	مؤنث	مؤنث
〃	۱۴	الامر	الا امر	۴۹۸	۲۰	سلامث	سلامت	۵۰۲	۱۸	تنگ	تنگ
〃	۱۷	اعوجبت	اعوججت	۵۰۱	۸	اولوالالباب	اولوا الالباب				